

المعارج الکلیة للأصول

فی أحادیث الرَسُول ﷺ

دانراوی: ماموستا شیخ مه‌نصور عه‌لی ناصف

وهرگیژانی: نوری فارس جه‌مه خان

محمود احمد محمد

پینیدا چوته‌وو سه‌رپه‌رشتی له چاپدانی کردوو

دارالمعرفة

بیروت - لبنان

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

التَّاجُ الْجَامِعُ لِلْأَصُولِ

فِي أَحَادِيثِ الرَّسُولِ ﷺ

دانراوی: ماموستا شیخ مه‌نصور عه‌لی ناصف

وهرگی‌رانی: نوری فارس حه‌مه خان

محمود احمد محمد

پیی‌دا چوته‌وه‌و سه‌رپه‌رشتی له چاپدانی کردووه

به‌رگی چواره‌م - چاپی چواره‌م

دارالمعرفه
بکیزوت. لبنان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

التَّائِبُ الْجَائِعُ لِلْأُصُولِ

وهرگیرانی: نوری فارس همه خان

پیداچونهوهو سه ره رشتی له چاپدانی: محمود احمد محمد

چاپ: چوارهم

سالی چاپ: ۲۰۰۸

تایپ و دیزاین: که زال حسین / گومپیوتهری شایا

تیراز: ۲۰۰۰ دانه

ژماره ی سپاردن:

هه له گری: لافه هوشیار محمد علی - کهزای م. نوری فارس

له سه ره ئه رککی کتیبخانه ی ئارام له چاپ دراوه و مافی چاپکردنه وه ی

پارێزراوه بو کتیبخانه ی ناوبراو.

ژماره سپاردنی (۲۳۹۶) ی سالی ۲۰۰۸ ی پیدراوه

ئەم پەراۋە پىرۋزە ئەسەرفەرمائىشتى دانەرەكەى پوختەى
جەدىتەكانى ئەم پەراۋە پىرۋزانەىە:

(۱) صحيح البخارى

(۲) صحيح مسلم

(۳) سنن أبى داود

(۴) جامع الترمذى

(۵) المجتبى للنسائى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نامه‌ی گهره‌یی قورئانی پیرۆز

(چوار باسو دوا و تاریکه)

٧٦) باسی یه کهم: گهره‌یی قورئان و قورئان خوینه‌کان و مامۆستای

فیکرکردنی قورئانی پیرۆز

کتاب فضائل القرآن. (ونیه أربعة أبواب وخاتمة)

الباب الأول: في فضائل القرآن وحامليه ومعلميه

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ، تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ (٥٦ / ٧٧-٨٠)} .

واته: خودای گهره ده‌فرموی: ئەم قورئانه قورئانیکی گه‌لی به‌ریزو پیرۆزو نازداره، وا له‌ناو نامه‌یه‌کی نوسراوی به‌ریزو قه‌در دایه که له‌حولمه‌حفوظه، ده‌ستی ناپاکانی پی ناگا، چونکه خودای گهره له جینگه‌یه‌کی وادا دایناوه که قه‌ده‌غیه له ده‌سته‌لاتی پیسان، ته‌نیا فریشته‌کان ناگاداری ده‌که‌ن و ناگیان لییه‌تی چونکه ئەوان پاک و نازدارو بیگه‌ردن له ته‌لخی ده‌روونی، ده‌ی نابی له ئەویشدا که‌ستی ده‌ستی لی بدا ته‌نیا ئەو موسولمانانه نه‌بی که پاکن و دوورن له له‌شپییسی و بی ده‌سنوویی، ئەم نامه پیرۆزیه له‌و شوینه به قه‌دره‌وه له لایه‌نی په‌روه‌ردگاری جیهانه‌وه نی‌رراوه‌ته خواره‌وه بۆ موحه‌مه‌د پیغه‌مبه‌ر (بروودی خودای له‌سه‌ر بی).

وَقَالَ تَعَالَى: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَأَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُّبِينًا - {١٧٤/٤}} .

واته: ئەه‌ی نه‌وه‌ی ئاده‌م! ئەه‌ی ئاده‌میزادینه! وا زاتیکی واهات بۆلای ئیوه، ئەوه‌نده ره‌فتارو کردارو گفتاری به‌رزو شیرین و بی گه‌رده خوی بۆ خوی بووه به به‌لگه‌ی روشن و نیشانه‌ی راست و دروست له‌سه‌ر راستی و پاکی و ره‌به‌ری خوی، زاتی ئاوابی دیاره که له لایه‌نی په‌روه‌ردگاری ئیوه‌وه

دئی، له‌گه‌ل ئه‌م به‌لگه‌ روژنه‌دا که موحه‌مه‌دی کوپی عه‌بدوڵلایه، نامه‌یه‌کی پیرۆزمان ناردووه، که قورئانی نازداره، چرایه‌کی رووناکه‌ بو‌خوی.

وَقَالَ تَعَالَى: { وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَنْ نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ - صدق الله العظيم - ٥٢/٤٢ - ٥٣ }.

واته: ئاوا به‌م شیوه‌یه که له‌ پێشه‌وه باس‌مان کرد ئه‌م قورئانه‌مان به‌ سرووش نارد بو‌تۆ، که گیانی دئی روژنه‌و مایه‌ی ژین و بوونه‌و زاخاوی می‌شک و ده‌روونه، چ بو‌خۆت چ بو‌یه‌کیکی تر، ئه‌مه‌ش له‌سه‌ر فه‌رمانی چاکه‌ خوا‌یی خۆم و به‌ مه‌رو حوسن و ره‌زای خۆم ئه‌ی موحه‌مه‌د تۆ له‌مه‌وبه‌ر نه‌تده‌زانی نامه‌ی خودایی و کتییی ئاسمانی چیی و چی نییه، هه‌روا نه‌تده‌زانی باوه‌ری راست و دروست و بێ گه‌رد به‌ خودا له‌سه‌ر شیوه‌یه‌کی شه‌رعی و راست ده‌بێ چۆن بێ، تا ئی‌مه به‌ ریزه‌نه‌ی میه‌ره‌بان‌ی خۆمان ئه‌م چراگه‌شه‌ی قورئان‌مان کرد به‌ نووری دلان و سو‌مای چاوان و هی‌زی هه‌ناوان، کئ ئاره‌زوو بکه‌ین له‌ به‌نده‌کان‌ی خۆمان ده‌ستی قه‌دری ئی ده‌نی‌ن و به‌هۆی ئه‌م قورئانه‌وه رێگه‌ی راستی نیشان ده‌ده‌ین و شاره‌زای شارپێگه‌ی ئایینی راستی ئیسلامی ده‌که‌ین، که له‌مه‌رۆ به‌دواوه‌ تا‌قه رێگه‌ی راستی خودایه، دیاره که خودا خاوه‌نی هه‌موو شتی‌که، ئاسمانه‌کان و هه‌رچی‌یان تیا‌دایه‌و زه‌وی و ئه‌وه‌ی وا له‌ زه‌ویدا هه‌موو هی خودایه، ئه‌وه‌ش بزانی که ئه‌م جیهانه‌ بێ حیکمه‌ت نییه و ئه‌م ژیا‌نه هه‌واته‌ نییه سه‌ره‌نجام ده‌چنه‌وه به‌رده‌ستی خودا خۆی و خوداش هی‌چی ئی وون نابێ.

٣٥٩- عَنْ عُثْمَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالزَّمَذِيُّ^(١).

(١) تجريد بخاری به‌ کوردی / ٤ ل - ٥٢٩ ذ: ١٧٣٣ - فه‌تخ: ٥٠٢٧ ، ٥٠٢٨.

عوسمان (رمزای خودای ئی بئ) له پیغه‌مبه‌روهه (دروودی خودای له‌سهر بئ) ده‌فه‌رموئ: باشت‌رین که‌ستان ئه‌و که‌سه‌یه که خۆی فیئری قورئان ده‌بی و خه‌لکی تریش فیئری قورئان ده‌کا (ب/د/ت). واته: ئه‌م پێشه‌وا فه‌رمووده زانانه ئه‌م فه‌رمووده (حه‌دیث)ه‌یان گێراوه‌ته‌وه، بوخاری له کتیبی سه‌حیحی بوخاریداو ئه‌بو داوود له سونه‌تی ئه‌بو داوودو تیرمیذی له جامیعو تیرمیذیدا، (رمزای خودایان ئی بئ).

٣٥٩١- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْمَاهِرُ بِالْقُرْآنِ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَّةِ وَالَّذِي يَقْرَأُ وَهُوَ يَسْتَدُّ عَلَيْهِ لَهُ أَجْرَانِ. رَوَاهُ الْآبِيعَةُ^(١):

له عایشه‌وه (خۆشنودی خودای ئی بئ) له پیغه‌مبه‌روهه (دروودی خودای له‌سهر بئ) ده‌فه‌رموئ: ئه‌و قورئانخوینه‌ی که به ره‌وانی قورئانی له به‌ره‌و ره‌فتاری پی ده‌کا ئه‌وه له پایه‌ی ئه‌و فریشته به‌پێزه خێر خواپانه دایه که له جیهانی بالاداو له عاله‌می مه‌له‌کووتدا سه‌ره‌پرشتی قورئان ده‌که‌ن و خودا له‌م دوو ئایه‌ته‌دا باسی کردوون که ده‌فه‌رموئ:

{بِأَيِّ سَفَرَةٍ. كِرَامِ بَرَّةٍ - ١٥/٨٠ - ١٦}.

واته: ئه‌م قورئانه له جیهانی بالادا وا به ده‌ستی چهن فریشته‌یه‌کی به‌پێزی خێرۆمه‌ندی فه‌رمانبه‌ری خوداوه. ئه‌و که‌سه‌شی که خه‌ریکه ده‌یخوینئ و به‌گران بۆی له‌به‌ر ده‌کری له‌باتی پاداشی دوو پاداشی بۆ هه‌یه (ش/د/ت = شه‌یخان و ئه‌بو داوودو تیرمیذی، شه‌یخان: واته: شیخی بوخاری و شیخی موسلیم. خۆشنودی خودایان ئی بئ).

٣٥٩٢- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَثَلُ الْمُؤْمِنِ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ مَثَلُ الْأَنْجَةِ رِيحًا طَيِّبًا وَطَعْمُهَا طَيِّبٌ وَمَثَلُ الْمُؤْمِنِ الَّذِي لَا يَقْرَأُ

^(١) بخاری. التفسیر (تجريد / ٤ / ٥١١ رقم: ١١٣ / ٤٩٣ فتح). مسلم. فضائل القرآن وما يقلق به

صلاة المسافرين: ٨٥٩. أبو داود. أدب: ٤٨٣٠. نسائي. إيمان: ٥٠٥٣.

الْقُرْآنَ مَثَلُ الثَّمَرَةِ لَا رِيحَ لَهَا وَطَعْمُهَا حُلْوٌ وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ مَثَلُ
الرَّيْحَانَةِ رِيحُهَا طَيِّبٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ الَّذِي لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الْحَنْظَلَةِ لَيْسَ
لَهَا رِيحٌ وَطَعْمُهَا مُرٌّ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(٣):

ئەبو موسسا (رمزای خودایان ئی بن) لە پیغەمبەرەوه (دروودی خودای لەسەربین) دەفەرموی: وێنە‌ی ئەو موسولمانە‌ی کە قورئان دەخوینێ و لەهەمان کاتدا کاری پێدەکا وەك لیمۆ وایە هەم بۆنی خوشەو هەم تامی خوشە، وێنە‌ی ئەو موسولمانە‌ی کە قورئان زۆر نەخوینێ، بە‌لام کاری پێ بکا، وەك خورما وایە هەرچە‌ند بۆنی نییە بە‌لام تامی خوشە، وێنە‌ی پیاوی دوو رووی قورئانخوین وەك ریحانە وایە هەرچە‌ند بۆنی خوشە بە‌لام تامی تالە! وێنە‌ی دوو رووی قورئان نەخوینیش وەك گوو ژالک وایە، بۆنی خوشی نییە و تامیشی تال و ناخوشە (ش/د/ت/ن= بوخاری و موسلیم و ئەبو داوود و تیرمیزی و نەسائی).

٣٥٩٣- عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَنَحْنُ فِي الصُّفَّةِ فَقَالَ: أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنْ يَغْدُوَ كُلَّ يَوْمٍ إِلَى بَطْحَانَ أَوْ الْعَقِيقِ فَيَأْتِيَ مِنْهُ بِنَاقَتَيْنِ كَوْمَاوَيْنِ فِي غَيْرِ إِثْمٍ وَلَا قَطْعٍ رَحِمَ؟ فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ كُلُّنَا نُحِبُّ ذَلِكَ، قَالَ: فَلَا نَ يَغْدُو أَحَدُكُمْ كُلَّ يَوْمٍ إِلَى الْمَسْجِدِ فَيَتَعَلَّمَ آيَتَيْنِ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ خَيْرٌ لَهُ مِنْ نَاقَتَيْنِ، وَثَلَاثَ خَيْرٌ لَهُ مِنْ ثَلَاثٍ وَأَرْبَعَ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَرْبَعٍ، وَمِنْ أَغْدَادِهِنَّ مِنَ الْإِبِلِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(٤):

➡ (ب- ١ز- ٧٨ رقم: ٥٠١/١) گێڕانەوه‌ی ئێره ئاوايه:

عوقبە‌ی کوپی عامیر (خودای ئی رازی بن) گو‌تی: لە صوففە بووین (کە سە‌کۆیی بوو لە بن ساباتیکا، لە مزگە‌وته‌کە‌ی مە‌دینه‌دا بوو، میوانخانە‌ی هە‌ژاران بوو) پیغە‌مبەر (دروودی خودای لەسەربین) هات بۆ ناومان، فە‌رمووی: کامتان

(٣) تجرید بخاری / ٤ / ٥٤٧ رقم: ١٧٤١ = ٥٠٥٩، ٥٠٢٠، ٥٤٢٧، ٧٥٦٠ فتح الباری. مسلم. صلاة

المسافرين: ١٨٥٧. أبو داود. أدب: ٤٨٣٠. ترمذی. أمثال: ٢٨٦٥. نسائی. إيمان: ٥٠٥٢.

(٤) مسلم. صلاة المسافرين: ١٨٦٩، ١٨٧٠. راجع رقم: ٥٠١/١ مجلد اول تسلسل / ٧٨.

هه‌مه‌و روژئی بچن بۆ شیوی بوطحان، یا برۆن بۆ شیوی
عه‌قیق، وه‌ له‌وئ دوو ووشتری مینگی دووگ قه‌وی بیننه‌وه‌ بۆ خۆتان، به‌بی
ئه‌وه‌ی که‌ به‌هۆی ئه‌وه‌وه‌ تووشی تاوانی بن له‌لای خودا، یا تووشی
دل‌ه‌نجان‌دنی که‌ سوکارتان بن؟ گوتمان: قوربان! ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا!
هه‌مه‌ومان هه‌ز ده‌که‌ین، فه‌رمووی: ده‌سا هه‌ر یه‌کێ له‌ ئیوه‌، هه‌ر روژئی بچیت
بۆ مزگه‌وت، له‌وئ دوو ئایه‌ت له‌ قورئان فی‌ر ببی، که‌ نامه‌ی خودای ته‌واناو
مه‌زن و شکۆمه‌نده‌، ئه‌وه‌ له‌ دوو ووشتر باشته‌ر بۆی، وه‌ سئ ئایه‌ت له‌ سئ
ووشتر باشته‌ر بۆی، هه‌روا چوار ئایه‌ت له‌ چوار ووشتر باشته‌ر بۆی، ئیت
هه‌روا بژمیره‌ زیاتری له‌ زیاتری باشته‌ر! (م/د).

۳۵۹۴- ➡ «ب- ۱- ۱۴- ۷۹- رقم: ۱۰۰/۲»^(۵).

۳۵۹۵- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يُقَالُ
لِصَاحِبِ الْقُرْآنِ اقْرَأْ وَارْتَقِ وَرَتِّلْ كَمَا كُنْتَ تُرَتِّلُ فِي الدُّنْيَا فَإِنَّ مَنْزِلَكَ عِنْدَ آخِرِ آيَةٍ
تَقْرؤها. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۶).

عه‌بدوللای کو‌ری عه‌مر (خودایان ئی رازی بن) له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه‌ (دروودی خودای لسه‌ر
بن) ده‌فه‌رمووی: له‌ به‌هه‌شتا به‌ قورئانخوین ده‌لین: قورئانت چه‌نده‌ له‌به‌ره‌
بیخوینه‌و به‌ پایه‌کانی به‌هه‌شتا سه‌رکه‌وه‌، وه‌ چۆن له‌ جیهاندا قورئانت به‌
ته‌رتیل ده‌خویند لی‌ره‌ش هه‌روه‌ها به‌ ئارامی و مۆله‌ت و له‌سه‌رخۆ بیخوینه‌ تا
به‌هه‌شتیه‌کان گوینی ئی بگرن چونکه‌ پایه‌ی تۆ له‌و شوینه‌ دایه‌، که‌ دوا
ئایه‌ت ده‌خوینی! (د/ت: ص. واته‌: ئه‌بو داوود و تیرمیزی ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌یان
گی‌راوه‌ته‌وه‌، تیرمیزی به‌ سه‌حیحی داناوه‌).

۳۵۹۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يَجِيءُ الْقُرْآنُ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقُولُ يَا رَبِّ خَلِّهِ فَيَلْبَسُ تَاجَ الْكِرَامَةِ ثُمَّ يَقُولُ يَا رَبِّ زِدْهُ فَيَلْبَسُ حُلَّةَ

(۵) تقدم في المجلد الأول. تسلسل / ۱۴ برقم: ۱۰۰/۲.

(۶) صحيح عند الترمذي.

الْكَرَامَةُ ثُمَّ يَقُولُ يَا رَبِّ اَرْضْ عَنْهُ فَيَرْضَى عَنْهُ فَيَقَالَ لَهُ اَقْرَأْ وَاَرَقْ وَتَزَادُ بِكُلِّ آيَةٍ حَسَنَةً. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ^(۷):

نہو ہورہیرہ (رمزاو خوشنودی خودای گورہی لہسر بن) دہگیریتہوہ لہ پیغہمبہرہوہ (درویدی خودای لہسر بن) دہفہرموی: لہ روژی قیامہتدا قورٹان دی لہگل قورٹانخوینا بو لای خودا، دہفہرموی: نہی پەروردگارم! بیرازینہوہو خشلی لہبرکہو خہلاتی بکہ ئیتر تاجی سہربہرزی لہسر دہکری، دیسان قورٹان دہفہرموی: نہی پەروردگارم! زیاتری بدہری، نہوجا قاتی سہربہرزی لہبر دہکری، ئینجا قورٹان دہفہرموی: نہی پەروردگارم لیٰ خوش نوود بہ، جا خودا لیٰ خوش نوود دہبی، وہ پیٰ دہفہرمون: قورٹان بخوینہو بہ پایہکانی بہہشتا سہرکہوہ، لہباتی ہموو نایہتیکیش (سہرہرای نہوہ کہ پایہو مہقامت لہلای دوانایہتہ کہ دہیخوینی) خہلاتی وہردہگری! (ت) - س/ص = تیرمیزی بہ سہنہدیکی صہحیح نہم فہرموودہیہی گپراوہتہوہ).

۳۵۹۷- ولأبي داود: مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَعَمِلَ بِمَا فِيهِ أَلْبَسَ وَالِدَاهُ تَاجًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ضَوْؤُهُ أَحْسَنُ مِنْ ضَوْءِ الشَّمْسِ فِي يَوْمِ الدُّنْيَا لَوْ كَانَتْ فِيكُمْ فَمَا ظَنُّكُمْ بِالَّذِي عَمِلَ بِهِذَا^(۸):

حہزہت (درویدی خودای لہسر بن) دہفہرموی: ہہر کہسن قورٹان بخوینی و رہفتاری پی بکا لہ روژی قیامہتا باوک و دایکی تاجیکی وایان لہسر دہکری، شہوقہکہی لہ شہوقی نہو خورہ جواترہ کہ لہ جیہانا لہناو مالہکانتان دہدات، دہی کہوابی دہشی نہوہی کہ بیخوینی و کاری پی بکا پلہو پایہی خوٰی چون بن و چی بن! (د).

۳۵۹۸- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ الَّذِي لَيْسَ فِي جَوْفِهِ شَيْءٌ مِنَ الْقُرْآنِ كَأَلْبَنِتِ الْخَرَبِ^(۹):

(۷) سندہ صحیح.

(۸) سکت عن درجتہ الشارح.

ئیبینو عه‌بباس (رمزای خودایان ئی بئ) له‌ چه‌زهره‌ته‌وه (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) ده‌فه‌رموئ: هه‌ر دلئ که‌ قورئانی تیا نه‌بئ و خالی بئ له‌ یادو زیکری خودا، وه‌ک که‌لاوه‌ کوئن وایه! (ت-س/ص).

۳۵۹۹- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا لَا أَقُولُ الْم حَرْفٌ وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ وَلَا م حَرْفٌ وَمِيمٌ حَرْفٌ^(۹).

عه‌بدوللا (خۆشنوودی خودای ئی بئ) له‌ چه‌زهره‌ته‌وه (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) ده‌فه‌رموئ: خودای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموئ: هه‌ر که‌سه‌ی پیتئ له‌ قورئان بخوئنی به‌و پیته‌ چاکه‌یه‌کی بو‌ه‌یه‌ چه‌ن وشه‌ بخوئنی یا چه‌ن ئایه‌ت و سووڤه‌ت بخوئنی، له‌ باتی گشت پیتئ له‌ پیته‌کانی یه‌ک چاکه‌ی بو‌ه‌یه‌، پاداشی چاکه‌ش یه‌ک به‌ ده‌یه‌، بگه‌ زیاتریش، وه‌ک خوا ده‌فه‌رموئ:

{مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا - ۱۶۰/۶}.

واته‌: هه‌ر که‌سه‌ی چاکه‌یی بکا، ده‌ قاتی ئه‌وه‌ یا به‌ بئ شومار پاداشی باشی هه‌یه‌. ده‌ی من نالیم (الم) یه‌ک پیته‌، به‌لکوو ئه‌وه‌ سه‌ی پیته‌، چونکه‌ ئه‌لیف پیتیکه‌، وه‌ لام پیتیکه‌، وه‌ میم پیتیکه‌، به‌م پیتیه‌ هه‌ر که‌سه‌ی ته‌نیا وشه‌ی (الم) بخوئنی سه‌ی چاکه‌ی بو‌ده‌نووسری (ت-س/ص).

۳۶۰۰- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى مَنْ شَغَلَهُ الْقُرْآنُ وَذَكَرَنِي عَنْ مَسْأَلَتِي أُعْطِيَ أَفْضَلَ مَا أُعْطِيَ السَّائِلِينَ وَفَضْلُ كَلَامِ اللَّهِ عَلَى سَائِرِ الْكَلَامِ كَفَضْلِ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ^(۱۰).

ئهبو سه‌عه‌ید (خۆشنوودی خودای ئی بئ) له‌ چه‌زهره‌ته‌وه (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) ده‌فه‌رموئ: خودای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموئ: هه‌ر که‌سه‌ی خه‌ریکی قورئان و یادی

(۹) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

(۱۰) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

(۱۱) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

خوابی و لہبہر ئہوہ نہیپہرئی داوای شت لہ من بکا، ئہوہ ناٹومیڈی ناکہم بہ لککو باشتین شت کہ دہیدہم بہ داواکاران و ٹومیڈہواران دہشی دہم بہویش! وہ فہزل و گہورہی قورثان (کہ کہلام و فہرمایشتی خودای گہورہی) لہ چاو ووتارو قسہی تری درووسکراوان (مہخلووقات) دا وہک فہزل و گہورہی خودا خوی وایہ لہ چاو درووستکراوانی خویدا (ت-س/ح. واتہ: تیرمیذی بہ سہنہدیکی حہسہن، واتہ: بہ رشتہیہکی جوان، ئہم فہرموودہیہی گیراوتہوہ).

۳۶۰۱- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَاسْتَظْهَرَهُ فَأَحْلَ حَلَالَهُ وَحَرَّمَ حَرَامَهُ أَذْخَلَهُ اللَّهُ فِي الْجَنَّةِ وَشَفَعَهُ فِي عَشْرَةِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ كُلُّهُمْ وَجَبَتْ لَهُ النَّارُ^(۱۲).

عہلی (خوشنودی خودای فی بن) لہ پیغہمبہرہوہ (دروودی خودای لہسہر بن) دہفہرموی: ہر کہسن قورثان بخوینی و لہبہری بکاو حہلالی بہ حہلال بزانی و حہرامی بہ حہرام بزانی، خودا بہوہ دہیباتہ بہہشت وہ تکا (شہفاعت)یشی گیرا دہکا بو دہکس لہ کہسوکاری خوی، کہ ہر دہیان ناگریان بو بریاردرابی (ت-س/غ: واتہ: تیرمیذی ئہم فہرموودہیہی بہ سہنہدیکی غہریب گیراوتہوہ).

۳۶۰۲- عَنْ أَبِي أُمَامَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا أَذِنَ اللَّهُ لِعَبْدٍ فِي شَيْءٍ أَفْضَلَ مِنْ رَكَعَتَيْنِ يُصَلِّيهِمَا وَإِنَّ الْبِرَّ لَيَدْرُ عَلَى رَأْسِ الْعَبْدِ مَا دَامَ فِي صَلَاتِهِ وَمَا تَقَرَّبَ الْعِبَادُ إِلَى اللَّهِ بِمِثْلِ مَا خَرَجَ مِنْهُ بِعَنِ الْقُرْآنِ^(۱۳).

⇒ «ب- ۱ز- ۴۳ل- ۱۸۸ف- ۱۵مجلد اول تسلسل/ ۴۳ رقم: ۱۵ / ۳۳۶».

ئہبو ٹومامہ (خودای فی رازی بن) لہ پیغہمبہرہوہ (دروودی خودای لہسہر بن) دہفہرموی: خودا ہیچی وہک ئہوہ پی خوش نیہ، کہ بہندہ دوو رکات نویژ

^(۱۲) رواہ الترمذی بسند غریب (شرحہ).

^(۱۳) رواہ الترمذی بسند غریب (شرحہ).

بۇ خوا بكا ئەمە لەلایى، لە لایەكى تریشه‌وه بەنده هەتا لە ناو نوێژا بن خێرو چاکە دادەبارى بە سەریا بەنده‌کانی خودایش بە هیچ شتێ وەك ئەوه لە خودا نزیک نابنەوه وەك بەو شتەى كە لەلای خودا خۆیه‌وه هاتوو واته: بە قورئان (ت-س/غ).

۳۶۰۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ؟ قَالَ: الْحَالُ الْمُرْتَجِلُ. قَالَ وَمَا الْحَالُ الْمُرْتَجِلُ؟ قَالَ: الَّذِي يَضْرِبُ مِنْ أَوَّلِ الْقُرْآنِ إِلَى آخِرِهِ كُلِّمَا حَلَّ ارْتَجَلَ^(۴).

ئیبنو عەبباس (خودایان ئی زانی بن) گوتی: پیاوی گوتی: ئەه‌ی پێغه‌مبەری خودا! کام کردەوه‌یه زۆر خوشەوێسته لەلای خودا! فەرمووی: ئەو کە سەه‌ی کە تەواوی دەکاوتی هەل دەچیتەوه‌! عەززی کرد: قوربان! ئەوه‌ کێیه‌؟ فەرمووی: ئەو کە سەه‌یه‌ کە لە سەرەتای قورئانەوه‌ ریزی ئی دەگری و دەیه‌یتنی تا خەتمی دەکا، گشت جاری کە خەتمی تەواو دەکا سەر لە نوێ لە سەرەتاوه‌ دەست پێ دەکاتەوه‌! (ت-س/غ).

۳۶۰۴- عَنْ الْحَارِثِ الْأَعْوَرِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: مَرَرْتُ فِي الْمَسْجِدِ فَبَإِذَا النَّاسُ يَخُوضُونَ فِي الْأَحَادِيثِ فَدَخَلْتُ عَلَى عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَلَا تَرَى أَنَّ النَّاسَ قَدْ خَاضُوا فِي الْأَحَادِيثِ، قَالَ: وَقَدْ فَعَلُوها؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: أَمَا إِنِّي قَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: أَلَا إِلَهًا سَتَكُونُ لِقَتَّةً، فَقُلْتُ: مَا الْمَخْرَجُ مِنْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: كِتَابُ اللَّهِ فِيهِ نَبَأُ مَا كَانَ قَبْلَكُمْ وَخَبَرُ مَا بَعْدَكُمْ وَحُكْمُ مَا بَيْنَكُمْ، هُوَ الْفَصْلُ لَيْسَ بِالْهَزْلِ مَنْ تَرَكَهُ مِنْ جَبَّارِ قَصَمَهُ اللَّهُ وَمَنْ ابْتَغَى الْهُدَى لِي غَيْرِهِ أَضَلَّهُ اللَّهُ وَهُوَ حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِينِ وَهُوَ الذِّكْرُ الْحَكِيمُ وَهُوَ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ هُوَ الَّذِي لَا تَرِيغُ بِهِ الْأَهْوَاءُ وَلَا تَلْتَمِسُ بِهِ الْأَلْسِنَةُ وَلَا يَشْتَبِعُ مِنْهُ الْعُلَمَاءُ وَلَا يَخْلُقُ عَلَى كَثْرَةِ الرَّدِّ، وَلَا تَنْقُضِي عَجَائِبُهُ هُوَ الَّذِي لَمْ تَنْتَهُ الْجِنَّ إِذْ سَمِعَتْهُ حَتَّى قَالُوا: (إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا

(۴) رواه الترمذي بسند غريب (شرحه).

يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ) مَنْ قَالَ بِهِ صَدَقَ وَمَنْ عَمِلَ بِهِ أَجَرَ وَمَنْ حَكَمَ بِهِ عَدَلَ، وَمَنْ دَعَا إِلَيْهِ هُدًى إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ. خُذْهَا إِلَيْكَ يَا أَعُورُ. رَوَى هَذِهِ السَّبْعَةُ التِّرْمِذِيُّ^(۱۵):

حاریثی ئەعوهر (خودای ئی رازی بێ) گوتی: چووم بۆ مزگەوت، روانیم وا خەڵکەکه وورووژاونه‌ته باسو خواس و قسه‌و باس، منیش چووم بۆ لای عەلی (خودای ئی رازی بێ) عەرم کرد: ئەه‌ی فەرمان‌پەر‌ه‌وای موسوڵمانان! ته‌ماشای ئەو خەڵکە ناکه‌ی چۆن سه‌ریان کردۆته قسه‌و باس و حیکایه‌تخوانی! گوتی: ئەمه‌شیان کرد؟ گوتم: ئەدی، گوتی: ئەدی سا من بۆ خۆم له‌ پیغه‌مبه‌ر خۆیم ژنه‌وت ده‌یفه‌رموو: هۆشیاربێ! پشیوویی و فره‌ته‌نه‌ به‌ریا ده‌بی عەرم کرد: ئەه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! جا چار چییه‌؟ چۆن سه‌ر ده‌رکه‌ین لی؟ فەرمووی: نامه‌ی خودا که قورئانی پیرۆزه باسو خواسی پیش خۆتان و ده‌نگوباسی پاش خۆتانی تیا، هه‌روا بپارو حوکمی ناو خۆتانی تیا، خاس و خراپ له‌ یه‌ک جیا ده‌کاته‌وه، به‌ راستی فەرمايشته نه‌وه‌ک گالته‌و هه‌وانته، جا ئەوه‌ی (له‌به‌ر زۆرداری و مل هه‌وپی خۆی) ره‌فتاری پێ نه‌کاو پشستی تێ بکا خودا پشستی ده‌شکینێ، وه ئەوه‌ی منه‌یی هیدایه‌ت و رینموونی له‌ شتیکی تر دا بکا خودا سه‌ری ئی ده‌شیوینێ، سه‌ره‌پای ئەمه‌ش ئەوه‌ که هه‌م که‌مه‌ندی قایمی به‌ه‌وی خودایه‌و هه‌م یادگاری سه‌ربه‌رزی و گه‌وه‌ه‌ری شه‌و چرایه‌و هه‌م شارپی راستی خودایه‌، هه‌ر ئەوه‌ که دڵ و ده‌روون و ئاره‌زووه‌کان به‌ه‌وی تیشکی ئەوه‌ وه‌ له‌ هه‌ق لانه‌ده‌ن و له‌ خشته‌ نابرین، وه زمان نایه‌رپه‌سکینێ و لی ناشیوێ و له‌سه‌ر ده‌م و زمان سووک و خۆش و ره‌وانه‌، وه زانا‌کان هه‌رگیز لی تیر نابن، وه‌هه‌تا زیاتر ده‌وری بکه‌يته‌وه‌و هه‌تا پتر دووباره‌ی بکه‌يته‌وه‌و تاسووقت ده‌بی، هه‌میشه‌ تازهو نوێیه‌و تاسووقه‌و کۆن نابن و نابیزری، وه‌هه‌تا هه‌تایه‌ شته‌ سه‌یرو عه‌نتیکه‌کانی له‌ بن نایه‌ن، به‌رده‌وام رۆژ به‌ رۆژ زانستی نوێ و شتی سه‌یری نوێی ئی ده‌رده‌که‌وێ، ئەوه‌ ئەوبوو که جنۆکه‌کان له‌گه‌ڵ به‌ر گوێیان که‌وت گورج کاریکی سه‌یری

^(۱۵) رواه الترمذی بسند غریب (شرحه).

تیکردن و بئی په‌روا گوتیان (وه‌کوو خوا له قورئانا باسی ده‌کاو قسه‌که‌یان ده‌گی‌ریتته‌وه‌و ده‌فه‌رموی:

{إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا، يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ - ۷۲ / ۱-۲}.

واته: ئیمه قورئانی‌کمان بیستوهه، که قورئانیکی وایه که ئاده‌میزادو په‌ری به شیوه‌یه‌کی شیاو بانگ ده‌کا بۆ سه‌ر ریگه‌ی راستو دروست. هه‌ر که‌سێ قسه به پێی قورئان بکا قسه‌ی راست ده‌رده‌چی، وه هه‌ر که‌سێ ره‌فتاری پێ بکا پاداشی باش وه‌رده‌گرێ، وه هه‌ر که‌سێ به‌ریارو حوکم و کاری به پێی ئه‌و بئی عادل و دادپه‌روه‌ر خۆیه‌تی، وه هه‌ر که‌سێ خه‌لک بانگ بکا بۆ په‌یره‌وی قورئان و ره‌فت کردن پێی ئه‌وه به راستی ملی ریی راستی گرتوه‌و خودا شاره‌زای شه‌قامه‌پێی راست و دروستی ده‌کا جا ئه‌ی حاریشی ئه‌وه‌ر! ئه‌م په‌ندو قسه جوان و نه‌سته‌قانه له گوی بگره (ت-س/غ).

۳۶۰۵- عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَرَأَ طهَ وَيسَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِأَلْفِ عَامٍ، فَلَمَّا سَمِعَتِ الْمَلَائِكَةُ الْقُرْآنَ قَالَتْ: طُوبَى لَأُمَّةٍ يَنْزِلُ هَذَا عَلَيْهَا، وَطُوبَى لَأَجْوَابِ تَحْمِيلِ هَذَا، وَطُوبَى لَأَلْسِنَةٍ تَتَكَلَّمُ بِهَذَا. رَوَاهُ الْبَغَوِيُّ فِي الْمَصَابِيحِ^(۱۶):

پێغه‌مبه‌ر (بروودی خودای له‌سه‌رین) ده‌فه‌رموی: خودای که‌وره (به هه‌زار سال به‌ر له دروست کردنی ئاسمانه‌کان و زه‌وی) سووره‌تی (طه) و سووره‌تی (یس) ده‌خوینێ، کاتێ فریشته‌کان قورئان ده‌بیستن ده‌لێن: طوبوا (ناوی دره‌ختیکه له به‌هه‌شتا) بۆ ئه‌و که‌له به‌خته‌وه‌ره‌ی که ئه‌م قورئانه به پیت و فه‌ره‌ی بۆ ده‌چی، وه دره‌ختی طوبوا بۆ ئه‌و سینگه‌ی ئه‌م قورئانه‌ی تیا‌یه، وه طوبوا و خێرو خوشی بۆ ئه‌و زمانه شیرینه‌ی که ئه‌مه ده‌خوینێ (به‌غه‌وی).

۳۶۰۶- ورد في الشُّرَح: وَحُكِيَ عَنِ الْإِمَامِ أَحْمَدَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ رَأَى رَبَّهُ فِي الْمَنَامِ عِدَّةَ مَرَّاتٍ فَقَالَ: وَاللَّهِ إِنْ رَأَيْتُهُ مَرَّةً أُخْرَى لَأَسْأَلَنَّهُ أَيُّ شَيْءٍ يُقَرِّبُ الْعَبْدَ إِلَى

(۱۶) سكت عن درجته الشارح.

رَبِّهِ. فَرَأَى رَبَّهُ جُلُّ شَأْنِهِ فَقَالَ: يَا رَبَّ بِأَيِّ شَيْءٍ يَتَقَرَّبُ الْعَبْدُ إِلَيْكَ؟ قَالَ: بِتِلَاوَةِ كَلَامِي يَا أَحْمَدُ. قَالَ: فَهَمَّ الْمَعْنَى أَمْ لَمْ يَفْهَمْ يَارَبَّ؟ قَالَ: فَهَمَّ الْمَعْنَى أَوْ لَمْ يَفْهَمْ^(۱۷):

دانەر (خودای ئی زانی بن) له شهرحه کهیدا دهلئ: هه قایه تی له ئیمامی نه حمه دهوه (خودای ئی زانی بن) دهگیرنه وه که گه ئی جار له خهودا به خزمهت خودا دهگا، جارئ دهلئ: به خودا نه گهر نه م جار به بیبینم عهرزی دهکم که چی شتی زور باش بهنده له خودای خوی نزیک دهکاته وه، کاتی پهروهردگاری به خهو دهبینن پرسیاره کهی ئی دهکا، دهفرموی: نهی نه حمه! به خویندن و دهورکردنه وهی قورئان که فرمایشت و کهلامی خو مه، دهلئ: خودایه! تی بگاوتی نه گا؟ دهفرموی: بهلئ له مه عنای تی بگاوتی نه گا. کهواته:

بِرا! مژده بن نه وهی رهش خوینه

شیری ناپوختن ناو خو و خوینه!

وهلئ به زوو یی دهرد پسن له کل

ده بن به گولی زادهی داکس کل!

کو ده! به راستی نه شقی قورئانی

قورئان ده خویتی و مانای نازانی!

۷۷) هه ره شه کردن له فرهامۆشکردنی قورئان: (التحذیر من نسیان القرآن)

۳۶۰۷- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِمَّا مَثَلُ صَاحِبِ الْقُرْآنِ كَمَثَلِ الْإِبِلِ الْمُعْقَلَةِ إِنْ عَاهَدَ عَلَيْهَا أَمْسَكَهَا وَإِنْ أَطْلَقَهَا ذَهَبَتْ^(۱):

ئیبینو عومەر (خودایان ئی زانی بن) له پیغه مبه ره وه (دروودی خودای له سه رب بن) دهفرموی: قورئان خوین وهك خاوهن ووشتری مه په بندکراو وایه، چۆن نهو

(۱۷) اثر ورؤیا یستانس به

(۱) بخاری. فضائل القرآن: ۵۰۳۱ - ۱۷۳۴ تجرید/ ۴ / ۵۴۰. مسلم. صلاة المسافرين: ۱۸۳۶.

ئەگەر سەرپەرشتی و وشترەکانی بکا ئەو لە دەستی ناچن و بە دەستیەو دەمین، ئەمیش هەروەها ئەگەر دەوری قورئانەکی بکاتەو لە بیرى ناچیتەو (ش).

۳۶۰۸ - عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: تَعَاهَدُوا الْقُرْآنَ فَإِلَّا لِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَهْوًا أَشَدَّ تَفْصِيًّا مِنَ الْإِبِلِ فِي عُقْلِهَا. رواهما الشيخان^(۲):

ئەبو موسا (خودای ئی زانی بن) گوئی: پیغەمبەر (درویدی خودای لەسەر بن) فەرمووی: سەرەوکاری قورئان بکەن و هەمیشە دەوری بکەنەو، دەسا بەو کەسە کە گیانی منی بە دەسە قورئان زووتر لە بیر دەچیتەو کاتى دەوری نەکریتەو، هەتا وشتر کاتى لە پەت بەر دەبن و بە لەسە دەبن!! (ش).

۳۶۰۹ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: بِئْسَمَا لِأَحَدِكُمْ أَوْ بِئْسَمَا لِأَحَدِهِمْ أَنْ يَقُولَ نَسِيتُ آيَةَ كَيْتٍ وَكَيْتَ بَلْ هُوَ نَسِيَ اسْتَذْكُرُوا الْقُرْآنَ فَلَهُوَ أَشَدُّ تَفْصِيًّا مِنْ صُدُورِ الرِّجَالِ مِنَ النِّعَمِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۳):

عەبدوللا (خودای ئی زانی بن) لە حەزەرەتەو (درویدی خودای لەسەر بن) دەفەرمووی: چەندە خراب و ناشیرینە بۆ ئادەمیزاد کە بلئى من ئایەتیکی واوام لە بیرچۆتەو بەلکوو ئەو چارەنووسی خودایی لە بیرى بردۆتەو کە وابوو بابلی: فیسارە ئایەتەم لە بیر براوەتەو! دەى هەمیشە دەوری قورئان بکەنەو و بیکەن بە پیشەى هەمیشەییان ئەگینا وەك چۆن وشتر و مالات کە لە پەت بەربوو ئەگەر چاویری نەکرى بە لەسە دەبن قورئانیش ئاوا (بگرە خیراتریش) لە سینگی پیاو نااشنا دەبن ئەگەر سەرۆمەر دەوری نەکریتەو (ش/ت).

(۲) بخاری. فضائل القرآن: ۵۰۲۳ = تجرید / ۴ / ۵۴۱ ذ: ۱۷۳۶. مسلم. صلاة المسافرين: ۱۸۴۱.

(۳) بخاری. فضائل القرآن: ۵۰۲۲، ۵۰۲۹. مسلم. صلاة المسافرين: ۱۸۳۸. ترمذی. قراءات: ۲۹۴۲.

۳۶۱۰- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: سَمِعَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَجُلًا يَقْرَأُ بِاللَّيْلِ فَقَالَ: يَرْحَمُهُ اللَّهُ قَدْ أَذْكَرَنِي آيَةٌ كَذَا وَكَذَا كُنْتُ أُلْسِيْتُهَا مِنْ سُورَةٍ كَذَا وَكَذَا. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ^(۴):

عائیشه (خودای فی رازی بئ) گوئی: شهوی پیاوی له مزگه‌وت قورئانی ده‌خویند، پیغه‌مبه‌ر (دیوودی خودای لسه‌ر بئ) گوئی لی بیو، فه‌رمووی: ره‌حه‌تی خودای لی بئ، ئەم پیاوه‌ فیساره‌ ئایه‌تی له‌ فیساره‌ سوورته‌ یاده‌ خسته‌وه‌، که‌ ئەو ئایه‌ته‌م له‌ یاده‌ برابووه‌ (ش/د).

۳۶۱۱- ➡ «ب- ۱ز- ۱۱۸- ۳۵۹ف- ۱۱ تقدم برقم: ۷۱۶/۱۱»^(۵).

۳۶۱۲- ورد في الشرح: ولأبي داود: ما من امرئ يقرأ القرآن ثم ينساه إلا لقي الله يوم القيامة أجذم^(۶):

دانه‌ر (په‌گه‌بی له‌ نووری قورئان بئ و له‌ گه‌ردی گه‌بی به‌ سوورمه‌ی چاومان بئ) له‌ شه‌رحه‌که‌دا ده‌لی: له‌سه‌ر گه‌پانه‌وه‌ی ئیمامی ئەبو داوود (خودای فی رازی بئ) پیغه‌مبه‌ر (دیوودی خودای لسه‌ر بئ) فه‌رموویه‌تی: که‌سی قورئانی له‌به‌ر بئ و بیخوینئ و له‌پاشا له‌به‌ر که‌مه‌ترخه‌می خوی له‌بیری بجئ ئەوه‌ روژی قیامه‌ت به‌ گولی ده‌چیته‌وه‌ دیوانی خودا! خواپه‌نامان بدا.

۷۸) باسی دووه‌م: باسی ناداب و ده‌ستووره‌کانی قورئان خویندن و ده‌ورکردنه‌وه‌ی

الباب الثاني: في آداب القراءة

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: - {وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا - ۷۳ / ۴}.

^(۴) بخاری. فضائل القرآن: ۵۰۳۸. مسلم. صلاة المسافرين: ۱۸۳۴.

^(۵) تقدم برقم: ۷۱۶/۱۱ مجلد اول. تسلسل / ۱۸.

^(۶) سكت الشارح عن درجته.

واته: به هیدی و شینه‌یی و مؤله‌ت و له‌سه‌رخۆ قورئان بخوینه، وه‌ك چۆن ده‌نكى قوبوولی برنجی سه‌یری دانار دانار ده‌وه‌ستى ئاوا پیت و هه‌رف و وه‌قف و مه‌ده‌وه‌ شه‌ده‌وه‌ سه‌ری ئایه‌ت و كۆتایی باب‌ه‌ت له‌ یه‌ك جیا‌به‌كه‌ره‌وه‌ به‌ جوانی ئه‌م صیغه‌تانه‌ له‌سه‌ر شیوه‌یه‌كى ره‌سا ئه‌دا بکه‌، په‌له‌په‌ل مه‌كه‌و تیكه‌ل و پیکه‌لیان مه‌كه‌ به‌سه‌ر یه‌كا، كه‌ ئاوا به‌ ووردی ده‌وری قورئانت کرده‌وه‌ ده‌چیته‌ ناو دلت‌ه‌وه‌!

۳۶۱۳- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ سُئِلَ كَيْفَ كَانَتْ قِرَاءَةُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: كَانَتْ مَدًّا، ثُمَّ قَرَأَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، يَمُدُّ بِسْمِ اللَّهِ، وَيَمُدُّ بِالرَّحْمَنِ، وَيَمُدُّ بِالرَّحِيمِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۱).

پرسیار کرا له‌ ئه‌نه‌س (خودای ئی‌رازی بێ): پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) قورئانی چۆن ده‌خویند؟ گو‌تی: به‌ مه‌ده‌وه‌ ده‌خویند، هه‌لکشایی و داکشایی ره‌چاو ده‌کرد، ئینجا ئه‌نه‌س بۆ نموونه‌ (بسم الله الرحمن الرحيم)ی خویند، لامی ئه‌للاو میمی ره‌حمان و حیی ره‌حیمی درێژکرده‌وه‌ (ب/د).

۳۶۱۴- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُقَطِّعُ قِرَاءَتَهُ يَقُولُ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ثُمَّ يَقِفُ، الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ثُمَّ يَقِفُ، وَكَانَ يَقْرؤها مَلِكٌ يَوْمَ الدِّينِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ^(۲).

ئومو سه‌له‌مه‌ (خودای ئی‌رازی بێ) گو‌تی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) كه‌ قورئانی ده‌خویند ب‌پ‌پ‌ری ده‌کردو له‌سه‌ری ئایه‌ته‌كانا و له‌ شوینی پ‌ی‌ویستا پ‌شووی ده‌دا و له‌سه‌ری ده‌وه‌ستا، به‌م شیوه‌یه‌: ده‌یفه‌رمو: (الحمد لله رب العالمين) و ده‌وه‌ستا له‌ سه‌ری (الرحمن الرحيم) و ده‌وه‌ستا له‌سه‌ری. پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) ئه‌م ئایه‌ته‌ی به‌م شیوه‌یه‌ ده‌خوینده‌وه‌: (ملك يوم الدين) (ت-س/غ).

(۱) تجرید / ۴ ل - ۵۴۱ رقم: ۱۷۳۷ / ۵۰۴۶ ، ۵۰۴۵.

(۲) رواه الترمذي بسند غريب (شرحه).

۳۶۱۵- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ لَهُ: لَوْ رَأَيْتَنِي وَأَنَا أَسْتَمِعُ لِقِرَاءَتِكَ الْبَارِحَةَ لَقَدْ أُوتِيتَ مِزْمَارًا مِنْ مِزَامِيرِ آلِ دَاوُدَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۳):

→ ب- ۵- ۶۲- ل- ف- ۵- رقم: ۵ / ۳۵۳۱ مجلد / ۵ تسلسل / ۶۳.

واته: ئەم فەرموودەییە لە پێشەو لە بەرگی پێنجەمدا رویشت، لە زنجیرە- ۶۲- لە لاپەرە- ژمارەیی فەرموودەکە لەوێ پێنجە.

گێڕانەوێ ئێرە پتریی هەیه ئاوايه: ئەبو موسا (خودای ئی رازی بن) گوئی: حەزەرە (دروودی خودای لەسەر بن) فەرمووی پیم: ئەگەر ئەمشەو چاوت لیم دەبوو، کە چۆن بەدڵ و بە کۆل گویم لە دەوری قورئانی تو گرتبوو شادمان دەبووی، بە راستی خودا دەنگ و ئاوازیکی خوشی پیت داوه، دەلیی دەنگ و ئاوازه خوشەکەیی داووده (ش/ت).

۳۶۱۶- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُقْفَلٍ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ) قَالَ: قَرَأَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَامَ الْفَتْحِ فِي سَبْرِ لَهُ عَلَى رَاحِلَتِهِ سُورَةَ الْفَتْحِ فَرَجَعَ فِي قِرَاءَتِهِ، قَالَ مُعَاوِيَةُ: لَوْلَا خَوْفِي مِنْ إِجْمَاعِ النَّاسِ عَلَى لِحَاكِتِ لَكُمْ قِرَاءَتَهُ^(۴):

موعاوییهی کوپی قورە دەلی: عەبدوللای کوپی موغەففەل (خودایان ئی رازی بن) گوئی: سالی گرتن (فەتەح) ی مەککە، لە سەفەرێکا پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بن) بەسەر وولاًخەکەیهو بە دەم رویشتنەو سوورەتی فەتەحی خویند، لەکاتی خویندنهکەدا دەنگی خوویی دەلەرانهو بە تیرو تەسەلی کرکی بە پیتەکان دەکرد، موعاوییه گوئی: دەترسم خەلک کەلەکەم ئی بکەن ئەگینا ئیستا بە جوانی لاسایی شیوهی قورئان خویندنهکەیی عەبدوللām بو دەکردنهو (ش/د).

(۳) تقدم في المجلد الخامس تسلسل / ۶۳ رقم: ۵ / ۳۵۳۱.

(۴) بخاری. مغازی: ۴۲۸۱، ۴۸۲۵، ۵۰۳۴، ۷۵۴۰ = تجرید / ۴ ل - ۳۲۹ ژ: ۱۵۸۶. مسلم. صلاة

المسافرين: ۸۵۰، ۸۵۱. أبو داود. صلاة: ۱۴۶۷.

۳۶۱۷- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا أَذِنَ اللَّهُ لِشَيْءٍ مَا أَذِنَ لِنَبِيِّ حَسَنِ الصَّوْتِ بِالْقُرْآنِ يَجْهَرُ بِهِ. رواهما الثلاثة^(۵):

ئەبو ھورەیرە (خودای ئازادی بێ) لە ھەزرەتەو ھەفەرمووی: خودا لە هیچ شتێ وا بە ھوسنی رەزا گوێ ناگرێ وەك گوێ دەگرێ لە پیغەمبەرێکی دەنگ خۆش یا لە قورئانخوینیکی دەنگ خۆش کە بە ئاوازی خۆش و بە ھەقامی جوان قورئان بخوینێ و بە شەوقەو دەنگی ئی ھەلبرێ! (ش/د).

۳۶۱۸- ولأبي داود والبخاري تعليقا: زَيَّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ^(۶):

ھەزرەت (دروودی خودای لەسەربێ) دەفەرمووی: کاتێ قورئان دەخوینن بە دەنگی خۆش بیخوینن، ئەو ھێ بە سۆزکردن و دەنگی خۆش و نھام و مقام قورئان نەخوینن لە ئیمە نییە! (د/ب). بەلام بوخاری بە تەعلیق رێوایەتی کردووە.

۳۶۱۹- عَنْ جُنْدُبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ اقْرَأُوا الْقُرْآنَ مَا اتَّخَفْتِ عَلَيْهِ قُلُوبُكُمْ فَإِذَا اخْتَلَفْتُمْ فِقُوا مَا عَنْهُ. رواه الشيخان^(۷):

جوندوبی کوپی عەبدوللا (خودای ئازادی بێ) لە پیغەمبەرەو ھە (دروودی خودای لەسەربێ) فەرمووی: ئەو ھەندە قورئان بخوینن کە دڵتان لە سەریەتی، بەلام کە بێ تاقت بوون یا قورئان خویندنە کەتان سەری کیشا بۆ ناکوکی و دووبەرەکی ئیتر ھەلسن و ئەو کۆرە چۆل کەن و وازی ئی بینن (ش).

۳۶۲۰- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يَخْرُجُ فِيكُمْ قَوْمٌ تَحْقِرُونَ صَلَاتَكُمْ مَعَ صَلَاتِهِمْ، وَصِيَامَكُمْ مَعَ صِيَامِهِمْ، وَعَمَلَكُمْ مَعَ عَمَلِهِمْ، وَيَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ، يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَةِ،

(۵) بخاری. توحید: ۷۵۴۴. مسلم. صلاة المسافرين: ۱۸۴۴. أبو داود. صلاة: ۱۴۷۳.

(۶) رواه البخاري تعليقا بين الرقمين ۵۰۲۳ و ۵۰۲۴. مسلم. صلاة المسافرين: ۱۸۴۲. نسائي. إفتتاح: ۱۰۱۷.

(۷) بخاری. فضائل القرآن: ۵۰۶۱، ۵۰۶۰.

يَنْظُرُ فِي النَّصْلِ فَلَا يَرَى شَيْئًا، وَيَنْظُرُ فِي الْقَدْحِ فَلَا يَرَى شَيْئًا، وَيَنْظُرُ فِي الرَّيْشِ فَلَا يَرَى شَيْئًا، وَيَتَمَارَى فِي الْفُوقِ^(۸):

ئەبو سەعید (خودای ئی رازی بئ) لە پیغەمبەرەوه (بروودی خودای لەسەر بئ) دەگیڕیتەوه، دەفەرموو: ھۆزێ (لە ناوتانا) پەیدا دەبن، نوێژو رۆژوو کردەوهی خۆتان لە چاواھی ئەوانا بە هیچ دادەنێن، بەلام ئەو ھۆزە کە قورئان دەخوینن لە گەررویان رەت نابێ و ناچیتە ناو دلیان، ئەوانە و لە دین بە لەسە دەبن و لە ئایین دەردەچن وەک تیری بدا لە نیچیری و گورج بیسمی و لێی دەرچی ئاوا، تیر ھاوێژە کە سەیری پەیکانە کە دەکا هیچ خوین و ئەسەری پیکانی پیوہ نابینێ تەماشای کلکی تیرە کە دەکا هیچی پیوہ نابینێ، سەیری پەرە تیرە کە دەکا هیچی پیوہ نابینێ، لە لەهێ شوینی ژێیە کەشا بەشکە، کە خوین و ئەسەری نیچیرە کە پیوہ یە نا واتە: چۆن ئەو تیرە ئەوەندە خیرا نەچیرە کە دەسمی هیچ ناگریتە خوی لێی، ئەم ھۆزەش ئاوا فەریان بەسەر ئاییندارییەوه نامینێ (ش/د/ت).

۳۶۲۱- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: يَأْتِي فِي آخِرِ الزَّمَانِ قَوْمٌ حَدَثَاءُ الْأَسْنَانِ، سُفْهَاءُ الْأَخْلَامِ، يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ لَا يُجَاوِزُ تَرَاقِيهِمْ يَقُولُونَ مِنْ خَيْرِ قَوْلِ الْبَرِيَّةِ، يَمْرُقُونَ مِنَ الْإِسْلَامِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ، لَا يُجَاوِزُ إِيْمَانَهُمْ حَنَاجِرَهُمْ، فَأَيُّمًا لَقِيْتُمُوهُمْ فَاقْتُلُوهُمْ، فَإِنَّ قَتْلَهُمْ أَجْرٌ لِمَنْ قَتَلَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رواهما الأربعة^(۹):

عەلی (خودای ئی رازی بئ) گوتی: بە گوێی خۆم ژنەوتم لە زاری پیغەمبەر (بروودی خودای لەسەر بئ) دەیفەرموو، لە ئاخە زەمانا تاقمیکی دەمپروتی مناکاری بئ دەماخی ھەرزە ی نەقام پەیدا دەبن، قورئان دەخوینن بەلام لە گەررویان

(۸) بخاری. فضائل القرآن: ۵۰۵۷، ۵۰۵۸. مسلم. زکاة: ۲۴۵۲ - ۲۴۵۸ (تجرید: ۴ / ۱۸ رقم: ۱۴۳۶، ۳۶۱۱).

(۹) تجرید: ۴ ل - ۱۸ رقم: ۱۴۳۶، ۳۶۱۱، ۵۰۵۷، ۶۹۳۰. مسلم. زکاة: ۲۴۴۶ - ۲۴۵۸، ۲۴۵۹ - ۲۴۶۸.

ابو داود. سنة: ۴۷۶۷. نسائی. تحريم الدم: ۴۱۱۳.

تئ ناپه‌پئ، فهرمووده‌ی سه‌روه‌ری هه‌ر دوو جیهانی‌ش به‌ده‌م ده‌لئین و قورئانو
حه‌دیث ده‌خوئین و به‌دیمن باشت‌رین قسه‌ ده‌که‌ن، به‌لام ئەم تاقمه‌ فـریان
به‌سه‌ر ئیسلامه‌تییه‌وه‌ نییه‌وه‌ک تیرئ له‌ نیچیر ده‌رپه‌پئ ئاوا به‌ خیرایی له‌
ئیسلام ده‌رده‌په‌پن، ئەمانه‌ باوه‌ریان له‌ گه‌روه‌یان تئ‌په‌ر ناکا، هه‌ر به‌ ده‌م
موسولمانن و ره‌فتارو کرداریان له‌ ره‌فتارو کرداری موسولمانان ناکا، جا له‌
هه‌رلایئ تووشی ئەمانه‌ بوون بیان کوژن: چونکه‌ به‌ راستی ئەوه‌ی یه‌کئ
له‌مانه‌ بکوژئ له‌ روژی قیامه‌تا پاداشی باشی بو‌هه‌یه‌! (ش/د/ت-رمزای خویان
لی‌ئین).

۳۶۲۲- عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ مَرَّ عَلَى قَاصٍّ يَقْرَأُ ثُمَّ سَأَلَ
فَاسْتَرْجَعَ، ثُمَّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَلَيْسَ أَلِلَّ
اللَّهُ بِهِ فَإِنَّهُ سَيَجِيءُ أَقْوَامٌ يَقْرَءُونَ الْقُرْآنَ يَسْأَلُونَ بِهِ النَّاسَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَحَسَنُهُ^(۱۰)

عیمرانی کوپی حوصه‌ین (خودای ئازای بئ) قورئان خوئنیکی دی، قورئانی
ده‌خوئیندو له‌پاشا سوایی ده‌کرد وه‌ک ئەمانه‌ی ئیستا له‌سه‌ر شه‌قامه‌کان،
داده‌نیشن و قورئان ده‌خوئیننو له‌پ پان ده‌که‌نه‌وه‌ له‌ خه‌ک بو‌ سوال! جا
عیمران گوئی: (إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ!)، له‌پاشا گوئی: ژنه‌وتم له‌ پیغه‌مبه‌ر
(سه‌رووی خودای له‌سه‌ر بئ) ده‌یفه‌رموو: ئەوه‌ی قورئان ده‌خوئینئ باریزئی نه‌شکینئ و
هه‌ر له‌ خودا داوای شتی پئ بکا، چونکه‌ کو‌مه‌لئ په‌یدا ده‌بن، قورئان
ده‌خوئین و سوایی له‌مو له‌و پئ ده‌که‌ن (ت:ح. واته‌: تیرمیذی ئەم
فه‌رمووده‌یه‌ی گن‌پراوه‌ته‌وه‌و به‌ هه‌دیثیکی هه‌سه‌نی داناوه‌) عیمران (خودای ئ
رازای بئ) بو‌یه‌ ئیننالیلای کردووه‌ چونکه‌ سوالکردن به‌ قورئانی به‌وه‌ی و
موصیبه‌ت داناوه‌.

۳۶۲۳- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ):
اقْرَأِ الْقُرْآنَ فِي شَهْرٍ قُلْتُ: إِنِّي أَجِدُ قُوَّةَ حَتَّى قَالَ: فَاقْرَأْهُ فِي سَبْعٍ وَلَا تَرُدَّ عَلَى ذَلِكَ.
رواه البخاری^(۱۱):

عەبدوللای کورپی عەمر (خودایان ئا رازی بئ) گوتی: پیغەمبەر (درودی خودای لەسەربەن) فەرمووی پێم: مانگی دەوریکی قورئان بکەرەوه عەرزەم کرد: بە خۆمدا رادەپەرمووم کە بتوانم بە کەمتر خەتمەیی تەواو بکەم تا فەرمووی: دەی بە حەفته‌یی خەتمەیی بکەو لەوه زیاتری مەکە! (ب).

۳۶۲۴- وَعَنْهُ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ فِي كَمْ أَقْرَأَ الْقُرْآنَ؟ قَالَ: اخْتِمُهُ فِي شَهْرٍ قُلْتُ: إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ قَالَ: اخْتِمُهُ فِي عِشْرِينَ قُلْتُ: إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ قَالَ: اخْتِمُهُ فِي خَمْسَةِ عَشَرَ قُلْتُ: إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ قَالَ: اخْتِمُهُ فِي عَشْرِ قُلْتُ: إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ قَالَ: اخْتِمُهُ فِي خَمْسٍ قُلْتُ: إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ قَالَ: فَمَا رَخَّصَ لِي: (۱۲)

دیسان ئەو گوتی: گوتم: ئەو پیغەمبەری خودا! بە چەند رۆژ خەتمیکی قورئان بکەم؟ فەرمووی: بە مانگی خەتمی بکە. عەرزەم کرد: دەتوانم بە کەمتریش خەتمی بکەم، فەرمووی: دە بە بیست شەو خەتمی بکە گوتم: دەتوانم بە کەمتریش بیکەم، فەرمووی: دە بە پازدە شەو خەتمەیی بکە گوتم: دەتوانم بە کەمتریش بیکەم، فەرمووی: دە بە دە شەو خەتمەیه‌کی بکە گوتم: دەتوانم بە کەمتریش تەواوی بکەم، فەرمووی: دە بە پێنج شەو خەتمەیه‌کی بکە گوتم: دەتوانم بە کەمتریش خەتمەیی بکەم بەلام ئیتر حەزەرت رینگە ی کەمتری نەدام. (د/ت-س/ص).

۳۶۲۵- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَمْ يَفْقَهُ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي أَقَلِّ مِنْ ثَلَاثٍ. رواهما أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ بِسَنَدَيْنِ صَحِيحَيْنِ (۱۳):

دیسان گوتی: پیغەمبەر (درودی خودای لەسەربەن) فەرمووی: ئەوی بە سێ شەو کەمتر خەتمەیه‌کی قورئان بکا ئەوه لە دەستووری خویندنی قورئان تێ نەگەیه‌وه (د/ت-س/ص).

(۱۱) بخاری. فضائل القرآن: ۵۰۵۴.

(۱۲) بسند صحیح عند ابی داود و الترمذی.

(۱۳) بسند صحیح عند ابی داود و الترمذی.

۷۹) دەشئى بە ھۆش و گۆشەوہ گۆئ بۆ خویندنى قورئان شل بکرى:

يَنْبَغِي إِسْتِمَاعُ الْقُرْآنِ بِتَدْبِيرٍ وَخُشُوعٍ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ -

{۲۰۴}.

خودای گەورە لە قورئانى پېرۆزدا فەرموویەتى: ھەر کاتى و لەھەر شوینى قورئانى پېرۆز خوینرايەوہ پىویستە لەسەر ھەموو موسولمانى کە بى دەنگبى و گۆئ بۆ قورئانە کە رابگرى ھەتا تەواو دەبى.

۳۶۲۶- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَقْرَأُ عَلَى. قُلْتُ: أَقْرَأُ عَلَيْكَ وَعَلَيْكَ أَنْزَلَ قَالَ: إِنِّي أَشْتَهِي أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي. قَالَ: فَقَرَأْتُ النِّسَاءَ حَتَّى إِذَا بَلَغْتُ (فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا). قَالَ: كُفَّ أَوْ أَمْسَكَ فَرَأَيْتُ عَيْنَيْهِ تَذَرِفَانِ. رواه الشيخان^(۱).

عەبدوللای کوپی مەسعوود (خودای ئى رازى بى) گوتى: پىغەمبەر (سەدى خودای لەسەرىن) فەرمووی پىم: ھەندى قورئانم بۆ بخوینە گۆم: قوربان! قورئان بۆ تۆ ھاووەو من بۆتى بخوینم؟ فەرمووی: ھەزەدە کەم کە سىکی تر بىخوینى و من گۆی ئى بگرم جا منیش سوورەتى نىسائىم بۆ خویند تا گەیشتمە ئەم ئایەتە:

{فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا - ۴/ ۱۱۴}.

واتە: جا ئەو دەبى حالى ئەو کافرو بى بپروایانە لە رۆژى قیامەتا چۆن بى، لەو کاتەدا کە لە ھەموو ملەتى شایەتى بىن بۆ شایەتى بدا لەسەر بى بپروایى و نامەردى ئەوان، وە تۆیش بىن بۆ شایەتى دان لەسەریان ئیتر کە گەیشتمە ئیترە فەرمووی: بەس یا فەرمووی: بەسە کە تەماشای ھەزەتم کرد ئەسەر ھۆن ھۆن بە چاوەکانیا دەھاتە خوارەوہ (ش).

(۱) بخارى. فضائل القرآن: ۵۰۵۰، ۴۹۶۰، ۴۹۵۹، ۴۹۶۱. مسلم. صلاة المسافرين: ۱۸۶۲ - ۱۸۶۳ +

۳۶۲۷- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لِأَبِي بَنْ كَعْبٍ: إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ عَلَيْكَ (لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا). قَالَ: وَسَمَائِي لَكَ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَبَكَى. رواه مسلم والترمذي والله أعلم^(۲).

ئەنەس (خودای ئی رازی بێ) گوئی: پیغەمبەر (دروودو ساوی خودای گهره‌ی لاسر بێ) به ئوبه‌ییه‌ی کوپی که‌عبی فەرموو: خودا فەرمانی پێ کردووم که سوورەتی: لم یکن الذین کفروا له لای تو بخوینم گوئی: ئوبه‌ییه‌ی گوئی: به ناوی خوّم ناوی هینام بوّت؟ فەرمووی: بەئێ ئەنەس گوئی: جا له خوشیانان ئوبه‌ییه دەستی کرد به گریان (ت/ب/ت) ئیمامی نەوه‌وی و عەللامه‌ی عەینی (رمزای خودایان ئی بێ) دەلێن: به پێی دەقی ئەم فەرمووده‌یه ئوبه‌ییه ته‌نیا که‌سی بووه‌له هاوڕێیان، که پیغەمبەر (دروودی خودای لاسر بێ) قورئانی له‌لای خویندووه. منیش دەلیم:

مامۆستا له‌لای فەقیی بخوینم

به‌هه‌وه‌ی وا هه‌موو دنیا ده‌یه‌یت!

۸۰) له‌کاتی خویندنی قورئانا سه‌کینه (واته: مایه‌ی نارام: نارام به‌خس) و فەریشته‌ی ره‌حه‌ت دینه‌خواره‌وه
تنزل السکينة لقراءة القرآن

باسی سییه‌م: باسی گهره‌یی چه‌ن سوورەتی

۳۶۲۸- عَنِ الْبَرَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ رَجُلٌ يَقْرَأُ سُورَةَ الْكَهْفِ وَعِنْدَهُ فَرَسٌ مَرْبُوطٌ بِشَطْنَيْنِ فَغَشَّاهُ سَحَابَةٌ فَجَعَلَتْ تَدُورُ وَتَدُلُّو وَجَعَلَ فَرَسُهُ يَنْفِرُ مِنْهَا فَلَمَّا أَصْبَحَ أَتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ: تِلْكَ السَّكِينَةُ تَنْزَلُ لِلْقُرْآنِ. رواه الشيخان والترمذي نسأل الله السكينة والهداية آمين^(۱).

(۲) بخاری. تفسیر: ۴۹۶۰. مسلم. صلاة المسافر: ۸۶۲، ۶۲۹۳. راجع الرقم السابق عليه.

(۱) بخاری. فضائل القرآن: ۵۰۱۱. مسلم. صلاة المسافرين: ۸۵۳.

به‌راء (خودای ئی رازی بئ) گوئی: جاری پیاوئ، که ئوسه‌یدی کوپی حوضه‌یر بوو سووره‌تی که هف ده‌خوینئ، له‌وکاته‌دا ماینه‌که‌ی له‌ لایه‌وه به دوو گوریس به‌سرابووه، له‌کاتی قورئان خویندنه‌که‌دا په‌له‌هه‌وری ده‌دا به‌سه‌ریاو ده‌یگریته‌ ناوو ده‌ست ده‌کا به‌ گپ خواردن به‌ ده‌وریاو لیئ نزیک ده‌بیته‌وه، ماینه‌که‌شی که ئه‌مه ده‌بینئ سلی ئی ده‌کاوه‌ل ده‌سله‌میته‌وه، جا بو‌به‌یانی هاته‌ لای پیغه‌مبه‌ر (برودی خودای له‌سربئ) ئه‌مه‌ی بو‌گپرایه‌وه، فه‌رمووی (برودی خودای له‌سربئ): ئه‌وه ئارامی و فریشته‌ی ئاسایش بوون له‌به‌ر خاتری قورئانه‌که‌ داباریون! (ش/ت).

٨١) باسی که‌وره‌یی سووره‌تی فاتحاو سووره‌تی به‌قه‌ره‌و سووره‌تی نالی عیمران : (الباب الثالث: في فضائل السور فضل الفاتحة والبقرة وآل عمران ٣٦٢٩- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ بْنِ الْمُعَلَّى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنْتُ أَصَلِّي فَدَعَانِي النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَلَمْ أَجِبْهُ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي كُنْتُ أَصَلِّي. قَالَ: أَلَمْ يَقُلِ اللَّهُ (اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ) ثُمَّ قَالَ أَلَا أَعْلَمُكَ أَغْظَمَ سُورَةٍ فِي الْقُرْآنِ قَبْلَ أَنْ تَخْرُجَ مِنَ الْمَسْجِدِ. فَأَخَذَ يَبْدِي فَلَمَّا أَرَدْنَا أَنْ نَخْرُجَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ قُلْتَ لِأَعْلَمُكَ أَغْظَمَ سُورَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ. قَالَ (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) هِيَ السَّبْعُ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذِي أُوتِيَتْهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَابُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَزَادَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا أُنْزِلَتْ فِي التَّوْرَةِ وَلَا فِي الْإِنْجِيلِ وَلَا فِي الزَّبُورِ وَلَا فِي الْفُرْقَانِ مِثْلُهَا وَإِنَّهَا سَبْعٌ مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذِي أُعْطِيَتْهُ^(١)).

ئهبو سه‌عیدی کوپی موعه‌للا (خودای ئی رازی بئ) گوئی: جاری له‌ مزگه‌وت نوێژم ده‌کرد، له‌ ناو نوێژه‌که‌دا پیغه‌مبه‌ر (برودی خودای له‌سربئ) بانگی کردم، وه‌رامم نه‌دایه‌وه، که نوێژه‌که‌م ته‌واو کرد چوومه‌ خزمه‌تی، فه‌رمووی: بوچی بانگم کردی و نه‌هاتی؟ عه‌رزیم کرد: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ئه‌و کاته‌ی که تو

(١) بخاری. فضائل القرآن: ٥٠٠٦.

بانگت کردم نویژم دهکرد، بویه وهرامم نه دایتہوہ، فہرموی: بؤچی ئہی
خودا نافہرموی:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ - ۸۲۴}.

واتہ: ئہی کہسانی کہ باوہرتان ہیناوہ بہ ئایینی ئیسلام! بہ پہلہ وہلامی
خوداو پیغہمبہری خودا بدہنہوہ بہ زووی بیچن بہ دہنگیانہوہ ہرکاتی
پیغہمبہری من بانگی کردن بؤ سہر ئہو کارانہی کہ دہبن بہ مایہی سہربہری
ژینی جیہانتان و بہوئی روو سووری و ژانی جاویدانی خوشی بی ئیش و
ٹازاری ئہو جیہانتان لہ پاشا فہرموی: ہوشیاربہ! لہ پیش ئہوہدا کہ لہ
مزگہوت بجیتہ دہری سوورہتیکت نیشان دہدم کہ گہورہترین سوورہتہ لہناو
قورٹاناو خیرو پاداشی زیاترہ ئینجا حہزرت (سرودی خودای لہسہر بن) دہستی گرتہ
جا کہ ویستمان لہ مزگہوت دہربچین عہزم کرد: ئہی پیغہمبہری خودا! تو
فہرموت: سوورہتیکت پی نیشان دہدم گہورہترین سوورہتہ لہ قورٹانا
فہرموی: ئہو سوورہتہ (الحمد لله رب العالمین) ہ، کہ ئہو (سبعاً من المثاني) و
(والقرآن العظیم) ہیہ کہ خودا داویتی بہ من کہ لہم ئایہتہدا دہفہرموی:

{وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ - ۸۷/۱۵}.

واتہ: بہ راستی ئیمہ حہوت ئایہتی قورٹانمان، داوہ بہ تو کہ لہ ہہموو
روژو شہویکا چہن جار لہ ناو نویژدا دووپات دہکرنہوہ "سہرہرای ئہم
حہوتہی دووبارہ پاتہیش باقی قورٹانم پی داوی کہ گشتی گہورہیہ و خاوہن
پایہ و مایہیہ (ب/د/ت) تیرمیزی ئہمہی پترہ: بہو کہسہ کہ گیانی منی بہ
دہسہ نہ لہ تہورات و نہ لہ ئینجیل و نہ لہ زہبوورو نہ لہ قورٹانا مانہندی ئہم
سوورہتہ نہ ہاتوتہ خوارہوہ، ئہمہ ئہو (سبعاً من المثاني والقرآن العظیم) ہیہ
کہ خودا داویتی پیم.

۳۶۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ

الْعَالَمِينَ) أَمُّ الْقُرْآنِ وَأَمُّ الْكِتَابِ وَالسَّبْعُ الْمَثَانِي. رواه أبو داود والترمذي وصححه^(۲).

ئەبو هورهیره (خودای ئی رازی بێ) له حەزەرەتەوه (دروودی خودای لەسەر بێ) ده‌فرمووی: (الحمد لله رب العالمين) سەرچاوه‌ی قورئانه‌و دایکانه‌ی نامه‌ی خودایه‌و حەوتە‌ی دووپاته‌یه (د/ت:ص).

۳۶۳۱- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: بَيْنَمَا جِبْرِيلُ قَاعِدٌ عِنْدَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سَمِعَ نَقِيضًا مِنْ فَوْقِهِ فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ هَذَا بَابٌ مِنَ السَّمَاءِ فَتُحِ الْيَوْمَ لَمْ يُفْتَحْ قَطُّ إِلَّا الْيَوْمَ فَتَزَلْ مِنْهُ مَلَكٌ فَقَالَ هَذَا مَلَكٌ نَزَلَ إِلَى الْأَرْضِ لَمْ يَنْزِلْ قَطُّ إِلَّا الْيَوْمَ فَسَلَّمَ وَقَالَ أَنْبِئْ بَنُوْرَيْنِ أَوْتَيْتُهُمَا لَمْ يُؤْتِيَهُمَا نَبِيٌّ قَبْلَكَ فَاتِحَةُ الْكِتَابِ وَخَوَاتِيمُ سُورَةِ الْبَقَرَةِ لَنْ تَقْرَأَ بِحَرْفٍ مِنْهُمَا إِلَّا أُعْطِيَتْهُ. رواه مسلم^(۲):

ئیبناو عەبباس (خودایان ئی رازی بێ) گوئی: جارێ جوهرائیل (دروودی خودای لەسەر بێ) لای پیغه‌مبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دانیشتبوو، له‌وکاته‌دا وه‌ک ده‌رگا بکریته‌وه‌و جیره‌یه‌کی له‌ ژوور سه‌ریه‌وه‌و بیست، جوهرائیل (دروودی خودای لەسەر بێ) سه‌ری هه‌لپری و فه‌رمووی: ئەوه‌ چرکه‌ی ده‌رگایه‌کی ئاسمان بوو، ئەوه‌تی هه‌یه‌ نه‌کراوه‌ته‌وه‌ ئەم‌ڕۆ نه‌بی فریشته‌یه‌کی ئی هاته‌ خواره‌وه‌، جوهرائیل (دروودی خودای لەسەر بێ) فه‌رمووی: ئەم فریشته‌یه‌ش ئەم‌ڕۆ نه‌بی قه‌ت دانەبه‌زیوه‌ بۆ سه‌ر زه‌وی جا فریشته‌که‌ سه‌لاوی کردو فه‌رمووی: ئەه‌ی موحه‌مه‌د! موژده‌ بێ لیت، خودا دوو چرای ژۆر رووناکی داوه‌ به‌ تو، که‌ له‌ پیش تو‌دا شتی وا نایابی به‌ هه‌یج پیغه‌مبهریکی تر نه‌به‌خشیوه‌، یه‌کیکیان سووره‌تی فاتحیایه‌ که‌ دیباچه‌ی قورئانه‌، یه‌کیکیان ئاخرو ئۆخری کلکه‌ی سووره‌تی به‌قه‌ره‌یه‌، هه‌ر پیتی له‌م دوو سووره‌ته‌ بخوینی پاداشی باشی له‌سه‌ر وه‌رده‌گری (م).

۳۶۳۲- عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: اقْرَأُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَفِيعًا لِأَصْحَابِهِ اقْرَأُوا الزُّهْرَاوَيْنِ الْبَقَرَةَ وَسُورَةَ آلِ عِمْرَانَ فَإِنَّهُمَا تَأْتِيَانِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَأَنَّهُمَا غَمَامَتَانِ أَوْ كَأَنَّهُمَا غَيَّاتَانِ أَوْ كَأَنَّهُمَا فِرْقَانِ مِنْ طَيْرٍ

(۲) مسلم. صلاة المسافرين: ۱۸۷۴.

صَوَافُ لِحَاجَّانَ عَنْ أَصْحَابِهِمَا أَقْرَأُوا سُورَةَ الْبَقَرَةِ فَإِنْ أَخَذَهَا بَرَكَةً وَتَرَكَهَا حَسْرَةً وَلَا تَسْتَطِيعُهَا الْبَطْلَةُ. رواه مسلم والترمذي. وفي رواية: يُؤْتَى بِالْقُرْآنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَهْلِيهِ الَّذِينَ كَانُوا يَعْمَلُونَ بِهِ تَقْدُمُهُ سُورَةُ الْبَقَرَةِ وَآلُ عِمْرَانَ وَضُرِبَ لَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ثَلَاثَةُ أَمْثَالٍ مَا نَسِيْتُهُنَّ بَعْدُ قَالَ: كَأَلْهُمَا إِلَى آخِرِهِ^(۴).

ئەبو ئومامەھى باھیلی (خودای ئى رازى بىن) لە پىغەمبەرھو (درویدی خودای لەسر بىن) دەفەرموى: قورئان بخوینن، چونکە لە روژى قیامەتا قورئان دى، دەبى بە تکاکار بو ھاوڕێیانى خوێ! ئەم دوو سوورەتە درەخشانە بخوینن، واتە: سوورەتى بەقەرەو سوورەتى ئالى عیمران، کە ناوبانگیان زەھراوہینە واتە: دوو چرای درەخشان چونکە ئەو دوو سوورەتە لە روژى قیامەتا دین لە دووپەلە ھەور دەچن یا لە دوو سابات دەکەن، یا وەك دوو پۆلەمەل و رەوہ بالندە وان کە لە ھەوا ریز دەبەستن و بالیان رەپ دەکەن، حالیان وایە لەسەر دوستان و یارانى خوێان دەکەنەوہو لەسەریان ھەل دەدەنئى بە تايبەتى سوورەتى بەقەرەو بخوینن، چونکى بە راستى وەرگرتن و خویندنئى پیت و فەرپو بەرەکەتەو لەکیس چوونى جیئى داخ و خەفەتە سەرەپای ئەوہیش جادووگەرانیئیش دەرەقەتى نایەن و ئەوى لە بەرى بئى یا بە نووسراوى ھەلى بگريئ سىحرو جادوو کارى ئى ناکا (م/ت).

لە گێڕانەوہیەکا: روژى قیامەت قورئان و یارانى قورئان دینن، مەبەست لە یارانى ئەو کەسانە یە کە لە جیھانا رەفت (عەمەل)ى پئى دەکەن، سوورەتى بەقەرەو سوورەتى ئالى عیمران وە پئیش قورئانەکە دەکەون. قسە گێرەوہ (راوى) گوئى: پىغەمبەر (درویدی خودای لەسر بىن) ئەم دووہى چووان بە سئ شت ھیشتا بە باشى ئەو سئ شتەم لە یاد ماون، فەرمووى: چونکە ئەو دوو سوورەتە روژى قیامەت دین لە دوو پەلە ھەور دەچن... تاد.

(۴) مسلم. صلاة المسافرين: باب فضائل القرآن وما يتعلق به: ۱۸۷۱.

۳۶۳۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعَثَا وَهُمْ دُوَّ عَدَدٍ فَاسْتَفَرَّاهُمْ فَقَرَأَ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ مَا مَعَهُ مِنَ الْقُرْآنِ فَأَتَى عَلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ مِنْ أَخَذْتُهُمْ سِنًا فَقَالَ: مَا مَعَكَ يَا فَلَانُ؟ قَالَ: مَعِيَ كَذَا وَكَذَا وَسُورَةُ الْبَقَرَةِ. قَالَ: أَمَعَكَ سُورَةُ الْبَقَرَةِ. فَقَالَ نَعَمْ. قَالَ: فَادْهَبْ فَأَتَى أَمِيرَهُمْ. فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ أَشْرَافِهِمْ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا مَنَعَنِي أَنْ أَتَعَلَّمَ سُورَةَ الْبَقَرَةِ إِلَّا خَشْيَةُ أَلَّا أَقُومَ بِهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ فَافْرَعُوهُ وَأَقْرُؤُوهُ فَإِنَّ مِثْلَ الْقُرْآنِ لِمَنْ تَعَلَّمَهُ فَقَرَأَهُ وَقَامَ بِهِ كَمِثْلِ جِرَابٍ مَخْشُوٍّ مِسْكًا يَفُوحُ بِرِيحِهِ كُلُّ مَكَانٍ وَمِثْلُ مَنْ تَعَلَّمَهُ فَيُرْقُدُ وَهُوَ فِي جَوْفِهِ كَمِثْلِ جِرَابٍ وَكَيْ عَلَى مِثْلِكَ^(۵):

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بن) دەلی: جاری پیغەمبەر (درویدی خودای لەسەربن) لەشکرکی گەورە نارد بۆ شوینی، یەکە یەکە داوای ئی دەکردن کە چەندە قورثان لەبەرە بیخوینی، جا ھەر پیاوێ چەندی قورثان لەبەر بوو دەبخویند، تا سەر ھاتە سەر پیاوێ لە گشتیان جەھێلتر بوو، فەرمووی پیتی: ئەو فیسار! تۆ چیت لەبەرە؟ گوتی: ئەو ئەو سوورەتی بەقەرەش، فەرمووی: ئەو سوورەتی بەقەرەت لەبەرە؟ گوتی: بەئێ لەبەرە، فەرمووی: دەپرو تۆ فەرماندەیانیت! پیاوێ لە خانەدانەکانیان گوتی: ئەو پیغەمبەری خودا! من بۆیە سوورەتی بەقەرە فیڕ نەبووم ترسام مەبادا بە باشی سەرپەرشتی ئەوم بۆ نەکرێ، پیغەمبەر (درویدی خودای لەسەربن) فەرمووی: قورثان فیڕ بین، ھەم خۆتان بیخوینن و ھەم بە خەلکی تریشی بخوینن، چونکی ئەو کەسە کە فیڕی قورثان دەبی و دەبخوینی و ئەرکی بەجێ دینی وەک ھەمانە پڕ لە میسک وایە، بۆ ئەو خۆشە کە دەمار دەمار یە ھەموو لایەکا دەپروا، بەلام ئەو کەسە کە فیڕی دەبی و لەبەری دەکا و دەخوێ و قورثانە کە لە سینگیایە ئەو وەک ھەمانە پڕ لە میسکی دەم دوورا وایە (ت-ح/ح).

(۵) رواه الترمذي بسند حسن (شرحہ).

۳۶۳۴- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تَجْعَلُوا يُوْثُكُم مَقَابِرَ وَإِنَّ أَلْبَيْتَ الَّذِي تُقْرَأُ فِيهِ الْبَقْرَةُ لَا يَدْخُلُهُ الشَّيْطَانُ. رواهما الترمذي^(۱):

دیسان نہو له پیغہمبہرہوہ (درویدی خودای لہسر بن) دہفرموئی: مالہ کانتان مہکن بہ گوپخانہی چول و ہول، نہو مالہشی سوورہتی بہقہرہی تیا بخوینری شہیتانی تی ناچی (ت-ح/ص) ⇒ «ب- از- ۱۸۶- ۵۰۸-ف- +۲- ف- ۳- ف- ۴-». تقدم برقم: ۲ / ۹۹۹ و ۳ / ۱۰۰۰ و ۴ / ۱۰۰۱ مجلد اول. تسلس: ۱۸۶.

۸۲) گورہ بی نایہ تہ لکوری و کلکھی بہقہرہ

فضل آية الكرسي وأواخر البقرة

۳۶۳۵- عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يَا أَبَا الْمُنْذِرِ أَتَذَرِي أَيُّ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ مَعَكَ أَعْظَمُ؟ قَالَ قُلْتُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَغْلَمُ. قَالَ «يَا أَبَا الْمُنْذِرِ أَتَذَرِي أَيُّ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ مَعَكَ أَعْظَمُ؟ قَالَ قُلْتُ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ. قَالَ فَضَرَبَ فِي صَدْرِي وَقَالَ: وَاللَّهِ لِيَهْنِكَ الْعِلْمُ أَبَا الْمُنْذِرِ. رواه مسلم وأبو داود^(۱):

نوبہ بیہی کوری کعب (خودای فی رازی بن) دہلی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہسر بن) پی قہرموم: نہی باوکی مونزیر! نایا دہزانی لہو قورنانهی کہ لہ بہرتہ کام نایہ تہی گورہ ترہ؟ گوتم: خوداو پیغہمبہری خودا باشر دہزانن، فہرمویہوہ: نہی نہبو مونزیر! نایا دہزانی لہو قورنانهی کہ لہ بہرتہ کام نایہ تہی گورہ ترہ؟ گوتم: گوتم: نایہ تہ لکوری کہ دہفرموئی:

{اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا

(۱) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

(۱) مسلم. صلاة المسافرين: ۱۸۸۲. أبو داود. صلاة: ۱۴۶۰.

يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ - ٢ / ٢٥٥ - سورة البقرة.

واته: خودای راست و دروست ته نیا یه زدانی پاکه، خودایه کی
 زیندوی نه مره، هه ربوو و هه ده بئ، نه سه ره تای هیه و نه کو تای،
 خودایه کی پایه دار و راه ستاو و راگری هه ردو و جیهانه و مایه ی بوون و مان و
 مانه وهی هه موو شتی که، خودایه کی بئ چوونه و دووره له نیشانه ی
 دروست بوون (سیف هتی خودو و) له بهر نه وه نه وه نو ز دهیگری و نه خوی ئ
 ده که وئ، به که م و زور فراه مویشی به سه ردا نایئ، سه رو خوار، ئاسمان و
 زهوی، به مانگ و خوړو کاکه شان هه مووی هی نه وه و مولک و سامانی
 خو یه تی و خوی پاشای ده ستبه ره لایه تی و چی هه زکا لیئ ده کا و که س
 مافی نه وه ی نییه بلئ له! کئ راده ی نه وه ی هیه که به بئ فهران و ره زای
 خوی که بویرئ تکا بکا له لای نه و پاشا بئ باک و به سام و شکو یه بؤ که سیکی
 تر، مه گه ر به فهرانی خوی و خوی ریگه بدا؟ خودای گه وره هه موو شتی
 ده زانئ، هیچی ئ و وون نابئ، دوری و نزیک ی و رابووردو ئیستا و داهاتوو
 بؤ زانستی نه و چون یه که، ئاگای له بهر و دای دروستکراوانی خو یه تی وه ئ
 مه خلوقات په ی به هیچ شتی له عیلمی خودا نابهن، مه گه ر خوا خوی
 خواستی له سه ر نه و شته بئ، ته ختی باره گای خودا (وهندی نه وه نده مه زن و
 گه وره و گوشاده به فراهی جیی هه موو ئاسمانه کان و زهوی تیا ده بیته وه)،
 واته نه م بوونه و ره سه رو خوار و دنیا و قیامه تی له چاو عاله می کورسیدا (که
 عاله میکی تایبه تیه و، هه ر خوا خوی ده زانئ چیه و چو نه) وه کوو تنوک به
 ده ریایه، راگرتن و پاراستنی نه م دوو جیهانی ئاسمان و زهوییه که مترین
 نه رک و شه که تی و گرانی ناخاته سه ر شانی گه وره یی خودا، له راستیدا
 گه وره ی به راستی که خاوه نی پایه به رزی راسته کی بئ به س خودایه، پایه
 به رزی و گه وره یی دروستکراوانی هه مووی مه جازییه و بئ شان و بئ نیشانه
 ئوبه یی گوئی: که وام گو ت دهستی دا به سینگما و فراه مووی: ئافه ریم بؤ

خۆت، په‌خودا پیکات، که‌واته عیلمت پیروزیی و زانستت نۆش بێ ئهی باوکی موزیر! (د/م).

۳۶۳۶- عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ كَانَتْ لَهُ سَهْوَةٌ فِيهَا تَمُرٌ فَكَانَتْ تَجِيءُ الْغُلُوفُ فَتَأْخُذُ مِنْهُ قَالَ فَشَكَا ذَلِكَ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: فَادْهَبْ فَإِذَا رَأَيْتَهَا فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ أَجِيبِي رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ فَأَخَذَهَا فَحَلَفَتْ أَنْ لَا تَعُودَ فَأَرْسَلَهَا فَجَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: مَا فَعَلَ أُسَيْرُكَ؟ قَالَ حَلَفْتُ أَنْ لَا تَعُودَ فَقَالَ: كَذَبْتَ وَهِيَ مُعَاوِدَةٌ لِلْكَذِبِ قَالَ فَأَخَذَهَا مَرَّةً أُخْرَى فَحَلَفَتْ أَنْ لَا تَعُودَ فَأَرْسَلَهَا فَجَاءَ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: مَا فَعَلَ أُسَيْرُكَ؟ قَالَ: حَلَفْتُ أَنْ لَا تَعُودَ فَقَالَ: كَذَبْتَ وَهِيَ مُعَاوِدَةٌ لِلْكَذِبِ. فَأَخَذَهَا فَقَالَ مَا أَنَا بِتَارِكِكَ حَتَّى أَذْهَبَ بِكَ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَتْ إِنِّي ذَاكِرَةٌ لَكَ شَيْئًا آيَةُ الْكُرْسِيِّ أَقْرَأُهَا فِي بَيْتِكَ فَلَا يَقْرُبُكَ شَيْطَانٌ وَلَا غَيْرُهُ. قَالَ فَجَاءَ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: مَا فَعَلَ أُسَيْرُكَ؟ قَالَ فَأَخْبَرَهُ بِمَا قَالَتْ. قَالَ: صَدَقْتَ وَهِيَ كَذُوبٌ. رواه الترمذي والبخاري (۲).

ئەبو ئەییوبی ئەنصارى (خودای ئازى بى) گوتى: چەرداخیکم هەبوو، خورماى تىابوو، مێردەزمە (کە پێشی دەوترى حۆلى بىابان) دەهاتن لىيان دەبرد، کە سکاڵای ئەوهم کرد لەلای پێغه‌مبەر (درودى خودای لەسەر بى) فەرمووی: بڕۆ هەركاتى هاتەوه بلى: بە ناوى خودا، فەرمانت پى دەکەم کە دەبى لە گەلم بىى بۆ لای پێغه‌مبەرى خودا گوتى: بەلام سویندى خوارد کە ئیتەر نایەتەوه منیش بەرمدا، جا چووم بۆ لای حەزرت (درودى خودای لەسەر بى) فەرمووی: دیلەکەت چى بەسەر هات؟ گوتم: سویندى خوارد کە ئیتەر نایەتەوه، فەرمووی: درۆ دەکات، درۆزنە دیتەوه گوتى: جارىکى تریش گرتمەوه، دیسان سویندى خواردەوه کە جارىکى دىى نایەتەوه، منیش بەرەلام کردەوه، دیسان چوومەوه بۆ لای پێغه‌مبەر (درودى خودای لەسەر بى) فەرمووی: چیت لە دیلەکەت کرد؟ عەرزیم کرد: سویندى خواردەوه کە ئیتەر

نه‌یه‌ته‌وه، فه‌رمووی: درۆ ده‌کات درۆزنه‌ دیته‌وه به‌لام له‌ سه‌ری جاری سییه‌ما (که‌ گرتم) گوتم: ئە‌مه‌ دواجاره‌ به‌رت ناده‌م تا نه‌تبه‌م بۆ خزمه‌تی حه‌ززه‌ت (درویدی خودای له‌سه‌ربین) هه‌تا جه‌ززه‌به‌ت بدا، گوتی: به‌رم ده‌و مه‌م به‌ شتیکت پی ده‌لیم، له‌ ماله‌که‌تا نایه‌ته‌لکوورسی بخوینه ئیتر شه‌یتان و جنۆکه‌و شتی وا نزیکت ناکه‌ونه‌وه، دیسانه‌وه چوومه‌وه خزمه‌تی حه‌ززه‌ت (درویدی خودای له‌سه‌ربین) فه‌رموویه‌وه: دیله‌که‌تت چی لی‌کرد؟ منیش قسه‌ی می‌رده‌زمه‌که‌م بۆیگپرایه‌وه، فه‌رمووی: گه‌رچی خۆی درۆزنه‌ به‌لام بۆ ئە‌مه‌ قسه‌ی راستی پی گوتووی یا فه‌رمووی: ئە‌م قسه‌یه‌ی راسته‌ به‌لام خۆی درۆزنه‌ (ت/ب- هه‌زاره‌حه‌تیان ئی‌بین).

۳۶۳۷- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لِكُلِّ شَيْءٍ سَنَامٌ وَإِنَّ سَنَامَ الْقُرْآنِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ وَفِيهَا آيَةٌ هِيَ سَيِّدَةُ آيِ الْقُرْآنِ هِيَ آيَةُ الْكُرْسِيِّ^(۲):

ئە‌بو هوره‌یره (خودای ئی‌رازی بین) له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه ده‌فه‌رمووی (درویدی خودای له‌سه‌ربین): هه‌موو شتی چله‌ پۆیه‌یه‌کی هه‌یه، چله‌ پۆیه‌ی قورئانی‌ش سووره‌تی به‌قه‌ره‌یه، نایه‌تی‌کی‌شی تیا‌دا‌یه‌ گه‌وره‌ی نایه‌ته‌کانی قورئانه‌و خۆی سه‌ر گه‌وره‌یانه، ئە‌وه‌یش نایه‌تی نایه‌ته‌لکوورسییه. (ت- سه‌نه‌ده‌که‌ی ضه‌عیفه‌).

۳۶۳۸- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ قَرَأَ حَمَّ الْمُؤْمِنِ إِلَى قَوْلِهِ (إِلَيْهِ الْمَصِيرُ) وَ آيَةُ الْكُرْسِيِّ، حِينَ يَصْبَحُ، حَفِظَ بِهِمَا لَمْ يَرِ شَيْئًا يَكْرَهُهُ حَتَّى يُمْسِيَ، وَمَنْ قَرَأَهُمَا حِينَ يُمْسِي حَفِظَ بِهِمَا حَتَّى يُصْبِحَ. رواهما الترمذي بسندين ضعيفين^(۴):

دیسان ئە‌و له‌ حه‌ززه‌ته‌وه ده‌فه‌رمووی (درویدی خودای له‌سه‌ربین): هه‌ر که‌سه‌ی سه‌ر له‌به‌یانی سووره‌تی حامیمی موئمین له‌ سه‌ره‌تاوه‌ هه‌تا ووشه‌ی «إِلَيْهِ الْمَصِيرُ» بخوینێ، له‌گه‌ل نایه‌ته‌لکوورسی دا، ئە‌وه ئە‌و رۆژه‌ هه‌تا ئی‌وارێ خودا به‌به‌ره‌که‌تی خویندنی ئە‌و دوو شوینه‌ ده‌یپاریزێ، وه‌ هه‌رکه‌سه‌ی سه‌ر له‌

(۲) رواه الترمذي بسند ضعيف (شرحه‌).

(۴) رواه الترمذي بسند ضعيف (شرحه‌).

ئىواره بياخوينى خودا به پيرۆزى نه‌وان هه‌تا سبه‌ی به‌يانى ده‌پاريزى
(ت- به رسته‌یه‌کى بى هیز گپراویه‌ته‌وه) مه‌به‌ست له سه‌ره‌تای سووره‌تى
موئمين نه‌م سى نایه‌ته‌یه:

{حم. نَزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ. غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ
الْعِقَابِ ذِي الطُّولِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِلَهُ الْمَصِيرِ - ی/۱۰-۱-}.

واته: نه‌مه سووره‌تى حاسیمه، که نایه‌ته‌کانى له‌و قورئانه پیرۆزه‌یه‌ن،
که نامه‌ی خودایه‌و خودا خۆی نووسیویه‌تى، که نه‌و نامه‌ گه‌وره‌و به‌ قه‌درو
به‌پیرزه له لایه‌نى خوداوه‌ندى ته‌واناو زاناوه به‌ هۆی فریشته‌ی تایبه‌تى
سرووشه‌وه ناردوویه‌تى بۆ پیغه‌مبه‌رى خۆی که موحه‌مه‌دى کوپى
عبداللایه، هه‌تا ببی به‌ چرای هه‌ردوو جیهان بۆ ئیوه‌ی دروستکراوان،
راسته که خودا گوناھ پۆش و تاوان به‌خشه‌و تۆبه‌و په‌شیمانی راسته‌قینه‌ی
به‌نده‌ی خۆی گپرا ده‌کا، به‌لام به‌وه له مه‌کرى خودا نه‌مین مه‌بن و دواى هیواى
بى پایه‌و مایه مه‌که‌ون، که‌واته نه‌م نامه‌و نایه‌ته‌کانى زۆر به‌ گرنگی بگرن و
پشت گوێیان مه‌خه‌ن، چونکه خودا له هه‌مان کاتا سه‌ختگیرو خاوه‌نى تۆله‌ی
تونودو تیژه، وه‌لى سه‌ره‌پرای هه‌موو شتى دیارى و نمایانه که خودا خاوه‌نى
سایه‌و فه‌زل و به‌خششه‌و خوانی ره‌حه‌تى بى پایانى سه‌ریکی له نه‌زه‌له‌و
نه‌و سه‌ره‌که‌ی له نه‌به‌ده خودای راست و دروست و شیاوی به‌نده‌یی و په‌رستن
ته‌نیا و ته‌نیا نه‌و زاته‌یه‌و به‌س، بزائن خودا به‌ مۆله‌ت و ئارامه‌و هیچ په‌له‌ی
نییه له هیچ شتى، چونکه هه‌موو شتى زوو یا دره‌نگ ده‌چیته‌وه به‌ر ده‌ستى
خۆی! (وه‌رگیڤ):

خوانى ره‌حه‌تى خاوه‌ندى سه‌مه‌د

نه‌م سه‌رى نه‌زه‌ل، نه‌و سه‌رى نه‌به‌د

که‌ربیتوو نووڤى له‌م خوانه‌ که‌وره

جیى نه‌بیته‌وه عه‌نتیکه‌و سه‌یره!!

نه‌ی یه‌زدان! نامان! تاوان سووتانمی

لافاوای تاوان له‌ تو تارانمی

هه‌ر نه‌ز نه‌ک ده‌ده‌م بۆ ریزه‌ی خوانت

ده‌ ده‌ستم بگه‌رم به‌ میوانت!!

۳۶۳۹- عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْآيَاتُ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ مَنْ قَرَأَهُمَا فِي لَيْلَةٍ كَفَّتَاهُ. رواه الاربعة^(۵):

ئه‌بو مه‌سعوودی به‌دری (خودای ئی زانی بن) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموئ: هه‌ر که‌سه‌ی به‌ شه‌و دوو ئایه‌ته‌که‌ی کوئای سووره‌تی به‌قه‌ره‌ بخوینئ ئه‌و شه‌وه‌ ئه‌وه‌ی به‌سه‌ (ش/د/ت) ئه‌مه‌ دوو ئایه‌ته‌که‌ن:

{آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَأَتْ بِهِ وَكُنُهِ وَرُسُلِهِ لَا تَفَرَّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نُسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ}.

۳۶۴۰- عَنِ الثَّوْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ كِتَابًا قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْفَقْرِ عَامٍ أُنْزِلَ مِنْهُ آيَتَيْنِ خَتَمَ بِهِمَا سُورَةَ الْبَقَرَةِ وَلَا يَقْرَأُ فِي دَارٍ ثَلَاثَ لَيَالٍ فَيَقْرُبَهَا شَيْطَانٌ. رواه الترمذي بسند حسن. والله أعلم^(۶):

نوعمانی کوپی به‌شیر (رمزای خودایان له‌سهرین) له‌ هه‌زه‌ته‌وه‌ (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموئ: به‌ دوو هه‌زار سال له‌پیش دروستکردنی ئاسمانه‌کان و زه‌وی دا خودا نامه‌یه‌کی نووسیوه‌، دوو ئایه‌تی ئی ناردۆته‌ خواره‌وه‌،

(۵) بخاری. فضائل القرآن: ۵۰۰۹، ۵۰۰۸، ۵۰۵۱. مسلم. صلاة المسافرين: ۸۷۵.

(۶) حسن عند الترمذي.

سووره‌تی به‌قه‌ره‌ی پی کۆتایی هی‌ناون ئەو دوو ئایه‌ته، له هەر مائیکا سئ شهو بخوینرین، ئیتر شه‌یتان توخنی ئەو ماله‌ ناكه‌وئ (ت-س/ح).

له کۆتایی ئەم باسه‌وه ئاماژه‌ بو ئەم چهن فهرموودانه ده‌که‌م که دانه‌ر (له‌شه‌رحه‌که‌دا) ئاماژه‌یان بو ده‌کاوه‌ئ (رحمه‌تی خودای ئ‌بین) گه‌ئ فهرمووده‌ له باسی گه‌وره‌یی ئایه‌ته‌لکوورسیدا هاتوه‌ وه‌:

۱- که‌سئ که له مال ده‌رده‌چئ بیخوینئ له ئەمان و زه‌مانه‌تی خودادا ده‌بن تا ده‌گه‌رپته‌وه‌.

۲- هەر که‌سئ له پاش هه‌موو نوێژئ بیخوینئ هەر که‌ مرد یه‌ك سهر ده‌چپته‌ به‌هه‌شت.

۳- له هەر مائیکا بخوینرئ شه‌یاتینی تا سبی رۆژ توخنی ئەو ماله‌ ناكه‌ون، جادووگه‌ریش (چ پیاو چ ژن) تا چل شه‌و ناچنه‌ ئەو ماله‌. ئەی عه‌ئ! فیری مال و منال و خیزان و ده‌رو دراوسیی خۆتی بکه‌، ئایه‌ت له‌وه‌ گه‌وره‌تر له‌لای خوداوه‌ دانه‌به‌زیوه‌.

۴- که‌سئ بیخوینئ، کاتئ ده‌چپته‌ سهر نوینی نووستن خودای گه‌وره‌ ئەمن و ئاسایش ده‌دا به‌ خۆی و هاوسای و هاوسای و چهن مائیکی تریش له‌ده‌ورو به‌ری.

۵- قورئان فه‌رمایه‌شتی خودایه‌ له‌به‌ر ئەوه‌ سه‌رگول و سه‌ر گه‌وره‌ی هه‌موو قسه‌و فهرمووده‌یه‌که‌، سه‌ر گولئ قورئانیش سووره‌تی به‌قه‌ره‌یه‌، سه‌رگولئ سووره‌تی به‌قه‌ره‌ش ئایه‌ته‌لکوورسییه‌!

۳۶۴۱- ومنها: أنه نزل جبریل علی موسی (عليهما السلام) وقال له: ربك يقول لك من قرأ عقب كل صلاة: اللهم إني أقدم إليك بين يدي كل نفسٍ ولمنحةٍ وطرفةٍ يطرف بها أهل السماوات وأهل الأرض وكل شيءٍ هو في علمك كائنٌ أو قد كا. أقدم إليك بين يدي ذلك كله: الله لا اله إلا هو الحي القيوم إلى آخرها فإن الليل

وَالنَّهَارُ أَرْبَعٌ وَعَشْرُونَ سَاعَةً لَيْسَ مِنْهَا سَاعَةٌ إِلَّا وَبُصْعِدُ إِلَى اللَّهِ مِنْهُ فِيهَا سَبْعُونَ أَلْفَ حَسَنَةٍ خَتَّى يُنْفَخَ فِي الصُّورِ أَهْ حَاشِيَةِ الصَّوْءِ فِي التَّفْسِيرِ^(۷):

وهك ئه‌مه: ده‌گیڕنه‌وه: جارێ جوبرائیل دیته‌ خواره‌وه ده‌چێ بۆلای پیغه‌مبهر موسا (درووی خودایان له‌سهر بێ) پیی ده‌فه‌رموی: په‌روه‌ردگارت پییت ده‌فه‌رموی: ههر که‌سی له‌پاش هه‌موو نوێژێ ئه‌مه بخوینێ له‌گه‌ڵ ئایه‌ته‌لکوورسیدا، ئه‌وه له‌ ماوه‌ی شه‌وو رۆژیکا که‌ بیست و چوار سه‌عاته‌، هه‌موو سه‌عاتێ حه‌فتا ملیۆن چاکه‌ی ئه‌و که‌سه سه‌رده‌که‌وێ و به‌رز ده‌بیته‌وه بۆلای خودا، هه‌تا ئه‌و ده‌مه‌ی که‌ پیی ده‌لێن نه‌فخی صوور. ئه‌مه‌یش ئه‌و نزایه‌یه که‌ ده‌بخوینێ له‌سه‌ر ئه‌م شیوه‌یه:.. تا کو‌تایی ئایه‌ته‌لکوورسی. واته‌ خودایه‌! له‌گه‌ڵ هه‌موو هه‌ناسه‌یه‌ک و هه‌موو سه‌رنجیک و هه‌موو چاو ترووکانیک که‌روو ده‌ده‌ن له‌ خه‌لکی ئاسمانه‌کان و خه‌لکی زه‌وی و له‌ هه‌موو شتیکی تر که‌ به‌ پیی زانستی خۆت تا ئیستا دروست بووه‌، یا له‌ مه‌ولا دروست ده‌بێ له‌گه‌ڵ هه‌موو ئه‌مانه‌دا ئه‌م وشه‌ پیرۆزه‌یه پێشکه‌ش به‌ باره‌گای هه‌ره‌ پیرۆزی تۆ ده‌که‌م که‌ ده‌فه‌رموی: {اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ} هه‌تا کو‌تایی ئایه‌ته‌لکوورسی. فه‌رمایشتی شه‌رحه‌که‌ لی‌رده‌دا ته‌واو که‌ نه‌قلی کردوه له‌ حاشیه‌ی صاوییه‌وه.

به‌نده‌یش لی‌رده‌دا ئه‌م قسه‌یه‌تان عه‌رز ده‌که‌م: ئیمه‌ له‌م جو‌ره‌ بابه‌تانه‌دا رووی ده‌ممان له‌ موسولمانانه‌، هه‌قمان به‌سه‌ر زه‌نیق و بێ دینانه‌وه نییه‌، چی ده‌لێن با بیلێن، واده‌ی درۆو راستی ئیمه‌و ئه‌وان دیوانی خوایه‌! وه‌لێ گه‌لێ جار براده‌ران ده‌لێن: ئه‌مه‌واو ئه‌وه‌ وا، جا بزائن باشت‌ترین وه‌لام بۆ ئه‌م جو‌ره‌ ده‌پراوه‌که‌یه ئه‌مه‌یه:

۱- یه‌که‌م نیازی پاک و باشی و چاکیی به‌نده‌ ده‌وریکی بالā ده‌بینی له‌م شوینانه‌دا، به‌ تایبه‌ت له‌ کارکردنی نزادا.

(۷) منقول من شرح الصاوی علی البیضاوی.

۲- زۆر جار رووی داوه کهسێ شایهتمان دههینێ و دوا ئهوه به بێ ئهوهی هیچ کردهوهیهکی باش بکا یهکسهر دهمری، دیاره ئه و وشهیی شایهتمان به بێ دهبی به کلیلی بهههشت، به خۆی و ههموو نازو بههرهیی ناوی، وه رزگاری دهکا له دۆزهخ و جهرجانهوهری، واته ژيانیکی نهپراوهی پر خێرو خوشی به گوتنی تاقه و وشهیی مسۆگهر دهکا، ئهگهر لهباتی ههموو پیتیکی ئه و وشهیه سهدهزار ملیۆن چهرخ و زهمه و دهر له بهههشتی بهرینی جاویداندا بێ ئهوه پیتهکان یهک له دوایهک تهواو دهب ن بهلام پاداشی باشیان هیشتا سهرهتایهتی و ههرگیزاو ههرگیز تهواو نابێ، کهواته خیر ههمووی وایه.

۳- وهی ئهوهنده هیه نابێ مرۆ بهم جوړه شتانه له خۆی بایی ببێ و خۆی دهسته شکی ن بکا و ئیتر خهریکی کاری خیری تر نهبی و بلی من ئهوهندهم بهسه، چونکه شتهکه خۆی بو ئهوهیه که ئیمه سههرگرمی ههموو کاریکی باش بین و له ههموو خیری تا دهتوانین زۆر بکهین، نهک به پیچهوانهوه خۆمان دهس خهپۆ کهین و دلمان له کردنی کاری باش سارد بیهوه.

براله! دل بهره من، قسهی خواو پیغه مبهری راسته، بزانه دین و هه دی و کتیبه دینییهکان به گشتی بو ئهوهن که بهره بهره من و وینهی من و تو چهژ له خوشی و له زهتی دین و عیبادت و هه بگرین و له زهتی بجیه بن دیانمانهوه، تا له نهجاما دهگهین به پایهی یهقین و دل دادههین و کلک دهنیینه خهت، ئیتر لهوه بهدوا بو و بهرامه و رهنگو رووی گول و گولزاری شهریعت و طهریعت کاسمان دهکا و له بهری ئه و باخه دهخوین و له خهتهر دهپهپینهوه و مهودای ئهوه مان نامینێ که بیر له و دپک و دال و جپو جانه وهرانه بکهینهوه که له بهر حیکمهتیکی خودایی وان لهنا و باخو بولاخ و گول و گولزاری شهریعت و طهریعتدا. دهی به گوینی دلسۆزی خۆت بکه دل بهره مزگهوت و مهلاو خۆت تهسلیمی دهستی مامۆستای مهلا بکه، با چلکی دلت به ناوی کهوسهری شهریعت پاک پاک داشوړی و شهرحی صهدرت بو

بکاو دلت پر بکا له نووری قورشان و حەدیثی پیغەمبەر، ئەوجا مەردانە و پیاوانە خۆت بکە بە کوپی تەصەووفدا خۆت بگەیهنە مەردی و طەریقەتیکی موافیقی شەریعەتی ئی وەر بگرەو کە دەستی ئەو شیخە مەردەت ماچ کرد یادیکی ئیتمەیش بکەو دووعایەکی خیرمان تی بگرە:

نووری! بە قسە چەن زەمان لووسی

نای بە کردەوه کە پەڕیتز پیسی!

۸۳) گەورەیی سوورەتی ئیسراو سوورەتی زومەر

۳۶۴۲- قَالَتْ عَائِشَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَا يَنَامُ حَتَّى يَقْرَأَ الزُّمَرَ وَبَنَى إِسْرَائِيلَ. رواه الترمذي والله أعلم. نسأل الله كمال الرفعة واليقين آمين^(۱):

عائیشە (خودای ئی زانی بن) گوئی: جاران پیغەمبەر (برووی خودای لەسەر بن) نەدەنووست، تا سوورەتی زومەر و سوورەتی بەنی ئیسرائیل (سوورەتی ئیسرا)ی نەخویندایە (ت).

۸۴) گەورەیی سوورەتی کەهف: (فضل سورة الكهف)

۳۶۴۳- عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ حَفِظَ عَشْرَ آيَاتٍ مِنْ أَوَّلِ سُورَةِ الْكَهْفِ عُصِمَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّجَالِ. رواه مسلم وأبو داود والترمذي ولفظه: مَنْ قَرَأَ ثَلَاثَ آيَاتٍ مِنْ أَوَّلِ الْكَهْفِ عُصِمَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّجَالِ. وفي رواية: مَنْ حَفِظَ مِنْ خَوَاتِيمِ سُورَةِ الْكَهْفِ عُصِمَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّجَالِ^(۱):

(۱) سكت عن درجة الحديث الشارح.

(۱) مسلم. صلاة المسافرين، باب. فضائل القرآن وما يتعلق به: ۱۸۸۰. أبو داود. ملاحم: ۴۳۲۳.

ئہبو دہرداء (خودای ئی رازی بن) لہ پیغہمبہرہوہ (دروودی خودای لہسر بن) دہفہرموی: ہر کہسئ دہ ئایہ لہ سہرہتای سوورہتی کہفہوہ لہبہر بکا خودا لہ ئاژاوہی ججال دہیپاریزی (م/د/ت) گفتہی (ت) ئاواہ: ہر کہسئ سئ ئایہ لہ سہرہتای سوورہتی کہف بخوینئ لہ ئاشووی ججال قوتار دہبن۔ لہ گیرانہوہیہکا: ہر کہسئ چوار ئایہتہکہی کوٹای سوورہتی کہف لہبہر بکا لہ ججال رزگاری دہبن۔

۳۶۴۴- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ قَرَأَ سُورَةَ الْكَهْفِ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ أَضَاءَ لَهُ مِنَ النُّورِ مَا بَيْنَ الْجُمُعَتَيْنِ. فِي نَسَخَةٍ: أَضَاءَ لَهُ مِنَ النُّورِ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَيْتِ الْعَتِيقِ. رواه الحاكم والبيهقي^(۲):

ئہبو سہعید (خودای ئی رازی بن) گوئی: پیغہمبہر (دروودی خودای لہسر بن) فہرموی: ہر کہسئ روژی ہینئ سوورہتی کہف بخوینئ لہم ہینئ ہتا ئہو ہینئ نوورو رووناکی شہوقی بو دہداتہوہ۔ لہ روو نووسیکا واتہ: لہ نوسخہیہکا: لہلای خوہوہ ہتا کابہی خانہی خودا نووری خودای رووناکی دہکاتہوہ بو (حاکم/بہیہقی)۔

۸۵) گہورہی سوورہتی یاسینو سوورہتی دوخان: (فضل سورۃ یس والدخان)

۳۶۴۵- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ قَلْبًا وَقَلْبُ الْقُرْآنِ يَسُ وَمَنْ قَرَأَ يَسَ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِقِرَائَتِهَا قِرَاءَةَ الْقُرْآنِ عَشْرَ مَرَّاتٍ. رواه الترمذي والبيهقي^(۱):

ئہنہس (خودای ئی رازی بن) لہ پیغہمبہرہوہ (دروودی خودای لہسر بن) فہرموی: ہموو شتی دلیکی ہیہ، دلی قورٹانیش سوورہتی یاسینہ، ہر کہسئ جاری دہوری سوورہتی یاسین بکاتہوہ خودا لہباتی ئہوہ خیری دہخہتمہی

(۲) سکت عن درجته الشارح.

(۱) رواه الترمذي بسند ضعيف ولكن في الفضائل.

قورئانی بو دهنوسیت، که سوورەتی یاسینیان له‌گەڵ نه‌بی (ت) - سه‌نه‌ده‌که‌ی بی هیزه/ به‌یهه‌قی).

٣٦٤٦ - عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: قَلْبُ الْقُرْآنِ يَسَّ لَا يَقْرَأُهَا رَجُلٌ يُرِيدُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَالْدارَ الْآخِرَةَ إِلَّا غُفِرَ لَهُ وَافْرَعُوهَا عَلَى مَوْتَاكُمْ. رواه الإمام أحمد والبيهقي^(٢):

مه‌عقیلی کوپی یه‌سار (خودای ئی رازی بن) له پیغه‌مبه‌ره‌وه (دروودی خودای له‌سر بن) ده‌فه‌رموی: یاسین دلێ قورئانه، ئەو پیاوه‌ی ئەم سوورەته به ئیخلاص و نیازی پاک بخوینێ و ته‌نیا مه‌به‌ستی ره‌زامه‌ندیی خوداو ده‌رده‌ست کردنی مال و خانه‌ی ئەو جیهان بی ئەوه مسوگەر که خودا لێی خوش ده‌بی، سوورەتی یاسین له‌سه‌ر مردووی خۆتان بخوین و له‌سه‌ر ئەوانه‌شتان که‌وان له‌ حاله‌تی سه‌ره‌مه‌رگا (ئه/به‌یهه‌قی) ➔ (ب - از - ١٩٢ - ٥٢٢ ف - ٥).

٣٦٤٧ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ قَرَأَ يَسَ فِي لَيْلَةِ ابْتِغَاءٍ وَجْهِ اللَّهِ أَوْ مَرْضَاةَ اللَّهِ غُفِرَ لَهُ. رواه الإمام مالك والبيهقي^(٣):

ئەبو هوریره (خودای ئی رازی بن): پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سر بن) ده‌فه‌رموی: هەر که‌سێ به‌ شه‌و بو ره‌زای خوا سوورەتی یاسین بخوینێ خودا لێی خوش ده‌بی (مالیک/به‌یهه‌قی).

٣٦٤٨ - وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ قَرَأَ حَمَّ الدُّخَانِ فِي لَيْلَةٍ أَصْبَحَ يَسْتَغْفِرُ لَهُ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ. رواه الترمذي والنسائي^(٤):

دیسان له‌وه‌وه، له پیغه‌مبه‌ره‌وه (دروودی خودای له‌سر بن) ده‌فه‌رموی: هەر که‌سێ له‌ شه‌ودا سوورەتی دوخان بخوینێ هه‌تا به‌یانه‌کی هه‌فتا هه‌زار فریشته‌ بو‌ی ده‌پارینه‌وه (ت/ن).

(٢) تقدم بسط الكلام على قراءة القرآن على الأموات في كتاب الجنائز من كتاب الصلاة.

(٢) سكت عن درجته الشارح.

(٤) سكت عن درجته الشارح.

٣٦٤٩- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ قَرَأَ حَمَّ الدُّخَانِ فِي لَيْلَةِ الْجُمُعَةِ غُفِرَ لَهُ. رواه الترمذي^(٥):

دیسان له‌وه‌وه، له‌ه‌زه‌ته‌وه (برودی خودای له‌س‌رب‌ین) ده‌فه‌رموئ: ه‌ه‌ر که‌سئ له‌ شه‌وی ه‌ه‌ینیدا سووره‌تی دوخان بخوئینئ خودا لیئ خوش ده‌بی (ت).

٣٦٥٠- وللطبرانی: مَنْ قَرَأَ حَمَّ الدُّخَانِ فِي لَيْلَةِ الْجُمُعَةِ أَوْ يَوْمَ جُمُعَةِ بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ^(٦):

ه‌ه‌زه‌ت (برودی خودای له‌س‌رب‌ین) ده‌فه‌رموئ: ه‌ه‌ر که‌سئ له‌ شه‌وو روئئ ه‌ه‌ینیدا سووره‌تی دوخان بخوئینئ خودا له‌ به‌ه‌شتا خانویه‌کی بو دروست ده‌کا (طه‌به‌رانی).

٨٦) گهره‌یی سووره‌تی فه‌ت‌ح: (فضل سورة الفتح)

٣٦٥١- عَنْ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَقَدْ أُنْزِلَتْ عَلَيَّ اللَّيْلَةَ سُورَةٌ لَهَا أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ، ثُمَّ قَرَأُ (إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا). رواه البخاري هنا ومسلم في الحديبية ولفظه: لقد أنزلت عليَّ آية هي أحب إليَّ من الدنيا جميعاً^(١):

عومه‌ر (خودای ئ‌ی رازی بئ) له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه (برودی خودای له‌س‌رب‌ین) ده‌فه‌رموئ: ئه‌مشه‌و سووره‌تی‌کم له‌ خوداوه‌ بو‌ه‌اتووه، ئه‌و سووره‌ته‌م له‌ ه‌ه‌مو جیهان پی خوش‌تره‌ له‌ دوایدا: (انا فتحن‌ا له‌ فت‌حا مبین‌ا) ی خوئند (ش) گفته‌ی (م): ئایه‌تی‌کم بو‌ه‌اتووه‌ له‌ ه‌ه‌مو جیهانم پی خوش‌تره‌.

(٥) سکت عن درجته الشارح.

(٦) سکت عن درجته الشارح.

(١) بخاری، فضائل القرآن: ٥٠١٢، مسلم، جهاد: ٤٦١٢.

٨٧) گهره‌یی موسه‌بیحاته‌کان و سووره‌تی هه‌شر

فضل المسبحات وسورة الحشر

٣٦٥٢- عَنْ عِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ يَقْرَأُ الْمُسَبِّحَاتِ قَبْلَ أَنْ يَرْقُدَ وَقَالَ « إِنَّ فِيهِنَّ آيَةً خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ آيَةٍ ^(١) ».

عیربازی کوپی سارییه (خودای ئی رازی بن) گوئی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهر بن) له پینش خه‌وتندا موسه‌بیحاته‌کانی ده‌خویند، ده‌یفهرموو: ئەم سووره‌تانه ئایه‌تیکیان تیا‌دایه، له هه‌زار ئایه‌ت باشت‌ره (ت-س/ح) موسه‌بیحات پینج سووره‌تن، له سه‌ره‌تایانه‌وه (سبحان) یا (یسبح لله) هه‌یه. له شه‌رحه‌که‌دا ده‌لئ: بریتین له‌م پینج سووره‌تانه:

١- هه‌دید.

٢- هه‌شر.

٣- سه‌فف.

٤- جوموعه.

٥- ته‌غابون.

وه‌لئ ئەم دوو سووره‌ته‌ی تریش موصه‌ده‌رن به‌ ته‌سبیح:

١- سووره‌تی ئیسرا.

٢- سووره‌تی نه‌علا.

٣٦٥٣- عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ وَقَرَأَ ثَلَاثَ آيَاتٍ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْحَشْرِ وَكُلَّ اللَّهُ بِهِ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ يُصَلُّونَ عَلَيْهِ حَتَّى يُمَسَّى وَإِنْ مَاتَ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ مَاتَ شَهِيدًا وَمَنْ قَالَهَا حِينَ يُمَسَّى كَانَ يَتْلُكَ الْمَنْزِلَةَ. رواهما الترمذي. نسأل الله رفيع المنزلة آمين. والله أعلم ^(٢):

^(١) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

^(٢) رواه الترمذي بسند غريب (شرحه).

مه‌عقیلی کورپی یه‌سار (خودای ئی رازی بئ) له پیغه‌مبه‌ره‌وه (دروودی خودای له‌سەر بئ) ده‌فه‌رموئ: هەر که‌سێ به‌یانی سێ جار بلی: **أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ**: په‌نا ده‌گرم به‌ خودا له شه‌پری شه‌یتانی ده‌رکراو ئینجا سێ ئایه‌ته‌که‌ی کو‌تایی سووره‌تی چه‌شریش بخوینئ، ئه‌وه خودا ده‌یسپیرئ به‌ هفتا هه‌زار فریشته هه‌تا ئیوا‌ره ره‌حمه‌تی بۆ ده‌نیرن، ئه‌گه‌ر له‌و رۆژه‌شا بمرئ به‌ شه‌هیدی ده‌مرئ، وه هەر که‌سی‌کی‌ش ئیواران ئه‌مه بلی و بیخوینئ هه‌مان پایه‌ی بۆ هه‌یه (ت-س/غ).

٣٦٥٤- عن عبد الله عن النبي (صلى الله عليه وسلم) قال من قرأ سورة الواقعة في كل ليلة لم تصبه فاقة أبداً. رواه البيهقي (منقول من الشرح)^(٣):

دانهر (خودای ئی رازی بئ) له شه‌رحه‌که‌دا له کو‌تایی زنجیره یازده‌ی ئه‌م به‌رگه‌دا ده‌لئ: **عبداللّاه** (خودای ئی رازی بئ) له چه‌زه‌ته‌وه ده‌گی‌ری‌ته‌وه ده‌فه‌رموئ (دروودی خودای له‌سەر بئ): که‌سێ هه‌موو شه‌وئ سووره‌تی واقیعه بخوینئ هه‌تا هه‌تایه تووشی هه‌ژاری و نه‌بوونی نابئ (به‌یه‌قی / غایه‌توله‌ئموول)*.

٨٨) گه‌وره‌یی سووره‌تی ته‌باره‌ك: (فضل سورة الملك)

٣٦٥٥- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: سُورَةُ مِنَ الْقُرْآنِ ثَلَاثُونَ آيَةً تَشْفَعُ لِصَاحِبِهَا حَتَّى يُغْفَرَ لَهُ (تَبَارَكَ الَّذِي يَدُهُ الْمُلْكُ). رواه أبو داود والترمذي^(١):

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئی رازی بئ) له چه‌زه‌ته‌وه (دروودی خودای له‌سەر بئ) ده‌فه‌رموئ: سووره‌تی **(تَبَارَكَ الَّذِي يَدُهُ الْمُلْكُ)** که‌ سووره‌تی‌که له

^(٣) سکت عن درجته الشارح.

* خویندنی ئه‌م سووره‌ته به‌شه‌و به‌م نیازه به‌ ئه‌زموون چه‌سپاوه. ئه‌گه‌ر چه‌زه‌که‌ی ته‌جربه‌ی بکه. (وه‌رگێڕ)

^(١) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

سووره‌ته‌کانی قورئان و بریتیییه له سیی نایه‌ت، ئهم سووره‌ته تکاوشه‌فاعة‌ت له‌لای خودا ده‌کا بو‌هاورپییانی خوی که له‌به‌ری ده‌که‌ن و هه‌میشه ده‌خوینن هه‌تا خودا له‌به‌ر خاتری ئه‌و لییان خوش ده‌بی (د/ت-س/ح).

٣٦٥٦- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ ضَرَبَ بَعْضُ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خِبَاءَهُ عَلَى قَبْرِ وَهُوَ لَا يَحْسِبُ أَنَّهُ قَبْرٌ فَإِذَا فِيهِ إِنْسَانٌ يَقْرَأُ سُورَةَ تَبَارَكَ الَّذِي يَبْدُوهُ الْمَلِكُ حَتَّى خَتَمَهَا فَأَتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي ضَرَبْتُ خِبَائِي عَلَى قَبْرِ وَأَنَا لَا أَحْسِبُ أَنَّهُ قَبْرٌ فَإِذَا فِيهِ إِنْسَانٌ يَقْرَأُ سُورَةَ تَبَارَكَ الْمَلِكُ حَتَّى خَتَمَهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هِيَ الْمَانِعَةُ هِيَ الْمُنْجِيَةُ تُنْجِيهِ مِنَ عَذَابِ الْقَبْرِ^(٢).

ئیبنو عه‌بباس (خودایان لای زانی بن) گو‌تی: جارێ، پیاوێ له یارانێ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بن) نازانی چاتۆله‌که‌ی له‌سه‌ر گوپی هه‌ل ده‌دات، که گوێ ده‌گرێ و له‌ ناو گوپه‌که‌دا یه‌کێ سووره‌تی (تَبَارَكَ الَّذِي يَبْدُوهُ الْمَلِكُ): ده‌خوینێ تا ته‌واوی ده‌کا، جا ده‌چیته‌ خزمه‌تی چه‌زده‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ر بن) عه‌ززی ده‌کا: قوربان! ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! نه‌مزانی، چاتۆله‌که‌م له‌سه‌ر گوپی هه‌ل دابوو، که‌چی مرو‌فییکی تیا‌بوو، سووره‌تی ته‌باره‌کی خویند هه‌تا ته‌واوی کرد، جا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بن) فه‌رمووی: ئه‌و سووره‌ته شووره‌و په‌رژینه‌و که‌سێ بیخوینێ ده‌بی به‌ فریاره‌سی و رزگاری ده‌کا له‌ سزاو ئییش و نازاری گوپ. (ت-س/ح).

٣٦٥٧- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ لَا يَنَامُ حَتَّى يَقْرَأَ (الْمُتَزِيلُ) وَ (تَبَارَكَ الَّذِي يَبْدُوهُ الْمَلِكُ). رواهما الترمذي. نسأل الله حسن الرواية. آمين^(٢).

(٢) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

(٢) رواه الترمذي بسند ضعيف (شرحه).

جایپر (خودا ایسی خوش نمود بن) دہ لئی: پیغہ مہر (درودی خودای لہ سر بن)
دہ ستوری و ابو نہ دہ نووست ہتا سوورہ تی سہ جدہ و سوورہ تی تہ بارہ کی
دہ خویند (ت-بہرشتہ کی بن ہین).

۸۹) گہورہ یی سوورہ تی زہلزہ لہ و سوورہ تی کافیر و نہ و سوورہ تی نہ صر

فصل سورة الزلزلة والكافرون والنصر

۳۶۵۸- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ قَرَأَ إِذَا زُلْزِلَتْ عُذِلَتْ لَهُ بِنِصْفِ الْقُرْآنِ وَمَنْ قَرَأَ (قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ) عُذِلَتْ لَهُ بِرُبْعِ الْقُرْآنِ وَمَنْ قَرَأَ (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) عُذِلَتْ لَهُ بِثُلْثِ الْقُرْآنِ^(۱).

شہنس (خودای لہ زانی بن) لہ پیغہ مہر وہ (درودی خودای لہ سر بن) دہ فہ رموی:
ہر کہ سنی سوورہ تی (اذا زلزلت) بخویننی خیرو پاداشی نیو خہ تمہی
قورثانی بؤ ہہیہ شہوی سوورہ تی (قل یا ایہا الکافرین) بخویننی خیرو
پاداشی چوار یہ کہ خہ تمہیہ کی قورثانی بؤ ہہیہ، ہر کہ سیکیش سوورہ تی
(قل هو الله احد) بخویننی خیرو پاداشی سنی یہ کہ خہ تمہیہ کی قورثانی بؤ
ہہیہ (ت-س/غ).

۳۶۵۹- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لِرَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ. هَلْ تَزَوَّجْتَ يَا فَلَانُ. قَالَ: لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا عِنْدِي مَا أَتَزَوَّجُ بِهِ. قَالَ: أَلَيْسَ مَعَكَ (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ). قَالَ: بَلَى. قَالَ: ثَلَاثُ الْقُرْآنِ. قَالَ: أَلَيْسَ مَعَكَ (إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ). قَالَ: بَلَى. قَالَ: رُبْعُ الْقُرْآنِ. قَالَ: أَلَيْسَ مَعَكَ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ. قَالَ: بَلَى. قَالَ: رُبْعُ الْقُرْآنِ. قَالَ: أَلَيْسَ مَعَكَ (إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ). قَالَ: بَلَى. قَالَ: رُبْعُ الْقُرْآنِ. قَالَ: تَزَوَّجْ تَزَوَّجْ. رواهما الترمذي نسأل الله التوفيق آمين^(۲).

(۱) رواه الترمذي بسند غريب ولكنه مؤيد بالصحيح الآتية في (قل هو الله احد) (شرحه).

(۲) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

دیسان ئەنەس (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پیڤه‌مبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) بە پیاوی لە ھاوپیانی خۆی فەرموو: ئەی فیسار! ژنت هیناوه؟ گوتی: نه به‌خوا، ئەی پیڤه‌مبەری خودا! وه هیچیشم نییه که ژنی پی بیتم فەرمووی: ئایا (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) ت له‌به‌ره؟ گوتی: ئه‌ری فەرمووی: ده ئەوه سییه‌کی قورئانه فەرمووی: ئەی (إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ) ت له‌به‌ره؟ گوتی: به‌ئێ ئه‌ویشم له‌به‌ره فەرمووی: ده ئەویش چواریه‌کی قورئانه فەرمووی: ئەی (قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ) ت له‌به‌ره؟ گوتی: به‌ئێ، فەرمووی: ده ئەویش دیسان چوار یه‌کی قورئانه فەرمووی: ئەی (إِذَا زُلْزِلَتْ) ت له‌به‌ره؟ گوتی: به‌ئێ، فەرمووی: ده ئەویش دیسانه‌وه چواریه‌کی قورئانه، که‌وابوو تو زۆر ده‌وله‌مەندی و هه‌ژار نیت، ده‌ی ژن بیته، ده‌ی ژن بیته! (ت-س/ح).

٩٠) گه‌وره‌یی (قل هو الله احد) - سووره‌تی ئیخلاص (فضل قل هو الله احد)

٣٦٦- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَجُلًا سَمِعَ رَجُلًا يَقْرَأُ (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) يُرَدِّدُهَا فَلَمَّا أَصْبَحَ جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ وَكَأَنَّ الرَّجُلَ يَتَقَالَّهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهَا لَتَعْدِلُ ثُلُثُ الْقُرْآنِ. رواه البخاري وابو داود^(١):

ئەبو سه‌عید (خودای ئی رازی بێ) گوتی: شه‌وی پیاوی هەر (قل هو الله احد) ده‌خوینێ و دیسانه‌وه دووباره‌ی ده‌کاته‌وه، پیاویکی تر گوینی له‌م کاره‌ ده‌بی، بۆ سه‌هینێ ده‌چیته‌ خزمه‌تی چه‌زهرت (دروودی خودای لەسەر بێ) ئەوه‌ی عه‌رز ده‌کا، وه‌ک بلیی پیاوه‌که‌ خویندنی ئەم سووره‌ته‌ به‌ ته‌نها خۆی به‌که‌م دابنێ وابوو، بۆیه‌ پیڤه‌مبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: به‌و که‌سه‌ که‌ ره‌وانی منی به‌ ده‌سه‌ ئەم سووره‌ته‌ له‌به‌ر گه‌وره‌یی ھاوتای سی‌یه‌کی قورئان ده‌کا! (ب/د).

(١) بخاری. فضائل: ٥٠١٣، ٦٦٤٣، ٧٣٧٤.

٣٦٦١- عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَيْعِزُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَقْرَأَ فِي لَيْلَةٍ ثَلَاثَ الْقُرْآنِ؟ قَالُوا: وَكَيْفَ يَقْرَأُ ثَلَاثَ الْقُرْآنِ قَالَ: (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) يَعْدِلُ ثَلَاثَ الْقُرْآنِ. رواه الشيخان والترمذي^(١).

ئەبو دەردا (خودای ئی رازی بێ) لە پیڤه‌مبەرەوه (دروودی خودای لەسەربێ) دەفەرموی: کەستان دەتوانن کەسێ یه‌کی قورئان لە شه‌ویکا بخوینن؟ گوتیان: ئەو پیڤه‌مبەری خودا! لەکوی دەتوانی بە شه‌وی سییه‌کی قورئان دەور بکاته‌وه! فەرمووی: دەبزانن سوورەتی (قل هو الله احد) هاوتای سییه‌کی قورئان دەکات (ش/ت).

٣٦٦٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: اخْشِدُوا فَإِنِّي سَافِرٌ عَلَيْكُمْ ثَلَاثَ الْقُرْآنِ. فَحَشَدَ مَنْ حَشَدَ ثُمَّ خَرَجَ نَبِيُّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَرَأَ (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) ثُمَّ دَخَلَ فَقَالَ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ إِنِّي أَرَى هَذَا خَبَرٌ جَاءَهُ مِنَ السَّمَاءِ فَذَلِكَ الَّذِي أَدْخَلَهُ. ثُمَّ خَرَجَ نَبِيُّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: إِنِّي قُلْتُ لَكُمْ سَافِرٌ عَلَيْكُمْ ثَلَاثَ الْقُرْآنِ إِلَّا إِلَهاً تَعْدِلُ ثَلَاثَ الْقُرْآنِ. رواه مسلم والترمذي^(٢).

ئەبو هورەیره (خودای ئی رازی بێ) لە پیڤه‌مبەرەوه (دروودی خودای لەسەربێ) دەفەرموی: کۆه‌بن "تۆزێ تر سییه‌کی قورئانتان بۆ دەخوینم! جا کۆمه‌لی کۆبوونه‌وه پیڤه‌مبەر (دروودی خودای لەسەربێ) لە مال هاته‌ دەرەوه و هات بۆ ناومان و سوورەتی (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) بۆ خویندین و ئیتەر رویشته‌وه ژوورەوه بۆ ناو هۆدەکه‌ی خۆی، ئییه‌ له‌ناو خۆمانا گوتمان: وا بزانی ئه‌مه‌ س‌رووش بوو له‌ ئاسمانه‌وه‌ بۆی هات، بۆیه‌ چو‌ویشه‌وه‌ ژوورەوه‌، له‌پاشا پیڤه‌مبەر (دروودی خودای لەسەربێ) دیسان هاته‌وه‌ د‌ه‌ری، فەرمووی: ئەوه‌ بوو من به‌ ئیوه‌م گوت کە سییه‌کی قورئانتان بۆ دەخوینم، بزانی کە ئەم سوورەته‌ هاوتای سییه‌کی قورئان دەکات (م/ت).

(١) بخاری. فضائل القرآن: ٥٠١٥. مسلم. صلاة المسافرين ٨٨٣.

(٢) مسلم. صلاة المسافرين. باب فضائل القرآن وما يتعلق به: ٨٨٥. ترمذی. فضائل القرآن: ٢٩٠٠.

٣٦٣- وَبَعَثَ النَّبِيُّ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَجُلًا عَلَى سَرِيَّةٍ، وَكَانَ يَقْرَأُ لِأَصْحَابِهِ فِي صَلَاتِهِ فَيَخْتِمُ بِهِ (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) فَلَمَّا رَجَعُوا ذَكَرُوا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: سَلُّوهُ لِأَيِّ شَيْءٍ يَصْنَعُ ذَلِكَ. فَسَأَلُوهُ فَقَالَ لِأَنَّهَا صِفَةُ الرَّحْمَنِ، وَأَنَا أَحِبُّ أَنْ أَقْرَأَ بِهَا. فَقَالَ النَّبِيُّ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَخْبِرُوهُ أَنَّ اللَّهَ يُحِبُّهُ. رواه مسلم^(٤).

عائیشه (خودای نازنی بن) ده‌گیڕیتته‌وه ده‌لێ: جارێ پێغه‌مبەر (دروودی خودای لێسەر بن) پیاویکی کرد به سه‌رکرده‌ی لقیك و ناردنی بو‌غه‌زا، پیاوه‌که که به‌ر نوێژی ده‌کرد بو‌هاوڕێکانی له‌ کۆتایی قورئان خویندنی ناو به‌ر نوێژییه‌که‌یدا سووره‌تی قولووه‌لای ده‌خویند، که گه‌رانه‌وه بو‌لای پێغه‌مبەر (دروودی خودای لێسەر بن) نه‌وه‌یان بۆیگیڕایه‌وه، فه‌رمووی: لێی بپرسن له‌به‌رچی وا ده‌کا! که لێی ده‌پرسن ده‌لێ: چونکه نه‌م سووره‌ته‌ صیغه‌تو نیشانه‌ی خودای به‌خشنده‌و میهره‌بانه، له‌به‌ر نه‌وه‌ ده‌زده‌که‌م که هه‌میشه بیخوینم و له‌ سه‌رزارم نه‌که‌وێته‌ خواره‌وه، هه‌زده‌ت (دروودی خودای لێسەر بن) فه‌رمووی: ده‌پێی بلێن که خوداش نه‌وی خوش ده‌وی! (م- پڕمۆڤی پیمۆزی له‌ نوودی خودای بن).

٣٦٤- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُؤْمُهُمْ فِي مَسْجِدٍ قُبَاءَ، فَكَانَ كُلَّمَا أَمَّهُمْ فِي الصَّلَاةِ قَرَأَ بِهِ (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ)، ثُمَّ يَقْرَأُ سُورَةَ أُخْرَى مَعَهَا، وَكَانَ يَصْنَعُ ذَلِكَ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ، فَكَلَّمَهُ أَصْحَابُهُ أَنْ تَقْرَأَ بِهَا، وَإِنَّمَا أَنْ تَدْعَاهَا وَتَقْرَأَ سُورَةَ أُخْرَى. فَقَالَ لَهُمْ: مَا أَنَا بِتَارِكِهَا، إِنْ أَحْبَبْتُمْ أَنْ أُوْمِّكُمْ بِذَلِكَ فَعَلْتُ، وَإِنْ كَرِهْتُمْ تَرَكْتُ. وَكَانُوا يَرَوْنَهُ أَفْضَلَهُمْ، فَلَمَّا أَتَاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَخْبَرُوهُ الْخَبَرَ فَقَالَ: «يَا فَلَانُ مَا يَمْنَعُكَ مِمَّا يَأْمُرُكَ أَصْحَابُكَ؟ وَمَا يَحْمِلُكَ عَلَى لُزُومِ هَذِهِ السُّورَةِ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ؟». فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَحْبَبْتُهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِنَّ حُبَّهَا يُدْخِلُكَ الْجَنَّةَ^(٥).

(٤) بخاری. توحید: ٧٣٧٥ = ٢١٢٥ تجرید. راجع: (رقم/ ١٧٨٢ تجرید = ٥٠١٢ فتح الباری = به‌رگی

/ ٤ - ٥٣٠ مختصر صحيح البخاری = تجرید / کوردی). مسلم. صلاة المسافرين: ٨٨٧.

(٥) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

ئەنەس (خودای ئی زانی بێ) دەلێ: پیاوی (له یاریده‌ده‌ران) له‌ مزگه‌وته‌که‌ی قوباء به‌ر نویژیی ده‌کرد بۆیان، ده‌ستووری وابوو هه‌موو جارێ به‌ر نویژیی بۆ ده‌کردن، له‌ گشت رکاتی‌کا سووره‌تی قولهووه‌للای له‌ پاش فاتیحاه ده‌خویند، ئینجا سووره‌تیکی تریشی دوا به‌ دوا‌ی ئەو ده‌خویند، هاو‌پیکانی پێی ده‌لێن: یان گهره‌که‌ که‌ هه‌ر ئەو به‌ ته‌نیا بخوینێ له‌ پاش فاتیحا، یان ده‌بێ واز له‌و بێنی و سووره‌تیکی تر بخوینێ، ده‌لێ: ده‌ستی ئی هه‌لناگرم، ئەگه‌ر هه‌ز ده‌که‌ن ئەوه‌ هه‌ر به‌م شیوه‌یه‌ به‌ر نویژی‌تان بۆ ده‌که‌م، ئەگینا نایکه‌م، ئەوانیش له‌به‌ر ئەوه‌ که‌ ئەویان به‌ باشت‌رینی خۆیان داده‌نا ئیتر زۆریان ئی نه‌کرد، به‌لام که‌ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) ته‌شریفی چوو بۆ ناویان ئەم مه‌سه‌له‌یان عه‌رزکرد، فه‌رمووی: ئەه‌ی فیسار! بۆچی به‌ گوێی هاو‌پیکانت ناکه‌ی و فه‌رمانه‌که‌یان به‌جێ ناهێنی، وه‌ له‌به‌ر چی له‌ هه‌موو رکاتی‌کا ئەم سووره‌ته‌ ده‌خوینێ؟ گو‌تی: قوربان! ئەه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوشه‌ویستی خودا! چونکه‌ خوشم ده‌وی! فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ): ده‌ی! خوشه‌ویستی ئی سووره‌ته‌ ده‌تباته‌ به‌هه‌شت (ت-ح).

۳۶۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَقْبَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَسَمِعَ رَجُلًا يَقْرَأُ (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدُ اللَّهُ الصَّمَدُ) فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): وَجَبْتُ. قُلْتُ: وَمَا وَجَبْتُ؟ قَالَ: الْجَنَّةُ^(۱).

ئەبو هوره‌یره (خودای ئی زانی بێ) گو‌تی: له‌ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا ب‌ووم ده‌هاتینه‌وه‌، هه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) گو‌یی ئی بوو پیاوی سووره‌تی (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدُ اللَّهُ الصَّمَدُ) ده‌خویند، فه‌رمووی: پێویست بوو، عه‌رزیم کرد: قوربان؟ چی پێویست بوو؟ فه‌رمووی: به‌هه‌شت بوو به‌ مائی ئەم پیاوه‌ که‌ ئەم سووره‌ته‌ی خویند (ت-ح).

(۱) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

۳۶۶۶- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ قَرَأَ كُلَّ يَوْمٍ مِائَتِي مَرَّةً (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) مُجِيَ عَنْهُ ذُلُوبُ خَمْسِينَ سَنَةً إِلَّا أَنْ يَكُونَ عَلَيْهِ دَيْنٌ. رَوَى التِّرْمِذِيُّ هَذِهِ الثَّلَاثَةَ^(۷):

تھنہس (بیچیتہ بمہشتی و نہیتہ دہری) لہ پیغہمبہرہوہ (درویدی خودای لہسر بن) دہفہرموی: ہر کئی ہموو روژی دوو سہد جار سوورہتی قولہووہللا بخویننی گوناہی پہنجا سالی لی ہل دہوہری، مہگہر قہرزی لہسر بن، تھوہ گوناہی قہرہکہ پاک نابیئتہوہ (ت- بہ سہنہدیکی غہریب).

۳۶۶۷- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ قَرَأَ (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) عَشْرَ مَرَّاتٍ بُنِيَ لَهُ بِهَا قَصْرٌ فِي الْجَنَّةِ. رَوَاهُ الْإِمَامُ أَحْمَدُ بِسَنَدٍ حَسَنٍ^(۸):

دیسان لہ تھنہسہوہ لہ حہزہتہوہ (درویدی خودای لہسر بن) دہفہرموی: ہر کہسی دہجار قولہووہللا بخویننی خودا لہ بہہشتا خانوویہکی بو دروست دہکا (نیمامی تھمہد- تھم حہدیثی گپراوہتہوہ).

۳۶۶۸- عَنْ مُعَاذِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَصَابَنَا طَشٌّ وَظُلْمَةٌ فَانْتَظَرْنَا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِيُصَلِّيَ بِنَا فَخَرَجَ فَقَالَ: قُلْ. فَقُلْتُ مَا أَقُولُ قَالَ: (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) وَالْمُعَوَّذَتَيْنِ حِينَ تُنْسَى وَحِينَ تُصْبِحُ ثَلَاثًا يَكْفِيكَ كُلَّ شَيْءٍ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ فِي الْإِسْتِعَاذَةِ^(۹):

موعازی کوپی عہدوللا (خودایان لی رازی بن) گوئی: باوکم گوئی: جاری کردی بہ باران و تھمو مژ، چاوہروانی پیغہمبہرمان کرد کہ بہر نویژیمان بو بکا، جا کہ ہاتہ دہرہوہ فہرموی: بلی گوتم: قوربان! چی بلیم؟ فہرموی: کاتی ٹیواران و کاتی بہیانیان سی جار (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) و (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ) و (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ) بخویننہ، ٹیتر بو ہموو شتی بہست دہکا (ن):

(۷) رواہ الترمذی بسند غریب (شرحہ).

(۸) رواہ الامام احمد بسند حسن.

(۹) سکت عن درجتہ الشارح.

سوورہتی نیخلاف بہ کہم مہزانہ
 هاوتای سییہ کی خہتمہی قورناتہ
 گولوی لیوو دہم و زمانہ
 بو دل و چاوو دہروون دہرمانہ
 خوینہری دوستی زاتسی بہزدانہ
 چونکہ سیفہتی خواہی میہربانہ
 مہخصوص بو کہسن نہخویندہوارہ
 مایہی خوشنووودی خواہی کردگارہ!
 بیکہ بہ چراو خووت بہ پہروانہ!
 جا سہیری دل کہ گولن چہن جوانہ!!
 ہر نہزنہ کہ دہدہم بیم بو دیوانت!
 دہ دہستہم بگرہ ہم بہ قوربانیت

(۹۱) گورہی (قل أعوذ) وہکان: (فضل المعوذتین)

۳۶۶۹ - (ب) - ۴ - ز - ۷۵ - ل - ۲۲۲ ف) (۱).

۳۶۷۰ - وَعَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ كُلَّ لَيْلَةٍ جَمَعَ كَفَّيْهِ ثُمَّ نَفَثَ فِيهِمَا فَقَرَأَ فِيهِمَا (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) وَ (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ) وَ (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ) ثُمَّ يَمْسَحُ بِهِمَا مَا اسْتَطَاعَ مِنْ جَسَدِهِ يَبْدَأُ بِهِمَا عَلَى رَأْسِهِ وَوَجْهِهِ وَمَا أَقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ يَفْعَلُ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. رواه البخاري (۲).

(۱) سبق فی مجلد رابع. تسلسل / ۷۵ برقم ۳۰۳۷.

(۲) بخاری. فضائل القرآن: ۵۰۱۷، ۵۷۴۸، ۶۳۱۹.

دیسان عانیثه (خودای ئی رازی بئ) گوتی: جاران پیغه مبهەر (دروودی خودای له سهر بئ) هه موو شهوئ که ده چوووه ناو جیگه وه هه ردوو له پی خوی دهنه بهیه که وه و کوفوی پیاده کردن و ئینجا (قل هو الله) و (قل اعوذ برب الفلق) و (قل اعوذ برب الناس) ی به ناو هه ردوو ده ستیدا ده خویند، ئینجا ده یهینان به سهر جهسته ی خویدا سه رتا پیا نه وهنده ی دهستی پیی دهگه یشت، ئینجا به بهری له شیا، ئینجا به بهری پشتیا سئ جار ئاوی ده کرد (ب).

۳۶۷۱- عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَلَمْ تَرَ آيَاتِ أَنْزَلَتْ عَلَى اللَّيْلَةِ لَمْ يَرِ مِثْلُهُنَّ قَطُّ (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ) وَ (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ). رواه مسلم والترمذي^(۳):

عوقبه ی کوری عامیر (خودای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه مبهەر (دروودی خودای له سهر بئ) فهرمووی پیی: ده زانیت که نه مشه و چه ن ئایه تیکم بو هاتوون، که هه رگیز شتی وا که وه نا یاب نه بینراوه، که ئەم دوو سووره تهن: سووره تی (قل اعوذ برب الفلق) و (قل اعوذ برب الناس). (م/ت - رحمه تی خویان ئی بی).

۳۶۷۲- وَعَنْهُ قَالَ: كُنْتُ أَقُودُ بِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَاقَتَهُ فِي السَّفَرِ فَقَالَ لِي: يَا عُقْبَةُ أَلَا أَعْلَمُكَ خَيْرَ سُورَتَيْنِ قُرِئَتَا. فَعَلَّمَنِي (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ) وَ (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ)^(۴):

دیسان نه و گوتی: جاران له سه فهدا جلهوی وو شتره که ی پیغه مبهرم راده کیشا، پیی فهرمووم: نه ی عوقبه! هو شیاریه، دوو سووره تت فیڕ ده که م، باشتین سووره تن که بخوینرین ئینجا (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ) و (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ) فیڕ کردم (د/ن - خویان ئی رازی بئ).

(۳) مسلم. صلاة المسافرين. باب فضائل القرآن وما يتعلق به: ۸۸۸، ۸۸۹. ترمذی. فضائل

القرآن: ۲۹۰۲. نسائی. افتتاح: ۹۵۳.

(۴) سکت عن درجته اشراح.

۳۶۷۳- وَعَنْهُ قَالَ: بَيْنَا أَنَا أَسِيرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَيْنَ الْجُحْفَةِ وَالْأُبُوَاءِ إِذْ غَشِيَتْنَا رِيحٌ وَظُلْمَةٌ شَدِيدَةٌ فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَتَعَوَّذُ بـ (أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ) وَ (أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ) وَيَقُولُ: يَا عَفْبَةُ تَعَوَّذْ بِهِمَا فَمَا تَعَوَّذْ مُتَعَوَّذْ بِمِثْلِهِمَا. قَالَ وَسَمِعْتُهُ يُؤْمِنَا بِهِمَا فِي الصَّلَاةِ. رواهما أبو داود والنسائي^(۵).

دیسان گوتی: جارئ له خزمه‌تی پیغهمبه‌ردا به‌دهم ریگه‌وه ده‌رویشتین، له‌نیوانی جوحفه‌و نه‌بوادا، له پر کردی به باو دنیا بوو به تاریک و نووته‌ک، ئیتر پیغهمبه‌ر (درویدی خودای له‌سربین) ده‌ستی کرد به خویندنی (قُلْ أَعُوذُ) وه‌کان وه ده‌یغهمموو: نه‌ی عوقبه! ئهم دووه بخوینه به نیازی نه‌وه که بن به په‌ناو پاسار بو‌ت له ئیش و ده‌ردو ئازار به راستی ئهمانه باشت‌ترین قه‌لاو پشت و په‌نان بو‌که‌سی په‌نایان بو‌با گوتی: وه گویشم لی بوو پیغهمبه‌ر (درویدی خودای له‌سربین) که به‌ر نویژی بو‌ده‌کردین ئهم دوو سووره‌ته‌یشی تیا ده‌خویند (د/ن).

۳۶۷۴- وَعَنْهُ قَالَ: أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ أَقْرَأَ بِالْمُعَوَّذَتَيْنِ فِي دَبْرِ كُلِّ صَلَاةٍ. رواه الترمذي بسند حسن^(۶).

دیسان گوتی: پیغهمبه‌ر (درویدی خودای له‌سربین) فه‌رمانی پی فه‌رمووم که له پاش گشت نویژی دوو (قل اعوذ) وه‌کان بخوینم (ت-س/ح).

۳۶۷۵- قَالَ الْمُؤَلِّفُ (رضوان الله عليه) فِي الشَّرْحِ (تَبِيه) هَذَا مَا فِي أَصُولِنَا الْخَمْسَةِ مِنْ فَضْلِ بَعْضِ سُورِ الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ، وَإِلَّا فَكُلُّ سُورَةٍ بَلَّ كُلُّ آيَةٍ وَكُلُّ كَلِمَةٍ مِّنْ كِتَابِ اللَّهِ الْعَزِيزِ، فَضَائِلُهَا لَا تُحْصَى وَلَا تُعَدُّ وَأَسْرَارُهَا جَلَّتْ عَنِ الْحَصْرِ^(۷).

دانهری به‌هه‌شتی له شه‌رحه‌که‌دا ده‌لی: بیداری یه‌ک ئهمه‌ی که رو‌یی له باره‌ی گه‌وره‌یی هه‌ندی له سووره‌ته‌کانی قورئانی پیروژه‌وه بوو، به پی‌ی

(۵) سکت عن درجته اشرح.

(۶) حسن عند الترمذ.

(۷) کلام للمؤلف.

ئەوێ کەوا لە پینچ نامە سەرچاوەکانی ئێمەدا (کە بوخاری و موسلیم و ئەبو داود و ترمزی و نەسائین). دەنا هەموو سوورەتێک و هەموو ئایەتێک و هەموو وشەیه‌کی قورئانی پیرۆز کە نامە‌ی خودای تەوانایە، دارای چەندین بەهرە و پاکژی و قەدر و ریزی زۆر زۆرە، کە لە ژمارە نایەن و راز و پەنھانییەکانیان ئیجگار بۆ شومارن. بەندەیش عەرزتان دەکەم:

قورئان سەرا سەر گۆل و گۆلزارە
لە نەلفی تایاسی راز و نەسارە
بۆ هەرچی، کامە‌ی دەگری بەکارە
گشت نایەتێکی بۆ گشت شت چارە!
بە پشتی خودا، بە دەمیکی پاک
ببخوینە دەگە‌ی بە مرازێ چاک
بە سینە‌ی پڕ سۆز، بە گەروویێ ساف
بە دەنگێ زوڵال وەک ناوی سۆلاف
لە زارت بپژێن نایەتی قورئان
دەبێ بە مایە‌ی خوشی دوو جیھان

٩٢) باسی چوارەم: باسی پیاوانی قورئان و شیوەکانی خوێندنەوێ قورئان
الباب الرابع: في رجال القرآن وروايته

٣٦٧٦- => (ب- ٥ باسی گهره‌یی موعاز- ف- ٢ = به‌رگی / ٥
زنجیره / ٤٨. ژماره ٢ / ٣٤٧٤)^(١).

^(١) تقدم في مجلد رابع. تسلسل/٤٨ برقم: ٢/٢٤٧٤.

۳۶۷۷- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: مَاتَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَمْ يَجْمَعْ الْقُرْآنَ غَيْرُ أَرْبَعَةٍ أَبُو الدَّرْدَاءِ وَمُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَأَبُو زَيْدٍ. قَالَ وَكُنْ وَرِثَتَاهُ. رواه البخاری^(۲):

ئەنەس (خودای ئی رازی بن) گوئی: بە سەرینیی پیغەمبەر خوئی (دروودی خودای سەربن) چوار کەس لە یاریدەدەران هەموو قورئانیان لەبەر بوو: ئەبو دەرداءو موعازی کوپی جەبەل و زەیدی کوپی ثابیت و ئەبو زەید بوون. ئەنەس گوئی: ئەم ئەبو زەیدە ئاموزای ئیمە بوو، کە مرد کەسی تری نەبوو جگە لە ئیمە، کە لە پوورەکەیی برا بە ئیمە (ب).

قورئان پەرەوان کۆڵەکەس دینن

بۆ ئیمە سایەس خۆشیی دوو ژینن!

۳۶۷۸ ➡ (ب- ۵ باسی گورەیی عبدالله بن مسعود- ف- ۷)^(۳).

۳۶۷۹- ➡ (ب- ۵ باسی گورەیی عبدالله بن مسعود- ف- ۸)^(۴).

۹۳) قورئان بە جەوت شیوە خویندەوێ جوان هاتۆتە خوارووە بۆ

پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بی)

نزل القرآن على سبعة أحرف

۳۶۸۰- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَقْرَأَنِي جِبْرِيلُ عَلَى حَرْفٍ فَرَاغَتُهُ، فَلَمْ أَزَلْ أَسْتَزِيدُهُ وَيَزِيدُنِي حَتَّى انْتَهَى إِلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ. رواه الشيخان^(۱):

(۲) بخاری. فضائل القرآن: ۵۰۰۴.

(۳) راجع المجلد الخامس. تسلسل / ۲۸ برقم: ۳۴۰۷/۷.

(۴) راجع المجلد الخامس. تسلسل / ۲۸ برقم: ۳۴۰۸ / ۸.

(بخاری. فضائل القرآن: ۴۹۹۱. راجع تجرید البخاری/ ۴ ل- ۵۲۴ رقم: ۱۷۲۴- ۴۹۹۲، ۲۴۱۹، ۱۸۹۹- ۱۹۰۴.

ئیبینو عه بیاس (رمزای خودایان ئی بن) گوتی: پیغه مبهەر (دروودی خودای له سهر بن) فهرمووی: جوبرائیل له سهر یه ک شیوه (شیوه: حهرف: قیرائەت) قورئانی پی ده خویندم، منیش هه موو جارێ هه ر داوام ئی ده کرد که شیوه کان زیاد کا نه ویش بۆی زیاد ده کردم هه تا له نه نجاما ژمارهی شیوه کانی خویندن (قیرائات)ی قورئان له سهر هه وت شیوه ی جوان کۆتایان هات (ش).

۳۶۸۱- عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ يَقْرَأُ سُورَةَ الْفُرْقَانِ عَلَى غَيْرِ مَا أَقْرَأُهَا، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (مَتَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَقْرَأُيَهَا، وَكَذْتُ أَنْ أَعْجَلَ عَلَيْهِ، ثُمَّ أَهْلَيْتُهُ حَتَّى انْصَرَفَ، ثُمَّ لَبَيْتُهُ بِرِذَائِهِ فَجِئْتُ بِهِ رَسُولَ اللَّهِ (مَتَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي سَمِعْتُ هَذَا سُورَةَ الْفُرْقَانِ عَلَى غَيْرِ مَا أَقْرَأُيَهَا، فَقَالَ لِي: أَرْسَلُهُ. ثُمَّ قَالَ لَهُ يَا هِشَامُ: فَقَرَأَ. الْقِرَاءَةُ الَّتِي سَمِعْتُهَا فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (مَتَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): هَكَذَا أُنْزِلَتْ. ثُمَّ قَالَ لِي: اقْرَأْ. فَقَرَأْتُ فَقَالَ « هَكَذَا أُنْزِلَتْ. إِنَّ الْقُرْآنَ أُنْزِلَ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ فَاقْرَأُوا مِنْهُ مَا تَيَسَّرَ. رَوَاهُ الْارْبَعَةُ (۲) ».

عومهری کورپی خه ططاب (خودای ئی رازی بن) گوتی: گویم له هیشامی کورپی هه کیم بوو، سووره تی فورقانی ده خویند، شیوه ی خویندنه که ی نه و جیا بوو له گه ل شیوه ی خویندنه که ی مندا، منیش قورئانه که م له لای پیغه مبهەر خوی خویندبوو، جا خه ریک بووم هه ر له ناو نوێژه که یدا په لاماری بدهم، به لام مؤله تیم دا هه تا سلای دایه وه، نه وسا توند یه خه یم گرت و به رۆکی پۆشاکه که یم لوول دا به ملیه وه و به و شیوه یه به راکیشان بردهم بۆ لای پیغه مبهەر (دروودی خودای له سهر بن) گوتم: قوربان! نه مه سووره تی فورقانی ده خویند، به شیوه یی ده خویننی جیا یه له گه ل نه وه دا که من له لای تو خویندوومه! فهرمووی (دروودی خودای له سهر بن): جارێ یه خه ی به رده، نه ی هیشام! ناده ی بخوینه جا نه ویش له سهر نه و شیوه یه ی پیشوو که من گویم

(۲) بخاری. حضومات (تجرید) ۴ ل - ۵۲۴ ذ: ۱۷۲۴ = ۴۹۹۲، ۲۴۱۹، ۵۰۴۱، ۶۹۳۶، ۷۵۵۰. مسلم.

صلاة المسافرين. فضائل القرآن وما يتعلق بها: ۱۸۹۶ - ۱۸۹۷. أبو داود. صلاة: ۱۴۵. نسائي. افتتاح:

لی بوو خویندی، پیغه‌مبەر (دروودی خودای لسه‌ربن) فه‌رمووی: ئاو‌ه‌هاش هاتۆته خواره‌وه ئینجا فه‌رمووی به منیش: ئاده‌ی تویش بخوینه منیش له‌سه‌ر شیوه‌که‌ی خۆم که له پیغه‌مبهرم وه‌رگرتبوو خویندم، فه‌رمووی: ئاو‌ه‌هاش هاتۆته خواره‌وه، ئەمه‌یش قه‌یدی نییه، چونکه ئەم قورئانه به‌حه‌وت شیوه‌ نی‌رراوته خواره‌وه جا ئیوه به‌ کام شیوه‌یه به‌ ئاسانی بۆتان ده‌خوینری به‌و شیوه‌یه بیخوینن! (ش/د/ت = بوخاری، موس‌لیم، ئەبو داوود، تیرمیزی).

۳۶۸۲- عَنْ أَبِي بْنِ كَعْبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ عِنْدَ أَصَاةِ بَنِي غِفَارٍ - قَالَ - فَأَتَاهُ جَبْرِيلُ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكَ أَنْ تَقْرَأَ أُمَّتَكَ الْقُرْآنَ عَلَى حَرْفٍ. فَقَالَ: أَسْأَلُ اللَّهَ مُعَافَاتَهُ وَمَغْفِرَتَهُ وَإِنْ أُمَّتِي لَا تُطِيقُ ذَلِكَ. ثُمَّ أَتَاهُ الثَّانِي فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكَ أَنْ تَقْرَأَ أُمَّتَكَ الْقُرْآنَ عَلَى حَرْفَيْنِ فَقَالَ: أَسْأَلُ اللَّهَ مُعَافَاتَهُ وَمَغْفِرَتَهُ وَإِنْ أُمَّتِي لَا تُطِيقُ ذَلِكَ. ثُمَّ أَتَاهُ الثَّلَاثَةُ فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكَ أَنْ تَقْرَأَ أُمَّتَكَ الْقُرْآنَ عَلَى ثَلَاثَةِ أَحْرَفٍ. فَقَالَ: أَسْأَلُ اللَّهَ مُعَافَاتَهُ وَمَغْفِرَتَهُ وَإِنْ أُمَّتِي لَا تُطِيقُ ذَلِكَ. ثُمَّ جَاءَهُ الرَّابِعَةُ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكَ أَنْ تَقْرَأَ أُمَّتَكَ الْقُرْآنَ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ فَأَيُّمَا حَرْفٍ قَرَأُوا عَلَيْهِ فَقَدْ أَصَابُوا. رواه مسلم وأبو داود والترمذي ولفظه: يَا جَبْرِيلُ إِنِّي بُعِثْتُ إِلَى أُمَّةٍ أُمِّيئِينَ مِنْهُمْ الْعَجُوزُ وَالشَّيْخُ الْكَبِيرُ وَالْغُلَامُ وَالْجَارِيَةُ وَالرَّجُلُ الَّذِي لَمْ يَقْرَأْ كِتَابًا قَطُّ. قَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنَّ الْقُرْآنَ أُنْزِلَ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ (۳).

ئوبه‌یی‌ه‌ی کو‌ری که‌عب (خودای فی‌زازی بن) گو‌تی: جا‌ری پیغه‌مبهر (دروودی خودای لسه‌ربن) له‌لای گو‌لاوه‌که‌ی به‌نی غی‌فار بوو، جو‌برائیل (دروودی خودای لسه‌ربن) هات بۆ‌لای، فه‌رمووی: که‌ خودا فه‌رمانت پێ ده‌کا که له‌سه‌ر یه‌ک شیوه‌ قورئان به‌ گه‌لی خۆت بخوینه پیغه‌مبهریش (دروودی خودای لسه‌ربن) ده‌فه‌رموی: له‌ خودا داوا ده‌که‌م که به‌ گه‌وره‌یی خۆی بێ نیازو سه‌ر‌فرارزو بێ وه‌یمان ب‌کاو چاوپۆشی له‌ گونا‌ه‌مان ب‌کا، وه‌لی به‌ راستی گه‌له‌که‌م ته‌وانای ئەوه‌ی نییه له‌پاشا دووباره‌ جو‌برائیل هاته‌وه‌ بۆ‌لای و فه‌رمووی: خودا پێت ده‌فه‌رموی

(۲) مسلم. فضائل القرآن: ۱۹۰۳، ۱۹۰۱ - ۱۹۰۴. أبو داود. صلاة: ۱۴۷۸. نسائی. إفتتاح: ۹۳۸.

که له‌سه‌ر دوو شیوه قورئان به‌گه‌لی خۆت بخویننه پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رمووته‌وه: داوا ده‌که‌م له‌خودا که به‌گه‌وره‌یی خۆی بێ نیازو سه‌رفرازو بێ وه‌یمان بکاو چاوپۆشی له‌گونا‌همان بکا، به‌لام به‌راستی گه‌له‌که‌م تاقه‌تی ئه‌وه‌ی نییه‌ چونکه زاراوه‌و شیوه‌ی زمان و قسه‌کردنیان جوئ جوئ یه‌و به‌گران ده‌توانن که به‌غه‌یری شیوه‌ی خۆیان بخوینن له‌پاشا جاری سییه‌م هاته‌وه‌ بۆ لای و فه‌رمووی: خودا پیت ده‌فه‌رموئ که له‌سه‌ر سێ شیوه قورئان به‌گه‌له‌که‌ت بخویننه‌هه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) دیسان فه‌رمووی: داوا ده‌که‌م له‌خودا که به‌گه‌وره‌یی خۆی بێ نیازو سه‌رفرازو بێ وه‌یمان بکاو چاوپۆشی له‌تاوان و گونا‌همان بکا، به‌لام به‌راستی گه‌لی من ته‌وانای ئه‌وه‌شیان نییه‌ ئینجا له‌سه‌ری جاری چواره‌ما جو‌برائیل که‌ دیته‌وه‌ بۆلای ده‌فه‌رموئ: خودا فه‌رمانت پێ ده‌کا که گه‌له‌که‌ت به‌حه‌وت شیوه قورئان بخوینن، ئیتر به‌هه‌رکامێ له‌و‌حه‌وت شیوه قورئان بخوینن ده‌ی پیکه‌زنو له‌نیشانه‌ده‌دن (م/ت) گفته‌ی (ت) ئاوايه: ئه‌ی جو‌برائیل! من خودا کردوومی به‌پیغه‌مبه‌ری نه‌ته‌وه‌یه‌کی بێ سه‌وادێ نه‌خوینده‌اری وا که پیرێژنو پیره‌مێردو هه‌رزه‌کارو گه‌وره‌کچ و پیاوی وایان تیا‌دایه که هه‌رگیز کتیب و په‌رتووکی نه‌خویندوه‌! جو‌برائیل (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: ئه‌ی مو‌حه‌مه‌د! ئه‌م قورئانه به‌حه‌وت شیوه هاتۆته‌خواره‌وه‌.

۳۶۸۳- وَعَنْهُ قَالَ: كُنْتُ فِي الْمَسْجِدِ فَدَخَلَ رَجُلٌ يُصَلِّي فَقَرَأَ قِرَاءَةً أُنْكِرْتُهَا عَلَيْهِ ثُمَّ دَخَلَ آخَرُ فَقَرَأَ قِرَاءَةً سِوَى قِرَاءَةِ صَاحِبِهِ فَلَمَّا قَضَيْنَا الصَّلَاةَ دَخَلْنَا جَمِيعًا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقُلْتُ إِنَّ هَذَا قَرَأَ قِرَاءَةً أُنْكِرْتُهَا عَلَيْهِ وَدَخَلَ آخَرُ فَقَرَأَ سِوَى قِرَاءَةِ صَاحِبِهِ فَأَمَرَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَرَأَا فَحَسَنَ الثَّنَى (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) شَأْنُهُمَا فَسَقَطَ فِي نَفْسِي مِنَ التَّكْذِيبِ وَلَا إِذْ كُنْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَا قَدْ عَشَيْتَنِي ضَرَبَ فِي صَدْرِي فَفَضْتُ عَرَقًا وَكَأَنَّمَا أَنْظَرُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَالَ لِي « يَا أَبَى أَرْسِلْ إِلَيَّ أَنْ أَقْرَأَ الْقُرْآنَ عَلَى حَرْفٍ فَرَدَدْتُ إِلَيْهِ أَنْ هَوْنٌ عَلَى أُمَّتِي. فَرَدُّ إِلَيَّ الثَّانِيَةَ أَقْرَأَهُ عَلَى حَرْفَيْنِ. فَرَدَدْتُ إِلَيْهِ أَنْ هَوْنٌ عَلَى أُمَّتِي. فَرَدُّ إِلَيَّ

الثَّالِثَةَ أَقْرَأَهُ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ فَلَكَ بِكُلِّ رَدَّةٍ رَدَدْتُكَهَا مَسْأَلَةً تَسْأَلُيْهَا. فَقُلْتُ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَأُمِّي. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَأُمِّي. وَأَخْرُتُ الثَّالِثَةَ لِيَوْمٍ يَرْغَبُ إِلَيَّ الْخَلْقُ كُلُّهُمْ حَتَّى إِبْرَاهِيمَ (مَتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رواه مسلم^(٤).

دیسان ثوبه‌یی (خودای ئی رازی بئ) گوئی: جاری له مزگه‌وت بووم، پیاوی هاته ژووره‌وه، دهستی کرد به نویژکردن، قورئانی خویند، که چی له‌سه‌ر شیوه‌یه‌کی وای خویند که من به دلم نه‌بوو، ره‌خنه‌م لئی هه‌بوو، له پاشا پیاویکی تره‌ات، به شیوه‌یه‌کی تر خویندی، که له نویژه‌که‌یان بوونه‌وه پیکه‌وه چووینه خزمه‌ت هه‌زرت (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) گوتم: ئەمه‌یان قورئانه‌که‌ی به شیوه‌یه‌کی وا خویند که به دلی من نییه، که چی ئەمه‌ش هات ئه‌ویش به جوړیکی تر خویندی! پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) فه‌رمانی پئی کردن و به‌رو دوا ده‌وری قورئانه‌که‌یان کرده‌وه بوئی، له پاشا ئافه‌رینی هه‌ردووکی کردن، جا منیش ئەم جیاوازییه‌م له‌لا سه‌یر بوو، وه له دلم جیگه‌ی نه‌بووه بویه بئ بپرواییه‌کی وا هات به دلم که له سه‌رده‌می نه‌زانی پئیش ئیسلامیش دا ئاوا بئ بپروا نه‌بووم له دلی خۆم دا په‌شیمانی و خه‌م و خه‌فه‌تم په‌یدا کردو گوتم: ئەمه چه‌نی به‌چه‌نه؟! جا که پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) چاوی به‌م حاله‌ که‌وت و ته‌ماشای کرد من وه‌ها بزپکاوم ده‌ستیکی دا به‌سینگما، ئیتر له‌شم نیشته سه‌ر ئاره‌ق و ترسیکی وه‌هام ئی نیشت ده‌تگوت به چاوی سه‌ر ته‌ماشای خودای گه‌وره‌و سه‌روه‌ر ده‌که‌م و ئاره‌قی شه‌رم ده‌ردا، ئەو جا هه‌زرت (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) فه‌رمووی: ئەه‌ی ثوبه‌یی! خودا س‌رووشی بوئ ناردم که قورئان به شیوه‌یی بخوینه، منیش وه‌رامم بوئ نارده‌وه‌و عه‌رزیم کرد: که باری گه‌لی من سووک بکه جا دووباره خودا س‌رووشی بۆم نارده‌وه‌و، ئەمجاره فه‌رمووی: ده‌ی له‌سه‌ر دوو شیوه‌ بیخوینه،

(٤) مسلم. فضائل القرآن: ١٩٠١ - ١٩٠٤ تقدم تخريجه بمثل الحديث الذي قبله.

بهلام دیسان عهزیم کردوه: که بارو کاری خویندن له سهر گهلهکهه سووکت
 بکه، تا خودا له جاری سییهه سروسشی بۆ ناردمهوه و ئهجا فهرمووی:
 دهی لهسهر ههوت شیوه بیخوینه، وه لهباتی ئهه سئ جارهدش که تۆ بۆ
 پترکردنی ئهه شیوهیهانه موراجهعهی منت کردوه سئ دلخوازی خۆت بۆ
 جئ بهجئ دهکهه، که خۆت ههلیان بژیری و له منیان داوا بکهی منیش
 دوانیانم بهه شیوهیه له خودا داوا کردو گوتم: ئهه خودایه! له ئوممهه
 خوش به - ئهه خودایه! له ئوممهه خوش به، وه داواي سییهه میشم هه
 گرتووه بۆ ئهه رۆژهی که سههرجهه دروست کراوانی خودا کاریان تیم
 دهکهوی، تهناهت لهه رۆژه تووش و سهختهه دهلویت و شلوق دهبی
 ئیبراهیم پیغه مبه رهش (درووی خودای لهسربن) هاوارم بۆ دینئ! (م) لیردها به
 ئومیدی ئهوهی که من و خوینهری هیژا بهر ئهه نزا پیروژهی ئهه پیاوه پیروژو
 موبارهکه بکهوین، که له تههرجههه ئهه هه دیشهه له بهرگی یهکهه (اقتران
 النیرین) ه کهیدا، له لاپهه (٩٨) دا کردوویهتی، ئهه دوعا جوانهه که
 بهههشتی خوالئ خوشبوو جهنابی ماموستا مهلا رهشید بهگی بابان
 کردوویهتی لهه شوینهه رادهگویمهوه بۆ ئیرهه بهندهش ئامینم لهسهر
 ئامینیتی، ئهههش دهقی نزاکهیهتی که دهلی:

(یا رهبی! خواجه! بۆ خاتری ئهه پیغه مبه ره عهزیزه (مَلِی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَم)
 منیش و مهلا حسنیش لهه وهختهوه که دهستم کردوه به (یا الله) و (یا
 فتاح) و (یا رزاق) تا سههر مهلا عبدالرحمانی پینجوینی ههر ماموستایهه
 ههر کهسئ که ئستیفادهی یهه ههر فم ئی کردبی و که لیمهیهکی خیرم ئی
 بیستبی و فائیدهیهکی دینی یا دنیاوی بۆم بووبی (کهه یا زۆر) یا چوبه
 مالی یا هاتبیته مالم به جاهی ئهه پیغه مبه ره خوشهویسته عهفوومان بکهی،
 له مسیبهتی دنیا و ئاخیرهت موحافهزه مان بفهرمووی: آمین برحمتک یا ارحم
 الراحمین).

٩٤) پاشه‌کی (باسی کۆکردنه‌وه‌ی قورئان له سه‌رده‌می خوله‌فای راشیدیندا) (خودایان لی رازی بی)

خاتمة فی جمع القرآن فی عهد الخلفاء الراشدين (رضی الله تعالی عنهم)

٣٦٨٤- عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَرْسَلَ إِلَيَّ أَبُو بَكْرٍ مَقْتُلَ أَهْلِ الْيَمَامَةِ إِذَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عِنْدَهُ قَالَ أَبُو بَكْرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) إِنَّ عُمَرَ أَتَانِي فَقَالَ إِنَّ الْقَتْلَ قَدْ اسْتَحَرَّ يَوْمَ الْيَمَامَةِ بِقُرْءِ الْقُرْآنِ وَإِنِّي أَخْشَى أَنْ يَسْتَجِرَّ الْقَتْلُ بِالْقُرْءِ بِالْمَوَاطِنِ، فَيَذْهَبَ كَثِيرٌ مِنَ الْقُرْآنِ وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَأْمُرَ بِجَمْعِ الْقُرْآنِ. قُلْتُ لِعُمَرَ كَيْفَ تَفْعَلُ شَيْئًا لَمْ يَفْعَلْهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)؟ قَالَ عُمَرُ: هَذَا وَاللَّهِ خَيْرٌ. فَلَمْ يَزَلْ عُمَرُ يُرَاجِعُنِي حَتَّى شَرَحَ اللَّهُ صَدْرِي لِدَلِّكَ، وَرَأَيْتُ فِي ذَلِكَ الَّذِي رَأَى عُمَرُ. قَالَ زَيْدٌ قَالَ أَبُو بَكْرٍ إِنَّكَ رَجُلٌ شَابٌّ عَاقِلٌ لَا تَتَّهَمُكَ، وَقَدْ كُنْتَ تَكْتُبُ الْوَحْيَ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَتَتَّعِ الْقُرْآنَ فَاجْمَعْهُ فَإِنَّ اللَّهَ لَوْ كَلَّفُونِي نَقْلَ جَبَلٍ مِنَ الْجِبَالِ مَا كَانَ أَثْقَلَ عَلَيَّ مِمَّا أَمَرَنِي بِهِ مِنْ جَمْعِ الْقُرْآنِ قُلْتُ كَيْفَ تَفْعَلُونَ شَيْئًا لَمْ يَفْعَلْهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)؟ قَالَ: هُوَ وَاللَّهِ خَيْرٌ فَلَمْ يَزَلْ أَبُو بَكْرٍ يُرَاجِعُنِي حَتَّى شَرَحَ اللَّهُ صَدْرِي لِلَّذِي لَهُ صَدْرُ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فَتَبَّعْتُ الْقُرْآنَ أَجْمَعُهُ مِنَ الْعُسْبِ وَاللَّخَافِ وَصُدُورِ الرِّجَالِ حَتَّى وَجَدْتُ آخِرَ سُورَةِ التَّوْبَةِ مَعَ أَبِي خُزَيْمَةَ الْأَنْصَارِيِّ لَمْ أَجِدْهَا مَعَ أَحَدٍ غَيْرِهِ (لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ) حَتَّى خَاتَمَ بَرَاءَةً، فَكَانَتْ الصُّحُفُ عِنْدَ أَبِي بَكْرٍ حَتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ ثُمَّ عِنْدَ عُمَرَ حَيَّاهُ ثُمَّ عِنْدَ حَفْصَةَ بِنْتِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمْ - (١).

زهیدی کوپی ثابیت (خودای لی رازی بن) ده‌لی: له دوا جه‌نگه‌ی کوشتاره‌که‌ی روژانی شه‌ری یه‌مامه‌ که له‌پاش مه‌رگی پیغه‌مبه‌ر رووی دا نه‌بو به‌کر (خودای لی رازی بن) ناردی به‌ شوینما، که چوومه لای عومه‌ری کوپی خه‌تقابی له‌ لابوو. نه‌بو به‌کر گوتی: عومه‌ر هاتوو به‌ بۆ لام ده‌لی: له‌ روژی جه‌نگی یه‌مامه‌دا کوشتاریکی بی‌داد له‌ قورئان خوینه‌کان کراوه، ده‌ترسم که له‌مه‌و لاش له‌

(١) بخاری. فضائل القرآن: ٤٩٨٦ - ٤٩٨٨.

شهرگه‌کانا کوشتاری زۆری تریان ئی بکری و زۆر له قورئان زانه‌کان شه‌هید
 ببن و شه‌هیدبوونیان ببی به‌هۆی ئه‌وه‌ی که زۆر له قورئان له‌ ناو بجی، جا من
 رام وایه: که فه‌رمان بده‌ی قورئان کۆ بکریته‌وه، منیش گوتم به‌ عومه‌ر: شتی
 که پیغه‌مبه‌ر خۆی (برودی خودای لسه‌ر بئ) نه‌یکردبێ چۆن تۆ ده‌یکه‌ی؟ به‌لام
 عومه‌ر گوتی: به‌ خوا ئه‌م ئیشه‌ زۆر باشه‌ وه‌ هه‌روازی ئی نه‌هینام هه‌تا ده‌بینم
 خودا دلی منیشی روون کردۆته‌وه‌ بۆ ئه‌م کاره‌و منیش وه‌ک عومه‌ر له‌و
 باوه‌رده‌م که ئه‌مه‌ کاریکی زۆر پیرۆز و باشه‌. زه‌ید گوتی: ئه‌بو به‌کر گوتی:
 ده‌ی تۆ پیاویکی گهنجی هۆشیاری و لاییکی زرنگ و زیره‌کی و جیگه‌ی
 باوه‌ری ئیمه‌یت و گومانی خراپت ئی ناکه‌ین و سه‌ره‌پای ئه‌مه‌ش له‌ کاتی خۆی
 دا میرزای چه‌زرت بوویت و سروشت ده‌نوسیی وه‌ بۆی، جا که وابوو شانی
 تۆ ئه‌م ئه‌رکه‌ جوانه‌ هه‌ل ده‌گرێ، ده‌ی به‌م و به‌وه‌وه‌ بگه‌ڕێ و هه‌موو که‌رت و
 پارچه‌کانی قورئان په‌یدا که‌و گشتیان کۆ بکه‌ره‌وه‌ و قورئان سه‌رانسه‌ر له‌ یه‌ک
 به‌رگ دا بنوسه‌ره‌وه‌. زه‌ید گوتی: سابه‌و خودایه‌ ئه‌گه‌ر روویان ئی بنامایه‌ که
 کیوئ به‌ کۆل بگویمه‌وه‌ هه‌ر ئه‌وه‌نده‌م له‌ لا قورس و گران بوو. گوتم: شتی
 که پیغه‌مبه‌ر (برودی خودای لسه‌ر بئ) خۆی نه‌یکردبێ چۆن ئیوه‌ ده‌یکه‌ن؟ ئه‌بو
 به‌کر گوتی: به‌ خودا ئه‌مه‌ کاریکی زۆر باشه‌، ئیتیر ئه‌بو به‌کر هه‌روازی ئی
 نه‌هینام و هه‌ر رووی ئی ده‌نام هه‌تا خودا دلی منیشی رووناک کرده‌وه‌ بۆ ئه‌م
 کاری خیره‌، وه‌ک دلی ئه‌بو به‌کر عومه‌ر (ره‌زای خودایان ئی بئ) ئینجا ده‌ستم کرد به‌
 گه‌ران به‌ شوین پارچه‌و که‌رت و به‌شه‌کانی قورئان دا، هه‌ندیکی له‌ دارکی
 په‌لکه‌ خورما کو‌کرده‌وه‌ هه‌ندیکی تری له‌ ته‌له‌ به‌ردو ته‌خته‌ دارو له‌
 ته‌سواله‌ت و پارچه‌ چه‌رم و شتی وا کو‌کرده‌وه‌، یا له‌ ده‌فه‌ی شانه‌ حوشترو
 ئیسیکی پانی ته‌نک، که‌ کاتی خۆی له‌و شتانه‌ به‌ په‌را گهنده‌یی و جیا جیا
 له‌به‌ر هۆی تایبه‌تی نووسرا‌بوون، وه‌ هه‌ندیکی تری له‌ سینگی پیاوان کۆ
 کرده‌وه‌ که‌ به‌ره‌وانی له‌ به‌ریان بوو، له‌ پاشا کو‌تایی سووره‌تی ته‌وبه‌م به‌سه‌ر
 گرت وه‌ که‌ له‌لای ئه‌بو خوزه‌یمه‌ی ئه‌نصاری بوو، له‌لای که‌سی تر ده‌ستم
 نه‌که‌وت، که‌ بریتییه‌ له‌م دوو ئایه‌ته‌:

{لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ}، {فَإِنْ تَوَلَّوْاْ فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ}.

ثیر تہو تومارو نامانہ کی کہ بہ فہرمانی تہو بہ کر ہہ موو قورثانم تیادا نووسینہوہ لہ لای تہو بہ کر خوی مانہوہ، تا خودا تہو بہ کر بردهوہ بولای خوی، تہو جا کہوتنہ لای عومہزوہ تا خوی لہ ژیانما مابوو ہر لہ لای خوی بوون، دوا تہو لای حہ فصہ کی کچی عومہر مانہوہ (خودا لیان رازی بن) ہہ تا لہ سہردهمی جینشینی عوسماندا داوا کی کردن و چہن روو نووسیکی لی کرتنہوہ و بلاوی کردنہوہ بہ ناو وولاتانی نیسلام دا (رمزای خوی لی بن) (ب/ت).

۳۶۸۵- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ حُدَيْفَةَ بْنَ الْيَمَانِ قَدِمَ عَلَى عُثْمَانَ وَكَانَ يُغَارِي أَهْلَ الشَّامِ فِي فَتْحِ إِرْمِينِيَّةَ وَأَذْرَبِجَانَ مَعَ أَهْلِ الْعِرَاقِ فَأَفْرَعَ حُدَيْفَةُ اخْتِلَافَهُمْ فِي الْقِرَاءَةِ فَقَالَ حُدَيْفَةُ لِعُثْمَانَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَذْرِكْ هَذِهِ الْأُمَّةَ قَبْلَ أَنْ يَخْتَلِفُوا فِي الْكِتَابِ اخْتِلَافَ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى فَأَرْسَلَ عُثْمَانُ إِلَى حَفْصَةَ أَنْ أَرْسِلِي إِلَيْنَا بِالصُّحُفِ نَنْسَخُهَا فِي الْمَصَاحِفِ ثُمَّ تَرَدُّهَا إِلَيْكَ فَأَرْسَلَتْ بِهَا حَفْصَةُ إِلَى عُثْمَانَ فَأَمَرَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ وَسَعِيدُ بْنُ الْعَاصِ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْحَارِثِ بْنُ هِشَامٍ فَتَسَخَّوْهَا فِي الْمَصَاحِفِ وَقَالَ عُثْمَانُ لِلرُّهْطِ الْقُرَشِيِّينَ الثَّلَاثَةِ إِذَا اخْتَلَفْتُمْ أَتُمُّ وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ فِي شَيْءٍ مِنَ الْقُرْآنِ فَاكْتُبُوهُ بِلِسَانِ قُرَيْشٍ فَإِنَّمَا نَزَلَ بِلِسَانِهِمْ فَفَعَلُوا حَتَّى إِذَا تَسَخَّوْا الصُّحُفَ فِي الْمَصَاحِفِ رَدَّ عُثْمَانُ الصُّحُفَ إِلَى حَفْصَةَ وَأَرْسَلَ إِلَى كُلِّ أَقْصٍ بِمُصْحَفٍ مِّمَّا تَسَخَّوْا وَأَمَرَ بِمَا سِوَاهُ مِنَ الْقُرْآنِ فِي كُلِّ صَحِيفَةٍ أَوْ مُصْحَفٍ أَنْ يُحْرَقَ. وَقَالَ: زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) فَقَدْتُ آيَةً مِنَ الْأَحْزَابِ حِينَ تَسَخَّتِ الْمُصْحَفَ، قَدْ كُنْتُ أَسْمَعُ رَسُولَ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقْرَأُ بِهَا، فَالْتَمَسْتُهَا فَوَجَدْتُهَا مَعَ خُزَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ الْأَنْصَارِيِّ (مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رَجُلًا صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ) فَالْحَقْنَاهَا فِي سُورَتِهَا فِي الْمُصْحَفِ. رواهما البخاري والترمذي وزاد: فَاخْتَلَفُوا فِي الثَّابُوتِ وَالتَّابُوتِ فَقَالَ الْقُرَشِيُّونَ الثَّابُوتُ. وَقَالَ زَيْدُ التَّابُوتِ. فَرُفِعَ اخْتِلَافُهُمْ إِلَى عُثْمَانَ فَقَالَ اكْتُبُوهُ الثَّابُوتُ فَإِنَّهُ نَزَلَ بِلِسَانِ قُرَيْشٍ. والله تعالى أعلى وأعلم. نَسَّالَ اللَّهُ أَنْ يَنْفَعَنَا بِالْقُرْآنِ آمِينَ^(۷).

ئەنەس (خودای ئی رازی بێ) گوتی: حوزەیفەیی کوپی یەمان هات بۆ لای عوسمان، عوسمان لەوکاتەدا خەریک بوو لەشکری رێک دەخست لە خەلکی شام و لە خەلکی عێراق بۆ گرتن (فەتەح)ی وولاتی ئازەربایجان و شاری ئەرمینیە، حوزەیفە تۆقی و ترسی ئی نیشیت لەو جیایی و جیاوازییەیی که پەیدا بوو لە نێو قورئان خۆینەکاندا لە هەندێ شێوەی قورئان خۆینەکاندا چونکە خەلکی شام بە قیرائەت (شێوە)ی ئوبەییەیی کوپی کەعب دەیان خۆیندو خەلکی عێراق بە شێوەی ئیبنو مەسعود دەیان خۆیند، تەنانەت وەختبوو فەرتهنە لە نێوانیاندا بەرپا بێ، جا حوزەیفە لەپاش گرتنەکه که گەڕانەوه نەچوو مائی خووی تا چوو خزمەتی عوسمان، گوتی پێی: ئەو فەرمانرەوای موسولمانان! فیریای ئەم ئۆمەتە بکەوه و بیگرێ تا وەك جوولەكەو گاور لەناو خۆیاندا لە نامەیی خوادا که قورئانی پیروژه دووبەرەکی و جیاوازییان تی نەکەوتوو، عوسمان (خودای ئی رازی بێ) ناردیە لای حەفصەیی کچی عومەر (خودایان ئی رازی بێ): که ئەو قورئانەیی لاتە بۆمان بنێرە، تا چەند دانەیی قورئانی ئی دەگرینەوه ئەوسا دەینێرینەوه بۆت، حەفصەش بۆی نارد، جا عوسمان دەستووری دا بە زەیدی کوپی ثابت و عەبدوللای کوپی زوبەیر و سەعیدی کوپی عاص و رحمانی کوپی حاریشی کوپی هیشام چەن قورئانیکیان لەبەر ئەو بەرگە قورئانەیی حەفصە نووسییه وە و حەوت دانەیان لەبەری روو نووس کرد ئەم دەستەیی قورئان نووسییه وەیه که بە سەرۆکایەتی زەید، وە بە چاودێری عوسمان خووی بوو سێ کەسیان قورەیشی بوون، عوسمان بەو سێ کەسەیی گوت: ئەگەر رێکەوت ئێوهو زەیدی کوپی ثابت که قورەیشی نییه لەسەر وشەیی یا شتی لە قورئانەکه رێک نەکەوتن که چۆنی بنووسن، ئەوه لەم کاتەدا بە زمانی قورەیش بینووسن، چونکە خووی زوبەیی بە شێوەی زمانی قورەیش هاتۆتە خواری، ئەوانیش وایان کرد، جا که ئەو قورئانەیان روو نووس کرد لە ناوچەند دفتەرێکی ترداو چەن وینەیهکی تریان ئی گرتەوه ئەوجا عوسمان قورئانەکهیی حەفصەیی ناردەوه بۆی، لە پاشا لەو قورئانەیی که روو

نووسیان کردن عوسمان سه‌رو دانه‌ی نارد بۆ هه‌موولایێ واته: سه‌رو دانه‌ی نارد بۆ مه‌ککه‌و کووفه‌و به‌صره‌و شام و یه‌مه‌ن و به‌حره‌ین، وه دانه‌یه‌کیشی لای خۆی گل دایه‌وه‌و دوا ئه‌وه عوسمان فه‌رمانی دا که هه‌رچی تر نووسراوه، چ پارچه‌و تۆمار، چ قورئانی ته‌واو که بسووتیێنرێ. زه‌یدی کوپی ثابیت (خودای ئازانی بن) گوتی: ئه‌وکاته که قورئانمان ده‌نووسییه‌وه، له سووره‌تی ئه‌حزاب ئایه‌تیکم ئی بزربوو، گه‌لێ جار له پیغه‌مبه‌رم ده‌بیست که له ژانیدا ده‌یخویند، جا که‌بۆی گه‌راین له لای خوزه‌یمه‌ی کوپی ثابیتی ئه‌نصاری دۆزیمان‌وه، ئه‌و ئایه‌ته ئه‌مه‌یه:

{مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ ۚ ۳۳ / ۲۳}.

ئیترا له شوینی خۆیدا له سووره‌ته‌که‌ی خۆیدا له‌ناو قورئاندا دامان نا (ب/ت) (ت) ئه‌مه‌ی پتره: جا له‌سه‌ر وشه‌ی (التابوت) رِیْكَ نه‌که‌وتن قوهریشییه‌کان ده‌یان گوت: به (التابوت) ده‌ینووسین، زه‌یدیش ده‌یگوت: به (التابوه) ده‌ینووسین، تا مه‌سه‌له‌که‌یان گه‌یانده لای عوسمان خۆی، که عه‌زریان کرد گوتی: به (التابوت) بینووسن، چونکه قورئان به زمانی قوهریش هاتۆته خواری خودای گه‌وره بۆ خۆی زۆر باشی ئی ده‌زانێ. داوا له له خودای مه‌زن ده‌که‌ین که قورئان بکا به مایه‌ی خێرو خوشی هه‌ردوو جیهانمان نامین.

يقول المؤلف (طُيبَ الله ثراه): عدد أحاديث كتاب فضائل القرآن خمسة وتسعون حديثاً فقط:

دانه‌ر (بجیته به‌مشتێر نه‌یه‌ته دهرێ) ده‌لێ: ژماره‌ی فه‌رمووده‌کانی نامه‌ی گه‌وره‌یی قورئان ته‌نیا نه‌وه‌و پینج فه‌رمووده‌ن و به‌س. لی‌ره‌دا ئه‌م چه‌ن سه‌رنجه تۆمار ده‌که‌م، که نیشانه‌ی ئه‌وپه‌ری قه‌درو ریزو په‌یوه‌ندی جوانی ئه‌م میلله‌تی کوردی موسولمانه‌یه بۆ قورئانی پیرۆز، که که‌مه‌ندی به‌ته‌وی نیوانی گه‌له موسولمانه‌کانه:

۱- مه‌لایێ روژێ ده‌یگوت به‌ مه‌لایێ: له‌م چه‌رخه‌دا ئه‌وه‌ی هاموشوی مزگه‌وت بکا (جگه‌ له‌ مه‌لا) به‌ راستی ئازایه!! ده‌زانی بۆ؟ چونکه‌ ئه‌و خه‌لکه‌ وا په‌لاماری دنیایان داوه‌ ئه‌وه‌ی سوودی ماددی ئی وهرنه‌گرن توخنی ناکه‌ون، ئه‌مپۆکه‌یش (به‌ ناشوگری نه‌بی) دین وا غه‌ریب بووه‌ خه‌ریکه‌ بیی به‌ عه‌یبه‌ تو سه‌یری ئه‌و ناو کورده‌واریییه‌ی خو‌مان مه‌که‌، که‌ به‌هوی مه‌لا و مزگه‌وته‌وه‌ له‌ دینا، رێ به‌دی ده‌که‌ن، سه‌یری ئه‌م لا و لا بکه‌ ده‌زانی دنیا چی به‌سه‌ر هاتوو. مامۆستا گوتی: ئه‌ی بۆ جگه‌ له‌ مه‌لا گوايه‌ مه‌لا چیه‌تی؟ گوتی: په‌له‌ مه‌که‌، به‌ هه‌له‌ تی مه‌که‌" مه‌به‌ستم ئه‌وه‌یه: مه‌لا ده‌رویشی قورئانه‌، مه‌لا قورئانی به‌سه‌، مه‌لا و شیخ و ده‌سگری خوی هه‌یه‌، سه‌ره‌رای ئه‌وه‌یش مزگه‌وت به‌هه‌شتی مامۆستای مه‌لایه‌، که‌سیکیش هاتوچوی به‌هه‌شت بکا ئازایه‌تی چی تیا دایه!!

۲- ئی‌مه‌ خه‌لکی دئی برایماوه‌ی قه‌ره‌داخین، که‌ ده‌که‌وێته‌ ناوه‌ندی ئه‌م گونده‌انه‌وه‌: سه‌رزهل و ته‌نگی سه‌رو هه‌رگینه‌و قه‌لا سووره‌، زۆر منال بووم، زمانم پاک نه‌بوو بۆوه‌ که‌ ده‌ستم کرد به‌ خویندن لای مامۆستا تازه‌که‌ی گونده‌که‌مان که‌ ناوی مه‌لا موحه‌مه‌دی تال بوو (رحمه‌تی خودای ئی) هه‌شتا قورئانم خه‌تم نه‌کردبوو که‌ مامۆستا له‌ دیکه‌مان باری کرد، بی مه‌لا ماینه‌وه‌، باوکم هه‌رچه‌ند نه‌خوینده‌وار بوو به‌لام به‌ دل و به‌ دم ده‌رویشی مه‌لا بوو گوتی: وه‌صیه‌ته‌که‌ی رحمه‌تی ئامه‌ی خیزانم به‌جی ده‌هینم" خوا یار بی، نه‌رم میزه‌ری سپی به‌ نووری کوپی ده‌به‌ستمه‌وه‌! ئیتر من که‌وته‌ ناو گیژاوی (قل یا ایها الکافرون) وه‌ هه‌ر ده‌رسیکم له‌لای یه‌کی ده‌خوین! به‌لام به‌زۆری ده‌چووم بۆ لای مامۆستا مه‌لا عه‌لی سه‌رزهل (رحمه‌تی خودای ئی) به‌لام له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که‌ زۆر منال بووم و زۆریش ترستۆک بووم، گه‌رچی ئه‌و کاته‌ ئازاتر بووم له‌ ئیسته‌! له‌به‌ر ئه‌وه‌ هه‌موو روژێ به‌یانه‌کی زوو باوکم یا کاکه‌ حه‌مه‌م یا خوشکیکم ده‌ستیان ده‌کرتو و له‌سه‌ر ریی باراشه‌پاو ترێ فرۆش و ریبوار ده‌وه‌ستاین تا ناسیاوی ده‌هات منیان ده‌دایه‌ ده‌ستی که‌ بمگه‌یه‌نیته‌ سه‌رزهل، ئه‌گه‌ر که‌س نه‌بوايه‌ خویان ده‌یان گه‌یاندم، خو‌ ئه‌گه‌ر به‌ختم یار

بوایه ئایشیی خوشکم بی گه‌یاندمایه ئەوا لەپڕی به کۆل ده‌یگه‌یاندم، له‌و سه‌ریشه‌وه هه‌روه‌ها، ئەگه‌ر که‌سیشم ده‌ست نه‌که‌وتایه له مائی مامه گه‌رده‌ی سه‌رزهل ده‌مامه‌وه! جاری واش ده‌بوو چه‌رچی و تریفرۆش و پۆلیس و فه‌قی و میوانی خوینه‌وار ده‌هاتن، ئەوا ریئی دوورم نزیک ده‌بووه و ده‌رسه‌که‌م له‌لای ئەو ده‌خویندا! چه‌ن جاری شیخ مه‌حمودی گه‌وره یا شیخ قادری برای (ره‌حمته‌ی خودایان ئی بێ) ده‌هاتن بۆ سه‌ردانی دیکه‌مان ئیتر کوێخای دیکه یا باوکم یا خوشکیکم ده‌ستی ده‌گرتم و قورئانه‌که‌م ده‌نایه بن ده‌ستم و ده‌یبردم بۆ لای شیخ و عه‌رزى ده‌کردن: قوربان! ئەم من‌اله ده‌رسی نه‌خویندوه، بفه‌رموو ده‌رسه‌که‌ی پێ بلی! ئەویش خۆی و پیاو ما‌قوله‌کانی مه‌جلیسه‌که‌ی به‌رزه‌پێ له‌به‌ر قورئانه‌که‌ هه‌ل ده‌سان و ئینجا شیخ سه‌ری من و به‌رگی قوئانه‌که‌ی ماچ ده‌کردو ده‌رسه‌که‌ی زۆر به‌ جوانی پێ ده‌گوتم و دوعای خیری بۆ ده‌کردم، خه‌لکی دیکه‌ش (جگه‌ له‌ من) له‌گه‌ل پیاوه‌کانی شیخدا له‌ خزمه‌تی شیخدا ده‌وه‌ستان، سه‌رنجی ئەم دیمه‌نه شیرینه‌یان ده‌دا، جاری من و دوو سێ فه‌قی وردیله‌ی تر له‌ خزمه‌تی مامۆستا مه‌لا عه‌لی سه‌رزهلدا چووین بۆ خزمه‌تی شیخ مه‌حمودی حه‌فید (خودای ئی رازی بێ) مامۆستا به‌ شیخی فه‌رموو: یا شیخ! من بۆ ئەوه دیم بۆ دینی تو تا نه‌لین مه‌لا عه‌لی ده‌عیه‌ی زله، شیخ مه‌حمود له‌ داریکه‌لی له‌ په‌ناییه‌تی که‌چی سه‌ری ئی نه‌دا، ده‌نا من بۆ ئیش و شتی وا نایه‌م، شیخ فه‌رموو: مامۆستا به‌ راستی منیش هاتنی تۆم (له‌ هاتنی وه‌فدی ده‌وله‌تی) پێ خوشتره، چونکه‌ ده‌لین شیخ مه‌حمود ری‌بازی باو با‌پیری ته‌رک نه‌کردوه، چونکه‌ پیاوی وه‌ک مه‌لا عه‌لی دینی ده‌کا که‌ خادیمی قورئانه! هه‌ر به‌ فه‌قییه‌تی له‌ بیاره‌ش ته‌ریقه‌تی نه‌قش به‌ندیم لای هه‌زه‌تی شیخی عه‌لاه‌ددین (رم‌زای خودایان ئی بێ) وه‌رگرتوه، شیخ ئەوه‌نده قه‌درو ری‌زی ئەه‌لی قورئانی ده‌گرت خۆی به‌ نه‌فسی خۆی ده‌ستی ده‌نایه ناو ده‌ستی فه‌قی و مه‌لا له‌کاتی ته‌ریقه‌ت وه‌رگرتندا، وه‌لی داخه‌که‌م خۆم خو‌ی‌پری بووم له‌و ته‌ریقه‌ته (غه‌یری خوشه‌ویستی ب‌نه‌ماله‌ی شیخی بیاره) به‌هره‌م ئی وه‌ر نه‌گرت، شیخ باب‌ه عه‌لی کو‌پی شیخ عومه‌ری قه‌ره‌داخیش،

له مزگهوتی حاجیحان له خزمهتی مامۆستا مهلا کهریمی بیارهدا (که فهقیی باوکی بووه) دهرسی کیفایهیی دهخویند منیش سهماعهیم دهکردو دهسهکانی خوشم لهلای مامۆستا فاتیح و مامۆستا موحهممهد دهخویند، که ئهم دوو زاته کوپری مامۆستا مهلا کهریم (خودا دهست به تهههنی پیروزی بگری و رحم به خووی و مال و منالی بکا) جا جاری له مهجلیسی مامۆستا مهلا خلیل سهعید له مزگهوتی حاجی ئیبراهیم بهگی تهکریتی له کهرکوک له کلکهیی مهجلیسهوه دانیشتبووم مامۆستا که خووی هات زۆر به نهزاکهتهوه بردمییه لای سهروهوه گوتی: برادهرینه! ئهمه جیی خوویهتی، چونکه مامۆستا فهقیی شیخ مهحمودی گهرهیهو مهنسووبی شیخ عهلاهدهدینی بیاریهو ئامادهی کوپری زانستی مامۆستا مهلا کهریمی بیاره بووه، ئهم زاتانهش (لهبهر ئهوهی خادیمی قورئانی پیروژن) نووری چاوی ههموو موسولمانیکی پاک و کوردیکی مهردن! به راستی که خوشم بهم حالهم زانی له حالی خۆم تهریق بوومهوه، ههرچهند مامۆستا قسهکهی له کانی دلپهوه بوو بهلام پهپوهندی من بهو دلپهر مهردانهوه رهنگ بی بو ئههنا مولا بهسه بی! بههر حال خودا له ههموویان خوش بی و منیش له خاکو پای ئهم زاتانه دا پهنا بدا. ئامین.

٣- باس باسی گهرهیی قورئانی پیروژه، که له سایهیی خوداوه تا ئیستا بووه به قهلایهکی پۆلایین بو پاراستنی گهلی کورد، وهمن لیم روونه ئهگهر ئهم پهنا جوانه نهبوایه ئیسته گهلی کورد بوو بوو به پۆپی خوراو، قولاخیشی نهماوو، جا به نیازیکی پاکی دلسۆزانه، بو پتهو کردنی بهردی بنچینهی بنیاتی برایهتی له نیوانی موسولمانانا، به تایبته له نیوانی دوو گهلی برای عهرهب و کورددا که وهکوو رهنگو بۆی شاگولی قورئان وان ئهم چامهیهتان پینش کهش دهکهم، به سهرباسی (گهلی پهروانه):

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نازیز! نه ورۆزه، وهرزی به هاره
 دل له چلپاوی چله، دلزاره!!
 بولبول به ته مای گولئی بۆنداره
 خونچهی گول به دهه شه ونم له زاره
 گوین زهوی تینووی شیرهی گولزاره
 گوویی له قیرهی بت ته وای بیزاره!!
 شهوی نه قامی و سوپای تار و مار
 شیرینی نیسلایان لی که وتۆته کار
 قهه بت داکه وت له لادی و له شار
 ههر بوت بوو دهکرا به قوری دیوار!!
 بت و بتخانه چۆل و سیس و پیس
 شهیتان ناو میجد، بته رست نه گریس
 له چیا سهر و نه شکه وتی حیرا
 له سایه خاوه هه لکرا چرا!!
 گزنگی تیشکی شۆرشیککی پاک
 دهشت و دهوی کرد به رۆژی رووناک
 بلیسهی نووری قورئانی پیروژ
 ده وهزی و دلی پرده کرد له سۆز
 گوویی دل یه خسیری ناوازهی قورئان
 به نه وای دهردی دل ده بوو دهرمان
 شهسته بارانی به هاره باران
 له هه وری رحمت چاتر له جاران
 دهباری له سه ره دینهی پیروژ
 له سهر دانیشتووی دروودی پر سۆز!!

به بۆی نهو گولنه و تیشکی نهو خۆره
 که بۆن و وورشهه به سه دان جوهره
 پۆل پۆل پیاوی مهرد خۆی و خیزانی
 بوون به پهروانهی تا هاو قورئانی !!
 کوچو و باریان کرد به رهو مه دینه
 حاشا له گشت شت جگه لهو دینه
 که خوا ناردوو به به موحه مه دا (د)
 تاقه ره به به ری راستی خودا
 بوو به مه شخه لێ رهو که مه دینه
 مه نه ندی نه بێ لهم سه ره مهینه
 له وساو به نیتر گو مه زی نیسلام
 بۆ خوا ناس بوو به چه تری سه لام
 له زانکووی قورئان هه زاران زانا
 ده رچوون و بوونه باشترین دانا !!
 شویشی نیسلام په لو پۆی هاویشته
 ته رزی شاره و شار به رهو پییش رویشته
 شه شه مه کویره گشت شه واره بوون
 خودای نا خودا پاره پاره بوون !!
 گولانه سووره ده شه کینه وه
 به شنه ی باوه ره ده له رینه وه
 بۆ ناو دلی خاک ده وه رینه وه
 به سینه ی نالی پر برینه وه !!
 تۆوی نازادی له ناو دوو تۆیی خاک
 ده بوو به گه را بۆ چینی نووی چاک
 تا له نه نجاما له سایه ی خوا وه

کوردیش چوونه ژێر سایه‌ی هوساوه!!
 گه‌لی خوا پێداو کارێ بی‌دادی
 فێره‌ داو چووه‌ سیبهری شادی
 له‌ سایه‌ی خواوه‌ کوردستانێ جوان
 سه‌رانسه‌ر چۆته‌ باوه‌شی قورئان!
 کوردان بوونه‌ته‌ په‌روانه‌ی قورئان
 قورئانیش بو‌ته‌ په‌ناگای کوردان!
 نه‌وه‌ی ناهه‌قی کردووه‌ له‌م گه‌له‌
 به‌ر شه‌قی قورئان که‌وتووه‌ به‌ په‌له‌
 گه‌ڕو گول بووه‌، یا به‌ په‌ند بووه‌
 سه‌ری به‌ گۆپی بابی دا چووه‌!! (*)
 نه‌م گه‌لی کورده‌ گه‌لی به‌ دینه‌
 هه‌ر شاری ده‌گری وینه‌ی مه‌دینه‌
 شه‌پۆلی عیلمی مه‌لا له‌ ناوی
 ده‌ق ده‌لیی گۆمی پێ له‌ مراوی!!
 خودا! به‌م کورده‌ نه‌م نه‌خته‌ عه‌رده‌
 به‌ زۆر نه‌زانی له‌م ناو چوار به‌رده‌
 بو‌سه‌رو مال و نامووس و دینیان
 بیکه‌ی به‌ سه‌نگه‌ر تا ناخر زه‌مان!!
 خاکی پیرۆزی کوردستانێ خوا

(*) مه‌به‌ست سه‌دام و شای ئێران و هه‌مانه‌که‌ی جه‌زائیر بوو، که‌ گه‌له‌کۆمه‌یه‌کی نامه‌ردانه‌یان کرد، له‌شۆڕشی گه‌لی کورد، له‌ ١٩٧٥دا. وه‌ خودا هه‌ر سیکیانی کرد به‌ په‌ندی بسات. نوخشه‌ بی له‌ هه‌موو زۆرداریکی تر که‌ گه‌لی کورد ده‌جه‌وسینێته‌وه‌، له‌هه‌ر کۆپیی. ئامین.

بست به بست پرہ لہ دوستانی خوا!!
 ہر لایں دہچی، شاخہ یا دہشتہ
 لہبر پیرو شہخص دہلّیسی بہہشتہ
 نہوانہی ماون، ہیّزو ہہناون
 بو کوردہواری، ہہم لہجیسی چاون
 نہوانہی مردوون تاجی سہرمانن
 خاکسی سہر گوړیان خاکسی بہرمانن!!
 کہواتہ خہفید، علّ، شیخ عومہر
 سوّماي چاوی من، تاجی گوّلّی سہر!!
 نہوہن دّلسۆزم بو نہم نیسلامہ
 موسوّلّمان ہہمووی لہ جیسی برامہ
 نہوہن ناشقم بہم گہلی کوردہ
 کیسرایہ لہلام کامہی زۆر ووردہ!!
 دہی نیّوہ کوردی مہردی ناودارن
 لہلای خوداوہن گہلّی نازدارن
 چہن جوانہ گلگوّی نہو پیاو خاسانہ
 یاخۆ نہزرگہی نہو خوا ناسانہ
 کہ پەخشو پرشن لہسہر گردو شاخ
 دہشہکیّتہوہ لہ سہریان بہیداخ!
 کہ لہ بن دارو ناو گوړستانن
 گوّلّی نیّژراوی ناو کوردستانن
 خرنسی سہر بہرزیسی، بہیداخسی سہر پیر
 لہ مہردی دہچن پرچہک بنّ لہتیر
 خہفہر بنّ لہ دیار روّلّہی نازیزی
 مہبادا نامہرد بشکیتن ریزی!!

نہ مہس من دہیلیم بروای کوردانہ
 دہبارہس خہوگہس نہو پیر مہردانہ
 نیتر نہم و نہو چس دہلین بیلین
 نہوان داویانہ بہ یہکتر بہلین!
 نوووس! بہقسہ زمان شیرینس
 ناس بہ کردہوہ کہ ناشیرینس!
 وہلن بہخودا دؤستس دیرینس
 گشت شیخ و مہلاو پیرس نووورینس!
 نوووس نا مہلاو مہلا بہزینہ
 کؤنہ فہقن یہ، جیرہس بو بیتہ!
 بہ دہقنہو راتوو مہیخہلہتینہ
 دووہاس بو بکہو وازس لن بیتہ!

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نامه‌ی تفسیر و رافه‌کردنی قورنانی پیروز

(۱) خوپاراستنو کوکردنه‌وه له رافه‌کردنو و واتا لیکدانه‌وه‌ی قورنانه‌ی

خویی (ره‌ئیی شه‌خصی)

کتاب التفسیر : (۱) الحذر من التفسیر بالرأی

۳۶۸۶- عَنْ جُنْدُبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ قَالَ: فِي كِتَابِ اللَّهِ بِرَأْيِهِ فَأَصَابَ فَقَدْ أَخْطَأَ. رواه أصحاب السنن بسند حسن^(۱).

جوندوبی کوپی عه‌بدوللا (خودای لێهانی بێ) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌س‌ر‌بێ) فه‌رمووی: هه‌ر‌که‌سێ به‌یرو پای خوی قسه له رافه‌ی قورنانه‌ی بکاو به‌بێ نه‌وه‌ی گوێ به ده‌ستووری رافه‌کردنی قورنانی پیروز بدات ده‌م له رافه‌و ته‌فسیر‌کردنی بکوئێ نه‌وه گریمان رافه‌و ته‌فسیره‌که‌شی راست بێ هه‌ربه‌هه‌له‌دا چووه! (د/ت/ن-س/ح).

۳۶۸۷- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ قَالَ: فِي الْقُرْآنِ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ. رواه الترمذي بسند صحيح^(۲).

ئێبنو عه‌بباس (ره‌زای خودای لێ بێ) له‌پیغه‌مبه‌ره‌وه ده‌فه‌رمووی (دروودی خودای له‌س‌ر‌بێ): نه‌وه‌ی به‌بێ ئاگاداری ته‌واو به‌نه‌زانی قسه له رافه‌ی قورنانه‌ی بکا نه‌وه با جیغه‌ی خوی له ئاگر‌دا بگرێ و خوی ئاماده بکا بو ناو دۆزه‌خ! (ت-س/ص).

(۲) نه‌وه‌ی له‌رافه‌ی سووره‌تی فاتحها ته‌وه‌وه : (ما ورد في تفسير الفاتحة)

۳۶۸۸- ⇒ (ب/۱ ز/۷۲ ل/۲۴۷ ف/۴)^(۱).

(۱) رواه أصحاب السنن بسند حسن.

(۲) رواه الترمذي بسند صحيح.

(۱) تقدم في المجلد الأول. تسلسل: ۷۲ رقم: ۴ / ۴۷۲.

۳۶۸۹- عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ الْمَغْضُوبَ عَلَيْهِمُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى. رواه أحمد وابن حبان والترمذي ولفظه: اليهود مغضوبٌ عليهم والنصارى ضالُّون^(۲).

عه‌دی کوپی حاته‌م (خودای یی‌پازی بیت) له‌حه‌زره‌ته‌وه (دیو‌دی خودای له‌سه‌رین) ده‌فه‌رموی: مه‌به‌ست له (المغضوب علیهم) واته: ئه‌وانه‌ی که خودا رقی لی گرتوون مه‌به‌ست لی‌یان جووله‌که‌یه که پیشیان ده‌گوتری یه‌هوود به‌ناوی کوپه‌نۆبه‌ره‌که‌ی هه‌زره‌تی یه‌عقوبه‌وه (دیو‌دی له‌سه‌ر بی) وه‌مه‌به‌ست له (الضالین) واته: ئه‌وانه‌ی که پی‌گه‌ی راستیان وون کردووه گا‌وره‌کانه، که پیشیان ده‌گوتری نه‌صاری، به‌ناوی ناصیره‌وه چونکه له‌ویوه دینه‌که‌یان سه‌ری هه‌لداوه (ئه‌ئیب‌نو هه‌بان/ت) گفته‌ی (ت): جووله‌که غه‌ضه‌بیارن و گا‌ور گوم‌راو سه‌ر لی شی‌واون!

۳) نه‌وه‌ی له‌باره‌ی سووره‌تی به‌قه‌ره‌وه هاتوووه: (ما ورد في سورة البقرة) قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَإِذْ قَالَ: رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً - صدق الله العظيم - ۳۰/۲}.

واته: خودای گه‌وره ده‌فه‌رموی: ئه‌ی موحه‌مه‌ه! باسی ئه‌وکاته‌ پر له‌سام و حیکمه‌ته بکه بو نه‌وه‌ی ئاده‌م که په‌روه‌ردگاری تو خودای گه‌وره‌ی کردگار به‌ فریشه‌ته‌کانی فه‌رموو: ده‌مه‌وی جین‌شینئ بو خو‌م دروست بکه‌م و له‌سه‌ر زه‌وی دای بنیم، ده‌ی ئیوه ده‌لین چی و راتان چۆنه؟

۳۶۹۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَخَذَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَدَيَّ فَقَالَ: خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ الثَّرْبَةَ يَوْمَ السَّبْتِ وَخَلَقَ فِيهَا الْجِبَالَ يَوْمَ الْأَحَدِ وَخَلَقَ الشَّجَرَ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَخَلَقَ الْمَكْرُوهَ يَوْمَ الثَّلَاثَاءِ وَخَلَقَ الثُّورَ يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ وَبَثَّ فِيهَا الدُّوَابَّ يَوْمَ

^(۲) سكت عن درجة هذا الحديث الشارح.

الْخَمِيسِ، وَخَلَقَ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بَعْدَ الْغَصْرِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فِي آخِرِ الْخَلْقِ وَفِي آخِرِ سَاعَةٍ مِنْ سَاعَاتِ الْجُمُعَةِ. رواه مسلم وأحمد (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) ^(۱).

ئەبو ھورەیرە (خودای لێ پازی بێ) گوتی: پیغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) دەستی گرتو و فەرمووی: خودای گەورەو مەزن لە روژی شەممەدا زەوی دروست کردو لە روژی یەك شەممەدا چیاکانی لەزەویدا دروست کردو لە روژی دوو شەممەدا دارو درەختی دروست کردو لە روژی سێ شەممەدا بەدی و ناخۆشیی دروست کردو لەروژی چوار شەممەدا نوورو رووناکیی دروست کردو لە روژی پێنج شەممەدا زیندەوهرانی دروست کردو پەخش و بلاوی کردنەو بەناو زەوی دا وەله دوا دوایی دروستکراوانا ئادەمی دروست کرد، لەپاش عەصری روژی ھەینی، لە دواکاتژێردا، لە کارژێرەکانی روژی ھەینی (م/ئە - (رمزای خودایان لێ بێ)).

۳۶۹۱- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ وَطَوَّلَهُ سِتُونَ ذِرَاعًا، ثُمَّ قَالَ: اذْهَبْ فَسَلِّمْ عَلَى أَوْلِيكَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ، فَاسْتَمِعَ مَا يُحْيَوْنَكَ، وَهِيَ تَحِيَّتُكَ وَتَحِيَّةُ دُرِّيَّتِكَ. فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ. فَقَالُوا السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ. فَرَادَوْهُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ. فَكُلُّ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ آدَمَ، فَلَمْ يَزَلِ الْخَلْقُ يَنْقُصُ حَتَّى الْآنَ. رواه الشيخان والترمذي. ولفظه: لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ وَتَفَخَّ فِيهِ الرُّوحَ عَطَسَ فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ فَقَالَ: لَهُ رَبُّهُ رَحِمَكَ اللَّهُ يَا آدَمُ اذْهَبْ إِلَى أَوْلِيكَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ فَقُلِ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ. قَالُوا وَعَلَيْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ. ثُمَّ رَجَعَ إِلَى رَبِّهِ فَقَالَ: إِنَّ هَذِهِ تَحِيَّتُكَ وَتَحِيَّةُ بَنِيكَ بَيْنَهُمْ. فَقَالَ: اللَّهُ لَهُ وَيَدَاهُ مَقْبُوضَتَانِ اخْتَرْتُ أَيُّهُمَا شِئْتَ قَالَ: اخْتَرْتُ يَمِينَ رَبِّي وَكُنَّا يَدَيْهِ يَمِينَ مُبَارَكَةً. ثُمَّ بَسَطَهَا فَإِذَا فِيهَا آدَمُ وَدُرِّيَّتُهُ قَالَ: يَا رَبِّ مَا هَؤُلَاءِ؟ فَقَالَ: هَؤُلَاءِ دُرِّيَّتُكَ فَإِذَا كُلُّ إِنْسَانٍ مَكْتُوبٌ عُمُرُهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ ^(۲).

(۱) مسلم. صفات المنافقين: ۶۸۵.

(۲) بخاری. احادیث الانبياء: ۳۳۶، ۶۲۲۷. تجرید: ۱۳۳۶ = ۶۲۲۷ فتح.

دیسان گوتی: پیغه‌مبەر (دربودی خودای لسه‌ربن) فهرمووی: خودا که نادمی دروست کرد، شه‌ست بال به‌بالی خوی، یا به‌بالی ئیمه‌ درینژ بوو وه حه‌وت بالیش پان بوو پاشان پینی فهرموو: بېرۆ سلّو له‌و فریشتانه بکه که له‌وی دا دانیشتون، وه باش گوی بگره که چۆن سلّوت لی ده‌که‌ن و رۆژ باشیت له‌گه‌ل ده‌که‌ن، ئیتړ نه‌وه سلّوو رۆژباشی خۆت و نه‌وته له‌ناو خۆتان، نه‌ویش چوو گوتی: السلام علیکم: سلّوتان لی بی. نه‌وانیش سلّویان سه‌نده‌وه گوتیان: السلام عليك ورحمة الله: سلّوو په‌حمه‌تی خودا له‌ تویش. فریشته‌کان وشه‌ی په‌حمه‌تی خودایان بۆ نادم زیادکرد، ئیتړ هه‌موو که‌سئ که ده‌چیته به‌هشت له‌سه‌ر شیوه‌ی نادمه‌ بالای شه‌ست گه‌ز به‌رزه شیوه‌ی وه‌ک نه‌و شیرین و جوان و پیک و پیکه نه‌ک وه‌ک شیوه‌ی شیواوی دنیا‌ی خوی! به‌لام ئیتړ له‌وساکه‌وه به‌ر به‌ره نه‌م خه‌لکه هه‌ر بچوک ده‌بنه‌وه و کورت و ناشیرینتر ده‌بن و هه‌تا ئیستاش هه‌ر له‌که‌می و کورتی بوون. (ش/ت) گفته‌ی (ت): کاتئ خودا نادمی دروست کردو گیانی کرد به‌ به‌ریا، نادم پڑمی و فهرمووی: الحمد لله: سوپاس بۆ خودا، خودایش پینی فهرموو: رحمک الله: به‌ر په‌حمه‌تی خودا بکه‌ویت، نه‌ی نادم! بچۆ بۆلای نه‌و فریشتانه که‌له‌وی دانیشتون پینان بلئ: السلام علیکم: ناشتی خواتان له‌سه‌ر بی. فریشته‌کان له‌وه‌لام دا گوتیان: و عليك السلام ورحمة الله، له‌پاشا که گه‌رایه‌وه بۆلای خودا پینی فهرموو: نه‌مه سلّوو رۆژباشی خۆت و وه‌چه‌کانت له‌ناو خویان دا هه‌تا هه‌تایه، جا خودا هه‌ردوو ده‌ستی خوی به‌ نووقاوی نیشانی نادم داو فهرمووی پی‌ی: به‌ نارەزووی خۆت کامیان هه‌ل ده‌بژیریت هه‌لی بگره بۆ خۆت! نادم (دربودی خودای لسه‌ربن) فهرمووی: ده‌ستی راستی په‌روه‌ردگاری خۆم به‌به‌ش هه‌ل ده‌گرم بۆ خۆم، وه هه‌ردوو ده‌سته‌کانی خودا هه‌ر ده‌سته‌ راستن و مباره‌ک و پیروژن، نه‌وسا خودا ده‌ستی راستی خوی کرده‌وه، ته‌ماشای کرد نادم خوی و نه‌وه‌که‌ی له‌ناوی دایه، نادم فهرمووی: نه‌ی په‌روه‌ردگارم! نه‌مانه چین؟ فهرمووی: نه‌مانه نه‌وه و وه‌چه‌ی توژ، وه‌هه‌ر

ئەو کاتە هەموو کەسێ تەمەنی خۆی چەندە لە نێوانی هەردوو چاوی
نوسرابوو:

دەریای بێ پەیه نەم جوۆرە جێیە

دەم لێ کوتانی زۆر نابەجێ یە

پەس پێ بردنی پێ سە راسێ یە

نەسپت غار مەدە لەوێ لایێ یە!

نەوێ گوتراوە لەسەر سەرمانە

گوتەس پێغەمبەر گشتی دەرمانە

بۆ تۆ، یا بۆ من، یا بۆ یانێ تر

کەر نەم راش نەبێ، بە لکۆو رایێ تر!!

۳۶۹۲- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى
خَلَقَ آدَمَ مِنْ قَبْضَةٍ قَبْضُهَا مِنْ جَمِيعِ الْأَرْضِ فَجَاءَ بَنُو آدَمَ عَلَى قَدَرِ الْأَرْضِ فَجَاءَ مِنْهُمْ
الْأَحْمَرُ وَالْأَبْيَضُ وَالْأَسْوَدُ وَبَيْنَ ذَلِكَ وَالسَّهْلُ وَالْحَزْنُ وَالْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ. رواه
الترمذي بسند صحيح^(۲).

ئەبو موسا (خودای لێ پازێ بێ) گوتی: کەزەرەت (دروودی خودای لەسەر بێ)
فەرمووی: خودای گەورە کە ویستی ئادەم دروست بکا، چنگێکی گرت لە
هەموو خۆلی زەوی و لەو چنگە خاکە ئادەمی دروست کرد، ئەو بۆیە
ئادەمیزادەکان لەسەر شێوەی جیا جیای خاک هاتوون دەق وەک پەنگ و
شێوەی خاک، هێ وایان هەیه سوورە، یا سپی یە، یا پەشە، یا پەنگێکی ترە،
پەفتاریشیان دیسان هەر وایە وەک سرووشتی خاک: هەیانە نەرم و نیانە، یا
دەق و وشکە، هەیانە پیسە یا پاکە. (ت-س/ص).

(۲) رواه الترمذي بسند صحيح.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَوَضَّلْنَا عَلَيْكُمْ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ - صَدَقَ اللَّهُ الْعَظِيمُ - ٥٧/٢}.

٣٦٩٣- (ب/٣ ز/٤٧ ل/١١٧ ف/٣) ^(٤).

قال الله تعالى: {وَإِذْ قُلْنَا اذْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَاذْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَتَرِذُ الْمُحْسِنِينَ} (٥٨/٢).

واته: خودای گه‌وره ده‌فرموی: یادی نه‌و به‌سه‌ره‌اته‌ی خۆتان بکه‌نه‌وه، که‌ فه‌رمان‌مان کرد به‌ پی‌غه‌مبه‌ری نه‌و چه‌رخه‌ی خۆمان که‌ پیتان بلی: خودا فه‌رمان‌تان پی ده‌کا که‌ بی‌ن برۆنه‌ ناو شاره‌ دی‌ی قودسه‌وه، وه‌له‌ خواردن و میوه‌ی نه‌وی بخۆن به‌ تیرو ته‌سه‌لی له‌هر لایه‌که‌وه که‌ ئاره‌زو ده‌که‌ن، وه‌له‌ ده‌رگاوه‌ بچه‌ ژووره‌وه به‌ملکه‌چی و کړنووش بردنه‌وه بو خودای په‌روه‌دگار، وه‌له‌ هه‌مان کاتا هه‌ستی دانیشه‌تووه‌کانی زامار مه‌که‌ن و په‌فتارتان شیرین بی له‌کاتی چوونه‌ ناوی، ده‌م به‌ دووعاوه‌ بلی‌ن: په‌روه‌دگارا! نه‌ی خودای به‌خشنده، ئیمه‌ وا هاتوینه‌ته‌ په‌نا‌ی تو، له‌ په‌نا‌ی تو‌دا هه‌واری خۆمان هه‌ل داوه، ده‌ی وه‌ک میوانیکی ئازیز دامان بکه‌و له‌ گونا‌هه‌کانمان خۆش ببه، نه‌و حه‌له‌ ئیمه‌ش له‌ گونا‌هه‌کان‌تان خۆش ده‌بین، وه‌پاداشی چاکه‌کاران به‌زیاده‌وه‌ ده‌دینه‌وه.

٣٦٩٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: قِيلَ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ اذْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ. فَدَخَلُوا يَزْحَفُونَ عَلَى أَسْتَاهِهِمْ، قَبَدُوا وَقَالُوا حِطَّةٌ حَبَّةٌ فِي شَعْرَةٍ. رواه الشيخان والترمذي ^(٥).

^(٤) تقدم في المجلد الثالث. تسلسل / ٤٧ رقم ٢١٦١/٣.

^(٥) بخاري. أحاديث الأنبياء: ٢٤٠٣ ، ٤٦٤١. مسلم. تفسير: ٧٤٢٩. بخاري تفسير سورة البقرة: ٤٤٧٩ =

تجريد / ٤ ل-٤١٢ رقم: ١٦٢٣ = ٢٤٠٣ ، ٤٦٤١. فتح الباري.

ئەبو هورەیره (خودای لئ پازی بئ) لە حەزەرەتەو (دروودی خودای لەسەر بئ) دەفەرموی: گوێرا بە بەنی ئیسرائیل: {وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ} کەچی ئەوان بە پێچەوانەو، لەباتی ئەوێ بەملکەچی و کپنووشەو بەچنە ژوورەو بە قنگە خشکی چوونە ژوورەو لەباتی ئەوێ بلین حیططە زمانیان گوێی و گوێیان: حیططە، حەببە فی شەعرە کە قسەیه‌کی بئ مەعنایە، لەسەر گوته‌ی عەللامە‌ی عەینی، (خودای لئ پازی بئ) وەمەبەستیان لێی دەمەوهریی و شکانی فەرمانی خودا بوو. (ش/ت).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ - صَدَقَ اللَّهُ الْعَظِيمُ - {۷۹/۲}.

مال و یرانی و هاوار بو ئەو زانا نامەردانە کە بە دەستی خویان نامەو کتیب دەنووسن، یا تەوراتە تیکدراوە کە یان دەنووسنەو، لەپاشا دەلێن بە نەخویندەوارەکان: ئەم نامەیه‌یە لەخوداوە هاتوو، تاکوو بەو تیکدراوە بەهایەکی کەمی بئ نرخێ دنیاوی وەرگیرن، یا بکپن، دیسان خانە خراپی و مال و یرانی بو ئەو مەلانیانە کە بە دەست و خەتی خویان گزی و ناپاکی لەنامە‌ی خودا دەکن، و ئەو نانەیش بەسندان و زەقنەبێ کەبەو حالە پەیدا بکری.

۳۶۹۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: كَيْفَ تَسْأَلُونَ أَهْلَ الْكِتَابِ عَنْ شَيْءٍ وَكِتَابُكُمُ الَّذِي أُنْزِلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَحَدُثُ تَقْرَأُوهُ مَعْصَا لَمْ يُشَبَّ، وَقَدْ حَدَّثَكُمْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ بَدَّلُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ وَغَيَّرُوا وَكَتَبُوا بِأَيْدِيهِمْ، وَقَالُوا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ، لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أَلَا يَنْهَاكُم مَّا جَاءَكُمْ مِنَ الْعِلْمِ عَنْ مُسَاءَلَتِهِمْ، لَا وَاللَّهِ مَا رَأَيْنَا مِنْهُمْ رَجُلًا يَسْأَلُكُمْ عَنِ الَّذِي أُنْزِلَ عَلَيْكُمْ. رواه البخاري في كتاب الاعتصام^(۱).

(۱) بخاری. الإعتصام بالكتاب والسنة: ۷۲۶۲.

ئیبینو عەبباس (خودایان لى پازى بن) گوتى: چۆن پرسىارى شت له خاوهن نامهكان دهكهن، لهكاتىكا كه نامهكهى خۆتان (كه قورئانى پیرۆزه كه خودا بهسروش ناردوویهتییه خوارهوه بۆ پیغه مبه ره كه تان) هیشتا ته پو تازه نوویه و گهردى نه گرتووه و هه میشه به زمانى خۆتان دهورى دهكهنهوه، چۆن شتى وا دهكهن وه لحال قورئانه كه تان پیتان دهفرموى: كه خاوهن نامهكان نامهى خودایان گۆپیوه و دهست کارییان کردووه، سه ره پرای ئه وه شت به دهستی خۆیان ده نووسنه وه و به درۆ ده لێن: ئه مه له لایه نى خودا وه هاتووه، بۆیه ش ئه مه دهكهن تا شتىكى كه مى پى بسینن، ئه دى له سه ر ئه م هه موو زانست و زانیارییه دا كه بۆ خۆتان هاتووه چ هه وه جییه كتان به پرسىار كردن له وان! شتى وامه كهن به خودا هیشتا نه مان دیوه كه پیاوی له وان ده عیه ی بینى كه شتى له ئیوه پیرسیته وه له باره ی قورئانه وه! (ب — خودای لى پازى بن).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِّجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَيَّ قَلْبًا يَذِّنُ لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ - ۹۷/۲}.

واته: ئه ی خۆشه و یست! تۆ بلى: هه ر كه سى دوژمنى جو به ئیله ئه وه دوژمنایه تی له گه ل خوا ده كا و خودایش دوژمنى ئه و كه سه یه، چونكه ئه و به فره مانى خوا ئه م قورئانه ی هی نا وه بۆ سه ر دلى تۆ، حالى وایه رىك و موافىقى نامه و قورئانه كانى پى ش خۆیه تی كه له كاتى خۆیا هاتونه ته خواره وه بۆ سه ر دلى پیغه مبه ره پى شینه كان، وه كو و ته ورات و زه بو ورو ئینجیل بى، له هه مان كاتا ده بى به پشتیوان بۆیان، سه ره پرای ئه وه ش چرایه كى بى هاوتایه و شارپى كه ی راستى و دروستى روشن ده كاته وه بۆ دهسته ی خاوهن با وه ره كان.

۳۶۹۶- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَلَامٍ يَقْدُومُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ فِي أَرْضِ يَحْرَفَ فَاتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: إِلَيَّ سَائِلُكَ عَنْ ثَلَاثٍ لَا يَعْلَمُهُنَّ إِلَّا نَبِيٌّ، فَمَا أَوَّلُ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ؟ وَمَا أَوَّلُ طَعَامٍ يَأْكُلُهُ أَهْلُ الْجَنَّةِ؟ وَمَا يَنْزِعُ الْوَلَدُ إِلَى أَبِيهِ أَوْ أُمِّهِ؟ قَالَ: أَخْبَرَنِي بِهِنَّ جِبْرِيلُ أَنِفًا قَالَ: جِبْرِيلُ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ:

ذَٰكَ عَدُوُّ الْيَهُودِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ. فَقَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ: { مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ } أَمَّا أَوَّلُ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ فَتَأَرَّخُ النَّاسُ مِنَ الْمَشْرِقِ إِلَى الْمَغْرِبِ. وَأَمَّا أَوَّلُ طَعَامٍ يَأْكُلُهُ أَهْلُ الْجَنَّةِ فَرِيزَادَةُ كَبِدِ الْحَوْتِ. وَإِذَا سَبَقَ مَاءُ الرَّجُلِ مَاءَ الْمَرْأَةِ نَزَعَ الْوَلَدُ وَإِذَا سَبَقَ مَاءُ الْمَرْأَةِ نَزَعَتْ، قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ. يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الْيَهُودَ قَوْمٌ بُهَتَ، وَإِنَّهُمْ إِنْ يَعْلَمُوا بِإِسْلَامِي قَبْلَ أَنْ تَسْأَلَهُمْ بِهَتُونِي، فَجَاءَتْ فَقَالَ: النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَيُّ رَجُلٍ عَبْدُ اللَّهِ فِيكُمْ؟ فَقَالُوا خَيْرْنَا وَابْنُ خَيْرِنَا وَسَيِّدُنَا وَابْنُ سَيِّدِنَا، قَالَ: أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَسْلَمَ عَبْدُ اللَّهِ. فَقَالُوا أَعَاذَهُ اللَّهُ ذَلِكَ. فَخَرَجَ عَبْدُ اللَّهِ فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. فَقَالُوا شَرُّنَا وَابْنُ شَرُّنَا وَاتَّقَصُّوهُ، قَالَ: فَهَذَا الَّذِي كُنْتُ أَخَافُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَتَقَدَّمَ لِمُسْلِمٍ بَعْضُهُ فِي الْغَسَلِ (۷).

ئەنەس (خودای لى پازى بن) گوتى: عەبدوللای کورپی سەلام لەناو باخا باخ دەرنی لەو کاتەدا دەبیستی کە پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربن) کۆچی کردوو و بۆ مەدینە و تەشریفى هیناوه، جادی بۆ خزمەتى و عەرزی دەکا: من سێ شتت لى دەپرسم کە سێ پیغەمبەر نەبێ نایزانى: یەكەم نیشانەى گەورەى قیامت چیه؟ وە یەكەم خوراکى بەهەشتى دەیخوا چیه؟ وە هوێ چیه کە منال لەباوکى دەچى، یا لەداىکى دەچى؟ پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربن) فەرمووی: ئا ئیستا کونى زۆر نییه کە جویرائیل ئەمانەى پى گوتم: عەبدوللای دەلى: کى؟ جویرائیل؟ دەفەرموى: بەلى، ئەو، عەبدوللای دەلى: دەسا جوولەکە لەناو خوێانا لەناو هەموو فەریشتەکانا جویرائیل بە دوژمنى خوێان دادەنێن، کەوا دەلى پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربن) ئەم ئایەتە دەخوینیتەوه: { مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ }.

ئینجا حەزەرەت (دروودی خودای لەسەربن) فەرمووی: یەكەم نیشانەى گەورەى قیامت ئاگرێکە خەلک لە خۆرەلاتەوه گلێر دەکاتەوه و دەیان بات بۆ

خۆرئاوا، یه‌که‌م خۆراکی به‌هه‌شتیه‌کانیش پارچه‌ی زیاده‌گوشته‌که‌ی جگه‌ری نه‌هه‌نگه، ئاوی پیاویش نه‌گه‌ر وه‌پیش ئاوی ژن که‌وت مناله‌که‌ ده‌کی‌شیتته‌ سه‌ر خۆی، به‌لام نه‌گه‌ر به‌پێچه‌وانه‌وه‌ بوو ئاوی ژن وه‌پیش که‌وت ئه‌وا مناله‌که‌ ده‌کی‌شیتته‌ سه‌ر خۆی عه‌بدوللا (خودای ئه‌ی پازی بێ) گوتی: شایه‌تی ده‌ده‌م که‌ بێجگه‌ له‌ یه‌زدانی پاک خودای هه‌قی تر نییه‌ وه‌شایه‌تی ده‌ده‌م که‌تۆ پێغه‌مبه‌ری خودای، ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا! بێگومان جووله‌که‌ هۆزێکی بوختیانکه‌رو درۆزن و هه‌لاتبازن، له‌پیش ئه‌مه‌دا که‌ بزائن من موسولمان بووم پرسیا‌ری حا‌لی منیان ئی بکه، ده‌نا له‌دا‌خانا و له‌رقانا بوختیانم بۆ ده‌که‌ن، که‌ جووله‌که‌کان هاتن عه‌بدوللا له‌ ژووره‌وه‌ خۆی شارده‌وه، پێغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) فه‌رمووی: عه‌بدوللا چۆن پیاویکه‌ له‌ناوتانا؟ گوتیان: چاترینی ئیمه‌یه‌و کو‌ری چاترینمانه، خۆی به‌گ و به‌گ‌زاده‌یه‌و گه‌وره‌ی ئیمه‌یه‌و کو‌ری گه‌وره‌شمانه، چه‌زرت (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) فه‌رمووی: باشه‌ پیم ب‌لین نه‌گه‌ر عه‌بدوللا موسولمان ببی ئیوه‌ ده‌لین چی؟ موسولمان ده‌بن یانا؟ گوتیان: خوا ئه‌وه‌ نه‌کا خودا په‌نا‌ی بدا له‌شتی وا!! چه‌زرت (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) ئه‌م پرسیا‌ره‌ی چه‌ن جا‌ری بۆ دووباره‌ کردنه‌وه، وه‌لئ ئه‌وان له‌که‌لی شه‌یتان نه‌هاتنه‌ خواره‌وه‌ هه‌ر ئه‌و وه‌لامه‌یان دایه‌وه‌ ئه‌و وه‌خته‌ له‌په‌ر عه‌بدوللا (خودای ئه‌ی پازی بێ) هاته‌ ده‌ره‌وه‌و به‌ده‌نگی به‌رز گوتی: گه‌وا‌هو شایه‌تی ده‌ده‌م که‌هه‌ر یه‌زدانی پاک خوا‌یه‌و مو‌حه‌مه‌دی کو‌ری عه‌بدوللا پێغه‌مبه‌ری خودایه‌. ئه‌وکاته‌ جووله‌که‌کان گوتیان: خرابترینی ئیمه‌یه‌و کو‌ری خرابترینمانه، ئیتر به‌وه‌شه‌وه‌ نه‌وه‌ستان به‌قه‌سه‌ی ناشیرین دایان شو‌رد، عه‌بدوللا گوتی: قوربان! خۆ دیت؟! من عه‌رز نه‌کردی؟! ده‌ی من له‌م زمانه‌ پێسه‌یان ده‌ترسام (ب) ⇒ (ب/١ ز/٣٠ ل/١٤٦ ف/٦) ⇒ (ب/١ ز/٥٣ ل/٢١٣ ف/٧) به‌لام لی‌رده‌دا ئایه‌ته‌که‌ به‌ته‌وا‌وی نوسراوه‌ وه‌ک ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی له‌دواوه‌ دی.

٣٦٩٧- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ نَطْوُعًا أَيْنَمَا تَوَجَّهَتْ بِهِ وَهُوَ جَاءٌ مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ ثُمَّ قَرَأَ ابْنُ عُمَرَ هَذِهِ الْآيَةَ: {وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ} الْآيَةَ. وَقَالَ: أَنْزَلَتْ فِي هَذَا^(٨).

ئیبینو عومەر (خودایان لئ پازی بئ) گوئی: جاری پیغهمبەر (دیوودی خودای لاسر بئ) له‌مه‌ککه‌وه ده‌هات بو مه‌دینه، له‌پری به‌سواری وولا‌خه‌که‌ی نویژی سوننه‌تی ده‌کرد، به‌مه‌رجئ وولا‌خه‌که له‌ژیریا پووی له‌شوینی مه‌به‌ست بوایه، ئیتیر پووی له‌هه‌رلا بوایه ده‌ربه‌ستی نه‌بوو. ئینجا ئیبینو عومەر بو پشتیوانی و راست و دروستی ئه‌م فه‌رمایشته ئه‌م ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه: {وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُولَّوْا فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ} وه فه‌رمووی: (ئه‌م ئایه‌ته بو ئه‌م جوړه نویژمیه هاتووه). (ت-س/ص).

٣٦٩٨- ⇒ (ب/١ ز/٥٣ ل/٢١٣ ف/٧)^(٩).

{وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَّهُ قَانُونٌ}

(١١٦/٢).

ده‌لین خودا مندالی هه‌یه، کوپو کچی لئ بووه، سوبحانه‌للا شتی واو خودا کوجا مه‌رحه‌با، خودا له‌شتی وا پاک و به‌دووره، به‌لکوو هه‌رچی هه‌یه له‌ئاسمانان و زه‌ویدا هی نه‌وه، هه‌موو به‌نده و فه‌رمانبه‌ری نه‌وون و خو‌ی خاوه‌نیانه.

٣٦٩٩- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: قَالَ: اللَّهُ تَعَالَى: كَذَّبَنِي ابْنُ آدَمَ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ. وَشَتَمَنِي وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ، فَأَمَّا تَكْذِيبُهُ إِيَّايَ فَرَعَمَ آتِي لَا أَقْدِرُ أَنْ أُعِيدَهُ كَمَا كَانَ، وَأَمَّا شَتْمُهُ إِيَّايَ فَقَوْلُهُ لِي وَلَدًا، فَسُبْحَانِي أَنْ أَتَّخِذَ وَلَدًا، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(١٠).

^(٨) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

^(٩) رواه الترمذي بسند غريب تقدم في المجلد الأول تسلسل / ٥٣ رقم: ٧ / ٣٩٢.

^(١٠) بخاري. تفسير: ٤٤٨٢ = تجريد / ٤ / ٤١٤ رقم: ١٦٣٥.

نیںنو عہبباس (خودایان لئ پازی بن) گوتی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہسر بن) دہفہرموی: خودای گہورہ دہفہرموی: نادمیزاد پادہی شہوہی نییہ کہمن بہ درؤ بخاتہوہ یا جنیوم پی بدا، کہچی دہچی شتی وادہکا، شہویان کہمن بہدرؤ دہخاتہوہ شہو قسہیہتی کہ دہلئ: گواہ من ناتوانم کہلہپاش مردن وک جاران سہر لہنوئ دروستی بکہمہوہ، جنیوہکہشی بہ من شہو قسہیہتی کہ دہلئ: گواہ من منالم ہہیہ! شتی وانہبووہو نابئ من گہلئ پاک و بہ دوورم لہوہ کہ منالم ہہئ (ب).

۳۷۰۰- ⇒ (ب/۱/ ۵۳/ ز/ ۲۱۱/ ل/ ۵/ ف/ ۵/)^(۱).

نایہتہکہ لہم شوینہدا رویششت: ⇒ (ب/۲/ ۱۳۴/ ز/ ۲۶۸/ ل/ نایہتی دووہم).

۳۷۰۱- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَوَّلَ مَا اتَّخَذَ النَّسَاءُ الْمِنْطَقَ مِنْ قَبْلِ أُمِّ إِسْمَاعِيلَ، اتَّخَذَتْ مِنْطَقًا لَتُعْقَى أَرْحَاها عَلَى سَارَةٍ، ثُمَّ جَاءَ بِهَا إِبْرَاهِيمُ، وَبَابِنَهَا إِسْمَاعِيلُ تُرْضِعُهُ حَتَّى وَضَعَهُمَا عِنْدَ الْبَيْتِ عِنْدَ دَوْحَةٍ، فَوْقَ زَمْزَمَ فِي أَعْلَى الْمَسْجِدِ، وَلَيْسَ بِمَكَّةَ يَوْمَئِذٍ أَحَدٌ، وَلَيْسَ بِهَا مَاءٌ، وَوَضَعَ عِنْدَهُمَا جِرَابًا فِيهِ تَمْرٌ وَسِقَاءٌ فِيهِ مَاءٌ، ثُمَّ قَفَى إِبْرَاهِيمُ مُنْطَلِقًا فَتَبِعَتْهُ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ فَقَالَتْ: يَا إِبْرَاهِيمُ أَيْنَ تَذْهَبُ وَتَتْرُكُنَا بِهَذَا الْوَادِي الَّذِي لَيْسَ فِيهِ إِنْسٌ وَلَا شَيْءٌ فَقَالَتْ: لَهُ ذَلِكَ مِرَارًا وَهُوَ لَا يَلْتَفِتُ إِلَيْهَا فَقَالَتْ: لَهُ اللَّهُ الَّذِي أَمَرَكَ بِهَذَا؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَتْ: إِذَا لَا يُضِيْعُنَا. ثُمَّ رَجَعَتْ، فَأَلْطَقَ إِبْرَاهِيمُ حَتَّى إِذَا كَانَ عِنْدَ الثَّنِيَّةِ لَا يَرُونَهُ اسْتَقْبَلَ بَوَجهِ الْبَيْتِ، ثُمَّ دَعَا بِهَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ وَرَفَعَ يَدَيْهِ، (رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ دُرَّتِي بُوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ) حَتَّى بَلَغَ (يَشْكُرُونَ). وَجَعَلَتْ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ تُرْضِعُ إِسْمَاعِيلَ، وَتَشْرَبُ مِنْ ذَلِكَ الْمَاءِ، حَتَّى إِذَا نَفِدَ مَا فِي السَّقَاءِ عَطِشَتْ وَعَطِشَ ابْنُهَا، وَجَعَلَتْ تَنْظُرُ إِلَيْهِ يَتَلَوَّى فَأَنْطَلَقَتْ كَرَاهِيَةً أَنْ تَنْظُرَ إِلَيْهِ، فَوَجَدَتْ الصَّفَا، أَقْرَبَ جَبَلٍ فِي الْأَرْضِ يَلِيهَا، فَقَامَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ اسْتَقْبَلَتْ الْوَادِي تَنْظُرُ هَلْ تَرَى أَحَدًا فَلَمْ تَرَ أَحَدًا، فَهَبَطَتْ مِنَ الصَّفَا حَتَّى إِذَا بَلَغَتْ الْوَادِي رَفَعَتْ طَرْفَ دِرْعِهَا،

ثُمَّ سَعَتْ سَعَى الْإِنْسَانِ الْمَجْهُودِ، حَتَّى جَاوَزَتْ الْوَادِىَ، ثُمَّ أَتَتْ الْمَرْوَةَ، فَقَامَتْ عَلَيْهَا
فَنَظَرَتْ هَلْ تَرَى أَحَدًا، فَلَمْ تَرَ أَحَدًا، فَفَعَلَتْ ذَلِكَ سَبْعَ مَرَّاتٍ. قَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ
عَنْهُمَا) قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): فَلَدِكَ سَعَى النَّاسِ بَيْنَهُمَا. (فَلَمَّا أَشْرَفَتْ عَلَى الْمَرْوَةِ
سَمِعَتْ صَوْتًا، فَقَالَتْ: صِهْ. ثُرَيْدَ نَفْسَهَا، ثُمَّ تَسَمَّعَتْ، فَسَمِعَتْ أَيْضًا، فَقَالَتْ: قَدْ
أَسْمَعْتُ، إِنْ كَانَ عِنْدَكَ غَوَاثٌ. فَإِذَا هِيَ بِالْمَلِكِ، عِنْدَ مَوْضِعِ زَمْزَمَ، فَبَحَثَ بِعَقِبِهِ) (أَوْ
قَالَ: بِجَنَاحِهِ) حَتَّى ظَهَرَ الْمَاءُ، فَجَعَلَتْ تُحَوِّضُهُ وَتَقُولُ يَدِيهَا هَكَذَا، وَجَعَلَتْ تَعْرِفُ مِنَ
الْمَاءِ فِي سِقَانِهَا، وَهُوَ يَقُورُ بَعْدَ مَا تَعْرِفُ قَالَ: النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَرْحَمُ اللَّهُ أُمَّ
إِسْمَاعِيلَ لَوْ تَرَكْتَ زَمْزَمَ (أَوْ قَالَ: لَوْ لَمْ تَعْرِفْ مِنَ الْمَاءِ) لَكَانَتْ زَمْزَمُ عَيْنًا مَعِينًا.
فَشَرِبَتْ وَأَرَضَعَتْ وَلَدَهَا، فَقَالَ: لَهَا الْمَلِكُ: لَا تَخَافُوا الضَّيْعَةَ، فَإِنَّ هَهُنَا بَيْتَ اللَّهِ، يَنْبَى
هَذَا الْغُلَامُ، وَأَبُوهُ، وَإِنَّ اللَّهَ لَا يَضِيْعُ أَهْلُهُ. وَكَانَ الْبَيْتُ مُرْتَفِعًا مِنَ الْأَرْضِ كَالرَّائِيَةِ،
تَأْتِيهِ السُّيُوفُ فَتَأْخُذُ عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ، فَكَانَتْ كَذَلِكَ، حَتَّى مَرَّتْ بِهِمْ رُفْقَةٌ مِنْ جُرْهُمَ
(أَوْ أَهْلُ بَيْتِ مِنْ جُرْهُمَ) مُقْبِلِينَ مِنْ طَرِيقِ كَدَاءٍ فَتَزَلُّوا فِي أَسْفَلِ مَكَّةَ، فَرَأَوْا طَائِرًا
عَانِفًا. فَقَالُوا إِنَّ هَذَا الطَّائِرَ لَيَدُورُ عَلَى مَاءٍ، لَعَهْدُنَا بِهِذَا الْوَادِىَ وَمَا فِيهِ مَاءٌ، فَأَرْسَلُوا
جَرِيًّا أَوْ جَرِيَيْنِ، فَرَجَعُوا فَأَخْبَرُوهُمْ بِالْمَاءِ، فَأَقْبَلُوا، وَأُمُّ إِسْمَاعِيلَ عِنْدَ الْمَاءِ فَقَالُوا
أَتَأْذِينِ لَنَا أَنْ نَنْزِلَ عِنْدَكَ؟ فَقَالَتْ: نَعَمْ، وَلَكِنْ لَا حَقَّ لَكُمْ فِي الْمَاءِ. قَالُوا نَعَمْ. قَالَ:
النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَالْفَى ذَلِكَ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ، وَهِيَ تُحِبُّ الْإِنْسَانَ فَتَزَلُّوا إِلَى أَهْلِهِمْ،
فَتَزَلُّوا مَعَهُمْ حَتَّى إِذَا كَانَ بِهَا أَهْلُ آيَاتٍ مِنْهُمْ، وَشَبَّ الْغُلَامُ، وَتَعَلَّمَ الْعَرَبِيَّةَ مِنْهُمْ،
وَأَنْفَسَهُمْ وَأَعْجَبَهُمْ حِينَ شَبَّ، فَلَمَّا أَذْرَكَ زَوْجُوهُ امْرَأَةً مِنْهُمْ، وَمَاتَتْ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ،
فَجَاءَ إِبْرَاهِيمُ، يُطَالِعُ تَرْكُهُ، فَلَمْ يَجِدْ إِسْمَاعِيلَ، فَسَأَلَ امْرَأَتَهُ عَنْهُ فَقَالَتْ: خَرَجَ يَتَتَبَعُ
لَنَا. ثُمَّ سَأَلَهَا عَنْ عَيْشِهِمْ وَهَيْئَتِهِمْ فَقَالَتْ: نَحْنُ بِشَرٍّ، نَحْنُ فِي ضَيْقٍ وَشِدَّةٍ. فَشَكَتْ
إِلَيْهِ. قَالَ: فَإِذَا جَاءَ زَوْجُكَ فَأَقْرِئْنِي عَلَيْهِ السَّلَامَ، وَقُولِي لَهُ يُغَيِّرُ عَتَبَةَ بَابِهِ. فَلَمَّا جَاءَ
إِسْمَاعِيلَ، كَأَنَّهُ آتَسَ شَيْئًا، فَقَالَ: هَلْ جَاءَكُمْ مِنْ أَحَدٍ قَالَتْ: نَعَمْ، جَاءَنَا شَيْخٌ كَدَا
وَكَدَا، فَسَأَلَنَا عَنْكَ فَأَخْبَرْتُهُ، وَسَأَلَنِي كَيْفَ عَيْشُنَا فَأَخْبَرْتُهُ أَنَا فِي جَهْدٍ وَشِدَّةٍ. قَالَ: فَهَلْ
أَوْصَاكَ بِشَيْءٍ قَالَتْ: نَعَمْ، أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ عَلَيْكَ السَّلَامَ، وَيَقُولُ: غَيْرِ عَتَبَةَ بَابِكَ. قَالَ:
ذَاكَ أَبِي وَقَدْ أَمَرَنِي أَنْ أَقَارِقَكَ الْحَقِي بِأَهْلِكَ. فَطَلَّقَهَا، وَتَزَوَّجَ مِنْهُمْ أُخْرَى، فَلَبِثَ

عَنْهُمْ إِبْرَاهِيمُ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ أَنَاهُمْ بَعْدُ، فَلَمْ يَجِدْهُ، فَدَخَلَ عَلَى امْرَأَتِهِ، فَسَأَلَهَا عَنْهُ. فَقَالَتْ: خَرَجَ يَبْتَغِي لَنَا. قَالَ: كَيْفَ أَنتُمْ وَسَأَلَهَا عَنْ عَيْشِهِمْ، وَهَيْئَتِهِمْ. فَقَالَتْ: نَحْنُ بِخَيْرٍ وَسَعَةٍ. وَأَنْتِ عَلَى اللَّهِ. فَقَالَ: مَا طَعَامُكُمْ قَالَتْ: اللَّحْمُ. قَالَ: فَمَا شَرَابُكُمْ قَالَتْ: الْمَاءُ. فَقَالَ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي اللَّحْمِ وَالْمَاءِ. قَالَ: التَّبِيُّ (مَتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ يَوْمَئِذٍ حَبٌّ، وَلَوْ كَانَ لَهُمْ دَعَا لَهُمْ فِيهِ. قَالَ: فَهُمَا لَا يَخْلُو عَلَيْهِمَا أَحَدٌ بِغَيْرِ مَكَّةَ إِلَّا لَمْ يُوَافِقَاهُ. قَالَ: فَإِذَا جَاءَ زَوْجُكَ فَأَقْرِئِي عَلَيْهِ السَّلَامَ، وَمُرِّيهِ ثُبُتَ عَتَبَةَ بَابِهِ، فَلَمَّا جَاءَ إِسْمَاعِيلُ قَالَ: هَلْ أَنَاكُمْ مِنْ أَحَدٍ قَالَتْ: نَعَمْ أَنَا شَنِخٌ حَسَنُ الْهَيْئَةِ، وَأَنْتِ عَلَيْهِ، فَسَأَلَنِي عَنْكَ فَأَخْبَرْتُهُ، فَسَأَلَنِي كَيْفَ عَيْشُنَا فَأَخْبَرْتُهُ أَلَا بِخَيْرٍ. قَالَ: فَأَوْصَاكِ بِشَيْءٍ قَالَتْ: نَعَمْ، هُوَ يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ، وَيَأْمُرُكَ أَنْ تُثْبِتَ عَتَبَةَ بَابِكَ. قَالَ: ذَاكَ أَبِي، وَأَنْتِ الْعَتَبَةُ، أَمَرَنِي أَنْ أُمْسِكَكَ. ثُمَّ لَبِثَ عَنْهُمْ مَا شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ جَاءَ بَعْدَ ذَلِكَ، وَإِسْمَاعِيلُ يَبْرَى ثَبْلًا لَهُ تَحْتَ دَوْحَةٍ قَرِيبًا مِنْ زَمْزَمَ، فَلَمَّا رَأَاهُ قَامَ إِلَيْهِ، فَصَنَعَا كَمَا يَصْنَعُ الْوَالِدُ بِالْوَلَدِ وَالْوَلَدُ بِالْوَالِدِ، ثُمَّ قَالَ: يَا إِسْمَاعِيلُ، إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي بِأَمْرٍ. قَالَ: فَاصْنَعِ مَا أَمَرَكَ رَبُّكَ. قَالَ: وَلَعِنَنِي قَالَ: وَأَعِينُكَ. قَالَ: فَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أَبْنِيَ هَا هُنَا بَيْتًا. وَأَشَارَ إِلَى أَكْمَةِ مُرْتَفِعَةٍ عَلَى مَا حَوْلَهَا. قَالَ: فَعِنْدَ ذَلِكَ رَفَعَا الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ، فَجَعَلَ إِسْمَاعِيلُ يَأْتِي بِالْحِجَارَةِ، وَإِبْرَاهِيمُ يَبْنِي، حَتَّى إِذَا ارْتَفَعَ الْبِنَاءُ جَاءَ بِهِذَا الْحَجَرِ فَوَضَعَهُ لَهُ، فَقَامَ عَلَيْهِ وَهُوَ يَبْنِي، وَإِسْمَاعِيلُ يُنَاوِلُهُ الْحِجَارَةَ، وَهُمَا يَقُولَانِ (رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) رواه البخاري في بدء الخلق^(۱۲).

ئيبنو عه‌بباس (خودايان لى پازى بن) گوتى: بۆ يه‌كه‌مجار كه ژنان پشتينيان داهينا له‌لايه‌نى دايكى ئيسماعيل‌هه‌ بوو چونكه خاتوو هاجه‌ره كه سكى پر بوو به‌حه‌زه‌تى ئيسماعيل، خاتوو ساره كه ئاغارنى بوو پقى لى هه‌لگرت و هه‌ويبارى لى كييشا، دايكى ئيسماعيل پشتينى له‌قه‌دى خوى به‌ست و له‌ناو مالا ده‌ستى كرد به‌ خزمه‌ت كردن و خوى و نيشان دا كه كاره‌كه‌رى خاتوو ساره‌يه‌و هه‌وى نيه‌هه‌تا به‌وه‌ پقى خاتوو ساره‌ى خانمى پى

(۱۲) تجريد البخاري / ٤ / ٣٠ / رقم: ١٣٥١ = ٣٣٦٤ فتح الباري.

بنیشتینیتهوه، به لّام سوودی نه بوو، له پاشا ئیبراهیم هاجره و ئیسماعیلی کوپی هاجره ی له بهیتولمه قدیسه وه برد بۆ مهککه و له وی له لای شوینی ئیستای بهیتا له بن شیخه لیککی گهرده له ژور زهمزه مه وه، له سه رووی شوینی مه سجد و لحه رame وه داینان، نه وکاته ئیسماعیل ساوا بوو به بهردایکیه وه بوو، کۆرپه یه کی مه مکه خۆره بوو، دایکی خوی مه کی پی ددها، وه نه و سه رده مهش مهککه ئاوه دان نه بوو، نه ئاوو نه ئاوه دانی و نه که سی لی نه بوو، له وی داینان و هه مانه یه ک خورما و کونده یه ک ئای بۆ دانان و ئیتر خوی به ره و دوا گه راپه وه بۆ شام، دایکی ئیسماعیل شوینی که وت و پیی فهرموو: نه ی ئیبراهیم! تو بۆ کوئی ده چیت و ئیمه له م شیوه چۆل و هۆله دا به ته نیا به جی ده هیلی؟! که نه هاو ده نگی و نه شتیکی لی نییه! چهن جاری هاجره نه م قسه یه ی عه رزی ئیبراهیم کرد، به لّام ئیبراهیم ئاوپی لی نه دایه وه، هه تا پیی گوت: توخوا! ئایا خودا فهرمانی پی کردوی که وا بکه ی؟ فهرمووی: به لی. هاجره فهرمووی: که وابی خودا په کمان ناخات، ئیتر هاجره خاتوون گه راپه وه، ئیبراهیمیش رویششت تا گه یشته سه رکهل و له دانه ی سه رو ئاوا بوو که له وانه وه دیار نه بوو، نه و جا پووی کرده بهیت و به م وشه پیرو زانه ی که له قورئانی پیرو زدا باس کراون نزای کرد، هه ردوو دهستی هه لپی و فهرمووی:

{رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْنِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِّنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ} - {۳۷/۱۴}

واته: نه ی خودایه! نه ی که سی بی که سان! وامن بازی له وه چه و نه وه ی خۆم جیگه نشین کرد له ناو نه م شیوه چۆل و هۆله دا، که دۆلی مهککه یه و شیویکی وشکی بی کشتوکاله، له په نای نه م خانه ی خۆته دا، که پیزت گرتووه و قه ده غه ت کردووه که که سی ریژی بشکینی و قه در ی نه زانی، دیاره نه رکی بهنده نه وه یه که نوپژو بهنده یی بکا منیش بۆ نه وه م لیږده دا داناون،

پەرورەدگارى ئىمە! پرووى دلى موسولمانانان تىكە، كەبە تاسەو شەوقەو
 بېرۇن بۇلايان و بچن بۇ دىنى كەبەى پىرۆز خودايە! خۆت رۆزىدەرى و بەس!
 دەى بەمىهرى خۆت ھۆ ماىەى رۆزى و بەش و بارەى باش و رۆزى ھەردو
 جىھاننان بۇ فەراھەم بىنە، مىوہ و سەوزەوات و بەرى دارو درەختیان پى بدە،
 بەلکوو ئەوانىش سوپاسى تۆ بکەن ئىتر دایكى ئىسماعىل لەو ئاوەى
 دەخواردەوہ و مەمكى دەدا بە ئىسماعىل، كە ئاوەكە بىرايەوہ ئەوسا خۆى و
 كۆرەكەى توونىيان بوو، دایكى ئىسماعىل تەماشای كرد ئىسماعىل لەتاو
 توینىتى گىنگلە دەداو تەپاو تل دەكا، ئىتر ئۆقرەى پى نەگىراو چاوى بەرايى
 نەدەدا كە لەسەر ئەو حالە تەماشای جگەر گۆشە نۆبەرەكەى بكا! لەبەر ئەوہ
 رۆىشت، پوانى كەوا كىوى صەفا نزیكترین كىوہ لىيەوہ لەوشوینەدا،
 سەرکەوتە سەرى و لەسەرى وەستاو پرووى كردە ناو شیوہكە، سەیرى دەكرد
 تا بزائى كەسىك دەبىنى، بەلام كەسى نەدى، لەصەفا ھاتە خوارەوہ، تا
 گەىشتە ناو شیوہكە، لەوى داوینى كراسەكەى خۆى ھەلكرەو خۆى گورج
 كەردەوہ و چاكى كرد بەلادا، ئىنجا وەك مرقىكى شەكەت و ماندوو، بەلام كۆل
 نەدەر تا ئاخەر ھەناسە دەستى كرد بە لۆقە كردن تا لەشیوہكە پەرىيەوہ،
 ئەمجا سەرکەوتە سەرمەرەوہ و لەسەرى پاوہستاو تەماشای ئەم لاو لای كرد
 ئایا كەسى دەبىنى، وەلى دىسان كەسى نەدى وە ھەوت جار واى كرد *
 ئىبنو عەبباس (خودايان لى پازى بى) دەلى: پىغەمبەر (درودى خودای لەسەر بى)

* چارەى تۆ خوشكەن! كاتى تەنگانە

ھەول و تەقەللى بەبىن ووچانە

كریان و رۆ رۆ پىششە نەزانە

تەنیا كۆششە بۆ دەرد دەزمانە

دایكى ئىسماعىل نەو مەردە كوردە

سەرمەشق و دایكى گشت ژىن كوردە!

فهرمووی: له‌بەر ئەمەیه‌و بۆ یادگاری پووداوو داستانی ئەم ئافەرته‌مەردە
 نەبەردەیه‌ که ئیستا لەکاتی حەج و عەمرەدا حەوت جار خەڵکی هەپاردەکن
 لەنیوانی ئەم دوو گەردەدا کە لەسەرە ی جاری حەوتەما هاجەرە که سەرکەوتە
 سەر تەپۆڵکە ی مەرۆه دەنگی بەر گوینی کەوت، خۆی بە خۆی گوت: ئا ووس!
 که گوینی بەباشی هەڵخست، دەنگەکە ی بەباشی بیست، گوتی: گویم
 لەدەنگتە، لیقەوماوم، ئەگەر بەهاواری ئیمەوه هاتووی تازووہ فریامان
 بکەوه! که سەرنجی دا وا فریشتەکە لەلای شوینی زەمزمە دایە، لەپەنا
 ئیسماعیل دا، بە پارژنە ی پیی (یا گوتی: بە بانی) خەریک بوو زەویەکە ی
 دەکوڵییەوه، هەلی کوڵی تا ئاوی لێ دەرکەوت، ئیتەر دایکە هاجەرە
 لەخۆشیاندا بەخۆل کردی بە گویمیکەو بەدەستی ئا ئاوی لێ دەرکرد، تا
 ئاوەکە ی بلۆ نەبیستەوه، وه خوش خوش بەمشت ئاوەکە ی هەل دەهینجاو
 دەیکردە کوندەکە ی وه، ئاوەکەش لەدوا مستەکە ی ئەوهوه خوش خوش هەل
 دەقوڵایەوه! پیغەمبەر (درووی خودای لەسەربین) فهرمووی: دایکی ئیسماعیل،
 (پەحسەتی خودای لێ بێ) ئەگەر لەکاتی خۆیدا دەست کاری زەمزمە نەکردایە، یا
 فهرمووی: ئەگەر بە لالەوێچ هەلی نەگۆزیایە هەتا هەتایە زەمزمە دەبوو بە
 کانیاو بەخوڕ لەبەری دەپۆیششت ئیتەر دایکی ئیسماعیل هەم خۆی ئاوی
 خواردەوهو هەم شیر ی دا بە کوپەکە ی، جویرائیل پیی فهرموو: مەترسن
 پەکتان ناکەوئ، چونکە خانە ی خودا ئالیزەدا هەیه، ئەم کوپەو باوکی
 دروستی دەکن، وهخودا ئەهل و کەسی ئەوخانە ی خۆیه زایە ناکاو دالدهیان
 دەدا. بەیتیش ئەو سەردەمە پارچە ی زەوی قوقز بوو، وهک تەپۆڵکە وابوو
 لافاو لیی دەداو لەپراست و لە چەپیەوه لیی دەبرد، ئیتەر دایکی ئیسماعیل
 هەروا بەو شیوه‌یه لەوئ مایەوهو ئاوی زەمزمە ی دەخواردەوهو بریتی ی نان و
 ئاو دەرکەوت بۆی و مەمکی دەدا بە ئیسماعیل هەتا کاروانیکی جورھومی، یا
 خیزانیکی جورھومی لەریگە ی کەلی کەدا ئەوه هاتن، لەخوار مەککەوه
 خستیان، کەچی بالندەیه‌کیان دی گپی دەخوارد بەسەر ئاوەکەوه، گوتیان:
 ببی و نەبی ئەم مەلە بەسەر ئاوەوه دەرگەری، ئەم دۆلەش ئیمە شک بەرین

شیوئکی ووشک و برینی بئ ئاوه، ده‌ی ده‌بئ ئەمه چی بئ؟ جا نوینه‌ری، دوو نوینه‌ریان نارد، که‌چوون ئاوه‌که‌یان دۆزییه‌وه و گه‌رانه‌وه و هه‌والی ئاوه‌که‌یان بۆ بردنه‌وه ئەوانیش چوون بۆلای ئاوه‌که، دایکی ئیسماعیل له‌سه‌ر ئاوه‌که بوو، گوتیان پئی: رینگه‌مان ده‌ده‌ی که‌له‌لای تۆ هه‌وار هه‌ل ده‌ین؟ گوتی: به‌لئ، به‌لام ئاوه‌که‌ی منه‌ی مافی ئیوه‌ی پئوه‌ نییه‌ مه‌گه‌ر به‌ ره‌زای من سوودی لئ وهر بگرن گوتیان: به‌لئ باشه، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) فهرمووی: جا ئاوا ئەو خیله‌ له‌سه‌ر ئەو حاله‌ دایکی ئیسماعیلیان دۆزییه‌وه و تووشی بوون، له‌کاتیکی وادا که‌ خوشی چه‌زی له‌ئاوه‌دانی و هاوده‌م و ئاوه‌نگ هه‌بوو! ئیتر خویان له‌وئ به‌زین و ناریدیان به‌شوین که‌س و کاریانا، ئەوانیش هاتن و له‌گه‌ل ئەوانا له‌وئ کۆچ و باریان خست و مه‌که‌که‌یان ئاوه‌دان کرده‌وه! هه‌تا به‌ره‌به‌ره‌ له‌وئ بوون به‌چه‌ن مائئ و زۆر بوون له‌ولاشه‌وه کۆپه‌که‌یش گه‌وره‌ بوو، تا بوو به‌ هه‌رزه‌کارو هه‌ر له‌وانه‌وه‌ فی‌ری زمانی عه‌ره‌بی بوو، که‌ گه‌وره‌ بوو دل‌یان گرتی و که‌ره‌سیده‌ بوو ژنیکیان له‌خویان بۆ هینا، ئەوجا هاجه‌ره‌ خاتوونی دایکی ئیسماعیل مردو فهرمانی هه‌قی به‌جئ هینا، ته‌مه‌نی نه‌وه‌د ساڵ بوو، ئیسماعیلی کۆپی (دروودی خودایان له‌سه‌ر بئ) له‌ حیجرا ناشتی پاش ژنه‌ینانی ئیسماعیل ئیبراهیم هات سه‌ر له‌ خیزانه‌ جیماوه‌که‌ی بدات، وا پئ ده‌که‌وئ ئیسماعیل له‌مال نابئ، له‌ژنه‌که‌ی ئیسماعیل ده‌پرسی: له‌کوییه‌؟ ده‌لئ: چووه‌ شتی‌کمان بۆ په‌یدا بکا، له‌ گوزه‌ران و حال و بارو دۆخی ژیانیشیانی پرسی، ژنه‌که‌ گوتی: حالمان شه‌رو زۆر خراپه‌ و له‌ته‌نگانه‌و سه‌خ‌له‌تداین! وه‌شکات و سکا‌لایه‌کی زۆری لای ئیبراهیم کرد، ئیبراهیم (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) فهرمووی: که‌ می‌رده‌که‌ت هاته‌وه‌ سلاوی لئ بکه‌و پئی بلئ: ئاسانه‌ی ده‌رگا‌که‌ی بگۆڕئ، که‌ ئیسماعیل دیته‌وه‌ وه‌ک سووسه‌و بۆنی شتی بکا، ده‌فه‌رموئ: که‌سی هاتووه‌ بۆ لاتان؟ ژنه‌که‌ی ده‌لئ: به‌لئ پیره‌می‌ردئ له‌م ره‌نگه‌ له‌م حاله‌ هاتبوو، پرسیا‌ری تۆیشی لئ کردین منیش پییم گوت: پرسیشی که‌ گوزه‌رانمان چۆنه‌، گوتم: حالمان شه‌ره‌ زۆر په‌رۆش و سه‌خ‌له‌تین! فهرمووی: ئایا هیچ نامۆژگاریه‌کی نه‌کردیت؟

ده‌لئ: با، فه‌رمووی: سلاوت لئ بکه‌م و ده‌شی فه‌رموو: ئاسانه‌ی ده‌رگا‌که‌ت بگو‌په، فه‌رمووی: ئه‌و پیا‌وه با‌وکمه‌و فه‌رمانی پئ کردووم که‌له‌تۆ جیا‌بمه‌وه‌و ده‌ستت لئ به‌رده‌م برۆ‌ره‌وه بۆ‌لای که‌س و کاری خۆت، ته‌لاق‌ی دا‌و ژنیکی تری لئ ماره‌کردن. جا چه‌نده‌ی که‌ خودا چه‌زکا ئه‌وه‌نده ئی‌براهیم مایه‌وه‌و نه‌هاته‌وه بۆ‌لایان، له‌پاشا که‌هاته‌وه بۆ‌لایان دی‌سان ئی‌سماعیلی نه‌بینی، چو‌و بۆ‌ ماله‌وه بۆ‌لای ژنه‌ تازه‌که‌ی و هه‌والی ئی‌سماعیلی لئ پرس‌ی، گو‌تی: ده‌رچوو‌ه پئ‌بژێ‌وییه‌که‌مان بۆ‌ په‌یدا بکا، ده‌فه‌رموئ: ئی‌وه چۆ‌ن‌و حال و گۆ‌زه‌رانتان چۆ‌نه؟ ده‌لئ: زۆ‌رباشین و له‌خودا به‌زیاد بی گۆ‌زه‌رانمان زۆ‌ر باشه‌ عه‌رز‌ی کرد: قوربان به‌فه‌رموو دا‌به‌زه، پش‌وویی بده، نانئ، ناوئ بخۆ. ده‌فه‌رموئ: خۆ‌راک‌تان چیه‌؟ ده‌لئ: گو‌شته، ده‌فه‌رموئ: ئه‌ی خوار‌دنه‌وتان چیه‌؟ ده‌لئ: ئاوه، ده‌فه‌رموئ: خودایه‌؟ پیت و فه‌رو به‌ره‌که‌ت بخه‌ره گو‌شت و ئاویانه‌وه بۆ‌یان، پئ‌غه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌سه‌ر بی) فه‌رمووی: ئه‌و سه‌رده‌مه‌ دانه‌وی‌له‌یان نه‌بوو، ئه‌گینا بۆ‌ ئه‌ویش نزای پیت و فه‌ری بۆ‌ ده‌کردن. گو‌تی: هه‌رکه‌سه‌ی له‌شو‌ینیکی تر، جگه‌ له‌ مه‌که‌که، خۆ‌راک و خوار‌دنه‌وه‌ی ته‌نیا ئاو و گو‌شت بی، پئ‌ی نا‌که‌وئ، به‌لام له‌مه‌که‌که پئ‌ی ده‌که‌وئ، فه‌رمووی: که‌ می‌رده‌که‌ت هاته‌وه سلا‌وی لئ بکه‌و پئ‌ی بلئ: ئاسانه‌ی ده‌رگا‌که‌ی (دا‌ری ژێ‌رده‌رگا‌که‌ی) له‌جیی خۆ‌ی چه‌سپ بکا‌و بی‌هێ‌لێ‌ته‌وه، که‌ ئی‌سماعیل دی‌ته‌وه ده‌فه‌رموئ: که‌س هاته‌وه بۆ‌لاتان؟ ده‌لئ: به‌لئ، پیره‌می‌ردیکی نو‌ورانی شی‌وه شیرین هاته‌ ماله‌مان، که‌لئ وه‌سف‌ی باشی کرد، پرس‌یاری تۆ‌ی لئ کردم، هه‌والی تۆ‌م بۆ‌ی با‌س کرد، له‌گۆ‌زه‌رانی پرس‌ین، پئ‌یم گو‌ت: که‌ زۆ‌ر باشین، فه‌رمووی: راس‌پئ‌یری کردیت؟ گو‌تی: به‌لئ، سلا‌وی لئ ده‌کردیت و ده‌یفه‌رموو: که‌ ئاستانه‌ی ده‌رگا‌که‌ت مه‌حه‌که‌متر بکه‌ی، فه‌رمووی: ئه‌وه با‌وکمه، ئاستانه‌ی ده‌رگا‌که‌یشم مه‌به‌ست تۆ‌یه ژن به‌ردی بن‌چینه‌ی ماله، باشی و خرا‌پی خانو‌و به‌نده له‌سه‌ر به‌ردی بنا‌غه‌که‌ی جا بۆ‌یه که‌ فه‌رمانی پئ کردووم که‌له‌لای خۆ‌م به‌ته‌یلمه‌وه‌و به‌ره‌لات نه‌که‌م، جا چه‌نده‌ی که‌ خودا چه‌ز بکات ئی‌براهیم مایه‌وه‌و نه‌هاته‌وه بۆ‌لایان، که‌ هاته‌وه ئی‌سماعیل له‌بن ئه‌و

شیخه‌له گه‌وره‌دا که‌خۆی یه‌که‌مجار له‌وێ داینان، که‌له‌نزیکي بیری زه‌مزه‌مه‌وه بوو، خه‌ریک بوو تیریکی داده‌داو ده‌یتاشی، که‌چاوی به‌باوکی که‌وت به‌رزه‌ پێ له‌به‌ری هه‌لساو چوو به‌ پیری‌هوه‌و له‌سه‌ر شیوه‌ی باب و کوپ ده‌ست و مۆچان و ئه‌مانه‌یان کردو له‌پاشا ئیبراهیم فهرمووی: ئه‌ی ئیسماعیل! خودا فهرمانیکی داوه به‌سه‌رما ئایا تو ده‌توانی کۆمه‌کیم بکه‌ی؟ فهرمووی: فهرمانی په‌روه‌ردگارت به‌جێ بێنه، فهرمووی: تو یارمه‌تیم ده‌ده‌ی؟ فهرمووی: منیش یارمه‌تیت ده‌ده‌م، ئیبراهیم ته‌پۆلکه‌یه‌کی به‌ئیسماعیل پێنیشان دا، که‌ ده‌پروانی به‌ سه‌رده‌ورو به‌ری خۆی داو فهرمووی: خودای گه‌وره‌ فهرمانی پێ فهرمووم که‌ ئالیرانه‌دا خانه‌یه‌ک دروست بکه‌م، گوتی: ئیتر ئه‌و حه‌له‌ ده‌ستیان کرد به‌ بناغه‌دانانی به‌یتی خانه‌ی خوداو به‌ره‌ به‌ره‌ بناغه‌ی به‌یتیان دوو به‌دوو به‌رز کرده‌وه، ئیسماعیل شاگرد بوو به‌ردی ده‌هیناو ئیبراهیمیش وه‌ستا بوو دروستی ده‌کرد یه‌ک شاگردو یه‌ک وه‌ستا! تا خانووه‌که‌ به‌رز بۆوه، ئه‌وجا ئیسماعیل ئه‌م به‌رده‌ی بۆ باوکی هینا، که‌ پێی ده‌گوتری به‌رده‌که‌ی ژیر پێی ئیبراهیم، یا حه‌جه‌ری مه‌قامی ئیبراهیم، به‌رده‌که‌ی بۆداناو ئیبراهیم له‌سه‌ری وه‌ستاو خانووه‌که‌ی دروست ده‌کردو ئیسماعیل به‌ردی بۆ ده‌هیناو ده‌یدایه‌ ده‌ستی و ئه‌ویش له‌ریزی دیواره‌که‌ دادای ده‌ناو پیکه‌وه به‌یه‌ک ده‌نگو یه‌ک دڵ به‌سۆزه‌وه ده‌پارانه‌وه‌و ده‌یان فهرموو:

{رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ - ۱۲۷/۲}.

خودایه‌! ئه‌م کرده‌وه‌یه‌مان لێ قووبۆل بکه‌، چونکه‌ هه‌ر خۆتی که‌ گویت له‌ده‌نگمان بێو ئاگات له‌حالی دلمان بێ (بوخاری - (رمزای خودای له‌سه‌ر بێ):

کوچه‌ شاگردو و باوکی وه‌ستایه

خانوووش به‌یتوللّای خانه‌ی خودایه

شتی وا نایاب، به‌ده‌گمه‌ن وایه

به‌هه‌ری باوانی په‌سوله‌للّایه‌!

۳۷۰۲- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَلَمْ تَرَى أَنَّ قَوْمَكَ بَنَوْا الْكَعْبَةَ اقْتَصَرُوا عَنْ قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ. فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا تُرُدُّهَا عَلَى قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ. قَالَ: لَوْلَا حِدَتَانِ قَوْمِكَ بِالْكَفْرِ. فَقَالَ: ابْنُ عَمَرَ لَيْنٌ كَأَنَّ عَائِشَةَ سَمِعَتْ هَذَا مِنْ مَنْ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَا أَزَاهُ تَرَكَ اسْتِلَامَ الرُّكْنَيْنِ اللَّذَيْنِ يَلِيَانِ الْحِجْرَ إِلَّا أَنَّ النَّبِيَّ لَمْ يُتِمَّمْ عَلَى قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ^(۱۳).

عائیشه (خودای لى پازى بن) گوتى: پیغه‌مبەر (درودى خودای لى سەربى) فەرمووى: ئایا دەزانیت ئەوکاتەى کە گەلەکەى تۆ خانووى کابەیان دروست کردەوه، بەتەواوى نەیان گەیانده‌وه سەر بناغه‌کانى ئیبراهیم لەبەر ئەوه‌ى کەئەو چەردە ماله‌ى حەلەلەى کۆیان کردبووه بەشى نەده‌کرد، لەلای سەررویه‌وه حیجری ئیسماعیل بەجیما. منیش عەرزیم کرد: ئەى تۆ بۆ نایبەیتەوه سەر بناغه‌کانى ئیبراهیم؟ فەرمووى: لەبەر ئەوه من نایبەمه‌وه سەر بناغه‌کانى ئیبراهیم چونکە گەلەکەى تۆ نۆ موسولمانن و هیشتا بەباشى دلیان نەگرتوو بە ئیسلامەتییه‌وه و دوور نییه ئەگەر من کابە تێک بدەم و گەورەترى بکەم ئەوان شتى وا پەسەند نەکەن ئیبنو عومەر دەیگوت: وایزەم بۆیه‌کا جارەن پیغه‌مبەر (درودى خودای لى سەربى) لەکاتى تەواف کردندا دەستى نەده‌هێنا بەدوو گۆشەکەى پال حیجری ئیسماعیل دا لەبەر ئەئەمەیه کە عائیشه دەلێ لە پیغه‌مبەرم ژنەوتووم، کەوابێ دياره مالى کابە بەتەواوى لەسەر بناغه‌کانى حەزەرتى ئیبراهیم دروست نەکراوه‌تەوه، بەلکۆو هەنێ لەحیجری ئیسماعیلی لى دەرکراوه (ب) ⇒ (ب/۲/ ۱۳۵/ ل ۲۷۲/ ف/ ۴+ ۵ + ب/۲/ ۱۳۶/ ل ۲۷۳/ ف/ ۱).

۳۷۰۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَقْرَأُونَ التَّوْرَةَ بِالْعِبْرَانِيَّةِ وَيُفَسِّرُونَهَا بِالْعَرَبِيَّةِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَا

تُصَدِّقُوا أَهْلَ الْكِتَابِ، وَلَا تُكَذِّبُوهُمْ. وَقُولُوا (آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ) الْآيَةَ. رواهما البخاري^(۱۴).

ئەبو ھورەیرە (خودای لێ پازی بێ) گوتی: جاران خاوەن نامەکان تەوراتیان بەزمانی عیبری دەخویندەو و بەعەرەبی شەرح و راقەیان دەکرد بۆ موسولمانان، پیغەمبەریش (ئەرووی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: نەباوەر بەم قسانە ی خاوەن نامەکان بکەن و نە بە درۆشیان بخەنەو، بەلام بڵێن:

{آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلُ وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ - ۱۳۶/۲}.

واتە: باوەرمان هینا بە خودا باوەرمان هینا بە قورئان، کەبەھۆی موخەممەدەو بۆ ئیمە هاتوو، باوەرمان هینا بەکتێب و شەریعەتی ئیبراھیم و ئیسماعیل و ئیسحاق و یەعقوب و نەتەوکانی یەعقوب، وە باوەرمان ھەیە بە تەورات کە هاتوو بۆ موسا و بە ئینجیل کە هاتوو بۆ عیسا وە بەو کتێبانە کە دراون بە پیغەمبەران بەخەلاتی لەلایەن خودای خۆیانەو، ئیمە جیاوازیخوازن و جیایی ناکەین لەناو ئەوانا ھەموویان بە پیغەمبەرو خۆشەویست و پەھەری خودای گەرە دەزانین، ئیمە کە گەلی ئیسلامین ھەرچی فەرمانی خودای لەسەر بێ لەسەر سەر و چاومانەو مل کەچ و فەرمانبەرداری خودای خۆمانین (ب - خودای لێ پازی بێ).

۳۷۰۴ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يُدْعَى نُوحٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقُولُ: لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ يَا رَبِّ. فَيَقُولُ: هَلْ بَلَغْتَ؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ. فَيُقَالُ: لِأُمَّتِهِ هَلْ بَلَغَكُمْ؟ فَيَقُولُونَ مَا أَتَانَا مِنْ نَذِيرٍ. فَيَقُولُ: مَنْ يَشْهَدُ لَكَ فَيَقُولُ: مُحَمَّدٌ وَأُمَّتُهُ. فَتَشْهَدُونَ أَنَّهُ قَدْ بَلَغَ. (وَيَكُونُ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا) فَذَلِكَ قَوْلُهُ: (وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا) رواه البخاري والترمذي^(۱۵).

(۱۴) بخاري. تفسیر: ۴۴۸۵ = تجرید / ۴ ل / ۴۱۵ رقم: ۱۶۳۷ = ۴۴۸۵، ۷۳۶۲، ۷۵۴۲ فتح الباري.

(۱۵) بخاري. تفسیر: ۴۴۸۷.

ئەبو سەئىدى خۇدرى (خۇداى لىن پازى بىن) گوتى: پىغەمبەر (درودى خۇداى لەسەر بىن) قىيامەت نوح پىغەمبەر (درودى خۇداى لەسەر بىن) بانگ دەكرى، كەدى دەفەرموى: ئەى پەرودەگارى من! بفرموو، تۆ سەرودەرو من فەرمانبەر، فەرمانت بەچىيە سەرم لەرىتايە، خۇدا دەفەرموى: ئايا تۆ پەيامى منت پراگەياند بەگەلەكەى خوت؟ نوح دەفەرموى: بەلى پىم پراگەياندن ئىنجا دەگوترى بەگەلى نوح: ئايا نوح وەك خوى دەلى پەيامى خۇداى بەئىو پراگەياندووه؟ دەلىن: كەس نەھاتوووه بۆلای ئىمە كە بۆشتى وا ھۆشيارو ئاگادارمان بکاتەو! ئەوجا خۇدا بەنوح دەفەرموى: كى شايەتیت بۆ دەدا؟ نوح دەفەرموى: موخەممەدو گەلى موخەممەد شايەتیم بۆ دەدەن، ئەوخلە ئىو شايەتى بۆ دەدەن كەئەو زاتە پەيامى خۇداى پىيان پراگەياندووه، پىغەمبەرەكەشتان دەبى بەشايەت لەسەر راستى ئىو، مەبەست لەم ئايەتە ئەمەيە، كە دەفەرموى:

{وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا - ۱۴۳/۲}.

ھەرەكوو پووكەم بۆ گۆپىن بە پووكەيەكى وەھا كەپىنى پازى بنو لەھەمان كاتا پىگەى راستم نىشان دان، ئىووشم كرد بە گەلىكى ميانەى سەردەستە، نەوكل گەلى موسا بە تەواوى ماددە خواھ بن، وە نەوكوو گەلى عىسا نەوىست (زاھىد) و پشت لەجىھان بن، ھەتا لەپاشە پۆژدا بىن بەشايەت لەسەر نەتەوكانى پىغەمبەرەكانى تر، وە پىغەمبەرى خۇشتان بىنى بە شايەت لەسەر راستى ئىو (ب/ت- خۇدايان لىن پازى بىن).

$$-۳۷۰۵ \Rightarrow (ب/۱ ز/۵۳ ل/۲۱۰ ف/۲ + ف/۳ + ف/۴) (۱۶).$$

$$-۳۷۰۶ \Rightarrow (ب/۱ ز/۵۳ ل/۲۱۰ ف/۳) (۱۷).$$

(۱۶) تقدّم في المجلد الأول. تسلسل ۵۳/رقم: ۲۸۷/۲ + رقم: ۲۸۹/۴ + ۴ / ۳۹۸ + بخاري. تفسير: ۴۴۹۰.

(۱۷) سبق تخريجه في الحديث الذي قبله.

۳۷۰۷- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: لَمَّا وَجَّهَ النَّبِيُّ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى الْكَعْبَةِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يَخْوَانُنَا الَّذِينَ مَاتُوا وَهُمْ يُصَلُّونَ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى (وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضَيِّعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرُؤُوفٌ رَحِيمٌ) الْآيَةَ. رَوَى هَذِهِ الثَّلَاثَةُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ خَرَّازٍ (۱۸).

ئیبنا عەبباس (خودایان ئی پازی بێ) دەئێ: کاتی خودا فرمانی بە پیغه‌مبەر کرد کە لە نوێژدا پرویکاتە کابە‌ی نازدار، یاران عەرزی حەزەرتیان کرد: ئە‌ی پیغه‌مبەری خودا! ئە‌ی ئە‌و برا موسولمانانە‌مان چۆن کە ئیستا مردوون و جارێ بە‌رو بە‌یتولمە‌قدیس نوێژیان دە‌کرد؟ جا خودا بۆ‌و ئە‌م‌ی ئە‌م پرسیارە ئە‌م ئایە‌تە‌ی ناردە‌ خواریوە:

{وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضَيِّعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرُؤُوفٌ رَحِيمٌ} (۱۴۳/۲).

واتە: خودا پایە‌ی ئیمان و باوە‌رتان و پاداشی باشی کردە‌وە‌ی چاکە‌تان هەرگیز زایە‌ نا‌کا، بە‌راستی خودا لە‌گە‌ڵ ئە‌و خە‌ڵکە‌ زۆر بە‌بە‌زە‌یی و بە‌پە‌حمە (ت/ب).

{الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ} (۱۴۶/۲).

دانەر (پە‌گە‌زە‌کی لە‌ نوێژ پە‌مە‌ت بێ) لە‌ رافە‌ی ئە‌م ئایە‌تە‌دا لە‌ شە‌رحە‌کە‌یدا دە‌ئێ: خاوە‌ن نامە‌کان زۆر باش پیغه‌مبە‌ری خۆ‌مان دە‌ناسن، بە‌هۆ‌ی ئە‌و ناوێشانە‌ی کە‌ لە‌ تە‌و‌پات و ئینجیل دا بۆ‌ ناسینی موخە‌ممە‌د (دروودی خودای لە‌سەر بێ) بۆ‌یان هە‌لدراون، زۆر باش دە‌زانن کە‌ موخە‌ممە‌د پیغه‌مبە‌ری خودایە‌، وە‌کوو چۆن کۆ‌پە‌کانی خۆ‌یان دە‌ناسن ئاوا، بە‌لام زۆر بە‌یان ئە‌و راس‌تییه‌ دە‌شارنە‌وە‌ لە‌ خە‌ڵک، تە‌نانه‌ت عومەر (خودای ئی پازی بێ) کە‌ پرسیاری لە‌ بارە‌ی حە‌زە‌تە‌وە‌ لە‌ عە‌بدوللای کۆ‌ری سە‌لام کرد (کە‌ لە‌ پێ‌شا لە‌ زانا‌کانی جوله‌کە‌بوو، وە‌ موسولمان بوو بوو) گو‌تی: من پیغه‌مبەر (دروودی خودای لە‌سەر بێ)

له کوپه‌کانی خۆم باشت ده‌ناسم، چونکه له پێغه‌مبه‌ریتی موحه‌مه‌دا هیچ گومانیکم نییه، به‌لام له کوپه‌کانی خۆما گومانم هه‌یه، چونکه ده‌گونجی دایکیان به‌دزی منه‌وه داوین پیسی کردبێ.

۳۷۰۸ - \Rightarrow (ب/۲ ز/۹۷ ل/۱۸۹ ف/۱ + ۲/ف) (۱۹).

۳۷۰۹ - \Rightarrow (ب/۲ ز/۹۷ ل/۱۹۲ ف/۴) (۲۰).

۳۷۱۰ - عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: اسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ فِي هَاتَيْنِ الْآيَتَيْنِ (وَاللَّهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ) وَفَاتِحَةُ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ (إِلَهُ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ)، رواه الإمام أحمد وأبو داود والترمذي بسند صحيح (۲۱).

ئه‌سمای کچی یه‌زید (خودای لێ پازی بێ) گوئی: پێغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) فه‌رمووی: ناوه‌هه‌ره‌ گه‌وره‌که‌ی خودا واته: ئیسمی ئه‌عظم له‌م دوو ئایه‌ته‌دایه، له‌ ئایه‌تی {وَاللَّهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ} و له‌ ئایه‌ته‌که‌ی سه‌ره‌تای سووره‌تی ئالی عیمران دا که ده‌فه‌رمووی: {إِلَهُ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ} (ئه‌/د/ت - س/ص).

۳۷۱۱ - عَنْ أَبِي أَمَامَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: اسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ فِي ثَلَاثِ سُورٍ مِنَ الْقُرْآنِ فِي الْبَقَرَةِ وَآلِ عِمْرَانَ وَطَةَ. رواه الطبراني والحاكم بسند حسن (۲۲).

ئه‌بو ئومامه (خودای لێ پازی بێ) گوئی: هه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) فه‌رمووی: ئه‌وناوه‌ گه‌وره‌یه‌ی خودا، که حاڵی وایه هه‌رکاتێ یه‌کێ به‌وناوه‌ هاواری لێ بکا دێ به‌ ده‌نگیه‌وه‌و مرازه‌که‌یی ده‌داتێ ئه‌وناوه‌ پیرۆزه‌یه‌ له‌م

(۱۹) تقدم في المجلد الثاني تسلسل / ۹۷ بره‌م: ۲۰۱.

(۲۰) تقدم في المجلد الثاني تسلسل / ۹۷ بره‌م: ۴.

(۲۱) سنده‌ صحیح.

(۲۲) رواه الطبراني والحاكم بسند حسن.

سئ سووره‌ته دایه، که‌وان له‌قورئان دا: له‌به‌قه‌ره‌و ئالی عیمران و طاهادا.
(طه‌به‌رانی/حاکم - س/ح).

{وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرْوْنَ الْعَذَابَ - ۱۶۵/۲}.

واته: هه‌ندی که‌سی واهه‌ن که‌چه‌ن هاو وینه‌یی بۆ خودای مه‌زنی بی وینه‌ی بی چون له‌خوینانه‌وه‌ بپیار ده‌ده‌ن، به‌ بی‌روپای پووچی گه‌نده‌لی خوین و ده‌زانن که‌ نه‌و خودا داتا‌شراوانه‌ ده‌توانن شان بده‌ن له‌شانی خودا نییددایه‌تی و دژایتی و مله‌مله‌ی له‌گه‌ل دا بکه‌ن، نه‌وانیش وه‌کوو بت و نه‌ستیره‌و شتانی له‌م بابته‌، له‌هه‌مان کاتا وه‌کوو خودای گه‌وره‌ خویشان ده‌وین، چونکوو به‌هاوشانی خویان ده‌زانن به‌لام خاوه‌ن بپروای ساغ خودای گه‌وره‌یان له‌هه‌موو شتی خوشتر ده‌وی.

۳۷۱۲- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ: النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَلِمَةً وَقُلْتُ أُخْرَى. قَالَ: النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ نِدًّا دَخَلَ النَّارَ. وَقُلْتُ أَنَا مَنْ مَاتَ وَهُوَ لَا يَدْعُو لِلَّهِ نِدًّا دَخَلَ الْجَنَّةَ (۲۳).

عه‌بدوللای کوپری مه‌سعوود (خودای لی پازی بی) ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر (سروودی خودای له‌سر بی) فه‌مايشتيکی فه‌رموو: منیش به‌نیشانه‌ (ده‌لاله‌ت)ی نه‌و فه‌رمایشته‌ی نه‌و قسه‌یه‌کم گوته‌وه‌، هه‌زه‌ت فه‌رموویه‌تی: نه‌وه‌ی هاوبه‌ش بۆ خودا بپیاربداو لیی په‌شیمان نه‌بیته‌وه‌و له‌سه‌ر نه‌و باوه‌ره‌ بمری ده‌چیته‌ دۆزه‌خ. منیش گوته‌ومه‌: نه‌وه‌ی بپروای به‌خودا هه‌بی و هاوبه‌شی بۆ بپیار نه‌داو له‌سه‌ر ئیمان و باوه‌ر بمری سه‌ره‌نجام ده‌چیته‌ به‌هه‌شت! (ب).

به‌نده‌یش قسه‌یه‌کم هه‌یه‌ عه‌رزتانی ده‌که‌م: هه‌ر موسولمانی ده‌گریت، خوینه‌وارو نه‌خوینه‌وار، زۆرباش خودا ده‌ناسی و خودا به‌ خودای خو‌ی ده‌زانن و غه‌یری خودا هه‌مووی به‌ عه‌بدو به‌نده‌ی خودا ده‌زانن. واته‌ تی‌کپرای

موسولمانان له‌سایه‌ی خوداوه بیرو پایان زۆر ساغ و پاک و دورره له
 بته‌رستی و شتی وا. بگره له‌سه‌ره‌تای ئیسلامیشه‌وه تا ئیستا، به‌به‌رچاوی
 مامۆستاو زانا ئایینییه‌کانه‌وه ته‌کیه‌و خانه‌قاو طه‌ریقه‌ت و شیخ و پیرو
 ده‌رویش و صوفی هه‌ر بوون، وه‌گه‌لێ له‌ موسولمانان (له‌به‌ر په‌زای
 خودا) پیڕی، یا مه‌لایێ یا شیخی، یا پابه‌رو مورشییدیکی خوش ده‌وی،
 له‌حالی ژیا‌نیا دی‌نی ده‌کاو دا‌وای پێنموونی و ن‌زای باشی لێ ده‌کا، وه
 له‌حالی مردنیا دی‌نی گو‌پۆ خ‌زن و نه‌ز‌ر‌گه‌ی ده‌کا و فاتیحای بۆ ده‌نی‌ری‌و
 سل‌و‌ی لێ ده‌کا و له‌ خ‌زمه‌تیا له‌خودا ده‌پا‌ر‌ی‌ته‌وه که له‌به‌ر خاتری ئەم به‌نده
 باشه‌ی خو‌ی و به‌به‌ره‌که‌تی عیلم و زانست و عیاده‌تی ساغی ئەو، په‌حم
 به‌حالی ئەویش ب‌کا و مرا‌زی بدا، وه‌ گه‌لیکی تریان خ‌ی‌رو نه‌ز ده‌که‌ن و
 ده‌یده‌ن به‌ هه‌ژاران و لیقه‌وما‌وان و پا‌دا‌شی باشی ئەو خ‌ی‌رو چا‌که‌ی خو‌یا‌نه
 به‌دیاری ده‌نی‌رن بۆ گیانی پاکی پێغه‌مبه‌رو ئەم شیخ و پیرو خواناسانه، وه
 هه‌ندیکی تریان به‌نیازیکی پا‌ک خ‌زمه‌تی ته‌کیه‌و خانه‌قاو ده‌رویش و صوفی
 ناویان ده‌که‌ن، هه‌روه‌ک خ‌زمه‌تی مز‌گه‌وت و فه‌ق‌ی و مه‌لا‌ده‌که‌ن و د‌ل‌س‌و‌زی و
 ئیخلا‌سی خو‌یا‌ن به‌را‌به‌ر به‌نه‌وه‌ی پێغه‌مبه‌ر ده‌رده‌ب‌رن، ئەمه هه‌مو‌ی
 دا‌ده‌ن‌ری به‌به‌شیکی باش له‌کرده‌وه‌ی چاکی موسولمان، وه‌به‌ه‌یچ کل‌و‌ج‌ئ
 به‌مه نا‌گو‌تر‌ی بته‌رستی و شتی وا، وه‌ ئەوه‌ی هه‌وا خوا‌یه‌و به‌خوتو خو‌پ‌ایی
 ئەمه به‌ شیر‌ک و فره‌ خوا‌هی بزانی ئەوه ده‌بی به‌قه‌سه‌ی ئەو تیک‌پ‌رای
 موسولمانان (له‌سه‌ره‌تای ئیسلامه‌وه تا ئیستا) تا‌ک تا‌که‌ی لێ ده‌رچ‌ئ هه‌مو‌و
 کا‌فر‌بن و بته‌رست بن. دا‌خه‌که‌م ئەم جو‌ره‌ که‌سانه (به‌نا‌وی ئیسلامی سا‌خی
 په‌تییه‌وه) شاته شات‌ی‌کی زۆر بی تام ده‌که‌ن و قیاسی که‌ش‌ک له‌ مه‌ش‌ک
 ده‌که‌ن و قسه‌ی هه‌له‌ق مه‌له‌ق ده‌جو‌ونه‌وه. من به‌ش به‌حالی خۆم نه‌ده‌رویش‌م و
 نه‌ صوفی به‌پاستیم به‌لام خوا هه‌قه‌ ئەوه‌ی من له‌ئه‌ه‌لی ته‌کیه‌و خانه‌قاو
 ته‌ریقه‌ته‌کانم دیوه خو‌وی شیرین و په‌فتارو کرداری جوان و به‌نده‌یی ساغی
 خودایه‌و ه‌ی‌چی تر، ده‌رویشی ساغی هه‌ژاری بی‌وه‌یی د‌ل‌گه‌رمی وام دیوه فو‌و
 له‌ کی‌و ب‌کا هه‌لی ده‌که‌نی! سویندم به‌ خودا سه‌ییدی ن‌عی‌می وام به‌چا‌وی خۆم

دیوه وهك تهرزه گولله باران كراوهو به پیوه وهك کیوی ئوحدو وهستاوهو نووچی نه بردووه ههتا خودا له بهر حیكمهتی پیگهی نووچدانی داوه. كهواته توخوا با سۆزیکى دهرویشانه بکهین*:

نوووی! چیبیه وا حالس دهرویشی

سههس لئ داوی؟ دهلیس دهوچوشی!

ههه قسهی پوووسی، تهنه کهه بوشی

به قسه ساغس، به دل نهخوشی!!

بن سونیهه وا پهستو پهرویشی

بن مهی و باده مهستو سهرویشی!

۳۷۱۳- عن ابن عباس (رضي الله عنهما) قال: كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ الْقِصَاصُ، وَلَمْ تَكُنْ فِيهِمُ الدِّيَّةُ فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِهَذِهِ الْأُمَّةِ (كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ الْحَرُّ بِالْحَرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأَنْثَى بِالْأُنْثَى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ) فَالْعَفْوُ أَنْ يَقْبَلَ الدِّيَّةُ فِي الْعَمْدِ (فَاتَّبَاعَ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءَ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ) يَتَّبِعُ بِالْمَعْرُوفِ وَيُؤَدِّي لَهُ بِإِحْسَانٍ، (ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ) مِمَّا كُتِبَ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ. (فَمَنْ اعْتَدَى بِغَدٍّ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ) (٢٤).

* له شههري قادسيه دا، سیدیکی نه عیم، ناوی سید محمد بوو، باوکی له حهویجه تهکیه و دهرویشی هه بوو، له ترسی عهسکهری خوئی کردبوو به حمایه عرت دووری به پوتبهی ملازم له گهل کومه لی عهسکهری پاکردوو دا له خوار کهرکووکه وه إعدامیان کردن، هه رمعدومی شهش رامی گولله بارانیان ده کرد. که دوکتوره که سید محمدی فحص کرد، وهك نه مه عاده ته، سید محمد ساخو سه لیم بوو، خوین له لووتی نه هاتبوو مقدمیکی تورکمان گوتی: ماموستا تو به شایهت به خودا تو لهی نه سیده له م حکومته دهستینی!.

ومرگپر - ۲۸ / ۳ / ۲۰۰۸

(۲۴) بخاری. تفسیر سورة البقرة: ۴۹۸.

ئیبینو عه‌بباس (خودایان لئ پازی بئ) گوتی: له‌ناو نه‌وه‌ی ئیسرائیل دا تۆله‌ی کوشتن ته‌نیا کوشتنه‌وه بوو، خوینبایی وهرگرتنیان له‌ناودا نه‌بوو، به‌لام خودای گه‌وره له‌قورئانا ده‌فه‌رموی به‌گه‌لی موحه‌مه‌د:

{كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى فَمَنْ عَفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبَاعْ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدِّاءِ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنِ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ - ٢/١٧٨}.

واته: رافه‌ی ئایه‌ته‌که له‌سه‌ره‌تای به‌رگی سئ دا له‌زنجیره‌ی (٢) و (٣) رۆیشت.

ئیبینو عه‌بباس (خودایان لئ پازی بئ) ده‌لئ: مه‌به‌ست له‌عه‌فو و به‌خشین له‌م ئایه‌ته‌دا نه‌وه‌یه: که‌له‌کوشتنی قه‌ستی دا خاوه‌ن خوین به‌ وهرگرتنی خوین پازی بئ، وه به‌ پیاوانه‌و به‌پیی باوی جوانی ناو کو‌مه‌ل داوای خوینبایی بکات و به‌رێک و پیکی خوینی پئ بدرئ، دیاره که‌ دامه‌زرانی ئه‌م یاسای لئ خوشبوون و خوین وهرگرتنه‌ بارسووکێ و ئاسانکارییه‌ له‌چاو ئه‌و حوکم و بریاری کوشتنه‌وه‌ی بئ و هه‌له‌دا که‌له‌سه‌ر نه‌وه‌کانی پیش ئیوه دانرابوو (ب).

$$-3714 \Rightarrow (ب/3 / ز/2 / ل/3 / ف/3 + ف/2) (٢٥).$$

بۆ ئایه‌ته‌که ته‌ماشای سه‌ره‌تای زنجیره (٥) به‌رگی دوو بکه، ئایه‌تی یه‌که‌م.

$$-3715 \Rightarrow (ب/2 / ز/60 / ل/124 / ف/1) (٢٦).$$

$$-3716 \Rightarrow (ب/2 / ز/27 / ل/78 / ف/2) (٢٧).$$

$$-3717 \Rightarrow (ب/2 / ز/27 / ل/76 / ف/1) (٢٨).$$

(٢٥) تقدم برقم: ٢ / ١٩٦٢ ورقم: ٢ / ١٩٦١ مجلد ثالث.

(٢٦) تقدم برقم: ١ / ١٤١٧. مجلد ٢ / تسلسل / ٦٠.

(٢٧) تقدم برقم: ٢ / ١٣٠٧ مجلد ٢ / تسلسل / ٢٧.

(٢٨) تقدم برقم: ١ / ١٣٠٦ مجلد ٢ / تسلسل / ٢٧.

لیه‌ده‌دا ئەم نه‌خته زیاده‌ی هه‌یه: که پۆژووی پهمه‌زان داهاات، پیاوان له‌مانگی پهمه‌زانا چ به‌شه‌و وه چ به‌رۆژ نه‌ده‌چوونه لای ژنان.

۳۷۱۸- ⇒ (ب/ ۲/ ز ۲۷/ ل ۷۶/ ف ۱/)^(۲۹).

۳۷۱۹- ⇒ (ب/ ۲/ ز ۲۷/ ل ۷۸/ ف ۳/)^(۳۰).

۳۷۲۰- عَنْ الْبَرَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانُوا فِي الْجَاهِلِيَّةِ إِذَا أَخْرَمُوا أَتَوْا النِّبْتَ مِنْ ظَهْرِهَا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: (وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا النِّبْتَ مِنْ ظَهْرِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اتَّقَى وَآتَى النِّبْتَ مِنْ أَوْبَاهَا). رواه البخاري ومسلم ولفظه: كَانَتِ الْأُنْصَارُ إِذَا حَجُّوا فَرَجَعُوا لَمْ يَدْخُلُوا النِّبْتَ إِلَّا مِنْ ظَهْرِهَا فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأُنْصَارِ فَدَخَلَ مِنْ بَابِهِ فَلَامُواهُ فَتَزَلَّتْ هَذِهِ الْآيَةُ (لَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا النِّبْتَ مِنْ ظَهْرِهَا)^(۳۱).

به‌راء (خودای ئه‌ پازی بن) گوئی: له‌سه‌رده‌می نه‌زانی دا ده‌ستووریان وابوو که هه‌جیان ده‌کردو له‌حه‌ج ده‌گه‌پانه‌وه بۆ ماله‌وه له‌پشتی خانوو هه‌کانیا نه‌وه ده‌چوونه ژووره‌وه، تا خودای گه‌وره ئەم ئایه‌ته‌ی ناره‌ده خواره‌وه:

{وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا النِّبْتَ مِنْ ظَهْرِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اتَّقَى وَآتَى النِّبْتَ مِنْ أَوْبَاهَا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ - ۱۸۹/۲}.

واته: چاکه‌و کرده‌وه‌ی باش نه‌وه نییه که هاتنه‌وه بۆ ماله‌وه له قنگه‌بان نه‌وه له‌پشتی خانوو وه بچه‌ ژووره‌وه، به‌لکو چاکه‌ نه‌وه‌یه که پیاو له خودای گه‌وره بترسێ و پارێژ له‌نافه‌رمانی نه‌و بکا، له‌ده‌رگای ئاسایی ماله‌کانتانه‌وه بچه‌ ژووره‌وه و هه‌موو مه‌به‌ستێ له‌ ده‌رگا و پێگه‌ی ئاسایی خۆیه‌وه بپۆن (ب/م) گه‌ته‌ی (م) ناوایه: جاران یاریده‌ده‌ران که هه‌جیان ده‌کردو ده‌گه‌پانه‌وه له قنگه‌بان نه‌وه ده‌لاقیه‌کیان ده‌کرده خانوو هه‌کیان و له‌و کونه‌وه له‌پشته‌وه ده‌چوونه ماله‌وه، هه‌تا جاری پیاوی (له

^(۲۹) راجع الحديث السابق عليه.

^(۳۰) تقدم في المجلد الثاني تسلسل / ۲۷ رقم: ۳ / ۱۳۰۸.

^(۳۱) بخاري. تفسير: ۱۸۰۳، ۴۵۱۲. مسلم. تفسير: ۷۴۶۵.

یاریده‌ده‌ران) له‌حه‌ج ده‌گه‌رپێته‌وه‌و له‌ده‌رگاوه ده‌چیتته‌وه ماله‌وه، نه‌وانیش لۆمه‌و سه‌ره‌زنشتی ده‌که‌ن، جا ئه‌م ئایه‌ته هاته خواره‌وه {وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا.....}.

۳۷۲۱- عَنْ نَافِعٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ لِابْنِ عُمَرَ فَقَالَ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ مَا حَمَلَكَ عَلَى أَنْ تُحْجَّ عَامًا وَتَعْتَمِرَ عَامًا، وَتَتْرَكَ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَقَدْ عَلِمْتَ مَا رَغِبَ اللَّهُ فِيهِ قَالَ: يَا ابْنَ أَخِي بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ إِيْمَانٍ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَالصَّلَاةِ الْخَمْسِ، وَصِيَامِ رَمَضَانَ، وَأَذَاءِ الزَّكَاةِ، وَحَجِّ الْبَيْتِ. قَالَ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَلَا تَسْمَعُ مَا ذَكَرَ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ (وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا) (قَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ) قَالَ: فَعَلْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَكَانَ الْإِسْلَامُ قَلِيلًا، فَكَانَ الرَّجُلُ يُفْتَنُ فِي دِينِهِ إِمَّا قَتَلُوهُ، وَإِمَّا يُعَذِّبُوهُ، حَتَّى كَثُرَ الْإِسْلَامُ فَلَمْ تَكُنْ فِتْنَةٌ. قَالَ: فَمَا قَوْلُكَ فِي عَلِيٍّ وَعُثْمَانَ؟ قَالَ: أَمَّا عُثْمَانُ فَكَأَنَّ اللَّهَ عَفَا عَنْهُ وَأَمَّا أَنْتُمْ فَكُفَرْتُمْ أَنْ تَعْفُوا عَنْهُ، وَأَمَّا عَلِيٌّ فَابْنُ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَخَنْتُهُ وَأَشَارَ بِيَدِهِ فَقَالَ: هَذَا بَيْتُهُ حَيْثُ تَرَوْنَ. رواه البخاري (۳۲).

نافیع (رمزای خودای له‌سهر بئ) گوئی: پیاوی هاته لای ئیبنو عومه‌ر گوئی: ئه‌ی باوکی ئه‌وپه‌رحمان! له‌به‌ر چی سالتی حه‌ج ده‌که‌یت و سالتی عه‌مه‌ ده‌که‌یت، به‌لام ناچیت بو‌خه‌باتگه‌ی‌پ‌ران و غه‌زا له‌ریگه‌ی خودادا، ئه‌مه‌ له‌کاتیک دا که خۆت زۆرباش ده‌زانیت که خودا چه‌ند به‌گه‌رمی مه‌دحی غه‌زاو په‌سنی خه‌بات ده‌کا؟ ئیبنو عومه‌ر (خودایان لێ پازی بئ) گوئی: ئه‌ی کوپی ب‌رام! ئایینی ئیسلام له‌سه‌ر ئه‌م پینچ بنیا‌ته دامه‌زراوه: باوه‌ر به‌ خوداو پیغه‌مبه‌ری خودا، کردنی پینچ نوێژه‌و گرتنی پۆژووی مانگی په‌مه‌زان و دانسی زه‌کات و حه‌جی خانه‌ی خودا، گوئی: ئه‌ی باوکی ئه‌وپه‌رحمان! خۆت باش ده‌زانی که خودا له‌قورئانا، ده‌فه‌رموی:

{وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا - ۹/۴۹}.

واته: نه‌گهر دوو تاقم له موسولمانان بوو به‌جه‌نگیان و شه‌ریان له‌گه‌ل یه‌کدا کرد، نه‌وه ناو‌بر‌ثیان بکه‌ن و گرتی ناو به‌ینیان بکه‌نه‌وه وه‌له ئایه‌تیکی تردا ده‌فه‌رموی:

{وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ - ۱۹۳/۲}.

واته: جه‌نگیان له‌گه‌ل بکه‌ن، تا دوژمنایه‌تی ئایین نامینی، وه ئایین و به‌نده‌یی هه‌ر بو‌خودا ده‌بی ئه‌ی بو ئه‌مه ده‌لیی چی؟ ئیبنو عومه‌ریش گو‌تی: له‌سه‌رده‌می پی‌غه‌مبه‌ردا (درو‌دی خودای له‌سه‌ر بی) ئه‌مه‌مان به‌جی هینا، نه‌وسا موسولمانان که‌م بوون، وا ده‌بوو پیاویان ده‌هینایه‌کیروگازو له‌سه‌ر ئایین که‌ریان پی ده‌کرد، یا ده‌بوو وه‌رگه‌رئ له‌ئایین، ده‌نا یان ده‌یان‌کوش‌ت، یان ئازارو ئه‌شکه‌نجه‌یان ده‌دا، ئه‌مه وابوو تا موسولمانان زۆر بوون، به‌لام ئیستا ئایینی ئیسلام په‌ره‌ی سه‌ندووو گیروگان نه‌ماوه. گو‌تی: ئه‌ی پای تو چیه‌ی ده‌رباره‌ی عه‌لی و عوسمان؟ گو‌تی: هه‌رچی عوسمانه‌ی وا دیاره‌ی خودا لیی خوش بووه، به‌لام ئیوه به‌زۆر ناتانه‌وی لیی خوش ببن، وه هه‌رچی عه‌لیشه‌ ئه‌وه دیاره‌ی نو‌مایانه که‌ ئاموزاو زاوای پی‌غه‌مبه‌ری خودایه (درو‌دی خودای له‌سه‌ر بی) وه به‌ده‌ستیشی ماله‌که‌ی عه‌لی نیشان دان و گو‌تی: ئه‌وه‌ش ماله‌که‌یه‌تی به‌به‌رچاوی خۆتانه‌وه‌ی وا له‌ناوه‌راستی ماله‌کانی پی‌غه‌مبه‌ردا (درو‌دی خودای له‌سه‌ر بی) (ب).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَأَنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ} (۱۹۵/۲).

واته: مالی خۆتان به‌خت بکه‌ن له‌ری‌گه‌ی خودادا، وه به‌ده‌ستی خۆتان خۆتان مه‌خه‌نه ناو نه‌مان و تیا‌چوونه‌وه، وه چاکه‌ بکه‌ن وه‌موو شتی له‌ سه‌رشپوه‌یه‌کی چاکی شه‌ری بکه‌ن، به‌راستی خودا چاکه‌که‌رانی خوش ده‌وی، ئه‌وه‌ی پیشه‌ی چاکه‌یه خوشه‌ویستی خوایه.

۳۷۲۲- قَالَ: حُذِيفَةُ: نَزَلَتْ فِي التَّفَقَّةِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ (۳۳).

حوزه‌یغه (خودای لئ پازی بئ) گوئی: ئەم ئایەتە هاتۆتە خوارەوه، لەبابەتی مالا بەخت کردن، لەپێگهی خودادا بۆ غەزاو خەبات (ب).

۳۷۲۳- عَنْ أَسْلَمَ التَّجِيبِيَّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنَّا بِمَدِينَةِ الرُّومِ فَبَرَزَ لَنَا صَفٌّ عَظِيمٌ مِنْهُمْ وَخَرَجَ لَهُمْ مِنَ الْمُسْلِمِينَ مِثْلُهُمْ أَوْ أَكْثَرُ وَعَلَى أَهْلِ مِصْرَ عُقْبَةُ بْنُ عَامِرٍ وَعَلَى الْجَمَاعَةِ فَضَالَةُ بْنُ عُبَيْدٍ فَحَمَلَ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ عَلَى صَفِّ الرُّومِ حَتَّى دَخَلَ فِيهِمْ فَصَاحَ النَّاسُ وَقَالُوا سُبْحَانَ اللَّهِ يُلْقَى بِيَدِهِ إِلَى التَّهْلُكَةِ؟ فَقَامَ أَبُو أَيُّوبَ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ تَتَأَوَّلُونَ هَذِهِ الْآيَةَ هَذَا التَّأْوِيلَ وَإِنَّمَا تَزَلَّتْ فِينَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ لَمَّا أَعَزَّ اللَّهُ الْإِسْلَامَ وَكَثُرَ نَاصِرُوهُ فَقَالَ: بَعْضُنَا لِبَعْضٍ سِرًّا إِنَّ أَمْوَالَنَا قَدْ ضَاعَتْ وَإِنَّ اللَّهَ قَدْ أَعَزَّ الْإِسْلَامَ وَكَثُرَ نَاصِرُوهُ فَلَوْ أَقَمْنَا فِي أَمْوَالِنَا فَأَصْلَحْنَا مَا ضَاعَ مِنْهَا. فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَرُدُّ عَلَيْنَا مَا قُلْنَا (وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ) فَكَانَتْ التَّهْلُكَةُ الْإِقَامَةُ عَلَى الْأَمْوَالِ وَإِصْلَاحُهَا وَتَرْكُنَا الْفَزْوُ فَمَا زَالَ أَبُو أَيُّوبَ شَاخِصًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى اسْتُشْهِدَ وَذُفِنَ بِأَرْضِ الرُّومِ. رواه أصحاب السنن بسند صحيح^(۳۴).

ئەسڵەمی نەجیبی (خودای لئ پازی بئ) گوئی: لە قوستەنتینیە بووین خەریک بووین فەتەحی بکەین، لەوکاتەدا ریزیکی گەورەیی ئەوانمان بۆهاتە مەیدان، لە موسولمانانیش بەقەد ئەوان (بگەر پتریش) شیرانە دەرچوون و بۆیان چوونە مەیدان، عوقبەیی کوپی عامیر سەرکردەیی خەلکی میصر بوو، سەرکردەیی کۆمەڵەکەش فەزائەیی کوپی عوبەید بوو، جا پیاوی (لە موسولمانان) هەڵمەتی بردە سەر ئەو پیزە لەشکرەیی پۆم و نەوہستاو لەھیچ کۆی نەکردەوه هەتا خۆی کرد بەناویاناو دپی پیدان، خەلکەکەش هاواریان لئ هەلساو گوئیان: سوبحانەللا! شتیکی سەیری کرد! بەدەستی خۆی خۆی دەهاوێتە ناو ناگری سوورەوه خوداش دەفەر موی: {وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ} بەدەستی خۆتان خۆتان تووشی چورتم و سەرتیاچوون مەکەن کەچی

ئەبو ئەییوبی ئەنصاری هەڵسایەووە گووتی: ئەی خەڵکینە! ئێوە لە خۆتانەووە ئەم ئایەتە بەم شیوێیە لێک دەدەنەووە، بەلام لەپراستی دا ئەم ئایەتە دەربارەی ئێمە هاتە خوارەووە، کە کۆمەڵی یاریدەدەرانین چونکە کە خودا ئایینی ئیسلامی سەرخست و کاتێ یارمەتی دەرانێ ئیسلام زۆر بوون، ئێمە لەناو خۆمانا بەنهیانی بەیەکترمان دەگووت: مالا و سامانمان هەموو تیاچوو، ئەو خودای گەورە ئیسلامی سەرخست و پشتیوانانی ئیسلام زۆر بوون، دەی با ئیتر خەریکی مالا و باخەکانی خۆمان بین و ئەوێ ماوە پەروەردەیی بکەین، جا خودای گەورە بەرپەرچی قسەکە ئێمە دایەووە ئەم ئایەتە بە تەواوی ناردە خوارەووە بۆ پیغەمبەری خۆی کە دەفەرموێ:

{وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ}.

کەواتە لەسەر ئەم بنیاتە تیاچوون و لەناوچوون و نەمان ئەوێ کە بەدیار باخ و مالا و سامانەووە کێکەوین و خەریکی مالداریی کردن بین و واز لە غەزاو خەبات بینین! چونکە لەم حالەدا گیانی لە خۆبووردن و خۆبەخت کردن لەپێناوی خوادا نامینێ، دۆژمن باشتترین هەلی دەست دەکەوێ و دەتان فەوتینێ ئیتر ئەبو ئەییوب (خودای لێ پانی بێ) شەوقی کەوتە سەر غەزاو بەبێ پەرە بەپێوە پراوەستاو دەستی کرد بەشەپکردن و تیکۆشان لەپێگەیی خودادا هەتا شەهید کرا، وەله خاکی پۆم بەخاک سپێردرا (د/ت/ن - س/ص).

۳۷۲۴- ب/۲ ز/۱۲۵ ل/۲۵۳ ف/۱ (۳۵).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ...} الآية: انظر: (ب/۲ ز/۹۰ ل/۱۷۴) + (ب/۲ ز/۱۲۵ ل/۲۵۲).

۳۷۲۵- ⇒ (ب/۲ ز/۱۲۵ ل/۲۵۳ ف/۱) (۳۶).

(۳۵) تقدم في المجلد الثاني ت / ۱۲۵ رقم: ۱ / ۱۶۴۹.

(۳۶) تقدم في المجلد الثاني ت / ۱۲۵ رقم: ۱ / ۱۶۴۹.

۳۷۲۶- ⇒ (ب/ ۲ ز ۸۱ / ل ۱۵۸ / ف ۱ + ف/ ۲) (۳۷).

۳۷۲۷- ⇒ (ب/ ۲ ز ۱۰۱ / ل ۲۰۱ / ف ۴) (۳۸).

۳۷۲۸- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: اللَّهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ، رواه البخاري: (۳۹).

ئەنەس (خودای لى پازى بن) گوتى: ھەمیشە پىغەمبەر (دروودى خودای لەسەر بن)

دەیفەر موو:

{ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ - ۲ / ۲۰۱ }.

واتە: خودایە! ئەى پەرەزدگارى ئیمە! ھەم لە جیھان داو ھەم لە پوژى پاشە روژدا بە شى باشمان بدەرىو لە ھەر دوو جیھان دا چاکمان بو بکە، وەبمان پارێزە لە سزای ئاگرى دۆزەخ (ب).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَى وَآتَقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ} (۲۰۳) تەماشای ئیترە بکە: ⇒ (ب/ ۲ ز ۱۱۴ / ل ۲۲۳).

۳۷۲۹- (ب/ ۲ ز ۱۰۳ / ل ۲۰۲ / ف ۱ + ف/ ۲) (۴۰).

۳۷۳۰- (ب/ ۳ ز ۱۲۲ / ل ۳۲۰ / ف ۱) (۴۱).

{ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخِلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسْتَهْزِمُونَ } الْبَاسَاءُ وَالضَّرَاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ - ۲ / ۲۱۴ }.

(۳۷) تقدم في المجلد الثاني ت / ۸۱ رقم: ۱ / ۱۴۹۳ و ۲ / ۱۴۹۴.

(۳۸) تقدم في المجلد الثاني ت / ۱۰۱ = ۴ / ۱۵۷۱.

(۳۹) بخاري. تفسير سورة البقرة: ۴۵۲۲.

(۴۰) تقدم في المجلد الثاني. تسلسل / ۱۰۳ رقم: ۲ / ۱۵۷۶.

(۴۱) تقدم في المجلد الثالث تسلسل / ۱۲۲ رقم: ۱ / ۳۱۵۱.

ره‌نگ بئ ئیوه وا به‌ته‌مابن که هه‌روا به‌بئ ئاره‌ق و به‌ئاسانی وه‌کوو
 بجی بۆ سه‌رکانی ئاوا بچنه به‌هه‌شت! به‌بئ ئه‌وه‌ی که تووشی ساردی و
 گهرمی بن و به‌بئ فیداکاری، یا به‌بئ ئه‌وه که وه‌ک پیغه‌مبه‌ره پیشینه‌کان و
 په‌یره‌وه‌کانیان تووشی نه‌بوونی و خووشی و ناخووشی و دووچاری ترس و
 له‌رزو کاره‌سات و به‌سه‌ره‌ات و داستانی سامناک بن! ئه‌وان له‌په‌ڕی خودادا
 تووشی هه‌موو جوړه سه‌ختی و زه‌ره‌رو زیانی بوون و گه‌لێ جار له‌تاوانا
 ده‌که‌وتنه له‌رزو له‌رزو چرکه چرکیکی و ته‌نانه‌ت پیغه‌مبه‌ره‌کان و گه‌له‌کانیان
 وه‌هاته‌نگاو ده‌بوون ده‌یانگوت: خو ئیمه وا له‌ژێر باری زۆرو زۆرداری دا
 په‌روکارین و به‌رگه‌ی پتر ناگرین، ده‌ی ئه‌م یارمه‌تی و یاریده‌ی خوادیه، که
 خودا به‌ئێنی ئه‌وه‌ی به‌ئیمه داوه، ئه‌گه‌ر بۆ ئیستا نه‌بئ بۆ که‌یه و سوودی
 چیه؟ جا کاتی خاوه‌نی ئایین ئاوا جانفیداو سه‌ر له‌پیناوی دینی خویاندا
 بوون و تا ئه‌م حاله‌ کو‌لیان نه‌داو به‌رده‌وام بوون له‌سه‌ر هه‌ول و ته‌قه‌للای
 خویان و خویان پاگرت له‌ژێر باری خودادا، بیگومان که ئیتر یاریده‌و کو‌مه‌کی
 خودا نزیکه.

۳۷۳۱- ⇒ (ب/ ۴/ ز/ ۱۱۲/ ل/ ۳۶۴/ ف/ ۲) (۴۲).

۳۷۳۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ
 وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ) وَ (يَسْأَلُكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلٌّ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ)
 نَسَخْتَهُمَا الَّتِي فِي الْمَائِدَةِ {إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ
 الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} رواه أبو داود في الأشربة (۴۳).

ئیبینو عه‌بباس (خودایان له‌بازی بن) ئه‌م ئایه‌ته که ده‌فه‌رموی:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ - ۴/ ۳۷}.

(۴۲) تقدم في المجلد الرابع تسلسل / ۱۲۲ رقم: ۱ / ۲۴۵۷.

(۴۳) سكت عن درجته الشارح.

واته: ئه‌ی موسولمانینه! ئیوه له‌سه‌ر دینی خوداو پیغه‌مبه‌ری خودان که‌وابوو له‌قسه‌ی ئه‌وان دهرمه‌چن و له‌کاتی سه‌رخووشی دا نزیک‌ی نویرمه‌که‌ون، هه‌تا بزائن چی ده‌لین و چی نالین. له‌گه‌ل ئه‌م ئایه‌ته‌ی تردا که ده‌فه‌رموی:

{يَسْأَلُكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ - ۲/۲۱۹}.

واته: پرسپارت لئ ده‌که‌ن له‌حوکمی ئاره‌قخواردنه‌وه‌و مه‌ی نوشین و قورمارکردن: ئایا دروستن یا دروست نین، تو له‌وه‌لامیانا بفه‌رموو: خودا ده‌فه‌رموی: له‌م دووشتهدا تاوان و گونا‌می که‌وره‌هیه‌وه‌چهند قازانج و سوودی‌کیشیان تیا هیه‌بو مه‌ردوم ئه‌م دوو ئایه‌ته‌نه‌سخ بوونه‌ته‌وه‌به‌م ئایه‌ته‌ی ترکه‌له‌سووره‌تی مائیده‌دایه‌که‌ده‌فه‌رموی:

{إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ - ۵/۹۰}.

واته: ئه‌ی موسولمانینه! بزائن عاره‌ق و مه‌ی و باده‌و شه‌راب و قومارو یاری قورمارو په‌رستن و ریزگرتنی بته‌کان له‌کرده‌وه‌ی شه‌یتانن، که‌وابی خوتانی لئ بپاریزن تا پزگارو سه‌رفراز بین له‌هه‌ردوو جیهاندا (د).

۳۷۳۳- ⇒ (ب/ ۱/ ز ۳۳/ ل ۱۵۸/ ف ۱/)^(۴۴).

۳۷۳۴- ب/ ۳/ ز ۴۳/ ل ۹۸/ ف ۳/)^(۴۵).

۳۷۳۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: جَاءَ عُمَرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكْتُ قَالَ: وَمَا أَهْلَكَكَ. قَالَ: حَوَّلْتُ رَحْلِي اللَّيْلَةَ. قَالَ: فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) شَيْئًا قَالَ: فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ).

(۴۴) تقدم في المجلد الأول. تسلسل / ۳۲ رقم: ۱ / ۲۹۰.

(۴۵) تقدم برقم: ۲ / ۲۱۲۲ مجلد / ۲ تسلسل / ۴۲.

وَسَلَّمَ هَذِهِ الْآيَةَ (نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأَثِرُوا حَرْثَكُمْ أَلَى شَيْئُمْ) أَفْئِلْ وَأَذْبِرْ وَأَتَّقِ الدُّبُرَ وَالْحَيْضَةَ. رواه الرمذي بسند حسن^(۴۶).

ئیبینو عەبباس (خودایان لێ پازی بێ) گوتی: عومەر هاتە لای پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) گوتی: ئەه‌ی پیغەمبەری خودا! بەفەتارەت چووم! فەرمووی: چۆن و بۆچی؟ گوتی: ئەم‌شە و زینەکەم هەڵسوپان واتە: لە پشتم و بەپیش چوومە لای ژنەکەم و جوولەکەش دەلێن: کەسێ شتی وابکا منالی خێلی دەبێ. پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) هیچ دەنگی نەکرد، تا ئەم ئایەتە هاتە خوارەوه کە دەفەرمووی:

{نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأَثِرُوا حَرْثَكُمْ أَلَى شَيْئُمْ - ۲/۲۲۳}.

ئەوجا حەزەرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: چ لەلای بەرەوه، چ لەلای پشتم و ئەم‌شە نیشی شەری خۆت بکە، بەلام بەمەرجێ بەکۆم (بەپاش) نەبێ و لەکاتی بێنویژیدا نەبێ (ت-س/ح).

۳۷۳۶- عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ زَوَّجَ أُخْتَهُ رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَكَانَتْ عِنْدَهُ مَا كَانَتْ تُمْ طَلَّقَهَا تَطْلِيقَةً لَمْ يُرَاجِعْهَا حَتَّى انْقَضَتِ الْعِدَّةُ فَهَرَبَ وَهَوَّيَتْهُ ثُمَّ خَطَبَهَا مَعَ الْخُطَابِ فَقَالَ لَهُ: يَا لَكُغُ أَكْرَمْتُكَ بِهَا وَزَوَّجْتُكَهَا فَطَلَّقْتُهَا وَاللَّهِ لَا تَرْجِعْ إِلَيْكَ أَبَدًا قَالَ: فَعَلِمَ اللَّهُ حَاجَتَهُ إِلَيْهَا وَحَاجَتَهَا إِلَيْهِ بِغَلِيهَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ (وَإِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَلْيُنَّ أَجْلَهُنَّ) إِلَى قَوْلِهِ (وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ) فَلَمَّا سَمِعَهَا مَعْقِلٌ قَالَ: سَمِعْنَا لِرَبِّي وَطَاعَةً ثُمَّ دَعَاهُ فَقَالَ: أَزَوَّجَكَ وَأَكْرَمَكَ. رواه الرمذي والبخاري^(۴۷).

مەعقیلی کوپی یەسار (خودای لێ پازی بێ) گوتی: لەسەر دەمی حەزەرەت دا (دروودی خودای لەسەر بێ) خوشکیکم هەبوو، دام بە شوو بە پیاویکی موسولمان، تا ماوەیێ لەلای بوو، لەپاشا یەک تەلای داو نەیکەرانیوە بۆلای خوێ تا

(۴۶) حسن عند الترمذي.

(۴۷) بخاري. تفسير: ۴۵۲۹.

عیدده‌ی به‌سهر چوو، له‌پاشا حه‌زیان له‌یه‌کتری کرده‌وه، جا نه‌ویش (وه‌ک خوازینی که‌رانی تر) سهر له‌نوی هاته‌وه بو خوازینی، منیش پییم گوت: نه‌ی سپله! نه‌ی نامه‌رد! من له‌ای خوی پیاوه‌تیم له‌گه‌ل کردیت و ژنم دایتی و ریزم لی گرتیت که‌چی تو سپله‌ ده‌رچوویت و له‌باتی هه‌موو شتی چوویت ته‌لاقت دا به‌خودا بپرای بپرای جاریکی تر نایه‌ته‌وه لات و نابیته‌وه به‌ژنی تو! گوتی: به‌لام خودا زانی که‌ئهم کاری به‌وه‌و نه‌ویش کاری به‌میرده‌که‌یه‌تی، ئیتر ئهم نایه‌ته‌ی له‌م باره‌یه‌وه تا کو‌تایی نارد ه‌خواره‌وه که‌ده‌فه‌رموی:

{وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَّغُنَّ أَجَلَهُنَّ... - ۲/۲۳۲}.

واته: کاتی ژنتان ته‌لاق داو عیدده‌یان ته‌واو بوو، ئیتر پریان لی مه‌گرن (نه‌ی هه‌قداره‌کانی نه‌و ژنانه!) که بو خویان شوویه‌کی تر بکه‌نه‌وه، خوا به‌میرده‌ کونه‌کانیان بی، یا به‌میردیکی نوی بی به‌مه‌رجی نه‌وه که‌له‌ناو خویانا به‌پیی یاساو ده‌ستوره‌کانی دین له‌سهر شیویه‌کی ره‌وا ریک بکه‌ون! که‌ئهم نایه‌ته‌م ژنه‌وت گوتم: به‌گوئی په‌روه‌ردگاری خوم ده‌که‌م و فه‌رمانی له‌سهر سه‌رمه، نه‌جا بانگی پیاوه‌که‌یم کردو گوتم: له‌توی ماره ده‌که‌مه‌وه ریزت ده‌گرم له‌به‌ر فه‌رمانی خودا (ت/ب).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا} ⇨ (ب/۳/ز ۷۹/ل ۱۸۴).

۳۷۳۷- عن عبد الله بن الزبير (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قُلْتُ لِعُثْمَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) (وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ) قَدْ نَسَخْتُهَا الْآيَةُ الْأُخْرَى فَلَمْ تَكْتُبْهَا أَوْ تَدْعُهَا؟ قَالَ: يَا ابْنَ أَخِي لَا أُغَيِّرُ شَيْئًا مِنْهُ عَنْ مَكَانِهِ. رواه البخاري: (۴۸).

عه‌بدوللای کوپی زوبه‌یر (خودایان لی پانی بن) گوتی: عه‌رزی عوسمانم کرد: خو نایه‌تی {وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ

غیرِ إخراج} به نایہ تہکھی تر نہ سخ بۆتہ وہ، کہ واتہ ئیتر بۆ لہ ناو قورئاندا دہینووسیتہ وہ؟ یا گوتی: گوتم: بۆ دہیخہینہ ناو قورئانہ وہ؟ عوسمان (خودای لہ پازی بئ) گوتی: ئہی کوپی برام! من لہ خوّمہ وہ ہیچ شتی لہم قورئانہ لہ شوینی خوٰی لاناہم و بہ ہیچ جوړی دہسکاری نایہ تہکانی ناکہم (بوخاری - رمزای خودای لیبیت).

۳۷۳۸- قال: ابن عباس (رضي الله عنهما) (وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ) فَنَسَخَ بِآيَةِ الْمِيرَاثِ وَنَسَخَ أَجَلَ الْحَوْلِ بِأَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا. رواه أبو داود في الطلاق^(۴۹).

ئیبنو عہباس (خودایان لہ پازی بیت) گوتی: ئہم نایہ تہ: (وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ - ۲/۲۴۰).

بہ نایہ تی میرات بہش کردن نہ سخ بۆتہ وہ کہ دہ فہرموی: {وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمْنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ - ۱۲/۴}.

⇒ (ب/۳ ز/۶) گوتی: عیددہی سألہ کہش بہم نایہ تہ نہ سخ بۆتہ وہ کہ دہ فہرموی: {يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا} (۲/۲۳۴) (د).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ} (۲۳۸/۲) ⇒ (ب/۱ ز/۴۴).

۳۷۳۹- ⇒ (ب/۱ ز/۴۵ ل/۱۹۱ ف/۱)^(۵۰).

۳۷۴۰- (ب/۱ ز/۴۵ ل/۱۹۲ ف/۳)^(۵۱).

^(۴۹) سکت عن درجته الشارح.

^(۵۰) تقدم في مجلد اول تسلسل / ۴۵ رقم: ۱ / ۲۴۲.

^(۵۱) تقدم في مجلد اول تسلسل / ۴۵ رقم: ۲ / ۲۴۴.

۳۷۴۱- عَنْ أَبِي يُوسُفَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) مَوْلَى عَائِشَةَ أَلَّهُ قَالَ: أَمَرْتُ عَائِشَةَ أَنْ أَكْتُبَ لَهَا مُصْحَفًا فَقَالَتْ: إِذَا بَلَغْتَ هَذِهِ الْآيَةَ فَادْنِي (حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى) فَلَمَّا بَلَغْتُهَا آذَنْتَهَا فَأَمَلْتُ عَلَى حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَصَلَاةِ الْعَصْرِ. وَقَالَتْ: سَمِعْتُهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). واهما الترمذي بسندين صحيحين^(۵۲).

ئەبو یونس (خودای لێ پازی بێ) (کەبەندە ی ئازادکراوی عایشە بوو) گوئی: عایشە پێی فەرمووم کە قورئانیکی بۆ بنووسمەو، وەپێی گوتم: کاتێ گەشتیتە سەر ئەم ئایەتە {حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى} ئاگادارم بکەرەو، جا کە گەیشتمە سەری عایشەم ئاگادار کردەو، ئەویش گوئی: بنووسە: {حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَصَلَاةِ الْعَصْرِ} عایشە گویتیشی: ئاوام لە پیغەمبەر (درووی خودای لەسەر بێ) بیستوو (ت-س/ص).

۳۷۴۲- ⇒ (ب/ ۱/ ز ۵۸/ ل ۲۱۹/ ف ۱/)^(۵۳).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ - ۲/ ۲۳۹}.

واتە: خودای گەورە دەفەرموی: ئەگەر ترستان لێ پەیدا بوو، بەهۆی دوژمن و درندەو لافاوو شتی واو، ئەو هەر چۆنیکتان بۆ دەست دەدات نوێژەکانتان بکەن، بەپیادهی بێ یا بە سواری، بەرەو کابە ی پیرۆز بێ یا پشتەو کابە، کاتێ لەوترسوو بیمە هیمن بوونەو گەیشتنە حالێ ئاسایی خۆتان ئەوسا نوێژەکانتان بکەن بەپێی یاسای ئایین وەك جاری جاران، یادو سوپاسی خودا بکەن لەسەر ئەو کە فیتری ئەم شتە جوانانە کردوون کە لەمە و پێش نەتەنزانیه.

(۵۲) رواه الترمذي بسند صحيح.

(۵۳) تقدم في المجلد الأول. تسلسل / ۵۸ / رقم: ۴۰۹.

۳۷۴۳- كَانَ ابْنُ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) إِذَا سُئِلَ عَنْ صَلَاةِ الْخَوْفِ قَالَ: يَتَقَدَّمُ الْإِمَامُ وَطَائِفَةٌ مِنَ النَّاسِ فَيُصَلِّي بِهِمُ الْإِمَامُ رَكْعَةً، وَتَكُونُ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْعُدُوِّ لَمْ يُصَلُّوا، فَإِذَا صَلَّى الَّذِينَ مَعَهُ رَكْعَةً اسْتَأْخَرُوا مَكَانَ الَّذِينَ لَمْ يُصَلُّوا وَلَا يُسَلِّمُونَ، وَيَتَقَدَّمُ الَّذِينَ لَمْ يُصَلُّوا فَيُصَلُّونَ مَعَهُ رَكْعَةً، ثُمَّ يَنْصَرِفُ الْإِمَامُ وَقَدْ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ، فَيَقُومُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنَ الطَّائِفَتَيْنِ فَيُصَلُّونَ لَأَنْفُسِهِمْ رَكْعَةً بَعْدَ أَنْ يَنْصَرِفَ الْإِمَامُ، فَيَكُونُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنَ الطَّائِفَتَيْنِ قَدْ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ، فَإِنْ كَانَ خَوْفٌ هُوَ أَشَدُّ مِنْ ذَلِكَ صَلُّوا رِجَالًا، قِيَامًا عَلَى أَقْدَامِهِمْ، أَوْ رُكْبَانًا مُسْتَقْبِلِي الْقِبْلَةِ أَوْ غَيْرَ مُسْتَقْبِلِيهَا. رواه البخاري^(۵۴).

نافیع (خودای سن پازی بن) گوتی: جاران که له باره‌ی نویژی ترسه‌وه له‌عه‌بدوللای کوپی عومهریان ده‌پرسی، ده‌یگوت: له‌پیش دا پیشنوویژ پیش ده‌سته‌یی له‌موسولمانان ده‌که‌وئ، یه‌ک پکات نویژیان پی ده‌کا، له‌م کاته‌دا ده‌سته‌یه‌کی تریان نویژناکه‌ن، به‌لکوو ئیشکی ده‌سته‌ی یه‌که‌م ده‌گرن و ده‌که‌ونه نیوانی ئه‌وان و نیوانی دوزمنه‌وه، جا هه‌رکاتی ده‌سته‌ی یه‌که‌م له‌پشتی پیشنوویژه‌وه پکاتیکیان ته‌واو کرد ئه‌وجا به‌بی ئه‌وه‌ی که سلاو به‌دنه‌وه ئه‌وان لاده‌چن و ده‌چنه شوینی ئه‌و ده‌سته‌یه‌ی که هیشتا ده‌ستیان نه‌کردوه به‌نویژو له‌شوینی ئه‌وان ده‌ست ده‌که‌ن به‌ئیشک گرتن، ئه‌نجا ده‌سته‌ی دووه‌م دین و ئه‌وانیش له‌گه‌ل پیشنوویژدا یه‌ک پکات ده‌که‌ن، ئیتر پیشنوویژ به‌ته‌نیا خوی سلاو ده‌داته‌وه، چونکه ئه‌و دوو پکاتی خوی ته‌واو کردوه، جاکاتی پیشنوویژ سلای نویژی دایه‌وه، ئه‌وسا هه‌ریه‌کی له‌و دوو ده‌سته‌یه‌ه‌ل ده‌سنه‌وه‌و هه‌ر که‌سه‌ی سه‌رو پکاتی تر به‌ته‌نیا بو‌خویان ده‌که‌ن، ئیتر به‌م شیوه‌یه هه‌ردوو ده‌سته‌که سه‌رو دوو پکات ده‌که‌ن، جا ئه‌گه‌ر ترسه‌که له‌مه‌ش زۆرتر بوو به‌ره‌نگیکی وا که‌ریگه‌ی نویژی له‌سه‌ر ئه‌م شیوه‌یه‌شی نه‌ده‌دا ئه‌وه به‌پیاده‌یی بوو یا به‌ده‌م رویشتنه‌وه بوو، یا

به‌سواریی بوو، به‌رهو کابه‌ی پیروژ بوو یا به‌رهو کابه نه‌بوو، له‌سه‌ر
هه‌رحاله‌تی بئی نویژده‌که‌یان ده‌که‌ن (ب- رمزای خودای له‌سه‌ر بئ).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي
السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا
خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا
يَؤُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ}.

⇒ (ب/ ۵ ز/ ۸۲ ل/ ۲۹۸ رقم: ۳۵۹۶/۱ ف/ ۱).

۳۷۴- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
بِخَمْسِ كَلِمَاتٍ فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ لَا يَتَّامُ وَلَا يَتَّبِعِي لَهُ أَنْ يَتَّامَ يَخْفِضُ الْقِسْطَ وَيَرْفَعُهُ، يُرْفَعُ
إِلَيْهِ عَمَلُ اللَّيْلِ قَبْلَ عَمَلِ النَّهَارِ وَعَمَلُ النَّهَارِ قَبْلَ عَمَلِ اللَّيْلِ حِجَابُهُ الثُّورُ لَوْ كَشَفَهُ
لَا خَرَقَتْ سُبُحَاتُ وَجْهِهِ مَا انْتَهَى إِلَيْهِ بَصَرُهُ مِنْ خَلْقِهِ. رواه مسلم في الإيمان وابن
ماجه: (۵۵).

ئەبو موسسا (خودای لێ پازی بئ) گووتی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ)
هه‌لسایه‌وه ووتاری دا بۆمان، پینج وشه‌ی پیمان فه‌رموو، فه‌رمووی:
خودای گه‌وره‌و مه‌زن نانوی و شایسته‌ی زاتی ئه‌و نییه‌ که بنوی، ئه‌و زاته
مه‌زنه‌ ترا زووی دادو عه‌دلی به‌ده‌سته‌وه‌یه، تاوتووی پئی ده‌کا، به‌رزو نزم
سه‌ره‌و ژێرو سه‌ره‌و ژووری پئی ده‌کا، به‌موو سه‌رناکا، کرده‌وه‌ی شه‌وی
به‌نده‌گان به‌رز ده‌کردیته‌وه‌ بۆلای، له‌پاش نویژی به‌یانی به‌ر له‌ کرده‌وه‌ی
روژی دوا‌یی، وه‌کرده‌وه‌ی روژی به‌نده‌گان به‌رز ده‌کردیته‌وه‌ بۆلای له‌پاش
نویژی عه‌صر به‌ر له‌کرده‌وه‌ی شه‌وی دوا‌یی، ئه‌و په‌رده‌یه‌ی که‌وا
له‌نیوانی‌ئهو به‌نده‌گانیا، که‌ نایه‌لێ به‌نده‌گان خودا ببینن، ئه‌و په‌رده‌یه
له‌نووره، ئه‌گه‌ر ئه‌و په‌رده‌یه‌ لا‌ببا له‌نیوانا یا ئه‌گه‌ر ئه‌و نووره‌ ده‌ربخا وه‌کوو
بۆ موسا و کیوه‌که‌ی ده‌رخست ورشه‌ ورشو تریفه‌و شه‌وقی پووی هه‌تا

چاوی کار ده‌کا مه‌خلووقات و دروستکراوانی خو‌ی ده‌سووتینن، واته: خودا نه‌گه‌ر خو‌ی ده‌ربخا بوونه‌وه‌ر هیچی نامینن (م: ئیبنو ماجه).

۳۷۴۵- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَحْنُ أَحَقُّ بِالشُّكِّ مِنْ إِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ: (رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُخَيِّ الْمَوْتَى قَالَ: أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ: بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي) رواه البخاري هنا ومسلم في الإيمان^(۵۶).

ئهبو هورهیره (خودای سن پازی بن) گوئی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای لسه‌ربن) فهرمووی: گریمان نه‌گه‌ر من له‌فه‌پزی مه‌حال دا گومان و دوو دلیم هه‌بی له زیندوو بوونه‌وه‌دا ئیبراهیم شتی وای نه‌بووه، به‌لام نه‌و گوفتوگو‌ی ئیبراهیمه که له‌م ئایه‌ته‌دا باس کراوه ته‌نیا بو‌ نه‌وه بووه که به‌هوی دیتن به‌چاوی سه‌ره‌وه، ته‌واو دل نه‌ستوووو دلنیا‌بی وه‌کوو چو‌ن ئیمه به‌ بیستن بو‌مان ده‌رکه‌وتووو که ده‌ریای گه‌وره گه‌وره هه‌یه به‌لام کاتی به‌چاو نه‌و ده‌ریایانه ده‌بینین هه‌رچه‌ند زانست و عیلمه کو‌نه‌که‌مان (که‌له ریگه‌ی ژنه‌وتنه‌وه بووه هیچ پتر نابن) به‌لام پته‌وترو دامه‌زراو تر ده‌بی، ته‌نانه‌ت نه‌گه‌ر یه‌کی له‌وه‌دوا بلن ده‌ریا ووجودی نییه ئیمه بر‌وا‌ی پی‌ناکه‌ین. ئایه‌تی گوفتوگو‌و که ئه‌مه‌یه: {رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُخَيِّ الْمَوْتَى قَالَ: أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ: بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي - ۲۶۰/۲}.

واته: ئیبراهیم فهرمووی: په‌روه‌دگاری من! ئه‌ی خودای خاوه‌نی من! ئه‌ی خاوه‌نی هه‌ردوو جیهان! نیشانم بده ئه‌م خه‌لکه که ده‌مرن و ساله‌های سال ده‌بنه‌وه به‌خاک و نه‌ندامه‌کانی له‌شیان ده‌پزین و ده‌بن به‌خول و خاشاک و بای پوژگار به‌ئاره‌زووی خو‌ی شه‌ن و که‌ویان ده‌کا و په‌خش و پرشیان ده‌کا له‌ولا‌تا چو‌ن چو‌نی تو له‌قیامه‌تا زیندوو‌یان ده‌که‌یته‌وه به‌چی شیوه‌یی نه‌و پارچه په‌رت و بلا‌وانه یه‌ک ده‌خه‌یته‌وه؟ خودا (له‌وه‌لامی ئیبراهیم‌دا) فهرمووی: ئه‌ی ئیبراهیم! ئایا تو هیش‌تا با‌وه‌رت نه‌هینا‌وه به‌وه که من ده‌توانم

(۵۶) بخاری. تفسیر: ۴۵۳۷، ۴۶۹۴، مسلم. ایمان: ۲۸۰، ۶۰۹۴.

مردوو زیندوو بکه‌مه‌وه؟ عه‌رزى کرد: با، به خودا زۆر باش ئه‌وه ده‌زانم و باوه‌رم هه‌یه به‌وه، به‌لام ده‌مه‌وى که دلم ئاو بخواته‌وه و هه‌ا دابمه‌زى که ئیتىز ریگه‌ی سووسه‌ی سووسه‌بای وه‌سواس و رارایى و دوو دلى نه‌فس و ده‌روون له‌دل و ناخى مندا نه‌مینى و ئه‌وه‌ی به‌دل باوه‌رم پى کردووه به‌چاوى سه‌ر بیبینم!! خودای مه‌زن بو‌خوى ده‌یزانى که ئیبراهیم ئه‌مه ده‌زانى، وه‌لى بویه ئه‌م پرسیاره‌ی لى کرد تا بیسه‌ران وه‌لامه‌که‌ی ئیبراهیم بییستن! (ب/م).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {أَيُّدُ أَحَدِكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِّنْ لِّجَلِّ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ فَأَصَابَهَا إِغْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ - ۲/۲۶۶}.

واته: خودای مه‌زن ده‌فه‌رموى: ئه‌ی موسولمانه‌کان! ئایا کى له‌ئێوه هه‌ز ده‌کا به‌وه که باخیکى باشى ببى، پى بى له‌دارى خورما و له‌دارى میو، وه‌چه‌ن جۆبار به‌ناویا بپوا، له‌هه‌مان کاتا پى بى له‌هه‌موو جۆره‌ داریکى تری به‌ردار، وه‌ک پرته‌قال و گوێزو قه‌زوان و مۆزو هه‌نجیرو سیوو هه‌رمى و قو‌خ و به‌رو میوه‌ی تر، ئه‌مه‌یش له‌ته‌مه‌نیکدا بى که کابرا خوى پى بووبى و له‌به‌ر پیری په‌کی که‌وتبى و ئیش و کارى تری بو‌نه‌کرى و له‌هه‌مان کاتا کو‌شى منالى ووردی زۆری به‌سه‌ردا که‌وتبى و جگه‌ له‌و باخه‌یش هویه‌کی تری نه‌بى بو‌ژیان و گوزه‌رانى ئه‌و مندا‌له‌ وردانه‌ جا له‌ نا‌کاو‌یکا، کو‌توپر گێژه‌لووکه‌یه‌کی پى له‌ نا‌گر بدا له‌ باخه‌که‌ی و سه‌رتاپا بیسوتینى و شه‌راو گره به‌ره‌مى باخى ئاواتى ببا؟ دیاره‌ که‌ستان هه‌ز به‌م کاره‌ساته‌ سامناکه دله‌زینه‌ نا‌که‌ن بگره‌ شیت و منالیش ئه‌مه‌ی پى خوش نییه. ده‌ی ئیوه وهرن به‌راوه‌ردى حالى خوتان و کرده‌وه باشه‌کانتان و پى‌ویستى ئیوه به‌و کرده‌وه باشانه‌و بى ده‌سته‌لاتى و ده‌سته‌ وسانى خوتان به‌رابه‌ر به‌لا‌فا‌وو هه‌ره‌سى مه‌رگو و مردن بکه‌ن له‌گه‌ل حالى ئه‌م پیره‌و باخه‌که‌ی و خیزانه‌ ورده‌که‌ی و گه‌رده‌لووله‌که‌و پى‌دا‌ویستى خیزانه‌که‌ی و که‌وتنه‌ س‌والیان له‌پاش ئه‌م کاره‌ساته، ئیوه له‌ قیامه‌تا و ئه‌وان له‌ جیهان دا ده‌ی کام لاتان په‌نجه‌پۆترو

مال و یراتن؟! بزائن نه گهر خهرمانی هیواتان به گیزه لووکه ی ناگرینی
 دیمه نکاری و پوالتکاری ئاووری تن به ربوو نه وه سووچ سووچی خوتانه و
 به دهستی خوتان ناگرتان ناوه به مالی خوتانه وه پاشه رۆژی خوتان
 سوتاندوه بزائن خودا که بهم شیوه دلگیره پهندو ئاموزگاریتان ده کاو ده تان
 لاوینیته وه ئایه ته کانی خویتان بۆ پووناك ده کاته وه بۆ نه وه یه که ئیوه
 له شت وورد ببنه وه له مهر شتی شتی فیڕ بین و خاس و خراپی خوتان
 بزائن!.

۳۷۴۶- قال: عُمَرُ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) يَوْمًا لِأَصْحَابِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِيمَ تَرَوْنَ
 هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ (أَيُّودُ أَحَدُكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ) قَالُوا اللَّهُ أَغْلَمُ. فَقَضِبَ عُمَرُ فَقَالَ:
 قُولُوا نَعْلَمُ أَوْ لَا نَعْلَمُ. فَقَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ فِي نَفْسِي مِنْهَا شَيْءٌ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ. قَالَ: عُمَرُ
 يَا ابْنَ أَخِي قُلْ وَلَا تَحْقِرْ نَفْسَكَ. قَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ ضَرَبْتُ مَثَلًا لِعَمَلٍ. قَالَ: عُمَرُ أَيْ
 عَمَلٍ؟ قَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ لِعَمَلٍ. قَالَ: عُمَرُ لِرَجُلٍ غَنِيَ يَعْمَلُ بِطَاعَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، ثُمَّ بَعَثَ
 اللَّهُ لَهُ الشَّيْطَانَ فَعَمِلَ بِالْمَعَاصِي حَتَّى أَغْرَقَ أَعْمَالَهُ، رواه البخاري (۵۷).

پۆژی عومهر (خودای ئێ پازی بێ) گوتی: به هاوڕێکانی پیغه مبه ر (دروودی
 خودا له خۆی و خوشنوودی خودا له هاوڕێیان) گوتی پێیان: ئهم ئایه ته
 که ده فهرموی: {أَيُّودُ أَحَدُكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ}، به باوه رێ ئیوه له شانی کیدا
 هاتووه ته خواره وه؟ گوتیان: خودا بۆ خۆی باشتری ده زانی! عومهر تووهر
 بوو و گوتی: بلین ده زانین یا نازانین. ئیبنو عهبباس (خودایان ئێ پازی بێ) که له وی
 بوو گوتی: ئه ی فهرمانه روه ای موسولمان! له دلی مندا شتی هه یه له م بابه ته وه،
 گوتی: ئه ی برا زام! ده بیلێ و خۆت به بچووک مه زانه بلییت من پاده ی ئه وه م
 نییه که قسه بکه م له رافه ی ئایه ت جا ئیبنو عهبباس گوتی: ئهم ئایه ته کراوه
 به نموونه وینه بۆ کرده وه یی. عومهر گوتی: بۆ کام کرده وه؟ ئه ویش گوتی:
 بۆ کرده وه یی! جا عومهر (خودای ئێ پازی بێ) گوتی: ئهم ئایه ته سه رگوروشته و

نمونه‌ی پیاویکی ده‌وله‌مهنده که‌له پیشا رەفت دەکا به فه‌رمانه‌کانی خوداو زۆر کرده‌وه‌ی باش دەکا، تا له پاشا شه‌یتان دیتە سه‌ری و له‌خشته‌ی ده‌باو ده‌ست ده‌داته ناهه‌رمانی خوداو تاوان کردن، ئیتر ئه‌وه‌نده خراپه ده‌کا کرده‌وه باشه‌کانی به‌فیرو ده‌دا وه‌ک به‌ردی بن گو‌م (ب).

۳۷۴۷- عَنْ الْبَرَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنَّا مَعَشَرَ الْأَنْصَارِ أَصْحَابَ نَخْلٍ فَكَانَ الرَّجُلُ يَأْتِي مِنْ نَخْلِهِ عَلَى قَدَرِ كَثْرَتِهِ وَقَلَّتِهِ وَكَانَ الرَّجُلُ يَأْتِي بِالْقِنْرِ وَالْقِنُونِ فَيَعْلَقُهُ بِالْمَسْجِدِ وَكَانَ أَهْلُ الصُّفَّةِ لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ فَكَانَ أَحَدُهُمْ إِذَا جَاعَ أَتَى الْقِنْرَ فَضَرَبَهُ بِعَصَاهُ فَيَسْقُطُ مِنَ الثَّيْبِ وَالثَّمَرُ فَيَأْكُلُ وَكَانَ نَاسٌ مِمَّنْ لَا يَرْغَبُ فِي الْخَيْرِ يَأْتِي الرَّجُلُ بِالْقِنْرِ فِيهِ الشَّيْصُ وَالْحَشْفُ وَالْقِنْرُ قَدْ انْكَسَرَ فَيَعْلَقُهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَتَفْقَهُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَتِمُّوا الْخَيْثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ) قَالَ: لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَهْدَى إِلَيْهِ مِثْلَ مَا أُعْطِيَ لَمْ يَأْخُذْهُ إِلَّا عَلَى إِغْمَاضٍ وَحَيَاءٍ قَالَ: فَكُنَّا بَعْدَ ذَلِكَ يَأْتِي أَحَدُنَا بِصَالِحٍ مَا عِنْدَهُ. رواه الترمذي بسند صحيح^(۵۸).

به‌راء (خودای سن‌پازی بن) گو‌تی: جاران ئیمه (که کو‌مه‌لی یاریده‌ده‌رانین) باخه خورمای زۆرمان هه‌بوو، جاهه‌ر پیاوی (به‌پیتی که‌م و زۆری داره‌خورماکانی) هیشوویی خورما یا دوو هیشووی ده‌هینا، وه‌له‌ مزگه‌وتا هه‌لی ده‌واسی، بو‌خواردنی خه‌لکی مزگه‌وت، دانیش‌توانی صوفه‌ش (که میوانخانه‌ی هه‌ژاران بوو) نان و مووچه‌و به‌راتیان نه‌بوو، له‌سه‌ر خیری خیره‌ومه‌ندان ده‌ژیان، که یه‌کیکیان برسی ده‌بوو ده‌چوو بۆلای ئه‌و هیشووه‌و به‌دارده‌سته‌که‌ی ده‌یته‌کاند، ئیتر خورمای کال و خورمای ته‌ر ده‌وه‌ری و ئه‌وه‌ی ده‌خوارد، به‌لام بازئ که‌س که‌زۆر هه‌زیان له‌خیرکردن نه‌بوو ده‌چوون هیشوویه‌کی پووچه‌ل و خراپیان ده‌هینا، وه‌ یا ئه‌و هیشوانه‌یان ده‌هینا که‌به‌کالی و کرچی شکابوون و ئه‌وانه‌یان ده‌کرد به‌خیر و له‌مزگه‌وت هه‌لیان

دهواسین، جا خودای گه‌وره ئه‌م ئایه‌ته‌ی له‌م باب‌ه‌ته‌وه نارد‌ه خواره‌وه که ده‌فه‌رموی:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ - ۲/۲۶۷}.

واته: ئه‌ی که‌سانێ که باوه‌رتان هه‌ناوه به‌خودا! باوه‌ر به‌خودا سه‌رچاوه‌ی پوو‌باری خه‌یرو چاکه‌یه‌و قه‌ده‌غه‌که‌ره له‌هه‌موو خراپه‌یی، که‌وابوو به‌شیکی باش له‌ده‌سته‌که‌وتی خۆتان سه‌رف بکه‌ن له‌خه‌یرو خه‌یراتدا، گ‌رن‌گ ئه‌وه‌یه ئه‌و‌شته‌ی ده‌یکه‌ن به‌خه‌یرو چاکه‌ پاک و سه‌ل‌ال‌بێ و په‌یس و خراپ و سه‌رام نه‌بێ، ئه‌تر خواه به‌ری که‌سه‌به‌تی سه‌ل‌ال‌بێ یا به‌رو بوومی زه‌وی و زارو به‌ری گیاو داربێ، که‌م بێ یا زۆربێ مادهم نیازتان پاک بێ و به‌ په‌یی ته‌وانا بێ قه‌یناکا، به‌لام هه‌رگه‌یزاو هه‌رگه‌یز نیازی ئه‌وه‌تان نه‌بێ که‌ بچن شتی په‌یس بکه‌ن به‌ خه‌یرو گوايه ئه‌وه له‌په‌نگه‌ی خوا‌دا خه‌رجی ده‌که‌ن! باشه ئه‌گه‌ر که‌سه‌ی له‌و‌شته‌ په‌یسه‌ بدا به‌ ئه‌وه، ئه‌وه وه‌ری ده‌گرن؟ نه‌خه‌یر، مه‌گه‌ر به‌ نابه‌دلی و چاوی لی بقونجینن، که‌وابوو خۆتان چۆن ئه‌وه ده‌که‌ن! سه‌ززه‌ت (ده‌ودی خودای له‌سه‌ر بێ) فه‌رمووی: ئه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی بازێ که‌ستان ده‌یده‌ن به‌خه‌لک ئه‌وه یه‌که‌یکی تر به‌ خه‌یر بیدا به‌ خۆی له‌به‌ر خراپه‌ی وه‌ری ناگه‌ری، مه‌گه‌ر له‌پوو دابه‌ینی و شه‌رم بکا. به‌راء گوتی: ئه‌تر له‌پاش ئه‌مه کامه‌ی باش بوو ئه‌وه‌مان ده‌کرد به‌خه‌یرو ده‌مان برد (ت - س/ص).

۳۷۴۸- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ لِلشَّيْطَانِ لَمَّةً بَابِنِ آدَمَ وَلِلْمَلِكِ لَمَّةً فَأَمَّا لَمَّةُ الشَّيْطَانِ فَبِإِعَادَ بِالْشَّرِّ وَتَكْذِيبَ بِالْحَقِّ وَأَمَّا لَمَّةُ الْمَلِكِ فَبِإِعَادَ بِالْخَيْرِ وَتَصْدِيقَ بِالْحَقِّ فَمَنْ وَجَدَ ذَلِكَ فَلْيَعْلَمْ أَنَّهُ مِنَ اللَّهِ فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ وَمَنْ وَجَدَ الْآخَرَ فَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ثُمَّ قَرَأَ (الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلاً وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ). رواه الترمذي بسند حسن^(۵۹).

عه‌بدوللا (خودای لئ پازی بئ) گوئی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سەر بئ) فهرمووی: شه‌یتان خته‌خته‌ی ئاده‌میزاد دهدات و خوتووره‌و خه‌یالاتی خراپ ده‌خاته‌ ناو دلیه‌وه، هه‌روه‌ها فریشته‌ش خته‌خته‌ی دهدات و شتی خی‌ر ده‌خاته‌ ناو دلیه‌وه، جا خته‌خته‌و خوتوره‌که‌ی شه‌یتان ئه‌مه‌یه‌ که‌شتی خراپ ده‌هاو‌یتته‌ ناو دلی و گالی دده‌ا که‌ باوه‌ر به‌شتی هه‌ق نه‌کا وه‌به‌شتی درۆ ده‌له‌سه‌و هیچ و پوچ و به‌گفت و به‌لینی درۆ ده‌سته‌شکینی ده‌کا، خته‌خته‌ی فریشته‌ش ئه‌مه‌یه‌ که‌شتی باش ده‌هاو‌یتته‌ ناو دلی و هانه‌هانه‌ی دهدات که‌ باوه‌ر به‌شتی باش و راست و دروست بکا، جا هه‌ر که‌سێ شتی باش که‌وته‌ ناو دلیه‌وه‌و خه‌ته‌ره‌ی خی‌ر هات به‌دلیا با بزانی که‌ ئه‌وه‌ له‌لایه‌نی خوداوه‌یه‌، با سوپاس و ستایشی خودای له‌سەر بکا، وه‌ هه‌ر که‌سێ خه‌یالاتی خراپی که‌وته‌ ناو دله‌وه‌ بابلئ: (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم): په‌نا ده‌گرم به‌په‌نای خودا له‌شه‌پرو زیانی شه‌یتانی دوور له‌ په‌حمه‌تی خودا جا بو‌ پش‌تیوانی ئه‌م فهرمووده‌یه‌ چه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سەر بئ) خو‌یندیه‌وه‌:

{الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ - ۲/۲۶۸}.

واته‌: دیاره‌ که‌ئیه‌و شتی خراپ خه‌رج ده‌که‌ن یا هه‌ر له‌بنه‌په‌ته‌وه‌ هیچ خی‌رو چاکه‌ ناکه‌ن، ئه‌مه‌ش له‌به‌ر ئه‌وه‌یه‌ به‌گو‌یی شه‌یتان ده‌که‌ن که‌واده‌ی که‌داییتنا پئ دده‌ا و پیتان ده‌لئ: مالی خوتان به‌خو‌پایی بو‌ دده‌ن به‌م و به‌و، بو‌ بیرئ له‌ سوودی خوتان ناکه‌نه‌وه‌، له‌هه‌ژاری بترس، کو‌یکه‌نه‌وه‌ بو‌ روژی خوی، پوولی سپی بو‌ پوژی په‌ش، به‌لام دو‌ژمن که‌ی ئامو‌ژگاری ده‌کا؟! وه‌لئ خودای گه‌وره‌ به‌لین‌تان دده‌اتئ که‌له‌سه‌ر به‌خت کردنی مال له‌پ‌یگه‌ی خودادا لیتان خوش ده‌بئ و زیاتر ده‌وله‌مه‌ندو داراتان ده‌کا، چونکه‌ به‌راستی خودای گه‌وره‌ که‌ره‌می زۆره‌و به‌هره‌ی گه‌وره‌و به‌شی چاکی له‌لایه‌، وه‌له‌ هه‌موو شت ناگاداره‌و ده‌زانی چو‌ن تو‌له‌تان بو‌ ده‌کاته‌وه‌ (ت - س/ح).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْثَرُهَا الْفُقَرَاءُ فَهِيَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِّنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ - ۲/۲۷۱}.

واته: ئەگەر ئه‌و خێرو سه‌ده‌قه‌یه ده‌یکه‌ن ده‌ری بخه‌ن و به‌ ئاشکرا بیده‌ن به‌ داماوان، ئه‌وه‌ باشه‌ وه‌ ئەگەر بیه‌شارنه‌وه‌و به‌ نه‌ینه‌ی بیده‌ن به‌ هه‌ژاران ئه‌وه‌ زۆر باشترو ده‌بێ به‌هۆی داپۆشینێ تاوان بو‌تان، به‌هه‌ر حال خودا ئاگاداره‌ به‌حالی ئێوه‌، خوا‌ه‌ کرده‌وه‌تان، خوا‌ه‌ نیازی دلتان.

۳۷۴۹- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْأَرْضَ جَعَلَتْ تَمِيذُ فَخَلَقَ الْجِبَالَ فَعَادَ بِهَا عَلَيْهَا فَاسْتَقَرَّتْ فَعَجِبَتِ الْمَلَائِكَةُ مِنْ شِدَّةِ الْجِبَالِ قَالُوا يَا رَبُّ هَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ الْجِبَالِ؟ قَالَ: نَعَمْ الْحَدِيدُ. قَالُوا يَا رَبُّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ الْحَدِيدِ؟ قَالَ: نَعَمْ النَّارُ. فَقَالُوا يَا رَبُّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ النَّارِ؟ قَالَ: نَعَمْ الْمَاءُ. قَالُوا يَا رَبُّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ الْمَاءِ؟ قَالَ: نَعَمْ الرِّيحُ قَالُوا يَا رَبُّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ الرِّيحِ؟ قَالَ: نَعَمْ ابْنُ آدَمَ تَصَدَّقْ بِصَدَقَةٍ يَمِينِهِ يُخْفِيهَا مِنْ شِمَالِهِ. رواه الترمذي في آخر التفسير^(۱۰).

ئهنه‌س (خودای لێ پازێ بێ) گو‌تی: پێغه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای لسه‌ر بێ) فه‌رمو‌وی: کاتی که‌خودا زه‌وی دروست کرد، ده‌ستی کرد به‌ جم‌وجو‌ول و له‌رینه‌وه‌و له‌ره‌له‌ر کردن، ئیتر خودا چیا‌کانی دروست کردو داینان له‌سه‌ری، ئه‌وجا زه‌وی دامرکا، فریشته‌کان سه‌یریان هات له‌زه‌برو شیده‌تی چیا‌کان، گو‌تیان: ئه‌ی خودایه‌! ئایا له‌ناو دروست کراوانی تۆدا هیچ شتی هه‌یه‌ له‌چیا به‌زه‌بر تری‌؟ فه‌رمو‌وی: ئا، ئاسن له‌چیا‌ش به‌زه‌بر تره‌، گو‌تیان: ئه‌ی په‌روه‌ردگارم! ئایا له‌ناو دروست کراوانی تۆدا هیچ شتی هه‌یه‌ که‌له‌ ئاسن به‌زه‌برتر بێ؟ فه‌رمو‌وی: به‌لێ ئاگر، گو‌تیان: ئه‌ی په‌روه‌ردگارم! ئایا له‌ ناو دروست‌کراوانی تۆدا هیچ شتی هه‌یه‌ که‌له‌ئاگر به‌ شیده‌ت تری‌؟ فه‌رمو‌وی: ئا، ئاو، گو‌تیان: ئه‌ی په‌روه‌ردگارم! ئایا له‌ناو دروست‌کراوانی تۆدا هیچ شتی هه‌یه‌ که‌له‌ئاو

به‌زه‌برتر بئی؟ فه‌رمووی: به‌ئێ با، گوتیان: ئه‌ی په‌روه‌ردگارم! ئایا له‌ناو دروستکراوانی تۆدا هیچ شتی هه‌یه که له‌با به‌زه‌برتر بئی؟ فه‌رمووی: به‌ئێ، ئه‌و ئاده‌میزاده‌ی که خیری ده‌کا به‌ده‌ستی راستی وه‌ نایه‌ئێ که ده‌ستی چه‌پی پێی بزانی! (ت).

گه‌ر مه‌به‌س له‌خێر په‌زای خودایه

جوونه‌وه‌ی په‌وشن زۆر بن په‌زایه !!

خوا خووی له‌پازی دل به‌ناکایه

خه‌لاتی که‌وره‌ی بو خودا خویه !

پیاو پووالت ناگه‌ر بن کایه

خه‌رمانی هیوات ده‌دا به‌بایه

چه‌ن دل ته‌زینه هه‌واره‌ی خالی

له‌گوێا کاتن که تو نو مالن

به‌ته‌مای چاکه‌ی چه‌کی ده‌ستت بن

به‌دیته‌ری گشت مه‌به‌ستت بن!

که‌چی خه‌رمانی هیوات سووتا بن

که‌ری په‌شه‌بای چاوه‌ی لێ دابن

۳۷۵- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقُولُ: قَالَ: النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَيْسَ الْمُسْكِينُ الَّذِي تَرُدُّهُ التَّمْرَةُ وَالْثَمَرَتَانِ وَلَا اللَّقْمَةُ وَلَا اللَّقْمَتَانِ. إِنَّمَا الْمُسْكِينُ الَّذِي يَتَعَفَّفُ وَاقْرَأُوا إِنَّ شِئْكُمْ يَغْنَى قَوْلُهُ (لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا). رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۱).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای لێ پازی بن) گوتی: خه‌زه‌ت (برووی خودای لێ سه‌ر بن) فه‌رمووی: هه‌ژاری به‌پراستی ئه‌و که سه‌ نییه که له‌م ده‌رگا و له‌و ده‌رگا ده‌ستی

^(۱) بخاری. تفسیر سورة البقرة: ۲۵۳۹.

پیوه ده‌نێن و به‌ده‌نکی یا دوو ده‌نک خورما، یا خود به پاروویی یا دوو پاروو به‌پێی ده‌که‌ن و ده‌ستی پیوه ده‌نێن چونکه پێی تی ده‌چی که‌ئه‌م ده‌رووزه‌که‌رانه زۆریان ده‌وله‌مهند بن و خوویان به سواڵه‌وه گرتبێ به‌لام مه‌ژار ئه‌و که‌سه‌یه که خۆی به‌دوور ده‌گرێ له پێسوایی سواڵ و بێزی نایه که سواڵ بکا پیاوی حال نه‌زانیش واده‌زانێ که‌ئه‌وه له‌به‌ر ده‌وله‌مه‌ندییه‌تی جا چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سه‌ربێ) فه‌رمووی: ئه‌گه‌ر چه‌زیش ده‌که‌ن ئه‌م نایه‌ته بخویننه‌وه که ده‌فه‌رموی:

{لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا - ۲/۲۷۳}.

واته: به‌تووتپکی داوای به‌ش له‌خه‌لك ناکه‌ن (ب) ⇒ (ب/۲ ز/۱۸ ل/۴۲ ف/۳ رقم: ۱۲۴۶/۳ + ۲۰/ز نایه‌تی یه‌که‌م).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {يَمْنَحُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرِي الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ} (۲/۲۷۶) ⇒ (ب/۲ ز/۱۵۴ ل/۳۲۵).

۳۷۵۱- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: لَمَّا نَزَلَتْ الْآيَاتُ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ فِي الرِّبَا قَرَأَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى النَّاسِ، ثُمَّ حَرَّمَ التَّجَارَةَ فِي الْخَمْرِ. رواه البخاري^(۱۲).

عائیشه (خودای له‌پازی بێ) ده‌لی: که نایه‌ته‌کانی کو‌تایی سووره‌تی به‌قه‌ره هاتنه‌ خواره‌وه، که‌له‌بابه‌تی سووده‌وه‌ن، پێغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربێ) خویندنیه‌وه بۆ مه‌ردوم، ئیتر بازرگانی و سه‌ودای مه‌ی و ئاره‌قی چه‌رامکرد (ب).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ - ۲/۲۸۱}.

واته: خۆتان بپاریزن له‌ئیش و ئازاری پوژێ که‌له‌و پوژه‌دا ده‌برینه‌وه بۆلای خوداو به‌بێ ده‌سته‌لاتی ده‌چنه‌وه به‌ر دیوانی خوداو ده‌ستان به‌که‌سدا

ناگاو کهس به کهلکتان نایی، کرده‌وه‌ی باشی خۆتان نه‌بی، وه‌هه‌موو که‌سی پاداشی کرده‌وه‌ی خۆی به ته‌واوی وه‌رده‌گرئ، به قه‌ی نووکی ده‌رزئی زۆرو سته‌م له‌که‌س نا‌کرئ.

۳۷۵۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: آخِرُ آيَةٍ نَزَلَتْ عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) آيَةُ الرَّبَا. رواه البخاري^(۶۳).

ئیبنو عه‌بباس (خودایان لێ‌پازی بێ) ده‌لئ: دوا‌هه‌مین ئایه‌ت که‌هاته‌ خواره‌وه بو‌ پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌سه‌ر بێ) ئایه‌تی سوود بوو واته: ئایه‌تی: {يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيلُ الصَّدَقَاتِ...}، به‌لام ته‌به‌ری له‌ ئیبنو عه‌بباسه‌وه گوته‌یه‌کی تر ده‌گیر‌یت‌ه‌وه ده‌لئ: دوا‌هه‌مین ئایه‌تی قورئان که‌هاته‌ خواره‌وه بو‌ پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌سه‌ر بێ) ئایه‌تی: {وَأَتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ....} بوو (ب).

۳۷۵۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) (لِللَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبَدُّوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخَفُّوهُ يَخَاسِكُمْ بِهِ اللَّهُ) فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) اشْتَدَّ ذَلِكَ عَلَى أَصْحَابِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَتَوْهُ ثُمَّ بَرَكُوا عَلَى الرُّكْبِ فَقَالُوا أَيْ رَسُولَ اللَّهِ كَلَّفْنَا مِنَ الْأَعْمَالِ مَا نَطِيقُ الصَّلَاةَ وَالصِّيَامَ وَالْجِهَادَ وَالصَّدَقَةَ وَقَدْ أُنْزِلَتْ عَلَيْكَ هَذِهِ الْآيَةُ وَلَا نَطِيقُهَا. فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَتُرِيدُونَ أَنْ تَقُولُوا كَمَا قَالَ: أَهْلُ الْكِتَابِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا بَلْ قُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ. قَالَهَا مَرَّتَيْنِ فَلَمَّا اقْتَرَأَهَا الْقَوْمُ ذَلَّتْ بِهَا أَلْسِنَتُهُمْ أُنْزَلَ اللَّهُ فِي إِثْرِهَا (آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ) فَلَمَّا فَعَلُوا ذَلِكَ نَسَخَهَا اللَّهُ تَعَالَى فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ (لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا) قَالَ: نَعَمْ (رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا) قَالَ: نَعَمْ (رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ) قَالَ: نَعَمْ (وَاغْفِرْ عَنَّا

وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَلَمْ تَوْفِّرْ لَنَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ قَالَ: نَعَمْ. رواه مسلم في الإيمان والبخاري والترمذي هنا والله أعلم^(۶۴).

ئەبو ھورەیرە (رەزای خودای لەسەر بێ) گوتی: کەئەم نایەتە ھاتە خوارەوہ:
 {لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبَدُّوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفَوْهُ
 يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ - ۲۸۴}.

واتە: ھەرچی وایە ئاسمان و زەوی دا ھەمووی ھی خودایەو مولک و
 دروستکراوی خۆیەتی، وە ھەرچی وایە ناو دڵ و دەروونتانا، چ ئاشکرای
 بکەن و چ بێشارنەوہ خودا لە پۆژی قیامەتدا موخاسەبەیی ئەو تان دەکا و
 پێتانی دەور دەکاتەوہ، ئەوسا بە ئارەزووی خۆیەتی ھەرکەسێ خواستی
 لەسەر بێ چاوپۆشی لێ دەکا، ھەرکەسێ خواستی لەسەر بێ ئەشکەنجەیی
 دەدا چونکە خودا دەسەلاتی بەسەر ھەموو شتێکا دەشکێ. گوتی: کەئەمە
 ھاتە خوارەوہ یارانێ پیغەمبەر (دروودی خودا لەسەر خۆیی و رەزای خودا لە یارانی بێ) تەواو
 سەخڵەت بوون، چوون بۆ خزمەتی و بەچۆک داھاتن و عەرزیان کرد: ئەو
 پەوانەکراوی خودا! ھەتا ئێستا خودای گەورە ئەم ئەرکانەیی داوہ
 بەسەرمانا و ئەم کردارانەیی کردووە بەئەرکی سەرشانمان، وەک نوێژ و پۆژوو
 خەبات و زەکات وە بۆ ئەمانە سەرمان پیوہ نەبوو، چونکە تەوانای ئەو مان
 ھەبوو وە لەو زەمانا ھەبوو، بەلام ئەو تانی ئەم نایەتە بۆ ھاتووە، بەراستی
 تەوانای ئەمەمان نییە! ئەویش (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: ھەیی ھەیی!
 وادیارە ئێوہش دەتانەوی کەوہک میللەتی ئەو دوونامەییە کە لەپیش ئێوہ
 بوون، کە تەورات و ئینجیلن، وەک ئەوان بلین:

{سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا - ۹۳/۲}.

واتە: کەچی ئەوان لەپاش فەرمانەکەیی خودا گوتیان: خودایە!
 فەرمانەکەتمان وەرگرت و بەگوێی خۆمان گویمان لێ بوو، بەلام نافەرمانیت

(۶۴) بخاری. تفسیر: ۴۵۴۵، ۴۵۴۶. مسلم. ایمان: ۳۲۵. ترمذی. تفسیر: ۲۹۹۲.

دهكهين و گويی پئی نادهين، واته بهكوردی و كورتی: گويم ليته بهلام بهگويت
ناكهم چه زهدت فهرمووی: نهكه شتی وابكه، بهلكوو بليين:
{ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ - ۲/۲۸۵ }.

واته: ئيمان و باوه پى ههيه پيغه مبهري خوشه ويست، بهو نامهيه كه
پهروهردگارى له لايهني خويه وه بۆي نادروده، كه قورئانی پيرۆزه، هه وره ها
موسولمانه كانيش باوه پرو ئيمانيان پيی ههيه، هه موويان باوه پريان هيئاوه
به خوداو به فريشته كانی و به نامه كانی و به پيغه مبهره كانی، كه خوی
ناردوونی بۆ ته می و ئامۆژگاری هوشياران، گشتيان دهليين: ئيمه جياوازی
ناكهين له نيواني هيج يهكئ له پيغه مبهره كانی خودادا له وه دا كه يهك بهيهك
به پيغه مبهري خودايان دهزانين، هه م دهليين: ئه ی خودای پهروهردگار!
فه رمانه كانی تۆمان بيست، به هۆی پيغه مبه رمانه وه، گهر دن كه چ بووين بۆ ئه و
فه رمانانه و داوای ئه وه ئه كهين له تۆ كه به كه ره می خۆت چاوپۆشی بكه ی له
تاوانه كانمان، ئه گه ر داوای چاوپۆشی له تۆ نه كهين ئه ی له كيی بكهين! له پاشه
پۆژدا له قيامه تدا مه صيرو سه ره نه نجاممان هه ر بۆ لای تۆيه و به بي
دهسته لاتي و به دهسته وساني، ده و له مه ندو گه دامان ديينه وه به رده ستي
خۆت. جا كه ئه مه يان به جي هيئا خودا حوكمی ئه و ئايه ته ی لا بردو ئه م
ئايه ته ی تری نارده خواره وه كه ده فهرمو ی:

{ لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا
تُؤَاخِذْنَا إِنْ نُسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا
رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى
الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ - ۲/۲۸۶ }.

واته: خودا ئه ركيکی و ا نادا به سه رشانی كه سيكا كه شانی هه لی
نه گری و داوایی له يهكئ ناكا كه له تاقه تيا نه بی، ئه وه ی چا كه بكا ده بی به
چه كي ده ستي و سوودی چا كه كه ی هه ر بۆ خويه تی، هه روا ئه وه ی خراپه بكا
ده بی به ملۆزمی گيانی و زيانی خراپه كه ی هه ر بۆ خويه تی ئه ی

موسولمانینہ! ئیوہش وەك یاران بکەن و کردارو گفتاری ئەوان بکەن بەسەر مەشق و پەپرەو بۆ خۆتان، ئەو نزاو پارانەوہی ئەوان کردیان ئیوہش بیکەن، ئەوان کەئەرکی لە ووزە بەدەر (تەکلیفی مالا یوطاق)یان لەسەر ھەلگیرا، لەسوپاسی خودا دا لەسەر پارانەوہکە ی خۆیان پۆیشتن و گوتیان: ئەی خودایە! ئەگەر ھەنئ لەئەرکی سەرشان ی خۆمان لەبیرچوو، یا بەھەلە کردمان تۆ لیئمان مەگرەو لەسەر ئەوہ سزاو ئازارمان مەدە ئەی پەروەردگاری ئیمە! باری قورس مەھاویرە سەرشانمان وەکوو خۆ کوشتن بۆ گیرابوونی پەشیمانی و برینی پارچە بەرگی کەپیس بووبئ، وەك ئەم بارە قورسەت دابوو بەسەر شانی گەلی جوولەکەدا کەلەپیش ئیمە بوون، ئەی پەروەردگاری ئیمە! دەرەو بەلاو ئازاوەو ئاشووبیکی وامان بەسەردا مەدە کەلە بارمانا نەبئ، شوینەواری تاوان و گوناھەکانمان کویر کەرەوہو ئازارمان مەدە، وە عەیب و نەنگەکانمان بپۆشەو کردەوہی باشمان دەربخە، وە بە لوتف و کەرەمی خۆت پەحمان پئی بکەو نازو بەھرەو پەحمەت برێژە بەسەرمان دا ھەر تۆی سەرداری ئیمەو جگە لە تۆ پشت و پەنای ترمان نییە سەرەپای ئەمانەیش یارمەتیمان بدە بۆ خەبات و تیکۆشان و زالمەن بکە بەسەر کۆمەلە ی کافرو بئ بڕواکانا یاران کاتئ ئەم دووعایانەیان دەکرد خودای گەورەو مەزن لەم چوار شوینەدا دەیفەرموو: بەئئ باشە دووعاکەتان قەبوول دەکەم.

یەکەم لەپاش ووشەئ: (إِنْ لِّسِنَا أَوْ أَخْطَأْنَا).

دووہم: لەپاش ووشەئ: (عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا).

سییەم: لەپاش ووشەئ: (مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ).

چوارەم: لەپاش ووشەئ: (فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ) (م/ب/ت).

سەووەی بەقەرە چارای مەحشەرە

شەووەی مەحکەمە مە دەوری سەقەرە

بوّ خاوه‌نی خووی سهر پارێزهره
 تریاقی سیدری گشت جادوو گهره!
 له‌بهر کردنی کللی گهنجه
 زایه‌کردنی جیی داخو په‌نجه
 شه‌یتان پارێزه‌ له‌ مالن کها
 سووره‌ی به‌قه‌ره‌ی خیترا له‌ناوا!!
 سهر پای گشت شتن پریاسکه‌ی میسکه
 شه‌وقی بوّ دل و ده‌روون تریسکه!
 بیکه‌ به‌گول و چاوو دل به‌ هه‌نگ
 بمژه‌ هه‌لل و هه‌نگوینی بن نه‌نگ!
 جا سه‌یری پووت که چۆن ده‌بن به‌مانگ
 خه‌رمانه‌ده‌دا به‌ ناوازه‌ی بانگ
 جا سه‌یری پووت که چۆن ده‌بن به‌خۆر
 په‌لکه‌ په‌نگینه‌ی وورشه‌ی له‌حه‌و جوړ!!
 برا، له‌م دنیا کردم به‌راوورد
 خۆشی و ناخۆشی، له‌ درشت و وورد
 زوربه‌ی دوور کوژه‌و نزیک خنکینه
 ناخۆشی به‌خشه‌و خۆشی پسینه!
 نه‌وه‌ی به‌فراوی که‌لله‌ ته‌زینه
 بوّ پنه‌ری دل وه‌کووه‌ هه‌وینه:
 حووبی خودایه‌، به‌ رۆح بی‌سینه

به‌سهر و به‌مال به‌دهستی بیتنه!

له‌گه‌ل خو‌دادا دل دابه‌ینه

دنیش جار جار به‌دهم بدوینه!!

به‌سهر براتاقه‌ت خو مه‌نوینه

بو یه‌کتر بینه وینه و ناوینه

سووره‌ی به‌قهره به‌دل بخوینه

سیجری حه‌للی به‌نده لاوینه

٤) سووره‌ی نالی عیمران

(به‌ناوی یه‌زدانی به‌خشنده‌ی میهره‌بان سورة آل عمران)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ - ٧/٣}.

واته: خودا نهو خودایه‌ته که نار دوویه‌ته خواره‌وه بو سهر دلی تو قورئانی پیروژ که نامه‌ی نووسراوی خودایه، هندی له نایه‌ته‌کانی واتاو مانایان دیاره ووشه‌کانی دیاری و ناسراون، له‌به‌ر نه‌وه نه‌م جوړه نایه‌تانه داده‌نرین به سهرچاوه دایکانه له‌ناو قورئانه‌که‌دا، وه نایه‌ته‌کانی تر له‌به‌ر پووناکی نه‌وان و له‌سهر خه‌ت و هیلی ره‌نگریژی نه‌وان واتایان دهرده‌که‌وئ، وه هندی تر له نایه‌ته‌کانی چهن واتایی هه‌ل ده‌گرن و قامی واتایان پیویستی هیه به لی‌کولینه‌وه‌یه‌کی وورد، جا نه‌و که‌سانه که دلیان پره له مه‌یلی ریی چه‌وت و له‌پریی راست لاده‌دن و هه‌میشه منه‌یی کویره‌پی و لاری ده‌که‌ن و له‌شاری دهرده‌چن نه‌وه نه‌و به‌دبه‌ختانه ده‌که‌ونه شوینی نه‌م

ئایه‌تانه که‌چهن واتایی هه‌ل ده‌گرن و هه‌ول ناده‌ن که‌له به‌ر پووناکی ئایه‌ته موحه‌که‌مه‌کان واتای ئایه‌ته موته‌شابییه‌که‌ن لێ بده‌نه‌وه ئه‌مه‌ش که‌ده‌که‌ن به نام‌ه‌ردی ده‌یکه‌ن و له‌به‌ر ئه‌وه‌یه که‌ه‌ن ده‌که‌ن که‌ به‌گومان و خه‌یالاتی هه‌یج و پووج موسو‌ل‌مانان له‌په‌ڕی ده‌ربه‌که‌ن و تووشی پشیوویی ئایینی یان بکه‌ن، هه‌روه‌ک ده‌یان‌ه‌وێ له‌سه‌ر هه‌وای نه‌فس و ئاره‌زووی ده‌روونی خو‌یان ته‌ئویلیان بکه‌ن، وه‌ل‌حال ته‌ئویلی راستی ئه‌و ئایه‌ته موته‌شابییه‌ چهن واتایانه به‌س خودا به‌باشی ده‌یزانی له‌گه‌ڵ زانا به‌رزه‌کانا که‌ پایه‌یه‌کی دامه‌زراویان هه‌یه له‌عیلم و زانستا. ده‌لێن: ئیمان و باوه‌رمان هه‌یه به‌م موته‌شابییه‌انه له‌سه‌ر ئه‌و ته‌رزه که‌ خودا قه‌صدی کردوون، خودا ده‌فه‌رمو‌ی: ئه‌مانه خاوه‌ن بیرو هوشی ساغن بۆیه وه‌ها به‌جوانی ته‌سه‌ووری حه‌قیقه‌ت ده‌که‌ن.

۳۷۵۴- قَالَتْ: عَائِشَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) ثَلَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هَذِهِ الْآيَةُ (هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ) إِلَى قَوْلِهِ (أُولَئِكَ الْأَنْبَاءُ) قَالَتْ: ثُمَّ قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ، فَأُولَئِكَ الَّذِينَ سَمَى اللَّهُ، فَاخْذَرُوهُمْ^(۱).

عائیشه (خودای لێ پازی بێ) ده‌لێ: پیغه‌مبه‌ر (برووی خودای له‌سه‌ر بێ) ئه‌م ئایه‌ته‌ی خو‌ینده‌وه‌و له‌ پاشا فه‌رمو‌ی: کاتێ ئه‌و که‌سانه‌ت دی که‌ شوینی ئه‌و ئایه‌تانه ده‌که‌ون که‌چهن واتایی هه‌ل ده‌گرن و پییان ده‌گوتری: ئایه‌ته موته‌شابییه‌که‌ن و پ‌واله‌تی ئه‌و ئایه‌تانه ده‌که‌ن به‌ بیانوو و به‌هانه‌و چاو‌وپ‌اوی له‌مه‌ردوم پێ ده‌که‌ن و خه‌لکی پێ له‌خشته ده‌به‌ن، ئه‌ی گو‌ی‌دارا بزانه که‌نه‌وانه ئه‌و که‌سانه‌ن که‌ خودا ناوی بر‌د‌وون و ده‌رباره‌یان له‌ قورئانا فه‌رمو‌یه‌تی: { فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ } د‌ل

(۱) بخاری. تفسیر: ۴۵۴۷. مسلم. علم: ۶۷۱۷. ابوداود. سنه: ۴۵۹۸. ترمذی. تفسیر القرآن: ۲۹۹۳، ۲۹۹۴.

ده غمزاره‌کان له دووی نایه‌ته چهن و اتا هه لگړه‌کان ده‌گه‌ړین، به‌نیازی نه‌وه‌ی که‌ناژاوه به‌رپابکه‌ن حه‌زرت فه‌رمووی: جا که‌واته نه‌ی گه‌ی ئیسلا‌م! خو‌تانیان لئ پپاریزن و مه‌ترسیتان لی‌یان هه‌بئ (ش/د/ت - (خودای لئ پازی بئ)).

۳۷۵۵- وَ سَمِعَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَجُلَيْنِ اخْتَلَفَا فِي آيَةِ فَعُرِفَ فِي وَجْهِهِ الْغَضَبُ وَقَالَ: إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِاخْتِلَافِهِمْ فِي الْكِتَابِ. رواه مسلم في الإيمان^(۲).

پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سرب‌ئ) جاری به‌ر گوئی که‌وت، دوو پیاو نا‌کوکییان بوو له‌سهر و اتای نایه‌تئ، توو‌په‌یی به‌پرووی پیغه‌مبهره‌وه (دروودی خودای له‌سرب‌ئ) دیاربوو، فه‌رمووی: میلله‌ته‌کانی پیش ئیوه بویه له‌ناو چوون و فه‌وتان چونکه له‌سه‌رنامه‌ی خو‌یان ده‌بوو به‌نا‌کوکییان و دوو به‌ره‌کییان تئ ده‌که‌وت! (م).

۳۷۵۶- عن ابن عباس (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ: {قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ}. رواه الطبراني^(۳).

لی‌ره‌دا ده‌لئ: له‌ ئیبنو‌عه‌بباسه‌وه (خودایان لئ پازی بئ) له‌ پیغه‌مبهره‌وه ده‌فه‌رموئ (دروودی خودای له‌سرب‌ئ): نه‌و ناوه هه‌ره گه‌وره‌یه‌ی خودا که‌ حالئ وایه هه‌رکاتئ یه‌کئ به‌و ناوه‌ی هاواری لئ بکا دئ به‌ ده‌نگیه‌وه و مرا‌زه‌که‌یی ده‌داتئ، نه‌و ناوه پېرو‌زه‌یه له‌م نایه‌ته دایه:

{قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ}. (ته‌به‌رانی).

(۲) مسلم. علم: ۶۷۸.

(۳) سکت عن درجته الشارح.

۳۷۵۷- ⇒ (ب/ ۴/ ز ۱۱۷/ ل ۳۸۵/ ف ۳/)^(۴).

۳۷۵۸- وَعَنْهُ أَي (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ) (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: كُلُّ بَنِي آدَمَ يَطْعُنُ الشَّيْطَانَ فِي جَنْبِهِ يَصْبِغُهُ حِينَ يُولَدُ، غَيْرَ عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ، ذَهَبَ يَطْعُنُ فَطَعَنَ فِي الْحِجَابِ. رواه البخاري في بدء الخلق^(۵).

نه بو هورهیره (خودای سن پازی بن) له‌حه‌زده‌ته‌وه ده‌فه‌رموی (دروودی خودای لسه‌ر بن): هه‌موو ئاده‌میزادی (له‌کاتی له‌دایکبوونی دا) شه‌یتان به‌سه‌ره په‌نجه‌ی ده‌ژهنی به‌هه‌ردوو ته‌نشتی دا، ته‌نیا عیسی‌ای کوپی مه‌ریه‌م نه‌بی، شه‌یتان چوو که‌تی سره‌وینی، به‌لام بۆینه‌کراو له‌جیاتی بسره‌وینه‌ته عیسا خو‌ی، سره‌واندیه کیسه‌که‌ی! (ب).

۳۷۵۹- ⇒ (ب/ ۵/ ز ۹/ ل ۶۵/ ف ۶/)^(۶).

۳۷۶۰- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سُفْيَانَ مِنْ فِيهِ إِلَى فِي قَالَ: انْطَلَقْتُ فِي الْمُدَّةِ الَّتِي كَانَتْ بَيْنِي وَبَيْنَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: فَبَيْنَمَا أَنَا بِالشَّامِ إِذْ جِئْتُ بِكِتَابٍ مِنَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى هِرْقَلٍ جَاءَ بِهِ دُخِيَةُ الْكَلْبِيِّ فَدَفَعَهُ إِلَيَّ عَظِيمٍ بُصْرَى، فَدَفَعَهُ عَظِيمٌ بُصْرَى إِلَيَّ (هِرْقَلٌ) فَقَالَ: هِرْقَلُ هَلْ هُنَا أَحَدٌ مِنْ قَوْمِ هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ؟ فَقَالُوا نَعَمْ. فَدُعِيتُ فِي نَفَرٍ مِنْ قُرَيْشٍ فَدَخَلْنَا عَلَى هِرْقَلٍ، فَأَجْلَسَنَا بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ: أَيُّكُمْ أَقْرَبُ نَسَبًا مِنْ هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ؟ فَقَالَ: أَبُو سُفْيَانَ: أَنَا. فَأَجْلَسُونِي بَيْنَ يَدَيْهِ، وَأَجْلَسُوا أَصْحَابِي خَلْفِي، ثُمَّ دَعَا بِتَرْجُمَانِهِ فَقَالَ: قُلْ لَهُمْ إِلَى سَائِلٍ هَذَا عَنْ هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ، فَإِنْ كَذَبَنِي فَكَذِّبُوهُ. قَالَ: أَبُو سُفْيَانَ وَآيُمُ اللَّهِ، لَوْلَا أَنْ يُؤْثِرُوا عَلَيَّ الْكَذِبَ لَكَذَبْتُ. ثُمَّ قَالَ: لَتَرْجُمَانِهِ سَلُهُ كَيْفَ حَسَبَهُ فَيَكُفُّ؟ قُلْتُ هُوَ فِينَا ذُو حَسَبٍ. قَالَ: فَهَلْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مَلِكٌ؟ قُلْتُ لَا. قَالَ: فَهَلْ كُنْتُمْ تَتَّهَمُونَهُ بِالْكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ مَا قَالَ؟ قُلْتُ لَا. قَالَ: أَتَيْتُكَ أَشْرَافُ

^(۴) تقدم في المجلد الرابع. تسلسل / ۱۱۷ رقم: ۳۲۱۱/۳.

^(۵) بخاري. تفسير: ۴۵۴۸.

^(۶) تقدم في المجلد الخامس. تسلسل: ۹ رقم: ۳۲۹۳ / ۶.

التَّاسِ أَمْ ضَعَفَاؤُهُمْ؟ قُلْتُ بَلْ ضَعَفَاؤُهُمْ. قَالَ: يَزِيدُونَ أَوْ يَنْقُصُونَ؟ قُلْتُ لَا بَلْ يَزِيدُونَ. قَالَ: هَلْ يَرْتَدُّ أَحَدٌ مِنْهُمْ عَنْ دِينِهِ، بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ، سَخَطَةٌ لَهُ؟ قُلْتُ لَا. قَالَ: فَهَلْ قَاتَلْتُمُوهُ؟ قُلْتُ نَعَمْ. قَالَ: فَكَيْفَ كَانَ قِتَالُكُمْ إِيَّاهُ؟ قُلْتُ تَكُونُ الْحَرْبُ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ سِجَالًا، يُصِيبُ مِنَّا وَتُصِيبُ مِنْهُ. قَالَ: فَهَلْ يَغْدِرُ؟ قُلْتُ لَا وَنَحْنُ مِنْهُ فِي هَذِهِ الْمُدَّةِ لَا نَذَرِي مَا هُوَ صَانِعٌ فِيهَا. قَالَ: وَاللَّهِ مَا أَمَكَّنِي مِنْ كَلِمَةٍ أَدْخِلَ فِيهَا شَيْئًا غَيْرَ هَذِهِ. قَالَ: فَهَلْ قَالَ: هَذَا الْقَوْلُ أَحَدٌ قَبْلَهُ؟ قُلْتُ لَا. ثُمَّ قَالَ: لِتَرْجُمَانِهِ قُلْ لَهُ إِيَّي سَأَلْتُكَ عَنْ حَسْبِهِ فِيكُمْ، فَرَعَمْتَ اللَّهُ فِيكُمْ دُو حَسْبٍ، وَكَذَلِكَ الرُّسُلُ تُبْعَثُ فِي أَحْسَابٍ قَوْمِهَا، وَسَأَلْتُكَ هَلْ كَانَ فِي آبَائِهِ مَلِكٌ فَرَعَمْتَ أَنْ لَا فَقُلْتُ لَوْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مَلِكٌ قُلْتُ رَجُلٌ يَطْلُبُ مَلِكَ آبَائِهِ، وَسَأَلْتُكَ عَنْ أَتْبَاعِهِ أَضَعَفَاؤُهُمْ أَمْ أَشْرَافُهُمْ فَقُلْتُ بَلْ ضَعَفَاؤُهُمْ، وَهُمْ أَتْبَاعُ الرُّسُلِ، وَسَأَلْتُكَ هَلْ كُنْتُمْ تَتَّهِمُونَهُ بِالْكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ: مَا قَالَ: فَرَعَمْتَ أَنْ لَا، فَعَرَفْتُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِيَدَّعِ الْكَذِبَ عَلَى النَّاسِ ثُمَّ يَذْهَبُ فَيَكْذِبُ عَلَى اللَّهِ، وَسَأَلْتُكَ هَلْ يَرْتَدُّ أَحَدٌ مِنْهُمْ عَنْ دِينِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ سَخَطَةٌ لَهُ فَرَعَمْتَ أَنْ لَا، وَكَذَلِكَ الْإِيمَانُ إِذَا خَالَطَ بِشَاشَةِ الْقُلُوبِ، وَسَأَلْتُكَ هَلْ يَزِيدُونَ أَمْ يَنْقُصُونَ فَرَعَمْتَ أَنَّهُمْ يَزِيدُونَ، وَكَذَلِكَ الْإِيمَانُ حَتَّى يَتِمَّ، وَسَأَلْتُكَ هَلْ قَاتَلْتُمُوهُ فَرَعَمْتَ أَنَّكُمْ قَاتَلْتُمُوهُ فَتَكُونُ الْحَرْبُ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ سِجَالًا، يَنَالُ مِنْكُمْ وَتَنَالُونَ مِنْهُ، وَكَذَلِكَ الرُّسُلُ تُبْعَثُ، ثُمَّ تَكُونُ لَهُمْ الْعَاقِبَةُ، وَسَأَلْتُكَ هَلْ يَغْدِرُ فَرَعَمْتَ أَنَّهُ لَا يَغْدِرُ، وَكَذَلِكَ الرُّسُلُ لَا يَغْدِرُ، وَسَأَلْتُكَ هَلْ قَالَ: أَحَدٌ هَذَا الْقَوْلُ قَبْلَهُ فَرَعَمْتَ أَنْ لَا، فَقُلْتُ لَوْ كَانَ قَالَ: هَذَا الْقَوْلُ أَحَدٌ قَبْلَهُ قُلْتُ رَجُلٌ اتَّخَذَ يَقُولَ قِيلَ قَبْلَهُ. قَالَ: ثُمَّ قَالَ: بِمَ يَأْمُرُكُمْ قُلْتُ بِأَمْرُنَا بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالصَّلَاةِ وَالْعَقَابِ. قَالَ: إِنْ يَكُ مَا تَقُولُ فِيهِ حَقًّا فَإِنَّهُ نَبِيٌّ، وَقَدْ كُنْتُ أَغْلَمُ أَنَّهُ خَارِجٌ، وَلَمْ أَكُنْ أَظُنُّهُ مِنْكُمْ، وَلَوْ أَنِّي أَغْلَمُ أَنِّي أَخْلَصْتُ إِلَيْهِ لِأَحْبَبْتُ لِقَاءَهُ، وَلَوْ كُنْتُ عِنْدَهُ لَفَسَلْتُ عَنْ قَدَمَيْهِ، وَلَيَنْلُغَنَّ مُلْكُهُ مَا تَحْتَ قَدَمَيَّ. قَالَ: ثُمَّ دَعَا بِكِتَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَرَأَهُ، فَإِذَا فِيهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ، إِلَى هِرْقُلَ عَظِيمِ الرُّومِ، سَلَامٌ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى، أَمَّا بَعْدُ، فَإِنِّي أَدْعُوكَ بِدَعَايَةِ الْإِسْلَامِ، أَسْلِمْتَ تَسْلَمَ، وَأَسْلِمَ يُوْتِكَ اللَّهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ، فَإِنْ تَوَلَّيْتَ فَإِنَّ عَلَيْكَ إِثْمَ الْأَرِيسِيِّينَ، (وَقُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا

مَنْ دُونَ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ). فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ قِرَاءَةِ الْكِتَابِ ارْتَفَعَتِ الْأَصْنَواتُ عِنْدَهُ، وَكَثُرَ اللَّعْطُ، وَأَمَرَ بَنَاتُ فَاخْرَجَتْنا قَالَ: فَقُلْتُ لِأَصْحَابِي حِينَ خَرَجْنَا لَقَدْ أَمَرَ ابْنُ أَبِي كَبْشَةَ، أَنَّهُ لِيَخَافَهُ مَلِكُ بَنِي الْأَصْفَرِ فَمَا زِلْتُ مُوقِنًا بِأَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَّهُ سَيَظْهَرُ حَتَّى أَدْخَلَ اللَّهُ عَلَيَّ الْإِسْلَامَ. قَالَ: الزُّهْرِيُّ فِدَعَا هِرْقُلُ عَظَمَاءَ الرُّومِ فَجَمَعَهُمْ فِي دَارٍ لَهُ فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الرُّومِ، هَلْ لَكُمْ فِي الْفَلَاحِ وَالرَّشْدِ آخِرَ الْأَيِّدِ، وَأَنْ يَثْبِتَ لَكُمْ مُلْكُكُمْ قَالَ: فَحَاصُوا حَيْصَةَ حُمُرِ الْوَحْشِ إِلَى الْأَبْوَابِ، فَوَجَدُوهَا قَدْ غُلِقَتْ، فَقَالَ: عَلَىٰ بِهِمْ. فِدَعَا بِهِمْ فَقَالَ: إِنِّي إِنَّمَا اخْتَبَرْتُ شِدَّتَكُمْ عَلَىٰ دِينِكُمْ، فَقَدْ رَأَيْتُمْ مِنْكُمْ الَّذِي أُحْبِبْتُ. فَسَجَدُوا لَهُ وَرَضُوا عَنْهُ. رواه البخاري هنا ومسلم في الجهاد^(۷).

ئيبنو عه‌بباس (خوديان لى پازى بى) گوتى: ئه‌بو سوفيان به‌زمانى خۆى بۆيگىرامه‌وه گوتى: له‌كاتى پێكه‌وتن (صولحى) ى حوده‌يببیه‌دا كه‌له‌ نێوانى من و پێغه‌مبه‌ردا كرابوو چووم بۆ شام له‌وكاته‌دا كه‌من له‌شام بووم له‌كوئایى سالى شه‌شه‌مى كوچى دا ديحیه‌ى كه‌لبى نامه‌یه‌كى هینا، له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه (سرودى خودای لى‌سەر بى) نووسرابوو بۆ قه‌یصه‌رى پۆم كه‌ هه‌رقله‌، ديحیه‌ كاغه‌زه‌كه‌ى پێغه‌مبه‌ر (سرودى خودای لى‌سەر بى) ده‌داته‌ ده‌ست سه‌ردارى بو‌صرا، سه‌ردارى بو‌صرايش ده‌یداته‌ ده‌ستى هه‌رقه‌ل خۆى، هه‌رقه‌ل له‌شكرى فارس دابوو به‌سه‌ریاو ته‌نگى پێ هه‌لچنى بوو، شام و هه‌موو ده‌ورو به‌رى شام تا جزیره‌وه‌ گه‌لى وولاتى تری لى داگیر كرد بوو، خۆى په‌ناى برد بوو بۆ قوسته‌نته‌نبیه‌، له‌وێشما ماوه‌یه‌كى دوورو درێژ‌گه‌مارۆى دابوو، كه‌خوا له‌شكرى فارسى له‌كوڵ كرده‌وه‌ بۆ سوپاسى ئه‌و به‌هره‌ گه‌وره‌یه‌ له‌ حیمصه‌وه‌ به‌پێیان چوو بۆ قودس كه‌نامه‌كه‌ى پێ ده‌گا ده‌لى: ئاده‌ى بگه‌رێن بزائن لێره‌دا كه‌سێ هه‌یه‌ كه‌ له‌هۆزى ئه‌م پیاوه‌ بى كه‌ ئه‌م كاغه‌زه‌ى بۆ من

(۷) بخاري. بدء الوحي: ۷، ۵۱، ۲۶۸۱، ۲۸۰۴، ۲۹۴۱، ۲۹۷۸، ۳۱۷۴، ۴۵۵۳، ۵۹۸۰، ۶۲۶۰، ۷۱۹۶،

۷۵۴۱. مسلم. جهاد: ۴۵۸۲، ۴۵۸۴. أبوداود. أدب: ۵۱۳۶. ترمذی. استئذان: ۲۷۸.

نوو سیوهو خوئی به پیغه مبه‌ر ده‌زانی؟ ده‌لین: به‌لئ، گوتی: جا من و چهن که‌سیکی تری قورده‌یشییان بانگ کرد، که ده‌وری سیی که‌سی ده‌بووین، بردینیان هه‌تا چووینه لای هیره‌قل له‌ قودس، له‌به‌ر ده‌میا دایان نیشاندین قه‌یسهر له‌سه‌ر ته‌ختی پاشایی دانیشتبوو، تاجی له‌سه‌رابوو، گه‌وره‌گه‌وره‌ی پۆم و په‌تریق و قه‌شه‌و راهییبی زۆری له‌ده‌ورا بوو گوتی: کامتان به‌ خزمایه‌تی نزیک‌تره‌ به‌م پیاوه‌ که‌ گوايه‌ خوئی به‌ پیغه مبه‌ر ده‌زانی؟ ئه‌بو سوفیان گوتی: گوتم: من ئیتر منیان له‌به‌رده‌م خویا دانیشان و هاو‌پیکانمیان له‌ پشتمه‌وه‌ دانشان، ئینجا زبانه‌زان (ته‌رجمان) ده‌کی خوئی بانگ کردو گوتی: پییان بلئ: ئه‌وا من له‌م پیاوه‌ پرسیار ده‌که‌م و هه‌والئ ئه‌و پیاوه‌ی لئ ده‌پرسم که‌ ده‌لئ من پیغه مبه‌رم، جا ئه‌گه‌ر ئه‌م له‌و باره‌یه‌وه‌ به‌درۆ وه‌لامی منی دایه‌وه‌ ئیوه‌ به‌درۆی بخه‌نه‌وه‌ ئه‌بو سوفیان گوتی: به‌خودا له‌به‌ر ئه‌وه‌ نه‌بوايه‌ که‌ پیم شه‌رم بوو درۆم لئ ده‌رکه‌وئ، ئه‌گینا ئه‌و پۆژه درۆم ده‌کردو قه‌یسهرم چه‌واشه‌ ده‌کرد له‌باره‌ی هه‌والئ پیغه مبه‌ره‌وه‌، چونکه‌ ئه‌و سه‌رده‌مه‌ من و حه‌ززه‌ت هاوداوا‌ی یه‌کتری بووین ئه‌نجا هیره‌قل به‌ز بانه‌زانه‌که‌ی گوت: لیئ پیرسه‌: بنه‌چه‌و په‌سه‌نی چۆنه‌ له‌ناوتانا خانه‌دانه‌ یانا؟ گوتم: تا بلئیت خانه‌دان و وه‌جاخزاده‌یه‌، گوتی: ئایا له‌ ناو باوو باپیریا شایان تیا هه‌لکه‌وتوو؟ گوتم: خه‌یر، گوتی: باشه‌ ئه‌م پیاوه‌ له‌پیش ئه‌وه‌دا که‌ بلئ من پیغه مبه‌ره‌م درۆتان لئ دیوه‌؟ گوتم: نه‌، گوتی: باشه‌ ئه‌وانه‌ی که‌ په‌یره‌وی ده‌که‌ن و ده‌چنه‌ سه‌ر ئایینی ئه‌و له‌ خانه‌دانه‌کانی خه‌لکن یا له‌ لازه‌بوون و بی نه‌واکانیان؟ گوتم: نه‌، هه‌ر لازه‌بوونه‌کانیان په‌یره‌وی ده‌که‌ن، گوتی: به‌ره‌به‌ره‌ زۆر ده‌بن یا که‌م ده‌که‌ن؟ گوتم: خه‌یر، به‌لکوو پۆژ به‌ پۆژ زۆر ده‌بن، گوتی: باشه‌ که‌س هه‌یه‌ له‌وانه‌ی که‌ ده‌چنه‌ سه‌ر ئه‌و ئایینه‌ له‌پاشا لیئ بیزار ببئ و پاش گه‌زبیتته‌وه‌ و ده‌رگه‌رئ و وازی لئ بینئ؟ گوتم: نه‌، گوتی: ئه‌ی شه‌پرو شو‌پرو جه‌نگتان له‌گه‌ل دا کردوو؟ گوتم: به‌لئ، گوتی: شه‌پکردن و جه‌نگینتان له‌گه‌لئا چۆنه‌؟

گوتم: تا ئیستا جهنگ له نیوانی ئیمه و ئه ودا دوو بهختی بووه: به نۆره و سه ره بوو، جاری واهیه ئه و زال ده بن به سه ر ئیمه داو جاری واش هیه ئیمه زال ده بین به سه ر ئه ودا* گوئی: باشه، ئه ی په یمان ده شکینن یانا؟ گوتم: تا ئیستا نه یشکاندووه، به لام ئیستا که په یمانیکمان له نیواندا هیه، ریکه و تووین له سه ر شه ر نه کردن، بۆ ماوه یه کی ناوبراو، جا نازانین ده یباته سه ر یانا، ئه بو سو فیان گوئی: به خودا ته نیا ئه م ووشه یه نه بن مه ودا ی تری نه دام، که تیجیننیک ی تی چینم و نه نگن له پیغه مبه ر بگرم. گوئی: باشه ئه ی که سی تر له پیش ئه مه وه قسه ی وایکردووه له ناوتانا؟ گوتم: نه، ئه نجا به زوبان زانه که ی خوئی گوئی: پئی بلن: من لیم پرسیت له لایه نی بنه چه و ره سه نی ئه م پیاوه وه، تۆ وه لامت دایه وه گوئی: که تا بلنن خانه دان و وه جازاده یه له ناومانا، ئه وه ش ئاداب و نه ریستی هه موو پیغه مبه ری بووه، هه موویان وانه، هه موو کاتن خودا که سیکی خانه دان و وه جازاده ی هه لباردووه و کردوویه تی به پیغه مبه رو ناردوویه تی بۆ سه ر هۆزه که ی خوئی، لیشم پرسیت که ئایا باوو باپیری ئه م پیاوه شایان تیا بووه یانا، تۆ گوئی نه، منیش له دلی خۆما گوتم: ئه گه ر له باوک و باپیریا پادشا ببوایه دم گوئی پیاویکه داوای مولک و ده ولته تی باوک و باپیری ده کا، پرسیاریشم لیت کرد ئایا په ی ره وانی ئه م پیاوه ره شه خه لک و کۆمه له ی مسکینه کانن، یا ناغا و به گزاده کانن، ئه وه بوو تۆ گوئی زه بوون و مسکینه کان په ی ره وی ده کهن، له راستی دا هه میشه زور به ی په ی ره وانی هه موو پیغه مبه ری ئه وانن لیستم

* نه م زۆران باز خیر و شه ر تاکه ی!

خۆ ئیمه سووتاین به سوین په تاکه ی

خوایه! سه رده من مه هدی به پیاکه ی

له چلکی ستم بووی زه وی پاک که ی!!

پرسی ئایا لەپیش ئەوەدا کە بۆی من پیغەمبەرم درۆتان لێ دیبوو، تۆ گووت نە، منیش گوتم: چۆن دەبێ پیاوی لەگەڵ خەڵکا درۆ نەکا، بەلام لەپاشا بچێ درۆ لەگەڵ خوادا بکا شتی وانابێ، من لەتۆم پرسى ئایا کەس هەیه لەشوینکەوتوانی کە بچیتە سەر دینەکەى و کە شارەزایی لێ پەیداکرد وازی لێ بینێ و بەدلى نەبێ، تۆ گووت نە، لەپراستی دا هەر کاتى دڵ کە خوشیی باوەرو ئیمان بچێژی و تام و چێژی لێ وەر بگرێ ئێتر هەتا هەتایە ئەو فیئکی باوەرە لەو دڵە ئارامە دەرنەچێ و دەبن بە گۆل و بۆلبۆل! دڵ کە ئاودرا بەشەرابی نوور. پیویستی نابێ بەسەرابی دوور. من لەتۆم پرسى کە ئایا پەپرەوانی ئەو لەزۆرین یا لەکەمین، تۆ گووت تا دێ زۆرتر دەبن! هەموو ئاین و بیرو باوەریکی دروست ناوایە، هەر لە زیادبوونە هەتا لەئەنجاما سەر دەگرێ و تەواو دەبێ، من لەتۆم پرسى ئایا شەپرو شوپرو جەنگتان لەگەڵ دا کردووە، تۆ گووت جەنگ و شەپمان لەگەڵ دا کردووەو تا ئیستا جەنگی نیوانمان دوو بەختی بووە، جارێ ئەو دەبیاتەووەو جارێ ئیمە دەیبەینەووە، لەپراستی دا ئەمە پرەوشی هەموو پیغەمبەرێ بوو، لەسەرەتاو تاقی دەکریئەووەو دووچاری سەراسی و ئیش و ئازار دەبن، بەلام لەئەنجام دا ئەوان سەردەکەون، کە خۆرەلھات بەرە بەرە سوپای زۆرو ستەم و ناھەقی ئاو دەکریئە ژیری و گۆلۆلەى دەکەوێتە لیژی من لە تۆم پرسى ئایا پەیمان و عەھد دەشکێنێ یانا، تۆ گووت: خاوەن پەیمانەو پەیمان ناشکێنێ، ئەمەش شیوەو رەفتاری گشت پیغەمبەرانە، پیغەمبەران قەت پەیمان ناشکێنن و بەلێن دەبنە سەر، من لەتۆم پرسى ئایا کەسیکی تر لەپیش ئەم دا ئەم داوایە ئەمى کردووە لەناوتاناو گووتویەتی من پیغەمبەرم! تۆ گووت نە، منیش لەدلى خۆما گوتم ئەگەر کەسیکی تر لە پیش ئەم دا ئەم قەسەیهی بکردایە دەمگوت: ئەم پیاوێش لاسکایی ئەو قەسەکۆنەیه دەکاتەو!! ئەبو سوفیان گوتی: ئەنجا هیرقەل گوتی: فەرمانتان بەچی پێ دەکاو دەلێ چی

بکه‌ن و چی مه‌که‌ن؟ گوتم: پیمان ده‌لی: نویژ بکه‌ن، زه‌کات بدن، خزم دۆست بن و بۆ خزم باش بن و مافی خزمایه‌تی به‌جی بیئن، ده‌ست پاک بن، داوین پاک بن، دهم دال پاک بن به‌نده‌یی ساغ به‌س بۆ خودای گه‌وره بکه‌ین، هیچ شتی نه‌که‌ین به‌ هاوه‌ل بۆ خودا، واز له‌و بت و خودا دروینانه بیئین که باوک و باپیرمان له‌کۆنا ده‌یانپه‌رستن هیرقه‌ل گوته‌ی: ئەمە‌ی تو ده‌یلت له‌بارە‌ی ئەو پی‌اوه‌وه ئە‌گەر راست و دروست بی ئە‌وه پیغه‌مبه‌ره، من ده‌مزان‌ی که‌ئەم پیغه‌مبه‌ره به‌زویی پەیدا دە‌بی و دی، به‌لام ئەم ده‌زان‌ی که‌له ئی‌وه‌یه ئە‌ی کۆمه‌له‌ی عه‌ره‌ب! وە‌من به‌ش به‌حالی خۆم ئە‌گەر بزەم قوتار دە‌بم و ده‌گه‌مه‌لای حەز ده‌که‌م بچم بۆ خزمه‌تی، ئە‌گەر له‌لای دە‌بووم قاچه‌کانیم ده‌شۆرد، به‌خودا قه‌له‌م‌ه‌وه‌و ده‌سته‌لاتی ئە‌و ده‌گاته ئە‌م شوین پایانه‌ی منیش وە‌خاکی به‌یتولمه‌قدیس و هه‌موو ولاتی شام و پۆم داگیر ده‌کا ئە‌بو سوفیان گوته‌ی: له‌پاشا داوای نامه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ری کردو خویندیه‌وه، ناوه‌رۆکه‌که‌ی ئە‌مه‌بوو: به‌ناوی یه‌زدانی به‌خشنده‌ی میهره‌بان، له‌ موحه‌مه‌ده‌وه که پیغه‌مبه‌ری خودایه، بۆلای هیرقه‌لی مه‌زنی پۆم، سلّوو دروود له‌ په‌یره‌وانی پێگه‌ی راستی، سلّو له‌راستی خوازان! له‌پاش ئە‌مه‌ من داوات لی ده‌که‌م که ئیسلام بیت، ئیسلام ببه‌ له‌هه‌ردوو جیهاندا سه‌لامه‌ت ده‌بیت، ئیسلام ببه‌ خودا له‌باتی جاری دوو جار ئە‌جرو پاداشتت ده‌داتێ چونکه هه‌موو خاوه‌ن نامه‌یه‌کی نۆ موسوڵمان دوو پاداشی بۆ هیه، سه‌ره‌رای ئە‌وه‌ش که‌ده‌بی به‌ مامۆستای نیشاندهری خیر بۆ هه‌موو ده‌ست و په‌یوه‌نده‌که‌ی خۆت و ده‌بی به‌سه‌ر مه‌شق بۆیان ئە‌گەر سه‌رپێچیش ده‌که‌ی و گه‌ردن که‌چ ناکه‌ی بۆ ئیسلام ئە‌وه بزانه که‌هه‌م ئۆبال و گوناھی خۆت و هه‌م ئۆبال و گوناھی مسکین و وه‌رزیره‌کانیش له‌ئە‌ستۆی تۆیه چونکه ئە‌وان ژیر ده‌ستی تۆن و چاویان له‌ده‌می تۆیه. هه‌روه‌ها داوات لی ده‌که‌م به‌هۆی ئە‌م ئایه‌ته‌شه‌وه که ده‌فه‌رموی:

{قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّنْ دُونِ اللَّهِ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ - ۳/۶۴}.

واته: ئەه‌ی ئەه‌لی کێتاب! ئەه‌ی خاوه‌ن نامه‌کان! ئەه‌ی کۆمه‌له‌یی که خودا نامه‌ی خۆیی به‌هۆی پێغه‌مبه‌ری له‌ پێغه‌مبه‌ره‌کانیه‌وه‌ بۆ ناردوون! وه‌رن بۆسه‌ر وه‌رگرتنی تاقه‌ فه‌رمووده‌یی، که‌ بۆ ئێمه‌ و بۆ ئێوه‌ یه‌کسانه‌ و چون یه‌که‌ به‌بێ جیاوازی، که‌ بریتییه‌ له‌ نیازپاکی و ساغی له‌گه‌ڵ خودادا وه‌ئه‌م مه‌به‌سته‌ش به‌م چه‌ن یاسایه‌ دێته‌جێ، یه‌که‌م عیباده‌ت و په‌رستن و خودا په‌رستی بۆ که‌سی تر نه‌که‌ین بۆ خودای گه‌وره‌ نه‌بێ، دووه‌م هاوه‌ل و هاوبه‌ش و ژن و کوپو کچ و باوک و دایکی بۆ بێیار نه‌ده‌ین، سییه‌م له‌ناو خۆمانا یه‌کتی نه‌که‌ین به‌خودا و هه‌ک خودا بیکه‌ین به‌ خاوه‌ن فه‌رمان و شت هه‌ل‌ل و هه‌رام بکا بۆمان به‌بێ وه‌رگرتنی فه‌رمان له‌خوداوه‌، جا نه‌گه‌ر ئه‌و خاوه‌ن نامانه‌ پشتییان هه‌ل‌کرد له‌م په‌ندو ئامۆژگاری و فه‌رمایشته‌ راست و دروسته‌ و پووینچیان له‌یه‌کتایی په‌رستی کرد ئه‌وا تۆ ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ر! هه‌م خۆت هه‌م په‌یره‌وه‌کانت پێیان بلێن: هه‌ق دیاره‌، ئاشکرایه‌ و به‌لگه‌ نه‌ویسته‌، که‌ ئێوه‌ قه‌بوولی ناکه‌ن ئه‌وا ئاگادارب‌ن و به‌شایه‌ت بن ئێمه‌ فه‌رمانبه‌رداری خوداین و موسوڵمانین. ئەه‌و سوفیان گوتی: که‌ هێر قه‌ل له‌ خویندنه‌وه‌ی نامه‌که‌ بووه‌، له‌ده‌وری بوو به‌زله‌ زل و قاو و قیز، ئیت‌ر ده‌ستور درا ئێمه‌ کراینه‌ ده‌ره‌وه‌، که‌ چووینه‌ ده‌ره‌وه‌ به‌هاوپی‌کانی خۆم گوت: به‌راستی کاری کوپه‌که‌ی ئەه‌و که‌بشه‌ گه‌وره‌ بووه‌، خۆ ئەه‌وته‌ شای پۆمیش لی‌ ده‌ترسی ئەه‌و که‌بشه‌ باوکی شیریی پێغه‌مبه‌ر بووه‌، می‌ردی هه‌لیمیه‌ که‌ دایه‌نی هه‌زه‌ت بووه‌ ئیت‌ر هه‌ر له‌و کاته‌وه‌ من زانیم که‌ کارو باری پێغه‌مبه‌ر (سه‌یدی خودای له‌سه‌ر بێ) سه‌رده‌که‌وئ و گومانم له‌وه‌دا نه‌بوو، تا ئەه‌و پۆژه‌ی خودا کردم‌ی به‌ موسوڵمان و چوومه‌ سه‌ر ئایینی ئیسلام زوه‌ری که‌ ئەم فه‌رمووده‌یه‌ی گێراوه‌ته‌وه‌ له‌ عوبه‌یدوللای کوپی عه‌بدوللای کوپی عوتبه‌وه‌ له‌ ئیبنو عه‌باسه‌وه‌ ده‌لی: ئەنجا هێر قه‌ل پیاوه‌ گه‌وره‌کانی ولاتی پووم بانگ ده‌کات و

له‌مالی خوی کویان ده‌کاته‌وه‌و پنیان ده‌لی: ئه‌ی کۆمه‌له‌ی پووم! ئه‌گه‌ر ده‌تانه‌وی سهربه‌رزو سهر فراز بن هه‌تا هه‌تایه وه ملک و ده‌وله‌تیشتان به‌رده‌وام بئو بمینی وهرن زووکهن موسولمان بین. گوتی: به‌لام ئه‌وان وه‌ک کهره کیوی ده‌شه‌له‌ژین و به‌ره‌و ده‌رگاگان هه‌ل ده‌تیزینن، ده‌روانن ده‌رگاگان داخراون جا هیرقه‌ل ده‌لی: بانگیان که‌نه‌وه بۆلای خۆم، که بانگی کردنه‌وه پنیانی گوت: ئه‌وه من تاقیم کردنه‌وه، ویستم بزانه‌م تا چ پاده‌یی ئایینی خۆتان به‌توندی گرتوه‌وه، باش بوو کرداره‌که‌تان به‌دلی من بوو. ئیتر ئه‌وانیش کوپنوشی بۆده‌به‌ن و گله‌ییان لینی نامینی (ب/م - خودایان لئ پازی بن).

۳۷۶۱- ونزل - لَمَّا قَالَتْ: الْيَهُودُ نَحْنُ عَلٰى دِيْنِ اِبْرَاهِيْمَ وَقَالَتْ: النَّصَارَى نَحْنُ عَلٰى دِيْنِ اِبْرَاهِيْمَ: (مَا كَانَ اِبْرَاهِيْمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ)^(۸).

کاتی جووله‌که‌کان گوتیان: ئیمه له‌سه‌ر دینی ئیبراهیمین، وه گاوه‌کانیش گوتیان: ئیمه له‌سه‌ر دینی ئیبراهیمین، ئه‌م ئایه‌ته هاته خواره‌وه:

{ مَا كَانَ اِبْرَاهِيْمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ - ۶۷/۳ }.

واته: به‌هیچ جوړی ئیبراهیم له‌سه‌ر ئایینی جووله‌که نه‌بوو، که عوزه‌یر به‌کوپری خودا ده‌زانن، وه‌له‌ سه‌ر ئایینی گاوه‌ نه‌بوو، که عیسا به‌کوپری خودا داده‌نین، به‌لام مه‌ردیکی له‌پرو پوچ لاده‌رو موسولمان بووه‌و پووی له‌پراستی کردوه‌وه، وه‌له‌وه‌که‌سانه نه‌بووه‌که‌هاوبه‌ش داده‌نین بۆ خوداو بقیه‌رستی ده‌که‌ن.

۳۷۶۲- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ وَلاَةً مِنَ النَّبِيِّينَ وَإِنَّ وَلِيَّ أَبِي وَخَلِيلِي وَخَلَّي رَّبِّي. ثُمَّ قَرَأَ (إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِاِبْرَاهِيْمَ

(۸) لم ينسب إلى أي كتاب من قبل المؤلف.

لِّلَّذِينَ أَتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ. رواه الترمذي بسند صحيح^(۹).

عەبدوللا (خودای لێ پازی بێ) گوئی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: هەموو پیغه‌مبەری لەناو پیغه‌مبەرەکانا ئاشنایەکی هەبوو، ئاشنای منیش ئیبراھیمە، کە هەم باوکەو هەم دۆست و خۆشەویستمە هەرەك دۆست و خۆشەویستی خودایە ئینجا حەزەت (دروودی خودای لەسەر بێ) خۆیندیەو:

{إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ - ۶۸/۳}.

واتە: بەراستی نزیکترین و لەبەرترین کەس بە ئیبراھیم ئەو کەسانە بوون کە لەوختی خۆیا پەڕەوی ئەویان کردوو، و ئەم پیغه‌مبەرە کە ناوی موحمەدەو ناوێ جەوانەکی خۆی پڕ بەبەرەتی، و ئەو کەسانە کە باوەڕیان هێناو بە موحمەد، خودای گەرەش خۆی دۆست و یارمەتیدەری موسولمانانە لە هەردوو جیهانا (ت-س/ص).

۳۷۶۳- ⇨ (ب/۲-ز- ۱۴۷ ل- ۳۰۱ چاپی/۱ ف- ۲+ ۴)^(۱۰).

۳۷۶۴- عَنْ أَبِي أُمَامَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ اقْتَطَعَ حَقَّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ بِمِثْلِهِ فَقَدْ أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ النَّارَ وَحَرَّمَ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ. فَقَالَ: لَهُ رَجُلٌ وَإِنْ كَانَ شَيْئًا يَسِيرًا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: وَإِنْ قَضِيًّا مِنْ أَرَاكَ. رواه مسلم في الإيمان^(۱۱).

ئەبو ئومامە (خودای لێ پازی بێ) گوئی: حەزەت (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: ئەوێ بە سویندو سویندکاری هەقی پیاویکی موسولمان بەناڕەوا بیچڕی بۆ خۆی خودا ئاگری بۆ دەبریتەو دەیکا بە مووچەو جیرە بۆی و

(۹) صحیح عند الترمذی.

(۱۰) تقدم في مجلد / ۲ تسلسل: ۱۷۳ رقم: ۵ / ۱۹۱۷.

(۱۱) مسلم. ایمان: ۳۵۱. نسائي: آداب القضاء: ۵۴۳۴.

به‌هه‌شتی لئ قه‌ده‌غه ده‌کا. پیاویکیش گوتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! باشتیکی که‌میش بی؟ قه‌رموی: با چلی دار سیواکیش بی! (م - مزار په‌مستی لئ بی). (ف/۲) + (ب/۲ ز/۱۴۷ ل/۳۰۱ ف/۴).

۳۷۶۵ - (ب/۲ ز/۱۴۷ ل/۳۰۱ ف/۴) \Rightarrow (۱۲).

۳۷۶۶ - عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ امْرَأَتَيْنِ كَانَتَا تَخْرُجَانِ فِي نَيْتٍ - أَوْ فِي الْحَجَرَةِ - فَخَرَجَتْ إِحْدَاهُمَا وَقَدْ أُلْفِدَ بِإِشْفَى فِي كَفِّهَا، فَادَّعَتْ عَلَى الْأُخْرَى، فَرَفَعَ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا)، فَقَالَ: قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَوْ يُغْطَى النَّاسُ بِدَعْوَاهُمْ لَذَهَبَ دِمَاءُ قَوْمٍ وَأَمْوَالُهُمْ. ذَكَرُوهَا بِاللَّهِ وَاقْرَءُوا عَلَيْهَا (إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ). فَذَكَرُوهَا فَاعْتَرَفَتْ، فَقَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ: التَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْيَمِينُ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ. رواهما البخاري (۱۳).

ئیبنو نه‌بی موله‌یکه (خودای لئ پازی بی) گوتی: دوو ژن له‌چاوه‌یه‌کا، له‌ مالیکا دره‌وشه‌کاری ده‌کن، یه‌کیکیان بریندار ده‌بی، دره‌وشه‌یی چوو بوو به‌ناو له‌پیا، داوای نه‌وه‌بوو که گوايه ژنه‌که‌ی تر وای لیی کردوو، داواکه‌یان برد بۆلای ئیبنو عه‌بباس (خودایان لئ پازی بی) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای له‌سر بی) ده‌قه‌رموی: نه‌گه‌ر نه‌و خه‌لکه له‌سر داوای خو‌یان به‌بی پینیشاندانی به‌لگه‌و راست کردنه‌وه‌ی شایه‌ت هه‌رچی داوا بکه‌ن بدری پییان نه‌وا ده‌بی به‌تیکه‌و لیکه‌و هه‌رکه‌سه‌یه بۆ خو‌ی و سه‌ره‌نجام گه‌لی سه‌رو مال و خو‌ین و سامانی زۆرکه‌س به‌فپۆ ده‌پوا ئیبنو عه‌بباس (خودایان لئ پازی بی) گوتی: ته‌می و ئامۆزگاری ژنه گومانباره‌که بکه‌ن و ری‌زی خودای یاد بخه‌نه‌وه‌و ترسی خودای بخه‌نه‌ به‌ر، به‌تایبه‌تی نه‌م ئایه‌ته‌ی بۆ بخو‌ینه‌وه:

{إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا - ۷۷/۳}.

(۱۲) تقدم في مجلد / ۲ تسلسل: ۱۴۷ رقم: ۱۷۷۱.

(۱۳) تجريد البخاري: ۴ / ل / ۴۲۰ رقم: ۱۶۴۴ - ۴۵۵۲ ، ۲۵۱۴ ، ۲۶۶۸. فتح الباري مجلد / ۳ ل / ۱۷۵

رقم: ۱۰۸۲. تجريد. مسلم. اقضية: ۴۴۴۵.

واته: کهسانی که عه‌هدو په‌یمان و به‌لین به‌خودا دده‌ن و سویند ده‌خون و له‌پاشا په‌یمان‌که‌یان ده‌شکینن و سوینده‌کانیان نابهنه سهر و به‌به‌هایه‌کی دنیایی ده‌یانگوږنه‌وه که‌نه و به‌هاجیهانییه نه‌گهر زوړیش بی ههرکه‌مه، ئا نه‌وانه نه‌گهر ته‌وبه‌ی به‌راستی نه‌کن و له‌سهر نه‌و په‌وشه پیسه بمرن دهن به پوو په‌وشی لای خودا و له‌ودنیا هیچ به‌ش و باره‌یه‌کیان بو نییه، وه خودای گه‌وره له‌پوژنی پاشه پوژدا نه‌نازیان ده‌گریو نه قسه‌ی خوشیان له‌گه‌ل ده‌کا و نه‌پروویان ده‌داتی و نه به‌چاوی ریزو میهره‌بانیه‌وه ته‌ماشایان ده‌کا و نه پاکیان ده‌کاته‌وه له‌تاوانه‌کانیان و نه تاریفی چاکی و باشییان ده‌کا، سهره‌پای نه‌وه‌یش سزایه‌کی زوړ سخت و به‌نییش و به‌سویان بو‌هیه. گوتی: که‌ویان کرد نه‌که چووه ژیری و ددانی پیا‌نا که نه‌و وای لینی کردووه، ئیبنو عه‌بباس (خودایان لئ پازی بن) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهر بن) ده‌فه‌رموی: له‌داوا و داواکاری دا سویند خواردن له سهر‌داوا لئ کراوه (ب - مزار مزار په‌حمه‌تی له‌گوږی پیروزی بن).

۳۷۶۷- ⇒ (ب/۲ ز/۱۸۲ ل/۳۷۴ ف/۱) زاد هنا: زاد فی رواية: فجعلها حسان وأبی^(۱۴).

لیړه‌دا له‌دواوه نه‌مه‌ی پتره: دای به‌حه‌سسان و به‌ئوبه‌یی.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلاَّ لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَةُ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرَةِ فَاتْلُوهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ - ۹۳/۳}.

واته: هه‌موو خواردنه‌نییه‌ک هه‌ل‌ل بوو، بو‌نه‌وه‌ی یه‌عقوب پیغه‌مبه‌ر، مه‌گهر نه‌وه نه‌بی که یه‌عقوب هه‌رامی کردبوو له‌سهر خو‌ی، له‌پیش نه‌وه‌دا که‌نم ته‌وپاته بیته خواره‌وه بو‌مووسا، نه‌ی پیغه‌مبه‌را تو‌بل‌ی به‌و جووله‌که دروژنانه: ئیوه نه‌گهر راست ده‌کن له‌م داوایه‌تانا که گوايه نه‌مه‌ی نه‌م‌پو له‌وان هه‌رامه له‌کوون کو‌نیشتا له‌نوو‌و له‌ئیراهیمیش هه‌رام

بووه، بفرموو ئه‌گهر راست ده‌که‌ن و درۆ ناکه‌ن ته‌ورات بێزن و بیخویننه‌وه تا راستی و ناراستی ده‌ریکه‌وئ.

۳۷۶۸- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: أَقْبَلْتُ يَهُودُ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالُوا يَا أَبَا الْقَاسِمِ أَخْبِرْنَا عَمَّا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى نَفْسِهِ؟ قَالَ: اشْتَكَى عِرْقُ النَّسَا فَلَمْ يَجِدْ شَيْئًا يَلِئِمُهُ إِلَّا لَحُومَ الْإِبِلِ وَالْبَائِهَا فَلَيْدَكَ حَرَّمَهَا. قَالُوا صَدَقْتَ. رواه الترمذي في الزهد بسند حسن^(۱۵).

ئیبسو عه‌بباس (خودیان سن پازی بن) گوئی: جووله‌که‌کان هاتنه‌ لای پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بن) گوئیان: ئه‌ی باوکی قاسم! پیمان بلێ یه‌عقوب پیغه‌مبه‌ر (که‌ نازناوی ئیسرائیله‌، که‌ به‌مه‌عنا به‌نده‌ی هه‌لبژارده‌ی خوایه‌) چی له‌ خۆی چه‌رام کردبوو؟ فه‌رمووی: یه‌عقوب تووشی نه‌خۆشی که‌ژوک (عیرقولنه‌سا) بوو ئاه‌ی کرد ئه‌گهر خودا چاکی بکاته‌وه‌ له‌ خۆشترین شت نه‌خوا، جا خودا چاکی کرده‌وه‌، ئه‌ویش هیچی وه‌ک گوشت و شیر و وشت پێ نه‌ده‌که‌وت، جا له‌به‌ر ئه‌وه‌ ئه‌و دوو شته‌ی له‌خۆی قه‌ده‌غه‌ کرد گوئیان: راست ده‌که‌ی (ت-س/ح).

۳۷۶۹- ⇒ (ب/۳ ز/۹۲ ل/۲۴۳ ف/۸)^(۱۶).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ - ۹۶/۳}.

ته‌فسیری ئه‌م ئایه‌ته‌ له‌پیشه‌وه‌ له‌م شوینه‌دا پویشته‌: ⇒ (ب/۱ ز/۱۱۵ ل/۳۴۹).

۳۷۷۰- ⇒ (ب/۱ ز/۱۱۵ ل/۳۴۹ ف/۱)^(۱۷).

^(۱۵) حسن عند الترمذي.

^(۱۶) تقدم في مجلد ثالث. تسلسل / ۹۲ رقم: ۸ / ۲۲۵۸.

^(۱۷) تقدم في مجلد اول. تسلسل: ۱۱۵ رقم: ۱ / ۶۹۱.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا - ۹۷/۳} ⇒ (ب/۲ ز/۷۹ ل/۱۵۲).
 ۳۷۷۱- ⇒ (ب/۲ ز/۷۹ ل/۱۵۴ ف/۵ + ب/۲ ز/۸۸ ل/۱۷۲ ف/۳) (۱۸).

لیژده‌دا له‌سه‌ره‌تاوه‌ ئه‌م پتریی‌ه‌ی هه‌یه: قام رجل فقال: يا رسول الله من الحاج؟ قَالَ: الشعث الثفل: پیاوی هه‌لسا گوتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! کئی حاجیی به‌راستییه؟ فه‌رمووی: کۆلکن و بۆرکه‌له‌کانن که له‌به‌ر ئه‌وه‌ی سه‌رگه‌رمی جئ به‌جئ کردنی کرداره‌کانی هه‌جن نایانپه‌رژیتته سه‌ر په‌روه‌ده‌کردنی قزو له‌ش و جلو به‌رگی خویان.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ - ۱۱۰/۳} ⇒ (ب/۵ ز/۷۵ ل/۲۶۱).

۳۷۷۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) {كُنتُمْ خَيْرَ النَّاسِ لِلنَّاسِ، تَأْتُونَ بِهِمْ فِي السَّلَاسِلِ فِي أَعْقَابِهِمْ حَتَّى يَدْخُلُوا فِي الْإِسْلَامِ. رواه البخاري (۱۹).

ئه‌بو هوره‌یره (خۆشنودی خودای مزنی له‌سه‌ربن) گوتی: ئێوه چاکترین که‌سن بۆئهم خه‌لکه، چونکه دیلیان ده‌که‌ن و کۆت و زنجیر ده‌خه‌نه گه‌ردنیان و له‌سه‌ر ئه‌و حاله ده‌یاننه‌ینن هه‌تا موسوڵمان ده‌بن که‌وا بوو ئێوه بۆ ئه‌وان ده‌بن به‌ مایه‌ی به‌ختیاری و کلیلی به‌هه‌شت که فه‌رمووده‌ی (لا اله الا الله) یه ده‌ده‌نه ده‌ستیان (ب).

۳۷۷۳- عَنْ بَهْزِ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: فِي قَوْلِهِ {كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ} قَالَ: يُثْمُونَ سَبْعِينَ أُمَّةً أَنْتُمْ خَيْرُهَا وَأَكْرَمُهَا عَلَى اللَّهِ تَعَالَى. رواه الرمزي بسند حسن (۲۰).

(۱۸) تقدم في مجلد ثاني. تسلسل / ۷۹ رقم: ۵ / ۱۴۸۲ + ۳ / ۱۵۲۱.

(۱۹) بخاري. تفسير: ۴۵۵۷.

(۲۰) حديث حسن.

به‌هزی کوپی چه‌کیم له‌باوکیه‌وه له‌باپیری‌وه (خودایان لێ پازی بێ) گوتی: گویم لێ بوو پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای لێس‌ر بێ) خویندی‌وه: (کنتم خیر أمة أخرجت للناس) ئینجا فه‌رمووی: ئیوه‌ ئه‌ی گه‌ی موچه‌مه‌دا! چه‌فتاه‌مه‌ین گه‌ی خاوه‌ن ئیمان، که‌ هه‌موویان له‌پیش ئیوه‌وه بوون و ئیوه‌ به‌دوایانا هاتون، ئیوه‌ له‌وانه‌ له‌هه‌موویان گه‌وره‌ترو چاک‌ترن (ت-س/ص).

۳۷۷۴- عن جابر (رضي الله عنه) يقول: فِينَا نَزَلَتْ (إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيَهُمَا) قَالَ: نَحْنُ الطَّائِفَتَانِ بَنُو حَارِثَةَ وَبَنُو سَلَمَةَ، وَمَا يَسْرُنِي أَنَّهُمَا لَمْ تُنْزَلْ لِقَوْلِ اللَّهِ (وَاللَّهُ وَلِيَهُمَا). رواه الشيخان^(۲۱).

جایبر (خودای لێ پازی بێ) ده‌لی: ئه‌م ئایه‌ته‌ له‌شانی ئیمه‌دا دابه‌زیوه، که‌ ده‌فه‌رموی:

{إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيَهُمَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ - {۱۲۲/۳}}

واته: خودای گه‌وره‌ خۆی زانا‌بوو به‌ قسه‌ی ده‌م و نیازێ دلتان له‌وکاته‌دا که‌ دوو تاقم له‌ئیوه‌ ویستیان بگه‌ڕینه‌وه‌ بۆ مه‌دینه‌و خۆیان بدۆڕینن به‌لام خودا پاراستنی له‌و خه‌یاڵه‌ ناهه‌مواره‌و له‌و بیره‌ به‌ده‌ لایان داو پش‌تی سوپای ئیسلامیان چۆل نه‌کرد، له‌به‌ر ئه‌وه‌ خودا پاراستنی، چونکه‌ خودا دۆستی ئه‌و دوو تاقمه‌یه‌و خۆشی ده‌وین. جایبر ده‌یگوت: ئه‌و دوو تاقمه‌یه‌ ئیمه‌ بووین، تاقمه‌ی به‌نی حاریسه‌و تاقمه‌ی به‌نی سه‌له‌مه‌، وه‌من به‌ش به‌حالی خۆم هاتنی ئه‌م ئایه‌ته‌م زۆر پێ خۆشه‌ له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که‌ خودا ده‌فه‌رموی له‌شانی ئه‌و دوو تاقمه‌یه‌ دا: واللّٰه ولّٰیهمّا: خودا دۆستی ئه‌و دوو تاقمه‌یه‌و خۆشی ده‌وین! (ش - خودایان لێ پازی بێ).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبُهُمْ فَلِإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ} {۱۲۸/۳}.

واته: ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خۆشه‌ویست و نازدارا! حوكمی قه‌زاو قه‌ده‌رو
ب‌ریاری سه‌رنفیس‌ت به‌ده‌ستی منه‌و به‌ده‌ستی تۆ نییه‌، ده‌ی زۆر باش ب‌زانه
ئه‌مانه‌ خودا ته‌وبه‌و په‌شیمان‌نیان گ‌یرا ب‌کا، یا گ‌یرای نه‌کا، وه‌له‌ هه‌ردوو
جیهانا، یا له‌یه‌کیکیانا س‌زایان بدا یا س‌زایان نه‌دا ئەم ش‌تانه‌ که‌م و زۆر
به‌ده‌ستی تۆ نییه‌، چون‌کی به‌پ‌راستی ئەم ب‌ی‌باوه‌رو خودا نه‌ناسانه‌ شوونیان
لێ هه‌ل‌ک‌یشاوه‌و زۆر س‌ته‌م‌کارو له‌ پ‌راده‌ به‌ده‌ر س‌ته‌م‌کارن.

۳۷۷۵- ⇒ (ب/ ۱ / ز/ ۹۲ / ل/ ۲۸۸ / ف/ ۴) (۲۲).

له‌ گ‌یرانه‌وه‌ی ئی‌رده‌دا ئەم پ‌تریی (زیاده‌)یه‌ی هه‌یه‌:

ولفظ الترمذي: قال: قال: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ أَحَدِ اللَّحْمِ الْعَنْ أَبَا
سُفْيَانَ اللَّحْمِ الْعَنْ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ اللَّحْمِ الْعَنْ صَفْوَانَ بْنِ أُمَيَّةَ. قال: فَتَرَكْتُ (لَيْسَ لَكَ
مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبُهُمْ) فَتَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ فَأَسْلَمُوا فَحَسُنَ إِسْلَامُهُمْ.

گ‌فته‌ی (ت) ئاوايه‌: له‌ پ‌رۆژی ئوحددا پێغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر ب‌ن)
فه‌رمووی: خودایه‌! نه‌فرین و له‌عنه‌ت ب‌که‌ له‌ئهبو سو‌فیان، خودایه‌! له‌عنه‌ت
ب‌که‌ له‌ حاریسی کو‌ری ه‌یشام، خودایه‌! نه‌فرین ب‌که‌ له‌ سه‌فوانی کو‌ری
ئومه‌ییه‌ ئیتر ئەم ئایه‌ته‌ هاته‌ خواره‌وه‌:

{لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبُهُمْ فَلِإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ -
۱۲۸/۳}.

له‌پاش دا خودا ته‌وبه‌ی ئه‌وانه‌ی قه‌بوول‌ کردو هه‌موویان موسو‌لمان
بوون و سه‌رو موسو‌لمانی جوانیان لێ ده‌رچوو.

۳۷۷۶- ⇒ (ب/ ۱ / ز/ ۹۲ / ل/ ۲۸۸ / ف/ ۴) (۲۳).

۳۷۷۷- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كُسِرَتْ رِبَاعِيَّتُهُ يَوْمَ أَحَدٍ
وَشَجَّ وَجْهُهُ شَجَّةً فِي جَنْبَيْهِ حَتَّى سَالَ الدَّمُ عَلَى وَجْهِهِ فَقَالَ: كَيْفَ يُفْلِحُ قَوْمٌ فَعَلُوا هَذَا

(۲۲) تقدم في مجلد أول. تسلسل / ۹۲ رقم: ۴ / ۵۶۲.

(۲۳) تقدم في مجلد أول. تسلسل / ۹۲ رقم: ۴ / ۵۶۲.

بَنِيهِمْ وَهُوَ يَدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ. فَتَزَلَّتْ (لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبُهُمْ فَلِئَلَّهِمْ ظَالِمُونَ). رواه الترمذي بسند صحيح^(۲۴).

نه‌نه‌س (خودای لئ پازی بئ) گوئی: له‌پوژئی هه‌رای ئو خوددا دندانی پینشینی پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهر بئ) شکا، له‌پیزی لای راستی له‌خواره‌وه دانی چوارین (ره‌باعییه‌ی شکا) وه‌ناو چاوانی شکاو خوین به‌ده‌موچاویا هاته‌خواره‌وه، پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهر بئ) فه‌رمووی: هوژی که‌ناهه‌قی ئاوا له‌پیغه‌مبهری خویان بکه‌ن چۆن سه‌رده‌که‌ون نه‌وه‌ش له‌کاتیکا که‌نه‌و دلسۆزانه‌خهریک بئ بانگیان بکا بو لای خوداو ریگه‌ی راستیان پی نیشان بدا جا (لیس لك من الامر شیئ) هاته‌خواره‌وه (ت - س/ص).

۳۷۷۸ - (ب/ ۱ / ز ۱۸۹ / ل ۵۱۳ / ف ۱) (۲۵).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوُونَ عَلَى أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أَخْرَاكُمْ فَأَتَابَكُمْ عُمًا يَوْمَ لَكِنَّا نُحْزِنُوا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَا أَصَابَكُمْ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ} (۱۵۳/۳).

واته: خودا ده‌ستی ئیوه‌ی لابرده‌سهر دوژمنه‌کان و نه‌وانی زāl کرد به‌سه‌رتانا، له‌وکاته‌دا که‌ئیه‌ به‌په‌له‌پروژه‌هه‌ل‌ده‌زنین به‌قه‌د کیه‌که‌داو سوپاگای خۆتان به‌جئ هیشت و نه‌وه‌نده‌په‌ریشان و بئ ووره‌بوون ئاوورتان نه‌ده‌دایه‌وه‌له‌که‌سو له‌سه‌ری نه‌ده‌وه‌ستان و هه‌رکه‌سه‌تان ده‌یویست سه‌ری خۆی قوتار بکا، به‌لام پیغه‌مبهری خودا هه‌زه‌تی موچه‌مه‌د، که‌له‌گه‌ل تاقمی

(۲۴) صحیح عند الترمذی.

♦ ۱- نه‌نییه، ۲- ره‌باعیه، ۳- ناب، ۴- ضه‌واحیک، ۵، ۶، ۷- اضراس، ۶- سن‌العقل، له‌چوار تا چوار له‌سه‌رو له‌خوار = ضه‌واحیک. ددان له‌شه‌ویله‌ی سه‌رموه‌و له‌شه‌ویله‌ی خواره‌وه‌یه‌که‌ ناوی هه‌یه، نه‌نییه = دوانینه، ره‌باعیه = چوارینه، ناب = که‌ئپ، ضه‌واحیک = زه‌رده‌دان، ضهرس = خری، کاکیله، سن‌العقل = ددانی نه‌ه‌ل.

(۲۵) تقدم في المجلد الأول. تسلسل: ۱۸۹ رقم: ۱ / ۱۰۰۶.

دواییتانا بوو، حالّی وابوو بانگی ده‌کردنه‌وه و ده‌یفه‌رموو: ئه‌ی به‌نده‌گانی خودا! ووره به‌رمه‌دهن، بگه‌پینه‌وه بۆ مه‌یدانی جه‌نگ و بگه‌پینه‌وه بۆلای من، ئه‌وه‌ی هه‌لمه‌ت بپنیتیه‌وه و په‌لاماری دوژمن بداته‌وه ئه‌و به‌هه‌شتیه‌ی! جا خودای گه‌وره پاداشی دانه‌وه له‌سه‌ر ئه‌م حالّه ناباره‌تان و تووشی خه‌م و خه‌فه‌تیکی زۆری کردن، ئه‌وه‌ش بۆ ئه‌وه‌ی خووبگرن به‌م جوړه کاره‌ساتانه‌وه و به‌زوویی ووره به‌رنه‌دهن و جارێکی تر نه‌گه‌ر شتی وا پووی دا لیتان دنگران و زویر نه‌بن له‌سه‌ر زیانی مالی و گیانی، و خودا خۆی ناگای له‌نیازی دلتان و له‌کارو کرده‌وه‌تان هه‌یه.

۳۷۷۹- عن البراء بن عازب (رضی الله عنهما) قال: جعل النبي (صلى الله عليه وسلم) على الرجالة يوم أُحُد عبد الله بن جبير، وأقبلوا مُنْهَزِمِينَ، فذَكَ إِذْ يَدْعُوهُمْ الرَّسُولُ فِي أَخْرَاهُمْ، وَلَمْ يَبْقَ مَعَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) غَيْرُ اثْنَيْ عَشَرَ رَجُلًا. رواه البخاري^(۲۶).

به‌پاشی کوپی عازیب (خودای سن پازی بن) گوئی: له‌پوژی پوودای نوحددا پیغه‌مبه‌ر (بروودی خودای له‌سه‌ر بن) عه‌بدوڵلای کوپی جوبه‌یری کرد به‌ سه‌رکرده‌ی پیاده‌کان که‌په‌نجا پیاوی تیر هاویژ بوون، پێی فه‌رموون: ئه‌گه‌ر به‌چاوی خۆتان ئیمه‌تان دی له‌وناوه‌دا کوژراوین و لاشه‌مان که‌وتوو و مه‌ل و مۆر و جانه‌وه‌ر ده‌مان خۆن ئیوه له‌م شوینه‌ی خۆتان مه‌جوولین و پشتمان چۆل مه‌که‌ن، به‌لام جه‌نگاوه‌ره پیاده‌کان فه‌رمانه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ریان شکاند، که‌ دییان ئه‌وا له‌شکری ئیسلام سه‌رکه‌وت به‌سه‌ر له‌شکری کوفردا، له‌سه‌ره‌تای شه‌ره‌که‌وه، ئیتر سه‌ه‌نگه‌ره‌کانی خۆیان به‌جێهێشت و چون بۆتالان کو‌کردنه‌وه، وه‌له‌م کاته‌دا خالیدی کوپی وه‌لید هه‌لی ده‌ست که‌وتوو هێرشێ بردو بوو به‌هۆی شکانی سوپای ئیسلام جاله پاشا ئه‌وانیش شکان و به‌ره‌و دوا هه‌له‌هاتن، ئه‌مه ئه‌و پووداوه‌یه که‌ خودا له‌قورپان دا به‌م ئایه‌ته‌ی باسی ده‌کات و ده‌فه‌رمووی: {وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أَخْرَاكُمْ}. وه‌وه‌و پوژه دوانزه‌ پیاو نه‌بی که‌س له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا نه‌مايه‌وه‌و هه‌موو هه‌له‌هاتن! (ب).

۳۷۸- عن أبي طلحة (رضي الله عنه) قال: غَشِيَنَا النُّعَاسُ وَنَحْنُ فِي مَصَافِنَا يَوْمَ أُحُدٍ فَجَعَلَ سَيْفِي يَسْقُطُ مِنْ يَدِي وَأَخَذَهُ. وَيَسْقُطُ وَأَخَذَهُ. رواه البخاري والترمذي وزاد: والطائفة الأخرى المنافقون ليسَ لَهُمْ هَمٌّ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ أَجْنِ قَوْمٍ وَارْغَبْ وَأَخَذَهُ لِلْحَقِّ^(۲۷).

ئەبو طلحە (خودای ئی پازی بن) دەلی: لە پوژی ئوحووددا، لەپیزی شەپدا، لەناو سەنگەرەکانی خۆماندا خەو دایگرتین، خەویکی قورسی وا که خوش خوش بە دەم وەنەوزبردنەو شمشیرەکم لە دەستم دەکەوتە خوارەو وەهەم دەگرتەو (ب/ت) تیرمزی (رحمەتی خودای ئی بن) ئەمە ی پترە: تاقمەکە ی تیریش بریتی بوون لە ناپاکەکان، ئەوانە هەر خەمی سوود و قازانجی خۆیانە، ترسنۆکترین هۆزن و چاوچنۆکترین تاقمن و گەرەترین دوژمنی هەق و راستین. بۆ تیگەیشتنی تەواو لەم حەدیسە تەفسیری ئەم ئایەتە دەکەین:

{ثُمَّ أُنْزِلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمْنٌ نُعَاسًا يَغْشَى طَائِفَةً مِنْكُمْ وَطَائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ - ۱۵۴/۳}.

واتە: پاش ئەو ترس و بیمە خودای گەرەو مەزن بە میهرەبانی خۆی ئارامی و ئاسایشی نارد بۆتان، بەرەنگی سەرەو نەوزگرتنی تاقمیکتانی داگیر کرد، وەلحال تاقمیکتی تریشتان (کە ناپاک و مونا فیکەکان) هەر خەمی سەردەرکردن و بەرژەوهندی خۆیان بوو، هیچ دەربەستنی بەرژەوهندی نیسلا میان نەبوو.

۳۷۸- وعنه قال: رَفَعْتُ رَأْسِي يَوْمَ أُحُدٍ فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ وَمَا مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ أَحَدٌ إِلَّا يُمِידُ تَحْتَ حَجَفَتِهِ مِنَ النُّعَاسِ فَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ {ثُمَّ أُنْزِلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمْنٌ نُعَاسًا يَغْشَى طَائِفَةً مِنْكُمْ}. رواه الترمذي بسند صحيح^(۲۸).

دیسان دەلی: لە پوژی ئوحووددا لە وکاتەدا که خودا بەبەخشش (کەرەم) ی خۆی دانیایی و ئاسایش و ئارامی دای بۆمان نارد و سەرەوئەوز

(۲۷) بخاری. تفسیر: ۴۵۶۲.

(۲۸) حدیث صحیح.

دایگرتین و کهوتینه خه‌وه نووچکئی و وه‌نه‌وزه‌کوئی، کاتی که سهرم هه‌لپری و ته‌ماشای سوپاکه‌ی خۆمانم کرد سهره‌نجم دا وا هه‌موویان نووچ ده‌به‌ن و له‌ژێر قه‌لغانه‌کانیا نا خه‌وه‌نووچکه یانه، ئه‌مه‌ی من دیم نه‌و حاله‌یه که خودا له‌باره‌یه‌وه ده‌فه‌رموی:

{ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُم مِّن بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَى طَافِقَةً مِّنْكُمْ} (ت-س/ص).

۳۷۸۲- عن ابن عباس (رضي الله عنهما) قال: افْتُقِدَتْ قَطِيفَةٌ حَمْرَاءَ يَوْمَ بَدْرٍ فَقَالَ: بَعْضُ النَّاسِ لَعَلَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَخَذَهَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ (وَمَا كَانَ لِنَبِيِّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تَوَلَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ) رواه أبو داود والترمذي بسند حسن^(۲۹).

ئیبنا عه‌بباس (خودایان لێ‌ه‌زی بێ) گوئی: له‌پۆژی به‌درا پارچه‌یه‌ک قه‌یفه‌ی سوور له‌تالانییه‌که بزر بوو، جا هه‌ندی که‌س گوئیان: په‌نگ بێ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) بردبیتی! جا خودای گه‌وره ئه‌م ئایه‌ته‌ی ناره‌ خواری: {وَمَا كَانَ لِنَبِيِّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تَوَلَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ} - ۱۶۱/۳.

واته: شایسته‌ی شانی پیغه‌مبه‌ران نییه، که ده‌ستپێسی بکه‌ن له‌مالی تالانی، گه‌نده‌ دزی دووره له‌شانی پیغه‌مبه‌ران، به‌تایبه‌تی ئه‌م پیغه‌مبه‌ره نازداره قه‌ت شتی وا ناشایسته‌ نا‌کا، وه‌هه‌ر که‌سی به‌ نا‌په‌وا شتی قول بداو بیبا بو‌خو‌ی له‌پۆژی قیامه‌تا، به‌به‌ر چاوی دۆست و دوژمنه‌وه، ده‌ینی به‌نه‌په‌ی شانیه‌وه ده‌یه‌ینی بو‌مه‌یدانی لێ‌ پرسینه‌وه‌و شه‌رمه‌زار ده‌بی، له‌پاشا، هه‌موو که‌سی تۆله‌و پاداشی خو‌ی له‌سه‌ر چاکه‌و خراپه‌ی خو‌ی به‌ته‌واوی وه‌رده‌گرێ، به‌قه‌ی سه‌ری ده‌رزیه‌ک زۆرو سته‌می لێ‌ نا‌کری (د/ت - س/ح).

۳۷۸۳- عن جابر (رضي الله عنه) قال: لَقِيَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: لِي يَا جَابِرُ مَا لِي أَرَاكَ مُنْكَسِرًا. قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ اسْتَشْهَدَ أَبِي قَتِيلَ يَوْمَ أُحُدٍ وَتَرَكَ عِيَالًا

وَدَيْنَا. قَالَ: أَفَلَا أَبْشُرُكَ بِمَا لَقِيَ اللَّهُ بِهِ أَبَاكَ؟ قُلْتُ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: مَا كَلَّمَ اللَّهُ أَحَدًا قَطُّ إِلَّا مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ وَأَخْبَا أَبَاكَ فَكَلَّمَهُ كِفَاحًا فَقَالَ: يَا عَبْدِي تَمَنَّ عَلَى أُعْطِكَ. قَالَ: يَا رَبِّ تُخَيِّنِي فَأَقْتُلْ فِيكَ ثَانِيَةً. قَالَ: الرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّهُ قَدْ سَبَقَ مِنِّي أَنَّهُمْ إِلَيْهَا لَا يُرْجَعُونَ. قَالَ: وَأَنْزَلْتَ هَذِهِ الْآيَةَ (وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ) (٣٠).

جابیر (خودای لێ پازنی بێ) گوتی: پیغه‌مبهرم پێ گه‌یشته‌ (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) پێی فهرمووم: ئه‌ی جابیر! ده‌تبینم قوپاویت، چ خێرته‌؟ عه‌رم کرد: ئه‌ی پیغه‌مبهری خودا! که پۆژی ئوحوود باوکه‌ شه‌هید بوو، خه‌زان و قه‌رزیکه‌ی زۆری به‌سه‌ردا به‌جێ هه‌شتوووم بێر له‌وه‌ ده‌که‌مه‌وه‌ فهرمووی: هه‌زده‌که‌ی باسی ئه‌وه‌ت بۆیکه‌م که خودا چه‌ند به‌خۆشی پێشوازی له‌باوکه‌ت کرد؟ گوتم: فهرموو، ئه‌ی پیغه‌مبهری خودا! فهرمووی: هه‌رگه‌یز خودای گه‌وره‌ (له‌په‌شتی په‌رده‌وه‌ نه‌بێ) قسه‌ی له‌گه‌ڵ که‌سه‌ی نه‌کردوو به‌لام باوکه‌تی زیندوو کرده‌وه‌و به‌بێ په‌رده‌و پوو به‌پوو، قسه‌و گوڤتوگۆی له‌گه‌ڵ داکرد، فهرمووی پێی: ئه‌ی به‌نده‌ی خۆم دلت چی ده‌خوازیت داوای بکه‌ لێم ده‌یدهم پێت ئه‌ویش گوتی: ئه‌ی په‌روه‌ردگارم! زیندوووم بکه‌ره‌وه‌، هه‌تا دیسانه‌وه‌ له‌پێناوی تۆدا ده‌کوژیمه‌وه‌! په‌روه‌ردگاری گه‌وره‌و سه‌روه‌ریش فهرمووی: له‌میزه‌وه‌ به‌ریاره‌و داومه‌ ئه‌وه‌ی له‌م دنیا‌یه‌ ده‌رچوو جارێکی تر ناگه‌ریته‌وه‌ بۆ جیهان جابیر گوتی: جا خودا ئه‌م ئایه‌ته‌ی نارد هه‌و:

{وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ - ١٦٩/٣}.

واته‌: گومان مه‌به‌ن به‌وکه‌سانه‌ کوژراوون له‌په‌نگه‌ی خودادا، که‌ئه‌وانه‌ مردوون، به‌لکه‌و ئه‌وانه‌ نه‌مردوون و زیندوون و له‌خه‌مه‌تی خودادان، وه‌ زۆر به‌قه‌درو ریزه‌وه‌ خودا رزق و پۆژی یان بۆ ده‌نیری، له‌ حه‌یاتیکه‌ی حه‌قیقی و

ژیانیکی راستدا، له‌جسته‌یه‌کی به‌رزه‌خیی ناسک، وه‌ک جیسمی له‌تیفی فریشته هه‌تا پۆژی قیامه‌ت ناوا ده‌ژین و ده‌مین، تا کاتی هه‌شر ئه‌وسا ده‌پۆنه‌وه به‌رگ و له‌شه پێشووه‌که‌یان و شادمان و دلخۆشن به‌و به‌هره‌و به‌خششیه‌ی که‌خودا به‌هۆی سه‌ربه‌رزیه‌ی شه‌هید بوونه‌وه، به‌فه‌زلی خۆی داویه‌تی پێیان، وه‌ موژده‌ ده‌ندن به‌و که‌سانه‌ که‌ هه‌شتا له‌ ژیا‌نان و شه‌هید نه‌بوون که‌خه‌می مردن و شه‌هید بوونیان نه‌بی، چونکه‌ شه‌هیدان و پیاو باشان له‌ودنیادا نه‌ترسیان له‌سه‌ره‌و نه‌خه‌میان له‌به‌ره، که‌وتوون به‌سه‌ر خێرو خوشی داو خودا پووی خێری لیانه‌و زۆر زۆر به‌م حاله‌ی خۆیان که‌یفخۆش و دلشادن، به‌تایبه‌ت له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌ده‌رکه‌وتوه‌و بۆیان که‌خودا پاداش و مزی موسوڵمانان به‌ زیاده‌وه‌ ده‌داته‌وه. (ت-ح/ح).

٣٧٨٤- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: (وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ) فَقَالَ: إِنَّا سَأَلْنَا عَنْ ذَلِكَ فَأَخْبَرَنَا أَنَّ أَرْوَاحَهُمْ فِي طَيْرٍ خَضِرٍ تَسْرُحُ فِي الْجَنَّةِ حَيْثُ شَاءَتْ وَتَأْوِي إِلَى قَنَادِيلٍ مُعَلَّقَةٍ بِالْعَرْشِ فَاطَّلَعَ إِلَيْهِمْ رَبُّكَ أَطْلَاعَةً فَقَالَ: هَلْ تَسْتَزِيدُونَ شَيْئًا فَازِيدُكُمْ؟ قَالُوا رَبَّنَا وَمَا تَسْتَزِيدُ وَنَحْنُ فِي الْجَنَّةِ تَسْرُحُ حَيْثُ شِئْنَا ثُمَّ اطَّلَعَ إِلَيْهِمُ الثَّانِيَةَ فَقَالَ: هَلْ تَسْتَزِيدُونَ شَيْئًا فَازِيدُكُمْ فَلَمَّا رَأَوْا أَنَّهُمْ لَمْ يُتْرَكُوا قَالُوا لَنُعِيدُ أَرْوَاحَنَا فِي أَجْسَادِنَا حَتَّى نَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا فَتُقْتَلَ فِي سَبِيلِكَ مَرَّةً أُخْرَى. وزاد في رواية: وتقرئ نبينا السلام وتُخبره عنا أننا قد رضينا ورضي عنا. رواهما الرمذي^(٣١).

له‌باره‌ی هۆی هاتنی ئه‌م ئایه‌ته‌وه‌ پرسیار کرا له‌عه‌بدوللّا (خودای لێ پازێ بێ) گوتی: له‌م باره‌یه‌وه‌ ئیهمه‌یش پرسیارمان کرد، له‌ وه‌لاما پێمان گوتراوه‌: که‌ گیانی شه‌هیدان وان له‌ناو چه‌ن مه‌لیکی سه‌وزدا وه‌ ئه‌و مه‌لانه‌ له‌ناو به‌هه‌شتا به‌ئاره‌زووی خۆیان گه‌شت ده‌که‌ن و چه‌زبان له‌چی بێ ده‌یخۆن، جا ده‌که‌پێنه‌وه‌ بۆ ناو چه‌ن چرایێ، که‌ هه‌لاوه‌سه‌راون له‌سێبه‌ری ته‌خت و باره‌گا

(٣١) مسلم. إمارة: ٤٨٦٢. ترمذي. تفسير القرآن: ٢٠١١. ابن ماجه. جهاد: ٢٨٠١.

(عەرش)دا. جا جاری پەروردگاری تۆ سەردەکیشتە ناویان و دەفەرموی: حەزەتان لەچی ترە هەتا بیدەم پێتان؟ دەلێن: ئەو پەروردگاری ئێمە! لەمە زیاتر چی تێمان بوو، کەوا بۆ خۆمان لەناو بەهەشتا بەئارەزووی خۆمان دەخوین و رادەبویڕین! بەلام دیسانەوێ خۆدا سەردەکیشتەوێ بۆناویان و دەفەرموی: حەزەتان لەچی ترە هەتا بیدەم بەئێو؟ جا کاتێ شەهیدەکان دەبینن خۆدا وازیان لێ ناھێنێ تا داواي شتی تر نەکەن عەرزى دەکەن: گیانمان بکەرەو بەبەرمان دا، هەتا بگەڕێنەوێ بۆ جیهان، هەتا جاریکی تێریش دیسانەوێ لەپێناوی تۆدا بکوژێنەوێ (م/ت) لەگێڕانەوێ یەکی تێرمیزیدا ئەمەى پترە: وە سلاومان بگەیهنە بە پیغەمبەرمان هەوالی خوش گوزەرانى ئێمەى پێ بفەرموو، کەوا ئێمە لەخودای گەرە خوش نوودین و خوداش لەئێمە خوش نوودە.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَالرُّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ - ۱۷۲/۳}.

واتە: ئەو کەسانەى کە گوێیان شل کرد بۆ فەرمانى خودا و پیغەمبەرى خودا و لەسەر فەرمانى ئەوان کەوتنە پێ بەشوینى دوژمن دا، لەپاش ئەو هەموو کۆشت و کۆشتارەى کە لێیان کرابوو لەغەزای ئوخوددا، وە بەو چاویان نەشکاو و ورەیان بەرنەدا، بۆ ئەوانە (کە خواوەنى ئەو چاکەو مەردایەتى و لەخۆ بواردن و لەخودا ترسان و تەقوايەن) پاداشى باش و بەشو بارەیهکی گەرە هەیه.

۳۷۸۵- قَالَتْ عَائِشَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا): لِعُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ يَا ابْنَ أَخْتِي لَمَّا أَصَابَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَا أَصَابَ يَوْمَ أُحُدٍ، وَأَنْصَرَفَ عَنْهُ الْمُشْرِكُونَ خَافَ أَنْ يَرْجِعُوا فَقَالَ: مَنْ يَذْهَبُ فِي إِرْهِمٍ؟ فَاتَّذَبَّ مِنْهُمْ سَبْعُونَ رَجُلًا، كَانَ فِيهِمْ أَبُو بَكْرٍ وَالزُّبَيْرُ. رواه البخاري في غزوة أحد (۳۲).

عائیشة (رمزای خودای لسه ربین) به عوروهی کوری زوبهیری گوت: نهی خوشکه زام! کاتئ که له پوژی غه زای ئو خوددا پیغه مبه (دروودی خودای لسه ربین) تووشی نه و دهردی سه ریبه بو، که گه لئ له یارانئ کورژان و زاماریوون، که له شکری بته پرسته کان گه رانه وه بو مه که کی پیروژ، پیغه مبه (دروودی خودای لسه ربین) مه ترسی نه وهی کرد که دیسان له ناکاو دوژمن بگه ریته وه بو سه ریان، جا له بهر نه وه و له بهر نه وهیش که وورهی موسولمانان به رزیئ و به وزیان و کوشت و کوشتاره چاوه ترسیئ نه بن و دلیان نه ترسیئ فهرمووی: کئ دهرپا به شوینیا نا؟ جا هفتا پیای لئ هه لبرژاردن و ناردنی، نه بو به کرو زوبه یریشیان تیابوو (ب) ⇨ (ب/ ۵/ ز/ ۱۰/ ل/ ۸۱).

۳۷۸۶- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: (حَسَبْنَا اللَّهَ وَنَعْمَ الْوَكِيلُ) قَالَهَا إِبْرَاهِيمُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) حِينَ أُلْقِيَ فِي النَّارِ، وَقَالَهَا مُحَمَّدٌ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حِينَ قَالُوا (إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَرَأَوْهُمْ يُفَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسَبْنَا اللَّهَ وَنَعْمَ الْوَكِيلُ) (۳۳).

ئیبنو عبباس (خودایان لئ بانی ربین) گوتی: نه و کاته که ئیبراهیم فهره رایه ناو مه نه نیه که وه فهرمووی: {حَسَبْنَا اللَّهَ وَنَعْمَ الْوَكِيلُ} وه موحه مه دیش (دروودی خودای لسه ربین) دیسان هه وای فهرموو، نه و کاتهی دهیان گوت پیئ: {إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَرَأَوْهُمْ يُفَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسَبْنَا اللَّهَ وَنَعْمَ الْوَكِيلُ} - ۱۷۳/۳.

واته: نه و مهردانه مهردایه تییه کی تریشیان هیه، کاتئ که هه ندئ که س (بو نه وهی دلیان سارد بکه نه وه زنده قیان بهرن، تا نه چن بو پوو به پووئی دوژمن) پییان ده گوتن: که سوپایه کی گه ورهی بته پرسته کانی مه که، به سه روکایه تی نه بو سوفیان، گرد بوونه وه که له کۆمه یه کی گه لئ گه وریان لئ کردوون و دهیان هوی بدهن به سه رتاناو پریشه که نتان بکهن، که وابوو، دهرمه چن و مه پۆن بو شهر له گه لیانا و شهری خو ترین مه کهن و خه می خوتان

هه‌بێ و ترسی مال و منالی خۆتان هه‌بێ و سه‌ری خۆتان به‌لایه‌کا ده‌رکه‌ن، که‌چی ئه‌وان مه‌ردانه‌و شیخانه‌و ئه‌و قسه‌ ناباره‌و ئه‌و هه‌ره‌شه‌و گوپه‌شه‌ ناهه‌مواره‌و ئه‌و پیلانه‌ زه‌هه‌رده‌و ئه‌وه‌نده‌ی تر شیخه‌ی کردن و ئیمان و باوه‌ری پترکردن و دلی ئه‌ستووور تر کردن و ووه‌ی به‌رزتر کردن و له‌کانی دلیانه‌وه به‌زمانیکی پاراو ده‌یانگوت: {حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ} ئیمه‌ خودامان به‌سه‌، خودا که‌سی ئیمه‌یه‌، هه‌ر خودایه‌ پشت و په‌نامان دیاره‌ که‌باشترین پشت و په‌نایش خودای که‌وره‌و ته‌وانایه‌ (بوخاری - پێگه‌ی پێژنی له‌نوردی خودا بێ).

۳۷۸۷- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ آخِرَ قَوْلِ إِبْرَاهِيمَ حِينَ أُلْقِيَ فِي النَّارِ حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ. رواهما البخاري^(۳۴).

دیسان ئه‌و گوتی: کاتێ ئیبراهیم فری درایه‌ ناو مه‌نجه‌نیقه‌که‌وه‌ دوا ووته‌ی که‌ گوتی ئه‌وه‌ بوو فه‌رمووی: {حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ} من خودام به‌سه‌و باشترین پشت و په‌نا هه‌ر خودایه‌و به‌س (ب):

هه‌رکه‌سێ که‌سه‌ په‌زدانی به‌سه‌

خودا بۆ خواناس له‌جیبی گشت که‌سه‌!

فه‌رمووده‌ی خوایه‌ خوڵاسه‌ی قسه‌:

خودا بۆ دۆستێ له‌جیبی پاو ده‌سه‌!!

۳۷۸۸- (ب/ ۲ ز/ ۲ ل/ ۱۱ ف/ ۳)^(۳۵).

۳۷۸۹- وَعَنْهُ أَي (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ مَوْضِعَ سَوَاطِ فِي الْجَنَّةِ لَخَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا أَقْرَبُوا إِنْ شِئْتُمْ (فَمَنْ زُخِرَ عَنِ النَّارِ وَأُذْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْفُرُورِ). رواه الترمذي بسند صحيح^(۳۶).

(۳۴) بخاری. تفسیر: ۴۵۶۴.

(۳۵) تقدم في مجلد ثاني. تسلسل / ۲ رقم: ۱۸۴ / ۲.

(۳۶) حديث صحيح عند الترمذي.

دیسان ئه‌بوهوره‌یره (خودای لێ پازی بێ) له‌ حه‌زده‌ته‌وه (سروودی خودای له‌سەر بێ) ده‌گیرێته‌وه ده‌فه‌رموێ: به‌قه‌د شوینی یه‌ك قه‌مچی له‌به‌هه‌شتا باشته‌ له‌جیهان و له‌هه‌رچی له‌جیهان دا هه‌یه، جا ئه‌گه‌ر حه‌ز ده‌که‌ن بۆ پراست و دروستی ئه‌م قسه‌یه ئه‌م ئایه‌ته بخویننه‌وه:

{فَمَنْ زُحِرَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ - ۱۸۵/۳}

واته: هه‌موو گیاندارێ پیاڵه‌ی مه‌رگ ده‌نوشێ، که‌س نییه (غه‌یری خودا خۆی) که‌ تامی مه‌رگ نه‌چێژێ، زینده‌وه‌ران هه‌موو گیای مردن، وه‌گه‌لێ هه‌لویست و قوناغی سه‌خت و ناخوشتان له‌پیشه‌وه‌یه، پاداش و تۆله‌ی هه‌ره ته‌واویش ته‌نیا ئه‌و پۆژه وهرده‌گرنه‌وه که‌له‌ گۆڕ هه‌ل ده‌سنه‌وه‌و به‌ره‌و ده‌شتی مه‌حشهر ده‌کشێن و خێزی بۆ ده‌که‌ن، هه‌لویست و شلوق ده‌بێ و پۆژ و ناڵۆز ده‌بێ ئه‌وه‌ی به‌په‌له‌پروژه‌و به‌ چنگه‌ کڕێش سه‌ری خۆی ده‌رکا و له‌ده‌س دۆزه‌خ خۆی قوتار کا و به‌هه‌ر حالێ و به‌ هه‌ر جوړی بێ خۆی بگه‌یه‌نیته‌ ناو به‌هه‌شت ئه‌وه به‌پراستی به‌ئاواتی گه‌وره‌ی خۆی ده‌گا و مایه‌ی پزگاری خۆی مسوکه‌ر ده‌کا، ئه‌وه‌ش (باش باش) بزانی ژیا‌نی دنیا و خوشی و پابواردنی ئه‌م جیهانه له‌چاو ئه‌و جیهانا ده‌رزی به‌ده‌ریایه، له‌گه‌ل ئه‌وه‌شا گه‌لێ جار ده‌بێ به‌هۆی له‌خوبایی بوونی پیا و خراپان (ت-س/ص).

۳۷۹- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْمُنَافِقِينَ كَانُوا إِذَا خَرَجَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى الْغَزْوِ تَخَلَّفُوا عَنْهُ وَفَرَحُوا بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَإِذَا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اعْتَدَرُوا إِلَيْهِ وَحَلَفُوا وَأَحْبُوا أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَتَنَزَّلَتْ (لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبْنَهُمْ بِمَقَارَةِ مَنْ الْعَذَابِ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) رواه البخاري هنا ومسلم في صفة المنافقين (۳۷).

ئەبو سەعید (خودای ئی پازی بێ) دەلێ: لەکاتی پیڤه‌مبەر خۆیدا (دروودی خودای لەسەربێ) چەن پیاوی هەبوون، مونا‌فاق و ناپاک بوون، کاتی پیڤه‌مبەر (دروودی خودای لەسەربێ) دەچوو بۆ غەزا ئەوان بە‌فی‌ل و فەرەج خۆیان دە‌دزی‌یه‌وه‌و لە‌گە‌لیا نە‌دە‌چوون بۆ ئەو غەزایه‌، وه‌به‌مه‌ی که‌له‌ماله‌وه‌ دادە‌نیشتن و دە‌مانه‌وه‌، به‌ پی‌چە‌وانه‌ی حە‌زە‌ته‌وه‌ (دروودی خودای لەسەربێ) که‌یف خۆش بوون، وه‌ کاتی‌کیش پیڤه‌مبەر (دروودی خودای لەسەربێ) دە‌هاته‌وه‌ له‌و غەزایه‌ ده‌چوونه‌ خزمه‌تی و به‌هانه‌ی درۆیان ده‌هینایه‌وه‌و سوین‌دی‌ان له‌سەر ده‌خوارد و که‌یفیان به‌وه‌ ده‌هات که‌ به‌به‌لاش له‌سەر شتی که‌نه‌یان‌کردوه‌و سوپاس و تاریف بک‌رێن! ئیتر ئەم نایه‌ته‌ دابه‌زی:

{لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ - ۱۸۸/۳}.

واته: ئە‌ی پیڤه‌مبەری خۆشه‌ویست! تۆ‌یش ئە‌ی پیاوی موسو‌لمان! وا مه‌زانه‌ ئە‌وانه‌ که‌ دل‌شاد و شادمان ده‌بن به‌‌کرده‌وه‌ی ناشیرینی خۆیان و حە‌ز ده‌که‌ن که‌له‌سەر شتی‌کی باش که‌ به‌‌درۆ ده‌لێن کردو‌ومانه‌ به‌‌لام نه‌یان‌کردوه‌و به‌به‌لاش سوپاس و وه‌سپ بک‌رێن، قه‌ت وامه‌زانه‌ که‌ ئە‌وانه‌و وێنه‌ی ئە‌م ساخته‌کارانه‌ له‌ده‌ست تۆ‌له‌و سزاو قاری خودا قوتار ده‌بن و له‌په‌نایه‌کا ئاسووده‌و سه‌رفراز ستار ده‌گرن، شتی وانیه‌، به‌‌لکوو بۆ ئە‌وانه‌ هه‌یه‌ سزای به‌‌سووی و ئازاری ئیش به‌‌ناو دل‌گه‌یی‌ن! (ش - خودای ئی پازی بێ).

۳۷۹۱- قال: مَرْوَانُ لِبَوَائِهِ اذْهَبْ يَا رَافِعُ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَقُلْ لَيْنَ كَانَ كُلُّ امْرِئٍ فَرِحَ بِمَا أُوتِيَ، وَأَحَبَّ أَنْ يُحْمَدَ بِمَا لَمْ يَفْعَلْ، مُعَذِّبًا، لَعَذَابٍ أَجْمَعُونَ. فَقَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ وَمَا لَكُمْ وَلِهَذِهِ وَإِنَّمَا دَعَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَهُودَ فَسَأَلَهُمْ عَنْ شَيْءٍ، فَكَتَمُوهُ إِثْبَاهًا، وَأَخْبَرُوهُ بغيرِهِ، فَأَرَوْهُ أَنْ قَدْ اسْتَحْمَدُوا إِلَيْهِ بِمَا أَخْبَرُوهُ عَنْهُ فِيمَا سَأَلَهُمْ، وَفَرَحُوا بِمَا أُوْتُوا مِنْ كِتَابِهِمْ، ثُمَّ قَرَأَ ابْنُ عَبَّاسٍ (وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ

لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُوهُ) وتلا: (لَا تُخْسِنَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَوْتُوا وَيَحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسِبْنَهُمْ بِمَقَارَئِ مَنْ الْعَذَابِ). رواه البخاري والترمذي^(۳۸).

کاتێ که مه‌پوان سه‌رداری سه‌ر شاری مه‌دینه بوو، گوتی به‌ده‌رکه‌وانه‌که‌ی خۆی: ئه‌ی رافیع! ئاده‌ی بپۆ بۆلای ئیبنو عه‌بباس پێی بێی: خۆ ئه‌گه‌ر هه‌موو که‌سێ سزاو ئازار بدرێ له‌سه‌ر ئه‌وه که شادمان ببێ به‌وه‌ی که ده‌ستی ده‌که‌وێ و چه‌ز بکا به‌خۆپایی سوپاس بکری له‌سه‌ر شتی که خۆی نه‌یکردبێ، خۆ ئه‌گه‌ر ئه‌مه وابێ ئه‌وا که سمان له‌قیامه‌تا پزگارمان نابێ و هه‌موومان سه‌رجه‌م سزاو ئازار ده‌درێن چونکه کێ هه‌یه (مه‌گه‌ر به‌ده‌گمه‌ن) که مال و منال و مایه و پایه و وه‌سپی راست و درۆی پێ خوش نه‌بێ؟ ئیبنو عه‌بباس (خودایان له‌ پازی بێ) گوتی: ئێوه چیتانه به‌سه‌ر ئه‌م باسه‌وه؟! ئه‌م ئایه‌ته هاته‌ خواره‌وه له‌شانی جووله‌که‌کانا، جارێ چه‌ز ده‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) بانگی کردن و پرسپاری شتیکی لیان کرد، ئه‌وان شته‌که‌یان شارده‌وه و چه‌شاری وه‌لامه‌ راسته‌که‌یان داو به‌ پێچه‌وانه‌ی ئه‌وه‌وه شتیکی تریان پێی گوت ئه‌نجا وایان نیشانی چه‌ز ده‌ت ده‌دا که وه‌لامی پرسپاره‌که‌ی ئه‌ویان به‌راستی داوه‌ته‌وه و که‌وا بێ ده‌بێ چه‌ز ده‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) سوپاس و تاریفیان بکا، وه‌ شادمان بوون و دلشاد به‌وه‌ی که راستیه‌که‌یان شارده‌بووه و که‌تمی حه‌قیقه‌ته‌که‌یان کردوه، ئینجا ئیبنو عه‌بباس ئه‌م دوو ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه ئایه‌تی:

{وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ - ۱۸۷/۳}.

که ئه‌م ئایه‌ته‌یان له‌م شوینده‌دا له‌پێشه‌وه پۆیشت ⇒ (ب/ ۱ ز/ ۱۵ ل/ ۸۳) وه‌ ئه‌م ئایه‌ته‌شی خوینده‌وه:

(۳۸) بخاری. تفسیر: ۴۵۶۸، ۱۶۴۸، تجرید. مسلم: صفات المنافقین: ۶۹۶۵. ترمذی: تفسیر القرآن:

{لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُجِبُونَ أَنَّ يُخَمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ - ۱۸۸/۳}. ⇒ (ب/ت - خودای لئ پازی بئ).

۳۷۹۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: بَتُّ عِنْدَ خَالَتِي مَيْمُونَةَ، فَتَحَدَّثَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَعَ أَهْلِهِ سَاعَةً ثُمَّ رَقَدَ، فَلَمَّا كَانَ ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرِ قَعَدَ فَنَظَرَ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ: (إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ)، إِلَى آخِرِ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ. ثُمَّ قَامَ فَتَوَضَّأَ وَاسْتَنْ، فَصَلَّى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً، ثُمَّ أَذَّنَ بِإِلٍّ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى الصُّبْحَ. رواه البخاري^(۳۹).

⇒ (ب/۱ ز/۱۸۴ ل/۵۰۳ ف/۲) لیره‌دا چهن زیاده‌بی هه‌یه: ئیبنو عه‌بباس (خودایان لئ پازی بئ) ده‌لئ: شه‌وی له‌لای مه‌یموونه‌ی میمکم (که هاوسه‌ری پیغه‌مبه‌ر بوو) مامه‌وه تاوی چه‌زهرت (دیو‌دی خودای له‌س‌ربئ) له‌گه‌ل خیزانی گو‌فتو‌گو‌ی کردو له‌پاشا پراکشاو نووست، که دوو به‌شی شه‌و پو‌یشت و به‌شی سیه‌می شه‌و داهات چه‌زهرت له‌خه‌و هه‌لساو دانیش‌ت و ته‌ماشایه‌کی ئاسمانی کردو ئەم ئایه‌تانه‌ی خو‌ینده‌وه هه‌تا کو‌تایی سووره‌تی ئالی عیمران له‌ویوه که ده‌فه‌رموئ:

{إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ - ۱۹۰/۳}.

ئه‌نجا هه‌لساو ده‌سنو‌یژی گرت و سیواکی کردو ئه‌وجا یازده پرکات نو‌یژی شه‌و نو‌یژی کرد، له‌پاشا بیلال بانگی دا بو نو‌یژی به‌یانی، ئه‌نجا چه‌زهرت (دیو‌دی خودای له‌س‌ربئ) دوو پرکاته سو‌ننه‌ته‌که‌ی پ‌یش نو‌یژی به‌یانی کرد، ئه‌نجا پو‌یشت بو مزگه‌وت و له‌وی نو‌یژی به‌یانی به‌کو‌مه‌ل کرد (ب).

۳۷۹۳- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَا أَسْمَعُ اللَّهَ ذَكَرَ النِّسَاءَ فِي الْهَجْرَةِ. وَكَانَتْ أُمُّ سَلَمَةَ أَوَّلَ ظَعِينَةٍ هَاجَرَتْ إِلَى الْمَدِينَةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى:

(فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أَضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِّنْكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ بَعْضُكُمْ مِّنْ بَعْضٍ) (۱۹۵/۳). رواه الترمذی. نَسَّأَ اللّٰهُ حُسْنَ الرِّوَايَةِ آمِينَ. (۴۱)

ئوم سهلهمه (رمزای خودای لیبیت) فهرمووی: نهی پیغهمبهری خودا، بهرگویمان ناکهوی که خودا له قورٹانا باسی ژنان له بارهی کوچکردنه وه بکات؟ ئوم سهلهمه خوئی یه کهم ئافرهتی که ژاوه نشین بوو، که کوچی کدبوو بو مه دینه، جا خودا ئه م ئایه تهی ناده خواره وه بو پیغهمبهر، که واتای وایه:

جا خودای گه وره داواکه یانی به جی هیناو فهرمووی: به راستی من کرده وی هیچ خاوه ن کاری له ئیوه زایه ناکه م و رهنجی به با ناده م، نی ربی یا می، چونکه ئیوه له ناو خوتانا تیله لکیش و سهرو قنگی یه کترین، که واته ژنیش وه ک پیاو له لای خودا کرده وی به زایه ناچی:

نالی عیمران و سهووهی به قهره

پی شهنگن له بو قورٹانی گه وره!

بوژی قیامت که ته شریف دیتی

له دوستی، دهستی قه درو ریز دنی!

قورٹان سهراسه ر خوانی مه ولایه

ووشه به ووشه فهرموودهی خوایه

پرسه ر له میوهی خوشی جیا جیا به

هه موو پیتیکی پازیکی تیایه

دویننی خۆم دی به چاوی دلم

خۆم له بهرچاو که و نه وهن سهرچلم

دل به ره دی به قه، بوو ساجی ره شه

چۆن مه لایه کم خۆزکه ی به قه شه!

ناسی نهوه منم، یا خو به‌رازه!
 خوئی مه‌ل‌اس داوه له‌و بیه‌شه تازه
 قه‌ت باوه‌ی ناکه‌م من به‌م نه‌ندازه
 د‌ل‌م بۆ‌ت‌ساوان ب‌ئ‌ی به‌ ده‌روازه!
 نه‌وه‌ن ناله‌بار، نه‌وه‌ن خو‌وارو لار
 نه‌وه‌ن به‌ده‌فتار، نه‌وه‌ن به‌د‌کردار
 نه‌وه‌ن ب‌ئ‌ی شو‌عوور، نه‌وه‌ن له‌خوا دوور
 نه‌وه‌ن گو‌یله‌م‌شت بۆ نه‌فسی شو‌روور!
 یاران دوور‌که‌وه‌ن نه‌که‌ له‌ناکاوا
 پر‌شن‌گی په‌شیم ب‌کا به‌ ناوا،
 گو‌ر‌که‌ل ناسای تیت‌سان ب‌که‌وه‌ن
 پۆ‌ژی پو‌ونا‌کتان ل‌ئ‌ی ب‌کا به‌ شه‌وه‌ن!!
 نو‌وری! گ‌هر درۆ‌نا‌که‌ی هه‌تا‌که‌ی
 به‌م هاشو هووشه‌ خو‌ت به‌په‌ن نه‌که‌ی
 وه‌ره ت‌سا‌زو‌وه‌ پو‌و له‌ خودا‌که‌ه
 م‌لت له‌دا‌وی د‌نیا جو‌دا‌که‌ه!!*
 له‌دیو‌ه‌خان‌ن خو‌دا خو‌ت دا‌که‌ه
 چه‌ش و نه‌کی س‌فره‌ی خودا‌که‌ه

وهرگیر

* قه‌ش: نه‌گه‌بت (فه‌ره‌نگی خان).

* خودا‌کردن ، خو‌ج‌یک‌ردنه‌وه ، ده‌ل‌ئ‌ین: ناز‌ه‌ل‌ه‌کان دا‌که‌ن ، واته: بیان‌که‌نه جی‌گه‌ی حه‌وانه‌وه‌ی شه‌ویانه‌وه. وهرگیر

۵) سووره‌ی نساء

به‌ناوی خودای به‌خشنده‌ی میهره‌بان (سورة النساء)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۷۹۴- قال: عُرْوَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) سَأَلَتْ عَائِشَةَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى (وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ). فَقَالَتْ: يَا ابْنَ أَخْتِي، هَذِهِ الْيَتِيمَةُ تَكُونُ فِي حَجَرٍ وَلَيْهَا، تَشْرِكُهُ فِي مَالِهِ وَيُعْجِبُهُ مَالُهَا وَجَمَالُهَا، فَيُرِيدُ وَلَيْهَا أَنْ يَتَزَوَّجَهَا، بِغَيْرِ أَنْ يُقْسِطَ فِي صَدَاقِهَا، فَتُحْوَى عَنْ ذَلِكَ، إِلَّا أَنْ يَبْلُغُوا لَهُنَّ أَعْلَىٰ سُنَّتِهِنَّ فِي الصَّدَاقِ، فَأَمُرُوا أَنْ يَنْكِحُوا مَا طَابَ لَهُنَّ مِنَ النِّسَاءِ سِوَاهُنَّ^(۱).

عوروه (خودای سن پازی بن) گوئی: پرسیارم کرد له عایشه (خودای سن پازی بن) له باره‌ی فرمایشتی خودای گه‌وره‌وه که ده‌فرموی:

{وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ - ۳/۴}.

که‌واتاکه‌ی وایه: نه‌گه‌ر ترستان له‌وه هه‌بوو که عه‌داله‌ت و دادپه‌روه‌ری نه‌که‌ن له‌گه‌ل نه‌وکچه هه‌تیوانه‌دا که‌وان له‌ژێر چاودی‌ری ئیوه‌دا، له کاتی‌کا که خۆتان ماره‌یان بکه‌ن بۆ‌خۆتان، یا ماره‌یان بپه‌ن له که‌سیکی خۆتان نه‌گه‌ر له‌م حاله‌دا نه‌م ترسه‌تان هه‌بوو نه‌وا بچن ژنیکی تر ماره‌ بپه‌ن بۆ‌خۆتان که به‌دلتان بئو له‌باری‌و واز له‌وه‌تیوانه‌ بینن، وه ده‌توانن ژنی یا دوو ژن یا سێ ژن، یا چوار ژن، به‌پیی یاسای شه‌رع بینن به‌مه‌رجی که به‌مه‌رجی سه‌ره‌کی داده‌نری که نه‌وه‌یه‌ه به‌توانن عه‌داله‌ت و دادپه‌روه‌ری به‌جی بینن له‌نیوانیانا. عایشه (خودای سن پازی بن) گوئی: نه‌ی خوارزای خۆم! نه‌م نایه‌ته

(۱) بخاری. تفسیر: ۴۵۷۴، ۲۴۹۴، ۵۰۶۴. مسلم. تفسیر: ۷۴۴۴، أبو داود. نکاح: ۲۰۶۸. نسائی: نکاح /

۳۲۴۶ = تجرید البخاری = مختصر صحیح البخاری / ۴ ل / ۴۲۹ رقم: ۱۶۴۹، ۲۷۶۳، ۴۵۷۲، ۴۶۰۰،

۵۰۶۴، ۵۰۹۲، ۵۰۹۸، ۵۱۲۸، ۵۱۳۱، ۵۱۴۰، ۶۹۶۵. مسلم. تفسیر: ۷۴۴۴. أبو داود. نکاح: ۲۰۶۸. نسائی.

نکاح: ۳۲۴۶.

هاته خواره‌وه له‌شانی کچانی بئ باوکدا که له‌لای حه‌قداریان بن و نه‌و
هه‌قداره بچئ له‌بهر سامان و مائی کچه‌که یا له‌بهر جوانییه‌که‌ی ماره‌ی بکا
له‌خوی، به‌لام نه‌وه‌نده که‌باوبئ ماره‌یی بۆ دانه‌نئ، جا خودا نه‌هی لئ کردن
له‌کردنی شتی وا، مه‌گه‌ر به‌مه‌رجئ که‌وه‌ک ژنانی تر ماره‌یی و مافیان بۆ
دابنین نه‌وه ده‌بئ، ده‌نا خودا فەرموویه‌تی پییان بپۆن له‌ژنانی تر به‌دلی
خۆتان ژن به‌ینن و واز به‌ینن له‌وان (ب — مه‌زاره‌مه‌تی لئ بئ).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَغْفِرْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا} (٦/٤). ⇒ (ب/٣/ز/٣٠/ف/١)

۳۷۹۵- ⇒ (ب/٣/ز/١٤/ل/٣٠/ف/١)^(٢).

۳۷۹۶- ⇒ (ب/٣/ز/٣/ل/٦/ف/١) + (ب/١/ز/٢١/ل/١٠٧/ف/١٣)^(٣).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ} (١٢/٤).

۳۷۹۷- ⇒ (ب/٣/ز/٦/ل/١٤/ف/١)^(٤).

۳۷۹۸- وعنه قال: كانوا إذا مات الرجل كان أولياؤه أحق بامرأته، إن شاء بعضهم تزوجها، وإن شاءوا زوجوها، وإن شاءوا لم يزوجوها، فهم أحق بها من أهلها، فنزلت هذه الآية في ذلك (لا يحل لكم أن ترثوا النساء كرها ولا تفضلوهن لذهن لئلا يفضلهن ما آتيتوهن)^(٥).

دیسان ئیبنو عه‌بباس (خودایان لئ پازی بئ) گوئی: له‌پیش دا ده‌ستوریان
وابوو که پیاوی ده‌مرد ژنه‌که‌شی وه‌کی ماله‌که‌ی ده‌بوو به‌میرات و که‌له‌پوور
بۆ هه‌قداره‌کانی، ئیتر یا یه‌کئ له‌که‌سوکاری می‌رده‌مردووه‌که‌ی نه‌و ژنه‌ی

(٢) تقدم في مجلد / ٣ تسلسل / ١٤ رقم: ٢٠٠٣ / ١.

(٣) تقدم في مجلد / ٣ تسلسل / ٣ رقم: ١٩٧١ / ١.

(٤) تقدم في مجلد / ٣ تسلسل / ٤ رقم: ١٩٣٦ / ١.

(٥) بخاری. تفسیر: ٤٥٧٩، ٦٩٤٨.

ماره دهکرد بۆ خۆی، وهیا مارهیان دهکرد له کهسیکی تر، وهیا هه ر نهیان دهدا به شوو وه خۆیان له پێشتر و شیاو تر بوون به و ژنه له مائی باوانی جا ئه م ئایه ته هاته خوارێ:

{لَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرِهًا وَلَا تَفْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ - ۱۹/۴}.

واته: ئه ی کهسانی که باوه رتان هی ناوه به خوداو پیغه مبه ری خودا! بۆ ئیوه په وا نییه که ژنان وه کوو میرات وه ربگرن، له پاش مردنی خاوه نه کانیان به زۆر، وه ربگه ی شووی تازه یان لێ مه گرن، بۆ ئه وه ی بازێ له و مال و ماره ییه ی که ده یان که وێ به م شیوه نا په وایه پیتان بده نه وه (ب).

۳۷۹۹- و عنه قال: كَانَ الْمُهَاجِرُونَ لَمَّا قَدِمُوا الْمَدِينَةَ يَرِثُ الْمُهَاجِرُ الْأَنْصَارِيَّ دُونَ ذَوِي رَحِمِهِ لِلْأُخُوَّةِ الَّتِي آخَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَيْنَهُمْ، فَلَمَّا نَزَلَتْ (وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِي) نَسَخَتْ. رواهما البخاري^(۱).

دیسانه وه گوئی: له پێش دا کاتێ کۆچه رییه کان هاتن بۆ مه دینه، یاسای یاران وابوو، کۆچه ری که له پووری وه رده گرت له یاری ده ده ر، نه وه ک که س و کاری خۆی، به پیی ئه و په یمانی براهه تیه که پیغه مبه ر (دروودی خودای له سهرین) له نیوانیان به سته بووی، ئه م یاسایه هه روا مایه وه، تا کاتێ ئه م ئایه ته هاته خواره وه:

{وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِي... - ۳۳/۴}.

واته: بۆ هه موو که سێ بریاری چه ن خزم و که س و کاری کمان داوه، له پاش مردنی که له پووره که ی ده گرن ئیتر ئه و یاسایه هه لوه شایه وه (ب).

۳۸۰۰ - ⇒ (ب/۳ ز/۴۵ ل/۱۱۰ ف/۱)^(۲).

(۱) بخاری. تفسیر: ۴۵۸۰.

(۲) تقدم في مجلد ۲ / تسلسل / ۴۵ رقم: ۱ / ۲۱۴۷.

۳۸۰۱- ⇒ (ب/۳ ز/۸۱ ل/۲۰۳ ف/۸) + (ب/۳ ز/۱۲۵ ل/۳۲۶ ف/۱)^(۸).

۳۸۰۲- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّهَا قَالَتْ: يَغْزُو الرِّجَالُ وَلَا يَغْزُو النِّسَاءُ وَإِنَّمَا لَنَا نِصْفُ الْمِيرَاثِ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ (وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ). رواه الترمذي^(۹).

نوممو سه‌له‌مه (رمزای خودای له‌سر بن) گوتی: عهرزی حه‌زده‌تم کرد: قوربان! نه‌وه‌تانئ پیاوان بو خویان خه‌بات ده‌گیړن و دیاره که‌پاداشی که‌وره‌ی له‌سه‌ر و ده‌رده‌گرن، وه دوو نه‌وه‌نده‌ی ئیمه‌یش به‌شه که‌له‌پوور له‌میراتی ده‌به‌ن بو خویان! جا خودای مه‌زن نه‌م نایه‌ته‌ی نارده‌ خواره‌وه:

{وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ - ۳۲/۴}.

واته: به‌خیلی و حه‌سوودی به‌به‌شی یه‌کتری مه‌به‌ن، به‌ش و باره‌یه‌ک که‌ خودا به‌مه‌حزی فه‌زل و که‌وره‌یی و به‌خشنده‌یی خوی داویتی به‌بازیکتان و نه‌یداوه به‌بازیکی ترتان و کردوویه‌تی به‌مایه‌ی سه‌ره‌ری و پایه‌ بلندی بویان نه‌و به‌ش و باره‌یه‌تان پی خوش بی و خوژگه‌ی به‌لاشی بو مه‌خوازن نه‌بادا سه‌ر بکیشتی بو حه‌سوودی به‌یه‌کتری بردن، وه‌سه‌ر بو به‌ش و چاره‌نووسی خودایی دانه‌وینن و هه‌رکه‌سه به‌به‌شی خوی پازی بی و چاو نه‌بریته به‌ش و به‌هره‌ی که‌سیکی ترا! نه‌مه له‌لاین، له‌لایه‌کی تریشه‌وه ژن و پیاو به‌به‌ری کوششی خویان ده‌گه‌ن و بوئه‌مه ژن و پیاو وه‌ک یه‌کن و نه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌کوشش و هه‌ول‌دانی به‌نده‌وه، به‌ سیفه‌تی نه‌وه‌ی کوشش و که‌سه‌به‌ه‌رق و جیاوازی پیاو ژن نییه (ت- خودای لئ پازی بن).

۳۸۰۳- ⇒ (ب/۴ ز/۷۹ ل/۲۹۰ ف/۱)^(۱۰).

^(۸) تقدم في مجلد ۳ / تسلسل: ۸۱ رقم: ۸ / ۲۲۹۴.

^(۹) سكت عن درجته الشارح.

۳۸۰۴ - عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: صَنَعَ لَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ طَعَامًا فَدَعَانَا وَسَقَانَا مِنَ الْخَمْرِ فَأَخَذَتِ الْخَمْرُ مِنَّا وَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَقَدَّمُونِي فَقَرَأْتُ (قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ) لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ وَنَحْنُ نَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ. قَالَ: فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ). رواه أبو داود والترمذي بسند صحيح^(۱).

عه‌لی (خودای لی پازی بی) گوئی: ئەو پرەحمانی کوپی عەوف نانی دروست کردبوو بۆمان و بانگی کردین و باده‌ی دەرخوارد داین، جا بەرەبەرە شەراب و مەیه‌کە کاری تێ کردین و مەستی کردین، کە نوێژبوو منیان کرد بە بەرنوێژی خۆیان و لەنوێژەکەدا خویندنی قورئانەکەم لی تێک چوو، وە لەجیاتێ:

{قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ، لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ، وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ - ۱/۱۰۹}.

کە واتای وایە: ئەو موحەممەد! بلی بەو ناموسولمانانە: ئەو کۆمەڵەی بی بڕوا! هەرگیز من ئەوە ناپەرستم کە ئێوە دەپەرستن، وە ئێوەش عیبادهت و پەرستیاری ئەو خودا راست و دروستەیه ناکەن کە لەسایەو خوداوە من دەپەرستم. لەجیاتێ ئەمە خویندەو: قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ وَنَحْنُ نَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ: بلی: ئەو بی بڕوایینە! من ئەوە ناپەرستم کە ئێوە دەپەرستن، وە ئێمە ئەوە دەپەرستین کە ئێوە دەپەرستن. ئێتر خودای گەورە ئەم ئایەتەو ناردە خوارەو.

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ - ۴/۴۳}.

(۱) تقدم في المجلد الخامس. تسلسل: ۷۹ رقم: ۱ / ۳۶۲۷.

(۲) صحيح عند الترمذي.

واته: ئه‌ی موسولمانینه! کاری نابه‌جی مه‌که‌ن، که‌واته له‌کاتی مه‌ستی و سه‌رخۆشی دا نزیک‌ی نوێژ مه‌که‌ون، نوێژ کۆله‌که‌ی دینه کورۆکی خوداناسینه، که‌واته نوێژو سه‌ر خۆشییان نه‌گوتوو، چونکه نوێژ دلی هۆشیاری ده‌وئ، هه‌تا بزانه‌ن چی ده‌لێن و له‌خزمه‌تی خودای خۆتانا راوه‌ستان (د/ت - س/ص).

۳۸۰۵ - ⇒ (ب/۱ ز/۳۹ ل/۱۷۱ ف/۱) (۱۳).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا} (۴/۴۸).

یه‌زدانی گه‌وره ده‌فه‌رموئ: خودا خۆی فه‌رمانه‌وه‌ای هه‌ره گه‌وره‌یه، بالاده‌ستی نییه، چی بکا ده‌یکا، که‌س مافی په‌خنه‌ی نییه، خۆی له‌سه‌ر خۆی به‌ریاری داوه که خۆش ده‌بن (ئه‌گه‌ر مه‌یل بکا) له‌هه‌ر که‌سی که‌ هاوه‌ل و هاوبه‌شی بۆ به‌ریار نه‌دا، گه‌رچی گوناھی گه‌وره‌ش بکا، با‌ته‌و به‌ش نه‌کا له‌و گونا‌هه، وه‌لێ له‌و که‌سه‌یه قه‌ت خۆش نابێ که‌له‌سه‌ر فره‌خواهی و شیرک به‌مرئ، چونکی ئه‌وه تاوانیکی گه‌لێ گه‌وره‌ی هه‌لبه‌ستوووه‌و هه‌لا‌تیکی بێ سه‌رو به‌ری کردوو.

۳۸۰۶ - ⇒ (ب/۱ ز/۴ ل/۳۴ ف/۹) (۱۳).

۳۸۰۷ - ⇒ (ب/۲ ز/۱۷۳ ل/۳۶۳ ف/۳) (۱۴).

۳۸۰۸ - ⇒ (ب/۵ ز/۱۱۴ ل/۳۷۳ ف/۳+۲) (۱۵).

۳۸۰۹ - عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: (لَمَّا لُكُم فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ) رَجَعَ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ أَحَدٍ، وَكَانَ النَّاسُ فِيهِمْ فِرْقَتَيْنِ فَرِيقٌ يَقُولُ:

(۱۲) تقدم في مجلد اول تسلسل / ۳۹ رقم: ۱ / ۳۱۱.

(۱۳) تقدم في مجلد اول تسلسل / ۴ رقم: ۹ / ۳۱.

(۱۴) تقدم في مجلد ثاني تسلسل / ۱۷۳ رقم: ۳ / ۱۹۱۵.

(۱۵) تقدم ابعز تسلسل / ۱۱۴ رقم: ۲ / ۳۱۹۹، ۳ / ۳۳۰۰.

اَقْتُلْهُمْ. وَفَرِيقٌ يَقُولُ: لَا فَرْزَ لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فَنُتِنَ وَقَالَ: إِنَّهَا طَيِّبَةٌ تُنْفِىُ
الْخَبْثَ كَمَا تُنْفِىُ النَّارُ خَبْثَ الْفِضَّةِ. رواه البخاري والترمذي هنا ومسلم في صفة
المنافقين^(۱۶).

زہدی کوہی ثابت (خودای لہ پازی بن) دہلی: لہ غہزای ٹوحددا، لہ پیش
پووبہ پروو بوونہ وہ لہ گہل سوپای دوزمنددا، کوہ لہ یی (کہہ ناو لہ ہاوپریانی
حہ زرت (درویدی خودای لہ سر بن) حلیب دہ کران) لہ سوپای حہ زرت (درویدی خودای
لہ سر بن) جیا بوونہ وہو کشانہ وہو پشتی حہ زرتیان چوّل کرد، جا
موسولمانان لہ ناو خوینا لہ بارہی ئەمانہ وہ کہ مہیدانی مہردایہ تی و
ٹازایہ تییان چوّل کرد بوو، بوون بہ دووبہ رہوہ، بہرہ یہ کیان دہیانگوت
بہ حہ زرت (درویدی خودای لہ سر بن) کہ بیانکوژی، بہرہ یہ کیشیان عہرزیان دہ کرد
کہ نہ یانکوژی، تا ئەم ٹایہ تہ دابہ زی:

{فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِتْنَةٍ - ۸۸/۴}

واتہ: ئەوہ ٹیوہ چیتانہ کہوا لہ شتیکی زور ناشکراو پروندا (کہ کوفرو
ناپاکی ئەو مونافق و ناپاکانہ یہ) بوون بہ دوو بہرہ وہو قسہ تان یہ ک ناکہ وئی.
حہ زرت (درویدی خودای لہ سر بن) فہرمووی: ئەوہ مہدینہ یہو ناوی خوئی بہ
خوئیہ وہیہ کہ مہ شہوورو ناودارہ بہ طہیبہ، کہ بہ مہ عنا پاک و سازو سازگارو
خوش و بوخوش و فہردارہ، لہ بہر ئەوہ یہ کہ چہ پەل و پیسای و ژہنگ
لادہ باو سہرپوش لہ سہر ناپاکان ہەل دہ مالی و موری ناپاکییان پیوہ دہنی،
ہہرہ وک چوّن ٹاگری مووشہ دہمہ چلک و ژہنگاری زیو لادہ باو پرووہ
راستیہ کہی دہر دہخا کہ زیوہ کہی باشہ یا خراپہ! (ب/ت/م).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ
عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا - ۹۳/۴} ⇒ ب/۳ ز/۸۱ ل/۱۹۹.

^(۱۶) بخاری. فضائل المدينة: ۱۸۸۴، ۴۰۵۰، ۴۵۸۹، مسلم. حج: ۳۲۴۳، ۶۹۶۲، ۶۹۶۳. ترمذی. تفسیر

۳۸۱- قَالَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): اِخْتَلَفَ فِيهَا أَهْلُ الْكُوفَةِ، فَرَحَلَتْ فِيهَا إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَسَأَلْتُهُ عَنْهَا فَقَالَ: نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ (وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ) آخِرُ مَا نَزَلَ وَمَا نَسَخَهَا شَيْءٌ. رواه الشيخان وأبو داود في الفتن ولفظه قال: لَمَّا نَزَلَتِ الْيَتَّى فِي الْفُرْقَانِ (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ) قَالَ: مُشْرِكُوا أَهْلَ مَكَّةَ نَحْنُ فَعَلْنَا ذَلِكَ كُلَّهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ (إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ) فَهَذِهِ لِأُولَئِكَ قَالَ: وَأَمَّا الْيَتَّى فِي النِّسَاءِ (وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ) الْآيَةُ فَالرَّجُلُ إِذَا عَرَفَ شَرَائِعَ الْإِسْلَامِ ثُمَّ قَتَلَ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ لَا تَوْبَةَ لَهُ. فَذَكَرْتُ هَذَا لِمُجَاهِدٍ فَقَالَ: إِلَّا مَنْ لَدِمَ^(۱۷).

سه‌عیدی کوپی جوبه‌یر (رمزای خودای له‌سربین) ده‌لی: له شانی ئەم ئایه‌ته‌دا خه‌لکی کووفه قسه‌یان جیا جیا بوو، منیش سواربووم چووم بو‌لای ئیبنو عه‌بباس، که‌له‌م باره‌یه‌وه لی‌م پرسى گوتی: ئەم ئایه‌ته {وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا} دواشته که له‌م باره‌یه‌وه هاته‌ خواره‌وه، وه‌هیچیش هه‌لی نه‌وه‌شاندو‌ته‌وه‌و حوکم و ب‌پ‌یاره‌که‌ی وه‌ک خو‌ی ماوه (ش/د). گفته‌ی ئەبو داوود (که‌له‌باسی فیتنه‌دا ئەم فه‌رموده‌یه ده‌گ‌یریت‌ه‌وه) ئاوایه: کاتى ئەم ئایه‌ته دابه‌زی، که له سووره‌تی فورقان دایه، که ده‌فه‌رمو‌ی:

{وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا - ۶۸/۲۵}.

که‌واته‌ی وایه: به‌نده باشه‌کانی خودای میهره‌بان ره‌وشیکی به‌رزى تریشیان هه‌یه که‌ئه‌وه‌یه: به‌س خودای گه‌وره‌و مه‌زن ده‌په‌رستن و داوای هه‌موو شت‌ئ هه‌ر له‌خودا ده‌که‌ن، وه‌که‌سى که خودا کوشتنى ئەوى قه‌ده‌غه کردب‌ئ نایکوژن مه‌گه‌ر له‌به‌ر هو‌یه‌کی ره‌واى هه‌ق به‌ پ‌یى شه‌رع، وه له‌هه‌مان

(۱۷) بخاری. تفسیر: ۴۵۹۰، ۴۷۶۳. مسلم. تفسیر: ۷۴۵۷، ۷۴۵۸، ۷۴۵۹، ۷۴۶۱. أبوداود. ملاحم وفتن:

کاتا داوینپیسى ناکه‌ن و داوینپاک و پوپاک و پوسورن کاتى که‌نهم نایه‌ته هات هاوبه‌شپه‌یدا که‌ره‌کانى مه‌ککه‌ گوتیان: ئیمه‌ نهم تاوانانه‌مان هه‌موو کردوو، که‌واته‌ ئیسلاام بوونمان چ سوود، جا خودای گه‌وره‌ نهم نایه‌ته‌ی ناردە خواره‌وه‌:

{إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا - ۷۰/۲۵}.

که‌ مه‌عنای وایه: هه‌ر که‌سێ یه‌کێ له‌م تاوانانه‌ بکا ده‌گا به‌ تۆله‌ی سه‌ختی تاوانی خۆی، مه‌گه‌ر ئه‌و که‌سه‌ نه‌بێ که‌له‌پاش کردنی نهم گوناها‌نه ته‌وبه‌بکا وازیان لێ بێنێ و موسولمان بێ و چلکی کوفر به‌نووری ئیسلاام بشوێ و ده‌ست بکا به‌ کردنی کرده‌وه‌ی باش و کردارو په‌فتاری خۆی باش بکا، ئه‌وه‌ ئه‌مانه‌ خودای مه‌زن گوناها‌ه‌کانیان ده‌پۆشی و خراپه‌کانیان بو‌ده‌کا به‌چاکه‌و خودای میهره‌بان و گه‌وره‌ هه‌میشه‌ میهره‌بان و تاوان به‌خش بووه‌و هه‌روایش ده‌بێ و ده‌رگای په‌حمه‌تی له‌ئه‌زه‌له‌وه‌ هه‌تا ئه‌به‌د هه‌روازه‌! ئیبنو عه‌بباس (خودایان لێ پازی بێ) گوتی: ده‌ی نهم نایه‌ته‌یه‌ بۆ شه‌رحی حاڵی ئه‌مانه‌ بوو، هه‌تا ریگه‌ی ئیسلاامبوونیان بۆ خو‌ش بکا، به‌لام ئه‌و نایه‌ته‌یه‌ی که‌ له‌سووره‌تی (نیساء) دایه‌، که‌ ده‌فه‌رموێ:

{وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَنَجْرَؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا - ۹۳/۴}.

هه‌ر که‌سێ موسولمانێ به‌ نا‌په‌وا به‌قه‌ستی بکوژی ئه‌وه‌ پاداشی ئه‌و بکوژه‌ سزای دۆزه‌خه‌، هه‌تا هه‌تایه‌ له‌و سزا سه‌خته‌دا ده‌مییته‌وه‌ سه‌ره‌پای ئه‌وه‌یشه‌ خودا پ‌ق و قاری لێ ده‌گرێ و په‌یتا‌په‌یتا نه‌فرینی لێ ده‌کا و تابێ دوورتری ده‌خاته‌وه‌ له‌ میهری خۆی، وه‌ به‌ده‌ستی خۆی سزایه‌کی پ‌ر ئیش و نازاری بۆ ئاماده‌کردوو به‌لام نهم نایه‌ته‌یه‌ جیا‌یه‌ له‌وه‌ی پ‌یشوو، ئه‌مه‌ بۆ که‌سیکی وایه‌ که‌له‌پاش ئه‌وه‌ شاره‌زای شه‌ریعه‌تی ئیسلاام بێ، بچی به‌نا‌ره‌زو، به‌قه‌ستی، به‌نا‌په‌وا، موسولمانێ بکوژی ده‌ی نهم بکوژه‌ (به‌لای

منهوه) سزای ئاگری دۆزهخه، تهوبه و پهشیمانی بۆ نییه، راوی دهلی: بهلام کهئهم قسهیه م باس کرد بۆ موجهیدو پییم گوت که ئیبنو عهباس رای وایه، موجهید گوتی: ههرکه سنی تهوبه بکا تهوبه ی گیرایه.

۳۸۱۱- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يَجِيءُ الْمَقْتُولُ بِالْقَاتِلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ نَاصِيئَتُهُ وَرَأْسُهُ بِيَدِهِ وَأَوْدَاجُهُ تَشْخَبُ دَمًا يَقُولُ: يَا رَبِّ هَذَا قَتَلَنِي حَتَّى يُذْنِبَهُ مِنَ الْعُرْشِ. فَذَكُّرُوا لِابْنِ عَبَّاسٍ التَّوْبَةَ قَتْلًا: (وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا) فَقَالَ: وَمَا نُسِخَتْ هَذِهِ الْآيَةُ وَلَا بُدِّلَتْ وَأَلْغِيَ لَهُ التَّوْبَةُ. رواه الترمذي بسند حسن^(۱۸).

عبداللای کوپی عهباس (خودایان لێ پازی بێ) له حهز تهوه دهگیریت تهوه، دهفرموئ (دروودی خودای لهسهر بێ): پۆژی قیامهت، شا پهگهکانی ملی کوژراو کفارهی خوینیان دی، وهک تازه کوژرابی ئاوا، لهسهر ئهو حاله گودلهی بکوژه که ی دهگری و بهقره سهری بهکیشی دهکاو دهیهینی بۆ بهردهستی خودا ههتا له تهخت و بارهگای خوداو نهزیکی دهکاتهوه عهرزی دهکا: ئهی خودای من! ئه مه منی کوشت! جا عهرزی ئیبنو عهباسیان کرد: که حال وابی ئایا بکوژ (قاتیل) پهشیمانیی بۆ هیه و نهگهر تهوبه بکا خودا تهوبه ی قهبوول دهکا؟ نهویش {وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا} ی خویندهوهو گوتی: ئه م نایه ته نه نهسخ کراوه تهوهو نه حوکمه که ی گوپدراره، کهوابی لهکوئ تهوبه ی بۆهیه (ت-س/ح) ⇒ (ب/۳ ز/۸۱ ف/۱۱ ل/۲۰۶).

ئین بووه به چۆم، نیتمهش گشت ماسین

لهجی نوکسجین خویناو هه ل دهسژین

۳۸۱۲- وَعَنْهُ قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ عَلَى نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَمَعَهُ غَنَمٌ لَهُ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ قَالُوا مَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا لِيَتَعَوَّذَ مِنْكُمْ فَقَامُوا فَقَتَلُوهُ وَأَخَذُوا غَنَمَهُ فَأَتَوْا بِهَا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى (يَا أَيُّهَا

(۱۸) حسن عند الترمذي.

الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا. رواه الأربعة^(۱۹).

دیسان گوتی: پیایوئکی بهنی سه‌له‌مه‌یی، پانه‌مه‌پئکی خوئی پئ ده‌بی، له‌لای ده‌سته‌یی له‌یارانی پیغه‌مبه‌روهه‌ پاده‌بووری (دروودی خوا له‌سەر خۆی و پەزای خودا له‌یارانی) سلّویان لئ ده‌کا، که‌چی ده‌لین: ئەم سلّووی بۆیه‌کا لئ کردین، تا خۆی پئ بپه‌رینیته‌وه‌ له‌ ئیغه، جا هه‌ل ده‌ستن بۆی و ده‌یکوژن و پانه‌ مه‌ره‌که‌ی ده‌به‌ن و ده‌یه‌ینن بۆ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سەر بئ) جا به‌م بۆنه‌یه‌وه‌ ئەم ئایه‌ته‌ دابه‌زی:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا - ۹۴/۴}.

واته: ئەو موسولمانینه! کاتئ سه‌فه‌ر ده‌که‌ن و ده‌چن بۆ خه‌باتگێڕان ئاگاتان له‌خۆتان بئ و بچنه‌ بنج و بنه‌وانی کارو بارو ئەوسا بپریار بده‌ن، نه‌کا به‌هه‌له‌و ناهه‌ق تووشی نا‌ره‌وایی بین، وه‌ مه‌لین به‌وه‌که‌سه‌ که‌ به‌سلّووی ئیسلام سلّوتان لئ ده‌کا: تۆ موسولمان نیت (ش/د/ت).

۳۸۱۳- عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَمَلَى عَلَيْهِ لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَجَاءَهُ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ وَهُوَ يُمْلِيهَا عَلَيْهِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَاللَّهِ لَوْ أَسْتَطِيعُ الْجِهَادَ لَجَاهَدْتُ وَكَانَ رَجُلًا أَعْمَى. فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَفَخِذَهُ عَلَى فَخِذِي فَتَقَلَّتْ حَتَّى خَفْتُ تَرْضُ فَخِذِي ثُمَّ سُرِّي عَنْهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ (غَيْرُ أُولَى الضَّرَرِ). رواه البخاري والترمذي^(۲۰).

زه‌یدی کوپی ثابیت (خودای لئ پانی بئ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سەر بئ) خه‌ریک بوو که {لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولَى الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ} ی بۆ ده‌خویندمه‌وه‌ تا بینوو‌سمه‌وه‌، له‌م کاته‌دا ئیبنو ئوممی

^(۱۹) بخاری. تفسیر: ۴۵۹۱. مسلم. تفسیر: ۷۴۶۴. ابوداود. الحروف والقرءات: ۳۹۷۴.

^(۲۰) بخاری. تفسیر: ۴۵۹۲.

مه‌کتووم (خودای لى پازى بى) هاته خزمه‌تى گوتى: يا ره‌سوله‌للا! ئه‌ى ره‌وانه‌کراوى خوا! به‌خودا، به‌یه‌زدانى پاك، نه‌گهر ته‌وانای غه‌زاو تى‌کۆشان و خه‌بات‌گيرانم ده‌بوو منيش دريغيم نه‌ ده‌کردو تى‌ده‌کۆشام! ئيبنو ئوممى مه‌کتووم پياويكى کۆير بوو. زه‌يد گوتى: له‌وکاته‌دا رانى پىغه‌مبه‌ر (درودى خودای له‌سەر بى) له‌سه‌ر رانى من بوو، ده‌ست به‌جى خودا له‌م باره‌يه‌وه‌ سرووشى بو ناردە‌خوارى، له‌کاتى هاتنى سرووشه‌که‌دا رانى پىغه‌مبه‌ر (درودى خودای له‌سەر بى) له‌سه‌ر رانم وا قورس و گران بوو، وه‌خته‌ بوو رانم ووردو خاش بى، له‌پاش دا که پىغه‌مبه‌ر (درودى خودای له‌سەر بى) فه‌رامۆشى بو‌هات خودا ئه‌م وشه‌يه‌ى به‌ سرووش بو‌نارد: (غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ) (ب/ت). واته: له‌پاش هاتنى ئه‌م وشه‌يه‌ى ئايه‌ته‌که‌ هه‌م حوکمه‌که‌ى و هه‌م شيوه‌که‌ى گۆراو ئاواى لى هات:

{لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ - ٩٥/٤}.

که‌واتاو رافه‌که‌ى ئاوايه: وه‌کوو يه‌ک نين (له‌پاداش و تۆله‌ى باش دا) ئه‌و موسولمانانه که دانىشتوون و (به‌بى به‌هانه‌يه‌کى ره‌وا، وه‌کوو شه‌لى و کۆيرى و نه‌خۆشى) ته‌رکى غه‌زاو خه‌باتيان کردوه له‌گه‌ل ئه‌و موسولمانانه‌دا که خه‌بات ده‌گيرن و تى‌ده‌کۆشن له‌پىگه‌ى خودادا. دياره که ئه‌م وشه‌يه‌ وه‌لامى پرسىاره‌که‌ى عه‌بدوللاى کۆپى ئوممو مه‌کتووم پۆشن ده‌کاته‌وه، ئه‌ويش ئه‌مه‌يه: ئه‌وانه‌ى که به‌هۆى به‌هانه‌ى ره‌واوه ناچن بو غه‌زاو خه‌بات و شه‌پرکردن له‌گه‌ل دوژمن دا، وه‌له‌هه‌مان کاتا خاوه‌نى نيازى پاکن و دوستو دلسۆزى ئيسلامن ئه‌وانه‌يش خودا به‌به‌خششى خۆى له‌سه‌ر نيازى پاکيان پاداشى تى‌کۆشه‌ريان ده‌داتى!

٣٨١٤ - قال: ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ نَاسًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا مَعَ الْمُشْرِكِينَ يُكْفَرُونَ سَوَادَهُمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَيَأْتِي السَّهْمُ أَحَدَهُمْ فَيَقْتُلُهُ أَوْ يَضْرِبُ فَيَقْتُلُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ذِكْرَهُ فِيهِمْ (إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ

قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا) رواه البخاري^(۲۱).

ئیبنو عەبباس (خودیان لى پازى بن) دەلى: هەندى له موسولمانان لەناو بپەرستەکانى مەككەدا بوون، هیشتا کۆچيان نەکردبوو بۆ مەدینه پەشایی و قەرەبالغى ئەوانیان زۆر دەکردو دەبوون بەهۆى ئەو کەله کاتى جەنگ و پیکهه لپەرژاندا تارمایی لەشکرى کوفر لەبەر چاوى سوپای ئیسلام زۆرتر بنوینى، جا وارى دەکەوت جارو بار تیری دەهات دەیدا لەیەکیکیان، یا دەیکوشت یان زامارى دەکرد موسولمانەکانیش دەیانگوت: ئەمانە بەزۆر هیتراون، لەبەر ئەو بۆیان دەپارانهو، بەلام خودا پیکهه ی ئەوێ نەدان جا بۆیە خودا تەواوی ئەم نایەتەى ناردە خواریو:

{الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ - ۹۷/۴}.

واتە: بەراستی ئەو کەسانەى کە ستمیان لەخۆیان کردوو، چونکی بەبى بەهانی پەوا تەركى کۆچ کردیان کردوو لەباتى بن بە مایەى خیر و خوشى بۆ ئیسلام بوون بەهۆى پشت گرتنى بى پرواکان و پەرو پاگەندە بۆیان، بەراستی ئەو کۆمەلەى مەلەبەندى پاشە پۆژیان ناو ئاگرى دۆزەخ، کە دیارە سەرەنجامیکی زۆر زۆر خراپە، ئەمە حالیانە بۆیە فریشتەى گیانکیشان تانەو تەشەریان لى دەدەن و بە تەوسەو پێیان دەلین: ئەرى ئیو لەکوی بوون و خەریکی چی بوون؟ لەگویی گادا نوستبوون؟ بۆ ئیوێش مەردانەو پیاوانە بەلایەکا سەرتان دەرئەکردو بەرەو ولاتیکی باش پەوتان ئەکرد وەکوو ئەو خەلکەى تر؟! ئەوانیش گوتیان: ئاخەر ئیمە مسکین و بى دەستەلات بووین و دەستەلاتى هیچمان نییە لەولاتا، لەبەر دەستەوسانى خۆمان و زۆر دارى ئاگاكانمان یارایی پەوکردنمان نەبوو! فریشتەکانیش بەرپەرچی ئەم بیانوو پوچەیان دەدەنەو دەلین: ولاتى خودا بەو بەرگوشادییەى خۆی، سەر پەروى زەوى بەو گەورەییەى خۆی جی ئیوێ لى نەدەبوو، کە بەلایەکا سەر دەرکەن و پەوبکەن بۆ شوینیکی باش (ب).

(۲۱) بخاری. تفسیر: ۵۹۶، ۷۰۸۵ = تجرید البخاری / ۴ / ل / ۴۳۶ رقم: ۱۶۵۲.

۳۸۱۵- ثُمَّ خَفَّفَ اللَّهُ تَعَالَى عَنِ الضُّعَفَاءِ الَّذِينَ مَعَ الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ: {إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا، فَأُولَئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَغْفِرَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا} قَالَ: ابن عباس (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا): كُنْتُ أَنَا وَأُمِّي مِمَّنْ عَذَرَ اللَّهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۲۲).

گوته: له‌پاش دا خودای گه‌وره و مه‌زن، میهره‌بانی خو‌ی نواند له‌گه‌ل
ئو موسولمانه لازه‌بوون و بئ چاره و که‌ساسانه‌دا که‌مابوونه‌وه له‌مه‌که‌که،
له‌ناو بته‌رسته‌کاندا، وه‌له‌شانی ئه‌وانه‌دا فه‌رموی:
{إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ
سَبِيلًا - ۹۸/۴}.

واته: مه‌گه‌ر ئه‌و پیاوو ژن و منداڵنه نه‌بئ که لازه‌بوون و بئ چاره
که‌ساس و داماون وه‌کافره‌کان زāl بوون به‌سه‌ریان دا، ئیتر نه‌خو‌یان ده‌توانن
که به‌فیل و فه‌ره‌ج و مه‌هانه‌یه به‌لایه‌کا سه‌ر ده‌که‌ن و خو‌یان ده‌رباز که‌ن،
وه‌نه‌بئ بپرواکان مه‌یدانی ده‌رچوون و مه‌ودای په‌وه‌کردن و کو‌چ کردنیان پئ
ده‌دن، به‌ئئ ئه‌مانه که ئه‌مه‌ حالیا، دوور نییه له‌و خودا به‌دادو میهره‌بانه،
که لی‌بوردن و چاوپو‌شی هه‌ر له‌خو‌ی جوانه، چاوپو‌شی بکا له‌ حالئ ئه‌م
به‌سه‌ زمانانه. ئیبنو عه‌بباس (خودایان لئ بازی بئ) گوته: من و دایکم له‌م
موسولمانه لازه‌بوون و بئ چارانه‌ بووین، که خودا له‌م ئایه‌ته‌دا باسی
کردوون. له‌گی‌رانه‌وه‌یه‌کا: من و دایکم له‌و موسلمانانه‌ بووین که له‌مه‌که‌که،
له‌ناو بئ بپرواکانا به‌جئ مابووین، وه‌خوا به‌هانه‌ی په‌وای ئه‌وانی قه‌بوول
کردوووه‌ له‌م ئایه‌ته‌دا باسی کردوو (ب).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ
الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا -
۱۰۱/۴} ⇒ (ب/۱ ز/۱۵۵ ل/۴۴۶).

۳۸۱۷- عن أبي هريرة (رضي الله عنه) أنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَزَلَ بَيْنَ صَجْتَانِ وَعُسْفَانٍ فَقَالَ: الْمَشْرُكُونَ إِنَّ لَهُمْ هَؤُلَاءِ صَلَاةً هِيَ أَحَبُّ إِلَيْهِمْ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَبْنَائِهِمْ وَهِيَ الْقَصْرُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ فَمِيلُوا عَلَيْهِمْ مِثْلَةَ وَاحِدَةٍ وَإِنْ جَبْرِيلُ أَتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَمَرَهُ أَنْ يَقْسِمَ أَصْحَابَهُ شَطْرَيْنِ فَيُصَلِّيَ بِهِمْ وَتَقُومَ طَائِفَةٌ أُخْرَى وَرَاءَهُمْ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ ثُمَّ يَأْتِيَ الْآخَرُونَ وَيُصَلُّونَ مَعَهُ رُكْعَةً وَاحِدَةً ثُمَّ يَأْخُذُ هَؤُلَاءِ حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ فَتَكُونَ لَهُمْ رُكْعَةٌ وَاحِدَةٌ وَلِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رُكْعَتَانِ. رواه الترمذي بسند حسن^(۲۴).

ئەبو ھورەیرە (خودای لێ پازی بێ) دەئێ: لە سەفەریکا پیڤەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) لەنیوانی ضەجنان و عوسفاندا دابەزی و لای دا، بپەرستەکان گوتیان: ئەمانە نوێژێکیان ھەیە کە نوێژی عەصرە لەباوک و دایک و مالا و منالی خۆیان خۆشەوێستترە لە لایان، جاکە وابوو ئادەیی خۆتان ئامادەکەن و لەکاتی کردنی ئەو نوێژەدا بەسەریاننا بدەن و بەئیجگاری بیانفەوتین، جا جوبرا ئیل (دروودی خودای لەسەربێ) ھاتە لای پیڤەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) دەستووری دایە کە: ھاوڕێکانی بکا بە دوو تاقمەو، لەپیشدا پرکاتی نوێژ بەتاقمیکیان بکا، وە لەوکاتەدا تاقمەکە ی تر بەرپاوە، دوژمن پراوەستن و لەپاشەوێ ئاگاداری ئێو بەکن، لەپاش دا کە تاقمی یەکەم پرکاتیکیان تەواو کرد ئینجا تاقمەکە ی تریین و پرکاتی لەگەڵ پیڤەمبەردا بەکن و تاقمی یەکەم بچنە شوینی ئەوان و ئاگادارییان بەکن، وەدەبێ لەکاتی نوێژەکەدا ھەر دوو تاقمەکە چەکی خۆیان پێ بێ و ئامادەیی تەواو وەر بگرن، بەتایبەتی تاقمی پاسەوان، جا بەم پێیە ھەر تاقمە ی یەک پرکات نوێژ دەکەن، بەلام پیڤەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) خۆی دوو پرکات دەکات (ت-س/ح).

۳۸۱۷-م- عَنْ قَتَادَةَ بْنِ النُّعْمَانِ (رضي الله عنه) قَالَ: سُرِقَ طَعَامٌ وَسِلَاحٌ لِعَمِّي رِفَاعَةَ بْنِ زَيْدٍ فَأَخْبَرَنِي بِذَلِكَ فَسَأَلْنَا وَتَحَسَّنَا فِي الدَّارِ فَقِيلَ لَنَا إِنَّهُمْ بَنَوْا بَرَقٍ وَهُمْ بِشِيرٍ

وبشر ومبشر وكان بشيراً منافقاً يهجو أصحاب النبي (صلى الله عليه وسلم) بالشعر وينسبه لغيره، وكانوا أهل بيت حاجة وفاقة في الجاهلية والإسلام فأتيت النبي (صلى الله عليه وسلم) فأخبرته والتمست منه رد السلاح فقط، فقال: (صلى الله عليه وسلم) سَأْمُرُ فِي ذَلِكَ. فَسَمِعَ بَنُو أَبِيْرِقَ بِهَذَا فَأَوْفَدُوا لِلنَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) أُسَيْدُ بْنُ عُرْوَةَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ بَنُو أَبِيْرِقَ مِنَّا أَهْلُ صَلَاحٍ وَإِسْلَامٍ يَزُمُونَ بِالسَّرِقَةِ مِنْ غَيْرِ بَيِّنَةٍ وَلَا ثَبَتٍ، فَرَجَعْتُ وَعَمَّيْتُ أَتَى خَرَجْتُ مِنْ بَعْضِ مَالِي وَلَمْ أَكَلَمْ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فِجَاءَنِي عَمَى فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا قَالَ: لِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فَقَالَ: اللَّهُ الْمُسْتَعَانُ فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ نَزَلَ الْقُرْآنُ (إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِبِينَ خَصِيماً) بَنِي أَبِيْرِقَ (وَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ) أَىِ مِمَّا قُلْتَ لِقِتَادَةَ (إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا لَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَالًا أَيْمًا. يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا. هَآأَنْتُمْ هَؤُلَاءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلِ اللَّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا) فَلَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَاتُ أَتَى رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) بِالسَّلَاحِ. قَالَ: قِتَادَةُ وَكُنْتُ أَشْكُ فِي إِسْلَامِ عَمَى رِفَاعَةَ لِأَنَّهُ كَانَ شَيْخًا قَدْ عَصَى فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَلَمَّا أَتَيْتُهُ بِالسَّلَاحِ قَالَ: يَا ابْنَ أَخِي هُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَعَرَفْتُ أَنَّ إِسْلَامَهُ كَانَ صَحِيحًا. فَلَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَاتُ لَحِقَ بِشِيرٍ بِالْمُشْرِكِينَ فَتَنَزَلَ عَلَى سُلَافَةَ بِنْتِ سَعْدِ ابْنِ سُمَيَّةَ فَتَنَزَلَتْ: (وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ لُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَكُفِّرْ بِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا) فَرَمَى حَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ سُلَافَةَ هَذِهِ بِآيَاتٍ مِنْ شِعْرِ، فَأَخَذَتْ رَحْلَ بِشِيرٍ عَلَى رَأْسِهَا وَرَمَتْ بِهِ فِي الْأَبْطَحِ وَقَالَتْ: أَهْدَيْتَ لِي شِعْرَ حَسَّانَ مَا كُنْتُ تَأْتِيْنِي بِخَيْرٍ. (۲۵۰)

قہ تادہ کی کوپی نویمان (رمای خودای لیسربن) دہلئی: ہہنئ خواردہ مہنی و بازئ چہکی ریفاعہ کی کوپی زہید، کہ مامہی من بو، دزرابو، مامہم ہات

هه‌والی ئه‌وه‌ی دایم، که پرسمان کردو له‌م لا‌ولا هه‌ستمان هه‌ل‌خست پیمان
گوترا: دزه‌کان به‌شیرو بیشرو موبه‌شین، که هه‌رسیکیان کو‌ری ئوبه‌یریقن،
به‌شیریان ناپاک بو، ده‌چوو خۆی هه‌لبه‌ستی داده‌ناو ده‌یکرد به‌هی یه‌کیکی
ترو خوسپ (هه‌جو‌ی یارانی پیغه‌مبه‌ری پی ده‌کرد، ئه‌مانه‌ خو‌شیان (چ
له‌سه‌رده‌می نه‌زانی داو چ له‌سه‌رده‌می ئیسلامه‌تی دا) خیزانیکی نه‌داراو
ئاتاج و هه‌ژار بوون، جا خۆم چوومه خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر (برودی خودای له‌سه‌ربن)
وه مه‌سه‌له‌که‌م عه‌رزى کرد، وه عه‌رزم کرد: که هیچ نه‌بی چه‌که‌کانمان بو
بسه‌نیته‌وه، ئه‌ویش فه‌رمو‌وی: با بزائم چۆنه‌ بئ، کو‌رانی ئوبه‌یریق، که ئه‌مه
ده‌بیستنه‌وه ده‌چن ئوسه‌یدی کو‌ری عوروه ده‌نیرن بۆلای پیغه‌مبه‌ر (برودی
خودای له‌سه‌ربن) ده‌لئ: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! کو‌رانی ئوبه‌یریق له‌ خۆمانن و
خیزانیکی باش و موسو‌لمانن، به‌بی به‌لگه‌و شایه‌ت تۆمه‌تی دزیتیيان پیا‌دا
ده‌که‌ن، که‌ی شتی وا په‌وايه. قه‌تاده‌ گوتی: له‌پاشا که‌له‌م باره‌یه‌وه قسه‌م
له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا کرده‌وه فه‌رمو‌وی (برودی خودای له‌سه‌ربن): به‌بی به‌لگه‌و نیشان
شه‌لتاخى دزیتی ده‌ده‌یت له‌ خیزانیکی باشی موسو‌لمان! ئیتیر منیش به
په‌شیمانی گه‌رامه‌وه‌و له‌ ده‌وه‌ ده‌کرد زیانیکی مالى گه‌وره‌م لئ
بکه‌وتایه‌ به‌لام له‌م باره‌یه‌وه ئه‌و قسه‌یه‌م عه‌رزى حه‌زرت نه‌کردایه، جا‌که
مامه‌م هات بۆلام پیغه‌مبه‌ر (برودی خودای له‌سه‌ربن) چی به‌ من فه‌رموو بوو بۆم
گی‌رایه‌وه، ئه‌ویش گوتی: که‌واى لئ هات بیده‌ره ده‌ستی خودا، به‌ پشتی
خودا هه‌موو شت پوون ده‌بیته‌وه، ئیتیر زۆری پی نه‌چوو قورئان له‌م باره‌یه‌وه
هاته‌ خواره‌وه فه‌رمو‌وی:

{إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنَ لِلْخَائِبِينَ
خَصِيمًا، وَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا} هه‌تا {يَكُونُ عَلَيْكُمْ وَكِيلًا -
۱۰۵-۱۰۹}.

واته: ئیمه‌ قورئانمان ناردوو بۆ تۆ، تا ببی به‌ سه‌رچاوه‌ی هه‌ق و
پاستی و کانگای هه‌ق په‌روه‌ری، هه‌تا تۆ له‌به‌ر پووناکی ئه‌م چرا دره‌خشانه‌و

به پىي ئەو ياسا و دەستورانهى كه خودا نيشانى داويت حوكم و برپار
 بدەيت لەنيوانى ئەو خەلكەدا، وە تۆ قەت مەبە بە پاريزەرو كۆمەكى پياوى
 گزىكار و ناپاك، وەكوو كۆپەكانى ئوبەرىق، وە داواى چاپوۆشى بكە لە
 خودا، لەهۆى ئەو قەسەيە وە كه گوتت بە قەتادە، بەراستى خودا چاپوۆشى
 كەرو مېهرەبانە وەبەراى بېراى لەسەر ئەوكەسانە مەكەرەوە كه گزىكار و
 ناپاكى لەخۆيان دەكەن، شتى و لەتۆوە دوورەو لایەنگىرىي ناھەقى و
 ناپەرواىي لەپاىيەى پىغەمبەرەنەوە دوورە، وەلى مەبەست ئەوەيە كه تۆ
 ھەميشە ھۆشيار و ئاگادارى و لەخۆتەوە تا دەستور و سروشت بۆنەيەو
 نەچىتە بنج و بنەوانى شتەكه برپار نەدەى و تا چاكتر وەستابى چاك نەكەى!
 ئەوانە چەن نەقام و بەدن، شەرم لە خەلك دەكەن، لەبەر ئەوە كارى شەرم
 ئاوەرى حەيابەرى خۆيان دەشارنەوەو حاشاى لى دەكەن و لەبەرچاوى خەلك
 نايكەن و كه كاتىكىش تاوانەكەيان ئاشكرايوو حاشاى لى دەكەن و بەھەزارو
 يەك فیل و فەرەج حەشارى دەدەن، كەچى شەرم لەخودا ناكەن و بەبەرچاوى
 خوداوە تاوان و گوناھ دەكەن و دەرەست نین، خودا ئاگای لەھەموو شتەى،
 لەھەموو قەسەيەى، لەھەموو كردەوہيەى ھەيە، باش بى خراپ بى، بەشەو بى بە
 رۆژ بى، قەسەى ناشىرىنى ئەوان بى، ياھى يەككى تەربى، لەوون نابى، خودا
 ئەگەر وانەبى خوا نابى، باشە ئەوا ئىوہ لەم ژيانى دنيايەدا (كە ژيانىكى
 كەم و كورت و بى بەقايە و پىنج و دوو رۆژىكەو دەبەيتەوہ) ئەم بەرگرييەيان
 لى دەكەن و لەسەريان دەكەنەوہو قەسەيان بۆدەكەن، ئەى كى سەبەينى
 لەپۆژى رەستا خىزدا، كەھەموو شتەى پاك و پىس دەكرى، كى لەوئ لەلای
 خودا دەتوانى لەسەريان بكاتەوہو ببى بە پاريزەرو دەمراستيان؟! ديارە
 كەس. گوتى: چاكە ئەم چەن نايەتە ھاتن چەكەكەيان ھىنايەوہ بۆ پىغەمبەر
 (درودى خوداى لەسەر بى).

قەتادە گوتى: ھەتا ئەوكاتە ھەر بۆرەگومانىك ھەبوو لە چۆنىيتىي
 موسولمانەتیی رىفاعەى مامەمدا، چونكە پياويكى پىر بوو، لەسەردەمى
 نەزانى دا گەلى لەخودا ياخى بوو، بەلام كە چەكەكەيم بردەوہ بۆى گوتى:

ئەى برازای خۆم! ئەوچەكە خێرو وەقفى پىگەى خودا بى، ئىتر زانيم كە موسولمانەتييه كەى بەراستىيەو موسولمانى تەواو. لەپاش ئەو كە ئەم ئاياتانە هاتن بەشیر پيسوا بوو، لەبەر ئەو هەلەات و پۆيشت بۆناو بتيەرسەكان و چوو لەلای سولافەى كچى سەعدى كۆپى سومەييە دابەزى، جائەم دوو ئايەتە هاتنە خوارەو كە دەفەرموئ:

{وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ تُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَتُصْلِهِ جَهَنَّمَ ۖ وَسَاءَتْ مَصِيرًا، إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا - ۱۱۵/۴ - ۱۱۶}.

واتە: هەركەسێ (لەپاش ئەو كە هەقى بۆدەر كەوت) گەر و تەشقەلە بە پیغەمبەرى خودا بكاو لەدژی بوەستى و لەهەق لابداو شوین پى و شوینی ناموسولمانان بكەوئ و پىگەى راستى موسولمانان نەگريئ و گۆهەر بكۆپیتەو بە خەرموور، ئەو ئەو پىگە پيسەى لى پيروژبى، تا بەفەرمانى ئيمە دەيباتە ناو نيرينهى ناگرى دۆزەخەو، دۆزەخيش (لەهەمان) ديارو نواميانە كە جيگەيەكى زۆر خراپ و ناھەموارە، بەراستى خودای گەرە (نەگەر خواستى هەبى) لەهەموو كەسێ خوش دەبى، بەلام هەرگيز لەوكەسە خوش نابى كە هاوێ و هاوبەش و شتى وا بۆ خودا بپيار بدا، وەهەر كەسێ هاوپى و هاوبەش قەرار بدا بۆ خودا ئەو بەراستى لەپىگە دەرچوو و پىگەى راستى گوم كردوو و لەخودا زۆر دووركەوتۆتەو. گوتى: جا حەسسانى كۆپى ثابت (خودای لى پازى بى) بە پارچەيى هۆنراو زەمىكى خەستى ئەم سولافە ناوێ كردو پيسواى كرد، سولافەش لەتاواندا كەل و پەلەكەى بەشیر دەخاتە سەر سەرى و هەلى دەگريئ و دەيبا لەو دورە، لەشيوى ئەبطەح تووپى دەدا، دەلى: بەخیر نەيەيت و بەملى شكاو بييت، بۆئەم دەست و ديارىيە بۆت هينام! هۆنراوێ هەجوى حەسسانت بەديارىيى بۆهينام، قەت نەبوو جارێ خيتر پيوە بى! (ت - سەنەد غەريب).

۳۸۱۸- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: مَا فِي الْقُرْآنِ آيَةٌ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ هَذِهِ الْآيَةِ (إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ) ^(۳۶).

عہ علی (خودای لئی ہازی بن) دہلئی: ہیچ ٹایہ تیکی ترم لہ قورٹاندا وک ٹہم ٹایہ تہ پی خوش نییہ کہ دہفرموی:

{إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا - ۱۱۶/۴} ⇒ (ت-س/ح).

۳۸۱۹- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمَّا نَزَلَ (مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ) شَقَّ ذَلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ فَشَكَّوْا ذَلِكَ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: قَارِبُوا وَسَدِّدُوا وَفِي كُلِّ مَا يُصِيبُ الْمُؤْمِنَ كَفَّارَةٌ حَتَّى الشُّكُوكَةُ يُشَاكُهَا أَوْ التُّكْبَةُ يُنْكِبُهَا. وفي الرواية: هَذِهِ مُعَاتِبَةُ اللَّهِ الْعَبْدَ فِيمَا يُصِيبُهُ مِنَ الْحُمَى وَالتُّكْبَةِ حَتَّى الْبِضَاعَةُ يَضَعُهَا فِي كُمِّ قَمِيصِهِ فَيَفْقِدُهَا فَيَفْرَغَ لَهَا حَتَّى إِنَّ الْعَبْدَ لَيَخْرُجُ مِنْ دُؤْبِهِ كَمَا يَخْرُجُ الثَّبَرُ الْأَخْمَرُ مِنَ الْكَبِيرِ. روى هذه الثلاثة الترمذي ^(۳۷).

ٹہبو ہورہیرہ (رمزای خودای لہسر بن) کہ {وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ} واتہ: ہہرکہ سئی ہہر خراپہ یئی بکا دیتہوہ پیئی و بہہوی ٹہوہوہ جہزہ بہ دہدری، دہلئی کہ ٹہمہ ہات موسولمانہ کان پیئی سہ خلت بوون و ترسیان لئی نیشت، چونکہ کئی ہہیہ کہ کہم یا زور گوناہ و خراپہی نہ بی، جا چوونہ خزمہ تی حہزہت (درودی خودای لہسر بن) شہکوا ی حالیان لہ خزمہ تیا کرد، فرموی: ٹہوہندہ ی بؤتان دہلوی دریغی لہ کردنی چاکہ مہکن و ہہ میشہ کاری باش بکن بہ پیشہ و ٹامانجی خؤتان، ہہرچیش دیتہ پیگہی موسولمان دہبی بہ کہ ففارہ تی گوناہ بؤی، تہ نانہت ٹہگہر درکیکیش لہ شوینیکی ہہ لچہ قی ہہروا، یا ہہر چورتم و ناخوشیہ کی تووش دہبی ٹہوانہش بریتیی تاوان دہکہون و پاکی دہکہ نہوہ. لہ گپرانہ وہیہ کا: ٹہم ووردہ دہردو بہ لایانہ کہ

(۳۶) سندہ حسن عند الترمذی.

(۳۷) سندہ حسن عند الترمذی.

دینه پیگهی بهنده پازو گلهیی خودایه، لهگه‌ل بهندهی خویدا دهیکا، بۆ ئه‌وهی که بهنده هۆش بکاته‌وه و با بداته‌وه و بگه‌پێته‌وه، ئه‌وه‌ش وهك ئه‌وه جارو بار بهنده گه‌نده‌تایه‌کی لێ دێ، یاخود تووشی نه‌گبه‌تی و سه‌خه‌تی ده‌بی، بگره ئه‌و شمه‌که‌ش که بهنده بۆ هه‌لگرتن ده‌یخاته سه‌ر قوڵی کراسه‌که‌یه‌وه، یا له فه‌قیانه‌که‌ی دا گریی ده‌دا له‌به‌ر که‌م بایه‌خی وه‌له‌پاش دا بزر ده‌بی، جاکاتی که‌بۆی ده‌گه‌پێ ده‌پوانی نه‌ماوه و نایدۆزێته‌وه و ئیتر شپێزه ده‌بی بۆی، بگره ئائمه‌ حاله‌ته‌ش که گرنگیه‌کی ئه‌وتوی نییه به‌رگونا ده‌که‌وی، هه‌تا به‌ره‌به‌ره به‌م وورده ئازارانه به‌نده واله گونا ده‌پاک ده‌بیته‌وه وهك چۆن شووشی زی‌ری سوور که‌له کووره دێته ده‌روه پاک و بی گه‌رده و مشتوما‌ل کراوه و ژه‌نگ و چلکی پیوه نه‌ماوه، ئه‌ویش ئاوا له‌گونا ده‌پاک ده‌بیته‌وه! (ت-س/ح).

۳۸۲۰- ⇒ (ب/۳ ز/۵۲ ل/۱۳۰ ف/۱ + ۲) (۲۸).

لێره‌دا ده‌لی: گه‌ته‌ی تیرمیزی ئاویه: سه‌وده که هاوسه‌ری هه‌زه‌ت بوو، مه‌ترسی هه‌بوو که هه‌زه‌ت (درووی خودای له‌سه‌رب) ته‌لاقی بدا عه‌رزێ هه‌زه‌تی کرد: ته‌لاقم مه‌ده‌و به‌مه‌یله‌ره‌وه له‌خه‌مه‌ت خۆتا تا له‌دنیا و قیامه‌تا هاوسه‌رت بم، نۆره شه‌وه‌که‌شم بده به عانیشه، هه‌زه‌تیش ئاواکرد، جا نایه‌ته‌که هاته خواره‌وه، که ده‌فه‌رموی: {وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُورًا} عانیشه ده‌لی: ژنو می‌رد له‌م باره‌یه‌وه له‌سه‌رچی پێک بکه‌ون دروسته. قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنْ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الشُّلْكَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رُجُلًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} ⇒ (ب/۳ ز/۴ ل/۸ ل/۱ + ۲ + ۳).

(۲۸) تقدم في مجلد ثالث. تسلسل / ۵۰ رقم: ۵ / ۲۱۴۰ ء ۴ / ۲۱۳۹ + مجلد / ثالث. تسلسل / ۵۲

۳۸۲۱- ⇒ (ب/۴ ز/۲۵ ل/۸۵ ف/۲) (۲۹).

۳۸۲۲- عن البراء (رضي الله عنه) قال: آخر سورة نزلت براءة، وآخر آية نزلت (يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ). رواه الشيخان والترمذي (۳۰).

بہراء خوائی دہلئی: دوا سوورہت کہہات سوورہتی بہرائہت بوو،
دوانیہ تیش کہہات ثایہ تی: {يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ} بوو (ش/ت)
— خویان لہ پانی بیت).

۳۸۲۳- عن عبدالله بن عمر (رضي الله عنهما) قال: آخر سورة أنزلت المائدة: (۳۱).

عہ بدوللای کوپی عہ مر (ہمزای خودایان لہ بن) دہلئی: دوا سوورہت کہہاتہ
خوارہ وہ سوورہتی مائیدہ بوو. (ت-س/ح).

۳۸۲۴- وقال: ابن عباس (رضي الله عنهما) آخر سورة أنزلت (إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ). رواهما الترمذي والأول بسند صحيح (۳۲).

عہ بدوللای کوپی عہ عباسیش کہ مہ شہوورہ بہ ثیینو عہ عباس (خودایان لہ
پانی بن) دہلئی: دوا سوورہت کہہاتہ خوارہ وہ سوورہتی: {إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ
وَالْفَتْحُ} بوو. (ت).

۶) سوورہتی مائیدہ

بہ ناوی یہ زدانسی بہ خشندهی میہربان: (سورة المائدة)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۸۲۵- ⇒ (ب/۱ ز/۴ ل/۳۳ ف/۸) (۱).

(۲۹) تقدم في المجلد الرابع. تسلسل / ۲۵ رقم: ۲ / ۲۷۰۱.

(۳۰) بخاري. مرضي: ۵۶۵۱، ۶۷۲۳، ۷۳۰۹، ۴۶۰۵. مسلم. فرائض: ۴۱۲۱. ابوداود. فرائض: ۲۸۸۶.

ترمذي. فرائض: ۲۰۹۲.

(۳۱) رواه الترمذي بسند صحيح.

(۳۲) سكت عن درجته الشارح.

۳۸۲۶- ⇒ (ب/ ۱/ ز ۴۱/ ل ۱۷۶ + ب/ ۱/ ز ۳۹/ ل ۱۷۱/ ف ۱/)^(۱).

۳۸۲۷- عَنْ الْمُقَدَّادِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ قَالَ: يَوْمَ بَدَرَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا لَا نَقُولُ لَكَ كَمَا قَالَتْ: بَنُو إِسْرَائِيلَ لِمُوسَى (فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ) وَلَكِنْ اامضِ وَنَحْنُ مَعَكَ. فَكَانَتْ سُرَى عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۲).

میقداد (خودای لێ پازی بێ) عه‌رزى حه‌زه‌تى کرد: ئه‌ی پێغه‌مبه‌رى خودا! ئێمه به‌سه‌رو به‌مال له‌گه‌لتاین و سه‌رمان له به‌رپیتایه، فه‌رموو بۆ پێشه‌وه ئێمه له خزه‌تتاین و پششت ده‌گرین و پششت به‌رناده‌ین، ئه‌وه له‌ئێمه‌وه دووره که‌وه‌ک هه‌وزى جووله‌که گوتیان به‌مووسا ئێمه‌ش به‌تۆ بلیین:

{يَا مُوسَى إِنَّا لَن لَدْخُلُهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ - ۲۴/۵}.

واته: ئه‌ی مووسا! ئێمه ئه‌مه‌ی ئێوه ده‌یڵین نایکه‌ین ده‌ی خۆت و خوداکه‌ت بپۆن له‌گه‌ل دوژمندا شه‌ڕ بکه‌ن، ئێمه وا لی‌رده‌دا دانیشتووین، چاوه‌پوانی شه‌نجامی جه‌نگی نیوانی ئێوه ده‌که‌ین! حاشا ئێمه قسه‌ی وا په‌ق و نامه قوولی وا له پووی تۆدا ناکه‌ین. ئیتر که‌واى گوت پووی حه‌زه‌ت (درودی خودای له‌سه‌ر بێ) گه‌شایه‌وه‌و له‌وسه‌خه‌تییه‌دا فه‌رامۆشی بو‌هات (ب - ره‌زای خودای له‌سه‌ر بێ).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ} ⇒ (ب/ ۳/ ز ۸۸/ ل ۲۲۸).

لی‌رده‌دا ئه‌م پتریه‌ی هه‌یه:

(۱) تقدم في المجلد الأول. تسلسل / ۴ / رقم: ۲۰ / ۸.

(۲) تقدم في المجلد الأول. تسلسل / ۴۱ / رقم: ۱ / ۳۱۷ + مجلد اول. تسلسل: ۳۹ / رقم: ۱ / ۳۱۱.

(۳) بخاري. تفسير: ۴۶۰۹.

قَالَ أَبُو قِلَابَةَ: فَهَؤُلَاءِ سَرَقُوا وَقَتَلُوا وَكَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ، وَحَارَبُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ. رواه البخاری فی الطهارة:

ئەبو قیلابە دەئێ: ئەمانە هەم دزییان کرد بوو، هەم پیاویان کوشتبوو، هەم پاش ئیسلامبوونیان وەرگەرابوون و بوو بوونەوێ بە بێ بڕوا، سەرەپرای ئەوەیشتە چوو بوون بەگژ خودا و پیغەمبەری خودادا (ب).

۳۸۲۸- ⇒ (ب/۳ ز/ ۸۸ ل/ ۲۳۰ ف/ ۳ + ب/ ۴ ز/ ۶۹ ل/ ۲۱۰ ف/ ۱).^(۴)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَا تُقْبَلُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ - ۳۶/۵}.

واتە: بێگومان کافران ئەوانەن کە لەسەر کوفر دەمرن، جا ئەمانە ئەگەر هەرچی و لەم زەوییدەدا هەمووی هی ئەوان بێ و ئەوەندە تریشی لەگەڵ دابن وەبێدەن لەتۆڵە ی پزگاری سەری خۆیان تا لە دەست ئیش و ئازاری پۆژی بووژانەوێ خۆیان پزگار بکەن لێیان قەبوول ناکرێ، وە ئەو سزا سەختە کە بۆیان بڕاوە ئەوێ لەکوێیان ناکەوێ.

۳۸۲۹- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يَقُولُ: اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِأَهْلِ النَّارِ عَذَابًا لَوْ كَانَتْ لَكَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا أَكُنْتَ مُفْتَدِيًا بِهَا فَيَقُولُ: نَعَمْ فَيَقُولُ: اللَّهُ: قَدْ أَرَدْتُ مِنْكَ أَهْوَنَ مِنْ هَذَا وَأَنْتَ فِي صُلْبِ آدَمَ أَنْ لَا تُشْرِكَ بِي وَلَا أَذْخِلَكَ النَّارَ فَأَبَيْتَ إِلَّا الشُّرْكَ. رواه الشيخان.^(۵)

ئەنەس (خودای لێ بازی بن) لە پیغەمبەرەوێ (درووی خودای لەسەر بن) دەگێڕێتەوێ دەفەرموێ: لە پۆژی قیامەتدا خودای گەورە (بەو کەسە ی کە لەناو ئاگر ی دۆزەخدا سزاوئیش و ئازاری لەهەموو دۆزەخییەکانی تر سووکترە) پێی دەفەرموێ: ئەگەر ئیستا جیهان و هەرچی لەجیهان دا بوو هی تۆ بوایە ئایا

^(۴) تقدم في المجلد الثالث. تسلسل / ۸۸ رقم: ۲ / ۲۳۲۷.

^(۵) بخاري. احاديث الانبياء: ۲۳۲۴، ۶۵۵۷، ۶۵۲۸ - تجريد / ۱۳۲۹ بقرطی / ۴ ل / ۱۶. مسلم.

صفات المنافقين: ۷۰۱۳، ۷۰۱۴.

دهیده‌یت له‌تۆله‌ی خۆتدا که‌له‌م نیش و نازاره‌ پزگار ببیت یا نا؟ ده‌لێ: به‌لێ ده‌یده‌م. جا خودا پێی ده‌فه‌رموی: تۆ هیشتا له‌پشتی ئاده‌م دا بووی، من شتی‌کم لێ داواکردیت که‌ گه‌لێ له‌مه‌ ئاساتر بوو، که‌ نه‌وه‌بوو داوام لێ کردیت: که‌ تۆ هاوبه‌شم بۆ بپاری نه‌ده‌یت و منیش نه‌تخه‌مه‌ ناو ئاگره‌وه‌، که‌چی تۆه‌ر چه‌زت له‌وه‌ بوو که‌ هاوبه‌شم بۆ بپاری بده‌ی (ش) - شه‌یخه‌ین - بوخاری و موسلیم).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَقَالَ: الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ۝٦٤/٥}.

واته: یه‌زدانی پاکی مه‌زن ده‌فه‌رموی: جووله‌که‌ نه‌قامه‌کان نامه‌قوولییه‌ک ده‌که‌ن ده‌لێن: ده‌ستی خودا زنجیرکراوه‌ به‌کوژ شه‌ته‌ک دراوه‌، بۆیه‌ نه‌وه‌نده‌ دارایی و مال و سامان دا به‌ش ناکا هه‌تا هه‌موو که‌سێ ده‌وله‌مه‌ند ببێ! یاخوا ده‌ستی خۆیان زنجیر بکری و دوور بخڕینه‌وه‌ له‌ په‌حمه‌تی خودا و له‌ جه‌وامییری و سه‌خیتی له‌سه‌ر ئه‌م قسه‌ قۆپه‌یان، عه‌مریان نه‌می‌نێ و گوژه‌رانیان لێ تال بێ ئه‌و نه‌گه‌به‌تانه‌ بۆخۆیان و قسه‌ی کال و تالیان، با ئه‌وانه‌ بۆخۆیان هه‌ر بلێن، هه‌موو هۆشیاران و دانیان و زانیان باش باش ده‌زانن که‌ خودا نه‌ک به‌ تاقه‌ ده‌ستی، به‌لکوو به‌هه‌ر دوو ده‌ستی، وه‌نه‌ک له‌یه‌ک جیهاندا به‌لکوو له‌هه‌ر دوو جیهاندا سه‌فه‌ی په‌حمه‌ت و خوانی که‌رم و به‌خشش و سه‌خاوه‌تی راخستوه‌، به‌پێی دانی و حیکمه‌تی که‌خۆی له‌هه‌موو که‌سێ باشتی لێ ده‌زانی که‌رم و سه‌خاوه‌ت و به‌خشش ده‌نوێنێ و دارایی سه‌رف ده‌کا هه‌ر چۆنی خواستی هه‌بێ.

♦ ووشه‌ی قورئانی هه‌مووی هه‌لبژاردو پڕواتایه‌، فرمه‌عنا ده‌که‌یه‌نی ئه‌وه‌ی که‌ قورئان به‌ تاقه‌ ووشه‌یی، یا به‌ ئیزافه‌یی، یا به‌ پیتی، یا به‌ ته‌جمینی، یا به‌ ده‌لاله‌تی په‌یوه‌ندی نیوانی ووشه‌و ئایه‌ته‌کان له‌سه‌راسه‌ری قورئاندا، یا به‌هه‌ر شیوه‌یه‌کی تر، ئه‌وه‌ی که‌ قورئان

به‌مانه ، یا به‌یه‌کی له‌م شتانه دمیگه‌یه‌نی نێمه به‌ کتیبی بۆمان ڕوون ناکرێته‌وه ، جانه‌گه‌ر که‌سی لێزانانه له‌م شوێنه‌دا موتاڵای ته‌فسیری به‌یزای پیرۆز ته‌فسیری مه‌واهیبی ڕه‌حمان و ته‌فسیری نامی زێڕین بکا ده‌زانی که‌به‌نده له‌ ته‌فسیر و رافه‌ی نایه‌ته‌کاندا زیاده‌ڕه‌ویم نه‌کردوه ، وه‌لێ به‌پێی ته‌وانای نا ته‌واوی خۆم هه‌وێم داوه که به‌گوردییه‌کی په‌تی قسه‌کان داپێژم ، چونکه رافه‌ی پیت به‌پیت هه‌م له‌نرخێ گوردییه‌که هه‌م له‌ڕه‌ونه‌ق و وورشه‌ی نایه‌ته‌کان که‌م ده‌کاته‌وه. گه‌رجی من نامه‌وێ به‌ به‌راویزی شرو پری خۆم رووبه‌ڕه‌ی ئەم کتیبه‌ پیرۆزه مه‌زنه‌ لکه‌دار بکه‌م ، یاخود باری چاپکردن و په‌خشبوونه‌وه‌ی گران بکه‌م ، و من هه‌وه‌ی که‌له‌خودا داوای ده‌که‌م ئەوه‌یه که‌له‌چاپ بدرێ و له‌هه‌وتان ڕزگاری ببێ ، به‌لام هه‌ندێ به‌راویزی پێویسته وه‌ک ئەمه‌ی که‌ عه‌رزانی ده‌که‌م:

قسه‌ی ڕه‌وان و رێک و پێک ، ووشه‌ی ناسک و نازدار ، سووک له‌سه‌ر زمان و ره‌وان له‌سه‌ر زار ، خۆش له‌مکن هه‌ست و له‌گه‌ییدا ناوازه‌دار ، ڕه‌مه‌عنا واته ڕوون و ناشکرا ، وه‌ک گوێ ڕه‌نگینی به‌ر رووناکی چرا ، ڕسته‌ی به‌پێزو به‌هێزو به‌چێژ ، دوور له‌ ئالۆزی خۆی و ووشه‌کانی ، نزیک له‌بیری ئاده‌میزاد و شارمزا به‌ناخی دهروون و گیانی ، قسه‌ی وانه‌سته‌ق و ووتاری وا به‌شه‌هوق و به‌ره‌ونه‌ق به‌رگ و کالۆ و آلایه‌کی قه‌شه‌نگه ، وه‌ک بووکه تازه واته و مه‌عنا ده‌ڕازێته‌وه ، به‌ ناهیه‌سته له‌رێی هه‌سته‌وه ، وه‌ک مامزێ به‌ خه‌مه‌زه بجێ بۆ سه‌رکانیاو ، به‌ره‌و ساختمانی می‌شک ده‌کشێ و گولۆ پڕزینی ده‌کا و زاخاوی ده‌دا و له‌وێهه ڕووه‌و پانایی ناخ و دهروون و دڵ شوێر ده‌بێته‌وه و به‌ناسته‌م له‌ دهرگا ده‌دا و وه‌ک میوانیکی نازیز جێی خۆی ده‌کاته‌وه و سیحری هه‌لالی خۆی ده‌پڕزێنێ ، جا هۆش چه‌شی ده‌کا و گۆش پێی گۆش ده‌بێ و دهروون تام و چه‌زو خۆشی لێ ده‌مژێ ، تا سه‌ره‌نجام دڵ نارام ده‌بێ و گیان ده‌حه‌سیته‌وه!

خودای گه‌وره ئاده‌میزادی له‌سه‌ر ئەم ڕه‌وش و سه‌روسته دروست کردوه ، بۆیه قورنانی پیرۆز و فه‌رمووده‌کانی هه‌زمرته و نامه پیرۆزه ئاسمانییه‌کانی ترو فه‌رمایشتی پێغه‌مبه‌ران و گه‌وره پیاوان و زانایان و دانایان و بوێزان ئەهه‌نده گرنگیان داوه به‌ فه‌رمایشتی به‌رزی جوان و ، به‌ ناخاوتنی بێ گری و قورت و ، به‌ گوتاری ڕه‌وانی پاک و پوخت و ڕه‌وانبێژ و جوان و ، به‌ ڕسته‌ی سفتی سازی بێ پێچ و په‌نا ، زمانی کوردی (له‌خودا به‌زیاد بێ) له‌م لایه‌نه‌وه بێ که‌لینه‌و زۆر پێشکه‌وتوو ، بگره‌ کورده‌کان خۆیان ئەمه‌رۆ بێ به‌ پێی به‌هێزی و به‌پێژی و ته‌رو پاراوی زمانه‌که‌یان دهرناچن و له‌و دڵگیری و شه‌هوق و ڕه‌ونه‌ق و ووشه‌ نارایی و ڕه‌وانبێژی و سفتو

سۆنئییهی که له دهق و بېرپرو کورۆکی زمانه که یاندا ههیه دواکه وتوون گه لێ به جیماون ، جار جارمهش ڕۆشنبیره به ناو ڕۆشنبیرهکانیشیان قێزو بیزی لێ دهکهنهوه ، چونکه وهك منالێ به شیري قوتوو گۆشو پهرومرده کرابێ ناوا له زمانی زگماکی خۆیان نامۆبوون و نالوودهی شیري ناپرسهمن بوون! تهنا تهت شانازی بهمووه ، دهکهن که کوردی نازانن ، بهلام نهو مندمو نهو مندو زمانی تر درمزانن!

پشت به لوتفی خوداو به بهرمکهتی قورنانی پیرۆز (که نه مێرۆ میلیلهتی گورد خۆی هاویشته ته باو دهشی گهرمی) نێمه ناگهینه نهو رادیهه که بۆزانیانی زمانه کهی خۆمان له مو لهو بېرسین ، وهك چۆن خواجه شه له موو له مه لای خۆمانی دمپرسی کهی جهژنی که پهرمشینهیه ، کهی شه مهیه!!

من بهش به حالێ خۆم لافو گه زافی نهوه لێ نادهم که شاسواری نه م مهیدانه م ، بگره له م گۆرپه پانه به رینه دا من شاگردو که رسواریش نیم ، نهوه پسرپۆرانی خۆی ههیه ، بهلام هه ولۆ تهقه لا به پێی حال و تاقهت ههر باشه خوا یاربێ به رمبه ره گیانی بووژانه وه دێته وه به مبه رگه له که ماناو زمانه شیرینه که مان ، که له به رناسکی و نازداری و وشه گانی و جوانیی گوزاره گانی ، ده لێی زمانی فره شته و په رپه پانه ، پتر گه شه و نه شه دمکا ، نه موی نوێی سه رده می نوێ چه ژێ لێ و مرده گری و مه مکه فه رهنگی به رده داو به مژینه ی گۆی مه مه ی داپه ناشنا دمبێته مو نه و کاته تافه وشه په کی کوردی په تی به هه موو سامانی سه رزه می ناداو له بیلێله ی چاوی خۆی زیاتر ناگاداریی دمکا. ههر گه لێ خۆی خۆی نه خوا قهت نامری ، تا کوردی دممری دهی تر له دایک دمب ، گه لێ کوردیش (به تابه تهی له بهر نه موی که گه لێکی موسولمانی پاکه و له ژێر ئالای موحه ممه د داپه (دروودی خودای له سه ر بێ) که گه ورمو سه رومری دوو گه لێ کوردو عه رمبی براهه) له سایه ی به خشی خودا وه ههر له زیاد بوونه ، نامه خوا وهك گه نه مه قه نده هاری به بېرشته ، په کی به سه ته ، رۆژ به رۆژیش سووپی خولی چه رخیش له سوودی گه لانه و نه م پۆ رۆژ رۆژی گه له ، وهك چه زرمته (دروودی خودای له سه ر بێ) دمفه رموی: (لا کسری ولا قیصر). رۆژ رۆژی جه ماومرو مه رده موو رۆژی مله ووپی و زۆرو زۆرداری و نه زده هاکی به سه ر چوو ، نه مپۆ حه فیان خۆی می شکی بۆ دهرمان ده شی ، هاکا وهك پیغه مبه رمان فه رموو پانه ، گورگو مه پ پیکه وه ناو بخۆنه وه! ومبوو به شایی لۆغانی جه ژنی براهیتهی گه لانی پرووی جیهان!.

دەلتى و بەبەرچامووە ، لەسەرانسەرى عىراقى نىشتامانى نازارى خۆشەويستماندا ، دەمو بەيان کەلەباب لەگوندو دئو شارەگان بەدەنگە زولالەکەى دەخوینى و مامۆستای مەلای گوند یا گەرەک لەخەو هەلەدەستىن و بەرمو مزگەوتى گوندو گەرەک بەسەلارى دەجمى و لەسەر بانىزەى مزگەوت دەنگى (الله اکبر) ی بانگو سەلا دارو بەردو زىندوو مردوو لەخەو هەلەدەستىن ، دەشت و دەرو شاخ و چیا بۆى دەستىنیتەووە دەنگ دەداتەووە ، بە کفەلە کوونى کۆمەلى نوپزکەران وەک پىزى فرىشتەى ئاسمان لەپشت مامۆستاوە رىز دەبەستن و نوپزدا دەبەستن!

لەگەردا جىگەى خۆبەتى کە ئەم سەرنجەشتان عەرز بکەم: لە ناخاوتنى کوردى نووسراودا ، بۆنەوێ پەوان و گەوارا و سفتوسۆل و جوان بى ، دەبى هەتا دەتوانىن بەشەکانى رستەو ووشەکانى و راناو و زمىرو پىتى چەسپ و بەستەنەووە حەرفى رەبى و ئەم جۆرەشتانەى ، کە دەبىن بەهۆى پەسايى رستەو گوستاخى و بەهێزى گوشتار ، دەبى ئەم جۆرە شتانە هەتا دەتوانىن لەسەر دەستوورى پەساو سازو خۆش و ئاسان و پەوان دايان بەمەزىنەى ، هەموو بەهێزو ديارو ئاشکرا بن ، زۆر کرتا و پچر پچر و تىبەلکىش و ئالۆز نەبن ، گەلى لەگەلە پىشکە و توووەکان دەسکارى رىزمانى خۆيان کردووە کە لەمىزەووە دانراوە ، بەرمو ئاسانى و پاساى باشتە بردوویانە ، دەى ئىمە کە پىزمانى زمانەکەمان هىشتا ساوايە بۆچى سوودو بەهرە لە بەهرەکانى زمانەکانى دەرو دراوسىکانمان وەرنەگىرین!

زمانى ئەگەر لە سامانى زمانى گەلى دراوسۆى سوودو بەهرە وەربگرى بەووە نابى بەزىرمانەى ئەو هاوسايە! ئەووە ئىمە ئاگامان لە بنچ و بنەوانى کارمە نىيە ، دەنا جى زمانى هەيە کە ووشەى بىيانى تيا نەبى ، يا رىزمانىکى سەربەخۆى وای هەبى کە لەهەيچ رىزمانىکى تر نەجى! لەو پراوايەدام کەلە ناو گيانلەبەرەکانى تریش دا شتى وانىيە!

کەواتە: ئەگەر ئىمەى کورد برايانەو دۆستانە بەهرە لەبەرەکانى زمانى عەرمبى وەربگرى ئەووە جى خۆبەتى و هەيچ نەنگ و زيانى نىيە ، چونکە پەگەم زمانى برا عەرمبەکانمانەو دوووە زمانى دینەکەمانەو سىيەم بوو بەزمانى دوووەى هەموو دەرو دراوسىکانمان ، چوارەم زمانىکى خزمەتکراویشە ، وە ئەمەى مەن دەيلىم باوو باپىرانمان کردوویانەو شەقلى بە زمانەکەمانەو ديارەو ئاشکرايە ، نىتر ئەو بەهرە لىوەرگرتە چ هى ووشە سازى بى ، چ هى رىزمانى بى چ هى هەرايەکى ترى زمانەوانى بى قەى ناکا. لىرەدا بۆ ئەوونەى رستەى پەساي

کوردی به‌تی ئەم وێنەیه دەهێنمەوه؛ پێغه‌مبەر فەرمووی پێی ئەم رێستەیه‌دا هەرچەن فیعلەکه پێشکه‌وتوو له‌جارو مه‌جرووره‌که ، له‌نه‌حوی کوردیشدا شتی وا ناپه‌سەنده ، مه‌گه‌ر له‌بهر مه‌به‌ستیکی رها ، به‌لام ئەم رێستەیه رهاسترو دامه‌زراوتره له‌رێستە (پێغه‌مبەر پێی فەرموو) چونکه به‌شه‌کانی رسته هه‌موو دیارو ناشکران و قوتدراویان تیا نییه. وه به‌مه‌ش ناگوتری لاسکایی کوێرانه‌ی زمانی عه‌رمیی ، چونکه ئەمه به‌پێی رێزمانه‌که‌ی خۆمانه‌ که مه‌به‌ستی رها بووه به‌هۆی لادان له یاسا سه‌ره‌کییه‌که. ئەم باسه توێژینه‌وو لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی زۆر قوول و چرو خه‌ستی گه‌رمه‌که ، بۆ ئێره ده‌ست نادا.

ئه‌وه‌ی که بۆ نه‌گه‌ر ده‌ست ده‌دا ئەم چەن شیعه‌ عه‌رمیییه یه ، که له‌په‌سنی ئەم نامه پیرۆزدا گوتوو مه ، که بۆنی براهه‌تی کوردو عه‌رمیی لی دێ ، خودا هه‌ردوو لایان له‌چه‌پۆله‌ی زالم بپاریزی و له‌زیر ئالا سه‌ربه‌رزمه‌کی چه‌زهمه‌ی موحه‌ممەد دا (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) په‌نایان بداو چاک بکا بۆ چاکیان و به‌لابەدا له‌هه‌ره به‌دیان!

فەرموون ئەمه ئێوه شیعه‌مگان ، دیاره‌ دیاری میروو له‌ فاجه‌گولله یه‌که:

ذی بـمـردة مـن طـینـة عـرـبـیـة

مـلـحـومـة بـلـحـمـة کـردیـمـة ،

هـدیـة مـن مـسـلم لـمـسـلم

کـانـهـا بـدـر بـلـیـل مـظـالم

یا مـُطـفـف! اـنـت الصـفا اـنـت الوفا

اـنـت الـهـرـبـیـه المـنـتـفـس مـن ذـا الجـفا

اـنـت الشـفا لـکـردـنا و عـرـبـنا

یا نـورـنا لـعـیـنـنا و قـلـبـنا!

اـنـت الحـل لـعـرـبـنا و کـردـنا

یا ضـوـنا لـقـرـبـنا و بـعـدـنا!

صـلـی الـهـنا عـلـیـک دـائـمـا

مـا دـام ذـکـر الـلـه حـقـا قـانـمـا ،

شـمـس الضـحـی بـدـر الدـجـی اقـوالـکـم

یا مـن جـل اـبـصـارنا اـکـمـالـکـم ،

۳۸۳۰- (ب/۲ ز/۲۳ ل/۶۰ ف/۳) (۶).

۳۸۳۱- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَتَمَ شَيْئًا مِمَّا أُنْزِلَ عَلَيْهِ، فَقَدْ كَذَبَ، وَاللَّهِ يَقُولُ: (يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ). رواه الشيخان والترمذي (۷).

کتابک المجید جدا الهدی
نعم الخبر نحن لنعم المبتدا
شعبان تابعان للقرآن
کرد و عرب نخلت صنوان!
من نخلات فی زروع زاننة
لاصلاها ، وفرعها ، لاشانها!
أعنى بها شعوب أمة الهدي
التابعين راية لاحمدا
صلی الهنا علیه دانما
مادام عبدالله لیل قانما!
والعن (خدا!) من دسهم احقادا
ورکوزن فی عینہ اوتاداد
وشتتن شمل عدوهم (خدا)
مفرقا مشتتا مبداد
واقشین بینهم و سلالما
ووددن قلبهم و تماالما

المرجم / ۱۴-۱۹۸۹

(۶) تقدم في المجلد الثاني. تسلسل: ۲۲ رقم: ۱۲۸۴.

(۷) بخاري. تفسير: ۴۶۱۲ ، ۴۸۵۵ ، ۷۲۸۰ ، ۷۵۲۱ = تجريد ۴ / ۴۳۷ رقم: ۱۶۵۵ + ۱۳۰۶ = ۲۲۲۴ ، ۲۲۲۵.

مسلم. إيمان: ۴۲۸. ترمذي. تفسير القرآن: ۳۰۶۸ ، ۳۲۷۸.

عائیشه (خودای سن بازی بن) گوئی: ئەوێ بلی: موحه‌مه‌د (دروودی خودای لسه‌ر بن) شتیکی چه‌شارداوه‌ له‌و سرووشه‌ی که خودا ناردووێه‌تی بۆی ئەوه‌ بینگومان درۆ ده‌کا، ئەوه‌تانێ خودای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموێ:

{يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ - ٦٧/٥}.

واته: ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری نازدارو خوشه‌وێست! هه‌رچی به‌سرووش و وه‌حیی من ناردوومه‌ بۆ تو ده‌بن پاییگه‌یه‌نی به‌و خه‌لکه‌و ته‌بلیغیان بکه‌ی، ئەگینا بزانه‌ که‌تۆ په‌یامی خودای خۆت پێیان نه‌گه‌یاندووه‌ (ش/ت).

٣٨٣٢- وعنها قالت: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُخْرِسُ حَتَّى كُرِّتَ: (وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ) فَأَخْرَجَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَأْسَهُ مِنَ الْقُبَّةِ فَقَالَ: لَهُمْ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ انْصَرِفُوا فَقَدْ عَصَمَنِي اللَّهُ. رواه الترمذي بسند غريب^(٨).

دیسان ده‌لێ: له‌پێش دا ئیشکی پێغه‌مبه‌ریان ده‌گرت (دروودی خودای لسه‌ر بن) هه‌تا ئەم ئایه‌ته‌ هاته‌ خواره‌وه‌:

{وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ - ٦٧/٥}.

واته: وه‌ خودای گه‌وره‌ تو ده‌پاریزێ له‌زیانی ئاده‌میزاد جا پێغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌ر بن) که‌ئهو ده‌مه‌ له‌ناو گوومه‌زییه‌کا بوو، سه‌ری لێوه‌ ده‌ره‌یناو به‌ ئیشکچیه‌کانی فه‌رموو: ئەه‌ی خه‌لکینه‌! بپۆنه‌وه‌ بۆ مانی خۆتان و بچن به‌لای کاری خۆتانوه‌، ئیتر من له‌سایه‌ی خوداوه‌ کارم به‌ ئیشک گرتنی ئێوه‌ نه‌ماوه‌ ئیتر من خودا خۆی ده‌پاریزێ (ت - س/غه‌ریب).

٣٨٣٣- عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَمَّا وَقَعَ فِيهِمُ النِّقْصُ كَانَ الرَّجُلُ يَرَى أَخَاهُ عَلَى الدُّبِّ فَيَنْهَاهُ عَنْهُ فَإِذَا كَانَ أَلْفًا لَمْ يَمْتَنِعْ مَا رَأَى مِنْهُ أَنْ يَكُونَ أَكْبَلَهُ وَشَرِيَهُ وَخَلِيطَهُ فَضَرَبَ اللَّهُ قُلُوبَ بَعْضِهِمْ بَبْغِضٍ وَنَزَلَ فِيهِمُ الْقُرْآنُ (لَعَنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى

^(٨) رواه الترمذي بسند غريب.

ابن مریم) حَتَّىٰ بَلَغَ (وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوا لَهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ). قال: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (مُتْلَىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مُتَكِنًا فَجَلَسَ وَقَالَ: لَا حَتَّىٰ تَأْخُذُوا عَلَىٰ يَدَيِ الظَّالِمِ فَتَأْطِرُوهُ عَلَى الْحَقِّ أَطْرًا. رواه الترمذي وأبو داود^(۱).

ئەبو عوبەیدە (خودای لێ پازی بێ) گوتی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: کاتی باری ئەوەی ئیسرائیل کەوتە لیژنی، پیاوی وایان هەبوو برادەریکی خۆی دەدی خەریکی گوناھێ بوو، پێی دەگوت ئیشی وای مەکە ئەو گوناھە، کەچی بۆ سبەینێ خۆشی دەچوو، دەبوو بە ھاو خۆراک و ھاو خواردن و ھاو نوێش و ھاو بەشی! جا خودا کردنی بە فیتنە و ئاژاوە بۆ یەکتەری، وە قورئان لەشانی ئەواندا دابەزی و پێسوای کردن، وەک دەفەرموێ: {لَعَنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ...} تادەگاتە {...وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ - ۵/ ۷۸-۸۱}.

واتە: ئەفرین و لەعنەت لە کافرو بێ براواکانی ئەوەی ئیسرائیل کراوە، لەسەر زمانی داوود و عیسا کۆپی مەریەم، چونکە لەخودا یاخی دەبوون و دەستدریژی یان لە یاساو لە شەریعەتی ئەو دەکرد، حالیان وەها بوو لەناو خۆیان دا خراپەیان دەکردو چاوپۆشییان لە خراپەکەرەکە دەکردو پێیان نە دەگوت ئەو خراپەییە، مەیکە، بەخودا کاریکی زۆر ناپەسەندو گەندو ناھەمواریان دەکرد، تەماشای ئەکەیی دەبینی گەلی کەس لەوان دەبن بە دۆست و برادەری خودانە ناسەکان، ئەمەش بوو بەھۆی ئەو کە خودا پێو قاریان لێ بگرێ، وە دەبێ ئەو خراپتر چی بێ کە ئەم خانە خراپانە بە دەستی خۆیان بۆخۆیان سازاندوو؟! سەرەرای ئەوەش لە پاشە پۆژدا، لەناو ئاگری دۆزەخ دا دەمیننەو و هەتا هەتایە هەل دەتووتین، بەلێ ئەمە ی ئەمانە دەیکەن لە پەرەقتاری باوەردار ناچێ، دەنا ئەگەر ئەوان، کە لەکن خۆیان خاوەن نامەن، باوەری تەواویان ببوایە بە خودا و باوەرو ئیمانیا بە جوانی

(۱) رواه الترمذي هنا وأبو داود في كتاب السنة.

بهینایه به پیغه مبهری خودا، که موحه ممه دهو بهو قورئانه پیروژهی که له خوداوه رهوانه کراوه بوئی نه وه نهو بته پرست و خودا نه ناسانه یان نه ده گرت به دؤست و براده ری خوئیان، به لام زور بهی نه م هؤزه له ری دهرچوون و گوئی به دین و نایین نادهن، مه گهر بو هه ندی مه به ست و مرازی جیهانی خوئیان! گوتی: له پییش دا چه زهت (درودی خودای له سر بی) شانی دادابوو، ئنجا ریک دانیشت و فهرمووی: نه خهیر پرزگار نابن و قوبوول نییه هه تا نه دهن له بآلی سته مکارو زور دارو بای پی نه دهنه وه بو سه ر پیگهی راست و لووتی پی دانه ژهندن به سه ریداو کلک نه نیته ناو خه تا (ت/د).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرُمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ - ۵/۸۷}.

واته: ئه ی که سانی که باوه پرتان هیئاوه به خودا، له یاسای خودای گه وه دهرمه چن، نه وشته پاک و خوشانه، چ خوراک بن، چ چتی تر، که خودا ره وای دیوه بو تان و خوی بوئی حه لال کردوون له خوتانه وه له سه ر خوتانی حه رام مه که ن، به لام له راده دهرمه چن نه وه کا سه ر بکیشتی بو حه رام و بکه ونه ناو بی شه رعیه وه، نه وه ش باش باش بزائن خودا نه ک هه ر نه وکه سانه ی خوشناوی که له سنوور دهرچوون و به س، به لکوو رقیشتی لییا نه، وه هه میشه بیکه ن به ره وش و پیشه ترسی خوداتان هه بی، خودابی باکه مه لین باوه پرو ئیمان له قاری خودا ده مانپاریزی، چونکه نه وه کاتی وایه که نیوه له یاساو ده ستووری باوه ر به خودا لانه دهن.

۳۸۳۴- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) كُنَّا نَغْزُو مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَيْسَ مَعَنَا نِسَاءٌ فَقُلْنَا أَلَا نَخْتَصِمِي فَنَهَانَا عَنْ ذَلِكَ، فَرَخَّصَ لَنَا بَعْدَ ذَلِكَ أَنْ نَتَزَوَّجَ الْمَرْأَةَ بِالثَّوْبِ، ثُمَّ قَرَأَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرُمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ). رواه الشيخان^(۱۰).

^(۱۰) بخاری. تفسیر: ۴۶۱۵، ۵۰۷۱، ۵۰۷۵ = تجرید ۴ / ۴۲۸ رقم: ۱۶۵۶. مسلم: نکاح: ۲۳۹۶ - ۲۳۹۸.

عەبدوللای کورپی مەسعوود (رمزای خودای لەسەر بێ) دەلێ: گەلێ جار وا دەبوو لە خزمەتی پیڤەمبەردا (دروودی خودای لەسەر بێ) دەچووین بۆ غەزا، وەژنمان لە گەل خۆمان نە دەبرد، جا گوتمان: ئەو پیڤەمبەری خودا! رێگەمان بەدە خۆمان دەخەسێنین؟ ئەویش رێگە ی ئەو ی نەداین، بەلام لەو دەوا رێگە ی دەداین کە ژن بە صیغە مارە بکەین لەسەر جل و بەرگ و شتی وا، ئینجا ئیبنو مەسعوود بۆ پشتیوانی پای خۆی لەبارە ی دروستبوونی ژن صیغە کردنەو ئەم ئایەتە ی خوێندەو (ش).

۳۸۳۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي إِذَا أَصَبْتُ اللَّحْمَ انْتَشَرْتُ لِلنِّسَاءِ وَأَخَذْتَنِي شَهْوَتِي فَحَرَمْتُ عَلَى اللَّحْمِ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا). رواه الترمذي بسند حسن. (۱۱).

ئیبنو عەبباس (خودایان لێ پاز ی بێ) دەلێ: پیاوێ هاتە لای پیڤەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) گوتی: قوربان! ئەو پیڤەمبەری خودا! من کە گوشت دەخۆم هەوەسم هەل دەسێ و حەز لە ژن دەکەم، لەبەر ئەو گوشتەم لەخۆم حەرام کردووە، جا خودا بەم بۆنە یەو ئەم دوو ئایەتە ی ناردە خوارەو:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ - ۸۷/۵} ⇒ (ت-س/ح).

۳۸۳۶- ⇒ (ب/۳ ز/۱۲۷ ل/۳۲۹ ف/۱) (۱۲).

۳۸۳۷- وَعَنْهَا (أَي عَنْ عَائِشَةَ) (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ أَبَاهَا كَانَ لَا يَحْتُ فِي يَمِينٍ حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ كَفَّارَةَ الْيَمِينِ. قَالَ: أَبُو بَكْرٍ لَا أَرَى يَمِينًا أَرَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا، إِلَّا قَبِلْتُ رُخْصَةَ اللَّهِ، وَقَعَلْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ. رواهما البخاري (۱۳).

(۱۱) حسن عند الترمذي.

(۱۲) تقدم في مجلد ثالث. تسلسل / ۱۲۷ رقم: ۱ / ۲۵۱۳.

عائیشه (خودای سن پازی بن) دهلئی: له پێشدا باوكم ههركیز سویندی خوئی نه دهخست، تا خودا له قورئاندا بریتى (كه ففارهت) ی سویندی بریاردا، ئه وجا ئه بوبه كر گوتى: هه ر سویندى كه به باشى نه زانم، سوینده كه ده شكینم و نه و كه ففاره ته ی كه خودا دایناوه دهیده م و نه وه ی كه باشته ره نه وه ده كه م (ب).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ - ۹۰/۵}.

-۳۸۳۸ ⇒ (ب/ ۴/ ز ۲۵) + (ب/ ۶/ ز ۳/ ل ۴/ ف ۴۳) (۱۳).

-۳۸۳۹ ⇒ (ب/ ۴/ ز ۲۵/ ل ۸۵/ ف ۲+۱) (۱۴).

۳۸۴۰ - قال: عُمَرُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): اللَّهُمَّ بَيْنَ لَنَا فِي الْخَمْرِ بَيَانٌ شِفَاءٌ فَتَزَلَّتْ آيَةُ النِّسَاءِ {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى} فَدَعَى عُمَرُ فَقُرِئَتْ عَلَيْهِ فَقَالَ: اللَّهُمَّ بَيْنَ لَنَا فِي الْخَمْرِ بَيَانٌ شِفَاءٌ فَتَزَلَّتْ آيَةُ الْمَالِدَةِ (إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ) فَدَعَى عُمَرُ فَقُرِئَتْ عَلَيْهِ فَقَالَ: اتَّهَيْنَا اتَّهَيْنَا. رواه أصحاب السنن (۱۵).

عومهر (خودای سن پازی بن) گوتى: ئه ی خودایه! مه سه له ی خواردنه وه ی ئاره ق و مه یمان به ته واوی بو پوون بکه ره وه، جا ئایه ته که ی سووره تی به قه ره هاته خواره وه، که ده فهرموئى: {يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ} عومهر بانگ کراو ئه م ئایه ته ی بو خویند رایه وه، دیسان عومهر گوتیه وه: ئه ی خوایه! مه سه له ی خواردنه وه ی ئاره ق و مه یمان به باشى بو پوون بکه ره وه، جا ئایه ته که ی سووره تی نیساء هاته خواره وه، که ده فهرموئى:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى}.

(۱۲) بخاری. تفسیر: ۴۶۱۴، ۶۶۲۱.

(۱۳) تقدم في المجلد السادس. تسلسل ۳ / رقم: ۲۷۲۲/۴۳

(۱۴) تقدم في المجلد الرابع. تسلسل ۲۵ / رقم: ۲۷۲۷ / ۲.

(۱۵) الترمذي هنا وصاحبه في الأثرية (شرحه).

دیسان عومەر بانگ کرایه‌وه و ئەم ئایه‌تەشی بەسەر خۆیندرایه‌وه، ئەمجاره‌یش گوتیه‌وه: ئەی خودایه! مەسەله‌ی خواردنه‌وه‌ی ئاره‌ق و مه‌ی و باده‌ نووشیمان به‌باشی بۆ پوون بکەرەوه، جا ئایه‌تەکه‌ی سوورەتی مائیده‌ هاته‌ خواره‌وه‌ که‌ ده‌فه‌رموی:

{إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ}.

دیسان عومەر بانگ کراو ئەم ئایه‌تەش خۆیندرایه‌وه‌ بۆی، ئەوجا گوتی: ئەوا وازمان له‌باده‌ نووشی هینا، ئەوا دەسبەردار بووین له‌ئاره‌ق و مه‌ی. (د/ت/ن - خودایان لێ پازی بێ).

۳۸۴۱- عَنْ الْبَرَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: مَاتَ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُمْ يَشْرَبُونَ الْخَمْرَ فَلَمَّا نَزَلَ تَخْرِجُهَا قَالَ: نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): يَا رَسُولَ اللَّهِ فَكَيْفَ بِأَصْحَابِنَا الَّذِينَ مَاتُوا وَهُمْ يَشْرَبُونَهَا فَتَزَلَتْ (لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَآمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسَنُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ) رواه البخاري^(۹۱).

به‌راء (خودای لێ پازی بێ) ده‌لی: له‌پێش دا مه‌ی حه‌رام نه‌بوو، چه‌ند که‌سی له‌یارانی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌ربێ) هه‌تا ئەوان له‌ژیان دا مابوون باده‌نووشی هه‌لāl بوو، له‌به‌رئه‌وه‌ باده‌یان ده‌نووشی جا کاتی ئایه‌ت هاته‌ خواره‌وه‌ مه‌ی و ئاره‌قی حه‌رام کرد هه‌ندی که‌س له‌ هاوڕێیان گوتیان: ئەی پیغه‌مبه‌ری خودا! ده‌بی حالی ئەو براده‌رانه‌مان چۆن بێ که‌ ئیستا مردوون له‌کاتی خۆی دا شه‌رابیان نووشیوه‌؟ ئیتر ئەم ئایه‌تە هاته‌ خواره‌وه‌:

{لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَآمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسَنُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ - ۹۳/۵}

⇒ (ب/۵ ز/۲۶ ل/۱۳۶ ف/۶). (ت/ب - ره‌زای خودایان لسه‌ربێ)

۳۸۴۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: كَانَ قَوْمٌ يَسْأَلُونَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اسْتِهْزَاءً، فَيَقُولُ: الرَّجُلُ مَنْ أَبِي؟ وَيَقُولُ: الرَّجُلُ تَضِلُّ نَاقَتُهُ أَيْنَ نَاقَتِي؟ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ بُدِّ لَكُمْ تَسْأَلُكُمْ} رواه البخاري والترمذي^(۱۷).

ئیبنو عبباس (خودایان لێ پانی بێ) ده‌ئێ: هه‌ندی کهس (بۆ گالته پیکردن و ته‌لفیسی) پرسسیاریان له‌حه‌رزته (درودی خودای له‌سهر بێ) ده‌کرد، پیاو هه‌بوو، ده‌یگوت: کێ باوکمه؟ پیاوی وا هه‌بوو که وشتره‌که‌ی بزر ده‌بوو ده‌یگوت: وشتره‌که‌م له‌کۆییه؟ جا خودا ئه‌مه‌ی نارده‌ خواره‌وه:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ بُدِّ لَكُمْ تَسْأَلُكُمْ - ۱۰۱/۵}.

واته: ئه‌ی موسولمانینه! پرسسیاری وا له‌ پێغه‌مبه‌ری خۆتان مه‌که‌ن که به‌دره‌دتان نه‌خواو ئه‌رکی سه‌رشانتان گرانتربکا، به‌تایبه‌تی پرسسیاری وا ئه‌گه‌ر وه‌لام به‌دریته‌وه پاستی پووداوه‌که‌تان بۆ ده‌رده‌که‌وی و تووشی ته‌ریقی و شه‌رمه‌زاری و ناخۆشی و دلتنه‌گی ده‌بن (ب/ت).

۳۸۴۳- ⇒ (ب/۲ ز/۷۹ ل/۱۵۲ ف/۱)^(۱۸).

له‌گه‌رده‌ له‌ دواکه‌یه‌وه ده‌ئێ: جا ئه‌م ئایه‌ته له‌خوداوه‌ هات بۆ حه‌رزته (درودی خودای له‌سهر بێ) {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ بُدِّ لَكُمْ تَسْأَلُكُمْ}.

۳۸۴۴- ⇒ (ب/۴ ز/۱۱۳ ل/۳۶۹ ف/۲)^(۱۹).

له‌گه‌رده‌ له‌ کۆتایی فه‌رمووده‌که‌دا ده‌ئێ: جا ئه‌م ئایه‌ته دابه‌زی: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ بُدِّ لَكُمْ تَسْأَلُكُمْ}.

(۱۷) بخاري. تفسير: ۴۶۲۲.

(۱۸) تقدم في مجلد ثاني تسلسل / ۷۹ رقم: ۱ / ۱۴۷۹.

(۱۹) تقدم في المجلد الرابع. تسلسل / ۱۱۳ رقم: ۲ / ۳۱۹۵.

۳۸۴۵- عَنْ سَعْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَكْظَمُ الْمُسْلِمِينَ فِي الْمُسْلِمِينَ جُرْمًا مَنْ سَأَلَ عَنْ أَمْرِ لَمْ يُحَرِّمْ فَحَرَّمَ عَلَى النَّاسِ مِنْ أَجْلِ مَسْأَلَتِهِ. رواه مسلم في الفضائل^(۲۰).

سه‌عد (خودای لئ پازی بن) له‌حه‌زده‌ته‌وه (دیودی خودای له‌سر بن) ده‌فه‌رموی: له‌ناو موسولمانا، تاوانبارترین موسولمان نه‌وه‌که‌سه‌یه‌ که‌له‌شتی به‌بی پیویستی زور بکولیت‌ته‌وه و پرسیاری زوری له‌بار‌وه‌ بکا، شته‌که‌ خوی هیشتا حرام نه‌کرا بن، به‌لام به‌هوی پرسیاره‌که‌ی نه‌وه‌وه‌ حرام بیی له‌موسولمانانی تریش (م- خودای لئ پازی بن).

۳۸۴۶- عَنْ أَبِي بَكْرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ قَالَ: إِنْكُمْ تَقْرَأُونَ هَذِهِ الْآيَةَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ) وَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا ظَالِمًا فَلَمْ يَأْخُذُوا عَلَى يَدَيْهِ أَوْشَكَ أَنْ يَعْمَهُمُ اللَّهُ بِعِقَابٍ مِنْهُ^(۲۱).

ئه‌بویه‌کر (خودای لئ پازی بن) گوتی: ئیوه‌ نه‌م ئایه‌ته‌ ده‌خویننه‌وه‌ ده‌یکه‌ن به‌ بیانوو ده‌لین: ئیمه‌ ریگه‌ی راستی خو‌مان ده‌گرین و هه‌قمان نییه‌ به‌سه‌ر ئاموژگاری خیری خه‌لکی تره‌وه‌ واته‌: نه‌م ئایه‌ته‌ که‌ ده‌فه‌رموی: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ} - {۱۰/۵}.

واته‌: نه‌ی به‌واداره‌کان! ئیوه‌ خه‌می خو‌تان بخو‌ن و چاره‌سه‌ری خو‌تان بکه‌ن، نه‌گه‌ر ئیوه‌ ریگه‌ی راستی خو‌تان بگرن و بی‌گوویی خودای خو‌تان نه‌که‌ن ئیت‌ر به‌دکاری و گومراهی خه‌لکی تر زیان نادا له‌ئیوه‌، هه‌ر که‌سی ده‌چیته‌ گوپی خو‌یه‌وه‌ ئیوه‌ نه‌م ئایه‌ته‌ ده‌خویننه‌وه‌ به‌م نیازه‌، به‌لام نه‌مه‌ هه‌له‌یه‌، چونکه‌ من بو‌ خو‌م له‌زاری پیغه‌مبه‌ر خو‌یم بیستوو ده‌یفه‌رموو

^(۲۰) بخاری. اعتصام: ۷۲۸۹. مسلم. فضائل: ۶۰۶۹، ۶۰۷۰، ۶۰۷۱. ابوداود. سنة: ۴۶۱۰.

^(۲۱) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

(درویدی خودای له‌سەر بێ): هه‌رکاتێ کۆمه‌له‌ی ئاده‌میزاد چاویان که‌وت به‌که‌سیکی زۆردارو به‌چاوی خویان دییان که‌ واسته‌مگه‌ری سته‌م ده‌کاو وه‌ک گورگی برسی و سه‌گی هه‌ر قوڵی ئه‌م و ئه‌و ده‌با به‌ ده‌ماو ماڵی ئه‌م ده‌خواو خوینی ئه‌و ده‌پێژێ، وه‌نه‌ده‌ن له‌ده‌ستی و ده‌ستی پێ هه‌لنه‌گرن له‌و زوڵم و زۆره‌ ئه‌وه‌ زۆر نزیکه‌ که‌خودا سزاو ئازاری هه‌موویان بدات. (ت/د - س/ص).

۳۸۴۷- وَقَالَ: أَبُو أُمَيَّةَ الشُّعْبَانِيُّ سَأَلْتُ أَبَا ثَعْلَبَةَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ) الْآيَةَ. فَقَالَ: أَمَّا وَاللَّهِ لَقَدْ سَأَلْتُ عَنْهَا خَيْرًا سَأَلْتُ عَنْهَا خَيْرًا، سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: بَلِ اتَّعَمِرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَتَنَاهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ حَتَّى إِذَا رَأَيْتَ شُعًا مُطَاعًا وَهَوًى مُتَّبَعًا وَذُلًّا مُؤْتَرَةً وَإِعْجَابَ كُلِّ ذِي رَأْيٍ بِرَأْيِهِ فَعَلَيْكَ بِخَاصَّةِ بِنَفْسِكَ وَدَغِ عَنْكَ الْغَوَامَ فَإِنَّ مِنْ وَرَائِكُمْ أَيَّامَ الصَّبْرِ الصَّبْرُ فِيهِنَّ مِثْلُ الْقَبْضِ عَلَى الْجَمْرِ لِلْعَامِلِ فِيهِمْ مِثْلُ أَجْرِ خَمْسِينَ رَجُلًا يَعْمَلُونَ مِثْلَ عَمَلِكُمْ. قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَجْرُ خَمْسِينَ مِثْلًا أَوْ مِنْهُمْ؟ قَالَ: بَلِ أَجْرُ خَمْسِينَ مِنْكُمْ. رواهما الترمذي وأبو داود (۲۲).

ئهبو ئومه‌یییه‌ی ئه‌ل-شه‌عبانی (خودای لێ پازی بێ) گوتی: پرسیارم کرد له‌ ئهبو شه‌عله‌به‌، له‌واته‌ی {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ} ئه‌ویش گوتی: ئه‌دیی به‌ خودا له‌پیاویکی شاره‌زاو ئاگادرات پرسی، چونکه‌ من خۆم له‌شانی مه‌به‌ست و مرازی ئه‌م ئایه‌ته‌دا پرسیارم له‌حه‌زه‌ت (درویدی خودای له‌سەر بێ) کرد، فه‌رمووی: خه‌یر ئه‌مه‌ که‌ بۆنی ئه‌وه‌ی لێ دێ ئه‌گه‌ر یه‌کێ له‌گه‌ل خوای خۆ یا راست بێ ئیتر واز له‌ته‌می خێر بێنی، ئه‌م بۆچونه‌ بۆه‌موو کاتێ وانیه‌ به‌لام ده‌بێ ئیوه‌ فه‌رمان بکه‌ن به‌ چاکه‌و نه‌هی بکه‌ن له‌خرابه‌، هه‌تا ده‌که‌ونه‌ چه‌رخ و پوژکگاریکه‌وه‌ رژیی و له‌چه‌ریی و چرووکی واپه‌ره‌ ده‌سینی هه‌موو که‌س ده‌گریته‌وه‌و مه‌ردوم شوین هه‌واو هه‌وه‌سو ئاره‌زوو بازی ده‌که‌ون و په‌لاماری دنیا ده‌ده‌ن، وه‌پیش پاشه‌ رۆژی ده‌خه‌ن، خۆشی جیهان ده‌بێ به‌ئاواتی هه‌ره‌گه‌وره‌یان، ته‌نانه‌ت

(۲۲) بسند حسن. رواية الترمذي هنا، وأبي داود في الأمر بالمعروف.

شیرازه‌ی کار و تیک ده‌چێ تا به‌چاوی خۆت ده‌بینی هه‌موو که‌سێ پای خۆی له‌لای په‌سه‌نده‌و به‌گوێی که‌سێ تر ناکا، جا نه‌وکاته که‌بارو دۆخی پۆزگار ئاوا گوپا، نه‌وکاته ئاگاداری خودی خۆت بکه‌و به‌س، وه‌ چاوت له‌ به‌رژه‌وه‌ندی دین و دنیاى خۆت بێ و به‌س، وه‌واز له‌په‌شه‌ خه‌لکه‌که‌ بینه، چونکه‌ له‌پاش ئه‌م رۆژه‌تانه‌وه‌ چهند رۆژیکى وادیت خوگرتن له‌و رۆژانه‌دا وه‌کوو نه‌وه‌یه‌ پشکوویی ئاگر بخه‌يته مشتته‌وه، وه‌له‌و رۆژانه‌دا هه‌رکه‌سێ کرده‌وه‌ی باش بێ و ئه‌م کرده‌وه‌ باشانه‌ی که‌ئێوه‌ ده‌یانکه‌ن نه‌ویش بیانکا ئه‌وه‌ خێرو پاداشی په‌نجا که‌س له‌ئێوه‌ی بۆه‌یه‌. عه‌رزى کرا: ئه‌ی پیغه‌مبه‌رى خودا! فه‌رمووت پاداشی په‌نجا که‌س له‌ ئیمه‌ یا مه‌به‌ست له‌خوێان بوو؟ فه‌رمووی: نه‌ه، له‌خوێان نا، به‌لکوو، پاداشی په‌نجا که‌س له‌ئێوه‌ (ت/د - س/ح).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَآكَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ} (۱۰۳/۵).

واته: یه‌زدانی که‌وره‌ ده‌فه‌رمووی: خودای که‌وره‌ (به‌حیره) و (سائیه) و (وه‌صیله) و (حامی) دانه‌ناوه، به‌لام که‌سانێ بێ بپروا و کۆمه‌له‌ی کافران درۆه‌ل ده‌به‌ستن به‌ده‌م خواوه‌و ده‌لێن ئه‌مانه‌ هه‌ن و خودا بپریاری داوێ، زوربه‌ی ئه‌مانه‌ش که‌ئهم درۆیانه‌ دروست ده‌که‌ن بێ هۆش و بێ نه‌قلن.

۳۸۴۸- عن أبي هريرة (رضي الله عنه) عن النبي (صلى الله عليه وسلم) قال: رأيتُ عمرو بن عامر الخَزَاعِي يَجُرُّ قُصْبَةً فِي النَّارِ، كَانَ أَوَّلَ مَنْ سَبَّ السَّوَابِ. قال: سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ: وَالْبَحِيرَةُ الَّتِي يُمنَعُ دَرُّهَا لِلطَّوَاعِثِ فَلَا يَخْلُبُهَا أَحَدٌ وَالسَّائِبَةُ كَانُوا يُسَيِّبُونَهَا لِأَهْتَمَ لَا يُخْمَلُ عَلَيْهَا شَيْءٌ. وَالْوَصِيلَةُ الثَّاقَةُ الْبَكْرُ بُكْرُ بَأْتِي ثُمَّ تُكْنَى بُغْلُ بَأْتِي لَيْسَ بَيْنَهُمَا ذَكَرٌ وَكَانُوا يُسَيِّبُونَهَا لِلطَّوَاعِثِ وَالْحَامُ فحل الإبل يضرب الضراب المعداد فإذا قضاها ودعوه للطَّوَاعِثِ وأغفوه من الحمل. رواه الشيخان (۲۳).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی پازی بێ) دەگێڕێتەوێه لەھەزرەتەوێه (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: عەمری کوپی عامیری خوزاعیم دی، لەناو ئاگری دۆزەخ دا بوو، (حالی زۆر شەڕ بوو) ریحۆلە ی خۆی بەناو ئاگرەکەدا بەکیش دەکرد چونکە ئەو یەکەم کەسێ بوو کە سانیبە ی داھیناوە. سەعیدی کوپی موسەیب (خودای ئی پازی بێ) دەلێ: بەحیرە بەو ووشتەرە دلێن کە شیرەکیان قەدەغە دەکرد بۆ بتەسەرکەشەکانیان لەبەر ئەو کە پێنج سک لە سەرێک زاوێ و دواسکەکی نێربوو، ئیتر بەرەلایان دەکرد و نەسواری دەبوون و نە هیچیان پێ دەکرد وە بۆ نیشانەش گوێیان شەق دەکرد و ناویان دەنا بەحیرە واتە: گوێ ھەلداو، سانیبەش بەو ووشتەرە دلێن کە ھەندێ کەس نەخۆش دەکوت دەگوت: ئەگەر خودا لەم نەخۆشینە چاکی کردمەوێ فیسارە، ووشتەر سانیبە بێ، واتە: مەرەخەس و بەرەلای بۆ خوداوەندەکانیان، ئیتر نە سواری دەبوون و نەباریان لێ دەنا، وەصیلەش ئەو ووشتەرە مینگەییە بوو کە نۆبەرەکی و سکی دووھمی لەسەر یەک مێچکە بوون و نێرەیان لەنیواندا نەبوو، بۆیەش پێیان دەگوت وەصیلە بەکوردی واتە: گەییئەر چونکە دوو مێی بەیەک دەگەیاندا، جا ئەویشیان بەرەلای دەکرد و تەرخانیان دەکرد بۆ خودا درۆینەکانیان، حامیش ووشتەرە نێرەییەکە دەیکەن بەکەل، ئەندازەییەکی دیاری کراو دەپەڕی و ووشتەرە مینگەیی بەکەل کەل دەدا، ئیتر لەپاش ئەوێ نازادیان دەکرد لەبارکیشان و سەرپڕین و تەرخانیان دەکرد بۆ خودا درۆینەکانیان (ش).

۳۸۴۹- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَهْمٍ مَعَ تَمِيمِ الدَّارِيِّ وَعَدِيِّ بْنِ بَدَاءٍ فَمَاتَ السَّهْمِيُّ بِأَرْضٍ لَيْسَ فِيهَا مُسْلِمٌ فَلَمَّا قَدِمَا بَرَكِيَّةَ فَقَدُوا جَامًا مِنْ فِطْنَةٍ مُخَوَّصًا بِالذَّهَبِ فَأَخْلَفَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ثُمَّ وَجَدَ الْجَامَ بِمَكَّةَ فَقِيلَ اشْتَرَيْنَاهُ مِنْ عَدِيِّ وَتَمِيمٍ فَقَامَ رَجُلَانِ مِنَ أَوْلِيَاءِ السَّهْمِيِّ فَحَلَفَا بِاللَّهِ لَشَهَادَتِنَا أَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَأَنَّ الْجَامَ لِصَاحِبِهِمَا. قَالَ: وَفِيهِمْ نَزَلَتْ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنَكُمُ) الآية. رواه الترمذي والبخاري.

ئیبینو عه‌بباس (خودایان لئ پازی بئ) ده‌لئ: پیاویکی به‌نی سه‌همی، له‌گه‌ل ته‌میمی داری و عه‌دی کوپی به‌ددا‌ندا، ده‌چن بۆ سه‌فه‌ر، بۆ بازرگانی بۆشام، کابرای به‌نی سه‌همی له‌پێ ده‌مرئ، له‌شوینئ ده‌مرئ موسولمانی تیا نابئ، کاتئ دوو پیاوه‌که‌ی هاوپی‌ی که‌له‌پووره‌که‌ی یان هینایه‌وه، جامیکی زیو (که‌ میخی زێپی تیا بوو) دیار نه‌بوو، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) سویندی دان، دوا‌یی جامه‌که‌ له‌مه‌که‌ به‌سه‌ر گیرایه‌وه ئه‌وانه‌ی جامه‌که‌یان له‌لا دۆزرایه‌وه گو‌تیا‌ن: له‌عه‌دی و ته‌میممان کړیوه، جا له‌ویدا دوو پیاو له‌خزمانی یاروی سه‌همی هه‌لسان سویندیان خواردو گو‌تیا‌ن: به‌خودا شایه‌تییه‌که‌ی ئیمه‌ راستره‌ له‌ شایه‌تی ئه‌و دوانه‌. وه جامه‌که‌ جامی خزمه‌که‌مانه‌. ئیبینو عه‌بباس (خودایان لئ پازی بئ) گو‌تی: ئه‌م ئایه‌ته‌ له‌شانی ئه‌وانا دابه‌زی که‌ ده‌فه‌رموئ:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمُ الْمَوْتُ - ۱۰۶/۵} (ت/ب).

۳۸۵۰ - عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أُنْزِلَتْ الْمَائِدَةُ مِنَ السَّمَاءِ خُبْزًا وَلَحْمًا وَأُمِرُوا أَنْ لَا يَخُونُوا وَلَا يَدْخَرُوا لِقَدْرِ فَخَالُوا وَأَذْخَرُوا وَزَفَعُوا لِقَدْرِ فَمُسِخُوا قِرْدَةً وَخَنَازِيرَ. رواه الترمذي (۲۵).

عه‌ماری کوپی یاسر (خودایان لئ پازی بئ) له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه ده‌گیریته‌وه (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) ده‌فه‌رموئ: خوانئ له‌ ئاسمانه‌وه له‌سه‌ر داوا‌ی عیسا (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) هاته‌ خواره‌وه، نان و گوشتی له‌سه‌ر بوو (عیسا: له‌سه‌ر داخوازیی هه‌وارییه‌کانی خوی و پیشنیاری کۆمه‌لی به‌نی ئیسرائیل داوا‌ی ئه‌م خوان و سفهریه‌ی کرد) خودا فه‌رمانی پێ کردن که‌ده‌ست پیسیی لئ نه‌که‌ن و لێی هه‌لنه‌گرن بۆ سبه‌ی، که‌چی ئه‌وان هه‌م ده‌ست پیسییان لێی

کردو هم لییان پاشه کهوت کردو هم لیشیان هه لگرت بو سبه یینی! جاله بهر نه وه خودا کردنی به مه یموون و به رازا (ت).

۳۸۵۱- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ مَخْشُورُونَ إِلَى اللَّهِ خُفَاءَ غُرَاءَ غُرْلًا. ثُمَّ قَالَ: (كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ يُعِيدُهُ وَغَدَا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ) إِلَى آخِرِ الْآيَةِ - ثُمَّ قَالَ: - أَلَا وَإِنَّ أَوَّلَ الْخَلَائِقِ يُكْسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمَ، أَلَا وَإِنَّهُ يُجَاءُ بِرِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشَّمَالِ، فَأَقُولُ يَا رَبِّ أَصْحَابِي. فَيَقَالُ: إِنَّكَ لَا تَذَرِي مَا أَخَذْتُوا بِعَذِّكَ. فَأَقُولُ كَمَا قَالَ: الْعَبْدُ الصَّالِحُ (وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَلَّيْتَنِي كُنْتُ أَلْتِ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَلْتُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ) فَيَقَالُ: إِنَّ هَؤُلَاءِ لَمْ يَزَالُوا مُرْتَدِّينَ عَلَى أَغْقَابِهِمْ مِنْذُ فَارَقْتَهُمْ. رواه الشيخان. نَسَّالَ اللَّهُ الْمَوْتَ عَلَى الْإِيمَانِ. آمِينَ^(۲۶).

ئیبینو عه بیاس (خودایان لێ پازی بێ) گوئی: چه زهه (دیووی خودای لسه بێ) دوانیکی دا فه رمووی: نهی کومه لهی ئاده میزادا! بێگومان که ئیوه به پێ خاوسی و به پروت و قووتی و به خه ته نه نه که راوی کۆده کردینه وه بو لیپرسینه وه بۆلای خودا ئینجا خویندیه وه.

{كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ يُعِيدُهُ وَغَدَا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ - ۱۰۴/۲۱}.

ئینجا فه رمووی: بزانی! روژی ژینه وه یه کهم که سی که پوشته ده کریته وه به رگی له بهرده کریته وه ئیبراهیمه، هوشیار بن! چه ن پیاوی له ئومه تی من دینن و به ره ولای چه پ بۆنا و ئاگری دۆزه خ به کیشیان ده کهن له تاقمه ی ئه م ئایه ته ن که ده فه رمووی:

{وَأَصْحَابُ الشَّمَالِ مَا أَصْحَابُ الشَّمَالِ - ۴۱/۵۶}.

منیش به سه رسامی ده ئیم: نهی په ره ردگارم! خو ئه مانه له کن خو یان هاوپی من بوون نه وه بو کو ییان ده به ن؟ ده فه رمووی: تو ئاگات لێ نییه،

(۲۶) بخاری. احادیث الانبیاء: ۳۳۴۹، ۳۴۴۷، ۴۶۲۵، ۴۶۲۶، ۴۷۴۰، ۶۵۲۴، ۶۵۲۵، ۶۵۲۶. مسلم. جنة

كەئەمانە لەپاش مەرگى تۆ چى فەرتەنەيەكيان بەرپا كەردبوو، ئەوجا منىش
وەك بەندەى فرەباش عىساي كۆرى مەريەم دەلیم:

{وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ
وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ - ۱۱۷/۵}.

واتە: وەمن ھەتا لەناویانا بووم ئاگام لىيان بوو چاودىریم دەكەردن،
بەپىی تەوانا نەم دەھىشت لەپى دەرىچن، وەلى لەوکاتەو کەمن لە جیھان
دەرچووم کە تۆمنت برەدو بۆلای خۆت و مەرگ بوو بە میوانم، ئیتەر خۆت
بەتەنیا چاویرى سەریان بووی، چونکە تۆ ئاگات لەھەموو حالیکەو کەتۆمنت
برەدو بۆلای خۆت و لەجیھان دەرچووم ئیتەر تۆ ھەر خۆت شایەتى لەسەر
ھەموو شتێ. دیسان خودا دەفەرموی ئەمانە لەپاش مردنى تۆ یەكسەر پاش
گەزبوونەتەو لەئىسلامەتى ھەلگەراونەتەو (ش).

سوورەى مانییدە سفرەى رەحمەتە

خوایىكى گەورەى بەبى زەحمەتە

پەسەر لەمىوھى پەر لە نىعمەتە

چى موسوولمانە لەوێ دەعوەتە!

خوایە رەحمى خۆى لەنانى سەرى

لەبادەى بەھەشت، لەرەزو بەرى

دەسمان شیرین کاو چاوو دل پۆشن

بىکا بە جىمان کام جىگەى خوشن

گۆرمان گوشادکاو باخى بەھەشت بى

ھەشت دەرگای لەسەر چەقى ھەر ھەشت بى!

دوور لەھالۆى ھەو دەرگای دۆزەخ

نەبى بەچالمان لەئىنى بەررەخ!

خۆمان و دۆسمان لەگەل کەسو کار

لەگەل خۆینەرى نازىزى نازار

لەژىر سىيىبەرى سۈۈرەى مانىدە
 خودا تۆ قورئان! پەنا مان بدە!
 نەم گەلى كوردەش لەسايەى تۆۋە
 سەرپاك نىسلا مە لەكۆن و نۆۋە
 لەتۆلەى نەۋە چاكەى بەرەۋە
 بەختى ژىر كەوتوۋى بەخسەرەۋە
 لەسەر سىفرەى خۆت جىلى بىكەرەۋە
 بەدەستى پەحمەت پىلى بىكەرەۋە!
 خۆت ناگات لىيە تۆى ھەر لەبىرە
 گەرچى دەست و پىلى لەناو زنجىرە
 لەسەر زمانى دەنگى تەكبىرە!
 موسولمانى پاك ۋەك چۆپى شىرە!
 ھەر كوردى دەگىر لاهە يا پىرە
 حوسەين بابىيەتى ۋەسەن باپىرە!
 خۆشى دەرويشى تاھالى دەسگىرە
 چاۋى لەقاپى خواى بىن ۋەزىرە
 كوردە! لەتاو تۆ ژيانم تالە
 بەشەۋو بەرۆژ تۆم لەخەيالە
 ھەرچى دەنووسم بۆيە ۋاكالە
 لەبەر بىن كەسەيت ھالە بىن ھالە
 بوۋى بەگۆى مەيدان رۆژگارى نامەرد
 پىت دەكا شەقىن بەدار شەقى بەرد
 رۆژن اينگلىزو، رۆژن نەھرىكا
 رۆژن كوردى خۆت، يارىت پىندەكا
 كەسەن شەك نابەم بتدەمە دەستى

جگه له و خوایه تو ده‌پیه‌رستی
 کورده! سه‌برکه باری خودایه
 خوا یاربــــ یۆزان پۆزی له‌دوایه!

وهرگێڕ / ۱۹۸۹/۶/۲۱

۷۹) سووره‌تی نه‌نعام

به‌ناوی یه‌زدانی به‌خشنده و میهره‌بان : (سورة الانعام)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ} (۳۳/۶).

واته: زۆرباش ده‌زانین كه‌ئه‌و قسه‌ی ئه‌و بێ بپروایانه ده‌یكه‌ن دلگرات ده‌كا، ده‌ربه‌ستی ئه‌و قسانه مه‌به، چونكه ئه‌و قسانه هه‌رچه‌ن به‌ناو له‌پرووی تو‌ی ده‌ده‌ن و به‌دیسه‌ن به‌گژ تو‌دا ده‌چن به‌لام له‌ پاستی دا ئه‌و سته‌مكارانه ئایه‌ت و، فره‌مایشت و به‌لگه‌كانی خودای گه‌وره به‌درۆ ده‌خه‌نه‌وه!

۳۸۵۲- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَنَّ أَبَا جَهْلٍ قَالَ: لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِنَّا لَا نُكَذِّبُكَ وَلَكِنْ نَكْذِبُ بِمَا جِئْتَ بِهِ فَأَنْزَلَ آيَةً: (فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ). رواه الرمذي^(۱).

له‌عه‌لییه‌وه (خودای لێ پازی بێ) ده‌گێڕنه‌وه ده‌لێ: ئه‌بو جه‌هل گو‌تی به‌ پیغه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای لسه‌ر بێ) ئه‌و مه‌لعونه گو‌تی به‌و پیغه‌مبه‌ره نازداره: ئیغه باوه‌ر به‌تۆ ده‌که‌ین كه‌ پیاویکی پاستگو‌ی درۆزن نیت، به‌لام باوه‌ر به‌ قورئانه‌که‌ت ناکه‌ین! ئیت‌ر ئه‌م ئایه‌ته هاته خواره‌وه، له‌لایه‌نی خودای گه‌وره‌وه (ت).

۳۸۵۳- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ (قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ) قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَعُوذُ بِوَجْهِكَ. قَالَ:

^(۱) سكت عن درجته الشارح.

{أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ} قَالَ: أَعُوذُ بِوَجْهِكَ {أَوْ يَلْبِسُكُمْ شَيْعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ} قَالَ: هَذَا أَهْوَنُ. أَوْ هَذَا أَيْسَرُ. رواه البخاري والترمذي^(۲).

جابر (رمزای خودای لیسر بن) دهلی: کاتی ئەم ئایەتە هاتە خواری: {قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَنْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ} تو ئەو خۆشەویست! پێیان بفەرموو: هەر خودایە کە بەتەوانایە لە ژوور سەرتانەوه سزاو سازاو ئەشکەنجەتان بەسەردا دابارینی وەک کوو گێڕو شەراو گەردەلوول و باران و تۆف و گەرماو سەرماو تەرزەو برووسکەو بۆق باران و خوین باران و بەردەبارانی ئاسمانی و بۆمبا باران و شتی وا. لیڤەدا حەزەت (دروودی خودای لیسر بن) فەرمووی: پەنا دەگرم بەزاتی تو! وەله ویدا کە دەفەرمووی: {أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ} یاخود سازاو سزاقاتان بۆ بنیڤی لە ژێر پێتانهوه، وەک بورکان و بوومە لەرزەو تەقینەوهی لوغم و هیڤشی مشک و مارو گازندەوی زەوی و شتی تری وا دیسان پێغەمبەر (دروودی خودای لیسر بن) فەرموویەوه: پەنا دەگرم بەزاتی تو. وە لەویدا کە دەفەرمووی: {أَوْ يَلْبِسُكُمْ شَيْعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ} یاخود دەستە دەستەو تاقمە تاقمە تیڤکەل و پیڤکەل و جیا جیا تان بکاو تیڤکتان بەردا لەیەکتیری هەرمکام چەقۆ لەوی تر بسووی و تالووی دووبەرەکی و خۆ خۆری لەدەستی یەکتەر بچێژن لیڤەدا حەزەت (دروودی خودای لیسر بن) فەرمووی: هەرچۆنی بێ ئەمەیان سووکترە یا فەرمووی: ئەمەیان ئاسانترە (ب/ت).

۳۸۵۴- عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) فِي هَذِهِ الْآيَةِ: {قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَنْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ} فَقَالَ: النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَمَّا إِلَيْهَا كَانَتْ وَلَمْ يَأْتِ ثَابِلُهَا بَعْدُ. رواه الترمذي بسند حسن^(۳).

سەعدی کوپی ئەبو وەققاس (خودای لێ پازی بن) لەبارەوی ئایەتی {قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَنْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ} پێغەمبەر (دروودی خودای لیسر بن) فەرمووی: ئەدی

(۲) بخاری. تفسیر سورة الأنعام: ۴۶۲۸، ۷۳۱۳، ۷۴۰۶. تجرید بخاری: ۴ / ۴۴۲ رقم: ۱۶۶۰.

(۳) حدیث حسن عند الترمذی.

ئەو ھەرەشە و گۆرەشەییە کە لە دەقی ئەم ئایەتە پێرۆزەدا ھەیە دیتە دی، بەلام ھێشتا کاتی ماوە و پووی نەداوە (ت-س/ح).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَإِذْ قَالَ: إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ آزَرَ أَتَتَّخِذُ إِلَهَةً إِيَّيَ أَأَرَأَاكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ - ۷۴/۶}.

واتە: ئەو پێغەمبەری خۆشەویست و نازدار! بێرکەرەو لە وکات و چەرخەدا کە تاریکی بپەرستی جیهانی داگیر کردبوو، کە ئیبراھیم فەرمووی بە ئازەری باوکی: ئەمە چۆن حالیەکە؟ تۆ پیاویکی زیرەکی، چۆن چۆنی ئەم بتە دەستکردە تاشراوانە بەخودا دەزانی؟ وە لە ھەمان کات وەک و خودای کردگار بەناھەق دەیان پەرستی، بەراستی تا ئێوە لەسەر ئەم بیرو باوەڕە چەوتە بن من باوەڕم وایە خۆت و کۆمەڵەکەت وان لەوپەڕی سەر لئیشیواوی و پئی وون کردندا.

۳۸۵۵- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يَلْقَى إِبْرَاهِيمُ أَبَاهُ آزَرَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَعَلَى وَجْهِهِ آزَرٌ قَتَرَةٌ وَغَبْرَةٌ، فَيَقُولُ: لَهْ إِبْرَاهِيمُ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ لَا تُعَصِّبْنِي فَيَقُولُ: أَبَوْهُ فَالْيَوْمَ لَا أَغْصِيكَ. فَيَقُولُ: إِبْرَاهِيمُ يَا رَبِّ، إِنَّكَ وَعَدْتَنِي أَنْ لَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُنْعَوْنَ، فَأَيُّ خِزْيٍ أَخْزَى مِنْ أَبِي الْأَبْعَدِ فَيَقُولُ: اللَّهُ تَعَالَى إِيَّيْ حَرَمْتُ الْجَنَّةَ عَلَى الْكَافِرِينَ، ثُمَّ يُقَالُ: يَا إِبْرَاهِيمُ مَا تَحْتَ رَجُلَيْكَ؟ فَيَنْظُرُ فَإِذَا هُوَ بِذِيخٍ مُلْتَطِحٍ، فَيُؤْخَذُ بِقَوَائِمِهِ فَيُلْقَى فِي النَّارِ. رواه البخاري في بدء الخلق^(۱).

ئەبو ھورەیرە (رەزای خودای لەسەر بێ) لە ھەزرەتەو (دروودی خودای لەسەر بێ) دەفەرمووی: پۆژی ژینەو ئیبراھیم (دروودی خودای لەسەر بێ) تووشی ئازەری بابی دەبی، دەروانی و پووی ئازەر دۆرنج و تۆزو خۆلی لی نیشتوووە و لیو بە بارو دل خەفەتبار داماو، جا ئیبراھیم پئی دەفەرمووی: ئەدیی پیم نەگوتیت بەگویم بکەو لەقسەم دەرمەچۆ، کەچی ھەر قسە قسە خۆت بوو؟ بابیشی دەلی: ئەمۆ چى بلییت بەگویت دەکەم و لە فەرمانت دەرنایم، تازە ئەو

(۱) بخاري. حديث الانبياء: ۳۲۵۰، ۴۷۶۸، ۴۷۶۹. تجريد / ۴ / ل / ۲۲ / رقم: ۱۳۴۴.

له‌ده‌ستم چوو، جا ئیبراهیم ده‌فهرموئ: ئه‌ی خودایه! خو تۆ گفتت داومه‌تی که له‌پوژی زیندوو بوونه‌وه‌دا ریسوام نه‌که‌ی و ته‌ریقیم به‌سه‌ر نه‌هینئ، ئه‌دی چى پيسوایی و پوو زه‌ردییه‌ک پيسوایی تره له‌م پيسوایی و شه‌رمه‌زاری و ئابروو چوونه‌ی به‌سه‌ر ئه‌م باوکه نه‌گبه‌ته دوور له‌په‌رحمه‌ته‌م هاتوو؟ له‌مه پيسوایی تر ده‌بئ چى بئ؟ خودای گه‌وره ده‌فهرموئ: من به‌هه‌شتم قه‌ده‌غه کردوو له‌ناموسسولمانه‌کان و له‌کافران، له‌پاشا ده‌گوترئ: ئه‌ی ئیبراهیم ته‌ماشای به‌ر پئی خوټ که، ئه‌وه چیه له‌به‌ر پیتا؟ که ته‌مasha ده‌کا ده‌روانی و باوکی بووه به‌گۆله که‌متیاریکی تیسکن و له‌پیسایی خوئی دا گه‌وزاوه، ئه‌نجا هر چوار په‌لی ده‌گرن و تووپی ده‌ده‌نه ناو ئاگری دۆزه‌خ! (بوخاری - رمزی خودای له‌سه‌ر بن).

۳۸۵۶- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ (الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ) شَقَّ ذَلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ، فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَأَيْنَا لَا يَظْلِمُ نَفْسَهُ؟ قَالَ: لَيْسَ ذَلِكَ، إِنَّمَا هُوَ الشُّرْكُ، أَلَمْ تَسْمَعُوا مَا قَالَ: لَقَمَانُ لِإِنِّهِ وَهُوَ يَعْظُهُ (يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشُّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ). رواه الترمذي والشيخان^(۵).

عه‌بدوللا (خودای ئی پازی بن) ده‌ئ: که‌ئه‌م ئایه‌ته هاته خواره‌وه:

{الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ} - {۸۲/۶}.

واته: موسولمانی راست و دروست به‌پئی ده‌ستووهره‌کانی ده‌ین و ئایین ئه‌و بروادارانن که باوه‌پیکی ساخی په‌سای بئ گه‌ردو باشیان هه‌یه به‌ خودای خوئیان و به‌هه‌موو پیغه‌مبه‌رانی پیش چه‌رخى خوئیان و به‌ پیغه‌مبه‌ری

(۵) بخاری. ایمان: ۲۲، ۳۱۸، ۳۲۴۵، ۳۲۴۶، ۴۳۵۳، ۴۴۹۸، ۶۵۲۰، ۶۵۲۸ = تجرید بخاری / ۱ / ل / ۵۱
رقم / ۳۰ = ۲۲، ۳۳۶۰، ۳۴۲۸، ۳۴۲۹، ۴۶۲۹، ۴۷۷۶، ۶۹۱۸، ۶۳۳۷. مسلم. ایمان: ۳۲۳، ۳۲۴، ترمذی. تفسیر: ۳۰۶۷.

سهردهمی خوڤان، باوه پړیکې په تی پووتی وا که تیکه لی سته م و زور و سته م نه بی، نه وانه ئاسایش و ئارام و هیمنی داده باری به سهریانا، خوښیان شاره زای پړیکه ی راستن و مرازیان هاتوته دی.

ده لی: کاتئ نه م ئایه ته هاته خواره وه بوو به هو ی نیگه ران بوونی موسولمانه کان و ئازاری دلایان، گوتیان: نه ی پیغه مبه ری خودا! ده بی کئ بی له ئیمه که زور و سته می نه کرد بی له خودی خو ی؟ نه ویش فرمو ی: مه به ست نه وه نییه که ئیوه تی گیشتون، به لکوو مه به ست له و زولم و زور و سته مگه رییه شیرکه، واته: هاوبه ش دانان بو خودا! ئایا نه تان بیستوه فرموده ی لوقمان به کوپی خو ی که قورئانی پیروژ ده یگپړیته وه ده فرمو ی:

{يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ - ۱۳/۱}.

واته: پوله ی خوشه ویستم! نه که ی هه له ی وا گه وره بکه ی، هاوبه ش و هاوړئ بو خودا بریار بده ی، چونکې زولم و زور و سته م و ناهه قی پیشه ی ملهوړو خوادانه ناسه کانه، هاوبه ش دانانیش بو خودا گه لی خراپه و به زور و سته میکی گه لی گه وره داده نړئ (ت/ش).

په حمت له و که سه ی گوتوویه تی:

چاوه مان قلیج بوو، کویتان خیل و خوار

مه سیج و مه هدی هه ر نه هاتنه خوار

سویندم به خودا شیرکی ناهه موار!

مه ر بکا هاوتی زور داری زور دار!

مه به س ناشکور ی نییه له م قسه

به لکوو به یانی حاله مه به سه!

هه رچن میهره بان ناکای له حاله

ده رگای به خششی هه میسه واله

به نه ده ی زه بوونیش چه شننی مناله

سکالئ خوشه! چون گرو کاله!

نوورس! ده‌زانم حالت بـ حـالـه
 ده‌روونت سیخناخ له‌دـرکـو دـالـه
 خـودای میهره‌بان ناگاسی له‌حالـه
 نیتـر چ پـتـویـست بـهـم کـالـه کـالـه

۱۹۸۷/۶/۲۴

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيُوسُفَ وَلُوطًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ} - ۸۶/۶.

واته: وه ئەم پێغه‌مبەرە پایە دارانه‌یش له‌نه‌ته‌وه‌ی پێغه‌مبەر نووحن که
 خودا پێگه‌ی هه‌قی پێ نیشان داو، که ناویان ئیسماعیل و ئه‌لیه‌سه‌عو
 یوونس و لوطه (بروودی خودایان له‌سـر بـن)، هه‌موو یه‌کێ له‌م زاته پایه‌ به‌رزانه‌مان
 فه‌زل و باوداوه به‌سه‌ر خه‌لکی سه‌رده‌م و پوژگاری خۆیاندا.
 ۳۸۵۷- ⇒ (ب/ ۴/ ز/ ۱۱۸/ ل/ ۳۸۶/ ف/ ۱/ + ۲) * (۶).

♦ هه‌رکەس ناو دێنن له‌دۆس و یاران
 یا وا له‌جێدا یا وا له‌قه‌هران!
 نێمه‌ گیاس مه‌رگین، پیاڵه‌ی ده‌نۆشین
 ها‌کا شایس ژین بوو به‌ زاری و شین
 بۆیه‌ به‌ په‌لام له‌ نووسینه‌وه
 به‌ لکوو پێش نه‌وس سه‌ر بنێنه‌وه
 کتێب له‌ فه‌وتان پزگاربـ قوربان!
 له‌سه‌ر ته‌ه‌قیقـ خـودای میهره‌بان
 ده‌نا له‌سه‌ر په‌شت که‌ر نووسیتـه‌وه
 ده‌قی بنووسه‌، خێر به‌ریتـه‌وه!!
 چا‌و له‌دانه‌رکه‌، دانـا‌و زانیـه
 نوورس فه‌قـنـیه‌، لای نه‌و مه‌لایه‌!

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {أَوَلَيْكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَيُهْدَاهُمْ اِقْتَدِهْ - ۹۰/۶}.

واته: ئەو کۆمەنە کە لە میردانە ئەوانە مەردی خوداو دەستە ی هەلبژاردە یەزدانن بۆ وەرگرتنی خەڵاتی پێنموونی خودایی، کە یەزدانی مەزن بۆخۆی شارەزای راستی کردوون، دە ی تویش کە دواترین پێغەمبەری چاو لە پەفتارو کرداری جوانی ئەو مەردانە ی مەیدانی خودایە بکە.

۳۸۵۸- عن ابن عباس (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: كَيْفُكُمْ (مَتَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِمَّنْ أَمَرَ أَنْ يَقْتُلِيَهُمْ. رواهما البخاري (۷).

ئێبینو عەبباس (خوایان لێ بازی بێ) دەلی: پێغەمبەری ئێو کە موخەممەدە یەکیکە لەو زاتانە کە خودا فەرمانی کردووە کە بکڕن بە پێشەواو سەرەشق و چاویان لێ بکری (ب).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {لَا تُذِرْكُمُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُذِرُكَ الْأَبْصَارُ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ - ۱۰۳/۶}.

واته: لەبەر ناسکی و نازداری و وورشە و ورشی رووی نازداری چاوی سەر، وەهەر وەها چاوی تری دنیا یی کە بەس ماددە دەبینی، ئەو نابینی و نایگاتی، وەلی خودا خۆی دەرکی چاوان و خاوەن چاوان دەکا، چونکە خۆی ناسک و نازدارە و بە ناگا و ناگادارە.

۳۸۵۹- قَالَ: مَسْرُوق (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنْتُ مُتَكِنًا عِنْدَ عَائِشَةَ فَقَالَتْ: ثَلَاثٌ مَنْ تَكَلَّمَ بِوَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ فَقَدْ أَغْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ مَنْ زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ أَغْظَمَ الْفِرْيَةَ عَلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَقُولُ: (لَا تُذِرْكُمُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُذِرُكَ الْأَبْصَارُ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ) (وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ) وَكُنْتُ مُتَكِنًا فَجَلَسْتُ فَقُلْتُ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ أَنْظِرِينِي وَلَا تُعْجِلِينِي أَلَيْسَ يَقُولُ: اللَّهُ (وَلَقَدْ رَأَاهُ نَزْلَةً

أُخْرَى) (وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ) قالت: أَنَا وَاللَّهِ أَوَّلُ مَنْ سَأَلَ عَنْ هَذَا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّمَا ذَاكَ جِبْرِيلُ مَا رَأَيْتُهُ فِي الصُّورَةِ الَّتِي خُلِقَ فِيهَا غَيْرَ هَاتَيْنِ الْمَرَّتَيْنِ رَأَيْتُهُ مُنْهَيطًا مِنَ السَّمَاءِ سَادًّا عَظَمُ خَلْقِهِ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ. وَمَنْ زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا كَتَمَ شَيْئًا مِمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ فَقَدْ أَغْظَمَ الْفَرِيَّةَ عَلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَقُولُ: (يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ) وَمَنْ زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا يَعْلَمُ مَا فِي غَدٍ فَقَدْ أَغْظَمَ الْفَرِيَّةَ عَلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَقُولُ: (قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ). رواه الترمذي والشيخان^(۸).

مه‌سرووق (خودای سن پانی بن) ده‌لئ: جارئ له‌لای عائیشه بووم، پالم دادابوو، عائیشه گوتی: هه‌رکه‌سئ یه‌کئ له‌م سئ قسه‌یه بکا، ئه‌وه به‌پراستی هه‌لاتیکئ گه‌لئ گه‌وره‌و زل هه‌ل ده‌به‌ستئ بو‌خودا، ئه‌وه‌ی بلئ: موحه‌ممه‌د (سه‌رو مال‌و منال‌ه‌مه‌ووی به‌قوربانئ بن) خودای خوی به‌چاوی سه‌ر دیوه ئه‌وه به‌پراستی درویه‌کی گه‌لئ زل هه‌لبه‌ستوو به‌ده‌م خوداوه، چونکه خودا بو‌خوی ده‌فه‌رموئ: {لَا تُذِرْكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُذِرُكَ الْأَبْصَارُ} چاوانئ سه‌ر خودا نابین‌و ده‌رکی کونه‌و چیه‌یه‌تی ئه‌وناکه‌ن، به‌لام خودا زۆر باش ده‌رکی چاوان‌و خاوه‌ن چاوان ده‌کا هه‌روه‌ک ده‌فه‌رموئ له‌م لایه‌نه‌وه:

{وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ - ۵۱/۴۲}.

واته: نه‌بووه بو‌ئاده‌میزاد که خودا قسه‌ی له‌گه‌لا به‌فه‌رموئ به‌یه‌کئ له‌سئ جو‌ر نه‌بئ:

یه‌که‌م: به‌شیوه‌ی سرووشی پراسته‌و خو‌له‌خوداوه بو‌به‌نده‌ی خوی به‌بئ ئه‌وه‌ی که‌سئ له‌نیواندا بئ.

دووهم: دوو به‌دوو به‌بئ میانه‌گه‌ریی که‌سیکی تر به‌لام له‌پشتی په‌رده‌وه نه‌ک پوو به‌پوو. مه‌سرووق گوتی: که عائیشه وای گوت منیش ریک

(۸) بخاری. تفسیر: ۴۱۱۲، ۴۸۵۵، ۷۳۸۰، ۷۵۳۱ = تجرید / ۴ / ل / ۴۲۷ رقم: ۱۶۵۵ ورقم: ۱۳۰۶ به‌رگی

/ ۳ / ل / ۴۳۷ = ۳۲۳۴ فتح. مسلم. ایمان: ۴۳۸. ترمذی. تفسیر القرآن: ۳۰۶۸، ۳۲۷۸.

دانیشتم و گوتم: ئە‌ی دایکی موسولمانان! مۆلەتم بدهو په‌له‌م لی مه‌که، ئە‌ی ئە‌وه نییه‌ خودا فەرمووێه‌تی:

{وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ - ۱۳/۵۳}.

واته: له‌گه‌ڵ ئە‌وه‌دا که جاریکی دیکه‌یش له‌دایه‌رینیکی دیکه‌دا له‌لای دره‌ختی سیدره‌تولمونت‌ه‌ادا هه‌زرت ئە‌وی بینێ له‌ژووری ئاسمانی هه‌وته‌مه‌وه، ئە‌ی نه‌یفه‌رموو:

{وَلَقَدْ رَآهُ بِالنَّافِثِ الْمُبِينِ - ۲۳/۸۱}.

واته: موحه‌مه‌د (برۆدی خودای له‌س‌ر بێ) به‌چاوی سه‌ر له‌که‌ناری ئاسماندا به‌ پ‌رونی ئە‌وی بینێ و چاوی پ‌یی که‌وت که‌واته‌ تو چۆن واده‌لییت؟ عانی‌شه‌ش گوتی: من خۆم یه‌که‌م که‌س بووم که‌ئهم په‌رسیاره‌ی تو‌م له‌ هه‌زرت کرد، فەرمووی (برۆدی خودای له‌س‌ر بێ): ئە‌وه‌ی که‌من چاوم پ‌یکه‌وت‌وه‌ جوهره‌ئیل بوو، ته‌نیا ئە‌م دوو جاره‌ له‌سه‌ر شیوه‌ی خۆی دیومه‌، واته: له‌سه‌ر ئە‌و صورته‌ و شیوه‌یه‌ی که‌خودا له‌سه‌ره‌تاوه‌ له‌سه‌ری دروستی کرد‌وه‌! وه‌لی له‌سه‌ر شیوه‌ی تر زۆری دیوه‌، وه‌ک ئە‌وه‌ی گه‌لی جار له‌سه‌ر شیوه‌ و شه‌کلی دیحیه‌ی ئە‌ل-که‌لبی ده‌یبینی، هه‌زرت (برۆدی خودای له‌س‌ر بێ) فەرمووی: جوهره‌ئیل دی له‌ئاسمان‌ه‌وه‌ دایه‌ری، قه‌لافه‌تی ئە‌وه‌نده‌ گه‌وره‌بوو، وه‌له‌ش و لاری ئە‌وه‌نده‌ زل بوو ناوه‌ندی ئاسمان و زه‌وی داگرته‌بوو! دووم ئە‌وه‌ی بلی موحه‌مه‌د شتیکی هه‌شارداوه‌ له‌و سرووشه‌ی که‌خودا نارد‌وه‌یه‌تی بۆی، ئە‌وه‌ بیگومان درۆیه‌کی زلی هه‌لبه‌ست‌وه‌ به‌ده‌م خوداوه‌، چونکه‌ خودای گه‌وره‌ فەرمووێه‌تی:

{يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ} ⇒ (ب/۶ ز/۸ ل/۱۳۵ ف/۷).

سێیه‌م: هه‌ر که‌سێ باوه‌ری وابێ که‌ موحه‌مه‌د عیلمی غه‌یبی بووه‌ و له‌خۆیه‌وه‌ به‌بێ سرووشی خودایی ده‌یزانی سه‌به‌ینی چی ده‌بێ ئە‌وه‌ دیاره‌ درۆیه‌کی زلی هه‌لبه‌ست‌وه‌ به‌ده‌م خوداوه‌، چونکه‌ ده‌فه‌رموی:

{قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُنْعَثُونَ} - ۶۵/۲۷.

واته: بفرموو نهوهی له‌ئاسمان و زه‌ویدا عیلمی غه‌یبی هه‌بی هه‌ر خودایه‌و که‌سی تر نییه له‌م دووه‌دا غه‌یب زان بی (ت/ش) = تیرمیزی و بوخاری و موسلیم گێڕاویانه‌ته‌وه^۹.

۳۸۶- عَنْ أَبِي ذَرٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هَلْ رَأَيْتَ رَبَّكَ. قَالَ: نُورٌ أَكْبَرُ. رواه مسلم في الإسرائء والترمذي في النجم^(۹).

له‌مه‌وه وادیاره که‌هه‌زرتی عانیسه (خودای لی‌ پازی بی) که‌یه‌کێکه له‌ زانا هه‌ره گه‌وره‌کانی نیسلام پای وایه: که‌هه‌ر قسه‌و باسی نه‌گونجی له‌گه‌ل ده‌قی رۆشن (نه‌صصی صهریخ)ی ئایه‌تی هورنانه‌دا نه‌وه درۆیه‌کی روتی په‌تییه، ته‌نانه‌ت نه‌گه‌ر که‌سی نیسه‌به‌تی نه‌وه قسه‌یه له‌ راستگۆیه‌کی وه‌ک پیغه‌مبه‌ریش بدا هه‌ر به‌روابه‌وه‌که‌سه‌ ناکری، چونکی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بی) قسه‌و هه‌رمایشی سرووشه‌و پێکی ده‌قی هورنانه‌و هه‌مووی راسته‌و هه‌له‌ هه‌له‌نگه‌ره، به‌لام دوو ئایه‌ت یا دوو هه‌دیس، یا ئایه‌ت و هه‌دیث له‌ناو خۆیا، نه‌گه‌ر جوړه جیاوازییه‌ک بوو ده‌بی مه‌به‌ست پوون بکریته‌وه‌و ته‌نویل بکری، وه‌کی نه‌وه‌ی عانیسه وه‌لامی پرسیاره‌که‌ی مه‌سرووقی دایه‌وه، من به‌ش به‌حالی خۆم نه‌م پرایه‌ی هه‌زرتی عانیسه‌یه په‌سه‌ند ده‌که‌م، چونکه‌ نه‌مه‌ بۆ نه‌م سه‌رده‌مه زۆرباش و له‌باره که‌ دوژمنان ده‌میانزمنده‌وته زامه‌کانی ئۆمه‌ته‌که‌مان و به‌هه‌ق و نا‌هه‌ق ده‌لێن: دین و او‌دین وا. مه‌به‌ستم له‌مه‌ نه‌مه‌یه که‌ ته‌عن و قه‌دح له‌پراوی، نه‌ک له‌خودا و پیغه‌مبه‌رو ئایه‌ت و مه‌تنی هه‌دیسی هه‌زرت (دروودی خودای له‌سه‌ر بی) بۆ نه‌م رۆژگاره‌ی ئیمه‌ جاری گه‌لی ناچاری ده‌کا و دهرمانی گه‌لی دهرده، دیاره ته‌عنیش جوړی زۆره، مه‌رج نییه به‌ درۆزنی دهرکه‌ین، له‌وانه‌یه هه‌له‌بی، لی‌ تیکچووبی له‌بیری نه‌مابن، به‌مه‌عنا پیاویه‌تی کردبی، مه‌نسوخ بی، ته‌فسیر بی... هتد. ئه‌مونه‌ هه‌یه مه‌به‌ستم له‌مه‌ نه‌وه‌نییه که‌ بلێم دیتنی خودا دروست نییه، نه‌وه مه‌سه‌له‌یه‌کی تری سه‌ربه‌خۆیه. - هه‌رگێر-

(۹) مسلم. ایمان: ۴۴۲. ترمذی. تفسیر القرآن: ۳۲۸۲.

ئەبو زەر (خودای لى پازى بى) گوتى: لە پىغەمبەرم پرسى: ئايا خودای خۆتت دیوه؟ فەرمووی: لەبەر نوور چۆن ببینم؟ (م/ت).

۳۸۶۱- عن ابن عباس (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا) قَالَ: أَتَى أَنَسُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَأْكُلُ مَا نَقْتُلُ وَلَا نَأْكُلُ مَا يَقْتُلُ اللَّهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ (فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ). رواه الترمذي بسند حسن^(۱۱).

ئىبنو عەبباس (خودایان لى پازى بى) دەلى: دەستەىن ھاتنە خزمەتى ھەزەرەت (دەودى خودای لەسەربى) ھەرزىان کرد: ئەى پىغەمبەرى خودا! بۆچى ئەو نازەلەى كە خۆمان دەيكوژىن واتە: سەرى دەبەرىن، ھەلەلە بۆمان و دەيخۆين كە چى ئەو نازەلەى خودا دەيكوژى واتە: بە دەردى خودا دەمرى، ھەرامەو نايخۆين؟ جا ئەمە دابەزى:

{فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ} ⇒ (ب/ ۴/ ز/ ۱۰/ ل/ ۲۹) (ت-س/ح).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرٍ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَا أَوِ الْحَوَايَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ - ۱۴۶/۶}.

واتە: یەزدانی مەزن دەفەرموئ: ھەلە وەختى خۆیدا، لەسەر جوولەكەكان خواردنی گوشتى ھەر گیانلەبەرى كە پەنجەى پىئى لكابى بەیەكەو، وەكوو وشترو وشتەمرغو سۆنەو قاز، وە ھەروەھا پىوو بەزى پەشە و لاخ و مەرو بزن، جگە لەوێ پەيوەندى ھەبى بە پشەتیانەو، یا بەناو سکیانەو، یا تیکەلى ئیسقان بوو بى.

۳۸۶۲- ⇒ (ب/ ۲/ ز/ ۱۴۸/ ل/ ۳۰۵/ ف/ ۱) (۱۱).

(۱۱) حدیث حسن عند الترمذی.

(۱۲) تقدم في المجلد الثاني. تسلسل / ۱۴۸ رقم: ۱ / ۱۷۸۰.

۳۸۶۳- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى الصَّحِيفَةِ الَّتِي عَلَيْهَا خَاتَمُ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَلْيَقْرَأْ هَذِهِ الْآيَاتِ (قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ) الْآيَةَ إِلَى قَوْلِهِ (لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ). رواه الترمذي بسند حسن^(۱۲).

عه‌بدوللا (خودای بن‌بازی بن) ده‌ئی: هه‌رکه‌سی چه‌زده‌کا ته‌ماشای لاپه‌ره‌ی نه‌و تو‌ماره‌ بکا که‌ مؤری موچه‌مه‌دی پی‌وه‌نرابوو، با نه‌م نایه‌تانه‌ بخوینیته‌وه، چونکی له‌به‌ر گرنگییان له‌و لاپه‌ره‌ مؤرکراوه‌ تو‌مار کرابوون، واته‌:

{قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِمَّنْ إِمْلَاقُ لَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكَمْ وَصَاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ، وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْكَيْلِ وَالْمِيزَانِ بِالْقِسْطِ لَا تُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَلِكَمْ وَصَاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ، وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَلِكَمْ وَصَاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ - ۱۵۱/۶ - ۱۵۳}.

واته‌:

هه‌به‌ره‌! به‌ه‌رموو به‌ په‌په‌ره‌وانت
هه‌روا به‌و خه‌لکه‌سی وان له‌زه‌مانت
وه‌رن گ‌ویگ‌رن له‌ده‌قی قورئان
له‌فه‌رمایه‌شتی خودای میه‌ره‌بان:
هه‌رگیز دامه‌نێن هاوێن بۆ خودا
باش بن بۆ باوه‌و دایه‌ بن جودا
جگه‌ر گۆشه‌تان می‌ووس د‌لتانه‌
نه‌که‌ن بیک‌وێن به‌بن نه‌قل‌انه‌!

(۱۲) حدیث حسن عند الترمذي.

لہ ترسی پوڑیسی یا خو لہ بر عار
 پوڑیدہر خواہیہ، نہک نیوہی ہہ ژار!
 خویتی بہ ندہی خوا قہت بہ نارہوا
 مہ پٹن، ژیربن مہ کھن شتی وا،
 چاک بہ بو ہہ تیو، باش بہ بو مالی
 دہ لیم: بہ باشی لہ حال بووی حالی،
 تہرازوو باز، فیٹ لہ پیوانہ
 رہفتاری دہ سہر، پیشہی دیوانہ،
 پتر لہ تاقہت خوا تہ کلیف ناکا
 حہ زیش لہ قسہی نارہوا ناکا،
 لہ گہل ہہ موو کھس خزم و بیانی
 بہ دادبہ، دہ لیم تو موسو لمانی،
 وہ فا لہ گہل خوا مایہی رہزایہ
 دؤستی بہ نہ مہک چہ شنی برایہ،
 مہ بس لہ تہ من و ناموژگاری خوا
 دلتان نہ خہوین لہ یادکاری خوا!
 دلتان نینجانہ، نہ شقی خودا گول
 بہ نہ شک ناوی دہن، بہ دلی بو لبول!
 لہ دزی و حیزی و لہ بہد رہفتاری
 لہ کاری خراپ، دیار و نادیاری
 دوور بن، تا دوور بن لہ ناگری سوور
 خوا نزیکسی کا بو مان ریگہی دوور!
 لہ گہل میہرہ بان مہ بہ بن نہ مہک
 شووشی زیپ مہدہ بہ شیشی تہ نہک
 ریسی خودا یہ کہ وہ کی دووخ پاسہ

پێگه‌کانی تر وه‌ک ده‌مه‌ داسه،
 لار و خوار و خێج له‌پێ ده‌رته‌که‌ن
 په‌یمانێ دۆستی که‌رت و په‌رته‌که‌ن،
 نه‌مانه‌ی گوترا نامۆژی خواجه
 مه‌به‌س گرتنی پێگه‌ی ته‌قوایه،
 بریا برای مه‌رگ مه‌ودای دابایه
 ته‌فسیری ناوام بنووسیبایه!

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا قُلِ انْتَضِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ - ۱۵۸/۶}.

واته: له‌و پۆژه‌دا که‌ئه‌و بازه‌ نیشانه‌ی هه‌ڵسانی پۆژی قیامه‌ته‌ دیت،
 باوه‌ر هێنان و موسوڵمان بوونی نه‌وه‌که‌سانه‌ سوودی نییه‌ که‌له‌وه‌پیش ئیمان و
 باوه‌ری نه‌هێنابی، به‌لام له‌وه‌پیش نه‌گه‌ر ته‌نیا باوه‌ری پووتی هێنابی، باهیج
 کرده‌وه‌یه‌کی چاکه‌یشی نه‌بی نه‌وه‌له‌و پۆژه‌دا سوودی ده‌بی بۆی، وه‌لی
 ئیمان و کرده‌وه‌ی چاکه‌ که‌له‌پاش هاتنی نه‌و رۆژه‌ پووبده‌ن دادنا خواو
 سوودی نییه‌ بۆکه‌سی که‌ له‌پیشانا موسوڵمان بووبی.

۳۸۶۴- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا، فَإِذَا رَأَاهَا النَّاسُ آمَنَ مَنْ عَلَيْهَا، فَذَلِكَ حِينَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا. رواه البخاري^(۱۳).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئی پازی بێ) گوتی: که‌زهره‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ربێ)
 فهرمویه‌وتی: پۆژی قیامه‌ت هه‌ڵناسی هه‌تا پۆژ نه‌گه‌ریته‌وه‌و خۆر
 له‌خۆرئاواوه‌ هه‌ڵنه‌ی، جا که‌خۆر له‌خۆرئاواوه‌ هه‌ڵهات و خه‌لک به‌چاوی
 خۆیان دییان ئه‌وسا هه‌موو ئیمان و باوه‌ر دینن، به‌لام نه‌وه‌کاته‌ نه‌و ئیمان و

باوهره هیچ سوودی نابه‌خشی، وه که لهم نایه‌ته‌دا ده‌فرموی: {لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا} (ب).

۳۸۶۵- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: ثَلَاثٌ إِذَا خَرَجْتَ (لَمْ يَنْفَعْ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ) الدُّجَالُ وَالذَّابَّةُ وَطُلُوعُ الشَّمْسِ مِنَ الْمَغْرِبِ أَوْ مِنْ مَغْرِبِهَا^(۴).

دیسان له‌ئەبو هورهیره‌وه ده‌گیرنه‌وه: سه‌زهره‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ر بی) ده‌فرموی: ئەم سێ شته‌که پوویمان داو په‌یدا بوون ئیتەر باوهره‌ینان و موسولمان بوون سوودیان نییه، مه‌گه‌ر بۆکه‌سه‌ی که‌له‌پیش پوودانی ئەمانه‌دا باوهره‌و ئیمانی بووبی:

یه‌که‌م: هه‌لسانی ججال.

دووه‌م: په‌یدا‌بوونی دابه‌تولنه‌رض.

سێیه‌م: هه‌له‌اتنی خۆر له‌ خۆرنشینه‌وه یا فه‌رمووی: گه‌رانه‌وه‌ی پوژ له‌خۆرنا‌واوه بۆ خۆره‌ه‌لات (ت-س/ص).

۳۸۶۶- ⇒ (ب/ ۱ / ز ۱۱ / ل / ف ۲ + ب/ ۱ / ز ۱۵۹ / ل / ف ۱۰) (۴).

سووره‌تی نه‌عراف (سورة الأعراف)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۸۶۶- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ كَانَتِ الْمَرْأَةُ تَطُوفُ بِالنِّبْتِ وَهِيَ غُرْبَاءٌ فَتَقُولُ مَنْ يُعِيرُنِي طَوْفًا نَجْعَلُهُ عَلَى فَرْجِهَا وَتَقُولُ:

الْيَوْمَ يَبْدُو بَغْضُهُ أَوْ كُلُّهُ قَمَا بَدَا مِنْهُ قَلَا أَجْلُهُ

فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ (خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ)^(۵).

(۴) حديث صحيح عند الترمذي.

(۵) تقدم في المجلد الأول. تسلسل / ۱۱ / ل / ۶۵ رقم: ۲ / ۸۴.

ئیبنو عەبباس (خودایان لى پازى بن) دەللى: جاران ئافرەت بەپرووتى تەوافى بەیتیان دەکرد چونكى نەدەبوو بەجلەكانى خۆیەو تەواف بکا، لەبەر ئەوەی گوناھى پنییهو کردوو، جا یادەبوو دەستى بەرگى تەواف لە قورپەیش بەکری بگری، یا بەپرووتى هەل دەسووپا بەگردى بەیتاو دەیگوت: كى دەستى جلكى تەوافم بەخواستەمەنى دەداتى جا جلكەكەى دەدا بەسەر شەرمگایداو دەیگوت:

الْيَوْمَ يَنْذُو بَعْضُهُ أَوْ كُلُّهُ قَمَا بَدَا مِنْهُ قَلًا أُلْجُهُ

نەمڕۆ لەجەستەم هەرچى دەرکەوئ نیتەر حەلالى ناکەم بۆكەسئ جارێكى تر!

بەپەخشانیشت واتە: ئەمڕۆكە لەشم بازىكى یا هەمووى دەرەكەوئ، جا ئەوەى لەلەشم ئەمڕۆ دەرکەوئ نیتەر بۆكەسئ حەلالى ناکەم ئەم ئایەتە هات،

{خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ - ۳۳/۷}.

واتە: یەزدانى مەزن دەفەرموئ: ئەى پەهەبر! بفەرموو: خودای من کەپەرۆه‌رده‌ی کردووم لەسەر پەفتارى جوانى بەرز ئەوەى كارى ناپەسەندو ناشایستەو شەرم ئاوەر بئى حەرامى کردوو، نیتەر خواھ بە ئاشکرا بکری، وەكوو هەنئ شتى بئى شەرى كە بە پنیى باوى پۆژو داب و نەریتى كۆمەلایەتى مەودایان داو بە خەلك و مروؤفى كەم دین بە بەرچاوى خەلكى ترەو دەیکا، وە خوا پە نامەكى بئى، وەكوو ئەو ئارەزوو بازى و ناشەرعییانەى كە خەلك بەدزییەو لەناو خویانا دەیانكەن، وە هەرۆها هەموو تاوانیكى تری قەدەغە کردوو وەك قوماو بادەنۆشین و شتى وا، وەهەرۆها دەستدریژی و زۆلم و زۆرو ستمى حەرام کردوو بۆسەر خەلكى بئى تاوان بەناپەروا، وەئەوێشى قەدەغە کردوو كە هاوێل بۆ خودا بپریار بدەن، چونكى خودا رێگەى شتى وا نادا، بەپێچەوانەو سەلماندوویەتى بەبەلگەى

په‌سای روشن که‌خودا بئی هاوه‌له، وه ئه‌وه‌یشی یاساخ کردووه که‌له خۆتانه‌وه به‌بئی به‌لگه‌یه‌کی په‌وا درۆ به‌دهم خواوه بکه‌ن، له‌خۆتانه‌وه هه‌نی نیشانه‌و صیفه‌تی بو داتاشن، یاخود بلین: ئه‌مه‌ی په‌وا دیوه‌و ئه‌وه‌ی په‌وا نه‌دیوه.

۳۸۶۷- ⇒ (ب/۳/ز/۵۷/ل/۱۴۲/ف/۱+۲+۳)^(۲).

۳۸۶۸- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ يُنَادِي مُنَادٍ إِنَّ لَكُمْ أَنْ تَصِحُّوا فَلَا تَسْقُمُوا أَبَدًا وَإِنَّ لَكُمْ أَنْ تَحْيُوا فَلَا تَمُوتُوا أَبَدًا وَإِنَّ لَكُمْ أَنْ تَشْبُوا فَلَا تَهْرَمُوا أَبَدًا وَإِنَّ لَكُمْ أَنْ تَنْعَمُوا فَلَا تَبْتَسُوا أَبَدًا. فَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ (وَتُودُوا أَنْ تَلَکُمُ الْجَنَّةُ أَوْرِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ). رواه مسلم في صفة الجنة^(۳).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای لێ پازی بێ) ده‌گێڕێته‌وه: چه‌زه‌ت (سروودی خودای لێسربێ) ده‌فه‌رموی: له‌به‌هه‌شتا جارچی جار ده‌دا: ئه‌ی دانیشتوانی به‌هه‌شت! خه‌لاتی خودایه‌ بوئیه‌وه: هه‌تا هه‌تایه‌ ساخه‌م ده‌بن و له‌هه‌شتان ساخ ده‌بێ و قه‌ت نه‌خۆش ناکه‌ن، مژده‌ بێ لیتان که‌ هه‌تا هه‌تایه‌ به‌شادی و خۆشی ده‌ژین و قه‌ت نامرن، وه‌هه‌تا هه‌تایه‌ هه‌ر جه‌هیل ده‌بن و قه‌ت پیر نابن، وه‌هه‌تا هه‌تایه‌ له‌خۆشی و نازو نیعمه‌تا ده‌بن و قه‌ت هه‌ژارو که‌ساس ناکه‌ن، ئه‌مه‌ ئه‌وه‌یه که‌خودای که‌وره‌ فه‌رموویه‌تی:

{وَتُودُوا أَنْ تَلَکُمُ الْجَنَّةُ أَوْرِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ - ۳/۷}.

واته: فريشته‌ی به‌هه‌شت بانگی به‌هه‌شتیه‌کان ده‌که‌ن: ئه‌وا ئه‌م به‌هه‌شتی به‌رینه‌ بوو به‌مالی هه‌تا هه‌تاییتان، به‌هوی کرده‌وه باشه‌کانتانه‌وه وه‌ک ماله‌ میراتی بوو به‌هی ئیه‌وه (م - خودای لێ پازی بێ).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَنْ نَرَاكَ وَلَكِنْ نُنْظِرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنْ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ نَرَاكَ فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ

(۲) تقدم في المجلد الثالث. تسلسل / ۵۷ رقم: ۱ / ۲۲۰۲.

(۳) مسلم. الجنة ونعيمها: ۷۰۸۶. ترمذي. تفسير القرآن: ۲۲۴۶.

لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ { (۱۴۳/۷) .

کاتێ موسا (برووی خودای لاسر بێ) رویششت و گه‌یشتته‌ ئه‌و شوینه‌ خودا بۆی دیاری کردبوو، خودا گوشتوگۆی له‌گه‌ڵ دا کرد جا موسا عه‌رزێ باره‌گای بێ نیازی کرد: په‌روه‌ردگارا! خۆتم نیشان بده، با به‌ چاوی سه‌ر بو‌ت بپروانم! خودای گه‌وره‌ فهرمووی: تو له‌م جیهانه‌دا من به‌چاوی سه‌ر نابینی، به‌لام تاتێ بگه‌ی هو‌ی چیه‌یه‌ که‌تو له‌م جیهانی ماده‌دا من نابینی بپروانه‌ بو‌ئهو کی‌وه، جا کاتێ خودا جیلوه‌ی نووری خو‌ی دا بو‌ کی‌وه‌که‌ کردی به‌ گه‌ردو تو‌زو ئارد وه‌کوو سورمه‌ی چاو، وه‌له‌حالی بوونی ئه‌م پروداوه‌ پراسام به‌سامه‌ موسا بێ هو‌ش که‌وت، وه‌کاتێ هاته‌وه‌ سه‌ر خو‌ی گو‌تی: په‌روه‌ردگارا! گه‌وره‌و بێ باکی و گه‌لێ پاک‌ی و بێ نه‌نگ‌و بێ وینه‌ی.

۳۸۶۹- ⇒ (ب/ ۴ ز/ ۱۱۶ ل/ ۳۷۹ ف/ ۱) (۴).

۳۸۷۰- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَرَأَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هَذِهِ الْآيَةَ (فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا) قَالَ حَمَّادٌ هَكَذَا وَأَمْسَكَ سُلَيْمَانُ بِطَرْفِ إِنِّهَامِهِ عَلَى أُمْلَةٍ إِصْبَعِهِ الْيَمْنَى قَالَ فَسَاخَ الْجَبَلُ (وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا). وَاهِ التِّرْمِذِيُّ وَالْحَاكِمُ (۵).

ئه‌نه‌س (خودای بێ پازی بێ) ده‌لێ: پینغه‌مبه‌ر (برووی خودای لاسر بێ) ئه‌م ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه‌: {فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا}. سوله‌یمان نووکی په‌نجه‌که‌له‌ی خو‌ی نایه‌سه‌ر جمگه‌ی په‌نجه‌ تووته‌ی خو‌ی و گو‌تی: هه‌مه‌اد گو‌تی: ئه‌و نووره‌ ئه‌وه‌نده‌ بوو، ئیتر کی‌وه‌که‌ تلیسایه‌وه‌و بوو به‌ خا‌ک و خو‌ل و مت بوو، وه‌ موساش خپ بوورایه‌وه‌و بێ هو‌ش که‌وت (ت-س/ص - حاکم -س/ص).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَسِعَتْ كُلُّ شَيْءٍ فَسَاكُنُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ - ۱۵۶/۷}.

(۴) تقدم في المجلد الرابع تسلسل / ۱۱۶ رقم: ۲۲۰۶.

(۵) بسندین صحیحین (شرحه).

واته: یه‌زدانی مه‌زن ده‌فه‌رموی: په‌حمه‌ت و میهره‌بانی من گو‌شاده‌و
زۆره‌و هه‌موو که‌سێ هه‌موو شتی ده‌گریته‌وه‌و شت نییه‌ که‌له‌ده‌ریای
په‌حمه‌تی مندا جێی نه‌بیته‌وه‌! له‌ قیامه‌تیشا نه‌و په‌حمه‌ته‌ گه‌وره‌و بێ
سنووره‌م به‌تایبه‌تی ده‌نووسم بوئه‌و که‌سانه‌ی که‌خاوه‌ن ته‌قواو پارێزن و
خۆیان له‌کوفرو گوناح ده‌پارێزن و زه‌کات ده‌ده‌ن و باوه‌ر ده‌که‌ن به‌نایه‌ت و
به‌لگه‌و نیشانه‌کانی من که‌ نیشانه‌و به‌لگه‌ی بوون و یه‌کیته‌ی و ته‌وانایی و
ته‌واویی من.

۳۸۷۱- ⇨ (ب/ ۱/ ز/ ۶/ ل/ ۳۷/ ف/ ۱/)^(۱).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى
أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ -
{۱۷۲/۷}.

ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوشه‌ویست! باسی نه‌وه‌بکه‌ که‌ وه‌ختی خۆی خودای
تۆ وه‌ری گرتووه‌ له‌پشتی ئاده‌میزاد ماده‌و ماکی نه‌ته‌وه‌کانیان، وه‌ نه‌وانی
کردووه‌ به‌شایه‌ت له‌سه‌ر خۆیان له‌به‌ستنی عه‌ده‌و په‌یمان داو فه‌رموویه‌تی
پێیان: ئایا من په‌روه‌ردگاری ئیوه‌م و ئیوه‌م له‌نه‌بوون دروست کردووه‌ یانا؟
نه‌وانیش گو‌تیان: به‌لێ تۆ په‌روه‌ردگاری ئیمه‌ی و تۆ خۆت ئیمه‌ت دروست
کردووه‌، مه‌بادا له‌پۆژی قیامه‌تا بلین: ئیمه‌ له‌یاسای ناین و له‌سزاو پاداشی
پۆژی قیامه‌ت بێ ناگا بووین و که‌سیکی‌ش ناگای له‌یاسای نه‌بی و پێی
پانه‌گه‌یه‌ندرا بێ ئیتەر چۆن سزا ده‌دری شتی و استه‌مه‌.

۳۸۷۲- سَمِعَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ (وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ
بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ) قَالَ قَرَأَ الْقَعْنَبِيُّ الْآيَةَ. فَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
سَمِعَ عَنْهَا فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ آدَمَ ثُمَّ مَسَحَ ظَهْرَهُ يَمِينَهُ فَاسْتَخْرَجَ مِنْهُ ذُرِّيَّةً
فَقَالَ خَلَقْتُ هَؤُلَاءِ لِلْجَنَّةِ وَيَعْمَلُ أَهْلُ الْجَنَّةِ يَغْمَلُونَ ثُمَّ مَسَحَ ظَهْرَهُ فَاسْتَخْرَجَ مِنْهُ ذُرِّيَّةً

(۱) تقدم في المجلد الأول. تسلسل / ۶ / رقم: ۲۷.

فَقَالَ خَلَقْتُ هَؤُلَاءِ لِلنَّارِ وَيَعْمَلُ أَهْلُ النَّارِ يَغْمَلُونَ. فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَيَمِمْ الْعَمَلُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا خَلَقَ الْعَبْدَ لِلْجَنَّةِ اسْتَعْمَلَهُ يَمْعَلُ أَهْلُ الْجَنَّةِ حَتَّى يَمُوتَ عَلَى عَمَلٍ مِنْ أَعْمَالِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيُدْخِلُهُ فِي الْجَنَّةِ وَإِذَا خَلَقَ الْعَبْدَ لِلنَّارِ اسْتَعْمَلَهُ يَمْعَلُ أَهْلُ النَّارِ حَتَّى يَمُوتَ عَلَى عَمَلٍ مِنْ أَعْمَالِ أَهْلِ النَّارِ فَيُدْخِلُهُ اللَّهُ النَّارَ. رواه الترمذي وأبو داود^(۷).

له‌باره‌ی ئەم نایه‌ته‌وه پرسیار کرا له‌عومه‌ری کۆری خه‌ططاب (خودای لێ پانی بن) گوتی: به‌گویی خۆم گویی لێ بوو، ئەم نایه‌ته‌یان پرسیی‌یه‌وه له‌ پیغه‌مبه‌ر (سودی خودای له‌سه‌ر بن) فه‌رمووی: کاتی خودا ناده‌می دروست کرد، له‌پاشان ده‌ستی راستی هینا به‌ پشتیا و نه‌وه‌یه‌کی لێ ده‌ره‌یناو فه‌رمووی: ئەمانه‌م بۆ به‌هه‌شت دروست کردووه‌و به‌کرده‌وه‌ی ئەه‌لی به‌هه‌شت کارده‌که‌ن، له‌پاشان ده‌ستی به‌ پشتیا هینایه‌وه‌و نه‌وه‌یه‌کی تری لێ ده‌ره‌یناو فه‌رمووی: ئەمانه‌شم بۆ دۆزه‌خ دروست کردووه‌و به‌کرده‌وه‌ی ئەه‌لی دۆزه‌خ کارده‌که‌ن. جا پیاوی گوتی: ئەه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ئەمه‌ چۆن کاریکه‌؟ فه‌رمووی: کاتی خودا به‌نده‌یه‌کی بۆ به‌هه‌شت دروست کرد ده‌یخاته‌ سه‌ر ریگه‌ی خه‌لکی به‌هه‌شت، تاله‌ ئەنجاما له‌سه‌ر کردووه‌ی به‌هه‌شتیان ده‌مری و به‌هوی ئەو کردووه‌یه‌وه‌ خودا په‌حمی پێ ده‌کا و ده‌یخاته‌ به‌هه‌شت وه‌کاتی به‌نده‌یه‌کی بۆ ناگر دروست کرد ده‌یخاته‌ سه‌ر ریگه‌ی خه‌لکی دۆزه‌خ هه‌تا له‌ئەنجاما له‌سه‌ر ئەو کردووه‌ ده‌مری و له‌و هوی‌یه‌وه‌ خودا ده‌یخاته‌ ناگره‌وه‌! (ت-س/ص-د) تا باش له‌م فه‌رمووده‌یه‌ حالی بی ته‌ماشای ئەم فه‌رموودانه‌یه‌ش له‌م شوینانه‌دا بکه‌: (ب/۱/ز/۶/ل/۴۰/ف/۴+۸+۱۰).

۳۸۷۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ مَسَحَ ظَهْرَهُ فَسَقَطَ مِنْ ظَهْرِهِ كُلُّ نَسَمَةٍ هُوَ خَالِقُهَا مِنْ ذُرِّيَّتِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَجَعَلَ بَيْنَ عَيْنَيْ كُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ وَبَصًا مِنْ نُورٍ ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى آدَمَ فَقَالَ أَيُّ رَبٍّ مَنِ هَؤُلَاءِ

(۷) ولكن ابوداود في القدر والتزمي هنا بسند صحيح (شرحه).

قَالَ هَؤُلَاءِ ذُرِّيَّتِكَ فَأَرَىٰ رَجُلًا مِنْهُمْ فَأَعَجَبَهُ وَبَصُرُ مَا بَيْنَ عَيْنَيْهِ فَقَالَ أَيْ رَبِّ مَنْ هَذَا فَقَالَ هَذَا رَجُلٌ مِنْ آخِرِ الْأُمَمِ مِنْ ذُرِّيَّتِكَ يُقَالُ لَهُ دَاوُدُ. فَقَالَ رَبِّ كَمْ جَعَلْتَ عُمرَهُ قَالَ سِتِّينَ سَنَةً قَالَ أَيْ رَبِّ زِدْهُ مِنْ عُمرِي أَرْبَعِينَ سَنَةً. فَلَمَّا انْقَضَىٰ عُمرُ آدَمَ جَاءَهُ مَلَكُ الْمَوْتِ فَقَالَ أَوْلَمْ يَبْقَ مِنْ عُمرِي أَرْبَعُونَ سَنَةً قَالَ أَوْلَمْ تُعْطِهَا ابْنَكَ دَاوُدَ قَالَ فَجَحَدَ آدَمُ فَجَحَدَتْ ذُرِّيَّتُهُ وَكَسَىٰ آدَمُ فَتَسَيَّتْ ذُرِّيَّتُهُ وَخَطَىٰ آدَمُ فَخَطَّتْ ذُرِّيَّتُهُ. رواه الترمذي هنا وفي آخر التفسير وزاد فيه: فَلَمَّا أَتَاهُ مَلَكُ الْمَوْتِ فَقَالَ: إِنَّكَ عَجَلْتَ قَدْ كُتِبَ لِي أَلْفُ سَنَةٍ. قَالَ بَلَىٰ وَلَكِنَّكَ جَعَلْتَ لِإِبْنِكَ دَاوُدَ سِتِّينَ سَنَةً فَجَحَدَ فَجَحَدَتْ ذُرِّيَّتُهُ وَكَسَىٰ فَتَسَيَّتْ ذُرِّيَّتُهُ. قَالَ فَمِنْ يَوْمِئِذٍ أَمْرٌ بِالْكِتَابِ وَالشُّهُودِ. ^(۸)

ئەبو ھورەیرە (رەزای خودای لەسەربەن) دەڵێ: پێغەمبەر (سەددی خودای لەسەربەن) دەفەرمووی: کاتێ خودا ئادەمی دروست کرد دەستی هێنا بە پەشتیا، ئەو پەوانانەی کە خودا دروستیان دەکا لەنەوێ ئادەم و لەسەرەتاو هەتا رۆژی قیامت هەموویان لەپشتی داکەوتن، وە هەرکەسەیان ترووسکە نووریکی دانا لەنیوانی هەردوو چاویدا، دوا یی نیشانی ئادەمی دان، ئادەم فەرمووی: ئەو پەرورەدگار! ئەمانە کێن؟ فەرمووی: ئەمانە نەوێ تۆن! جا ئادەم لەناو نەوێ کە ی خۆی دا پیاویکی دی، بریقەکی ناوچاوانی زۆر جوان بوو بەلایەو، فەرمووی: خودایە! ئەوێکیە؟ فەرمووی: ئەو پیاویکە لەنەوێ تۆ لەدواترین نەتەوێکان دەبێ، ناوی داوودە، فەرمووی: ئەو خودایە! چەندت تەمەن بۆی داناو؟ فەرمووی: شەست سال، فەرمووی: خودایە! لەتەمەنی من چل سالی بۆ بخەرە سەری، جا کاتێ تەمەنی ئادەم تەواو بوو فەریشتە ی گیانکیشان چوو بۆلای، ئادەم فەرمووی: خۆ من هێشتا چل سال تەمەن ماو! فەرمووی: ئەو لەوێ خۆیدا تۆ خۆت ئەو چل سالت نەدا بە داوودی کوپت! فەرمووی: ئاوا ئادەم حاشای کرد، بۆیە نەوێ کەشی حاشا دەکەن، وە ئاوا ئادەم هەلە ی کرد بۆیە نەوێ کەشی هەلە دەکەن لەگێڕانەوێکە: کاتێ فەریشتە ی گیانکیشان هاتە لای فەرمووی: زوو

^(۸) رواه الترمذي في التفسير بسند صحيح (شرحه).

هاتووی! من هزار سال ته‌مه‌نم بۆ نووسراوه، من هزار سال ته‌مه‌نم بۆ نووسراوه، ئه‌ویش فهرمووی: به‌ئێ وایه به‌لام تو خۆت شه‌ست سانت لێی داوه به داوودی کوپت، به‌لام ئاده‌م نه‌چووه ژیری و حاشای کرد، بۆیه ئه‌وه‌که‌شی ناچنه ژیری و حاشا له‌گفتی خویان ده‌که‌ن، وه ئاده‌م له‌بیری چوو، بۆیه نه‌وه‌که‌یشی له‌بیریان ده‌چی فهرمووی: ئیتیر له‌و پۆژوهه‌ خودا ده‌ستووری ده‌رکرد که سه‌وداو مامه‌له‌و په‌یمان و شتی وا بنوسری شایه‌ت و شایه‌تکاریی له‌سه‌ریان پابگیری (ت-س/ح).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا آتَاهُمَا فَتَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ - ۱۹۰/۷}.

واته: خودای گه‌وره فهرموویه‌تی: که‌چی کاتێ که‌خودا به‌دلی خویان نه‌وه باشه‌که‌ی دا پییان، چوون دیسانه‌وه به‌گوئی شه‌یتانیان کرده‌وه، وه دووباره شه‌یتان له‌خشته‌ی بردنه‌وه وه‌له‌ی پییان کرده‌وه، ئیشیکی وای پییان کرد که‌له‌وان نه‌وه‌شیته‌وه، چونکه‌ بۆنی فیه‌ خواپی لێ ده‌هات و گهرچی شیرک نه‌بوو به‌لام له‌صوره‌تی شیرکدا بوو، له‌ هه‌موو ژیرو داناو زانایه‌ دیارو ئاشکرایه که‌ خودای گه‌وره‌و به‌رزو بلند بێ‌وینه‌و بێ‌ چوونه‌و گه‌لی دووره‌ له‌و وینه‌و هاوه‌ل و هاوتایانه‌ی که‌ئه‌و خه‌لکانه‌ بۆی بریار ده‌ده‌ن.

۳۸۷۴- عَنْ سَمُرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ لَمَّا حَمَلْتُ حَوَاءَ طَافَ بِهَا إِبْلِيسُ وَكَانَ لَا يَعِيشُ لَهَا وَلَدٌ فَقَالَ سَمِيهِ عَبْدَ الْحَارِثِ. فَسَمَّيْتُهُ عَبْدَ الْحَارِثِ فَعَاشَ ذَلِكَ الْوَلَدُ وَكَانَ ذَلِكَ مِنْ وَحْيِ الشَّيْطَانِ وَأَمْرِهِ. رواه الترمذي والحاكم وصححه^(۹).

سه‌مووره (خودای لێ پازی بێ) له‌حه‌زه‌ته‌وه (درویدی خودای له‌سه‌ر بێ) ده‌فه‌رمووی: له‌پیشدا دایه‌ هه‌وا مندالی بۆ نه‌ده‌ما، که‌سکی پر بوو ئیبلیس (نفرین و له‌عنه‌تی خودا له‌خۆی و مه‌را خواپانی) چووه‌ گیانی و گهری داو پیی گوت: ناوی بنی

عەبدولحاریث، ئەویش بە گوێی کردەوه و ناوی نا عەبدولحاریث، ئیتر ئەو منالە‌ی بۆما، ئەم کەین و بەینە لەسەر پراوتە‌کیری شەیتان بوو و بە‌هۆی فیت و فەرمانی ئەوه‌وه بوو (تیرمیزی و حاکم ئەم فەرموودە‌یەیان گێراوە‌تە‌وه، تیرمیزی دە‌ڵێ: حە‌دیسێکی حە‌سە‌نی غە‌ریبە، حاکمیش دە‌ڵێ: حە‌دیسێکی صە‌حیحە).

لێ‌ڕەدا ئە‌مه‌تان عە‌رز دە‌کە‌م: گە‌ڵی جار ناچار دە‌بم کە پراقی قورئانە‌کە بە‌شی‌وه‌یه‌کی وا داب‌ریژم کە‌لە‌گە‌ڵ فەرموودە‌کە جۆش بخوا، تا ئایە‌تە‌کە و حە‌دیسە‌کە بێ بە‌پراقە و شە‌رح و تە‌فسیر بۆ یە‌کتی، جا بۆ‌یه لە‌م شوێ‌نه‌دا من رای تە‌فسیری جە‌لال‌ه‌ینم هە‌لب‌ژارد، کە بریتی‌یه لە‌ نە‌یسه‌تدانی بۆ‌ره فەرخوا‌یی و صوورە‌تی ئی‌ش‌راک لە‌حە‌زەرە‌تی باوه ئادە‌م و دایە حە‌وا، (سورە‌ی خودایان لە‌سەر بێ) مامۆستا مە‌لا عە‌بدولکەریمیش (لە‌هە‌ردوو تە‌فسیرە‌کە‌یدا) وە‌کوو ئە‌م پراقیە پە‌سه‌ند بکا وایە، دیارە ئێ‌مه‌مان کە‌هەر لە‌منالێ‌یه‌وه، لە‌ حوجرە‌ی قوتابیانە‌وه‌وه لە‌ حوجرە‌ی فە‌قییانە‌وه تا ئە‌م‌ڕۆ زمانمان پ‌ژاوه بە‌کتێب و شی‌عرو فەرما‌یش‌تی ئە‌م زاتە و گوێمان و د‌لمان کرا‌ونه‌تە‌وه بە ئی‌قبال‌نامە و ئیمان و ئی‌سلام و بارانی پ‌رحمە‌ت و تە‌فسیری نامی و مە‌وا‌هی‌بی پ‌رحمان و ئە‌سەرە موبارە‌کە‌کانی تری، دیارە ئێ‌مه‌مان کە ئە‌مه‌ندە سوود‌مە‌ند بێن لە‌بە‌هرە‌ی ئە‌م پیرە‌م‌ێ‌ردە‌ی کە‌هە‌م موس‌ولمانی پاک‌و هە‌م کوردی مە‌ردی چاکە (لە‌ ئی‌شارە‌تی ئە‌و دەرناچین). مامۆستای دانە‌ریش (پ‌ر گۆ‌پی لە‌نۆ‌ر بێ) ئە‌ویش وای تە‌فسیر کرد‌وه، وە‌ڵی گە‌وره‌ی پراقە نووسە‌رانی قورئان شی‌خی بە‌یضاوی (رە‌زای خودای لە‌سەر بێ) ئە‌مه بە‌قیل دادە‌نێ و دە‌ڵێ: دە‌ش‌لێن: حە‌وا دوو‌گیان دە‌بێ، ئی‌بلیس خۆ‌ی لێ دە‌کا بە‌ پیا‌وی و دە‌چێ بۆ‌لای و پ‌یی دە‌ڵێ: تۆ، چووزانی ئە‌مه چی‌یه لە‌سک‌تا، پ‌ه‌نگ بێ جانە‌وه‌ری بێ، یا سە‌گێ بێ، تۆ چووزانی لە‌کو‌ی‌وه دەر‌دە‌چێ، ئە‌ویش لە‌وه دەر‌ت‌سێ و دە‌ی‌گ‌ێ‌رت‌ه‌وه بۆ‌ئادە‌م، جا دە‌کە‌ونه مش‌و‌ر خوار‌دنی ئە‌مه، تا کاب‌را د‌یت‌ه‌وه بۆ‌لای حە‌وا و دە‌ڵێ: من لە‌لای خودا خا‌وه‌ن پایە‌م، جائە‌گەر لە‌خودا دا‌وا بکە‌ی کە‌ئە‌م س‌کە‌ی تۆ ئافە‌ریدە‌و مە‌خلووقی بێ وە‌ک خۆ‌ت و بە‌ئاسانی ب‌یت‌ه دەر‌وه

ئەوا بەگویم بکە ناوی بنی عەبدولحاریث، ئیبلیس کاتی خۆی لەناو فریشتەکانا ناوی حاریث دەبی، حەواش قسەکەی وەرەگری و کەمنالەکەی دەبی لەگەڵ ئادەما ناوی دەنن عەبدولحاریث، دیارە کەشتی و لەشانی پیغەمبەرانیوە دوورەو شتی و لەوان ناوەشیتهوه.

من بەش بەحالی خۆم ئەم قیلەکی کە سەرچاوەکەی ئەم فەرموودەییە زۆر بەباشتر دەزانم هەتا هەندێ تەکەلوف کە هەندێ پراڤەنوس دەیکەن، کە سەرچاوەکەی تەصەننوعی نەحوی و شتی وایە! هەرچەن خۆی بەنیازی پاک کراوه.

ئەگەر نەبی بەبی وئێی لەخزمەتی شیخی بەیزاویدا، کە کوتە فەقیهەکی نیمچە خۆینەواری وەکێ من بەرۆکی پێ بگری ئەوا لە خزمەتقانا دەلیم: هەندێ پینەو پەپۆی پراڤەنوسەکان لەپیرەوی پراڤەو تەفسیر دەرەچێ و سەردەکیشتن بۆ پیچەوانەیی مەبەست، چونکی مەبەستی سەرەکی لەکتیبە دینیەکان، ئەوەیە کە پەییوەندی بەندە بەخوداوە قایم و مەحکەم بێ و دامەزراو بێ لەسەر شیوەیەکی جوانی و کە هۆش و گۆش پەسەندی بکاو ببێ بەمایە پەحم کردنی خودا بەبەندەیی خۆی و بەهۆی نزیکبوونەوی بەندەیش لەخودای خۆی، جالەم حالەدا بەندەکان لەناو خۆیان لەژێر سیبەری ساباتی ئیمان وەک برای خوشەویستی دلسۆزی یەکتە دەژین، بەلێ مەبەست لەئایەتەکانی نامە پیرۆزەکان و ئەو هەموو قەصەص و داستان و سەرگوزەشتەو ریوایەتانەیی کە لەدین و دیانەتدا هەن مەبەست لەمانە ئەمەییە کە مەوۆ دڵ نەرم بێ، بەپەحم بێ، لەخودا بترسێ، بەدین بێ، بەداد بێ، ناگای لەپاش و پیشی خۆی بێ، لەهەلەت هەل نەدیڕی و بەرنەبیەو ناو هەزاری پیشی! دەنا مەبەست نە تۆمارکردنی رووداوە میژووییەکانە، نە نووسینی تۆمار کردنی حەقائیقی موحەپەدەییە، لەسەر شیوەیەکی ریازی ووشکی پەتی و کەبەشی دڵ و دەروون و هەست و سۆزو هۆش و گۆشی تیادا نەبی! وەنەبی بەهۆی گل و گۆی ویزدان و دەروون!!

پیای زالمی له‌خوا دووری دل په‌قی خوینمژنی هه‌ژار کوژی
 نویژنه‌که‌ری و لا‌تویرانکه‌ر چ سوودی له‌زانی‌نی هه‌قائیقی پووت و مه‌سائیلی
 ته‌ریخی و فه‌له‌کی و مرده‌گری!! جگه له مه‌حکم کردنی کورسییه‌که‌ی
 که‌و‌ابوو ته‌فسیر و شهر‌چی هه‌دیس (به‌تایبه‌تی نه‌و به‌شانه‌ی که‌و‌سو‌دی
 گشتی داده‌نرین) هه‌تا دل هه‌ژین و هه‌ست بزوین و دل پوونکه‌ره‌و‌بن باشتن،
 هه‌تا مه‌نگی ده‌روون و ویزدان شه‌له‌قی‌نتر بن له‌بارتن، ته‌نانه‌ت گه‌لی جار
 پیویسته داستان و نه‌لقه‌و جه‌مسره‌کانی که‌می لی‌ل و ته‌ماوی بن و نه‌ونده
 ساده‌و ئاشکرا نه‌بن که‌دل سام و شکو‌یان لی نه‌کا، پووداوی نائاسایی و
 پچ‌پچ‌رو سه‌یر سه‌یری که‌مه‌که‌مه گه‌لی جار بای بال به‌خه‌یال ده‌داو
 له‌ده‌ریای بی په‌یی نه‌م ژینه پر له ته‌له‌سمه‌دا سه‌دان گه‌شت و گه‌ردان و
 ده‌ستاو ده‌ستی پی ده‌کا!! تا به‌چاوی سه‌رو به‌چاوی دل قو‌دره‌تی خودای بو
 ده‌رده‌که‌وی و ناته‌وانایی و ناته‌واویی خوشی بو روون ده‌بیته‌وه‌و ده‌بی به
 هو‌ی نزیک‌بو‌نه‌وه‌ی له‌کردگاری نازار!

تا به‌زمانی قال و به‌زمانی حال ده‌لی و ده‌لیته‌وه: {الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا
 وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا
 سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ}.

نه‌ونده هه‌یه گه‌لی جار له‌هه‌لو‌یستی خو‌م ده‌که‌ومه شکه‌وه‌و تو‌مه‌ت و
 شه‌لتا‌خی دوو پوویی و دوو زمانی ده‌روون و نه‌فس له‌خو‌م ده‌ده‌م و ده‌لیم که
 تو نه‌مه گفتو‌گو‌و قسه‌ته نه‌ی نه‌م شیعه‌رت له‌کو‌ی هی‌ناوه که‌ده‌لی‌ی:

سه‌به‌س له‌م قسه رافه‌س مه‌قامه

ده‌نا رای‌ن تر په‌سه‌ندی لاه!

نه‌ویش خو‌یم لی ده‌کا به‌مه‌لاو وه‌ک مه‌لا به‌ژین به‌م شیعه‌رانه به‌ر په‌رچم
 ده‌داته‌وه‌و ده‌مکو‌تم ده‌کاو ده‌لی:

نه‌نعام و نه‌عراف زور له‌یه‌ک دو‌ورن

نه‌دیس عه‌جه‌با و اه‌او سنو‌ورن!!

نه‌نعام ناژه‌له، نه‌نغال تالانه

نه‌عرف شووره‌ی کرد به‌ینی نه‌و دوانه!

واته بسازن به‌پینی شه‌رعی خوا

له‌گه‌ل زه‌مانا، نه‌وه عه‌یبی کوا؟

خوایه! به‌سیری نه‌م سووره‌تانه

نه‌بین به‌نه‌نعام له‌پووی زه‌مانه

له‌نه‌عرف دوور بین له‌نه‌نغال دوورتر

(تامل) ده‌م دووراوه نیتر!!

وه‌رگێڕ - ۱۹۸۹/۷/۴

۹) سووره‌تی نه‌نفال : (سورة الأنفال)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۸۷۵- عَنْ مُصَنَّبِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ لَمَّا كَانَ يَوْمُ بَدْرٍ جُنْتُ بِسَيْفٍ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ قَدْ شَفَى صَدْرِي مِنَ الْمُشْرِكِينَ أَوْ نَحْوَ هَذَا هَبْ لِي هَذَا السَّيْفَ. فَقَالَ هَذَا لَيْسَ لِي وَلَا لَكَ. فَقُلْتُ عَسَى أَنْ يُعْطَى هَذَا مَنْ لَا يُبْلَى بِلَايِ فَجَاءَنِي الرَّسُولُ فَقَالَ إِنَّكَ سَأَلْتَنِي وَلَيْسَ لِي وَقَدْ صَارَ لِي وَهُوَ لَكَ. قَالَ فَتَرَلْتُ (يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ) الْآيَةَ. رواه الترمذي وصححه^(۱).

موصعه‌بی کوپی سه‌عد (خودایان لێ خۆش نوود بێ) ده‌لی: باوكم گوئی:

له‌پوژی پووداوی به‌دردا شمشیریکم له‌مالی تالانییه‌که هه‌لگرت و بردم بۆلای پیغه‌مبه‌ر (برودی خودای له‌سربێ) عه‌رزیم کرد: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! له‌سایه‌ی خوداوه، له‌خودا به‌زیاد بێ داخی دلێ خۆم به‌فره‌خوای (موشریک)ه‌کان رشت له‌تۆله‌ی عومه‌یری برامدا سه‌عیدی کوپی عاصم کوشت و ئه‌مه شمشیره‌که‌یه‌تی واهیناومه بۆلای تۆ ئه‌م شمشیره‌م پێ ببه‌خشه، فه‌رمووی:

(۱) صحیح عند الترمذی.

ئەمە نەه‌ی مەنەو نەه‌ی تۆیه‌! منیش گوتم: دور نیه‌ که ئەمە بدری بەکەسی
کەووەکوو من تی نەکو‌شابن، جا له پاشدا که تالانییه‌که دابه‌ش کرا پیغه‌مبەر
(دروودی خودای لەسر بن) هات بۆلام، فەرمووی: که تو داوای ئەم شمشیرەت لی
کردم ئەوسا هی من نەبوو، بەلام نیستا که بوو بەه‌ی من ئەوا دام بەتو
گوتی: جا ئەم نایەتە هاتە خوارەو:

{يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ فَأَقْرَأُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ
وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ - ۱/۸}.

واته: پرسپارت لی ده‌کەن له حوکمی ئەو مالی تالانییه‌ی که به‌جەنگ،
بەزەبری شیرو گوللەو بەهیزی بازوو، لەناموسولمانەکان وەری ده‌گرن، دەبن
چون دابه‌ش بکری و بدری بەکی، تو (بەفەرمانی من) وەلامیان بدەرەو و بلی:
ئەو مالە مالی خوداو پیغه‌مبەری خودایه‌، پیغه‌مبەری خودا بەفەرمانی خودا
بەکی بوی دەیدا، ئیوه بەردی بناغە‌ی نیسلامن، هەتا هەتایە دەبن بەسەر
مەشق و پیشەوا بۆ نەو‌ه‌ی دوا‌ی خوتان، کەواته چاوتان لەمالی دنیا نەبن،
چاوتان له بەرژەو‌ه‌ندی نیسلام بن، ناشووب مەگێرن و لەسەر چلکی دەست
ناژاوه بەپارمە‌کەن و لەنافەرمانی خودا خوتان بیاریزن و نیوانی خوتان ریک
کەن و گوێزایە‌لی خوداو پیغه‌مبەر بن، ئەگەر ئیوه بەراستی موسولمانی
ساغن! (ت:ص).

۳۸۷۶- عَنِ الْبَرَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ كُنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّ أَصْحَابَ بَدْرٍ ثَلَاثُمِائَةٍ وَبَضْعَةُ
عَشَرَ، بَعْدَهُ أَصْحَابِ طَالُوتَ الَّذِينَ جَاوَزُوا مَعَهُ النَّهْرَ، وَمَا جَاوَزَ مَعَهُ إِلَّا مُؤْمِنٌ^(۱).

بەرە (خودای لی پازی بن) دە‌لی: جاران لەناو خو‌مانا دە‌ماو دە‌م
دە‌مانگێزایه‌وه: که ژماره‌ی ئەو هاوپی‌یانە‌ی موچه‌مەد (دروودی خودای لەسر بن)
کە لەغەزای بە‌ردا له گە‌لی دا بوون سی سەد و دوو چەن کەسی بوون، دوق
بە‌قەد ژماره‌ی هاوپی‌کانی طالوت که کاتی خو‌ی له‌گە‌لیا له‌ پووباره‌که
پە‌رینه‌وه، ئەو‌ه‌یشی موسولمان نە‌بن له‌گە‌لیا له‌ پووباره‌که نە‌پە‌رییه‌وه (ب).

^(۱) تجرید البخاری/ ۴ ل/ ۲۵۰ رقم: ۱۵۲۵-۲۹۵۷، ۲۹۵۸، ۲۹۵۹، فتح الباری شرحه صحیح بخاری.

۳۸۷۷- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ يَوْمَ بَدْرٍ: اللَّهُمَّ إِلَيَّ أُنْشِدُكَ عَهْدَكَ وَوَعْدَكَ، اللَّهُمَّ إِنْ شِئْتَ لَمْ تُعْبِدْ بَعْدَ الْيَوْمِ. فَأَخَذَ أَبُو بَكْرٍ بِيَدِهِ فَقَالَ حَسْبُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَدْ أَلْحَحْتَ عَلَى رَبِّكَ، وَهُوَ فِي الدُّرْعِ، فَخَرَجَ وَهُوَ يَقُولُ (سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُولُونَ الدُّبْرَ) رواهما البخاري في غزوة بدر^(۳).

ئيبنو عەبباس (خودايان لى پازى بى) دەلى: پيغه مەبەر (درودى خودای لەسەر بى) لەپۆزى بەرددا دەفەرموئ: ئەى خودای من! تو خوا! ئەو پەيمان و بەلێنەى کە داوتە پيىم، بۆمى بەجيبێنەو بهيێنەرەدى بۆم و سەرم بخە بەسەر ئەم دوژمنانەدا، خودايە! خۆت باش باش دەزانى ئەگەر من و ئۆمەت لەم شەپرى مان و نەمانەدا بەدەستى ناموسولانەکان لەناو بچين ئيتەر کەسى ناميێنى لەسەر پووى زەوى کە لەسەر شىوێهەى کى رەوا تو بپەرستى کەوايە ئەگەر خۆت هەوەست هەيە ئەوا ئيتەر لەپاش نەمانى ئيمە کەس تو ناپەرستى! تا ئەبو بەکر چوو دەستى گرت و گووتى: قوربان! ئيتەر بەستە. پيغه مەبريش لەجینگە کەى دەردەچى و مژدەى سەرکەوتنيان دەداتى و دەفەرموئ: {سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُولُونَ الدُّبْرَ - ۵۴/۵۴}.

واتە: بزانی بەم زوانە ئەو کۆمەلەى کە ئێو پييانەو دەنانز دەشکين و پشتيان دەشکى و بەشکانیى و دەشکين قوشقنەقەوێت بەرەودوا هەل دین و کونە مشکيان لى دەبى بە قەيسەرى! (ب).

۳۸۷۸- قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) نَظَرَ نَبِيُّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى الْمُشْرِكِينَ وَهُمْ أَلْفٌ وَأَصْحَابُهُ ثَلَاثُمِائَةٍ وَبِضْعَةُ عَشَرَ رَجُلًا فَاسْتَقْبَلَ نَبِيُّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْقَبِيلَةَ ثُمَّ مَدَّ يَدَيْهِ وَجَعَلَ يَهْتَفُ بِرَبِّهِ اللَّهُمَّ أَلْجِزْ لِي مَا وَعَدْتَنِي اللَّهُمَّ آتِنِي مَا وَعَدْتَنِي اللَّهُمَّ إِنْ تُهْلِكَ هَذِهِ الْعِصَابَةَ مِنْ أَهْلِ الْإِسْلَامِ لَا تُعْبِدْ فِي الْأَرْضِ. فَمَا زَالَ يَهْتَفُ بِرَبِّهِ مَا دَامَ يَدِيهِ مُسْتَقْبِلَ الْقَبِيلَةِ حَتَّى سَقَطَ رِدَاؤُهُ مِنْ مَنَكِبَيْهِ فَأَنَاءَ أَبُو بَكْرٍ فَأَخَذَ رِدَاءَهُ فَأَلْقَاهُ عَلَى مَنَكِبَيْهِ ثُمَّ اتَّزَمَهُ مِنْ وَرَائِهِ فَقَالَ يَا نَبِيُّ اللَّهِ كَفَاكَ مُنَاشِدَتُكَ رَبِّكَ فَإِنَّهُ

(۳) بخاري. غزوة بدر: ۲۹۵۲.

سَيُنْزِلُ لَكَ مَا وَعَدَكَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ (إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِالْفِ
مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ). رواه الترمذي ومسلم في الجهاد^(۴).

عومهری کوپی خه تاقاب (خودای لێ پازی بێ) ده‌ئێ: له‌پۆژی به‌دردا پیغه‌مبه‌ر
(درویدی خودای لێ سه‌ر بێ) کاتێ ته‌ماشای له‌شکری ناموسولمانه‌کانی کرد زۆر
بوون، هه‌زار که‌س بوون، هاو‌پێکانی خۆشی له‌چاو ئه‌وانا که‌م بوون ده‌وری
سێ سه‌دو ده‌که‌س بوون، پووی کرده‌ پووگه‌و هه‌ردوو ده‌ستی درێژ‌کردوو
ده‌ستی کرد به‌هاوارکردن له‌خودا: خودایه‌! ئه‌و گه‌فته‌ی که‌داوته‌ پێم جێ
به‌جێی بکه‌ بۆم، خودایه‌! خۆت ئاگات له‌حاله‌که‌یه‌ ئه‌گه‌ر ئه‌م تاقمه‌
موسولمانه‌ به‌هوتی ئێتر له‌سه‌ر په‌شتی گۆی زه‌وی که‌سی نامینێ که‌ تو
به‌هرستی و به‌نده‌یی ساغت بۆکا ئێتر له‌سه‌ر ئه‌م شیوه‌یه‌ سه‌رگه‌رمی دووعاو
نزاو پارانه‌وه‌ بوو له‌ خوداو ده‌سته‌کانی درێژ‌ده‌کردن و هاواری له‌خودای
خۆی ده‌کرد، هه‌تا به‌رماله‌که‌ی له‌شانی که‌وته‌ خواری، ئه‌بو به‌کر چو
به‌رماله‌که‌ی هه‌لگرت و دایه‌وه‌ به‌سه‌رشانیاو له‌په‌شته‌وه‌ باوه‌شی پیاکردو
گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! زۆر لایه‌ته‌وه‌ له‌خودای خۆت، ئێتر به‌سته‌، بێ
گومان که‌خودا ئه‌و به‌لینه‌ی داویتی پیت بو‌تی به‌جێ دینێ، جا خودای
گه‌وره‌ ئه‌مه‌ی نارد هه‌و:

{إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِالْفِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ -
. {۹/۸

واته‌: ئالای حه‌ق سه‌رکه‌وت و سه‌ری ناهه‌ق شو‌پ بوو، ئه‌مه‌ش
له‌وکاته‌دا بوو که‌ ئێوه‌ به‌کۆلی د‌ل و سۆزی سینه‌ له‌خودای خۆتان ده‌لالانه‌وه‌و
داوای هه‌ناو په‌ناتان لێی ده‌کرد، ئه‌وه‌ بوو خودای گه‌وره‌ش هات به‌
ده‌نگتانه‌وه‌و مزگینێ سه‌رکه‌وتنی پێ‌دان و فه‌رمووی: ئه‌وا بۆ د‌نیایێ ئێوه‌
فریشه‌ی فریا له‌په‌یشتان و له‌په‌شتانه‌وه‌ کۆمه‌ل کۆمه‌ل، به‌رو دوا هاتن و دین

(۴) مسلم. جهاد: ۴۵۶۲. ابوداود. جهاد: ۲۶۹۰. ترمذي. تفسير القرآن: ۲۱۸۱.

بۆ یارمه‌تیتان، واهه‌زاریان گه‌یشتنه‌ جئ و دابه‌زین! وه‌ دوو هه‌زاری تریش له‌دوا نه‌مانه‌وه‌ وان به‌ریوه‌ (ت/م).

۳۸۷۹- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ لَمَّا فَرَعَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ بَذْرٍ قِيلَ لَهُ عَلَيْكَ الْغَيْرَ لَيْسَ ذُوْهَا شَيْءٌ فَنَادَاهُ الْعَبَّاسُ وَهُوَ فِي وَثَاقِهِ لَا يَصْلُحُ وَقَالَ لَأَنَّ اللَّهَ وَعَدَكَ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ وَقَدْ أَعْطَاكَ مَا وَعَدَكَ قَالَ صَدَقْتَ. رواه الترمذي وصححه^(۵).

ئیبینو عه‌بباس (خودایان لئ پازی بئ) ده‌لئ: کاتئ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌ر بئ) له‌غه‌زای به‌در لیبۆوه‌ عه‌رزیان کرد: ئاده‌ی بابچین بۆ کاروانه‌که‌یش، ئه‌ویش بگرین، ئیستا کاروانه‌که‌ بئ پاسه‌وانه‌و که‌سی له‌ده‌ور نییه‌، عه‌بباسیش پیئ له‌کوئدا بوو، چونکه‌ تازه له‌غه‌زای به‌دردا به‌دیل گیرابوو، له‌ویوه‌ بانگی پیغه‌مبه‌ری کردو گوئی: شتی وانه‌که‌ی، ئه‌مه‌ ده‌ست نادا، چونکه‌ خودا به‌لئینی سه‌رخستنی داوه‌ به‌ تو، که‌به‌سه‌ر یه‌کئ له‌م دوو تاقمه‌دا سه‌رت بخا، یا به‌سه‌ر کاروانه‌که‌دا، یا به‌سه‌ر له‌شکره‌که‌دا، وه‌ ئه‌وه‌تانئ خوا به‌لئینه‌که‌ی خۆی به‌جئ هی‌ناوه‌ بوئ! پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای لسه‌ر بئ) فه‌رمووی: راست ده‌که‌یت (ت/ص).

۳۸۸۰- وَعَنْهُ: (إِنْ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ) قَالَ هُمْ نَفَرٌ مِنْ بَنِي عَبْدِ الدَّارِ. رواه البخاري^(۶).

له‌باره‌ی ئه‌وکه‌سانه‌وه‌ که‌له‌م ئایه‌ته‌دا هه‌رپه‌شه‌یان لئ کراوه‌ دیسان ئه‌و گوئی: ئه‌مانه‌ چه‌ن که‌سئ بوون له‌خیلئ به‌نی عه‌بدو‌لدار خوا له‌شانیا‌ندا ده‌فه‌رموئ: {إِنْ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ - ۲۲/۸}.

واته‌: به‌دترین و‌لاخ له‌لای خوداوه‌ند ئه‌و که‌پ‌ولانه‌ن به‌هیچ په‌ند ناگرن (ب - هه‌زار په‌حمه‌تی لئ بئ).

(۵) صحیح عند الترمذی.

(۶) بخاری. تفسیر سورة الأنفال: ۶۴۶.

۳۸۸۱- ⇒ (ب/۵ ز/۸۱ ل/۲۹۳ ف/۱) (۷).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ - ۲۵/۸}.

یه‌زدانی مه‌زن فه‌رموو‌یه‌تی: خۆتان بیاری‌زن له‌وه‌ی و مو‌صیبه‌تی که‌تاوانبارو بئ تاوان ده‌گریته‌وه، بزانی که‌خودا سه‌ختگیره.

۳۸۸۲- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا أُنْزِلَ اللَّهُ بِقَوْمٍ عَذَابًا، أَصَابَ الْعَذَابُ مَنْ كَانَ فِيهِمْ، ثُمَّ بُعِثُوا عَلَى أَعْمَالِهِمْ. رواه الشيخان (۸).

ئیب‌نو عوم‌هر (خودایان لئ پازی بئ) له‌حه‌زده‌ته‌وه (دی‌ودی خودای له‌سه‌ر بئ) ده‌فه‌رموئ: کاتئ خودا خواستی له‌سه‌ر ئه‌وه‌بوو که‌ هو‌زی تووشی عه‌زاب و سزابکا، سزاکه‌ پاک و پیس ده‌یانگریته‌وه، به‌لام له‌پاش دا له‌ قیامه‌تدا هه‌رکه‌سه‌یان به‌پیی کرده‌وه‌ی خۆی سزای خۆی یا پاداشتی خۆی وه‌رده‌گری (ش).

۳۸۸۳- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ أَبُو جَهْلٍ (اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَنْظِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوْ آتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ) فَتَرَكْتَ (وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَلَتْ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ * وَمَا لَهُمْ أَنْ لَا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ إِنْ أُولَآئِئِهِ إِلَّا الْمُتَفُونُونَ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ). رواه الشيخان (۹).

ئه‌نه‌س (خودای لئ پازی بئ) گو‌تی: ئه‌بو جه‌هل گو‌تی: خودایه‌! ئه‌گه‌ر ئه‌م قورئانه‌ راسته‌و نامه‌ی تو‌یه، ئه‌وا به‌رد ببارینه‌ به‌سه‌رماندا، یا سزایه‌کی

(۷) تقدم في المجلد الخامس. تسلسل / ۸۱ / رقم: ۱ / ۳۶۳۰-۸۱.

(۸) بخاري. فتن: ۷۱۰۹ = تجريد / ۵ / ۲۵۷ / رقم: ۲۰۹۹ = ۷۱۰۸ فتح الباري شرح صحيح البخاري.

مسلم. الجنة ونعيمها: ۷۱۶۳.

(۹) بخاري. تفسير: ۴۶۴۸، ۴۶۴۹. مسلم. صفات المنافقين: ۶۹۹۵. تحفة الأشراف. ۹۷۹.

فره‌سه‌ختمان بۆ بنییره، چونکه ئیغه په‌سه‌ندی ناکه‌ین، وه‌لیمان پروونه که‌ئه‌مه له‌لایه‌نی تۆوه نییه بۆیه وائهم دووعاو نزای شه‌ره له‌خۆمان ده‌که‌ین، که‌ئه‌بو جه‌هل و کۆمه‌له پیسه‌که‌ی ئهم نامه‌قوولیییه‌یان کرد خودا ئهم ئایه‌ته‌ی نارده خواره‌وه:

{وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِن كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِّنَ السَّمَاءِ أَوْ ائْتِنَا بَعْدَابٍ أَلِيمٍ، وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ، وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يُصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ إِنْ أَوْلِيَائُهُ إِلَّا الْمُتَفَقُّونَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ - ۳۲/۸ - ۳۴}.

واته: ئهو نامه‌ردانه ده‌لێن: خودایه! ئه‌گهر موحه‌مه‌د پیغه‌مبه‌ری تۆیه و ئهم قورئانه راسته و فه‌رمووده‌ی تۆیه ئه‌وا له‌ئاسمانه‌وه به‌رده‌بارانمان بکه‌و تازووه به‌به‌رمان بکه‌، به‌هه‌ر سزاو تۆله‌یه‌کی سه‌خت که تۆ بۆمان بنی‌ری پی‌ی قایلین، وه‌لێ ئه‌ی خوشه‌ویست! تۆمایه‌ی ره‌حمه‌ت و خێرو خوشی بۆ عالم، له‌به‌ر ئه‌وه خوداشتی وانا‌کاو هه‌تا تۆماوی و تۆ له‌ناویانا بی به‌به‌ره‌که‌تی ووجوودی تۆوه خودا سزایان نادا، هه‌روه‌ها له‌به‌ر ئه‌وه‌یش سزاو عه‌زابیان نادا چونکه له‌کاتی ته‌واف و هه‌لسوو‌پان به‌ده‌وری کابه‌دا (که‌مالی خودایه و خانه‌ی میه‌ره‌بانه و جیگه‌ی ئه‌من و ئاسایش و هیمنییه) له‌خودا ده‌پارێنه‌وه و داوای لێ خوشبوونی لێ ده‌که‌ن، ده‌نا ئه‌گهر له‌فه‌رو به‌ره‌که‌تی تۆو له‌پیت و فه‌ری دووعای ئیستیغفاروه نه‌بێ ئهم نه‌گبه‌تانه چی چاکه و پیاوه‌تییه‌کیان هه‌یه که‌له‌به‌ر ئه‌وه خودا سزایان نه‌دا، به‌ پیچه‌وانه‌وه نه‌ک هه‌رچاکه‌یان نییه به‌ئکوو خراپه‌شیان زۆره و به‌پی‌ی سه‌گه، ئه‌وه‌تانێ سه‌ره‌رای کوفرو فره‌خوایی ریگه‌ی هامووشو و ته‌وافی تۆو موسو‌لمانان قه‌ده‌غه ده‌که‌ن له‌وه که‌به‌سه‌ر به‌ستی له‌ناو مه‌سجید و لحه‌راما په‌رستشی خۆتان بکه‌ن، له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا که‌ئه‌مانه ئه‌وحه‌قیان نییه، چونکه خۆ ئه‌وان خاوه‌ن کارو کاربه‌ده‌ستی که‌عه‌ن، چونکه کاربه‌ده‌ستی ئه‌وخانه پیرۆزه ده‌شی له‌خودا ترسه‌کان بن و ئه‌وانیش زۆر له‌ خودای گه‌وره دوورن! به‌لام

ئەى پەھبەرى خۆشەويست! زۆربەى ئەوانە سەرکەشى و لاسارىي گويىرى
کردوون و ئەم زانستە جوانە نازانن (ش = شەيخان = ب + م = بوخارى و
موسليم).

۳۸۸۴- عن أبى موسى عن النبي (مَنْ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يَلِدْ) قَالَ: أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَىَّ آيَاتٍ
لَأُمْتِي (وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ) (وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ) إِذَا
مَضَيْتُ تَرَكْتُ فِيهِمْ الْإِسْتِغْفَارَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. رواه الرمزي^(۱۰).

ئەبو موسسا (خودای لى پازى بى) لەحەزەرەتەو (سەودى خودای لەسەربى)
دەفەرموى: خودا لەم ئایەتەدا دوو ئەمانى بۆ ئۆمەتەم ناردوو بەم، یەكەم
ئەوێهە كە دەفەرموى: وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ: لەبەرختارى تۆی
خۆشەويست هەتا تۆواى لەناویانا خودا سزایان نادا دووهم ئەمان ئەوێهە كە
دەفەرموى: وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ: هەتا ئەوان ترسى خودایان
هەبى و لى پیاپێنەو و داواى غوفران و لىبوردنى لى بکەن و خودا بەخودای
خۆیان بزانیان خۆداش سزاو تۆلەى سەختیان نادا و بەچۆرتەم و قورت و بەلای
گەورە قریان ناکا. فەرموى (سەودى خودای لەسەربى): كاتى خوشم مردم
بەجەستە ئەمان لەناویانا ئەوا لەسایەى خوداوە ئیستیغفار و پارانەو لەپاش
منیش هەر دەمینى و هەتا پۆزى قیامت لەباتى من دەبى بەمایەى ئاسایش و
بەهوى ئەمان بۆیان! (ت).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يَعُودُوا
فَقَدْ مَضَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ - ۳۸/۸}.

واتە: یەزدانى مەزن بە خوشەويستی خۆى دەفەرموى: ئەى پەھبەر!
بفەرموو بەوانەى كە تانیستا كافر بوون، وەرن پێگەى پاست بگرن و واز
لەسەرکەشى و دۆژمنایەتى ئیسلام بینن خودا لەتاوانى لەمەوبەرەتان خوش
دەبى و لاپەرەین تازەتان بۆ دەكاتەو.

^(۱۰) سكت عن درجته الشارح.

۳۸۸۵- عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَوَاخَذُ بِمَا عَمِلْنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ قَالَ مَنْ أَحْسَنَ فِي الْإِسْلَامِ لَمْ يُوَاخِذْ بِمَا عَمِلَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، وَمَنْ أَسَاءَ فِي الْإِسْلَامِ أَخِذَ بِالْأَوَّلِ وَالْآخِرِ^(۱۱).

عەبدوللأ (خودای لئ پازی بئ) گوئی: عەززی پیغه‌مبەرمان کرد: قوربان! ئەه‌ی پیغه‌مبەری خودا! ئەه‌وی لەکاتی نەزانی دا کردوومانە پرسینەه‌وی هەیه؟ فەرمووی: هەرکەسێ لەئیسلامەتی دا کارو کردەه‌وی جوان و شیرین بئ ئیتەر ئەه‌وی کەلە سەرده‌می نەزانی دا کردوویەتی لئپرسینەه‌وی نییە، بەلام ئەگەر لەکاتی ئیسلامەتییدا کاری خراپ بئ ئەو تۆلە‌ی بەرو دوا‌ی لئ دەسینری! (م).

۳۸۸۶- وَقَالَ حَكِيمُ بْنُ حِزَامٍ: أَيُّ رَسُولِ اللَّهِ أَرَأَيْتَ أُمُورًا كُنْتُ أَتَحَثُّ بِهَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ مِنْ صَلَاةٍ وَعَقَاةٍ وَصَدَقَةٍ، هَلْ لِي فِيهَا مِنْ أَجْرٍ؟ قَالَ: أَسَلَّمْتَ عَلَى مَا سَلَفَ مِنْ خَيْرٍ. رواهما مسلم^(۱۲).

حەکیمی کۆپی حیزام (خودای لئ پازی بئ) گوئی: ئەه‌ی پیغه‌مبەری خودا! پێم بفەرموو ئەوچاکەو کاروبارانە‌ی کەلە سەرده‌می نەزانی دا کردوومن و بەعیبادەتم زانیون ئایا هێچ ئەجرو پاداشتیان بۆم هەیه؟ ئەوانە‌یش وەکوو خێرکردن و بەنده‌ ئازادکردن و پە‌یوه‌ندی خزمایەتی و شتی تری و، فەرمووی (سروودی خودای لئسەر بئ): لەسەر بناغە‌یه‌کی باش و چاک ئیسلام بوویت و پە‌ریزت پاکەو بنە‌تۆت چاکە (م).

۳۸۸۷- عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَرَأَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هَذِهِ الْآيَةَ عَلَى الْمِنْبَرِ (وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ) قَالَ أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرِّمَى ثَلَاثَ مَرَّاتٍ أَلَا إِنَّ اللَّهَ سَيَفْتَحُ لَكُمْ الْأَرْضَ وَتَسْكُنُونَ الْمُؤْتَةَ فَلَا يَعْجِزُنَّ أَحَدُكُمْ أَنْ يُلْهَوْ بِأَسْهُمِهِ. رواه الرمذي (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ)^(۱۳).

(۱۱) بخاری. استتابة المرتدین: ۶۹۲۳، ۶۹۲۱ = تجرید / ۵ / ۳۳۹ رقم: ۲۰۸۰. مسلم. ایمان: ۳۱۵.

(۱۲) بخاری. زکاة: ۴۳۶، ۲۱۰۷، ۲۴۰۱، ۵۹۹۲. مسلم. ایمان: ۳۱۹.

(۱۳) سکت عنه الشارح.

عوقبه‌ی کوپی عامیر (خودای لی پازی بئ) گوتی: پیغمبهر (دروودی خودای لهر
بئ) ئەم ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه:

{وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ - ۸/۶۰}.

واته: چیتان له‌ده‌ست دئ و چه‌نده‌تان له‌باردا هیه له‌باری جه‌نگه‌وه
ئاماده‌ی بکه‌ن، له‌چه‌ک و تفاق‌ی تری شه‌پرو هه‌موو جوهره‌ هیزکی تری وا
که‌ده‌بئ به‌ مایه‌ی سه‌رکه‌وتن و رووخاندنی ووره‌ی دوژمن ئەمه‌ی خوینده‌وه و
سئ جار له‌سه‌ریه‌ک بۆ دووپاتکردنه‌وه فهرمووی: هۆشیار بن که‌ خودا
زه‌ویتان بۆ فتح ده‌کاو له‌سایه‌ی خوداوه و لا‌تیکی زۆر ده‌گرن و واتان لی دئ
که‌خه‌می نازووقه‌ و پۆژیتان نابئ، به‌لام نه‌که‌ن به‌وه سارد‌بینه‌وه و از
له‌تیربازی و مه‌شق کردن به‌چه‌ک بینن! (ت):

چه‌کی دوینیکه‌ نه‌ه‌وۆ چه‌قویه

چه‌کی نه‌ه‌وۆ که‌ش سه‌به‌ی په‌وۆیه

چه‌ک نه‌و چه‌که‌یه نه‌ه‌وۆ له‌شانه

(نان نه‌و نانه‌یه نه‌ه‌وۆ له‌خوانه)

گشت شت ده‌گۆپن به‌پیی زه‌مانه

حه‌قایق نه‌بن، وه‌کی خۆمانه

نه‌گۆپو یه‌ک دین، مه‌ردی مه‌یدانه

پن لینه‌نایی پی‌شه‌ی نه‌زانه!

مه‌به‌س له‌خۆمان گه‌لی نیسل‌مه

دین‌س ناگۆپن تا پۆس قیامه

۳۸۸۸- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ (إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ) شَقَّ ذَلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ حِينَ فُرِضَ عَلَيْهِمْ أَنْ لَا يَفِرَّ وَاحِدٌ مِنْ عَشْرَةٍ، فَبَاءَ التَّخْفِيفُ فَقَالَ (الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ

مِنْكُمْ مَائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ). قَالَ فَلَمَّا خَفَّفَ اللَّهُ عَنْهُمْ مِنَ الْعِدَّةِ نَقَصَ مِنَ الصَّبْرِ بِقَدْرِ مَا خَفَّفَ عَنْهُمْ. رواه البخاري^(۱۴).

ئيبينو عه‌بباس (خودايان لى پازى بى) گوتى: كه‌ئهم ئايه‌ته هاته خواره‌وه:

{إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ - ۶۵/۸}.

واته: ئەگەر بیست کەسی خوځگري به‌سه‌برو به‌پشوو ببی له‌ئێوه به‌فه‌رمانی خودا که هه‌میشه له‌گه‌ڵ موسولمانی خوځگر دایه، ئەوا ئێوه زāl ده‌بن به‌ سه‌ر دووسه‌د که‌سی کافردا که ئەمه‌هات موسولمانه‌کان نیگه‌ران بوون و ته‌واو سه‌خه‌له‌تی کردن، چونکه به‌پیی ئەم ئايه‌ته له‌سه‌ر موسولمانان دانرا بوو: که تاقه‌یه‌ک موسولمان ده‌بی پوو به‌پرووی ده‌ کافر پابوه‌ستی و نابی له‌به‌ریان پابکا، له‌پاش دا خودا باری سووک کردن و کاری بو‌ ئاسان کردن و ئەم ئايه‌ته‌ی تری ناردە خواره‌وه که ده‌فه‌رموی:

{الآن خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ - ۶۶/۸}.

واته: ئیستا خودا باری ئێوه‌ی سووک کردو له‌ ئەرکی سه‌رشانقانی که‌م کرده‌وه، خودا خۆی ده‌زانێ که ئێوه‌یش هه‌ر ئاده‌میزادن و ئاده‌میزادیش به‌پیی سرووشی خودایی تووشی کزی و زه‌بوونی و بی ووره‌یی ده‌بی، له‌به‌ر ئەوه‌ بپریاری دا: ئەگەر له‌ئێوه سه‌د جه‌نگاوهری خوځگر هه‌بی سه‌رده‌که‌ون به‌سه‌ر دووسه‌د که‌س له‌ کافره‌کان. به‌لام کاتی خودا باری سووک کردن به‌ ئەندازه‌ی ئەو بارسووکیه‌ی له‌سه‌برو خوځگري و ئازايه‌تیانی که‌م کرده‌وه (ب) - خودای لى پازى بى).

۳۸۸۹- عن ابن عباس (رضي الله عنه) ان النبي (صلى الله عليه وسلم): يَوْمَ بَدْرٍ قَالَ لِأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ: مَا تَرَوْنَ فِي هَذِهِ الْأَسَارَى؟ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ هُمْ بَنُو النِّعَمِ وَالْعَشِيرَةِ أَرَى أَنْ تَأْخُذَ مِنْهُمْ فِدْيَةً فَتَكُونُ لَنَا قُوَّةٌ عَلَى الْكُفَّارِ فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُمْ

لِلإِسْلَامِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) : مَا تَرَى يَا ابْنَ الْخَطَّابِ ؟ قَالَ : لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَرَى الَّذِي رَأَى أَبُو بَكْرٍ وَلَكِنِّي أَرَى أَنْ تُمَكِّنَّا فَتَضْرِبَ أَعْنَاقَهُمْ فَتُمْكِنَ عَلَيَّا مِنْ عَقِيلٍ فَيَضْرِبَ عُنُقَهُ وَتُمْكِنَنِي مِنْ فُلَانٍ فَأَضْرِبَ عُنُقَهُ فَإِنَ هَؤُلَاءِ أَيْمَةُ الْكُفْرِ وَصَنَادِيدُهَا فَهَوَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَا قَالَ أَبُو بَكْرٍ وَلَمْ يَهَوْ مَا قَالَ عُمَرُ. فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْقَدِ حِنْتُ إِذَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبُو بَكْرٍ قَاعِدَيْنِ يَبْكِيَانِ قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي مِنْ أَى شَيْءٍ تَبْكِي أَنْتَ وَصَاحِبُكَ فَإِنِ وَجَدْتُ بَكَاءَ بَكَيْتُ وَإِلَّا تَبَاكَيْتُ لِبُكَائِكُمَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) : أَبْكِي لِلَّذِي عَرَضَ عَلَيَّ أَصْحَابُكَ مِنْ أَخْذِهِمُ الْفِدَاءَ لَقَدْ عَرَضَ عَلَيَّ عَدَاؤُهُمْ أَذْنَى مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ. وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ (مَا كَانَ لَنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُفْجِنَ فِي الْأَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَصَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ) الْآيَاتِ الثَّلَاثِ. رواه مسلم في الجهاد والزمذني^(۱۵).

عبداللای کوپی عه‌بباس (خودایان لى پازى بن) كه مه‌شه‌وره به ئیبنو عه‌بباس ده‌لى: پوژى غه‌زای به‌در كه دیله‌كانیان گرت حه‌زرت (سرودی خودای لى سربى) به‌ئهبو به‌كرو عومهرى فهرموو: بۆ ئهم دیلانه ئیوه پاتان چۆنه؟ ئهبو به‌كر گوتى: ئهى پيغه‌مبه‌رى خودا! ئه‌مانه خرم و كه‌سو كارى خۆمانن، هه‌موو ئامۆزاو هۆزى خۆتن، من وا به‌باش ده‌زانم كه سه‌رانه‌يان لى وه‌ربگرى، ئهو فیدیو سه‌ره‌انه‌یه ده‌بى به‌هیزو هه‌ناو بۆمان به‌راهر به‌كافران، سا به‌لكوو خوداش بیانیه‌نیته سه‌ر پى ئیسلامه‌تى، جا حه‌زرت (سرودی خودای لى سربى) فهرمووى: ئهى عومهر! ئهى تو پات چۆنه، تو ده‌لى چى؟ گوتى: نه‌به خودا ئهى پيغه‌مبه‌رى خودا! من پام وا نییه، من ئهم پايه‌ی ئهبوبه‌كر به‌باش نازانم، به‌لام من پام وایه كه تو پيگه‌مان بده‌یت و فهرمان بكه‌یت كه یه‌كه یه‌كه بده‌ین له‌گه‌ردنیان، عه‌قیل بده‌ره ده‌ست عه‌لى برای كه‌له گه‌ردنى بدات، وه‌ فیساره‌كه‌س كه خرمى منه بیده‌ره ده‌ست من تا به‌ده‌ستى خۆم بده‌م له‌گه‌ردنى، چونكه ئه‌مانه سه‌روك و پيشه‌واى میله‌تى كوفرن و

گه‌وره گه‌وره‌کانی جیهانی بئی ئایینن ئەگەر ئەمانه سهره و نگوون بکړین قه‌لای کوفرو بپه‌رستی ده‌تلیسیت‌ه‌وه! عومەر (خودای لئ پازی بئ) گوتی: وه‌لئ پیغه‌مبه‌ر (سرودی خودای لاس‌ر بئ) خوشی ه‌زی له‌قه‌سه‌که‌ی ئەبویه‌کر پتر بوو، وه زۆر ه‌وه‌وسی له‌قه‌سه‌که‌ی عومەر نه‌بوو، وه له‌ئه‌نجامدا پاریان هاته سهر وهرگرتنی سهرانه، که‌چی بۆ سبه‌ینئ که‌چووم بۆ خزمه‌تی ه‌زرت (سرودی خودای لاس‌ر بئ) پوانیم که‌وا پیغه‌مبه‌رو ئەبو به‌کر پیکه‌وه دانیشتون ده‌گرین گوتم: ئەی پیغه‌مبه‌ری خودا! پیم به‌رموو خۆت و هاوپ‌یکه‌ت له‌به‌رچی ده‌گرین، ئەگەر بزانم گریان ه‌ل ده‌گرئ ئەوا منیش ده‌گریم ئەگه‌رنا هیچ نه‌بئ منیش له‌به‌ر ئیوه خۆم ده‌که‌مه‌ گریان؟! ئەویش (سرودی خودای لاس‌ر بئ) فهرمووی: بۆ ئەوه ده‌گریم که‌ هاوپ‌یکانی تو پ‌اویژیان بۆ کردم، که‌ سهرانه وهر‌بگرین له‌دیله‌کانی به‌درو نه‌یانکوژین، ئەوه‌بوو وامان کرد، به‌لام ئەوه‌تانی له‌په‌نای ئەم دره‌خته‌دا که‌وا له‌په‌نامدا ئەو سزایه‌ی که‌ خودا ناردوویه‌تی بۆیان له‌سهر ئەو پ‌اویژه‌ پیم نیشان درا! جا خودای گه‌وره‌و سهر‌ومر ئەم نایه‌ته‌ی نارد ه‌ خواره‌وه:

{مَا كَانَ لَنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُلْجِئَ فِي الْأَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ}، هه‌تا: ان الله غفور الرحيم - ۶۷/۸ - ۶۹.

واته: له‌سهره‌تای دامه‌زاندنی ئایینه‌وه نابئ پیغه‌مبه‌ران و په‌په‌روانیان چاویان له‌مالی دنیاو په‌رو پیتی ئەم کۆنه جیهانه‌ بئ، وه خه‌ریکی دیل پ‌اگرتن بن و خۆیان به‌شتی واوه خه‌ریک بکه‌ن، هه‌لو‌یست زۆر ناسکه‌، که‌هه‌ل له‌کیس چوو له‌کیس ده‌چئ، ده‌شتی زه‌برو زه‌نگ بنوینن و خوینی دوژمنی دینتان ب‌پ‌ژنن وه‌ک لافاو، وامه‌زانن که‌خودا خوین پ‌شتنی پئ خوشه‌ نه‌، به‌لام خودا به‌رزه‌وه‌ندی ئیوه‌ی ده‌وئ، خۆی ته‌واناو دانایه له‌هه‌موو که‌س له‌شت باشت‌ر ده‌زانئ، چاوتان له‌فهرمایشتی ئەو بئ، گوئ به‌لاژگه‌ لاژگی گێره‌شیوین مه‌ده‌ن، که‌ده‌لین: ناشتی سهر‌چاوه‌ی به‌هه‌شتی هه‌ردوو جیهانه‌، له‌سهر ئەمه‌ی که‌ کردتان خه‌ریک بوو خودا تۆله‌یه‌کی گه‌وره‌تان لئ بستینئ،

به‌لام نامه‌ی نه‌زه‌لی له‌حوومه‌حقوق فریاتان که‌وت، ده‌ی بخۆن له‌ده‌ست که‌وتی ئه‌م جه‌نگه‌تان به‌حه‌لالی و به‌پاکی، ئه‌م پازوگله‌یه‌یه‌ بو‌ئوه‌ نییه‌ که‌ئه‌وه‌تان لی‌حه‌رام بی، به‌لام سه‌ر پرشته‌ی کار ئه‌وه‌یه‌ که‌هه‌میشه‌ له‌خودا بترسن و له‌فه‌رمانی ده‌رمه‌چن، به‌پراستی خودای ئیوه‌ گه‌لی لی‌بوورده‌و میهره‌بانه (م/ت).

۳۸۹- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ لَمْ تَحِلَّ الْغَنَائِمُ لِأَحَدٍ سِوِ الرَّءُوسِ مِنْ قَبْلِكُمْ كَأَنْتُمْ تَنْزِلُ نَارًا مِنَ السَّمَاءِ فَتَأْكُلُهَا. قَالَ سَلِيمَانُ الْأَعْمَشُ فَمَنْ يَقُولُ هَذَا إِلَّا أَبُو هُرَيْرَةَ الْآنَ فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ بَدْرٍ وَقَعُوا فِي الْغَنَائِمِ قَبْلَ أَنْ تَحِلَّ لَهُمْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى (لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ). رواه الترمذي بسند صحيح. نسأل الله صحة القول والفعل آمين^(۱۶).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای لی‌ه‌زی بی) پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سه‌ر بی) فه‌رمووی: له‌پیش ئیوه‌دا غه‌نیمه‌ت و تالانی بو‌که‌سی تر په‌وا نه‌بووه، جاران له‌شوینیکدا مالی تالانییه‌که‌یان خه‌رمانه‌ ده‌کرد، ئینجا له‌ئاسمانه‌وه‌ ناگرێ ده‌هاته‌ خواره‌وه‌ ده‌یخوارد! به‌لام کاتی پوژی به‌در پوویدا له‌پیش ئه‌وه‌دا که‌ غه‌نیمه‌ت و تالانییان بو‌حه‌لال بکری خود سه‌ر په‌لاماریان دا، جا خودای که‌وره‌ ئه‌مه‌ی ناردە خواره‌وه‌:

{لَوْلَا كِتَابٌ مِّنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ - ۶۸/۸}. ⇒ (ت-س/ص).

۱۰) سووره‌تی ته‌وبه‌ مه‌ده‌نییه‌، (سه‌دو بیست و نو‌ نایه‌ته‌)

سورة التوبة: مدنية وهي مائة وتسع وعشرون آية

۳۸۹۱- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ قُلْتُ لِعُمَّانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) مَا حَمَلَكُمْ أَنْ عَمَدْتُمْ إِلَى الْأَنْفَالِ وَهِيَ مِنَ الْمَكَايِ وَإِلَى بَرَاءَةِ وَهِيَ مِنَ الْمُنِينَ فَقَرَأْتُمْ

^(۱۶) صحيح عند الترمذي.

بَيْنَهُمَا وَلَمْ نَكْتُبْ بَيْنَهُمَا سَطْرَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَوَضَعْتُمُوهَا فِي السَّبْعِ الطُّوْلِ مَا حَمَلَكُمْ عَلَى ذَلِكَ فَقَالَ عُثْمَانُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِمَّا يَأْتِي عَلَيْهِ الزَّمَانُ وَهُوَ تَنْزِيلُ عَلَيْهِ السُّورُ ذَوَاتِ الْعَدَدِ فَكَانَ إِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ الشَّيْءُ دَعَا بَعْضَ مَنْ كَانَ يَكْتُبُ فَيَقُولُ ضَعُوا هَؤُلَاءِ الْآيَاتِ فِي السُّورَةِ الَّتِي يَذْكُرُ فِيهَا كَذَا وَكَذَا وَإِذَا نَزَلَتْ عَلَيْهِ الْآيَةُ فَيَقُولُ ضَعُوا هَذِهِ الْآيَةَ فِي السُّورَةِ الَّتِي يَذْكُرُ فِيهَا كَذَا وَكَذَا وَكَانَتْ الْأَنْفَالُ مِنْ أَوَائِلِ مَا أُنْزِلَتْ بِالْمَدِينَةِ وَكَانَتْ بَرَاءَةٌ مِنْ آخِرِ الْقُرْآنِ وَكَانَتْ قِصَّتُهَا شَبِيهَةً بِقِصَّتِهَا فَظَنَنْتُ أَنَّهَا مِنْهَا فَقَبِضَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَمْ يُبَيِّنْ لَنَا أَنَّهَا مِنْهَا فَمِنْ أَجْلِ ذَلِكَ قَرَأْتُ بَيْنَهُمَا وَلَمْ أَكْتُبْ بَيْنَهُمَا سَطْرَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ فَوَضَعْتُهَا فِي السَّبْعِ الطُّوْلِ.
رواه الترمذي^(۱).

ئیبینو عه‌بباس (خودایان لێ پازێ بێ) ده‌ئێ: گوتم به‌ عوسمان: سوورده‌تی ئه‌نفال له‌ سوورده‌ته‌ کورته‌كانه‌و سوورده‌تی ته‌وبه‌ له‌ سوورده‌ته‌ درێژه‌كانه‌و له‌و سوورده‌تانه‌یه‌ که‌له‌ سه‌د ئایه‌ته‌ زیاترن، ئه‌دی بۆچی به‌رو دوا داتان ناوون له‌نیوانیاندا (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) تان نه‌نووسیوه؟ سه‌ره‌پای ئه‌وه‌یش سوورده‌تی ئه‌نفالتان له‌ناو جه‌وت سوورده‌ته‌ درێژه‌که‌دا داناوه، ئه‌مه‌تان له‌به‌رچی وا کردووه؟ ئه‌وه‌یش (رمزای خودای له‌سه‌ر بێ) گوتی: جاران پێغه‌مبه‌ر (سه‌ودی خودای له‌سه‌ر بێ) هه‌موو کات سوورده‌ت له‌سه‌ر سوورده‌ت ده‌هاته‌ خواره‌وه‌ بۆی، که‌هه‌ر سوورده‌ته‌ی بریتی بوو له‌ ژماره‌یه‌ی ئایه‌ته‌، به‌لام ئه‌گه‌ر ئایه‌ته‌ی به‌ته‌نیا، یا چه‌ن ئایه‌تیکی بۆ به‌اتبایه‌ که‌له‌ سوورده‌ت که‌مه‌تر بوونایه‌، ئه‌وا نووسه‌ریکی بانگ ده‌کردو ده‌یفه‌رموو: ئه‌م ئایه‌ته‌ یا ده‌یفه‌رموو: ئه‌م ئایه‌تانه‌ له‌فلانه‌ سوورده‌تا دابنێن که‌باسی ئه‌وه‌و ئه‌وه‌ی تیا‌دا کراوه‌ به‌م پێیه‌ پێغه‌مبه‌ر (سه‌ودی خودای له‌سه‌ر بێ) خۆی جێگه‌ی سوورده‌ت و جێگه‌ی ئایه‌ته‌ی دیاری ده‌کرد، جا‌هه‌ر چه‌ند سوورده‌تی ئه‌نفال له‌سوورده‌ته‌ پێشینه‌کان و له‌مه‌دینه‌ هاتۆته‌ خوارێ، وه‌ سوورده‌تی به‌پارته‌ له‌ئاخرو ئۆخری قورئاندا له‌ مه‌دینه‌ نازل

(۱) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

بووه، هه‌رچهند ئەمه وایه به‌لام له‌بهر ئەوه‌ی که داستانی ئەم دوو سوورده‌ته له‌یه‌کتر ده‌چێ و واتاو ئەحکامه‌کانیان له‌گه‌ڵ یه‌کتری ده‌گونجێن من واتێ که‌یشتم که ئەمیش به‌شی‌که له‌ئەنفال، سه‌ره‌پای ئەوه‌یش پی‌غه‌مبه‌ر (سه‌ودی خودای له‌سه‌رب) هه‌تا کوچی دوا‌یی کرد جی‌گه‌ی ئەم سوورده‌ته‌ی دیاری نه‌کرد، جا له‌بهر ئەوه له‌پاڵ یه‌کدا نووسیم و دامن و هه‌ر له‌بهر ئەوه‌یش (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) له‌ نیوانیان نا نه‌ نووسی، هه‌ر له‌بهر ئەوه‌یش سوورده‌تی ئەنفال دانا له‌نیوانی حه‌وت سوورده‌ته‌ درێژه‌که‌دا، که بریتین له‌م حه‌وت سوورده‌ته‌ به‌قه‌ره، ئالی عیمران، نساء، مائیده، ئەنعام، ئەعراف، ته‌وبه (ت-س/ص).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَأَذَانٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ إِنِ بُنِيتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ} (۳/۹).

یه‌زدانی مه‌زن ده‌فه‌رموێ: ئەمه که ئیسته به‌یانی ده‌که‌ین په‌یامێکه، له‌لایه‌نی خوداو پی‌غه‌مبه‌ری خوداوه‌یه، له‌ پۆژی حه‌جی زۆر گه‌وره‌دا جاری ده‌ده‌ین به‌ناو کو‌مه‌له‌ی ئاده‌میزادا، که خوداو پی‌غه‌مبه‌ری خودا به‌رین و دوورن و بێ په‌یوه‌ندن له‌گه‌ڵ هۆزی ناموسولمان و هاوبه‌شپه‌یدا که‌ردا، به‌هیچ جو‌ری دانووله‌یان به‌یه‌که‌وه ناکو‌لی و میانه‌یان پی‌که‌وه نییه، ئە‌ی مه‌ردوم! ئە‌گه‌ر تۆبه بکه‌ن و په‌شیمان ببنه‌وه له‌کافریتی و موسولمان بن و ئایینی تاک و ته‌نیا‌یی بگرنه ئە‌ستۆی خۆتان ئە‌وه زۆر باشه بو‌ه‌ردو جیهانتان، به‌لام ئە‌گه‌ر پشت هه‌ل بکه‌ن له‌م ئایینه‌ راست و دروسته ئە‌وه بزانه که پزگار نابن له‌ ده‌ستمان و ئیوه ئە‌و کو‌په‌ نین که بتوانن خۆتان له‌هه‌و‌لی چنگی خودای ته‌وانا قوتار بکه‌ن، زوو یا دره‌نگ به‌ره‌تی ده‌که‌ون و هه‌قی به‌رو دواتان لی ده‌کاته‌وه، ئە‌ی مو‌حه‌مه‌د! مو‌ژده‌ی سزایه‌کی سه‌خت و به‌سو‌ی بده به‌وانه که‌بێ به‌روا کافرن.

۳۸۹۲- عَنْ عَمْرِو بْنِ الْأَخْوَصِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ شَهِدَ حَجَّةَ الْوَدَاعِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَتَى عَلَيْهِ وَذَكَرُ وَوَعَّظَ ثُمَّ قَالَ أَيُّ يَوْمٍ أَخْرَمَ أَيُّ يَوْمٍ

أَحْرَمَ أَيُّ يَوْمٍ أَحْرَمَ. قَالَ فَقَالَ النَّاسُ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا أَلَا لَا يَجْنِي جَانٌ إِلَّا عَلَى نَفْسِهِ وَلَا يَجْنِي وَالِدٌ عَلَى وَلَدِهِ وَلَا وَلَدٌ عَلَى وَالِدِهِ أَلَا إِنَّ الْمُسْلِمَ أَخُو الْمُسْلِمِ فَلَيْسَ يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ إِلَّا مَا أَحَلَّ مِنْ نَفْسِهِ أَلَا وَإِنَّ كُلَّ رَبٍّ فِي الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعٌ لَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ غَيْرَ رَبِّهِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَإِنَّهُ مَوْضُوعٌ كُلُّهُ أَلَا وَإِنَّ كُلَّ دَمٍ كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعٌ وَأَوَّلُ دَمٍ أَضْعَ مِنْ دِمَاءِ الْجَاهِلِيَّةِ دَمُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ كَانَ مُسْتَرْضِعًا فِي بَنِي لَيْثٍ فَقَتَلَتْهُ هَذِيلٌ أَلَا وَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا فَإِنَّمَا هُنَّ عَوَانٌ عِنْدَكُمْ لَيْسَ تَمْلِكُونَ مِنْهُنَّ شَيْئًا غَيْرَ ذَلِكَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ فَإِنْ فَعَلْنَ فَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَصَاحِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبْرِحٍ فَإِنْ أَطَعْتَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا أَلَا إِنَّ لَكُمْ عَلَى نِسَائِكُمْ حَقًّا وَلِنِسَائِكُمْ عَلَيْكُمْ حَقًّا فَأَمَّا حَقُّكُمْ عَلَى نِسَائِكُمْ فَلَا يُؤْطِنَنَّ فُرُشَكُمْ مَنْ تَكْرَهُونَ وَلَا يَأْذَنَنَّ فِي بُيُوتِكُمْ مَنْ تَكْرَهُونَ أَلَا وَإِنْ حَقَّ عَلَيْكُمْ أَنْ تُحْسِنُوا إِلَيْهِنَّ فِي كِسْوَتِهِنَّ وَطَعَامِهِنَّ. رواه الترمذي ومسلم^(۲).

ئەم فەرموودە پیرۆزەیه لەم دوو شوێنەدا لە پێشەوێ پابورد: (ب - ۲ ز - ۱۱۲ ل - ۲۱۹ ف - ۲) + (ب - ۲ ز - ۱۱۶ ل - ۲۲۸ ف - ۱). —————
لێرەدا لە عەمری کۆری ئەحوەصەو (خودای سە پازی بێ) دەلی: لەحەجی مائناوایی (حەجەتولویدا) دا لە خزمەتی پێغەمبەردا بووم، حەزەت (سورەتی خودای لەسەربێ) لەپاش سوپاس و ستایش کردنی خودای گەورە دەستی کرد بە پەندو ئامۆژگاری کردن و فەرمووی: چ پۆژی زۆر گەورەو بەقەدرە سێ جار ئەم پرسیارە دووپات کردەو، خەڵکەکیش عەزیزان کرد: پۆژی حەجی زۆر گەورە واتە: پۆژی جەژنی قوربان ئەو پێغەمبەری خودا! فەرمووی: دەسا خوێن و مال و ناموستان بەیەکتەری حەرام و ناپەرەوایە، وەك چۆن ئەم رۆژەتان گەلی بەپێزو بەقەدرەو شکاندنی پێزو حورمەتی تاوانیکی گەلی

(۲) مسلم. الحج: ۲۹۴۱. تقدم في المجلد الثاني. تسلسل / ۱۱۲ رقم: ۲ / ۱۶۱۵.

گه‌وره‌یه ئه‌وانیش ئاوه‌ها، نه‌خوازه‌للا شکاندن پێزی ئه‌م رۆژه‌شتان له‌م
شاره‌تانایی که شاری مه‌که‌کیه‌و به‌سته‌و له‌م مانگه‌شتانا بێ که‌یه‌کیکی
له‌مانگه‌ حه‌رامه‌کان. هۆشیار بن! تاوئێ تاوانکار ته‌نیا هه‌ر له‌سه‌ر خۆیه‌تی و
ناته‌نیه‌وه‌ بو‌ که‌س و کاری، که‌وابوو تاوانی باوک و دایک په‌یوه‌ندی به‌سه‌ر
منالیانه‌وه‌ نییه‌، وه‌ هه‌روه‌ها به‌ پێچه‌وانه‌شه‌وه‌، بزانی که‌ موسولمان برای
موسولمانه‌، وه‌ سه‌رو مائی موسولمان له‌برای موسولمانی نا‌په‌وایه‌و حه‌رامه‌
مه‌گه‌ر شتی که‌به‌ره‌زای خۆی بێ و خۆی په‌وای بدینی بۆی، بزانی هه‌موو
سوودی که‌له‌سه‌ر ده‌می نه‌زانی دابوو هه‌مووی به‌تاله‌و پووچه‌، وه‌ک خودا
ده‌فه‌رموئ:

{إِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ - ۲/۲۷۹}.

سه‌رمایه‌ی قه‌رزه‌کانتان هه‌رچه‌نی بێ ئه‌وه‌تان ده‌که‌ویته‌وه‌، به‌بێ زیاده‌ی
که‌م وه‌ری بگرنه‌وه‌، نه‌سته‌م له‌خه‌ک بکه‌ن و نه‌که‌سیش سته‌م له‌ئێوه‌ بکا به‌لام
سووده‌کانی عه‌بباسی کوپی عه‌بدولموطه‌لیب که‌مامه‌ی منه‌ هه‌مووی
پووچ و به‌تاله‌ به‌سه‌رمایه‌و قازانجه‌وه‌! مه‌نده‌ (به‌قییه‌)ی فه‌رموده‌که‌ وه‌ک
گوتمان له‌پێشه‌وه‌ له‌و دوو شوینه‌دا رابورد (ت/م).

۳۸۹۳- ⇒ (ب/۲/ز ۱۱۲/ل ۲۱۹/ف ۲/۳).

۳۸۹۴- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: بَعَثَنِي أَبُو بَكْرٍ فِي الْحِجَّةِ الَّتِي أَمَرَهُ
رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَيْهَا قَبْلَ حِجَّةِ الْوِدَاعِ فِي رَهْطٍ يُؤَدُّونَ فِي النَّاسِ بِمَنْيَ الْأُ
يَحْجُّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ وَلَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ غُرِيانٌ ثُمَّ أَرْدَفَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعْلِي
يُؤَدُّ بَرَاءَةً فَأَذَّنَ مَعَنَا عَلِيٌّ فِي أَهْلِ أَهْلِ مَنْى يَوْمَ النَّحْرِ بَرَاءَةً. رواه البخاري والترمذي
ولفظه: بَعَثَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَبَا بَكْرٍ وَأَمَرَهُ أَنْ يُنَادِيَ بِهَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ، ثُمَّ أَتْبَعَهُ
عَلِيًّا فَبَيْنَا أَبُو بَكْرٍ فِي الطَّرِيقِ سَمِعَ رُغَاءً نَاقَةٍ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْقَصَوَاءَ فَخَرَجَ

فَرِعًا فَظَنَّ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ (مَتْلَى اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَإِذَا هُوَ عَلَىٰ قَدْفَعٍ إِلَيْهِ كِتَابَ رَسُولِ اللَّهِ (مَتْلَى اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَمَرَ عَلَيْهِ أَنْ يُنَادِيَ بِهِؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ فَاتْلُوكَ فَحَجًّا فَقَامَ عَلَىٰ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ فَنَادَىٰ ذِمَّةُ اللَّهِ وَرَسُولِهِ بَرِيَّةً مِنْ كُلِّ مُشْرِكٍ فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَلَا يَحْجُنْ بَعْدَ الْأَعَامِ مُشْرِكٌ وَلَا يَطُوفَنَّ بِأَنْبِئِ غُرَبَاءَ وَلَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مُؤْمِنٌ وَكَانَ عَلَىٰ يُنَادِي فَإِذَا عَيَّى قَامَ أَبُو بَكْرٍ فَنَادَىٰ بِهَا^(۴).

ئەبو ھورەیرە (خودای لێ پازی بێ) دەلێ: لەو ھەجەدا کە پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئەبوبەکرێ کرد بە ھەرمانەرەوای ھەج، کەبەر لە ھەجی مائناوایی بوو ئەبو بەکر مەن و چەند پیاویکی تری نارد کە لەمیانە بەناو خەڵکە کەدا بانگەواز ھەل دەین و جار بەدەین: کە لەم ساڵ بەدواو ھە نا بێ بێتەرست و فرەخوا (موشریک) بێن بۆ ھەج، وە نا بێ کە سیش بە پرووتی تەوافی بەیت بکا، لە پاشدا ھەزەرە (دروودی خودای لەسەر بێ) ھەلیشی نارد کە بانگەواز ھەل دا بە خویندەنەو ھێ سوورەتی بەرانیەت بە سەر خەڵکە کەدا، ئیتەر لە پۆژی جەژن دا ھەل لە گەل ئیمەدا لەناو خەلکی مینادا بە سوورەتی بەرانیەت جارو بانگەوازان ھەل دا (ب/ت) گفەتی (ت) ئاوا ھە: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ئەبوبەکرێ کرد بە سەر کردە ھەج و لە گەل حاجیان دا ناردی بۆ ھەج و ھەرمووی پێی بەم ووشانە جار بەداو بانگەواز ھەل بەدا، لە پاشدا ھەلیشی بە شویندا نارد، ئەبوبەکر ھیشتا لە پرگە بوو لە پر قۆرە ھێ ووشترە کە پیغەمبەری ژنەوت، کە ناوی قەصو ھەج، جا راجەنی و ھاتە دەرێ، وایزانی کە ئەو پیغەمبەر خۆیەتی، بەلام تەماشای کرد ئەو نەبوو، بەلام ھەل بوو بە سواری قەصو ھەج، ھەل کاغەزە کە پیغەمبەری دا بە ئەبوبەکر، کاغەزە کە ئەو ھێ تیادا بوو: کە پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ھەرمانی داو ھە ھەل کەبەم ووشانە جار ھەل بەدا بەناو حاجیان دا، جا ھەم ئەبوبەکر ھەم ھەل پۆشتن و ھەجیان کرد، وە ھەل لە پۆژی جەژن و لە سێ پۆزە کە پاش یە کەم پۆژی

(۴) مسلم، حج: ۲۲۷۴، بخاری، تفسیر: ۴۶۵۵، ۳۶۹، ۱۶۲۲، ۳۱۷۷، ۴۳۶۳، ۴۶۵۶، أبو داود، مناسک:

۱۹۶۴، نسائی، مناسک الحج: ۲۹۷۵.

جهن دا که ناودارن به ایام التشریق: پوژانی هه‌لخستن: پوژانی له‌تکه
گوشت کردن له‌به‌ر تینی خۆر عه‌لی له‌م پوژانه‌دا راده‌وه‌ستاو بانگه‌وازی هه‌ل
ده‌دا: خوداو پیغه‌مبه‌ری خودا به‌رین له‌هه‌موو هاوبه‌ش په‌یدا‌که‌ری، وه‌هیچ
عه‌دو په‌یمانێ نه‌ماوه له‌مابه‌ینا، وه‌ك ئه‌م ئایه‌ته ده‌فه‌رموئ:
{فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ - ۲/۹}.

ته‌نیا ماوه‌ی ئه‌وه‌تان هه‌یه ئه‌ی کۆمه‌له‌ی کافران! که تاجوار مانگ
له‌ناو و لا‌تا به‌بی ترس بکه‌پین، به‌لام له‌پاش ته‌واو بوونی ئه‌م قه‌یران و مو‌له‌ته
له‌هه‌رکوی به‌رره‌تمان بکه‌ون ده‌تانکوژین! وه‌له‌م سال به‌دواوه‌ فره‌خوا نه‌یی
بو‌حه‌ج، وه‌ مرو‌قی پووت و قووتیش ته‌وافی خانه‌ی خودا نه‌کا، وه‌ ئه‌و
که‌سه‌شی بر‌وادار نه‌بی و خاوه‌نی دین و دیانه‌ت نه‌بی قه‌ت ناچیت به‌هه‌شت!
له‌ پیش دا عه‌لی خۆی ئه‌م بانگه‌وازی هه‌ل ده‌دا، جاکه ئه‌و شه‌که‌ت ده‌بوو
ئنجا ئه‌بو به‌کر هه‌ل ده‌سایه‌وه‌و هه‌مان بانگه‌وازی هه‌ل ده‌دا.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُواكُمْ شَيْئًا وَلَمْ
يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ - ۴/۹}.

واته: یه‌زدانی پاک ده‌فه‌رموئ: خوداو پیغه‌مبه‌ری خودا ئیعلانی به‌رائه‌ت و
نه‌مانی په‌یمان ده‌که‌ن له‌گه‌ل هاوبه‌شپه‌یدا‌که‌ره‌کانا، ئه‌وانه‌یان نه‌بی که په‌یمان‌تان
له‌گه‌لیان دا کردووه‌و له‌پاشا هیچ مه‌رجێ له‌مه‌رجه‌کانیان نه‌فه‌وتان و نه‌یان دایه
پال دوژمنی ئیوه، ئه‌وه په‌یمان‌که‌یان چه‌نده‌ی ماوه‌ بۆیان ته‌واو بکه‌ن و زیانیان
لێ مه‌ده‌ن تاماوه‌ی ئه‌و په‌یمان ته‌واو ده‌بی، به‌راستی خودا ئه‌و که‌سانه‌ی خۆش
ده‌وی که خۆیان ده‌پاریزن له‌په‌یمان شکاندن.

۳۸۹۵- سئل عليّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) بِأَيِّ شَيْءٍ بُعِثَ فِي الْحَجَّةِ قَالَ بُعِثْتُ بِأَرْبَعٍ أَنْ لَا
يَطُوفَ بِالْبَيْتِ غُرَبَاءَ وَمَنْ كَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَهْدٌ فَهُوَ إِلَىٰ مُدَّتِهِ وَمَنْ
لَمْ يَكُنْ لَهُ عَهْدٌ فَأَجَلُهُ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَلَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا نَفْسٌ مُؤْمِنَةٌ وَلَا يَجْتَمِعُ
الْمُشْرِكُونَ وَالْمُسْلِمُونَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا^(۵).

(۵) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

لهعهلی (خودای لئ پانی بئ) پرسیار کرا: لهو چهجهدا که چهزرت (برودی خودای لئسربئ) تۆی نارد تا یاخه ههلقهکاندنی خوداو پیغه مبهری خودا لهفره خواکان جار بدهی چی فرمانیکت پی کرابوو؟ گوتی: بهم چوار شته فرمانم پی کرابوو: یهکه م ئاده میزادی پووت تهوافی کابه نهکا، دووم: نهوانهی پهیمانیان ههیه لهگهڵ پیغه مبهردا (برودی خودای لئسربئ) نهوهتا ماوهی ئهو پهیمانه تهواو دهبی مؤلته دهرین، وهئوهی پهیمانی نییه چوار مانگ مؤلته دهری، سییه: ناچیتته بههشت مهگهر کهسی که ئیمان و باوهری بی. چوارهم: لهم سال بهدواوه نابئ بتهپرستان و موسولمانان پیکهوه چهج بکن. واته: فرهخواکان نهیهن بو چهج (ت-س/ح).

۳۸۹۶- (ب - ۱ ز - ۲ ل - ۲۴ ف - ۱۴) (۶)

۳۸۹۷- عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَفِي عُنُقِي صَلِيبٌ مِنْ ذَهَبٍ. فَقَالَ يَا عَدِيُّ اطْرَحْ عَنْكَ هَذَا الْوَكْنَ. وَسَمِعْتُهُ يَقْرَأُ فِي سُورَةِ بَرَاءَةِ (اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ) قَالَ أَمَا إِنَّهُمْ لَمْ يَكُونُوا يَعْبُدُونَهُمْ وَلَكِنْهُمْ كَانُوا إِذَا أَحْلَوْا لَهُمْ شَيْئًا اسْتَحْلَوْهُ وَإِذَا حَرَّمُوا عَلَيْهِمْ شَيْئًا حَرَّمُوهُ. رواه الترمذي (۷).

عهدی کوپی حاته م (خودای لئ پانی بئ) گوتی: چووم بو خزمهتی چهزرت (برودی خودای لئسربئ) خاچ (صهلیب) یکی زیرم لهملدا بوو، فرمووی: ئهی عهدی! ئهم بته لهخۆت دووربخهروه گویم لهچهزرت بوو ئهم ئایهتهی خویندهوه:

{اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ - ۳۱/۹}.

(۶) تقدم في المجلد الأول. تسلس / ۲ رقم: ۱۴ / ۱۶.

(۷) سكت عن درجته الشارح.

واته: ئەوانه زاناو مه لاکانی خۆیان و سوڤیلکه له خودا ترسه کانیان و مه سیح (عیسای کوپی مه ریه) یان کردوه به خودا و مندو به قسهی ئەوان دهکهن و گوئی به یاساو فرمانه کانی خودا نادهن منیش گوتم: قوربان! خو نیان ده پهرستن فرمووی: ئەدی خو به پهرستن نایه پهرستن به لام نهگهر نه مالوو و په بهن و قهشانه له خۆیان هه شتیکی حهرامیان بو حه لال بکهن به حه لالی دهزانن، وه ههروه ها نهگهر حه لالیشیان لی حهرام بکهن به حهرامی دهزانن (ت).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ} ⇒ (ب/ز/۲/ل/۹).

۳۸۹۸- ⇒ (ب-۲-ز-۲-ل-۹-ف-۱-۲+۳)^(۸).

۳۸۹۹- عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهَبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ مَرَرْتُ عَلَى أَبِي ذَرٍّ بِالرَّبْدَةِ فَقُلْتُ مَا أَتَزَلُكَ بِهَذِهِ الْأَرْضِ قَالَ كُنَّا بِالسَّامِ فَقَرَأْتُ (وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ) قَالَ مُعَاوِيَةُ مَا هَذِهِ فِينَا، مَا هَذِهِ إِلَّا فِي أَهْلِ الْكِتَابِ. قُلْتُ إِنَّهَا لَفِينَا وَفِيهِمْ^(۹).

زهیدی کوپی وهه ب (خودای لی بازی بن) گوتم: له ره بهزه چوومه لای نه بو زهر، گوتم: چی توئی گه یاندوته نه خاکه؟ گوتم: کاتن له شام بووم نه نایه ته ده خوینده وه که ده فرمووی: {وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ} موعاوییه گوتم: نه مه بو ئیمه نییه، نه وه بو خاوهن نامه کان، بو نه هلی کیتاب وایه، منیش گوتم: با نه مه بو ئیمه یشو بو نه وانیشه ئیتر له قسه وه ته نییه وه کی شه که گه وه بوو، سه ره نجام من دوور خرامه وه بو نه شوینه (کورده ووتنه): هه قسه یه ده بی به راست، واته: فی البدو کانت الکلمه - وه رگی (ب-رمزای خودای له سه ر بن).

(۸) تقدم في المجلد الثاني. تسلسل / ۲ رقم: ۱ / ۱۹۱ و رقم: ۲ / ۱۱۹۲ و رقم: ۲ / ۱۸۲ و

رقم: ۲/۱۸۲ و رقم: ۳/۱۸۴..

(۹) بخاري. تفسير: ۶۶۰.

۳۹۰۰- وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) هَذَا قَبْلَ الزَّكَاةِ فَلَمَّا أُنْزِلَتْ جَعَلَهَا اللَّهُ طَهْرًا لِلْأَمْوَالِ. روى الثلاثة البخاري^(۱۰).

ئيبنو عومەر (خودايان لى پازى بى) دەلى: ئەمە لە پېيش دانان (فەرزکردن)ى زەكەتدا وابوو، بەلام كاتى خودا زەكەتى فەرز كرد ئيتىر زەكەتى كرد بە پاكەوه كەرى ھەموو جوړە سامان و مالى (ب = بوخارى).

۳۹۰۱- عَنْ ثَوْبَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ (الَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ) قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ فَقَالَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ أُنْزِلَ فِي الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ مَا أُنْزِلَ. لَوْ عَلِمْنَا أَيُّ الْمَالِ خَيْرٌ فَتَتَّخِذَهُ فَقَالَ أَفْضَلُهُ لِسَانَ ذَاكِرٍ وَقَلْبُ شَاكِرٍ وَزَوْجَةُ مُؤْمِنَةٍ تُعِينُهُ عَلَى إِيمَانِهِ. رواه الترمذي بسند حسن^(۱۱).

ئەوبان (رمزای خودای لەسەربى) گوتى: كە ئایەتى: {وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ}: دابەزى، جارى لە سەفەرىكا، لە خزمەتى جەزەتدا بووین، ھەندى كەس لە ھاوڕێكانى ەرزىان كرد: ئەى پێغەمبەرى خودا! بۆ خۆت زۆرباش دەزانى كە خودا لەم ئایەتەدا چ ھەرەشەىەكى توندو تىژى لەو كەسانە كردوو كە زیو زیو كەلەكە دەكەن، بریا دەمانزانى كە كام جوړە ماله باشە، تاكوو مالى لى بكەین؟ فەرمووى (دروى خودای لەسەربى) بزەنن باشتەرىن مال و دەسمايە زمانىكە بەیادو زیكەرى خودا پاراو بى و، دلىكە لەشوكرو سوپاسى غافل نەبى و، ھاوسەرىكە، كە موسولمان و بڕوادارى و كۆمەكى مێردەكەى بكا لە سەر بڕوادارى و موسولمانەتى! (ت-س/ح).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ - ۳۶/۹}.

^(۱۰) بخاري، تفسير: ۴۶۶۱.

^(۱۱) حديث حسن عند الترمذي.

واته: خودای مه‌زن فهرموویه‌تی: له‌پراستی دا ژماره‌ی مانگه‌کان له بریاری خوادا دوازه مانگن، له‌و پۆژه‌وه که خودا ئاسمانه‌کان و زه‌وی دروست کردوه، چوار مانگ له‌و دوازه‌یه خاوه‌ن قییمه‌ت و نرخیکێ تایبه‌تین له‌به‌ر ئه‌وه جه‌نگ و ئاشووب و تاوانی له‌واندا زۆرتر قه‌ده‌غه کردوه و ئه‌مه یاسای دینی پراسته، که‌وایه له‌م مانگانه‌دا زۆر سته‌م له‌خۆتان مه‌که‌ن، وه‌شه‌پرو شوپۆ هه‌راو زه‌نا به‌ریا مه‌که‌ن.

۳۹۰۲ - ⇒ (ب - ۲ ز - ۱۱۲ ل - ۲۲۱ ف - ۳) (۱۲).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {إِلَّا تَصْرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ} ⇒ (ب - ۴ ز - ۱۰۱ ل - ۳۰۸).

۳۹۰۳ - عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ أَبَا بَكْرٍ حَدَّثَهُ قَالَ قُلْتُ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَكُنْ فِي الْغَارِ لَوْ أَنَّ أَحَدَهُمْ يَنْظُرُ إِلَى قَدَمَيْهِ لَأَبْصَرَكَ تَحْتَ قَدَمَيْهِ. فَقَالَ يَا أَبَا بَكْرٍ مَا ظَنُّكَ بِاثْنَيْنِ اللَّهُ تَالِيَهُمَا. رواه الترمذي والبخاري (۱۳).

ئه‌نه‌س (خودای ئه‌ پازی بێ) گو‌تی: ئه‌بویه‌کر بۆ‌می گێ‌پرایه‌وه گو‌تی: ئه‌وکاته که‌له‌ناو ئه‌شکه‌وته‌که‌ی چیا‌ی سه‌وردا بووین، عه‌رزێ حه‌زه‌تم کرد: خۆ ئه‌گه‌ر یه‌کیکیان ته‌ماشای ژێ‌ر پێ‌ی خۆ‌ی بکا له‌به‌ر پێ‌ی خۆ‌ی دا ده‌مان بینێ، فهرمووی (دروودی خودای لسه‌ر بێ): ئه‌ی ئه‌بویه‌کر! گو‌مانت چیه‌ به‌و دوو‌که‌سه که خودا خۆ‌ی که‌سی سی‌یه‌میانه واته: خه‌مت نه‌بی خودای گه‌وره له‌گه‌لمانه (ت/ب).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطُوا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْتَخْطُونَ - ۵۸/۹}.

(۱۲) تقدم في مجلد ثاني. تسلسل / ۱۱۲ ل / ۲۲۱ رقم: ۱۶۰۹.

(۱۳) بخاري. تفسير: ۴۶۶۳.

واته: هه‌ندی له‌وان له‌کاتی دابه‌شکردنی سه‌ده‌قه‌و خیراتدا نه‌نگ و په‌خنه‌ له‌تۆ ده‌گرن، جا نه‌گه‌ر به‌شیان بدری له‌و خیراته‌ نه‌وا پازی ده‌بن و کړ ده‌بن، وه‌نه‌گه‌ر به‌شیان نه‌دری نه‌وا کوتو پر هه‌له‌ده‌چن و تووپه‌ ده‌بن و ده‌ست ده‌کن به‌ بۆله‌ بۆل.

۳۹۰۴- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ بُعِثَ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِشَيْءٍ، فَقَسَمَهُ بَيْنَ أَرْبَعَةٍ وَقَالَ أَنَا لَأُفْهِمَهُمْ. فَقَالَ رَجُلٌ مَا عَدَلْتَ. فَقَالَ يَخْرُجُ مِنْ ضَنْضِي هَذَا قَوْمٌ يَمُرُّونَ مِنَ الدِّينِ. رواه البخاري^(۱۴).

ئهبو سه‌عید (رمزای خودای له‌سهر بئ) ده‌لی: عه‌لی له‌یه‌مه‌نه‌وه‌ هه‌نی زبیری نارد بۆ چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهر بئ) دابه‌شی کرد به‌سه‌ر ئه‌م چوار که‌سه‌دا: ئه‌قره‌عی کوپی حابیس و عویه‌ینه‌ی کوپی به‌درو زه‌یدی طائی و عه‌لقه‌مه‌ی ئه‌ل-عامیری، فه‌رمووی: ده‌مه‌وی به‌م خه‌لاته‌ دل نه‌وایی یان بکه‌م و دلایان خوش بکه‌م هه‌تا به‌ره‌به‌ره‌ هوگری ئیسلام ده‌بن زولخووه‌یسه‌ره‌ی ته‌میمیش گوتی: به‌ عه‌داله‌ت به‌شت نه‌کرد! چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهر بئ) فه‌رمووی: له‌نه‌وه‌ی ئه‌مه‌ کومه‌لی په‌یدا ده‌بن فه‌ریان به‌سه‌ر ئیسلامه‌تییه‌وه‌ نییه‌و له‌ئایین به‌له‌سه‌ ده‌بن (ب) ⇨ (ب - ۵ - ز - ۷۸ - ۷۸۷ - ف - ۸ + ۹).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ - ۷۹/۹}.

واته: یه‌زدانی پاک ده‌فه‌رمووی: ئه‌و که‌سه‌نه‌ی که‌ په‌خنه‌و له‌قه‌م ده‌گرن له‌و موسولمانه‌ خیرکه‌ره‌ ساغ و راستانه‌ی که‌ ساغ له‌به‌ر په‌زای خوا خیر و خیرات ده‌کن، یاله‌و موسولمانه‌ که‌م ده‌ستانه‌ی که‌ به‌پیی ته‌وانای خوایان له‌و ماله‌که‌مه‌ی هه‌یانه‌ به‌زیاده‌وه‌ خیری لی ده‌کن، ته‌نانه‌ت له‌و ماله‌یش که‌ به‌ئاره‌قی ناوچه‌وان و به‌ره‌نجی شان په‌یدای ده‌کن به‌شی خودای لی ده‌دن، ئه‌و که‌سه‌نه‌ی که‌به‌م دوو ده‌سته‌یه‌ لاقرتی و قه‌شمه‌ری ده‌کن و تیروتوانجیان

تی ده‌گرن و ده‌یانه‌وی دلّیان ساردبکه‌نه‌وه، نه‌وانه به پیچه‌وانه‌وه خودا خویان ده‌کا به‌گالته جاپو ده‌یانکا به‌په‌ند، له‌پوژی دوا پوژدا که هه‌مووشت به‌ده‌ستی خودا خویه‌تی سزایه‌کی سه‌ختیان بو ده‌پریتته‌وه.

۳۹۰۵- عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ لَمَّا أَمَرْنَا بِالصَّدَقَةِ كُنَّا نَتَحَامَلُ فَجَاءَ أَبُو عَقِيلٍ يَنْصِفُ صَاعًا، وَجَاءَ إِيَّانَ بِأَكْثَرِ مِنْهُ، فَقَالَ الْمُتَأَفِّقُونَ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنْ صَدَقَةِ هَذَا، وَمَا فَعَلَ هَذَا الْآخِرُ إِلَّا رِئَاءً. فَتَزَلَّتْ (الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ). رواه البخاري^(۱۵).

ئه‌بو مه‌سعوود (خودای لێ پازی بن) گوئی: کاتی فه‌رمانمان پێ کرا به‌خیرکردن هه‌مان بوو نه‌یبوو، ده‌چوو هه‌مالی ده‌کردو ده‌یکرد به‌خیر، جا ئه‌بو عه‌قیل نیومه‌ن خیری هیئا له‌سه‌ر فه‌رمایشتی ته‌فسیری نامی: تا‌قه‌صاع (مه‌ن)ی خورمای هیئا، وه‌ گوئی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ئیمشه‌و به‌ و‌لاخ ئاوم کی‌شاوه‌ به‌ دوومه‌ن خورما، وا مه‌نیکیانم هیئاوه‌ بو‌ خیر، وه‌ حه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ر بن) لێی وه‌ری گرت وه‌ پیاویکی تریش له‌و زیاتری هیئا، جا دوو پووو مو‌ناققه‌ ناپاکه‌کان گوتیان: خودا چ هه‌وه‌جییه‌کی هه‌یه‌ به‌م شته‌ بێ‌نرخیه‌ که‌ئه‌مه‌ کردوویه‌تی به‌خیر؟ وه‌ ئه‌م پیاوه‌ی تریش بو‌ پیاو به‌رچاوی واده‌کا. جا ئه‌م ئایه‌ته‌ ها‌ته‌ خواره‌وه‌ (ب).

۳۹۰۶- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ لَمَّا تَوَفَّى عَبْدُ اللَّهِ جَاءَ ابْنُهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَسَأَلَهُ أَنْ يُعْطِيَهُ قَمِيصَهُ يُكْفَنُ فِيهِ أَبَاهُ فَأَعْطَاهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيْهِ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِيُصَلِّيَ فَقَامَ عُمَرُ فَأَخَذَ بِكُتُبِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ تُصَلِّيَ عَلَيْهِ وَقَدْ نَهَاكَ رَبُّكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيْهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِنَّمَا خَيْرِنِي اللَّهُ فَقَالَ (اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً وَسَأَرِيدُهُ عَلَى السَّبْعِينَ). قَالَ إِنَّهُ مُنَافِقٌ. قَالَ

فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَنْزَلَ اللَّهُ (وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ). رواه الشيخان والترمذي^(۱۶).

ئیبینو عومەر (خودایان لئ پازی بئ) گوتی: که عه‌بدوللای کوپی ئوبه‌یی کوپی سه‌لوول (سه‌روکی ناپه‌که‌کان) مرد، عه‌بدوللای کوپی ئەم عه‌بدوللایه، که‌یه‌کئ بوو له‌هاوپی پاست و باشه‌کانی چه‌زرت (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) هات بۆلای چه‌زرت، عه‌رزی کرد: ئە‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! کراسیکی خۆتم بده‌ره‌ئ، تا بیکه‌م به‌کفن بۆ باوکم ئە‌ویش کراسیکی خۆیی دایه، له‌پاشا داواشی لئ کرد که نویژی مردووشی له‌سه‌ر بکا، پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) هه‌لسا که نویژی له‌سه‌ر بکا، عومەر هه‌لسا جله‌که‌ی پیغه‌مبه‌ری گرت و عه‌رزی کرد: قوریان! ئە‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! تۆ خودا ریگه‌ی ئە‌مه‌ی نه‌داویت، ئیتر نویژی چی له‌ سه‌رده‌که‌ی! فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) خودا منی کردووه به‌سه‌ریشک و خاتر خۆی کردووم و ده‌فه‌رموئ:

{اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ - ۸۰/۹}.

واته: ئاره‌زووی خۆته داوا‌ی لئ خوش بوون بکه بۆیان یا مه‌یکه، ئی‌مه‌ ریگه‌ی ئە‌وه‌ت لئ ناگرین، به‌لام ئە‌وه‌ بئ سووده، ئە‌گه‌ر نه‌ک جارو دوو جار چه‌فتا جاریش داوا‌ی لئ خوش بوونیان بۆ بکه‌ی خودا لییان خوش نابئ. فه‌رمووی: ده‌ی من له‌چه‌فتا جار زیاتر داوا‌ی لئ خوشبوونی بۆ ده‌که‌م، عومەر (خودای لئ پازی بئ) گوتی: ناخر ئە‌مه‌ ناپاک و مونا‌فیکه. قسه‌به‌ر گوتی: جا کاتئ چه‌زرت (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) نویژی له‌سه‌ری کرد خودا ئە‌م ئایه‌ته‌ی ناره‌ده‌ خواره‌وه که ده‌فه‌رموئ:

{وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ - ۸۴/۹}.

(۱۶) بخاری. تفسیر سورة براءة: ۴۶۷۰، ۶۹۵۸، ۷۸۲۶، مسلم. فضائل: ۶۱۵۷.

واته: به هیچ جوړی نوێژ مه‌که له‌سه‌ر هیچ کامی له‌و دواکه‌وتوانه کاتئ که مرد، وه‌له‌سه‌ر گوږه‌که‌ی ږامه‌وه‌سته بۆ نزاکردن بۆی، چونکه نه‌وانه بی باوه‌ږ بوون به‌خودا پیڼغه‌مبه‌ری، وه به‌فاسیقی و له‌په‌تبه‌ربوویی مردوون! (ش/ت).

قال الله تعالى: {وَأَخْرُونا عَنْ أَزْوَاجِهِمْ مَا ظَلَمُوا فِيهَا وَآخَرَسَيْنَا عَيْنِي إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ - ۱۰۲/۹}.

واته: که‌سانیکي تره‌ه‌ن، نه‌وانیش له‌نیوه‌ن، به‌لام توووشی تاوان و گوناوه‌بوون، ته‌نانه‌ت خویشیان پئ له‌وه‌ده‌نیښ، به‌لام له‌گه‌ل نه‌وه‌ش دا رابوو‌رده‌یه‌کی باش و په‌ریزیکی پاکیان هه‌یه واته: کرده‌وه‌ی چاک و کرده‌وه‌ی خراپیان هه‌یه و له‌هر دوولا تیښان گویشیوه، جا نه‌مانه و مانه‌ندی نه‌مانه هیوا وایه که‌خودا ته‌وبه‌و په‌شیمانی یان ئی گیرا بکا، چونکه به‌پراستی تا تو بلایی له‌پاده به‌ده‌ر خودا تاوانه‌خش و میهره‌بانه!

۳۹۰۸ - عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَتَانِي اللَّيْلَةَ آتِيَانِ فَأَتَعَتَانِي، فَأَتَهَيْتَا إِلَى مَدِينَةِ مَبْنِيَّةٍ بَلْبِنِ ذَهَبٍ وَلَبْنِ فِضَّةٍ، فَتَلَقَانَا رَجُلًا شَطْرَ مَنْ خَلَقَهُمْ كَأَحْسَنِ مَا أَتَتْ رَأْيَ، وَشَطْرَ كَأَفْجَحِ مَا أَتَتْ رَأْيَ قَالَا لَهُمْ: اذْهَبُوا فَقَعُوا فِي ذَلِكَ النَّهْرِ. فَوَقَعُوا فِيهِ ثُمَّ رَجَعُوا إِلَيْنَا قَدْ ذَهَبَ ذَلِكَ السُّوءُ عَنْهُمْ، فَصَارُوا فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ قَالَا لِي: هَذِهِ جَنَّةُ عَدْنٍ، وَهَذَاكَ مَنْزِلُكَ قَالَا أَمَا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَانُوا شَطْرَ مَنْهُمْ حَسَنٌ وَشَطْرَ مَنْهُمْ قَبِيحٌ فَإِلَهُمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا تَجَاوَزَ اللَّهُ عَنْهُمْ. رواه البخاري^(۱۷).

سه‌مووره‌ی کوږی جوندوب (رمزای خودای ئی بیت) گوټی: پیڼغه‌مبه‌ر (سرووی خودای له‌سر بیت) فهرمووی: نه‌م شه‌و دوو فریشته‌هاتن بۆ لام، له‌خه‌وه‌لیان ساندو و بردمیان له‌گه‌ل خوښاندا، پویشتیښ هه‌تا گه‌یشتیښه‌شاری دروست کرابوو، خشتیکي له‌زیږ بوو، خشتیکي له‌زیو بوو، پیاو گه‌لیکمان تووش

بوون نیوهی له شیان تابلّیت جوان بوو، ئەو نیوهکە ی تابلّیت ناشیرین بوو، دوو فریشتەکە ی که له گەل من بوون پێیان گوتن: بپۆن خۆتان بخەنە ناو ئەو چۆمەوه، ئەوانیش چۆنە ناو چەمەکەوه و له پاشدا هاتنەوه بۆ لای ئیمە دەنک ناشیرینی یەکەیان نەماوو، وه تا بلّیت جوان بوو بوون، گوتیان پیم: ئەمە بەهەشتی ئیجگاری (جەننە تولعەدن)، ئا ئەو جیگە ی تۆیە، ئەو پیاوانەش که نیوهیان جوان و نیوهیان ناشیرین بوو ئەو بۆیە وابوون چونکە کاری باش و کاری خراپیان ئاویتە کردبوو، وه له کرداری چاک و له کرداری خراب تێیان گوشتی بوو، بەلام له ئەنجامدا خودا چا و پۆشی ئی کردن. (ب - پەزای خۆی ئی بێ).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {لَمَسْجِدَ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ - ۱۰۸/۹}.

واتە: یەزدانی مەزن دەفەرموئ: ئەو مەزگەوتە ی کە له سەفەری کۆچتا، پێش ئەو ی بگەیتە مەدینە له خاکی قوبا دروستت کرد، که له سەرەتاوه بناغە ی له سەر تەقوا و ترسی خودا دانراوه، ئەو شایانی ئەو یە که تۆ تاعەت و نوێژی تیا بکە ی، ئەم مەزگەوتە سەرەپای ئەو ش چاکە یەکی تری هە یە کۆمەلێ پیاوی موسولمانی ساغی پاک و تەمیزی تیا یە، حەز بە پاکی دل و دەروون و دەست و جل و بەرگ و جێ و شوێن دەکەن، له بێ دەسنوێژی و له شپییسی دوورن، بەسە بۆ سەر بەرزی ئەوان که خودا ئەو کەسانە ی خوش دەوئ که حەزبان له پاکی و خاوینی یەو خۆیان پاک و خاوین پادەگرن.

۳۹۰۹ - قَالَ أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): تَمَارَى رَجُلَانِ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى فَقَالَ رَجُلٌ هُوَ مَسْجِدُ قُبَاءٍ. وَقَالَ الْآخَرُ: هُوَ مَسْجِدُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): هُوَ مَسْجِدِي هَذَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ هَذَا وَمُسْلِمٌ فِي الْحَجِّ (۱۸).

ئەبو سەعیدی خەدری (رمزای خودای لێ بێت) گوتی: دوو پیاو بوو بە دەمه قالیان لەسەر ئەو مزگەوتە‌ی که خودا لەوە‌سفی دا دە‌فرمووی: {لَمَسْجِدِ أُسَسَ عَلَى الثَّقْوَى}؛ که ئەم مزگەوتە کامە‌یه، پیاویکیان گوتی: مزگەوتی قوبایه، ئەو‌یتریان گوتی: نه‌ه، ئەوه مزگەوتە‌که‌ی پێغه‌مبەرە، جا حە‌زەرە (دروودی خودای لە‌سە‌ربێت) فە‌رمووی: ئەوه ئەم مزگەوتە‌ی منه (ت/م).

۳۹۱۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي أَهْلِ قُبَاءَ كَانُوا يَسْتَنْجُونَ بِالْمَاءِ فَنَزَلَتْ فِيهِمْ. رواه الزمذني والبراز^(۹).

ئەبو هورەیره (رمزای خودای لێ بێت) گوتی: پێغه‌مبەر (دروودی خودای لە‌سە‌ربێت) فە‌رمووی: ئەم ئایە‌تە لە پە‌سە‌ن (مە‌دح)‌ی خە‌لکی قوبادا هاتە‌ خوارە‌وه، لە‌بەر ئەوه که تاراتیان بە‌ئاو دە‌گرت! (ت/بە‌زەر).

قال الله تعالى: {مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ - ۱۳/۹}.

واتە: خودای گە‌وره دە‌فرمووی: پە‌وا نێ‌یه بو پێغه‌مبەر و بو موسولمانان که داوای لی‌خۆ‌شبوون لە خودای گە‌وره بکە‌ن بو کافرو هاو‌یه‌ش پە‌یدا‌کەرە‌کان، بو ئە‌وانە‌یان که لە‌سەر کو‌فرو بێ‌ ئایینی دە‌مرن، مە‌ده‌م بو‌یان دە‌رکە‌وت که ئە‌وانە‌ دۆ‌زە‌خین، بە‌اله خە‌زم و کە‌سو کارێ‌ خۆ‌شیان بن.

۲۰- عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ أَبِيهِ قَالَ: لَمَّا حَضَرَتْ أَبَا طَالِبٍ الْوَفَاةُ جَاءَهُ رَسُولُ اللَّهِ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَوَجَدَ عِنْدَهُ أَبَا جَهْلٍ، وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أُمَيَّةَ بْنِ الْمُغِيرَةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): يَا عَمَّ، قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، كَلِمَةً أَشْهَدُ لَكَ بِهَا عِنْدَ اللَّهِ. فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ وَعَبْدُ اللَّهِ: يَا أَبَا طَالِبٍ، أَلْزَغَبُ عَنْ مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ؟ فَلَمْ يَزَلِ النَّبِيُّ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَغْرِضُهَا عَلَيْهِ، وَيُعِيدَانِ لَهُ تِلْكَ الْمَقَالَةَ، حَتَّى قَالَ أَبُو طَالِبٍ آخِرَ مَا كَلَّمَهُمْ هُوَ عَلَى مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَأَبَى أَنْ يَقُولَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. فَقَالَ

(۹) سکت الشارح عن درجته.

رَسُولُ اللَّهِ (مَتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَمَّا وَاللَّهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ، مَا لَمْ أُنْهَ عَنْكَ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: {مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ} الْآيَةُ (۲۰):

سه‌عیدی کوپی موسه‌ییب (رمزای خودایان لئ بیت) گوتی: باوکم گوتی: کاتی نیشانه‌ی مردن له ئه‌بو طالیب دیاری دا و هاته سه‌ر مردن پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سهر بیت) چوو بو لای، له‌وکاته‌دا ئه‌بو جه‌هل و عه‌بدوللای کوپی ئه‌بو ئومه‌ییه‌ی کوپی موغیره‌ی له‌لا بوون، پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سهر بیت) فهرمووی: ئه‌ی مامه! بلی: لااله الا الله، ده‌یکه‌م به‌به‌لگه‌ی باوه‌رو شایه‌تیت بو دهم له‌لای خودا له‌سهر ئه‌وه که تو ئه‌م وشه‌ پیرۆزه‌یه‌ت قه‌بوول کردوه، به‌لام ئه‌بو جه‌هل و عه‌بدوللای - که‌له‌و کاته‌دا له‌وی بوون - چوونه‌ بن کلێشه‌یی و پێیان گوت: ئه‌ی ئه‌بو طالیب! ده‌ته‌وی له‌ ئایینی عه‌بدولموطه‌لیب و باو باپیری خۆت لابه‌دیه‌ت و حاشای ئی بکه‌یت؟ ئیتر ئه‌مانه‌ گه‌ ئی قسه‌یان له‌م باره‌یه‌وه له‌گه‌ل دا کردو دلایان سارد ده‌کرده‌وه، هه‌موو جارێ که پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سهر بیت) ده‌ی دا به‌ گوئی دا که شایه‌تمان بێنی ئه‌وانیش وه‌ک شملی شه‌ر به‌ر په‌رچیان ده‌دایه‌وه و دووباره‌ ده‌یانگوته‌وه: ئای حاشا ده‌که‌ی له‌ میله‌ت و ئایینی باو و باپیری خۆت، هه‌تا کوو دوا قسه‌ی ئه‌وه‌بوو گوتی پێیان: که ئه‌و له‌سهر ئایینی عه‌بدولموطه‌لیبی باوکیته‌ی، وه‌ قاییل نه‌بوو که‌بلی: لااله الا الله. ئیتر پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سهر بیت) فهرمووی: ئه‌دیی به‌ خودا هه‌ر بو‌ت ده‌پاریمه‌وه و داوای لیخۆش بوونت له‌خودا بو‌ ده‌که‌م، به‌مه‌رجێ خودا ئه‌وه قه‌ده‌غه‌ نه‌کا لیم، جا خودای گه‌وره‌و مه‌زن ئه‌م نایه‌ته‌ی نارده‌ خواره‌وه، که ده‌فهرمووی: ما کان للنبي.. تا کو تایی نایه‌ت (ش).

(۲۰) بخاری. تفسیر: ۴۸۷۵، (تەجرید / ۲ / ل / ۶۵ / ذ / ۶۵۵، ۲۸۸۴، ۴۶۷۵، ۴۷۷۲، ۶۶۸۱). مسلم.

۳۹۱۲- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَذَكَرَ عِنْدَهُ عُمَةُ أَبُو طَالِبٍ فَقَالَ: لَعَلَّهُ تَنْفَعُهُ شَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيَجْعَلُ فِي ضَخْصَاحٍ مِنَ النَّارِ، يَنْلُغُ كَعْبِيهِ، يَغْلِي مِنْهُ دِمَاعُهُ^(۲۱).

ئەبو سەعیدی خۆدەری (خۆشنودی خۆدای ئی بن) گوتی: لە خەزەمتی حەزەرەتا (دروودی خۆدای لەسەریت) باسی ئەبو طالیبی مامەیان کرد، فەرمووی: هیوام هەیه کەلە پۆژی ژینەو دا تکاو شەفاعەتی من سوودی هەبێ بوێ، سا بەشکوو بخزیتە ناو ئاگریکی تەنکەو، دەگاتە قۆلەپێی، وە ئی میشتکی دەکوئێ پێی (ش).

۳۹۱۳- عن الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ نَفَعْتُ أَبَا طَالِبٍ بِشَيْءٍ؟ فَإِنَّهُ كَانَ يَحْطُوكَ وَيَقْضَبُ لَكَ. قَالَ: نَعَمْ، هُوَ فِي ضَخْصَاحٍ مِنَ النَّارِ، وَلَوْلَا أَنَا لَكَانَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ. فِي رِوَايَةٍ: قَالَ: نَعَمْ، وَجَدْتُهُ فِي غَمْرَاتٍ مِنَ النَّارِ، فَأَخْرَجْتُهُ إِلَى ضَخْصَاحٍ. رَوَى هَذِهِ الثَّلَاثَةُ الشَّيْخَانِ^(۲۲).

عەبباسی کوپی عەبدولموطەلیب (ەزای خۆدای لەسەریت) گوتی: ئەو پێغەمبەری خوا! ئایا هێچ کەش و سویدیکت هەبوو بۆ ئەبو طالیب؟ چونکە بەراستی ئەو زاتە لە کاتی خۆیدا دالەدی تۆی دەداو لەسەری دەکردیتەو فەرمووی: بەئێ، و لە ناو ئاگریکی تەنکدا، خۆ ئەگەر من نە بوومایە جێگەی چینی بن بنەوێ دۆزەخ دەبوو! لە گێڕانەو هەیکە: بەئێ خۆی لە ناو گێژاوو نیرینەو ئاگرەکەدا بوو، بەلام من لەوێ دەرم هێناو بردمە ناو تەنکایی ئاگرەکەو! (ش):

ئەسە نووسیمان قەسە کتیبە

کتیبەس حل بووش قەسە حلیبە!

(۲۱) تەجریدی بوخاری بەکوردی / ۴ / ل / ۲۰۱ ذمارة / ۱۵۵۱ / ۲۸۸۵ ، ۶۵۶۴ . مسلم . ایمان: ۵۰۹+۵۱۲-۵۰۹.

۵۱۲.

(۲۲) بخاری (تەجرید) / ۴ / ل / ۱۹۹ رقم / ۱۵۱۰ ، ۲۸۸۲ ، ۶۲۰۸ ، ۶۵۷۲ . مسلم . ایمان: ۵۱۲-۵۰۹.

لێ، دانەر-گۆڤی کەیلێ پەحمەت بێ-
 مەیلێ لە وەییە: ئەههلی پەحمەت بێ
 منیش وەک فەقەنێ نەم باش مەلایە
 پەحمەتم دەوێ بۆ هەموو لایە!!
 رەزای خۆدایێ ئەوەندە زۆرە!
 نەک بەسەدانە، بەهەزار جۆرە!
 مەر لە ژێر خاکا پەسێ پێ بەرین
 نێمە تا نەمرین زۆر بێ خەبەرین!
 بەدنامەکییە بۆ نێمە نوسمەت
 قەسە خێر نەکەین بۆکەسێ حەزەت
 درودو سەلام لەخۆی و خزمی
 هەر لە بەرزایی بن، نەکەونە نزمی!
 نەس لە نووری خوا دروستکراو تو
 نەس لە گۆل جوانتر شیوەو رەنگ و بو
 لەبەر بێ کەسێ لێم هەلسا بۆ سو
 گشت لێم تو راوان، قوربان! ئەتۆ بو!
 تو بۆی بۆ گشت لادەچیت و دەرو
 بۆ شادی ژینمان مانگی نوێ ناسۆی
 بەرۆژ نێرگەسی و بەشەویش شەو بۆی
 خۆم هەستم پەستە بۆیە ناکەم بۆی
 لەبەر خاتری خزم و خۆیشی تو
 بۆ جەژنم بێ بە مانگی نوێ بۆی!!
 بەلکوو لەسایە خۆدای فەردارمان
 روژی رووت هەل بێ لە گۆڤی تارمان
 نووری کوێایی ژینی پێ لە ژان
 بکا بە شایێ جەژنی رەمەزان!!

۳۹۱۴ - عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ رَجُلًا يَسْتَغْفِرُ لِأَبَوَيْهِ وَهُمَا مُشْرِكَانِ فَقُلْتُ لَهُ: تَسْتَغْفِرُ لِأَبَوَيْكَ وَهُمَا مُشْرِكَانِ فَقَالَ: أَوْ لَيْسَ أَسْتَغْفِرُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ وَهُوَ مُشْرِكٌ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَنَزَلَتْ: {مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ}. رواه الترمذي وأحمد والحاكم (۲۳).

عہلی (خودای لئ رازی بیت) گوئی: پیاوی باوک و دایکی بت پهرست بوون، گویم لئی بوو بویان ده پارایه وه، منیش پییم گوت: تو باوک و دایکت بتپهرست بوون، چون بویان ده پاریتته وه، نهویش گوتی: خو باوکی نیبراهیمیش بت پهرست بوو وه کهچی بوشی پارا وه ته وه، جا منیش نه مه مه گپرایه وه بو پیغه مبه ر (سوودی خودای لئ سرینت) نه و جا نه م ثایه ته هاته خواره وه {مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ} تادوایی کهله پیشه وه رافعه کهی رابورد. (ت - س/ح - س/ص).

۳۹۱۵ - عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمْ أَتَخَلَّفْ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي غَزْوَةٍ غَزَاهَا قَطُّ إِلَّا فِي غَزْوَةِ ثُبُوكَ غَيْرَ أَنِّي قَدْ تَخَلَّفْتُ فِي غَزْوَةِ بَدْرٍ وَلَمْ يُعَاقِبِ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَحَدًا تَخَلَّفَ عَنْهُ إِلَّا مَا خَرَجَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَالْمُسْلِمُونَ يُرِيدُونَ عِيرَ قُرَيْشٍ حَتَّى جَمَعَ اللَّهُ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ عَدُوِّهِمْ عَلَى غَيْرِ مِيعَادٍ. وَلَقَدْ شَهِدْتُ مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ حِينَ تَوَاقَفْنَا عَلَى الْإِسْلَامِ وَمَا أَحْبَبُّ أَنْ لِي بِهَا مَشْهَدٌ بَدْرٍ، وَإِنْ كَانَتْ بَدْرٌ أَذْكَرَ لِي النَّاسَ مِنْهَا، وَكَانَ مِنْ خَبْرِي حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي غَزْوَةِ ثُبُوكَ أَنِّي لَمْ أَكُنْ قَطُّ أَقْوَى وَلَا أَيْسَرَ مِنِّي حِينَ تَخَلَّفْتُ عَنْهُ فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ وَاللَّهُ مَا جَمَعْتُ قَبْلَهَا رَاحِلَتَيْنِ قَطُّ حَتَّى جَمَعْتُهُمَا فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ. فَغَزَاهَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي حَرٍّ شَدِيدٍ وَاسْتَقْبَلَ سَفَرًا بَعِيدًا وَمَقَازًا وَاسْتَقْبَلَ عَدَدًا كَثِيرًا فَجَلَّ لِلْمُسْلِمِينَ أَمْرُهُمْ لِيَتَأَهَّبُوا أَهْبَةً غَزَوْهُمْ فَأَخْبَرَهُمْ بِوَجْهِهِمُ الَّذِي يُرِيدُ وَالْمُسْلِمُونَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَثِيرٌ وَلَا يَجْمَعُهُمْ كِتَابٌ حَافِظٌ فَقُلْتُ لِرَجُلٍ يُرِيدُ أَنْ يَتَغَيَّبَ يَظُنُّ أَنَّ ذَلِكَ سَيَخْفَى مَا لَمْ يَنْزِلْ فِيهِ وَخَى مِنَ اللَّهِ. وَكَانَتْ تِلْكَ الْغَزْوَةُ

حِينَ طَابَتِ الثَّمَارُ وَالظَّلَالُ فَأَنَا إِلَيْهَا أَصْغَرُ، فَتَجَهَّزَ النَّبِيُّ (مُتَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ وَطَفِيقُ أَغْدُو لِكَيْ أَتَجَهَّزَ مَعَهُمْ فَأَرْجِعَ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا. فَأَقُولُ فِي نَفْسِي أَنَا قَادِرٌ عَلَى ذَلِكَ إِذَا أَرَدْتُ. فَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ يَتِمَادَى بِي حَتَّى اسْتَمَرَّ بِالنَّاسِ الْجِدُّ فَأَصْبَحَ النَّبِيُّ (مُتَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) غَادِيًا وَالْمُسْلِمُونَ مَعَهُ وَلَمْ أَقْضِ مِنْ جَهَازِي شَيْئًا ثُمَّ غَدَوْتُ فَرَجَعْتُ وَلَمْ أَقْضِ شَيْئًا فَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ يَتِمَادَى بِي حَتَّى أَسْرَعُوا وَتَفَارَطَ الْغَزْوُ فَهَمَمْتُ أَنْ أَرْجِعَ فَأَذَرِكُهُمْ فَيَا لَيْتَنِي فَعَلْتُ ثُمَّ لَمْ يَقْدِرْ لِي فَطَفِيقُ إِذَا خَرَجْتُ فِي النَّاسِ بَعْدَ خُرُوجِ النَّبِيِّ (مُتَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَخْزِنُنِي أَنِّي لَا أَرَى لِي أَسْوَةَ إِلَّا رَجُلًا مَغْمُوصًا عَلَيْهِ فِي النَّفَاقِ أَوْ رَجُلًا مِمَّنْ عَدَرَ اللَّهُ مِنَ الضُّعَفَاءِ وَلَمْ يَذْكُرْنِي النَّبِيُّ (مُتَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَتَّى بَلَغَ ثُبُوكَ فَقَالَ وَهُوَ جَالِسٌ فِي الْقَوْمِ مَا فَعَلَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ. فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَلَمَةَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ حَبَسَهُ بُرْدَاهُ وَالنَّظَرُ فِي عِظْفِيهِ. فَقَالَ لَهُ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ بَشْ مَا قُلْتَ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا. فَسَكَتَ النَّبِيُّ (مُتَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَبَيْنَمَا هُوَ عَلَى ذَلِكَ رَأَى رَجُلًا مُبِيضًا يَزُولُ بِهِ السَّرَابُ فَقَالَ (مُتَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كُنْ أَبَا خَيْمَةَ. فَإِذَا هُوَ أَبُو خَيْمَةَ الْأَنْصَارِيُّ الَّذِي تَصَدَّقَ بِصَاعِ التَّمْرِ حِينَ لَمَزَهُ الْمُنَافِقُونَ. فَلَمَّا بَلَغَنِي أَنَّ النَّبِيَّ (مُتَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَدْ تَوَجَّهَ قَافِلًا مِنْ ثُبُوكَ حَضَرَنِي بَنِي فَطَفِيقُ أَتَذْكُرُ الْكَذِبَ وَأَقُولُ: بِمِ أَخْرَجُ مِنْ سَخَطِهِ غَدًا. وَأَسْتَعِينُ عَلَى ذَلِكَ كُلِّ رَأَى مِنْ أَهْلِي: فَلَمَّا قِيلَ لِي إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (مُتَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَدْ أَظَلَّ قَادِمًا زَاخَ عَنِّي الْبَاطِلُ حَتَّى عَرَفْتُ أَنِّي لَنْ أَنْجُو مِنْهُ بِشَيْءٍ أَبَدًا فَأَجْمَعْتُ صِدْقَهُ وَصَبَّحَ رَسُولُ اللَّهِ (مُتَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَادِمًا وَكَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ بَدَأَ بِالْمَسْجِدِ فَرَكَعَ فِيهِ رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ جَلَسَ لِلنَّاسِ فَجَاءَهُ الْمُخْلَفُونَ فَطَفِقُوا يَعْتَذِرُونَ إِلَيْهِ وَيَخْلِفُونَ لَهُ وَكَانُوا بِضَعَةِ وَكَمَائِنِ رَجُلًا فَقَبِلَ مِنْهُمْ النَّبِيُّ (مُتَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَانِيَتَهُمْ وَبَايَعَهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ وَوَكَّلَ سَرَائِرَهُمْ إِلَى اللَّهِ حَتَّى جِئْتُ فَلَمَّا سَلَمْتُ تَبَسَّمَ تَبَسُّمَ الْمُغْضَبِ ثُمَّ قَالَ تَعَالَ. فَجِئْتُ أَمْشِي حَتَّى جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ لِي: مَا خَلَفَكَ. أَلَمْ تَكُنْ قَدْ ابْتَعْتَ ظَهْرَكَ. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي وَاللَّهِ لَوْ جَلَسْتُ عِنْدَ غَيْرِكَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا لَرَأَيْتُ أَلِّي سَاخِرُجٌ مِنْ سَخَطِهِ بِعُذْرٍ وَلَقَدْ أُعْطِيتُ جَدَلًا وَلَكِنِّي وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُ لَيْنَ حَدِيثِكَ الْيَوْمَ حَدِيثَ كَذِبٍ تَرْضَى بِهِ عَنِّي لِيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يُسَخِّطَكَ عَلَيَّ وَلَكِنْ حَدِيثُكَ حَدِيثَ صِدْقٍ تَجِدُ عَلَيَّ فِيهِ إِلَيَّ لِأَرْجُو فِيهِ عَفْوِي اللَّهُ وَاللَّهِ مَا كَانَ لِي عُذْرٌ

وَاللّٰهُ مَا كُنْتُ قَطُّ أَقْوٰی وَلَا أَيْسَرَ مِنِّیْ حِیْنَ تَخَلَّفْتُ عَنْكَ. قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ) أَمَّا هَذَا فَقَدْ صَدَقَ فَقُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللّٰهُ فِیْكَ. فَقُمْتُ وَكَارَ رَجُلًا مِّنْ بَنِیْ سَلَمَةَ فَأَتَّبَعُونِیْ فَقَالُوا: اللّٰهُ مَا عَلِمْنَاكَ أَذْنَبْتَ ذَنْبًا قَبْلَ هَذَا لَقَدْ عَجَزْتَ فِیْ أَنْ لَا تُكُونَ اعْتَدَرْتَ إِلَى النَّبِیِّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ) بِمَا اعْتَدَرَ بِهِ إِلَیْهِ الْمُخَلَّفُونَ فَقَدْ كَانَ كَافِیَكَ ذَنْبَكَ اسْتَغْفَارَ رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ) لَكَ. قَالَ: فَوَاللّٰهِ مَا زَالُوا يُؤْتَبُونِیْ حَتَّى أَرَدْتُ أَنْ أَرْجِعَ إِلَى النَّبِیِّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ) فَأَكْذَبَ نَفْسِیْ ثُمَّ قُلْتُ لَهُمْ: هَلْ لَقِیْتُ هَذَا مَعِیْ مِنْ أَحَدٍ؟ قَالُوا: نَعَمْ لَقِیْتَهُ مَعَكَ رَجُلَانِ قَالَا مِثْلَ مَا قُلْتَ فَقِيلَ لَهُمَا مِثْلَ مَا قِيلَ لَكَ، قُلْتَ: مَنْ هُمَا؟ قَالُوا: مُرَارَةُ بْنُ الرَّبِيعَةِ الْعَامِرِيُّ وَهِلَالُ بْنُ أُمِّیَّةِ الْوَاقِفِيُّ فَذَكَرُوا لِی رَجُلَیْنِ صَالِحَیْنِ قَدْ شَهِدُوا بِذَرٍّ فِیْهِمَا أَسْوَةٌ فَمَضِیْتُ حِیْنَ ذَكَرُوهُمَا لِی. وَكَهَى رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ) الْمُسْلِمِیْنَ عَنْ كَلَامِنَا أَيْهَا الثَّلَاثَةُ مِنْ بَيْنِ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ فَاجْتَنَبْنَا النَّاسُ وَغَیَّرُوا لَنَا حَتَّى تَنْكُرَتْ لِی فِی نَفْسِی الْأَرْضُ فَمَا هِیَ بِالْأَرْضِ الَّتِیْ أُعْرِفُ فَلَبِثْنَا عَلَى ذَلِكَ خَمْسِیْنَ لَیْلَةً فَأَمَّا صَاحِبَايَ فَاسْتَكَانَا وَقَعَدَا فِی بُیُوتِهِمَا یَبْكِیَانِ وَأَمَّا أَنَا فَكُنْتُ أَشَبُّ الْقَوْمِ وَأَجْلَدُهُمْ فَكُنْتُ أَخْرُجُ فَأَشْهَدُ الصَّلَاةَ وَأَطُوفُ فِی الْأَسْوَاقِ، وَلَا یُكَلِّمُنِی أَحَدٌ وَآتَى رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ) فَأَسْلَمَ عَلَیْهِ وَهُوَ فِی مَجْلِسِهِ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَأَقُولُ فِی نَفْسِی هَلْ حَرَكْتُ شَفَّتَیْهِ بِرَدِّ السَّلَامِ أَمْ لَا ثُمَّ أَصَلَّى قَرِیبًا مِنْهُ وَأَسَارَقُهُ النَّظَرَ فَبِإِذَا أَقْبَلْتُ عَلَى صَلَاتِی نَظَرَ إِلَیَّ وَإِذَا انْتَفَتَحَتْ نَحْوُهُ أَعْرَضَ عَنِّی حَتَّى إِذَا طَالَ ذَلِكَ عَلَیَّ مِنْ جَفْوَةِ الْمُسْلِمِیْنَ مَشِیْتُ حَتَّى تَسُوْرَتْ جِدَارَ حَائِطِ أَبِي قَتَادَةَ وَهُوَ ابْنُ عَمِّی وَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَیَّ فَسَلَّمْتُ عَلَیْهِ فَوَاللّٰهِ مَا رَدَّ عَلَیَّ فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا قَتَادَةَ أَتَشْذُكُ بِاللّٰهِ هَلْ تَعْلَمَنَّ أَنِّی أَحِبُّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَسَكَتَ فَعَدْتُ فَنَاشِدْتُهُ فَسَكَتَ فَنَاشِدْتُهُ فَقَالَ: اللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَغْلَمُ. فَفَاضَتْ عَيْنَايَ وَعَدْتُ حَتَّى تَسُوْرَتْ الْجِدَارَ. فَبَيْنَا أَنَا أَمْشِی فِی سُوْقِ الْمَدِیْنَةِ یَقُولُ: مَنْ یَذُلُّ عَلَى كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ فَطَفِیقُ النَّاسِ یُشِیْرُونَ لَهُ إِلَیَّ حَتَّى جَاءَنِی فَدَفَعَ إِلَیَّ كِتَابًا مِنْ مَلِكِ عَسَّانَ وَكُنْتُ كَاتِبًا فَقَرَأْتُهُ فَإِذَا فِیْهِ: أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنَا أَنَّ صَاحِبَكَ قَدْ جَفَاكَ وَلَمْ یَجْعَلَكَ اللّٰهُ بِدَارٍ هَوَانٍ وَلَا مَضِیْعَةٍ فَالْحَقُّ بِنَا نُوَاسِكُ. فَقُلْتُ حِیْنَ قَرَأْتُهَا: وَهَلِیْهِ أَيْضًا مِنَ الْبَلَاءِ. فَتَيَاصَمْتُ بِهَا التُّوْرَ فَسَجَرْتُهَا بِهَا حَتَّى إِذَا مَضَتْ أَرْبَعُونَ مِنَ الْخَمْسِیْنَ وَاسْتَلَبْتُ الْوَحْیَ إِذَا رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ) یَأْتِیْنِی فَقَالَ: النَّبِیُّ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ) یَأْمُرُكَ

أَنْ تَعْتَزِلَ امْرَأَتَكَ. فَقُلْتُ أَطْلُقُهَا أَمْ مَاذَا أَفْعَلُ؟ قَالَ: لَا بَلٍ اعْتَزِلْهَا فَلَا تَقْرُبْنَهَا وَأَرْسَلْ إِلَى صَاحِبِي بِمِثْلِ ذَلِكَ فَقُلْتُ لِامْرَأَتِي الْحَقِّي بِأَهْلِكَ فَكُونِي عِنْدَهُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ، قَالَ: فَجَاءَتِ امْرَأَةُ هِلَالِ بْنِ أُمَيَّةَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ هِلَالَ شَيْخٍ ضَائِعٍ لَيْسَ لَهُ خَادِمٌ فَهَلْ تَكْرَهُ أَنْ أَخْدُمَهُ؟ قَالَ لَا وَلَكِنْ لَا يَقْرُبُكَ. فَقَالَتْ: إِنَّهُ وَاللَّهِ مَا بِهِ حَرَكَةٌ إِلَى شَيْءٍ وَاللَّهِ مَا زَالَ يَبْكِي مُنْذُ كَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ إِلَى يَوْمِهِ هَذَا. قَالَ: فَقَالَ لِي بَعْضُ أَهْلِي لَوْ اسْتَأْذَنْتَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي امْرَأَتِكَ فَقَدْ أَذِنَ لَامْرَأَةِ هِلَالٍ أَنْ تَخْدُمَهُ فَقُلْتُ: لَا اسْتَأْذِنُ فِيهَا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَمَا يُدْرِينِي مَاذَا يَقُولُ لِي إِذَا اسْتَأْذَنَتْهُ فِيهَا وَأَنَا رَجُلٌ شَابٌّ قَالَ: فَلَبِثْتُ بِذَلِكَ عَشْرَ لَيَالٍ فَكَمُلْتُ لَنَا خَمْسُونَ لَيْلَةً مِنْ حِينَ نَهَيْتُ عَنْ كَلَامِنَا ثُمَّ صَلَّيْتُ صَلَاةَ الْفَجْرِ صَبَاحَ خَمْسِينَ لَيْلَةً عَلَى ظَهْرِ بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِنَا فَبَيْنَا أَنَا جَالِسٌ عَلَى الْحَالِ الَّتِي ذَكَرَ اللَّهُ مِنَّا قَدْ ضَاعَتْ عَلَى نَفْسِي وَضَاعَتْ عَلَى الْأَرْضِ بِمَا رَحُبَتْ سَمِعْتُ صَوْتَ صَارِخٍ أَوْفَى عَلَى سَلْعٍ يَقُولُ بِأَعْلَى صَوْتِهِ: يَا كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ أَبْشِرْ فَخَرَزْتُ سَاجِدًا وَعَرَفْتُ أَنَّ قَدْ جَاءَ فَرَجٌ. قَادَنَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) النَّاسَ بِتَوْبَةِ اللَّهِ عَلَيْنَا حِينَ صَلَّيْتُ صَلَاةَ الْفَجْرِ فَدَهَبَ النَّاسُ يُبَشِّرُونَنَا فَدَهَبَ قَبْلَ صَاحِبِي مُبَشِّرُونَ وَرَكَضَ رَجُلٌ إِلَيَّ فَرَسًا وَسَعَى سَاعٍ مِنْ أَسْلَمَ قَبْلِي وَأَوْفَى الْجَبَلِ فَكَانَ الصَّوْتُ أَسْرَعَ مِنَ الْفَرَسِ فَلَمَّا جَاءَنِي الَّذِي سَمِعْتُ صَوْتَهُ يُبَشِّرُنِي فَتَزَعْتُ لَهُ تَوْبَتِي فَكَسَوْتُهُ إِيَّاهُمَا بِبِشَارَتِهِ وَاللَّهِ مَا أَمْلِكُ غَيْرَهُمَا يَوْمَئِذٍ وَاسْتَعْرَضْتُ تَوْبَتِي. فَلَبِسْتُهُمَا فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَم رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَتَلَقَانِي النَّاسُ فَوْجًا فَوْجًا يَهْنُتُونِي بِالتَّوْبَةِ وَيَقُولُونَ لَتَهْنِكَ تَوْبَةُ اللَّهِ عَلَيْكَ. حَتَّى دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَإِذَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ وَحَوْلَهُ النَّاسُ فَقَامَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهُ يَهْرُولُ حَتَّى صَافَحَنِي وَهَنَأَنِي وَاللَّهِ مَا قَامَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ غَيْرُهُ. فَكُنْتُ لَا أَنْسَاهَا لَهُ فَلَمَّا سَلَّمْتُ عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ وَهُوَ يَبْرُقُ وَجْهُهُ مِنَ السُّرُورِ قَالَ: أَبْشِرْ بِخَيْرِ يَوْمٍ مَرَّ عَلَيْكَ مُنْذُ وَلَدْتُكَ أُمُّكَ. فَقُلْتُ أَمِنْ عِنْدِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ؟ فَقَالَ لَا بَلٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ. وَكَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا سُرَّ اسْتَتَارَ وَجْهُهُ كَأَنَّ وَجْهَهُ قِطْعَةُ قَمَرٍ وَكُنَّا نَعْرِفُ ذَلِكَ. فَلَمَّا جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أُلْخَلَعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةٌ إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ فَقَالَ: أَمْسِكْ بَعْضَ مَالِكَ فَهُوَ

خَيْرَ لَكَ. فَقُلْتُ: إِنِّي أَمْسِكُ سَهْمِي الَّذِي بِخَيْرٍ. وَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ إِنَّمَا
أَنْجَانِي بِالصَّدَقِ وَإِنْ مِنْ تَوْبَتِي لَا أَحَدٌ إِلَّا صِدْقًا مَا بَقِيْتُ، قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ أَنْ
أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَبْلَاهُ اللَّهُ فِي صِدْقِ الْحَدِيثِ مِنْذُ ذَكَرْتُ لِلنَّبِيِّ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى
يَوْمِي هَذَا أَحْسَنَ مِمَّا أَبْلَانِي اللَّهُ بِهِ. وَاللَّهُ مَا تَعَمَّدْتُ كَذِبَةً مِنْذُ قُلْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ
(مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى يَوْمِي هَذَا وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَحْفَظَنِي اللَّهُ فِيمَا بَقِيَ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ
(لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ
مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبَ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُمْ بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ
خَلَفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا
مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ) قَالَ كَعْبٌ: وَاللَّهِ مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ نِعْمَةٍ قَطُّ
بَعْدَ إِذْ هَدَانِي اللَّهُ لِلْإِسْلَامِ أَعْظَمَ فِي نَفْسِي مِنْ صِدْقِي رَسُولَ اللَّهِ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَلَا
أَكُونُ كَذِبْتُهُ فَأَهْلِكَ كَمَا هَلَكَ الَّذِينَ كَذَبُوا فَإِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ الْوَحْيَ فِيهِمْ بِشَرِّ مَا قَالَ
لأَحَدٍ، قَالَ: (سَيَخْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ
رَجِسٌ وَمَا وَهُمْ جَهَنَّمَ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ. يَخْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنْ تَرْضَوْا
عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ). رواه الشيخان والترمذي. وفي رواية:
فَاجْتَنَبَ النَّاسُ كَلَامَنَا، فَلَبِثْتُ كَذَلِكَ حَتَّى طَالَ عَلَى الْأَمْرِ، وَمَا مِنْ شَيْءٍ أَهَمُّ إِلَيَّ مِنْ
أَنْ أَمُوتَ فَلَا يُصَلِّيَ عَلَى النَّبِيِّ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَوْ يَمُوتَ رَسُولُ اللَّهِ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
فَأَكُونُ مِنَ النَّاسِ يَبْلُغُكَ الْمَنْزِلَةَ، فَلَا يُكَلِّمُنِي أَحَدٌ مِنْهُمْ، وَلَا يُصَلِّيَ عَلَيَّ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ
تَوْبَتَنَا عَلَى نَبِيِّهِ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حِينَ بَقِيَ الثَّلَاثُ الْآخِرُ مِنَ اللَّيْلِ، وَهُوَ عِنْدَ أُمِّ سَلَمَةَ،
وَكَانَتْ مُحْسِنَةً فِي شَأْنِي مَغْنِيَّةً فِي أَمْرِي، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَا أُمُّ سَلَمَةَ
يَسِبْ عَلَى كَعْبٍ. قَالَتْ: أَفَلَا أُرْسِلُ إِلَيْهِ فَأُبَشِّرُهُ قَالَ: إِذَا يَخْطِمُكُمُ النَّاسُ فَيَمْتَعُونَكُمْ
الثَّوْمَ سَائِرَ اللَّيْلِ. حَتَّى إِذَا صَلَّى النَّبِيُّ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) صَلَاةَ الْفَجْرِ آذَنَ بِتَوْبَةِ اللَّهِ عَلَيْنَا،
وَكَانَ إِذَا اسْتَبَشَرَ اسْتَنَارَ وَجْهُهُ حَتَّى كَانَتْ قِطْعَةً مِنَ الْقَمَرِ^(٢٤).

که عیبی کوپی مالیک (رمزای خودای لیبیت) ده‌ئی: جگه له غه‌زای ته‌بووک
 له‌هیچ غه‌زایه‌کی تر دا له‌پیغه‌مبهر (سروودی خودای له‌سهر بیت) دوانه‌که و تووم و
 له‌هه‌موو غه‌زاکانی دا له‌خزمه‌تی دا بووم، وه‌ئی له‌غه‌زای به‌دریشدا
 له‌خزمه‌تی دا نه‌بووم به‌لام له‌م غه‌زایه‌دا چه‌زهره‌ت (سروودی خودای له‌سهر بیت) گله‌یی
 له‌وانه نه‌کرد که له‌م غه‌زایه‌دا که و تیبوون، چونکه پیغه‌مبهر و موسولمانان له‌م
 غه‌زایه‌دا که ده‌رچوون له‌مال مه‌به‌ستیان کردنی ئه‌م غه‌زایه نه‌بوو، به‌لکوو
 مه‌به‌ستیان گرتنی کاروانه‌که‌ی قورپه‌یش بوو، که به‌مالیکی بازرگانی زۆره‌وه
 له‌شام گه‌راپوونه‌وه، به‌لام ئه‌وه‌بوو که خودا به‌بێ واده له‌گه‌ل دوزمنی
 خویاندا به‌ره‌نگاری یه‌کتری کردن و ئاو قه‌دی یه‌ک بوون، وه‌من له‌شه‌وه‌که‌ی
 عه‌قه‌به‌دا له‌خزمه‌تی پیغه‌مبهر دا بووم (سروودی خودای له‌سهر بیت) له‌وکاته‌دا که
 په‌یمانمان له‌گه‌لی دا به‌ست له‌سهر ئیسلامه‌تی، وه‌من به‌ش به‌حالی خۆم
 له‌دل و باوه‌ری خۆما خێرو گه‌وره‌یی ئه‌م شه‌وه ناگۆرپه‌وه به‌فه‌زلی
 حازر بوونی غه‌زای به‌در، هه‌رچه‌ند له‌ناو خه‌لکا غه‌زای به‌در به‌ناو یانگتره
 له‌مشه‌وی عه‌قه‌به‌یه، له‌راستی دا ئه‌وکاته که له‌غه‌زای ته‌بووک دواکه‌وتم و له
 پیغه‌مبهر به‌جیمام هه‌رگیز وه‌ک ئه‌وکاته ئاوا به‌هیژو ته‌وانا و ده‌ستپۆییوو
 به‌تفااق نه‌بووم، به‌خودا له‌وه‌پیش هه‌رگیز دوو و لا‌خی سواریم پیکه‌وه نه‌بووه،
 به‌لام له‌کاتی ئه‌و غه‌زایه‌دا دوو و لا‌خم هه‌بوو، پیغه‌مبهر (سروودی خودای له‌سهر بیت)
 که‌چوو بو‌ئهم غه‌زایه‌کات جه‌نگه‌ی گه‌رما بوو، رینگه‌یه‌کی دورو درێژی گرته
 به‌رو پووی کرده بیابانیکی وشک و برینگ و به‌ره‌و دوزمنیکی زۆرو بی‌شومار
 که‌وته پێ، جا له‌به‌ر ئه‌وه له‌پیش دا هه‌موو شتیکی به‌باشی پوون کرده‌وه بو
 موسولمانان و پێی گوتن که‌ده‌یه‌وی بچێ بو کوئ، هه‌تا تفاقی جه‌نگ بخه‌ن و
 که‌ره‌سته‌ی پێیست ئاماده بکه‌ن بو غه‌زاکیان، سوپای موسولمانانیش
 (که‌له‌م غه‌زایه‌دا له‌خزمه‌تی چه‌زهره‌دا بوون) له‌به‌ر زۆری له‌ژماره نه‌ده‌هاتن و
 ده‌فته‌رو تو‌مار نه‌یده‌گرتن. له‌به‌ر ئه‌وه ئه‌گه‌ر که‌سی بیویستایه که‌خوی

بشاریته وه نه چئی بۆئه و غهزایه وایدهزانی که کهس پئی نازانی، مه گهر تاک و تهرا، مه گهر له حاله تیکدا پئی بزانی که خودا سرووش نازل بکا ده باره ی! که ئه مه غهزایه پووی دا جهنگه ی میوه بوو، بهر سیبه ر ته و او خوش بوو بوو منیش خۆم له خۆما حهزم له شتی وایه و حهز ده کهم که به دهستی خۆم بهری باخ و په زه برنم، جا پیغه مبهرو موسولمانان (دروودی خودا له حهز و په زای خودا لهوان ب) تفاقیان خست، منیش ده مویست بچم تفاق بخه م له گه لیان به لام ده گه پامه وه و هیچ نه ده کرد، وه له دلی خۆم دا ده مگوت: ئاسانه هه رکاتی بمهوی ده توانم تفاق بخه م، ئیتر ئه م دله پراو کێیه م درێژه ی کێشا تا خه لکه که به گهرمی په لاماری تفاق خستنیان دا، وه لئ من هیچ دیار نه بوو تا رۆژی پیغه مبهرو موسولمانان سه ر له به یانه کی که و تنه پئ، منیش له گه لیان ده رچووم به لام به بی تفاق، وه له دوایی دا خۆم دزییه وه و گه پامه وه و نه چووم، ئیتر ئه م راپارییه م درێژه ی کێشا هه تا ئه وان خیرا دوور که و تنه وه و غه زاکه م له کیس چو و هه رچه ند تاما ویه کیش نیازم هه بوو که برۆم شوینیان بکهوم تا پییان ده گه م به لام ئه وه شم له چاره نه نوسرابوو خۆزگه م ئه وه م بکر دایه، جا (له پاش ئه وه که پیغه مبهر (دروودی خودای له سه ربیت) رۆیشیت) هه رچه ند ده چوومه ده ره وه و ده چوومه ناو خه لک ته و او په شیما ن ده بوومه وه و خه م دایده گرتم، چونکه که ته ماشام ده کرد که سیکی وام نه ده دی که بیکه م به سه رمه شق بۆخۆم جگه له وانه که تانه ی نیفایان لئ ده دان و گومانی ناپاکیان لئ ده کرا و تانه له شوین بوون! ته نیا ئه و بیه یز و لازه بوونانه نه بی، که خودای گه وره به هانه و عوزری ئه وانی قه بوول کردو وه و هه قی دا و نه تی، ئیتر پیغه مبهر (دروودی خودای له سه ربیت) باسی من ناکا هه تا ده گاته ته بووک، جا له ته بووک له و ده مه دا که له ناو کوپی موسولماناندا دا ده نیشت ده فهرموی: ده بی که عبی کوپی مالیک خه ریکی چی بی واته: بۆ نه هات بۆئه م غهزایه! پیاویکی به نی سه له مه یی ده لئ: ئه ی پیغه مبهری خودا! ئه وه له خۆی بایی بووه و ده عیه ی نایهت بی بۆ غه زاو هه رسه رنجی جله کانی ده دا و به په له پیتکه خۆی ده ته کینی! مو عازی کوپی جه به لیش پئی ده لئ: قسه یه کی نابه جات کرد،

به خودا ئه‌ی پیغه‌مبهری خودا! ئه‌وه‌ی باش نه‌بی له‌وپیاوه‌مان نه‌دیوه، ئیتر پیغه‌مبهر (برودی خودای له‌سر بێت) بێ ده‌نگ ده‌بی، تا له‌وکاته‌دا له‌دووره‌وه تارمایی پیاوی ده‌بینی، له‌ناو سه‌راب (به‌رده‌خوی) دا که‌رویشه‌که ده‌کا، ده‌فه‌رموی: ده‌ی ئه‌م زه‌لامه‌ ئه‌بو خه‌یسه‌مه‌بی! جا که‌ دێته‌ به‌ره‌وه‌ خۆی ده‌بی، ئه‌م ئه‌بو خه‌یسه‌مه‌یه‌ ئه‌و پیاوه‌ ئه‌نصاریه‌ بوو که‌مه‌نی خورمای کردبوو به‌خێر، وه‌ مونا‌فیک (ناپاک) ه‌کان ته‌وسیان پێ کردبوو له‌سه‌ر ئه‌وه له‌قه‌میان لی‌ی گرتبوو، جا کاتی که‌هه‌وا‌لم زانی وا پیغه‌مبهر (برودی خودای له‌سر بێت) خه‌ریکه‌ ده‌گه‌رپه‌ته‌وه‌و له‌ ته‌بووک دێته‌وه‌ خه‌م و په‌ژاره‌ دایگرتم، وه‌ ده‌ستم دایه‌ درۆ ریک‌خستن، وه‌ ده‌مگوت: سه‌به‌ینی به‌چی خۆم، رزگار بکه‌م له‌عاجز بوون و په‌نجان‌دنی دلی پیغه‌مبهر، وه‌بو‌ئه‌مه‌ پرس و پام به‌هه‌موو که‌سیکی خاوه‌ن راو ته‌گبیر کرد له‌ که‌س و کاری خۆم. جا هه‌ر له‌گه‌ل گو‌تیان ئه‌وا چه‌زهرت (برودی خودای له‌سر بێت) گه‌یشته‌ به‌ره‌وه‌ ئه‌م خه‌یا‌لانه‌ پر‌وپوو‌چانه له‌دلم په‌وینه‌وه‌و به‌رچاوم رو‌شن بو‌وه‌و زانیم که‌به‌درۆ سازکردن له‌ده‌ستی رزگارم نابێ، جاله‌به‌ر ئه‌وه‌ به‌ریارم دا چی راست و په‌وانه‌ ئه‌وه‌ی عه‌رز بکه‌م، جا چه‌زهرت (برودی خودای له‌سر بێت) سه‌ر له‌ به‌یا‌نییه‌ک ته‌ش‌ریفی هاته‌وه‌، ده‌ستووری وابوو که‌له‌سه‌فه‌ر ده‌گه‌رایه‌وه‌ له‌پێشدا ده‌چوو بو‌ مزگه‌وت دوو پکات نو‌یژی سو‌ننه‌تی لی ده‌کرد، ئنجا له‌وی داده‌نیشت بو‌ پێشوازی خه‌لک، جا که‌ئه‌مه‌ی کرد ئه‌وکاته‌ دواکه‌وتوو ه‌کان (واته‌ ئه‌وانه‌ی نه‌چوو بوون بو‌ئه‌م غه‌زایه‌و خۆیان دزی بو‌وه‌) به‌رودوا چوون بو‌ خزمه‌تی و ده‌ستیان کرد به‌پاکانه‌ کردن بو‌ی و که‌م و زۆر بیانوو به‌هانه‌یان ده‌دۆزیه‌وه‌ بو‌ی ژماره‌ی ئه‌مانه‌ له‌هه‌شتا زه‌لام پتر بوو، پیغه‌مبه‌ریش (برودی خودای له‌سر بێت) به‌پروا‌ئه‌ت ئه‌م به‌هانه‌یه‌ی لی وه‌رگرتن و په‌یمانی به‌ست له‌گه‌ل‌یاند‌او بو‌یان پارایه‌وه‌و رازو نه‌یینی دلی‌شیانی روو به‌رووی خودای گه‌وره‌ کرده‌وه‌، جام‌نیش رو‌یشتم بو‌ خزمه‌تی و سلّوم لی‌ی کرد وه‌کوو مرو‌قیکی که‌می زو‌یرو عاجزو زیز زه‌رده‌خه‌یه‌کی واتاداری کردو فه‌رمووی: وه‌ره‌ منیش چوومه‌ به‌ره‌وه‌ تا له‌ به‌رده‌میا دانیشتم فه‌رمووی پیم: له‌م سه‌فه‌ره‌ بو‌چی پاشکه‌وتی، خو‌ تو

لای خۆت و لاخت کړیږوو بۆ خه باتگیاړان! منیش عهزیم کرد: قوربان! ئه ی
پیغه مبهری خودا! خودا گوساخی و ده موپلیکی وای داوه پیم نه گهر
له خزمه تی تۆدا نه بوو مایه و له لای هه رکه سیکی تر بوو مایه له خه لکی نه م
سه رزه مینه ده متوانی به قاله ی ده م و به عوزرو به هانه و درۆ خۆم قوتار بکه م
له دهستی، به لām به خودا من باش ده زانم نه گهر نه مپۆش له خزمه تتا قسه یه کی
درۆت بۆ بکه م و به وه له خۆمت پازی بکه م دور نییه که خودا تو وپوه عاجزت
بکا لیم و نه و نه ده ی تر باری خۆم گراتر بکه م، وه نه گهر قسه ی راستیشت
بۆ بکه م (هه رچه ند له وانه یه که ئیستا تۆ به و قسه یه لیم دلگران ببی) به لām
له راستی په حه مت ده باری، سه ره نجام ئومید ده که م که له لای خودا به گو تنی
راستی و پینان له هه ق پزگارم ببی! ئه وی راست بی به خودا هیچ به هانه م
نه بوو، به خودا هه رگیز وه که نه مجاره ئاوا ته وانا و ده و لمه ند نه بووم، به لām
چاره نووس وابوو که له م سه فه ره دا له تۆ دوا بکه وم چه زره ت (درودی خودای لسه ر
بیت) فه رموی: ئه مه راست ده کا، ده ی هه سته برۆ هه تا بزانی خودا چی
ده فه رمویت جامنیش هه لسام و کۆمه لئ له پیاوانی به نی سه له مه شوینم
که وتن و سه رزه نشتیان کردم و گوتیان: بۆچی تۆیش وه که نه و دوا که وتوانه ی
تر عوزرت نه ها ورده وه بۆی، ده سته لات ی نه و نه ده یشت نه بوو، چونکه نه م
گوناهه ی تۆ نه و نه ده ی به س بوو که پیغه مبه ر (درودی خودای لسه ر بیت) دا وای لی
خۆشبوونت له خودا بۆ بکا، وه گوتیان: به و خودایه له پیش نه مه دا ئاگامان لی
نییه که گونا ه ی ترت کرد بی، که عب گو تی: به خودا نه و نه ده یان سه رزه نشت
کردم ته نانه ت خه ریک بووم بکه پیمه وه بۆلای پیغه مبه رو خۆم به درۆ بکه مه وه،
به لām له پاش دا پیم گو تن: ئایا که سی تر له گه ل مندا ئا وای به سه ر ها تو وه؟
گوتیان: به لئ دوو پیاوی تریش هه مان شتیان به سه ر ها تو وه، تۆ چیت
گو تو وه نه وانیش هه ر نه و هیان گو تو وه، وه به تۆ چی گو ترا وه به وانیش هه ر
نه وه گو ترا وه، گو تم: کئ و کئین؟ گوتیان: مه راره ی کو پی په بیعه ی نه ل-
عامیری و هیلالی کو پی ئومه ییه ی نه ل-واقیفی، که ناوی نه م دوو پیا وه
باشه یان بۆم هی نا که من سه بووریم بۆ ها ت و پوانیم نه م دو وه ده ست ده دن

بۆئەو کەبیانکەم بەسەر مەشق و پێشەوای خۆم و چاویان لێبکەم، ئێتر
 رویشتم و نەگەرەم و بەسەر مەستی خەزرت (دروودی خودای لەسەر بێت) چونکە ئەم
 دووانە موسولمانی ساغ بوون و ئامادەی غەزای بەدر بوو! جا خەزرت
 (دروودی خودای لەسەر بێت) موسولمانەکانی قەدەغەکرد لەوێ کە قەسە بکەن لەگەڵ
 ئێمەدا کە ئەم سێ کەسە بوین و بەس، بەلام قەسە و گفتوگۆی لەگەڵ
 دواکەوتوو و هەمان تەردا قەدەغەنەکرد، ئێتر خەڵکی هەموو دورە پەریزیان
 لێ گرتین و لەگەڵمانا، گوێزان بە جوێر دنیام لە لاتاریک و تەنگ بوو لە وجیەنە
 لەو پێشانی نەدەکرد! جا لەسەر ئەم حالە تالە پەنجا شەوی دەق مایەنەو،
 هەردوو هاوڕێکەم دۆش دامابوون و لە مالهەویان دادەنیشتن و کوروشکەیان
 دەکردو دەگریان، بەلام من کە لەوان لاوتر بووم چالاکتربووم، دەرویشتم لەگەڵ
 موسولمانان نوێژم دەکردو بەبازار دەگەرەم، بەلام کەس قەسە لەگەڵماندا
 نەدەکرد، لەپاش نوێژ دەرویشتم بۆ کوێر دانیشتنی پیغەمبەر (دروودی خودای
 لەسەر بێت) سلۆم لێی دەکرد، لەدلی خۆمدا دەمگوت: ئایا لێوی جولاند بۆ
 وەلامی سلۆمە کەم یان! وەجار بەجار لە نزیکی خەزرتەو نوێژم دەکردو
 بەدزییەو لە ژێرەو سەرنجیم دەدا، کاتی پووم دەکردە سوجدەگا کەم ئەو
 بە لاچاوی بۆمی دەپوانی وە کاتی من بە گوێشە چاوی بۆ ئەوم دەپوانی ئێتر
 ئەو لای تێ دەکردم و بە قەنگە چاوی تەماشای نەدەکردم، لەسەر ئەم
 حالە ماوەیەکی زۆر مامەو و جەخاریکی زۆر خوراد و جەفایەکی زۆر کیشا
 لە لووتەلای موسولمانان هەتا روژی گەیشت بە گیانم و رویشتم بە شوورای
 باخەکە لێ ئەو قەتادە ئامۆزادە هەلزنیم (پەنگ بێ بۆیە پیا هەلزنیبی
 دەڕگاکی لێ نەکرد بێتەو - وەرگێڕ) کە ئەم پیاو خۆشەویستێرین کەسم بوو
 کە سلۆم لێ کرد بەو خودایە وەلامی سلۆمە کەمی نەسەندەو، جاگوتم: ئەو
 ئەو قوتادە! توخودا ئایا دەزانیت کە وامن خودا و پیغەمبەری خودام خوش
 دەوی، کەچی نقە نەکرد، دووبارە سویندم دایەو هەر نقە نەکرد، سیبەر
 کە سویندم دایەو بەس ئەو نەدە گوت: خودا و پیغەمبەری خودا باشتی
 لێ دەزان! ئێتر ئا و بەچاوەکاندا هاتە خوارەو و بەرەو دوا گەرەمەو

به‌دیواری باخه‌که‌دا هه‌لزنیمه‌وه. روژێ له‌روژان له‌بازاردا ده‌سووپامه‌وه، ته‌ماشام کرد وا جوتیارێ (له‌نه‌به‌تییه‌کانی خه‌لکی شام که‌خواردمه‌نی و شتی وا ده‌هینن بۆشاری مه‌دینه‌و له‌وێ ده‌یگۆرنه‌وه‌و ده‌یفروشن) پرسیا‌ری من ده‌کاوه‌لێ: کێ که‌عبی کوپری مالیکم پێ نیشان ده‌دا، خه‌لکه‌که‌ش به‌نیشاره‌ت میان پێی نیشان دا، جاهات بۆلام و کاغه‌زێکی داپیم، شای غه‌سسان نوسی‌بووی بۆم، منیش خۆم خوینده‌وارم که‌خویندمه‌وه ئه‌مه‌ی تیا‌دا نوسرابوو: "له‌پاش ئه‌مه‌ که‌بیستومانه‌ته‌وه که‌هاورپێکه‌ت (واته: پیغه‌به‌ر (سروودی خودای له‌سر بێت) لێت لووته‌لایه‌ تۆیش خودا بێ‌لانه‌و بێ‌دالده‌ی نه‌کردوویت به‌فرموو وهره‌ بۆلای ئیمه‌ تا دلنه‌وا‌ییت بکه‌ین و قه‌درو ریزو نازت بگرین، منیش که‌خویندمه‌وه گوتم: ئه‌مه‌یش سه‌ره‌پای ده‌ردی خۆم به‌ل‌او مه‌ینه‌تیکی تره‌، جا چوومه‌وه له‌ماله‌وه نامه‌که‌م خسته‌ ناو ته‌ندوو‌رو سووتاندم، جاکه‌ له‌په‌نجا شه‌وه‌که‌ چل شه‌وی رویش‌ت فرستاده‌ی چه‌زهره‌ت (سروودی خودای له‌سر بێت) هات بۆلام گوتی: پیغه‌مه‌به‌ر (سروودی خودای له‌سر بێت) فه‌رمانت پێ ده‌کا که‌له‌ژنه‌که‌ت دوورکه‌ویت‌ه‌وه، منیش گوتم: واته‌ ته‌لاق‌ی بده‌م یا چی لێ بکه‌م؟ گوتی: نه‌ه، ته‌لاق‌ی مه‌ده‌ به‌س توخنی مه‌که‌وه‌و نزیک‌ی مه‌به‌ره‌وه‌، له‌هه‌مان کاتدا هه‌مان فه‌رمایش‌تی کرد به‌هه‌ردوو هاورپێکانم، منیش ژنه‌که‌م نارد‌وه بۆمال‌ی باوکی و گوتم: بچۆره‌وه بۆمال‌ی باوانت و له‌وێ به‌، هه‌تا بزانی‌ن خودا چی ده‌فه‌رمو‌ی، که‌عب گوتی: به‌لام ژنه‌که‌ی هیلالی کوپری ئومه‌ییه‌ چو بۆ خزمه‌تی چه‌زهره‌ت (سروودی خودای له‌سر بێت) گوتی: ئه‌ی پیغه‌مه‌به‌ری خودا! هیلال ئیختیار‌ی‌کی که‌فته‌کاره‌و نوکه‌ریشی نییه‌ که‌خزمه‌تی بکا خۆ‌پیت ناخۆش نییه‌ که‌من خزمه‌تی بکه‌م فه‌رمو‌ی: نه‌ه، به‌لام توخت نه‌که‌و‌ی ژنه‌که‌ گوتی: خۆ به‌خوا تاقه‌تی سه‌رج‌یی و شتی وای نه‌ماوه‌، وه‌به‌خودا له‌و رۆژه‌شه‌وه ئه‌م کاره‌ی لێ قه‌وماوه هه‌تا ئه‌م‌رۆ سه‌رو مه‌هه‌رده‌گری! جا خیزانه‌که‌ی منیش به‌منیان گوت: بۆچی تۆش عه‌رز‌ی چه‌زهره‌ت (سروودی خودای له‌سر بێت) ناکه‌یت که‌ژنه‌که‌ت پێ بداته‌وه، خزمه‌ت بکا، ئه‌وه‌تا رینگ‌ی ژنه‌که‌ی هیلالی داوه که‌خزمه‌تی بکا، گوتم: داوای شتی واله چه‌زهره‌ت (سروودی خودای له‌سر

بیت) ناکه‌م، یه‌که‌م له‌بهرئه‌وه‌ی کئی ده‌لئی نه‌گهر پووی ئه‌وه‌ی لی بنیم ژنه‌که‌م ده‌داته‌وه، دوه‌میش من پیاویکی گه‌نجم و ده‌توانم خۆم خزمه‌تی خۆم بکه‌م و، ده‌شترسم که‌نه‌فس و هه‌وه‌سی خۆم پئی زه‌وت نه‌کری و توخنی ژنه‌که‌م بکه‌وم و تووشی گوناح بېم، که‌عب (رمزای خودای لسه‌ر بیت) گو‌تی: له‌سه‌ر ئه‌م حاله‌یش ده‌شه‌وی تریش ماینه‌وه، به‌م پئی‌یه له‌وکاته‌وه که پیغه‌مبه‌ر (سرو‌دی خودای لسه‌ر بیت) قه‌ده‌غه‌ی کرد که‌مه‌ردوم قسه‌مان له‌گه‌ل بکه‌ن په‌نجا شه‌وی ده‌قمان ته‌واو کرد، جا بو به‌یانی شه‌وی په‌نجاه‌م له‌سه‌ر سه‌ربانی خانوویه‌کی خۆمان نویژی به‌یانیم ده‌کرد، وه‌له سه‌ر ئه‌و حاله دانیشتبووم، له‌گیانی خۆم وه‌پس بووم گیانی خۆم لی بوو بوو به‌ بارو گۆی زه‌وی و سه‌ر پووی زه‌وی به‌و هه‌موو گه‌وره‌یی و گوشادی‌یه‌ی خۆیه‌وه له‌بهرچاوم ته‌نگ و تروسک بوو بوو، له‌م کاتی سه‌بای سه‌لحانه‌داو له‌م حالی دلته‌نگی‌یه‌دا ده‌نگی چرپنده‌یه‌کم به‌رگوئی که‌وت له‌ دووره‌وه ده‌هات، که‌سه‌رکه‌وتبووه سه‌رکیوی سه‌لع وه به‌هه‌موو هی‌زی خۆی بانگی ده‌کرد: ئه‌ی که‌عبی کوپی مالیک! موژده‌ت ئی بی، ئیت‌یه‌که‌سه‌ر له‌په‌و پوو که‌وتم و سه‌جده‌و کوپنووشی سوپاسی خودام برد و زانیم که‌ خودا ده‌رووی میه‌ره‌بانی خۆی کردو‌ته‌وه بو‌مان، وه‌ جه‌زه‌ت (سرو‌دی خودای لسه‌ر بیت) له‌ پاش نویژی به‌یانی ئه‌و پوژ، راده‌گه‌یه‌نی که‌ خودا ته‌وبه‌ی ئیمه‌ی قه‌بوول کردووه، جا خه‌لکی ده‌سته ده‌سته ده‌هاتن موژده‌یان پئی ده‌داین، وه‌ چهند که‌سێ مرژه ده‌به‌ن بو هه‌ردوو هاو‌پێکه‌م دوو پیاویش مرژه‌یان دا به‌ من: پیاویکیان ماینه‌که‌ی غار ده‌دا به‌ره‌و من، ئه‌ویت‌ریشیان له‌ ئه‌سه‌له‌مه‌وه راده‌کاو سه‌ر ده‌که‌وینه سه‌رچیای سه‌لع و له‌ویوه پڕ به‌ ده‌م بانگ ده‌کا: ئه‌ی که‌عب! موژده‌ت ئی بی، له‌بهر ئه‌وه‌ی ده‌نگه‌که‌ له‌ ئه‌سه‌په‌که‌ خیرات‌ر بوو، ده‌نگه‌که‌ زووتر گه‌یشته، جا کاتی کابرای خاوه‌ن ده‌نگ گه‌یشته لام جله‌کانی خۆم بو داکه‌ندو له‌ باتی مرژانه،، دامن به‌و، جا دوو جلکم له‌ براده‌ری خواست و له‌به‌رم کردن و پویشتم بو خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر (سرو‌دی خودای لسه‌ر بیت) براده‌ران پۆل پۆل پیم ده‌گه‌یشتن و ده‌هاتن به‌ پیرمه‌وه و پیروزیایی ی قه‌بوولی

تەوبەیان ئی دەکردم: دەیانگوت: پیروژت بئ قەبوولی تەوبە لەلایەنی خوداوە،
کە چوو مەزگەوت حەزەرەت (بروودی خودای لەسەر بێت) دانیشتبوو، خەڵک
لەدەوریدا خەرمانەیان دابوو، تەلحە کۆری عوبەیدیلا بەهەراکردن هات بە
پیرمەو و تەوقەو پیروژیایی لەگەڵ کردم، بە خودا لەو زیاتر لە کۆچکاران
کەسی تر هەل نەساو نەهات بە پیرمەو! ئەم پیاوێتی یە تەلحە فەرماویش
ناکەم. جا کاتێ سلاوم کرد لە حەزەرەت (بروودی خودای لەسەر بێت) پووی موبارەکی
لە خوشی یانا شەوق و بەرقی دەداو دەرەوشا یەو و فەرمووی: موزەبێ
لەتۆ، ئەوێتی لە دایک بوویتی پوژی وەک ئەمڕۆ ئاوا باش و پیروژت بە سەردا
نەهاتوو مەنیش عەرزیم کرد: ئەی پیغەمبەری خودا! لەلایەنی تۆوەیە یا
لەلایەنی خوداوەیە؟ فەرمووی: نە، بەلکۆ لەلایەنی خوداوەیە پیغەمبەر
(بروودی خودای لەسەر بێت) عەدەتی وابوو کە کەیف خوش دەبوو پووی وەک مانگی
چارە دەدرەوشایەو، وە ئیغە ئەوەمان دەزانی کە حەزەرەت (بروودی خودای لەسەر
بێت) لە حالی خوشی دا روخساری نووری ئی دەباری وەک تریفە مانگەشەو،
جا کە لە بەردەمیا دانیشتم گوتم: ئەی پیغەمبەری خودا! لە تەواو کردنی
تەوبە کەمە کەلە هەموو دارایی خۆم دەسبەردار بێم بۆ موسوڵمانان و هەمووی
بەخشم بە خودا و پیغەمبەری خودا. فەرمووی (بروودی خودای لەسەر بێت): نە،
هەندێ لە مالهەت بیلەرەو بۆ خۆت باشترە، گوتم: باشە، ئەو پشکەم کەلە
خەیبەردا هەیه ئەوێگل دەدەمەو بۆ خۆم، وە گوتم: ئەی پیغەمبەری خودا!
راستی منی پزگارکرد، وە بەشی بئ لەتەواوی تەوبە کەم هەتا ماوم قسە
راست نەبێ نەیکەم. کەعب (رمزای خودای ئیبنیت) گوتی: بە خودا کەس گومان نابەم
لە موسوڵمانان کە وەک من خودا و بە جوانی گوتاری راستی پێ بەخشی بئ
لەو پوژەو، دیسان بە خودا لەو پوژەو کە ئەوێ عەرزێ پیغەمبەر (بروودی
خودای لەسەر بێت) کردوو هەتا ئەمڕۆ هیشتا بە قەستی درۆم نەکردوو، وە
نومێدم هەیه کە تاماوم خودا بێ پارێژی. جا خودای گەرەو سەرور ئەم
نایەتە ناردە خوارەو:

{لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى الثَّيِّبِ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوا فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ - ۱۱۷/۹ - ۱۱۹}.

واته: خودای گه‌وره بارانی په‌حمه‌ت و ته‌وبه‌ی داباراندا به‌سه‌ر پی‌غه‌مبه‌رو کو‌چکاران و یاری‌ده‌ده‌راندا، نه‌وانه‌ی که‌له‌و کاته‌ ناسک و نه‌هاته‌دا شو‌ین پی‌غه‌مبه‌ر که‌وتن، پاش نه‌وه که‌ نزیک بوو دلی تاقم‌ی له‌وان لا‌بدا له‌ ږینگ‌ی په‌یره‌وی، وه‌ پاش نه‌وه هم‌ دیسان خودای گه‌وره سه‌ره‌نجام له‌ باره‌ی نه‌و وورده‌ خه‌یال‌اته‌وه نه‌وانی به‌خش‌ی و بارانی می‌ه‌رو په‌حمه‌ت و ته‌وبه‌ی ږژاندا به‌ سه‌ریاندا، ه‌ه‌رو ته‌وبه‌ی قه‌بوول‌ کردو په‌حمه‌تی ږژاندا به‌سه‌ر نه‌و س‌ی که‌سه‌ موس‌ول‌مانه‌دا که‌ پاش خ‌ران له‌لایه‌نی پی‌غه‌مبه‌ره‌وه‌و فه‌رمووی پی‌یان: ه‌ه‌سته‌ ب‌ږو ه‌ه‌تا ب‌زان‌ین خودا چی‌ ده‌فه‌رمو‌ی له‌باره‌ی دواکه‌وتنی ت‌و‌وه‌، وه‌ نه‌م س‌ی که‌سه‌ له‌و ماوه‌یه‌دا ته‌واو په‌ری‌شان بوون، ه‌ه‌تا وایان لی‌ ه‌ات که‌ نه‌م زه‌وی یه‌یان له‌سه‌ر ته‌نگ بوو به‌و ه‌ه‌موو گو‌شاده‌یه‌وه که‌ ه‌ه‌یه‌، وه‌له‌ گیانی خ‌ویان ج‌ا‌رس بوون وه‌ باوه‌ږی پ‌استیان ه‌اته‌ سه‌ر نه‌وه که‌ پشت‌و په‌نا ه‌ه‌ر خودایه‌و پاس‌ارو په‌نا له‌ ق‌ا‌ری خودا نی‌یه‌ مه‌گ‌ر له‌لای خودا خ‌وی! سه‌ره‌نجام خودا به‌که‌ره‌م و نه‌وازش‌ی خ‌وی ده‌رگ‌ای ته‌وبه‌و به‌خش‌ش و عه‌ف‌وی خ‌وی پ‌ی نیش‌ان دان، وه‌ نه‌وانیش پ‌وویان کرده‌ ق‌ا‌پی که‌ره‌می خوداو ته‌وبه‌یان کرد، به‌پ‌استی خودای گه‌وره ته‌وبه‌ قه‌بوول‌ که‌ره‌و می‌ه‌ره‌بان و به‌ره‌حم و به‌به‌زه‌یی یه‌. نه‌ی که‌سان‌ی که‌ خ‌اوه‌نی نی‌مان‌ن! نه‌ی موس‌ول‌مانینه‌! نه‌ی ب‌رواد‌ارینه‌! ته‌ق‌وای خودا بکه‌ن و ه‌ه‌میشه‌ له‌ خودا ب‌ترس‌ن، وه‌ به‌دل‌و به‌گیان و به‌گوف‌تارو به‌کردار ه‌ه‌میشه‌ بیک‌ن به‌ پیشه‌ له‌گه‌ل‌ پ‌یاو پ‌استان و پ‌استال‌و پ‌استگو‌یاندان‌ن! که‌عب (رم‌ای خودای لی‌بیت) گو‌تی: به‌ خودا به‌لامه‌وه‌ له‌ ژیا‌نما گه‌وره‌ترین به‌ه‌ره‌و نازو نی‌عه‌ت و خه‌لات و به‌خش‌ش که‌ خودای گه‌وره به‌خش‌یب‌یتی به‌ من یه‌که‌م نه‌ویه که‌ ه‌یدایه‌تی داوم بو‌ قه‌بوول‌ کردنی نایینی نی‌سلام و دووه‌میش نه‌ویه که‌ نه‌و پ‌وژه‌ قسه‌ی پ‌استم ع‌رزی ح‌زرت کرد له‌ په‌حمه‌تی خوداوه‌ بوو که‌ در‌وم له‌ خ‌زمه‌تیا نه‌کرد، نه‌گینا خ‌وا نه‌خواست‌ه

منیش وهك درۆكه‌ره‌كان به فه‌تاره‌ت ده‌چووم ئه‌وه‌تانی خودای گه‌وره له
ئایه‌تی قورئاندا خراپ‌ترین هه‌ره‌شه‌و گه‌ره‌شه‌ی ئی کردوون، له شانیا‌ندا
ده‌فه‌رموی:

{سَيَخْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ
رَجِسٌ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ - ۹۵/۹ - ۹۶}.

واته: کاتی ئیوه گه‌رانه‌وه بو‌لای ئه‌و ناپاکانه به درۆ به‌گه‌رمی
سویندی گه‌وره گه‌وره‌تان بو‌ ده‌خۆن و ده‌لین: ئیمه بۆیه نه‌هاتین بو‌ ئه‌م
غه‌زای ته‌بووکه چونکه عوززمان هه‌بوو، ئه‌و سویندانه‌ش بۆیه ده‌خۆن که
ئیه‌و گله‌یی یان ئی نه‌که‌ن و وازیان ئی بینن، ئیه‌و واز له‌وانه بینن و لۆمه‌یان
مه‌که‌ن، به‌پراستی ئه‌وانه ناپاکن له دلداو له بیرو باوه‌را نه‌سویندیان پراستی
نه‌به‌گله‌یی و سه‌ره‌نشست بیر ده‌که‌نه‌وه وه‌جیگای پاشه‌ پۆژیان دۆزه‌خه
له‌سزای کرده‌وه نابارو ناشیرینه‌کانیا‌ندا، ئه‌وانه سویندی درۆتان بو‌ ده‌خۆن
بو‌ ئه‌وه که ئیه‌و لییان پازی بن، جا ئه‌گه‌ر ئیه‌وش لییان پازی بن به‌پراستی
خودا لییان پازی نابێ، چونکی ئه‌وانه له‌پڕی ده‌رچوون و له یاسای حه‌ق
به‌ده‌رن و خودایش پازی نابێ له کۆمه‌لی له پیده‌رچوو (ش/ت).

له‌گیرانه‌وه‌یه‌کا: ئیتر له‌وه به‌دواوه موسولمانان ده‌نگیان دابیری له
گه‌لماندا، وه من ماوه‌یه‌کی زۆر له‌سه‌ر ئه‌و حاله‌ مامه‌وه هه‌تا ته‌واو سه‌خه‌تی
کردم، وه‌له هه‌موو شتی گرن‌گتر به‌لامه‌وه ئه‌وه بوو که له‌وماوه‌یه‌دا خوا
نه‌خواسته بمرم و هه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ر بیئت) نویژ له‌سه‌ر ته‌رمه‌که‌م نه‌کا،
یا خود هه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ر بیئت) بمری و من له‌سه‌ر ئه‌و حاله‌ته بمی‌نمه‌وه
له ناو خه‌لکاو که‌س قسه‌م له‌گه‌ل نه‌کاو هه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ر بیئت) نویژم
له‌سه‌ر نه‌کا، تا خودای گه‌وره - له‌کاتی سێ‌یه‌کی دوا‌یی ی شه‌ودا گیرابوونی
ته‌وبه‌ی ئیمه به‌ سه‌رووش ده‌نیژی بو‌ پیغه‌مبه‌ری خۆی، له‌و ده‌مه‌دا هه‌زه‌ت
(دروودی خودای له‌سه‌ر بیئت) له‌لای ئوممو سه‌له‌مه‌ ده‌بی، ئوممو سه‌له‌مه ئافره‌تیکی
زۆر باش بوو له‌م کاره‌ی مندا قسه‌ی خیری زۆر ده‌کردو گه‌لی مه‌به‌ستی بوو،

جا پیغه‌مبەر (دیودی خودای لسه‌ر بیت) ده‌فهرموئ: ئەه‌ی ئوممو سه‌له‌مه‌! خودا ته‌وبه‌ی که‌عبی گیرا کرد ئەه‌ویش (رمزای خودای لیبیت) ده‌لئ: بۆ هه‌والی بۆ نه‌نیرم و ئەم مژده‌ خوشه‌ی بده‌م! ده‌فهرموئ: ئاخر به‌م شه‌وه‌ ده‌بن به‌ ژیر پیی خه‌لکه‌وه‌و خه‌لکه‌که‌ تابه‌یانی خه‌وتان ئی ده‌زپین! جا کاتئ پیغه‌مبەر (دیودی خودای لسه‌ر بیت) نویژی به‌یانی ده‌کا هه‌والی قه‌بوول کردنی ته‌وبه‌ (له‌لایه‌نی خودای گه‌وره‌وه‌) له‌سه‌ر ئیمه‌ به‌ موسولمانان راده‌گه‌یه‌نئ. هه‌زرت (دیودی خودای لسه‌ر بیت) عاده‌تی وابوو له‌حاله‌تی خوشی و شادی دا پووی وه‌ک مانگی چا رده‌ ده‌دره‌وشایه‌وه‌و خه‌رمانه‌ی ده‌دا:

به‌سییری سووره‌ی ته‌وبه‌ خودایه‌!

بئ ته‌وبه‌ نه‌پۆین بۆ نه‌و دنیا به‌

ته‌وبه‌یه‌کی ساخ دل زاخا و بدا

په‌ره‌ی گول ناسا پۆج نارا و بدا

سایه‌ی په‌حمه‌ت تاجی سه‌ریان بئ!

نالای ناسایش کالای به‌ریان بئ

قه‌بوول که، خواجه! زوو به‌ده‌ست و برد!

وه‌ک گه‌لی یوونس ته‌وبه‌ی گه‌لی کورد

له‌ گه‌ل نه‌وانا نیمه‌ش به‌ په‌حمه‌ت

هه‌ش که له‌ گه‌ل نوسمه‌تی هه‌زرت

(نووری) به‌قسه‌ هه‌یج به‌هه‌یج نا بئ

سپیکاری ساف بئ مایه‌ی نا بئ!!،،

مه‌دوی گله‌یی له‌ واعیز زۆره‌

گوایه‌ قسه‌ی و کاری دوو جوړه:

قسه‌ی شیرینه‌و په‌فتا ری شوړه‌

نه‌ سالی سیبهره‌و نه‌ خوړی خوړه‌

نهم جوړه‌ په‌فته‌ش پیشه‌ی دوو موړه‌

که دلی وه‌کوو دوو چاوی، کۆره!
 نورس! له تاوان بن سه‌رهو نۆره
 پیتزت گرتوووه وه‌ک کورکی بۆره!
 ده‌هیش ده‌کووتی له تۆبه‌و مۆبه
 وه‌ک ده‌هۆلکووتی شایس ناو هۆبه

(۱۱) سووره‌تی یوونس : (سورة یونس)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱- عَنْ صُهَيْبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (مُتْلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: {لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْخُسْفَىٰ وَزِيَادَةٌ} قَالَ: إِذَا دَخَلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ نَادَىٰ مُنَادٌ إِنَّ لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ مَوْعِدًا. يُرِيدُ أَنْ يُنْجِزَ كُمُوهَ. قَالُوا أَلَمْ يُبَيِّضْ وُجُوهَنَا وَيُنْجِئَنَا مِنَ النَّارِ وَيُدْخِلَنَا الْجَنَّةَ. قَالُوا بَلَىٰ. قَالَ فَيُكْشَفُ الْحِجَابُ قَالَ فَوَاللَّهِ مَا أَعْطَاهُمْ شَيْئًا أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنَ النَّظَرِ إِلَيْهِ. رواه الترمذي ومسلم في الإيمان^(۱).

له صوهه‌یبه‌وه (خوای لێ رازی بن) ده‌لی: له‌باره‌ی فهرمووده‌ی خودای
 گه‌وره‌وه:

{لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْخُسْفَىٰ وَزِيَادَةٌ - ۲۶/۱۰}.

واته: نه‌وانه‌ی چاکه‌یان کردوو به‌ ده‌سمایه‌ی ده‌ستیان سه‌ره‌پای نه‌و
 هه‌موو پاداشت و به‌شو باره‌ی که خودا بو‌یانی داناوه مه‌قام و پایه‌یه‌کی له
 هه‌موو نازو نیعمه‌تی به‌رز تریشیان بو‌پراوه‌ته‌وه، که نه‌وه‌یه له‌و دنیا شاد
 ده‌بن به‌ خزمه‌تی خودای خو‌یان و بی به‌ش نابن له‌ دیتنی. ده‌لی: له‌ باره‌ی
 نه‌م نایه‌ته‌وه چه‌زده‌ت (برووی خودای له‌س‌ر‌یت) فهرمووی: کاتی به‌ هه‌شتی یه‌کان
 له‌ به‌هه‌شتا سه‌قامگیربون، چارکیش چارده‌دا به‌ ناویاندا: نه‌ی دانیشتوانی

(۱) مسلم. ایمان: ۴۴۸، ۴۴۹. ترمذی. صفة الجنة: ۲۵۵۲.

بههشت! بهلینیکتان لهسەر خودایه، خودا دهیهوئ بۆ تانی جئ بهجئ بکا. ئەوانیش دەلین: ئەی پەروردگاری ئیمه! چ پاداشیکی ترممان ماوه، ئەی ئەوه نییه که پووت سپی کردوین و له ناگری دۆزهخ پزگارت کردوین و له بههشتا داتناوین ئیتەر چی ترممان ماوه لهسەر تو؟! فەرمووی (برودی خودای لاسرینت): ئەوجا خودا پەردەئ شکۆمەندیی لهسەر پووی خۆی لادەداو بههشتی یەکان به چاوی سەر تەما شای خودای خۆیان دەکەن، دەسا بهزاتی خودا هەموو ئەو بهخشش و خەلاتانەئ که هەتا ئەو کاتە خودا لهوهو پیئش به خشیویتی بهوان هیچیان وهکوو ئەوه خۆش و خۆشهویست نییه لهلایان که دەنواپن بۆ ئەو زاتە! (ت/م):

هەر چاکه چاکه لای خوا وون نابن

مایهئ نه دینن خواس بن چوون نابن

قال الله تعالى: - {أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ، لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ - ۱۰/۶۲-۶۴}.

واته: ئاگاداربنا! دۆستانی خودا، خۆشهویستانی خودا، که بریتین لهو کهسانهئ که باوهپی کامل و تهواویان هیهو له خودا دوترسن و پاریز دهکەن و له کوفرو بئ دینی و شتی خراب، ئا ئەم بههرهوه رانه دهگەنه مهقام و پایهیهکی واک و ترس و بیمیان له غهیری خودا له هیچ شتیکی تر نامین و خەم و خەفت له هیچ شتی ناخۆن، چونکه سهرومال و منال و ههست و نهستیان دهنه دهست خودا، جا هەر کاتی بهنده باشهکانی خودا گهیشته ئەم پایهئ ویلایهت و خۆشهویستی و دۆستایهتی یه ئیتەر مژده و مزگیننی خۆش له هەموو لایهکهوه دادهبارئ به سهریاندا، هەم له ماوهئ ژيانی دنیا دا به هۆی پۆشن بوونهوهئ چاوو دل و دهرهون و موکاشهفاتئ پۆحی یهوه، یا بههۆی خهو و شتی واوه، هەم له پۆژی قیامهتا بههۆی فریشتهئ پهحمهتهوه که دین و خهبریان پئ دهن که ئیوه ئیتەر به هەموو جوړئ پزگار بوون و

که‌وتنه خوئشی و کامه‌پانی و به‌ختیاری ئیجگاری‌یه‌وه، ئه‌وه‌ی که برپا رمان داوه بۆ ئه‌هلی ویلایه‌ت، بۆ دۆستانی خوا گشتی را سته‌و هه‌قه‌و دیته‌ جی و فه‌رمووده‌ی خودایه‌و ناگوژی گه‌یشتن به‌ پایه‌ی موژده‌ وهرگرتن گه‌یشتنه‌ به‌ پله‌و پایه‌یه‌کی هه‌ره‌ گه‌وره‌ له‌لای خودا، گه‌یشتنه‌ به‌ ئاواتی هه‌ره‌ گه‌وره‌.

۳۹۱۷- قَالَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ مِصْرَ سَأَلْتُ أَبَا الدَّرْدَاءِ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى (لَهُمُ الْبَشَرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا) فَقَالَ مَا سَأَلَنِي عَنْهَا أَحَدٌ غَيْرَكَ إِلَّا رَجُلٌ وَاحِدٌ مُنْذُ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ مَا سَأَلَنِي عَنْهَا أَحَدٌ غَيْرَكَ مُنْذُ أُنْزِلَتْ هِيَ الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ يَرَاهَا الْمُسْلِمُ أَوْ تُرَى لَهُ. رواه الترمذي والحاكم وصححه^(۲).

پیاویکی خه‌لکی میصر گوتی: بۆ ئه‌م ئایه‌ته‌ (لهم البشرى في الحياة الدنيا) پرسیارم له‌ ئه‌بو ده‌ردا کرد، گوتی: ئه‌وه‌تی ئه‌م ئایه‌ته‌م له‌ پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای له‌سهر بیئت) پرسیه‌وته‌وه‌، تو‌ نه‌بی که‌سی تر له‌ منی نه‌پرسیوه‌ته‌وه‌، هه‌زه‌تیش (درودی خودای له‌سهر بیئت) که‌ لییم پرسی فه‌رمووی: ئه‌وه‌تی ئه‌م ئایه‌ته‌ دابه‌زیوه‌، تو‌ نه‌بی، که‌سی تر لیمی نه‌ پرسیه‌وته‌وه‌ فه‌رمووی: ئه‌و موژده‌و مزگینی یه‌ی که‌ له‌م ئایه‌ته‌دا باس کراوه‌ بریتی یه‌ له‌ خه‌ونی باش، که‌ موسولمان خوی له‌ خه‌ودا ده‌یدینی، یا که‌سیکی تر له‌ خه‌ونا بۆی ده‌بینی! (ت/حاکم:ص).

۳۹۱۸- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ لَمَّا أَغْرَقَ اللَّهُ فِرْعَوْنَ قَالَ آمَنْتُ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي آمَنْتُ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ. فَقَالَ جِبْرِيلُ: يَا مُحَمَّدُ فَلَوْ رَأَيْتَنِي وَأَنَا أَخُذُ مِنْ حَالِ الْبَحْرِ فَأَدُسُّهُ فِي فِيهِ مَخَافَةً أَنْ تُذْرِكَهُ الرُّحْمَةُ. رواه الترمذي بسند حسن. نسأل الله حسن الحال آمين^(۳).

(۱) صحیح عند الحاکم.

(۲) حسن عند الترمذی.

ئیبینو عەبباس (رمزای خودای ئیبنیت) گوتی: پیغه‌مبەر (بروودی خودای لەسەر بیئت) فەرمووی: کاتێ خودا فیرعه‌ونی نوqm کرد له ناو دەریادا، له‌و دەمه‌دا فیرعه‌ون گوتی: آمَنْتُ اَللهُ لَا اِلَهَ اِلَّا الَّذِي آمَنْتُ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ: واته: باوه‌رم هینا به‌و خودایه که نه‌وه‌ی ئیسرائیل ئیمانیان پێی هیناوه‌و هیچ خودایی نییه‌ ئه‌و نه‌بی جوبرائیل (بروودی خودای لەسهرین) فەرمووی: ئه‌ی موحه‌مه‌دا! بریا له‌و کاته‌دا چاوت لیم ده‌بوو که چون قوړو لیته‌ی ناو ده‌ریاکه‌م ده‌خنیه ناو ده‌می مه‌بادا به‌ر په‌حمه‌تی خودا بکه‌وی به‌ هۆی گوتنی ووشه‌ی (لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ) وه (ت-س/ح) داوای گوزهرانیکی خو‌ش و باش له‌ خودا ده‌که‌ین.

(۱۲) سووره‌تی هوود: (سورة هود)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {أَلَا إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُغْلِبُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ - ۵/۱۱}.

واته: ئاگاداره! ئه‌ی پیغه‌مبهری خو‌م! به‌راستی ئه‌و بێپروایانه‌ سینه‌ی خو‌یان هه‌لده‌ سوو‌پێنن بۆ ئه‌وه که خو‌ بشارنه‌وه له‌ تو‌ یا خودای تو، به‌لام ئه‌وه بێ سووده، بێدار بن له‌وکاته‌دا که خو‌یان داده‌پوشن به‌به‌رگ و نوینی نووستنیان خودای گه‌وره‌ ئاگای له‌ نه‌ینی و ئاشکرایان هه‌یه ده‌زانێ چی له‌ ناو دلیاندا هه‌یه و ئاگای له‌ چاکه‌ و خراپه‌یان هه‌یه و خودا هیچی ئی وون نابێ، قسه‌ی سه‌ر زارو خه‌یالی ناو دل بۆ ئه‌و چون یه‌که.

۳۹۱۹- سَمِيعُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ فَقَالَ: أُنَاسٌ كَانُوا يَسْتَحْيُونَ أَنْ يَتَخَلَّوْا فَيُفَضُّوا إِلَى السَّمَاءِ، وَأَنْ يُجَامِعُوا نِسَاءَهُمْ فَيُفَضُّوا إِلَى السَّمَاءِ، فَتَزَلَّ هَذِهِ الْآيَةُ. رواه البخاري^(۱).

(۱) بخاري. تفسير: ۴۶۸۱، ۴۶۸۲، ۴۶۸۳.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا - (٧/١١)}.

۳۹۲۰- عَنْ أَبِي رَزِينٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيْنَ كَانَ رَبُّنَا قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ خَلْقَهُ؟ قَالَ كَانَ فِي عَمَاءٍ مَا تَحْتَهُ هَوَاءٌ وَمَا فَوْقَهُ هَوَاءٌ وَخَلَقَ عَرْشَهُ عَلَى الْمَاءِ. رواه الترمذي. بسند حسن (۲).

ئەبو پەزىن (خوداى لى پەزى بىت) گوتى: گوتم: ئەي فرستادەي خودا! خودا
لە پيش ئەو دا كە ئەم دروستكراوانەي خوڤى دروست بكا خوڤى لە كوڤ
بوو؟ فەرمووى: خودا ھەربوو ھەر خوڤى بوو ھەس، لە پاشدا بارەگاي
خوڤى دروست كردوو ھەسەر ئاو دايناو! (ت س/ح) ئىبنولئەشیر (پەزى خوداى

لن یب) له (النهاية في غريب الحديث والأثر) دا ده‌فهرموئ: (العماء السحاب) واته: عه‌ما هه‌وره، به پئی ئه‌م رافه‌یه واته‌ی فهرمووده‌که ئاوا‌ی ئی دئ: خودا له ناو هه‌وردا بووه‌و، سه‌رو ژیری با (هه‌وا) بووه‌! وه ده‌فهرموئ: ئه‌بو عوبه‌ید (خودای لن پانی بیت) ده‌فهرموئ: که‌س نازانی ئه‌و هه‌وره چۆن بووه‌! بۆیه به‌نده‌ش ده‌لیم:

جی‌که‌س وا جی‌که‌س هه‌لخایس‌کانه

جی‌ئ‌س جلیت‌بازی‌س شو‌ره سوارانه،

که‌ رسوار له‌م رانی‌ه هه‌م خو‌س و که‌س

سه‌ر له‌ جی‌ئ‌س پانی‌ه و پانی له‌ جی‌ئ‌س سه‌رس!

۳۹۲۱- عن ابن عمر (رضي الله عنهما): سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ يَدْثُو الْمُؤْمِنُ مِنْ رَبِّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَضَعَ عَلَيْهِ كَنَفُهُ فَيَقْرَرُهُ بِذُنُوبِهِ: تَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا ثُمَّ يَقُولُ يَا رَبِّ أَعْرِفْ مَرَّتَيْنِ. فَيَقُولُ أَنَا سَتَرْتُهَا عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا وَأَنَا أَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ ثُمَّ يُعْطَى صَحِيفَةً حَسَنَاتِهِ وَأَمَّا الْآخَرُونَ أَوْ الْكُفَّارُ فَيُنَادَى بِهِمْ عَلَى رُءُوسِ الْأَشْهَادِ (هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ). رواه الشيخان^(۲).

ئیب‌نو عومه‌ر (رم‌زای خودایان لیب‌یت) ده‌لئ: به‌ گوی‌ی خو‌م ژنه‌و‌تم له‌ پی‌غه‌مبه‌ر (سرو‌دی خودای له‌سه‌ر بیت) ده‌یفه‌رموو: له‌ پو‌ژی قیامه‌تا، موسو‌لمان له‌ خودای خو‌ی نزیک ده‌بی‌ته‌وه، به‌ره‌نگی‌کی وا خودا له‌ په‌نا‌ی خو‌یدا دا‌لده‌ی ده‌داو له‌ په‌نا‌ی په‌رده‌ی می‌ه‌ره‌بانی خو‌یدا ده‌پو‌شی، هه‌تا خه‌ل‌کی ده‌شتی مه‌حشر چا‌ویان ئی نه‌بی، ئه‌وجا خودا یه‌که‌ یه‌که‌ پئی پی‌ ده‌نی له‌ گونا‌هه‌کانی: پئی ده‌فهرموئ: ئایا پی‌ ده‌نی‌یت له‌م گونا‌هه‌و له‌و گونا‌هه‌ که‌ کردو‌تن؟ به‌نده‌که‌ش گشت جارئ له‌ باتی جارئ دو‌وجار له‌ سه‌ریه‌ک ده‌لئ: به‌لئ ئه‌ی خودای من! پی‌یان ئی ده‌نیم‌و له‌ دنیا‌دا ئه‌م تا‌وا‌نانه‌م هه‌موو کردو‌ن، ئیتر به‌نده‌که‌ ده‌ترسئ و ده‌حه‌په‌سئ و له‌ دلی خو‌یا ده‌لئ: سه‌رم تیا ده‌چئ، جا

(۲) تجرید البخاری / ۲ ل / ۱۵۲ / ۱۰۵۸ / ۲۴۴۱ ، ۴۶۸۵ ، ۶۰۷۰ ، ۷۵۱۴ . مسلم . توبه: ۶۹۴۶ .

خودا دەفەرموی: مەترسە، من لە جیهاندا ئەم گوناھانەم بۆ پۆشیویت ئەوا ئەمپۆکەش لێت خۆش بووم لەو گوناھانە، لە پاش ئەمە نامەى کردەوه باشەکانى دەدەنە دەستی پراستى، ئەمە حالى موسولمانە، بەلام ئەوانى تر - واتە: کافىرو بى بىرواکان - جا پکیش لە بەرچاوى شایەتەکانى کردەوهکانیان بانگەواز هەل دەداو دەلى: -

{هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ أَلَّا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ - ۱۸/۱۱}.

واتە: ئا ئەمانە بوون کە درۆیان بە دەم خوداوه دەکرد، بزانی کە ئەفرین و لە عەت و سزای سەختى خودا بۆ سەتەمکارانە (ش).

۳۹۲۲ - عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ اللَّهَ لَيَمْلِكُ لِلظَّالِمِ حَتَّىٰ إِذَا أَخَذَهُ لَمْ يَفْلِتْهُ. قَالَ ثُمَّ قَرَأَ (وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ). رواه الشيخان والترمذي^(۱).

ئەبو موسا (رمزى خودای لى بىت) لە حەزەرەتەوه (درودى خودای لەسر بىت) دەفەرموی: لە راستى دا خودا تاماوهیى مۆلەتى پیاوی زۆردارو سەتەمکار دەدات و تا ماوهیى جەوى بۆ شل دەکات هەتا بزانی دەگەریتەوه یانا، لە وانەکانى پۆژگار پەندو ئامۆژگارى وەردەگرى یانا، بەلام کە کاسەپربوو ئەوسا قورپتى دەگرى ئیتر قوتا رى نابى! ئینجا پیغەمبەر (درودى خودای لەسر بىت) ئەم ئایەتەى خویندەوه: -

{وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ - ۱۰۲/۱۱}.

واتە: ئاوهها پاش مۆلەت و ماوهیى، خودای تۆ سزای سەخت دەنیرى و قارو خەشم و غەزەب دەگرى لە خەلکى ئەو وولات و دیهاتانە کە زۆرو سەتەم و ناھەقى و بى پەواىی لە ناویاندا پەرە دەستینى و دەلى ی گوندو شارەکان سەرچەم بوون بە زۆردارو سەتەمکار! وهلى لە مەکرى خودا ئەمین

(۱) تجرید البخارى / ۴ / ۴۵۰ رقم: ۱۶۶۷ / ۴۶۸۶. مسلم. بر وصلة: ۶۵۲۴.

مہبن، چونکہ بہ را سستی کاتئِ خودا قورتمی زالم دہگری پشوی دہبری،
نیئشی باشی پی دہگہیہنئ و پرسی دہبری! (ش/ت):
زولم و زور و ناہقئ نہوہن بلاوو باون

دانا لہ بن باکس خوا ھھوو واقئ ووپمان!

۳۹۲۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يَرْحَمُ اللَّهُ
لَوْطًا، لَقَدْ كَانَ يَأْوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ، وَلَوْ لَبِثْتُ فِي السَّجْنِ مَا لَبِثْتُ يُوسُفُ ثُمَّ أَكَانِي
الدَّاعِيَ لِأَجَبَتِهِ. رواه الشيخان^(۵).

ئہو ہورہیرہ (خودای لہ رازی بیت) گوتی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہ سر بیت)
فہرمووی: پرحمہتی خودا لہ لووت پیغہمبہر بن لہ سہرچی ئہساسئ
فہرموویہتی:

{قَالَ لَوْ أَنِّي بِيَدِي قُوَّةٌ أَوْ آوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ - ۸۰/۱۱}.

واتہ: حہزہتی لووت پاش نائومید بوون لہو نامہردانہ فہرمووی:
کاشکی من خوم ھیزیکم ببوایہ، ھہتا چارہی ئہم بن شہرمی و نامہردی و
زیادہروی ئیوہمہ پی بکردایہ، یاخود لہ پەنای زاتیکی تہواناو بہ ھیزدا،
دہبووم؟! خو ئہو لہ راستی دا لہ پەنای زاتیکی تہواناو بہ ھیزدا بوو کہ
خودای گہورہیہ، لہ لایہکی تریشہوہ، ئافہریم بو حہزہتی یووسف، بو
خوی و بو سہبرو خوگرتنی، بہراستی مہردو یہسہبرو ئازاو بہ پشوو بوو،
ئہوہبوو کہ پاشا ناردی بہ شوینی دا کہ بچی بو لای، ئہو مہردانہ لہ
بہندیخانہ دہرنہچوو، وہ پەلہی نہکرد، وھویستی لہ پیشدا بی سہلمینئ کہ
ئہو بہ نارہوا بہندکراوہ، بویہ بہفروستادہکە ی پاشای فہرموو: برؤ عہرزی
پاشا بکہ فرمان بدا ئہو ژنانہ کہ دہستی خوین لہت و پەت کرد لہ گہل ژنی
وہزیردا، لہ کاتی دہعوہتہکەدا، کوین بکاتہوہو لییان پیرسی: حالی ئہوان
چون بوہو حالی منیش چون بوہو؟ تا پاک و پیس دہربکہوی بو ھہوو لای،

(۵) بخاری. تفسیر: ۴۵۳۷، ۴۶۹۴. مسلم. ایمان: ۵۲۸۰، ۲۸۱.

ئەوسا مەن دیم بۆلای پاشا ئەنجا پیغەمبەر فەرمووی: وەئێ ئەگەر مەن لە جینگەئێ ئەو بوومایەو ئەوەندەئێ ئەو وا زۆر لە بەندیخانە دا بمایەتەو هەر کە دەهاتن بە دوامدا گورج بە بێ چەندو چوون دەچووم لە گەلیان بۆلای پاشا! (ش).

۳۹۲۴- (ب - ۱ - ز - ۴۳ - ل - ۱۸۵ - ف - ۹) (۱).

۳۹۲۵- عَنْ أَبِي الْيَسْرِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ أَتَنَى امْرَأَةً تَبْتَاعُ ثَمْرًا فَقُلْتُ لَهَا: إِنَّ فِي الْبَيْتِ ثَمْرًا أَطْيَبَ مِنْهُ. فَدَخَلْتُ مَعِيَ فِي الْبَيْتِ فَأَهْوَيْتُ إِلَيْهَا فَقَبَّلْتُهَا فَأَتَيْتُ أَبَا بَكْرٍ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ قَالَ اسْتَرْ عَلَى نَفْسِكَ وَتُبَّ وَلَا تُخَيِّرْ أَحَدًا. وَتُبَّ إِلَيَّ اللَّهُ فَلَمْ أَصْبِرْ فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ. فَقَالَ: أَخَلَفْتَ غَارِيًّا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فِي أَهْلِهِ بِمِثْلِ هَذَا. حَتَّى تَمْنَى أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ أَسْلَمَ إِلَّا تِلْكَ السَّاعَةَ حَتَّى ظَنَّ أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ الثَّارِ. قَالَ وَأَطْرَقَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) طَوِيلًا حَتَّى أَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ (أَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفَا مِنَ اللَّيْلِ) إِلَى قَوْلِهِ (ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ). قَالَ أَبُو الْيَسْرِ فَأَتَيْتُهُ فَقَرَأَهَا عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ أَصْحَابُهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلِهَذَا خَاصَّةٌ أَمْ لِلنَّاسِ غَامَّةٌ؟ قَالَ: بَلَى لِلنَّاسِ غَامَّةٌ. رواه الترمذي بسند حسن. نَسَّالَ اللَّهُ السَّرَّ وَحَسَنَ الْحَالَ وَالْمَالَ آمِينَ (۷).

ئەبولەيسەر (خودای لە پازی بێت) گوئی: ژنی هات بۆ کەم خورما بکڕی، گوتم: لە ژوورەو خورمای باشتی ئێ یە، ئەویش لە گەلما هاتە ژوورەو منیش دەستیەک بۆ یێردو ماچم کرد، لە پاشا پەشیمان بوومەووە بۆ ئەم مەسەلە یە لە ئەبو بەکرم پرسی، گوئی: پازی خۆت بپۆشەو قسە بۆ کەس مەکەو لە لای خودا تەو بە بکە، منیش ئۆقرەم ئێ هەنگیرا هەتا لە پیغەمبەر پرسی، فەرمووی (دەودی خودای لەسەر بێت): ئاوا چاودێری نامووسی خێزانی جەنگاوەرو تیگۆشەر لە پینگەئێ خودا دا دەکەئێ! گوئی: ئەوەندە پەشیمان

(۱) تقدم برقم: ۹ / ۳۲۹ مجلد اول / ل / ۱۸۵.

(۷) حسن عند الترمذي.

بوومه‌وه به‌پاده‌یه‌کی وا خۆزگه‌م خواست که له‌وه‌وپیش ئیسلام نه‌بوومایه و له‌پاش ئه‌و کاته موسولمان ببومایه ته‌نانه‌ت گومانم وابوو که بووم به‌دۆزه‌خی! جا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌س‌ر بیته) تاوێ پاماو ماتبوو هه‌تا خودا ئه‌م ئایه‌ته‌ی به‌سرووش بۆینارد: {وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِّنَ اللَّيْلِ} تا کۆتایی ئایه‌ت، که‌ رافه‌ی له‌به‌رگی یه‌که‌ما له‌ زنجیره‌ چل و سێ دا، له‌ فهرمووده‌ی نۆه‌ما رابورد، ئه‌و جا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌س‌ر بیته) ئایه‌ته‌که‌ی بۆم خوینده‌وه، یارانیشی عه‌رزیا‌ن کرد: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ئه‌م بېریاره‌ هه‌ر بۆ ئه‌م وایه، یا بۆ هه‌موو که‌سیکی تریش وایه؟ فهرمووی: نه‌ه، هه‌ر بۆ ئه‌م وانی یه، به‌لکوو بۆ گشت که‌سێ وایه (ت - س/ح).

۱۲) سووره‌تی یووسف (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ)

سورة يوسف (عليه السلام)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قال الله تعالى: {وَكَذَلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِن تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَى آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَى أَبَوَيْكَ مِن قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ - ۱۲/۶}.

واته: چۆن خودا تۆی هه‌لبێژارد بۆ ئه‌و خه‌وه‌ جوانه‌ ئاو‌هه‌ایش هه‌لت ده‌بێژێ و ده‌تکا به‌زاناو داناو فی‌ری قسه‌ی به‌رزو نامه‌ پیرۆزه‌کانته‌ ده‌کا و شاره‌زای تو‌یژینه‌وه‌و لیکدانه‌وه‌ی باشت ده‌کا، وه‌ به‌هره‌ له‌سه‌ر به‌هره‌ ده‌ی‌ژێنێ به‌سه‌رتا، وه‌ک پیغه‌مبه‌رایه‌تی و دارایی، هه‌روه‌ک له‌ کاتی خۆی دا به‌هره‌یه‌کی زۆری دابوو به‌ باپیره‌کانته‌ که‌ ئیبراهیم و ئیسه‌حاق بوون، خودای تو‌زاناو داناوه‌، ده‌زانی شانی به‌نده‌ی خۆی چی هه‌لده‌گری.

**ئىبنو عومەر (خودايان لى پازى بىت) لى ھەزرەت ھە دەفەر موئ (سېودى خوداى
لەسر بىت): مەردى كۆرى مەردى كۆرى مەردى كۆرى مەردى، كە خۆى و
باوبايرى مەردو بەرئىز بوون ئەوە يوسفى كۆرى يەعقوبى كۆرى ئىسحاقى
كۆرى ئىبراھىمە (ب/ت).**

٣٩٢٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَى النَّاسِ أَكْرَمَ قَالَ أَكْرَمُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَثْقَاهُمْ. قَالُوا: لَيْسَ عَنْ هَذَا نَسْأَلُكَ. قَالَ: فَأَكْرَمُ النَّاسِ يُوسُفُ بْنُ النَّبِيِّ اللَّهِ ابْنُ نَبِيِّ اللَّهِ ابْنِ خَلِيلِ اللَّهِ. قَالُوا: لَيْسَ عَنْ هَذَا نَسْأَلُكَ. قَالَ: فَعَنْ مَعَادِنِ الْعَرَبِ نَسْأَلُونِي. قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ: فَخِيَارُكُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُكُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقَّهُوا. رواه البخاري^(٧).

ئەبوو ھورەيرە (خودای ئى پازى يىت) گوتى: لە پىڭغەمبەر (سەددى خودای لەسەرىيەت) پرسىار كرا: كام كەس گەورەتر و بەرپز ترە؟ فەرمووى: گەورەترینيان لەلای خودای گەورە ئەو كەسەيە كە زۆرتر لە خودا بترسى! . عەرزىان كرد: مەبەستمان ئەوە نىيە. فەرمووى: دەى گەورەترینيان بە پشتەى نەسەب و بنەچە و رەسەن نامە يوسسە، كە خۆى پىڭغەمبەرى خودايە، باوكى پىڭغەمبەرى خودايە، باپىرەشى پىڭغەمبەرى خودايە، با پىرە گەورەيشى دۆستى خودايە! گوتيان: لەمەيش ناپرسىن. فەرمووى: ديارە لە بنەچەى بنەمالە و خانەدانەكانى عەرەب پرسىار دەكەن كە وەك كان وان؟ عەرزىان كرد: بە ئى مەبەسمان ئەوانە، فەرمووى: دەى ئەو كەسانەتان كە لەسەردەمى پيش ھاتنى ئا يىنى ئىسلامدا با ش بووبن، ھەر ئەوانيش لەسەردەمى

(١) بخاري. تفسير: ٤٦٨٨.

(۲) بخاری. تفسیر: ۴۶۹۹.

ئیسلامه‌تی دا باش ده‌بن، به مهرجی شاره‌زای ئایین بین و به جوانی په‌فتاری پی بکه‌ن! (ب).

۳۹۲۸- قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَعَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ. قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ}.
قال عكرمة: هَيْتَ لَكَ بِالْحُورَانِ هَلُمَّ. وقال ابن جُبَيْر: تعاله. رواه البخاري^(۳).

خودای گه‌وره له قورئانی پیروژدا دا ستانی هه‌ز ئی کردنی زلیخا له هه‌زه‌تی یووسف ده‌گیریتته‌وه ده‌فه‌رموی:

{وَعَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ. قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ - ۲۳/۱۲}.

واته: زلیخا ئاگری ئه‌شق و ئه‌قیننی زوری بو هیئا، به‌ره به‌ره به عیشه‌و ناز دلی پاده‌گرت و یوسفی (به قسه‌ی خوش و به گفتی شیرین) ده‌کرده خوی، تا ته‌واو مرخی ئی خوش کردو بریاری دا که کاتی ئه‌وه هاتوو له په‌نایه‌کا، له کوپیکی تایبه‌تی ئاشقانه‌دا کولوکوی دلی خویان دامرکینن، هات دهرگا له‌سه‌ر دهرگا دایخست، له‌سه‌ر خوی و یوسف و پیی گوت: فه‌رموو ده‌ی زووبه بایککه‌وه، باده‌ی دلداری نوش کهین! ئه‌ویش مه‌ردانه‌گوتی: من و کاری خراپیان نه‌گوتوو، په‌ناده‌گرم به خودا له شتی وانا شیرین عیکرمه (خودای ئه‌ پازی بیت) ده‌لی: وشه‌ی (هیت لک) به زمانی هه‌ورانی یانی: زوو وه‌ره، ئیبنو جوبه‌یریش ده‌لی: واته: خیراوه‌ره (ب).

قال الله تعالى: {ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعَ شِدَادٍ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَحْصِنُونَ - ۴۸/۱۲}.

واته: پاش ئه‌و هه‌وت ساله‌هه‌وت سالی ناهه‌مواری قاتی دینه‌پیشه‌وه، هه‌موو ئه‌و پزق و پزیه‌ی هه‌لتان گرتوووه داتان ناوه بو ئه‌و ساله‌گرانیا نه‌هه‌مووی ده‌خۆن، که‌می نه‌بی له‌وه‌ی ده‌یشارنه‌وه بو تووی کشتوکال (یابو کاتی قاته‌سال).

(۳) ذكره البخاري تعليقا في التفسير بين الرقيمين: ۴۶۹۱ و ۴۶۹۲. سورة يوسف.

۳۹۲۹- قَالَ عَبْدُ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ قُرَيْشًا لَمَّا أَبْطَلُوا عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِالْإِسْلَامِ قَالَ: اللَّهُمَّ اكْفِنِيهِمْ بَسَنَ كَسَنَ يُوسُفَ فَأَصَابَتْهُمْ سَنَةٌ حَصَّتْ كُلُّ شَيْءٍ حَتَّى أَكَلُوا الْعِظَامَ حَتَّى جَعَلَ الرَّجُلُ يَنْظُرُ إِلَى السَّمَاءِ فَيَرَى بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا مِثْلَ الدُّخَانِ قَالَ اللَّهُ (فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ) قَالَ اللَّهُ (إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ) أَفَيَكْشِفُهُمْ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَقَدْ مَضَى الدُّخَانُ وَمَضَتْ الْبَطْشَةُ. رواه الشيخان^(۴).

عەبدوللأ (خودای ئی بازى بىت) گوئى: هۆزى قورەيش ذرهنگ ئىسلام بوون و هەتا ماوه‌یى ملیان نەدەدا بە پیغەمبەر (دروودى خودای لەسر بىت) ئەویش فەرمووی (دروودى خودای لەسر بىت): خودایە! تۆ لەباتى من چارى ئەمانە بکە و بە حەوت سال قات و قبرى (وەکوو حەوت سألە گرانی یەكەى کاتى یوسف) یارمەتیم بدە بە سەریانان ئیتر تووشى قاتوو قبرى یەكی وەهابوون هەر مەپرسە، قبرى خستە هەموو شتیکیان، تەنانت لە برسانا ئیسقانیان دەخواردو لەبەر بى هیزى و برسیتى پیاو چاوى پێشکەو پێشکەى دەکردو کە تەماشای ئاسمانى دەکرد لە بەرچاوى تەم و دووکه‌لى دەکرد، جا خودای گەورە ئەم ئایەتەى دابەزاند:

{فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ - ۱۰/۴۴}.

جا تۆ چاوه‌ری ئەو پۆژەیه بکە، کە لەبەر بى بارانى تەم و مژو تەپو توژیکی رەشى بەد رەزا لە چەشنى دوو کەل پووی ئاسمان دا دەگرئ عەبدوللأ دەلى: مەبەست لەم دوخان و تەم و دووکه‌له لەم ئایەتەدا ئەمە بوو کە من پوونم کردەوه، وە ئەمەیش وەکوو گوتم پووی داو لە کاتى خۆیدا پۆیشت، چونکە خودا لە پاش ئەم ئایەتەوه پوونى دەکاتەوه کە کەمى ئەو سزاو تۆلەیان لە سەر لادەبرئ بەلام دیسان تى هەل دەچنەوه و دەست دەکەنەوه بە لاسارى و ناعالی وەکوو دەفەرموئ:

^(۴) تجريد البخارى / ۱ / ل ۴۹۲ / رقم: ۵۸ تجريد = ۱۰۰۷ فتح. اطرافه: ۱۰۲۰، ۴۶۹۲، ۴۷۶۷، ۴۷۷۴،

۴۸۰۹، ۴۸۲۰، ۴۸۲۱، ۴۸۲۲، ۴۸۲۳، ۴۸۲۴، ۴۸۲۵. مسلم. صفات المنافقين: ۶۹۹۷، ۷۰۰۱.

{إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ - ۱۵/۴۴}.

واته: نیتمه له‌به‌ر تۆ بوواره‌سان دان

که‌چس چوونه‌وه سه‌رخووس ناسه‌ردان!

جا ئەمه مه‌عنای وایه که ئەو سزاو عه‌زابه‌یه که له‌م ئایه‌ته‌دا باس
کراوه هه‌تا ماوه‌یی له‌سه‌ریان لاده‌چئو دیسان ده‌گه‌پێنه‌وه سه‌رباری به‌ره
بۆریان و هه‌مدیسان خودا سزاکه‌یان بۆ ده‌نیرێته‌وه، وه‌ک له‌ دوا ئەم
ئایه‌ته‌شه‌وه ده‌فه‌رمووی:

{يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنتَقِمُونَ - ۱۶/۴۴}.

واته: هه‌ر خۆیان زیان ده‌که‌ن وا بپیارمان دا که له‌ پۆژی به‌دردا تۆله‌ی
به‌رو دوايان ئی بستین و هه‌لمه‌تی گه‌وره‌یان بۆ به‌رین و جه‌زه‌به‌یان به‌دین و
ته‌مّ خواریان بکه‌ین عه‌بدوللّا گوتی: جا ئەمه مه‌عنای وایه که ئەو سزاو
عه‌زابه‌ تاماوه‌یی له‌سه‌ریان لاده‌چئو دیسان ده‌ست ده‌که‌نه‌وه به
خراپه‌کردن و دیسانه‌وه سزاکه ده‌گه‌پێته‌وه سه‌ریان، جا چۆن شتی وا له
قیامه‌تا پوو ده‌دا، له‌ قیامه‌تا سزاکه هات تا ته‌واو نه‌بی لاناچئ، یا هه‌ر
لاناچئ، له‌سه‌ر ئەم پاشیه‌ دیاره به‌طشه‌و هه‌لمه‌ته گه‌وره‌که‌یش وه‌ک
مه‌سه‌له‌ی دوخان و ته‌م و دووکه‌له‌که پووی داوه مه‌به‌ست لی‌ی غه‌زای
به‌دربووه‌و ئه‌ویش پابووردوو! (ش).

۳۹۳۰ -> (ب-۶ ز-۱۳ ل-۲۴۵ ف-۱ + ف-۲) + (ب-۶ ز-۱۲ ل-

۲۴۲ ف-۵) (۵).

لێره‌دا ئەم پتری یه‌ی هه‌یه: فما بعث الله نبيا الا في ذروة من قومه:

واته: ئیتر له‌ دوا لووت خودا هه‌ر پێغه‌مبه‌ریکی ده‌نارد سه‌رگۆلی هۆزه‌که‌ی
خۆی بوو، که ده‌بوون به‌ پشت و په‌نا بۆی.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ - ۱۱۰/۱۲}.

واته: بابئ برواکانی ئەم چەرخی بایی نەبن بەو مۆلەتە ی بەوان دراوه، چونکه کافرەکانی چەرخیەکانی پێشوویش تا ماوێهکی زۆر مۆلەت یان دراو دوژمنایەتی ی پێغەمبەرەکانیان دەکرد، هەتا رادەیی ئەو پەڕەبەرانی بئ هیوا دەبوون لەو کە قسەیان کاریان لی بکا، یاخود بئ ئومید دەبوون لەو کە یا رمەتی یان لەلای خوداوه بۆ بئ و گومانی کافرەکان هاتە سەر ئەو ئەو پێغەمبەرانی دروێان لەگەڵ دا کراوه... جا لەم تەنگو چەلەمەیدا کوتوپر لەلای خوداوه، یارمەتی یان بۆ هات و ئەوانە ی کە خودا خوا ستی لەسەر پزگاربوونیان بووبئ پزگاربوون و باقی مەندەکیان بە فەتارەت چوون چونکی ئەوانە تاوانباربوون، وە سزای ئێمەش کە پووی کردە تاوانباران ئێتر ناگەڕێتەو تا پەلی خۆی نەوێشینی.

عوروه (خودای لی پازی بیت) گوتی: بە عایشە ی پوورم گوت: ئایا ئەم، ووشە یە لەم ئایەتەدا بە (کذبوا) دەخوینرێتەو بەبئ گیراویی یا بە (کذبوا) دەخوینرێتەو بە شەددە ی ذالەکە؟ گوتی (کذبوا) دەخوینرێتەو بە شەددە، گۆتم: دە ی خۆ پێغەمبەرەکان سوور لییان پوون و ئاشکرا بووه کە ھۆزەکانیان تەکزیبیان دەکەن واتە: باوەریان پئ ناکەن و بە دروێان دەخەنەو کەواتە کە ی ئەو (ظن) و گومانە؟ عایشە گوتی: بەلئ، بە گیانی خۆم سوور ئەو یان دەزانی، پیم گوت: خۆ ئەویش ئەقل نایگرئ کە بلین پێغەمبەرەکان گومانی ئەو یان بۆ پەیدا بووه کە خودا دروێ لەگەڵدا کردوون؟! گوتی: پەنا بە خودا لە بەدگومانی وا، پێغەمبەرانی بە دوورن لە باوەری واو بە خودای خوێان و شتی وا لە پێغەمبەرانی ناو شیتەو، گۆتم: ئە ی ئایەتە کە مەعنای چییە؟ گوتی: مەبەست لەم گومانە بە پەڕەوکانی پێغەمبەرەکانە لە لایەنی پێغەمبەرەکانەو لەسەر ئەم شیوہ یە: لە پیش دا ھەنئ لە ھۆزی پێغەمبەرەکان باوەرو ئیمان دەھینن بە خودا و پێغەمبەرانی،

وهدبن به پهیرهوانی نهوان، ههتا له دوایی دا دهر دو ئازارو مهینهتیاں دریزه دهکیشتی و نه صهرهت و سههرکهوتن دوا دهکهوئی، بهرا دهیهکی وا که پیغه مبهرهکان نا ئومید دهن له ئیمانیهتیاںی نهو که سانه که ههتا ئیستا ئیمانیاں نههیناوه له هوزهکانیاں، سههرپای نهوهیشه گومانی نهوهیشیاں بو پهیدا دهبی که پهیرهوهکانیشیاں باوهریان پییاں نهماوه، جا لهو کاته ناسکهداو لهو حالی پهريشانی و جانبازی یه دا خودا سهریان دهخاو یارمهتی یان بو دهنیری! (ب).

١٤) سوورهتی رعد : (سورة الرعد)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٣٩٣١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: (وَنُفِضْلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ) قَالَ الدَّقْلُ وَالْفَارِسِيُّ وَالْحَلْوُ وَالْحَامِضُ^(١).

نهبو هورهیره (خودای لێ بازی بێت) گوئی: پیغه مبهه (درودی خودای لسهه بێت) له شانی نهه فهرمایشتهی خوادا که فهرموویهتی:
{وَنُفِضْلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ - ٤/١٣}.

واته: نهه باخ و پهزو شینایی و دارو درهخته جوړاو جوړانه ههه چهنده گشتیاں له یهک ئاو ئاوده درین و له یهک زهویدا دهپوین کهچی له کهل نهوهیشدا بهرهکانیاں جیا جیا یه له پهنگو بوو تام و لهزهت و چیژو شیوهه قهوارهه شهکل و کات و گهلی شتی تردا، وه بازیکیانمان باشترو خوشتر کردوه له بازیکی تریان. گوئی: ههزهت لهبا رهی نهه ئایهتهوه فهرمووی: وهک قهسپ و خهستهوی، وهک شیرین و ترش (ت-س/ح).

٣٩٣٢- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما) قَالَ: أَقْبَلْتُ يَهُودُ إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) فَقَالُوا يَا أَبَا الْقَاسِمِ أَخْبِرْنَا عَنِ الرَّغْدِ مَا هُوَ؟ قَالَ: مَلَكٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُوَكَّلٌ

(١) رواه الترمذي بسند حسن.

بِالسَّحَابِ مَعَهُ مَخَارِيقُ مِنْ نَارٍ يَسُوقُ بِهَا السَّحَابَ حَيْثُ شَاءَ اللَّهُ. فَقَالُوا فَمَا هَذَا الصَّوْتُ الَّذِي نَسْمَعُ؟ قَالَ: زَجْرُهُ بِالسَّحَابِ إِذَا زَجَرَهُ حَتَّى يَنْتَهِيَ إِلَى حَيْثُ أَمَرَ. قَالُوا: صَدَقْتَ. رواهما الترمذي بسندین حسنین. نَسَّالَ اللَّهُ حَسَنَ الرَّوَايَةِ آمِينَ^(۱).

ئیبینو عه‌بباس (خودایان لى پازى بىت) گوتى: جووله‌كه‌كان هاتن بو لای پیغه‌مبهر (درووى خودای لى‌سهر بىت) گوتیان: ئه‌ی ئه‌بولقاسم! پیمان بلئى ره‌عد (واته: هه‌وره‌گرمه = هه‌وره‌تریشقه) چیه؟ فه‌رمووی: فریشته‌یه كه له فریشته‌كان ناوی ره‌عده، هه‌ورئ پئى سپێردراوه، گورزێكى ئاگرینی پئیه، هه‌ورئ پئى ئى ده‌خوړئ، بو ئه‌و شوینانه‌ی خودا بیه‌وئ، گوتیان: ئه‌دى ئه‌و گرمه‌یه چیه كه ده‌یبیستین؟ فه‌رمووی: ئه‌وه ده‌خوړتته هه‌وره‌كه تا بپروا بو ئه‌و شوینانه‌ی كه فه‌رمانی پئى كراوه بچئ بو ئه‌وئ، گوتیان: راست ده‌كه‌ی (ت-س/ح).

۱۵) سووره‌ئى نىبراھیم (درووى لى بى): (سورة إبراهيم (عليه السلام))

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۹۳۳- عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) قَالَ أَتَى رَسُولُ اللَّهِ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِقِنَاعٍ عَلَيْهِ رُطْبٌ فَقَالَ مَثَلُ كَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ تُؤْتِي أَكْلَهَا كُلُّ حِينٍ يَأْذَنُ رَبُّهَا. قَالَ هِيَ النَّخْلَةُ (وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ) قَالَ هِيَ الْحَنْظَلُ. رواه الترمذي^(۱).

ئهنه‌س (خوای لى رازى بىن) گوتى: هه‌ئى پووتاب (واته: ته‌په‌ خورما) یان له‌سهر سه‌له‌یئ بو پیغه‌مبهر هیئا (درووى خودای لى‌سهر بىت) فه‌رمووی: {مَثَلُ كَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ تُؤْتِي أَكْلَهَا كُلُّ حِينٍ يَأْذَنُ رَبُّهَا - ۲۴/۱۴ - ۲۵}.

^(۲) رواه الترمذي بسند حسن.

^(۱) سكت عنه الشارح. راجع صحيح مسلم رقم: ۷۰۲۹-۷۰۳۳ وصحيح البخاري رقم: ۶۱.

واته: نمونه‌ی ووشه‌ی جوان و ووتاری خیردارو قسه‌ی خیر وه‌کوو دره‌ختیکی پاکی جوانی بۆشناخی به‌رداری سایه‌دار وایه، که بنه‌که‌ی به‌ره‌که دریزه‌ نه‌ستووره‌کانیه‌وه دامه‌زرا بی له بنی عه‌رزداو لقه‌کانیشی به‌رزوه بووبن و پۆیی بن به‌ئاسماندا، بای سه‌فای په‌حمه‌ت هه‌میشه ده‌یان له‌رینیتیه‌وه دم به‌دم ده‌که‌شینیه‌وه تازه ده‌بنه‌وه، وه ئه‌م دره‌خته نازداره به‌ری خۆی ده‌دا به‌شایسته‌گان و موسته‌حه‌ققان، له هه‌موو کاتی‌کا به‌فه‌رمانی خودای خۆی. هه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ر بیت) فه‌رمووی: ئه‌وه دار خورمایه فه‌رمووی:

{وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ - {٢٦/١٤}

وه نمونه‌ی ووشه‌و ووتاری پیس و قسه‌ی خراپیش وه‌کوو دره‌ختیکی پیسی بی سوود وایه، که نه‌به‌ری هه‌بی و نه‌سیبه‌ر، هه‌ر که ده‌ستت بۆیبرد به‌ئاسانی هه‌ل ده‌که‌نری، چونکی په‌گ و پیشه‌ی دانه‌کو تاوه به‌ ناخی زه‌ویدا، به‌لکوو به‌حال و ناخال خۆی گرتووه به‌ چینی سه‌رووی عه‌رده‌وه، وه شایسته‌ی ئه‌وه نییه که پایه‌دار بی له عه‌رزدا فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سه‌ر بیت) ئه‌وه‌یش گووژالک‌یه (ت).

۳۹۳۴- => (ب-۱ ز- ۲۲۴ ل- ۵۸۰ ف-۱)^(۲).

له‌گه‌ردا ئه‌مه‌ی پتره: گفته‌ی (ت) ئاوايه: ئه‌م ته‌وفیق و ته‌سبیت و دامه‌زراندن له‌سه‌ر ئیمان‌ه له‌ گو‌پدا ده‌بی، له‌وکاته‌دا که فریشته‌کان پنی ده‌لین: خودای تو کیه؟ ده‌لیت: خودای من یه‌زدانی پاکه ده‌لین: دین و نایینت چیه؟ ده‌لیت: دین و نایینم ئیسلامه ده‌لین: پیغه‌مبه‌رت کیه؟ ده‌لیت پیغه‌مبه‌رم موحه‌مه‌ده (دروودی خودای له‌سه‌ر بیت).

(۲) تقدم برقم: ۱ / ۱۱۴۵ مجلد اول / ل- ۵۸۰ چاپی په‌که‌م

قال الله تعالى: {أَلَمْ تَر إِلَى الَّذِينَ بَدَلُوا نِعْمَةَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ، جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ - ۲۸/۱۴ - ۲۹}.

واته: ئایا ته ماشا ناکه‌ی که چۆن ئەو سێلەو پێ نەزان و بەدەنمه‌کانه له جیاتی ئەوه‌ی که سوپاسی خودا بکەن لەسەر بەهره‌و نازو نیعمه‌ته‌کانی ده‌چن ناسوپاسی ئەو ده‌کەن و به‌رابەر به‌چاکه‌و به‌هره‌کانی خوا خراپه‌و به‌دەنمه‌کی و بێ ئەمه‌کی ده‌کەن، هەر به‌خۆشیان ده‌سبه‌ردار نابن، به‌لکوو هۆزو خزم و گهل و که‌سوکاری خۆشیان تووشی فه‌لاکه‌ت و فه‌رتنه‌و مالویرانی ده‌کەن، وه به‌ره‌و خانه‌ی ویرانی ناو ناخی ئاگری دۆزه‌خ له‌گه‌ل خۆیاندا ده‌یانبه‌ن وه ئەو جیگه‌ خراپ و ناخۆش و به‌ده‌ ده‌کەن به‌ مۆلگه‌ی خۆیان و ئەوان!

۳۹۳۵- قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) هُمْ كُفَّارُ أَهْلِ مَكَّةَ. رواه البخاري^(۳).

ئیبنا عه‌بباس (خۆشنودی خودایان ئیبن) ده‌یگوت: ئەوانه‌ی لهم ئایه‌ته‌دا باس کراون بێ بپرواکانی خه‌لکی مه‌که‌ بوون (ب).

۳۹۳۶- عَنْ مَسْرُوقٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: ثَلَاثُ عَائِشَةٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) هَذِهِ الْآيَةُ (يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ) قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَيْنَ يَكُونُ النَّاسُ يَوْمَئِذٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ عَلَى الصَّرَاطِ. رواه الترمذي. نَسَّالَ اللَّهُ كَامِلَ الْإِسْلَامِ. آمِينَ^(۴).

مه‌سروق (خودای ئی بن پازی بیته‌) گوتی: عایشه (خودای ئی پازی بیته‌) ئەم ئایه‌ته‌ی خۆینده‌وه:

{يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ - ۴۸/۱۴}.

واته: ئەو تۆله‌ سه‌ندنه‌ و له‌و پۆژده‌دا که ئەم زه‌مینه‌ی که‌وا ئیستا ئیوه‌ له‌سه‌ری ده‌ژین ده‌گوێی و ده‌کرێ به‌زه‌مینیکێ تر، هه‌روه‌ها ئاسمانیش

^(۳) بخاری. تفسیر: ۴۷۰۰.

^(۴) مسلم. صفات المنافقین: ۶۹۸۷. ترمذی. تفسیر القرآن: ۳۱۲۱.

ده‌گوپئی و ده‌بئی به ئاسمانیکی تر، له‌و پۆژهدا هه‌موو سه‌ر له‌ گوپ ده‌رده‌هینن و خواه ئاده‌میزاد و خواه په‌ری گرد ده‌بنه‌وه بو حیساب و لیپرسینه‌وه‌ی خودایی مه‌سروق گوئی: عائیشه که ئهم ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه گوئی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! له‌کاتی له‌ حظه‌ی گوپینه‌که‌دا ئهم خه‌لکه ده‌چن بو کوئی و له‌کوئی ده‌بن؟ فه‌رمووی: له‌سه‌ر پردی صیراط ده‌بن! (ت/م).

١٦) سوره‌تی حیجر : (سورة الحجر)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٣٩٣٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ فِي تَفْسِيرِ هَذِهِ الْآيَةِ (رُبَّمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ) قَالَ: إِذَا أَخْرَجَ أَهْلُ التَّوْحِيدِ مِنَ النَّارِ وَأَدْخِلُوا الْجَنَّةَ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ. رواه الترمذي في الإیمان^(١).

ئهبو هوریره (خودای لێ هاری بێت) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (دیویدی خودای لێ سه‌ر بێت) له‌ رافه‌ی ئهم ئایه‌ته‌دا:

{رُبَّمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ - ٢/١٥}.

واته: له‌ پۆژی ژینه‌وه‌دا گه‌ ئی جار ئهم ناپیاو و نامه‌ردانه‌ی که ئیستا به‌بێ باکانه‌ کوفری خودا ده‌که‌ن زۆر به‌که‌ساسی و به‌په‌رۆشه‌وه ده‌لێن: خۆزگه‌ ئیمه‌ش له‌ جیهاندا هه‌ست و هۆش و گوشتمان ببوایه‌و وه‌ک ئهم خودا پێداوانه‌ موسولمان بووینایه‌و پۆژمان نه‌گه‌یشتیایه‌ به‌م پۆژه‌ ره‌شه‌! هه‌زه‌ت له‌ رافه‌که‌یدا فه‌رمووی: کاتی که ده‌سته‌ی خودا په‌رست (که‌ناودارن به‌ ده‌سته‌ی تاکپه‌رست و ئه‌هلی ته‌وحید) له‌ ئاگر ده‌رده‌هینرێن و ده‌یانبه‌ن بو به‌هه‌شت و ببوایه‌وان خویان به‌ته‌نها له‌ دۆزه‌خا ده‌میننه‌وه ئه‌وجا کافران خۆزگه‌ به‌ موسولمانان ده‌خوازن و له‌عه‌زه‌تا به‌هه‌سه‌ره‌ته‌وه ده‌لێن: بریا ئیمه‌ش وه‌ک ئهم خودا په‌حم پێ کردووانه‌ له‌ کاتی خۆیدا موسولمان ده‌بووین، ئیسته‌ پزگارمان ده‌بوو (ت).

^(١) سکت عنه الشارح.

۳۹۳۸- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: كَانَتْ امْرَأَةٌ حَسَنَاءَ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ تُصَلِّي خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَكَانَ بَعْضُ الْقَوْمِ يَتَقَدَّمُ حَتَّى يَكُونَ فِي الصَّفِّ الْأَوَّلِ لِئَلَّا يَرَاهَا وَيَسْتَأْخِرُ بَعْضُهُمْ حَتَّى يَكُونَ فِي الصَّفِّ الْمُؤَخَّرِ فَإِذَا رَكَعَ نَظَرَ مِنْ تَحْتِ إِبْطَائِهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ (وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُتَفَقِدِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُتَأَخِّرِينَ) ^(۱).

ئیبنو عەبباس (خوشنودی خودا لە خۆی و بابی) دەلی: ئافەرتی هەبوو، ئیجگار جوان بوو، ژنیکی گەلی باش بوو، لە پشتی پیغەمبەرەوه (دروودی خودای لەسەربیت) نوێژی جەماعەتی دەکرد، جا هەندێ کەس وە پیش دەکەوتن و دەچوونە پیزی یەکەمەوه هەتا ئەو ژنە نەبینن نەبادا تووشی نەزەر و پوانینی حەرام و ناپەرەوا بن، هەندێ کەسی تریش وەپاش دەکەوتن و دەچوونە ریزەکانی پاشەوه! جا لەکاتی پوکووع بردن و چەمینەویدا لە ژێر بنبالیانەوه بە گۆشە ی چاوتە ماشای ژنەکیان دەکرد، جا خودا بۆ هۆشیاری کردنەوه ی ئەم دوو تاقەمییەوه بۆ پەسنی پیشینان و سەرکۆنە ی پاشینان، ئەم ئایەتە ی ناردە خواری:

{وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُتَفَقِدِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُتَأَخِّرِينَ - ۲۴/۱۵}.

واتە: بەراستی ئێمە ئاگامان لە پیشینان و پاشینانتانە (ت - خودای ناز ی بن).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ - ۴۴/۱۵}.

واتە: دۆزەخ حەوت دەرگای هەیە، هەر دەرگایەکیان بەشیکی دیاری کراوی هەیە، لەو کافرو لەرێدەرچوانە، بەپێی بەدبەختی خۆیان لەو دەرگایەوه دەچنە دۆزەخەوه.

۳۹۳۹- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لِحَبْنَمِ سَبْعَةُ أَبْوَابٍ بَابٌ مِنْهَا لِمَنْ سَلَّ السَّيْفَ عَلَى أُمِّي أَوْ قَالَ عَلَى أُمِّ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ^(۲).

^(۱) مسکوت عنه عند الترمذی.

^(۲) رواه الترمذی بسند غریب (شرحه).

ئیبینو عومەر (خودای لى پازى بىت) گوتى: پیغه مبهەر (درودى خودای لى سىر بىت) فەرمووی: دۆزەخ حەوت دەرگای هیه، دەرگایەکیان بۆ ئەو کەسانە هیه کە چەك هەل دەرگەن لە ئۆمەتی من یافەرمووی: کەشیر هەل دەرگەشەن لە ئۆمەتی موحەممەد (ت-س/ غەریب).

۳۹۴- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ. ثُمَّ قَرَأَ (إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ). رَوَى هَذِهِ الثَّلَاثَةُ التِّرْمِذِيُّ^(۴).

ئەبو سەعید (خودای لى پازى بىت) گوتى: حەزەرەت (درودى خودای لى سىر بىت) فەرمووی: خۆتان پیاڕیزن لە فیراسەت و تیروانینی موسولمانی پاک، چونکە ئەو بە نووری خودای گەورە دەنواپۆ و لەبەر تیشک و وورشەى خودای سەرنجى شت دەدا، لەبەر ئەوە پەى بە گەئى شتى ووردو نەینى دەبا ئینجا ئەم نایەتەى خۆیندەو:

{إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ - ۷۵/۱۵}.

واتە: بەراستی لەم داستان و کارەساتەدا چەن نیشانەو بەلگەئى هیه لەسەر تەوانایی خوداو لەسەر تۆلەسەندنى سەختی، بەتایبەت بۆ ئەو کەسانە کەبە ووردی سەرنجى پروداوەکانى جیهان دەدەن و بەچاوی دل و بە نووری ئیمان و بەتیشکی باوەر لە ژین و بوون و لە پووێپەڕەى بوونەوهر تى دەپوانن (ت - سەنەد غەریب).

قال الله تعالى: {وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسِلِينَ - ۸۰/۱۵}.

واتە: یەزدانی پاک دەفەرموێ: بەراستی ئەو گەلە کەناویان دەبرێ بە ئەصحابو لحیجر، کە هۆزى ئەموودن، کەباوەریان بە حەزەرەتى صالح پیغه مبهەر نەکردو بەدرویان خستەو بە مەعنا ئەو نامەردانە هەموو پیغه مبهەرەکانیان بەدرۆ خستۆتەو.

^(۴) رواه الترمذي بسند غريب (شرحه).

۳۹۴۱- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ لِأَصْحَابِهِ: لَا تَدْخُلُوا عَلَى هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ إِلَّا أَنْ تَكُونُوا بَاكِينَ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا بَاكِينَ فَلَا تَدْخُلُوا عَلَيْهِمْ أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَهُمْ^(۵).

ثیبینو عومەر (خودایان لئ پازی بیت) ده‌ئێ: له غەزای تەبووکا پیڤه‌مبەر (سروودی خودای لەسەر بیت) بە یارانێ خۆی فەرموو: مەپۆنه ناو شوپنه‌وارو شوپن هه‌واری ئەم گەله‌ دوا بپاوه‌وه، مەگەر بەگریانه‌وه، خو ئەگەر گریان‌تان نەده‌هات ئەوا مەپۆنه ناو وولاته‌کیان، مەبادا بەسەر هاته‌ ناخۆش و پڕ ناسۆره‌که‌ی ئەوان له‌ ئیوه‌ش روو بدات! (ش).

۳۹۴۲- وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَمَّا نَزَلَ الْحِجْرَ أَرْضَ ثَمُودَ فِي عَزْوَةٍ ثَبُوكَ أَمْرَهُمْ أَنْ لَا يَشْرَبُوا مِنْ بَيْرِهَا، وَلَا يَسْتَقُوا مِنْهَا فَقَالُوا قَدْ عَجَّئْنَا مِنْهَا، وَاسْتَقَيْنَا. فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَطْرَحُوا ذَلِكَ الْعَجِينَ وَيُهْرِيقُوا ذَلِكَ الْمَاءَ. رواهما البخاري في بدء الخلق ومسلم في الزهد وزاد. وأمرهم أن يستقوا من البئر التي كانت تردّها الناقة.

دیسان ئەو (خودای لئ پازی بیت) گوئی: له غەزای تەبووکدا، کاتی پیڤه‌مبەر (سروودی خودای لەسەر بیت) گە‌یشته‌ خاکی حیجر که‌ وولاتی هۆزی ئەمووده‌ له‌وی دابه‌زی و لای دا و فەرمانی بە‌هاو‌پێیانی کرد: که‌ نه‌له‌ناوی بیره‌که‌ی بخۆنه‌وه‌ نه‌ ناوی ئی بگرن، ئەوانیش عەززیان کرد: ساخۆ هه‌ویریشمان پێ شیلاره‌وه‌ ناویشمان ئی هه‌لگرتوه‌وه‌! ئەویش فەرمانی پی کردن: که‌ هه‌ویره‌که‌ فێده‌نه‌ به‌ر ووشره‌کانیان و ئاوه‌که‌یش بپێژن (ش = ب + م) گێرانه‌وه‌ی (م = موسلیم) ئەم پسته‌یه‌ی پتره‌: به‌لام فەرمانی پی کردن که‌له‌و بیره‌ ئاوبگرن که‌ کاتی خۆی ووشره‌که‌ی صالح پیڤه‌مبەر (سروودی خودای لەسەر بیت) ناوی ئی ده‌خواره‌وه‌.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَائِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمِ} ⇒ (ب/هـ ۸۱/ف ۱).

^(۵) بخاری. احادیث الانبیاء: ۳۲۸۰. مسلم. زهد: ۷۲۹۰.

۳۹۴۳- ⇒ (ب-۱ ز-۷۲ ل-۲۴۷ ف-۴) + (ب-۵ ز-۸۱ ل-۲۹۳ ف-۱ + ف-۲)^(۷).

۳۹۴۴- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) (الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ) قَالَ: هُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ، جَزْءُوهُ أَجْزَاءٌ، فَأَمَّنُوا بِبَعْضِهِ وَكَفَرُوا بِبَعْضِهِ. رواه البخاري^(۸).

ثیبنو عبباس (خودای لی پازی بیت) له ته‌فسیری ئهم ئایه‌ته‌دا:
{الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ - ۹۱/۱۵}.

واته: وه‌ئینزارتان ده‌که‌م به‌وینه‌ی ئهو سزایه‌ی که په‌وانه‌مان کرد بو سهر ئهو کافرانه‌ی که قورئانیان به‌ش به‌ش کردبوو گوتی: مه‌به‌س له‌م ئایه‌ته‌ خاوه‌ن نامه‌کانه، واته: گاوو جوله‌که‌کانه، نه‌مانه قورئانیان به‌ش به‌ش کردبوو، ههرچی پیک و موافیقی کتیبی خو‌یان بوو باوه‌ریان پی ده‌کرد، وه‌ههرچی به‌دلیان نه‌بوايه حاشایان لی ده‌کرد (ب).

۳۹۴۵- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى (لَتَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ، عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ) قَالَ: عَنْ قَوْلٍ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. رواه الترمذي^(۹).

ئهنه‌س (خوای لی رازی بی) گوتی: له ته‌فسیری ئهم ئایه‌ته‌دا:
{فَرَزَكَ لَتَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ، عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ - ۹۲/۱۵-۹۳}.

واته: سویندم به‌ خودای تو که تو‌ی په‌روه‌ده کرد هه‌تا پی ی که‌یاندی، پرسیار ده‌که‌ین له‌و کافرانه‌یه‌که به‌یه‌که له‌و کرده‌وانه که له دنیا‌دا ده‌یکه‌ن گوتی: له رافه‌ی ئه‌مه‌دا چه‌زه‌ت (سرو‌دی خودای لسه‌ر بیت) فه‌رمووی: له‌باره‌ی ووشه‌ی پیروزی (لااله الا الله) وه پرسیاریان لی ده‌کری (ت).
قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَاَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ - ۹۹/۱۵}.

^(۷) تقدم برقم: ۴ / ۴۷۲ تسلسل / ۷۲ مجلد اول + مجلد خامس / تسلسل / ۸۱ رقم: ۳۱۲۰/۱.

^(۸) بخاري. تفسير: ۴۷۰۵.

^(۹) بخاري. تفسير: ۴۷۰۵.

واته: به‌نده‌یی و عیباده‌تی ساخ بکه بو پهره‌ردگاری خوت به‌رده‌وام هه‌تا مردن، هه‌تا کاتی مهرگو و ئاکام، که شتی‌که ناشکراو دیارییه و هه‌قه و راسته و به‌قه‌ی نووکی دهرزی گومانی تی‌دا نیه.

۱۰- قال سالم بن عبدالله: اليقين الموت. رواه البخاري^(۱۰).

سالمی کوپی عه‌بدوللا (خودای من پازی بیت) گو‌تی: مه‌به‌ست له (اليقين) له‌م ئایه‌ته‌دا مهرگو و مردنه (ب) به‌بو‌نه‌ی ئه‌م ووشره‌ی هو‌زی ئه‌مووده وه ئه‌م چه‌ن شیعره‌تان پیشکەش ده‌که‌م، وه پیشکەشی ده‌که‌م به‌گه‌لی فه‌له‌ستینی برا، خودا دهرووی په‌حمه‌تی خویمان لی بکاته‌وه:

يا شعب ثورة الحجارة المسومات في

عينيك ما في عين امتي من التأسف
على قريب خائب قد لاذ بالتأفف
أغرس العدو بالأذى من كثرة التسوف
على عدو غاشم قد داس بالتعجرف
كل القيم، بلا حياء ما، ولا تخوف!
حتى شمت ما يدل أنهم أقارب
بعضهموا لبعضهم، نحن وهم أجانِب
كأنكم ونحن في دار معا نحارب
عدونا المشترك الخبيث أو نضارب!
فسد في وجهي جميع الدرب غير واحد
هو الرجا لنا كما هو الغنا لحاقد...:
يا من ترى النمال في جوارها الدجس كما
ترى الشمس والنجوم الزهر في جو السما

^(۱۰) بخاري. تفسیر: ذكره تعليقا في باب (واعبد ربك حتى يأتيك اليقين. سورة الحجر بعد رقم /

یاسمن لاجل ناقة دمرت قوماً كاملاً
 الا ترى الاذن الذي قد عم شعبي شاملاً
 اليس فيهم مؤمن كلف فوق الطاقة
 او طفلة يتيممة برينة كالناقة!
 اليس فيهم شيخة امرت بالبر بها
 لانها قد آمنت مع قومها ببرها!
 يا ارحمًا من كل راحمين رحماك المنى
 لكل مظلوم، وقهرك المنى لمن جنى

المترجم - كركوك - ۱۹۸۹/۸/۱۵

(۱۷) سوره‌تی نه‌حل : (سورة النحل)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۹۴۷- (ب-۱ ز- ۱۸۰ ل- ۴۹۰ ف- ۲)^(۱).

قال الله تعالى: {وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَى أَرْدَلِ الْعُمُرِ - ۷۰/۱۶}.

واته: هی واتان هه‌یه که زۆر پیر ده‌بێ و وه‌کی مندالی وورده سال و په‌تیاره‌ی ئی دێ و به‌ره به‌ره هه‌رچی زانیوه هه‌چی له بیر نامینێ و به‌مه ده‌گوترێ: ئه‌رزه‌لولوعومر، واته: ته‌مه‌نی که‌سیفی و که‌فته‌کاریی.

۳۹۴۸- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ يَدْعُو أَعْوَدُ بَكَ مِنْ الْبُخْلِ وَالْكَسْلِ، وَأَرْدَلِ الْعُمُرِ، وَعَذَابِ الْقَبْرِ، وَفِتْنَةِ الدُّجَالِ، وَفِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ^(۲).

ئه‌نه‌س (خودای ئی پازێ بێت) گو‌تی: هه‌میشه پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌سه‌ر بێت) ئه‌م نزایه‌ی ده‌کرد: (أعوذ بك من البخل والكسل وأردل العمر وعذاب القبر وفتنة

^(۱) سبق في: رقم / ۲ / ۹۶۴ مجلد اول تسلسل / ۱۸۰.

^(۲) بخاري. تفسير: ۴۷۰۷.

الدجال و فتنة اغيا والممات): خودایه! پهنا دهگرم بهزاتی تو له پژدی و چرووکی و له تهمهلی و تهوهزهلی و له تهمهنی که سیفی و که فته کاری و له عزابی قهبرو سزای گوږو له فیتنه و ئاژاوهی جه جال و له پشیویی و ئاژاوهی ژیان و مردن! (ب).

قال الله تعالى: {إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا - ۱۶/۱۲۰}.

واته: بهراستی ئیبراهیم باپیره که وری ئیوه به تهنیا خوی ئومه تی بوو بۆ خوی! وه ملکه چ و فرمانبهر داری خودا بوو، وه لای دابوو له ئایینی به تال و پووچ و به دل پووی کرد بووه خودا.

۳۹۴۹ - قال عبدالله: الأمة مُعَلِّمُ الْخَيْرِ وَالْقَانِتُ الْمَطِيعُ. رواهما البخاري^(۳).

عه بدوللا (خودای ئی پازی بیت) گو تی: (امه) واته: ماموستای خیر و چاکه قانت) یش یانی گو یرایه ل و ملکه چ (ب).

۴ - عَنْ أَبِي بَنْ كَعْبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ لَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ أَصِيبَ مِنَ الْأَنْصَارِ أَرْبَعَةٌ وَسِتُّونَ رَجُلًا وَمِنَ الْمُهَاجِرِينَ سِتَّةٌ فِيهِمْ حَمَزَةُ فَمَثَلُوا بِهِمْ فَقَالَ الْأَنْصَارُ لَيْنَ أَصَبْنَا مِنْهُمْ يَوْمًا مِثْلَ هَذَا لَتُرَيْنَ عَلَيْهِمْ قَالَ فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ فَتْحِ مَكَّةَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ (وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ) فَقَالَ رَجُلٌ لَا قَرِيشَ بَعْدَ الْيَوْمِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (مَنْ لِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَفُّوا عَنِ الْقَوْمِ إِلَّا أَرْبَعَةً. رواه الترمذي بسند حسن^(۴).

ئوبه یی کوپی که عب (خودای ئی پازی بیت) گو تی: له پوژێ غه زای ئو خودا له یاریده دهران شه ست و چوار پیاو کوژان، له کوچکارانی ش (بهحه مزه ی مامه ی پیغه مبه ره وه) شه ش که س کوژان کافره کان لچو لیوی شه هیده کانیا ن کرد بوو، جا یاریده دهران گو تیا ن: نه گهر ده ستمان پویی به سه ریا ندا هه قی

(۳) بخاری. تفسیر. ذكره البخاری تعليقا قبل رقم / ۳۲۴۹ في كتاب الأنساء.

(۴) حسن عند الترمذي.

خۆمانیان به‌زیاده‌وه ئی ده‌که‌ینه‌وه، جا کاتئ فه‌تخی مه‌که‌که پووی دا خودای گه‌وره ئه‌م ئایه‌ته‌ی دابه‌زانده:

{وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ - ۱۶/۱۲۶}.

واته: له‌سه‌ر نه‌شهری ئیسلام و په‌خش بوونه‌وه‌ی، ئیوه تووشی گه‌ئ به‌ره‌ه‌ستی و قسه‌و کاری ناهه‌موار ده‌بن، له‌ کافران‌ه‌وه، جا نه‌گه‌ر ویستتان هه‌قی خۆتان بکه‌نه‌وه‌و تۆله‌ی خۆتانیان ئی بکه‌نه‌وه، ئه‌وه ده‌بن هه‌ق به‌هه‌ق بکه‌نه‌وه‌و به‌س، گه‌رچی خۆبگرن و ئی بوردنتان هه‌بن ئه‌وه گه‌ئ باشته‌ره، دیاره هه‌میشه پاداشی باش بو خۆگران و له‌ خۆبوردوانه. پیاوئ گوتی: ئه‌م‌پۆ قورده‌یش بنه‌پر ده‌بن! پیغه‌مبه‌ریش (خودای له‌سه‌ر بینت) فهرمووی: چوار که‌سی ئی ده‌رچی واز له‌وانی تریان بیئن (ت - س/ح).

۱۸) سووره‌تی نیسراء: (سورة الاسراء)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عن عبد الله (رضي الله عنه) قَالَ: لِي بَنِي إِسْرَائِيلَ وَالْكَهْفِ وَمَرِّمَ إِلَهُنَّ مِنَ الْعِثَاقِ الْأَوَّلِ، وَهُنَّ مِنْ تِلَادِي. رواه البخاري^(۱).

عه‌بدوللای کوپی مه‌سه‌عوود (خودای له‌ پانی بینت) گوتی: سووره‌تی به‌نی ئیسرائیل (که پیئشی ده‌لین سووره‌تی نیسراء) و سووره‌تی که‌هف و سووره‌تی مه‌ریه‌م له‌ سووره‌ته‌ دی‌رینه‌ نایابه‌کانن، که‌له مه‌که‌که دابه‌زی بوون، وه من له‌ میژوه‌ه ئه‌م گه‌نجی ده‌رخشانانه‌م کردوون به‌مال و له‌ به‌رم کردوون! (ب).

قال الله تعالى: {سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ - الآية} ⇒ (ب - ۴ - ز - ۱۰ - ل - ۲۹۸).

(۱) بخاري. تفسير: ۴۷۰۸.

۳۹۵۲- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَتَى بِالْبُرَاقِ لَيْلَةَ أُسْرَى بِهِ مُلْجَمًا مُسْرَجًا فَاسْتَصْعَبَ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُ جِبْرِيلُ أَمُحَمَّدٍ فَعَمِلَ هَذَا فَمَا رَكَبَكَ أَحَدٌ أَكْرَمَ عَلَى اللَّهِ مِنْهُ قَالَ فَارْفُضْ عَرَقًا^(۲).

نه‌نه‌س (خودای لئ پازی بیت) گوتی: نه‌و شه‌وه‌ی که پیغهمبر (دروودی خودای لئسر بیت) ده‌بری بؤ ئیسراو شه‌وپره‌وی پی ده‌که‌ن، بؤ راق لغاوو زین ده‌که‌ن و بؤی ده‌یه‌ئین، به‌لام بوراق لاملی و لامنجی ده‌کاو ریگه‌ نادا که‌ه‌زه‌ت (دروودی خودای لئسر بیت) سواربی، جویره‌ئیل (دروودی خودای لئسر بیت) پی ده‌فهرموئ: نه‌وه‌ له‌گه‌ل موحه‌مه‌ده‌دا نه‌مه‌ ده‌که‌ی! نه‌وه‌تی تو‌ه‌ه‌یت هیشتا که‌سیکی تری وه‌کوو نه‌م ئاوا خوشه‌ویست و به‌ریزو نازارو به‌قه‌درو هیژا له‌لای خودا پیی نه‌ناوه‌ته‌ سهر پشته‌ی تو! گوتی: ئیتر بوراق مل ده‌داو له‌ته‌ریقیدا له‌شی ده‌که‌ویته‌ سهر ئاره‌ق (ت - س/ح).

۳۹۵۳- عَنْ بُرَيْدَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَمَّا اتَّهَيْنَا إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ قَالَ جِبْرِيلُ بِأَصْبَعِهِ فَخَرَقَ بِهِ الْحَجَرَ وَشَدَّ بِهِ الْبُرَاقَ. رواهما الترمذي بسندین حسنین^(۳).

بوره‌یده (خودای لئ پازی بیت) گوتی: پیغهمبر (دروودی خودای لئسر بیت) فهرمووی: که‌گه‌یشتینه‌ به‌یتولمه‌قدیس له‌وی جویره‌ئیل به‌په‌نجه‌ی ئاماژهی له‌به‌ردی سه‌خره‌توللاکردو به‌رده‌که‌ی به‌په‌نجه‌ی کون کردو بؤراقی پیوه‌ به‌سته‌وه! (ت - س/ح).

۳۹۵۴- (ب - ۴ - ر - ۲۴ - ل - ۸۲ - ف - ۱ + ۲ - ب - ۴ - ز - ۱۱۵ - ل - ۳۷۸ - ف - ۴ - ب - ۴ - ز - ۱۶ - ف - ۳ + ب - ۴ - ز - ۱۷ - ف - ۱ + ۲)^(۴).

(۲) عند الترمذي بسند حسن.

(۳) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

(۴) تقدم برقم: ۱ / ۲۲۰۵ مجلد رابع تسلسل / ۲۴ و ۲ / ۲۷۳۱ + مجلد رابع تسلسل / ۱۱۵ رقم: ۴ / ۳۱۶۸ + مجلد رابع تسلسل / ۱۶ رقم: ۲ / ۲۶۲۸.

۳۹۵۵- (ب - ۴ ز - ۲۴ ل - ۸۲ ف - ۲) (۹).

۳۹۵۶- (ب - ۴ ز - ۱۰۰ ل - ۲۹۹ ف - ۲ + ف - ۱) (۶).

قال الله تعالى: {وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ تُبْعَثَ رَسُولًا ۚ وَإِذَا أَرَدْنَا أَن نُّهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَرْنَاهَا تَدْمِيرًا - ۱۷/۱۵-۱۶}.

یه‌زدانی پاک فہرموویہ‌تی: خودا له خوږایی کهس نازار نادا، له پیښا رابہر دهنیږی ږیگه‌ی چاک و خراب به خه‌ک ده‌لی، وه‌کاتئ کاتی نه‌وه هات که خودا ناوهدانی یه‌ک وی‌ران بکا، فہرمان دہدا به‌گه‌وره پی‌اوان و ناغاو به‌گه‌کان، که خوویان گرتووه به‌رابواردنی خوشه‌وه‌و هه‌میشه خه‌ریکی عه‌یش و نوښن، که‌واز له‌هه‌وه‌س په‌رستی و ناره‌زوو بازی بی‌نن و له‌ پږی شہرعی خوا دہر نه‌چن، به‌لام نه‌وان زیاتر له‌ یاسا لاده‌دن و له‌ پږی دہر دہ‌چن، نیتر له‌سہر فہرموودہ‌ی خودا سزا دہ‌روا بو‌سہ‌ریان و وولاتیان وی‌ران دہ‌بی و خاکیان به‌تووره‌که دہ‌بی‌ژئی!

۳۹۲۱- عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَمَّا نَزَلَتْ (يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ) إِلَى قَوْلِهِ (وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ) قَالَ أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ هَذِهِ وَهُوَ فِي سَفَرٍ فَقَالَ أَتَذَرُونَ أَيْ يَوْمَ ذَلِكَ. فَقَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ ذَلِكَ يَوْمَ يَقُولُ اللَّهُ لَأَدَمُ ابْعَثْ بَعْثَ النَّارِ فَقَالَ يَا رَبِّ وَمَا بَعْثُ النَّارِ قَالَ تَسْعُمَائِيَّةٌ وَتِسْعَةُ وَتَسْمُونُ إِلَى النَّارِ وَوَاحِدٌ إِلَى الْجَنَّةِ. قَالَ فَأَنْشَأَ الْمُسْلِمُونَ يَبْكُونَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَارِبُوا وَسَدُّوا فَإِنَّهَا لَمْ تَكُنْ بُبُوءَةً قَطُّ إِلَّا كَانَ بَيْنَ يَدَيْهَا جَاهِلِيَّةٌ قَالَ فَيُؤْخَذُ الْعَدُوُّ مِنَ الْجَاهِلِيَّةِ فَإِنْ تَمَّتْ وَإِلَّا كَمَلَتْ مِنَ الْمُنَافِقِينَ وَمَا مَثَلُكُمْ وَالْأُمَمِ إِلَّا كَمَثَلِ الرِّقْمَةِ فِي ذِرَاعِ الدَّابَّةِ أَوْ كَالشَّامَةِ فِي جَنْبِ الْبَعِيرِ ثُمَّ قَالَ إِنِّي لَأَرْجُو أَن تَكُونُوا رُبْعَ أَهْلِ الْجَنَّةِ. فَكَبَّرُوا ثُمَّ قَالَ إِنِّي لَأَرْجُو أَن تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الْجَنَّةِ.

(۹) تقدم برقم: برقم: ۲ / ۲۷۲۱ مجلد رابع تسلسل / ۲۴.

(۶) تقدم برقم: ۱ / ۳۱۵۴ مجلد رابع تسلسل / ۱۰۰ ورقم ۳۱۵۵.

فَكَبِّرُوا ثُمَّ قَالَ إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ تَكُونُوا نِصْفَ أَهْلِ الْجَنَّةِ. فَكَبَّرُوا قَالَ وَلَا أَذْرِي قَالَ
الثَّلَاثِينَ أَمْ لَا. رواه الرمزي في الحج والبخاري في بدء الخلق^(۷).

عیمرانی کوپی حوصه‌ین (خودای لێ پازی بێت) گوتی: له‌سه‌فه‌ریکا، ئەم دوو
نایه‌ته‌ بو‌ چه‌زهره‌ هاتنه‌ خواری (دروودی خودای له‌سه‌ر بێت): -

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ. يَوْمَ تَرَوُنَّهَا تُذْهَلُ كُلُّ
مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ
بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ - ۱/۲۲ - ۲}.

واته: ئەه‌ی مه‌ردوم! له‌په‌روه‌ردگاری خۆتان بترسن و خۆتان له‌ بێ
ئهم‌ری نه‌و بپاریزن، به‌پراستی پۆژانی گه‌لی سه‌خت و پێ له‌ سام و ترستان و
له‌ پێشه‌وه‌، یه‌کێ له‌ وانه‌ پۆژی ژینه‌وه‌یه‌، که‌ ده‌بی به‌فه‌رتنه‌و پشیوی
یه‌کی واکه‌س سه‌رکه‌سی ناپه‌رژێ به‌تایبه‌ت بوومه‌له‌رزه‌یه‌کی گه‌وره‌
پووده‌دا، گۆی زه‌وی وه‌ک لانکی شه‌رو شه‌ق پاده‌ژهنی، ئەو پۆژه‌ که‌ مه‌ردوم
ئهو‌ حاله‌ به‌ چاوی سه‌ر ده‌بینن، له‌ ترساناو له‌ تاوانا منال به‌به‌رئاگای له‌
به‌چه‌کی خۆی نامینێ و دووگیان خو‌په‌ی ئی ده‌که‌وی و سه‌که‌که‌ی له‌
بارده‌چی، بگه‌ه‌موو به‌رداری به‌رده‌خا، ویستاو و شلۆق و ئالۆزو سامناک
ده‌بی که‌ ته‌ماشای مه‌ردوم ده‌که‌ی له‌ تۆ وایه‌ مه‌ست و سه‌ر خۆشن و ئاره‌ق و
باده‌ نۆشن و نه‌وه‌نده‌ چه‌په‌ساو و شله‌ژاو و په‌رۆشن، به‌لام سه‌رخۆشی و
مه‌ستی چی، کێ ده‌یپه‌رژێته‌ سه‌ر شتی و، نه‌ه‌ نه‌ه‌ مه‌ست و سه‌رخۆش نین
به‌لام سه‌زای توندی ئەو پۆژه‌ و وپو گێژو و یژێ کردوون. جا چه‌زهره‌
(دروودی خودای له‌سه‌ر بێت) فه‌رمووی: ئەه‌ی ده‌زانن ئەوه‌ کام پۆژه‌یه‌؟ گوتیان:
خوداو پێغه‌مبه‌ری خودا باشتی ده‌زانن، فه‌رمووی: ئەوه‌ ئەو پۆژه‌یه‌ که‌
خودا به‌ ئاده‌م ده‌فه‌رموێ: ئەه‌ی ئاده‌م! ده‌سته‌ی دۆزه‌خ جیاوه‌که‌ بابروون بو‌
ناوی! ئاده‌میش ده‌فه‌رموێ: ئەه‌ی په‌روه‌ردگارم! ده‌سته‌ی دۆزه‌خ چه‌ند له‌

^(۷) بخاری. تجرید/ ۴ ل/ ۲۰ رقم/ ۱۳۴۲ - رقم فتح الباری شرح صحیح البخاری/ ۲۳۴۸. مسلم. ایمان: ۵۳۱.

چه‌نده؟ ده‌فهرمووی: له‌هه‌موو هه‌زار که‌سی نۆسه‌دو نه‌وه‌دو نۆی به‌شی
 ئاگری دۆزه‌خه‌و تاقه‌یه‌کیکی به‌شی به‌هه‌شته! گو‌تی: که‌ئهمه‌ی فهرموو
 موسو‌ل‌مانه‌کان ده‌ستیان کرد به‌گریان، پی‌غه‌مبه‌ریش (برو‌دی خودای ل‌سر‌بیت)
 فهرمووی: له‌هه‌موو کاریک‌تانا منه‌ی میانه‌ره‌وی بکه‌ن و ئامانج‌تان چاکه
 بئ‌و چاو بپ‌رنه‌ کاری خیر‌و له‌ کاری خیر‌ا کو‌تاه‌ی و در‌یغی مه‌که‌ن، هه‌ر چه‌ند
 ئهمه‌ وه‌ک گو‌ترا وایه‌ ئوم‌ید‌تان به‌ به‌خششی خودا قه‌وی بئ‌و چونکه‌ هه‌موو
 جار‌ی که‌ خودا پی‌غه‌مبه‌ری نارد بئ‌و له‌ پی‌ش هاتنی ئه‌و پی‌غه‌مبه‌ره‌وه
 ماوه‌یه‌کی نه‌زانی و کاف‌ری هه‌بووه. فهرمووی: جا ئه‌و ژماره‌یه‌ (که‌ نۆسه‌دو
 نه‌وه‌دو نۆیه) له‌ خه‌ل‌کی ئه‌و سه‌رده‌می جاهیلییه‌ت و نه‌زانی یه‌ ته‌واو ده‌کر‌ی،
 ئه‌گه‌ر ئه‌وان به‌شیان کرد ئه‌وا باشه‌ ئه‌گینا ئه‌و ژماره‌یه‌ له‌ مونا‌ف‌یق‌و
 ناپاکه‌کانی ئه‌و ئوممه‌ته‌ ته‌واو ده‌کر‌ی، سه‌ره‌رای ئه‌مه‌یش ئی‌وه‌ له‌ چاو
 نه‌ته‌وه‌و میل‌له‌ته‌کانی تری پی‌ش خو‌تاند‌ا وه‌ک ئه‌و پو‌وله‌که‌ ر‌قه‌له‌یه‌ وان که‌ وا
 به‌ دی‌وی نا‌وی ر‌ه‌ف‌یس‌کی وولا‌خه‌وه‌ که‌ ده‌ل‌یی پینه‌یه‌ به‌لا‌قیه‌وه‌، یا ئی‌وه‌ به‌قه‌د
 خالی دهن که‌ به‌ته‌نشتی وو‌ش‌تر‌یکه‌وه‌بئ‌و، له‌ پاشدا فهرمووی: ئه‌من به‌ته‌مای
 ئه‌وه‌م که‌ ئی‌وه‌ چواریه‌کی خه‌ل‌کی به‌هه‌شت بن، یارانیش له‌خو‌شیانا گو‌تیان:
 ئه‌ل‌لا‌هو ئه‌کبه‌ر. ئه‌وسا فهرمووی: من به‌هی‌وای ئه‌وه‌م که‌ ئی‌وه‌ سئ‌ یه‌کی
 خه‌ل‌کی به‌هه‌شت بن دی‌سان یاران گو‌تیان: ئه‌ل‌لا‌هو ئه‌کبه‌ر، ئینجا فهرمووی:
 بگه‌ر من به‌هی‌وای ئه‌وه‌م که‌ ئی‌وه‌ نی‌وه‌ی خه‌ل‌کی به‌هه‌شت بن دی‌سان یاران
 گو‌تیان: ئه‌ل‌لا‌هو ئه‌کبه‌ر! عیمران ده‌ی‌گو‌ت: ئه‌دی‌ی نازانم چه‌زرت (برو‌دی خودای
 ل‌سر‌بیت) فهرمووی: به‌ل‌کو‌و ئوم‌ید‌ ده‌که‌م که‌ ئی‌وه‌ دوو سئ‌ یه‌کی دان‌یش‌ت‌وان‌ی
 به‌هه‌شت بن یانا (ت/ب).

۳۹۵۸- قال عبد الله (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): كُنَّا نَقُولُ لِلْحَيِّ إِذَا كُثِرُوا فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَمْرُ
 بَنِي فَلَانٍ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۸).

عبداللہ (خودای لئ پازی بیت) ده‌لی: له سه‌رده‌می نه‌زانی دا که خیل
به‌ره‌به‌ره نه‌ته‌وه‌یان ده‌خسته‌وه‌و زۆر ده‌بوون پیمان ده‌گوتن: امر بنو فلان:
نه‌وه‌ی فیسار په‌ره‌یان سه‌ند، واته: زۆریوون واته: له‌سه‌ر ئەم پاقه‌یه
ووشه‌ی (امرنا مترقیها) واته‌ی وایه: که‌یفکه‌ره‌کانی ئەو وولاته‌مان زۆر
ده‌کردو ئەوانه‌ی که وه‌کی ئازەل هەر خه‌ریکی پابواردنی دنیا‌یین په‌ره‌یان
ده‌سه‌ند (ب)

قال الله تعالى: {وَآتَيْنَا دَاوُودَ زُبُرًا - ۵۵/۱۷}.

واته: زه‌بوورمان داوه به‌ پیغه‌مبه‌ر داوود (دروودی خودای لیسریئ).

۳۹۵۹- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ خُفِّفَ عَلَى
دَاوُدَ الْقِرَاءَةُ، فَكَانَ يَأْمُرُ بِدَائِيَّتِهِ لِيُسْرَجَ، فَكَانَ يَقْرَأُ قَبْلَ أَنْ يَقْرُعَ. رواه البخاري^(۹).

ئەبو هورهیره (خودای لئ پازی بیت) له‌ هه‌زه‌ته‌وه‌ ده‌فه‌رموئ (دروودی خودای
لیسریئ): خویندنی زه‌بوور و سووک و ئاسان کرابوو بۆ داوود، گه‌ئ جار که
فه‌رمانی ده‌کرد وولآخه‌که‌یی بۆ زین بکری خوی له‌و ماوه‌ که‌مه‌دا طه‌یی
زه‌مانی بۆ ده‌کرا له‌ خویندنی زه‌بوور ده‌بووه‌ که‌چی هیشتا کابرا له‌ زین
کردنی وولآخه‌که‌ نه‌بوو بۆوه! (ب):

طه‌یی زه‌مانیش وه‌ک طه‌یی مه‌کان

ثابیته به‌ پێی هه‌دیث و قورئان!

نیسراوۆ هه‌عراج نه‌که‌ر تن بکه‌ی

نیسپاتی هه‌ردوو به‌هه‌ر دوو ده‌که‌ی

چهن کاری که‌وره‌و چهن ساله‌ پیکه‌

چۆن چۆنی کردی و چۆن که‌یه‌ جیکه‌

(۹) بخاری. تفسیر: ۴۷۱۳.

قال الله تعالى: {أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا - ۵۷/۱۷}.

واته: ئەوانەى ئەوان بەندهی یان بۆ دەکەن خۆیان منهی هۆی دەکەن و مشووری شتی دەخۆن کەلە خوداوە نزیکیان بکاتەو، کامیان کە بە بیرى خەلکی لە خوداوە نزیکترە لە هەموویان زیاتر دەگەرێ بە شوین شتی ببێ بەمایەى پەزای خودا و ئومیدی پەحمەتی خودای ئی بکری، کەواتە ئەوێ نزیک نەبێ دەبێ حالی چۆن بێ، ئەوان بە هیوای پەحمەتی خودان و لەسزاو ئیش و ئازارو زەحمەتی ئەوزاتە بێ باکە دەترسن، کەواتە چۆن هەلەى وا گەورە دەکەن خۆیان بکەن بە خوادروینه! هەقیشیانە کە لە مەکرو عەزابی خودا ئەمین نەبن، چونکی بەپراستی ئەوێ تۆزقالتی هۆش و گووشی هەبێ لەسزای خودای تۆ دەترسی.

۳۹۶- قال عَبْدُ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) كَانَ نَاسٌ مِنَ الْإِنْسِ يَعْبُدُونَ نَاسًا مِنَ الْجِنِّ، فَأَسْلَمَ الْجِنُّ، وَكَمَسَكَ هَؤُلَاءِ بِدِينِهِمْ. رواه الشيخان^(۱).

عەبدوللا (پەزای خوای ئی بێ) گوتی: چەن کەسێ لە کۆمەلەى ئادەمیزاد چەند کەسیکیان دەپەرست لە کۆمەلەى جنۆکە، جا جنۆکەکانیان بۆ خۆیان ئیسلام بوون، کەچی ئەوان هەریەخەى ئایینە پووجەکەى خۆیانیان بەرنەدەدا (ش).

قال الله تعالى: {وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ - ۶۰/۱۷}.

واته: وە ئەو خەونەى کە نیشانی تۆمان دا کردمان بە فیتنە بۆ بازەکەسێ، کە باوەریان لاوازە، هەروا، باسی ئەو درەختە ناھەموارە دور لە پەحمەتی ئیمەیه‌یش کەلە ناو ناگری دۆزەخدا دەپروینین ئەویشمان کردووە بە فیتنە بۆ بازێ بێ ئەقل و نەفام.

^(۱) بخاری. تفسیر: ۴۷۱۴، ۴۷۱۵. مسلم. تفسیر: ۷۴۷۰، ۷۴۷۱.

۳۹۶۱- قَالَ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) (وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ) قَالَ هِيَ رُؤْيَا عَيْنٍ أَرَاهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَيْلَةَ أُسْرِي بِهِ (وَالشَّجَرَةُ الْمَلْعُونَةُ) هِيَ شَجَرَةُ الزُّقُومِ. رواه البخاري والترمذي^(۱۱).

ئیبینو عەبباس (پەزای خویان ئی بن) دەلێ: ئەم نیشانەدان و پوئیا یە کە لەم ئایەتەدا هەیه بریتی بوو لە کێتنی راستی بە چاوی سەر، ئەک بە خەون و خەیاڵ، ئەوەیش لەو شەویدا پووی داوێ کە پیڤەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێت) برابوو بۆ شەو پەوی و ئیسرا، کە بەچاوی یەقین و بیداری گەئێ شتی سەیر سەیری دیبوو لەخوداوە پیشانی درابوو، ئەو درەختەیش کە لەم ئایەتەدا ناوی براوێ بە (الشجرة الملعونة) درەختی ژەقنەمووتە. (ب/ت).

۳۹۶۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي قَوْلِ اللَّهِ (يَوْمَ نَدْعُو كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمْأَمِهِمْ) قَالَ يُدْعَى أَحَدُهُمْ فَيُعْطَى كِتَابُهُ يَمِينُهُ وَيَمْدُ لَهُ فِي جَسَدِهِ سِتُونَ ذِرَاعًا وَيُبَيِّضُ وَجْهُهُ وَيُجْعَلُ عَلَى رَأْسِهِ تَاجٌ مِنْ لُؤْلُؤٍ يَتَلَأَلُ فَيَنْطَلِقُ إِلَى أَصْحَابِهِ فَيَرَوْنَهُ مِنْ بَعِيدٍ فَيَقُولُونَ اللَّهُمَّ إِنَّا بَهَذَا وَبَارَكْ لَنَا فِي هَذَا حَتَّى يَأْتِيَهُمْ فَيَقُولُ أَنْشِرُوا لِكُلِّ رَجُلٍ مِنْكُمْ مِثْلُ هَذَا. قَالَ وَأَمَّا الْكَافِرُ فَيَسْوَدُ وَجْهُهُ وَيَمْدُ لَهُ فِي جَسَدِهِ سِتُونَ ذِرَاعًا عَلَى صُورَةِ آدَمَ فَيَلْبَسُ تَاجًا فَيَرَاهُ أَصْحَابُهُ فَيَقُولُونَ نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ هَذَا اللَّهُمَّ لَا تَأْتِنَا بِهِذَا. قَالَ فَيَأْتِيَهُمْ فَيَقُولُونَ اللَّهُمَّ اخْزِهِ. فَيَقُولُ أَبْعَدْكُمْ اللَّهُ فَإِنَّ لِكُلِّ رَجُلٍ مِنْكُمْ مِثْلُ هَذَا. رواه الترمذي بسند حسن^(۱۲).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی خوێش نوود بێ) دەلێ: پیڤەمبەر (دروودی خودای ئی بن) لە شانی فەرموودە ی خودای گەورەدا (یوم ندعو کُلُّ أُنَاسٍ بامامهم): لە پوژی ژینەویدا، کۆمەل و دەستە دەستە، بەرە ی ئادەمیزاد بەناوی پیشەواکانیانەوێ بانگ دەکەین و فریشتە بانگ دەکەن: با پەپەرەوانی فلان پیڤەمبەر یا فیسار پەهەر بێن بۆ مەیدانی لیپرسینەوێ دەفتەری خویان

(۱۱) بخاری. تفسیر: ۴۷۱۶.

(۱۲) حسن عند الترمذي.

وهر بگرن چه زهت له شانی ئەمه‌دا فهرمووی: پێشه‌وای وا هه‌یه که بانگ ده‌کری، نامه‌ی کرده‌وه‌ی پێ ده‌دری، به‌دهستی راستی وهری ده‌گری، وه قه‌دو بالای شه‌ست بال که‌له‌گه‌ت ده‌کری، وه تاجیکی له‌ مرواری له‌سه‌ر ده‌کری، له‌ دور دوروه‌وه ده‌دره‌وشیته‌وه ئەوجا به‌شادی و خوشی ده‌گه‌رپێته‌وه بۆ لای هاو‌پێکانی، هه‌ر که له‌ دوروه‌وه ده‌یبینن یه‌کسه‌ر ده‌لێن: ئە‌ی خودایه! ئە‌مه‌به‌خته‌وه‌ره به‌یته بۆ ناومان و بیکه به‌مایه‌ی خێرو بیرو فه‌رپوه‌ره‌که‌ت بۆمان، جا کاتی که ده‌گاته لایان ده‌لی: مژده‌بی له‌ ئیوه‌ش هه‌موو پیاوی له‌ ئیوه ئە‌م خه‌لاته‌ی بۆ دانراوه فهرمووی: هه‌ر چیکوپێشه‌ وای کوفرۆبی پرواییشه، روی ره‌ش ده‌کری و له‌ شی شه‌ست بال درێژ ده‌کری، له‌سه‌ر شیوه‌ی باب‌ه ئاده‌م له‌بازی ریوایه‌تدا: کاکيله‌ی کافر له‌ ناو ناگری دۆزه‌خدا به‌قه‌ی کیویکی ئی دی ئە‌وجا تاجیکی ناگرینی له‌ سه‌ر ده‌کری هه‌ر له‌ دوروه‌وه هاو‌پێکانی که ده‌یبینن ده‌لێن: په‌نا به‌ خودا له‌ وه‌ی و شه‌پی ئە‌م پموزنه، خودایه! لامانده له‌ هاتنی ئە‌مه بۆلای ئی‌مه‌فهرمووی: جا که ده‌گاته لایان ده‌لێن: ئە‌ی خودایه ته‌ریق و ریسوای که، ئە‌ویش پێیان ده‌لی: خودا به‌په‌ندتان‌کاو له‌ناو تانبا، هه‌موو پیاوی له‌ ئیوه ئە‌م سه‌مه‌ره‌و ته‌پنه‌ی بۆ دانراوه (ت-س/ح).

۳۹۶۳- وعنه عن النبي (صلى الله عليه وسلم) قال: فَضَّلُ صَلَاةَ الْجَمْعِ عَلَى صَلَاةِ الْوَاحِدِ خَمْسَةً وَعِشْرِينَ دَرَجَةً وَتَجْتَمِعُ مَلَائِكَةُ اللَّيْلِ وَمَلَائِكَةُ النَّهَارِ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ. قَالَ ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ وَاقْرَءُوا إِن شِئْتُمْ (وَقُرْآنُ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا). رواه البخاري والترمذي^(۱۳).

دیسان ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر (برووی خودای له‌سه‌ر بێت) فهرمووی: نوێژ به‌کۆمه‌لی له‌گه‌ل کۆمه‌لدا بیست و پێنج پله‌و ده‌ره‌جه خێرترو گه‌وره‌تره له‌ نوێژی که‌سێ که‌به‌ته‌نها خو‌ی بی، ئە‌و فریشتانه‌ی که‌له شه‌ودا پاسه‌وانی ئاده‌میزادن له‌گه‌ل ئە‌و فریشتانه‌دا که له‌ پۆژدا نیگابانی ئە‌ون له‌کاتی نوێژی

(۱۳) بخاری. تفسیر: إسرائ: ۴۷۱۷. مسلم. سورة إسرائ / ۱۴۷۱.

به یانی دا یهك دهگرن ئه بو هورهیره (خودای سن پانی بیت) دهلی: ئه گهر چه زیش دهکن که به لگهی ئه م قسه و باسه یه تان له قورئاندا پی نیشان بدهم، فهرموون ئه مه بخوینن:

{وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا - ۷۸/۱۷}.

واته: وه نوێژی کاتی ده رکه وتنی سبه یینیش به جی بینه، چونکه به راستی نوێژی به یانی فریشته پۆل پۆل دینه دیاری (ب/ت).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا - ۷۹/۱۷}. ⇒ (ب-۱ ز-۱۸۱ ل-۴۹۱)

۳۹۶۴- ⇒ (ب-۱ ز-۶۲ ل-۲۳۱ ف-۲) (۱۴).

۳۹۶۵- وَسُئِلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ فَقَالَ: هِيَ الشَّفَاعَةُ (۱۵).

له باره ی ئه م ئایه ته وه پرسیارکرا له پیغه مبه ر (درودی خودای له سه ر بیت) مه به ست له م پایه و مه قامه مه حموودو په سه نده یه چی یه؟ فهرمووی: مه به ست له م باره گا په سه نده یه مه قامی شه فاعه تی که وه یه که له پوژی قیامه تا ده درئ به من (ت-س/ح).

۳۹۶۶- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرَ وَبِيَدِي لَوَاءُ الْحَمْدِ وَلَا فَخْرَ وَمَا مِنْ نَبِيٍّ يَوْمَئِذٍ آدَمَ فَمَنْ سِوَاهُ إِلَّا تَحْتَ لَوَائِي، فَيَأْتِيَنِي النَّاسُ فَأُلْطِقُ مَعَهُمْ إِلَى أَنْ قَالَ: فَأَخِيرُ سَاحِدًا فَيُلْهِمُنِي اللَّهُ مِنَ الثَّنَاءِ وَالْحَمْدِ فَيَقَالُ لِي ارْزُقْ رَأْسَكَ سَلْ تُعْطَ وَاشْفَعْ تُشَفَّعَ وَقُلْ يُسْمَعُ لِقَوْلِكَ وَهُوَ الْمَقَامُ الْمَحْمُودُ الَّذِي قَالَ اللَّهُ (عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا) (۱۶).

⇒ (ب-۴ ز-۸۱ ل-۲۴۶ ف-۲+۸+۱۰).

(۱۴) تقدم برقم: ۲ / ۴۲۸ مجلد اول. تسلسل / ۶۲.

(۱۵) حسن عند الترمذي (شرحه).

(۱۶) حسن عند الترمذي (شرحه).

لیڤه‌دا ئەمە‌ی پتەرە: فەرمووی (درو‌دی خودای لەسر بێت) خە‌لکە‌ که‌ دین بو‌
تکا بۆ‌لای من تا ئە‌وێ‌ که‌ دە‌فەرموێ‌: جامنیش لە‌پە‌و پوو کو‌پ‌نووشێ‌ دە‌بە‌م
بو‌ خودا، خودا بو‌ خو‌ی ستایش و سو‌پاسێ‌ که‌ شایانی ئە‌و جێ‌ و مە‌قامە‌ بێ‌
دە‌یخاتە‌ ناو دڵ‌م و دە‌یکە‌م، جا پێ‌م دە‌گوترێ‌: ئە‌ی خو‌شە‌وێ‌ست! سە‌رت
هە‌لپەرە، داوات چێ‌یە‌ بیکە‌، هەرچی داوا‌بکە‌ی دە‌یدە‌م پێ‌ت، تکا بکە‌ تە‌کات
دە‌گیرێ‌، فەرموو ب‌فەرموو قە‌سە‌ بکە‌، گو‌ی‌مان لە‌قە‌سە‌تە‌و قە‌سە‌ت نادری‌تە‌ دوا‌وه‌،
ئە‌مە‌ ئە‌و پایە‌ و بارە‌گایە‌ پە‌سە‌ندە‌یە‌ که‌ خودا لە‌شانی‌ا فەرموویە‌تی: {عَسَىٰ أَن
يَعْمَلَٰكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا}. (ت-س/ح).

۳۹۶۷- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِمَكَّةَ ثُمَّ
أَمَرَ بِالْهَجْرَةِ فَتَزَلَّتْ عَلَيْهِ (وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ
وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا). روى هذه الثلاثة الترمذي (۱۷).

ئێ‌بینو عە‌بباس (خودای لێ‌ پازێ‌ بێت) دە‌لێ‌: لە‌پێ‌شدا پێ‌غە‌مبەر (درو‌دی خودای
لە‌سر بێت) لە‌مە‌ککە‌ بوو، لە‌پاشدا که‌ خودا فەرمانی پێ‌ کرد که‌ کو‌چ بکا بو‌
مە‌دینە‌ ئە‌م ئایە‌تە‌ی بو‌نارد:

{وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ
سُلْطَانًا نَصِيرًا} - {۱۷-۷۹}.

واتە‌: ئە‌ی خو‌شە‌وێ‌ست! ئە‌ی بە‌ندە‌ی بە‌پێ‌زی خو‌م! لە‌خودای خو‌ت
بپارێ‌زەرە‌ بێ‌: پەروە‌ر‌دگارا! ئە‌ی خودای من! بە‌مێ‌هرە‌بانی و لوتف و کەرە‌م و
بە‌خششی خو‌ت بە‌ خێ‌رو خو‌شی داخ‌لی شاری مە‌دینە‌م بکە‌، وە‌ هەر‌و‌هە‌ بە
خێ‌رو خو‌شی و بە‌بێ‌ وە‌ی لە‌ شاری مە‌ککە‌ی پیرۆز بە‌رێ‌م بکە‌، وە‌ لە‌لایە‌نی
خو‌تە‌وه‌ بە‌ هێ‌زێ‌کی یارە‌تێ‌دەر چاودێ‌ریم بکە‌ و هە‌میشە‌ چاوی خێ‌رت لێ‌م بێ‌
(ت-س/ص).

۳۹۶۸- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ دَخَلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَكَّةَ يَوْمَ الْفَتْحِ وَحَوْلَ النَّبِيِّ سِتُونَ وَثَلَاثُمِائَةَ نَصَبٍ، فَجَعَلَ يَطْعُنُهَا بِعُودٍ فِي يَدِهِ وَيَقُولُ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا، جَاءَ الْحَقُّ، وَمَا يُنْدِي الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ. رواه البخاري والمزمذي^(۱۸).

عبداللہ (خودای لہ پازی بیت) گوتی: پوڑی گرتنی مه‌ککه که پیغه‌مبهر (درویدی خودای لہسر بیت) هاته ناو شاری مه‌ککه‌وه، له‌وکاته‌دا به‌گردی مالی به‌یتا سنی سه‌دو شه‌ست بتی لی بوو!! پیغه‌مبهر (درویدی خودای لہسر بیت) دار ده‌ستیکی به‌ده‌سته‌وه‌بوو ده‌یکرد به (چاوی) بته‌کانداو ده‌یفه‌رموو:
{قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا - ۸۱/۱۷}.

واته: هه‌ق و راستی واهات، نایینی پیروزی خودا واهات نیسلام سه‌رکه‌وت، جیگه‌ی به‌شتی هیچ و پووچ و نایینی پرو پووچی بتپه‌رستی له‌ق کرد، له‌راستی دا سه‌رده‌می پرو پووچی به‌سه‌ر چوو، شتی و باوی نه‌ما، پوژ پوژنی نیسلامه که پینکی هوشی ساغه، پوژنی کوفرو بتپه‌رستی و شتی و ته‌واو. وه‌ه‌روه‌ها چه‌زهره‌ت (درویدی خودای لہسر بیت) دوا به‌دوای ئەمه ئەم نایه‌ته‌ی تریشی ده‌خوینده‌وه:

{قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُنْدِي الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ - ۴۹/۳۴}.

واته: بفه‌رموو: وا پوژنی حه‌ق هه‌له‌هات و نووری نیسلام بلاو بووه‌وه به‌جیهاندا، نیت نایینی بت په‌رستی و شتی و هیچ و پووچ باوی نه‌ماو کاتی به‌سه‌ر چوو وه‌بنه‌پرپوو، وه‌بپرای بپرای جاریکی ترپیز په‌یدا ناکاته‌وه‌و سه‌ره‌هل ناداته‌وه‌! (ب/ت) له‌راستی دا نه‌وه‌ی له‌به‌ر چاوه ئەم فەرمايشته‌پاست و دروسته، ئەوه‌تانی پوژ به‌پوژ پوژنیری نوئی و زانستی راست و دروست په‌ره ده‌سینئی و نایینی راست سه‌رده‌که‌وئی و دئی مه‌ردوم پوژن ده‌کاته‌وه‌و جئ به‌بیرو باوه‌ری زیوی گهنده‌لی کون له‌ق ده‌کا. گهرچی سه‌ر پووی زه‌وی ئەمه‌حالیه‌تی:

گوئی زهوی به یا به‌له‌مه له‌ناو ده‌ریای سته‌ما

یا قنگل‌اشکه‌یه له‌ناو که‌ده‌لوولی تۆز و ته‌ما

وه‌لی خوا هه‌قه‌ پۆژ به‌ پۆژ بیری پۆشن و چرای زانست و ئالای خودا
پهرستی به‌ره‌و پی‌ش ده‌پۆن، نه‌گه‌ر بی‌تو فیرعه‌وانانی سه‌رده‌م مه‌ودای نووکی
خامه‌ی پۆشنه‌یران بده‌ن و به‌ په‌شه‌بای سه‌بوونی نه‌تۆم بلیسه‌ی چراکه‌یان
نه‌کوژینه‌وه، له‌ ماوه‌کی که‌ما به‌ره‌به‌ره‌ سه‌ر پووی زه‌وی ده‌بی به‌باخی
به‌هه‌شت. (وه‌رگی‌)

۳۹۶۹- وعنه کنت أمشي مع النبي (صلى الله عليه وسلم) في حرث المدينة، وهو يتوكأ على عسيب معه، فمر بنقر من اليهود، فقال بعضهم ليعض لؤ سألتموه فقالوا: لا نسألوه فإنه يسميكم ما تكرهونه. فقال بعضهم لنسألنه. فقالوا: يا أبا القاسم، حدثنا عن الروح، فقام النبي ساعة ورفع رأسه فعرلت أنه يوحى إليه، ثم قال: (ويسألونك عن الروح قل الروح من أمر ربي وما أوتيتم من العلم إلا قليلاً). رواه الترمذي والشيخان^(۱۹).

دیسان عه‌بدول‌لا گو‌تی: جا‌ری له‌ مه‌دینه له‌ خزمه‌تی هه‌زه‌تدا بووم،
له‌ناو باخه‌ خورما‌یه‌کا ده‌رو‌یشتین، پی‌غه‌مبه‌ر (سه‌رو‌ی خودای له‌سه‌ر بی‌ت) په‌لکه‌ دار
خورما‌یه‌کی پی بوو، خو‌ی ده‌دا به‌سه‌ری‌دا له‌کاتی پۆ‌یشتنه‌که‌دا، له‌لای
ده‌سته‌ین جووله‌که‌وه‌ پابه‌رد، بازیکیان گو‌تیان: بو‌ پرسیا‌ری له‌ موچه‌مه‌د
نه‌که‌ین، بازیکی تریان گو‌تیان: پرسیا‌ری ئی مه‌که‌ن، نه‌بادا وه‌لامه‌که‌یتان
به‌دل نه‌بی، له‌ پاشدا گو‌تیان: نه‌ی باوکی قاسم! قسه‌ی پۆ‌حمان بو‌ بکه‌، رو‌ج
(که‌ گیانی گیانه‌به‌ره‌) چی‌یه؟ جا پی‌غه‌مبه‌ر (سه‌رو‌ی خودای له‌سه‌ر بی‌ت) تاو‌ی
پاوه‌ستاو پاما، نه‌وجا سه‌ری به‌رزکرده‌وه، زانیم که‌ نه‌وه‌ سه‌رووشی بو‌ هات،
نه‌وجا فه‌رمو‌وی:

{وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا} - {۸۵/۱۷}.

(۱۹) بخاری. سورة الإسراء. ۴۷۲۱، ۷۳۹۷، ۷۴۵۶. مسلم. سورة الإسراء. ۶۹۹۰. ترمذی. تفسیر القرآن/۳۱۴۱.

واته: پرسپارت ئی ده‌که‌ن له‌ حه‌قیقه‌ت و پراسته‌کی رۆح، له‌ کونه‌ و ماهیه‌ت و چیه‌تی ئه‌و شته‌ که‌ پێی ده‌لێن گیان که‌ گیاندار به‌ بوونی ئه‌و گیانداره‌ و زیندوووه‌ به‌ نه‌بوونی ئه‌و بێ گیانه‌ و مردوو، له‌ وه‌لامیان بلی: رۆح له‌ و شتانه‌یه‌ که‌ به‌هۆی فه‌رمانی خوداوه‌ په‌یدا ده‌بێ، ئیوه‌ نایزان و تێی ناگه‌ن، له‌ سنووری هۆش و قامی ئیوه‌ به‌ده‌ره‌، له‌ مه‌یش سه‌رتان سوپ نه‌مینی، چونکی ئه‌وه‌ی ئیوه‌ ده‌یزان له‌ چاوه‌ ئه‌وه‌ی که‌ خودا ده‌یزانی زۆر زۆر که‌مه‌ (ت/ش).

قال الله تعالى: {وَنُخْشِرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا مَأْوَاهُم جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا - ۹۷/۱۷}.

وه‌له‌ پۆژی قیامه‌تیشدا زیندوویان ده‌که‌ینه‌وه‌ و له‌ گۆرته‌لیان ده‌ستینین و له‌سه‌ر پرویان به‌ کیشیان ده‌که‌ین بۆ ده‌شتی مه‌حشر، به‌کوێری و لالی و که‌ری!! له‌ویشه‌وه‌ هه‌روا له‌سه‌ر ئه‌و حاله‌و به‌و شیوه‌یه‌ له‌ سه‌رده‌م پریان ده‌کیشین تا ده‌یانخه‌ینه‌ ناو دۆزه‌خه‌وه‌، حالی دۆزه‌خ وایه‌ هه‌رکاتی بلیسه‌که‌ی نیشته‌وه‌ دیسانه‌وه‌ بلیسه‌ و کلپه‌که‌ی زیاتر ده‌که‌ینه‌وه‌، هه‌تا زیاتر ئازاریان بدا، وه‌ ئه‌مه‌ حالیا نه‌ هه‌تا هه‌تایه‌.

۳۹۷- عن أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يُخْشَرُ الْكَافِرُ عَلَىٰ وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ أَلَيْسَ الَّذِي أَمْسَاهُ عَلَىٰ رَجُلَيْهِ فِي الدُّنْيَا قَادِرًا عَلَىٰ أَنْ يُمْشِيَهُ عَلَىٰ وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. قَالَ قَتَادَةُ: بَلَىٰ وَعِزَّةُ رَبِّنَا. رواه الشيخان^(۲۰).

ئهنه‌س (خودای ئه‌ پازی بیت) گوتی: پیاوی گوتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا! له‌ پۆژی قیامه‌تدا بێ بپروا له‌سه‌ر پوو چۆن هه‌شر ده‌کری؟ فه‌رمووی: ئه‌و خودایه‌ی که‌له‌م جیهانه‌دا ده‌توانی کاریکێ واکا که‌ ئاده‌میزاد له‌ سه‌ر دووپی بپروا ئایا ناتوانی که‌له‌و جیهاندا کاریکێ واکا که‌له‌سه‌ر پوو بپروا. قه‌تاده‌ گوتی: با، به‌گه‌وره‌یی خودا ده‌توانی و زیاتریش (ش).

(۲۰) بخاری. تفسیر: ۴۷۶۰، ۶۵۲۲. مسلم. صفات المنافقین: ۷۰۸. تجرید / ۴ / ل / ۴۶۸ رقم: ۱۶۷۷ /

۴۶۷۰، ۶۵۲۲ فتح الباری شرح صحیح البخاری.

۳۹۷۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُخْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَلَاثَةً أَصْنَافٍ صِنْفًا مُشَاةً وَصِنْفًا رُكْبَانًا وَصِنْفًا عَلَى وَجُوهِهِمْ. قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ يَمْشُونَ عَلَى وَجُوهِهِمْ قَالَ إِنَّ الَّذِي أَمْشَاهُمْ عَلَى أَقْدَامِهِمْ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يَمْشِيَهُمْ عَلَى وَجُوهِهِمْ أَمَّا إِنْهُمْ يَتَّقُونَ بِوُجُوهِهِمْ كُلَّ حَدَبٍ وَشَوَكٍ. رواه الترمذي بسند حسن^(۲۱).

ئەبو ھورەیرە (خودای لێ پازی بێت) لە ھەزرەتەو (دروودی خودای لەسەر بێت) دەفەرموێ: کۆمەلەی ئادەمیزاد، پۆژی ژینەو و ھەستانەو بەسێ تاقم ھەشر دەکری: دەستەبەکیان بە پیادەیی دەپۆن بۆ ئیستگای مەحشەر دەستەبەکی تریان بەسواری دەپۆن، دەستەبەکی تریان لەسەر پوو ھەشر دەکری گوترا: ئەو پێغەمبەری خودا! جا ئەو چۆن لەسەر پوو دەپۆن؟ فەرموو: ئەو کەسە کە توانیویەتی لەسەر قاچ بیان پۆیبێت ھەر ئەو کەسە خۆشی دەتوانێ کە لەسەر پوو بیانپۆینێ، ئەدی لەو کاتەدا وایا دەبن لە پۆیین پووی خۆیان دەپاریزن لە قۆزایی و گەمەت و دڕک و دال و شتی وای، وە کچۆن ئەگەر لەسەر پێی بپۆن و ئەوانەیان بێتە پێگە خۆیانێ لێ لادەدەن ئاوا لەگێرانەو دەکا: ئێو یا بەپیادەیی یابە سواریی یا لەسەر دەموچاو ھەشر دەکری و دەبرین بۆ ساری گەردەو بوون!

قال الله تعالى: {وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَاَسْأَلُ بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا مُوسَى مَسْحُورًا - ۱۷/ ۱۰۱}.

لەکاتی مووسای کوپی عیمراندا (دروودی خودای لەسەر بێت) نوو موعجیزە ی گەرە گەرە پووناکی دیاریم بەخشی بە پێغەمبەر مووسا (دروودی خودای لەسەر بێت) کە لە ھەندێ پێوایاتدا دەفەرموێ ئەمانەن:

یەکەم: عەساکی مووسا، کە دەبوو بە ئەژدەھا.

دووەم: دەستی کە وە کچرا دەگەرا.

سینیه‌م: هی‌رش‌ی کولله بو سهر کشتوکالیان.

چواره‌م: سپی دایه له‌شی خویان و مه‌رو بزن و مالاتیان.

پینجه‌م: هی‌رش‌ی بۆق، که ده‌که‌وتنه ناو نان و چیشت و شتی تریانه‌وه.

شه‌شه‌م: خوی‌ن، نان و هه‌ویرو ئاوو شتیان پر بوو له‌خوی‌ن.

حه‌وته‌م: کاتی له‌زئی نیل په‌رینه‌وه خودا نو ده‌لاقی له قه‌ویی یایی

ئاوه‌که‌دا وه‌کوو نو‌کۆلانی وشک بو دروست کردن له نو کۆلانه‌وه به

ئاسایی له نیل په‌رینه‌وه.

هه‌شته‌م: دوازه سهرچاوه‌ی له گا به‌ردی دروست کرد، بو دوازه

تیره‌که‌ی نه‌وه‌ی یه‌عقوب پیغه‌مبه‌ر (دیودی خودای له‌سهر بیت) کاتی که گه‌یشتنه

ده‌شتی سینا.

نۆه‌م: ئه‌وه‌بوو گه‌زۆو شه‌لاقه له ده‌شتی سینادا به‌سه‌ریانا ده‌باری.

جگه له مانه‌ش گه‌لی موعجیزه‌ی گه‌وره گه‌وره فهرموده‌و فهرمایشتی وه‌ک

گه‌وه‌ری پی نیشان دان، یا پی فهرموون وه‌ک له حه‌دیشه‌که‌ی رافه‌ی ئه‌م

ئایه‌ته‌دا باس کراوه، به‌لام دل که‌مویی بوو به پیسه‌وه له پاک نامویی ده‌کا،

نابینن جگه‌ره خۆر جگه‌ری به دووکه‌لی تووتن که‌رت که‌رت که‌چی سه‌د گۆل

ده‌فروشی بو دوو که‌لی جگه‌ره، بۆ دوو که‌ل به‌بۆی یاس و نی‌رگزنادا، جا

تۆ ئه‌ی موحه‌مه‌د! پرسیار له نه‌وه‌ی ئیستای ئیسرائیل بکه له حالی

موسا، له‌که‌ل فیرعه‌ونی زه‌مانی خۆیدا، کاتی که چوو بو سه‌ری و داوای لی

کرد که له‌که‌لی شه‌یتان دابه‌زی و پی بنی له هه‌ق و دان بنی به‌وه‌دا که ئه‌ویش

(وه‌ک خه‌لکی تر) به‌نده‌یه‌که له به‌نده‌کانی خودا، به‌لام فیرعه‌ون له‌که‌لی شه‌یتان

نه‌هاته خوار، وه‌ک فیرعه‌ونه‌کانی هه‌موو چه‌رخ و سه‌رده‌می که رابه‌ری پییان

بلی: شه‌رم له خودا بکه، دنیا بیستانی به‌ره‌للانییه، به‌نده‌کانی خودا بو

عیباده‌تی تۆو بو فیرعه‌ون په‌رستی خه‌لق نه‌کراون، فیرعه‌ون وه‌ک ئه‌م

فیرعه‌ونانه بی شه‌رمانه و نامه‌ردانه گوتی: ئه‌وه شی‌ت بووی، ده‌ستیان لی

وه‌شاندووی، بۆیه قسه‌ی وا پرۆ پوچ له پرۆی گه‌وره‌یه‌کی وه‌ک مندا ده‌که‌ی

کہ لاف و گزافی (انا ربکم الاعلیٰ) دہکا؟! دیارہ نہم شیعرانہش وہلامی مہموو
پدہبہریکہ بو گشت فیرعہونی:

لہ ناکہز وایہ باخی بہرہلالین
بہلام بہ خودا وہک قہلالی پوولاین
کہ مہندی دہسمان نامہی خودایہ
دلمان لہت لہت کهن قورنانی تیایہ
پیرہ مہگروونمان نہو بہرزہ چیایہ
کہ بوئی موحہ مہد لہ ناو دلایہ
بہقووی جا دووگہر قہت لہ بن نایہ
بہششی جا دووباز لہ عنہنی خوایہ!

۳۹۷۲- عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَسَّالٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ يَهُودِيَيْنِ قَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ
اذهَبْ بِنَا إِلَى هَذَا النَّبِيِّ نَسْأَلُهُ فَقَالَ لَا تَقُلْ لَهُ نَبِيٌّ فَإِنَّهُ إِنْ سَمِعَنَا نَقُولُ نَبِيٌّ كَأَنْتَ لَهُ
أَرْبَعَةُ أَغْنٍ فَأَتَيْنَا النَّبِيَّ (مَتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَسَأَلَاهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ (وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى
تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ) فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (مَتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَا تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا تَزْنُوا وَلَا
تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا تَسْرِقُوا وَلَا تَسْخَرُوا وَلَا تَمْشُوا بِبَرِيٍّ إِلَى
سُلْطَانٍ فَيَقْتُلَهُ وَلَا تَأْكُلُوا الرِّبَا وَلَا تَقْدِفُوا مُخَصَّنَةً وَلَا تَفْرُوا مِنَ الزُّخْفِ وَعَلَيْكُمْ يَا
مَعْشَرَ الْيَهُودِ خَاصَّةً أَنْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ. فَقَبَّلَا يَدَيْهِ وَرَجَلَيْهِ وَقَالَا نَشْهَدُ أَنَّكَ نَبِيٌّ.
قَالَ فَمَا يَمْنَعُكُمَا أَنْ تُسَلِّمَا. قَالَا إِنَّ دَاوُدَ دَعَا اللَّهَ أَنْ لَا يَزَالَ فِي ذُرِّيَّتِهِ نَبِيٌّ وَإِنَّا نَخَافُ
إِنْ أَسْلَمْنَا أَنْ تَقْتُلَنَا الْيَهُودُ. رواه الترمذي بسند صحيح^(۲۲).

صہ فوانی کوپی عہ سسال (خودای لہ پازی بیت) گوئی: دوو جوولہ کہ دبن،
یہ کیکیان دہلئ بہ ہاوریکہی: مہستہ بابروین بو لای ئەو پیغہ مہبرہ

پرسیاری ئی بکهین لهو نو ئایه‌ته، ئه‌ویش ده‌لی: مه‌لی پیغه‌مبه‌ر چونکه
 نه‌گه‌ر گوئی ئی بئ پیی بایی ده‌بی و هه‌ر چاویکی ده‌کا به‌ چوار چاو بو
 فیزکردن به‌سه‌رمانا، دوایی هاتنه‌ لای پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بیت) له
 مه‌عناو مه‌به‌ستی ئه‌م ئایه‌ته‌ پرسیریان ئی کرد: (ولقد آتینا موسی تسع آیات
 بینات) هه‌ززه‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ر بیت) فه‌رمووی: ئه‌و نو ئایه‌تانه‌ ئه‌مانه‌ن: که
 هاوبه‌ش و هاوپێ بو خودا بپیار مه‌ده‌ن و زیناو داوین پیسی مه‌که‌ن و که‌س
 به‌ نا‌ره‌وا مه‌کوژن و دزی مه‌که‌ن و سیحرو جادوو بازی مه‌که‌ن و پیایوی بئ
 تاوان پیوه‌ مه‌که‌ن و به‌ نا‌ره‌وا مه‌یده‌نه‌ ده‌ستی ده‌سته‌لاتدار که‌ به‌نا‌ه‌ق
 له‌سه‌ر قسه‌ی ئیوه‌ بیکوژی چونکه‌ قازی ته‌ماشای ده‌می ئیوه‌ ده‌کا و به‌ پیی
 قسه‌و شایه‌تی ئیوه‌ بپیار ده‌رده‌کا و ده‌سوود مه‌خوون و بوختان بو ژنی داوین
 پاکی بئ ئاگا مه‌که‌ن به‌ تاییه‌تی له‌سه‌ر ئیوه‌ (ئه‌ی کۆمه‌له‌ی جوو!) که‌له
 پوژی شه‌مه‌دا ده‌ست درێژی نه‌که‌ن ئیتر هه‌ردوکیان هه‌ستان هه‌ردوو ده‌ست و
 هه‌ر دوو پیی هه‌ززه‌تیان ماچ کردو گوتیان: ئیمه‌ شایه‌تی ده‌ده‌ین که‌ تو
 پیغه‌مبه‌ری خودای، فه‌رمووی: ئه‌ی بو ئیجگاری موسولمان نابن؟ گوتیان:
 چونکه‌ داوود داوای له‌ خودا کردووه‌ که‌ پیغه‌مبه‌ر له‌ نه‌وه‌ی ئه‌و نه‌بێ
 سه‌ره‌پای ئه‌وه‌یشه‌ ده‌ترسین نه‌گه‌ر ئیسلام بپین جووله‌که‌کان به‌مانکوژن (ت-
 س/ح) وه‌ک گوته‌را ژماره‌ی ئایه‌ت و مو‌عجیزه‌کان پترن له‌ نو، گه‌وره‌مان
 ماموستا مه‌لا که‌ریمی بیاره - خودا پایه‌داری بکا و ئه‌م چرا پو‌شنه‌مان ئی
 نه‌ستینیته‌وه‌ (له‌ ته‌فسیری نامی زپ‌ریندا) ده‌فه‌رمووی: به‌قاعیده‌ی عیلمی
 ئو‌صول عه‌ده‌د مه‌فه‌وومی مو‌خالیفی بو ئیعتیبار نا‌کری. مه‌به‌ست له‌
 فه‌رمایشته‌که‌ی ماموستا ئه‌مه‌یه‌: به‌پیی زانستی شه‌رع‌شناسی و یاسازانی
 ژماره‌ مه‌به‌ستی جیاوازی بو حلیب نا‌کری و هه‌ل ده‌گری له‌ پاستیدا ژماره‌ی
 ژمیردراو پتر بئ له‌ ژماره‌ی دیاریکراو، وه‌ک ئه‌وه‌ بلیین: خودا هه‌وت
 ئاسمانی دروست کردووه‌، ئه‌مه‌ پێ له‌وه‌ نا‌گری که‌ خودا زیاتری له‌ هه‌وت
 ئاسمان دروست کردبێ. (وه‌رگیر)

۳۹۷۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى (وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا) قَالَ نَزَلَتْ وَرَسُولُ اللَّهِ (مَنْ لِي اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مُخْتَفٍ بِمَكَّةَ، كَانَ إِذَا صَلَّى بِأَصْحَابِهِ رَفَعَ صَوْتَهُ بِالْقُرْآنِ فَإِذَا سَمِعَهُ الْمُشْرِكُونَ سَبُّوا الْقُرْآنَ وَمَنْ أُنْزِلَهُ، وَمَنْ جَاءَ بِهِ، فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِنَبِيِّهِ (مَنْ لِي اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) (وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ) أَيْ بِقِرَاءَتِكَ، فَيَسْمَعُ الْمُشْرِكُونَ، فَيَسُبُّوا الْقُرْآنَ، (وَلَا تُخَافِتْ بِهَا) عَنْ أَصْحَابِكَ فَلَا تُسْمِعُهُمْ (وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا). رواه البخاري والترمذي (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) (۲۳).

عەبدوللای کوری عەبباس، کە مەشهورە بە ئیبنو عەبباس (پەزای خودا لە خۆی و بای) لە بارە ی پاقە ی ئەم ئایە تەوە لیان پرسی کە دە فەرموی: { وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا - ۱۱۰/۱۷ }.

کە مە ع نای وایە: لە قورئان خویندنی ناو نوێژدا نە زۆر دەنگ بەرزکەرەو و نە زۆر نزم، ئەویش لە وەلامدا گوتی: ئەم ئایە تە لە کاتیکی وادا دابەزی کە پیغەمبەر (دروودی خودای لەسر بیت) لە مەککە لە تاوی فرە خوا ییە کان خۆی دەشاردەو و خۆی دەر نە دەخست پیغەمبەر (دروودی خودای لەسر بیت) دەستووری وابوو کە بەر نوێژی بو ھاو پیکانی دەکرد لە کاتی قورئان خویندندا دەنگی بەرز دەکردەو، جا کاتی ھاو بەش پەیدا کەرە کان دەنگیان دەبیست جنیویان دەدا بە قورئان و بەو کە سەش کە ناردوویە تی و بەو کە سەش کە هی ناویە تی بو سەرزەوی (واتە: جمی نیان بە خودا و قورئان و پیغەمبەر و جو برە ئیل دەدا) ئیتر خودای مەزن ئەم ئایە تە ی ناردو فەرموی بە پیغەمبەر ی خۆی: (ولا تجهر بصلاتك) واتە: بە دەنگی بەرز لە ناو نوێژدا قورئان مە خوینە، تا کافرە کان نە بیسن و جنیو نە دەن بە قورئان، و ئەو نە دەش دەنگ نزم مە کەرەو کە ھاو پیکانت نە بیستن و سەریان لی تیک بجی لە شوین کە و تنی تۆدا لە ناو نوێژە کە دا بە لکۆو بە دەنگی بیخوینە کە لە ناو هندی ئەم دوو پایە دا بی نە زۆر بەرزو نە زۆر نزم (ب/ت. واتە: ئیمامی

بوخاری و ئیمامی تیرمذی- رهزای خودایان لهسه ربی ئەم فەرموده
پیروژهیان گیراوه تهوه).

نیسرا: شه و پهوی، به خیر و خوشی

دهماخمان پر بوو له بوونی خوشی

بوو له نه شکوهت که بچۆره کۆشی

بادهی مه جمعی به حهین بنۆشی!

نه گه ره کههون باطن و ظاهر

دهبی به داناو زانیانی طاهر

ظاهر چرایه، باطن ههتاوه

چرا بو شهوه که دز له ناوه!!

به پۆی نیوه پۆ چرام بو چیه؟

من که خوام ههین عهسام بو چیه!

عهسا کهه موسا گۆچانی شوان بوو

بو لیخویرین و عاعای مه جوان بوو

زانستی خدر کانسی ژیان بوو

ههتا بو موساش ههنگوینی شان بوو!

برای موسولمان! په پرهوی قورئان!

موسولمانی پاک، کاکه کورد زمان!

گوین شل که له بو برای دلسۆرت

په حهت له خۆت و عهشرهت و هۆرت

بزانه برا! مردن له پیشه

له پاش مردنیش چهن گیره و کیشه

پۆی و اوامان له بهره نازیز!

بهردار بهردهزا وه که له لای پاییز

کیو دهه ژینن، گۆی زهوی وه که گۆم

جمعی دین، ویتنه ناووکى نه تۆم!
 سوورهی زهله له ویتنه ناویتنه
 پوون دهکاته وه نهه جوړه شویتنه
 جامی جهه نوماى (مثقاله ذرة)
 دیتنه سهه بهر چى له بن بهه!!
 په دهی سهه تاوان ههله دهه دیتنه وه
 شهه رهن له شهه ره دهه بوو دیتنه وه
 تاوان فیلمی ههه وهه گهه ره وه
 ههه چى گوم نابى ههه چى کراوه!!
 گههله پوه دهه بن بهه ساج، بههش و پیهس
 تهه پاوه قوه پاوه، چهه و لهه و سیهس
 ههیه دهه بیتنه کاله یا کلهش
 لهه سهه دهه پۆن بهه مهه شهه باش باش!!!
 دیمه نه سیهه له سهه سهه ره پیهه
 دوو قاه له دهه وه سهه له سهه زههه!!
 ههیه تهه زاوه وه دهه وهه وهه سیهه
 رهه وهه بهه ویتنه کهنه ناوه شیهه!
 کههاته کاکه! رهه له دهه کهه
 چونکه بهه استى دهه بن باکه!!
 خواهی بهه باکى، سهه پوکى دادگای!
 لهه بهه بهه باکى دهه لیه بهه ناگای!!
 ههه لهه خوت جوانه شیهه بهه وهه نارام
 دهه لیه نهه بهه بهه، جهه سهه بهه پیهه لهه زام!
 نهه ههه وهه زوله وهه دهه بهه بهه
 سهه بهه بهه نهه وهه وهه بهه بهه دینه

که‌چی هیشتا که جەبرە نانویتی

بگره وه‌ک مندال بە‌نده ده‌دویتی

به‌قسه‌ی جوانت ده‌مان لاویتی

به‌شه‌وو به‌ پۆژ ده‌مان هه‌ویتی

به‌شه‌و نیوه‌ شه‌و درێژ ده‌که‌ی ده‌س:

نه‌ی به‌نده‌م! منم بۆ هه‌موو که‌س که‌س!

وه‌ره‌ تازوو هه‌ ژێر سیبهری من

هه‌تا که‌ی ده‌که‌ی رقه‌به‌ری من؟!

نه‌من خودای تۆم، نه‌تۆش به‌نده‌ی من

بۆ بۆ یه‌کتی ببین به‌ دوژمن!!

هه‌ر نه‌زنه‌ک ده‌ده‌م بۆ دامه‌نی کول

کول و له‌ دلاما بدا قول و کول!!

ببم به‌ هاو ده‌م جه‌نابی بۆلبول

له‌ دل ده‌ریکه‌م جه‌خاری په‌یکۆل!

هه‌ر نه‌زنه‌ک ده‌ده‌م سه‌رکه‌وم له‌ که‌ل

ده‌ستم بکاته‌ داویتی نه‌مه‌ل!

ده‌ستم بکاته‌ داویتی مه‌ردی

په‌نامان بدا له‌ په‌نا به‌ردی!

به‌ری ساجی رووم به‌ خۆله‌که‌وه

بگری و دل ببین به‌ به‌ردی شه‌وه!

پوو به‌ کاره‌با، نه‌زه‌ردو نه‌ره‌ش

به‌بۆی به‌رده‌ره‌ش نورانی و که‌ش که‌ش

یه‌زدانی که‌وره‌! نه‌ی پاشای بن باک!

که‌م تۆ ده‌ناسن به‌ ده‌گه‌من تاک تاک

نه‌وه‌نده‌ که‌وره‌ی نی‌مه‌ سه‌د چه‌نده

بچوو کین، وابى پىژمان چەندە؟!
 نىسبەتى نىمە لە چاوى تۆدا
 نىسبەتى گەردە لە چاوى کۆدا!
 قەپانى خودا مەريخوینىتۆ
 مەر عىلمەكەى تۆ بمان دۆزیتۆ!
 دەنا وەك گەردى كۆم بى لە هەردى
 دەبین بە تۆزى لا قەدى بەردى
 سویتەم بە زاتى پاکی بى گەردت
 بەجى سەرپەنجەى فینكو سەردت
 گەر لە بى باکیت نەترسم خوايە!
 سەرم بەفەرزى تۆدا نەدایە
 بەشەوو بەرۆژ گونام کربايە
 لەگەل نەوەشا ترسم نەبوايە
 هیواى بەهەشتى تۆشم هەبوايە
 نەوەندە گەورەو بى باکی خوايە!
 نورەكە! كەمى شەرم لە خواكە
 هەتاكەى دلت وەها بى باكە؟!
 نەوەن بى ناكای دەلیى بى باکی
 دەلیى گای پەشى بۆ قوربان چاکى
 گەرچى نامەلا و مەلا بەزینى
 بەهاشەو هووشە هۆش دەتەزینى
 قسەى خۆت بكە بۆ دادەمینى؟!
 خۆ كفر نابى، دەمى هەل بىتى!!
 نوورى حال كرتى، دەرویش ناسایى
 گوتى: هەتاكەى منى شەیدایى

له‌م چۆلای قوالقه وه‌کوو فیدایی
 عه‌ودال بم له شوین نووری خودایی
 له‌گه‌ل نه‌م و نه‌و، یابه‌ جو‌دایی
 که‌چی لی‌م بگرن به‌ری پۆشنایی!!
 بۆیه‌ هه‌میشه‌ واکاس و په‌ستم
 ناخ! نییه‌ ده‌ستن ده‌س باته‌ ده‌ستم
 له‌ناو چلپاوی لیک‌اوی زین‌دان
 ته‌رمی دل دهر‌کاو بی با بۆ که‌ردان
 پی‌ی بکا گه‌شتی سه‌یرانگای مه‌ردان
 بیباته‌ کۆپی سه‌ر خه‌نه‌به‌ندان!
 ناوی گویتی دادا به‌ نه‌شقی یاران
 فی‌ربین شی‌وازو ده‌ستووری سه‌یران!
 هه‌وارای یاران مه‌وله‌وی و خانای
 شاره‌زا ببن گه‌لی به‌ جوانی
 تانه‌که‌ی گه‌شتی سۆلاف و بی‌خال
 نازانی مانای چی سی‌حری هه‌لال!
 واته‌: تا شه‌تاو له‌ هه‌ردوو چاوان
 سه‌ر نه‌کا وینه‌ی تانجه‌رۆو سی‌روان
 نازانی تامی دین‌داریی چۆنه
 چۆن مه‌له‌ ده‌کا به‌بن ناو سۆنه!!
 واته‌: له‌م قسه‌ نه‌مه‌م مه‌به‌سته
 به‌خه‌یالی خا و پش‌تت مه‌به‌سته
 به‌هاشه‌و هووشه‌ هیج به‌ هیج نابین
 سپیکاری جوان بن مال‌یج نابین
 واته‌: له‌م واته‌ نه‌مه‌م ناواته‌:

باخڤن به‌داربڤن به‌ری خه‌باته
 نه‌ی کاکه‌ی واعیظ! دیناره ته‌ماته
 به‌قوو باینجان که‌یته ته‌ماته؟!
 وازم لڤ بڤنن سه‌رکز که‌م هه‌نڤ
 خوا خوامه ده‌رم نه‌که‌ن له‌ کونڤ
 چونکه هه‌ژارم به‌من ده‌ویڤرن
 نای له‌ راستی من هه‌مووتان شیڤرن!
 نه‌که‌ر به‌راستی داخ‌وازی خیڤرن
 توڤرن ترووسکه‌م له‌ بو بنیڤرن!
 نافه‌ریم واعیظ! خاوه‌ن مه‌عریفه‌ت
 قسه‌ی نه‌سته‌قت حیکمه‌ته حیکمه‌ت

وا ده‌زانم بو رافه‌ی ئەم هونراوانه ئەم لیكدانه‌وه‌یه پڤویست بڤ:

۱. روو له‌ ئەشکه‌وت که‌، ئیشاره‌ته بو ئایه‌تی (قاروا الی الکهف) که‌ بووه
 به‌ دروشمی کاتی ئیعتیزال و گوشه‌گیری له‌ کاتی بلا‌وبونه‌وه‌ی شه‌پۆلی بڤ
 ئایینی دا، هه‌روه‌ک مه‌به‌ست ئەوه‌شه‌ که‌له‌ دوا سووره‌تی ئیسرا سه‌ره‌ی
 سووره‌تی که‌ه‌فه‌. باده‌ی مه‌جمه‌عی به‌حه‌رین: ئیشاره‌ته بو ئەم دوو
 مه‌به‌سته: یه‌که‌م: بو عیلمی باطن و عیلمی ظاهر، که‌له‌ سه‌ر فه‌رمایشتی
 که‌وره‌مان شیخی به‌یزاوی (هم‌زای خودای ئابڤ) ئایه‌تی: (حتی ابلغ مجمع البحرین)
 ئیشاره‌و ناماژیه‌کی بو ئەم فه‌رمایشت (قول) ه‌ تیا‌یه‌. دووه‌م: موسولمانی‌کی
 پاک و کوردی‌کی چاک بڤ، وه‌کوو خواناسی باش جه‌نابی ماموستا مه‌لا ره‌شید
 به‌گی بابان که‌ خاوه‌نی کتیبی (اقران النیرن فی مجمع البحرین)ه‌، که‌ غه‌ریبی و
 ئاواره‌ی کۆلی پڤ نه‌داوه‌و به‌لکوو موسولمانانه‌و مه‌ردانه‌و بو خیڤری
 موسولمانان و کوردان (که‌ سه‌رجه‌م موسولمانان) تی‌کو‌شاوه‌.

۲. ده‌لڤی ئەییوبی جه‌سته‌ی پڤ له‌ زارم، له‌ ئایه‌ت و حه‌دیثا ته‌شبییه‌ی
 ناقص زۆره‌، هه‌ر وه‌ک ته‌شبییه‌ی خودا به‌به‌نده‌ی خۆیه‌وه‌ بو مه‌به‌سته‌کانی

لَيَكْچوون زۆره، وهك: (الله نور السماوات والأرض مثل نوره كمشكاة فيها مصباح) وهك (وضرب الله مثلا رجلين أحدهما أبكم) وهك (الله ارحم بعباده من هذه بولدها).

۳. له بهر بئى باكى ده لئى بئى ئاگای. ئەم جوړه ته عبیره له قورئان و حەدیثا هاتوو، وهك: (فالیوم ننسأهم كما نسوا لقاء یومهم هذا).

۴. هەر ئەز نەك دە دەم بۆ دامەنى گول. مە بهست مزگەوت و پیاوانى مزگەوتە، مە بهست له بولبول بانگدەر، كه له سەر كه مەرەى مناره ده لئى بولبولى ناو هیلانەیه و ده خوینى! جەخارى پەيكول: ئەسەر و شوینەوارى پیاوى خراپ و بنەماى خراپى ژینى كۆن. مە بهست له داوینى مەرد: پیاوانى طەریقەتى راست و دروستە.

۴. شەو: بەردىكى رهشى جوانى به نرخه، واته: به لكوو یار بىكرئ كارەبا: شتىكى زەرد یارە شە، زۆر به نرخه، شت رادەكیشئ، واته: وهك موقناتیس دلى یار بكاته خوئ، چەمك و مە بهستەكهى ئەمەیه: ئەسەر و نیشانەى گوناو و تاوان وهك جئ خالى سووتاو هەر دەمینى چارى نییه، به لآم قەلایى قەلەمى لیبووردنى خواىی سپى دەكاته وەو رەقى و رەشى دل و پروو دەكا به شتى به نرخ و باش.

۵. مە بهست له جئ سەر پەنجەى فینك و سەردى خودا ناو دلى پیغەمبەر. تەماشای بەرگى یەكەمى ئەم كتیبه بکه، لاپەرە (۳۷۲). چاپى یەكەم. یەكسانە به زنجیره / ۱۲۲ ژماره / ۷۴۸ چاپى دووهم.

۶. بۆ قوربان چاكى. واته: مەگەر له غەزادا شەهید ببى ئەوسا له تاوان پاك ببیتەو، یا خۆت بهخت بکهى له ریگەى خوادا!

۷. له ناو چلپاوى لىكاوى زیندان.. تاد. واته: دل و ناو قەم بوو له ناو خوشەویستی جیهاندا ئەو زیندانە پیسەى ئى بوو به باخ و بۆلاخ و لىكاوى دەمو فلقي ئەو كۆنە فلقي ئى بوو به شیرەى هەنگوین و ده لئى میشى تۆ پیوه جووتە پئى كه وتۆتە ناوى و وهك مریشكه به كپر له سەرى كپر كه وتوو! ئاگای له خوئ نەماو، نەقلی به باش و خراپى خوئ ناشكى، مەگەر مەردئ

نه‌زهری ئی بکاو به خیری خوئی به چوکلئی ده‌ری بیئیی و وه‌ک ده‌رویشی
سه‌رپراو کوپری زیکری له‌سه‌ر بگیری و به‌هیممه‌تی شیخ و مشایه‌خان چاک
بیئته‌وه و له‌خوینی ئالی زامی لاملی خوئی ده‌ست و پیی له‌خه‌نه‌بگرن و
بیکن به‌بووک و به‌بووکی بیبه‌ن بۆ مه‌عشووقه‌که‌ی، به‌لام کئی ده‌لئی یاره‌که‌ی
قه‌بوولئی ده‌کاته‌وه؟ کئی به‌گوئی ژاکاو پازی ده‌بی؟ بۆ یه‌ری بۆ خوئی پاک
ده‌کاته‌وه و ده‌لئی: من له‌به‌ر بی لوتفی یار ئه‌م هه‌موو به‌زم و ره‌زمه‌ تووش
بووم، که‌چی چونکه‌ من هه‌ژارم و ئه‌و بالاده‌سته و کار به‌ده‌سته هه‌مووتان تانه
له‌من ده‌ده‌ن و مه‌راییی بۆ ئه‌و ده‌که‌ن!

به‌لام ئه‌گه‌ر ئیوه‌ راست ده‌که‌ن له‌گه‌ل مندا تانه‌م ئی مه‌ده‌ن به‌لکوو
یارمه‌تیم بده‌ن، هیچ نه‌بی به‌ری پۆشناییم ئی مه‌گرن و یارم پتر ئی مه‌تورینن با
به‌دزییه‌وه له‌ دووره‌وه ته‌ماشای پوخساری بکه‌م و بۆن و به‌رامه‌ی بی
به‌سه‌رما.

وه‌پگنێ (نوری فارس حه‌مه‌خان)

۱۱/ ۹/ ۱۹۸۹م

۱- سوره‌تی که‌هف

ئهم سوره‌ته‌ مه‌ککيه، واته‌ له‌ مه‌که‌ هاتووته‌ خواره‌وه بۆ
پيغه‌مبه‌ر (سه‌دو یازده‌ نایه‌ته‌).

سورة الکھف (مکیه وهی مانه‌ واحدی عشرة‌ آیه‌)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۹۷۳- → (ب- ۱ ز- ۱۸۱ ل- ۴۹۵ ف- ۱۰) ^(۱).

واته‌: ده‌قی ئه‌م فه‌رموده‌یه‌ له‌م شوینه‌دا رابورد: به‌رگی یه‌که‌م
(زنجیره‌ی ۱۸۱/ لا‌په‌ره‌ ۴۹۵) فه‌رموده‌ی ده‌یه‌م له‌باسی شه‌ونویژو
گه‌وره‌یی شه‌ونویژدا.

^(۱) تقدم برقم: ۹۸۴/۱۰ مجلد اول / تسلسل/ ۱۸۱.

قال الله تعالى: {وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَتَاهُ لَا أَبْرَحُ حَتَّى أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقُبًا} (۶۰/۱۸).

واته: ئەه‌ی خۆشه‌وێست! باسی ئەو داستانه‌ی خۆشه‌ی بکه‌ که هه‌زه‌تی موسا پیغه‌مبه‌ری گه‌وره‌ی نه‌وه‌ی یه‌عقوب فه‌رمووی به‌نۆکه‌ره‌که‌ی خۆی، که‌ناوی یۆشه‌عی کوپی نوون بوو، که‌ خوشکه‌زای خۆی بوو، که‌ فه‌رمووی پیتی: من هه‌ر به‌رده‌وام ده‌پۆم هه‌تا نه‌گه‌م به‌ (مجمع البحرين = دواوانی دوو ده‌ریاکه‌) که‌ ئیستا قه‌ناتی سوێسی لی هه‌لکه‌ندراوه‌ بۆ ئەوه‌ بگه‌م به‌و به‌نده‌ی خودایه‌ که‌له‌من زاناتره‌، خۆنه‌گه‌ر له‌وشوینه‌دا پیتی نه‌گه‌یشتم ئەوا ماوه‌ی چه‌ن سالی ده‌پۆم تا ده‌یدۆزمه‌وه‌.

۳۹۷۴- عن سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ (رضي الله عنه) قَالَ قُلْتُ لِرَبِّ عِبَّاسٍ إِنَّ نَوْفًا الْبَكَّالِيَّ يَزْعُمُ أَنَّ مُوسَى صَاحِبَ الْخَضِرِ لَيْسَ هُوَ مُوسَى صَاحِبَ بَنِي إِسْرَائِيلَ، فَقَالَ: كَذَبَ عَدُوُّ اللَّهِ حَدَّثَنِي أَبِي بْنُ كَعْبٍ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم): يَقُولُ: «إِنَّ مُوسَى قَامَ خَطِيبًا فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ، فَسُئِلَ أَيُّ النَّاسِ أَعْلَمُ؟ قَالَ: أَنَا. فَعَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ إِذْ لَمْ يَرُدَّ الْعِلْمَ إِلَيْهِ. فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ إِنَّ لِي عَبْدًا بِمَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ. قَالَ مُوسَى: يَا رَبِّ فَكَيْفَ لِي بِهِ؟ قَالَ: تَأْخُذْ مَعَكَ حُوتًا، فَتَجْعَلْهُ فِي مِكْتَلٍ، فَحَيْثُمَا فَقَدْتَ الْحُوتَ فَهُوَ ثَمٌّ، فَأَخِذْ حُوتًا فِي مِكْتَلٍ، ثُمَّ اطْلُقْ وَمَعَهُ قَتَاهُ يُوْشَعُ بْنُ نُونٍ، حَتَّى إِذَا أَتَيْتَ الصَّخْرَةَ، وَضَعَا رُءُوسَهُمَا قَنَامًا، وَاضْطَرَبَ الْحُوتُ فِي الْمِكْتَلِ فَخَرَجَ مِنْهُ فَسَقَطَ فِي الْبَحْرِ، فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا، فَأَمْسَكَ اللَّهُ عَنِ الْحُوتِ جَرِيَةَ الْمَاءِ، فَصَارَ عَلَيْهِ مِثْلُ الطَّاقِ، وَفِي رِوَايَةٍ: فِي أَصْلِ الصَّخْرَةِ عَيْنٌ يُقَالُ لَهَا الْحَيَاةُ لَا يَصِيبُ مِنْ مَائِهَا شَيْءٌ إِلَّا حَيٌّ، فَأَصَابَ الْحُوتَ مِنْ مَائِهَا، فَتَحَرَّكَ وَالسَّلُّ مِنَ الْمِكْتَلِ فَدَخَلَ الْبَحْرَ، فَلَمَّا اسْتَيْقَظَ مُوسَى نَسِيَ صَاحِبَهُ أَنْ يَخْبِرَهُ بِالْحُوتِ فَأَنْطَلَقَا بَقِيَّةَ يَوْمِهِمَا وَلَيْلَتَهُمَا حَتَّى إِذَا كَانَ مِنَ الْعَدِ قَالَ مُوسَى لِقَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا. قَالَ: وَلَمْ يَجِدْ التَّصَبَّ حَتَّى جَاوَزَ الْمَكَانَ الَّذِي أَمَرَ اللَّهُ بِهِ قَالَ لَهُ قَتَاهُ: أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ، وَمَا

أَلْسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ، وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا، قَالَ: فَكَانَ لِلْحَوْتِ سَرَبًا وَلِمُوسَى وَفَتَاهُ عَجَبًا. قَالَ مُوسَى: ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِي، فَأَرْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا، قَالَ: رَجَعَا يَقْصَانِ آثَارَهُمَا حَتَّى انْتَهَيَا إِلَى الصُّخْرَةِ، فَإِذَا رَجُلٌ مُسَجًى يَتَوَبُّ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِ مُوسَى. فَقَالَ الْخَضِرُ: وَأَنْتَى بِأَرْضِكَ السَّلَامُ. قَالَ: أَنَا مُوسَى. قَالَ: مُوسَى بَنَى إِسْرَائِيلُ؟ قَالَ نَعَمْ، أَتَيْتُكَ لِتُعَلِّمَنِي مِمَّا عَلَّمْتَ رَشَدًا. قَالَ: إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا يَا مُوسَى إِنِّي عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ، عَلَّمَنِيهِ اللَّهُ لَا تَعْلَمُهُ أَنْتَ، وَأَنْتَ عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عِلْمَكَ اللَّهُ لَا أَعْلَمُهُ. فَقَالَ مُوسَى: سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا. فَقَالَ لَهُ الْخَضِرُ: فَإِنْ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أَحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا، فَانْطَلَقَا يَمْشِيَانِ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ، فَمَرَّتْ سَفِينَةٌ، كَلَّمُوهُمْ أَنْ يَحْمِلُوهُمْ، فَعَرَفُوا الْخَضِرَ، فَحَمَلُوهُمْ بِغَيْرِ نَوْلٍ، فَلَمَّا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ لَمْ يَفْجَأَا إِلَّا وَالْخَضِرُ قَدْ قَلَعَ لَوْحًا مِنْ أَلْوَحِ السَّفِينَةِ بِالْقُدُومِ. فَقَالَ لَهُ مُوسَى قَوْمَ حَمَلُونَا بِغَيْرِ نَوْلٍ، عَمَدْتَ إِلَى سَفِينَتِهِمْ فَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا، لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا. قَالَ: أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا؟، قَالَ: لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا، قَالَ: وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَكَانَتْ الْأُولَى مِنْ مُوسَى نِسْيَانًا. قَالَ: وَجَاءَ عَصْفُورٌ فَوَقَعَ عَلَى حَرْفِ السَّفِينَةِ فَتَنَقَّرَ مِنَ الْبَحْرِ نَقْرَةً، قَالَ لَهُ الْخَضِرُ: مَا عَلَّمَنِي وَعِلْمُكَ فِي عِلْمِ اللَّهِ إِلَّا مِثْلُ مَا نَقَصَ هَذَا الْعَصْفُورُ مِنْ هَذَا الْبَحْرِ، ثُمَّ خَرَجَا مِنَ السَّفِينَةِ فَبَيْنَمَا هُمَا يَمْشِيَانِ عَلَى السَّاحِلِ إِذْ أَبْصَرَ الْخَضِرُ غُلَامًا يَلْعَبُ مَعَ الْغُلَمَانِ، فَأَخَذَ الْخَضِرُ رَأْسَهُ بِيَدِهِ فَاقْتَلَعَهُ فَقَتَلَهُ، فَقَالَ لَهُ مُوسَى: أَقْتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا. قَالَ: أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا؟. قَالَ: وَهَذِهِ أَشَدُّ مِنْ الْأُولَى. قَالَ: إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي، قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا. فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطَعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ فَقَالَ الْخَضِرُ بِيَدِهِ فَأَقَامَهُ فَقَالَ مُوسَى: قَوْمُ أَتَيْنَاهُمْ فَلَمْ يُطْعِمُونَا وَلَمْ يُضَيِّفُونَا لَوْ شِئْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا. قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَنِي وَبَيْنَكَ، سَأَبِّتُكَ يَتَاوِيلُ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) «وَدِدْنَا أَنْ مُوسَى كَانَ صَبْرًا، حَتَّى يَقْصُ اللَّهُ عَلَيْنَا مِنْ

خَبَرِهِمَا». قَالَ سَعِيدُ بْنُ جَبْرِ: وَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَقْرَأُ: وَكَانَ أَمَامَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ صَالِحَةٍ غَضَبًا، وَكَانَ يَقْرَأُ: وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ كَافِرًا وَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنِينَ. رواه الشيخان والترمذي (رضوان الله عليهما) (۲).

سه‌عیدی کوپی جوبه‌یر (خودای ئی رازی بئ) گوتی: به ئیبنو عه‌یباسم گوت: که (نه‌وف به‌ککالی) ده‌لئ: گوايه ئەو موسایه که هاوپی‌ی خدری زینده بووه و داستان‌ه‌کیان له قورئاندا باس کراوه ئەو موسا مه‌شه‌ووهر نییه که پیغه‌مبه‌ری نه‌وه‌ی ئیسرائیل بووه!

ئیببنو عه‌یباس (خودای ئی رازی بئ) گوتی: ئەو دوشمنی خودایه درۆ ده‌کا، چونکه من ئوبه‌یی‌ی کوپی که‌عب خۆی قسه‌ی بو‌کردم گوتی: به‌گوئی خۆم ژنه‌وتم له‌ده‌می هه‌زهرت (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) ده‌یفه‌رموو: موسا هه‌ل‌سایه‌وه له‌ناو نه‌وه‌ی ئیسرائیل (بنی اسرائیل) دا گوتاریکی دا، لییان پرسى: کئ له‌هه‌موو که‌سئ زاناتره؟ فه‌رمووی: من! خودای که‌وره‌یش (له‌به‌ر نه‌وه‌ی که زانینی ئەم باسه‌ی هه‌واله نه‌کرد به‌عیلمی خودا) گله‌یی له‌موسا کردو سه‌رووش و نیگای نارد بو‌ی: ئەى موسا! به‌نده‌یه‌کی من هه‌یه ئەو له‌تۆ زاناتره، ئیستا وا له‌مه‌جمه‌عوله‌حه‌رین (واته: له‌دواوانی دوو ده‌ریای فارس و رۆم، که ئیستا پییان ده‌گوترئ ده‌ریای سوورو ده‌ریای سپی، که ئیسته ئەو جه‌مسهره هه‌ل‌که‌نراوه و کراوه به‌پاره‌وی پا‌پۆری که‌وره به‌ناوی قه‌ناتی سو‌یس). موسا فه‌رمووی: ئەى په‌روه‌ردگارم! جا ئەوه چۆن خۆمی پئ بگه‌یه‌نم؟ فه‌رمووی: ماسیه‌که بېژینه‌و له‌گه‌ل خۆتدا له‌زه‌میه‌یه‌کا بیبه، جا له‌کویدا ئەو ماسیه‌یه‌ت وون کرد ئەو به‌نده‌یه‌ و له‌ویدا، جا له‌زه‌میه‌یه‌کا ماسیه‌یه‌کی هه‌ل‌گرت و خۆی و یۆشه‌عی کوپی نوون که‌هه‌م سوخته‌ی بوو،

(۲) تجرید البخاری. مجلد اول رقم: ۱۰۱ = ۱۲۲ فتح الباری شرح صحیح البخاری اطرافه فی: ۷۸، ۷۴،

۲۲۶۷، ۲۷۲۸، ۲۲۷۸، ۳۴۰۰، ۳۴۰۱، ۴۷۲۵، ۲۷۲۶، ۴۷۲۷، ۶۶۷۲، ۷۴۷۸. مسلم. فضائل ۶۱۱۳ - ۶۱۱۸.

ترمذی. تفسیر القرآن. ۳۱۳۰.

هه‌م خوشکه‌زای بوو که‌وتنه‌پێ هه‌تا گه‌یشتنه‌ لای تاویره‌که‌ی قه‌راخ ده‌ریاکه‌، که‌ خدری زینده‌ له‌وێ بوو، ئیتر له‌وێ سه‌ریان نایه‌وه‌و خه‌وتن، ماسییه‌که‌یش له‌ زه‌میله‌که‌دا پاپه‌ری و هاته‌ ده‌ره‌وه‌و که‌وته‌ ناو ده‌ریاکه‌وه‌، وه‌ به‌ناو ناوی ده‌ریاکه‌دا خه‌نده‌کیکی بۆخۆی دروست کردو ریگه‌ی خۆی گرت به‌رو که‌وته‌ پێ، خودای گه‌وره‌یش شلپاوی ئاوه‌که‌ی که‌ به‌پۆیشتنی ماسییه‌که‌ شه‌ق ده‌بوو وه‌ک تا‌قی سه‌ر ده‌رگا‌و په‌نجه‌ره‌ کرد به‌کون و خه‌نده‌ک له‌ ژێر ئاوه‌که‌وه‌! له‌گێڕانه‌وه‌یه‌کا: له‌بن ئه‌و گابه‌رده‌دا کانی‌اوێ هه‌یه‌ ناوی کانی ژیان‌و مه‌شه‌ووره‌ به‌ناوی حیات، هه‌رچی شتی له‌وناوه‌ی لێ‌بکه‌وێ زیندوو ده‌بیته‌وه‌، جا ماسییه‌که‌ له‌ناوی ئه‌و کانییه‌ی لێ‌ده‌که‌وێ و ده‌جولێته‌وه‌و پاده‌چه‌نی و له‌زه‌میله‌که‌ ده‌رده‌په‌پێ و ده‌چیه‌ ناو ده‌ریاکه‌وه‌، که‌ مووسا خه‌به‌ری ده‌بیته‌وه‌ یوشه‌عی هاو‌پێ‌ی له‌بیری نابێ باسی ئه‌م حا‌له‌ی ماسییه‌که‌ی بۆ‌بکا، جا ماوه‌ی ئه‌و رۆژه‌و شه‌ویکی ته‌واو هه‌تا به‌یانی ده‌پۆن، تا بۆ‌سه‌به‌ینی مووسا به‌ یوشه‌ع ده‌فه‌رموێ: نانی به‌یانیمان بۆ‌بینه‌، به‌پاستی له‌م سه‌فه‌رمانا تووشی ماندوویی بووین! فه‌رمووی: هه‌تا له‌و شوێنه‌ ڤه‌ت نه‌بوون که‌خودا کردبووی به‌نیشانه‌ بۆی هه‌ستی به‌ماندویی و کفتی و شه‌که‌تی نه‌کرد، خزمه‌تکاره‌که‌ی عه‌زی کرد: {أَرَأَيْتَ إِذْ أَوْتِنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْخُوتَ وَمَا أَنَسَيْنَاهُ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا} (۶۳/۱۸). قوربان! پیم نالیدی که‌ بۆچی من وام به‌سه‌ره‌ات؟ ده‌زانی کاتی گه‌یشتی‌نه‌ لای به‌رده‌که‌و تو نووستیت، من ته‌ماشام کرد ماسییه‌ برژاوه‌که‌مان له‌ناو زه‌میله‌که‌ ده‌ره‌په‌ری و خۆی فېرده‌دا ناو ده‌ریاکه‌و من له‌بیرم چوو ئه‌م روداوه‌ت بۆ‌بگێرمه‌وه‌ که‌سه‌یش له‌بیری نه‌بردمه‌وه‌ شه‌یتان نه‌بێ به‌هۆی خه‌یالی دله‌وه‌، وه‌ک‌اتی‌کیش ماسییه‌که‌ خۆی فېرده‌ایه‌ ناو ده‌ریاکه‌وه‌ زۆر به‌شیوه‌یه‌کی سه‌رسوپه‌ینه‌ر به‌ناو ئاوه‌که‌دا پۆی فه‌رمووی: ئه‌و خه‌نده‌که‌ که‌ بۆ ماسییه‌که‌ له‌غه‌م و قومووش بوو، وه‌ک بۆشایی ناو بۆری وابوو، به‌لام بۆ مووسا و شاگرده‌که‌ی سه‌رسوپه‌ینه‌ر بوو مووسا به‌ یوشه‌عی فه‌رموو: {ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدًّا

عَلَىٰ آثَارِهِمَا قَصَصًا} (٦٤) ده‌ی ئیمه بۆ ئەمه ده‌گه‌ڕێن که‌تۆ دیوته، جا
 ڕێک به‌سه‌ر شوینی خۆیاندا گه‌رانه‌وه‌ فهرمووی: واته: به‌شوینی خۆیاندا
 ڕێک گه‌رانه‌وه‌ شوینه‌واری خۆیانیاں ده‌قاو ده‌ق هه‌لگرته‌وه‌ تا گه‌یشته‌وه‌
 لای تاویره‌که، ته‌ماشایان کرد واپیاوی به‌نوینی خۆی داپۆشیوه‌ جا
 موسا سلاوی لێ کرد، خضریش فهرمووی: له‌کوێ له‌م ولاتی تۆیه‌ ئەم
 جوړه‌ سلاو و پۆزباشیی هه‌یه. فهرمووی: من موسام، خدری زینده
 فهرمووی: موسای پیغه‌مبه‌ری به‌نی ئیسرائیل؟ فهرمووی: به‌لێ ئەوم،
 هاتووم بۆلای تۆ که‌له‌م عیلم و زانسته‌ نایابه‌ی که‌له‌کن خوداوه‌ فیڕکراوی
 هه‌ندیکم فیڕکه‌ی که‌بێی به‌هۆی گه‌یشتم به‌ په‌زای خودا، خدر
 فهرمووی: تۆ ناتوانی له‌گه‌ڵ مندا خۆت بگری و سه‌بر بکه‌ی. ئه‌ی
 موسا! من خودا له‌عیلم و زانستی خۆی بازه‌ عیلم و زانیارییه‌کی وای
 فیڕکردووم تۆ به‌ ته‌واوی نایزانیت و وه‌ک من شاره‌زاییه‌کی ته‌واوت نییه
 له‌وبابه‌ته‌دا که‌پێی ده‌گوترێ: عیلمی حه‌قیقه‌ت، یا عیلمی له‌دوونی، یا
 زانستی به‌هره‌یی (علمی لدنی) وه‌هه‌روه‌ها تۆش خودای مه‌زن له‌ عیلم و
 زانستی خۆی بازه‌ عیلم و زانیارییه‌کی فیڕکردووی که‌بری‌تییه‌ له‌
 شه‌ریعه‌ت و عیلمی ظاهر من وه‌ک تۆ نایزانم، که‌وابوو وازی‌نه‌ تۆ به‌
 ڕێگه‌ی خۆت و من به‌ڕێگه‌ی خۆم، موسا فهرمووی: {سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ
 صَابِرًا وَلَا أَغْصِي لَكَ أَمْرًا} (٦٩/١٨). خودا یاریی ئەگه‌ر ڕێگه‌م بده‌ی له‌
 خزمه‌تتا بم، ده‌بینی به‌باشی ئارام ده‌گرم و سه‌رپیچی له‌ فره‌مانت ناکه‌م،
 خدریش فهرمووی: {إِنِ ابْتَغَيْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ أُخْبِرَكَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا
 } (٧٠/١٨). باشه، به‌لام به‌مه‌رجێ له‌شت زۆر مه‌کوڵه‌ره‌وه، هه‌رچیم کرد
 قسه‌مه‌که‌و هه‌قت به‌سه‌رمه‌وه‌ نه‌بێ، هه‌تا خۆم تێت ده‌گه‌یه‌نم. فهرمووی:
 پاش ئەوه‌ که‌له‌سه‌ر ئەم مه‌رجه‌ ڕێکه‌وتن هه‌ردوکیان له‌قه‌راخی
 ده‌ریاکه‌وه‌ که‌وتنه‌ڕێ، تا پاپۆڕی هات قسه‌یاں له‌گه‌ڵدا کردن که‌هه‌لیان
 بگرن، خدریاں ناسی به‌بێ کرێ، به‌خۆپایی هه‌لیان گرتن، که‌سواری
 پاپۆره‌که‌ بوون له‌په‌ر موسا چاوی لێ بوو که‌وا خدر به‌ته‌شوێ
 ته‌خته‌یه‌کی له‌ته‌خته‌کانی پاپۆره‌که‌ هه‌لقه‌ند، موسا پێی فهرموو: ئەوه‌

چیت کرد! لای خوی ئەم پیاوانه پیاوه‌تییان له‌گه‌لمان کردو به‌به‌لاش
ئیمه‌یان هه‌لگرتوو هه‌چی تو ده‌چیت پاپۆره‌که‌یان کون ده‌که‌ی، تا‌کو
سه‌رنشینه‌کانی نوقم بکه‌ی و له‌ئادا بخنکین، به‌راستی تاوانی گه‌وره‌و
ناهه‌موارت کرد، خدر فهرمووی: ها! ئەدیی من پیم نه‌گوتیت که‌تو له‌گه‌ل
من هه‌لناکه‌یت و ناتوانی ئوقره‌ بگری؟ موسا فهرمووی: له‌بیرم نه‌بوو،
لیم مه‌گره‌و هاوپپیه‌کی باش به‌و چاو پۆشیم لی‌بکه، با نه‌بی به‌مایه‌ی
باری زه‌حمه‌ت بۆم فهرمووی: ئەم جاری یه‌که‌مه‌یان موسا له‌یادی نه‌بوو
فهرمووی: له‌وکاته‌دا چۆله‌که‌یی هات له‌سه‌ر لی‌واری پاپۆره‌که‌ نیشته‌وه‌و
ده‌ندووکیکی ژه‌ند به‌ئاوی ده‌ریا که‌دا، خدر پی‌ی فهرموو: زانیاری من و
زانیاری تو له‌ چاو زانیاری خودادا وه‌ک ده‌نووک ژه‌ندنێ ئەم چۆله‌که‌یه
وایه به‌م ده‌ریایه‌دا. ئینجا له‌پاپۆره‌که‌ هاتنه‌ ده‌ری و هه‌ردووکیان
به‌که‌ناری ده‌ریا که‌دا ده‌ستیان کرد به‌پۆشیشتن، له‌ناکا و خدر چاوی که‌وت
به‌ کوپێکی منالکار له‌ناو مندا‌ل‌اندا یاری ده‌کرد، یه‌کسه‌ر پری کرد به
سه‌ریاو به‌ده‌ست وه‌ک به‌چکه‌ چۆله‌که‌ سه‌ری هه‌لکه‌ندو ملی هه‌لکیشاو به
بئ قسه‌و پرسیارو چه‌ندو چوون کوشتی! موسا پی‌ی فهرموو: {أَقْتَلْتُ
نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَّقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا} (٧٤/١٨). ئەو مندا‌له‌ بئ‌تاوان و
گیانه‌ پاکه‌ت به‌ناهه‌ق چوون کوشت به‌بئ ئەوه‌ی که‌سیکی کوشتبئ
له‌خۆته‌وه‌ کوشتت؟ به‌راستی کاریکی زۆر نا‌په‌وات کردو کاری وا
ناشیرین که‌س په‌سه‌ندی نا‌کا. له‌شه‌رحه‌که‌دا ده‌لئ: ده‌گی‌رنه‌وه: خدر له‌م
په‌ده‌دی موسایه‌ زۆر توو‌په‌ ده‌بئ، ده‌چئ ده‌فه‌ی شانی چه‌پی مندا‌له‌که
ده‌ر ده‌هینئ و گوشته‌که‌ی لئ داده‌مالئ، سه‌یر ده‌که‌ن لی‌ی نووسراوه:
ئەم کوپه‌ کافره‌ قه‌ت ئیمان و باوه‌ر ناهینئ! ئیت‌ر موسا هی‌واش ده‌بی‌ته‌وه
خدر ده‌فهرموئ: {أَلَمْ أَقُلْ لَّكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا} (٧٥/١٨). کوپه‌!
من پیم نه‌گوتی که‌تو له‌گه‌ل مندا هه‌لناکه‌ی و ناتوانی خۆت بگری؟!
پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌سه‌ربئ) فهرمووی: په‌ده‌دی ئەم جاره‌ی خدر توندو
تیژ تر بوو له‌په‌ده‌دی جاری یه‌که‌م، موسا فهرمووی: {إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ
بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا} (٧٦/١٨). ئەگه‌ر جاریکی تر

پاش ئەم جاره هه‌له‌ی وام کردو له‌مه‌رجی خۆم دەرچووم ئیتر هاوڕێتیم مه‌که ئیتر بیانوو به‌هانه‌ت بپریوم فهرمووی: پاش ئەوه که‌وتنه‌وه پێگه‌و رۆیشتن هه‌تا چوونه ناو ئاوه‌دانیه‌ک (شاری ئەنطاکیه) له‌وێ داوای نان و ئاویان له‌همه‌موو خه‌لکی ئەو دییه کرد که بیخۆن، به‌لام که‌سیان قاییل نه‌بوون که میواندارییان بکه‌ن و به‌ناو میانی رۆیشتن جا دیواریکیان بینی خه‌ریک بوو هه‌ره‌س بینێ و بکه‌وێ خدر ده‌ستیکی پیادا هیئاو راستی کرده‌وه، موسا پێی فهرموو: خه‌لکی ئەم شاره‌ بێ ویزدان و چرووک و پیسکه‌ن ئەم هۆزه لای خۆی ئیتمه‌ بووین به‌ میوانیان، که‌چی نه‌نان و ئاوێکیان پێمان داو نه‌ میواندارییان پێ کردین ئەگه‌ر هه‌وه‌ست ببوایه‌ کرێت لێ وهرده‌گرتن و به‌کرێ دیواره‌که‌ت راست ده‌کرده‌وه، خدر فهرمووی: {هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا} (۷۸/۱۸). ئەمه کاتی جیا‌بوونه‌وه‌ی من و تۆیه‌ له‌یه‌ک، به‌زووی ئەو شتانه‌ت بۆ روون ده‌که‌مه‌وه‌ و نه‌ینیه‌ که‌یانت پێ ده‌لێم که تۆخۆت بۆ نه‌گیرا به‌را به‌ریان. پێغه‌مبه‌ری خۆمان (دروودی خودای لسه‌رین) فهرمووی: خۆزگا موسا پتر ددانی به‌خۆیدا بگرتبایه‌ هه‌تا خودا زیاتر داستانی ئەم دوو زاته‌ی باس بکردبایه‌ بۆمان! سه‌عیدی کوپی جو به‌یر (خودای ئی رازی بێ) گوتی: ئیبنو عه‌بباس (خودای ئی رازی بێ) ئەم نایه‌ته‌ی به‌م قیرائه‌ته‌ ده‌خویند: {وَكَانَ أَمَامَهُمْ مُلْكٌ يَأْخُذُ كُلُّ سَفِينَةٍ صَالِحَةً غَضَبًا}. وه‌ئهم نایه‌ته‌ی تریشی به‌م قیرائه‌ته‌ ده‌خویند: {وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ كَافِرًا وَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ} (ش/ت).

۳۹۷۵- عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): «إِنَّ الْغُلَامَ الَّذِي قَتَلَ الْخَضِرُ طُعِمَ يَوْمَ طُعِمَ كَافِرًا». رواه الترمذي وصححه وأبو داود في القدر، وزاد: (لو عاش لأرَهَقَ أبويه طُغْيَانًا وكُفْرًا) (۳).

ئوبه‌یی کوپی که‌عب (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پێغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌رین) فهرمووی: ئەو کوپه‌ی که‌ خدری زینده‌ کوشتی و سه‌ری

هه‌لپچرکان ئه‌و رۆژه‌ی که‌خودا دروستی کردو مۆری پیدادانا به‌کافری دروستی کردو مۆری کافری پیدادانا (ت: ح/ص-د) ئه‌بو داوود له‌سه‌رباسی قه‌ده‌ردا گیراویه‌ته‌وه‌و ئه‌مه‌ی زیاتره: ئه‌گه‌ر ئه‌و کوپه‌ به‌مایه‌ باوک و دایکی خۆی له‌خشته‌ ده‌بردو له‌پێگه‌ ده‌ری ده‌کردن و ئه‌وانیشی وه‌کوو خۆی به‌دکیش و به‌ده‌ندیش و کافر ده‌کردا.

۳۹۷۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «إِنَّمَا سُمِّيَ الْخَضِرُ لِأَنَّهُ جَلَسَ عَلَى فَرْوَةٍ بَيْضَاءَ فَاهْتَزَّتْ تَحْتَهُ خَضِرَاءُ». رواه الترمذي بسند صحيح^(۴).

ئه‌بوهوره‌یره (خودای ئازادی بن) گوئی: حه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ربین) فهرمووی: خضر بۆیه‌ ناو‌نا خضر چونکه‌ کاتی دانه‌نیشت له‌سه‌ر زه‌وی سافی سپی گیای لێ ده‌پواو سه‌وز ده‌بوو، جا له‌ به‌رئه‌مه‌بوو ناوبرا به‌ خضر (واته: سه‌وزایی و شینایی). (ت-س/ص).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {قَالُوا يَا ذَا الْقُرَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَى أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا؟ قَالَ: مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا} (۹۴/۱۸).

واته: گوئیان: ئه‌ی زولقه‌پنه‌ین! به‌پراستی نه‌ژادی تورکی مه‌غوول که‌ مه‌شه‌وورن به‌ یه‌ئجوج و مه‌ئجوج هه‌میشه‌ خراپه‌ ده‌که‌ن، خوێن ده‌پێژن، مال به‌تاراج ده‌به‌ن، ولات کاول ده‌که‌ن، ئایا تو‌ پازی ده‌بی به‌وه‌ی که‌هه‌ندی مالی خۆمان بده‌ین به‌تۆ له‌ باتی ئه‌وه‌ که‌ده‌ربه‌ندی دروستبکه‌ی له‌به‌ینی ئه‌و دووکیوه‌داو پێگه‌ی هاتوو چۆی ئه‌و که‌له‌ به‌دکاره‌ بگری و ئیتر نه‌توانن له‌به‌ینی ئه‌و دوو کیوه‌وه‌ بین به‌سه‌رماندا.

۳۹۷۷- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) فِي السِّدِّ قَالَ: «يَخْفِرُونَهُ كُلُّ يَوْمٍ حَتَّى إِذَا كَادُوا يَخْرِقُونَهُ قَالَ الَّذِي عَلَيْهِمْ ارْجِعُوا فَمَسْتَخْرِقُونَهُ»

غَدَاً فَيَعِيدُهُ اللَّهُ كَأَمثلِ مَا كَانَ حَتَّى إِذَا بَلَغَ مُدَّتَهُمْ وَأَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَنْعَثَهُمْ عَلَى النَّاسِ قَالَ الَّذِي عَلَيْهِمْ اارْجِعُوا فَسْتَخْرِقُوهُ غَدَاً إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَاسْتَنْتَى. قَالَ فَيَرْجِعُونَ فَيَجِدُونَهُ كَهَيْئَتِهِ حِينَ تَرَكَوهُ فَيَخْرِقُوهُ فَيَخْرُجُونَ عَلَى النَّاسِ فَيَسْتَقُونَ الْمِيَاءَ وَيَفِرُّ النَّاسُ مِنْهُمْ فَيَرْمُونَ بِسِهَامِهِمْ فِي السَّمَاءِ فَتَرْجِعُ مُخَضَّبَةً بِالْدمَاءِ فَيَقُولُونَ قَهَرْنَا مَنْ فِي الْأَرْضِ وَعَلَوْنَا مَنْ فِي السَّمَاءِ قَسْرًا وَعُلُوًّا. فَيَنْعَثُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ نَعْفًا فِي أَقْفَانِهِمْ فَيَهْلِكُونَ قَالَ فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنْ دَوَّابُ الْأَرْضِ تَسْمَنُ وَتَبْطَرُ وَتَشْكُرُ شُكْرًا مِنْ لُحُومِهِمْ». رواه الترمذي بسند حسن^(۵).

ئەبو هورەیرە (خودای ئی رازی بئ) گوئی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربئ) لەبارەى ئەم دەربەند (سەدد: بەست) هەو فەرمووی: هەموو پوژئ خەنەخنیانە بە دەستی هەو کەنى لئ دەکەن و دەیکۆلنەو هەتا بە پادەیی هەلى دەکۆلن بەس ئەو هەندەیان دەمینئ کە کوناو دەری بکەن، ئیتر سەرکارەکەى سەریان دەلئ: بگەڕێنەو، ئەمڕۆ کارکردن بەسە ئەو هەندەى نەماو سەبەینئ کونى دەکەین! بەلام بۆ سەبەینئ خودا گەلئ لەجاران ئەو بەستە قایمتر و مەحکەمتر دەکاتەو ئەم حالە هەروا بەردەوام دەبئ، هەتا ئەو کاتە کە خودا دەیهوئ بەرەللايان بکاتە گیانی مەردوم، ئیتر ئەو دەمە سەرکارەکە کەوا بە سەریانەو پێیان دەلئ: دەى با بگەڕێنەو، سەبەى خودا یاربئ کوناو دەرى دەکەین ئەمجارە وادەبئ سەرکارەکیان (إِنْ شَاءَ اللَّهُ: خودا یاربئ: خودا حەزکا) دەکا، ئیتر بۆ سەبەینئ کە دینەو بۆسەر بەستەکە دەبینن وەك خۆی بەهەلکەنراویى چۆنیان بەجئ هیشتوو ئەوا ماو و کون و دەلاقو لەغەم و قومووشەکەى تێیان کردوو پڕنەبۆتەو، ئینجا گورج بەستەکە دیواو دەر دەکەن و یەکسەر پەلامارى خەلکەکە دەدەن، وە دەگەڕێن بەشوین ئاودا خەلکەکەیش لەبەریان هەلدین، وا لەخۆیان بايى دەبن دەچن تیر دەنێن بەئاسمانەو، تیرەکان خەلتانى خوین دەبن و پاشان دەکەونە خوارەو، ئیتر دەلئ: بەزەبرو

(۵) رواه الترمذي بسند حسن.

زهنگو زۆرو زۆرداریی ئه‌وه‌ی له‌سه‌ر زه‌وی بوو بۆژه‌مان کردو ئه‌وه‌ی له‌ئاسمان بوو به‌زاندمان!.

جا خودا جوړه کرمی ده‌نیږی، وه‌ک مافه‌ته‌ی مه‌ر وایه، کرمه‌که ده‌داته پشت ملیان و ده‌یان تۆپینن، ده‌ی به‌و که‌سه که‌گیانی منی وای له‌ده‌سا، ده‌عباو جانه‌وه‌ری سه‌ر زه‌وی له‌گۆشتی ئه‌مانه تیرو ته‌سه‌ل ده‌بن و قه‌له‌وو زیت ده‌بنه‌وه! (ت-س/ح).

قال الله تعالى: {قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا، الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا} (۱۸/۱۰۳-۱۰۴).

ئه‌ی خۆشه‌ویست! به‌وکافرانه: به‌فرموو ئایا چه‌زده‌که‌ن پیتان بلیم که‌کی له‌م دنیا‌یه‌دا له‌هه‌موو که‌سی مالمویرانترو په‌نجه‌پۆتره؟ په‌نجه‌پۆترین که‌س ئه‌و خانه خراپ و سه‌ر لی‌شی‌واوانه‌ن که‌هه‌موو هه‌ول و کۆششو تیکۆشانیکیان له‌ماوه‌ی ژيانی جیهاندا به‌زایه‌چووه‌و تیشکاوان، که‌چی عارناگرن و له‌که‌لی شه‌یتان نایه‌نه خوارئ و سه‌ره‌رای ئه‌وه‌یش وای ده‌زانن که‌هه‌ر خویان باش ده‌که‌ن و کردارو په‌فتاریان که‌لی جوان و شیرینه!.

به‌ئێ (له‌م چه‌رخه‌ی ئیمه‌دا) زۆربه‌ی خه‌لک به‌م ده‌ردو موصیبه‌ته مال ویران و گیرۆده‌ن، نو‌قمن له‌ناو‌تاوانا، له‌ناو ئاره‌ق خواردنا، له‌ناو چه‌رام خواردنا، له‌ناو ئازاری خه‌لک دانا، له‌ناو به‌رتیل و قومارو لرف لیدانا، دوورن له‌کۆپی زاناو دانا، به‌شه‌وو به‌ رۆژ له‌مه‌له‌او سینه‌ماو شوینی خراپن، بیست و چوار سه‌عاته، مه‌گه‌ر چۆنه‌ها، له‌خوداو دین و رۆژی قیامه‌ت بێ ئاگان، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شا له‌مناله‌وه بیگره هه‌تا پیر، له‌ئۆمییه‌وه بیگره هه‌تا خوینه‌وار هه‌مووی خۆی به‌فه‌یله‌سووف ده‌زانن، هاو‌پییه‌کی کاتی فه‌قی‌تیم هه‌بوو ئیستا له‌خودا به‌زیاد بێ له‌پیزی مه‌لایان نه‌ماوه، رۆژی‌به‌چاوی خۆم دیم تا ئیوارئ دووجار ئاره‌قی خوارده‌وه، که‌چی ئه‌و نامۆزگاری خیری منی ده‌کردو ده‌یفه‌رموو: بۆ خه‌له‌فاوی!! بۆ چه‌یای

خۆت ده‌به‌ی، ده‌چی تاج ته‌رجه‌مه ده‌که‌ی؟! کورد مردو برپایه‌وه! دین باری کردو ته‌واو! گوايه تو مردوو زیندوو ده‌که‌يته‌وه؟! سوبحانه‌للا! په‌کوو له‌م بئ عه‌قلی و نه‌فامی و گه‌وجییه! منیش - وه‌ك شیخ په‌زای تاله‌بانی (رحمته‌ی خودای ئ بئ) ده‌لیم: نه‌گه‌ر نه‌فه‌ندی هه‌موویان وه‌کوو نه‌م جاش نه‌فه‌ندییه و ابن گه‌ردنی نا نه‌فه‌ندی سه‌د هه‌زار جار ئازاد بئ[⊕] (وه‌رگێڕ).

۳۹۷۸- قَالَ مُصْعَبُ بْنُ سَعْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) سَأَلْتُ أَبِي (قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا) أَهْمُ الْخُرُورِيَّةُ؟ قَالَ: لَا، هُمُ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى، أَمَّا الْيَهُودُ فَكَذَّبُوا مُحَمَّدًا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَمَّا النَّصَارَى فَكَفَرُوا بِالْجَنَّةِ وَقَالُوا لَا طَعَامَ فِيهَا وَلَا شَرَابَ، وَالْخُرُورِيَّةُ الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ، وَكَانَ سَعْدٌ يُسَمِّيهِمُ الْخَاسِرِينَ. رواه البخاري والحاكم^(٦).

موسعه‌بی کوپی سه‌عد (خودای ئ رازی بئ) گو‌تی: پرسیارم له‌باو‌کم کرد: مه‌به‌ست له‌م په‌نجه‌رۆیانه، که‌له‌م ئایه‌ته‌دا باس کراون کێیه نه‌م چه‌رووریان‌ه‌ن که‌ه‌ن؟ گو‌تی: نه‌ه، مه‌به‌ست له‌مانه جووله‌که‌و گا‌وره‌کانن، جووله‌که‌ له‌به‌رئه‌وه با‌وه‌ر به‌ مو‌حه‌مه‌د (درو‌دی خودای له‌س‌رین) نا‌که‌ن گا‌وره‌کانیش سه‌ره‌پای ئه‌وه‌یش با‌وه‌ریان به‌نا‌زو به‌هره‌و نی‌عه‌متی به‌هه‌شت نی‌یه‌و ده‌لێن گوا‌يه: به‌هه‌شت خ‌واردن و شت خ‌واردنه‌وی تیا نی‌یه‌و ژیا‌نی رۆژی دوا‌یی بریت‌یی‌ه له‌ژیا‌نیکی گ‌یا‌نی په‌تی پ‌ووت و به‌س! به‌لام ئه‌م چه‌رووریان‌ه به‌رئه‌و تا‌قما‌نه ده‌که‌ون که‌ په‌یما‌نی مه‌حه‌مه‌ی‌خودای گه‌وره ده‌ش‌کی‌ئن، گو‌تی: سه‌عد به‌مانه‌ی ده‌گوت: ره‌نجه‌رۆ‌کان (ب/حا‌کم).

[⊕] ئیستا ئه‌و به‌ریزه‌ ما‌وه ک‌ورد چ‌ییه، منیش (له‌به‌ر هه‌مان ه‌وی پ‌یش‌وو) له‌سه‌ر فره‌مایشتی را‌گه‌یا‌ندنی چه‌واشه‌ی ئه‌م‌رۆ عه‌ره‌ب‌چ‌یتی ده‌که‌م. په‌کوو!! (وه‌رگێڕ)

(٦) بخاری - تفسیر: ۴۷۲۸.

۳۹۷۹- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضی الله عنه) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه وسلم) قَالَ «إِنَّهُ لَيَأْتِي الرَّجُلُ الْعَظِيمُ السَّمِينُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَزِنُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ وَقَالَ اقْرَأُوا (فَلَا تُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزَنًا)». رواه الشيخان^(۷).

ئه‌بوهورهیره (خودای لی رازی بن) ده‌لێ: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سه‌ری) ده‌فه‌رموی: له‌روژی قیامه‌دا پیاوی زل زلی قه‌له‌و قه‌له‌و ده‌هینن له‌لای خودا سه‌نگایی بالی می‌شوو له‌بێ قورس نین و به‌قه‌د تو‌سقالی ده‌گه‌رو قه‌دریان بۆ دانانری. فه‌رموی: فه‌رموو ئه‌م ئایه‌ته به‌خوینن، بۆ پشتیوانی ئه‌م باسه که ده‌فه‌رموی: {فَلَا تُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزَنًا} (۱۰۵/۱۸). واته: له‌روژی ژینه‌وه‌دا نرخ و ده‌گه‌رو ریز بۆ ئه‌و سه‌رلێشیاوه په‌نجه‌پۆیا نه به‌قه‌د تو‌سقالی دانانین، وهه‌تا بلیی بی سه‌نگ و بی نرخ و بی کیش و بی نموودن (ش- په‌زای خودایان لی‌بی).

قال الله تعالى: {إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا، خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَغْفُونَ عَنْهَا حِوَلًا} (۱۰۷/۱۸).

واته: به‌پراستی ئه‌و خوداناسه مه‌ردانه‌ی که له‌پال ئیمانی ساغی ته‌واوا ده‌ستی خویان وه‌شاندووه گه‌لێ کرده‌وه‌ی چاکیان کردووه و له‌کاری خێرو کرده‌وه‌ی باش کو‌تایی ناکه‌ن و بۆچاکه کردن سه‌ریان پێوه نییه، به‌پراستی ئه‌م که له‌ می‌ردانه له‌ناو به‌هه‌شتی فیرده‌وس دا ده‌ژین، به‌خۆشی و شادی و ئاسوده‌یی، هه‌تا هه‌تایه، ئه‌وه‌نده جیگه‌که‌یان به‌دله قه‌ت خه‌یالی ئه‌وه ناکه‌ن که له‌وێ بگو‌یزنه‌وه بۆ شوینیکی تر.

۳۹۸۰- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رضی الله عنه) أَنَّ النَّبِيَّ (صلی الله علیه وسلم) قَالَ «إِنَّ الرَّجُلَ مِنْ أَهْلِ عَلِيٍّ لَيُشْرَفَ عَلَى أَهْلِ الْجَنَّةِ فَتُضِيءُ الْجَنَّةُ بِوَجْهِهِ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ وَإِنْ أَبَا بَكْرٍ وَعَمَرَ لِمَنْهُمْ وَالنَّعْمَا» رواه أبو داود بسند صحيح^(۸).

(۷) بخاری. تفسیر: ۴۷۲۹. مسلم. صفات المنافقین: ۶۹۷۶، ۳۹۴۵.

(۸) صحیح عند ابی داود.

ئەبو سەعید (خودای ئی رازی بن) دەلێ: حەزەرت (دروودی خودای لەسەربن) دەفەرموێ: پیاو لە دانیششتوانی بەهەشتی بالا کە سەردەکیشتی بۆناو خەلکی بەهەشتی خواروو، بەهەشت خۆی بە شەوقی پووی ئەو پیاو وەك ئەستێرە ی گەشی پرشنگذاری پرتەو دار شەوق دەداتەو و پووناك دەبیته‌و! جا دەبی ئەو پیاو بەختەو وەرە خۆی لەچی نازو نیعمەتیکدا بی؟ ئەبو بەکرو عومەریش لەدانیششتوانی ئەم بەهەشتی بالا یەن و پتر لەهەموو کەسێ بەهەرەدارو نازدارن (د - س/ص) تەماشای ئەم باسە بکە (مناقب ابی بکر و عمر) فەرموودە ی چوارەم.

۳۹۸۱- قَالَ ابْنِ عَبَّاسٍ «رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ» قَالَتْ قُرَيْشٌ لِيَهُودَ اَعْطُونَا شَيْئًا نَسْأَلُ عَنْهُ هَذَا الرَّجُلَ فَقَالَ: سَلُوهُ عَنِ الرُّوحِ قَالَ فَسَأَلُوهُ عَنِ الرُّوحِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ (وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا) قَالُوا: أَوِتَيْنَا عِلْمًا كَثِيرًا التَّوْرَةَ وَمَنْ أَوْتِيَ التَّوْرَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا فَأَنْزَلَتْ {قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِذَادًا لَكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا} رواه الترمذي في الإسرائاء^(۹).

ئیبینو عەبباس (خودای ئی رازی بن) دەلێ: قورەیش گوتیان بەجوولە کەکان شتی کمان پێ بلێن کە لە موخەممەدی بپرسینەو، گوتیان: لەبارە ی گیانەو پرسیاری لێ بکەن، کە لەم بارە یەو لێیان پرسی، خودا ئەمە ی نارد: {وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا} جوولە کەکانیش گوتیان: ئێمە زانیارییەکی زۆرمان پێ دراو کە تەوراتە، چونکە لەپاستی دا ئەو ی کە تەوراتی پێ دراو خیریکی زۆری پێ دراو، ئیتر خودا ئەمە ی نارد: {قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِذَادًا لَكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا} (۱۰۹/۱۸) ئە ی پیغەمبەری زاناو دانا! بفرمووئە گەر ئاوی دەریا هەمووی مەرە کەب بی

(۹) سکت عن درجته الشارح.

بہشی نووسینہ و تو مارکردنی فہرما یشت و زانیاری خوداناکا، بگرہ
وینہی ئەو دەریایەیی کە ئیستا ھەبە ناوی تریش زیاد بکەین ئاوەکە
دیسان تەواو دەبێ بەلام عیلمی خودا تەواو نابێ! (ت) تەماشای
تەفسیری سوورەتی ئیسرا، فەرموودەیی (۱۹) بکە.

قال اللہ تعالیٰ: {فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ
بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا}. → (ب-۱ ز-۱۳ ل-۷۲ چاپی یەکەم).

۳۹۸۲- → (ب-۱ ز-۱۳ ل-۷۶ ف-۶) (۱۰).

لەناو ئەشکەوتا چاکانی خودا

خەڵوێ دەکیشتن لەکۆن و نویدا!!

بەھەمان یاسا ھەزەرەتی مەریەم

لەبۆ کۆلکردن دوور کەوت لەعالم

خودا بە سیری سوورەتی کەھفت

کوردستان پرکە لەمێھرو لوطفت!

۲- سوورەتی مەریەم (رەزای خودای لی بی): (سورة مريم)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۹۸۳- عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ (رضي الله عنه) قَالَ بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) إِلَى نَجْرَانَ فَقَالُوا لِي: أَلَسْتُمْ تَقْرَأُونَ (يَا أُخْتَ هَارُونَ) وَقَدْ كَانَ بَيْنَ عِيسَى وَمُوسَى مَا كَانَ فَلَمْ أَذِرْ مَا أَجِيبُهُمْ. فَرَجَعْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ: «أَلَا أَخْبَرْتَهُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا يُسْمُونَ بِأَنْبِيَائِهِمْ وَالصَّالِحِينَ قَبْلَهُمْ». رواه الترمذي هنا ومسلم في الأدب^(۱).

(۱) مجلد اول: تسلسل-۱۳ تقدم برقم: ۹۷/۶ مسلم. زهد: ۷۴۰۰.

(۱) مسلم. آداب. ۵۵۶۳. ترمذي. تفسير: ۳۱۵۵.

موغیره‌ی کوپی شوعبه (خودای ئی رازی بن) ده‌لئ: پیغه‌مبهر (دروودی خودای لیسربن) منی نارد بو ولاتی نه‌جران له‌یه‌مه‌ن، له‌وی گاوره‌کان له‌م ئایه‌ته ره‌غنه‌یان ده‌گرت و گوتیان به‌من: ئیوه له‌قورئانی خوتانا ئه‌م ئایه‌ته ده‌خوینن که ده‌لئ: (یا اخت هارون) وه‌به‌پئی ئه‌مه بئ ده‌بی مه‌ریه‌م خوشکی هاروونی برای مووسا بئ وه‌لحال مووسا و عیسای کوپی مه‌ریه‌م سه‌رده‌میان زور زور له‌یه‌کتری دووره! منیش وه‌رامی ئه‌م په‌خنه‌یه‌م نه‌زانی، هه‌تا که پامه‌ود بو خزمه‌تی پیغه‌مبهر (دروودی خودای لیسربن) وه‌ئه‌مه‌م عه‌رزی کرد، فهرمووی: ده‌بوو بت‌گوتبایه‌ پئیان: که‌ئه‌وان مه‌به‌ستیان ئه‌وه‌بوو که مه‌ریه‌م ئه‌وه‌نده باش و پاک و پاکیزه‌ خواناس بوو ده‌تگوت خوشکی راستی هاروونی برای مووسایه‌ وینه‌ی ئه‌وه، وه‌له‌ناو هۆزی مه‌ریه‌مدا ئه‌م جوړه بانگ کردنه باو بووه ئیستاش ئه‌م جوړه ناوبردنه عاده‌ته، ده‌لئ: ئه‌ی رۆله‌کانی خالید و سه‌لاحه‌ددین، ئه‌ی کوپانی ئیسرائیل، ئه‌ی برایانی خانی! ئه‌ی خوشکانی رابیعه‌ی عه‌ده‌وییه (ت/م).

۳۹۸۴- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رضي الله عنه) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) «يُوتَى بِالْمَوْتِ كَهَيْئَةِ كَبْشٍ أَمْلَحَ حَتَّى يُوقَفَ عَلَى السُّورِ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَ النَّارِ فَيُنَادِي مُنَادٍ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ، فَيَسْتَرْبِئُونَ وَيَنْظُرُونَ فَيَقُولُ: هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا؟ فَيَقُولُونَ: نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ، وَكُلُّهُمْ قَدْ رَأَاهُ، ثُمَّ يُنَادِي يَا أَهْلَ النَّارِ، فَيَسْتَرْبِئُونَ وَيَنْظُرُونَ، فَيَقُولُ: هَلْ تَعْرِفُونَ هَذَا؟ فَيَقُولُونَ: نَعَمْ هَذَا الْمَوْتُ، وَكُلُّهُمْ قَدْ رَأَاهُ، فَيُضْجَعُ فَيَذْبَحُ ثُمَّ يَقُولُ: يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ، خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ، وَيَا أَهْلَ النَّارِ، خُلُودٌ فَلَا مَوْتَ ثُمَّ قَرَأَ (وَأَلَدِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُؤُلَاءِ فِي غَفْلَةٍ أَهْلُ الدُّنْيَا وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ). رواه الشيخان والترمذي وزاد: فَلَوْلَا أَنَّ اللَّهَ قَضَى لِأَهْلِ الْجَنَّةِ الْحَيَاةَ فِيهَا وَالْبَقَاءَ لَمَاتُوا فَرَحًا وَلَوْلَا أَنَّ اللَّهَ قَضَى لِأَهْلِ النَّارِ الْحَيَاةَ فِيهَا وَالْبَقَاءَ لَمَاتُوا تَرَحًا». أي حزنًا^(۲).

(۲) بخاری. تفسیر: ته‌جرید: ۱۶۷۴/۴۷۳۰ مسلم. جنه ونعمها: ۷۱۰. ترمذی. تفسیر: ۳۱۵۶.

ئەبوسەعید (خودای ئی رازی بێ) لە حەزەرەتەو دەفەر موئی (دروودی خودای لەسەربین): لەرۆژی قیامەتا مردن دینن (لەشیووی بەرانیکی تەودا) دەیهینن تا لەسەر شوورەکە ی نیوانی بەهەشت و دۆزەخ کەپیی دەگوتری ئەعراف پایدەگرن، ئەوجا جارچی جار هەل دەداو بەدەنگی بەرز بانگ دەکا: ئەی خەلکی بەهەشت! ئەی بەهەشتییەکان! گوئی بگرن، ئەوانیش گوئی قولەخ دەکەن و دەنواپن، جارچیەکە دەلی: ئایا ئەمە دەناسن؟ دەلین: بەلی ئەمە مردنە، هەموویان بەباشی چاویان لێهەتی، ئینجا جارچیەکە بانگ دەکا: ئەی دانیشتوانی دۆزەخ! ئەی دۆزەخییەکان! گوئی بگرن، ئەوانیش هەموو گوئی قولەخ دەکەن و دەنواپن بۆی، جارچیەکە دەلی: ئایا ئەمە دەناسن؟ دەلین: ئا، ئەمە مردنە، هەر کەسەشیان لەجێی خۆیەو بەباشی چاوی لە بەرانیەکیە، کە تەمسیلی مردن دەکا، جا یەحیای کوپری زەکەریا بەرانیەکی پال دەخاوە سەری دەبەری، ئینجا جارکیش بانگەواز هەل دەدا: ئەی خەلکی بەهەشت! خوشی لەئێوە مژدەتان لی بێ ئیتر مردن نەما، هەتا هەتایە لەبەهەشتا بەخوشی دەژین! وەئەی دۆزەخنشینەکان! قور بەبانی چاوتان، دەرگای ئومیدتان لی داخرا ئیتر مردنیش نەما هەتا هەتایە ئەمە شوینتانه! جا حەزەرەت (دروودی خودای لەسەربین) خویندیهو: {وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ} (۳۹/۱۹) وەئەو کافرانی بترسینەو هەپەشە ی ئەو رۆژەیان لی بکە کە رۆژی داخ و خەفەت و ئاھو هەناسە ی سەرد هەلکیشانە، لەو دەمە ناسک و هەلوێستە ئالۆزو شلۆقەدا کە کار لەکار دەتەرازی و ئیش هەموو دەبەیتەو و خەلکی دۆزەخ لەخەلکی بەهەشت جوی دەکرینەو، بەلام ئەم بێ بێوا بێ گوییانە ئیستا وان لەحالەتی کاسی و بێ ناگایی و نەفامیداو گالتەیان بەقسە ی هەقی پەھبەرانی دیو، لەبارو دۆخی ئەو رۆژە سەخت و دیژوارە تی ناگەن، کەسێ قسە ی خیریان بۆ بکا ئەوان بەشیتی دەزانن، لەبەرئەو بەچاوی دۆژمن سەیری ئامۆژگاری دڵسۆزو ناصیحی ئەمین دەکەن! حەزەرەت (دروودی خودای لەسەربین) فەرمووی: ئەوانە ی

که ئیستا وان لهم حاله‌تی بئ ئاگایی و نه‌فامیه‌دا ئه‌وانه‌ی که بۆ دنیا مردوون و دنیا په‌رستن! (ش/ت) تیرمزی (خودای ئی رازی بئ) ئه‌مه‌ی زیاتره‌: فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سهر بئ): ئه‌گهر له‌به‌ره‌وه‌ نه‌بئ که خودا بریاری داوه که ژیان و مانی به‌هه‌شتیه‌کان له‌به‌هه‌شتا هه‌تا هه‌تایه‌، ده‌نا ئه‌و رۆژه له‌خۆشیانا هه‌موو که‌شکه‌یان ده‌کردو شاده‌مه‌رگ ده‌بوون! هه‌روه‌ها ئه‌گهر له‌به‌ر ئه‌وه‌ش نه‌بئ که خودا بریاری داوه که ژیان و مانی دۆزه‌خییه‌کان له‌دۆزه‌خدا هه‌تا هه‌تایه‌و پرانه‌وه‌ی بۆ نییه‌، ئه‌گینا ئه‌و رۆژه له‌داخ و خه‌فه‌تانا هه‌موو شه‌قیان ده‌بردو له‌تاوانا ده‌مرن!!.

قال الله تعالى: {وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا، وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا} (۱۹/۵۶-۵۷).

واته: له‌قورئانا که‌باشترین که‌نجینه‌یه بۆ تۆمارکردنی یادی مه‌ردان و پاراستنی ناوی خاواناسان، یادی شاپیاوی خوداناسی گه‌وره‌ چه‌زهره‌تی ئیدریس بکه‌، که پیغه‌مبه‌ریکی گه‌وره‌ی خودایه‌، تابلی راستگۆو راستال بوو، یه‌که‌م ئاده‌میزادی بوو که‌به‌ خامه‌ نامه‌ی نووسی، وه‌ته‌ماشای ئه‌حوالی ئه‌ستیره‌کانی کردو حسینی شه‌وو رۆژو وه‌رزه‌کانی سالی راگرت، وه‌ به‌رزمان کرده‌وه بۆ پایه‌یه‌کی به‌رز.

۳۹۸۵- عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) عَنْ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «لَمَّا عُرِجَ بِي رَأَيْتُ إِدْرِيسَ فِي السَّمَاءِ الرَّابِعَةِ». رواه الترمذي^(۳).

ئه‌نه‌س (خودای ئی رازی بئ) گووتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهر بئ) فه‌رمووی: کاتێ شه‌وی میعراج منیان به‌رز کرده‌وه بۆ میعراج له‌ئاسمانی چواره‌م چاویم به‌ئیدریس پیغه‌مبه‌ر که‌وت (دروودی خودا له‌سهر پیغه‌مبه‌ری خۆمان و له‌سهر نه‌ویش بئ) (ت-س/ح).

۳۹۸۶- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضی الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه وسلم) لِحَبْرِيلَ «مَا يَمْتَعُكَ أَنْ تَزُورَنَا أَكْثَرَ مِمَّا تَزُورُنَا فَتَزَلَّتْ {وَمَا تَنْتَزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا} (۶۴/۱۹) رواه البخاري والترمذي^(۴).

ئیبنو عبباس (رهزای خودای سن بن) فهرمووی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) به‌جوبرائیل ده‌فهرمووی: بۆچی سه‌ردانه‌کانت زیاتر نا‌که‌ی له‌مه‌ی که‌ئیس‌تا هه‌یه، پتر نایه‌یت بۆلامان؟ ئیتر ئەم نایه‌ته هاته‌ خواره‌وه {وَمَا تَنْتَزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا} واته: ئە‌ی خوشه‌ویست! ئی‌مه به‌بن فه‌رمانی خودای که‌وره نایه‌ینه‌ خواره‌وه، هاتنی ئی‌مه‌ی فریشته‌ گه‌ل بۆ خزمه‌تی تۆو پیغه‌مبه‌رانی پیش تۆ به‌ده‌ست خو‌مان نییه، له‌سه‌ر فه‌رمانی خودایه، له‌ئه‌زهل هه‌تا ئە‌به‌د کارو باری هه‌ردوو جیهان له‌راستی‌دا له‌ده‌ستی خودادایه‌و خو‌ی هه‌موو به‌باشی ده‌زان‌ی و بوونه‌وه‌ر به‌بن جیاوازی مو‌لک و دروست کراوی خو‌یه‌تی، نا‌گای له‌هه‌مووی هه‌یه، هیچی لی‌وون ناب‌ی، که‌رد‌ی به‌رووی به‌ردی‌کی ناو هه‌ردی‌کی ناو ریزه‌ چیاو شاخ و هه‌له‌ت و هه‌زار به‌هه‌زاره‌وه له‌ عیلمی خودادا چون یه‌که له‌گه‌ل کۆمه‌له‌ی رۆژیدا له‌ناو کاکه‌شانی خویدا، ئە‌ی خوشه‌ویست! که دره‌نگ دی‌ین بۆ خزمه‌تت حیکمه‌تی خودایی تیا‌دایه، خودا هیچی له‌بیر نا‌چ‌ی، خه‌م مه‌خۆ خودا داناو زانا‌یه (ب/ت).

۳۹۸۷- عَنْ السُّدِّيَّ (رحم الله) قَالَ: سَأَلْتُ مَرْءَةً الْهَمْدَانِيَّ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ (وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا) فَحَدَّثَنِي أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ حَدَّثَهُمْ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه وسلم) يَرُدُّ النَّاسُ النَّارَ ثُمَّ يَصْطَرُونَ مِنْهَا بِأَعْمَالِهِمْ فَأُولَئِهِمْ كَلَمَحُ الْبَرْقِ ثُمَّ كَالرَّيْحِ ثُمَّ كَحُضْرِ الْفَرَسِ ثُمَّ كَالزَّائِبِ فِي رَجْلِهِ ثُمَّ كَشَدِّ الرَّجُلِ ثُمَّ كَمَشْيِهِ». رواه الترمذي بسند حسن^(۵).

(۴) بخاري. تفسير: ۴۷۳۱.

(۵) حسن عند الترمذي.

سوددی (خودای ئی رازی بن) گوئی: له‌باره‌ی مه‌عنای {وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا} (۱۷/۱۹) که مه‌عنا دیمه‌نییه‌که‌ی وه‌هایه که مه‌موو که‌سێ ده‌بی بجیته ناو دۆزه‌خه‌وه. له‌مورره‌ی هه‌مه‌دانیم پرسى، گوئی: عه‌بدوللای کورپی مه‌سه‌عوود فه‌رموده‌یه‌کی له‌م باره‌یه‌وه بۆمان گیرایه‌وه، که هه‌زه‌ت (درویدی خودای له‌سه‌ربن) فه‌رموویه‌تی: مه‌ردوم هه‌موویان ده‌پۆن بۆناو دۆزه‌خ، له‌پاشا هه‌رکه‌سه به‌پێی کرده‌وه‌ی خۆی لێی ده‌رده‌چێ و به‌جێی دیلێ، یه‌که‌مه‌کانیان وه‌ک بریقه‌ی برووسکه‌ لێی ده‌رده‌چن و به‌ناویدا گزه‌و گقفه‌ی لێده‌که‌ن، ده‌سته‌یه‌کی تر خیرا وه‌ک با تیده‌په‌ن ده‌سته‌یه‌کی تر وه‌ک سواری ماین له‌تاوی غارا ئاوا، ده‌سته‌یه‌کی تر وه‌ک سوار به‌ره‌وت و نه‌رمه‌غار، ده‌سته‌یه‌کی تر وه‌ک سه‌لته‌ زه‌لام به‌هه‌راکردن، ده‌سته‌یه‌کی تر وه‌ک زه‌لامی پیاده‌ به‌پۆشیتنی ئاسایی (ت-س/ح) له (مواهب الرحمن) دا ده‌فه‌رموێ: هه‌زه‌ت (درویدی خودای له‌سه‌ربن) ده‌فه‌رموێ: چاک و خراب، که‌س نامینێ که نه‌چیته‌ ناوی، به‌لام وه‌ک چۆن بۆ ئیبراهیم بوو بوو به‌مایه‌ی فینکی و خوشی هه‌روا بۆ موسولمانیش ده‌بی به‌ فینکی و خوشی، ته‌نانه‌ت ئاگری دۆزه‌خ له‌تاو ساردی و فینکی جه‌سته‌ی موسولمانان ده‌ست ده‌کا به‌ بۆله‌ بۆل و خوته‌ خوت! له‌پاشا خودا خاوه‌ن ته‌قواکان پزگار ده‌کا.

۳۹۸۸- قَالَ خُبَابٍ (رضي الله عنه) كُنْتُ قَيْنًا بِمَكَّةَ، فَعَمِلْتُ لِلْعَاصِمِيِّ بْنِ وَاِئِلِ السُّهْمِيِّ سَيْفًا، فَجِئْتُ أَتَقَاضَاهُ فَقَالَ لَا أُعْطِيكَ حَتَّى تَكْفُرَ بِمُحَمَّدٍ. قُلْتُ لَا أَكْفُرُ بِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وسلم) حَتَّى يُمِيتَكَ اللَّهُ، ثُمَّ يَبْعُثُكَ. قَالَ: وَاللَّهِ فَلَدَرْنِي حَتَّى أَمُوتَ ثُمَّ أُبْعَثَ فَسَوْفَ أَوْتِي مَالًا وَوَلَدًا فَأَقْضِيكَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: (أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا * أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمْ ائْتَمَدَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا). رواه الشيخان والترمذي^(۱).

(۱) بخاری. بیوع: ۲۰۹۱، ۲۲۷۵، ۴۷۲۲، ۴۷۲۳، ۴۷۲۴، ۴۷۲۵. ته‌جریدی بوخاری: ۹۴۹ = ۲۰۹۱ فتح

الباری. مسلم. صفات المنافقین: ۶۹۹۲. ترمزی. تفسیر القرآن: ۳۱۶۲.

خه‌بباب (خودای ئی رازی بئ) ده‌لئ: له‌سه‌رده‌می نه‌زانی دا له‌مه‌ککه ئاسنگهر بووم، شمشیریکم بو عاصی کوپی وائیلی سه‌همی دروست کرد دوایی چووم داوای هه‌قده‌سته‌که‌یم لیی کرد، گوئی: ناتده‌می هه‌تا له‌موحه‌مه‌د هه‌لنه‌که‌پییته‌وه، منیش گوتم: به‌خودا قه‌ت له‌دینی موحه‌مه‌د هه‌لناکه‌پیمه‌وه نه‌به‌زیندویی و نه‌به‌مردوویی و نه‌ئوکاته‌یش که‌خودا تو دهرینئ و له‌پاشدا له‌قیامه‌تا زیندووت ده‌کاته‌وه!

گوئی: که‌وابوو ئیستا وازم لیپینه هه‌تا دهرم و زیندوو ده‌بمه‌وه، مادام وابئ ئوکاته‌یش مال و منالم ده‌بئ، جا ئه‌و حه‌له‌ وهره‌وه قه‌ره‌که‌ت ده‌ده‌مه‌وه!! جا ئه‌مه‌ دابه‌زی: {أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِينَ مَالًا وَلَدًا، أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا} (۷۸-۱۷/۱۹) واته: ده‌بئ حالئ ئه‌و کابرایه‌ چوون بئ، که‌ گالته‌ی به‌قه‌برو قیامه‌ت دی و به‌ته‌وسه‌وه به‌موسولمانان ده‌لئ: من له‌قیامه‌تیشا مال و منالم ده‌بئ، ئه‌گهر هه‌قیکتان له‌سه‌رمه‌ په‌له‌م لی مه‌که‌ن له‌وئ ده‌تان ده‌مه‌وه، دیاره‌ که‌ ئه‌م کابرایه‌ غه‌یبزان نییه‌و ئه‌وه‌نده‌ش پیاویکی پیرۆزوباش نییه‌ که‌عه‌دو په‌یمانی له‌خودا وهرگرتنبئ، که‌واته‌ با گالته‌ی به‌نایه‌تی ئیمه‌ کردبئ، روژئ ده‌بئ خوئ ده‌بینیته‌وه (ش/ت).

قال الله تعالى: {وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا، إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَنِ عَبْدًا، لَقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا} (۹۲-۹۴).

واته: خودای میهره‌بان زۆر دووره‌ له‌وه‌ که‌منال و ژن و خیزانی هه‌بئ، زه‌وی و ئاسمانه‌کان و هه‌رچی له‌م دوه‌دا هه‌یه‌ هه‌مووی مولک و سامانی خودایه‌و عه‌بدی خویه‌تی و هه‌موویانی سه‌رژمیری کردوون و به‌ژماردن ژماردوونی.

۳۹۸۹- ته‌ماشای (ما ورد فی سورة البقرة) بکه‌حه‌دیثی ده‌یه‌م = (ب-۶ ز-۳ ل-۱۴ ف-۱۰) (۷).

۳۹۹- وعنه عن النبي (صلى الله عليه وسلم) قال «إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا نَادَى جِبْرِيلَ إِيَّيْ قَدْ أَحْبَبْتُ فَلَاكَ فَأَجِبْهُ قَالَ فَيُنَادِي فِي السَّمَاءِ ثُمَّ تَنْزِلُ لَهُ الْمَحَبَّةُ فِي أَهْلِ الْأَرْضِ فَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا) وَإِذَا أَبْغَضَ اللَّهُ عَبْدًا نَادَى جِبْرِيلَ إِيَّيْ قَدْ أَبْغَضْتُ فَلَاكَ فَيُنَادِي فِي السَّمَاءِ ثُمَّ تَنْزِلُ لَهُ الْبُغْضَاءُ فِي الْأَرْضِ». رواه الترمذي والشيخان^(۸).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بێ) گوئی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) فەرمووی: کاتی که خودا بەندەیه‌کی خوشویست بانگی جوبرائیل دەکات، پێی دەفرموئ: ئەو جوبرائیل! من فیسار که سەم خووش دەوێت، دەو تووش خوشت بوو فەرمووی: ئیتەر جوبرائیل بەناو دانیشتوانی ئاسمانا بانگەواز هەل دەداو ئەم هەوالە پەخش دەکاتەو، ئیتەر خوشەویستی ئەو کەسە قورس دەبەستی، لەدلی دانیشتوانی سەر زەویدا، ئەمە مەبەستە لەم ئایەتە که دەفرموئ: {إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا} (۹۶/۱۹) ئەو کەسانە که باوەڕ دەکەن بەخودا بە پیغەمبەرائی خودا و کردووە باشەکان دەکەن و بە پێی شەریعەتی خودا پەفتار دەکەن، ئەوانە خودای گەر و مێهرەبان پەزاشیرینیان دەکاو خوشەویستیان دەخاتە ناو دلی هەموو خواناسیکەو. فەرمووی (دروودی خودای لەسەربێ) کاتیکیش خودا پق لە بەندەیی دەگری گازی جوبرائیل دەکا، دەفرموئ: ئەو جوبرائیل! من پق لە فیسارە کەس گرتوو تویش پقی لی بگره، جا ئەویش بەناو دانیشتوانی ئاسماندا بانگەواز هەل دەداو ئەم هەوالە پەخش دەکاتەو، ئیتەر هەر کەسی لەلای خوێهه، لەسەر پووی زهوی، پقی لەو نەگبەتە دەبیهه! (ت/ش - رمزی خویان لەبێ).

سەریەم تەواو بوو، علیها السلام

بەخووشی واهات طاها ی دل نارام!

لەبەر خاتری ئەم سوورەتانە:

نەبێن بەنیشان بو تیر و تانە!!

۳- سوره‌ی طاه (دروودی خوی لای)

سورة طه (عليه الصلاة والسلام)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۹۹۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضی الله عنه) قَالَ: لَمَّا قَفَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه وسلم) مِنْ خَيْبَرَ أَسْرَى لَيْلَةً حَتَّى أَذْرَكَهُ الْكَرَى أَنَاخَ فَعَرَسَ ثُمَّ قَالَ «يَا بِلَالُ اكْمَلْ لَنَا اللَّيْلَةَ». قَالَ فَصَلَّى بِلَالٌ ثُمَّ تَسَاءَدَ إِلَى رَاحِلَتِهِ مُسْتَقْبِلَ الْفَجْرِ فَقَلَبَتْهُ عَيْنَاهُ فَنَامَ فَلَمْ يَسْتَيْقِظْ أَحَدٌ مِنْهُمْ وَكَانَ أَوْلَهُمْ اسْتِيقَاطُ النَّبِيِّ (صلی الله علیه وسلم). فَقَالَ «أَيُّ بِلَالُ». فَقَالَ بِلَالٌ يَا أَبَى أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخَذَ بِنَفْسِي الَّذِي أَخَذَ بِنَفْسِكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه وسلم) «اقتادوا». ثُمَّ أَنَاخَ فَتَوَضَّأَ فَأَقَامَ الصَّلَاةَ ثُمَّ صَلَّى مِثْلَ صَلَاتِهِ لِلْوَقْتِ فِي ثَمَكْتٍ ثُمَّ قَالَ (أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي). رواه الترمذي^(۱).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بێ) دەئێ: کاتی ھەزرت (دروودی خودای لەسەربێ) لەغەزای خەبەر گەپرایەو ھەوێ دەستی کرد بەشەو پەوی تاخەو زۆری بۆھینا، ئیتر فەرمانی کرد لایان دا بۆ ووجان گرتن، لەپاشا فەرمووی: ئەی بیلال! ئاگات لەشەوبی، کە ی بانگ بوو، بۆ نوێژ خەبەرمان بکەرەو، جا بیلال دەست دەکا بەنوێژکردن، لەپاشا پال دەدا بەولەخەکە یەو، بەلام چاوی دەچیئە خەو دەخەوێ و کەبەیان دەدا خەبەری نابێتەو، یەکەم کەس کە ئاگادار دەبێتەو ھەزرت خۆی دەبی، دەفەرموێ: ئەی بیلال! بیلال گوئی: ئەی پیغەمبەری خودا! باوکم بە قوربانت بێ، عەفووم کە منیش وەك ئێو ھەو بردمیەو، ھەزرت (دروودی خودای لەسەربێ) فەرمووی: لیخوون لەم جێگە یە بگوێزنەو، ئێرە شەیتانی لێیە لەپاشا و شترەکانیان ییخ داو ھەزرت فەرمانی دا قامەت کرا بۆ نوێژ نوێژی بەیانێ بە جەماعەت بۆ کردن، دەق وەك لەکاتی خۆیدا بیکا ئاوا، ئینجا فەرمووی: خودا دەفەرموێ: {أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي} (ت). → (ب ۱ ز ۴۹ ل ۲۰۱ ف ۱+۲+۳).

^(۱) سکت عن درجته الشارح.

۳۹۹۲- → (ب- ۱ ز- ۶ ل- ۳۸ ف- ۳) (۲).

طاها سه‌رگه‌وره‌ی نه‌نبییا‌کانه

بۆیه بۆیان بوو به‌سه‌ر ده‌رگانه!

۴- سوره‌تی نه‌نبییا (دروودی خودایان لی بی): (سورة الانبیاء)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قال الله تعالى: {قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ} (۱۴/۲۱).

۳۹۹۳- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «الْوَيْلُ وَادٍ فِي جَهَنَّمَ يَهْوِي فِيهِ الْكَافِرُ أَرْبَعِينَ خَرِيفًا قَبْلَ أَنْ يَبْلُغَ قَعْرَهُ»^(۱).

ئەبو سەعید (خودای ئی رازی بئی) دە‌ئێ: هه‌زه‌ت (دروودی خودای ل‌سە‌رین) ده‌فه‌رموئ: وه‌یل ناوی شیویکه‌ له‌دۆزه‌خدا، کافری تی ده‌که‌وئ، به‌چل سال ناگاته‌ بنی! (ت- به‌سه‌نه‌دیکی غەریب).

۳۹۹۴- عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: قَعَدَ رَجُلٌ بَيْنَ يَدَيِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي مَمْلُوكَيْنِ يُكَذِّبُونِي وَيَخُونُونِي وَيَعْصُونَني وَأَشْتُمُهُمْ وَأَضْرِبُهُمْ فَكَيْفَ أَنَا مِنْهُمْ؟ قَالَ «يُحْسَبُ مَا خَانُوكَ وَعَصَوْكَ وَكَذَّبُوكَ وَعِقَابُكَ إِيَّاهُمْ فَإِنْ كَانَ عِقَابُكَ إِيَّاهُمْ بِقَدْرِ ذُنُوبِهِمْ كَانَ كَفَافًا لَكَ وَلَا عَلَيْكَ وَإِنْ كَانَ عِقَابُكَ إِيَّاهُمْ دُونَ ذُنُوبِهِمْ كَانَ فَضْلًا لَكَ وَإِنْ كَانَ عِقَابُكَ إِيَّاهُمْ فَوْقَ ذُنُوبِهِمْ اقْتَصَرَ لَهُمْ مِنْكَ الْفَضْلُ». قَالَ فَتَنَحَّى الرَّجُلُ فَجَعَلَ يَبْكِي وَيَهْتِفُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) «أَمَا تَقْرَأُ كِتَابَ اللَّهِ (وَتَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ مِثْقَالَتِهِمْ أَشْهَدُكُمْ أَنَّهُمْ أَخْرَارٌ كُلُّهُمْ» رواهما الترمذي والله أعلى وأعلم^(۲).

^(۲) تقدم برقم: ۳۹/۲ مجلد اول تسلسل: ۶.

^(۱) رواه الترمذي بسند غريب (شرحه).

^(۲) رواه الترمذي بسند غريب (شرحه).

عائیشه (خودای ئی رازی بن) گوتی: پیاوی له‌به‌رده‌می پیغه‌مبه‌ردا دانیشته‌ه‌رزی کرد: ئه‌ی په‌وانه‌ کرایی یه‌زدان! ئه‌ی فروستاده‌ی خودا! من چهن به‌نده‌یه‌کم ههن، ئه‌وان درۆم له‌گه‌ل ده‌که‌ن و گزیم لی ده‌که‌ن و به‌گویم ناکهن، منیش له‌سه‌ر ئه‌وه‌ جمی‌نیان پی‌ده‌ده‌م و لی‌یان ده‌ده‌م، جا حالم چیه‌یه‌ له‌گه‌لیانا؟ فه‌رمووی: (دروودی خودای له‌سه‌رین) گزی و بی گوئی و درۆکه‌ی ئه‌وان حلیب ده‌کرئ له‌گه‌ل ئه‌و سزایه‌ی که‌تۆ هی ئه‌وانی ده‌ده‌ی، جا نه‌گه‌ر سزاکه‌ی تۆ ریک به‌قه‌ی گونا‌ه‌کانی ئه‌وان بوو ئه‌وا تۆو ئه‌وان به‌را‌به‌ر ده‌وه‌ستن و هیچ‌تان له‌هیچ و پاک‌تان له‌پاک! به‌لام خو نه‌گه‌ر تۆله‌سه‌ندنه‌که‌ی تۆ له‌گونا‌ه‌کانی ئه‌وان که‌متر بوو ئه‌وه‌ پیا‌وه‌تییه‌و بو تۆ ده‌مینیت‌ه‌وه، وه‌لی نه‌گه‌ر زیاتر بوو ئه‌وه‌ تۆله‌ی ئه‌و زیاده‌یه‌ له‌تۆ ده‌سینرئ بو‌یان! ئیتیر پیا‌وه‌که‌ کلا بوو ده‌ستی کرد به‌گریان و هاوار له‌خودا. پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: ئه‌دی نامه‌ی خودات نه‌خویندۆته‌وه‌ که‌ده‌فه‌رموئ: {وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ} (۴۷/۲۱). واته: له‌پۆژی ژینه‌وه‌دا ته‌رازووی عه‌داله‌ت دینن و کرده‌وه‌ی چاک و کرده‌وه‌ی خراپیان ده‌کیشین و زۆرو سته‌م (که‌م و زۆر) له‌هیچ که‌س ناکرئ، چاکه‌و خراپه‌ نه‌گه‌ر به‌قه‌د ده‌نکه‌ خه‌رت‌له‌یه‌کیش بی ده‌یه‌نین و له‌قه‌پانی ده‌هین و له‌ته‌رازووی دادی ئیمه‌دا هیچ وون نابئ، نه‌ ته‌رازو وازی هه‌یه، نه‌ به‌رتیل و نه‌رخه‌ هه‌یه، چونکه‌ هه‌رشتی که‌خودا خو‌ی سه‌ره‌رشت و سه‌ر حیسابی بی ئیتیر به‌سه‌ بو داپه‌روه‌ری و کیفایه‌ته‌ بو ئه‌مین و سه‌ر پاستی! پیا‌وه‌که‌ گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! که‌وابی به‌خودا چ بو خو‌م و چ بو ئه‌وان، له‌مه‌ باشتر نابینم که‌ لی‌یان جیا‌بمه‌وه، ئی‌وه‌ به‌شایه‌د بن که‌وا هه‌مویانم ساخ بو په‌زای خودا نازاد کرد. (ت-سند غریب).

۵- سوره‌ی هه‌ج : (سورة الحج)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۹۹۵- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ «رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ» عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ «يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى يَا آدَمُ. فَيَقُولُ لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ. فَيَقُولُ أَخْرِجْ

بَعَثَ النَّارَ. قَالَ: وَمَا بَعَثَ النَّارَ؟ قَالَ: مِنْ كُلِّ أَلْفٍ تِسْعِمَائَةٍ وَتِسْعَةٍ وَتِسْعِينَ، فَعِنْدَهُ يَشِيبُ الصَّغِيرُ، وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمَلٍ حَمْلَهَا، وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى، وَمَا هُمْ بِسُكَارَى، وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ». قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَإِنَّا ذَلِكَ الْوَاحِدُ قَالَ «أَبَشِّرُوا فَإِنَّ مِنْكُمْ رَجُلًا، وَمِنْ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ أَلْفًا». ثُمَّ قَالَ «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنِّي أَرْجُو أَنْ تَكُونُوا رُبْعَ أَهْلِ الْجَنَّةِ». فَكَبَّرْنَا. فَقَالَ «أَرْجُو أَنْ تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الْجَنَّةِ». فَكَبَّرْنَا. فَقَالَ «أَرْجُو أَنْ تَكُونُوا نِصْفَ أَهْلِ الْجَنَّةِ». فَكَبَّرْنَا. فَقَالَ «مَا أَنْتُمْ فِي النَّاسِ إِلَّا كَالشَّعْرَةِ السَّوْدَاءِ فِي جِلْدٍ تَوْرٍ أَبْيَضٍ، أَوْ كَشَعْرَةِ بَيْضَاءٍ فِي جِلْدٍ تَوْرٍ أَسْوَدَ». رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَلَفْظُهُ: (مِنْ كُلِّ أَلْفٍ تِسْعِمَائَةٍ وَتِسْعَةٍ وَتِسْعُونَ إِلَى النَّارِ وَوَاحِدٌ فِي الْجَنَّةِ). فَيُتَسَّ الْقَوْمُ حَتَّى مَا أَبَدُوا بِضَاحِكَةٍ فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) الَّذِي بِأَصْحَابِهِ قَالَ «اغْمَلُوا وَأَبَشِّرُوا فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنَّكُمْ لَمَعَ خَلِيقَتَيْنِ مَا كَانَتْ مَعَ شَيْءٍ إِلَّا كَثُرَتْهُ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ وَمَنْ مَاتَ مِنْ بَنِي آدَمَ وَبَنِي إِبْلِيسَ». قَالَ فَسُرِّيَ عَنِ الْقَوْمِ بَعْضُ الَّذِي يَجِدُونَ. فَقَالَ «اغْمَلُوا وَأَبَشِّرُوا فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ مَا أَنْتُمْ فِي النَّاسِ إِلَّا كَالشَّامَةِ فِي جَنْبِ الْبَعِيرِ أَوْ كَالرُّقْمَةِ فِي ذِرَاعِ الدَّابَّةِ»^(۱).

ئەبو سەعیدی خودری (خودای ئازادی بن) لە گێڕانەوه‌ی خویدا لەم
فەرموودەیه‌دا کە لە پێشەوه‌ رویشت، لە تەفسیری سوورەتی ئیسرا،
لەوێ فەرموودە‌ی ژمارە حەوتە، لە پاش ووشە‌ی: لە هەموو هەزار کەسێ
نۆسە‌دو نەوه‌دو نۆی بەشی ئاگری دۆزەخە ئاوا‌ی دەگێڕیتە‌وه‌: ئەمە ئەو
رۆژە‌یه‌ کە منال لە ترسا پێر دەبێ و سەری سپی دەبێ و بەردار
بەردەخات و تەماشای دەکە‌ی ئەو خە‌لکە دە‌ئێ‌ی سەرخۆشن ئەوه‌ندە
کاس و وێر پەرۆش و شلە‌ژاون، لە‌پاستیدا سەرخۆش نین بە‌لام عەزاب و
سزای خودای گە‌وره‌ فەرەسەخت و توندە‌ گوتیان: قوربان! جا ئەو تاقە

^(۱) تەج‌ری‌دی بوخاری ۴/ ل ۲۰/ رقم: ۱۳۴۲ = ۳۳۴۸، ۴۷۴۱، ۶۵۳۰، ۷۶۸۳. مسلم. ایمان: ۵۳۱. ترمذی.

کەسەیه دەبێ کاممان بێ؟! فەرمووی (درودی خودای لەسەربێن): مۆژدەتان لێ بێ: لەئێوە یەکن بۆ بەهەشت و لەیەنجووچ و مەنجووچ نۆصەدو نەوهدو نو بۆ دۆزەخ جا فەرمووی: بەوکەسە کەگیانی منی بەدەستە، دیارە کە خودای گەورەیه من ئومیددەکەم کە ئێوە چواریه‌کی خەلکی بەهەشت بن هەتا ئەوێ کە دەفەرموێ: نیوہی خەلکی بەهەشت بن. لێرە دا ئاوايه: لەپاشا فەرمووی: رێژە ی ئێوە لەچاو خەلکی تردا وەکوو تاقە موویەکی رەش لە پیستی گایەکی سپیدا وایە، یا وەکوو تەلە موویەکی سپی لە پیستی گایەکی رەشداوان (ش/ت) گفتم (ت) ئاوايه: لەهەموو هەزار کەسێ نۆسەدو نەوهدو نو بۆ دۆزەخ دەبێ و تاقە یەکیکی بۆ بەهەشت دەبێ جا یاران (خودایان ئی رازی بێ) خەم و پەژارە دایگرتن، بەرەنگیکی وا پێکەنین نەما، پیغەمبەریش (درودی خودای لەسەربێن) کەتەماشای کرد ھاوڕێکانی چییان بەسەرھاتوو فەرمووی: دلتان ساردنەبیته‌وہ ئێوە کردەوہی باش بکەن کردەوہی باش نیشانە ی مزگینی خودایە، بەوکەسە کەگیانی موحمەدی وا لەدەستا، ئێوە لەسەر ئەم خاکە دوو جوړ دروستکراو مەخلووقی تەرتان لەگەڵ دایە (کەبریتین لەیەنجووچ و مەنجووچ) ئەو دوو چەشنە مەخلووقە لەگەڵ ھەرشتیکی تردا بێن وا زۆری دەکەن ئەبێ (تەنانەت لەبەر زۆری ئەوان ئەو شتە دەرناکەوێ) ئەمە سەرەرای ئەو کەسانەیش لە نەتەوہکانی تر، کەدەمرن، چ لەنەوہی ئادەم بن، چ لەوہچە ی ئیبلیس! ئیتر یاران ھەندێ فەرماویشیان بۆھات، ئەوجا فەرمووی: تیکۆشن و ھەول و تەقەلا و کۆشش بدەن، بەخودایە کەگیانی موحمەدی والەدەستا ئێوە لەچاو خەلکدا وەك خالێ وان کەبەلاقەبرغە ی ووشتریکەوہبێ، یا وەك ئەو پۆولەکە یە وان کەوا بەدیوی ناوی رەفیسکی و لاخەوہ!.

قال اللہ تعالیٰ: {وَمِنَ النَّاسِ مَن يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ} (۱۱/۲۲).

واته: یهزدانی مهزن فهرموویهتی: بازه کهسێ هه ن به پیتی بهرژه وهندی خویان بهندهیی بۆ خودا دهکهن، وهک گۆله بهرۆژه چۆن لهگهڵ خۆردا دهسووپێ ئهوانیش ئاوا بۆ سوودی خۆپهرستن و لهگهڵ پارووی چهوردا دهگهڕێن، بۆ سوپچی دین و ئابروو ناموس دهفرۆشن، ئهگهر خودا کردی تووشی خێرو خوشی بوون ئهوا عیبادهت و بهندهگی و دین شتیکی چاک و پیرۆزهو ئهوان پێیان پازین و دهیانکهن، وهلی ئهگهر تووشی کارهساتی یا ناخۆشییهک یا تاقی کردنهوهیهکی خودایی بوون، ئهوا لهپهروو دهکهون و چاویان بهرپیی خویان نابینێ و لهخوداو لهشوگرو سوپاسی خودا، لووتهلان، بهراستی ئهم جوره کهسانه گهرهترین زیان لهخویان دهدهن و زیانهو مهندن لهههر دوو جیهاندا.

۳۹۹۶- قال ابن عباس (رضي الله عنهما): كَانَ الرَّجُلُ يَقْدُمُ الْمَدِينَةَ، فَإِنْ وَلَدَتْ امْرَأَتُهُ غُلَامًا، وَتَبَحَتْ خَيْلَهُ قَالَ هَذَا دِينَ صَالِحٍ. وَإِنْ لَمْ تَلِدْ امْرَأَتُهُ وَلَمْ تَنْتِجْ خَيْلَهُ قَالَ هَذَا دِينُ سُوءٍ. رواه البخاري^(۲).

ئیبنو عهیباس (خوای نازى بن) گوئی: بازى پیاو که کوچی دهکرد بۆ مهدينه سهیری بهرژه وهندی خوئی دهکرد، جا ئهگهر لهوه دوا ژنهکهی کوپی ببوایه و ماینهکهی بزابایه بهدلی خوئی، دهیگوت: بهراستی ئهم دینه دینی چاکه و ئهم شاره پێ و قهدهمی بهخیره، بهلام ئهگهر ژنهکهی سکی نهکردایه و ماینهکهی قسربوایه ئهوا ناسوپاسی دهکردو دهیگوت: به راستی ئهم ئایینه ئاینیکی خراپ بوو، پێ و قهدهمی شهر بوو! (ب).

قال الله تعالى: {هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّنْ ثَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُؤُوسِهِمُ الْحَمِيمُ، يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ، وَلَهُمْ مَقَامِعٌ مِّنْ حَدِيدٍ} (۲۲/۱۹-۲۲).

واته:

موسولمانان و کافران دوو دوژمنی راسته‌کی یه‌کترین، که‌وتونه‌ته‌ دوو به‌ره‌کی و شه‌پرکردن له‌سه‌ر دینی راستی خودا، موسولمانان ده‌فهرموون:

دینی هه‌هه‌مه‌د دینی خودایه

له‌م دینه‌ چه‌وته‌ی نی‌وه‌ جودایه!

زمانی حالی کافره‌کانیش ده‌لی: وه‌ک له‌ئایه‌ته‌که‌ی پێشتر ده‌رده‌که‌وی:

دینی‌کمان ده‌وی چاره‌ و فله‌ک بێ

جاری که‌وابێ و جاری کورته‌ک بێ

وه‌لی ئه‌ی خوشه‌ویست! خۆت و موسولمانان به‌دل سه‌رنجی ئه‌م دیمه‌نه‌ سامناکه‌ به‌فهرموون، که‌ چاره‌پروانی دوژمنه‌کانی خودایه: له‌ روژی ژینه‌وه‌دا کافره‌کان کالای ئاگرینیان به‌ به‌رده‌بهری و که‌واو کراسی تیزاوی قه‌ترانیان به‌بالا ده‌گیرێ، سه‌ره‌پای ئه‌وه‌یش ئاوی داخی کولای له‌کول له‌ناو دۆزه‌خدا ده‌کری به‌سه‌ر سه‌ریاندا، به‌و ئاوه‌ له‌ کوله‌ هه‌رچی و له‌ ناو سکیاندا ده‌توێته‌وه‌ و چه‌رم و پێستی له‌شیان داده‌پلۆخی، سه‌رباره‌ی ئه‌مه‌یشه‌ به‌چه‌کوشی ئاسنین سه‌رو گویلاکیان میراز ده‌کری هه‌رکاتی بیانه‌وی له‌ئاگری دۆزه‌خ ده‌رچن (له‌تاو خه‌م و خه‌فته‌ و په‌ریشانی) ته‌سیان پێ ده‌کری و دیسان ده‌برینه‌وه‌ بۆناو چاله‌ ئاگره‌کان که‌له‌ به‌ر پێسی و پۆخلی و کیم و زووخ ده‌لیی گه‌پری و لاخه! له‌هه‌مووی خۆشتر ئه‌وه‌یه‌ که‌ فریشته‌کان به‌ته‌وسه‌وه‌ پێیان ده‌فهرموون: بجێژن تام و جێژی سزای هه‌لچزان به‌ئاگری دۆزه‌خا.

۳۹۹۷- كَانَ أَبُو ذَرٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يُقْسِمُ إِنَّ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي حَمْرَةَ وَصَاحِبَيْهِ، (وَهُمَا عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَعَبِيدَةُ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ عَمٍّ) وَغُثْبَةُ وَصَاحِبَيْهِ يَوْمَ بَرَزُوا فِي يَوْمِ بَدْرٍ^(۳).

جاران ئه‌بو زهر (خودای ئی رازی بێ) له‌سه‌ر ئه‌مه‌ سویندی ده‌خوارد: كه‌ئه‌م
 ئایه‌ته‌ له‌شانی هه‌مزه‌و هه‌ردوو هاوڕێكه‌یداو عه‌تبه‌و هه‌ردوو
 هاوڕێكه‌یدا نازل بوو، ئه‌وكاته‌ كه‌له‌روژی غه‌زای به‌دردا چوونه‌ مه‌یدان بو
 یه‌كتر، هاوڕێكانی ئیمامی هه‌مزه‌ ئیمامی عه‌لی و عوبه‌یده‌ی كوپی
 حاریشی ئاموژای بوون (په‌زای خودایان له‌سه‌ر بێ) (ش) دیاره‌ كه‌مه‌به‌ستی ئه‌بو
 زهر (خودای ئی رازی بێ) سه‌به‌بی نووزووی ئایه‌ته‌كه‌یه‌، ده‌نا به‌پیی ته‌فسیره‌كان
 ئایه‌ته‌كه‌ عامه‌و گشتی یه‌.

۳۹۹۸- عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (رضي الله عنه) قَالَ: أَنَا أَوَّلُ مَنْ يَجْثُو بَيْنَ يَدَيِ
 الرَّحْمَنِ لِلْخُصُومَةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. قَالَ قَيْسٌ وَفِيهِمْ نَزَلَتْ (هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا
 فِي رَبِّهِمْ) قَالَ هُمُ الَّذِينَ بَارَزُوا يَوْمَ بَدْرٍ عَلِيٌّ وَحَمْزَةُ وَعَبِيدَةُ وَشَيْبَةُ بْنُ رَبِيعَةَ وَعُتْبَةُ
 بْنُ رَبِيعَةَ وَالْوَلِيدُ بْنُ عُتْبَةَ. رواهما الشيخان^(۴).

عه‌لی (خودای ئی رازی بێ) ده‌لێ: له‌ روژی ژینه‌وه‌دا من یه‌كه‌م كه‌س ده‌بم،
 كه‌له‌به‌ر ده‌می خودای گه‌وره‌دا به‌چوكا دیم و سكاڵای حاڵی خۆم ده‌كه‌م.
 قه‌یس ده‌یگوت: ئه‌م ئایه‌ته‌ {هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ} له‌شانی ئه‌م
 دوو ده‌سته‌یه‌دا هاته‌ خوارێ، كه‌له‌ روژی غه‌زای به‌دردا چوونه‌ مه‌یدان بو
 یه‌كتری، ده‌سته‌ی موسوڵمانه‌كان عه‌لی و هه‌مزه‌و عوبه‌یده‌ بوون ده‌سته‌ی
 كافره‌كانیش شه‌یبه‌ی كوپی په‌بیعه‌و عوقبه‌ی كوپی په‌بیعه‌و وه‌لیدی
 كوپی عوتبه‌ بوون (ش).

۳۹۹۹- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ (رضي الله عنه) عَنْ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) «إِنَّمَا
 سُمِيَ النَّبِيُّ الْعَتِيقُ لِأَنَّهُ لَمْ يَظْهَرْ عَلَيْهِ جَبَّارٌ»^(۵).

عه‌بدوڵڵای كوپی زوبه‌یر (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای
 له‌سه‌ر بێ) فه‌رمووی: كه‌عه‌ بو‌یه‌ ناو نراوه‌ به‌یتولعه‌تیق، واته‌: خانه‌ی ئازاد

(۴) بخاری. تفسیر: ۴۷۴۴، ۳۹۶۶، ۴۹۶۹، ۳۹۶۹، ۴۷۴۳. مسلم. تفسیر: ۷۴۷۸، ۷۴۷۹.

(۵) صحیح عند الترمذی (شرحه‌).

کراو، چونکه ئازادکراوه له دهسه‌لاتی سته‌مکاران و هیچ زۆردارو زه‌برداری زāl نه‌بووه به‌سه‌ریا (ت-س/ص) مه‌به‌ست له‌م فه‌رمووده‌یه رافه‌ی ئایه‌تی سی‌وسی‌ی سووره‌تی حه‌جه که ده‌فه‌رموی: {لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ} هه‌یه بو ئیوه له‌و ئازده‌لانه‌دا که ده‌یان به‌ن بو حه‌رم (به‌ست)ی مه‌ککه چه‌ن به‌هه‌ریی، وه‌کوو شیرو ماست و دۆو روۆن و په‌نیرو ژاژی و دۆ ووشکه‌و که‌شک و که‌ره‌و فره‌و ده‌له‌مه‌و قه‌یماخ و سه‌رتویژو خه‌سته‌و شیریزو سویره‌که‌و لۆک و سزک و دۆووک و ماستاو، وه‌کوو کۆلک و موو خوری و تووک، وه‌کوو گوشت و پیسته‌و شاخ و ریخۆله‌و ئیسک، وه‌کوو سواربوون و بارپی هه‌لگرتن و جووت، ئه‌م هه‌موو قازانجانه‌یان بو ئیوه هه‌یه تاکاتی ناوبراو، واته‌: تا ئه‌وکاته‌ی ده‌یانکه‌ن به‌هه‌دی و دیاری مالی خودا، که کۆنه مالیکی دیرینه‌ی چه‌ن هه‌زار ساله‌ی خودایه‌، ئیتر ده‌بی له‌وی سه‌ریان بپن بو شایسته‌گانی که‌وان له‌وی (وه‌رگیر).

۴۰۰- قَالَ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) لَمَّا أَخْرَجَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ مَكَّةَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَخْرَجُوا نَبِيَّهُمْ لِيَهْلِكُنْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ {أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ، الَّذِينَ أَخْرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَغْيَ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ...}. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ لَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّهُ سَيَكُونُ قِتَالٌ. رواهما الترمذي. والله أعلم.^(۱)

ئیبینو عه‌باس (خودایان ئی رازی بی) ده‌لی: کاتی که پیغه‌مبه‌ریان وه‌ده‌رنا له‌مه‌ککه دروودی خودای له‌سه‌ربن و سه‌رو مال و پۆح و چاوو دل به‌قوربانی خاکی ژیرپای پیروزی بی، به‌م بو‌نه‌یه‌وه ئه‌بو به‌کر گوتی: ئه‌م کافرانه پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی خویانیان وه‌ده‌رنا، به‌راستی ئه‌مه نیشانه‌ی ئه‌وه‌یه که خودا له‌ناویان ده‌داو ده‌یان فه‌وتینن، ئیتر خودا ئه‌م ئایه‌ته‌ی

(۱) حسن عند الترمذي (شرحه).

نارده خواری: {أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ، الَّذِينَ أَخْرَجُوا مِن دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ} (۲۲/۳۹-۴۰) واته: ریگه‌درا به‌و موسولمانانه که‌به ناحق و نا‌په‌وا شه‌پریان له‌گه‌لدا ده‌کری.. که جه‌نگ بکه‌ن له‌گه‌ل دوژمنه‌کانا، چونکه سته‌میان لی کراره‌و بی‌گومان خودای گه‌وره ده‌توانی یارمه‌تیان بداو هو‌ی سهرکه‌وتنیان بو بسازی‌نی، نه‌وانه خانه‌و لانه‌یان لی تی‌ک چوو، په‌رده‌وازه‌و نا‌واره‌و ده‌ربه‌ده‌ر بوون، به‌نا‌په‌وا زو‌رداری له‌ په‌حمه‌تی خودا دو‌ور له‌جی‌گه‌و ری‌گه‌ی خو‌یان هه‌لی که‌ندوون و په‌راگه‌ندی کردوون، له‌به‌ر هی‌چ نا ته‌نیا له‌به‌ر نه‌وه نه‌بی که ده‌لین: په‌روه‌دگاری نی‌مه خودای گه‌وره‌و بی‌گه‌رده! چونکه قسه‌ی هه‌ق له‌لای سته‌مکار گه‌وره‌ترین جنی‌وه پی‌ی (ت-س/ح).

۶- سو‌وره‌تی مومنینون (مه‌ککبیه سه‌دو هه‌ژده نایه‌ته)

سورة المؤمنون (مکیه وهي مائة وثمانی عشرة آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قال الله تعالى: {قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ، الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ، وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ، وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ، وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوحِهِمْ حَافِظُونَ، إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ، فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ، وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ، وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ، أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ، الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} (۲۳/۱-۲۲).

واته و مه‌به‌ستی نایه‌ته پی‌روژه‌کان به‌م شیعرانه ده‌زان‌ری:

پی‌گه‌ی رزگاری کۆششی ده‌وی

قو‌لی لێ هه‌لکه‌ی به‌رو‌ژو شه‌وی

نو‌ی‌تی پیک و پیک له‌گه‌ل د‌لکه‌ری

دو‌ور له‌ناشه‌ری و کاری ب‌ن شه‌ری

زهکاتی سامان به بان دوو چاوان
 بدهی بۆ خودا، به شایسته گان!
 ده سپاک، داهه نپاک چون نهی باران
 ته ههع نه که یته نهووسی خه لکان
 له گه له لالی خۆتا به جوانی
 رابوویره به پیی یاسای یهزدانی!
 نهوه په سهنده، نه کوو ناشیرین
 زالم که سیکه لا بدا له دین
 ده سپاک و په یمان خووی موسولمانه
 نهوهی لیسی لا دا دیاره نه زانه
 نامان سه د نامان هه تا ده توانی
 نویژ نه فه وتینس، بیکه به جوانی
 که نه هانه ت کرد خویش موسولمانی
 بزگاری، به پیی ده قس قورنانی
 ده بی به وارث فه یزی په حمانی
 فه یضن وا به ههشت بن به قوربانی! ♦

♦ واتاو مه بهستی قورنان به شیعر روون ده کریته وه مامۆستا مه لاکهریم (خودا پایه دار تری
 بکا) له بهرگی پینجه می تفسیری نامی پیرۆزدا له تفسیری نه م نایه ته دا: {یعلم مابین ایدیهم وما
 خلفهم ولا یحیطون به علما} له لاپه ره (۱۵۲) دا به شیعر ده فه رمۆ: واته:
 زانایه به هه هه حاله بن بن
 به رابورد بن به له هه و لا بن
 زه به یه بن ون بن کاتی سیاهی
 نازانه بن حاله (لامتنهاهی)

ههروا مامۆستا له سه رانه ر تفسیر مکه یدا، له زۆر شوین مه بهسته گانی به شیعر ی جوان
 لیکدا و ته وه، وه که له شیعر دا ده فه رمۆ:

۴۰۰۱ - قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ (رضی الله عنه) كَانَ النَّبِيُّ (صلی الله علیه وسلم) إِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ سَمِعَ عِنْدَ وَجْهِهِ كَذَوِيَّ النَّحْلِ فَأَنْزَلَ عَلَيْهِ يَوْمًا فَمَكَّنَا سَاعَةً فَسُرِّيَ عَنْهُ فَاسْتَقْبَلَ الْقَبِيلَةَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقَالَ «اللَّهُمَّ زِدْنَا وَلَا تَنْقُصْنَا وَأَكْرِمْنَا وَلَا تُهِنَّا وَأَعْظِمْنَا وَلَا تُخْرِمْنَا وَآثَرْنَا وَلَا تُؤْثِرْ عَلَيْنَا وَأَرْضِنَا وَأَرْضَ عَنَّا». ثُمَّ قَالَ (صلی الله علیه وسلم) «أَنْزَلَ عَلَيَّ عَشْرُ آيَاتٍ مَنْ أَقَامَهُنَّ دَخَلَ الْجَنَّةَ». ثُمَّ قَرَأَ (قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ) حَتَّى خَتَمَ عَشْرَ آيَاتٍ^(۱).

عومەر (خودای ئی رازی بئ) گوئی: هه‌رکاتی پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) سرووشی بۆده‌هات له‌ده‌وری سه‌روچاوی گیزه‌یی ده‌بیسترا وه‌کی گیزه‌ی هه‌نگ، روژئی ئیمه‌ له‌خزمه‌تیا بووین سرووشی بۆهات، له‌پاش تاوئی فه‌رامۆشی بۆهات و گرانى هاتنى سرووشه‌که به‌ری دا، ئه‌وجا رووی کرده‌ قیبله‌و هه‌ردوو ده‌ستی به‌رزه‌وه‌کردوو فه‌رمووی: خودایه‌! ئه‌م په‌حمه‌ته‌ پتر بکه‌و که‌می مه‌که‌ره‌وه‌و قه‌درو ریژمان بگه‌ره‌و سووکمان مه‌که‌و به‌شی باشمان پێ‌بده‌و ناو‌می‌دو بئ به‌شمان مه‌که‌و نازمان بگه‌ره‌و نازی که‌س مه‌ده‌ به‌سه‌رمانداو، رازیمان بکه‌و لی‌مان رازی به‌ پاش ئه‌مه‌ فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سهرین): ده‌ ئایه‌تم بۆهاتوون هه‌رکه‌سێ رایان بگرێ و ره‌فتاریان پێ بکا ده‌رواته به‌هه‌شت له‌دوا‌ییدا ئه‌م ده‌ئایته‌ی خوینده‌وه‌ به‌ته‌واوی: {قد أفلح المؤمنون} (ت-س/ص).

۴۰۰۲ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضی الله عنه) قَالَ: أَكَّتِ النَّبِيُّ (صلی الله علیه وسلم) الرُّبْعَ بِنْتِ النَّضْرِ وَكَانَ ابْنُهَا حَارِثَةُ بْنُ سُرَاقَةَ أَصِيبَ يَوْمَ بَذَرِ أَصَابَهُ سَهْمٌ غَرِبٌ فَأَكَّتِ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه وسلم) فَقَالَتْ أَخْبِرْنِي عَنْ حَارِثَةَ لَيْنَ كَانَ أَصَابَ خَيْرًا

ئه‌مه‌یه‌ مه‌به‌س نه‌که‌ر بزانی

له‌ (کل یوم هو فیه شان)

که‌واته‌ به‌نده‌ له‌په‌ره‌وی زانیان ده‌رنه‌چووم. له‌خودا به‌زیاد بئ.

(ومرگێ)

^(۱) حدیث صحیح عند الترمذی (شرحه).

اِحْتَسَبْتُ وَصَبَرْتُ وَإِنْ لَمْ يُصِيبِ الْخَيْرَ اجْتَهَدْتُ فِي الدُّعَاءِ. فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) «يَا أُمَّ حَارِثَةَ إِنَّهَا جَنَانٌ فِي جَنَّةٍ وَإِنَّ ابْنَكَ أَصَابَ الْفِرْدَوْسَ الْأَعْلَى وَالْفِرْدَوْسُ رُبُوءُ الْجَنَّةِ وَأَوْسَطُهَا وَأَفْضَلُهَا». رواهما الترمذي بسندين صحيحين^(۲).

ئەنەس (خودای ئی رازی بێ) گوتی: حاریشی کوپی پوبه‌یعی کچی نه‌ضر له‌ روژی به‌دردا به‌تیری ویل کوژرا، دایکی هاته‌ خزمه‌تی پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سەربێ) گوتی: ئەه‌ی پیغه‌مبەری خودا! هه‌والی حاریشم پێ بفهرموو، حالێ چۆنه‌، ئەگەر که‌وتوو به‌سه‌ر خێرو خوشیدا ئەوا منیش پاداشی خۆم له‌سه‌ر ئەم جەرگ سووتانه‌ له‌خودای گه‌وره‌ داوا ده‌که‌م و سه‌برو وه‌قره‌ ده‌گرم، ئەگینا هه‌تا ده‌توانم بۆی ده‌پاریمه‌وه‌. فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سەربێ): ئەه‌ی دایکی حاریشه‌! خۆی به‌هه‌شت له‌ناو به‌هه‌شته‌و کوڤه‌که‌ی تۆیش فیرده‌وسی هه‌ره‌بالای وه‌بر که‌وتوو، ئەو فیرده‌وسی که‌هه‌ره‌ پۆیه‌ی به‌هه‌شته‌و له‌چه‌قی ناوه‌راستی دایه‌و خوشترین جیگه‌یه‌تی. (ت/س/ص = تیرمیذی به‌سه‌نه‌دیکی سه‌حیح گێراویه‌ته‌وه‌).

٤٠٠٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): «أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ وَلَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ (يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ) وَقَالَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُّوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ)». ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلُ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغَدَى بِالْحَرَامِ فَأَلْغَى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ». رواه الترمذي ومسلم^(۳).

له‌ئەبو هورەیره‌وه‌، له‌حه‌زره‌ته‌وه‌ ده‌فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سەربێ): هه‌ی مه‌ردوم! ئەه‌ی نه‌وه‌ی ئاده‌م! بزانی خودا بو‌خۆی پاک و خاوینه‌، هه‌رچیش

(۲) صحیح عند الترمذی.

(۳) مسلم: زکاة: ۲۳۴۳. ترمذی. تفسیر القرآن: ۲۹۸۹.

پاک و حال و خاوین نه‌بی وه‌ری ناگری و قه‌بوولی نا‌کا، بزائن خودا چی
 فه‌رمانیکی کردوه به‌پیغه‌مبه‌ران، له‌باره‌ی هه‌ندی شته‌وه هه‌مان
 فه‌رمانیشی کردوه به‌موسولمان و خاوه‌ن باوه‌ره‌کان، ئه‌وه‌تانی به
 پیغه‌مبه‌ره‌کان ده‌فه‌رموی: {يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا
 إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ} (۵۱/۲۳) وه به‌موسولمانان و خاوه‌ن باوه‌ره‌کانیش
 ده‌فه‌رموی: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ} (۱۷۲/۲). نه‌بو
 هوره‌یره‌ گو‌تی: چه‌زهره‌ت (درو‌دی خودای له‌سه‌رین) با‌سی هه‌ندی که‌سی کرد،
 که طاعه‌تیکی جوانی خودا ده‌که‌ن به‌لام نان و ئاوه‌که‌یان چه‌رامه،
 فه‌رموی: هه‌ندی که‌س ده‌چن بۆ سه‌فه‌ری دو‌ورو درێژو قزبان گف
 ده‌بی و چلک و تۆزبان لی ده‌نیشی و سه‌رگه‌رمی به‌نده‌یی خوان و به‌کول و
 به‌دل ده‌ست درێژ ده‌که‌ن به‌ره‌و ئاسمان که قیبه‌له‌گای نزاو پارانه‌وه‌یه‌و
 ده‌لێن: خودایه! ئه‌وه‌م پێ بده، خودایه! له‌و ده‌ردو به‌لایه لام بده، ئه‌و
 خواردنه‌که‌ی چه‌رامه، خواردنه‌وه‌که‌ی چه‌رامه، به‌چه‌رام گو‌ش کراوه،
 ئیتر له‌کو‌ی دو‌وعاو نزای ئه‌و جو‌ره که‌سه‌یه گه‌را ده‌بی! (ت/م) واتای
 ئایه‌ته‌کان له‌سه‌ره‌تای (کتاب الطعام والشراب) دا رو‌یشته.

۴۰۴- قَالَتْ عَائِشَةُ «رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا» سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) عَنْ هَذِهِ
 الْآيَةِ (وَالَّذِينَ يُؤْثُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ) قَالَتْ عَائِشَةُ أَهْمُ الَّذِينَ يَشْرَبُونَ الْخَمْرَ
 وَيَسْرِقُونَ؟ قَالَ «لَا يَا بِنْتُ الصَّدِيقِ وَلَكِنَّهُمْ الَّذِينَ يَصُومُونَ وَيُصَلُّونَ وَيَتَصَدَّقُونَ
 وَهُمْ يَخَافُونَ أَنْ لَا يَقْبَلَ مِنْهُمْ أُولَئِكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا
 سَابِقُونَ» (۴).

عائیشه (خودای ن رازی بی) گو‌تی: له‌پیغه‌مبه‌رم پرس‌ی بۆ ئه‌م ئایه‌ته
 {وَالَّذِينَ يُؤْثُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ} (۶۰/۲۳). واته: وه ئه‌و که‌سانه
 که‌خه‌ر ده‌که‌ن و زه‌کات ده‌رده‌که‌ن، له‌هه‌مان کاتا به‌کردنی خه‌رو زه‌کات و

چاکه له‌خۆیان بایى نابن و ناگۆڕین، به‌لکوو له‌ترسى خودا دلیان ده‌له‌رزى و له‌مه‌کرى خودا نه‌مین نین و مه‌ترسى ئه‌وه‌یان هه‌یه که ئه‌وه‌یان لى وهرنه‌گیرى. گوتم: ئایا ئه‌مانه‌ی له‌م ئایه‌ته‌دا باس کراون ئه‌و که‌سانه‌ن که‌مه‌ی ده‌خۆنه‌وه‌و دزی ده‌که‌ن، بۆیه ده‌ترسن که طاعة‌ته‌که‌یان بدریته‌وه به‌سه‌ریاندا؟ فه‌رمووی نه‌ه، ئه‌ی کچی ئه‌بویه‌کری صددیق! به‌لکوو ئه‌مانه ئه‌و که‌سانه‌ن که‌زۆر به‌جوانی رۆژوو ده‌گرن و نوێژ ده‌که‌ن و خێرو خێرات ده‌که‌ن و زه‌کات ده‌دن، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌یشدا هه‌ر ده‌ترسن له‌خودا و مه‌ترسى ئه‌وه‌یان هه‌یه که‌خودا بى باکه، بالا ده‌ستی نییه، ئه‌گه‌ر لییان گیرا نه‌کا چاریان چیه‌یه چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سه‌ری)

فه‌رمووی: ئه‌وانه خودا ده‌ره‌ه‌قیان ده‌فه‌رمووی: {أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ} (۶۱/۲۳) واته: ئا ئه‌وانه بۆکاری خێرو بۆ خێرو خێرات و بۆچاکه کردن سه‌ریان پێوه نییه و گشت کاتى له‌مه‌یدانی باشی و خودا ناسیدا له‌پێشه‌وه‌ن، ئیتر چۆن باده نووشی ده‌که‌ن و دزی و فزی ده‌که‌ن!

۴۰۵ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ (وَهُمْ فِيهَا كَالْحُونَ) قَالَ «تَشْوِيهِ النَّارُ فَتَقْلَصُ شَفَتُهُ الْعُلْيَا حَتَّى تَبْلُغَ وَسَطَ رَأْسِهِ وَتَسْتَرْخِي شَفَتُهُ السُّفْلَى حَتَّى تَضْرِبَ سُرَّتَهُ». رواهما الترمذي بسند صحيح. نسأل الله السر والسلامة، آمين^(۵).

ئهبو سه‌عیدی خودری (خودای ئی رازی بن) له‌چه‌زهره‌ته‌وه ده‌فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سه‌ری) ئه‌م ئایه‌ته {تَلْفَحُ وَجُوهُهُمْ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالْحُونَ} (۱۰۷/۲۳) که مانای وایه: ئه‌وانه‌ی له‌پاش کێشانه‌ی کرداریان ده‌برین بۆ دۆزه‌خ، حالیان زۆر شره، هه‌رجاره‌ی به‌جۆری جه‌زبه ده‌درین، زمانه و بلیسه‌ی ئه‌و ئاگره هه‌تا هه‌تاییه ده‌م و چاویان باوه‌شین ده‌کاوه‌لی ده‌پروژین و

(۵) صحیح عند الترمذی.

لہوینہی داری سوتہ مہرؤ ہلئی دہقرچینئی و لیویان زل دہبی و ہکوو
قہراخی کولیڑہی سووتا و فہرمووی: ئەم ئایہ تہ باسی ئەو حالہی
دۆزہ خییہ، کہ لیوی سہرووی ہل دہقرچئی و ہل دہگہ پیتہ و ہتا
دہگاتہ ناوہراستی سہری وک چۆن کلاشی پەپۆیین لووتہ کەہی ہل
دہگہ پیتہ و ہتا و ہلیوی خوارووشی شوپدہ بیہ و ہتا دہدا لہ ناوکی
خودا پەنامان بدا، بەراستی دہبی بہ پمووزن (ت-س/ص) پرحمەت
لہ وکە سہ دہلی:

کەر تو لہ گوتار مەبەستت خوایہ
قسەس پەواي تو جیگەس پەزایہ
کەواتە دیمەن گەرچی سامناکە
دووێس مەزانە، خودا بئ باکە
خودا! لہ چارەس نوێس دادمەین:
دابئ: مۆس (نووێس مومنین)
هەر و لہ چارەس فارس باوکی
هەر و لہ چارەس نامینەس دایکی!
هەر و لہ چارەس گشت موسولمانن
لہجن سەجدە کەس مۆن جوان دانن!

۷- سوورەتی نوور

(نەم سوورەتە مەدەنییە، شەست و دوو، یا شەست و چوار ئایەتە)

سورة النور (مدنية وهي ثنتان أو أربع وستون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۰۶- عَنْ مَرْثَدُ بْنُ أَبِي مَرْثَدٍ (رضي الله عنه) قَالَ: كَانَتْ امْرَأَةٌ بَغِيٌّ بِمَكَّةَ يُقَالُ
لَهَا عَنَّا وَكَانَتْ صَدِيقَةً لِي فَقَابَلَتْنِي بِمَكَّةَ لَيْلَةً، فَقَالَتْ: هَلُمَّ، فَبِتْ عِنْدَنَا اللَّيْلَةَ.
فَقُلْتُ يَا عَنَّا حَرَّمَ اللَّهُ الزَّكَاءَ. فَلَمَّا قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم)

مه‌رته‌دی کوپی شه‌بو مه‌رشه‌د (خودای ئی رازی بئی) گوتی: له‌مه‌ککه ئافره‌تییکی خراپ هه‌بوو، ناوی عه‌ناق بوو، کۆنه دۆستم بوو، شه‌وی له‌مه‌ککه تووشم بوو، گوتی: ئە‌ی مه‌رته‌دا! وه‌ره ئە‌م شه‌و له‌لای من رابووێره، گوتم: ئە‌ی عه‌ناق!! خودا داوینپیس قه‌ده‌غه کردوه، حیزایه‌تی و موسولمانه‌تیان نه‌گوتوه، جا که چووم بۆ مه‌دینه چووم بۆلای پیغه‌مبهر (درودی خودای لسه‌ربین) عه‌زیم کرد: قوربان! عه‌ناق ماره ده‌که‌م، چه‌زه‌ت (درودی خودای لسه‌ربین) نه‌ ده‌نگی کردو نه وه‌لامی دامه‌وه، هه‌تا ئە‌م ئایه‌ته هاته خواره‌وه {الْزَّائِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ} (٣/٢٤) واته: سته‌مه بۆ پیاوی موسولمانی له‌خودا ترس بتوانی له‌گه‌ڵ ئافره‌تی به‌دخویی داوین پیسا هه‌لبکا، له‌به‌ر شه‌و زۆر تروایه که پیاوی داوینپیس ژنی داوینپیس دینی، یا ژنی بتپه‌رس ته‌هینی هه‌روه‌ها ژنی داوینپیس پیاوی به‌قه‌درو به‌پرێزو باش ماره‌ی ناکا، مه‌گه‌ر پیاویکی زیناکار ماره‌ی بکا، یا پیاویکی کافر ی بئ دین پیی رازی بی و بیخوازی بۆ خوێ، ئە‌م ده‌ستوو رو باوه وه‌ها قورسی به‌ستوه له‌ناو دلێ خه‌لکا و اسه‌ری گرتوه ده‌لیی چه‌رامه له‌ناو موسولمانانا). شه‌وجا پیغه‌مبهر (درودی خودای لسه‌ربین) فه‌رمووی: ئە‌ی مه‌رته‌دا! ماره‌ی مه‌که (ت-س/ح) قال المصنف «رحم الله ورضوانه عليه» في شرحه علی تاجه المبارکین المیمونین: والواجب التزوج بالعقیفات الحدیث: (تخیروا لنطفکم فان العرق دساس) واته: دانهری تاجی پرۆژ له‌شه‌رحه پرۆژه‌که‌ی سه‌رتاج دا که به‌خامه‌ی خویه‌تی ده‌فه‌رموی: پیویسته، پیاوی موسولمان ژنیکی

مہرد بخوازیٰ لہ بہر نہم فہرموودہیہ کہ دہفہرموی: دایکیکی باشی
 رہسہن ہہلبزترین بؤ نہوہی خوتان و لہ خاکیکی پاکا توماوی خوتان
 بوہشینن! چونکہ رگ دزہو دہمار دہروا و پھوشی باش و خراب لہ
 بنہچہی خوی و ہردہگری و منال دہچیتہوہ سہر رگہزو رہسہنی خوی
 لہ ہردو سہرہوہ، چونکہ لہ منال دا خوینی باوان و خالوان تیکہل دہبی
 (لہ کوردی دا دہلین: گیا لہ سہر بنجی خوی دہرویٹہوہ). (وہرگیپ)

۴۰۰۷ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضی اللہ عنہما) أَنَّ هِلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ قَذَفَ امْرَأَتَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ
 (صلی اللہ علیہ وسلم) بِشَرِيكِ ابْنِ السَّخْمَاءِ فَقَالَ النَّبِيُّ (صلی اللہ علیہ وسلم) «الْبَيِّنَةُ أَوْ حَدٌّ فِي
 ظَهْرِكَ». فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا رَأَى أَحَدُنَا الرَّجُلَ عَلَى امْرَأَتِهِ يَنْطَلِقُ يَلْتَمِسُ الْبَيِّنَةَ. قَالَ
 فَجَعَلَ النَّبِيُّ (صلی اللہ علیہ وسلم) يَقُولُ «الْبَيِّنَةُ وَإِلَّا فَحَدٌّ فِي ظَهْرِكَ». قَالَ فَقَالَ هِلَالُ بْنُ أُمَيَّةَ
 وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِلَى لَصَادِقٍ وَلَيَنْزِلَنَّ اللَّهُ فِي أَمْرِي مَا يُبْرِي بِي ظَهْرِي مِنَ الْحَدِّ قَالَ
 فَتَزَلَّ جَبْرِيلُ - قَالَ - فَأَنْزَلَتْ عَلَيْهِ (وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ) حَتَّى بَلَغَ (وَالْخَامِسَةَ أَنْ
 غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ) قَالَ فَانصَرَفَ النَّبِيُّ (صلی اللہ علیہ وسلم) فَأَرْسَلَ
 إِلَيْهِمَا قَالَ فَجَاءَ فَقَامَ هِلَالُ بْنُ أُمَيَّةَ فَشَهِدَ وَالنَّبِيُّ (صلی اللہ علیہ وسلم) يَقُولُ «إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ أَنَّ
 أَحَدَكُمَا كَاذِبٌ فَهَلْ مِنْكُمَا مِنْ تَائِبٍ». فَقَامَتِ فَشَهِدَتْ فَلَمَّا كَانَ عِنْدَ الْخَامِسَةِ قَالَ
 النَّبِيُّ (صلی اللہ علیہ وسلم) «وَقَفُّوْهَا فَإِنَّهَا مُوجِبَةٌ». قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَتَلَكَّاتٍ وَنَكَّصَتْ حَتَّى
 ظَنَّنَا أَنَّهَا سَتَرْجِعُ ثُمَّ قَالَتْ لَا أَفْضَحُ قَوْمِي سَائِرَ الْيَوْمِ. قَالَ فَمَضَتْ فَفَرَّقَ بَيْنَهُمَا قَالَ
 وَقَالَ النَّبِيُّ (صلی اللہ علیہ وسلم): أَبْصِرُوهَا فَإِنْ «وَأِنْ جَاءَتْ بِهِ أَكْحَلُ الْعَيْنَيْنِ سَابِغِ الْإِلْتَيْنِ
 خَذَلَجِ السَّاقِينَ فَهُوَ لِشَرِيكِ ابْنِ سَخْمَاءَ». فَجَاءَتْ بِهِ كَذَلِكَ فَقَالَ النَّبِيُّ (صلی اللہ علیہ وسلم)
 «لَوْلَا مَا مَضَى مِنَ كِتَابِ اللَّهِ لَكَانَ لِي وَلَهَا شَأْنٌ». زَادَ فِي رِوَايَةٍ: ثُمَّ قَضَى بِالْوَلَدِ
 لِلْمَرْأَةِ وَفَرَّقَ بَيْنَ الْمُتَلَاعِنِينَ ثُمَّ جَرَتْ السُّنَّةُ فِي الْمِيرَاثِ أَنْ يَرِثَهَا وَتَرِثَ مِنْهُ مَا فَرَضَ اللَّهُ
 لَهَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۲).

(۲) بخاری. تفسیر. ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷. تقدم برقم ۲۲۵۰/۱ و ۲۲۵۱/۲ مجلد ثالث. تسلسل ۶۹

→ (ب-۳ ز-۶۹ ل-۱۶۷ ف-۱+ف-۲) ئەم فەرمووده‌یه له‌به‌رگی سێدا له‌باسی شه‌ره‌نه‌فریندا رابورد والێره‌ش ده‌ینوسین، چونکه زیاده‌ی به‌سوودی زۆری تری تیا‌دایه: ئیبنو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بێ) ده‌لێ: هیلالی کوپی ئومه‌یه هاته لای چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) شه‌ریکی کوپی سه‌حمای نا به‌قنگی ژنه‌که‌ی خۆیه‌وه‌و گوتی: به‌سه‌ر ژنه‌که‌مه‌وه‌ گرته‌ومه، چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) فەرمووی: شتی وا به‌قسه‌ی پووت ناسه‌لمێ، یا به‌لگه‌و شایه‌ت راست ده‌که‌یت‌وه‌ یا داری هه‌ددی بوختیان له‌پشتت ده‌درئ! گوتی: ئە‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ئە‌مه‌ چۆن حالیکه، کاتی پیاوێ به‌سه‌ر پشتی ژنی خۆمانه‌وه‌ بگرین برۆین به‌شوین، به‌لگه‌و شایه‌تدا بگه‌ڕێین! چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) فەرمووی: هه‌رئوه‌یه‌ یا خود به‌لگه‌ په‌یدا ده‌که‌ی یا خۆت ئاماده‌که‌ بۆ داری هه‌ددی بوختان بۆ ژنی مه‌رد. هیلایش گوتی: به‌و خودایه‌ که‌ئهم ئایینه‌ راست و دروسته‌ی به‌تۆدا بۆ ئیمه‌ نارده‌وه‌ قسه‌که‌م راسته، که‌وابوو لێم پوونه‌ که‌ خودا سروشت بۆ ده‌نی‌رئ و پشتی من رزگار ده‌کا له‌داری هه‌دد، چونکه‌ خودا له‌گه‌ڵ هه‌قه، ئیتر جو‌برائیل ئە‌م ئایه‌ته‌ی بۆ چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) هێنا: {وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ} (۶/۲۴) واته: ئە‌و می‌ردانه‌ی که‌ به‌ده‌می خۆیان تۆمه‌تی حی‌زیتی ده‌دن له‌ ژنه‌کانیان و جگه‌ له‌ خۆیان شایه‌ت و به‌لگه‌ی تریان نییه، ئە‌وه‌ بۆ ئیسه‌پاتی ئە‌م داوایه‌ ده‌بی خۆی له‌لای قازی، له‌ناو کۆمه‌لیکا چوار جار شایه‌تی بدا: بلێ: شایه‌تی ده‌دم به‌ خودا که‌من راست ده‌لێم له‌وه‌دا که‌ ده‌لێم به‌ژنه‌که‌م، وه‌کوو داوینپیه‌سی بێ. وه‌نه‌گه‌ر ویستی حاشا له‌هاوپشتی و باوکی‌تی منداله‌که‌یشی بکا ئە‌وا له‌هه‌موو شایه‌تییه‌کانیدا بلێ: وه‌ ئە‌و منداله‌یش که‌له‌لای ژنه‌که‌یه‌ له‌من نییه. وه‌ بۆ جاری پینجه‌م بلێ: له‌عنه‌ت و نه‌فرینی خودام له‌سه‌ر بێ نه‌گه‌ر درۆ بکه‌م له‌م وه‌پال‌دان (نسبت)‌دا. ئیتر چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) وازی له‌هیلال هێناو ناردی به‌شوین ژنه‌که‌یداو هیلال

هات شایه‌تییه‌که‌ی خۆی له‌سه‌ر شیوه‌ی پیشوودا، چه‌زهرت (درویدی خودای
 له‌سهرین) ئامۆژگاری کردن و فهرمووی: خودا بۆخۆی ده‌زانێ که‌ئێوه
 لایه‌ک‌تان درۆ ده‌که‌ن، ده‌ی که‌ستان ده‌یه‌وێ له‌قه‌سه‌ی خۆی په‌شیمان
 ببێته‌وه‌و ته‌وبه‌ی لێ بکا به‌لام ژنه‌که‌ش هه‌لساو چوار جار شایه‌تی داو
 گوتی: شایه‌تی ده‌ده‌م به‌خودا بێ‌گومان ئه‌م می‌رده‌ی من درۆزنه‌و ئه‌وه
 شه‌لتاخ بوو کردی به‌منا به‌لام که‌ گه‌یشته‌ سه‌رشایه‌تی جاری پینجه‌م،
 به‌ریان لێ برییه‌وه‌و رایان وه‌ستان و گوتیان: ئه‌م پینجه‌مه‌یان سزاو
 تۆله‌ی خودا مسۆگهر ده‌کا، ئه‌گهر ده‌ته‌وێ پێ له‌ راستی بنی هیشتا
 ماوه‌ت ماوه‌، ژنه‌که‌ش هه‌لۆیستیکی کردو پاماو چاش بوو، ته‌نانه‌ت
 ئیمه‌ زه‌ینمان بۆ ئه‌وه‌ چوو که‌وا په‌شیمان ده‌بییه‌وه‌ له‌قه‌سه‌ی خۆی و
 ده‌چیته‌ ژێر تاوانه‌که‌ی، که‌چی سه‌ره‌نجام گوتی: نابم به‌مایه‌ی
 سه‌رشۆری بۆ که‌سوکاره‌که‌م و هۆزی خۆم به‌دناوناکه‌م هه‌تا هه‌تایه‌،
 وه‌شایه‌تی پینجه‌میشی دا، جا چه‌زهرت (درویدی خودای له‌سهرین) فهرمووی:
 چاوی تیپرن، ئه‌گهر ئه‌م ژنه‌ منالێکی چاوپه‌شی چاو قه‌ویله‌ی سمت
 قه‌وی سمت پانی قوڵ قه‌ویله‌ی بوو ئه‌وه‌ واده‌زانم که‌می‌رده‌که‌ی راست
 ده‌کا و ژنه‌که‌ درۆده‌کا و ئه‌ومنا له‌ هی شهریکی کوپی سه‌حمایه‌. جاکاتی
 که‌ مناله‌که‌ له‌دایک بوو، چه‌زهرت چۆنی فهرموو ئاوابوو، بۆیه‌ که‌به‌م
 حاله‌ی زانی فهرمووی: حوکم و بریاری قورئانی فهرمووده‌و نامه‌ی خودا
 رابورد، وه‌جیی خۆی گرت و هه‌لناوه‌شییه‌وه‌، ده‌نا ئه‌گهر له‌به‌ر حوکمی
 ئایه‌تی شه‌په‌ نه‌فرین نه‌بێ خۆم ده‌مزانی چیم له‌م ژنه‌ ده‌کرد! له‌
 گێڕانه‌وه‌یه‌کا: ئه‌مه‌ی پتر کردوه‌: ئه‌وجا پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین)
 بریاری دا که‌ مناله‌که‌ هی ژنه‌که‌یه‌و ژن و می‌رده‌که‌یش (که‌شه‌په‌نه‌فرینیان
 له‌ناو خۆیان کرد) له‌یه‌کی جیاکردنه‌وه‌. له‌پاشا بۆ که‌له‌پوریش بوو به‌
 یاساو ده‌ستوور که‌ منالی ژن له‌ هه‌ل و مه‌رجی وادا به‌پێی پشکی دیاری
 کراوی خۆی که‌له‌پوور له‌دایکی وه‌رده‌گرێ، وه‌ دایکیشی هه‌روه‌ها به‌شه
 که‌له‌پووری خۆی له‌و مناله‌ به‌رده‌که‌وێ (ب/ت). له‌عه‌ینی دا شیخی

عه‌ینی (پرمای خودای لئ بن) ده‌فه‌رموی: عیکریمه (خودای لئ رازی بن) ده‌لئ: ئەم منالە له‌پاشا بوو به‌فه‌رمانه‌ه‌واو ئەمیرله‌سه‌ر میصر، وه‌ناوی باوکی نه‌ده‌زانرا. (وه‌رگێن)

قال الله تعالى: {إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ} (١١/٢٤).

٤٠٠٨ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا) قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ سَفَرًا أَقْرَعَ بَيْنَ أَزْوَاجِهِ، فَأَيُّتَهُنَّ خَرَجَ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَا مَعَهُ، فَأَقْرَعَ بَيْنَنَا فِي غَزْوَةِ غَزَاهَا فَخَرَجَ سَهْمِي، فَخَرَجْتُ مَعَهُ بَعْدَ مَا نَزَلَ الْحِجَابُ، فَأَنَا أُحْمَلُ فِي هَوْدَجٍ وَأُنْزَلُ فِيهِ، فَسِرْنَا حَتَّى إِذَا فَرَعَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ غَزْوَتِهِ تِلْكَ، وَثَقُلَ وَذَكُوتَا مِنَ الْمَدِينَةِ، أَذِنَ لَيْلَةً بِالرَّحِيلِ، فَقُمْتُ حِينَ آذَنُوا بِالرَّحِيلِ، فَمَشَتْ حَتَّى جَاوَزْتُ الْجَيْشَ، فَلَمَّا قَضَيْتُ شَأْنِي أَقْبَلْتُ إِلَى رَحْلِي، فَإِذَا عَقْدٌ لِي مِنْ جَزَعِ أَظْفَارٍ قَدْ انْقَطَعَ، فَالْتَمَسْتُ عَقْدِي وَحَبَسِي ابْتِغَاؤُهُ، فَأَقْبَلَ الرَّهْطُ الَّذِينَ كَانُوا يَرْحَلُونَ لِي، هَوْدَجِي فَرَحَلُوهُ عَلَى بَعِيرِي وَهُمْ يَخْسِبُونَ أُنَى فِيهِ، وَكَانَ النِّسَاءُ إِذْ ذَاكَ خِفَافًا لَمْ يَثْقُلَهُنَّ اللَّحْمُ، وَإِنَّمَا يَأْكُلْنَ الْعُلُقَةَ مِنَ الطَّعَامِ، فَلَمْ يَسْتَنكِرِ الْقَوْمُ خِفَةَ الْهَوْدَجِ حِينَ رَفَعُوهُ، وَكُنْتُ جَارِيَةً حَدِيثَةَ السِّنِّ، فَبَعَثُوا الْجَمَلَ وَسَارُوا، فَوَجَدْتُ عِقْدِي بَعْدَ مَا اسْتَمَرَّ الْجَيْشُ، فَجِئْتُ مَنَازِلَهُمْ وَلَيْسَ بِهَا دَاعٍ وَلَا مَجِيبٌ، فَأَمَمْتُ مَنْزِلِي الَّذِي كُنْتُ بِهِ وَظَنَنْتُ أَنَّهُمْ سَيَفْقِدُونِي فَيَرْجِعُونَ إِلَيَّ، فَبَيْنَا أَنَا جَالِسَةٌ فِي مَنْزِلِي غَلَبَتْنِي عَيْنِي فَنِمْتُ، وَكَانَ صَفْوَانُ بْنُ الْمُعَطَّلِ السُّلَمِيُّ الدُّكْرَانِيُّ مِنْ وَرَاءِ الْجَيْشِ، فَأَصْبَحَ عِنْدَ مَنْزِلِي فَرَأَى سَوَادَ إِنْسَانٍ نَائِمٍ فَأَتَانِي، فَعَرَفَنِي حِينَ رَأَانِي وَكَانَ يَرَانِي قَبْلَ الْحِجَابِ فَاسْتَيْقَظْتُ بِاسْتِرْجَاعِهِ حِينَ عَرَفَنِي. فَخَمَرْتُ وَجْهِي بِجِلْبَابِي وَاللَّهُ مَا كَلَّمَنِي كَلِمَةً وَلَا سَمِعْتُ مِنْهُ كَلِمَةً غَيْرَ اسْتِرْجَاعِهِ حَتَّى أَنَاخَ رَاحِلَتَهُ، فَوَطِئَ عَلَى يَدَيْهَا فَرَكَبْتُهَا فَأَتَلَّقَ يَقُودُنِي الرَّاحِلَةَ، حَتَّى أَتَيْنَا الْجَيْشَ بَعْدَ مَا نَزَلُوا مُوْغِرِينَ فِي نَحْرِ الظُّهَيْرَةِ، فَهَلَكَ مَنْ هَلَكَ، وَكَانَ الَّذِي تَوَلَّى الْإِفْكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي ابْنِ سُلُولٍ، فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ فَاشْتَكَيْتُ شَهْرًا وَالتَّاسُ يُفِيضُونَ فِي قَوْلِ أَصْحَابِ

الإِفْكَ، لَا أَشْعُرُ بِشَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ وَبِرَبِّي فِي وَجَعِي أَنِّي لَا أَرَى مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) اللَّطْفَ الَّذِي كُنْتُ أَرَى مِنْهُ حِينَ أَشْتُكِي، إِنَّمَا يَدْخُلُ عَلَيَّ فَيُسَلِّمُ ثُمَّ يَقُولُ: كَيْفَ تَبْكُكُمْ ثُمَّ يَنْصَرِفُ وَلَا أَشْعُرُ بِالشَّرِّ. حَتَّى خَرَجْتُ بَعْدَمَا نَقِهْتُ، فَخَرَجْتُ مَعِيَ أُمُّ مِسْطَحٍ قَبْلَ الْمَنَاصِعِ وَهُوَ مُتَبَرِّزْنَا، وَكُنَّا لَا نَخْرُجُ إِلَّا لَيْلًا إِلَى لَيْلٍ، وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ تَتَّخِذَ الْكُفْفَ قَرِيبًا مِنْ بُيُوتِنَا، وَأَمَرْنَا أَمْرُ الْعَرَبِ الْأَوَّلِ فِي التَّبَرُّزِ قَبْلَ الْغَائِطِ، فَكُنَّا تَتَأَدَّى بِالْكَفِّ أَنْ تَتَّخِذَهَا عِنْدَ بُيُوتِنَا، فَاَنْطَلَقَ أَنَا وَأُمُّ مِسْطَحٍ بَنِ اثْنَتَيْنِ وَهِيَ بِنْتُ أَبِي رَهْمٍ بَنِ عَبْدِ مَنَافٍ وَأُمُّهَا خَالَةُ أَبِي بَكْرٍ الصَّدِيقِ فَاقْبَلْتُ أَنَا وَأُمُّ مِسْطَحٍ قَبْلَ بَيْتِي، وَقَدْ فَرَعْنَا مِنْ شَأْنِنَا فَعَثَرَتْ أُمُّ مِسْطَحٍ فِي مِرْطَهِهَا فَقَالَتْ: تَعَسَ مِسْطَحُ، فَقُلْتُ لَهَا: بِشَى مَا قُلْتَ، أَتُسَيِّئُ رَجُلًا شَهِدَ بَذْرًا، قَالَتْ: أَيُّ هَتَّاءَ أَلَمْ تَسْمَعِي مَا قَالَ. قُلْتُ: وَمَا قَالَ؟ فَأَخْبَرْتَنِي بِقَوْلِ أَهْلِ الْإِفْكَ، فَازْدَدْتُ مَرَضًا عَلَى مَرَضِي، فَلَمَّا رَجَعْتُ إِلَى بَيْتِي وَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) ثُمَّ قَالَ: كَيْفَ تَبْكُكُمْ. فَقُلْتُ: أَتَأْذَنُ لِي أَتِي أَبَوَى. قَالَتْ: وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَسْتَقِينَ الْخَبَرَ مِنْ قَبْلِهِمَا، فَأَذِنَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فَجِئْتُ أَبَوَى فَقُلْتُ لَأُمِّي: يَا أُمَّتَاهُ مَا يَتَحَدَّثُ قَالَتْ: يَا بَنِيَّةُ هُوَنِي عَلَيْكَ فَوَاللَّهِ لَقَلَّمَا كَانَتْ امْرَأَةً قَطُّ وَضِيئَةً عِنْدَ رَجُلٍ يُحِبُّهَا لَهَا ضَرَائِرُ إِلَّا أَكْثَرْنَ عَلَيْهَا. فَقُلْتُ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَلَقَدْ تَحَدَّثَ النَّاسُ بِهَذَا؟ قَالَتْ: فَبَكَيْتَ تِلْكَ اللَّيْلَةَ حَتَّى أَصْبَحْتُ لَا يَرَقَا لِي دَمْعٌ وَلَا أَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ حَتَّى أَصْبَحْتُ أَبْكِي فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَأَسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ (رضي الله تعالى عنهما) حِينَ اسْتَلْبَثَ الْوَحْيُ، يَسْتَاْمِرُهُمَا فِي فِرَاقِ أَهْلِهِ، فَأَمَّا أُسَامَةُ فَأَشَارَ عَلَيْهِ بِالَّذِي يَعْلَمُ مِنْ بَرَاءَةِ أَهْلِهِ وَبِالَّذِي يَعْلَمُ لَهُمْ فِي نَفْسِهِ مِنَ الْوُدِّ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَهْلَكَ وَمَا نَعْلَمُ إِلَّا خَيْرًا، وَأَمَّا عَلِيٌّ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَمْ يُضَيِّقْ اللَّهُ عَلَيْكَ وَالنِّسَاءُ سِوَاهَا كَثِيرٌ، وَإِنْ تَسَالُ الْجَارِيَةُ تُصَدِّقُكَ قَالَتْ: فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) بَرِيرَةَ فَقَالَ: أَيُّ بَرِيرَةَ هَلْ رَأَيْتِ مِنْ شَيْءٍ يَرِيكَ. قَالَتْ: لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، إِنْ رَأَيْتُ عَلَيْهَا أَمْرًا أَغْمِصُهُ عَلَيْهَا أَكْثَرَ مِنْ أَنَّهَا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ نَتَامُ عَنْ عَجِينِ أَهْلِهَا فَتَأْتِي الدَّاجِنُ فَتَأْكُلُهُ. فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فَاسْتَعْدَرَ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي ابْنِ سَلُولٍ فَقَالَ: وَهُوَ عَلَى الْمَنْبَرِ يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ مَنْ

يَغْدِرُنِي مِنْ رَجُلٍ قَدْ بَلَغَنِي أَذَاهُ فِي أَهْلِي، فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَى أَهْلِي إِلَّا خَيْرًا، وَلَقَدْ ذَكَرُوا رَجُلًا مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا، وَمَا كَانَ يَدْخُلُ عَلَى أَهْلِي إِلَّا مَعِيَ، فَقَامَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَا أَعْدِيكَ مِنْهُ، إِنْ كَانَ مِنَ الْأَوْسِ ضَرَبْتَ عُنُقَهُ، وَإِنْ كَانَ مِنْ إِخْوَانِنَا مِنَ الْخَزَرَجِ أَمَرْتَنَا فَفَعَلْنَا أَمْرَكَ فَقَامَ سَعْدُ بْنُ عَبَادَةَ وَكَانَ قَبْلَ ذَلِكَ رَجُلًا صَالِحًا وَلَكِنْ احْتَمَلْتُهُ الْحَمِيَّةُ فَقَالَ لِسَعْدٍ: كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللَّهِ، لَا تَقْتُلُهُ وَلَا تَقْدِرُ عَلَى قَتْلِهِ، فَقَامَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ فَقَالَ لِسَعْدِ بْنِ عَبَادَةَ: كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللَّهِ لَتَقْتُلَنَّهُ، فَإِنَّكَ مُنَافِقٌ مُجَادِلٌ عَنِ الْمُنَافِقِينَ. فَتَشَاوَرَ الْحَيَّانُ الْأَوْسُ وَالْخَزَرَجُ حَتَّى هَمُّوا أَنْ يَقْتُلُوا وَرَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) عَلَى الْمَنْبَرِ فَلَمْ يَزَلْ يُخَفِّضُهُمْ حَتَّى سَكَتُوا وَسَكَتَ (وانصرف النبي صلى الله عليه وسلم إلى بيته) قَالَتْ: فَبَكَيْتُ يَوْمَ ذَلِكَ لَا يَرَقًا لِي دَمْعٌ وَلَا أَكْتَجِلُ بَنَوْمٍ، فَأَصْبَحَ عِنْدِي أَبَوَايَ، عِنْدِي وَقَدْ بَكَيْتُ لَيْلَتَيْنِ وَيَوْمًا وَهُمَا يَطْنَانِ أَنَّ الْبُكَاءَ فَالِقُ كِبَدِي. فَبَيْنَمَا هُمَا جَالِسَانِ عِنْدِي وَأَنَا أَبْكِي فَاسْتَأْذَنْتِ عَلَيَّ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَأَذِنْتُ لَهَا، فَجَلَسَتْ تَبْكِي مَعِيَ، قَالَتْ: فَبَيْنَمَا نَحْنُ كَذَلِكَ دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فَسَلَّمَ ثُمَّ جَلَسَ، وَلَمْ يَجْلِسْ عِنْدِي مِنْذُ قِيلَ مَا قِيلَ قَبْلُهَا، وَقَدْ لَبِثَ شَهْرًا لَا يُوحَى إِلَيْهِ فِي شَأْنِي قَالَتْ: فَتَشَهَّدَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) حِينَ جَلَسَ ثُمَّ قَالَ: أَمَّا بَعْدُ يَا عَائِشَةُ فَإِنَّهُ قَدْ بَلَغَنِي عَنْكَ كَذَا وَكَذَا، فَإِنْ كُنْتَ بَرِيئَةً فَسَيِّبِرْكَ اللَّهُ، وَإِنْ كُنْتَ أَلَمَمْتَ بِذَنْبٍ فَاسْتَغْفِرِي اللَّهَ وَتُوبِي إِلَيْهِ، فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اعْتَرَفَ بِذَنْبِهِ ثُمَّ تَابَ تَابَ إِلَى اللَّهِ تَابَ عَلَيْهِ. قَالَتْ: فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) مَقَالَتَهُ قَلَصَ ذَمِّي حَتَّى مَا أَحِسُّ مِنْهُ قَطْرَةً فَقُلْتُ لِأَبِي أَحِبَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم). فِيمَا قَالَ، قَالَ: وَاللَّهِ مَا أَذْرِي مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم). فَقُلْتُ لِأُمِّي: أَحْيِي رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) قَالَتْ: مَا أَذْرِي مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم). قَالَتْ: فَقُلْتُ وَأَنَا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ لَا أَقْرَأُ كَثِيرًا مِنَ الْقُرْآنِ فَقُلْتُ إِنِّي وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُ لَقَدْ سَمِعْتُمْ هَذَا الْحَدِيثَ حَتَّى اسْتَقَرَّ فِي أَنْفُسِكُمْ وَصَدَّقْتُمْ بِهِ، فَلَمَّا قُلْتُ لَكُمْ بِأَمْرِ، وَاللَّهِ يَغْلُمُ إِنِّي مِنْهُ بَرِيئَةٌ لَتَصَدَّقَنِي وَاللَّهِ مَا أَحَدٌ لَكُمْ مِثْلًا إِلَّا قَوْلُ أَبِي يَوْسُفَ قَالَ: (فَصَبَّرَ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ) قَالَتْ: ثُمَّ تَحَوَّلْتُ فَاصْطَجَعْتُ

عَلَى فِرَاشِي، وَأَنَا أَعْلَمُ أَنِّي بَرِيئَةٌ وَلَكِنَّ وَاللَّهِ مَا كُنْتُ أَظُنُّ أَنَّ اللَّهَ مُنْزَلَ فِي شَأْنِي وَحَيَّا يَتْلَى، وَلِشَأْنِي فِي نَفْسِي أَحَقَرُ مِنْ أَنْ يُتَكَلَّمَ اللَّهُ فِيَّ بِأَمْرِ يَتْلَى وَلَكِنْ كُنْتُ أَرْجُو أَنْ يَرَى رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فِي النَّوْمِ رُؤْيَا يُبَرِّئُنِي اللَّهَ بِهَا، قَالَتْ: فَوَاللَّهِ مَا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) وَلَا خَرَجَ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ حَتَّى أُنْزَلَ عَلَيْهِ، فَأَخَذَهُ مَا كَانَ يَأْخُذُهُ مِنَ الْبُرْحَاءِ، حَتَّى إِذَا لَيْتَحَدَّرُ مِنْهُ مِثْلُ الْجَمَانِ مِنَ الْعَرَقِ فِي يَوْمٍ شَاتٍ، مِنْ ثِقَلِ الْقَوْلِ الَّذِي يَنْزِلُ عَلَيْهِ، فَلَمَّا سُرِّيَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) وَهُوَ يَضْحَكُ، فَكَانَ أَوَّلَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا: يَا عَائِشَةُ أَمَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَقَدْ بَرَأَكَ فَقَالَتْ أُمِّي: قُومِي إِلَيْهِ (فاجلسي بجواره على بشارته لك) فقلت: وَاللَّهِ، لَا أَقُومُ إِلَيْهِ، وَلَا أَحْمَدُ إِلَّا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فَأَنْزَلَ اللَّهُ (إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ) الْعَشْرَ الْآيَاتِ كُلَّهَا، فَلَمَّا أُنْزِلَ اللَّهُ تَعَالَى هَذَا فِي بَرَاءَتِي قَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ (رضي الله عنه): وَاللَّهِ لَا أَتَفِقُ عَلَى مِسْطَحٍ شَيْئًا أَبَدًا بَعْدَ مَا قَالَ فِي عَائِشَةَ وَكَانَ يُنْفِقُ عَلَيْهِ لِقَرَابَتِهِ مِنْهُ وَفَقْرِهِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْثِرُوا أَوْلِيَ الْقُرْبَى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ} قَالَ أَبُو بَكْرٍ: بَلَى، وَاللَّهِ إِنِّي لِأَحِبُّ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لِي، فَرَجَعَ إِلَى مِسْطَحِ النِّفَقَةِ الَّتِي كَانَ يَنْفِقُ عَلَيْهِ وَقَالَ: وَاللَّهِ لَا أَنْزَعُهَا مِنْهُ أَبَدًا. قَالَتْ عَائِشَةُ: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) يَسْأَلُ زَيْنَبَ ابْنَةَ جَحْشٍ عَنْ أَمْرِي، فَقَالَ: يَا زَيْنَبُ، مَاذَا عَلِمْتَ أَوْ رَأَيْتِ، قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَخْمَى سَمْعِي وَبَصَرِي، مَا عَلِمْتُ إِلَّا خَيْرًا، قَالَتْ: وَهِيَ الَّتِي كَانَتْ تُسَامِينِي، مِنْ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) فَعَصَمَهَا اللَّهُ بِالْوَرَعِ وَطَفَقَتْ أَخْتُهَا حَنَّةٌ تُحَارِبُهَا فَهَلَكَتْ فِيمَنْ هَلَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْإِفْكِ. رواه الشيخان والترمذي^(۳).

عائیشه (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سهرین) ده‌ستووری وابوو کاتی ده‌رویششت بو سه‌فه‌ری، له‌نیوانی خیزانه‌کانیدا

(۳) ته‌جری‌دی بوخاری ۲/ ل ۱۹۵ رقم ۱۱۰۷ - ۲۵۹۲ + ل ۲۰۹ رقم ۱۱۲۱/۲۶۶۱. مسلم. توبه: ۶۹۵۱.

تیرو پشکی ده‌کرد، ئیتر به‌ناوی هه‌ر کامیکیانه‌وه پشک ده‌ربچوایه‌وه ژنه‌ی له‌گه‌ڵ خۆیدا ده‌برد بۆ ئه‌و سه‌فه‌ره، وه‌ له‌سه‌ر ئه‌م یاسایه‌ جارێ پشکی خست له‌ ناوماندا، ده‌یویست بچێ بۆ غه‌زای به‌نی موصطه‌له‌ق وا پشکوت پشک به‌ناوی منه‌وه ده‌رچوو، وه‌من له‌ خزمه‌تیدا چووم بۆ ئه‌و غه‌زایه، ئه‌م سه‌فه‌ره‌یش پاش ئه‌وه‌بوو که‌ ئایه‌تی حیجاب و حیجابگرتنه‌وه هاتبووه‌ خواره‌وه، ده‌رباره‌ی هاوسه‌ره‌کانی هه‌زرت (دروودی خودای له‌سه‌ربێ) له‌به‌ر ئه‌وه‌ من به‌ به‌رگی حیجابه‌وه له‌ناو که‌ژاوه‌یه‌کا هه‌لیان ده‌گرتم و ده‌یانخستمه‌ سه‌رپشتی و وشتره‌که‌م و هه‌ر به‌ که‌ژاوه‌که‌یشه‌وه له‌وشتره‌که‌ دایان ده‌گرتم، رۆشتین هه‌تا هه‌زرت (دروودی خودای له‌سه‌ربێ) له‌غەزاکه‌ی لی‌بووه‌وه گه‌رایه‌وه‌و گه‌یشتی‌نه‌ نزیک‌ی مه‌دینه، له‌ویدا له‌شه‌ودا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربێ) ده‌ستووری دا که‌بکه‌ونه‌ پێ‌و به‌ره‌و مه‌دینه‌ بجمین، منیش له‌وکاته‌دا که‌ خه‌لکه‌که‌ خه‌ریکی بارکردن بوون هه‌ستام چووم بۆ سه‌راو و دوورکه‌وتمه‌وه له‌ قه‌ره‌بالغی سووپاکه‌^⑥ کاتی سه‌راوه‌که‌م ته‌واو کرد، هاتمه‌وه بۆلای شوینه‌که‌ی خۆم، ته‌ماشام کرد که‌ردانه‌یه‌کی به‌رده‌ شه‌وه‌ی ظه‌فارم هه‌بوو، پسا بوو، وه‌چه‌ن دانه‌یه‌کی لی‌ داکه‌وتبوو، منیش به‌ پشکه‌که‌ی خۆما گه‌رامه‌وه‌و گه‌رام بۆ مله‌وینکه‌که‌م، جا ئه‌م گه‌ران و خه‌ریکبوونه‌ دره‌نگی به‌سه‌ره‌ینام و له‌که‌ژاوه‌که‌م بێ ئاگابووم، ته‌مه‌ز ئه‌وانه‌ که‌ خزمه‌تی ئیمه‌یان ده‌کرد و شتره‌که‌یان بۆم کو‌پان ده‌کرد هاتوون که‌ژاوه‌که‌ی منیان به‌خالی هه‌لگرتوووه‌ ناویانه‌ته‌ سه‌ر پشتی و شتره‌که‌م، به‌بیری خۆیان وایان زانیوه‌ که‌من وام له‌ناویدا ئه‌و سه‌رده‌مه‌یش ئافه‌تان هیشتا سووکه‌له‌ بوون و قه‌له‌وو گوشتن و قورس نه‌بوو بوون، چونکه‌ خواردنیان که‌م بوو، به‌قه‌د به‌رکو‌لتی ده‌بوو نه‌ده‌بوو، سه‌ره‌رای ئه‌مه‌شه‌ من خۆیشم

^⑥ ئه‌مه‌ ده‌ستوورێکی گه‌لی جوانه، ژنان که‌ده‌چه‌ن به‌لایه‌کا به‌ر له‌ده‌رچوون ده‌چن بۆسه‌راو، یا

ده‌سنوێژ ده‌شکینن و ده‌سنوێژ ده‌گرنه‌وه، تا له‌ملاولا کاری سه‌راویان نه‌بێ. (وه‌رگێ)

ئەو حەلە هیشتا کچۆلە بووم و کەنیشکیکی منال کار بووم و تەواو سووکە لەبووم، ئیتەر لەبەر ئەم هۆیانە و دیارە چارەنووسی خودایی وابوو، کاتێ پیاوێکان کە ژاوە خالییه کە هەڵدەگرن و دەینێن لەو شترە کە ی ژێر من هەست بە سووکی و چۆلییه کە ی ناکەن و یە کسەر و شترە کە هەڵدەسینن و دەپۆن، کاتێ ملەوانە کە مە بە تەواوی دۆزییه وە رویشتمە وە بۆ شوین هەواری سوپاکە، تە ماشام کرد کە سی لێ نەماو، ئیتەر رویشتم بۆسەر شوینە پێشووە کە ی خۆم و بە ناچاری لەوێ دانیشتم، بە هیوای ئەو کە هاوڕێکانم درەنگ یا زوو ئاگادار دەبن لەو کە من لە کە ژاوە کە دا نیم و هەلە ی خۆیان بۆ دەردە کەوێ کە کە ژاوە کە بە تالە و من لەبەر هەر هۆیێ بێ وون بووم و دەگەرێنە وە بە شوینما.

کە مێ مامە وە لەو شوینە داو خەوم پیاکەوت، کە چاوم کردە وە صەفوانی کۆری موعەطەلی سولەمی ئەکوانی کە لە پاش سوپاکە وە بوو هات، صەفوان لەبەر بە یانا سەر خەوێ دەشکێنێ و لە پاشا شەو لە ناو شەو دەگرێ بە دەمە وە دەکەوێتە پێ و لە دەمی بە یاندا گەیشته لای من صەفوان عادی وە دابێ هەموو جارێ لە سوپاکە دوا دەکەوێ تا دەپۆن، ئەو جا بە سەر شوینە واری سوپاکە دا تێ دەپەرێ ئەگەر شتی لە سوپاکە دا کە و تێ هەلێ دەگرێتە وە شوینیان دەکەوێ، کە نزیک دەبیته وە لە من لە دوورە وە پەشایی و تارمایی مرقیکی نووستوو دەبینی، کە دیتە پێشە وە دەگاتە سەرم کە تە ماشام دەکا دەمناسیتە وە، چونکە لە پێش ئەو دا کە پەچەو چارشیوگرتنە وە دابێ و بەرگی حجاب پەیدا بێ ئەو منی دەدی، کە دەمناسیتە وە دەست دەکا بە گوتنی: (انا لله وانا اليه راجعون) ئیتەر لە دەنگی ئەم ووشە یە خەبەر م بۆو، کە چاوم کردە وە صەفوان دەیگوت: (انا لله وانا اليه راجعون). ئیتەر من خۆم یە کسەر داپۆشی و گورج چارشیووە کە ی خۆم دا بە پرووی خۆمدا، بە زاتی خودا یە ک ووشە چییە، قسە ی تری لە گەڵ نە کردم، جگە لەو ئایە تە زیاترم لێ نە بیست، ئەو نە بێ کە کیشای بە دەستی و شترە کە ی داو ییخی داو منیش (بە بێ یاری دە ی ئەو

كە بائم بگرئى يا قاجم ھەل بپرئى) سواربووم، جا كەوتە پرئى و جلەوى
 وشترەكەى بۆ رادەكیشام، ھەتا لەسەر ئەم حالەتە گەيشتینەو ھەسوپاكە.
 كەلەقرچەى گەرماى نىوہرۆدا بۆ وچان لایان دابوو، جا ئىتر سەبارەت
 بەمن تياچوو ئەوہى تيا چوو وەك دەلئىن: باوئلكە، بايەكى بەسە، داخ
 لەدلەكانىش ئەمەيان بەھەل زانى و بەنيزى ئابروو بردنى ھەزەت و
 تانەدان لەخانەوادەى پاك و مەردو داوئىن پاكى ويستيان، خەنجەرە كوئل و
 كولەكەى خويان تا مشتووہ رزىوہكەى بدەن لەكوئلەى ئىسلام بۆ يەكا
 سەرەكى ناپەكەكان عەبدوللای كوپرى ئوبەيى، كە پيشى دەگوترئى
 عەبدوللای كوپرى سەلوول، چونكە داىكى ناوى سەلوولە، ئەو سەرچۆپى
 گۆبەنى ھەلات و بوختانە زلەكەى دەكیشاو خوش خوش ئاگرى
 ئازاوەكەى بەدەستە چيلە خوش دەكرد، كاتى گەيشتینەو مەدينەى
 نازدار وا رېكەوت من يەك مانگى رەبەق نەخوش كەوتم، ئىتر لەبەر ئازارى
 خۆم ئاگام لەوخەلكە نەبوو، كەلە ناو خويانا باسى ئەو بوختانە دەكەن
 كەدەستەى ھەلاتبازەكان ھەليان بەستبوو بۆمن، وەكردبوويان بە بنىشتە
 خوشەى خويان، سەرەپراى نيش و ئازارى نەخوشينەكەشم من لەكراسى
 خۆما پاك بووم* ھىچ ئاگام لەم كەين و بەينە نەبوو، بەلام لەوہ دوو دل بووم
 كە پىغەمبەر (دروودى خوداى لەسەربىن و رەزاي خودايش لە گشت ھاوسەرەكانى) لەو
 نەخوشينەمدا وەك نەخوشينى جارائى نەدەگرتم و ئەو مېھرەبانى
 جارائەى نەمابوو لەگەلما** جار جار دەھاتە بەردەرگاي ھۆدەكەم و سلاوى

* من لەلای خودا سەربەزو پاكەم

بۆيە لەتانەى خەلكى بىن پاكەم

** بولبول نازدەكا لەكوئل دەتۆرئ

بۆيە بەنەسرى دەسنوئە دەشۆرئ

واتاى ئەم شیعەر: ھەزەرت (دروودى خوداى لەسەر بىن) لەكاتى سەرەمەرگا، لەباومشى
 ھەزەرتى عائیشەدا گيانى سپارد، ديارە لەودەمدا عائیشە فرمىسكى بۆ ھەزەرت (دروودى

لى دەكردىن و دەيفەرموو بەدايىكم كە بۇ چاودىرى لەلام بوو:
 نەخۇشەكەتان چۆنە؟ ئىتر دەرۆيشت، بەس لەمە دوو دل بووم بەلام
 ھەستەم بەشتى خراپ نەدەكرد، تا رۆژى پاش ئەوھى تۆزى بووژامەوھو
 كەمى چاك بوومەوھ لەگەل دايكى مىسطەحدا (كەپورزاي باوكم بوو)
 چوومە دەرەوھ بۇ مەناصيغ كە جيگەى سەراومان بوو، شەواو شەو
 نەبوايە دەر نەدەچووين ئەوكاتە ھىشتا ئاودەستمان لەنزيك
 مائەكانمانەوھ دروست نەكردبوو لەسەر عادەتى عەرەبە پىشينيەكان
 لەچۆلەوانى سەراومان دەكرد، چونكى ئەوسا ئاودەستى لاي مال ئازارى
 دەداين! جاكاتى لەئىشى خۇمان بووينەوھو گەپاينەوھ بۇ مائەوھ دايكى
 مىسطەح لەپىگە قاچى لەعەباكەى گىراو پىئى ھەلكەوت و نزاىەكى خراپى
 لە مىسطەحى كۆپى كردو گوتى: مىسطەح سەرنگرى بى و لەناو چى؟ ئەم
 دايكى مىسطەحە ناوى سەلما بوو، كچى ئەبو رەھمى كۆپى موططەليبي
 كۆپى عەبدولمەناف بوو، دايكى سەلماش كچى صەخرى كۆپى عامىر
 بوو، پوورى ھەقى ئەبوبەكرى صەديق بوو، مىسطەحى كۆپى سەلماش
 كۆپى ئوثا ئەھى كۆپى عەببەدى كۆپى موططەليب بوو، كەواتە مىسطەح
 پورزاي ئەبوبەكرى صەديقە. كەئەو دووعاى شەپەرى لە مىسطەح كرد
 پىيم گوت: بۇ نزاى لى دەكەى، مىسطەح لەبەشدارانى جەنگى بەدەرەو
 پياوى باشە قسەى خراپ ھەلناگرى؟ ئەويش گوتى: ئەى ھينە! ئەى گىلە!
 تۇنازانى ئەو چى گوتووە؟ گوتم: بۇچى گوتووە؟ جا بە دوورودريزى
 باسى داستانى بوختانەكەى بۇ گىپرامەوھ. ئىتر نەخۇشينيەكەم لىزىندوو

خوداى لەسەر بى) رژاندوو، حەزرمەتیش لەم سەرەمەرگەدا، بۇ سەپنەوھى گەردى ئەم
 رووداو، كە لىرەدا باسكراو، لەلای عائىشە ماومتەوھ، ھەتا گيانى سباردوو، واتە: چۆن
 بولبول، بەشەو كەتارىكى داھات، خۇى لەگوڭ دەدزىتەوھ، بەلام بەپانى زوو دەچى خۇى
 ھەلدەسوئ لەبۆن و بەرامەو شەونى سەر پەرەكانى، حەزرمەتیش لەبەرمبەپانى ژيانى ناو
 بەھەشتا دەسنوئ بە فرمىسكى عائىشە دەگرى.
 (وەرگىز)

بویه وه بارم گرانتر بوو، که چوومه وه بۆ ماله وه کاتی حه زهت (دروودی خودای له سه ربین) هاته وه بۆلام و وهك جار ان سلاوی کردو فهرمووی: ئه وه که تان چۆنه، واته: نه خوشه که تان چۆنه عه رزیم کرد: ریگه م ده ده ی بپرومه وه بۆلای باوک و دایکم؟ عایشه ده یگوت مه به ستم ئه وه بوو که ئه م ده نگ و باسه له لای ئه وان پوون بکه مه وه و بچه بنج و بنه وانی، جا حه زهت ریگه ی پی دام و منیش رویشتمه وه بۆلای باوک و دایکم، جا عه رزی دایکم کرد، دایکه! ئه و قسانه چین، خه لکی ده یانکه ن؟ ئه ویش گوتی: کچه کم! له سه ره خو به و گوئی مه ده ری، په تی درۆ کورته، زو و ده ره که وئی، به خودا به ده گمه ن ری ده که وئی که ژنی شوخ و شه نگ و جوان بی و له لای می ده که ی نازدارو خوشه و یست بی و هه ویبار بی، وهك حالی حازری ئیستای تو، به لام له پلارو توانج و زمان و ده می هه ویکانی و کهسانی سه ره به هه ویکانی، پرزگاری ببی و قسه ی زۆری بۆه لئه به ستن، منیش گوتم: سو بجانه لّا له م سهیره! ئایا شتی وای پی تێ ده چی که ئه و خه لکه ئه وه نه ده ده ره به سستی په زای خودا و پیغه مبه ر نه یه ن و قسه ی وانا ره وای بکه ن؟!

ئیترا شه و کردی و من کردم، ئه و شه وه تا شه به قی دا هه ر گریام و فرمی سک و وشك نه بو وه و خه و نه چو وه چاوم* وه هه تا سه به ینی سه رو مپ هه ره گریام. جاله به ر ئه وه ی که له و کاته دا سه رو وش نه ده هات بۆ پیغه مبه ر (دروودی خودای له سه ربین) له م لایه نه وه و دره نگ هات، حه زهت (دروودی خودای له سه ربین) عه لی کوپی ئه بو تالیب و ئوسامه ی کوپی زهیدی بانگ کرد، وه بۆ جیا بوونه وه له ها و سه ری خو ی که منم راوێژی پی کردن، ئوسامه (خودای ئی زانی بن) زۆر به جوانی ئه وه ی که ده یزانی له پاکی و پاکیزه یی و مه ردا یه تی خیزانه که ی حه زهت (دروودی خودای له سه ربین) به یانی کرد، به هو ی ئه و دوستی و

* دالم ته نه راه به پۆی دپکه زی

چاو - له باتی خه و - پپه له ده رزی

دئسۆزییه‌ی که له‌ناو ده‌روون و ناخی دلی خویدا هه‌ستی پێ ده‌کرد به‌راهر به‌خیزانه‌کانی پیغه‌مبهر (دروودی خودای لسه‌ربین) به‌هۆی ئه‌وه‌وه گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبهری خودا! خیزانی خیزانی تۆ بێ خراب نابێ و ههر قابیل به‌خۆته‌و دلت چه‌که‌ره نه‌کا و ئیمه به‌ش به‌حالی خۆمان ئه‌وه‌ی باش نه‌بێ لیمان نه‌دیوه. به‌لام عه‌لی (خودای ئی‌رازی بێ) گوتی: قوربان! خو خودا ده‌رووی ژنه‌ینانی لێ نه‌به‌ستوویت و ژنی تریش زۆرن له‌دنیا‌دا، ئه‌ی پیغه‌مبهری خودا! ئه‌وه‌نه‌بێ له‌م قسه‌یه مه‌به‌ستم ئه‌وه‌بێ خوا نه‌خواسته من دلم له‌ناستی په‌روشی به‌رزی عانیشه گه‌ردی گرتبێ، یا حه‌زم له‌وه‌بێ که‌تۆ ده‌ستبه‌رداری ببی، نه‌ه مه‌به‌ستم ئه‌مه نییه، به‌لکوو مه‌به‌ستم ئه‌وه‌یه که‌تۆ به‌ههر حالی خۆت به‌باشی ده‌زانی فه‌رامۆشیت بۆ بێ، ده‌نا ئه‌گه‌ر هه‌ر ده‌که‌ی به‌باشی له‌حاله‌که‌هالی ببی ئه‌وا منیش له‌تۆ باشتري لێ نازانم، بۆئهمه ئه‌گه‌ر په‌رسیار له‌به‌ریه‌ر به‌که‌ی که‌که‌نیزیه‌تی و له‌گه‌لی هه‌لس و که‌وت ده‌کا ئه‌و قسه‌ی راستت بۆ ده‌کا، ده‌لێ: جا هه‌زرت (دروودی خودای لسه‌ربین) به‌ریه‌ری بانگ کردو فه‌رمووی: ئه‌ی به‌ریه‌ر! هیچت له‌عانیشه دیوه جیگه‌ی گومان بێ؟ به‌ریه‌ر گوتی پێی: سویندم به‌وکه‌سه‌ی تۆی به‌راستی نارووه‌و کردویتی به‌ پیغه‌مبهری راست و دروست هیچی وام لێی نه‌دیوه که‌ خوانه‌خواسته مایه‌ی سووکی بێ بۆ پایه‌و شان و شوین و جیگه‌ی ئه‌و، ته‌نیا ئه‌وه نه‌بێ که‌که‌نیشکیکی مناکاره، هیشتا هه‌لسوکه‌وتی له‌منال ده‌کا، چونکی جارو بار که‌هه‌ویر ده‌شیلی به‌سه‌ر هه‌ویره‌که‌وه خه‌وی لێ ده‌که‌وی گه‌لی جار ئازله‌لی ناوماڵ دین هه‌ویره‌که‌ی ده‌خۆن! *

* واده‌زانم مه‌به‌ستی به‌ریه‌ر (خودای ئی‌رازی بێ) ئه‌مه‌یه: ئه‌م هه‌زاره هیشتا بۆنی شیری خاو له‌ده‌می دێو به‌رائه‌تی طوفوله‌ت و پاکیتی مندالی پێویه‌و نه‌گه‌یومه‌ت راده‌ی ژنی کارامه‌ی سل له‌پیاو شکاو، تاگومانی شتی خرابی لێ‌بکری، ئیتر ئه‌و خه‌لکه‌ بۆلای خودایان به‌رداووه‌و کۆ له‌م بوختانه‌ ناکه‌نه‌وه، ئه‌وکه‌اته عانیشه (خودای ئی‌رازی بێ) پازده سالی ته‌واویش نه‌بووه. ئه‌م

جا پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەرىن) که توۆزى دلى ئارام بوو، هەر ئەو رۆژه پۆیشت بۆ مزگەوت و تەشرىفى رۆیشتە سەرمىنبەر و سکاڵای حالى کرد لە دەست سەرۆکی ناپاکەکان عەبدوللای کوپى ئوبەیی کوپى سەلوول و فەرمووی: ئەى گەلى موسولمانىنە! کى هەقم دەداتى و یارمەتیم دەدا و لەسەرم دەکاتەو ئەگەر بچم بەگژ ئەم پیاوێ نا پیاوێدا، که شەرم و شکۆ لەخودا ناکاو بەخوت و خوڤایی ئازار بەخۆم و خێزانم دەگەیهنێ و بوو بەدەپکی مەم و زین لیمان، دەسا بەزاتى خودا من بەش بەحالى خۆم که پیغەمبەرى خودام و لەقسەى راست و لەشایەتى هەق بەموو لانا دەم، شایەتى دەدەم بۆ خێزانى خۆم ئەوێ باشە و چاکە نەبێ لەو خێزانى خۆمە نەمدیو، هەر وەها ئەو پیاوێش که بەخراپە ناوی دەبن لەویش ئەوێ باش نەبێ نەمدیو و لەگەڵ خوشمدا نەبێ سەرى بەمالى مندا نەکردوو جا سەعدى کوپى موعان مەردانە هەستا گوتى: ئەى پیغەمبەرى خودا! من یارمەتیت دەدەم و هەقت دەدەم و لەسەر تۆ دەچم بەگژیدا، ئەگەر ئەو نامەردە گێرە شیوینە لەهۆزى ئەوسە که خۆم سەرۆکیانم ئەوا بەس تۆ فەرمان بفرمووتا بدم لەملى، خو ئەگەر لەبرا خەزەرە جییه کانیانە ئەوا چیمان لەبارەیهو فەرمان پێ بفرمووی دەیکەین!

کەچی لەویدا سەعدى کوپى عوبادەى سەرۆکی خێلى خەزەرە راستەو بوو، بەرپەرچی سەعدى کوپى موعانى دایەو و گوتى: درۆت کرد! بەزاتى خودا نایکوژى و ناتوانى بیکوژى! عائیشە (خودای ئازازى بێ) گوتى: سەعد لەوێبەر پیاوێکی باش بوو، بەلام لەو کاتەدا دەمارو تەنگە گرتبووی!

جا لەویدا ئوسەیدی کوپى حوضەر راستەو بوو، که ئامۆزای سەعدى کوپى موعان بوو، گوتى بەسەعدى کوپى عوبادە: تۆ درۆ دەکەى!

بەراویژە لەناو کەوانەیشدا جێى دەپۆو بەلام دەترسم لەکاتى چاپدا کەوانەکە ببەرێ و موسولمانان وابزانن کە من بەئارمەزووی خۆم قاچ و قووج لەفەرموودەکان دەکەم. (وەرگێڕ)

سا به گه‌وره‌یی خودا ده‌یکوژین، به‌راستی تۆ له ناپاک و مونا‌فیکانی،
ئهو‌تانی به‌ناشکرا له‌سه‌ر ئه‌وان ده‌که‌یته‌وه‌و پاسی ناپاکان ده‌که‌ی (چۆن
موسولمان پشتی پیغه‌مبه‌ر به‌رده‌داو پشتی دژه‌که‌ی ده‌گری، تۆ چاو
بکه‌ره‌وه، ئه‌ی موسولمانی خودا! ده‌زانی قسه‌که‌ت کوی ده‌گریته‌وه) جا
له‌ویدا هه‌ر دوو هۆزی ئه‌وس و خه‌زه‌ج هوروزان و نزیک بوو که
بقه‌ومئ و بچن به‌گژی یه‌کا و په‌لاماری یه‌کتر بدن، خه‌زه‌تیش هه‌ر له
سه‌رمینه‌به‌ره‌که‌ راوه‌ستا و له‌ویوه به‌فه‌رمایشتی شیرین خه‌ریک بوو هی‌دی
ده‌کردنه‌وه، هه‌تا به‌ره‌به‌ره‌ خاوی کردنه‌وه و بئ‌ده‌نگ و ئارام بوون و خوشی
خامۆش و ئارام بوو.

عائیشه (سه‌د هه‌زار په‌زای خودای له‌سه‌ر بئ)، که خوا کردوویه به‌هۆی ئه‌م
هه‌موو ئایه‌ت و فه‌رمایشته شیرین و به‌سوودانه که به‌زمانی پیرۆزی خۆی
بۆمان ده‌گیڕیته‌وه، فه‌رمووی: ئه‌و رۆژه‌یش که ئه‌م هه‌رایه‌ پووی دا
دیسانه‌وه سه‌رو مڤگریام و خه‌ونه‌چووه چاو و فرمی‌سکم و شک نه‌کرده‌وه،
وه‌باوک و دایکم هه‌ر به‌لامه‌وه بوون، وه‌من دوو شه‌وو پۆژی هه‌ر ده‌گریام،
باوک و دایکم له‌ دلسۆزی خۆیان له‌و باوه‌رده‌دا بوون که‌من له‌به‌رگریان سویم
ده‌بیته‌وه و گریان جگه‌رم له‌ت ده‌کا جا له‌وکاته‌دا که‌باوک و دایکم له‌لام
دانیشتبوون و من له‌سه‌ر ئه‌و حاله‌ ده‌گریام ژنیکی ئه‌نصاری ئیزنی
خواست که بئ‌ بۆلام منیش ریگه‌م پێدا، ئه‌ویش هات دانیشته‌ له‌گه‌لما
ده‌ستی کرد به‌گریان! *

عائیشه (خودای ئی‌رازی بئ) فه‌رمووی: له‌م کاته‌دا که‌له‌سه‌ر ئه‌م حاله‌ بووین
ته‌ماشام کرد پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) هاته‌ ماله‌وه بۆلامان و سلاوی

* بۆیه‌ خوا نه‌سه‌ری هه‌قی پێ خۆشه‌

نه‌شکی نی‌رگزه‌و ره‌نگی وه‌نه‌وشه‌

واته‌: گول‌لوی دووچاوی پاکه‌

(وه‌رگیر)

نالای رووسوویی دلی رووناکه‌

کرد و دانیشتن، له‌و رۆژه‌وه که‌ئهو قسانه ده‌رباره‌ی من کرابوون ئه‌وه یه‌که‌م جار بوو که‌له‌لام دابنیشتی، ئه‌وا بووبوو به‌مانگیکی ره‌به‌قیش که‌له‌م باره‌یه‌وه نیگای بۆ نه‌هاتبوو، جا چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) له‌پاش دانیشتن شایه‌تمانی هی‌ناو فهرمووی: له‌پاش سوپاس و ستایشی خودا، ئه‌ی عایشه! ده‌رباره‌ی تو هه‌ندی قسه‌ی ناشایسته‌م بیستۆته‌وه، ئه‌گهر تو پاک بی و له‌وانه به‌دووربی ئه‌وا خودا به‌زوودی پاکیی تو ئاشکرا ده‌کات، ئه‌گهر قهره‌ی گوناھیش که‌وتووی ئه‌وا ته‌وبه‌ بکه‌و داوای لی‌خۆشبوون له‌ خودا بکه‌، چونکه‌ خودا می‌هره‌بانه‌ له‌گه‌ل به‌نده‌ی خۆی دا، هه‌رکارتی به‌نده‌ی گوناھێ بکا و ته‌وبه‌ی لی بکا، وه‌ پێ له‌گوناھی خۆی بنی، ئیتر خودای گه‌وره‌ ته‌وبه‌و په‌شیمانی لی گیرا ده‌کا. عایشه (خودای ن رازی بن) فهرمووی: کاتی چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمایشته‌که‌ی خۆی ته‌واو کرد فرمیسک له‌چاوما قه‌تیس ماو وشک بوو هه‌ستم به‌تنۆکی ئه‌شک نه‌کرد (چونکی خه‌م و خه‌فت که‌زۆری هی‌نا ده‌رگای فرمیسک ده‌به‌ستی!) جا به‌باوکم گوت: بابا! تو له‌باتی من وه‌لامی پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) بده‌ره‌وه‌ بۆ ئه‌م قسه‌یه‌ که‌ ده‌یفه‌رموی، باوکم فهرمووی: به‌خوا نازانم وه‌لامی بده‌مه‌وه، جا گوتم به‌دایکم: ده‌ی تو وه‌لامی چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) بده‌ره‌وه، ئه‌ویش فهرمووی: نازانم چی عه‌رزێ چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) بکه‌م. عایشه (خودای ن رازی بن) فهرمووی: من ئه‌وکاته که‌نیشکی منالکار بووم و زۆریشم له‌قورئان نه‌خویندبوو، له‌به‌ره‌ئه‌وه‌ له‌به‌ر په‌ریشانی دلی خۆم ناوی چه‌زهرتی یه‌عقوبی باوکی چه‌زهرتی یوسفم له‌بیرچوو بوو، به‌لام له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا خودای گه‌وره‌ سه‌ری خستم که‌ به‌گوساخێ وه‌لامی چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) بده‌مه‌وه، بۆیه‌کا گوتم: به‌خودا من باش ده‌زانم که‌ ئیوه ئه‌وه‌نده ئه‌م قسه‌و باسه‌ چووه به‌گوێچکه‌تانا له‌دلتانا چه‌سپیوه‌ باوه‌رتان پێ کردووه، جا ئه‌گهر من پی‌شتان بلیم: من پاک و به‌ری و بی ئاگام له‌م بوختانه، ئیوه باوه‌ر ناکه‌ن، هه‌رچه‌ند خودا به‌وبانی سه‌ره‌وه‌ بۆخۆی ده‌زانێ و باش باش ئاگاداره که‌ من له‌گول

پاکترم و له‌منالی ساوا بئی تاوانترم، به‌لام نه‌گهر به‌درۆ پێبینیم له‌کردنی کاری که‌نه‌مکردوه، ئه‌وا ئیوه باوه‌رم پێده‌که‌ن، به‌لام سه‌بووریم به‌وه‌دی که‌خودا بو‌خۆی ئاگاداره‌وه‌ه‌زانئ که‌من وه‌ک ده‌نکی ته‌رزه‌ پاک و بئی گهردم، سویندم به‌خودای بانی سه‌ر له‌م هه‌لویسته‌ ناسکه‌دا، که‌جه‌نگه‌ی خه‌م و خه‌فه‌ته‌و خورپه‌م لئ که‌وتوه‌ له‌تاو هیژشی بوختان، سویندم به‌خودا له‌ئاوا هه‌لویستیکا باشتین داستانئ که‌بیکه‌م به‌سه‌ر مه‌شق و که‌بشئ بو‌ به‌یانی حالئ من و حالئ ئیوه فه‌رمایشته‌که‌ی باوکی چه‌ره‌تی یوسفه، که‌ کوپه‌کانی پیلانیان له‌ یوسفی برایان کردو به‌درۆ پاکانه‌یان بو‌ باوکیان کردو گوتیان کوپه‌که‌ت گورگ خواردوویه‌تی و سه‌ره‌پای ئه‌وه‌یش ئه‌وان تانه‌ی ئه‌وه‌یان له‌باوکیان ده‌دا: که‌ گوايه ئیمه‌ قسه‌ی راستت بو‌ده‌که‌ین و تو له‌به‌ره‌وه‌ی دلت پیسه‌ له‌ئیمه‌ به‌روامان پێ ناکه‌ی، ئه‌ویش له‌م حاله‌دا که‌له‌ دوولاه جه‌رگی داخ کرابوو، وه‌ک ئه‌م حاله‌ی من، کاری خۆی سپارد به‌خودا و فه‌رمووی: {فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰی مَا تُصِفُونَ} (۱۸/۱۲). واته‌: به‌ش و باره‌ی من سه‌برو ئارامیکی جوانه له‌به‌رباری خودای گه‌وره‌دا، هه‌ر خودایه‌ داوای یارمه‌تی لئ ده‌کری و ده‌توانئ که‌ سه‌بووری دلم بدا و ته‌واناییم پێ بدا بو‌ هه‌لگرتنی ئه‌م باره قورسه‌ی که‌ئیه‌ ده‌یلێن. گوته‌ی: ئیتیر له‌وشوینه هه‌ستام و رویشتمه‌وه بو‌ سه‌ر نوینه‌که‌ی خۆم و له‌سه‌ری پالکه‌وتمه‌وه!

عائیشه (خودای ئازادی بئی) فه‌رمووی: من هه‌ر ئه‌وکاته (قه‌سه‌م به‌خودا) سوور سوور ده‌مزانی که‌من پاکم و ده‌مزانی که‌خودا پاک و پاکیزه‌یی من به‌یان ده‌کا، زوو یا دره‌نگ ئه‌و تو‌مه‌ته‌ ناهه‌قه به‌درۆ ده‌خاته‌وه، من ئه‌مه‌م به‌باشی ده‌زانئ به‌لام به‌خودا زه‌ینم بو‌ئیه‌وه نه‌ده‌چوو که‌ خودا ئایه‌تی قورئان له‌شانی مندا بنیژیتته‌ خواره‌وه‌ ئه‌و ئایه‌تانه له‌ ناو قورئانی پیرۆزدا بمی‌نن و هه‌تا هه‌تایه‌ ده‌وربکریته‌وه! چونکه‌ له‌بیرو باوه‌ری خۆمدا خۆم له‌وه به‌که‌مه‌تر ده‌زانئ که‌خودای گه‌وره له‌ناو ئایه‌تی قورئاندا باسی من بکا و هه‌تا هه‌تایه‌ ئه‌و ئایه‌تانه ده‌وربکریته‌وه له‌هه‌موولایئ!

وہلئ ہیوام ھەبوو کہ پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) لەخەودا خەوئ ببینی و حالئ بکریئ کہ من بە دوورم لەشتی و ناشایستە، گوتم: جا سویندم بەخودا ئیتەر ھەر لەویدا پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) لەشوینی خۆی نەبزوت و ھەکەسی تریش لە دانیششتوانی ناو کۆرە کہ لەماڵ دەر نەچوون ھەتا سرووش ھاتە خوارەو، ھەزەرت (دروودی خودای لەسەربین) سرووش گرتی، و ھەموو جارئ کہ سرووشی بۆدەھات ئەمجارەیش ئاوا قورسی سرووش دایگرت و ھەک تایەکی گران و جەستەى پیروزی نیشتە سەر ئارەق، تەنانتە دلوپی ئارەق، دانە دانە و ھەگ گۆی مرواری بەپوخساری پیروزی جەستەى نازداریا، بەرو دوا دەھاتە خواری! ئەو ھەیش لەبەر زەبرو قورسی و ھەدی و سرووشە کہ، لەگەڵ ئەو ھەیشدا کہ ئیمە لە ھەر پەتەى سەرماى زستاندا بووین و رۆژەکەشى رۆژیکى توفى تووشى سارد بوو جا کاتئ پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) فەرماوشی بۆھات و سرووشەکەى وەرگرت و ھاتەو سەر بارو دۆخی ئاسایى خۆى لەپیش ھەموو شتیکا، لە خوشیاندا پیکەنى و فەرمووی: ئەى عائیشە! مۆژدەبئ، ئەوا خودای گەورەى خاوەن شکۆ دەرى خست کەتۆ پاک و دوورى لە ھەتوانە!

جا دایکم گوئی: ئەى عائیشە! ھەلسە بچۆ بۆلای ھەزەرت (دروودی خودای لەسەربین) و سەر ماڵ و منال و رۆح و ھەست و نەست بەقوربانى خاکی ژێر پای بئ، لەخزمەتیا دانیشە، لەخۆشى ئەم مژدە خوشەى، منیش گوتم: بەخودا ناچم بۆلای و سوپاسى خودا نەبئ سوپاسى کەس ناکەم، کہ بەمىھەر گەورەى خۆى ئالای سەر بەرزى بۆمن ھەلکەرد. ئیتەر خودای گەورە و سەرور ئەم دە ئایەتەى ناردە خوارەو: {إِنَّ الَّذِينَ جَاؤُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ...} {هَتَا} وَأَنَّ اللَّهَ زَوُّفٌ رَّحِيمٌ { (۲۴/۱۱-۲۰) واتە: (ئەو کەسانە کە ئەو ھەلاتە ھەرە گەورەیان ھەلبەست تاقمئ بوون لەخوتان، و ھەلئ ئیشى خوا بئ سەرنیھ و کارى خودا بئ ھیکمەت و دانایى نییە، کەواتە بەھەلەدا مەچن و گومان مەبەن کە ئەم درۆ بوختانە شەپ بوو بۆ ئیوھ و زیان لەقەلای قایمى ئیسلام دەدا، بەلکەو خودا

کردی به‌مایه‌ی خێرو خوشی بۆ ئیوه و بۆ هه‌موو گه‌لی ئیسلام، له‌لایه‌که‌وه‌ بوو به‌که‌ف‌فاره‌تی گونا‌ه و له‌لایه‌که‌وه‌ بوو به‌هۆی هاتنی هه‌ژده‌ ئایه‌تی پیرۆزی قورئان، که‌شتی و اقه‌ت خێرو نرخ‌ی ته‌وا و نابێ ئه‌و هه‌لات‌بازانه‌یش هه‌ر که‌سه‌یان به‌پێی به‌شداریی خو‌ی له‌دروست کردنی ئه‌م تاوانه‌ ده‌سته‌له‌به‌سته‌دا سزای په‌وای تاوانی خو‌یان و هه‌رده‌گرن، به‌تایبه‌تی عه‌بدوللای کو‌پی سه‌له‌وول که‌ کیشی تاوانه‌که‌ی هاویشته‌ سه‌رشانی خو‌ی) ئه‌ی موسو‌لمانینه‌! ده‌بوو هه‌رله‌ سه‌ره‌تاوه‌ که‌ئهم هه‌لاته‌ نا‌هه‌مواره‌تان بیست، گورج پیاو و ژنتان بتانگوت‌بایه‌: درو‌یی که‌له‌کیشانه‌بی ئه‌قل نایگرێ ئیمه‌ که‌ موس‌لمانین با‌وه‌رمان وایه‌ که‌خودا بێ ریزی نایه‌نێ به‌شانی مو‌حه‌مه‌دا و ئاب‌روو نامو‌وسی خو‌ی و خانه‌واده‌ی له‌هه‌موو گه‌ردو لکه‌یی ده‌پاریزی، که‌واته‌ ئه‌مه‌ درو‌یه‌کی ئاشکرایه‌. ئه‌و درو‌ه‌له‌به‌ستانه‌، کو‌ا شایه‌تیان، کو‌ا به‌لگه‌و نیشانیان، ئه‌گه‌ راست ده‌که‌ن و درو‌زن نین با چوار شایه‌ت له‌سه‌ردا‌واکه‌یان راست بکه‌نه‌وه‌، جا مادام شایه‌تیان نییه‌، دیاره‌ مه‌به‌ستیان گیره‌شیو‌ینی و رو‌خانی قه‌لای ئیسلامه‌، وه‌ خودا بو‌خو‌ی باش ده‌زانی که‌ئه‌وانه‌ درو‌ ده‌که‌ن و له‌لای خودا به‌ درو‌زن له‌قه‌له‌م درا‌ون. له‌فه‌ض‌لی خوداوه‌ بوو، به‌په‌حمه‌تی خو‌ی له‌دنیا و دا‌رو‌ژدا پاراستنی، ده‌نا له‌ تو‌له‌ی ئه‌م ووتی ووتیه‌دا، که‌ سه‌رتان تی‌ژه‌ندبوو سزایه‌کی گه‌لی گه‌وره‌ چه‌زه‌ی لێ هه‌لده‌ستاندن! به‌تایبه‌تی له‌گه‌رمه‌ی ئه‌وکاته‌دا که‌ئهم درو‌یه‌تان کردبوو به‌ بنی‌شته‌ خو‌شه‌ی بن ددان‌تان، واتان ده‌زانی که‌ئهمه‌ شتیکی سو‌وک و ئاسانه‌، گه‌ستنی نامو‌وسی موس‌لمانان هه‌روا به‌ده‌م خو‌شه‌، به‌لام شتی و له‌یاسای خوا‌دا به‌تاوانیکی گه‌لی گه‌وره‌ داده‌نرێ، ده‌بوو هه‌رله‌یه‌که‌مه‌جاره‌وه‌ با‌وه‌ر‌تان نه‌کردایه‌و به‌درو‌تان بخستایه‌ته‌وه‌ و بتانگوتایه‌: خا‌نه‌کا که‌ئیمه‌ قسه‌ی و نا‌په‌وا به‌سه‌ر زما‌نمانا بێ، سو‌ب‌حانه‌للا له‌م درو‌عه‌نتیکه‌یه‌، ده‌لێی شاخ و گو‌یی هیه‌ ئه‌وه‌نده‌ هه‌لاتیکی زل و گه‌وره‌یه‌، به‌پراستی درو‌ه‌روا ده‌بی، بو‌ختانی پو‌وتی بێ به‌لگه‌و نیشان و شایه‌ت هه‌روا ده‌بی!

خودا له‌پرۆی شه‌فه‌قه‌ت و جهرگسۆزیه‌وه ته‌مێ و ئامۆژتان ده‌کا، که‌جاریکی تر هه‌له‌ی وانه‌که‌ن و هه‌تا هه‌تایه‌ و بپرای بپرای نه‌بن به‌کۆمه‌کی بۆ به‌کریگیاروانی شه‌یتان، بۆ بلاوکردنه‌وه‌ی تووی ئازاوه‌نانه‌وه به‌ناو گه‌لی ئیسلاما، ئه‌گه‌ر به‌پراستی ئیوه‌ خاوه‌ن باوه‌رو ئیمانی ساخن. خودا هه‌میشه‌ وه‌ک مامۆستایه‌کی میهره‌بانی دلسۆز گوێ له‌ده‌رس و ده‌ورتان ده‌گری و به‌نه‌زا که‌ت هه‌له‌تان بۆ پراست ده‌کاته‌وه‌و یاسا و نیشانه‌و ئایه‌ت و حوکمی خۆیتان بۆ پرۆن ده‌کاته‌وه‌، چونکه‌ خودا دانایه‌ به‌ حال و زانایه‌ له‌ کاری خۆیا، ده‌زانی شانی به‌نده‌ی خۆی چی هه‌لده‌گری.

که‌سانی که‌هه‌ز ده‌که‌ن قاوی ناشیرین دابکه‌وێ و ئابرووی موسولمانان به‌خوت و خۆپایی لکه‌دار بکه‌ن و به‌درۆ به‌پراست شه‌ن و که‌وی باس و خواسی ناشیرین بکه‌ن، له‌هه‌ر دووجیهانا سزای خۆیان وه‌رده‌گرن، خودا خۆی هه‌موو شتی به‌باشی ده‌زانی، به‌لام ئیوه‌ گه‌لی شت هه‌یه‌ له‌ خۆتانه‌وه‌ نایزان، مه‌گه‌ر که‌سێ ترفیرتانی بکا خولاصه‌ی که‌لام و پالفته‌ی فه‌رمایشته‌ ئه‌مه‌یه‌: له‌سایه‌و فه‌ضل و په‌حمه‌تی خوداوه‌و له‌به‌رخاتری بوونی پیغه‌مبه‌ر (برۆدی خودای له‌سه‌رین) له‌ناوتانا ئه‌مجاره‌ له‌م قورت و سه‌خه‌تییه‌ پزگارتان بوو وه‌خودا له‌وانه‌ خۆش بوو که‌له‌به‌ر ساویلکه‌یی و که‌مه‌تر خه‌می، ئه‌م ده‌نگویاسه‌ پیسه‌یان ده‌ماو ده‌م ده‌قۆسته‌وه‌، ده‌نا که‌ستان له‌تۆله‌ی سه‌ختی ئه‌م تاوانه‌ قوتاری نه‌ده‌بوو.

کاتی خودای گه‌وره‌ ئه‌م ئایه‌ته‌ی نارده‌ خواره‌وه‌ بۆ ده‌ربیرینی پاک و بێ تاوانی من، باوکم (ئه‌بویه‌کری سه‌دیق (خودای ئازادی بێ)) گوتی: به‌خوا چونکه‌ مه‌سطه‌ح ئه‌وه‌ی به‌عائیشه‌ گووتوه‌ ئیتر نابێ که‌هیچ مه‌سه‌ره‌فیکی بۆ بکه‌م، بۆیه‌ وایگوت چونکه‌ له‌وه‌ به‌ر مووچانه‌ی ده‌دا به‌ مه‌سطه‌ح، له‌به‌رئه‌وه‌ که‌هه‌م خزمی بوو وه‌ هه‌م هه‌ژار بوو، تا خودای گه‌وره‌ ئه‌مه‌ی نارده‌ خواره‌وه‌: {وَلَا يَأْتِلِ أَوْلِيَا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أَوْلِيَ الْقُرْبَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ} (۲۲/۲۴) واته‌:

(باخواه‌ن پایه‌ی ئایینی و خاوه‌ن مایه‌ی جیهانی ئیوه، به‌هوی ئه‌م پروداوه‌وه، له‌خێرکردن و پیاوه‌تی کردن دلیان سارد نه‌بیته‌وه، سویند خواردن و شتی وا نه‌که‌ن به‌مه‌هانه‌ بوئه‌وه‌ی مووچه‌و به‌راتی خزم و خویش و هه‌ژاران و ئه‌وانه‌ی له‌مه‌که‌وه‌ له‌به‌ر په‌زای خوا کوچیان کردوه‌و بو مه‌دینه، بچن، له‌ناو خوتانا به‌حه‌وسه‌له‌و نه‌رمونیان بن، چاوپۆشیتان هه‌بن، لیبوردتان هه‌بن، نابێ له‌سه‌ر هه‌موو شتی ده‌ست ده‌نه‌ شیرو تیر له‌یه‌کتری ساوین، گه‌لی شت هه‌یه‌ له‌سه‌ره‌تاوه‌ تاله‌، له‌ژیره‌وه‌ شیرینه‌، ئیوه‌یی که‌ئه‌وه‌نده‌ پق ئه‌ستووربن نه‌تانه‌وی له‌که‌سی خوش بین که‌هه‌له‌یه‌کتان له‌گه‌ل ده‌کا، ئیتر به‌چی پوویه‌که‌وه‌ له‌خودا داوا ده‌که‌ن که‌له‌تاوانتان خوش بێ، ده‌ی باش باش بزائن که‌ خودا هه‌م تاوانپۆشه‌و هه‌م به‌ په‌حم و میهره‌بانه‌ که‌واته‌ ئیوه‌ش په‌فتارتان په‌فتاری په‌حمان بێ و دوور بن له‌ هه‌نگاوه‌کانی شه‌یتان). جا ئه‌بویه‌که‌ر فهرمووی: به‌لێ، به‌خوا هه‌ز ده‌که‌م که‌ خودا له‌گوناهم خوش بێ، ئیتر ئه‌و خه‌رجی و مه‌سره‌فه‌ی ده‌یکرد بو میسطه‌ح گه‌راندیه‌وه‌ بو‌ی و فهرمووی: به‌خودا ئیتر ئه‌م خه‌رجی و مه‌سره‌فه‌ی هه‌تا سه‌ر ده‌ده‌می و قه‌ت نایه‌رم.

عائیشه (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) بو مه‌سه‌له‌که‌ی من پرسیا‌ری له‌زه‌ینه‌بی کچی جه‌ش کرد، وه‌ فهرمووی: ئه‌ی زه‌ینه‌ب! چی لێ ده‌زانیت؟ یا چیت دیوه‌؟ زه‌ینه‌ب ده‌لێ: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! من به‌گو‌یی خۆم هیچی خراپم له‌م ئافره‌ته‌ نه‌بیستوه‌، وه‌به‌چاوی خۆم هیچی ناشیرینم لێ نه‌دیوه‌، ئیتر له‌خۆمه‌وه‌ درۆی چی بکه‌م، که‌واته‌ گو‌ی و چاوی خۆم له‌درۆ بوختان و ئاگری دۆزه‌خ ده‌پاریزم! من خێرو چاکه‌ نه‌بێ هیچم له‌ عائیشه‌ نه‌دیوه‌. عائیشه (خودای ئی رازی بێ) گوتی: له‌ناو خێزانه‌کانی هه‌زه‌رتدا (دروودی خودای له‌سه‌رین) هه‌ر زه‌ینه‌ب هه‌بوو که‌هاوتای من بکا و وه‌ک من له‌لای خاتری هه‌بن و به‌جوانی خۆی له‌کن هه‌زه‌رت ناز بکا و شان له‌شانی من بدا، به‌لام خوا هه‌قه‌ خودا به‌هوی دینداری و له‌خودا ترسیی خۆیه‌وه‌ پاراستی و باشی گوت و خراپی

نه‌گوت و قسه‌ی هه‌قی کرد، به‌لام هه‌منه‌ی خوشکی، وه‌ک ئاگری بن‌کا، له‌خویه‌وه له‌سه‌ر زه‌ینه‌ب شه‌پری به‌من ده‌گی‌پراو ئاگری ئاژاوه‌که‌ی خوش ده‌کرد، تاله‌سه‌ر حیسابی من پایه‌ی خوشکه‌که‌ی به‌رزیکاته‌وه، ئه‌وه بوو ئه‌ویش تیا‌چوو له‌گه‌ل ئه‌وانه‌دا که‌تیا چوون، وه‌داری هه‌ددی بوختانی لی‌درا (ش/ت واته: ئه‌م فهرمووده پیرزه‌یه بوخاری و موسلیم و تیرمیزی گی‌پراویانه‌ته‌وه. خودا لی‌یان پازی بی‌و ئیمه‌یش له‌خاک و پای ئه‌م مه‌رده نازادارانه دا په‌نا بدا. ئامین).

۴۰۰۹- (ب/۳ ز/۹۵ ل/۲۵۰ ف/۲). واته: له‌به‌رگی سی‌دا، له‌باسی هه‌ددی بوختیان و جمین و جادووبازی دا رابورد. له‌لایه‌ره (۲۵۰) دا. فهرمووده‌ی دووهم^(۴).

۴۰۱۰- وفي رواية: أَخَذَنَ أَرْزَهْنَ فَشَقَّقْنَهَا مِنْ قَبْلِ الْحَوَاشِي فَأَخْتَمَرْنَ بِهَا. رواه البخاري^(۵).

له‌گی‌پراوه‌یه‌که‌ا، که‌ئیمای بوخاری (خودای ئا‌رازی بی‌) گی‌پراویه‌ته‌وه ده‌فهرموی: کاتێ { وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ... } { ۳۱/۲۴ } هاته‌ خواره‌وه، ژنان ده‌چوون داوینسی عاباو به‌رکۆشه‌کانی خویان ده‌بپری، یا په‌شته‌مال و ئاوه‌لکراسه‌کانی خویانیان ده‌هیناو له‌قه‌راخه‌وه پارچه‌یه‌کیان لی‌هه‌ل ده‌هینایه‌وه ده‌یان کرد به‌ له‌چک و ده‌یان ئالاند به‌سه‌رو ملی خویانه‌وه.

۴۰۱۱- عَنْ جَابِرٍ (رضي الله عنه) قَالَ: كَانَ لَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَلُولٍ جَارِيتَانِ، إِحْدَاهُمَا تُسَمَّى مُسَيِّكَةً وَالْأُخْرَى تُسَمَّى أُمَيْمَةً فَكَانَ يُكْرِهُهُمَا عَلَى الزَّوْنِ فَشَكَّتا ذَلِكَ إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) فَأَنْزَلَ اللَّهُ (وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ) إِلَى قَوْلِهِ (غَفُورٌ رَحِيمٌ). رواه مسلم: ^(۶).

(۴) تقدم برقم: ۳۳۶۹/۲ مجلد ثالث. تسلسل/۹۵.

(۵) تقدم برقم: ۲۱۲۲/۲ مجلد ثالث. تسلسل/۴۰.

(۶) مسلم. تفسیر: ۷۴۶۸.

جایی (خودای ئی رازی بئ) ده لئ: عه بدوللای کوری ئوبه یی، که به ئیبنو سه لولول مه شهووره و ناوی زپاوه، چونکه دایکی ناوی سه لولول بوو، ئەم نامه رده دوو که نیزه کی هه بوو، ناویان موسه یکه و ئومه یمه بوو، ده چوو به زۆر دهیدان به کری بۆ ئیشی خراپ، واته: بۆ داوینپییسی، جا ئه ونیش چوون له لای هه زهت (دروودی خودای له سه رب) سکالای حالیان کرد، عه رزیان کرد: ئەه ی پیغه مبه ری خوا ئیمه موسولمانین و ئەم به دره و شته ش، بۆ پوول و پاره به زۆری زۆرداری زه لاممان ده کاته پال! جا به م بۆنه یه وه ئەم ئایه ته دابه زی: {وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنِ ارْزَنْ تَحَصُّنَا لَنَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ} (۳۳/۲۴) واته: شهرم و شکۆ له خودا بکه ن و ریزی به نده و دروستکراوانی بگرن و بۆ ریتوپیت و پپرو پیتی دنیای بئ به قاو رابواردنی چهن رۆژی خودا له خۆتان مه رهنجینن و ژيانی نه براوه ی به هه شت له کیس خۆتان مه دن که واته ئەه که نیزه کانه تان که هه زیان له مه ردی و پووسوری و سه به رزییه و به ده می خۆیان هاوارده کهن: یا مردن به مه ردی یا ژین به سه ر به رزی، به طه ریقی ئەه لا شایانی ئەه ون که ناهه قییان لئ نه که ن و قه درو ریزی ئەه و مه ردایه تییه یان بگرن و به زۆری زۆرداری ئیشی خراپیان پئ مه که ن و مه یانکه ن به ماشه و مه قاش و په یژه بۆ وه ده سته ینانی ئاره زو و بازی خۆتان، وه که سئ له خودا نه ترسئ و به زۆری زۆرداری ئیشی خراپ و داوینپییسی به ژنی مه رد بکا، چ که نیز بئ، چ ئازاد بئ، ئەه خودا پاشایه کی به داده، ته کلیفی مالا یوطاق له که س ناکا له به ر ئەه و چاوپۆشی له وژنه ده کاو به ره حمهت و میهره بانئ خوشتی هه قئ ئەه و داماو ییه یشتی بۆ ده کاته وه (م).

به قه رب سووره ی نوورو قورقانت

چاوه مان پۆشنکا: نووری قورنانت!

٨- سووره‌تی فوړقان

(مه‌کیه، هه‌فتاو هه‌وت نایه‌ته)

سورة الفرقان (مکیه وهی سبع وسبعون آیه)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {الَّذِينَ يُخْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضْلُ سَبِيلًا} (٣٤/٢٥).

٤٠١٢- ئەم فەرمووده‌یه له‌ته‌فسیری سووره‌تی ئیسرا‌دا رابورد، فەرمووده‌ی ژماره‌ بیست، ته‌ماشای ژماره‌ بیست و یه‌کیش بکه^(١).

٤٠١٣- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَأَلْتُ أَوْ سِئَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) - أَيْ الدَّلْبُ عِنْدَ اللَّهِ أَكْبَرُ؟ قَالَ: أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدًّا وَهُوَ خَلَقَكَ. قُلْتُ ثُمَّ أَيْ؟ قَالَ: ثُمَّ أَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ خَشْيَةً أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ. قُلْتُ: ثُمَّ أَيْ؟ قَالَ: أَنْ تُزَانِيَ بِحَلِيلَةِ جَارِكَ. قَالَ وَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ تُصَدِّقًا لِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ). رواه الشيخان والترمذي^(٢).

عه‌بدوللا (خودای ئی رازی بئ) گو‌تی: خۆم پرسیارم کرد، یا گو‌تی: یه‌کی پرسیارى کرد له‌ پیغه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌س‌رب‌ئ) له‌لای خودا چ تاوانی زۆر به‌ زل داده‌نری؟ فەرمو‌وی: ئەوه که هاوبه‌ش و هاوتا بریاربده‌ی بۆ ئەو خودایه که‌هه‌ر خۆی تو‌ی دروست کردووه له‌نه‌بوون! گو‌تم: له‌دوا ئەوه چی گونا‌ه‌ی دی و به‌گه‌وره‌ترین گونا‌ه داده‌نری؟ فەرمو‌وی: ئەوه که‌له‌ترسی هه‌ژاری مندالی خۆت بکوژیت، مه‌بادا بب‌ئ به‌هاوبه‌شی نان و ئاوت. گو‌تم: له‌پاش ئەمه چی تر؟ فەرمو‌وی: ئەوه که به‌نامه‌ردی داوین‌پ‌یسی بکه‌ی له‌گه‌ل هه‌لال و هاوسه‌ری هاوس‌یتا و خۆی ژنه‌که‌ی خراپ بکه‌ی ئیتر بۆ پ‌شتیوانی و مو‌پ‌کردنی ئەم فەرما‌ی‌شته هه‌زه‌ت (درو‌دی خودای له‌س‌رب‌ئ) ئەم ئایه‌ته دابه‌زی:

(١) تقدم تخريجه برقم: ٢/٢٥٥٢ مجلد السادس تسلسل/٨.

(٢) بخاري. تفسير: ٤٧٦١. مسلم: إيمان: ٣٨.

{وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ} (٦٨/٢٥) → (ته‌فسیری ئەم نایه‌ته له ته‌فسیری سووره‌تی نیساء دا رابورد). (ش/ت - خودایان ئی رازی بئ).
 ٤٠١٤- → (ب/٣ ز/٨١ ل/٢٠٦ ف/١١+١٢): له‌ته‌فسیری سووره‌تی نیسانیشدا، ریواتیکی تری رابورد، ژماره‌ی فهرمووده‌که له‌وێ حه‌قه‌و هه‌ژده‌یه^(٣).

٤٠١٥- له‌باسی ته‌فسیری سووره‌تی نیساندا رابورد، له‌ فهرمووده‌ی ژماره‌ حه‌قه‌دا، له‌وێ به‌مه ده‌ست پێده‌کات: قال: لما نزلت التي في الفرقان: {وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا....} تادوايی^(٤).

٤٠١٦- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنه) خَمْسٌ قَدْ مَضَيْنَ: الدُّخَانُ وَالْقَمَرُ وَالرُّومُ وَالْبَطْشَةُ وَاللِّزَامُ (فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا). رواه الشيخان^(٥).

→ (له‌ته‌فسیری سووره‌تی یووسفا رابورد، فهرمووده‌ی چواره‌م).

فورقان قورنانه، قورنان چرایه

فهرمووده‌ی خودا نه‌که شوعه‌رایه

٩- سووره‌تی شوعه‌راء

(مه‌ککیه سه‌دو بیست و شه‌ش نایه‌ته)

سورة الشعراء (مکیة وهي مائة وست وعشرون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٠١٧- → له‌ راقه‌ی سووره‌تی ئەنعامدا رابورد، که‌ئهم فهرمووده‌یه یه: (یلقی إبراهيم أباه آزر.... تاد).

^(٣) تقدم تخريجه برقم: ٢٢٩٧/١ مجلد الثالث تسلسل/٨١.

^(٤) تقدم تخريجه برقم: ٢٨١٠/١٧ مجلد السادس تسلسل/٥.

^(٥) تقدم تخريجه برقم: ٣٩٢٩/٤ مجلد السادس تسلسل/١٣.

٤٠١٨ - عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ابْنُ جُدْعَانَ كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ يَصِلُ الرَّحِمَ وَيُطْعِمُ الْمِسْكِينَ فَهَلْ ذَاكَ نَافِعُهُ؟ قَالَ: «لَا يَنْفَعُهُ إِنَّهُ لَمْ يَقُلْ يَوْمًا رَبِّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ» رواه مسلم في كتاب الإيمان^(٢).

عائیشه (خودای ن رازی بن) گوئی: ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا! جاران له‌سه‌رده‌می نه‌زانیدا ئیبنو جه‌دعان پیاویکی خزم دۆست و نانیده بوو، ئایا ئەوه سوودی ده‌بی بۆی؟ فه‌رمووی: نه‌خه‌یر! چونکی روژی له‌روژان نه‌یگوتوه: خودایه‌! له‌روژی قیامه‌ت و روژی پاداشدا له‌تاوان و گوناھم خۆش به‌(م).

٤٠١٩ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): حِينَ أَنْزَلَ عَلَيْهِ (وَأَنْزَلَ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ) قَالَ: «يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ اشْتَرُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ اللَّهِ لَا أَغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ لَا أَغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا يَا عَبَّاسَ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ لَا أَغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا يَا صَفِيَّةُ عَمَّةَ رَسُولِ اللَّهِ لَا أَغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا يَا فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ سَلِّينِي مَا شِئْتَ مِنْ مَالِي لَا أَغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا». رواه الشيخان والترمذي^(٣). وَلَفْظُهُ: يَا مَعْشَرَ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَنْفَعُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ فَإِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا، يَا فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ أَنْقِذِي نَفْسَكَ مِنَ النَّارِ، فَإِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكَ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِنَّ لَكَ رَحِمًا سَابِلَهَا بِلَاهَا.

ئەبو هورەیره (خودای ن رازی بن) گوئی: کاتی خودای گه‌وره ئەم ئایه‌ته‌ی ناردە خواریه‌وه: {وَأَنْزَلَ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ} (٢٦/٢١٤) واته: ماده‌م تو له‌م هه‌موو رازو نه‌ینییه‌ تێگه‌یشتی، هه‌میشه‌ په‌یوه‌ندی خۆت له‌گه‌ل خودا به‌هێزکه‌و ئەو خزمانه‌ت که زۆر نزیکن و تێکه‌لن له‌گه‌لتا، بیان ترسینه‌ له‌سزای خودا.

(٢) مسلم. ایمان. ٥١٧.

(٣) تجرید البخاری (مختصر صحیح البخاری) مجلد ٣/ ل ٢٧٠/ رقم ١١٤٠ = ٢٧٥٢ فتح الباری، ٣٥٢٧، ٤٧٧١.

کاتی ئەم نایه‌ته هاته خواره‌وه، چه‌زهره‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) رویشته
له‌سهر ته‌پۆلکه‌ی سه‌فا پاره‌ستاو به‌ده‌نگی به‌رز فه‌رمووی: ئەه‌ی هۆزی
قوره‌یش! نه‌فسی خۆتان له‌خودای گه‌وره‌ بکړن، من له‌لایه‌نی خوداوه
هیچ سوودی به‌ئێوه ناگه‌یه‌نم ئەه‌ی نه‌وه‌ی عه‌بدولمه‌ناف! من له‌لایه‌نی
خوداوه هیچ سوودی به‌ئێوه ناگه‌یه‌نم، ئەه‌ی عه‌بباسی کوپی
عه‌بدولموته‌لیب! من له‌لای خودا هیچ سوودی به‌تۆ ناگه‌یه‌نم، ئەه‌ی
سه‌فیه‌ی پووری پیغه‌مبه‌ری خودا! من له‌لای خودا هیچ سوودی به‌تۆ
ناگه‌یه‌نم، ئەه‌ی فاتیمه‌ی کچی موحه‌ممه‌دا! ئەگه‌ر داوای مالی دنیا ده‌که‌ی
ئێستا بیکه‌، ده‌نا له‌قیامه‌تدا من هیچ سوودی به‌تۆ ناگه‌یه‌نم (ش/ت).

گفته‌ی تیرمیزی: ئەه‌ی خزمانی نه‌وه‌ی عه‌بدولموته‌لیب! له‌ ئاگری
دۆزه‌خ خۆتان قوتارکه‌ن، به‌وه‌رگرتنی ئایینی ئیسلام، ئەگینا من له
روژی قیامه‌تدا، نه‌ده‌سه‌لاتی سوود و قازانج هه‌یه‌ بۆتان و نه‌زیان، ئەه‌ی
فاتیمه‌ی کچی موحه‌ممه‌دا! خۆت رزگار که‌، له‌ئاگری دۆزه‌خ، ئەگینا من له
روژی قیامه‌تدا نه‌ده‌سه‌لاتی سوودم هه‌یه‌ بۆت نه‌زیان، راسته‌ که
تۆکه‌سی منیت، وه‌لێ من هه‌ر ئەوه‌نده‌م له‌ده‌ست دێ که‌ له‌دنیا دا مافی
خزمايه‌تی و که‌سایه‌تی خۆت به‌پێی ته‌وانا پێ بده‌م و به‌س!

شوعه‌راش (نه‌مان) له‌یه‌کتر دانه

ده‌دزن، ده‌یکه‌ن به‌گۆی گه‌ردانه‌!

١٠- سووره‌تی نه‌مل

(مه‌ککيه نه‌وه‌دو سی نایه‌ته‌)

سورة النمل (مکیه وهي بضع وتسعون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قال الله تعالى: {وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ
أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ} (٨٢/٢٧).

واته: کاتی فه‌رمانی سزادان و قاری خودا هاته سهر ئه‌و کافرا نه‌وه له‌وکاته‌دا له‌زه‌وی سه‌فادا، له‌نزیکی کابه‌توللادا، له‌شاری مه‌که‌دا، حه‌یوانی ده‌رده‌که‌ین، به‌ناوی داببه‌تولنه‌رض که‌به‌فه‌رمانی ئیمه‌ دیته‌ زمان و قسه‌ ده‌کا له‌گه‌ل خه‌لکه‌که‌دا، که‌ ئاده‌میزاد ئه‌و رۆژه‌ گه‌یشته‌ونه‌ته‌ راده‌یه‌کی وا هیچ ئیمان و باوه‌ریکیان نه‌ماوه‌ به‌قسه‌ی خودا و پیغه‌مه‌ر، له‌به‌ر ئه‌وه‌ کاتی ئه‌وه‌ هاتوو په‌رده‌ لا‌بری و به‌چاوی خو‌یان حه‌قایق ببینن.

٤٠٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ «تَخْرُجُ الدَّابَّةُ مَعَهَا خَاتَمُ سُلَيْمَانَ وَعَصَا مُوسَى فَتَجْلُو وَجَهَ الْمُؤْمِنِ وَتَخْتِمُ أَنْفَ الْكَافِرِ بِأَخَاتِمِ حَتَّى إِذَا أَهْلُ الْخِوَانِ لِيَجْتَمِعُونَ يَقُولُ هَاهَا يَا مُؤْمِنُ وَيُقَالُ هَاهَا يَا كَافِرُ وَيَقُولُ هَذَا يَا كَافِرُ وَهَذَا يَا مُؤْمِنُ»، رواه الترمذي بسند حسن: (١).

ئه‌و هوره‌یره (خودای ئا‌زای بڼ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمو‌ی: داببه‌تولنه‌رض که‌ ده‌رده‌چی ئه‌موس‌تیه‌که‌ی سوله‌یمان و عاسا‌که‌ی مووسای واپی، به‌دارده‌سته‌که‌ ده‌دا له‌ته‌وی‌لی موسولمان له‌ جی سه‌جده‌که‌ی، خالیکی سپی پیوه‌ ده‌نی، به‌ره‌ به‌ره‌ بلا‌و ده‌بیته‌وه‌و پو‌وی پو‌ونا‌و گه‌ش ده‌بیته‌وه‌و له‌نیوانی هه‌ردو‌و چاوه‌کانی ده‌نوو‌سری: موسولمان. وه‌به‌ ئه‌موس‌تیه‌که‌ ده‌دا له‌سه‌ر لو‌وتی کافرو مؤ‌ریکی ره‌شی پیوه‌ده‌نی و به‌ره‌ به‌ره‌ ره‌شییه‌که‌ زۆر ده‌بی و ده‌مو‌چاوی گشت داده‌گری و پو‌وی ره‌ش ده‌بی، ته‌نانه‌ت موسولمان و کافر وا له‌یه‌کتری ئاشکرا ده‌بن، کاتی ده‌سته‌یی له‌خه‌لکه‌ له‌سه‌ر خوانی داده‌نیشن و شت ده‌ده‌نه‌ ده‌ستی یه‌کتری به‌یه‌کتری ده‌لین: ئه‌وه‌ بگه‌ر ئه‌ی موسولمان! ئه‌گه‌ر کابرا ووشه‌ی موسولمان له‌نا‌و چاوه‌نی نو‌وسرابی، یا ده‌لین: ئه‌وه‌ بگه‌ر ئه‌ی کافر! ئه‌گه‌ر کابرا ووشه‌ی کافر له‌نا‌و چاوانی نو‌وسرابی، وه‌له‌ سه‌ر ئه‌م شیوه‌یه‌، به‌بی په‌روا، بانگی یه‌کتری ده‌که‌ن (ت-س/ح).

نەمل و قەصە و مەنکەبووت و رووم!

خودا بتانکا به رووناکیی رووم

١١- سوورەتی قەصەص

(مەکیه ههشتاو ههشت نایه‌ته)

سورة القصص (مکیه، وهي بضع وثمانون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٠٢١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) لِعَمِّهِ أَبِي طَالِبٍ: «قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَشْهَدُ لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ». قَالَ لَوْلَا أَنْ تُعَيِّرَنِي قُرَيْشٌ يَقُولُونَ إِنَّمَا حَمَلُهُ عَلَى ذَلِكَ الْجَزَعُ لَأَفَرَزْتُ بِهَا عَيْنَكَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ (إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ). رواه الشيخان والترمذي^(١).

ئەم فەرموودەیه پێوایه‌تیکی تری له‌ته‌فسیری سوورەتی تەوبەدا رابوو، فەرموودە‌ی ژماره‌ بیست. گێڕانه‌وه‌ی ئێره‌ ناوایه‌: ئەبو هورەیره (خودای ئی‌رازی بێ) گو‌تی: ئەبو‌ تالیب مامە‌ی پێغه‌مبەر (دروودی خودای لەسەری) لە‌سەر‌مه‌رگا بوو، حەزەرت چوو بۆ‌لای، پێی فەرموو: مامە! بە‌گو‌یم که‌، شایه‌تمان بێ‌نه‌و بلی: لا إله إلا الله، تا له‌روژی قیامه‌تا بیکە‌م بە‌به‌لگه‌و شایه‌ت بۆت. گو‌تی: نه‌بادا هۆ‌زی قورە‌یش تانۆ‌تم لێ بده‌ن و بلی: له‌ترساندا شایه‌تمانێ هینا، ئە‌گینا به‌گو‌تنی ئە‌م ووشه‌یه‌ دلی تۆم خو‌ش ده‌کردو چاوو دلتە‌م رو‌شن ده‌کرده‌وه‌! جا به‌م بۆ‌نه‌یه‌وه‌ ئە‌مه‌ هاته‌ خو‌اره‌وه‌: {إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ} (٥٦/٢٨) واته‌: ئە‌ی خو‌شه‌ویست! هیدایه‌ت، به‌مه‌عنا قە‌بو‌ل‌کردنی حە‌ق و گرتنی رێ‌گه‌ی راست، ئە‌وه‌ به‌ده‌ستی خودایه‌و به‌ده‌ستی تۆ نییه‌، بۆ‌یه‌ گه‌لی که‌سه‌که‌ه‌یا نه‌ خو‌شه‌ویستی خو‌ته‌، تۆ حە‌ز ده‌که‌ی که‌ هیدایه‌تی بده‌ی

(١) تجرید البخاری. ٦٥/٢ رقم: ٦٤٥ - ١٣٦٠، ٢٨٨٤، ٤٦٧٥، ٤٧٧٢، ٦٦٨١، فتح. مسلم. ایمان: ١٣١.

به لام چونکہ خودا خواستی له سہر ہیدایہ تی ئو نییہ ملی ریگہی راست ناگری، دەی ئو دەی له سہر توہیہ ئو دەیہ ریگہی راستیان پینیشان بدەوی و رابہرییان بکہی (ش/ت).

۴۰۲۲ - عَنْ عُثْمَانَ (رضي الله عنه) عَنْ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ». رواه مسلم في الإيمان^(۲).

عوثمان (خودای ئی رازی بن) گوئی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەری) فرموی: هەرکەسێ لەسەر باوەڕو ئیمان بمری و یەقین و باوەڕی وابی کەبێجگە لەخودای تاک و تەنیا خودای تەرییە ئو دەچیتە بەهەشت (م).
قەصە! خوا حافیظ، عەنکەبووت! هاتی

بەخێر بێی، یادی نەشکەوتی هاتی!
سەفەر خوێ ریگە هاتی هاتوو نەهاتە
بۆیە بۆ بەری نا ئو دوو زاتە!
چارەنووس تەنی زویی تیغ نەبەر
لە تەو نەکە تۆو لەهیلکە کۆتر!

۱۲- سوورەتی عەنکەبووت

(مەکییە نەو دەو نو نایەتە)

سورة العنكبوت (مکیة وهي تسع وتسعون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۰۲۳ - عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ (رضي الله عنه) عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَنْزَلَتْ فِي أَرْبَعِ آيَاتٍ → (ب/ ۵ ز/ ۱۲ ل/ ۸۷ ف/ ۳)^(۱).

ئەم فرمودەییە لە (مناقب سعد بن أبي وقاص) دا رابورد.

(۲) مسلم. ایمان: ۱۲۵.

(۱) تقدم تخريجه برقم: ۳۲۲۸/۲ مجلد خامس تسلسل/۱۲.

۴۰۲۴ - عَنْ أُمِّ هَانِيٍّ (رضی اللہ عنہا) عَنِ النَّبِيِّ (صلی اللہ علیہ وسلم) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى (وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمْ الْمُنْكَرَ) قَالَ: «كَانُوا يَخْذِفُونَ أَهْلَ الْأَرْضِ وَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ».
رواه الترمذي: (۲).

لہبارہی ئەم ئایەتەوہ {وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمْ الْمُنْكَرَ} (۲۹/۲۹) ریاویەت کراوہ، لەئوممو ھانییەوہ، دەڵێ: دەچوون پەلەپیتکەیان دەنا بەخەڵکەوہو لاقرتی و قەشمەرییان پیژدەکردن (ت-س/ح).
قال اللہ تَعَالَى: {وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ....} (۴۶/۲۹).

واتە: بەشیوەیەکی گەلی جوان دەمەتەقی و گفتوگۆ و دەمەقالی لەگەڵ خاوەن نامەکان بکەن، وەکوو گاورو جوولەکەبی، بەناسکی و بەنەرمونیانی مشتومریان لەگەڵ بکەن.

۴۰۲۵ - له تەفسیری سوورەتی بەقەرەدا رەت بوو، فەرموودە ی چوار دە کەدە فەرموئ: (کان اهل الكتاب یقروون التوراه) (۲).
نەمل و قەصص و عەنکە بووت و رۆم
دینییتە یادم: رۆی خوێندۆلەس رۆم!

۱۳- سوورەتی رۆم

(مەکیه، شەست ئایەتە)

سورة الروم (مكية وهي ستون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۰۲۶ - عَنْ نِبَارِ بْنِ مُكْرَمٍ الْأَسْلَمِيِّ (رضی اللہ عنہ) قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ (الْمُغْلِبَاتِ الرُّومُ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ فِي بَضْعِ سِنِينَ) فَكَانَتْ فَارِسُ يَوْمَ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ قَاهِرِينَ لِلرُّومِ وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ يُجِبُونَ ظُهُورَ الرُّومِ عَلَى فَارِسَ

(۲) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

(۲) تقدم تخريجه برقم: ۳۷۰۲/۱۴ مجلد سادس تسلسل ۲.

لَا تُهْمُ وَإِيَّاهُمْ أَهْلُ كِتَابٍ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى (يَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ) فَكَانَتْ قُرَيْشٌ تُحِبُّ ظَهْرَ فَارِسَ لَا تُهْمُ وَإِيَّاهُمْ لَيْسُوا بِأَهْلِ كِتَابٍ وَلَا إِيْمَانٍ يَبْعَثُ فَلَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى هَذِهِ الْآيَةَ خَرَجَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَصْبِيحُ فِي نَوَاحِي مَكَّةَ (الْمُغَلَّبَاتِ الرُّومُ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ فِي بَضْعِ سِنِينَ) قَالَ نَاسٌ مِنْ قُرَيْشٍ لِأَبِي بَكْرٍ فَذَلِكَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ زَعَمَ صَاحِبُكُمْ أَنَّ الرُّومَ سَتَغْلِبُ فَارِسًا فِي بَضْعِ سِنِينَ أَفَلَا تُرَاهِنُكَ عَلَى ذَلِكَ؟ قَالَ: بَلَى. وَذَلِكَ قَبْلَ تَخْرِيمِ الرَّهَانِ فَارْتَهَنَ أَبُو بَكْرٍ وَالْمُشْرِكُونَ وَتَوَاضَعُوا الرَّهَانَ وَقَالُوا لِأَبِي بَكْرٍ كَمْ تَجْعَلُ الْبَضْعُ ثَلَاثُ سِنِينَ إِلَى تِسْعِ سِنِينَ فَسَمَّ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ وَسَطًا تَنْتَهَى إِلَيْهِ. قَالَ فَسَمُّوا بَيْنَهُمْ سِتُّ سِنِينَ قَالَ فَمَضَتْ السِّتُّ سِنِينَ قَبْلَ أَنْ يَظْهَرَ الرُّومُ فَأَخَذَ الْمُشْرِكُونَ رَهْنَ أَبِي بَكْرٍ فَلَمَّا دَخَلَتِ السَّنَةُ السَّابِعَةُ ظَهَرَتِ الرُّومُ عَلَى فَارِسَ فَعَابَ الْمُسْلِمُونَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ تَسْمِيَةَ سِتِّ سِنِينَ لِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ (فِي بَضْعِ سِنِينَ) قَالَ وَأَسْلَمَ عِنْدَ ذَلِكَ نَاسٌ كَثِيرٌ^(١).

یه‌ننازی کوپی موکره‌می نه‌سله‌می (خودای ئا رازی بن) گوئی: کاتئ ئایه‌تی {أَلَمْ، غَلَبَتِ الرُّومُ، فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ، فِي بَضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدِ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ} (١/٣٠-٤) واته: سوپای روم له‌به‌رابه‌ری سوپای فارسه‌وه شکان، له‌خاکیکا ئه‌م شه‌ره قه‌وما که نزیکترین ولاته له‌ولاتی حیحازی ئیه‌وه‌وه، که ده‌که‌ویته نیوانی نه‌زروعات و به‌صراوه، که دووشارن له‌ولاتی شام، که‌ئهو سه‌رده‌مه نزیکترین ولاتی ده‌وله‌تی روم بوون له‌خاکی به‌ست (حه‌رم) ی مه‌که‌وه، وه‌ئ له‌ماوه‌ی چهن سالیکی که‌می داهاتوودا، رومه‌کان له‌پاش ئه‌م شکانه‌یان سه‌رده‌که‌ون و زال ده‌بن به‌سه‌ر سوپای فارسدا. گوئی: کاتئ ئه‌م ئایه‌ته هاته خواره‌وه، وه‌ک له‌ئایه‌ته‌که‌دا ده‌فه‌رموی ئهو سه‌رده‌مه فارسه‌کان زال بوو بوون به‌سه‌ر پومییه‌کاندا، ئهو رۆژگاره موسولمانه‌کان و رومه‌کان هه‌ردوو لا ئه‌هلی

(١) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

کیتاب و خاوه‌ن نامه‌ی خودایی بوون له‌بەر ئەوە موسولمانه‌کان چه‌زیا‌ن ده‌کرد که رۆمه‌کان زāl بین به‌سەر فارسه‌کاندا، ئەمە‌ی گوتمان خودای گه‌وره به‌م نایه‌ته‌ی باسی کردووه که ده‌فه‌رموی: {يَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ، يَنْصُرِ اللَّهُ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ} (٣٩/٤-٥). واته: له‌ورۆژهدا که له‌سەر فه‌مانی خودا، رۆمه‌کان زāl ده‌بن به‌سەر فارسه‌کاندا موسولمانه‌کان به‌و سه‌رکه‌وتنی هاوکیشی خویانه‌و به‌و یارمه‌تیدانه‌ی خودایه‌ی بۆ سوپای رۆمه‌کان شادو شادمان ده‌بن، وه خودای گه‌وره خواستی له‌سەر یارمه‌تیدانی هه‌رکه‌سی بێی یارمه‌تی ده‌دا وه‌خودا شکۆمه‌ندو میه‌ره‌بانه. گو‌تی: وه‌ک‌وو گوتمان موسولمانه‌کان چه‌زیا‌ن له‌مه‌بوو، به‌لام کافره‌کانی قوهریش زۆریان پێ خوش بوو، که فارسه‌کان زāl بوو بوون به‌سەر رۆمه‌کاندا، چونکی هه‌ردوولایان هاو مه‌شره‌بی یه‌ک بوون، هه‌ردوو لایان نه‌نامه‌ی خوداییان هه‌بوو، وه نه‌باوه‌ریان به‌ رۆژی زیندوو بوونه‌وه هه‌بوو، جاکاتی ئەم نایه‌ته‌ هاته‌ خواره‌وه ئەبویه‌کر (خودای ئازادی بێ) ده‌رچوو، وه‌به‌ناو کووچه‌و کۆلانه‌کانی مه‌که‌دا ده‌سوپایه‌وه‌و هاواری ده‌کردو به‌ده‌نگی به‌رز ئەم نایه‌ته‌ی هه‌تا دوا‌ی ده‌خوینده‌وه: {أَلَمْ، غَلِبَتِ الرُّومُ.....}. جا تاقمه‌یی له‌کافره‌کانی قوهریش به‌ ئەبویه‌کریان گو‌ت: با ئەمه‌ له‌نیوانی ئێمه‌و له‌نیوانی ئێوه‌دا بمی‌نی، تا بزانی له‌ئه‌نجامدا قسه‌ی کاممان راست ده‌رده‌چێ، گوا‌یه موچه‌مه‌دی هاو‌پیتان ده‌لی: له‌ماوه‌ی چه‌ن سالیکی که‌مدا دیسان پۆم سه‌ر ده‌که‌ونه‌وه‌و فارس ده‌به‌زینن، جا ئەگه‌ر ئەمه‌ وایه‌ بۆ گه‌رومان له‌گه‌ڵ ناکه‌یت له‌سه‌ر ئەمه‌. گو‌تی: باشه، ئەمه‌یش به‌رله‌وه‌ بوو که گه‌رو له‌سه‌ر قوما‌ر قه‌ده‌غه‌ بکری، ئەوساکه‌ ئەبویه‌کرو بته‌په‌رسته‌کان گه‌رویان کردو له‌سه‌ر مال‌و کاتی گه‌روه‌که‌ رێک که‌وتن، به‌ ئەبویه‌کریان گو‌ت: (بضع) خۆی له‌سی‌وه‌یه‌ هه‌تا نو، جا تو‌ خو‌ت ماوه‌یه‌کی مامناوه‌ندی دابنی که هه‌ردوولامان پێی پازی بین. گو‌تی: جا بپاریان دا که‌ماوه‌ی گه‌روه‌که‌ شه‌ش سال بێ، به‌لام شه‌ش ساله‌که‌هاتو رو‌یششت که‌چی رۆم سه‌رنه‌که‌وتن، له‌به‌رنه‌وه‌ بته‌په‌رسته‌کان گه‌روه‌که‌یان برده‌وه‌و مالی گه‌روه‌که‌یان له‌ئه‌بویه‌کر سه‌ند، به‌لام له‌سالی چه‌وته‌ما پۆم سه‌رکه‌وتن به‌سه‌ر فارسداو به‌م بۆنه‌یه‌وه،

که قسه‌ی خواو پیغه‌مبه‌ری خودا راست دهرچوو له‌و رۆژهدا خه‌لکیکی زۆر موسولمان بوون، له‌لایه‌کی تروه‌و موسولمانه‌کان سه‌رکۆنه‌ی ئه‌بویه‌کریان له‌سه‌ر ئه‌وه‌کرد، که‌بق ماوه‌ی گه‌وه‌که‌ شه‌ش سالی دانابوو، چونکه‌ خودای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموی: فی بضع سنین: له‌ماوه‌ی سالیکه‌وه‌ تا نو سالی. (ت-س/ص).

٤٠٢٧- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: إِنَّ الْبُضْعَ مَا بَيْنَ الثَّلَاثِ إِلَى الثَّعْنِ. رواهما الترمذي^(١).

ئيبنو عه‌بباس (خودايان فی رازی بن) ده‌لێ: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رموی: بیضع له‌سه‌ن‌وه‌یه‌ تا نو. (ت-سند غریب).

٤٠٢٨- → (ب/١ ز/٦ ل/٣٧ ف/٢)^(٢).

رۆم و لوقمان و سه‌جده نهم سنییه

ناوی سنی سورهن، هه‌رسنی هاوسنییه!

١٤- سووره‌تی لوقمان

(مه‌کییه، سینی و جوار نایه‌ته)

سورة لقمان (مكية وهي أربع وثلاثون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٠٢٩- → (ب/٢ ز/١٥٢ ل/٣٢٢ ف/١٩)^(١).

٤٠٣٠- → (له‌ته‌فسیری سووره‌تی ئه‌نعام دا رابوورد، هه‌دیپی

پێنجه‌م که‌ده‌فه‌رموی: لما نزلت {الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ}^(٢).

^(١) رواه الترمذي بسند غريب (شرحه).

^(٢) مكرر - تقدم تخريجه برقم: ٢٨/٢ مجلد اول تسلسل/٦.

^(١) تقدم تخريجه برقم: ١٩/٨٢٢ مجلد ثاني تسلسل/١٥٢.

^(٢) تقدم تخريجه برقم: ٥/٢٨٥٦ مجلد سادس تسلسل/٧.

٤٠٣١ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رضی الله عنهما) عَنِ النَّبِيِّ (صلی الله علیه وسلم) قَالَ: «مَفَاتِيحُ الْغَيْبِ خَمْسٌ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا اللَّهُ لَا يَعْلَمُ مَا فِي غَدْرِ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا يَعْلَمُ مَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ إِلَّا اللَّهُ وَلَا يَعْلَمُ مَتَى يَأْتِي الْمَطَرُ أَحَدٌ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا تَذَرِي نَفْسٌ بَأَى أَرْضٍ تَمُوتُ، وَلَا يَعْلَمُ مَتَى تَقُومُ السَّاعَةُ إِلَّا اللَّهُ عَلِيمٌ خَبِيرٌ». رواهما البخاري (ض) (٣).

ئیبینو عومەر (خودایان ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: کللی نهینی (غهیب) ئەم پینجەن که خودا لەم ئایەتەدا دەفهرموئ: {إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَذَرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَذَرِي نَفْسٌ بَأَى أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ} (٣١/٣٤) به‌راستی به‌س خودای گه‌وره‌ ده‌زانئ (به‌زانیارییه‌کی دامه‌زراو) که‌ی قیامه‌ت دادئ و خودا خوئ باران ده‌بارینئ و کاته‌که‌ی ده‌زانئ و ده‌زانئ چی له‌مانل‌دانا هه‌یه، نیره، مییه، چیه‌و چی نییه، هه‌یج که‌سئ نازانئ سبه‌ینئ چی ده‌کاو چ ئیشیکئ ده‌بئ و که‌س نازانئ که‌ی و له‌کوئ ده‌مرئ به‌راستی هه‌ر خودا زانایه‌و ئاگاداره (ب).

١٥- سووره‌تی سه‌جده

(مه‌کیه، سبی نایه‌ته)

سورة السجدة (مکیه، وهي ثلاثون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٠٣٢ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضی الله عنه) أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ (تَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ) نَزَلَتْ فِي انْتِظَارِ هَذِهِ الصَّلَاةِ الَّتِي تُدْعَى الْعَتَمَةَ. رواه الترمذي بسند صحيح (١).

(١) بخاري. تفسیر: ٤٧٧٨.

(١) صحيح عند الترمذي.

→ (ب/٢ ز/٢٦ ل/٧٤ ف/٧) به لَام لیڤه‌دا ناوایه: ئه‌نه‌س (خودای ئی رازی بن) گوتی: ئه‌م نایه‌ته له‌مه‌ده‌ح و ستایشی ئه‌وه‌که‌سانه‌دا هاتۆته‌ خواره‌وه که چاره‌نواری کردنی نوێژی خه‌وتنان ده‌که‌ن. (ت-س/ص).

٤٠٣٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم): «يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى أَغْدَذْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ، وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ، دُخْرًا، بَلَّهَ مَا أَطْلَعْتُمْ عَلَيْهِ». ثُمَّ قَرَأَ (فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ). رواه الشيخان والترمذي: (٢).

ئهبو هوره‌یره (خودای ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: خودای گه‌وره‌و سه‌روه‌ر ده‌فه‌رمووی: ئه‌و به‌هره‌و نازو نیعمه‌ت و خوشی و شادییه، که خۆم ئاماده‌م کردووه‌و هه‌م گرتووه‌و بۆ به‌نده‌باش و خاسه‌کانی خۆم ئه‌وه‌نده‌ باش و نایابن نه‌ به‌چاو بینراون و نه‌ به‌گه‌ی بیسراون و نه‌به‌دلی که‌سه‌دا هاتوون و نه‌به‌ خه‌یالیدا، رابووردوون، جگه‌ له‌وه‌یش که‌خۆتان ناگاداریننی و له‌قورئان و هه‌دیثا باس کراوه‌ بو‌تان. ئه‌نجا هه‌زه‌ت (درویدی خودای له‌سهرین) ئه‌مه‌ی خوینده‌وه: {فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} (١٧/٣٢) → (ب/٢ ز/٢٦ ل/٧٤ ف/٧) (ش/ت).

٤٠٣٤- عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ (رضي الله عنه) قَالَ عَلَى الْمِنْبَرِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) يَقُولُ «إِنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ سَأَلَ رَبَّهُ فَقَالَ أَيُّ رَبِّ أَيُّ أَهْلِ الْجَنَّةِ أَذْكَى مَنْزِلَةً؟ قَالَ رَجُلٌ يَأْتِي بَعْدَ مَا يَدْخُلُ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ فَيَقَالُ لَهُ ادْخُلِ الْجَنَّةَ. فَيَقُولُ كَيْفَ ادْخُلُ وَقَدْ نَزَلُوا مَنَازِلَهُمْ وَأَخَذُوا أَخْدَاتِهِمْ. قَالَ فَيَقَالُ لَهُ أَتَرْضَى أَنْ يَكُونَ لَكَ مَا كَانَ لِمَلِكٍ مِنْ مُلُوكِ الدُّنْيَا فَيَقُولُ نَعَمْ أَيُّ رَبِّ قَدْ رَضِيتُ. فَيَقَالُ لَهُ فَإِنَّ لَكَ هَذَا وَمِثْلَهُ وَمِثْلَهُ فَيَقُولُ رَضِيتُ أَيُّ رَبِّ. فَيَقَالُ لَهُ

(٢) تجريد البخاري ٤/ ٤٧١ رقم: ١٦٧٩ = ٤٧٨٠، ٣٢٤٤، ٤٧٧٩، ٧٤٩٨. مسلم جنة ونعيمها: ٧٠٦٤.

ترمذي. تفسير القرآن: ٣١٩٧.

فَإِنَّ لَكَ هَذَا وَعَشْرَةَ أَمْثَالِهِ يَقُولُ رَضِيتُ أَيْ رَبِّ. فَيَقَالُ لَهُ فَإِنَّ لَكَ مَعَ هَذَا مَا اسْتَهْتَنَ نَفْسُكَ وَلَدَّتْ عَيْتُكَ». رواه الترمذي ومسلم في الإيمان: (٣).

موغیره‌ی کوپی شوعبه (خودای ئی رازی بئ) گوئی: به‌گوئی خۆم گویم لیبوو پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) له‌سهر دوانگه ده‌یفه‌رموو: مووسا (دروودی خودای له‌سهرین) له‌خودای گه‌وره‌ی پرسی، فه‌رمووی: ئه‌ی خوای من! کئ له‌خه‌لکی به‌هه‌شت پایه‌ی له‌هه‌موو که‌سئ نزمتره؟ فه‌رمووی: پیاویکه کاتئ دئ بو به‌هه‌شت، ده‌روانئ به‌هه‌شتیه‌کان هه‌موو چوونه‌ته ناو به‌هه‌شته‌وه، پئی ده‌لئین: تۆیش بچۆره ناو به‌هه‌شت، ده‌لئ: چۆن چۆنی بچم، ئه‌وان هه‌موو به‌جیگه‌و پایه‌ی خۆیان شاد بوون و به‌شو باره‌و به‌رات و خه‌لاتی خۆیان وه‌رگرتوو، جا پئی ده‌لئین: ئایا رازی ده‌بی به‌وه‌نده که‌به‌قه‌ی پاشایی له‌پاشاکانی جیهان مولک و ده‌وله‌ت و سامانت پئ بدرئ له‌به‌هه‌شتا؟ ده‌لئ: به‌لئ ئه‌ی په‌روه‌ردگارم! پازیم جا پئی ده‌گوترئ: ئه‌وا دام به‌تۆ به‌قه‌د ده‌وله‌ت و مولک و سامانی پادشایی له‌پادشاکانی جیهان، وه‌سئ ئه‌وه‌نده‌یتیش له‌گه‌لیا، ده‌لئ: خوشنودم ئه‌ی په‌روه‌ردگارم! پئی ده‌فه‌رموئ: ئه‌وادام به‌تۆ ئه‌وه‌و ده‌ئه‌وه‌نده‌ی تیش له‌گه‌لیا، ده‌لئ: ئه‌ی په‌روه‌ردگارم! به‌پاستی خوشنود بووم، ده‌فه‌رموئ: ئه‌وا سه‌ره‌پای ئه‌وه‌یش دام به‌تۆ هه‌رچی تر که‌دلت هه‌زی پئ ده‌کاو چاوت خوشی لئ وه‌رده‌گرئ (م).

قال الله تعالى: {وَلَنَذِقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَى دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ} (٢١/٣٢).

واته: ئیمه له‌م ژيانه‌دا به‌م بیباوه‌رانه جوهره‌ها ئیش و ئازاریان پئ ده‌چیژین، وه‌ک قاتوقری و تالو سویری و نه‌خوشی و هه‌ژاری و شتی زۆری له‌م بابه‌تانه که‌ ئه‌مانه له‌چاو سزای گه‌وره‌ی رۆژی دوا رۆژدا

سووکەلەو ئاسانن، بەهیاوی ئەو کە ئەمانە لەبێرو باوەڕی نابارو
کردهوهی ناهەمواری خۆیان بگه‌ڕێنه‌وه و دەسبەردار بین.

٤٠٣٥ - عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ (رضي الله عنه) فِي هَذِهِ الْآيَةِ: الْعَذَابِ الْأَدْنَى مَصَائِبُ
الدُّنْيَا وَالرُّومِ وَالْبَطْشَةُ أَوِ الدُّخَانُ. رواه مسلم في صفة القيامة^(٤).

ئەم فەرمووده‌یه، لەپێشەوه لە تەفسیری سوورەتی فووقانای رابورد،
فەرمووده‌ی پێنجەم. لەگێڕانەوه‌ی ئێره‌دا ئاوایه: ئوبه‌یی کۆپی کەعب
(خودای ئی رازی بن) لەبارە‌ی ئەم ئایەتەوه‌ گوتی: (الْعَذَابِ الْأَدْنَى) کە لەم
ئایەتەدا باسکراوه، کە بەمانا سزای سووکەلەو ئاسانە، بریتییه‌ لە
ناخۆشی و قورت و وه‌ی و ناکامیی جیهان، لەگە‌ڵ ئایەتی رۆم و دەست
لێ وه‌شاندنە‌کە‌ی رۆژی غەزای بە‌دردا، کە قورئان پێی ده‌لێ: (الْبَطْشَةُ
الْكَبْرَى)، لەگە‌ڵ داستانه‌کە‌ی ئایەتی دوخاندای، کە ده‌فهرموئ: {فَارْتَقِبْ يَوْمَ
تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ}:

ووشە‌ی قورنانی هەموو سەرکۆلن

وێنە‌ی شاکۆلێ بە‌رزێ سەرچۆلن!

هەر وشە‌یه‌کی بە‌حرێکە‌ بۆ خۆی

یا باخچه‌یه‌کە، زۆر بە‌ره‌نگ و بۆی

ووشە‌ی پێ و اتا، ناسک و نازادار

بوونه‌ کەرەستە‌ی رسته‌ی خۆش لە‌زار

وه‌ک سه‌جده‌ و نه‌حزاب، سه‌به‌ و فاطیر

صافات و صاد و زومەر و غافیر!!

هۆی چیه‌ و بۆچی و له‌به‌رچی کە‌وا

نەم دوو پارچه‌یه‌، وه‌ک کراس و کە‌وا

لە‌ناو قورنانا له‌یه‌ک نزیکن

(٤) تقدم تخریجه برقم - ٢/٣٩٥٢ مجلد سادس تسلسل/١٨.

یا بۆنه‌ی چیه‌یه‌ له‌یه‌ک ته‌ریکن!
 له‌بۆ وه‌ڵامی نهم جووره‌ پرسه
 مه‌ته‌لی دواوه‌ باشترین ده‌رسه:
 (یاسین نقیمی قورئانه‌ داده‌!
 پیتشی فایه‌که‌و پاشی دوو صاده‌!)*
 قورئان خاته‌مه‌ له‌بۆ نامه‌ که‌ل
 سرووش دوا چۆری هه‌ڵهات له‌ده‌م که‌ل!!

١٦- سوورده‌تی نه‌حزاب

(مه‌ده‌نییه‌، هه‌فتاو سی نایه‌ته‌)

سورة الأحزاب (مدنية وهي ثلاث وسبعون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٠٣٦- قِيلَ لِابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنه) أَرَأَيْتَ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ (مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهِ) مَا عَنِ بَدَلِكَ قَالَ قَامَ نَبِيُّ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) يَوْمَ مَا يُصَلِّي فَخَطَرَ خَطْرَةً فَقَالَ الْمُنَافِقُونَ الَّذِينَ يُصَلُّونَ مَعَهُ أَلَا تَرَى أَنَّ لَهُ قَلْبَيْنِ قَلْبًا مَعَكُمْ وَقَلْبًا مَعَهُمْ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ (مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهِ). رواه الترمذي بسند حسن^(١).

* له‌حه‌دیشا ده‌فه‌رموئ: یاسین هه‌لبو دلی قورئانه‌، به‌نقیمی نه‌نگوستیلەش به‌عه‌رمبی ده‌گووترئ: فوصص - یا هه‌لبی خاته‌م، یه‌که‌م پیتی (فاطر) که‌ه‌ییه‌ له‌که‌ل یه‌که‌م پیتی صافاتو یه‌که‌م پیتی صاد، که‌دوو صادن ریک ده‌کاته‌ (فص). نه‌مه‌یش په‌مزه‌ بۆ نه‌وه‌ که‌ یاسین هه‌لبی خه‌تمه‌ی قورئانه‌و قورئانی‌ش خاته‌می نامه‌ ناسمانییه‌کانه‌، ده‌رگای هاتنی نامه‌ی ناسمانی مؤرکردوو ه‌ئیر له‌پاش قورئان نامه‌ی ناسمانی دانا به‌زی. (ومرگێر)
 (١) حسن عند الترمذي.

عہری ئیبنو عہباس (خودایان فی رازی بن) کرا: تو چی دہ فہرموی
 لہوی ئہم ئایہ تہوہ: {مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهِ...} (۴/۳۳)
 واتہ: خودا بریاری نہ داوہ بوہیچ پیایوئ کہ دوو دلی ببی. ئیبنو
 عہباس گوتی: روژئ حہ زہت (دیودی خودای لہسریں) ہہستا نویرئی کردو
 لہنویرئہ کہ دا بہ ہلہ دا چو، جا ہہندی (لہونا پاک و مونا فیکانہ کہ
 لہ پشتیہ وہ نویرئیان دہ کرد) گوتیان: تہ ماشاکن مو حہ مہد دوو دلی
 ہہیہ، بہ دلی وا لہ گہل ئیمہ داو بہ دلہ کہی تری وا لہ گہل خویندا، جا بہم
 بوئہیہ وہ ئہم ئایہ تہ ہاتہ خواریہ وہ (ت-س/ح).

۴۰۳۷ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رضی اللہ عنہما) أَنَّ زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ مَوْلَى رَسُولِ
 اللَّهِ (صلی اللہ علیہ وسلم) مَا كُنَّا نَدْعُوهُ إِلَّا زَيْدًا^(۱).

→ لہ پیئشہوہ لہسہر باسی (فضل زید بن حارثہ) دا رابورد.

۴۰۳۸ - → (ب/۲ ز/۱۶۴ ل/۳۴۶ ف/۹) + (ب/۳ ز/۹ ل/۲۲
 ف/۳)^(۲).

۴۰۳۹ - عَنْ أَنَسٍ (رضی اللہ عنہ) أَنَّ عَمَّهُ غَابَ عَنْ قِتَالِ بَدْرٍ فَقَالَ غِبْتُ عَنْ
 أَوَّلِ قِتَالٍ قَاتَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلی اللہ علیہ وسلم) الْمُشْرِكِينَ لَئِنْ اللَّهُ أَشْهَدَنِي قِتَالَ
 لِلْمُشْرِكِينَ لَيَرِيَنَّ اللَّهُ كَيْفَ أَصْنَعُ فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ أَحَدٍ انْكَشَفَ الْمُسْلِمُونَ فَقَالَ
 اللَّهُمَّ إِنِّي أَبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّا جَاءَ بِهِ هَؤُلَاءِ. يَعْنِي الْمُشْرِكِينَ وَأَعْتَذِرُ إِلَيْكَ مِمَّا يَصْنَعُ
 هَؤُلَاءِ. يَعْنِي أَصْحَابَهُ ثُمَّ تَقَدَّمَ فَقَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ. فَوُجِدَ فِيهِ بَضْعٌ وَكُمَانُونَ مِنْ ضَرْبَةِ
 بِسِيفٍ وَطَعْنَةٍ بِرُمْحٍ وَرَمِيَّةٍ بِسَهْمٍ فَكُنَّا نَقُولُ فِيهِ وَفِي أَصْحَابِهِ نَزَلَتْ (مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
 رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا
 تَبْدِيلًا). رواه الترمذي والبخاري^(۳).

^(۱) تقدم برقم: ۳۲۸۷ مجلد خامس تسلسل ۲۳.

^(۲) تقدم برقم: ۸۸۲/۹ مجلد ثانی ت/۱۶۴.

^(۳) تجرید/ ۲ ل/ ۲۸۶ ژمارہ/ ۱۱۵۶ = ۲۸۰۵، ۴۰۴۸، ۴۷۸۳.

ئەنەس (خودای ئی رازی بێ) گوتی: مامەم ئەنەسی کوپی نەضر ئامادەیی
 غەزای بەدر نەبوو بوو، لەبەر ئەوە گوتی: یەكەم جەنگی کە حەزەرەت
 (دروودی خودای لەسەربێ) لەگەڵ کافراندە کردی بە نصیبم نەبوو، کە هاوبەشی
 ئەو جەنگە پیرۆزەییە بکەم، جا ئەگەر خودا فرسەتی دام و حازری جەنگی
 بووم، لە ئاییندەدا، لەگەڵ کافرەکاندا ئەوکاتە خودای گەورە دەم بینی
 کە چلۆن جەنگی دەکەم، جا کاتێ رووداوی ئوحوود هاتە پیش و
 واریکەوت زۆربەیی موسوڵمانەکان شکان و دەوری حەزەرەتیان چۆڵ کرد،
 مامەم گوتی: خودایە! من بەری و بەدوورم لە خزمەتی تۆو لەم کارە
 ناشیرین و نامەردییە کە ئەم کافرانە دەربارەی پیغمبەری تۆ کردنیان،
 وە پۆرش خوازی دەکەم و عوزدەهینمەو بۆ تۆ لەو هیش کە ئەم
 موسوڵمانانە کردیان و بەداخەو ئەم هاوپی نازدارانەیی من لەم جەنگە
 پیرۆزەدا، کە شەری مان و نەمانە تیشکان و هەڵهاتن!.

پاش ئەمە شیرانە هەلمەتی برد و چوو و پیشەوە بۆناو کوپی شەپو
 دەستی کرد بە شەپکردنیکی مەردانە وازی نەهینا هەتا کوژراو شەهید
 کرا، لەپاش تەواو بوونی شەپەکە کە تەرمەکەیمان دۆزییەو تەماشامان
 کرد هەشتا پتر برینی پیو بوو، جیگەیی دەمەشیرو دەمەتیرو پیکانی
 رم و پەیکان!

جا بۆیە ئێمە لەو باوەردا بووین و دەمانگوت: کە ئەم نایەتە بۆ
 شەرحی حالی ئەو و وینەیی ئەو دابەزیووە کە دەفەرموی: {مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
 رِجَالٌ...} تا کوئای نایەتە کە کەرێکەیی لەپیشەو لەباسی (خاتمة في جمع
 القرآن) دا رابورد. (ت/ب).

٤٠٤ - → لەپیشەو رابورد، لەباسی (خاتمة في جمع القرآن) دا
 فەرموودەیی دوو هەم، لێرەدا ئەم پستەییە ئاوايە: لم أجدها مع أحد إلا مع
 خَزِيمَةَ الْأَنْصَارِي الَّذِي جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) شهادته شهادة رجلين:
 واتە: نایەتە کەم بەس لەلای خوزەیمەیی ئەنصاری دەست کەوت، کە ئەم

خوزه‌یمه‌یه ئه‌وه‌نده پیاویکی هه‌قانی و پاستگۆو پاستال بوو، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) شایه‌تی ئه‌وی له‌باتی شایه‌تی دوو پیاو قه‌بوول ده‌کرد^(٥).

٤٠٤١ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهَا) قَالَتْ: لَمَّا أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِتَخْيِيرِ أَزْوَاجِهِ بَدَأَ بِي فَقَالَ «إِنِّي ذَاكِرٌ لَكَ أَمْرًا فَلَا عَلَيْكَ أَنْ لَا تَعْجَلِي حَتَّى تَسْتَأْمِرِي أَبَوَيْكَ». قَالَتْ وَقَدْ عَلِمَ أَنَّ أَبَوَيَّ لَمْ يَكُونَا يَأْمُرَانِي بِفِرَاقِهِ، قَالَتْ ثُمَّ قَالَ «إِنَّ اللَّهَ جَلَّ ثَنَاهُ قَالَ (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِذْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزَيَّنَّتْهَا) إِلَى (أَجْرًا عَظِيمًا)». قَالَتْ فَقُلْتُ لَهُ فَفِي أَيِّ شَيْءٍ أَسْتَأْمِرُ أَبَوَيَّ فَإِنِّي أُرِيدُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْدارَ الْآخِرَةَ، قَالَتْ ثُمَّ فَعَلَ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِثْلَ مَا فَعَلْتُ. رواه الشيخان والترمذي^(٦).

عائیشه (خودای ئی رازی بن) گوئی: کاتی خودا فه‌رمانی به پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) کرد، که هاوسه‌ره‌کانی خۆی بکا به سه‌ره‌پشک (یا به ژنیستی چه‌زهره‌ت رازی بن، به‌ته‌مای په‌زای خوداو شادبوون به‌پایه‌ی گه‌وره‌ی روژی دواپی، یا ئه‌گه‌ر چه‌زیان له‌ رابواردنی ژیاپی دنیا‌یه ئه‌وا پیغه‌مبه‌ر ته‌لأقیان بدا) پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) له‌پیش پيشدا له‌منه‌وه ده‌ستی کرد به‌پراگه‌یاندن ئه‌م فه‌رمانی خودایه، فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سهرین): شتیکت بۆ باس ده‌که‌م، چه‌زناکه‌م که په‌له په‌لی تیا بکه‌ی، بریاری له‌سه‌ر مه‌ده هه‌تا پرس و پا به دایک و باوکت نه‌که‌ی! عائیشه گوئی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) خۆی ده‌یزانی که باوک و دایکم چه‌ز به‌شتی و ناکه‌ن و رازی نابن که‌من له پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) جیا‌بمه‌وه، چه‌زهره‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: خودای گه‌وره (وه‌سپ و ئه‌ناخوانی ئه‌و له‌زیادی و زۆری بئ) به‌ من ده‌فه‌رموی: {يَا أَيُّهَا

^(٥) تقدم في المجلد الخامس. تسلسل/٩٤. رقم: ٣٦١٤/١.

^(٦) بخاري. تفسير: ٤٧٨٥، ٤٧٨٦. مسلم. ٣٦٦٥، ٣٦٧٤. ترمذي. تفسير القرآن: ٣٢٠٤. نسائي. نكاح:

النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكُمْ... { واته: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! بفرموو به
هاوسه‌ره‌کانت: ئه‌گه‌ر هه‌زتان وا له‌ سه‌ر خووشی و رابواردنی ئه‌م جیهانه
بی به‌قایه: ئه‌وا شتی وا له‌لای من ده‌ست ناکه‌وی که‌واته بفرموون،
وه‌رن هه‌تا له‌سه‌ر شیوه‌یه‌کی جوان، به‌بی دل ئیشان و ناخووشی هه‌قی
شه‌ری خو‌تان بده‌می و ته‌لاق‌تان بده‌م هه‌تا به‌رۆن به‌ریی خو‌تانه‌وه، ئه‌گه‌ر
ئه‌وه‌شتان ناوی و هه‌زتان له‌وه‌یه که به‌ژنیتی و هه‌لال و هاوسه‌ری
هه‌زه‌ت رازی بن و بیکه‌ن به‌هوی ره‌زای خودا و پیغه‌مبه‌رو به‌مایه‌ی
به‌شی باشی خانه‌ی دواپی، ئه‌وه کاریکی زۆر جوانه، له‌به‌ر ئه‌وه خودای
گه‌وره بریاری داوه بو ئیوه که هه‌مووتان ئافه‌رتی خاس و باش و
چاکه‌که‌رو خیرخوان پاداشتیکی گه‌وره‌ی واتان بداتی که‌دنیا و چی
تیادایه له‌چاوی ئه‌وه‌دا به‌هیچ ده‌چی. هه‌زه‌ت (درودی خودای له‌سه‌رین) که
ئایه‌ته‌که‌ی خوینده‌وه له‌مه‌به‌سته‌که حالی بووم، عه‌رزیم کرد: بو ئه‌مه
پرس و را به‌دایک و باوکم بکه‌م! شتی وا پرسپی پی ناوی چونکه من
خواستم له‌سه‌ر ره‌زای خودا و ره‌زای پیغه‌مبه‌ره‌وه له‌وه‌یشه مه‌به‌ستم
پایه‌ی به‌رزی مالی دواپی، عائیشه (خوای لێ رازی بیت) گوتی: ئیتر له‌پاش
منه‌وه خیزانه‌کانی تری پیغه‌مبه‌ریش (درودی خودای له‌سه‌رین) هه‌موو چاویان
له‌من کردو من چیم کردبوو ئه‌وانیش وه‌ک من کردیان و هه‌مان وه‌لامیان
دایه‌وه به پیغه‌مبه‌ر (ش/ت- رمزی خویان لێ بێ).

٤٠٤٢ - → ئه‌م فهرمووده‌یه له‌پیشه‌وه رابوورد، له‌فه‌ضائیل دا،
له‌باسی (مناقب اهل البيت) دا، فهرمووده‌ی دووه‌م^(٧).

٤٠٤٣ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ «رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ» كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَمُرُّ بِبَابِ
فَاطِمَةَ سِتَّةَ أَشْهُرٍ إِذَا خَرَجَ إِلَى صَلَاةِ الْفَجْرِ يَقُولُ «الصَّلَاةُ يَا أَهْلَ الْبَيْتِ (إِنَّمَا يُرِيدُ
اللَّهُ لِيَذْهَبَ عَنْكُمُ الرِّجْسُ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا)»^(٨).

^(٧) تقدم في المجلد الخامس في مناقب اهل البيت. تسلسل/ ١٦ رقم: ٣٢٤٢/٢.

^(٨) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

ئەنەس (خودای ئی رازی بن) گوئی: تا ماوه‌ی شەش مانگ، پیڤه‌مبه‌ر (دروودی خودای لەسەربن) کاتی خۆی دەچوو بۆ نوێژی به‌یانی، به‌به‌رده‌رگای مالی فاتیمه‌ی کچیدا ڕەت دەبوو، دەیفه‌رموو: ئەه‌ی ئەه‌لی به‌یت! ئەه‌ی خانەنیشانی مالی پیڤه‌مبه‌ر! هەلسن بچن به‌لای نوێژەوه‌! ئەوجا به‌شوین ئەم فه‌رمایشته‌دا، بۆ باش حالی بوون له‌مه‌به‌سته‌که‌ی ئەم ئایه‌ته‌ی ده‌خوینده‌وه‌: {إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ} {أهل البيت! (ویطهرکم تطهیرا) (٣٣/٣٣). ڕافه‌ی ئەم ئایه‌ته‌ له‌باسی (مناقب أهل البيت) دا، رابورد (ت-س/ح).

٤٠٤٤- عَنْ أُمِّ عُمَارَةَ الْأَنْصَارِيَّةِ (رضي الله عنها) أَنَّهَا قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَرَى كُلَّ شَيْءٍ إِلَّا لِلرِّجَالِ وَمَا أَرَى النِّسَاءَ يُذَكَّرْنَ بِشَيْءٍ فَتَزَلْتُ هَذِهِ الْآيَةَ (إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ). رواهما الترمذي^(٩).

ئوممو عوماره‌ی ئەنصاریه‌ی (خودای ئی رازی بن) عه‌ززی هه‌زه‌ت (دروودی خودای لەسەربن) ده‌کا: ئەه‌ی پیڤه‌مبه‌ری خودا! ده‌بینم بۆ هه‌موو شتی ناو هه‌ر ناوی پیاوانه‌و هه‌موو شتی هه‌ر ده‌باره‌ی ئەوانه‌، نابینم که ئایه‌تی، شتی، ده‌باره‌ی ژنان بیته‌ خواره‌وه‌و له‌شتیکا، ناویان به‌ری و باسیان بکری!

جائهم ئایه‌ته‌ هاته‌ خوارێ، که ده‌فه‌رموی: {إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ....} (٣٥/٣٣) (ت-س/ح).

٤٠٤٥- عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ لَوْ كَانَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) كَاتِمًا شَيْئًا مِنَ الْوَحْيِ لَكُنْتُمْ هَذِهِ الْآيَةَ (وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ) يَغْنَى بِالْإِسْلَامِ (وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ) بِالْعِتْقِ فَأَعْتَقْتَهُ (أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفَى فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ) إِلَى قَوْلِهِ (وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا) وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) لَمَّا تَزَوَّجَهَا قَالُوا تَزَوَّجَ حَلِيلَةَ ابْنِهِ فَأَنْزَلَ

^(٩) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

اللَّهُ تَعَالَى (مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ) وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) تَبْنَاهُ وَهُوَ صَغِيرٌ فَلَبِثَ حَتَّى صَارَ رَجُلًا يُقَالُ لَهُ زَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ فَأَنْزَلَ اللَّهُ (ادْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ) فَلَانَ مَوْلَى فَلَانَ وَفُلَانٌ أَخُو فُلَانٍ. رواه الترمذي والبخاري^(١٠).

عائیشه (خودای لی رازی بن) ده‌لی: ئەگەر خوانه‌خواسته پیغه‌مبەر (درویدی خودای لسه‌ربین) له‌وانه بوایه کهشتی له سرووش و وحی‌ه‌شار بدا، یا که‌تم بکا، ئەم ئایه‌ته‌ی ه‌شارده‌داو ده‌ری نه‌ده‌خست، که ده‌فه‌رموی: {واذ تقول للذي أنعمت عليه} ه‌تا {وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا} (٧/٣٣) واته: باسی ئەو کاته بکه که تۆ به زه‌یدی می‌ردی زه‌ینه‌بت ده‌گوت: ده‌ست له‌ژنه‌که‌ت ه‌ل مه‌گه‌رو ژنی خۆت ته‌لاق مه‌ده‌و له‌خودا بترسه‌ له‌م ه‌ویه‌وه. له‌دلی خۆشتا ئەوه‌ت ده‌شارده‌وه که خودا ده‌ری ده‌خا، که بریتیی‌ه له‌ماره‌کردنی زه‌ینه‌ب بۆ خۆت ئەگەر زه‌ید ته‌لاقى بدا، که‌ئه‌م زه‌یده ه‌م خودا ده‌ستی قه‌درو ری‌زی لی ناوه‌و ه‌م تۆ، خودا به‌هره‌ی باوه‌ری پاستی پتی خه‌لات کردوه، تۆش به‌هره‌ی ئازادی جه‌سته‌ی و رزگاری گیانی، له‌هه‌مان کاتا له‌تانه‌و ته‌شه‌ری خه‌لکان ده‌ترسای و مه‌ترسی ئەوه‌ت هه‌بوو که‌ئه‌و خه‌لکه ئەم مه‌سه‌له‌یه بکه‌ن به مه‌هانه‌و لی‌ت بکه‌ونه ته‌قه‌کردن، به‌لام تۆ ده‌بی له‌تانه‌و ته‌شه‌ری نا‌ره‌واى مه‌ردوم نه‌ترسی، به‌لکوو بۆ هه‌موو شتێ له‌خودای خۆت بترسی، عه‌یب ئەوه‌یه که‌شه‌رع به‌عه‌یبی دابنێ، بێ عه‌یب ئەوه‌یه که‌شه‌رع به‌جوانی دابنێ، ئیتر قسه‌ی ئەم و ئەو بایه‌خی نییه، جا کاتێ زه‌ینه‌ب له‌لایه‌نی زه‌یدی می‌ردیه‌وه ته‌لاق‌دراو فېری ئەوی به‌سه‌ره‌وه نه‌ماو دلی لی‌ی هه‌لکه‌وت و عی‌ده‌ده‌ی شه‌رعیشی ته‌واو بوو... له‌تۆمان ماره‌کرد، ه‌تا له‌ناو موسو‌لمانانا باوو خوی نا‌شیرینی سه‌رده‌می نه‌زانی به‌هیچ جو‌ری

بره‌وی نه‌بی و پرشتی نه‌می‌نی، که‌یه‌کێ له‌و بی شه‌رعیانه که‌خه‌ک به‌عەیب و عاری ده‌زانن نه‌وه‌یه: که‌ پیاو کۆنه‌ژنی کوپی جه‌علی خو‌ی ماره‌ بکاته‌وه‌ بو‌ خو‌ی، وه‌ک ئه‌م حاله‌ته‌ی توو زه‌یدی کوپی حاریشه‌، فه‌رمانی خودا په‌تبه‌ونه‌وه‌ی نییه‌، کاری که‌ خودا بپریاری له‌سه‌ر دابی ده‌بی بی.

گو‌تی: کاتی‌کیش که‌ هه‌زه‌ت (درو‌دی خودای له‌سه‌رین) زه‌ینه‌بی ماره‌کرد بو‌خو‌ی ده‌یانگوت: مو‌حه‌مه‌د ژنی کوپی خو‌یی ماره‌کردو‌ته‌وه‌، چون‌که‌ له‌پیشدا، له‌سه‌ر ده‌ستووری کۆنی پیش هاتنی ئیسلام، له‌ پیش بی‌عه‌ته‌دا، پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌سه‌رین) زه‌یدی کوپی حاریشه‌ی کپی و ئازادی کرد و کردی به‌ کوپی خو‌ی، جا خودا بو‌ به‌ره‌رچی ئه‌م بوختانه ئه‌م ئایه‌ته‌ی نارده‌ خواره‌وه‌: {مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ} (٤٠/٣٣) واته‌: مو‌حه‌مه‌دی کوپی عه‌بدوللا باوکی ه‌یچ پیاوی له‌ئیه‌و نییه‌ و کوپی وا گه‌وره‌ی نییه‌ له‌ پشتی خو‌ی که‌ بو‌بی به‌ پیاو ژنی ه‌ینابی، که‌واته‌ له‌سه‌رچی بیرو باوه‌رێ ئیه‌و ده‌لین: کۆنه بووکی خو‌ی ماره‌کردو‌ته‌وه‌، ئه‌وه‌نده هه‌یه ئه‌و زاته په‌وانه‌کراوی خودایه‌و دوا پی‌غه‌مبه‌ریشه‌، له‌به‌ر ئه‌وه له‌فه‌رمانی خودا ده‌رناچێ و له‌هه‌موو شتی‌کا په‌زای خودای خو‌ی مه‌به‌سته‌و ده‌ربه‌ستی لاژگه‌لاژگی نا‌هه‌ز نایه‌ت گو‌تی: له‌پیشدا پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌سه‌رین) زه‌یدی (به‌مندا‌لی) کردبوو به‌کوپی شی‌وه‌یی و جه‌علی خو‌ی، هه‌تا بوو بوو به‌پیاویش هه‌ربانگیان ده‌کرد: زه‌یدی کوپی مو‌حه‌مه‌د، تا ئه‌م ئایه‌ته هاته‌ خواره‌وه‌: {ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ فَإِنْ لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ} (٥/٣٣) واته‌: ئه‌وه‌که‌ سانه‌ی که‌ به‌کوپی ئیه‌و له‌قه‌له‌م دراو و له‌پاستی دا کوپی ئیه‌و نین و کوپی که‌سیکی ترن ئه‌وانه به‌ناوی باوکی خو‌یانه‌وه‌ بانگیان بکه‌ن، ئه‌وه ریکی ده‌ستووری لای خودایه‌. جا ئه‌گه‌ر نه‌تانه‌زانی که‌ کێ باوکیانه ئه‌وه برای ئاینییان و به‌راو براده‌ر بانگیان بکه‌ن و، دو‌ستی ئیه‌و، به‌ووشه‌ی خوشه‌ویستم و

شتی وا بانگیان بکه‌ن. گوتی: ئیت‌له‌وه دوا ده‌یانگوت: فیساره‌که‌سی کوپی فیساره‌که‌س، به‌ناوی باوکی راسته‌قینه‌ی خو‌یه‌وه بانگیان ده‌کردن، به‌لام نه‌گه‌ر ناوی باوکی نه‌زانرایئ ده‌یانگوت: فیساره‌که‌سی سه‌ر به‌ فیساره‌که‌س، یا فیساری برای فیسار (ت/ب).

۴۰۴۶ - عَنْ أَنَسٍ (رضی الله عنه) قَالَ: نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ (فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا) قَالَ فَكَأَنَّا تَفْتَحِرُ عَلَى أَزْوَاجِ النَّبِيِّ (صلی الله علیه وسلم) تَقُولُ زَوَّجَكُنْ أَهْلَكُنْ وَزَوَّجَنِي اللَّهُ مِنْ فَوْقِ سَبْعِ سَمَوَاتٍ.^(۱۱)

ئه‌نه‌س (خودای لی‌رازی بن) ده‌لی: ئەم ئایەتە لەشانی زەینەبی کچی جەحشدا ھاتۆتە خوارەو، کەدەفەرموئ: {فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا...} بۆیە زەینەب گەلی جار شانازی ئەوێ دەکرد بەسەر ژنەکانی تری پیغەمبەردا (دروودی خودای لەسەربین) دەیکوت: ئیوێ کەس و کارو ھەقدارەکانتان مارەیان کردوون لە پیغەمبەر، بەلام من خودا خو‌ی (لەسەر‌ووی ھەوت ناسمانەو) بە نەصصی ئایەت مارە‌ی ب‌ریوم لی‌ی (ت-س/ص).

۴۰۴۷ - عَنْ أُمِّ هَانِي بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ (رضی الله عنها) قَالَتْ خَطَبَنِي النَّبِيُّ (صلی الله علیه وسلم) فَأَعْتَدْتُ إِلَيْهِ فَعَدَرَنِي ثُمَّ أُنْزِلَ اللَّهُ تَعَالَى (إِنَّا أَخْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّائِي أَكْنَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عِمَّاكِ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّائِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ الْآيَةَ قَالَتْ فَلَمْ أَكُنْ أَحِلُّ لَهُ لِأَنِّي لَمْ أَهَاجِرْ كُنْتُ مِنَ الطَّلَقَاءِ. رواهما الترمذي: (۱۲).

ئوممو ھانی‌ء کچی ئەبو تالیب (خودای لی‌رازی بن) گوتی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) خوازیینی کردم بۆ خو‌ی، منیش عوزرم بۆ ھینایەو،

(۱۱) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

(۱۲) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

ئەویش عوزرەکە ی پەسەند کردم، جا خودای گەرە ئەمە ی ناردە خوارەو: {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ..... وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا} (٥٠/٣٣) واتە: ئە ی پیغەمبەری خوشەویست! ئیمە حەڵمان کردوو بۆتۆ ئەو ژنانە ی تۆ کە بە عادی دەیانخواییت و مارییان دەدەیت، هەرەها ئەو کە نێزانەش کە خودا داوێ بەتۆ لە دەست کەوتی جەنگ، کە بە پیی دەستوو باوی کۆمەلایەتی سەردەمی خۆت دەبن بە بەشی خۆت لە تالانی جەنگ، هەرەها حەڵمان کردوو بۆتۆ، ئەگەر بتەوی کەسێ لە مانە ی باسی دەکەم بۆت بە ئاسایی ماری بکە ی بۆ خۆت: کچانی مامت، کچانی پورە کانت مەبەست کچانی خوشکی باوکە، کچانی خالت کچانی میمکە کانت، مەبەست کچانی خوشکی دایکە، ئەوانە یان کە لە مەککە وە لە گەلتا کۆچیان کردوو بۆ مەدینە، وە بە موهاجیر حلیب دەکرین، هەرەوا حەڵمان کردوو بۆتۆ هەرژنیکی موسولمان کە خۆی ببەخشێ بەتۆ، وە داوای ماریی و جیازی نەکا، بە مەرجێ ئەو کە تۆ بتەوی و بە ژنی خۆتی قەبوڵ بکە ی، ئەم مەسەلە ی خۆ پیبەخشینە بەس بۆتۆ دروستە، نەک بۆ هەموو موسولمانی، تا نەبێ بە تیکە و لیکە و هەرژن و پیاوی هەلسن و دەست تیکە لکەن و بلین ئیمە خۆمان بە خشیو بەیە کتری. ئیمە خۆمان باش دەزانین کە لەم بارە یەو چێ دەستوو یاسایە کمان بە پیی حالی خویان بۆ داناون، چێ لە بارە ی ژنە کانیانە وە، وە چێ لە بارە ی کە نیزی مائی خویانە وە، کە بوون بە مال و مولکیان مەبەست لەم بە یانی حالە بەم دوورو درێژییە ئەو یە کە لەم لایەنە ناسکە وە لۆمە ی ناحەزو گلەیی دۆستت نە یە تە سەر، وە خودای گەرەو تاوانبەخش و میهرەبانە.

ئوممو هانی گوتی: ئیتەر بە پیی ئەم دەستوو رانە والەم ئایە تە دا منی پی نە دەشیام، چونکی من کۆچم نە کردبوو، وە ئەو مەرجەم تیا نە بوو، من لە بەرە لا کراوە کان (طلاق) ی فەتخی مەککە بووم (ت-س/ص).

۴۰۴۸ - عَنْ عَائِشَةَ (رضی الله عنها) قَالَتْ كُنْتُ أَغَارُ عَلَى اللَّائِي وَهَبَنَ أَنْفُسَهُنَّ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه وسلم) وَأَقُولُ أَتَهَبُ الْمَرْأَةُ نَفْسَهَا فَلَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى (تُرْجِي) مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنْ ابْتِغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ قُلْتُ مَا أَرَى رَبَّكَ إِلَّا يُسَارِعُ فِي هَوَاكَ^(۱۳).

عائیشه (خودای نازی بن) گوتی: بقو بیژم له‌وژنانه ده‌بووه که ده‌چوون خو‌یان ده‌به‌خشی به پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سربین) ده‌مگوت: خو ئافره‌ت (دیاری و ده‌سه‌نه‌و شمه‌ک نییه) چوَن خو‌ی ده‌به‌خشی! کاتئ نه‌م ئایه‌ته‌ش هاته‌ خوارئ: {تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنْ ابْتِغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ} (۵۱/۳۳) واته: له‌گه‌ل نه‌وه‌دا که‌ئه‌م ژنانه‌م بو‌حه‌ل‌ال کردووی، تو‌ خو‌ت خاترخو‌به، به‌ناره‌زووی خو‌ت له‌گه‌لیان هه‌لسوکه‌وت بکه‌و کامیان دوا‌ده‌خه‌ی و دره‌نگ ده‌چیته‌ لای تاوانت له‌سه‌ر نییه، وه‌کامیان بانگ ده‌که‌یت بو‌لای خو‌ت و له‌نووستنی شه‌وانه‌دا پی‌شی ده‌خه‌ی ناره‌زووی خو‌ته، وه‌ئو ژنه‌ی که‌که‌لات خستوو‌ه و لیئ دور که‌و تو‌وو‌یت‌ه‌وه گونا‌هت نا‌کا که‌سه‌ر له‌نوئ له‌خو‌تی نزیک بخه‌یت‌ه‌وه دای بکه‌یت‌ه‌وه.

عائیشه گوتی: که‌ئه‌مه‌یش هاته‌ خواره‌وه به پیغه‌مبه‌رم (دروودی خودای له‌سربین) گوت: واده‌زانم خودا به‌که‌یفی دلئ تو ده‌جو‌ولیته‌وه و زوو زوو هه‌وه‌س و ناره‌زووت جئ به‌جئ ده‌کا! (ش).

۴۰۴۹ - وَعَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ (صلی الله علیه وسلم): يَسْتَأْذِنُ فِي يَوْمِ الْمَرْأَةِ مِنَّا بَعْدَ نُزُولِ هَذِهِ الْآيَةِ (تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ) فَقَالَتْ لَهَا مُعَاذَةُ قُلْتُ لَهَا: فَمَا كُنْتَ تَقُولِينَ؟ قَالَتْ: كُنْتُ أَقُولُ لَهُ إِنْ كَانَ ذَاكَ إِلَيَّ فإِنِّي لَا أُؤَيِّرُ عَلَيْكَ أَحَدًا يَا رَسُولَ اللَّهِ. رواهما البخاري (ومسلم-الميني)^(۱۴).

^(۱۳) بخاری. تفسیر. تجرید/۴/ ۴۷۲ رقم: ۱۶۸۰ = ۴۷۸۸، ۵۱۱۳ فتح الباری. مسلم. رضاء: ۳۶۱۶ - ۳۶۱۷.

^(۱۴) بخاری. تفسیر. ۴۷۸۹.

دىسان عائىشە (خوداى ئى رازى بىن) گوتى: لەپاش هاتنى ئەم ئايەتە
 {ثُرَجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُمْ} كەئەوھى تىايە پىغەمبەر خۆى خاتر خۆيەو
 سەرپىشكە بۆ شەوونووستن لەلای ھەركامى لەژنەكانى كەخۆى بىھوئى،
 لەگەل ئەوھشدا ھىشتا پىغەمبەر (دروودى خوداى لەسەربىن) بۆ پارگرتنى دلى
 ئىمە، لەپۆژى سەرھى خۆماندا ئەگەر بىويستبايە بچن بۆلای يەككى
 ترمان پرسى پى دەكردىن و پاي وەردەگرتىن موعاذە گوتى: پىم گوت:
 ئەى لەحالەتى وادا تۆ دەتگوت چى؟ گوتى: منىش پىم دەگوت: ئەى
 پىغەمبەرى خودا! ئەگەر شتەكە بەدەستى خۆم بى بەشو سەرھى خۆم
 لە ھاوپىتى خزمەتى تۆ بەكەسى تر نادەم! (ب/م).

٤٠٥ - → (٣/ز ٤٠/ل ٩٤/ف ٥/١٥).

لێرەدا ئەم پىرييەى ھەيە: ھەتا گەيشتە بەردەرگای ھۆدەكەى عائىشە
 فەرمووى: سلاوتان لەسەربىن ئەى خانەنشىنانى پىغەمبەرى خودا! لەگەل
 سۆزو مېھربانى خودادا. ئەويش گوتى: وعليك السلام ورحمة الله، كيف وجدت
 أهلك؟ بارك الله لك: سلاو سۆزو مېھرى خودا لەسەر تۆيش بى، خىزانى
 تازەت چۆن بوو، خودا لىتى پىرۆز بكا. ئەوجا پىغەمبەر (دروودى خوداى لەسەربىن)
 يەكە يەكە چوو بۆ مالى گشت ھاوسەرەكانى تىرىشى، وەچى بەعائىشە
 فەرموو بەوانى تىرىشى ھەروا فەرموو، وە عائىشە چى بەو گوت ژنەكانى
 تىرىشى ھەروايان پى گوت، لەپاشا گەرايەوھ بۆ مائەوھ كەچى ھىشتا سى
 پياوھكە ھەر لەمائەوھ قسەيان دەكرد، پىغەمبەرىش (دروودى خوداى لەسەربىن) زۆر
 بەشەرم و شكۆ بوو.

٤٠٥١ - → (١/ب ٥٣/ز ٢١١/ل ٥/ف ١٦).

٤٠٥٢ - → (٣/ب ٤٨/ز ١١٩/ل ١/ف ١٧).

(١٥) تقدم برقم: ٢٠٩١/٥ مجلد ثالث تسلسل ٤٠/ رقم: ٢٢٢٦/٥.

(١٦) تقدم في مجلد الأول. تسلسل ٥٣/ برقم: ٣٩٠/٥.

قال اللَّهُ تَعَالَى: {إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا} (٥٦/٣٣).

واته: خوداو فریشته‌کانی خودا سه‌لاوات دده‌ن له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ر، نه‌ی که‌سانێ که ئیمان‌تان هه‌یه به‌خوداو پیغه‌مبه‌ر سه‌لاواتی له‌سه‌ر بده‌ن و سه‌لامی لی بکه‌ن.

٤٠٥٣- عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ (رضي الله عنه) قيل: يا رسول الله أَمَا السَّلَامُ عَلَيْكَ فَقَدْ عَرَفْنَاهُ، فَكَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ؟ قَالَ: «قُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ» رواه البخاري والرمذي ولفظه: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ» وَالسَّلَامُ كَمَا عَلِمْتَ^(١٨).

که‌عبی کو‌دی عوجره (خودای لی رازی بێ) گو‌تی: گو‌ترا نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ئی‌مه ده‌زانین سه‌لام له‌دیاری تو بده‌ین وه‌ک نه‌وه له‌ته‌حیاتا ده‌لێن: (السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته) به‌لام نازانین سه‌لاوات له‌سه‌ر تو چۆن ده‌دری؟ چه‌زه‌ت (درو‌دی خودای له‌سه‌ر بێ) فه‌رمو‌وی: بلی‌ن: (اللهم صلي على....) هه‌تا (...حميد مجيد) ته‌رجه‌مه‌که‌شی له‌م شو‌ینه‌دا رابو‌ورد → (ب/١ ز/٧٢ ل/٢٥٣ ف/١٣) (ب/ت). گفته‌ی تیرمی‌زی ئاوا‌یه: (اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم، وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم في العالمين إنك حميد مجيد): عیباره‌تی سه‌لام کردنی‌ش له‌من له‌سه‌ر نه‌و شی‌وه‌یه که‌خۆ‌تان ده‌یزانن.

(١٧) تقدم في المجلد الثالث. تسلسل/٤٨ برقم: ٢١٦٦/١.

(١٨) تقدم برقم: ٤٨١/١٣. مجلد الأول. تسلسل/٧٢.

٤٠٥٤ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) «أَنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ رَجُلًا حَيًّا سَتِيرًا مَا يُرَى مِنْ جِلْدِهِ شَيْءٌ فَأَذَاهُ مِنْ آذَاهُ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَقَالُوا مَا يَسْتَتِرُ هَذَا السُّتْرَ إِلَّا مِنْ عَيْبٍ بِجِلْدِهِ إِمَّا بَرَصٌ وَإِمَّا أُذْرَةٌ وَإِمَّا آفَةٌ وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَرَادَ أَنْ يُبَرِّكَهُ مِمَّا قَالُوا وَإِنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ خَلَا يَوْمًا وَخَذَهُ فَوَضَعَ ثِيَابَهُ عَلَى حَجَرٍ ثُمَّ اغْتَسَلَ فَلَمَّا فَرَغَ أَقْبَلَ إِلَى ثِيَابِهِ لِيَأْخُذَهَا وَإِنَّ الْحَجَرَ عَدَا بِثَوْبِهِ (أي فَرَّ بِهِ) فَأَخَذَ مُوسَى عَصَاهُ فَطَلَبَ الْحَجَرَ فَجَعَلَ يَقُولُ ثَوْبِي حَجَرٌ ثَوْبِي حَجَرٌ حَتَّى انْتَهَى إِلَى مَلَأٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَرَأَوْهُ غُرْيَانًا أَحْسَنَ النَّاسِ خَلْقًا وَأَبْرَأَهُ مِمَّا كَانُوا يَقُولُونَ قَالَ وَقَامَ الْحَجَرُ فَأَخَذَ ثَوْبَهُ وَلَبَسَهُ وَطَفِقَ بِالْحَجَرِ ضَرْبًا بِعَصَاهُ فَوَاللَّهِ إِنَّ بِالْحَجَرِ لَنَدَبًا مِنْ أَثَرِ عَصَاهُ ثَلَاثًا أَوْ أَرْبَعًا أَوْ خَمْسًا فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى فَبَرَأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا). رواه الشيخان والترمذي. والله أعلم^(١٩).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بێ) گوئی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) فەرمووی: موسا (دروودی لەسەربێ) پیاویکی زۆر بە شەرم و شکۆ بوو ھەمیشە خۆی باش دا دەپۆشی، بەرەنگیکی وا پێستی لەشی ھیچ نەدەبینرا، جا ھەندێ کەس لە ھەوی ئیسرائیل بەم جوورە قسانە ئازاری دای موسایان دەداو دەیانگوت: موسا بۆیە بەم شیوێ خۆی دا دەپۆشی دیارە نەنگی بەلەشیو ھەیه، سایا بەلەکە، یا دەبەو قۆرە، یا دەردیکی تری ھە ھەیه. جا خودای گەورەو سەرور و یستی ئەم قسەو باسە ئێوانە بەدرۆ بخاتەو ھو پاکێ و بێ نەنگی موسا دەربخات جا بۆیە روژێ موسا (دروودی لێ بێ) بەتەنیا خۆی لەوان کلاکردو رویششت بۆ چۆلییەک خۆی بشوێ و جلەکانی خۆیی لەبەر داکەندو لەسەر بەردێ داینان، جا کاتی کەخۆی شوێردو لێ بۆو چوو بۆلای جلەکانی تاکوو لەبەریان بکاتەو، بەلام بە فەرمانی خودای گەورە بەردەکە جلەکە موسای فراند! موساییش داردەستەکە خۆی ھەلگرت و

(١٩) تجرید البخاری/ ١/ ل/ ٢٠٤ رقم: ١٩٢ = ٢٧٨، ٣٤٠٤، ٤٧٩٩. مسلم، حیض: ٧٦٨، ٦٠٩٨.

نیشته سهر به‌رده‌که و پرایکرد به‌شوینیا و بانگی ده‌کرد: به‌رده‌که! جله‌کانم دانئ، به‌رده‌که! جله‌کانم دانئ، به‌رده‌که‌یش رویشته، مووساییش له‌شوینئ رویشته، هه‌تا گه‌یشته به‌کۆمه‌لئ له‌نه‌وه‌ی ئیسرائیل و هه‌موو ته‌ماشای له‌شی مووسایان کرد، به‌پرووت و قووتی و به‌چاوی خۆیان دییان که‌له‌ش و لار له‌وه جواتترو پاکتر نابئ و زۆر دووره له‌و درۆیان‌ه‌ی که‌ئه‌وان ده‌یانلئین! جا ئه‌وجا به‌رده‌که‌هه‌ق پراوه‌ستا و مووساییش جله‌کانی هه‌لگرت‌ه‌وه‌و ده‌ستی کرد به‌لیدانی به‌رده‌که‌و به‌گۆچانه‌که‌ی چه‌ن کۆته‌کیکی باشی لئ‌دا!! ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئا‌رازی بئ) گوتی: سویندم به‌خودای گه‌وره‌مووسا وا به‌توندی و به‌زه‌برو هی‌زو نه‌یم به‌عاساکه‌ی به‌رده‌که‌ی داپلۆسی بوو، سئ یا چوار، یا پینج خالی لئ کردبوو، وه‌ک جینگه‌برین، ئه‌مه‌ ئه‌و داستانه‌یه‌که‌خودای گه‌وره‌به‌م ئایه‌ته‌نیشاره‌تی بو‌ده‌کا و ده‌فه‌رموئ: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَىٰ فَبَرَّأهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجْهًا} (۶۹/۳۳) واته: ئه‌ی که‌سانئ که‌باوه‌پرتان هه‌یه‌به‌خودا و پینغه‌مبه‌ری خودا! ئیوه‌وه‌کوو ئه‌وانه‌مه‌بن که‌ئازاری دئی مووسایان ده‌دا، تا خودای گه‌وره‌پاک‌ی و بئ نه‌نگی مووسای ده‌رخست و قسه‌ناهه‌قه‌کانی ئه‌وانی به‌درۆ خسته‌وه، له‌پراستیدا مووسا له‌لای خودای گه‌وره‌گه‌لئ خاوه‌ن خاترو پایه‌و پیز بوو. (ش/ت):

له‌به‌ر خاتری سووره‌تی نه‌خزاب

خودا لایمان دا له‌پیاوی خراپ

۱۷- سووره‌تی سه‌به‌ه

(له‌سووره‌ته‌مه‌کیه‌کانه‌به‌نجا و جوار نایه‌ته)

سورة سبا (مکیه: وهي أربع وخمسون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۰۵۵- عَنْ فَرْوَةَ بْنِ مُسَيْكٍ الْمُرَادِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ) فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا أَقَاتِلُ مَنْ أَذْبَرَ مِنْ قَوْمِي بَيْنَ أَقْبَلٍ مِنْهُمْ فَأَذِنَ لِي فِي

فَتَالِهِمْ وَأَمَرَنِي فَلَمَّا خَرَجْتُ مِنْ عِنْدِهِ سَأَلَ عَنِّي مَا فَعَلَ الْغُطَيْفِيُّ فَأَخْبِرَ أَنِّي قَدْ سِرْتُ قَالَ فَأَرْسَلَ فِي أَتْرَى فَرَدَّنِي فَأَتَيْتُهُ وَهُوَ فِي نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ «اذْغُ الْقَوْمَ فَمَنْ أَسْلَمَ مِنْهُمْ فَأَقْبِلْ مِنْهُ وَمَنْ لَمْ يُسَلِّمْ فَلَا تَغْجَلْ حَتَّى أَخْبِرَ بِكَ». قَالَ وَأَنْزَلَ فِي سَبَا مَا أَنْزَلَ فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا سَبَا أَرْضٌ أَوْ امْرَأَةٌ قَالَ «لَيْسَ بِأَرْضٍ وَلَا امْرَأَةٍ وَلَكِنَّهُ رَجُلٌ وَلَدَ عَشْرَةَ مِنَ الْعَرَبِ فَيَأْمَنُ مِنْهُمْ سِتَّةٌ وَتَشَاءَمُ مِنْهُمْ أَرْبَعَةٌ فَأَمَّا الَّذِينَ تَشَاءَمُوا فَلَخِمُوا وَجُدَامَ وَغَسَّانَ وَغَامِلَةَ وَأَمَّا الَّذِينَ يَأْمَنُوا فَلَا أَلْزُدُ وَالْأَشْعَرِيُونَ وَحِمِيرٌ وَمَذْحِجٌ وَأَلَمَارٌ وَكِنْدَةُ». فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا أَلَمَارُ قَالَ «الَّذِينَ مِنْهُمْ خُتْعَمٌ وَبَجِيلَةٌ» رواه الترمذي وأبو داود^(۱).

فهروهی مورادی (خودای ئی رازی بێ) گوئی: چووم بۆلای پیغه‌مبەر (دیوودی خودای له‌سهرین) گوتم: قوربان! ئەگەر رینگەم بەدی بە وانە‌ی کە‌له‌هۆزە‌کە‌ی خۆم موسولمان بوون شە‌پەرە‌کە‌م لە‌گە‌ڵ ئە‌وانە‌ی کە‌ هێشتا موسولمان نە‌بوون، فه‌رمووی: باشە‌ جا کاتی من دەرچووم، هە‌زە‌ت (دیوودی خودای له‌سهرین) پرسیا‌ری من دە‌کا‌و دە‌فه‌رموئ: فه‌روهی قوتە‌ی‌فی چی لێ‌ هات؟ دەرلێ‌: رۆ‌یشتە‌وه‌ ئە‌ویش دەرئێ‌ری بە‌شوینما، کە‌ چوومە‌وه‌ بۆ‌ خزمە‌تی له‌نا‌و دەرستە‌ی لێ‌ یاراند‌ا بو‌و، فه‌رمووی: کە‌ چوویتە‌وه‌ بە‌قسە‌ی خۆش بانگی هۆ‌زە‌کە‌ت بکە‌ بۆ‌ سەر دینی ئیسلام، جا ئە‌وه‌ی ئیسلام بو‌و ئە‌وا زۆ‌ر باشە‌، ئە‌وه‌یشی ئیسلام نە‌بو‌و پە‌له‌ی لێ‌ مە‌کە‌ هە‌تا خۆم پە‌یامت بۆ‌دە‌نێ‌رم! فه‌روه گوئی: کاتی ئایە‌ت لە‌بارە‌ی سە‌بە‌ئە‌وه‌ هاتە‌ خوارە‌وه‌ پیا‌وئ گوئی: ئە‌ی پیغه‌مبە‌ری خودا! سە‌بە‌ چییە‌؟ ولاتە‌ یا ئافەرە‌تە‌؟ فه‌رمووی: نە‌ ولاتە‌و نە‌ ئافەرە‌تە‌، بە‌ل‌ان نا‌وی پیا‌وئکی عەرە‌ب بو‌وه‌، دەرمان‌لی بو‌وه‌، شە‌شیان لە‌لای راستە‌وه‌ لە‌یە‌مە‌ن و چواریان لە‌لای چە‌پە‌وه‌ لە‌شام نیشتە‌جئ دەرین، ئە‌وانە‌ی کە‌ لە‌شام نیشتە‌جئ بوون لە‌خم و جودام و غە‌سسان و عامیلە‌ن، ئە‌وانە‌یشی کە‌ لە‌یە‌مە‌ن نیشتە‌جئ بوون ئە‌زدو ئە‌شعە‌رییە‌کان و حیمیه‌رو مودحیح و ئە‌نمارو

^(۱) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

کیندهن پیاوی گوتی: قوربان ئەنمار کێهایه؟ فهرمووی: ئەو عێلهیه که هۆزی خه‌ثعه‌م و هۆزی به‌جیله ده‌چنه‌وه سه‌ری! (ت-س/ح-د).

٤٠٥٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ «إِذَا قَضَى اللَّهُ الْأَمْرَ فِي السَّمَاءِ ضَرَبَتْ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنِحَتِهَا خُضْعَانًا لِقَوْلِهِ كَأَنَّهُ سُلْسِلَةٌ عَلَى صَفْوَانٍ، فَإِذَا فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالُوا: الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ، فَيَسْمَعُهَا مُسْتَرَفِقُوا السَّمْعِ، فَيَلْقِيهَا إِلَى مَنْ تَحْتَهُ ثُمَّ يَلْقِيهَا الْآخَرُ إِلَى مَنْ تَحْتَهُ حَتَّى يَلْقِيَهَا عَلَى لِسَانِ السَّاحِرِ أَوِ الْكَاهِنِ فَرُبَّمَا أَذْرَكَهُ الشَّهَابُ قَبْلَ أَنْ يَلْقِيَهَا وَرُبَّمَا أَلْقَاهَا قَبْلَ أَنْ يُذْرِكُهُ فَيَكْذِبُ مَعَهَا مِائَةٌ كَذِبَةٍ فَيَقَالُ: أَلَيْسَ قَدْ قَالَ لَنَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا كَذَا وَكَذَا، فَيُصَدَّقُ بِتِلْكَ الْكَلِمَةِ الَّتِي سُمِعَتْ مِنَ السَّمَاءِ». رواه البخاري والترمذي هنا وأبو داود في السنة، ولفظه: «إِذَا تَكَلَّمَ اللَّهُ تَعَالَى بِالْوَحْيِ سَمِعَ أَهْلُ السَّمَاءِ لِلْسَّمَاءِ صَلَصلةً كَجَرِّ السِّلْسِلَةِ عَلَى الصِّفَا فَيُصْنَعُونَ فَلَا يَزَالُونَ كَذَلِكَ حَتَّى يَأْتِيَهُمْ جِبْرِيلُ فَإِذَا جَاءَهُمْ فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ فَيَقُولُونَ: يَا جِبْرِيلُ مَاذَا قَالَ رَبُّكَ؟ فَيَقُولُ: الْحَقُّ فَيَقُولُونَ: الْحَقُّ.»^(١)

ئەبو هورەیره (خودای ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای لەسه‌ربین) فهرمووی: کاتی خودای گه‌وره له‌ئاسمان کاریکی بریارداو فهرمایشتیکی فهرموو، فریشته‌کان بال ده‌دهن به‌یه‌کاو ملکه‌چ ده‌که‌ن بۆ فهرمایشته‌که‌ی خودا، ده‌نگی ئەو فهرمایشته وه‌کوو ده‌نگی زه‌ی زنجیری سه‌رتاوی‌ر وایه ئیتر فریشته‌کان له‌ترسی خودا ده‌شه‌له‌ژین و ده‌توقین کاتی تو‌ژی ترسه‌که‌یان ده‌نیشیته‌وه و ده‌زانن که‌ئه‌وه نییه که‌ئه‌وان لیی ده‌ترسان، له‌ناو خو‌یانا، به‌یه‌که‌تری ده‌لین: په‌روه‌ردگارتان چی فهرموو؟ فریشته گه‌وره پایه‌داره‌کانیش (وه‌ک جو‌برائیل و میکائیل) وه‌لامیان ده‌ده‌نه‌وه و ده‌فهرموون به‌وانه‌ی که‌ئه‌م په‌رسیاره ده‌که‌ن: خودای پایه به‌رزو پایه

^(١) مختصر صحيح البخاري = تجريد البخاري/ ٤/ ل ٤٥١/ رقم/ ١٦٦٨، ٤٧٠١، ٤٨٠٠، ٧٤٨١ فتح الباري

شرح صحيح البخاري.

گه‌وره و تاریکی راست و دروستی فەرموو ئەمە ئەو پرسیارو وەلامەیه که خودای گه‌وره له قورئاندا لەم ئایەتەدا باسی کردووہ که دەفەرموی: {وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ حَتَّىٰ إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ } (٢٣/٣٤) واتە: تکا کردن لای خودا سوودی نییە، بۆ کەسێ نەبێ کە خۆی رێگە ی بدا کە یەکن تکای بۆ بکا، وە لەوماوە دا ترس و بیم وا دایان دەگرێ، کەس سەرکەسی ناپەرژێ، هەتا تۆزێ ترسەکیان دەپەرۆیتەو دەلێن: خودای گه‌وره چی فەرموو؟ دەلێن: خودای پایەبەرزێ پایەگه‌وره گوتاریکی راست و دروستی فەرموو. جا وا پێ دەکەوێ ئەو شەیتانانە ی که گوی هەل دەخەن و گوی لەقسە ی فریشتەکان دەگرن ئەو وتە یە دەبیستن و دەیفرینن و ئەم دە یگە یەنێ بەوہ ی ژێر خۆ ی و ئەو دە یگە یەنێ بە شەیتانیکی تر لە خوار خۆ یەوہ، ئیتر هەروا دەماو دەمی پێ دەکەن و ئەم دەیدا بەو ئەو دەیدا بەم هەتا شەیتانی لە هەل و مەرجیکا دە یچی پێنێ بە گوی جادوو بازیکا، یا دە یخاتە سەر دەمی کاهینێ، ئەویش لە گیرفانی خۆ یەوہ سەد درۆ ی پیوہ دەنێ، جا بۆ یە خەلک باوہر بەقسە ی کاهین و جادوو گەر دەکەن و دەلێن: ئەوہ نەبوو لە فیسارە روژو مانگا ئەو قسە یە ی بۆ کردین و قسە کەشی راست دەرچوو، هۆ ی ئەو باوہر پێ کردنە ئەو تاقە ووشە راستە یە که شەیتانەکان لە ئاسمان لە فریشتەکانیان بیستووہ و بەم شۆ یوہ یە گە یاندوویانە بە جادووگەر و کاهین و کوڵەنانی یەکان، جا گە لی جار بەر لەوہ کە شەیتانە کە ئەو ووشە یە ی دە یفرینێ، گە لی جار ییش وادە بێ پەتی دەکا، ئەوسا شووڵە ئاگرو بزووتکە که دە یگاتێ (ب/ت/د).

گفتە ی (د) ئاویە: کاتێ خودای گه‌وره و سەرور و وتاری سرووش دەفەرموی دانیشتوانی ئاسمان زپوہو پێ دەبیستن، لەچەشنی زپە ی زنجیری کەبەسەر تاشە بەردیکا پابکی شریت ئاوا، ئەو زپو ہو پەش لە ئاسمان خۆ یەوہ هەل دەستێ، ئیتر لە ترساندا هەموو لە هۆش خۆ یان دەچن و هەروا بەبێ هۆشی لە شوینی خۆ یان دە میننەوہ هەتا جو برائیل (سرودی لئ بئ) دەچی

بۆلایان، کەئەو دەچی بۆلایان بەرەبەرە دلیان دەحەوێتەو دەلین: ئەو جویرائیل! ئەم زەرەیه چی بوو، پەرەردگاری تۆ چی فەرموو؟ دەفەرموی: ووتاریکی راست و دروستی فەرموو، کە ئەمەیه و ئەوێه.

بەندە (کەوەرگیژی ئەم نامە پیرۆزەیه‌م کە نوری فارس حمە خان حەسەنم پێ دەلین*) دەمەوێ لە گیرفانی خۆمەو شتیکتان عەرزیکەم، کە ببێ بە کلیلی وەلامی گەلێ پرسیارو چارە‌ی گەلێ وەسووسەو پارایی و دلە پاوکی، کە مەوۆی موسولمان لەژیانی خۆیا بەهۆی بەراووردو تەجرەبەو ئیکتیشافاتێ عیلمی و طیبی و فەلەکی تازەو تووشی دەبێ، ئیتەر چ هی خۆی بێ چ هی یەکیکی تر بێ، بۆیەش دەلیم لە گیرفانی خۆمەو تا کەس بەقسەکەم دەسخەرۆ نەبێ، هەتا بەباشی هەلی دەسەنگینێ جا ئەگەر باش بوو لەخودا بەزیادبێ، ئەگەر هەلەش بوو ئەوا بەخیری خۆی رەددی لێ بداتەو:

١- ئیمە، کە موسولمانین و باوەرمان بەخوداو پیغەمبەرەو فەرماشتی ئەوان هەیه، باوەرەکەشمان لەسەر بوهران و دەلیل و بەلگە‌ی روشنی دامەزراوە کە گەیهۆتە رادە‌ی یەقینی تەواو و خۆی لەو دارەتانەدا کە خوانەخواستە گومان و شوێشی گومان و شەکک جێ‌ی پێ لەق بکا، وەک چۆن دەزانین ١+١-٢ ئاواش دەزانین کەهەرچی قسە‌ی دینە ئاوا راستەو هەلە‌ی تیانیه.

بەلام.... بەلام چی؟.. بەلام گەلێ جار، لەنایەتی قورئانا، یا لەحەدیشی صەحیحی پیغەمبەردا، یا لەقسەو فەرماشت و داستان و سەرگوروشتی زاناو داناو پیغەمبەرەو پیغەمبەرەو ئاینیه‌کانا گەلێ شتی سەیر سەیری و

* ئەم فەرماشتە‌ی مامۆستا مەلا موحەممەدی کۆیی چەندە جوان و ناسک و شیرینە، کەلەکووتایی پێشەکی تەفسیرەکەیدا دەفەرموی: منیش کە جەل زاده کاک حەمەدم پێ ئەلین دەستم پێ کرد بە تەفسیری قورئانی حەکیم و ناوم لێ نا (تەفسیری کوردی لەکەلامی خوداوەندی). داخەکەم ئەم تەفسیرە زێڕینە گومە. (وەرگیژ)

هه‌یه، مڕۆڤ سه‌رسام ده‌کا، هه‌یانه له‌به‌رزه‌قی و په‌قی وه‌ک کێچ خه‌و له‌چاوی دلی ئارام ده‌ته‌قینی، هه‌یانه وه‌ک زیخی ناو چاو به‌ناو موخی می‌شکی هوشا هه‌زاره ده‌کا، ئه‌مه واو ئه‌وه وا، ئه‌م جوړه شتانه‌یش که موسوڵمان (به‌تایبه‌تی موسوڵمانی رو‌شنبیری ئه‌م رۆژگاره) ده‌سته‌وسان ده‌کا، وه‌ک: باسی یه‌ئجوج و مه‌ئجوج و دابه‌تولئه‌رض و که‌له‌که‌ی شه‌یاتینی بو‌ دزینی په‌یامی ئاسمانی و سووتانیان به‌سه‌ره‌بزوت و چۆله‌چراو شتی وا، وه‌ک بوونی مانگ له‌فلان ئاسمان و دووری و نزیکي ئاسمانه‌کان و ئاسمان سه‌قفی مه‌حفووظه، وه‌ک پیغه‌مبه‌ر (برودی خودای لسه‌رین) له‌شه‌وی میعراجا ئه‌وه‌ی دی له‌وی، وه‌ک سه‌ددی یه‌ئجوج و مه‌ئجوج، وه‌ک باسی ججال و هه‌لهاتنی خو‌رو ئاوابوونی لی‌ره‌و له‌وی، وه‌ک هه‌ندێ باسو خواسی تایبه‌تی ژیا‌نی پیغه‌مبه‌ره‌کان و خواناسه‌ گه‌وره‌کان، وه‌ک داستانی یوسف و زلیخا و سه‌رگوروشته‌ی داوود و ئوریا‌ی حیثی و وه‌ک باسی له‌دایکبوونی عیسا‌ی کو‌ری مه‌ریه‌م به‌بی باب، وه‌ک باسی ماره‌کردنی زه‌ینه‌ب له‌لایه‌نی خوداوه له‌ پیغه‌مبه‌ر، له‌گه‌ڵ ئه‌و هه‌موو ویره‌ویره‌کردن و گیره‌گیر کردنه‌ی که مو‌حه‌دیثین و مو‌فه‌سیرین، به‌گه‌وره‌و بچو‌وکیانه‌وه (په‌زای خودایان لی‌ بی) بو‌ ئه‌م مه‌سه‌له‌ی زه‌یدو زه‌ینه‌به‌ گیره‌وا‌یانه‌ته‌وه، وه‌ک هه‌راو هوریا‌ی نی‌وانی یاران‌ی پیغه‌مبه‌ر، یانی‌وانی پیا‌وانی شه‌ریعه‌ت و طه‌ریقه‌ت وه‌ک گه‌لی شتی تری پزیشکی و ئاسمانی و زانستی، که‌لی‌ره‌و له‌وی ناو به‌ناو له‌گه‌ڵ بیرو با‌وه‌ره ئایینییه‌کانا، به‌یه‌کا هه‌ڵ ده‌ته‌قی‌! به‌دیمه‌ن وه‌ک دوو دژوان که‌قه‌ت یه‌ک نه‌گرن!

ده‌بی ئه‌مه بو‌ وابی؟ ئایا خودا له‌زانا‌کانی ئه‌و‌رو‌پا زانا‌تر نییه، وه‌خۆی (أحکم الحاکمین) و (أعلم العالمین) نییه؟ (بلی وأنا علی ذلک من الشاهدین). گه‌لی جار زانا‌کان ده‌فه‌رموون: ئه‌و پیته له‌و شو‌ینه‌دا بو‌ ئه‌و ووشه‌یه زیاده‌کراوه له‌به‌رئه‌وه، یا له‌به‌ر ئه‌مه، وه‌ک ده‌فه‌رموون: ئه‌لفی (سلا‌سلا) بو‌ئه‌وه‌یه که‌له‌گه‌ڵ ئه‌لفی تونی‌نی (اغلا‌لا) راست ببیته‌وه، یا ده‌فه‌رموون:

ژیری لامی (وآرچلکم) بۆ جیوارو هاوسایی سینی ژیرداری (برؤسکم) ه. وه گه‌لی شتی له‌م بابته‌ وورده‌کارییه، له‌هه‌موو بابته‌ دینییه‌کانا هه‌یه، بۆ نمونه: ده‌لین: ژماره‌ی رشتنی چاو تاک بی، یا مووی لووت به‌مه‌قه‌ست بکری باشه، یا خواردنی ئەو شته‌یه بۆیه خراپه چونکه ده‌بی به‌هوی زه‌ینکویری، باشه خودا که ئەوه‌نده گرنگی به‌شتی وا به‌دیمه‌ن که‌م ته‌ئثیر له‌ژیانی گه‌لی ئیسلام دا داوه ئەدی ئەم ئوممه‌تی ئیسلامه‌ی بۆله‌م هه‌موو موعه‌مماو مه‌ته‌ل و گیژاوه‌دا هیشته‌وه؟! مه‌به‌ستم له‌ئاراسته‌کردنی ئەم پرسیارانه ئینکارو ئیعتراض نییه، مه‌به‌ستم رۆشنکردنه‌وه‌ی باسه‌که‌یه. له‌ قورئانا ئەم جوړه پرسیارانه زۆره. له‌پیشا پرسیار، له‌پاشا وه‌لام.

که‌واته براله! بزانه گه‌لی پرسیارو ره‌خنه‌ی تری له‌م بابته‌ زۆرن، به‌لام هه‌موویان له‌جیی خویان وه‌لامیان هه‌یه، ئەگه‌ر مرۆی موسولمان زۆر ئاگادارو هۆشیار نه‌بی و شاره‌زاییه‌کی باشی له‌ قورئان و عیلمی ته‌ئویل و ئوصوولی هه‌دیث و ته‌فسیر و مه‌سائیلی که‌لام و عه‌قائید و باقی مه‌نده‌ی عولوو مه‌دینییه‌کان نه‌بی، سه‌ری لی ده‌شیوی و به‌سه‌ر کوفردا ده‌چی، خودا په‌نامان بدا.

به‌لام زانای گه‌وره که شاره‌زایی ته‌واویان له‌ عولوومی دنیایی و عولوومی دینی هه‌یه، وه‌ک زه‌ره‌نگه‌ری ده‌سه‌ره‌نگین مه‌قاش و چه‌کوش و مووکیش و مه‌قه‌ستی خویی لی ده‌خاته کارو له‌ کووره‌ی بیر تیرژی خوی پارچه‌ زێری نه‌خشینی ره‌نگاو ره‌نگی لی ده‌رده‌هینی که به‌جوانی زاخاوو میرازو چه‌کوشکاری و نه‌خشکاری کرابی که قابیل بی به‌وه‌ی دابنری له‌ناو خشلی گه‌نجینه‌ی پاشایان.

ده‌ی ئەگه‌ر ئینصاف بده‌ین تیده‌گه‌ین خودا به‌هوی ئەم جوړه شتانه‌وه به‌هه‌زاران هه‌زار زاناو داناو پیاوی دینی خاوه‌ن پاداش ده‌بن و ناوده‌رده‌که‌ن و له‌هه‌ردوو جیهاندا سه‌ره‌ره‌زی لای خودا و به‌نده‌ ده‌بن،

دهنا ئەگەر مه‌سائیلی دینی هه‌مووی وه‌ك $1+1=2$ به‌دوو وابێ، ده‌بێ ئیتر زاناو پرافه‌زان و فهرمووده‌زان و ئەمانه ئیشیان چی بێ. كه‌واته ئامان سه‌د ئامان خۆت مه‌ده له‌م داره‌ته‌و مه‌به به‌ كه‌له‌شێری ناوه‌خت و له‌شتی مه‌كۆله‌ره‌وه كه‌ كه‌ره‌سته‌و ئەه‌لییه‌تی ئەوه‌ت نه‌بێ، وه‌ك سو‌فیلکه‌یی ده‌فه‌رموئ: من له‌باتی ئەوه‌ی له‌عه‌نتی له‌شه‌یتان بکه‌م، ده‌پرۆم شایه‌تمانی ده‌هینم، سه‌لاواتی له‌دیاری پیغه‌مبه‌ر ده‌ده‌م، ده‌ی تو‌یش مه‌رد به‌و مه‌ردی خودابه‌و په‌لاماری طاعه‌تیکی پێك و پێك بده‌و شه‌ونویژی خۆتی لێ بکه‌و ده‌وری قورئان بکه‌ره‌وه‌و هاوپریتی پیاوی باش بکه‌و هامشو‌ی مزگه‌وت و خانه‌قاو حوجره‌ی فه‌قی و شوینه پیرۆزه‌کانی تر بکه‌و خۆت له‌ کو‌پی پیاوی خراپ لاده‌ وه‌ك گو‌تراوه (گو‌تیاره‌که‌ی خۆم):

يا عاشقا لخلقۃ الذاكر ابشر لقد مسكت بالانبياء
جالس وجاور نسمة الأبرار واستنشق رائحة الأزهار
وفر من مجالس الأشرار فرار ظبي من أذى الضواري!

كه‌ئه‌مه‌ت كردو به‌حه‌لای خوا قنیا‌ت كردو له‌گه‌ل خ‌وای خۆتا گونجای و له‌گه‌ل موس‌ولمانا پروت خ‌وش بوو، وه‌هاوبه‌شیی خ‌وشی و ناخ‌وشیانت كرد، ده‌ی تو‌ ئەگەر ئەمانه بکه‌ی له‌ماوه‌یه‌کی نیه‌سه‌ته‌ن كه‌ما، ده‌بینی چاوو د‌لت پ‌وشن ده‌بیته‌وه، په‌خنه‌و مه‌خنه‌ت نامینێ، ده‌چیته‌ عاله‌میکی تره‌وه، كه‌ پێی ده‌گو‌ترێ عاله‌می یه‌قین! كه‌من نه‌مدیوه، به‌لام مه‌ردی ئەو مه‌یدانه‌م به‌چاوی خ‌وم زۆر دیوه، كه‌بروا به‌قسه‌ی دین ده‌كه‌ن و هه‌ستی خ‌ویان به‌د‌ر‌و ده‌خه‌نه‌وه!

ده‌نا به‌خودا ئەگەر ئەمه‌ نه‌که‌ی، ئەگەر به‌پێی خ‌وت بچیته سه‌رسه‌دی یه‌نجوو‌ج و مه‌نجوو‌ج و به‌زمانی خ‌وت قسه‌یان له‌گه‌ل بکه‌ی و به‌چاوی خ‌وت تیر ته‌ماشایان بکه‌ی كه‌هاتیته‌وه، دیسانه‌وه به‌ قسه‌ی ئەم و ئەو گومان‌ت بۆ په‌یدا ده‌بیته‌وه!

٢- هه‌روا بزانه: كه‌ئهم ره‌خه‌و پرسیاره تازانه وه‌ك ره‌خه‌و پرسیاره كۆنه‌كان هه‌ر ئیمه‌و دینه‌كه‌ی ئیمه‌ ناگریته‌وه به‌لكوو ئایینه ئاسمانیه‌كانی تریش ده‌گریته‌وه، میله‌تی موساو میله‌تی عیسایش، وه‌ك ئیمه‌ باوه‌ریان به‌م جوړه شتانه هه‌یه‌و بگره هه‌لویست و مه‌وقیفی ئه‌وان له‌هی ئیمه‌ گه‌لئ گه‌لئ ناسکتره، چونکه ئیسلام خو‌ی له‌سه‌ر ئهم دووپایه‌یه به‌نده: ئه‌قل و هو‌شی ساغ و زانست و عیلمی راست، وه‌له چاودینه‌کانی تردا دینی خو‌مان ته‌واو ته‌واو دووره له‌شتی پ‌رو پ‌ووچ و مه‌سه‌له‌ی وا كه‌له له‌گه‌ل هو‌ش و گو‌شا نه‌گونجی.

٤٠٥٧- → ئهم فهرمووده‌یه له (الكهانة والخط والطرق) دا رابوورد، له‌وئ ژماره‌كه‌ی سئیه^(٣).

سه‌به‌ء و فاطیر له‌ناو قورئانا

یاسین ده‌خوینن به‌سه‌ر شارانا

ده‌لین به‌جو‌رن تی‌ی ده‌كا دانا:

(تیره‌كه‌ی سه‌به‌ء وا له‌ كه‌وانا

نه‌ی خه‌لكه جیتان شاره‌ یا دنی‌یه

كه‌ر واز نه‌هینن له‌م پا لا پ‌نی‌یه

تو‌فانی دووه‌هم وا له‌ سه‌ر پ‌نی‌یه

نه‌تۆم ده‌بارن له‌هه‌موو ج‌نی‌یه

هاكا جا‌ر درا وا جه‌نگی س‌نی‌یه

بوو به‌ فهرته‌نه‌و وه‌ی ك‌ئ به‌ ك‌نی‌یه (!!)

(٣) مکرر - تقدم في المجلد الرابع. تسلسل/٧٩ رقم: ٣/٢٠٥٧.

١٨- سووره‌تی فاطیر

(مه‌کیه ج‌لو پیتج نایه‌ته)

سورة فاطر (مکیة، وهي خمس وأربعون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٥٨٠٤- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) أَنَّهُ قَالَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ {ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ يُاذِنُ اللَّهُ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ} قَالَ: «هَؤُلَاءِ كُلُّهُمْ بِمَنْزِلَةِ وَاحِدَةٍ وَكُلُّهُمْ فِي الْجَنَّةِ». رواه الترمذي. نَسَّالَ اللَّهُ حَسَنَ التَّوْفِيقِ، آمِينَ^(١).

ئه‌بو سه‌عیدی خودری (خودای ئا‌ رازی ب‌ن) گو‌تی: له‌بارهی ئه‌م ئایه‌ته‌وه {ثم اورثنا} هه‌تا {فضل الكبير} (٣٢/٣٥) هه‌زه‌ت (درو‌دی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمو‌وی: ئه‌مانه (هه‌رچه‌ند هه‌ر تاقمه‌ی به‌پیی کرده‌وه‌ی خو‌ی پله‌ی به‌رزه یا نزمه به‌لام) هه‌مو‌یان وان له‌یه‌ک پایه‌دا، که‌پایه‌ی شادبو‌ونه به‌ به‌ه‌شت! (ت- به‌سه‌ندیکی غه‌ریب).

مه‌به‌ست له‌ ئایه‌ته‌که‌ش ئه‌مه‌یه: که‌لی ئیسلام که‌ که‌لی په‌سه‌ندکرا‌وی خودایه، که‌ خودا قورئانی پ‌ی خه‌لات کردو‌ون ده‌بن به‌ س‌ی به‌شه‌وه: باش‌و ماما‌وه‌ندی و خراپ، وه‌لی هه‌رس‌ی به‌شه‌که‌ مادام ئیسلامن ئه‌ه‌لی نه‌ج‌اتن.

١٩- سووره‌تی یاسین

(له‌سووره‌ته مه‌کیه‌کانه، هه‌شتاو دوو نایه‌ته)

سورة يس (مکیة، وهي ثنتان وثمانون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٥٩٠٤- → (ب/١ ز/١١٤ ل/٣٤٦ ف/٢٢)^(١).

^(١) رواه الترمذي بسند غريب (شرحه).

^(١) تقدم في المجلد الأول. تسلسل/ ١١٤ رقم: ٦٨٦/١٢.

لیڤه‌دا ده‌فه‌رموئ ئه‌م ئایه‌ته به‌م بۆنه‌یه‌وه هاته خواره‌وه که ده‌فه‌رموئ: {إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ} (١٢/٣٦) واته: ئی‌مه ئه‌و که‌سه‌ین، که هه‌موو کاریکی له لانا‌سانه، مردوو زیندوو ده‌که‌ینه‌وه یه‌ک به‌یه‌ک، وه‌هه‌رچی‌یان کردوو، که‌م و زۆر، باش و خراپ، هه‌موومان نووسیوه، شوینه‌واریان له‌پاش خویان به‌جی‌مابی ئه‌ویشمان نووسیوه.

٤٠٦ - عَنْ أَبِي ذَرٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي الْمَسْجِدِ عِنْدَ غُرُوبِ الشَّمْسِ فَقَالَ: «يَا أَبَا ذَرٍّ أَتَدْرِي أَيْنَ تَغْرُبُ الشَّمْسُ؟» قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: «فَإِنَّهَا تَذْهَبُ حَتَّى تَسْجُدَ تَحْتَ الْعَرْشِ، فَتَسْتَأْذِنُ فَيُؤْذَنُ لَهَا، وَيُوشِكُ أَنْ تَسْجُدَ فَلَا يَقْبَلُ مِنْهَا، وَتَسْتَأْذِنُ فَلَا يُؤْذَنُ لَهَا فَيَقَالُ لَهَا: ارْجِعِي مِنْ حَيْثُ جِئْتِ فَتَطْلُعْ مِنْ مَغْرِبِهَا فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: (وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ)» رواه البخاري والترمذي^(٢).

ئه‌بو ذه‌ر (خودای ئی‌زازی بێ) گوئی: له‌کاتی ئاوابوونی روژدا، له‌مزگه‌وت بووم، له‌خزمه‌تی چه‌زه‌تدا (درو‌دی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: ئه‌ی ئه‌بو ذه‌ر! ده‌زانی که خۆر له‌کوی ئاوا ده‌بی؟ گوتم: خوداو پی‌غه‌مبه‌ری خودا باش ده‌زانن، فه‌رمووی: ئه‌م خۆره هه‌روا ده‌پوات، هه‌موو روژی ئه‌مه ئیشیه‌تی ده‌چی‌ت له‌ژێر عه‌رشا کو‌رنووش و نووچ ده‌باو داوا ده‌کاته‌وه له‌خودا که دی‌سانه‌وه ری‌گه‌ی پی‌ بداته‌وه تا له‌شوینی خۆیه‌وه جاریکی تریش هه‌لبی‌ته‌وه، هه‌ر له‌کو‌رنووشدا ده‌بی خودا ری‌گه‌ی پی‌ ده‌داو سه‌رله‌نوئ، وه‌ک جاری جاران له‌شوینی خۆیه‌وه هه‌ل دی‌ته‌وه به‌لام ها‌کا ئه‌و روژه‌هات که خۆر ده‌چی وه‌ک جاران کو‌رنووش ده‌باو لی‌ی قه‌بوول نا‌کری و داوای رو‌خصه‌ت ده‌کا وه‌ک جاران له‌شوینی خۆیه‌وه هه‌ل بی‌ته‌وه خودا ری‌گه‌ی ئه‌وه‌ی پی‌ ناداو ده‌فه‌رموئ پی‌ی: به‌سه‌ر شوینی خۆتا پێ‌ک بگه‌ڕی‌ه‌وه

دواوه، له وشوینەوه هەلبێ کەلێی ئاواووی! ئیتر خۆر لەخۆرئاواوه هەل دێ، مەبەست ئەمەیه لەو فەرموودەی خودایە کە دەفەرموێ: {وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ} (٣٨/٣٦) واتە: خۆر لەسەر ئەم یاسای هاتوچۆی خۆیه هەموو رۆژی بەرێک و پێکی دێ و دەچێ و لەخۆرئاواوه هەل دێ و لەخۆرئاواوه ئاوا دەبێ (ب/ت). لێرەدا عەرزە ئەمەیه: مامۆستا مەلا پەشید (پەرگۆپی پیرۆزی لە نووری قورئان و نووری حەدیثی پیڤەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) بێ) لە ئەشراف و فیتەن، لە بەرگی سییەمی مەجموع و لێبە حەرینە کەیدا، بە جوانی ڕاڤە ی ئەم فەرموودەیه و ئەم ئایەتە ی پوون کردۆتەوه.

دانەری تاجیش (تاجی نووری خودای لەسەرکری) لێرەدا لەشەرە کەدا دەفەرموێ: (وفي رواية: سألت رسول الله (صلى الله عليه وسلم) عن هذه الآية: فقال: مستقرها تحت العرش، هذا ما قالوه. وفي النفس منه شيء، فان الشمس في السماء الرابعة والعرش أعظم مخلوق، يعلو الملك والملكوت، ولكننا نؤمن بهذا، ونفوض امره الى الله ورسوله (صلى الله تعالى عليه وسلم) واتە: لەگێڕانەوه یە کە: دەلێ: لە حەزەرەم پرسی مەبەستی ئەم ئایەتە چیه؟ فەرمووی: جێگە ستاری گۆی خۆر (واتە: قورسی رۆژ) لە ژێر عەرشدایە (موسلیم).

دانەر پای خۆی (کەبۆنی پەخنە ی لێ دێ لەم رێوایەتە) ئاوا دەردەبێ: ئەمە ی گوترا فەرموودە ی پێشینانە بۆ ئەم فەرمايشته، بەلام دل بەمە ئاوا ناخواتەوه، چونکە گۆی خۆر لەناو ئاسمانی چوارەمدایە و عەرش و بارەگای خودا لەهەموو شتیکی دروسکراو گەورەترە و لەسەر و هەموو مۆلک و مەلەکووتەوهیه، دە ی چۆن خۆر لە ژێر عەرشایە، لە سەر و خۆرەوه سێ ئاسمانی تر هەیه، کورسی هەیه، بەلام هەر چۆن بێ ئێمە بەقسە ی ئەو زاتانە باوەر دەکەین و کاروباری خۆمان دەسپێرین بەخودا و بەپیڤەمبەری خودا. مەبەستی دانەر ئەمەیه: ئێمە بەفەرمايشتی دین پتر متمانەمان هەیه تا بەچاو و هۆشی خۆمان!

مەبەستم ئەمەيە كە خوينەرى ھيژا دۇنيا بى، كە زاناكان شت نىيە
چارىيان بۆ دانە نابى، فەرمايشتەكەى كە مامۇستا مەلا رەشىد خالىكى
كەلى گىرنگى تىايە كە دەفەرموى: حوكەماى ئىستە ئىنكارى
ئاسمانەكان ئەكەن، ئاسمانىيان لەلا نىيە، چونكى تەماسىيان ناكەن،
ئاسمانەكانىش ئەوئەندە لەطيفن لەھەوا لەطيف ترن بەچاوو دووربىن
نەيان بىنيوہ! تەماشاي دووپەرە لەمەپىيش بكة:

(ياسين تەواو بوو، صافات باى بايان)

دەدەن، نامادەن بۆ كارو حالىيان:

نەى گەورە شارى ھىلانەى تاوان!

مۆلەى لى داوى دەرەندەى كىوان!!

بەنووكى قەلەم، بەجوولەى لىوان

شارى دەكەيتە خۆراكى دىوان!!

نۆرەى نىمەيە ژىرەو ژوورتان كەين

پەھەنەى ناخى ناو تەنوورتان كەين

بەقاوالتوونى ناكى سوورتان كەين

يا بە خۆراكى مارو سوورتان كەين!!^(*)

(x) ئەم شىعرانە بەھۆى كىمىيابارانى ھەلەبجەوہ گوتراوہ، رەقابەى بەغدا، مېزووہكەو چەن
دېرېكى لى لا بردووہ، وەك لەجەنابى (مامۇستا شىخ محمد عەلى ھەرمداغى) م بىستووہ،
كتىبەكانى مەن ئەوہى لەبەغدا چاپ دەكران، رەقابە دەمىدان بە (شوكر مصطفى) و (جەمىل
رؤبەييانى) بۆ تەماشاكردنىيان، ئەوانىش خوا ھەقە ئەوہى بۆنى دۆى رۆيم و بەعسى لى
بەتەبەيە (حذفىيان) دەكرد. سوپاس بۆخودا كەنەم تەنباہ ھاتە دى.

۲۰- سوورده‌ی صافات

(مه‌کییه، سه‌دو هه‌شتاو دوو نایه‌ته)

سورة الصافات (مکیة، وهي مائة واثنان وثمانون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۰۶۱- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «مَنْ دَاعٍ دَعَا إِلَى شَيْءٍ إِلَّا كَانَ مَوْقُوفًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا زِمًا لَهُ لَا يُفَارِقُهُ وَإِنْ دَعَا رَجُلٌ رَجُلًا». ثُمَّ قَرَأَ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى: {وَقَفُّهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ} ^(۱).

ئه‌نه‌سی کۆپی مالیک (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: ههر بانگه‌هری خه‌لک بانگ بکا بۆ په‌رستنی ههر شتی، له‌روژی قیامه‌تدا ئه‌وشته په‌رستراوه راده‌وه‌ستینری و ئه‌و بانگه‌هره ده‌لکی پییه‌وه و لئی جوئی نابیته‌وه، ته‌نانه‌ت ئه‌گهر پیاوی له‌دنیا‌دا پیاوی‌تر به‌رستنی له‌روژی قیامه‌تدا ده‌لکی پییه‌وه و لئی جیا نابیته‌وه! ئه‌وجا ئه‌م گوته پیروزه‌ی خوای گه‌وره‌ی خوینده‌وه: {وَقَفُّهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ، مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ} (۳۷/۲۴-۲۵) واته: جا خودا فهرمان ده‌دا به‌فریشه‌کان و ده‌فه‌رمویتی: ئه‌و کافره سته‌مکارانه‌ خۆیان و هاوینه‌کانیان له‌بتپه‌رسته‌کان گرد بکه‌نه‌وه و له‌گه‌ل ئه‌و بتانه‌دا که ده‌یانپه‌رستن و گوئیان به‌خودا نه‌ده‌دا، جا ریگه‌ی دۆزه‌خیا نیشان بده‌ن و رایان بگرن، به‌پاستی ئه‌وانه به‌ر پرسیاران و پرسیاریان لئ ده‌کری. ئه‌وه چیتانه بۆ وه‌کوو جیهان پشته‌ی یه‌کتری ناگرن و ئاوا سه‌ر شوپۆ کزو داماون؟ (ت-سه‌نه‌ده‌که‌ی غه‌ریبه).

۴۰۶۲- عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) فِي قَوْلِ اللَّهِ {وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ} قَالَ «حَامٌ وَسَامٌ وَيَافِثٌ». رواهما الترمذي ^(۲).

^(۱) رواه الترمذي بسند غريب (شرحه).

^(۲) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

سه‌مووره (خودای ئا رازی بئ) گوتی: له‌بارهی ئەم ئایه‌ته‌وه: {وَجَعَلْنَا دُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ} (٧٧/٣٧) واته: ته‌نیا نه‌وه‌و وه‌چه‌ی نوو‌حمان له‌سه‌ر زه‌ویدا هێشته‌وه‌ گوتی: چه‌زهره‌ت (دروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: نه‌وه‌که‌ی ئەم سێ کوپه‌ی بوون: حام و سام و یافیت، ئیتر له‌وانه‌وه‌ی هه‌رچی مرو‌ف بوو که‌وتوو‌نه‌ته‌وه‌ (ت-س/ح).

٤٠٦٣- له‌پیشه‌وه‌ په‌ت بوو، فه‌رمووده‌ی ژماره‌ سێ، له‌سه‌ر باسی (فضل العرب والحجاز)^(٣).

٤٠٦٤- ئایه‌ته‌که‌و فه‌رمووده‌که‌ له‌ (کتاب النبوة) دا پابورد له‌سه‌ر باسی (یونس وزکریا صلی الله علیهما وسلم) دا^(٤).

٤٠٦٥- قَالَ أَبِي بِنِ كَعْبٍ (رضی الله عنه) سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه وسلم) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى (وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ) قَالَ «عِشْرُونَ أَلْفًا». رواه الترمذي بسند غريب^(٥).

ئوبه‌یی کوپه‌ی که‌عب (خودای ئا رازی بئ) گوتی: بو‌ئهم ئایه‌ته‌: {وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ} (١٤٧/٣٧) له‌ چه‌زهره‌تم پرسی: خودا ده‌فه‌رمو‌ی یوونس پی‌غه‌مبه‌رم په‌وانه‌ کرد بو‌ سه‌رگه‌لی که‌ ژماره‌یان سه‌ده‌زار که‌س بوون و به‌لکوو له‌و ژماره‌یش زیاتر بوون، ئایا ئەو زیاده‌یه‌ چه‌ند بووه‌؟ فه‌رمووی: (بیست هه‌زار بوو!).

صافات و صادو زومه‌رو موتمین

بوونه‌ته‌ مایه‌ی خو‌ش‌ی هه‌ردوو ئین

بو‌ نافرته‌تی باش، بو‌ پیاو‌ی به‌دین

بو‌ نیه‌شه‌، نه‌گه‌ر خواناس و مه‌ردین

(٣) تقدم في المجلد الخامس. تسلسل/٧٠ رقم: ٢٥٦٠/٢.

(٤) تقدم في المجلد الرابع تسلسل ١٨ رقم: ٢٢١٥/٢.

(٥) حديث غريب عند الترمذي.

٢١- سووره‌تی (ص)

(له‌سووره‌ته مه‌که‌یه‌کانه، هه‌شتاو شه‌ش یا هه‌شتاو هه‌شت نایه‌ته)

سورة (ص) (مکیه وهی ست او ثمان وثمانون آیه)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٠٦٦- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضی الله عنهما) قَالَ مَرَضَ أَبُو طَالِبٍ فَجَاءَتْهُ قُرَيْشٌ وَجَاءَهُ النَّبِيُّ (صلی الله علیه وسلم) وَعِنْدَ أَبِي طَالِبٍ مَجْلِسُ رَجُلٍ وَاحِدٍ فَقَامَ أَبُو جَهْلٍ كَتَمَ يَمْنَعُهُ وَشَكَّوهُ إِلَى أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ يَا ابْنَ أَخِي مَا تُرِيدُ مِنْ قَوْمِكَ؟ قَالَ: «إِنِّي أُرِيدُ مِنْهُمْ كَلِمَةً وَاحِدَةً ثَدِينُ لَهُمْ بِهَا الْعَرَبُ وَكُودَى إِلَيْهِمُ الْعَجَمُ الْجَزِيَّةُ». فَقَالَ: كَلِمَةً وَاحِدَةً قَالَ: «كَلِمَةً وَاحِدَةً». فَقَالَ: كَلِمَةً وَاحِدَةً، يَا عَمَّ يَقُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ». فَقَالُوا إِلَهًا وَاحِدًا (مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ) قَالَ فَتَنَزَلَ فِيهِمُ الْقُرْآنُ (ص) وَالْقُرْآنُ ذِي الذِّكْرِ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ إِلَى قَوْلِهِ (مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ). رواه الترمذي^(١).

ئیبنو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بئی) گوئی: ئەبو تالیب نه‌خۆش بوو، گه‌وره‌ پیاوه‌کانی خێلی قورەیش دەسته‌ ده‌سته‌ ده‌چوون بۆلای بۆ سه‌رلێدانی و هه‌والپرسی. هه‌روا پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سه‌رین) چوو بۆلای بۆ هه‌والپرسی، له‌لای ئەبو تالیب دا جیگه‌ی دانیشتنی تاقه‌ زه‌لامی هه‌بوو، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) ویستی له‌و شوێنه‌ دا دانیشت، به‌لام ئەبو جه‌هل هه‌لسا که نه‌یهیلتی له‌وێ دابنیشتی! ئیتر کۆمه‌لانی قورەیش ده‌ستیان کرد به‌ سکا‌لای حا‌لی خویان، له‌لای ئەبو تالیب، له‌ده‌ست پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) که برا‌زیه‌تی، ئەبو تالیب گوئی: ئە‌ی برا‌زای خۆم تۆ چیت ده‌وێ له‌هۆزی خۆت؟ دا‌وای چی له‌م خ‌زمانه‌ ده‌که‌ی؟ فه‌رمووی: من تاقه‌یه‌ک وشه‌م له‌وان ده‌وێ، که‌ده‌بێ به‌کللی پیرۆزی، که‌به‌هۆی ئەو تاقه‌ وشه‌یه‌وه هه‌رچی عه‌ره‌ب هه‌یه‌ ملکه‌چ ده‌بن بۆیان و عه‌جه‌م و غه‌یری عه‌ره‌بیش سه‌ره‌انه‌یان پێ ده‌ده‌ن! ئەبو تالیب

^(١) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

گوئی: تاقه‌یک ووشه نهو تاقه ووشه‌یه چیه که ده‌بی به‌سهرمایه‌ی نه هه‌موو خیر و بیره؟ فه‌رمووی: به‌لئ! نه‌ی مامی خوّم! تاقه یه‌ک ووشه‌م ده‌وی لییان نه‌وه‌یه که بلّین: (لا إله إلا الله) نه‌وانیش گوئیان: تاقه یه‌ک خودا!! قسه‌ی واشتیکی تازه قه‌للایه‌و له‌م چه‌رخه دواییه‌دا نه‌مان بیستوو، نه‌مه ببئ و نه‌بی درؤو ده‌له‌سه‌یه‌و هیچی تر، جا له‌شانی نه‌وانه‌دا نه‌م نایه‌تانه هاتنه خواره‌وه {ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ، بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ} هه‌تا ده‌گاته: {مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ}. (ت-س/ح).

۴۰۶۷- → (ب/۱ ز/۱۱۸ ل/۳۶۰ ف/۱۵) (۲).

۴۰۶۸- → (ب/۱ ز/۴۴ ل/۱۸۸ ف/۱ + ب/۱ ز/۱۲۲ ل/۳۷۲ ف/۶) (۳).

۴۰۶۹- قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ (رضی الله عنه)، يَا أَيُّهَا النَّاسُ مَنْ عَلِمَ شَيْئًا فَلْيَقُلْ بِهِ، وَمَنْ لَمْ يَعْلَمْ فَلْيَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ، فَإِنَّ مِنَ الْعِلْمِ أَنْ يَقُولَ لِمَا لَا يَعْلَمُ اللَّهُ أَعْلَمُ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِنَبِيِّهِ (صلى الله عليه وسلم) (قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ). رواه البخاري والترمذي (۴).

عبداللای کوپی مه‌سعوود (خودای ئی رازی بن) ده‌یگوت: نه‌ی موسولمانینه! نه‌وه‌ی شتی ده‌زانی بابیلئ و نه‌ترسئ و به‌پیئ پله‌ی زانینی خو‌ی حوکی پی بکا، وه نه‌وه‌ی که شتی نازانی با بلئ: نازانم، خودا خو‌ی نه‌مه باشت ده‌زانی، چونکه نه‌گهر که سئ شتی نه‌زانی و ناوا بلئ، نه‌م قسه‌یه‌ش به‌شیکه له‌زانین چونکه: نه‌زان نه‌و که سه‌یه که به‌غه‌له‌ت فه‌تو‌ابداو شتی نه‌زانی و بلئ ده‌یزانم خودا له‌م باره‌یه‌وه

(۲) تقدم في المجلد الأول. تسلسل ۱۸/ برقم: ۷۲۰/۱۵.

(۳) تقدم في المجلد الأول. تسلسل ۴۴/ برقم: ۳۳۷/۱.

(۴) بخاري. تفسير: ۴۸۰۹.

به پیغهمبهری خوی ده‌فهرمووی: {قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ} (٨٦/٣٨) (ب/ت).

خودا له (زومره)ی دووهه‌سی زومره

حه‌شربین له‌گه‌ل نۆسه‌نی سه‌روهه

٢٢- سووره‌نی زومره

(هه‌فتاو بینج نایه‌ته)

سورة الزمر (مکیة، الا بضع آیات وهي خمس وستون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٠٧٠- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ (رضي الله عنهما) قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ (ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ) قَالَ الزُّبَيْرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَكْرَهُ عَلَيْنَا الْخُصُومَةَ بَعْدَ الَّذِي كَانَتْ بَيْنَنَا فِي الدُّنْيَا قَالَ «نَعَمْ». فَقَالَ إِنَّ الْأَمْرَ إِذَا لَشَدِيدٌ. رواه الترمذي^(١).
کاتئ ئەم نایه‌ته هاته‌ خواره‌وه: {ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ} (٣٩/٣١).
تۆونه‌وان له‌روژی قیامه‌تدا له‌ حوزووری خودای خۆتان ده‌هه‌ستو و ده‌بن به‌ده‌مه‌ قال و به‌به‌ره‌کانی‌تان، تۆ ده‌لئیی من ئەرکی سه‌رشانی خۆم به‌جئ هیناوه‌ نه‌وانیش ده‌لئین حاشا هیچی به‌ئیمه‌ پانه‌گه‌یانده‌وه. عه‌بدوللای کوپی زوبه‌یر (خودای ئی زازی بن) گوئی: ئەی پیغهمبهری خودا! ئایا جارێکی تریش له‌قیامه‌تدا ناکۆکی و به‌به‌ره‌هه‌کانی پوو ده‌داته‌وه‌ له‌نیوانی ئیمه‌ و نه‌واندا، له‌پاش ئەمه‌ی که‌ له‌جیهاندا پوو داوه‌ له‌نیوانماندا؟ فه‌رمووی: به‌لئ. گوئی: وادیاره‌ ئیشه‌که‌ گه‌لئ دشوارو ناهه‌موارو سه‌خته‌ (ت-س/ح) مامۆستای مه‌زن، مامۆستا مه‌لا عه‌بدولکه‌ریم، خودا پایه‌دار تری بکا، له‌ته‌فسیری نامی زیڤیندا، ئەم پرسته‌یه‌ی دوایی ئاوا ته‌رجه‌مه‌ کردوه: قال: نعم، فقال: ان الامر انن لشديد: ئەویش فه‌رمووی: کاتئ ئەوه‌ پووئه‌دا کاری

^(١) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

ئادەمیزاد لەو رۆژەدا دشوارو ناھەموارە. جا نازانم ئەمە پێواوەتیکی تری ئەم
 ھەدیثە، یا ھەمان ھەدیثە و مەقوولی ھەردوو (قال) ھەکە ی بەفەرماشتی
 ھەزەرت داناو، بەلام من بەبیری خۆم وا دەزانم مەقوولی (قال) ھی دووھم
 عەبدوللّا بئ ئەک ھەزەرت. (وەرگێڕ)

۴۰۷۱ - → (لەتەفسیری سوورەتی نیسادا پابوورد، فەرموودە ی
 ھەقدەھەم). لەگێڕانەو ھی ئێرەدا ئاوا یە: ئیبنو عەبباس (خودایان ئی رازی بئ)
 گوئی: گەلئ لەبێرستەکان، خەلکیکی زۆریان کوشتبوو، وەزیناو
 داوینپیسێ زۆریان کردبوو، جا بەپێی خوێان ھاتنە لای پێاھەمەر (دروودی خودای
 لەسەرب) گوئیان: ئەمە ی تۆ دەلیلیت و خەلک بانگ دەکە ی بۆی شتیکی زۆر
 جوان و شیرینە، بەلام خۆت دەزانی ئیمە حالەکەمان وایە، جا ئایا ئەم کردووە
 خراپانە کە ئیمە کردوومانە، کەفھارەت و بریتی و پاکبوونەو ھیان بۆھە یە یانا؟
 جا بەم بۆنە یەو ھەم ئایەتە دابەزی: {وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا
 يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ} ھەروەھا ئەم ئایەتە ی تریش
 دابەزی: {قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ
 يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا} (۵۲/۳۹) واتە: ئە ی موحەممەد! ئە ی خۆشەو یست!
 بفرموو بەبەندەگانی من لەسەر زمانی خۆم: ئە ی بەندە یینە! ئە ی ئەو
 کەسانە ی کەستەم و تاوانیکی زۆرتان کردووە و باری دواپۆژی خۆتان گران و
 دژوار کردووە، ئائومید مەبن لە پەحمەتی خودا، ئەگەر ئێو ھە پراستی پوو
 لەخوداکەن و خۆتان فەردەنە قاپی ئەوپاشا گەورە یە ئەو ییش
 لەھەموو تاوانە کانتان خۆش دەبئ. (بوخاری - ھەزار پەحمەت لەگۆپی
 نازداری)^(۲)

۴۰۷۲ - وللترمذي: قَرَأَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم): {وَلَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ
 إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ}. وَلَا يَبَالِي.^(۳)

(۲) تقدم برقم: ۳۷۹۵/۱. مجلد سادس. تسلسل/۵.

(۳) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

تیرمیزی (خودای ئی رازی بئ) به سه نه دیکی چه سه نه ده گپیترته وه: جاری
 چه زهت (دروودی خودای له سه ربین) ئەم ئایه ته ی خوینده وه: {لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ
 اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا} هیوا بر او مه بن له پهرحه ته ی خودای
 میهره بان، به راستی خودای گه وره، ئەگه ر خواستی هه بی له هه موو
 گونا هئ خووش ده بی. جا پیغه مبه ر (دروودی خودای له سه ربین) به شوین
 خویندنه وه ی ئەم ئایه ته پیرو زه دا فه رمووی: وه هه ر باکیشی نییه! (ت-
 س/ح).

٤٠٧٣- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رضی الله عنه) قَالَ جَاءَ خَبَرٌ مِنَ الْأَخْبَارِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ
 (صلی الله علیه وسلم) فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ، إِنَّا نَجِدُ أَنَّ اللَّهَ يَجْعَلُ السَّمَوَاتِ عَلَى إِصْبَعٍ
 وَالْأَرْضِينَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالشَّجَرَ عَلَى إِصْبَعٍ، وَالنَّمَاءَ وَالْثَرَى عَلَى إِصْبَعٍ، وَسَائِرَ
 الْخَلَائِقِ عَلَى إِصْبَعٍ، فَيَقُولُ أَنَا الْمَلِكُ. فَضَحِكَ النَّبِيُّ (صلی الله علیه وسلم) حَتَّى بَدَتْ
 نَوَاجِذُهُ تَصْدِيقًا لِقَوْلِ الْخَبَرِ ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه وسلم) (وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ
 قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ). رواه الشيخان والترمذي^(٤).

عه بدوللا (خودای ئی رازی بئ) گوئی: یه کئ له زانا گه وره کانی جووله که هاته
 لای پیغه مبه ر (دروودی خودای له سه ربین) گوئی: ئەه ی موچه ممه دا! له ته وراتی ئیمه دا
 هه یه: که خودا له روژی قیامه تدا ئاسمانه کان داده ئی له سه ر په نجه یئ و
 زه وییه کان داده ئی له سه ر په نجه یئ و دارو دره خت داده ئی له سه ر په نجه یئ و
 ئاوو خاک داده ئی له سه ر په نجه یئ و هه موو دروستکراوه کانی تریش داده ئی
 له سه ر په نجه یئ واته: بوونه وهر، سه رو خواری به ده ستی قودره تی وه ک توپی
 ده گری و نه وه جا بۆنواندن جهره و شان و شکوی خوئی و به یانی یه کتایی
 خوئی و بئ نموودی یادشاو قرا له کانی جیهان، ده فه رموی: پادشا هه ر خوّم
 پادشا کانی سه رزه مین و ناو جیهان کوان؟ له کوین؟

(٤) بخاری. تفسیر: ٤٨١١، ٧٤١٤، ٧٤١٥، ٧٤٥١، ٧٥١٣ = ١٦٨٩ تجرید ٤٨٢/٤ مسلم. صفات المنافقین: ٦٩٧٧

ترمذی. تفسیر القرآن: ٣٢٣٨.

پیغهمبه‌ریش (درویدی خودای لسه‌رین) بۆ پشستیوانی قسه‌ی مالوومه‌که وه‌ها
پیکه‌نی، ددانه‌پیشینه‌کانی وهرده‌که‌وتن، له‌پاشا‌ه‌زرت (درویدی خودای لسه‌رین)
ئه‌مئایه‌ته‌ی خوینده‌وه: (وما قدروا) هه‌تا (عما یشرکون) (ش/ت).

۴۰۷۴ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضی الله عنهما) قَالَ مَرَّ يَهُودِيٌّ بِالنَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم)
فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) «يَا يَهُودِيٌّ حَدِّثْنَا». فَقَالَ كَيْفَ تَقُولُ يَا أَبَا الْقَاسِمِ
إِذَا وَضَعَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ عَلَى ذِهِ وَالْأَرْضِينَ عَلَى ذِهِ وَالْمَاءَ عَلَى ذِهِ وَالْجِبَالَ عَلَى
ذِهِ وَسَائِرَ الْخَلْقِ عَلَى ذِهِ. وَأَشَارَ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الصَّلْتِ بِخَنْصَرِهِ أَوَّلًا ثُمَّ تَابَعَ
حَتَّى بَلَغَ الْإِنْهَامَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ}. رواه
الترمذي بسند صحيح^(۵).

ئیبینو‌عه‌یباس (خودایان فی رازی بن) گوتی: پیاویکی جووله‌که، له‌لای
پیغهمبه‌ره‌وه (درویدی خودای لسه‌رین) رابورد، فهرمووی: ئاده‌ی ئه‌ی جووه!
قسه‌مان بۆ بکه. گوتی: ئه‌ی باوکی قاسم! تۆ چی ده‌لییت بۆ ئه‌وکاته که
خودا ئاسمانه‌کان داده‌نی له‌سه‌ر ئه‌م په‌نجیه‌و زه‌وی داده‌نی له‌سه‌ر ئه‌م
په‌نجیه‌و ئاو داده‌نی له‌سه‌ر ئه‌م په‌نجیه‌و کیوه‌کان داده‌نی له‌سه‌ر ئه‌م
په‌نجیه‌و دروستکراوه‌کانی تریش داده‌نی له‌سه‌ر ئه‌م په‌نجیه‌و!
موحه‌مه‌دی کوپی سه‌لت له‌پیشدا، له‌یه‌که‌م ئیشاره‌ته‌وه له‌
په‌نجه‌تووته‌ی خۆیه‌وه ده‌ستی کرد به‌ژماردنی په‌نجه‌کانی و له‌گه‌ل هه‌ر
ئیشاره‌تی‌کا په‌نجیه‌کی خۆی به‌پرز دیاری ده‌کرد هه‌تا په‌نجه‌که‌له‌ی
خۆی واته: مه‌به‌ست له‌یه‌که‌م ئیشاره‌ت په‌نجه‌ تووته‌یه‌و له‌دووه‌م
ئیشاره‌ت براتووته‌یه‌و... تاد. جا خودای گه‌وره‌ ئه‌مه‌ی دابه‌زاند: {وما
قدروا الله} هه‌تا {یشرکون} (۶۷/۳۹) واته: شان و شکوی خودا گه‌ل
گه‌وره‌و مه‌زنه، ئه‌و کافره‌ دل و چاو کوژانه، وه‌ک پئویست بۆ و شیای

پێزی باره گای خوداوهندی بێ ئاوا قه درو پێزی نازانن، دلمردوو چووزانی سۆزو نه شق چیه و کویری زکماک چووزانی پهنگی پهنگین چیه، میثالێ بۆئه وهی ئیوه له گه وهی و دهسته لاتی خودا تی بگه نه مهیه: نه م زه وییه هه مووی، یه ک مووی که م نه بی له گه ل هه موو ناسمانه کانا، وه ک گوئی، هه لماتی، وایه له ناو چنگی خودادا، خودا پاک و بێ گهردو گه لێ گه وهیه و به دووره له م لاژگه لاژگی بته رستانه، که بریاری هاوه ل و کوپو کچ و هاوسه ری بۆ ده دن (ت-س/ص).

٤٠٧٤م- وللشیخین: «يَقْبُضُ اللَّهُ الْأَرْضَ، وَيَطْوِي السَّمَوَاتِ بِمِثْنِهِ، ثُمَّ يَقُولُ أَنَا الْمَلِكُ، أَتَيْنَ مُلُوكُ الْأَرْضِ»^(٦).

ئه بو هورهیره (خودای ئی زازی بێ) گوئی: له پێغه مبه رم (درووی خودای له سه رین) ژنه وت ده یفه رموو: خودا، له پوژی قیامه تا گووی زه وی ده کا به یه ک چنگ و ناسمانه کان به ده ستی راستی ده پێچیته وه ئه و جا ده فه رموی: پادشای بێ هاوشان هه ر خۆم، پادشاکانی زه وی له کوین (ش).

٤٠٧٥- (له باسی تهفسیری سووره تی ئیبراھیم رابوورد. ف/٤)^(٧).

قال الله تعالى: {وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ} →.

٤٠٧٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ «بَيْنَ النَّفْخَتَيْنِ أَرْبَعُونَ». قَالُوا: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَرْبَعُونَ يَوْمًا؟ قَالَ: أَيْتُ. قَالَ: أَرْبَعُونَ سَنَةً؟ قَالَ: أَيْتُ. قَالَ: أَرْبَعُونَ شَهْرًا؟ قَالَ: أَيْتُ، وَيَبْلَى كُلُّ شَيْءٍ مِنَ الْإِنْسَانِ إِلَّا عَجَبَ دَنِيهِ، فِيهِ يُرْكَبُ الْخَلْقُ. رواه الشيخان^(٨).

(٦) بخاري. رقائق: ٦٥١٩، ٧٢٨٢. مسلم. صفات المنافقين: ٦٩٨١.

(٧) تقدم برقم: ٢٩٣٦/٤ مجلد سادس تسلسل/١٥.

(٨) بخاري. تفسير: ٤٩٢٥. مسلم. فتن: ٧٢٤٠.

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) فەرمووی: لەم فوو تا ئەو فوو چلە! یاران گوتیان: ئەو ئەبو ھورەیرە! مەبەست لە ماوەی بەینی دوو فوووەکە کە مەشھوورن بە نەفخەتەین کە ئەم فەرموودەییە ئاماژەیی بۆدەکا چل رۆژ؟ گوتی: نازانم، گوتیان: ئەو مەبەست چل سائە؟ گوتی: نازانم، گوتیان: ئەو مەبەست چل مانگە، گوتی: نازانم چونکە من ژمێردراوەکەم لە حەزرت نەبیستوو کە چییە لەخۆمەو ناتوانم بپرێار بدم کە سائە، رۆژە، مانگە، حەفتەییە، چییە گوتی: حەزرت (دروودی خودای لەسەربێ) فەرمووشی: لەش و ئەندام و ھەموو پارچەکانی جەستەیی ئادەمیزادیش ھەمووی دەپزێ، نووکی بیخی جوچکەیی سمتی نەبی کە بەقەد دەنکی خەرتەلەیک دەبی لەویو فەریشتەکان بەفەرمانی خودا سەرلەنوێ ھەموو کەسێ وەک حاڵی ژیاڵی دروستی دەکەنەو (ش) لەپریوایەتیی شەرھەکەدا: دەلی: دەگیرنەو لەئێبنوعەبباس و حەسەنەو (رەزای خویان ئی بێ) کە پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) دەفەرموێ: بەینی دوو فوووەکان چل سائە، بەفووی یەکەم بەفەرمانی خودا ھەموو گیانداری دەمرێ، بەفووی دووەم بەفەرمانی خودا ھەموو مردوویی زیندوو دەبیئەو!

٤٠٧٧ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «كَيْفَ أَلْعَمُ وَقَدْ اتَّقَمَ صَاحِبُ الْقَرْنِ الْقَرْنَ وَحَتَّى جَنَّتَهُ وَأَصْفَى سَمْعَهُ يَنْتَظِرُ أَنْ يُؤْمَرَ أَنْ يَنْفُخَ فَيَنْفُخَ». قَالَ الْمُسْلِمُونَ: فَكَيْفَ نَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «قُولُوا: حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ، عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا».^(٩)

ئەبو سەعید (خودای ئی رازی بێ) گوتی: حەزرت (دروودی خودای لەسەربێ) فەرمووی: من چۆن خۆشی بکەم و رابویرم، لەکاتیکی کە ئیسرافیل، کە مەئمووری نەفخی صوورە، کە پەناکەیی ناو بە دەمیەو بە ھەر دوو لیوی گرتوویەتی و تەوێلی دانەواندوو و گوێی ھەلخستوو و چاوەنوارە

^(٩) رواه الترمذي وأبو داود بسندين صحيحين (شرحه).

که هه‌رده‌م فه‌رمانی پێ‌بکړی گورج فووی پیا بکاو کۆتایی به‌جیهان
بینی!! موسوڵمانه‌کانیش گوتیان: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ئه‌ی ئیمه‌ چی
بکه‌ین؟ فه‌رمووی: بَلَّيْن: (حسبنا الله ونعم الوكيل - على الله توكلنا)
(ت/د-س/ح).

٤٠٧٨ - وَسُئِلَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) عَنِ الصُّورِ فَقَالَ: «الصُّورُ قَرْنٌ يُنْفَخُ
فِيهِ». رواهما الترمذي وأبو داود^(١٠).

پرسیار کرا له پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سه‌رین): صوور چییه؟
فه‌رمووی: صوور شاخیکه وه‌ک ئه‌و بۆریه‌ی که‌سه‌ریان فووی پیا‌ده‌که‌ن
بۆ کۆ بوونه‌وه‌و بلاو بوونه‌وه‌ له‌پۆژی قیامه‌تا فووی پێ‌دا ده‌کړی. (ت/د-
س/ح).

(هونمین) دووناوه‌ زۆر سووره‌تی تر
هه‌یه‌تی چه‌ن ناو له‌یه‌کێ پتر،
به‌ فووی‌ن مردووین، به‌ فووی‌ن زیندووین
به‌بای خوا ده‌ژین که‌ر نه‌بوو مردووین
نهم هه‌موو به‌زم و سه‌یرو سه‌مايه
بناغه‌ی له‌سه‌ر پرسی هه‌وايه!!
سه‌رم ده‌رناچن له‌م کاره‌ خوايه!
بوون و نه‌بوونم گشت به‌ده‌ست بایه!!
تازهم زانیوه‌ که‌من شی‌ری بام
په‌پوله‌ پایزه‌ی ده‌می ره‌شه‌ بام
په‌پوله‌ پایزه‌ی ده‌می ره‌شه‌ با
مه‌ر خوا بزانی، با بۆ کویت ده‌با

^(١٠) رواه الترمذي وأبو داود بسندین صحیحین (شرحه).

٢٣- سوورەتی مومنین

(پێنشی دەکووتری سوورەتی غافیر - مەکیه ٨٥ نایەتە)

سورة المؤمن (مکیه، وهي خمس وثمانون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٠٧٩- سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ (رضی اللہ عنہ) عَنْ أَشَدِّ مَا صَنَعَهُ الْمُشْرِكُونَ
بِرَسُولِ اللَّهِ (صلی اللہ علیہ وسلم) فَقَالَ: بَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ (صلی اللہ علیہ وسلم) يُصَلِّي بِقِنَاءِ
الْكَعْبَةِ، إِذْ أَقْبَلَ عُقْبَةُ بْنُ أَبِي مُعَيْطٍ، فَأَخَذَ بِمَنْكِبِ رَسُولِ اللَّهِ (صلی اللہ علیہ وسلم)
وَلَوَّى ثَوْبَهُ فِي عُنُقِهِ فَخَنَّقَهُ خَنَقًا شَدِيدًا، فَأَقْبَلَ أَبُو بَكْرٍ فَأَخَذَ بِمَنْكِبِهِ، وَدَفَعَ عَنْ
رَسُولِ اللَّهِ (صلی اللہ علیہ وسلم) وَقَالَ (أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ). رواه البخاري^(١).

له عەبدوللای کوپی عەمر (خودایان ئی رازی بێ) پرسیار کرا: ناخۆشتین شت کە
بپەرستەکان دەربارەدی پیاوێ مەبەر (دروودی خودای لەسەربێ) کردیان چی بوو؟ گوئی:
جاری، پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) لە حەوشەیی کە عەبدا نوێژی دەکرد، عوقبەیی
کوپی ئەبو موعەیط پەیدا بوو، سەر شانی پێغەمبەری گرت و جلەکی توند
لوول دا لە گەردنیاو تەواو تاساندی! ئەبو بەکریش هات قۆلێ عوتبەیی گرت و
لە کۆلێ پێغەمبەری کردەو و گوئی: {أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ} (٣٨/٤٩). واتە: لە سەرچی ئەم پیاوێ باشەییە دەکوژن؟ لە سەر
ئەو کە خودای راست و دروست بە خوای خۆی دەزانێ، وە بۆ دامەزراندن و
سەلماندنی داوای خۆی موعجیزەو بە لگە گەلێکی زۆر روشن و ئاشکرای
لە لایەنی خودای ئیووە پێ دراو، کە بە چاوی خۆتان دەیان بینن (ب).

٤٠٨٠- عَنْ الثُّعْمَانَ بْنِ بَشِيرٍ (رضی اللہ عنہ) عَنْ النَّبِيِّ (صلی اللہ علیہ وسلم) قَالَ:
«الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ». ثُمَّ قَرَأَ (وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ
يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ ذَاخِرِينَ). رواه الترمذي^(٢).

(١) بخاری. تفسیر: ٤٨١٥.

(٢) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

نوعمانی کوری به شیر (خودای ئی رازی بن) گوتی: پیغهمبه (درویدی خودای
 لسه رین) فهرمووی: دووعاو موشته ققاتی ووشه ی دووعا له قورئاندا
 به مه عنا عیبادهت و پهرستننه. جا چه زرهت (درویدی خودای لسه رین) بو
 سه لماندنی ئهم مه سه له یه، که دووعا به مه عنا عیبادهت، ئهم ئایه ته ی
 خوینده وه: {وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي
 سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ} (۶۰/۴۰) واته: په روه ردگاری ئیوه فهرموویه تی:
 هاوار له خۆم بکه، په نا هر په نای منه، په نای تر نییه، که واته نه گهر
 ئیوه په نا بو من بیئن و به نده یی ساغ بو من بکه، ئه و منیش دیم
 به هاوارتانه وه و په ناتان ددهم، وه لی ئه و بی هوش و گو شانیه ی که له بهر
 فیزو ده عیه زلی بیژ له به نده یی من ده که نه وه، ئه وانه زور به که ساسی و
 دامای سهری خویان شوپ ده که ن و ده چنه نا و گه وره کانی دوزه خه وه!
 (ت-س/ص).

(فصلت) واته: جیا جیا و سه ره به خۆ

نه که تی که ل- پی که ل، وه کو و گه نم و جو

واته: نامه یی دانار داناره

له فظی وه که مه عنا ی پیک و نازاره !!

۲۴- سووره تی (فصلت)

(مه کییه ۵۳ نایه ته)

سورة فصلت (مكية، وهي ثلاث وخمسون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۰۸۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنه) قَالَ: اجْتَمَعَ عِنْدَ ابْنَتِ قُرَشِيَّانَ وَتَقَفِي (أَوْ
 تَقَفِيَّانِ وَقُرَشِيَّ) كَثِيرَ شَحْمٍ بَطُونِهِمْ قَلِيلَةً فَقَهُ قُلُوبُهُمْ فَقَالَ أَحَدُهُمْ: أَتُرَوْنَ أَنَّ اللَّهَ
 يَسْمَعُ مَا نَقُولُ قَالَ الْآخَرُ: يَسْمَعُ إِنْ جَهَرْنَا وَلَا يَسْمَعُ إِنْ أَخْفَيْنَا. وَقَالَ الْآخَرُ: إِنْ
 كَانَ يَسْمَعُ إِذَا جَهَرْنَا فَإِنَّهُ يَسْمَعُ إِذَا أَخْفَيْنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ (وَمَا كُنْتُمْ

تَسْتَرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ) الْآيَةُ. رواه الشيخان والترمذي: (۱).

عبداللہ (خودای ن رازی بن) گوتی: لەلای بەیتا، دوو قورەیشی و یەك شەقەفی، یا دوو شەقەفی و یەك قورەیشی كۆدەبنەو، بەلەش قەبەو قەلەو و فیلەتەن، بەدل كەو دەن و نادان، یەكیكیان دەلی: ئایا ئیوہ لەو باوەرەدەكەن كە خودا گوئی لێیە، ئیمە چی دەلیین؟ یەكیكی تریان دەلی: ئەگەر بە دەنگی بەرز قسە بكەین دەبیستێ، بەلام ئەگەر بەپەنھانی قسەبكەین نایژنەوێ! ئەوی تریشیان دەلی: ئەگەر بەدەنگی بەرز قسەبكەین گوئی لێ بێ، بەپەنھانی قسەبكەین ھەر گوئی لێ دەبی، جا خودای گەرەومەزن ئەمە ی نارد: {وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِّمَّا تَعْمَلُونَ} (۲۲/۴۱). (ش/ت).

۲۵- سوورەتی شوورا

(لە سوورەتە مەکییەکانە ئەنیا چوار نایەتی نەبی، ۳۵ نایەتە)

سورة الشورى (مكية إلا أربع آيات وهي ثلاث وخمسون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۰۸۲- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رضي الله عنهما) قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) وَفِي يَدِهِ كِتَابَانِ فَقَالَ: «أَتَذَرُونَ مَا هَذَا الْكِتَابَانِ». فَقُلْنَا لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِلَّا أَنْ تُخْبِرَنَا. فَقَالَ لِلَّذِي فِي يَدِهِ الْيُمْنَى «هَذَا كِتَابٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ فِيهِ أَسْمَاءُ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَأَسْمَاءُ آبَائِهِمْ وَقَبَائِلِهِمْ ثُمَّ أُجْمِلَ عَلَى آخِرِهِمْ فَلَا يُزَادُ فِيهِمْ وَلَا يُنْقَصُ مِنْهُمْ أَبَدًا». ثُمَّ قَالَ لِلَّذِي فِي شِمَالِهِ: «هَذَا كِتَابٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ فِيهِ أَسْمَاءُ أَهْلِ النَّارِ وَأَسْمَاءُ آبَائِهِمْ وَقَبَائِلِهِمْ ثُمَّ أُجْمِلَ عَلَى آخِرِهِمْ فَلَا يُزَادُ فِيهِمْ وَلَا

(۱) بخاری. تفسیر: ۴۸۱۷، ۴۸۱۸، ۷۵۲۱. مسلم: صفات المنافقین: ۶۹۶۰. ترمذی. تفسیر القرآن: ۳۲۴۸.

يُنْقَضُ مِنْهُمْ أَبَدًا». فَقَالَ أَصْحَابُهُ فَفِيمَ الْعَمَلِ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ كَانَ أَمْرٌ قَدْ فُرِعَ مِنْهُ؟ فَقَالَ: «سَدُّوا وَقَارِبُوا فَإِنَّ صَاحِبَ الْجَنَّةِ يُخْتَمُ لَهُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَإِنْ عَمِلَ أَىَّ عَمَلٍ وَإِنَّ صَاحِبَ النَّارِ يُخْتَمُ لَهُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ وَإِنْ عَمِلَ أَىَّ عَمَلٍ». ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) بِيَدَيْهِ فَنَبَذَهُمَا ثُمَّ قَالَ: «فَرَعَ رَبُّكُمْ مِنَ الْعِبَادِ فَرِيقَ فِى الْجَنَّةِ وَفَرِيقَ فِى السَّعِيرِ». رواه الترمذی فی القدر^(١).

عەبدوللای کۆپی عەمر (خودایان ئی رازی بێ) گوئی: جارێ پیغه‌مبەر (دروودی خودای لەسەربێ) هات بو ناومان، دوو کتیبی بە دەستەوه بوو، فەرمووی: ئایا دەزانن کە ئەم دوو کتیبە چین؟ گوتمان: خەیر! ئەو پیغه‌مبەری خودا! مەگەر خۆت پێمان بفرموویت، ئەوجا حەزەرەت (دروودی خودای لەسەربێ) بە ونامە یەیان کە لە دەستی راستی دابوو فەرمووی: ئەمە یان نامە یە کە لە لایەنی خودای هەموو جیهانەوه، ناوی هەموو بەهەشتییەکانی تێدا یە، ناوی خۆیان و ناوی باو و پیریا و ناوی عیڵ و تیرە و ھۆزیا و یە ک بە یە ک تێدا یە، سەر تاپا دیاری کراون، هەتا هەتایە ھەر ئەوە ندە دەبن، نە کەم دەکەن و نە زۆر تر دەبن! وە بە ونامە شیان کە لە دەستی چەپی دابوو فەرمووی: ئەمە ی تری شیان نامە یە کە لە لایەنی خودای هەموو جیهانەوه، ناوی هەموو دۆزەخییەکانی تێدا یە، ناوی خۆیان و ناوی باو و پیریا و ناوی عیڵ و تیرە و ھۆزیا و یە ک بە یە ک تێدا یە، سەر تاپا دیاری کراون، هەتا هەتایە ھەر ئەوە ندە دەبن نە کەم دەکەن و نە زۆر دەبن یارانی ش عەرزیا و کرد: قوربا و کەوابێ و ھەر لە سەرەتا وە چارە نووسی هەموو کەسێ دیاری کرابێ کە بەهەشتییە، یا دۆزەخییە، ئیتر ئیئە بوچی خۆمان ماندوو بکەین و کارو کردەوه لە پای چی؟ فەرمووی (دروودی خودای لەسەربێ): کاری پاک و پوخت بکەن و بو کردنی چاکە کۆتایی مەکەن و چەندە ی لە دەستتان دێ ھەولێ باشە بدەن، لە راستی دا شتە کە خۆی ئاوا یە: ئەوە ی لە بنەرەتەوه بەبەهەشتی دانرابێ

(١) رواه الترمذی بسند صحیح (شرحه).

سہرہ نجام دہ گہریتہ وہ سہرکاری باش و خوداناسی، کہ نیشانہی ئہ وہیہ
خاوندہ کہی بہ ہشتیہ، ئیتر گریمان لہ وہو بہر ہر کاریکی کردبی کار
لہم سہرہ نجامہ ناکات، ہر وہا ئہ وہی لہ سہرہ تاوہ بہ ئہ ہلی دوزخ
لہ قہ لہم درابی، سہرہ نجام بادہ داتہ وہ بؤ سہرکاری خراب و بی شہرعی،
ئیترا لہ وہو بہر ہر کاریکی کردبی کار لہم سہرہ نجامہ ناپہ سہندہی
ناکات.

ئہ و جا حہ زرت (درویدی خودای لہ سہرین) ہر دوو دہستی خوئی
ہلئہ کاندو دوو کتیبہ کہی ہل داو فہرمووی: خودای پہرہ وردگاری
ئیوہ لہ میژوہ چارہ نووسی ہریہ کئی لہ ئیوہی دیاری کردوہو لہو
مہ سہلہیہ بؤتہ وہ. ئہ و جا بؤ پشتیوانی و راستی و دروستی
فہرموودہ کہی خوئی ئہم ئایہ تہی خویندہ وہ: {فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي
السَّعِيرِ} (۷/۴۲) واتہ: لہو رۆژہ دا تاقمی وان لہ بہہ شتاو، تاقمی وان
لہ ناو دوزخ! (ب-س/ص).

۴۰۸۳ - ئہم فہرموودہیہ لہ پیئشہ وہ رابورد، لہ باسی (مناقب اہل
البيت) دا فہرموودہی یہ کہم^(۲).

۴۰۸۴ - عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) «سَيِّئَةٌ
لَعْنَتُهُمْ لَعْنَهُمُ اللَّهُ وَكُلُّ نَبِيٍّ كَانَ: الزَّائِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَالْمُكَذِّبُ بِقَدْرِ اللَّهِ
وَالْمُتَسَلِّطُ بِالْجَبْرُوتِ لِيُعْزَّ بِذَلِكَ مَنْ أَذَلَّ اللَّهُ وَيُذِلَّ مَنْ أَعَزَّ اللَّهُ وَالْمُسْتَحِلُّ لِحَرَمِ
اللَّهِ وَالْمُسْتَحِلُّ مِنْ عِثْرَتِي مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَالتَّارِكُ لِسُنَّتِي»^(۳).

عائیشہ (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغہ مبہر (درویدی خودای لہ سہرین) فہرمووی:
ئہم شہش کہ سہہم من بہلہ عنہم کردوون و ہمہم خودا بہلہ عنہتی کردوون و
ہمہم ہموو پیغہ مبہری لہ پیئش مندا بہلہ عنہتی کردوون، یہ کہم ئہ وہی شتی

(۲) تقدم برقم: ۳۳۴۱/۱ مجلد خامس تسلسل/۱۶.

(۳) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

زیاد بکا، له‌نامه‌یین له‌نامه‌کانی خودا، دووم شه‌وی چاره‌نووسی خودایی به‌درو بزانئو برپای پی‌ی نه‌بی، سییه‌م شه‌و زه‌بر به‌ده‌سته‌ی که‌به‌زوری زوردای و به‌زه‌بری مله‌وری خوئی، خوئی ده‌سه‌پینئو شه‌و جا به‌که‌یفی خوئی شه‌وی خودا سه‌ری شه‌وی شوپ‌کردوو سووک و تپوئی کردوو شه‌و ده‌چئ سه‌ری شه‌و به‌رزده‌کاته‌وو پووی ده‌داتئ، وه شه‌و که‌سه‌ی که خودا سه‌ری شه‌وی به‌رزده‌وو کردوو شه‌و ده‌چئ سه‌ری شه‌و شه‌و ده‌کا و پووی ناداتئ و سووک و تروئی ده‌کا!!

چواره‌م شه‌و که‌سه‌ی که حه‌رامی خودا به‌ه‌لال ده‌زانئ!! پینجه‌م شه‌و که‌سه‌ی که زورو سته‌م له‌ئالوبه‌یتی من بکا و به‌پیی شه‌ریعه‌تی خودا ره‌فتیان ه‌گه‌ل نه‌کا، شه‌شه‌م شه‌و که‌سه‌ی ته‌رکی ریبازی من بکا! (ت-س/ص).
 ۴۰۸۵ - عَنْ أَبِي مُوسَى (رضي الله عنه) عَنْ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «لَا يُصِيبُ عَبْدًا نَكْبَةٌ فَمَا فَوْقَهَا أَوْ دُونَهَا إِلَّا بِذَنْبٍ وَمَا يَغْفُو اللَّهُ عَنْهُ أَكْثَرُ». قَالَ وَقَرَأَ (وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فِيمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ). رواه الترمذي^(۱).

شه‌بو مووسا (خودای ئی رازی بن) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: هه‌ر ئیش و نازاری (که‌م تا زور) که تووشی به‌نده‌یی ده‌بی به‌هوی گونا‌هه‌ویه، وه‌ئ شه‌وه‌نه‌بی که‌له‌سه‌ر هه‌موو گونا‌ه‌ئ خودا به‌نده‌ نازار بدا، به‌ئکوو شه‌و گونا‌هانه‌ی که‌خودا چاوپوشییان لی‌ده‌کا گه‌لی زورترن له‌و گونا‌هانه‌ی که خودا خاوه‌نه‌کانیان تووشی ئیش و نازارده‌کا. گوئی: جا هه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) خویندیه‌وه: {وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فِيمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ} (۳۰/۴۲) واته: هه‌ر نازارو به‌لایه‌کتان تووش ده‌بی و هه‌ر ناخوشییه‌کتان دیته‌ پئ به‌هوی کرده‌وی ناباری خوتانه‌ویه، که‌به‌ده‌ستی خوتان ده‌یکه‌ن، گه‌رچی خودا له‌زور کرده‌وی خراپیشتان چاو پووشی ده‌کا و ده‌بووری! (ت-سند غریب).

(۱) رواه الترمذي بسند غریب (شرحه).

قال الله تعالى: {وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَخْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيُّ حَكِيمٌ} (٥١/٤٢) →.

٤٠٨٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنْ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «مَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيٍّ إِلَّا قَدْ أُعْطِيَ مِنَ الْآيَاتِ مَا مِثْلُهُ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ، وَإِنَّمَا كَانَ الَّذِي أُوتِيَتْ وَخْيًا أَوْحَاهُ اللَّهُ إِلَيَّ فَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَكْثَرَهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ». رواه مسلم في الإيمان^(٥).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بێ) گوئی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) فەرمووی: ھەموو پیغەمبەرێ لەکاتی خۆیدا، نیشانە ی گەورە گەورە و موعجیزە یەکی وای پێ دراووە کە ئادەمیزادەکانی چەرخێ خۆی بەھۆی ئەو نیشانە و موعجیزانە و ئیمان و باوەڕیان پێ ھێناوە، وەڵێ ئەو موعجیزە یە کە خەڵات کراوە بەمن ئەم قورئانە یە، کەخودا بەوھە ی بۆی نارەووم بۆیە ئومیدم گەورە یە کە لەپۆژی قیامەتدا من لەھەموو پیغەمبەرەکانی تر ئۆمەت زۆر تری (م).

٢٦- سوورەتی زوخرۇف

(مەکە ییە ٨٩ نایەتە)

سورة الزخرف (مكية وهي تسع وثمانون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٠٨٧- عَنْ أَبِي أُمَامَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: «مَا ضَلَّ قَوْمٌ بَعْدَ هُدًى كَانُوا عَلَيْهِ إِلَّا أَوْتُوا الْجَدَلَ». ثُمَّ تَلَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) هَذِهِ الْآيَةَ (مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ). رواه الترمذي^(٦).

ئەبو ئومامە (خودای ئی رازی بێ) گوئی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) فەرمووی: ھەر گەلێ پیگە ی پاست بزرێکەن مسوگەر تووشی دەمبازی و

^(٥) مسلم. إيمان: ٢٨٣. بخاري. فضائل القرآن: ٤٩٨١، ٧٢٧٤ - تجريد/ ٤/ ٥٢٣ رقم: ١٧٢٢.

^(٦) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

هاوردو بردی قسه ده‌بن له‌پاشان دا پیغه‌مبه‌ر (برودی خودای له‌سیرین) ئەم
 ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه: {وَقَالُوا آلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ
 قَوْمٌ خَصِمُونَ} (ت-س/ص).

٤٠٨٨- ئەم فەرمووده‌یه له‌پیشه‌وه رابورد، له‌ته‌فسیری سووره‌تی
 ئەعراف دا، فەرمووده‌ی سییه‌م^(٢).

٢٧- سووره‌تی دوخان

(مه‌کیه ٥٧ ئایه‌ته)

سورة الدخان (مکیه، وهي سبع وخمسون آیه)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٠٨٩- له‌پیشه‌وه رابورد، له‌ته‌فسیری سووره‌تی یوسف دا،
 فەرمووده‌ی چواره‌م^(١).

٤٠٩٠- عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: «مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَلَهُ بَابَانِ بَابٌ يَصْنَعُهُ
 مِنْهُ عَمَلُهُ وَبَابٌ يَنْزِلُ مِنْهُ رِزْقُهُ فَإِذَا مَاتَ بَكَيًا عَلَيْهِ فَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ (فَمَا بَكَتْ
 عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنْظَرِينَ). رواه الترمذي^(٢).

ئەنەس (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (برودی خودای له‌سیرین)
 فەرمووی: هه‌موو موسوڵمانێ دوو ده‌رگای هه‌یه، کرده‌وه‌ی
 له‌ده‌رگایه‌کیانه‌وه سه‌رده‌که‌وی، پزق و رویشی له‌ ده‌رگاکیه‌ی تریانه‌وه
 دیته‌ خواره‌وه، کاتی ده‌مری هه‌ردوو ده‌رگاکیان بو‌ی ده‌گرین، ئەمه
 مه‌عنای ئەم فەرمايشته‌ی خودایه که ده‌فه‌رموی: {فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ
 وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنْظَرِينَ} (٢٩/٤٤) واته: هه‌رگیز ئاسمان و زه‌وی بو‌یان

^(٢) تقدم في المجلد السادس. تسلسل/٨ رقم: ٣٨٦٨/٣.

^(١) يقدم في المجلد السادس. تسلسل/١٣ رقم: ٣٩٢٩/٤.

^(٢) رواه الترمذي بسند غريب (شرحه).

نه‌گریان و مؤله‌تی ئه‌وه‌یشیان نه‌درا که فه‌وتانیان دوا بخری، چونکه
ئه‌مانه‌ پیاوی خراپ بوون، به‌لام مروّقی موسولمان هم ئاسمان بو
ده‌گری و هم زه‌وی. (ب-به‌سه‌ندیکی غه‌ریب).

دوخان وا له‌پیتش سووره‌ی (جاثیه)

(نه‌حقاف) ته‌په‌ی لم وه‌کوو ماسه‌یه

۲۸- سووره‌تی جاثیه

(له‌سووره‌ته مه‌کیه‌کانه ۳۷ نایه‌ته)

سورة الجاثية (مکیه، وهي سبع وثلاثون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۰۹۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنْ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «قَالَ اللَّهُ
عَزَّ وَجَلَّ: يُؤْذِنِي ابْنُ آدَمَ، يَسُبُّ الدَّهْرَ وَأَنَا الدَّهْرُ، يَسِدِّي الْأَمْرُ، أَقْلِبُ اللَّيْلَ
وَالنَّهَارَ». رواه البخاري^(۱).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین)
فه‌رمووی: خودای گه‌وره‌و سه‌روه‌ر ده‌فه‌رمووی: ئاده‌میزاد ئازاری من
ده‌دا، کاتی جنیو به‌چه‌رخ و گه‌ردوون ده‌دات وه‌کی ئه‌وه‌ که‌ه‌ست
به‌ئازاری ده‌کا ده‌لی: ئه‌ی فه‌له‌ک واوات لی بکری، یا ده‌لی: ئه‌ی
گه‌ردوونی چه‌پگه‌رد! گه‌ردوون، یا فه‌له‌ک، یا چه‌رخ هیچی به‌ده‌ست نییه،
ئه‌وه‌ی ئیوه‌ نیسه‌به‌تی ده‌ده‌ن له‌گه‌ردوون و ده‌لین گوایه‌ هه‌موو کارو بار
چه‌رخ و گه‌ردوون هه‌لی ده‌سووپینن ئه‌وه‌ وانیه، به‌لکوو من خۆم هه‌موو
شتی هه‌ل ده‌سووپینم، گه‌ردوون من دروستم کردووه، ئه‌وچی به‌ده‌سته،
هه‌موو کارو بار به‌ده‌ستی خۆمه، خۆم ئه‌م شه‌وو رۆژه‌ تاو تووی ده‌که‌م و
ده‌یانه‌ینم و ده‌یانبه‌م (بوخاری. په‌حمه‌ت له‌گۆری نازداری).

^(۱) بخاری. تفسیر: ۴۸۲۶.

٢٩- سوورده‌تی نه‌حقاف

(مه‌کیه، ٣٥ نایه‌ته)

سورة الاحقاف (مکیه، وهي خمس وثلاثون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٩٢، ٤- کان معاویة (رضی الله عنه) استعمل علی الحجاز مروان فخطب فجعل یدکرُ یزید بن معاویة، لکنی یبایع له بعد ایه، فقال له عبد الرحمن بن اُبی بکر شیتا، فقال خذوه. فدخل بیت عائشة فلم یقدروا { علیه } فقال مروان ان هذا الذی أنزل الله فیهِ (والذی قال لوالدیه أف لکمما أتعداننی أن اخرج) الآیه، فقالت عائشة من وراء الحجاب: ما أنزل الله فینا شیتا من القرآن إلا أن الله أنزل عذری. رواه البخاری^(١).

موعاوییه مه‌پروانی کردبوو به‌سه‌رداری ولاتی حیجان، مه‌پروان له خوتبه‌دا باسی یه‌زیدی کوپی موعاوییه‌ی بو‌خه‌لکه‌که ده‌کرد، مه‌تا له‌پاش باوکی په‌یمانی خه‌لافه‌ت بدری به‌وو نه‌و ببی به‌جینشین له‌جینگه‌ی بابی!

عه‌بدولره‌حمانی کوپی نه‌بویه‌کریش قسه‌یه‌کی له‌پرووی مه‌رواندا کرد گوتی: بوچی نه‌مه‌هیرقلییه‌ته، کوپ له‌شوینی بابی ببی به‌پاشا، یا پیغه‌مبه‌رایه‌تی و جینشینایه‌تییه، نه‌ی نه‌بویه‌کرو عومرو عوتمان نه‌مه‌یان بو‌نه‌کردو له‌جینگه‌ی خویان منالی خوئیانیان دانه‌نا؟ مه‌پروان گوتی: ناده‌ی بیگرن! نه‌وپره‌حمانیش خوی کرد به‌مالی عائیشه‌ی خوشکی دا، نیتر پییان نه‌ویرا، جا مه‌پروان گوتی: نه‌م نایه‌ته ده‌رباره‌ی نه‌م عه‌بدوپره‌حمانه‌هاته‌خواره‌وه‌که‌ده‌فه‌رموی: { وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ افْ لَكُمْما أتعداننی أن اخرجَ وَقَدْ خَلَّتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي وَهُمَا يَسْتَفِغِيَانِ اللَّهَ وَبَلَكَ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ } (١٧/٤٦) واته: به‌دبه‌ختی

(١) بخاری. تفسیر: ٤٨٢٧.

وا هیه که‌دایک و باوکی ته‌می خیری ده‌کن و پیی ده‌لین: خانه خراب!
 باوه‌رو ئیمان بینه، به‌راستی به‌لینی خودا راسته، که‌چی نه‌و له‌پروویانا
 هه‌لده‌ گه‌رپته‌وه‌و ده‌لی: ئۆه! له‌ ده‌ست ئیوه! نه‌م قسه‌ پ‌رو پ‌وچه‌ چیه
 که‌ ئیوه‌ ده‌یکه‌ن، که‌ گوايه‌ من له‌ پاش مردن زیندوو ده‌کریمه‌وه‌و له‌گۆر
 دهرم ده‌که‌ن و ده‌مبه‌ن بۆ چه‌شرو لی‌پرسینه‌وه‌، نه‌مه‌ی ئیوه‌ ده‌لین کۆنه‌و
 قسه‌ی نه‌م‌رو نییه‌، هه‌ر نه‌فسانه‌ کۆنه‌که‌ی پی‌شینانه‌و ده‌لیننه‌وه‌،
 ساله‌های ساله‌ نه‌و خه‌لکه‌ دین و ده‌مرن و گوم ده‌بن، نه‌ی کوا بویه‌کن
 نه‌گه‌رایه‌وه‌ دواوه‌!!

عائیشه‌یش که‌له‌پشتی په‌رده‌وه‌ بوو به‌ مه‌روانی گوت درۆده‌که‌ی
 خودا له‌باره‌ی ئیمه‌وه‌ که‌ که‌سوکاری نه‌بوه‌کری سه‌دیقین هیچ شتیکی
 واکه‌بوونی خراپی ئیمه‌ی لی بئ له‌قورئاندا نه‌یناردۆته‌وه‌ خواره‌وه‌،
 به‌لکوو نه‌و ئایه‌تانه‌ی ناردوو که‌به‌یانی پاکی و مه‌ردی و داوینپاکیی من
 ده‌که‌ن (ب).

٤٠٩٣ - قَالَتْ عَائِشَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا): مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ضاحکا حتی اری
 منه‌ له‌واته، إَلْمَا كَانَ يَتَبَسَّمُ، قَالَتْ: وَكَانَ إِذَا رَأَى غَيْمًا أَوْ رِيحًا عُرِفَ فِي وَجْهِهِ.
 قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا الْغَيْمَ فَرَحُوا، رَجَاءً أَنْ يَكُونَ فِيهِ الْمَطَرُ،
 وَأَرَاكَ إِذَا رَأَيْتَهُ عُرِفَ فِي وَجْهِكَ الْكَرَاهِيَةُ. فَقَالَ «يَا عَائِشَةُ مَا يُؤْمِنِي أَنْ يَكُونَ فِيهِ
 عَذَابٌ عَذَبَ قَوْمَ بِالرَّيْحِ، وَقَدْ رَأَى قَوْمَ الْعَذَابِ فَقَالُوا (هَذَا عَارِضٌ مُنْطَرُكٌ)».
 رواه الأربعة^(٢).

عائیشه (خودای لی رازی بن) گوتی: قه‌ت نه‌م دیوه‌ که‌ پی‌غه‌مبه‌ر (درویدی
 خودای له‌سهرین) و پی‌بکه‌نی که‌ زمانه‌ بچکۆله‌ی ده‌ربکه‌وی و ده‌م دابچه‌قینی و
 بدا له‌ قاقاو تریقه‌ی پی‌که‌نین! به‌لام به‌ سه‌لاری به‌زده‌خه‌نه‌ پی‌ده‌که‌نی،
 عائیشه‌ گوتی: کاتی هه‌ور یا با هه‌لی ده‌کرد په‌نگی ده‌گۆرا، عه‌رزیم

(٢) بخاری. تفسیر: ٤٨٢٨، ٤٨٢٩، ٦٠٩٢ = تجرید/٤/ل/٤٩٠ رقم: ١٦٩٥. مسلم: صلاة استقاء: ٢٠٨٢.

کرد: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! خه‌لک که هه‌ور ده‌بینن خو‌شی ده‌که‌ن، به ئومیدی ئه‌وه که بارانی پیوه‌بی، که‌چی ده‌بینم تو که هه‌ور ده‌بینی خه‌م و په‌ژاره له‌پرووت دیاره؟ فه‌رمووی: ئه‌ی عایشه! ده‌ترسم که ئه‌وه هه‌وری مه‌ینه‌ت و سزایی، عادی هۆزی هود (دروودی خودای له‌سه‌ربین) کاتی سزاکه هاته سه‌ریان و به‌چاوی خۆیان شه‌پۆلی باو گه‌رده‌لوله‌که‌یان دی و چاویان به‌به‌رای سزاکه کهوت گوتیان: {هَذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا} (٢٤/٤٦) واته: ئه‌مه هه‌وری بارانه، بارانمان بۆ ده‌بارینن (ش/د/ت).

به‌لام خۆی وانه‌بوو، به‌لکوو هه‌وری غه‌ضه‌ب بووه، وه‌ک حه‌زه‌رتی هوود (دروودی خودای له‌سه‌ربین) وه‌لامی دانه‌وه: {بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ} (٢٤/٤٦) واته: نه‌خه‌یر هه‌ور نییه، به‌لکوو ئه‌وه سزایه‌یه که ئیوه په‌له‌په‌لتان بوو بۆهاتنی، ئه‌وه بایه‌ک و شه‌پۆله هه‌وایه‌کی ئاسمانییه سزایه‌کی سه‌ختی تایه. (وه‌رگیڤ).

٤٠٩٤ - و للشّٰیخین: نُصِرْتَ بِالصَّبَا وَأَهْلَكْتَ عَادَ بِالذَّبَّورِ^(٢).

حه‌زه‌رت (دروودی خودای له‌سه‌ربین) فه‌رمووی: خودای گه‌وره به‌هۆی بای خۆره‌له‌ته‌وه که به‌عه‌ره‌بی پیی ده‌لین صه‌با، له‌شه‌ری غه‌زای خه‌نده‌قا سه‌ری خستم به‌سه‌ر دوژمندا، وه‌هۆزی عادیش به‌بای ره‌شه‌با له‌ناو چوون (ش).

قال الله تعالى: {وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ مُّنْذِرِينَ} (٢٩/٤٦).

باسی ئه‌وه‌کاته‌یان بۆ بکه، که‌له (وادی النخله) دا نو که سمان (له جنوکه) نارد بۆلای تو، که گه‌یشتنه لای تو له‌وه‌کاته‌دا تو شه‌و نوێژت ده‌کردو قورئانت ده‌خویند، له‌ناو خۆيانا گوتیان: ئابی ده‌نگ بن و گوێ

(٢) بخاری. إستسقاء: ١٠٣٥، ٢٢٠٥، ٢٣٤٢، ٤١٠٥ - تجرید/ ١/ ٤٩٩/ رقم: ٥٢٦. مسلم: صلاة الإستسقاء:

بگرن با بزانی دهمه رموی چی، کاتی قورئان خویندنه که ته و او بوو، که پرانه وه بۆلای که له که یان و دهستیان کرد به هۆشیاری کردنه وه یان.

٤٠٩٥ - عَنْ عَلْقَمَةَ (رضی الله عنه) قَالَ قُلْتُ لَابْنِ مَسْعُودٍ (رضی الله عنه) هَلْ صَحِبَ النَّبِيُّ (صلی الله علیه وسلم) لَيْلَةَ الْجَنِّ مِنْكُمْ أَحَدًا؟ قَالَ: لَا، وَلَكِنْ قَدْ افْتَقَدْنَاهُ ذَاتَ لَيْلَةٍ وَهُوَ بِمَكَّةَ فَقُلْنَا اغْيِلْ أَوْ اسْتَطِیرْ فَبِتْنَا بِشَرِّ لَيْلَةٍ بَاتَ بِهَا قَوْمٌ حَتَّى إِذَا أَصْبَحْنَا إِذَا نَحْنُ بِهِ يَجِيءُ مِنْ قِبَلِ حِرَاءٍ قَالَ فَذَكَّرُوا لَهُ الَّذِي كَانُوا فِيهِ فَقَالَ «أَتَأْنِي دَاعِيَ الْجَنِّ فَأَتِيْتُهُمْ فَقَرَأْتُ عَلَيْهِمْ». فَأَنْطَلَقَ فَأَرَانَا آثَارَهُمْ وَأَثَارَ نِيرَانِهِمْ. قَالَ الشَّعْبِيُّ وَسَأَلُوهُ الزَّادَ وَكَانُوا مِنْ جَنِّ الْجَزِيرَةِ فَقَالَ «كُلُّ عَظْمٍ يُذَكَّرُ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ يَقَعُ فِي أَيْدِيكُمْ أَوْ فَرَمَا كَانَ لَحْمًا وَكُلُّ بَعْرَةٍ أَوْ رَوْتَةٍ عُلْفٌ لِدَوَابِّكُمْ». فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه وسلم) «فَلَا تَسْتَنْجُوا بِهِمَا فَإِنَّهُمَا زَادُ إِخْوَانِكُمْ مِنَ الْجِنِّ». رواه الترمذی^(٤).

عه قله مه (خودای ئی رازی بن) گوتی: گوتم به ئیبنو مه سعود: له وشه وه دا که وه فدو نوینه ری جنۆکه هاتنه خزمه تی پیغه مبه ر (دروودی خودای له سهرین) ئیوه له وکاته دا که ستان له خزمه تیدا بوون؟ گوتی: نه، به لام پیغه مبه ر (دروودی خودای له سهرین) هیشتا له مه که بوو، شه وی لیمان بزر بوو، گوتمان: پیغه مبه ر (دروودی خودای له سهرین) بۆیه دیار نییه یا له ناکاو کوژراوه، یا فریندراوه. ئیتر ئه و شه وه که له ئیمه رۆیی قهت نه ی بینینه وه، که چی بۆبه یانی پوانیمان و له لای ئه شکه وتی حیراوه دیته وه، که بۆیان گیرایه وه که ئه م شه و به هوی تووه چیمان به سه رهاتوه، فه رموی: نوینه ری جنۆکه هاتبوو به شوینمداو بانگی کردم بۆلایان، منیش چووم بۆلایان و قورئانم بۆخویندن. ئینجا له خزمه تی دا چووین، شوینه وارو ئاگردانه کانیانی پینی شان داین، له وشه وه دا جنۆکه کان داوای خوارده مه نی و تویشووی لی ده که ن، ئه ویش دهمه رموی: هه ر ئیسکی

(٤) رواه الترمذی بسند صحیح (شرحه).

له‌کاتی سه‌ربریندا، یا له‌کاتی کرانه‌وه‌دا، یا له‌کاتی فرهداندا ناوی خودای لیبه‌ینری، کاتی ده‌که‌ویته، ده‌ستی ئیوه له‌هه‌موو کاتیکی تر گوشتی پتر پیوه بئ! وه‌هه‌موو پشقل و شیاکه‌و ته‌پاله‌و ته‌رسیکیش ئالیک بئ بۆ ولا‌خه‌کانتان، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) فه‌رمووی: که‌واته به‌و دوو شته‌واته: به‌ ئیسقان و په‌یین له‌پاش سه‌راوکردن گیانی خۆتان پاک مه‌که‌نه‌وه، چونکه‌ ئه‌م دوو شته‌ خۆراکی براجنۆکه‌کانتان. (ت-س/ص).

٤٠٩٦- وَقِيلَ لِعَبْدِ اللَّهِ: مَنْ آذَنَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) بِالْجَنِّ لَيْلَةَ اسْتَمْعُوا القرآن؟ قال: آذنت بهم شجرة: (٥).

به‌عه‌بدو لئلا (خودای ئی رازی بئ) گو‌ترا: ئه‌و شه‌وه که وه‌فدی جنۆکه‌ گوئی له قورئانه‌که ده‌گرن کئ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) ئاگادار ده‌کاته‌وه له‌وه؟ گو‌تی: دره‌ختی جنۆکه‌کان ئاشکرا ده‌کا له‌پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) (ب).

٤٠٩٧- وَقِيلَ لِلنَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم): مَا بَالُ الْعَظْمِ وَالرُّوثِ لَا يُسْتَنْجَى بِهِمَا؟ قَالَ «هُمَا مِنْ طَعَامِ الْجَنِّ، وَإِنَّهُ أَتَانِي وَفَدُّ جَنِّ نَصِيبَيْنِ وَنِعْمَ الْجَنُّ، فَسَأَلُونِي الزَّادَ، فَدَعَوْتُ اللَّهَ لَهُمْ أَنْ لَا يَمُرُّوا بِعَظْمٍ وَلَا بِرُوثَةٍ إِلَّا وَجَدُوا عَلَيْهَا طَعَامًا». رواهما البخاري في المناقب: (٦).

عه‌رزى پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) ده‌کری: بۆچی نابئ تارات به ئیسقان و ته‌پاله‌و ته‌رسه‌قول بگیری؟ فه‌رمووی: چونکه‌ ئه‌و دوو شته له‌خۆراکی جنۆکه‌ن، حال و ابوو کاتی نوینه‌ری جنۆکه‌کانی خه‌لکی نه‌صیبین له‌جه‌زیره‌ی ئیبینو عومه‌ر، که ده‌که‌ویته ناو کوردستانه‌وه هاتنه‌ لام داواى خۆراکیان لئ کردم، منیش له‌خودا پارامه‌وه بۆیان! که‌به‌لای هه‌ر ئیسک و ته‌رسیکا برۆن له‌خوداوه خۆراک بگرن بۆیان و وه‌ک کاتی پیش خواردنیان لئ بیته‌وه، ئیسکه‌که پر بئ له‌گوشت و ته‌پاله‌که‌یش خواردنیان لئ بیته‌وه به

(٥) بخاري. مناقب. ٣٨٥٩ - تجريد ٣/ل ١٩٧/رقم ١٥٠٧.

(٦) بخاري. مناقب: ٣٨٦٠ - تجريد ٣/ل ١٩٧/رقم ١٥٠٨.

دانه ویلله کەى جاران هەزەت (دروودی خودای لەسەربى) کەناوی جنۆکەکانى
نەصیبىنى هیئا فەرمووی: بەراستى ئەو جنۆکانە جنۆکەى چاک بوون* (ب).

۳۰- سوورەتى موحەممەد (دروودی خودای لەسەربى)

(لەسوورەتە مەدەنییەییەکانە، ۲۹ نایەتە)

سورة محمد (صلى الله عليه وسلم) (مدنية، وهي تسع وثلاثون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۰۹۸- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) (وَأَسْتَغْفِرُ لِدُنْيِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ)

فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) «إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي الْيَوْمِ سَبْعِينَ مَرَّةً». رواه
الترمذي^(۱).

* لەخودا بەزىادى كە ئەم صەحابانە پاش ئەوەى خۆيان نىسلام بوون گەرانەووە بۆناو
كە لەكەى خۆيان لە كوردستانو بوون بە يەكەم نوپنەرى نىسلام لە كوردستاندا. ئەمەش
بەهرمەى كى گەورمە، نيشانەى پىرۆزى ئەم خاكەى.

سوورەتى (محمد) عليه السلام

مژدەتى (فتح) س دا بەكەلى نىسلام

حوجرات فەتى بە قووى (قاف) دەبى

(زاريات) بۆ (طوور) بەتەناف دەبى

يەكەم كەس كەدەرگای گۆرى بۆ دەرگىتەووە لەگۆر دەرەجى پىغەمبەرى خۆمانە، كە
گۆرەكەى وا لەناو حوجرەكەى عانىشەدا، كە يەكێكە لە (حوجرات)ى ئومولونمىنەكان!
كليلى كردنەووى گۆرەكانىش نەفخى صوورى دوومە، كە لەنايەتى بىستو يەكى سوورمى قافا
باس كراو پێش ئەومىش بەپێى نايەتەكانى سەدو دوو هەتا سەدو هەشتى سوورمى طاها
كۆمەكان (كە يەكێكىيان كۆى طوورە) بەهۆى زارباتەووە، كە بەمەنا باى بەهیزە، پەخشو
پرشو بلاو دەبنەووە رووى زەوى دىبى بە گۆى بى گرىو فۆرت وەك هێلكە. (ومرگى)

^(۱) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بێ) گوتی: ھەزەرەت (دروودی خودای لەسەربێ) فەرمووی: من لە رۆژیک، ھەفتا جار داوای لێخۆشبوونی گوناه لە خودا دەکەم، بۆخۆم و بۆئێسۆ، بۆ بەجێھێنانی فەرمانی ئەم ئایەتە کە دەفەرموی: {وَأَسْتَغْفِرُ لَذَنبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ} (١٩/٤٧) واتە: داوای تاوان پۆشی لەخودا بکە بۆ خۆت و بۆ پیاو و ژنی موسوڵمان (ت-س/ص).

٤٠٩٩ - وَ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ «خَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ، فَلَمَّا فَرَغَ مِنْهُ قَامَتِ الرَّجُمُ فَأَخَذَتْ بِحَقْوِ الرَّحْمَنِ فَقَالَ لَهَا مَهْ. قَالَتْ هَذَا مَقَامُ الْعَائِدِ بِكَ مِنَ الْقَطِيعَةِ. قَالَ أَلَا تَرْضَيْنَ أَنْ أَصِلَ مِنْ وَصْلِكَ وَأَقْطَعَ مِنْ قَطْعِكَ؟ قَالَتْ: بَلَى يَا رَبِّ. قَالَ فَذَاكَ لَكَ». قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ أَفَرَأَوْا إِنْ شِئْتُمْ (فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتَقَطَّعُوا أَرْحَامَكُمْ). رواه الشيخان^(١).

دیسان لەو ھوہ (خودای ئی رازی بێ) ھەزەرەت (دروودی خودای لەسەربێ) فەرمووی: ئەوکاتە ی کە خوا ئەم بوونە ھەرە ی دروست کردو لێ بوو ھوہ لێ، خزما یەتی (رەحەم) ھەلسا کە مەری خودای میھرەبانی گرت و گوتی: دەستم دامینت! خودا فەرمووی پێی: مە کە بۆ وادە کە ی داوات چییە بیلێ؟ خزما یەتی گوتی: بۆ ئەو ھەلسا و م لەوشوینە دا کە مەرت دەگرم و پەنام بۆ ھینا ویت: کە سکاڵا دەکەم لە دەستی ئەو کە سانا ی کە مافی من بە جێ ناھین و پرشتە ی پە یو ھندی خزما یەتی دە بێن، خودای گەورە ییش فەرمووی: ئایا رازی دە بی بەو کە ھەر کە سی پێ لەتۆ نە بێ و پە یو ھستی ھە بێ لە گەلتا منیش پێ لەو نە بێ و پە یو ھستیم ھە بێ لە گەلتا، و ئەو کە سە ییشی پێ لەتۆ بێ و پە یو ھستی نە بێ لە گەلتا منیش پێ لەو بێ و پە یو ھستیم نە بێ لە گەلتا؟ خزما یەتی گوتی: بە لێ ئە ی پە رو ھدگارم! من بە مە رازیم، فەرمووی: دە ئە مە پە یمان بێ لە بە یینی

(١) بخاری. تفسیر: ٤٨٣٠، ٤٨٣١، ٤٨٣٢، ٥٩٨٧، ٧٥٠٢، تجرید البخاری/ ٤/ ٤٩١/ ٤٩٦/ ١٦٩٦، مسلم. البز

من و تودا نه‌بو هوره‌یره (خودای ئی رازی بن) گوتی: نه‌گهر ئاره‌زوو ده‌که‌ن، بو پشنتیوانی نه‌م فه‌رمووده‌یه نه‌م نایه‌ته بخوینن: {فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتَقَطَّعُوا أَرْحَامَكُمْ} (۲۲/۴۷) واته: چی چاوه‌پوان ده‌کری له‌سه‌ر کاری به‌دو له‌کاربه‌دهستی ناموسولمان غه‌یری نه‌وه که‌ده‌س بکه‌ن به‌خراپه‌و بشیوه له‌ولاتا و پرشته‌ی خزمایه‌تی بیچپن؟ (ش).

۴۱۰۰ - → له‌سه‌ر باسی (فضل فارس) دا رویشته، (ف/۱ + ف/۲). به‌لام لی‌ره‌دا بو پراقه‌ی نه‌م نایه‌ته: {وَإِنْ تَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُم} (۳۸/۴۷) واته: نه‌گهر پشت له‌دینی خودا بکه‌ن نه‌وه خودا ئیوه به‌رباد ده‌کاو گه‌لیکی تر دینیته رووی کارو نه‌وانه فه‌رمانی خودا ناشکیئن و وه‌کوو ئیوه نابن^(۳).

۳۱- سووره‌تی فه‌تخ

(مه‌دینه‌یه، ۲۹ نایه‌ته)

سورة الفتح (مدنية، وهي تسع وعشرون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۱۰۱ - (ب/۱ ز/۱۸۱ ل/۴۹۳ ف/۷ + ب/۱ ز/۱۸۵ ل/۵۰۷ ف/۱۰)^(۱).

له‌گیرانه‌وه‌ی ئی‌ره‌دا نه‌م پتریه‌ی هه‌یه: به‌دانیشته‌وه نوێژی سوننه‌تی ده‌کرد، به‌لام که‌ده‌یویست بچه‌میته‌وه هه‌ل ده‌سایه سه‌رپن نه‌وسا پوکووعی ده‌برد.

۴۱۰۲ - عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) لَمَّا نَزَلَتْ عَلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) (لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ) مَرْجِعُهُ مِنَ الْحُدَيْبِيَّةِ فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) «لَقَدْ أُنْزِلَتْ عَلَيَّ آيَةٌ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا عَلَى الْأَرْضِ ثُمَّ قَرَأَهَا النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم)

(۲) تقدم في المجلد الخامس. تسلسل/ ۷۲ برقم: ۲۵۷۲/۱ و رقم: ۲۵۷۲/۲.

(۱) تقدم برقم ۹۷۱/۲ مجلد اول. تسلسل/ ۸۱.

عَلَيْهِمْ فَقَالُوا هَبْنَا مَرِيئًا يَا نَبِيَّ اللَّهِ قَدْ بَيَّنَّ اللَّهُ لَكَ مَاذَا يُفَعْلُ بِكَ فَمَاذَا يُفَعْلُ بِنَا
فَنَزَلَتْ عَلَيْهِ {لِيَدْخُلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا} حَتَّى بَلَغَ {فَوْزًا عَظِيمًا}. رواه الترمذي^(١).

ئەم فەرموودەییە لەپێشەوه رابورد، لەسەر باسی (فضل سورة
الفتح) دا گیرانەوهی ئیترە کە لەئەنەسەوهیە ئەمە ی پترە: یاران (خودایان ئا
رازی بن) عەززیان کرد: قوربان! نووشی گیانت بێ، باشە ئەمە خەلاتی
خودایە بۆ تو، ئەو چی خەلات دەکا بە ئیمە؟ ئیتر ئەم ئایەتە هاتە
خوارەوه: {لِيَدْخُلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا} {٥/٤٨} (ت-س/ص).

٤١٠٣- ئەم فەرموودەییە لەپێشەوه رابورد، لەسەر باسی (الفصل
الثالث في أخلاق النبي) دا. فەرموودە ی سێیەم^(٢).

قال الله تعالى: {لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ
مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا} {١٨/٤٨}.

واتە: خودای گەوره زۆر رازی بوو لەو موسولمانانە ی کە لەپوودای
خودەیبیبیەدا، لەژێر دارسەمورەکەدا، پەیمانی مەشهوور بە
بەیعەتولریضوانیان لەگەڵ توذا بەست، خودا ئاگای لەنیازی پاکی
ناودلیان بوو، بۆیە بارانی هیمنی و پرەحمەت و دامەزراوی داباران بە
سەریاندا، سەرەپای ئەو هیشە خەلاتیکی تری گەورە ی کردن، بەگرتنیکی
نزیك بۆ شاریکی پر لە خێرو بێر.

٤١٠٤- عَنْ أَبِي وَائِلٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنَّا بِصِفَيْنَ فَقَالَ رَجُلٌ: أَلَمْ تَرَ إِلَى
الَّذِينَ يُدْعَوْنَ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ؟ فَقَالَ عَلِيٌّ: نَعَمْ، فَقَالَ سَهْلُ بْنُ حَنْفٍ: أَتِهِمُوا
أَنْفُسَكُمْ فَلَقَدْ رَأَيْنَا يَوْمَ الْحُدَيْيَةِ فِي الصُّلْحِ الَّذِي كَانَ بَيْنَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)

^(١) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

^(٢) تقدم في المجلد الرابع برقم: ٣١٨/٣ تسلسل/٩٠.

والمشركين ولو نرى قتالاً لَقَاتَلْنَا، فَجَاءَ عُمَرُ فَقَالَ: أَلَسْنَا عَلَى الْحَقِّ وَهُمْ عَلَى الْبَاطِلِ؟ أَلَيْسَ قِتَالُنَا فِي الْجَنَّةِ وَقِتَالُهُمْ فِي النَّارِ؟ قَالَ: «بَلَى»، قَالَ: فَفِيمَ نُعْطِي الدِّيَّةَ فِي دِينِنَا وَنَرْجِعُ وَلَمَّا يَحْكُمِ اللَّهُ بَيْنَنَا، فَقَالَ: يَا ابْنَ الْخَطَّابِ، إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ، وَلَنْ يُضَيِّعَنِي اللَّهُ أَبَدًا، فَرَجَعَ مُتَغَيِّظًا فَلَمْ يَصْبِرْ حَتَّى جَاءَ أَبُو بَكْرٍ، فَقَالَ: أَلَسْنَا عَلَى الْحَقِّ وَهُمْ عَلَى الْبَاطِلِ؟ قَالَ: يَا ابْنَ الْخَطَّابِ، إِنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ، وَلَنْ يُضَيِّعَهُ اللَّهُ أَبَدًا، فَتَزَلَّتْ سُورَةُ الْفَتْحِ. رواه البخاري ومسلم في الحديث^(٤).

ئەبو وائیل (خودای ئی رازی بێ) گوتی: لە صەفەقین بووین، پیاوی گوتی: ئایا تەماشای ئەمانە ناکە، بانگ دەکەین بۆ حوکم کردن بە پێی نامە یی خودا کە قورئانی پیرۆزە کە دەفەرموی: {وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتُلَا فَأُصْلِحُوا بَيْنَهُمَا} کەچی رازی نابن؟ عەلی (خودای ئی رازی بێ) گوتی: بەلێ، من بەم پێشنیارە ی دەستە ی موعاوییە رازیم، کە قورئان لە بەینا بێ، چونکە ئەگەر نیاز پاک بێ و مەبەست ئەو بێ کە خۆینی موسوڵمان بە دەستی برای موسوڵمانی نەپێژێ و کردارو پەفتار بە نامە یی خودا بکە ی من بۆ ئەمە لە پێشە وەم و سەرم پێوە نییە، وەلێ هەندێ کەس پەخنە یان لە سولح و رێککە و تن دەگرت، لە بەر ئەو سەهلی کوپی ئەحنەف گوتی: زۆر لە پای خۆتان رازی مەبن و گومان لە خۆتان بکەن، چونکە مەرج نییە کە هەرچی ئێو بە باشی بزائن ئەو بە باش بێ، لە رۆژی رێکە و تنی خودە ییبە دا ئێمە ش زۆر رازی نەبووین بە و رێکە و تنە ی کە لە نیوانی پێغەمبەر و هاو بە شپەیدا کەرەکاندا پووی دا، وەحە زمان لە شەر بوو بە پادە یە ک عومەر چوو گوتی: باشە ئەدی ئێمە لە سەر هەق نین و ئەوان لە سەر باطیل و بۆش و هیچ و پوچ نین؟ ئایا کوژراوەکانی ئێمە لە بەهشتدانین و کوژراوەکانی ئەوان لە دۆزە خدانین؟ حەزەرت (سەیدی خودای لەسەرب) فەرمووی: بێ، چۆنی دەلێی وایە، عومەر گوتی: کەوایە ئێتر بۆچی سووکایە تی بە سەر ئایینی خۆمان بێنین و بەر لەو کە خودا لە نیوانی ئێمە و ئەواندا برائتی و حوکم بکا، بگەرێنێ وەو ئەم هەموو مەرجە نا قۆڵایانە ی ئەوان

(٤) بخاري. الجزية والموادعة: ٣١٨١، ٣١٨٢، ٤١٨٩، ٤٨٤٤، ٧٣٠٨، مسلم جهاد: ٤٦٠٩.

که نیشانه‌ی دهسته‌وسانی ئیمه‌یه قه‌بوول بکه‌ین؟ چه‌زرت (دروودی خودای
له‌سهرین) فرمووی: ئه‌ی کوپی خه‌ططاب! من پیغه‌مبه‌رو په‌وانه‌کراوی خودام و
پشت نه‌ستوورم له‌یارمه‌تی خودای خۆم و هه‌رگیز خودا فرامۆشم ناکا! جا
عوهر به‌تووپه‌یی گه‌پایه‌وه‌و ئوقره‌ی نه‌گرت: هه‌تا چوو بۆلای ئه‌بویه‌کرو
پیی گوت: باشه ئیمه له‌سه‌ر هه‌ق نین و ئه‌وان له‌سه‌ر باطیل؟! ئه‌ویش گوتی:
ئه‌ی کوپی خه‌ططاب! ئه‌و خۆی پیغه‌مبه‌ری خودایه‌، خودا خۆی په‌وانه‌ی
کردوه‌، که‌واته‌ قه‌ت خودا به‌گورگان خواردووی نادا! ئیتر سووره‌تی فه‌تح
هاته‌ خواره‌وه‌، له‌پێگه‌ی مه‌دینه‌، کاتی گه‌پانه‌وه‌ی چه‌زرت (دروودی خودای
له‌سهرین) له‌خوده‌یبیییه (ش).

٤١٠٥ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ ثَمَانِينَ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ هَبَطُوا عَلَى
رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَصْحَابِهِ مِنْ جَبَلِ التَّنْعِيمِ عِنْدَ صَلَاةِ الصُّبْحِ وَهُمْ يُرِيدُونَ
قَتْلَهُ، فَأَخَذُوا أَخْذًا فَأَعْتَقَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: {وَهُوَ الَّذِي
كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِطَنْ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ بَصِيرًا}. رواه الترمذي ومسلم^(٥).

ئه‌نه‌س (خودای ئی رازی بن) گوتی: جاری، له‌خوده‌یبیییه، هه‌شتا که‌س له‌کاتی
کردنی نوێژی به‌یانیدا، له‌چپای ته‌نعیمه‌وه‌ دابارین به‌سه‌ر پیغه‌مبه‌رو یارانی
دا، ده‌یانویست که‌ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) بکوژن، به‌لام هه‌موویان
به‌گرتن گیران و به‌یده‌ست و یه‌خسیر کران، له‌پاشدا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای
له‌سهرین) هه‌موویانی ئازاد کرد، جا خودا بۆ تو‌مارکردنی ئه‌م داستانه‌ ئه‌م
ئایه‌ته‌ی ناره‌ خواره‌وه‌ {وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ...} هه‌تا {.. تَعْمَلُونَ بَصِيرًا}
(٢٤/٤٨) واته‌: خودا ئه‌و خودا میه‌ره‌بانه‌یه‌، که‌له‌نزیکی شاری مه‌که‌دا،
ده‌ستی کافره‌کانی گرت و نه‌یه‌یشت که‌ده‌ست درێژی له‌ئێوه‌ بکه‌ن، وه‌پاش
ئه‌وه‌ی که‌ئێوه‌ی زāl کرد به‌سه‌ر ئه‌وانا ده‌ستی ئێوه‌یشی گرت و نه‌یه‌یشت

(٥) مسلم. جهاد. ٤٦٥٤، ٤٦٥٦. أبوداود. جهاد. ٢٦٨٨. ترمذي. تفسیر القرآن: ٢٣٦٤.

که نیویش نازاری نه‌وان بدهن، نه‌و‌بوو نازادتان کردن، وه نه‌م پیاو‌تیی‌ه‌ی نیو‌یه‌ بوو به‌ه‌وینی نه‌و ری‌که‌وتنه پی‌رو‌یه، بزائن که خودا بینایه به‌ه‌موو کارو کرده‌وه‌یه‌کتان (ت/م).

۴۱۰۶ - عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ (رضي الله عنه) عَنْ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم): وَالزَّمَهُمْ كَلِمَةً التَّقْوَى قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. رواه الترمذي^(۱).

نوبه‌یی کو‌پی که‌عب (خودای فی‌رازی بن) گو‌تی: له‌بار‌ه‌ی نه‌م نایه‌ته‌وه: {وَالزَّمَهُمْ كَلِمَةً التَّقْوَى} (۲۶/۴۸) واته: وه‌خودا بری به‌بالایان ووشه‌ی له‌خودا ترسی و که‌لیمه‌ی ته‌قوای وه‌ک به‌رگی باش و کالایه‌کی چاک بری به‌به‌ریان گو‌تی: له‌بار‌ه‌ی نه‌مه‌وه‌ه‌زه‌ت (درو‌دی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: مه‌به‌ست له‌م ووشه‌یه ووشه‌ی پی‌رو‌زی (لا‌إله‌إلا‌الله)یه، که لکاوه‌و نووساوه به‌ناو دل‌ی مه‌موو خواناسی‌کی خاسی ساغه‌وه (ت).

۳۲- سووره‌تی حو‌جرات

(مه‌ده‌نییه، ۱۸ نایه‌ته)

سورة الحجرات (مدنية، وهي ثمان عشرة آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۱۰۷ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ (رضي الله عنه) قَالَ: قَدِمَ رَكْبٌ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ عَلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ أَمْرُ الْقَعْقَاعِ بْنِ مَعْبُدٍ بْنِ زُرَّارَةَ. قَالَ عُمَرُ بَلْ أَمْرُ الْأَفْرَعِ بْنِ حَابِسٍ. قَالَ أَبُو بَكْرٍ مَا أَرَدْتُ إِلَّا خِلَافِي. قَالَ عُمَرُ مَا أَرَدْتُ خِلَافَكَ. فَتَمَارَيَا حَتَّى ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا فَنَزَلَ فِي ذَلِكَ {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدُمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ}. رواه البخاري^(۱).

(۱) سکت عن درجته الشارح.

(۱) بخاري. تفسیر: ۴۸۴۷.

عبداللای کوری زوبه‌یر (خودایان ئی رازی بن) گوتی: ده‌سته‌یی سواری به‌نی ته‌میمی هاتنه خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌ربین) ئه‌بو به‌کر عه‌رزى چه‌رزه‌تی کرد: که قه‌عقاعی کوری مه‌عبه‌د بکه به‌گه‌وره‌یان، عومریش عه‌رزى کرد: که ئه‌قره‌عی کوری حابیس بکه به‌گه‌وره‌یان، ئه‌بویه‌کر دل‌گران بوو گوتی: تو هه‌ر مه‌به‌ستت دژایه‌تی و به‌ربه‌رکانی من بوو له‌م قسه‌یه‌دا! عومریش گوتی: مه‌به‌ستم شتی وای نییه ئیت‌ر بوو به‌مشت و مریان و ده‌نگیان به‌رزوه‌ بوو. ئیت‌ر ئه‌م ئایه‌ته هاته خواره‌وه: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدُمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَأَقْرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ} (١/٤٩) واته: ئه‌ی موسولمانینه! هیچ کارى خود سه‌ر له خوتانه‌وه به‌بنی فه‌رمانی خوداو پیغه‌مبه‌ری خودا مه‌که‌ن (ب).

٤١٠٨ - عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ (رضي الله عنه) قَالَ كَادَ الْخَيْرَانِ أَنْ يَهْلِكََا - أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرُ (رضي الله عنهما) رَفَعَا أَصْوَاتَهُمَا عِنْدَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) حِينَ قَدِمَ عَلَيْهِ رَكْبُ بَنِي تَمِيمٍ، فَأَشَارَ أَحَدُهُمَا بِالْأَقْرَعِ بْنِ حَابِسٍ أَخِي بَنِي مُجَاشِعٍ، وَأَشَارَ الْآخَرُ بِرَجُلٍ آخَرَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ لِعُمَرَ مَا أَرَدْتُ إِلَّا خِلَافِي. قَالَ مَا أَرَدْتُ خِلَافَكَ. فَارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا فِي ذَلِكَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ) الْآيَةَ. قَالَ ابْنُ الزُّبَيْرِ فَمَا كَانَ عُمَرُ يُسْمِعُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) بَعْدَ هَذِهِ الْآيَةِ حَتَّى يَسْتَفْهِمَهُ. رواه البخاري والترمذي (ضوان الله عليهما) (٢).

ئه‌بو موله‌یکه (خودای ئی رازی بن) گوتی: دوو پیاوه باشه‌که، واته: ئه‌بو به‌کرو عومه‌ر خه‌ریک‌بوون تیا بچن! کاتى ده‌سته سواره‌که‌ی به‌نی ته‌میم هاتن بو خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌ربین) له‌خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا ده‌نگیان به‌رزوه‌ بوو، وه‌کردیان به‌مشت و مری، ئه‌بویه‌کر ده‌یویست که پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌ربین) قه‌عقاعی کوری مه‌عبه‌د بکا به‌سه‌ر گه‌وره‌یان، عومریش ده‌یویست که ئه‌قره‌عی کوری حابیس بکا به‌

سەرگه‌وره‌یان. جا ئه‌بو به‌کر به‌عومهری گوت: تو هه‌ر مه‌به‌ستت به‌ر په‌رچدانه‌وه‌ی قسه‌که‌ی منه و هیچی ترا! ئه‌ویش گوتی: مه‌به‌ستم ئه‌وه نییه، جا له‌سه‌ر ئه‌وه‌بوو، به‌قهره‌ قرو ده‌نگه‌ده‌نگیان، جا خودا ته‌واوی ئه‌م ئایه‌ته‌ی نارد ه‌خواره‌وه: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ} (٢/٤٩) واته: موسولمانینه! له‌خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خودا گاله گال و ده‌نگه ده‌نگ مه‌که‌ن، به‌ئه‌ده‌ب و به‌ریزه‌وه، به‌هیاوشی و نه‌رم و نیانی له‌خزمه‌تیا بدوین، مه‌یکه‌ن به‌چه‌قه‌خانه‌ی خو‌تان، ده‌نا تووشی بی و یلی ده‌بن و کرده‌وه‌ی باشتان به‌زایه‌ ده‌پوا، وه به‌خو‌تان نازان. ئیبنو زوبه‌یر ده‌یگوت: ئیتر عومه‌ر له‌دوا ئه‌م ئایه‌ته له‌خزمه‌تی ه‌زه‌رتا به‌چه‌ نه‌بوایه قسه‌ی نه‌ده‌کرد بو ه‌زه‌رت (دروودی خودای له‌سه‌رین) واده‌بوو که پیغه‌مبه‌ر پرسیا‌ری لی ده‌کرد، که تو‌زی ده‌نگ هه‌لپه‌ر باش تی نه‌گه‌یشتم! (ب/ت).

٤١٠٩ - عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضي الله عنه) أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) افْتَقَدَ ثَابِتَ بْنَ قَيْسٍ، فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَا أَغْلَمُ لَكَ عِلْمَهُ. فَأَتَاهُ فَوَجَدَهُ جَالِسًا فِي بَيْتِهِ مُنْكَسًا رَأْسَهُ، فَقَالَ لَهُ: مَا شَأْنُكَ؟ قَالَ: شَرٌّ، كَانَ يَرْفَعُ صَوْتَهُ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) فَقَدْ حَبَطَ عَمَلُهُ، وَهُوَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ! فَأَتَى الرَّجُلُ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ: «إِذْهَبْ إِلَيْهِ فَقُلْ لَهُ إِنَّكَ لَسْتَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، وَلَكِنَّكَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ». رواه الشيخان^(٢).

ئه‌نه‌س (خودای ئا رازی بی) گوتی: جاری ه‌زه‌رت (دروودی خودای له‌سه‌رین) پرسیا‌ری له‌ ثابیتی کو‌ری قه‌یس کردو له‌هه‌والی ئه‌وی پرسی. پیاوی گوتی: قوربان! هه‌ر ئیسته‌ من هه‌والی ئه‌وت بو ده‌زانم جا پوشت به‌ شوینی دا، ته‌ماشای کرد و له‌ماله‌وه کزو مات سه‌ری داخستوه و دانیشتوه، پیاوه‌که

(٢) مسلم. ایمان: ٣١٠. بخاری: تفسیر: ٤٨٤٦.

پیی دهلی: ئەو چیتە بۆ وا دهکە؟ دهلی: خراپم لێ قەوماوە، هەرچی کردووەی باشم هەیه هەمووم بەفیڕۆ داناو بووم بە دۆزەخی، بێ ویلیم لە خزمەتی حەزەتدا کردووە و پاداشی باشم بەزایە چوو، چونکە من پیاویکی دەنگ گەورەم و کە لە خزمەتی حەزەتدا قسە دەکەم دەنگم لە دەنگی ئەو بەرز ترە، خوداش فەرموویەتی: لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ: دەنگتان سەر دەنگی پیغمبەر نەکەوێ. ئەو لەبەر ئەوەیە کەوا مات و دامام!

پیاو کەیش هاتەو بۆ خزمەتی حەزەت و داستانەکی قەیسێ بۆ گیرایەو. حەزەت (دروودی خودای لەسەربین) فەرمووی: بچۆرەو بۆلای و مژدە بدهری: کە تۆ دۆزەخی نیت، بە لککوو تۆ بە هەشتیت! (ش).

٤١١٠- عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ (رضي الله عنه) فِي قَوْلِهِ {إِنَّ الَّذِينَ ينادُوكَ مِنَ وِزَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ} قَالَ فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ حَمْدِي زَيْنٌ وَإِنَّ دَمِي شَيْنٌ فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) «ذَاكَ اللَّهُ»^(٤).

لەبارەی هۆی دابەزینی ئەم ئایەتەو: {إِنَّ الَّذِينَ ينادُوكَ مِنَ وِزَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ} (٤/٤٩) واتە: ئەو نەفامانە کە لە دەرەو، دوور بە دوور دەیکەن بە بانگە بانگ و هەشوان و گاوێ بانگ بکەن ئاوا بانگی تۆ دەکەن: هۆ موحەممەد! هۆ پیغمبەر! بەراستی ئەمانە لاژگ و بێ هۆشن، دەنا دەستوورو ویلی ناو کۆمەلایەتیان دەزانی و بەهۆ هۆ گازی تۆیان نەدەکرد. لەهۆی هاتنی ئەم ئایەتەو بەپرای کۆپی عازیب (خودای ئازادی بێ) گوتی: پیاوی هەلسا گوتی: ئەو پیغمبەری خودا! من پیاویکی وام هەرکەسێ من ستایش و مەدحی بکەم دەبێ بەسەر بەرزێ بۆی و هەرکەسێ من زەم و خوسپی بکەم دەبێ بەرو زەردی و سەر شوپی بۆی!!

حەزەتیش (دروودی خودای لەسەربین) فەرمووی: ئەو بەس خودا وایە خۆ تۆ خودا نیت، تۆیش بەندەیهکی قنگ هەلپچراوی (ت-س/ح) یقول

^(٤) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

المصنف (رضوان الله علیه) في هذه المناسبة: فالواجب على كل مسلم الأدب في حضرة النبي (صلی الله علیه وسلم) ولو كان يزور قبره، لأنه حي فيه، ومجلس حديث النبي (صلی الله علیه وسلم) كمجلسه.

دانهر (خودای ئی رازی بئ) له‌شه‌رحه‌که‌دا به‌م بۆنه‌یه‌وه ده‌فه‌رموی: ئه‌رکی سه‌رشانی گشت موسولمانیکه، که‌له‌خزمه‌تی هه‌زه‌تدا سه‌لارو به‌وێڵو به‌ئه‌ده‌ب بئ، هه‌روه‌ها له‌کاتی دینی گوپی پیرۆزیشی دا، وه‌قه‌درو ریژی کوپرو مه‌جلیسی فه‌رمووده‌ی پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سه‌رین) وه‌که‌قه‌درو ریژی مه‌جلیس و کوپی دانیشتنی کاتی مانی هه‌زه‌ت خوی (دروودی خودای له‌سه‌رین) وایه. (وه‌رگیب)

نووی که‌واته‌ قسه‌ی هیچ و پووچ

له‌تاج مه‌نووسه، با نه‌بێ به‌ سووچ

٤١١١- قَرَأَ أَبُو سَعِيدٍ (وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُمْ) قَالَ هَذَا يُبَيِّنُ (صلی الله علیه وسلم) يُوحِي إِلَيْهِ وَخِيَارُ أَمَّتِكُمْ لَوْ أَطَاعَهُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُوا فَكَيْفَ بِكُمْ الْيَوْمَ. رواه الترمذي^(٥).

ئهبو سه‌عید (خودای ئی رازی بئ) ئه‌م ئایه‌ته‌ی خوێنده‌وه که‌ ده‌فه‌رموی: {وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُمْ} ئه‌ی موسولمانه‌کان! بزانی پیغه‌مبه‌ری خودا و له‌ناوتانا ئه‌گه‌ر له‌گه‌لی کارا به‌گوویی ئیوه‌ بکا به‌ فه‌تاره‌ت ده‌چن و تووشی ره‌نج و مه‌ینه‌ت ده‌بن. ئینجا گوتی: ئه‌مه‌ له‌کاتی‌که‌دا که‌ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) خوی مابی و په‌یتا په‌یتا سرووشی له‌ ئاسمانه‌وه‌ بۆ بئ و پی‌ش‌ه‌وا باشه‌کانتان له‌ خزمه‌تیا بن هیشتا ئه‌مه‌ حاله‌که‌ بئ که‌له‌م ئایه‌ته‌ پیرۆزه‌دا دیاری کراوه، ئه‌ی ده‌بی ئه‌م‌پروو له‌مه‌و دوا حالتان چۆن بئ! (ت-س/ص).

(٥) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

٤١١٢- عَنْ أَنَسٍ (رضی الله عنه) قَالَ قِيلَ لِلنَّبِيِّ (صلی الله علیه وسلم) لَوْ أَتَيْتَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي. فَأُطْلِقَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ (صلی الله علیه وسلم) وَرَكِبَ حِمَارًا، فَأُطْلِقَ الْمُسْلِمُونَ يَمْشُونَ مَعَهُ، وَهِيَ أَرْضٌ سَبِيحَةٌ، فَلَمَّا أَتَاهُ النَّبِيُّ (صلی الله علیه وسلم) فَقَالَ إِلَيْكَ عَنِّي، وَاللَّهِ لَقَدْ آذَانِي نَحْنُ حِمَارُكَ. فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ مِنْهُمْ وَاللَّهِ لَحِمَارُ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه وسلم) أَطْيَبُ رِيحًا مِنْكَ. فَغَضِبَ لِعَبْدِ اللَّهِ رَجُلٌ مِنْ قَوْمِهِ فَشَتَمَا، فَغَضِبَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا أَصْحَابُهُ، فَكَانَ بَيْنَهُمَا ضَرْبٌ بِالْجَرِيدِ وَالْأَيْدِي وَالنَّعَالِ، فَلَبَقْنَا أَلَهَا أَنْزَلْتُ (وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا). رواه مسلم في الجهاد^(١).

ئەنەس (خودای ئازادی بێ) گوتی: عەززی حەزەرتیان کرد: خۆزیا دەچووی بۆلای عەبدوللای کوپی ئوبەیی کوپی سەلوول و بانگت دەکرد بۆسەر ئایینی ئیسلام، جا حەزەرت (دروودی خودای لەسەربێ) سواری گویدریژێ بوو لەگەڵ چەند پیاوی لەموسولماناندا رویشت بۆلای، رینگەکش سۆرەکات بوو (لەبەر ئەوە کەمێ تۆزو خۆلی هەبوو) تۆزو خۆلی سمی گویدریژێ کە چوو بە سەر کوپی دانیشتنەکە ی عەبدوللادا کاتێ پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) دابەزی، عەبدوللای گوتی: توخەم مەکەو و بچۆ بە ولای، بەخودا بینی کەرەکەت ئازارم دەدا، پیاویکی ئەنصاری لە یاران وەلامی عەبدوللای دایە وەو گوتی: بەخودا بۆنی گویدریژێ کە ی پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) لەبۆنی تو خوشترە! لەو لایشەو پیاوی لەکۆمەلەی عەبدوللای لەسەر عەبدوللای هەلی دایە و پیاوی لەکۆمەلەی ئەنصارییە کە لەسەر ئەنصارییە کە هەلی دایە و بوو بەهەراو هەردوو لا چوون بە گژێ کەداو بە دەست و شەپلاخ و دارو لقی خورماو پیلای دایان بەسەر و گویلاکی یەک دیداو تا حەزەرت خۆی (دروودی خودای لەسەربێ) کەوتە بەینیانەو و خامۆشی کردنەو، گوتی: بەئێمە گەیشتنەو

(١) بخاری. صلح: ٢٦٩١. مسلم. جهاد: ٤٦٣٧.

که‌ئەم ئایەتە لەواندا هاتۆتە خوارەوه: {وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتُلُوا فَاصْلِحُوا بَيْنَهُمَا} → (م-رمزای خۆی لێ بن).

٤١١٣- قَالَ أَبُو جَبْرِةَ بْنُ الضَّحَّاكِ: كَانَ الرَّجُلُ مِنَّا يَكُونُ لَهُ الْإِسْمَانِ وَالثَّلَاثَةُ فَيَدْعِي بَعْضُهَا فَعَسَى أَنْ يَكْرَهُ قَالَ فَتَزَلَّتْ هَذِهِ الْآيَةُ (وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ). رواه الترمذي وأبو داود في الأدب بلفظ. قَدَّمَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) وَمَا مِنَّا رَجُلٌ إِلَّا وَلَهُ إِسْمَانِ أَوْ ثَلَاثَةٌ فَجَعَلَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) يَقُولُ يَا فُلَانُ فَيَقُولُ مَهْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُ يَغْضَبُ مِنْ هَذَا الْإِسْمِ، فَتَزَلَّتْ آيَةُ: (٧).

ئەبو جوبەیرە ی کۆپی ضەحاک گوتی: پیاوی وامان هەبوو دووناو سێ ناوی هەبوو، و دەبوو کە بە ناوی لە وناوانە ی بانگ دەکرا پێی ناخۆش بوو (و هەکوو بە هەندێ کەس دەلێن: دیو، گورگ، سمەشەل، شەمەکەل، خەخێل، خولەگیل و ناوی تری و) کە خاوەنە کە ی پێی ناخۆشە. جا ئەم ئایەتە هاتە خوارەوه: {وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ} (١١/٤٩) واتە: وە ناتۆرە بۆ یەکتەری فەرەمە دەن و ناو و ناتۆرە ی ناشیرین لە یەکتە مەنێن (ت-س/ص) ئەبو داویدیش لە (الأدب) دا بەم گەفتە یە دە یگێڕێتە وه: کاتێ پێغەمبەر (دروودی خۆدای لەسەری) هات بۆ ناومان، بۆ مەدینە، پیاو نەبوو لە ئێمە کە دووسێ ناوی نەبێ، جا گەلێ جار، کە پێغەمبەر (دروودی خۆدای لەسەری) بە ناوی لە و ناوانە بانگی لە زەلامی دەکرد، دەیانگوت: نا، و بانگی مەکە، ئە ی پێغەمبەر ی خۆدا! چونکە ئەم پیاو بە و ناو تووڕە و قەلەس دەبێ! جا ئەم ئایەتە هاتە خوارەوه: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّنْ نِّسَاءٍ عَسَى أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْإِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَّمْ يَتُبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ} (١١/٤٩) واتە: ئە ی موسولمانینە! سەر مە کەنە کالتە و گە مە و لا قرتی و، یەکتەری مە کەن بە نیشانە ی تیرو تانە و توانجی

خوتان، بۆ ئەمەیشه پیاوو ژن وهك یه‌كن، كۆ ده‌لێ ئەو پیاوه‌ی یا ئەو ژنه‌ی كه ئیوه‌ی پیاوان، یا ئیوه‌ی ژنان گالته‌ی پێ‌ده‌كه‌ن له‌لای خودا له‌ئیوه‌ باشتر نییه‌، زۆر ناشیرینه‌ ناوو ناتۆره‌و قسه‌یه‌ك كه پێچه‌وانه‌ی یاسای ئیسلام بی دوا‌ی ئەوه‌ی كه مروّفه‌ باوه‌ری به‌خودا كرد، وه‌هه‌ر كه‌س تۆبه‌ له‌م كارانه‌ نه‌كا، ئەوه‌ له‌سته‌مكاران ده‌ژمێردرێ.

٤١١٤- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنهما) قَالَ خَطَبَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) النَّاسَ يَوْمَ فَتَحَ مَكَّةَ فَقَالَ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَذْهَبَ عَنْكُمْ عُبْيَةَ الْجَاهِلِيَّةِ وَغَاطَمَهَا بِأَبَائِهَا فَالْنَّاسُ رَجُلَانِ رَجُلٌ بَرٌّ تَقَى كَرِيمٌ عَلَى اللَّهِ وَفَاجِرٌ شَقِيٌّ هَيْنَ عَلَى اللَّهِ وَالنَّاسُ بَنُو آدَمَ وَخَلَقَ اللَّهُ آدَمَ مِنْ تُرَابٍ». قَالَ اللَّهُ (يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ) ^(٨).

عه‌بدوللای کوپی عومهر (خودای فی رازی بێ) گو‌تی: له‌روژی ئازاد کردن و گرتنی شاری مه‌که‌دا، پێغه‌مبه‌ر (برو‌دی خودای له‌سهر‌بێ) دوانیکی بۆ مه‌ردومه‌که‌ دا، فه‌رمو‌وی: ئە‌ی خه‌لکینه‌! ئە‌ی مه‌ردوم! بزانی که‌وا خودای گه‌وره‌ی ئیوه‌ خو‌په‌رستی و ده‌عیه‌و فیزی له‌ناوتانا هه‌لگرتوه‌، ئە‌م جو‌ره‌ خووه‌ ناپه‌سه‌ندانه‌ی که‌له‌کاتی نه‌زانی پێش هاتنی ئایینی ئیسلام دا له‌ناوتانا باو بوو، وه‌ك خو‌به‌زل زانی و که‌ش و فش به‌ باو و باپیره‌وه‌، ئە‌م جو‌ره‌ شتانه‌ له‌ئیسلام و سه‌رده‌می ئیسلام دا نه‌ماوه‌، ئاده‌میزاد به‌پێی یاسای خودا یه‌کیکه‌ له‌م دووکه‌سه‌: یا باشه‌و له‌خوا ترسه‌و به‌پێژه‌و نازداره‌ له‌لای خودا، یا به‌ ده‌و به‌دکاره‌و به‌دپه‌وشت و به‌دبه‌خت و سووک و پێسو‌او ترو‌یه‌ له‌لای خودا! ئە‌مه‌ به‌پێی کرده‌وه‌، وه‌کی تریش ئاده‌میزاد هه‌مو‌یان نه‌ته‌وه‌ی ئاده‌من و خودایش ئاده‌می له‌گل دروست کردوه‌، وه‌ك خو‌ی فه‌رمو‌ویه‌تی: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ

^(٨) رواه الترمذي بسند غريب (شرحه).

مَنْ ذَكَرَ وَأَنْتَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ} → (ت-به‌سه‌ندیکی غەریب).

۴۱۱۵- عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «الْحَسْبُ الْمَالُ وَالْكَرَمُ التَّقْوَى». رواهما الترمذي^(۱).

سه‌موره (خودای ئی رازی بئ) گوئی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای لیسرین) له‌بارهی نایه‌تی {إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ} هوه‌ فه‌رمووی: حانه‌دانی به‌ماله‌ واته: که‌مالت هه‌بوو خانه‌دانی، که‌مالت نه‌بوو سه‌د خانه‌دان بی که‌س قه‌درت ناگرئ پیزو که‌وره‌ییش له‌لای خودا به‌پیی ته‌قواو له‌خودا ترسان و پاریز له‌گوناهانه (ت-س/ص).

۳۲- سووره‌تی قاف

(مه‌که‌ییه، ۴۵ نایه‌ته)

سورة ق (مكية، وهي خمس وأربعون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۱۱۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «يُقَالُ لِحَبَّتِهِمْ هَلْ امْتَلَأَتْ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ فَيَضَعُ الرَّبُّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَدَمَهُ عَلَيْهَا فَيَقُولُ قَطٍ قَطٍ». رواه الشيخان والترمذي^(۱).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئی رازی بئ) ده‌لی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای لیسرین) ده‌فه‌رمووی: له‌روژی قیامه‌تا ده‌سته‌ ده‌سته‌ خه‌ک برك ده‌ده‌نه‌ ناو دۆزه‌خه‌وه به‌لام دۆزه‌خ له‌ به‌رکه‌وره‌یی و پان و پۆری خوی هه‌ر پڕ نابئ، جا گشت جارئ که‌ به‌ دۆزه‌خ ده‌لین: نایا پڕ بووی؟ یا ماوته‌ که‌ پڕ بیی؟ ئه‌ویش ده‌لی: نایا هی ترماوه‌؟ ئه‌گه‌ر هی ترماوه‌ بابئ! ئه‌م حال و

^(۱) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

^(۱) بخاري. تفسير: ۴۸۴۸، ۴۸۵۰، ۱۲۴۹ = تەجريد ۴۹۲/۴ رەقم: ۱۶۹۷. مسلم. جنة: ۷۱۰۸.

پرسیار و هه‌لامه هه‌روا به‌رده‌وام ده‌بێ، هه‌تا خودای پیرۆز و گه‌وره پای خۆی داده‌نێ له‌سه‌ری و ده‌مکوێ ده‌کا، ئه‌وجا ده‌لێ: به‌سمه، به‌سمه (ش/ت) عه‌للامه‌ی عه‌ینی (خودای ئی‌رازی بێ) ده‌فه‌رموێ: رێبازگه (مه‌ذه‌به‌ی) زانا‌کان له‌وین‌ه‌ی ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌دا که ئی‌سباتی صیفات بو‌خودا ده‌کا، وه‌ک ده‌ست و قاچ و چاو، ده‌بێ به‌دوو راه‌و، یه‌کی‌کیان که پێبازی ده‌سته‌ی به‌خوا سپێره‌کان (المفوضه) ئه‌مه‌یه: باوه‌رمان به‌م صیفته‌و نیشانه‌ی خودایه‌هیه، به‌پێی خواستی خودا خۆی له‌مانه، که‌واتایه‌کی وایان هه‌یه‌شایه‌نی شانی ئه‌و زاته‌بێ، به‌لام و اتا دیمه‌نییه‌که‌ی و مه‌عنا به‌رووه‌ بووه‌که‌ی مه‌به‌ست نییه.

قه‌سه‌ی ده‌سته‌ی دووم دوورو درێژه، به‌لام ئه‌گه‌ر که‌سێ ده‌یه‌وێ ئاگای لێی بێ ئه‌وا له‌عه‌ینی دا، له‌ ته‌فسیری سووره‌تی قافدا نووسراوه، به‌لام به‌نده که به‌ووردی سه‌رنجی پای ئه‌هلی ته‌ئویل دا و اهات به‌یادما که سه‌ره‌نجامی هه‌ردوو رایه‌که‌یه‌که، که‌ئهم جو‌ره‌ ووشانه‌ ظاهیریان مه‌به‌ست نییه، مه‌عنایه‌کی تایبه‌تی خۆیان هه‌یه، ئه‌هلی ته‌فویض ده‌م له‌و مه‌عنایه‌ ناکو‌تن و زانی‌نی ئه‌وه هه‌واله‌ به‌عیلم و زانستی خودا ده‌که‌ن، وه‌لێ ئه‌هلی ته‌ئویل هه‌ولێ ئه‌وه ده‌ده‌ن که‌مه‌به‌سته‌که‌ بدو‌زنه‌وه (وه‌رگێی).

٤١١٧- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «تَحَاجَّتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ فَقَالَتِ النَّارُ أُورِثْتُ بِالْمُتَكَبِّرِينَ وَالْمُتَجَبَّرِينَ. وَقَالَتِ الْجَنَّةُ مَا لِي لَا يَدْخُلْنِي إِلَّا ضِعْفَاءُ النَّاسِ وَسَقَطُهُمْ. قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِلْجَنَّةِ أَنْتِ رَحِمَتِي أَرْحَمُ بِكَ مِنْ أَشَاءِ مِنْ عِبَادِي. وَقَالَ لِلنَّارِ إِنَّمَا أَنْتِ عَذَابِي أَعْدَبُ بِكَ مِنْ أَشَاءِ مِنْ عِبَادِي. وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا مِلْؤُهَا، فَأَمَّا النَّارُ فَلَا تَمْتَلِي حَتَّى يَضَعَ رَجُلُهُ فِقُولَ قَطٍ قَطٍ قَطٍ. فَهَذَا لِكَ تَمْتَلِي وَيُزَوَّى بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ، وَلَا يَظْلِمُ اللَّهُ - عَزَّ وَجَلَّ - مِنْ خَلْقِهِ أَحَدًا، وَأَمَّا الْجَنَّةُ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُنْشِئُ لَهَا خَلْقًا. رواه الشيخان^(٢).

(٢) بخاری. تفسیر: ٤٨٥٠، مسلم. جنة و نعيمها: ٧٠٤.

دیسان گوتی: پیغه مبهەر (درودی خودای لسه ربین) فهرمووی: بههشت و دۆزهخ دهبی بهدهمه قالیان، دۆزهخ دهلی: خو بهزلزان و بهزهبرو زهنگهکان تهرخان کراون بۆمن، بههشتیش دهلی: ئهی من چیمه، کهوا هر لازه بوونهکان و بینه وایانی ئهو خه لکه م تئ دین و بووم بهجیگهی دوا روژی رهش و رووتهکان! ئهوجا خودای گه وره و سهروه رهفه رموی: ئهی بههشت! تو رهحمهتی منی، هر که سئ خو م بمهوی له بهندهکانی خو م، رهحمی پی دهکهم و تو دهکهم به شوینی رهحمهت بوی، وه به دۆزهخیش دهفه رموی: تو هو ی سزای منی، هر که سئ خو م بمهوی، له بهندهکانی خو م به تو سزای دهدهم و تو دهکهم بهجیگهی سزادانی، وه به لینه له سه رم که ههردوو لاتان پرپکه م، هر که سه تان له ئه هلی خو ی، به لام دۆزهخ هر لرفه ی دی، هر پرنابی، پهیتا پهیتا هر خه لکی تئ فیه دهدهن و هر دهلی: ئه گهر ماوه بابی! ههتا خودا پیی عیززهتی دادهنی له سه ری ئه ودهمه واز دیننی و دهلی: ئیتر بهسه، ئیتر بهسه، جیگه نه ما جا ئهوجا پر دهبی و ده په چنی به سه ری هکا و له نا و خویدا پهنگ ده خواته وه! دیاره که خودای گه وره و خاوهن شکۆ زۆرو سته م له کهس نا کا، له دروستکراوانی خو ی، وه ههروه ها بههشتیش هر پر نابی و شوینی وای ههیه که هر چۆله، تا خودا له نو ی خه لکی تری بو دروست دهکا و به وانه پری دهکا! (ش).

٤١١٨- → (ب/١ ز/٤٤ ل/١٩٠ ف/٢) (٣).

قال الله تعالى: {وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبَّحَهُ وَأَذْبَارَ السُّجُودِ} (٤٠/٥٠).

واته: وه له هه ندی له شه ویشا یا دوو ته سبیحی خودای خو ت بکه و له پاش نو یژه کانیش.

٤١١٩- قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما) أَمْرُهُ أَنْ يُسَبِّحَ فِي أَذْبَارِ الصَّلَوَاتِ كُلِّهَا. رواه البخاري (٤).

ثیبنو عہبباس (خودای ئی رازی بن) فہرموی: خودا لہم ثایہ تہدا فہرمانی کردووہ بہ پیغہ مبہر (درویدی خودای لہسہرین) کہلہ پاش ہہموو نویژی تہسبیحات و زیکرو یادی خودا بکاو ویرد بخویننی (ب).

۳۴- سوورہ تی ذاریات

(مہکیبہ، شہست ثایہ تہ)

سورة الذاریات (مکیة، وہی ستون آیہ)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

۴۱۲۰- عَنْ الْحَارِثِ بْنِ يَزِيدَ الْبَكْرِيِّ (رضی اللہ عنہ) قَالَ قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ فَدَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلی اللہ علیہ وسلم) فَذَكَّرْتُ عَنْدَهُ وَافِدُ عَادٍ فَقُلْتُ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ وَافِدِ عَادٍ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی اللہ علیہ وسلم) «وَمَا وَافِدُ عَادٍ؟». قَالَ: فَقُلْتُ: عَلَى الْخَبِيرِ سَقَطَتْ إِنْ عَادًا لَمَّا أَفْجِطَتْ بَعَثَتْ قَبِيلًا فَتَزَلَّ عَلَى بَكْرِ بْنِ مُعَاوِيَةَ فَسَقَاهُ الْخَمْرَ وَغَنَسَهُ الْجَرَادَتَانِ ثُمَّ خَرَجَ يُرِيدُ جِبَالَ مَهْرَةَ فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنِّي لَمْ آتِكَ لِمَرِيضٍ فَأَدَاوِيهِ وَلَا لِأَسِيرٍ فَأَدَاوِيهِ فَاسْتَقَى عَبْدُكَ مَا كُنْتُ مُسْتَقِيهِ وَاسْتَقَى مَعَهُ بَكْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ. يَشْكُرُ لَهُ الْخَمْرَ الَّذِي سَقَاهُ فَرَفَعَ لَهُ سَحَابَاتٍ فَقِيلَ لَهُ اخْتَرْ إِحْدَاهُنَّ فَاخْتَارَ السُّودَاءَ مِنْهُنَّ فَقِيلَ لَهُ خُذْهَا رَمَادًا رَمَدًا لَا تَذَرُ مِنْ عَادٍ أَحَدًا وَقَالَ: أَنَّهُ لَمْ يُرْسَلْ عَلَيْهِمْ مِنَ الرِّيحِ إِلَّا قَذَرُ هَذِهِ الْحَلَقَةِ يَعْنِي حَلَقَةَ الْخَائِمِ. ثُمَّ قَرَأَ (إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلْنَاهُ كَالرِّيمِ) الْآيَةَ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ. نَسَّالَ اللَّهُ حَسَنَ الصَّنَاعَةِ وَالرَّوَايَةَ آمِينَ^(۱).

حاریشی کوپی یه زیدی ٹہل-بہ کری (خودای ئی رازی بن) گوتی: چووم بو مہدینہ، چوومہ خزمہ تی پیغہ مبہر (درویدی خودای لہسہرین) باسی نوینہ رہکھی ہوزی عادم بویکرد، وہ عہرزیم کرد: پہنا دہ گرم بہ رہحمہ تی خودا لہوہ

(۱) بخاری، تفسیر: ۴۸۵۲.

(۲) سکت عن درجہ الشارح.

كەمنىش وەك ئەوم بەسەربى، فەرمووى: بۆچى نوینەرەكەى ھۆزى عاد چى بەسەرھاتبوو؟ گوتىم: بەراستى لەكەسىكى شارەزای ئەم باسو خواست پرسى، ھۆزى عاد كە تووشى قاتوقپرى و نەھاتى و بى بارانى بوون، قەیل ناویكىيان نارد بۆ ھەرەمى مەككە، كەلەوى لەخودا داواى بارانیان بۆيكا، قەیلیش لەپیشا چوو بوو بە میوانى بەكرى كوپى موعاویيە كەلە مەككە بوو، بەكریش ھەموو رۆژى مەستى دەكرد لەمەى و بادەو ئارەق، وە دوو گورجى دەنگخوشیش ھەموو رۆژى بەزم و ئاھەنگیان بۆ دەگىپرا، تاماوەى مانگى ئەمە كارى بوو لەپاشدا دەرچوو بەرەو چىياكانى خىلى مەھەرە، لەوى گوتى: خودایە! من نەھاتووم بۆلای تۆ لە بەر نەخوشى تاچارى بكەم یا لەبەر دىلى تا سەرەنەى بۆ بدەم و بەرەلای بكەم، بەلام بۆ ئەو ھاتووم كەوەك جارى جاران باران ببارینە بۆ ئەم بەندەى خۆتەو بۆ بەكرى كوپى موعاویيەش لەگەل ئەودا، جا بەفەرمانى خودا چەند پەلە ھەورئ لەدوورەو بۆى دەرکەوتن و لەناو ھەورەكەو دەنگى پى گوت: بۆخۆت پەلەى ئەم ھەورانە ھەلبىزىرە، پەلەىەكى رەشیان تىابوو، ئەوەیانى ھەلبىزارد بۆ خۆى. لە غەیبەو پى گوترا: ھا وەرى بگرە، ئەو ھەورى باران نییە بەلكوو ئەو خۆلەمپىكى پىر لە ژیلەمۆیە، كەس لەھۆزى عاد قوتار ناكا، چۆلەكە بكورئان لى دەپرى!

وہ گوتی: کونی ئەوبایەى خودا ناردیە سەریان و تەفرو تونایانى کرد پى بەقەى ئەم ئەلقەىە بوو (واتە: بەقەى کونی ئەلقەى ئەموسستیلەكەى دەستى) ئینجا ئەمەى خویندەوہ: {إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ، مَا تَلَّوْا مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلْنَاهُ كَالرَّمِيمِ} (۵۱/۴۱-۴۲) واتە: وەلەگەلى عادیشا نیشانەىەكى گەورە ھەیە، بۆ موسولمانى ھۆشیار، لەوکاتەدا كە قارمان لى گرتن، بايەكى سەختى بى خىرو بىرمان ناردە سەریان دەیدا لەھەرچى شتى دەیکرد بە خۆلەمیش (ن/ت) لەخودا داوا دەکەین بەجوانى كارى خۆمان ساز بدەین و کارجوان بىن و فەرموودەى ھەزرتیش بەجوانى بگىرینەوہ. نامین خودایە.

۳۵- سووره‌تی طوور

(مه‌که‌ییه، چلو نو نایه‌ته)

سورة الطور (مکیه، وهي تسع وأربعون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۲۱- قال بن جُبَيْر بن مُطْعِمٍ (رضي الله عنه) سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) يَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ بِالطُّورِ فَلَمَّا بَلَغَ هَذِهِ الْآيَةَ (أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ * أَمْ خُلِقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُوقِنُونَ * أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُسْتَطِرُونَ) كَادَ قَلْبِي أَنْ يَظِيرَ. رواه البخاري^(۱).

جوبه‌یری کوپی موطعیم (خودای لی رازی بن) گوئی: گویم لی بوو پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) له‌نویشی شیواندا سووره‌تی طووری ده‌خویند، که‌گه‌یشته سهر ئه‌م نایه‌تانه {أَمْ خُلِقُوا...} {هتا {..المسيطر}} {۳۷-۳۵/۵۲} واته: نایا هوش و بی‌ری ساخ ری ئه‌وه ده‌دا که‌ئو خه‌لکه‌و ئه‌و بوونه‌وه‌ره سه‌یره هه‌روا له‌خویه‌وه به‌هه‌وانته، به‌بی دروستکاریکی داناو زانا په‌یدا بووبی، یا ئه‌م له‌په‌تبه‌ربووانه خو‌یان دروستکه‌ری خو‌یانه‌ن بویه به‌نده‌یی بو خودانا‌که‌ن، یا به‌ئه‌قلی کئ دانه‌چئ که‌ئهم هه‌موو ئاسمانه‌ گه‌وران، ئه‌م زه‌وییه به‌رینه به‌ده‌ستی ئه‌و خو‌پری و لاژگانه دروست کرابن، دیاره که‌ئهم داوایانه هه‌موویان پووچن، که‌وا بوو ئه‌م بی باکی ئه‌مانه ئه‌وه‌یه که‌ نه‌زان و نه‌قام بی باوه‌رن، دیاره بویه‌یش ددان نانین به‌ پیغه‌مبه‌رایه‌تی تو‌دا چونکه خو‌یان کلیل به‌ده‌ستی گه‌نجینه‌کانی خودان! یاخود خو‌یان بو هه‌موو شتی به‌ده‌سته‌لاتن و به‌ بی په‌زای ئه‌وان که‌س ناتوانی په‌نجه‌ بکا به‌ ناوا. جوبه‌یر (خودای لی رازی بن) گوئی: که‌ه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) گه‌یشته سهر ئه‌م نایه‌تانه وا به‌جوانی و به‌ته‌سیر خویندی کاری تی کردم و سام و شکویه‌کی وا گرتمی وه‌خته بوو دلم، بفپری و به‌ندی دلم بیچپری (ب) → (ب/۱) ز ۸۰ ل/۲۶۷ ف/۲).

^(۱) بخاری. تفسیر: ۴۸۵۴ = تجرید البخاری/ ۴/ ل ۴۹۵ رقم: ۱۶۹۹ + ۴۱۶ = ۷۶۵ فتح.

۴۱۲۲- و للرمذي: «إِدْبَارُ النُّجُومِ الرُّكْعَتَانِ قَبْلَ الْفَجْرِ وَإِدْبَارُ السُّجُودِ الرُّكْعَتَانِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ». نَسَأَلُ اللَّهَ تَعَالَى تَوْفِيقَهُ^(۲).

تیرمیژی (خودای ن رازی بن) ده‌گیڕێته‌وه: مه‌به‌ست له ته‌سبیحی (ادبار النجوم) له‌ئایه‌تی {وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبَّحْهُ وَإِدْبَارَ السُّجُودِ} (۴۰/۵۲) دا دوو پکات نویژی سوننه‌تی پییش نویژی به‌یانیه‌وه مه‌به‌س له ته‌سبیحی (ادبار السجود) له‌ئایه‌تی {وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبَّحْهُ وَإِدْبَارَ السُّجُودِ} (۴۰/۵۰) دا دوو پکات نویژی شیوانه.

له (طور) دابه‌زه (هجم) به‌یادکه
به‌په‌حمس (په‌حمان) دلی خۆت شادکه
خۆشه‌ ققوله‌سه‌ر نابن نه‌گه‌ر تو
یه‌ک ده‌م به‌باده‌س خه‌س کۆن و نو!!

۳۶- سووره‌تی نه‌جم

(مه‌که‌یه، شه‌ست و دوو نایه‌ته)

سورة النجم (مکیه، وهي اثنان وستون آیه)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۱۲۳- قَالَ الشَّيْبَانِيُّ (رضي الله عنه) سَأَلْتُ زُرَّ بْنَ حُبَيْشٍ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: (فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى، فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى، مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى). قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وسلم) رَأَى جِبْرِيلَ لَهُ سِتْمِائَةُ جَنَاحٍ. رواه الشيخان والترمذي^(۱).

(۲) راجع رقم: ۴۱۱۹ / في تسلسل ۳۳ من هذا المجلد.

(۱) بخاري. تفسير: ۴۸۵۶، ۴۸۵۷، ۲۲۲۲ = تجريد/ ۲ ل/ ۴۳۶ رقم: ۱۳۰۴. مسلم. إيمان: ۴۳۲، ۴۳۳.

شه‌یبانی (خودای ئا رازی بئ) گوتی: پرسیارم له زیرکرد له فهرمووده‌ی خودا: {فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ، فَأَوْخَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْخَىٰ، مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ} (٩/١١-٥٣) وها له پیغه‌مبەر نزیک بووه، که نیوانیان به‌قه‌د دووکه‌وان ده‌بوو، یا که‌متر، جا له‌و شوینه‌دا وه‌حی و سرووشی کرد بۆ لای به‌نده‌ی خوشه‌ویستی خودا، که موحه‌مه‌ده، ئەو سرووش و وه‌حیه، حه‌قائو و ته‌فاصیل و ئەس‌راره‌که‌ی هەر خوداو پیغه‌مبەر خۆیان زۆر به‌جوانی ده‌زانن که چیه‌و چی نییه، ئەوه‌ی که موحه‌مه‌د به‌چاوی سه‌ربینی به‌چاوی دل‌یش بینی و هه‌ست و هۆش له‌بۆنی ره‌حمه‌ت و ره‌فعی زه‌حمه‌ت مه‌ست بوون و چاوو دل بۆ یه‌کتری بوون به‌شایه‌تی داوای یه‌کتری! شه‌یبان گوتی: له‌وه‌لاما زیر گوتی: له‌م باره‌یه‌وه عه‌بدوللای کوپی مه‌سه‌وود هه‌والی به‌ئیمه‌داوه: که پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) له‌م جینگه‌یه‌دا جوهرائیلی دیوه، دروودی خودا له‌سه‌ر هه‌ردوکیان بئ، شه‌ش سه‌د بالی بووه! (ش/ت).

٤١٢٤- وَقَالَ مَسْرُوقٌ لِعَائِشَةَ (رضي الله عنها) أَيْنَ قَوْلُهُ تَعَالَى: (ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى...) إِلَى آخِرِ الْحَدِيثِ^(٢).

ئهم فهرمووده‌یه به‌ دوورو درێژی له ته‌فسیری سووره‌تی ئەنعاما رابورد، فهرمووده‌ی هه‌شته‌م.

٤١٢٥- وَقَالَتْ عَائِشَةُ (رضي الله عنه) رَأَى النَّبِيُّ جِبْرِيلَ (عليه السلام) فِي صُورَتِهِ (الأصلية) مَرَّتَيْنِ. رواه الشيخان والترمذي وزاد: مَرَّةً عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى وَمَرَّةً فِي جِيَادٍ لَهُ سِتُّمِائَةِ جَنَاحٍ قَدْ سَدَّ الْأَفُقَ^(٣).

عائیشه (خودای ئا رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) دووجار به‌چاوی سه‌ر جوهرائیلی له‌سه‌ر شیوه‌ی راسته‌قینه‌ی خۆی دیوه (ش/ت)

(٢) تقدم في تفسير سورة الأنعام في حديث طويل، الحديث الثامن، ل/١٥٨.

(٣) بخاري. تفسير. ٤٨٥٦، ٤٨٥٧، ٣٢٢٢ = تجريد/٢ ل/٤٣٦ رقم/١٣٠٤، مسلم. الإيمان: ٤٣٢، ٤٣٣.

ترمذي. تفسير القرآن: ٢٢٧٧.

گیرانه‌وه‌ی (ت) ئەمە‌ی پتره: جارێ له‌لای شه‌جه‌ره‌ی سیدره‌تو لمونته‌ها دا و جارێ له‌ جییا دا، که شوینیکه‌ و له‌ نزیکه‌ی ئەشکه‌وتی حیرادا، له‌ و کاته‌دا شه‌ش سه‌د بانی بووه‌، له‌ به‌ر گه‌وره‌یی خۆی رووی ئاسمانی به‌ ته‌واوی دا گرتبوو.

٤١٢٦- هه‌دیثی (نورانی آراه) له‌ ته‌فسیری سووره‌تی ئەنعاما دا رابورد (ف/٩)^(٤).

٤١٢٧- ئەم فه‌رموده‌یه‌ش له‌ ته‌فسیری سووره‌تی ئەنعاما رابوورد، (ف/٨). لێره‌ ده‌فه‌رمووی: عیكرمه (خودای ئی رازی بێ) ده‌لی: ئیبنو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بێ) گو‌تی: موحه‌مه‌د خودای خۆی به‌چاوی سه‌ر دیوه‌، منیش گو‌تم: چۆن واده‌فه‌رمووی، ئەدی خودا ناهه‌رمووی: {لَا تُذِرْكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُذِرُكَ الْأَبْصَارُ؟} گو‌تی: بێ‌وه‌ی بیت! ئەوه‌ کاتی وایه‌ که به‌و نووره‌ خۆی بنوینێ که نووری هه‌قیقی خۆیه‌تی. گو‌تی: به‌لام دووجار خودا خۆی نیشانی موحه‌مه‌د داوه‌ (ت-س/ح)^(٥).

٤١٢٨- قَالَ الشَّعْبِيُّ: لَقِيَ ابْنُ عَبَّاسٍ كَعْبًا (رضي الله عنهم) بِعَرَفَةَ فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ فَكَبَّرَ حَتَّى جَاوَبَتْهُ الْجِبَالُ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ إِنَّا بَنُو هَاشِمٍ. فَقَالَ كَعْبٌ: إِنَّ اللَّهَ قَسَمَ رُؤْيَاهُ وَكَلَامُهُ بَيْنَ مُحَمَّدٍ وَمُوسَى فَكَلَّمَ مُوسَى مَرَّتَيْنِ وَرَأَاهُ مُحَمَّدٌ مَرَّتَيْنِ. رواهما الترمذي^(٦).

شه‌عبی (خودای ئی رازی بێ) گو‌تی: له‌کیوی عه‌ره‌فات ئیبنو عه‌بباس تووشی که‌عب بوو، (په‌زای خودایان لێ بێ)، په‌رسیاری شتیکی لێ کرد، که‌عبیسه‌ش به‌ده‌نگی به‌رز، به‌ره‌نگی ئەللاه‌وه‌ئەکه‌به‌ری کرد، کیوه‌کان ده‌نگیان دایه‌وه‌! ئیبنو عه‌بباس گو‌تی: پیایوی خۆت بناسه‌، ئیمه‌ نه‌ته‌وه‌ی هاشمین (و سه‌رچاوه‌ی ئایین و زانستین، که په‌رسیاریکت لێ ده‌که‌ین، خۆت لێ نه‌گو‌پێ

^(٤) تقدم بالمجلد السادس. تسلسل ٧/ برقم: ٢٨٦٠/٩.

^(٥) تقدم بالمجلد السادس. تسلسل ٧/ برقم: ٢٨٥٩/٨.

^(٦) بسند لاطعن فيه (شرحه).

جا که عب گوتی: خودا دیتنی خوئی و قسه‌کردنی خوئی دابه‌شکردوه له‌نیوانی موحه‌ممه‌دو مووسادا (دروودی خودای لسه‌رین) له‌سه‌ر ئه‌م شیوه‌یه: خودا دوو جار قسه‌ی له‌گه‌ل مووسادا کردوه، وه موحه‌ممه‌د دوو جار چاوی به‌خودا که‌وتوه (ت).

۴۱۲۹- وَقَالَ أَسَى (رضی الله عنه): رَأَى مُحَمَّدَ رَبَّهُ. رواه ابن خزيمة، بإسناد قوي^(۷).

ئه‌نه‌س (خودای ئی رازی بئ) ده‌لئ: موحه‌ممه‌د (دروودی خودای لسه‌رین) په‌روه‌ردگاری خوئی چا و پیکه‌وتوه! (ئیبینو خوزه‌یمه به‌رشته‌یه‌کی به‌هیز ئه‌م فه‌رمایشته‌ی گیراوه‌ته‌وه).

۴۱۳۰- قَالَ عَبْدُ اللَّهِ (رضی الله عنه) لَمَّا بَلَغَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه وسلم) سِدْرَةَ الْمُنْتَهَى قَالَ «انْتَهَى إِلَيْهَا مَا يَعْرُجُ مِنَ الْأَرْضِ وَمَا يَنْزِلُ مِنْ فَوْقَ. قَالَ فَأَعْطَاهُ اللَّهُ عِنْدَهَا ثَلَاثًا لَمْ يُعْطِهِنَّ نَبِيًّا كَانَ قَبْلَهُ فُرِضَتْ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ خَمْسًا وَأُعْطِيَ خَوَاتِمَ سُورَةِ الْبَقَرَةِ وَغَفِرَ لَأُمَّتِهِ الْمُفْجِمَاتُ مَا لَمْ يُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا». رواه الترمذي ومسلم^(۸).

عه‌بدوللا (خودای ئی رازی بئ) گوتی: کاتئ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌رین) کاتئ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌رین) له‌شه‌وی ئیسرا‌دا ده‌گاته‌ سیدره‌تولمونت‌ها، له‌وی خودا سئ خه‌لاتئ گه‌وره‌ی وای پئ به‌خشی، که‌له‌وه‌و پئش خه‌لاتئ و گه‌وره‌ی به‌هیچ پیغه‌مبه‌ریکی تر نه‌داوه: یه‌که‌م خودا، شه‌وو روژی پینج نویژ له‌سه‌ر خوئی و یه‌ک به‌یه‌کی ئوممه‌تی دا ده‌نئ. دووه‌م: ئایه‌ته‌کانئ کو‌تایی سووره‌تی به‌قه‌ره‌ی پئ خه‌لات ده‌کا، سییهم: له‌گوناه‌و تاوانه‌ زله‌کانئ ئومه‌تی خو‌ش ده‌بئ، واته: ئه‌و گوناوه‌و تاوانه‌ زلانه‌ی که‌ خاوه‌نه‌کانیان ده‌که‌ن به‌ قورداو به‌ ره‌و دو‌زه‌خ ده‌یان به‌ن، به‌لام به‌مه‌رجئ که‌هیچ هاوبه‌ش و شه‌ریک بو‌ خودا په‌یدا نه‌که‌ن، واته: له‌سه‌ر ئیمان به‌مرن. عه‌بدوللا گوتی:

^(۷) بسند قوي رواه ابن خزيمة.

^(۸) مسلم. إيمان: ۴۲۰، ترمذي تفسیر: ۲۲۷۶، نسائي: صلاة: ۴۵۰.

قال الله تعالى: {لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى} (١٨/٥٣).

١٣١٤- قَالَ عَبْدُ اللَّهِ (رضي الله عنه): رَأَى رَفْرَفًا أَخْضَرَ قَدْ سَدَّ الْأَفْقَ. رواه

عبداللہ (خودای فی رازی بن) گوتی: حہزرت (درویدی خودای لہسریں) لہشہوی
ٹیسرادا جوبرائیل دہبینی لہسر پایہخیکی گہوری سہوز دہبی، لہبر
 گہوری وہک تارا پووی ٹاسمان دادہپوشتی (ب).

٤١٣٢- قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما): (اللَّاتُ وَالْعُزَّى) كَانَ اللَّاتُ رَجُلًا يَلْتُ سَوِيقَ الْحَاجِّ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(١).

ثیبنو عه‌بباس (خودایان فی‌رازی بن) ده‌لی: لات لهم ثایه‌ته‌دا: {أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ} (۱۹/۵۳) واته: ناوی پیاوی بووه نیشی نه‌وه بووه له‌کاتی چه‌جدا قاوت و پۆنی بۆ حاجیان ده‌گرتنه‌وه و ده‌رخواردی ده‌دان که‌مرد په‌یکه‌ریکیان له‌به‌رد بۆی دروست کردو ده‌ستیان کرد به‌یه‌رستنی (ب).

(۹) بخاری. تفسیر: ۴۸۵۸.

(۱۰) بخاري. تفسير: ۴۸۵۹.

۴۱۳۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضی الله عنه) (الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ) قَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) «إِنْ تَغْفِرِ اللَّهُمَّ تَغْفِرْ جَمًّا وَأَيُّ عَبْدٍ لَكَ لَا أَلَمًا». رواه الترمذي^(۱۱).

نیینو عه‌بباس (خودایان فی رازی بن) فہرموی: لہ بارہی {الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ} (۳۲/۵۳) واتہ: ئەو کەسانە کە نار دەگرن لہ گوناہە گەورەکان و خۆیان دەپاریزن لہ کارە شەرم ناوەرو ئاپروو بەرەکان، با جارو باریش وورده گوناہیان لیوہ پوو بدا، ئەم جوړە کەسانە بەر لیخو‌شبوونی بەروالای گەورە‌ی خودای تو دەکەون، کە ھەمیشە بەچاوی میہرو پەحمەت تەماشای خۆت و ئۆمەتت دەکا. گوئی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەری) بەم بۆنە یەوہ ئەم شیعرە‌ی ئومەییە‌ی کوپی سەلتی خویندەوہ، کە دەلی:

إِنْ تَغْفِرِ اللَّهُمَّ تَغْفِرْ جَمًّا وَأَيُّ عَبْدٍ لَكَ لَا أَلَمًا

واتە:

سەرچەم گوناھمان بپۆشە خوایە! کام بەندەت ھەیە کە بی‌گوناہی؟

یا ئاوا:

بەندە‌ی بەبی نەنگ کوا ھەیە خوایە؟ کەوا یە خو‌ش بە لہ‌ھەموو لایە!

(ت-س/ص)

۴۱۳۴- وَعَنْهُ قَالَ: سَجَدَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) بِالتَّجَمِّ وَسَجَدَ مَعَهُ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْجِنُّ وَالْإِنْسَانُ^(۱۲).

دیسان گوئی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەری) سوورەتی نەجمی خویندو خۆی کوپ‌نووشی قورئان خویندن (سەجە‌ی تیلاوہ) ی برد، موسو‌لمانان و

^(۱۱) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

^(۱۲) بخاري. تفسير: ۴۸۶۲.

بتپهرستان و جنۆكه‌و پهری و ئاده‌میزاد هه‌رچی له‌وێ ئاماده‌ بوون له‌گه‌ڵیدا
كوپنووшіان برد! (ب).

٤١٣٥- وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ (رضی الله عنه) أَوَّلُ سُورَةٍ أُنْزِلَتْ فِيهَا سَجْدَةٌ (وَالنَّجْمِ). قَالَ
فَسَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) وَسَجَدَ مَنْ خَلْفَهُ، إِلَّا رَجُلًا رَأَيْتُهُ أَخَذَ كَفًّا مِنْ تُرَابٍ
فَسَجَدَ عَلَيْهِ، فَرَأَيْتُهُ بَعْدَ ذَلِكَ قُتِلَ كَافِرًا. رواهما البخاري. نَسَأَلُ اللَّهَ التَّوْفِيقَ آمِينَ^(١٣).

عه‌بدوللا (خودای ئی رازی بێ) گوئی: یه‌که‌م سوورته‌ که‌ ئایه‌تی سه‌جده‌ بردنی
تی‌دابوو سوورته‌تی نه‌جم بوو، پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌ربین) له‌دوای ئایه‌تی
سه‌جده‌که‌وه‌ سه‌جده‌ی برد، نه‌وانه‌یشی که‌له‌وێ بوون له‌دوایه‌وه‌
کوپنووشیان برد، ته‌نیا پیاوێ نه‌بێ که‌چاوم لی بوو پر له‌پێ خۆلی
هه‌لگرت و کوپنووشی له‌سه‌ر برد، له‌وه‌دا نه‌و پیاوه‌م دی به‌کافری کوژرا،
ناوی ئومه‌یه‌ی کوپی خه‌له‌ف بوو (ب).

٣٧- سوورته‌تی قه‌مه‌ر

(له‌سوورته‌ مه‌که‌یه‌یه‌کانه‌، ٥٥ ئایه‌ته‌)

سورة القمر (مكية، وهي خمس وخمسون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤١٣٦- عَنْ أَنَسٍ (رضی الله عنه) قَالَ: سَأَلَ أَهْلُ مَكَّةَ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) آيَةَ
فَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ بِمَكَّةَ مَرَّتَيْنِ فَقَالَ (اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَالْقَمَرُ وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرَضُوا
وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ)^(١٤).

هه‌نه‌س (خودای ئی رازی بێ) گوئی: خه‌لکی مه‌که‌ه‌ داوای مو‌عجیزه‌یان له‌
پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌ربین) کرد وه‌له‌ناو خۆیان، ریکه‌وتن له‌سه‌ر نه‌وه‌ی
مو‌عجیزه‌که‌یان له‌مانگا ده‌ریکه‌وێ، جا شه‌ویکیان بریارداو له‌وشه‌وه‌دا گرد

(١٣) بخاری. تفسیر: ٤٨٦٣.

(١٤) بخاری. تفسیر: ٤٨٦٤، ٤٨٦٨، ٣٦٣٧، ٣٦٣٦، ٣٨٦٩، ٣٨٧١، ٤٨٦٤، ٤٨٦٥ = تجرید/ ٤ ل/ ١٣٢ رقم: ١٤٤٧.

مسلم. صفات المنافقين: ٧٠٠٢-٧٠١٠. ترمذی: تفسیر القرآن: ٣٢٨٥، ٣٢٨٦.

بوونهوهو چه زهت هات و به پهنجهی ئیشارهتی کرد بۆ مانگ و مانگ دوو لهت بوو، کوتیکیان له سهر کیوی ئه بو قوبه یس دا بهزی و ئه وکوته کهی تریان له سهر کیوی قهی قه عان دابهزی، ئهم پوداوه له و سهرده مه دا بوو که هیشتا پیغه مبه ره مه ککه بوو، کوچی نه کردبوو بۆ مه دینه، به م بۆ نه یه وه ئه مه هاته خواری: { اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ، وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ } (٥٣/١-٢) واته: هاتنی کاتی تایبه تی تیکچوونی ئهم دنیاو دهرکه وتنی جیهانیکی تازه ی نه براوه ی هه تا هه تای ی نزیکه وه بوو، وه مانگ لهت بوو له سهر داوا کردنی پیغه مبه ری ئاخ زه مان، وه لئ ئهم کافره بئ پڕواو سهر سه ختانه ئه گه ر چاویان به نیشانه و موعجیزه ی خودایی بکه وی باوه پری پئ ناکه ن و بۆ لاساری و بئ گوویی ده لئ ن: ئهم جوړه شتانه سیحرو جادوو چاو به ستو هه میشه له جیهاندا بووه و ده بی! (ت/ش).

٤١٣٧- وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): بَيْنَمَا نَحْنُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِمِنَى فَأَلْشَقُّ الْقَمَرَ فَلِقَتَيْنِ فَلَقَّةٌ مِنْ وَرَاءِ الْجَبَلِ وَفَلَقَةٌ دُونَهُ فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) «اشْهَدُوا» رواهما الترمذي والشيخان^(١).

عه بدوللا (خودای ئی رازی بن) ده فهرموئ: جارئ له مینا له خزمه تی چه زه تدا بووین (دروودی خودای له سهرین) مانگ بوو به دوو که رته وه، که رتیکیان که و ته پشت کیوه که وه و ئه و که رته که ی تریشیان که و ته ئه و دیویه وه، پیغه مبه ریش (دروودی خودای له سهرین) پیمانی فهرموو: ته ماشاکه ن و به شایه ت بن که ئهم موعجیزه که وره یه تان به چاوی خوتان له من دی (ت/ش).

٤١٣٨- وللترمذي: انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَتَّى صَارَ لِقَتَيْنِ عَلَى هَذَا الْجَبَلِ وَعَلَى هَذَا الْجَبَلِ فَقَالُوا سَحَرَنَا مُحَمَّدٌ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لَئِنْ كَانَ سَحَرَنَا مَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَسْحَرَ النَّاسَ كُلَّهُمْ^(٢).

(١) بخاری. مناقب. ٣٦٣ (راجع الرقم السابق) مسلم. صفات المنافقين: ٧٠٠٢. ترمذی. تفسیر

القرآن. ٢٢٨٥، ٢٢٨٦.

(٢) سکت عنه الشارح.

تیرمیزی (خودای ئی رازی بن) ریوایهت ده‌کا: که‌له‌زه‌مانی پیغه‌مبه‌ردا (درویدی خودای له‌سهرین) کافره‌کان داوای موعجیزه‌یه‌کی ئاسمانی له‌پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) ده‌کن، ئیتر به‌فه‌رمانی خودا له‌سهر داواکردنی پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) مانگ ده‌بی به‌دوو پارچه‌وه، پارچه‌یه‌کیان ده‌که‌وێته سهر کیوی ئه‌بو قوبه‌یس و ئه‌و پارچه‌که‌ی تریشیان ده‌که‌وێته سهر کیوی قوعه‌یقیعان که‌چی هیشتا کافره‌کان ده‌یانگوت: موحه‌مه‌د چاو به‌ست و جادووی لی کردین! به‌لام هه‌ندیکیان گوتیان: ئه‌وا باشه جادووی له‌ئیمه‌ کردووه خو ناتوانی سیه‌رو جادوو له‌م هه‌موو خه‌لکه‌ی تر بکا، با له‌ خه‌لکی ئه‌م لاو لا پیرسین، بزاین ئه‌مه‌ی ئیمه‌ دیمان به‌چاوی خو‌مان ئه‌وانیش دیوانه‌ یانا، که‌له‌کاروانی و ئه‌مه‌نه‌یان پرسی گوتیان: ئیمه‌یش دیمان.

قال الله تعالى: {وَلَقَدْ ثَرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ} (۱۵/۵۴).

واته: وه ئه‌و که‌شته‌یه‌ی نووحمان کرد به‌یادنامه‌یی و به‌یادگارو نیشانه‌یی، تاخاوه‌ن هۆش و داناو زانا‌کان بیری لی بکه‌نه‌وه‌و سوود له‌م سهرگوزه‌شته‌یه‌ وه‌ربگرن و په‌ندی پی بگرن.

۱۳۹- قال قتادة (رضي الله عنه) أبقي الله سفينة نوح حتى أذكرها أوائل هذه الأمة^(٤).

قه‌تاده (خودای ئی رازی بن) فه‌رمووی: هه‌تا ئه‌م ماوه‌یه‌یش به‌فه‌رمانی خودا که‌شته‌یه‌که‌ی نووح هه‌رمابوو، پێشینانی ئه‌م که‌لی ئیسلامه‌یش فریای که‌وتن (ب).

۱۴۰- له‌ته‌فسیری سووره‌تی ئه‌نفالا رابورد، فه‌رموده‌ی سییه‌مو چواره‌م^(۵).

۱۴۱- → (ب/ ۱/ ز ۶/ ل ۱/ ف ۶)^(٦).

^(٤) رواه البخاري تعليقا في التفسير قبل الرقم: ٤٨٦٩ مباشرة.

^(٥) تقدم برقم: ٢٨٧٧/٣ مجلد سادس. تسلسل ٩/ ورقم: ٢٨٧٨/٤.

^(٦) تقدم برقم: ٤٢/٦ مجلد اول: تسلسل/ ٦.

۱۴۲- و عَنْهُ (أَي عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ) (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَنَحْنُ نَتَنَازَعُ فِي الْقَدَرِ فَغَضِبَ حَتَّى احْمَرَّتْ وَجْهُهُ حَتَّى كَأَلَمَّا فُتِيَ فِي وَجْتِهِ الرُّمَانُ فَقَالَ «أَبْهَذَا أَمْرُكُمْ أَمْ بِهَذَا أُرْسِلْتُ إِلَيْكُمْ إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حِينَ تَنَازَعُوا فِي هَذَا الْأَمْرِ عَزَمْتُ عَلَيْكُمْ عَزَمْتُ عَلَيْكُمْ أَلَّا تَتَنَازَعُوا فِيهِ». رواه الترمذي في القدر^(۷).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئازادی بن) فەرمووی: جاری خەزرت (دروودی خودای لەسەربین) ھات بەسەرمانا، لەوکاتەدا ئیئە لەناو خوئمانا لەسەر چارەنووس و قەزاو قەدەر دەمەقال و مشتومپرمان بوو، پیئەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) واتوو پەبوو، پووی سوور داگیرسا دەتگوت ھەنار تلیقاوئەتەو بەسەر گوئایا، فەرمووی: ئەو چیتانە بو وادەکن، بو لەسەر شتی وا سەمەر سەمەر دەکن، کە یخودا بەئێوەی گوتوو کە لەسەر شتی وا چەندو چوون بکن، یا کە یخودا پەوانە ی کردووم بوئان و تان و کردومی بە پیئەمبەر تان کە فیری ئەم گیرە گیرۆ بگەرۆ بەردە یە تان بکەم؟! لە پاستیدا ئەمە کاریکی زۆر خراپ و دەردیکی کوشندە یە چونکە میلەت و نەتەو کانی پیش ئێوە کاتی سەریان کردە ئەم جوړە باسەو لەسەر ئەم جوړە کارە بوو بە ھەراو کیشمە کیش لەناو یاندا ئیتر بوخیان فەوتان و تەفرۆ توونا بوون و لەناو چوون، مەن جەختان لێ دەکەم، دیسان زۆر بە توندی بە جەخت و داواتان لێ دەکەم و فەرمانتان پێ دەکەم: کە جاریکی تر لەم باسە مەکوئەو و لەسەر شتی وا کیشەو ھەرا بەرپا مەکن! (ت-رەحمەتی خۆی لێ بێ).

رەحمان بە کوردی واتە مێھرەبان

خاوەنی رەحمە لە ھەردوو جیھان

^(۷) سکت عن درجته الشارح.

۳۸- سوورەتی رەحمان

(مەکیه، ۷۸ نایه‌ته)

سورة الرحمن (مکیه، وهي ثمان وسبعون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۱۴۳- عَنْ جَابِرٍ (رضي الله عنه) قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) عَلَى أَصْحَابِهِ فَقَرَأَ عَلَيْهِمْ سُورَةَ الرَّحْمَنِ مِنْ أَوَّلِهَا إِلَى آخِرِهَا فَسَكَّتُوا فَقَالَ «لَقَدْ قَرَأْتُهَا عَلَى الْجِنِّ لَيْلَةَ الْجِنِّ فَكَانُوا أَحْسَنَ مَرْدُودًا مِنْكُمْ كُنْتُ كُلَّمَا أَتَيْتُ عَلَى قَوْلِهِ (فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ) قَالُوا لَا بَشْيءٌ مِنْ نِعْمِكَ رَبَّنَا نَكْذِبُ فَلَكَ الْحَمْدُ». رواه الترمذي والحاكم^(۱).

جایبر (خودای ئی رازی بن) فهرمووی: جارئ پیغه‌مبەر (درودی خودای له‌سهرین) له‌مال هاته دهره‌وه هات بۆ ناویارانی و سوورەتی ئەرەحمانی سهرتاپا به‌سهری‌اندا خویند، به‌لام یاران نقه‌یان نه‌کرد، جا چه‌زهرت (درودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: له‌شه‌وه‌که‌ی له‌یله‌تولجیندا، که‌له‌گه‌ل نوینه‌ره‌کانی جنۆکه‌کاندا کۆبوومه‌وه ئهم سوورەته‌م به‌سهری‌اندا خوینده‌وه، ئه‌وان له‌ئێوه‌ باشتر وه‌لامیان ده‌سه‌نده‌وه، چونکه‌ گشت جارئ که‌ ئهم نایه‌ته‌م ده‌خویند {فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ} جنۆکه‌کان بۆیان ده‌سه‌نده‌مه‌وه ده‌یانگوت: (لا بَشْيءٌ مِنْ نِعْمَتِكَ رَبَّنَا نَكْذِبُ فَلَكَ الْحَمْدُ) ئه‌ی په‌ره‌ردگاری ئیمه‌! هه‌یج به‌هره‌و نازو نیعه‌مه‌تیکی تۆ به‌ درۆ نازانین، سوپاس و ستایشی گه‌وره‌ هه‌ر بۆ تۆ بووه‌و هه‌ر بۆ تۆ ده‌بی (ت/حاکم). مه‌عنای نایه‌ته‌که‌ ئاوايه‌: ده‌ی ئه‌ی به‌ره‌ی ئاده‌میزادو ئه‌ی به‌ره‌ی په‌ری! ئیتر له‌پاش ئهم به‌یانی حاله‌ له‌لایه‌نی خوداوه‌ بۆ ئێوه‌ کام نیعه‌مه‌ته‌کانی خودا به‌درۆ ده‌زانن و به‌کام به‌هره‌و چاکه‌ی خودا باوه‌رناکه‌ن و به‌درۆی ده‌خه‌نه‌وه. له‌کاتی خویندنی بازئ نایه‌تدا جوړه‌ گوته‌یه‌ک یا دووعایه‌کی تایبه‌تی سوننه‌ته‌، وه‌کوو گوتنی (ئامین). له‌پاش خویندنی سوورەتی فاتحاه‌وه، یا گوتنی (بلى وأنا على ذلك من الشاهدين) له‌پاش

^(۱) سکت عن درجته الشارح.

خویندنی نایه‌تی کۆتایی سووره‌تی تین، جالهم فهرمووده پیرۆزه‌دا واده‌رده‌که‌وی که‌له‌پاش خویندنی ئەم نایه‌ته‌یشه‌وه ئەم گوته‌یه سوننه‌ت بی، وەمن هەرچەند مه‌لانییم (واته: زانای ئایینی نیم با پێشم بلین مه‌لا) به‌لام وا به‌باشی ده‌زانم که گوته‌و عیبارەت و که‌لیماتی دووعاو عیبادەت هەر له‌سه‌ر ئەصله‌که‌ی خۆیان به‌میننه‌وه‌ باشتەر چونکه ئەوانه هەر هیچ نه‌بی له‌سه‌ر ئەو شیوه‌یه له‌سه‌رزاری حەزەرت و یارانی جاری بوون و له‌ناو قورئان و کتێبه‌ گه‌وره‌کانی سوننه‌تدا نوسراون، له‌به‌ر ئەوه به‌ره‌که‌ت و پیرۆزییه‌کی جیا‌یان هه‌یه، دیاره‌ ته‌رجه‌مه‌که‌یان سوودی زۆره‌ چونکه تیگه‌یشتن له‌واتا ده‌بی به‌هۆی به‌هره‌ لی وەرگرتنی ته‌واو (وه‌رگیر).

قال الله تعالى: {وَلَمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ} (۴۶/۵۵).

هه‌یه بو ئەو که‌سانه‌ی که ده‌ترسن له‌گه‌وره‌یی و شان و شکۆی خودای خۆیان و سام و شکۆیه‌کی باش له‌خودای خۆیان ده‌کەن دوو به‌هه‌شت.

۴۱۴ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ (رضي الله عنه) عَنْ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «جَنَّاتٍ مِنْ فِضَّةٍ، آيَتْهُمَا وَمَا فِيهِمَا وَجَنَّاتٍ مِنْ ذَهَبٍ آيَتْهُمَا وَمَا فِيهِمَا، وَمَا بَيْنَ الْقَوْمِ وَبَيْنَ أَنْ يَنْظُرُوا إِلَى رَبِّهِمْ إِلَّا رِذَاءَ الْكَبِيرِ عَلَى وَجْهِهِ فِي جَنَّةٍ عَذْنٍ». رواه الشيخان^(۲).

عەبدوللای کۆری قەیس (خودای ئی رازی بێ) فهرمووی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای سه‌رین) فهرمووی: هه‌موو خوا پێداوی له‌ناو به‌هه‌شتا دوو به‌هه‌شتی هه‌یه، که قاپ و قاجاخ و که‌ره‌سته‌و تفاق‌ی ناویان هه‌مووی له‌زیون، وه دوو به‌هه‌شتی تریشی هه‌یه که قاپ و قاجاخ و تفاق‌ی ناویان هه‌مووی له‌زێرن، به‌هه‌شتیه‌کان وان له‌ناو به‌هه‌شتی عه‌دندا، هه‌موو ئاواتیکیان ها‌تۆته‌ دی ته‌نیا ئەو ئاواته‌یان ماوه که ته‌ماشای زاتی خودا بکەن، ئەگەر له‌ به‌رتارای مه‌زنای و په‌رده‌ی گه‌وره‌یی نه‌بی که‌وا له‌سه‌ر زاتی خودا ئەو ئاواته‌شیان ده‌هاته‌ دی و به‌چاوی سه‌رچاویان ده‌که‌وت به‌زاتی په‌روه‌رگاری خۆیان (ش).

(۲) بخاری. تفسیر: ۴۸۷۸، ۴۸۸۰، ۷۴۴۴ = تجرید = مختصر صحیح البخاری: ۱۷۰۲.

۴۱۴۵- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ «إِنَّ فِي الْجَنَّةِ خَيْمَةً مِنْ لَوْلُؤَةٍ مُجَوَّفَةٍ، عَرْضُهَا سِتُونَ مِيلًا، فِي كُلِّ زَاوِيَةٍ مِنْهَا أَهْلٌ، مَا يَرَوْنَ الْآخِرِينَ يَطُوفُ عَلَيْهِمُ الْمُؤْمِنُونَ». رواه البخاري. نَسَّالَ اللهُ حَسَنَ الرَّوَايَةِ، آمِينَ^(۳).

دیسان فہرموی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہربن) فہرموی: لہبہہشتا چادری واہیہ، بریتیہ لہیہک دہنک مرواری ہلول، پانایہکھی شہست میلہ! لہہموو گوشہین لہگوشہکانیدا، خیزانیکسی تیادایہ، کہہمیشہ چاویان بریوہتہ ہاوسہرہکانی خویان و دلیان لای کہسی تر نییہ، ٹہوانہی کہوان لہناویہکئی لہم گوشہیانہدا چاویان لہو خیزانانہی تر نییہ کہوان لہناو گوشہکانی تری ٹہم چادردہدا، ٹیتر پیاوہ موسولمانہکان بہ ٹارہزوی دلی خویان گوشہ بہگوشہ دہسوہپنہوہ بہسہر ٹہم خیزانانہی خویاندا (وہک خودا لہ قورئاندا دہفہرموی: {حُورٌ مَّقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ} (۷۲/۵۵) واتہ: لہبہہشتا پہری ناسک و نازداری، خوشہروو خوشہرفتاری تیایہ، وان لہناو دہوارو پشمال و چادردا، ہوگری میردی خویانن و چاویان بہس لہمیردی خویانہ (ب).

واقیعہ! ناسان لہ دہستس (دہدید)

ہووم بہ موختہبہر ہو (باس شدید)!

۳۹- سورہتی واقیعہ

(مہککھیہ، ۹۷ نایہتہ)

سورة الواقعة (مكية، وهي سبع وتسعون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۱۴۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ «إِنَّ فِي الْجَنَّةِ شَجَرَةً يَسِيرُ الرَّائِبُ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ عَامٍ لَا يَقْطَعُهَا، وَاقْرَأُوا إِنَّ شَيْئَكُمْ (وَوَظِلَّ مَمْدُودٍ)». رواه الشيخان والترمذي^(۱).

(۳) بخاري. تفسیر: ۴۸۷۹.

ده‌گیرنه‌وه له‌ئەبو هورهیره (خودای ئی رازی بێ) پیغه‌مبەر (دروودی خودای لەسەربێ) فەرموویەتی لەبەهه‌شتدا دره‌ختی هه‌یه سوار سەد سال به‌سیبهره‌که‌یدا دەرپوا هیشتا ناگاته ئەوپه‌ری، ئەگەر چه‌زیش ده‌کەن ئەم ئایه‌ته بخویننه‌وه که ده‌فهرموئ: {وَقُلْ مَعْدُودٌ} (۳۰/۵۶) واته: وه‌وان له‌سیبهری خه‌ستی دریشی ناو رشینکراودا! (ش/ت).

٤١٤٧- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي قَوْلِهِ (وَقُرْشٍ مَرْفُوعَةٍ) قَالَ «ارْتِفَاعُهَا كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَمَسِيرَةُ مَا بَيْنَهُمَا خَمْسُمِائَةِ عَامٍ»^(١).

ئەبو سەعید (خودای ئی رازی بێ) فەرمووی: له‌باره‌ی فەرمووده‌ی خواوه: {وَقُرْشٍ مَرْفُوعَةٍ} (۳۴/۵۶): فهرش و رایه‌خ و قالی و ئورته‌ی جوړ به‌جوړی زوړ له‌هه‌موولایئ پاخراون و به‌رزوه‌و بوون و که‌له‌که‌یان کردوه له‌سه‌ریه‌ک چه‌زده‌ت له‌باره‌ی ئەم ئایه‌ته‌وه فەرمووی: به‌قه‌د نیوانی ئاسمان و زه‌وی به‌رزوه‌و بوون! نیوانی ئەم دوانه‌یش پینچ سەد ساله‌ پێیه! (ت-سه‌نه‌ده‌که‌ی غه‌ریبه‌).

٤١٤٨- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) (إِنَّا أَنْشَأْنَاهُنَّ إِنْشَاءً) قَالَ «إِنَّ مِنَ الْمُنْشَأَاتِ اللَّائِي كُنَّ فِي الدُّنْيَا عَجَائِزَ عُمْشًا رُمْصًا». رواهما الترمذي^(٢).

ئەنس (خودای ئی رازی بێ) فەرمووی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای لەسەربێ) له‌باره‌ی ئایه‌تی: {إِنَّا أَنْشَأْنَاهُنَّ إِنْشَاءً} (۳۵/۵۶) که مه‌عنای وایه: ئیمه‌ ئەو په‌رییه ناسک و نازەنین و نازدارانه‌مان سەر له‌نوێ دروست کردوه‌وه فەرمووی: پیریزنه‌ چاو کزو کوتو کوێرو چاو رییوقاوییه‌کانی دنیا به‌ر ئەم ئایه‌ته ده‌که‌ون و ئەوانیش خودا له‌بەهه‌شتا سەر له‌نوێ دروستیان ده‌کاته‌وه به‌دروستکردنیکی تایبه‌تی و سه‌ربه‌خۆ ده‌یانکاته‌وه به‌کچی ناسک و نازداری

(١) بخاري. تفسير: ٤٨٨١. مسلم: جنة ونعيمها: ٧٠٦٩ ترمذي. صفة الجنة: ٢٥٢٣.

(٢) رواه الترمذي بسند غريب (شرحه).

(٣) رواه الترمذي بسند غريب (شرحه).

لاوی گهنجی شوخ و شهنگ، عهیبی روژگاریان تیا نامینئ. (ت-سه‌نده‌که‌ی غه‌ریبه).

قال الله تعالى: {نَحْنُ قَدْزَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ، عَلَىٰ أَنْ يُبَدَّلَ أَمْرَالَكُمْ وَنُشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ} (۶۱-۶۰/۵۶).

واته: ئیمه له‌ناو‌تانا مردنمان بریارداوه و هووکات و ساتیکمان بو دیاری کردووه، ئیمه بئ ده‌سه‌لات و ده‌سته‌وسان نین که‌له‌باتی ئیوه هاوینئی و ئیوه له ئینسانییته‌تا دروست بکه‌ین و ئیوه دروست بکه‌ین و داتانبه‌زینینه‌وه له‌ناو شیوه و سیفه‌تیکا که ئیسته به‌بیرو خه‌یالتان دا ناین.

۴۱۴۹- قَالَ أَبُو بَكْرٍ «رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ» يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ شَبْتُ. قَالَ «شَيْئَتْنِي هُوَ وَالْوَاقِعَةُ وَالْمُرْسَلَاتُ وَ (عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ) وَ (إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ)». رواه الترمذي^(۴).

ئه‌بو‌به‌کر (خودای ئا‌زانی بن) فه‌رمووی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! به‌راستی وا پیربوویت! فه‌رمووی: سووره‌تی هوودو سووره‌تی واقیعه‌و سووره‌تی مورسه‌لات و سووره‌تی عه‌مه‌و سووره‌تی ته‌کویر پیریان کردم (له‌به‌ر ئه‌و هه‌موو داستان و باسو خواسه دلقه‌زینانه‌ی که‌وان له‌م سووره‌تانه‌دا). (ت-س/ح).

۴۱۵۰- عَنْ عَلِيٍّ «رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ» عَنِ النَّبِيِّ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» «(وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنْتُمْ تُكَذِّبُونَ) قَالَ شُكْرُكُمْ تَقُولُونَ مَطَرًا يَنْزِلُ كَذَا وَكَذَا وَبَنَجْمٍ كَذَا وَكَذَا». رواه الشيخان والترمذي. ولفظ مسلم: مَطَرُ النَّاسِ عَلَىٰ عَهْدِ النَّبِيِّ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» فَقَالَ «أَصْبَحَ مِنَ النَّاسِ شَاكِرٌ وَمِنْهُمْ كَافِرٌ قَالُوا هَذِهِ رَحْمَةُ اللَّهِ. وَقَالَ بَعْضُهُمْ لَقَدْ صَدَقَ نَوْءٌ كَذَا وَكَذَا». قَالَ فَتَنَزَّلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ (فَلَا أَقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ) حَتَّىٰ بَلَغَ (أَلَيْسَ لَكُمْ تُكَذِّبُونَ). صدق الله عظيم^(۵).

^(۴) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

^(۵) مسلم. إيمان: ۲۱۳.

عهلی (خودای ئی رازی بێ) فهرمووی: پیغه مبهەر (درویدی خودای لهسهرین) فهرمووی لهبارهی مه بهست لهم ئایه تهوه که ده فهرمووی: {وَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ اَلْكُمْ تُكْذِبُونَ} (۸۲/۵۶) واته: کاتی له سایه ی به خششی خوداوه بارانتان بۆ دهباری و دهبی به هوی رزق و رۆژی بۆتان لهباتی نهوهی سوپاس و ستایشی خودا بکه ن لهسه ر ئه م به خششه گه وره یه ی، که چی ده چن به درۆ ده لێن: له فلانه بورجدا بارانمان بۆ باری. عه لی فهرمووی: چه زه رت (درویدی خودای لهسهرین) ئه م ئایه ته ی خوینده وه و فهرمووی: له جیاتی سوپاسی خودا لهسه ر نیعمه تی بارینی باران که ده بی به هوی پزق و رۆژی بۆتان ده چن ده لێن: له فلانه بورجدا به هوی فلانه ئه ستیره وه بارانمان بۆ باری! (ش/ت) → (ب/۱ ز/۱۷۶ ل/۴۷۹ ف/۳ + ف/۴).

۴۰- سووره تی چه دید

(مه دینه یه، ۲۹ ئایه ته)

سورة الحديد (مدنية، وهي تسع وعشرون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۱۵۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ بَيْنَمَا نَبِيُّ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) جَالِسٌ وَأَصْحَابُهُ إِذْ أَتَى عَلَيْهِمْ سَحَابٌ فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) «هَلْ تَذَرُونَ مَا هَذَا؟». فَقَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ «هَذَا الْعَنَاءُ هَذِهِ رَوَايَا الْأَرْضِ يَسُوقُهُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِلَى قَوْمٍ لَا يَشْكُرُونَهُ وَلَا يَذْعُبُونَهُ». ثُمَّ قَالَ «هَلْ تَذَرُونَ مَا فَوْقَكُمْ؟». قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ «فَإِنَّهَا سَقْفٌ مَحْفُوظٌ وَمَوْجٌ مَكْفُوفٌ». ثُمَّ قَالَ «هَلْ تَذَرُونَ كَيْفَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهَا؟». قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ «بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهَا مَسِيرَةُ خَمْسِمِائَةِ سَنَةٍ». ثُمَّ قَالَ «هَلْ تَذَرُونَ مَا فَوْقَ ذَلِكَ؟». قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ «فَإِنَّ فَوْقَ ذَلِكَ سَمَاءَيْنِ وَمَا بَيْنَهُمَا مَسِيرَةُ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ». حَتَّى عَدَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ مَا بَيْنَ كُلِّ سَمَاءَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ. ثُمَّ قَالَ «هَلْ تَذَرُونَ مَا فَوْقَ ذَلِكَ؟». قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ «فَإِنَّ فَوْقَ ذَلِكَ الْعَرْشَ وَبَيْنَهُ وَبَيْنَ السَّمَاءِ بُعْدٌ مِثْلُ مَا بَيْنَ السَّمَاءَيْنِ». ثُمَّ قَالَ «هَلْ تَذَرُونَ مَا الَّذِي تَحْتَكُمْ؟». قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ «فَإِنَّهَا الْأَرْضُ». ثُمَّ قَالَ «هَلْ

تَذَرُونَ مَا الَّذِي تَحْتَ ذَلِكَ». قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ «فَإِنَّ تَحْتَهَا الْأَرْضَ الْأُخْرَى بَيْنَهُمَا مَسِيرَةُ خَمْسِمِائَةِ سَنَةٍ». حَتَّىٰ عَدَّ سَبْعَ أَرْضِينَ بَيْنَ كُلِّ أَرْضَيْنِ مَسِيرَةُ خَمْسِمِائَةِ سَنَةٍ ثُمَّ قَالَ «وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْ أَنَّكُمْ دَلَّيْتُمْ رَجُلًا بِحَبْلِ إِلَى الْأَرْضِ السُّفْلَى لَهَبَطَ عَلَى اللَّهِ». ثُمَّ قَرَأَ (هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) رواه الترمذي (بسنند غریب)^(۱).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئازادی بن) دەفەرموی: جارێ پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) خۆی و یارانێ دانیشتبوون، لەوکاتەدا پەلەیی ھەوری ھینا، پێغەمبەری خودا (دروودی خودای لەسەربین) فەرمووی: ئایا دەزانن ئەمە چییە؟ عەزیزان کرد: خودا پێغەمبەری خودا باشتەری دەزانن، فەرمووی: ئەمە ھەورە، ئەمە ئاودیری زەویە ئەم ھەورە خودا دەبیا بۆ ھۆزێ کە نەسوپاسی دەکەن و نە دەپەرستن فەرمووی: ئەی دەزانن ئەمە چییە لەسەر و تانەو؟ گوتیان: خودا پێغەمبەری خودا باشتەری دەزانن فەرمووی: ئەو سەقف (بنمیچ) یکی پارێزراو، شەپۆلیکی پەنگخواردووە! فەرمووی: ئایا دەزانن کە لێرەو ھەتا ئەوێ چەندە؟ گوتیان خودا پێغەمبەری خودا باشتەری دەزانن، فەرمووی: لێرەو ھەتا ئەوێ پێنج سەد سألەرییە فەرمووی: ئەی دەزانن لەژوور ئەویشەو چییە؟ گوتیان خودا پێغەمبەری خودا باشتەری دەزانن، فەرمووی: لەژوور ئەویشەو دوو ئاسمانی ترن، نیوانیان پێنج سەد سألەرییە جا ھەتا ھەوت ئاسمانی ژمارد کە نیوانی ھەردوو ئاسمانی بەقەد نیوانی ئاسمان و زەوی بێ. ئینجا فەرمووی: ئەی دەزانن لە ژووروی ئەویشەو چییە؟ گوتیان خودا پێغەمبەری خودا باشتەری دەزانن، فەرمووی: لەژووری ئەویشەو عەرش (تەخت و بارەگا)ی خودایە، بەینی عەرش و ئاسمانی ژێری بەقەد بەینی دوو ئاسمان لەیەک دوورن فەرمووی: ئەی دەزانن لەژێر ئیووە چی ھەیە؟ گوتیان خودا پێغەمبەری خودا باشتەری دەزانن، فەرمووی: زەویەکی تر ھەیە فەرمووی: ئەی دەزانن لەژێر ئەویشەو چی ترە؟ گوتیان خودا پێغەمبەری خودا باشتەری دەزانن، فەرمووی: لەژێر ئەویشەو

(۱) رواه الترمذي بسند غریب (شرحه).

زهوییهکی تره نیوانیان پینج سهد ساله پئییه جا ههتا ههوت زهوی ژمارد، که نیوانی ئەم زهوی تا ئەو زهوی پینج سهد ساله پئی بئی، له پاشا فهرمووی: بهوکهسه که گیانی موحه مەدی بهدهسه، که خودای گهرهیه، ئەگهر گریمان ئیوه پیاوی به گوریسی شوپکه نهوه بو زهوی ههره خوارو لهویش ههره چیتیه بهردهستی خوداو خودا لههه موو شوینی حازره نهوجا خویندیهوه {هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} (۳/۵۷) واته: خودا لههه موو مەوجودی له پیشتره یه کهم مەوجوده، وه له هه موو مەوجودی له واته وه دوا هه مین مەوجوده که ده مینی، وه هه خودایهکی ئاشکرایه وه هه خودایهکی په نهانه، وه هه میشه ئاگای له وردو درشتی ئەم بوونه وه ره ههیه (تیرمیزی (خودای ن رازی بن)، بهرشته یهکی نابلاو (غریب) ئەم فهرمووده یه ی گپراوته وه).

۴۱۵۲- قَالَ عَبْدُ اللَّهِ (رضي الله عنه) مَا كَانَ بَيْنَ إِسْلَامِنَا وَبَيْنَ أَنْ عَاتَبَنَا اللَّهُ بِهَذِهِ الْآيَةِ {أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ} إِلَّا أَرْبَعُ سِنِينَ. رواه مسلم^(۲).

عه بدوللا (خودای ن رازی بن) فهرمووی: له نیوان موسولمان بوونی ئیمه وه گلهیی خودادا له ئیمه، کهوا ئەو گلهیی به لهم ئایه ته دا باس کراوه ته نیا چوار سال بوو، که ده فهرمووی: {أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ} (۱۶/۵۷) واته:

هه تاکه ی نیوه ی په یه وای قورئان

دل دانهیتن به یادی یه زدان! (م)

۴۱- سووردهی موحاده له

(مه دینه ییه، ۲۲ نایه ته)

سورة المجادلة (مدنية، وهي لنتان وعشرون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۱۵۳- عَنْ خَوْلَةَ بِنْتِ مَالِكِ بْنِ ثَعْلَبَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ ظَاهَرَ مِنِّي زَوْجِي أَوْسُ بْنُ الصَّامِتِ فَجِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) أَشْكُو إِلَيْهِ وَرَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم)

يُجَادِلُنِي فِيهِ وَيَقُولُ «اتَّقِيَ اللَّهَ فَإِنَّهُ ابْنُ عَمِّكَ». فَمَا بَرَحْتُ حَتَّى نَزَلَ الْقُرْآنُ (قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا) إِلَى الْفَرَضِ فَقَالَ «يُعْتَقُ رَقَبَةً». قَالَتْ لَا يَجِدُ قَالَ «فَيَصُومُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ». قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُ شَيْخٌ كَبِيرٌ. قَالَ «فَلْيُطْعِمِ سِتِينَ مِسْكِينًا». قَالَتْ مَا عِنْدَهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَصَدَّقُ بِهِ قَالَتْ فَاتْنِي سَاعَتِي بِعَرَقٍ مِنْ ثَمَرٍ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَإِنِّي أُعِينُهُ بِعَرَقٍ آخَرَ. قَالَ «قَدْ أَحْسَنْتِ اذْهَبِي فَأَطْعِمِي بِهَا عَنْهُ سِتِينَ مِسْكِينًا وَارْجِعِي إِلَى ابْنِ عَمِّكَ». رواه أصحاب السنن^(١).

خه‌وله‌ی کچی مالیکی کوپی شه‌عله‌به (خودای ئی رازی بن) فهرمووی: نه‌وس کوپی ثابت که می‌ردم بوو، ظیهار ی له‌گه‌ل کردم و پیی گوتم: تو له‌سه‌ر من وه‌کوو پشته دایک و خوشکم وای، منیش چوومه خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (درووی خودای له‌سه‌ربن) و هاوارم بو بردو داستانه‌که‌م بۆیگی‌زایه‌وه، فهرمووی: له‌م پروه‌وه هیچ سرووشیکم بۆ نه‌هاتوه، به‌لام تو له‌سه‌ر ده‌ستووری کوئی جارن له‌میرده‌که‌ت قه‌ده‌غه ده‌بیت منیش گوتم: بۆچی؟ خو ته‌لاقی نه‌داووم، جاله‌سه‌ر نه‌مه له‌گه‌ل حه‌ززه‌تا بوو به‌ ده‌مه‌قانی و گوفت و گویمان و فهرمووی: له‌خودا بترسه‌و لای خودا به‌رمه‌ده‌و له‌هیچ حالیکه‌ بیکوینی خودا مه‌که، میرده‌که‌یشت هه‌رچۆن بئ خو نامۆزای خوته. ئیتر له‌جینگه‌ی خۆم نه‌جوولام تا نه‌م قورئانه‌ هاته‌ خواره‌وه: {قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا: تَا تُهَوِّيْ كِهْ كِهْ ففاره‌تی ظیهار دیاری ده‌کاو ده‌فهرموئ..... وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ} (١/٥٨-٤) پالفتی مانای ئایه‌ته‌کان (نه‌ک ده‌قی مانا‌که‌یان) نه‌مه‌یه: خودا قسه‌ی هه‌ق ده‌بیستی، بۆیه‌ گوئی شل کرد بو سکا‌لای نه‌وژنه‌ که‌له‌گه‌ل تۆدا گوفتوگوئی بوو، وه‌هات به‌هاواریه‌وه و نه‌م بریاره‌ی له‌م لایه‌نه‌وه‌دا: نه‌و میردانه‌ی که‌ به‌ژنی خویمان ده‌لین: تو دایک و خوشکی منی یا وه‌ک دایک و خوشکم وای، نه‌وه به‌وقسه‌ پروه‌ته بئ به‌لگه‌و پالپشته ژنه‌کانیان نابن به‌ دایک و خوشکیان چونکه‌ دایک له‌شه‌رع و له‌عورفا به‌و ژنه‌ ده‌گوتری که‌ ئاده‌میزادی لئ ده‌بی، وه‌لئ ده‌بی نه‌وه بزائن که‌ قسه‌و گوتار نابئ به‌ گوتره‌ و هه‌وانته‌ بکری، ده‌بی ئاگاتان له‌به‌رو دوا‌ی قسه‌ی

^(١) رواه الترمذي لسلمة بن صخر بسند صحيح (شرحه).

خوتان بئ، قسهیی نهکهن که دژی یاساو شهرعی خودا بئ، وهک ئەم جوړه قسه ناشیرین و ناپه سەنده که ظیهارکەر دهیئ، ئەمە زۆر ناشیرین و نا په سەندو درۆو نابەجییه. له بهرئوه که خودا هه میشته چاوپووشی له هه له تان دهکاو دهیهوی بارتان بو پراست بکاته وه ئەوا بریاری دا! ئەو میردانهی که زیهار دهکهن له گه ل ژنی خویانداو له پاشا پاشگەز دهنه وهو حەز دهکهن چاری قسه که یان بکهن دهبی له پیش نه وهدا که له گه ل ئەو ژنه دا جووت بین ئەم که ففاره ته بدن. یا بهندهیی ئازاد بکهن، یا دوومانگ له سهر یه که به پوژوو بن، یا نانی شهست هه ژار بدن. ئەوجا حەز هت (دروودی خودای له سهرین) فهرمووی: به پیی ئەم فهرمایشتهی خودا میرده که ت دهبی بهندهیی ئازاد بکا ئەوسا توی بو حەلّ ده بیته وه. گوتم: نییه تی، فهرمووی: ده دهبی دوو مانگ له سهر یه که به پوژوو بئ. گوتم: ئەی پیغه مبهری خودا! پیریکی ئیختیاره ناتوانی به پوژوو بئ، فهرمووی: که واته دهبی نانی شهست هه ژار بدا. گوتم: ههر هیچ شتیکی نییه که بیکا به خیر. خه وله گوتی: جا له و کاته دا حه لانهیی خورمایان هینا بو پیغه مبهر (دروودی خودای له سهرین) فهرمووی: من نیوهی خورما که ی بو ددهم و ئەم پووشه خورمایه ی ددهم. منیش عه رزیم کرد: دهی منیش ئەو نیوه که ی تری بو ددهم فهرمووی: ئافه ریم زۆر باشه، ده بچو له جیاتی میرده که ت که فاره ته که ی بو بدهو نانی شهست هه ژاری لی بدهو بگه ریره وه بولای ناموزای میردت. (ت-س/ص/د/ن).

٤١٥٤- قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ يَهُودِيًّا أَتَى عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَصْحَابِهِ فَقَالَ السَّامُ عَلَيْكُمْ فَرَدَّ عَلَيْهِ الْقَوْمُ فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) «هَلْ تَدْرُونَ مَا قَالَ هَذَا؟». قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَغْلَمَ سَلَمَ يَا نَبِيُّ اللَّهِ. قَالَ «لَا وَلَكِنَّهُ قَالَ كَذَا وَكَذَا رُدُّهُ عَلَيَّ». فَرَدُّهُ قَالَ «قُلْتُ السَّامُ عَلَيْكُمْ؟». قَالَ: نَعَمْ. قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عِنْدَ ذَلِكَ «إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ فَقُولُوا: «عَلَيْكَ مَا قُلْتُ». قَالَ: (وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ)»^(٢).

ئەنەس (خودای ئی رازی بئ) فەرمووی: جوولەکەیین ھات بۆلای پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) ھەزەرەت (دروودی خودای لەسەربین) لەناو یارانیدا بوو، جوولەکەکە لەجیاتى (السلام علیکم) گوتى: (السام علیکم) کۆمەڵەى یاران وەلامیان دایەووە بەشیووەى وەلامى سلاو. جا ھەزەرەت (دروودی خودای لەسەربین) فەرمووی: زانیتان ئەو کابرایە چى گوت؟ گوتیان: خودا و پیغەمبەرى خودا بەباشى دەزانن، لەئیمە وابوو کە سلاوى کرد، ئەى پیغەمبەرى خودا! فەرمووی: نەخەیر سلاوى نەکرد، بەلام لەباتى سلاو گوتى: السام علیکم. واتە: مردن بۆئێو، ئادەى بانگى کەنەووە بۆم، کەبانگیان کردەووە بۆى، فەرمووی: کە ھاتیت گوتت: السام علیکم؟ گوتى: بەئى وام گوت: ھەزەرەت (دروودی خودای لەسەربین) فەرمووی: کاتى ئەم خاوەن نامانە، کە ناسراون بەئەھلى کیتاب، سلاویان لى کردن لەووەلامیاندا بلین: علیک ما قلت: لەوہى گوتت لەسەرت بئ. ئینجا خویندیووە: {وَإِذَا جَاؤُكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ} (۸/۵۸) واتە: کاتى دین بۆلات سلاوت لى دەکەن، بە سلاویکی جیا لەو سلاوہى کە خودا دایناووە بۆ ئێو، لەجیاتى (السلام علیکم) پیتان دەلین: (السام علیکم). (ت-س/ص).

۴۱۵۵- قَالَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) لَمَّا نَزَلَتْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةٌ. قَالَ لِي النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) «مَا تَرَى دِينَارًا؟». قُلْتُ: لَا يُطِيقُونَهُ. قَالَ: «فِيصْنَفُ دِينَارًا؟». قُلْتُ: لَا يُطِيقُونَهُ. قَالَ: «فَكَم؟». قُلْتُ: شَعِيرَةٌ. قَالَ: «إِنَّكَ لَزَهِيْدٌ». قَالَ فَتَزَلْتُ (أَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تَقْدُمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ) الْآيَةِ. قَالَ فِي خَفَّفَ اللَّهُ عَنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ. رواهما الترمذي^(۲).

عەلى (خودای ئی رازی بئ) فەرمووی: کاتى ئایەتى {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ} تا کۆتایی ھاتە خواڕەووە، کە ئایەتى دوازدەھە لە سوورەتى پەنجاو ھەشت، کە ماناکەى وایە: ئەى کەسانى کە بپرواتان ھیناوە! کاتى دەتانەوى

(۲) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

قسه‌ی دوو به دوو به په‌نامه‌کی له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا بکه‌ن، ئه‌وا له‌پیش قسه‌ی کردنه‌که‌دا خیری بکه‌ن به‌ه‌زاران، کاتی ئه‌مه‌هاته‌ خواره‌وه‌ حه‌زرت (درویدی خودای له‌سهرین) راویژی پئی کردم و پئی فهرمووم: ئه‌و خیره‌ چه‌ندی بی؟ به‌پای تو لی‌ره‌یی باشه؟ گوتم: لی‌ره‌یه‌ زۆره‌ له‌تاقه‌تیاندا نییه‌، فهرمووی: ئه‌ی نیولیه‌ باشه؟ گوتم: ئه‌ویش هه‌ر زۆره‌، فهرمووی: ئه‌ی چه‌نی باشه؟ گوتم: سه‌نگی ده‌نکه‌ جوینی زیر به‌سه‌. فهرمووی: به‌راستی تو که‌م خوازی و زۆر که‌مت دانا جا ئه‌م ئایه‌ته‌ تا دوا‌یی هاته‌ خواره‌وه‌: {أَشْفَقْتُم أَن تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيَّ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ} (۱۳/۵۸) واته‌: وادیاره‌ له‌وه‌ ده‌ترسن که‌له‌پیش چی‌هه‌ قسه‌ کردنی دوو به‌دووی په‌نامه‌کی له‌گه‌ل حه‌زرت‌دا خیری بکه‌ن، له‌به‌رئه‌وه‌ ئه‌مه‌تان نه‌کرد، وه‌ خودایش چاوپۆشی لی‌ کردن، ده‌ی نویژه‌کاناتان بکه‌ن و، زه‌کاتی ماله‌کانتان بده‌ن و، په‌په‌روه‌ی فهرمانی خوداو پیغه‌مبه‌ری خودا بکه‌ن، خودا ئاگای له‌هه‌موو کارو کرده‌وو گو‌تارو ره‌فتاریکتانه‌.

عه‌لی (خودای ئی‌رازی بی) فهرمووی: خودا به‌هۆی منه‌وه‌ ئه‌م بارو ئه‌رکه‌ی سووک کرد و ئه‌م دیارییه‌ی له‌سه‌ر شانی ئه‌م گه‌لی ئیسلامه‌ لا‌برد (ت-س/ح).

پیاو که‌سه‌یری ئه‌و هه‌موو شه‌پۆل و لافاوو که‌رده‌لوول و هی‌رش‌ی بی دینی و خراپه‌و زۆلم و زۆرو بی‌ په‌وشتییه‌ ده‌کا که‌ له‌هه‌موو لایه‌که‌وه‌ ووروژمی هی‌ناوه‌و سه‌ر پووی زه‌وی سه‌راسه‌ر ده‌لیی گو‌مه‌و لافاوی تاوان په‌نگی تیا خواردۆته‌وه‌، پیاو که‌ ئه‌م حاله‌ به‌چاوی سه‌ری خۆی ده‌بینی زنده‌قی ده‌چی، ووره‌ به‌رده‌دا، ده‌ستی سارد ده‌بیته‌وه‌، خۆی به‌شی‌ت ده‌زانئ، خۆی به‌خۆی ده‌لی: ئه‌ری تو خه‌ریکی چیت، وه‌ک کابرای ئاره‌قخۆر گو‌تی: دیاره‌ خه‌له‌فاوی و ده‌ته‌وی مردووی ناو گو‌پ زیندوو بکه‌یته‌وه‌!

به‌لام وه‌ک ئه‌ه‌لی ئه‌عراف که‌ ئاو‌پئی له‌ به‌هه‌شتییه‌کان ده‌ده‌ینه‌وه‌ خیره‌ت ده‌ده‌ینه‌ به‌رخۆمان و ووره‌مان به‌رز ده‌بیته‌وه‌و ئومیدمان به‌که‌رهم و به‌خشش و سوژه‌بای می‌ه‌روه‌حه‌تی خودا قه‌وی ده‌بی، وه‌ک ده‌نگی له‌ پشت په‌رده‌ی غه‌یبه‌وه‌ بچپینی به‌ گو‌یی پیاوانی خودادا: ئیوه‌ ته‌نیا نین، دل‌تان سارد

نه‌بیته‌وه، خودا له‌گه‌ل ئیوه‌یه، نه‌صره‌ت و سه‌رکه‌وتن به‌دهستی خودایه، به‌زۆری و بۆری سوپا نییه، فه‌رمایشته‌که‌ی چه‌زده‌تی ئیبراهیم (برودی خودای سه‌ربین) بکه‌ن به‌سه‌رمه‌شق، که‌له‌ده‌ست زو‌لم و زۆر، و‌لاته‌و و‌لات، بۆ پاراستنی دینی خۆی کۆچی ده‌کرد تا سه‌ره‌نجام فه‌رعه‌ونی میصر ته‌ماعی کرده‌ نامووسی و، خاتوو سارای خیزانی برد بۆ ئیشی خراپ، به‌لام ئیبراهیم ووره‌ی به‌رنه‌داو ده‌ستی له‌دینی خۆی هه‌لنه‌گرت و به‌یانی حال و بارو دۆخی ئه‌هلی ئیمانی سه‌ر پووی زه‌وی زه‌مانی خۆیی به‌م ووشه‌یه‌ کردو فه‌رموو: **والله ان على الأرض مؤمنٌ غیری و غیریك: سویندم به‌خودا له‌سه‌ر پووی زه‌وی خۆم و خۆت نه‌بێ ئه‌ی ساره! یه‌ك موسولمانی تر نییه!** جا ئه‌وه‌بوو خودا نامووسی پاراست و سه‌ری خست و سه‌ر پووی زه‌وی پرکرد له‌ئیمان و ئیسلام و به‌نده‌گانی باشی خۆی، ئیتر قسه‌هه‌زاره‌و یه‌کی به‌کاره، په‌نا به‌خودا، ئه‌وه‌ی له‌سه‌ر ئیمه‌یه‌ وه‌کوو کوردان ده‌لێن: هه‌تا مردن کردن. له‌خوداش داوا ده‌که‌ین که‌ ره‌نجه‌پۆ نه‌بین و له‌م کۆششه‌ پیروژه‌دا کرده‌ی ئیمه‌و برده‌ی بانه‌بێ. ئه‌مه‌یش حالی دنیا به‌ له‌م چه‌رخه‌ی ئیمه‌دا:

گه‌ر له‌گه‌ل دنیا (هه‌جاده‌له) که‌ین

تا (ده‌شر) ده‌بێن بازو گه‌له‌که‌ین

گوتم به‌دنيا: نه‌رێن به‌س نییه

له‌م (تی‌که‌و لی‌که‌و که‌س به‌که‌س نییه)؟

گوتم: پیاوی خوا هیچ به‌ده‌س نییه

ئیترا چس ده‌بێ، هیچ مه‌به‌س نییه

بۆیه‌ وه‌ک دۆزه‌خ هه‌ر ده‌لێم: بابێ

که‌ده‌م به‌م هه‌موو که‌نده‌ پر نابێ!!

٤٢- سووره‌تی جه‌شر

(مه‌دینه‌یه، ٢٤ نایه‌ته)

سورة الحشر (مدنية، وهي أربع وعشرون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤١٥٦- عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ (رضي الله عنه) قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ سُورَةُ التَّوْبَةِ قَالَ التَّوْبَةُ؟ هِيَ الْفَاضِحَةُ، مَا زَالَتْ تَنْزَلُ وَمِنْهُمْ وَمِنْهُمْ، حَتَّى ظَنُّوا أَنَّهَا لَمْ تَبْقَ أَحَدًا مِنْهُمْ إِلَّا ذَكَرَ فِيهَا. قَالَ قُلْتُ سُورَةُ الْأَنْفَالِ؟ قَالَ: نَزَلَتْ فِي بَدْرٍ. قَالَ قُلْتُ: سُورَةُ الْحَشْرِ. قَالَ: نَزَلَتْ فِي بَنِي النَّضِيرِ. رواه الشيخان^(١).

سه‌عیدی کوپی جوبه‌یر (خودای ئی رازی بن) فه‌رمووی: گوتم به‌ عه‌بدوللای کوپی عه‌بباس ئاموژای پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) و په‌زای خوداش له‌عه‌بدوللای ئاموژای بی: هو‌ی هاتنی سووره‌تی ته‌وبه‌ چی بوو؟ فه‌رمووی: سووره‌تی ته‌وبه‌ی چی؟! بو‌نالی سووره‌تی ئابروو بردن و ریسواکردنی ناپاک و مونا‌فقه‌کان! له‌کاتئ خویدا هه‌موو جارئ که نایه‌ته‌کانی ئه‌م سووره‌ته ده‌هاتنه‌ خواره‌وه‌و کو‌مه‌ل کو‌مه‌ل ناپاکه‌کانیان که‌شف ده‌کردو ده‌یانفه‌رموو: هه‌ندیکیان حالی ئه‌مه‌یه‌و هه‌ندیکی تریان حالی ئه‌وه‌یه، نا پاکه‌کان زه‌نده‌قیان ده‌چوو، له‌دله‌وه‌ ده‌یانگوت: وابروا که‌سمان لی‌ ده‌رناکا: یه‌ک به‌یه‌ک هه‌موومان که‌شف و ریسوا ده‌کا. گوتم: ئه‌ی هو‌ی هاتنی سووره‌تی ئه‌ن‌فال چی بوو؟ فه‌رمووی: له‌باره‌ی جه‌نگی به‌دره‌وه‌ هاته‌ خواره‌وه‌، گوتم: ئه‌ی سووره‌تی جه‌شر؟ فه‌رمووی: له‌باره‌ی جووله‌که‌کانی هو‌زی به‌نی نه‌ضیره‌وه‌ هاته‌ خواره‌وه‌ (ش).

٤١٥٧- قَالَ ابْنُ عُمَرَ (رضي الله عنهما) حَرَّقَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ وَقَطَعَ وَهِيَ الْبُيُوتَةُ فَتَزَلَّتْ (مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ). رواه البخاري والترمذي^(٢).

(١) بخاري. تفسير: ٤٨٨٢، ٤٠٢٩، ٤٨٨٢، ٤٦٤٥. مسلم: تفسير: ٧٤٧٤.

(٢) بخاري. تفسير: ٤٨٨٤.

ئیبینو عومەر (خودایان ئی زانی بن) فهرمووی: کاتی پیغه‌مبەر (دروودی خودای
 لسه‌ربن) پره‌زه‌دار خورماکانی به‌نی نه‌ضیری سووتاندو فرمانی دا به‌پرینیان،
 که‌له بووه‌یره بوون، که نزیکی دوو میل له مه‌دینه‌وه دووره، جووله‌که‌کان
 به‌مه ناگریان تی به‌ربوو، گوئیان: ئەی موحه‌مه‌دا! تو له لایه‌که‌وه ده‌لێت من
 پیغه‌مبهرم، که‌چی له‌لایه‌کی تره‌وه ده‌چی په‌زو باخ دا ده‌هێندی و داری به‌ری و
 دره‌ختی به‌ردار ده‌سووتینی و داده‌پاچی، ئەمه چی به‌سه‌ر چی‌یه‌وه‌یه؟ جا
 خودا ئەم ئایه‌ته‌ی نارد: {مَا قَطَعْتُمْ مِّن لِّينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَىٰ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ
 اللَّهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ} (۵/۵۹) واته: هه‌رچی ئیوه‌ پریتان له‌ باخه‌کانی به‌نی
 نه‌ضیر، یا هێشتانه‌وه به‌راوه‌ستاوی له‌سه‌ر ره‌گ و ریشه‌ی خو‌ی، هه‌مووی
 به‌فرمانی خودا بوو، هه‌تا کافرانی پیچاوشکی‌ن ببن و ئەو به‌دکارو فاسیق و
 له‌په‌یمان ده‌رچوانه‌ په‌نجه‌پۆو ریسوا بن به‌ فرمانی خودا (ب/ت).

۴۱۵۸- قَالَ عُمَرُ (رضي الله عنه) كَأَنَّ أَمْوَالَ بَنِي النَّضِيرِ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ
 (صلی الله علیه وسلم) مِمَّا لَمْ يُوجِفِ الْمُسْلِمُونَ عَلَيْهِ بِخَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ، فَكَانَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ
 (صلی الله علیه وسلم) خَاصَّةً، وَكَانَ يُنْفِقُ مِنْهَا عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةً سَنَتِهِ، ثُمَّ يَجْعَلُ مَا بَقِيَ فِي
 السَّلَاحِ وَالْكَرَاعِ، غُدَّةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ. رواه البخاري (بل رواه الخمسة. أنظر مبحث
 الفیء من كتاب الجهاد) (۳).

عومەر (خودای ئی زانی بن) فهرمووی: ئەو مال و تالانییه‌ که‌ ده‌ستی پیغه‌مبەر
 (دروودی خودای لسه‌ربن) که‌وت، له‌مالی به‌نی نه‌ضیر، خودا ده‌ستی پیغه‌مبهری
 خستبوو، موسولمانان به‌تاودانی ماین و ئەسپ و به‌غاردانی و شترو به‌جەنگ
 په‌یدایان نه‌کردبوو، وه ئەو مال و تالانییه‌ به‌ر ئەم ئایه‌ته‌ ده‌که‌وی که
 ده‌فهرمووی: {وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ}
 ئەوی خودا ده‌ست پیغه‌مبهری خو‌ی خست له‌مالی مفتی بی ئاره‌قی به‌نی
 نه‌ضیر ئیوه (ئەی له‌شکری ئیسلام!) بو‌ په‌یداکردنی ئەو مال‌ه‌ هیچ ئەسپ و

ووشتریکتان تاونه‌داوه، به‌لکوو خودا به لوتفی خوئی ره‌خساندبووی بوئی. عومهر فهرمووی: جا له‌به‌ر نه‌وه نه‌م مال و سامانانه به‌تایبه‌تی هه‌ریوو بوون به‌هی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) نازووقه‌و مه‌صره‌فی سالیکی خیزان و که‌س و کاری خوئی لی داده‌ناو هه‌رچی ده‌مایه‌وه له‌وه دایده‌نا بو ئیش و کارو پیویستی موسولمانان و صهرفی ده‌کرد بو ئاماده‌کردنی چه‌ک و تفاقى جه‌نگ و وولاخ، له‌پێگه‌ی خودادا ده‌یکرد به‌که‌ره‌سته‌ی جه‌نگ (ش/د/ت/ن).

۴۱۵۹- → (ب/۳ ز/۴۵ ل/۱۴۶ ف/۳)^(۴).

۴۱۶۰- → (ب/۱ ز/۹ ل/۵۳ ف/۵)^(۵).

۴۱۶۱- (ب/۵ ز/۷ ل/۳۴ ف/۱)^(۶).

له‌ئه‌صلی عه‌ره‌بییه‌که‌دا به‌رگی سئ (ص/۳۱۹) هه‌دیثی یه‌که‌م باسی (وصیه‌ عمر والبیعة لعثمان).

۴۱۶۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَصَابَنِي الْجَهْدُ فَأَرْسَلْ إِلَى نِسَائِهِ فَلَمْ يَجِدْ عِنْدَهُنَّ شَيْئًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) «أَلَا رَجُلٌ يُضَيِّفُ هَذِهِ اللَّيْلَةَ يَرْحَمُهُ اللَّهُ». فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَدَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ فَقَالَ لِامْرَأَتِهِ: ضَيِّفِ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) لَا تَذْخِرِيهِ شَيْئًا. قَالَتْ: وَاللَّهِ مَا عِنْدِي إِلَّا قُوتُ الصَّبِيَّةِ. قَالَ: فَإِذَا أَرَادَ الصَّبِيَّةُ الْعِشَاءَ فَتَوَمِّئِيهِمْ، وَتَعَالَى فَأَطْفِئِي السَّرَاجَ وَكَطِّوِي بُطُونَنَا اللَّيْلَةَ. فَفَعَلْتُ ثُمَّ غَدَا الرَّجُلُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فَقَالَ: «لَقَدْ عَجِبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ - أَوْ ضَحِكَ - مِنْ فُلَانٍ وَفُلَانَةٍ». فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ (وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ). رواه الشيخان والترمذي. نَسَأَ اللَّهُ التَّوْفِيقَ لِمَا يُحِبُّ وَيَرْضَى.^(۷)

(۴) بخاري. تفسير: ۴۸۸۶، ۴۸۸۷، ۵۹۳۱، ۵۸۲۹، ۵۹۴۲، ۵۹۴۸.

(۵) تقدم في المجلد الأول. تسلسل ۹ رقم: ۶۵/۵.

(۶) تقدم في المجلد الخامس. تسلسل: ۷ = ۲۲۷۱/۱.

(۷) بخاري. مناقب الأنصار: ۳۷۹۸، ۴۸۸۹ = تجريد/ ۴ ل/ ۱۷۴ رقم: ۱۴۸۹. مسلم: أشربة: ۵۲۲۷.

ترمذي. تفسير القرآن: ۳۲۰۴.

ئەبۇ ھورەیرە (خودای ئی رازی بێ) فەرمووی: پیاوێ هاته خزمەتی حەزرت (درویدی خودای لەسەربێ) گوتی: ئەه‌ی پێغه‌مبەری خودا! لەبرسانا لا‌که‌ی سەرم دێ! ئەویش یە‌که‌ یە‌که‌ ناردی بۆ خواردن بۆ‌لای هاوسەرە‌کانی خۆی، (بە‌زای خودایان لەسەربێ)، بە‌لام ه‌ی‌جی لێ هە‌لنە‌ک‌راندن، ئە‌وجا فەرمووی: ئای بۆ پیاوێ ئە‌م شە‌و داندە‌ی ئە‌م پیاو‌ه‌ بدا‌و می‌وانداریی پێ بکا، (بە‌حە‌تی خودای لێ بێ) پیاوێ لە یاری‌دە‌ه‌ران (ئە‌نصار) هە‌لسا گوتی: ئە‌ه‌ی پێغه‌مبەری خودا! مە‌ن می‌وانداریی بۆ دە‌کە‌م. جا رۆیشتنە‌وه‌و لە‌مال‌ه‌وه‌ بە‌ژنە‌کە‌ی خۆی گوت: ئە‌مە می‌وانی پێغه‌مبەرە (درویدی خودای لەسەربێ) ه‌ی‌ج درێ‌غی لە‌گە‌ڵ مە‌کە‌، ژنە‌کە‌ی گوتی: بە‌خودا بە‌س خۆراکی مە‌ندالە‌کان گومان دە‌بە‌م، گوتی: کاتێ مە‌ندالە‌کان دا‌وای شی‌ویان کرد گورگانه‌ شە‌وی‌یان بۆ ب‌کە‌و بیان‌خە‌وینە‌و کە‌نانە‌کە‌ت بۆ ئێ‌مه‌ دانا، بە‌بیان‌و‌ی چ‌را‌چاک کردنە‌وه‌ خۆشت وەر‌ه‌و چ‌را‌کە‌ ب‌کوژینە‌وه‌، ئە‌م شە‌و خۆ‌مان بە‌سکی خالی شە‌و دە‌کە‌ینە‌وه‌، با می‌وانە‌کە‌ی پێغه‌مبەر (درویدی خودای لەسەربێ) بێ خزمە‌ت نە‌بێ‌و نانە‌کە‌ی بە‌تێ‌رو تە‌سە‌لی بخ‌وا، شە‌وێ هەر شە‌وی‌کە‌، هەر‌چۆ‌نێ بێ دەر‌وا، ژنە‌کە‌یشی وای کرد، جا بۆ بە‌یانی کە‌ پیاو‌ه‌کە‌ چۆ‌وه‌ بۆ خزمە‌تی حە‌زرت (درویدی خودای لەسەربێ) فەرمووی (درویدی خودای لەسەربێ): بە‌پراستی خودای بالادە‌ست و شکۆ‌دار ئە‌م شە‌و سە‌یری هات لە‌کاری ئە‌م پیاو‌ه‌و ژنە‌کە‌ی یا فەرمووی: خودا پێ‌کە‌نینی لە‌کاری شیرین و جوانیان هات ئە‌وه‌ندە‌ی پێ خۆش بو‌و جا خودای گە‌وره‌یش ئە‌مە‌ی ناردە‌ خواره‌وه‌: {وَيُؤْتِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ} (٩/٥٩) واتە: هەر‌چە‌ند خۆشیان نە‌دارا‌و کە‌م دە‌ستن و دە‌ستیان کورته‌ لە‌گە‌ڵ ئە‌وه‌شا چا‌ویان لە‌پیاو‌ه‌تی و خێ‌ر‌کردن نە‌ترسا‌وه‌ → (ش/ت).

٤٣- سوورەتی مومته‌حینه

(مە‌دینه‌ییه، ١٣ نایە‌ته)

سورة الممتحنة (مدنية وهي ثلاثة عشر آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤١٦٣- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَا وَالزُبَيْرُ وَالْمِقْدَادُ فَقَالَ: اطْلِقُوا حَتَّى تَأْتُوا رَوْضَةَ خَاخٍ، فَإِنَّ بِهَا طَعِينَةً (امرأة في هودج اسمها

سَارَةً مَعَهَا كِتَابٌ، فَخَذُوهُ مِنْهَا. قَالَ فَأَلْطَفْنَا نَعَادَى بَنَى خَيْلُنَا حَتَّى أَتَيْنَا الرُّوضَةَ، فَبَادَا نَحْنُ بِالطَّعِينَةِ قُلْنَا لَهَا: أَخْرِجِي الْكِتَابَ. قَالَتْ: مَا مَعِيَ كِتَابٌ. فَقُلْنَا لَنُخْرِجَنَّ الْكِتَابَ أَوْ لَنُلْقِيَنَّ الْيَابَ، قَالَ: فَأَخْرَجْتَهُ مِنْ عِقَاصِهَا (شعرِها المضمون)، فَأَتَيْنَا بِهِ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فَبَادَا فِيهِ مِنْ حَاطِبِ بْنِ أَبِي بَلْتَعَةَ إِلَى نَاسٍ بِمَكَّةَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ، يُخْبِرُهُمْ بِبَعْضِ أَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) «يَا حَاطِبُ مَا هَذَا». قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَا تَعْجَلْ عَلَيَّ، إِنِّي كُنْتُ أَمْرًا مُلْصَقًا فِي قُرَيْشٍ وَلَمْ أَكُنْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَكَانَ مَنْ مَعَكَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ مَنْ لَهُمْ قَرَابَاتٌ، يَحْمُونَ أَهْلِيهِمْ وَأَمْوَالَهُمْ، فَأَحْبَبْتُ إِذْ فَأَتَيْتُ ذَلِكَ مِنَ التَّسَبُّبِ فِيهِمْ أَنْ أَتَّخِذَ عَنْدَهُمْ يَدًا يَحْمُونَ قَرَابَتِي، وَلَمْ أَفْعَلْهُ ارْتِدَادًا عَنْ دِينِي، وَلَا رِضًا بِالْكَفْرِ بَعْدَ الْإِسْلَامِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) «أَمَّا إِنَّهُ قَدْ صَدَقَكُمْ». فَقَالَ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ دَعْنِي أَضْرِبَ عُنُقَ هَذَا الْمُنَافِقِ. فَقَالَ «إِنَّهُ قَدْ شَهِدَ بَذْرًا، وَمَا يَذْرِيكَ لَعَلَّ اللَّهَ أَطْلَعَ عَلَى مَنْ شَهِدَ بَذْرًا قَالَ اْعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ». فَأَنْزَلَ اللَّهُ السُّورَةَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ). رواه الأربعة^(١).

لہ علیہ وہ (ہر زای خودای لہ سر بن) دہ گپرنہ وہ، دہ فہ موئی: کاتئی بی ہر واکانی
 مہ ککہ پہیمانہ کھی حودہ ییبییہ یان شکان پیغہ مبہر (درودی خودای لہ سر بن)
 ہر یاری دا کہ شاری مہ ککہ بگری، وہ فہرمانی دا بہ موسولمانہ کان کہ خو یان
 نامادہ بکہن بو جہنگ، حاطہ بی کوری نہ بوبہ لہتہ عہ، لہ ژیرہ وہ کاغہ زئی
 دہ نووسی بو دانیش توانی مہ ککہ، کہ ناگاتان لہ خوتان بی، چونکہ پیغہ مبہر
 (درودی خودای لہ سر بن) لہم روژانہ دا دیقہ سہرتان و دہ دا بہ سہرتانا، وہ بہ دزییہ وہ
 بہ ژنیکی مہ ککہ یی دا دہینی ری بویان، جا حہرہ تی جوہرہ نیل (درودی خودای
 لہ سر بن) دیقہ بولای حہرہ و تہم ہہ والہ ی پی دہ داو پیغہ مبہر (درودی خودای
 لہ سر بن) من و زوبہ یرو میقدادی ناردو فہر موئی: ہر وں ہہ تا دہ گہ نہ باخچہ ی

(١) بخاری. معازی: ٤٨٩٠، ٣٠٠٧، ٣٠٨١، ٣٩٨٣، ٤٢٧٤، ٦٢٥٩، ٦٩٣٩ - تہجرید/ ٤ ل/ ٤٩٩ ژمارہ/ ١٧٠٤.

مسلم. فضائل الصحابة: ٦٢٥١ ترمذی. تفسیر القرآن: ٣٣٠٥، ابو داود. جہاد: ٢٦٥.

خاخ له‌ویدا ئافره‌تییکی که ژاوه‌نشینی لێیه، کاغه‌زێکی پێیه لێی بسینن
 نه‌گه‌ر کاغه‌زه‌که‌ی نه‌دانێ بیکوژن، جا به‌غار رویششتین و ماینه‌کانمان تاودا
 هه‌تا چوینه‌ باخچه‌که، که سه‌یرمان کرد واژنه‌که له‌وێیه، وه‌داوا‌ی
 که‌غازه‌که‌مان لێ کرد، حاشای کردو گوتی کاغه‌زم پێ نییه، جا گوتمان: یا
 کاغه‌زه‌که‌مان ده‌ده‌یتێ یا ده‌بێ خۆت پرووت و قووت بکه‌یته‌وه یا ده‌تکوژین،
 نه‌وجا ژنه‌که کاغه‌زه‌که‌ی له‌ناو لۆی په‌لکه‌کانی ده‌ره‌یناو ژنه‌که‌و نامه‌که‌مان
 برد بۆلای پیغه‌مبه‌ر (بروودی خودای له‌سه‌رین) که‌نامه‌که‌مان خوینده‌وه نه‌مه‌ی
 لێ نووسرابوو، له‌ حاظه‌بی کوپی نه‌بویه‌لته‌عه‌وه بو‌ فلان و فلان، که‌ناوی چه‌ن
 که‌سێ بوون له‌بتپه‌رسته‌کانی مه‌ککه، وه‌هه‌والی هه‌ندی له‌کارو باری
 پیغه‌مبه‌ری بو‌ نویسیبوون که ده‌یه‌وێ بجێ بو‌ سه‌ریان، جا پیغه‌مبه‌ر (بروودی
 خودای له‌سه‌رین) حاظه‌بی بانگ کردو فه‌رمووی: ئه‌ی حاظه‌ب! ئه‌مه‌ چییه؟ ئه‌م
 کاغه‌زه‌ت بو‌ نویسیوه؟ ئه‌ویش گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! په‌له‌م لێ مه‌که
 تامه‌سه‌له‌که‌تان بو‌ پروون ده‌که‌مه‌وه به‌خوا ئه‌وه‌تی موسوڵمان بووم نه‌له‌دین
 هه‌لگه‌پاومه‌ته‌وه و نه‌ناپاکی و مونافقیم کردووه، به‌لام من بابایه‌کی به‌پانی
 بووم له‌ناو هۆزی قوچه‌یش داو له‌ خۆیان نه‌بووم و ژن و منداله‌کانم له‌ناو
 نه‌واندا به‌جیماون، ئه‌م هه‌موو کوچه‌رانه‌ی که‌له‌گه‌ل تۆدان هه‌موو که‌سوکارو
 خزم و خۆیشیان له‌مه‌ککه هه‌یه، که‌ ئاگاداری ماڵ و منداله‌کانیان ده‌که‌ن
 له‌وێ، ته‌نیا من نه‌بێ، جا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که به‌خزمایه‌تی هیچم بۆناکری،
 ویستم به‌م شیویه‌ ده‌ستی‌او یکیان له‌گه‌ل دا بکه‌م، هه‌تا به‌را به‌ربه‌وه ئه‌وانیش
 ئاگاداری خزمه‌کانم بکه‌ن، ئه‌گینا نه‌ له‌به‌ر بێ پر‌وایی و نه‌له‌به‌ر هه‌لگه‌پ‌رانه‌وه
 له‌ئایینی خۆم ئه‌مه‌م نه‌کردووه.

پیغه‌مبه‌ر (بروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: قسه‌ی راستی بو‌ کردن عومه‌ر
 (خودای ئی زانی بێ) گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! لێم گه‌ڕێ ئه‌مه‌ ناپاکه‌ با له‌ملی
 بده‌م؟ فه‌رمووی (بروودی خودای له‌سه‌رین): ئه‌مه‌ له‌یارانی به‌دره، چۆنی ده‌کوژیت تۆ
 چووزانیت؟ به‌لکوو خودای بالاده‌ست و خاوه‌ن شکۆ پووی قسه‌ی کرد بیته
 یارانی به‌درو مژده‌ی دابنێ و پێی فه‌رمووبن: به‌ئاره‌زووی خۆتان چی ده‌که‌ن

بيكەن، من ھەر لەئىستاوھ لىتتان خۆش بووم، لەبەر ئەوھى كە بەشداری ئەم جەنگە پىرۆزىيەتان كردوھ جا لەشانی ئەودا ئەم ئايەتە دابەزى: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ} (١/٦٠) واتە: ئەى كۆمەلەى موسولمانان! ھەرگىزاو ھەرگىز كافرو بى بپروايان (كەھەم دوزمنى منن و ھەم دوزمنى ئىوھن) مەگرن بەدوستى خۆتان. (ش/د/ت).

قال اللّٰهُ تَعَالٰى: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَاِمْتَحِنُوهُنَّ اللّٰهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ} (١٠/٦٠) واتە:

ئەى كەسانى كەباوھرى ساغتان بە خوداو پىغەمبەرى خودا ھەيە، كاتى ژنە خاوھن باوھرەكان كۆچيان كردو ھاتن بۆناو ئىوھ، ئەوھ لە پىششا تاقىيان بکەنەوھ، كەھەر بۆرەزای خودا كۆچيان كردوھو پەنایان ھىناوھ بۆلای ئىوھ، نەوھك لەبەر دلدارى و شتى وا، ھەرچەند خودا خۆى راستى ھەموو پووداوى زۆر بەباشى دەزانى و ئاگای لە باوھرو ئىمانى ئەوانە، جا ئەگەر بۆتان دەرکەوت كەئەو ژنانە لەدەستى كوفر كۆچيان كردوھو موسولمانن ئىتر مەيان دەنەوھ بەمىردە بى بپرواكانيان، چونكە نە ئەمانە حەلآلن بۆ ئەوان و نەئەوانىش حەلآلن بۆ ئەمان!

١٦٤ - قَالَتْ عَائِشَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ يَمْتَحِنُ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ بِهَذِهِ الْآيَةِ، يَقُولُ اللَّهُ (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ) إِلَى قَوْلِهِ (غَفُورٌ رَحِيمٌ). قَالَ عُرْوَةُ قَالَتْ عَائِشَةُ فَمَنْ أَقْرَأَ بِهَذَا الشَّرْطِ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ قَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) «قَدْ بَايَعْتُكَ». كَلَامًا وَلَا وَاللَّهِ مَا مَسَّتْ يَدُهُ يَدَ امْرَأَةٍ قَطُّ فِي الْمُبَايَعَةِ، مَا يُبَايِعُهُنَّ إِلَّا بِقَوْلِهِ «قَدْ بَايَعْتُكَ عَلَى ذَلِكَ». رواه البخاري والترمذي^(٢).

عائیشه (خودای نازکی بن) فهرمووی: جاران ئه‌و ئافره‌تانه‌ی که موسولمان ده‌بوون و کوچیان ده‌کرد بۆلای پیغه‌مبه‌رو مال و می‌ردی خوئیانیان به‌جی ده‌هیشت و ده‌هاتنه‌و ناو موسولمانان چه‌زهرت (دروودی خودای لسه‌ربین) به‌پیی ئه‌م نایه‌ته‌تا قی ده‌کردنه‌وه: {یا ایها النبی...} تا دوا‌یی. ئه‌م نایه‌ته‌له‌م شوینه‌دا رابورد → (ب/ ۱ ز/ ۸ ل/ ۴۹ ف/ ۶) عائیشه فهرمووی: جا هه‌رژنی له‌و ژنانه‌ که موسولمان ببوونایه‌ ددانی بنایه‌ به‌م شه‌ش مهرجه‌ دا ئیتر پیغه‌مبه‌ر به‌ده‌م پیی ده‌فهرموو: ئه‌وا په‌یمانم له‌گه‌ل به‌ستیت مه‌نده‌ی فهرمووده‌که‌ش له‌پیشه‌وه له‌هه‌مان شویندا رویشت (ب/ت).

۴۴- سووره‌تی صه‌ف

(هه‌ندی ده‌لین مه‌که‌یه‌وه‌ندی ده‌لین مه‌دینه‌یه، چواره‌ نایه‌ته‌)

سورة الصف (مکیه‌ أو مدینه‌، وهی أربع عشرة آیه‌)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۱۶۵- قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ قَعَدْنَا نَقَرًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه وسلم) فَتَذَاكَرْنَا فَقُلْنَا لَوْ نَعْلَمُ أَىَّ الْأَعْمَالِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ لَعَمِلْنَاهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى (سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ). رواه الترمذی^(۱).

عه‌بدوللای کوپی سه‌لام (به‌زای خودای لسه‌ربین) ده‌فهرمووی: کۆمه‌لێ له‌یارانی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌ربین) بووین، دانیشتبووین و له‌ناو خو‌مانا گو‌فت و گو‌مان ده‌کرد، گوتمان: ئه‌گه‌ر بمانزانایه‌ چه‌ کرده‌وه‌یی له‌لای خودا زۆر چاکه‌و په‌سه‌نده‌ ده‌مان کرد جا خودا ئه‌مه‌ی ناره‌ده‌ خواره‌وه‌: {سبح لله...} تاد. واته‌: سه‌رو خوارو ژوور، ئاسمان و زه‌وی، خو‌یان و هه‌رچی له‌ناویانایه‌ خودا به‌هه‌ق ده‌زانن و به‌پاک و بی‌گه‌ردو بی‌خه‌وشی داده‌نین، خودا خودایه‌کی

^(۱) سکت عن درجته الشارح.

خاوه‌ن ده‌سته‌لاته‌و داناه‌و زانایه. ئه‌ی موسولمانینه! مه‌نئ بی‌یون
که‌سه‌ریگری، قسه‌یی بکه‌ن که‌جئ و شوینی هه‌بئ، ووتارو کردارتان
ناسمان و پێسمان نه‌بئ (ت).

قال الله تعالى: {وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ
مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ فَلَمَّا جَاءَهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ} (٦/٦١) واته:

خودای گه‌وره ده‌فه‌رموئ: ئه‌ی خوشه‌ویست! ئه‌و داستانه‌ جوانه
شیرینه‌ی عیسی‌ای کو‌پی مه‌ریه‌م باس بکه‌ بۆ موسولمانان، که‌ ته‌بلیغی قه‌ومی
جووی کردو پی‌ی فه‌رموون: ئه‌ی نه‌وه‌ی ئیسرائیل! باش بزائن یه‌که‌م من
پی‌غه‌مبه‌ری خودام ره‌وانه‌یکردووم بۆسه‌ر ئیوه‌ دووهم باوه‌رم هه‌یه‌ به‌ته‌ورات
که‌له‌پیش مندا خودا به‌سروش ناردوویه‌تی بۆ موسا، نامه‌ی خودایه‌و
راسته‌و دروسته‌ سییه‌م موژده‌ ده‌م به‌ هه‌موو که‌سئ، که‌ پی‌غه‌مبه‌ریکی راست
له‌پاش من دیت ناوی ئه‌حمده‌، جاکاتئ ئه‌و پی‌غه‌مبه‌ره‌ که‌ ناوی ئه‌حمده‌
هات بۆناویان، به‌به‌لگه‌و نیشانه‌ی ئاشکراوه‌، له‌باتی باوه‌ری پی‌ بکه‌ن
گو‌تیان: ئه‌م قورئانه‌ جادوویه‌کی دیارییه‌!

٤١٦٦- → له‌پیش‌ه‌وه‌ رابوو‌رد، له‌باسی (مولد النبي (صلی الله علیه وسلم)
ونسبه‌ و‌اسماؤه‌) فه‌رمووده‌ی ژماره‌ چوار^(٢).

٤٥- سووره‌تی جومعه

(مه‌دینه‌یه، ٢١ نایه‌ته)

سورة الجمعة (مدنية، وهي إحدى عشرة آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤١٦٧- له‌باسی (فضل فارس) دا رابوو‌رد، فه‌رمووده‌ی یه‌که‌م و دووهم^(١).

^(٢) تقدم برقم: ٢٠٨٢/٤ مجلد ٤/ ت/ ٨٢.

۱۶۸- عَنْ جَابِرٍ (رضی الله عنه) قَالَ: أَقْبَلْتُ عِزَّ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَنَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ (صلی الله علیه وسلم) فَكَارَ النَّاسُ إِلَّا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا فَأَنْزَلَ اللَّهُ (وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُوا إِلَيْهَا). رواه البخاري والترمذي والله أعلم^(۱).

جایی (خودای ئی رازی بن) فەرمووی: لەپۆژی هەینی دا، لە خزمەت پیڤەمبەردا بووین، خەریکبوو خوتبە‌ی هەینی دەخویندەوه، لەوکاتەدا لە شامەوه کاروانی هات، دەهۆل و زوڤنا لەپیشیەوه بوو، تا مەردووم بزانن کەوا کاروانەکە گەیشتە جی، ئیتەر خەلکەکە ووتارەکیان بەجی هیشت و لەمزگەوت دەرچوون و دەرپەرین بۆلای کاروانەکە، بۆ شت کپین، تەنیا دوازدە کەس لەخزمەتی حەزەرتدا مانەوه (لەشەرحەکەدا: دەفەرمووی: هەندی دەلین: سیازدەکەس و هەندی دەلین چوارە کەس و هەندی دەلین: چل کەس لەخزمەتی دا مانەوه، ئەمەیش بوو بەهۆی جیایی پای پیڤەشەواکان لەبارە‌ی ژمارە‌ی ئەو نوێژکەرانیوه کەنوێژی هەینی یان پی داندەمەزری). جا خودا ئەم ئایەتە‌ی ناردە خوارەوه: {وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُوا إِلَيْهَا} (۱۱/۵۲) واتە: ئەوانە‌ی لەدەوری تۆ بوون، کاتی چاویان بەبازرگانی و مامە‌لەو ئەوکارە بی‌ه‌وودە‌یه کەوت، کەلەکاتی واداو لەزۆر کاتی تریش دا ئادەمیزاد خەریک دەکاو لەبەندە‌یی کردنی ساغ بۆ خودای مەزن دووری دەخاتەوه، ئەوانە لەم کاتەدا دەوری تۆیان چۆل کردو بۆلای ئەو چوون بۆلای ئەو بەزم و رەزمە (ب/ت- رم‌زای خودای ئی بن) لەشەرحەکەدا دەفەرمووی: (رەزای خودای لەسر بن) لە حەیت دا دەفەرمووی: ئەگەر هەمووتان، یەک لەدوای یەک لای منتان چۆل بک‌ردایەو کەستان لەلای من نەمایەتەوه یەکسەر لیڤاشاوی بلیسە‌ی ئاگر بەناو ئەم شیوەدا راپیچی دەکردن!

(۱) تقدم برهم: ۲/۲۵۷۳ مجلد خامس. تسلسل/۷۲.

(۲) بخاري. تفسير: ۴۸۹۹.

٤٦- سوورەتی موناڤیقوون

(مەدینەییە، ٢١ نایەتە)

سورة المنافقون (مدنية، وهي إحدى عشرة آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٦٩- عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ (رضي الله عنه) قَالَ كُنْتُ مَعَ عُمِّي فَسَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي بَنِي سَوْدَةَ يَقُولُ لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُوا مِنْ حَوْلِهِ وَقَالَ: لَنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لِيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِعُمِّي فَذَكَرَهُ لِلنَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) إِلَيَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي وَاصِحَابِهِ فَخَلَفُوا مَا قَالُوا فَكَذَّبَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) وَصَدَّقَهُ فَأَصَابَنِي هَمٌّ لَمْ يُصِبنِي مِثْلُهُ قَطُّ، فَجَلَسْتُ فِي الْبَيْتِ فَقَالَ لِي عُمِّي مَا أَرَدْتَ إِلَيَّ أَنْ كَذَّبَكَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) وَمَقَّتَكَ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى (إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ) إِلَى قَوْلِهِ (هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ) إِلَى قَوْلِهِ: (لِيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ) فَأَرْسَلَ إِلَيَّ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) فَقَرَأَهَا عَلَيَّ ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ قَدْ صَدَّقَكَ يَا زَيْدُ»^(١).

زەیدی کوپی ئەرقەم (خودای نازای بن) فەرمووی: جاری لەخزمەتی مامەمدا بووم، گویم لێ بوو عەبدوللای کوپی سەلوول دەیگوت: مانی خۆتان بوو ئەوانە خەرج مەکەن کەوان لەگەڵ پیڤەمبەری خوادا، هەتا بلاوی لێ بکەن و لێی بته‌کێنەوه. وه دەیگوت: ئەگەر گەڕاینەوه بوو شارێ مەدینە، لەوێ لەئێمەو لەدەستەوی موخەمەد کێمان بەدەست و بەدەسەلات و نازاتربیی، شارێ مەدینە بە دەستەکوونی و بێ دەستەلاتەکی تێمان چۆل دەکەین! منیش ئەمەم بوو مامەم گێڕایەوه، ئەویش بوو حەزەتی دەگێڕیتەوه، پیڤەمبەریش (دروودی خودای لەسەربین) ناردی بەشوێن عەبدوللای کوپی سەلوول و هاوڕێکانی داوایەکی بوو باس کردن، ئەوانیش حاشایان لێ کردو بە درۆ

(١) بخاری. تفسیر: ٤٩٠٠، ٤٩٠١، ٤٩٠٣، ٤٩٠٤، تجرید/ ٤/ ٥٠٥ رقم: ١٧٠٧. صفات المنافقین:

سویندیان خوارد که ئیمه قسه‌ی وaman نه‌کردووو هه‌زهره‌ت باوه‌ری پئی
کردن و باوه‌ری به‌من نه‌کرد مامه‌یشم پئی گوتم: چ کاریکت به‌م قسه‌یه هه‌بوو
که بوو به‌هوی ئه‌وه پیغه‌مبه‌ر باوه‌رت پئی نه‌کاو رقی لیّت بئی منیش تووشی
خه‌مئ بووم، هه‌رگیز تووشی خه‌می وا نه‌بووم و له‌ماله‌وه ده‌سته ئه‌ژنۆ
به‌خه‌م و خه‌فه‌ته‌وه لیّی دانیشتم تا خواو پاسان خودای بالا ده‌ست و خاوه‌ن
شکو ئه‌م ئایه‌تانه‌ی ناره‌ده خواره‌وه له {إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ...} هه‌تا {
لِيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ} جا هه‌زهره‌ت (دیوودی خودای له‌سهرین) ناردی به‌شوینماو
ئایه‌ته‌کانی به‌سه‌رما خوینده‌وه و فه‌رمووی: ئه‌ی زه‌ید! قسه‌که‌ت راست
ده‌رچوو، چۆنت گوت و ابوو، ئه‌وه‌تانئ خوا به‌م ئایه‌تانه راستیی قسه‌که‌ی
تووی ده‌رخست و ئه‌وانی به‌درۆخسته‌وه (ش/ت). ره‌حمه‌ت له‌وکه‌سه‌ی
گوتوویه:

ده‌لێن: خواوه‌ن خاوه‌ن مناله

هه‌عجیزه‌ی هه‌زهره‌ت گشت فیل و فاله

من چۆن رزگاریم، خوداو پیغه‌مبه‌ر

رزگاریان نه‌بووه له‌تانه‌ی به‌شه‌ر!

به‌م پیو دانه‌بئ، ده‌بئ من وه‌ک کا

وورد وورد بمکوئن، به‌جه‌نجه‌رو کا!

به‌لام زووبه‌ی خه‌لک قسه‌ واده‌کا

تاج تاجس گوله‌ له‌دلی خه‌لکا،

پیتم ده‌لێن نووری! ده‌زانی کاکه!

ساجس رووت پۆشی به‌م تاجه‌ چاکه!

٤١٧٠- عَنْ جَابِرٍ (رضي الله عنه) قَالَ كُنَّا فِي غَزَاةٍ فَكَسَعَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ رَجُلًا
مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ يَا لَلْأَنْصَارِ. وَقَالَ الْمُهَاجِرِيُّ يَا لَلْمُهَاجِرِينَ. فَسَمِعَ ذَلِكَ
رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فَقَالَ «مَا بَالُ دَعْوَى جَاهِلِيَّةٍ» قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ كَسَعَ رَجُلٌ
مِنَ الْمُهَاجِرِينَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ. فَقَالَ «دَعْوَاهَا فَإِنَّهَا مُنْتِنَةٌ». فَسَمِعَ بِذَلِكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ

أَبَى فَقَالَ فَعَلَوْهَا، أَمَا وَاللَّهِ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ. فَلَبَّغِ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) فَقَامَ عُمَرُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ دَعْنِي أَضْرِبُ عُتْقَ هَذَا الْمُنَافِقِ. فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) «دَعُهُ لَا يَتَحَدَّثُ النَّاسُ أَنَّ مُحَمَّدًا يَقْتُلُ أَصْحَابَهُ». رواهما الشيخان والترمذي^(٢).

له جابیره وه (خودای ئی رازی بێ) دهگێڕنه وه دهفرمووی: له غهزای تهبووک دا بووین، پیاوی (له کۆچکاران) شهپالهیه که کیشا به پاشهلی پیاویکی یاریدهدهردا، ئیتر پیاوه یاریدهدهر که زۆر تووڤه بوو، هاواری لێ ههلساو بانگی کرد: ئه یاریدهدهرینه! هاوار فریام کهون، وه کابرای کۆچکه ریش هاواری له کۆمهلی خۆی کردو گوتی: ئه ی کۆچکارینه، هاوار فریام کهون، پیغه مبه ریش (دروودی خودای لهسهر بێ) گوئی له مه بوو ده رچوو بوئاویان فرمووی: ئه م بانگه وازو هاتوو هاواری سهردهمی نه زانی و جاهلییته چیه؟ گوتیان: ئه ی پیغه مبه ری خودا! پیاویکی کۆچکار شهپالخیکی له پیاویکی یاریدهدهر داوه، فرمووی (دروودی خودای لهسهر بێ) واز له م جوړه پیشه پیسه بینن، چونکه بهراستی خوویهکی بۆگه ن و گهنده، جا عه بدوللای کورپی سهلوول، که ئه مه ی بیسته وه گوتی: ئاوا لێ هات، ئه مه شیان کرد؟ ده سا به و خودایه نه گهر، گه پراینه وه بۆ مه دینه کیمان ئازاو به ده سه لات بێ شاری مه دینه به کونی و بێ ده سه لاته کانمان چۆل ده کهین!! ئه م باسه گه یشته وه به پیغه مبه ر (دروودی خودای لهسهر بێ) جا عومه ر هه لسا یه سه ر پێ گوتی: ئه ی پیغه مبه ری خودا! لیم گه پێ بابده م له گه ردنی ئه م دوو پووی ناپاکه. فرمووی: وازی لیبیننه با خه لک نه لێن: موچه ممه د هاو پێکانی خۆی ده کوژی! (ش/ت).

١٧١- عَنْ قَيْسِ بْنِ عُبَادٍ (رضي الله عنه) قُلْنَا لِعَمَّارٍ أَرَأَيْتَ قِتَالَكُمْ مَعَ عَلِيٍّ (رضي الله عنه) لِأَهْلِ الشَّامِ أَرَأَيْتُمْ فَإِنَّ الرَّأْيَ يُصِيبُ وَيُخْطِئُ أَوْ عَهْدًا عَهْدَهُ إِلَيْكُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فَقَالَ مَا عَهْدُ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) شَيْئًا لَمْ يَعْهَدْهُ إِلَى النَّاسِ

(٢) بخاری. تفسیر: ٤٩٠٠، ٤٩٠١، ٤٩٠٢، ٤٩٠٣، ٤٩٠٤، ٤٩٠٥، ٤٩٠٧. مسلم: صفات منافقین: ٦٩٥٧.

كَافَّةً. وَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ «إِنَّ فِي أُمَّتِي اثْنَا عَشَرَ مُنَافِقًا لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يَخْرُجُونَ رِيحَهَا حَتَّى يَلْجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ كَمَايَةً مِنْهُمْ تَكْفِيكُهُمُ الدُّبَيْلَةُ سِرَاجٌ مِنَ النَّارِ يَظْهَرُ فِي أَكْتَافِهِمْ حَتَّى يَنْجُمَ مِنْ صُدُورِهِمْ»^(۳).

قه‌یسی کوپی عوبباد (خودای ئا رازی بن) فه‌رمووی: به‌عه‌ماریان گوت: هه‌والمان بده‌ری ئایا ئەم جەنگی ئێوه‌و‌ه‌لییه‌ له‌گه‌ڵ مو‌عاوییه‌و‌ خه‌لکی شامدا له‌سه‌ر بیرو باوه‌ری خۆتان بوو، دیاره‌ بیرو پایش گه‌لی جار ده‌بییکێ و‌ه‌ندی جایش به‌ه‌له‌داده‌چی، یاخود په‌یمانی بوو له‌لایه‌نی پیغه‌مبه‌ره‌وه‌ (دروودی خودای له‌سه‌ری) ئەو‌ وه‌صییه‌تی بو‌ کردبوون و‌ بو‌ ئەمه‌ ئێوه‌ی راسپاردبوو؟ ئەو‌یش فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ری) په‌یمان و‌عه‌دی وای له‌گه‌ڵ ئێمه‌دا نه‌کردوه‌ که‌له‌گه‌ڵ سه‌راپای یارانی تری دا نه‌یکردبێ. وه‌ فه‌رمووشی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ری) فه‌رموویه‌تی: له‌ناو ئومه‌تی مندا دوا‌ده‌ ناپاک (مونا‌فیق) هه‌ن، نه‌ ده‌چنه‌ به‌هه‌شته‌وه‌و‌ نه‌له‌ دووریشه‌وه‌ بۆنی به‌هه‌شت ده‌که‌ن، مه‌گه‌ر له‌فه‌رزی مه‌حالا و‌شتر بچێ به‌کونی ده‌زیه‌یه‌وه‌ ئەوسا ئەوانیش بچنه‌ به‌هه‌شت که‌س له‌م دوا‌ده‌ که‌سه‌ خه‌یاره‌ (که‌ دوومه‌لێکی گه‌وره‌یه‌) له‌کۆلی ئێوه‌یان ده‌کاته‌وه‌، دوومه‌لی وه‌کوو چراووک له‌سه‌ر شانیا‌ن ده‌ردی، له‌ سه‌ر سینگیانه‌وه‌ سه‌ره‌ه‌ڵ ده‌دات و‌ له‌ویوه‌ ده‌رگا ده‌بێ و‌ ده‌یانکوژی (م).

١٧٢٤- عَنْ جَابِرٍ (رضي الله عنه) قَالَ: قَدِمَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) مِنْ سَفَرٍ فَلَمَّا كَانَ قُرْبَ مِنَ الْمَدِينَةِ هَاجَتْ رِيحٌ شَدِيدَةٌ تَكَادُ أَنْ تَذْفِنَ الرَّائِبَ فَرَعَمَ أَنْ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ «بُعِثَتْ هَذِهِ الرِّيحُ لِمَوْتِ مُنَافِقٍ». فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ فَبَإِذَا مُنَافِقٌ عَظِيمٌ مِنَ الْمُنَافِقِينَ قَدْ مَاتَ.^(٤)

(٣) مسلم. صفات المنافقين: ٦٩٦٦.

(٤) مسلم. صفات المنافقين: ٦٩٧٢.

جایبر (خودای ئی رازی بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) له‌سه‌فه‌ر ده‌گه‌پاریه‌وه، که‌گه‌یشتیه‌ نزیک‌ی مه‌دینه‌ له‌وێ بایه‌کی سه‌خت هه‌لی کرد، زۆری نه‌ما‌بوو که‌سوار به‌ماینه‌وه‌ ببات و له‌به‌رچاو وونی بکات، ده‌یگوت: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: ئه‌م بایه‌ سه‌خته‌ به‌ بۆنه‌ی مردنی پیاویکی ناپاک (دووو روو - دوو دل - مونا‌فیک) هه‌ خودا ناردوویه‌تی. گوتی: جا کاتی چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) گه‌یشتیه‌وه‌ مه‌دینه‌ ته‌ماشامان کرد و پیاویکی ناپاکی گه‌وره‌ له‌مونا‌فیک و ناپاکه‌کان مردووه‌ (م).

١٧٣-٤ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ «مَثَلُ الْمُنَافِقِ كَمَثَلِ الشَّاةِ الْغَائِرَةِ بَيْنَ الْغَنَمَيْنِ تَعْبُرُ إِلَى هَذِهِ مَرَّةً وَإِلَى هَذِهِ مَرَّةً». روى اثلاثة مسلم في كتاب المنافقين^(٥).

عه‌بدوللای کوپی عومه‌ر (خودایان لێ رازی بێت) فه‌رمووی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: ناپاک وه‌ک مه‌پی ئاوه‌کی وایه‌، وێل و پارایه‌، جارێ به‌م لایه‌دا باده‌داته‌وه‌و جارێ به‌و لایه‌داو حول حولی ده‌بی و سه‌ری لێده‌شیوی و رانی خوی نانا‌سیته‌وه‌! (م).

١٧٤-٤ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ مَنْ كَانَ لَهُ مَالٌ يُبْلَغُهُ حَجٌّ بَيْتِ رَبِّهِ أَوْ تَجِبُ عَلَيْهِ فِيهِ الزَّكَاةُ فَلَمْ يَفْعَلْ سَأَلَ الرَّجْعَةَ عِنْدَ الْمَوْتِ. فَقَالَ رَجُلٌ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ اتَّقِ اللَّهَ إِنَّمَا يَسْأَلُ الرَّجْعَةَ الْكُفَّارُ قَالَ: سَأَلُوا عَلَيْكَ بِذَلِكَ قُرْآنًا (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ) (وَأَلْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ) إِلَى قَوْلِهِ (وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ) قَالَ فَمَا يُوجِبُ الزَّكَاةَ قَالَ إِذَا بَلَغَ الْمَالُ مِائَتِي دِرْهَمٍ فَصَاعِدًا. قَالَ فَمَا يُوجِبُ الْحَجَّ قَالَ الزَّادُ وَالْبَعِيرُ. رواه الترمذي. نسأل الله التوفيق^(٦).

(٥) مسلم صفات المنافقين: ٦٩٧٤.

(٦) سكت عن درجته الشارح.

ئیبینو عەبباس (خودایان لێ رازی بێت) فەرمووی: هەر کەسێ ئێوەندە دارایی هەبێ کە بتوانی حەجی پێ بکا، وەنەیکا وە یاخود زەکاتی لێ بکەوێ و زەکاتەکە ی نەدا، ئێوە لەکاتی سەرەمەرگا (بۆ جەبری مانەقەص) داوای مۆلەت و گەپانەو بۆ دنیا لەخودا دەکا، وە خودایش رێگە ی ئێوە ی نادات جا پیاوێ گوتی: ئە ی ئیبینو عەبباس! لەخودا بترسە، ئێوە کەسانە داوای گەپانەو بۆ دنیا دەکەن کە بەکافری دەمرن! ئێویش فەرمووی: ئیستە ئایەتی قورئانت لەسەر راستی و دروستی ئەم فەرمایشتە ی بۆ دەخوینمەو، خودا فەرموویەتی: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ...} تا کۆتایی سوورەتەکە (تەرجەمە ی ئایەتەکە لەبەرگی دوو، لەلاپەرە پەنجاو هەشت رابوورد) جا پیاوێ کە عەرزی کرد: چی ئەندازەیی لەمال زەکاتی لێ دەکەوێ؟ فەرمووی: کاتی نرخی مال بگا بە دووسەد درەم یا زیاتر ئیتر زەکاتی دەکەوێ. کابرا گوتی: ئە ی کە ی حەج فەرز دەبێ لەسەر موسوڵمان و بەچی حەجی دەکەوێتە سەر؟ فەرمووی: خەرجی رێگە ی هەبێ و وشتی سواری هەبێ ئیتر حەجی لەسەر پێویست دەبێت (ت).

٤٧- سوورەتی تەغابون

(لە سوورەتە مەدینەییەکانە، هەژدە ئایەتە)

سورة التغابن (مدنية، وهي ثمان عشرة آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤١٧٥- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما) وَسَأَلَهُ رَجُلٌ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَرْوَاحِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ) قَالَ هَؤُلَاءِ رَجَالٌ أَسْلَمُوا مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ وَارَادُوا أَنْ يَأْتُوا النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) فَأَبَى أَرْوَاحُهُمْ وَأَوْلَادُهُمْ ذَلِكَ وَمَنْعُوهُمْ أَنْ يَأْتُوا رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فَلَمَّا أَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) وَرَأَوْا النَّاسَ قَدْ فَهَّقُوا فِي الَّذِينَ هُمُ أَنْ يُعَاقِبُوهُمْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ الْآيَةَ. رواه الترمذي بسند صحيح^(١).

(١) رواه الترمذي بسند صحيح.

پیاوئ پرسبیاری کرد له ئیبنو عه‌بباس (خودایان لئ رازی بیت) له‌مانای ئەم نایه‌ته: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنِّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ} (١٤/٦٤) واته: ئەه‌ی که‌سانئ که‌وا باوه‌رتان هیناوه! بزائن که هه‌ندی له‌ژن و مناله‌کانتان دوزمنتان، خوتانیان لئ بیاریزن. ئەویش فهرمووی: ئەمانه چه‌ند پیاویکی موسولمان بوون خه‌لکی مه‌ککه‌ بوون، ویستیان له‌مه‌ککه‌وه کوچ بکه‌ن بو مه‌دینه، بو شاره‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر (درووی خودای له‌سرب) به‌لام ژن و منداله‌کانیان نه‌یان ده‌هیششت و ریگه‌یان نه‌ده‌دا، جا کاتئ خودا بویانی ری‌کخست و کوچیان کرد بۆلای پیغه‌مبه‌ر (درووی خودای له‌سرب) ته‌ماشایان کرد که‌وا خه‌لکی هه‌موو رو‌شنیرو شاره‌زای یاسای نایین و دینی خویان بوون و ئەمان له‌ولایه‌نه‌وه دواکه‌وتوون، جا له‌به‌ر ئەوه ویستیان تو‌له‌ی ئەو نه‌هیششتنه له‌ژن و منداله‌کانیان بستین، جا خودا ئەم نایه‌ته‌ی نارده‌ خواره‌وه: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا} تاد. (ت-س/ص).

٤٨- سووره‌تی ته‌لاق

(مه‌ده‌نییه، ١٢ نایه‌ته)

سورة الطلاق (مدنية وهي ثنتا عشرة آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤١٧٦- → (ب/٣ ز/٦٤ ل/١٥٧ ف/١)^(١)

٤١٧٧- → (ب/٣ ز/٧٩ ل/١٨٥ ف/١)^(٢)

^(١) تقدم في المجلد الثالث. تسلسل/٦٤ رقم: ٢٢٢٢. بخاري. تفسير: ٤٩٠٨، ٥٢٥١، ٥٢٥٢، ٥٢٥٣، ٥٢٥٨.

٥٢٦٤، ٥٢٣٣، ٧١٦٠.

^(٢) تقدم في المجلد الثالث. تسلسل: ٧٩ برقم: ٢٢٧٤/١.

۴۹- سووره‌تی ته حریم

(له سووره‌ته مه‌دینه‌یه‌کانه، ۱۲ نایه‌ته)

سورة التحريم (مدنية، وهي ثنتا عشرة آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۱۷۸- عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) يَشْرَبُ عَسَلًا عِنْدَ زَيْنَبَ ابْنَةِ جَحْشٍ وَيَمْكُثُ عِنْدَهَا فَوَاطَيْتُ أَنَا وَحَفْصَةُ عَنْ أَيْتِنَا دَخَلَ عَلَيْهَا فَلْتَقُلْ لَهُ أَكَلْتَ مَغَافِيرَ إِيَّيْ أَجِدُ مِنْكَ رِيحَ مَغَافِيرَ. قَالَ «لَا وَلَكِنِّي كُنْتُ أَشْرَبُ عَسَلًا عِنْدَ زَيْنَبَ ابْنَةِ جَحْشٍ فَلَنْ أَعُودَ لَهُ وَقَدْ حَلَفْتُ لَا تُخْبِرِي بِذَلِكَ أَحَدًا». رواه الثلاثة^(۱).

عائیشه (خودای ئا رازی بئ) فهرمووی: گه‌لی جار که پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) له‌مالی زه‌ینه‌بی کچی جه‌حش ده‌مایه‌وه شه‌ربه‌تی هه‌نگوینی ده‌خوارد، جا من وحه‌فصه‌ قسه‌مان کرد به‌یه‌ک و بریارمان دا: هه‌ر کامان له‌ پی‌شدا پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) ته‌شرفی هات بۆلای پی‌ی بلیت: مه‌غافیرت خواردوه، من بۆنی مه‌غافیرت لی ده‌که‌م، جا کاتئ ئەم قسه‌یه‌مان هه‌رزێ چه‌زهرت کرد، فهرمووی: نه‌خه‌یر، به‌لام له‌لای زه‌ینه‌بی کچی جه‌حشی خیزانم شه‌ربه‌تی هه‌نگوینم خواردۆته‌وه، سویندم خواردوه ئیتر نایخۆمه‌وه، ئەم قسه‌یه‌ به‌که‌س مه‌لئ (ش/د).

مه‌غافیر شیلە‌ی داریکه‌، به‌عه‌ره‌بی پی‌ی ده‌لین: (عورفوط)، تامی شیرینه‌، به‌لام بۆنی ناخۆشه‌، نازانم به‌کوردی چی پی‌ی ده‌لین. ئیمامی نه‌وه‌وی (په‌رکۆبی له‌په‌حات و نووری خودای بئ) له‌شه‌رحی سه‌حیحی موسلیم دا ده‌فه‌رموئ: عورفوط داریکه‌ له‌ولاتی حیجاز هه‌یه‌ (وه‌رگێڕ).

۴۱۷۹- قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما) مَكَثْتُ سَنَةً أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ (رضي الله عنه) عَنْ آيَةٍ، فَمَا اسْتَطِيعَ أَنْ أَسْأَلَهُ هَيَّيَّةَ لَهُ، حَتَّى خَرَجَ حَاجًّا فَخَرَجْتُ مَعَهُ فَلَمَّا رَجَعْتُ وَكُنَّا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ عَدَلْ إِلَى الْأَرَاكِ لِحَاجَةٍ لَهُ - قَالَ - فَوَقَفْتُ لَهُ حَتَّى فَرَعَ

(۱) بخاری. تفسیر: ۴۹۱۲، ۵۲۶۷، ۶۶۹۱، تجرید: ۱۷۰۹. مسلم. طلاق: ۳۶۶۲، ۳۶۶۴.

سِرْتُ مَعَهُ فَقُلْتُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مِنَ اللَّتَانِ تَظَاهَرَتَا عَلَى النَّبِيِّ (صلی اللہ علیہ وسلم) مِنْ أَزْوَاجِهِ فَقَالَ تِلْكَ حَفْصَةُ وَعَائِشَةُ. قَالَ فَقُلْتُ وَاللَّهِ إِنْ كُنْتُ لِأُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَكَ عَنْ هَذَا مِنْذُ سَنَةٍ، فَمَا أَسْتَطِيعُ هَيَّئَ لَكَ. قَالَ فَلَا تَفْعَلْ مَا ظَنَنْتَ أَنْ عِنْدِي مِنْ عِلْمٍ فَاسْأَلْنِي، فَإِنْ كَانَ لِي عِلْمٌ خَبَرْتُكَ بِهِ - قَالَ - ثُمَّ قَالَ عُمَرُ وَاللَّهِ إِنْ كُنَّا فِي الْجَاهِلِيَّةِ مَا نَعُدُّ لِلنِّسَاءِ أَمْرًا، حَتَّى أُنْزَلَ اللَّهُ فِيهِنَّ مَا أُنْزَلَ وَقَسَمَ لَهُنَّ مَا قَسَمَ - قَالَ - فَبَيْنَا أَنَا فِي أَمْرِ أَمَامَرَةٍ إِذْ قَالَتْ أَمْرَاتِي لَوْ صَنَعْتَ كَذَا وَكَذَا - قَالَ - فَقُلْتُ لَهَا مَا لَكَ وَلِمَا هَا هُنَا فِي تَكْلُفِكَ فِي أَمْرِ أُرِيدُهُ. فَقَالَتْ لِي عَجَبًا لَكَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ مَا تُرِيدُ أَنْ تُرَاجِعَ أَلْتَ، وَإِنْ ابْتَسَكَ لَتُرَاجِعَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی اللہ علیہ وسلم) حَتَّى يَظُلَّ يَوْمَهُ غَضَبَانِ. فَقَامَ عُمَرُ فَأَخَذَ رِدَاءَهُ مَكَانَهُ حَتَّى دَخَلَ عَلَى حَفْصَةَ فَقَالَ لَهَا يَا بَنِيَّةُ إِنَّكَ لَتُرَاجِعِينَ رَسُولَ اللَّهِ (صلی اللہ علیہ وسلم) حَتَّى يَظُلَّ يَوْمَهُ غَضَبَانِ. فَقَالَتْ حَفْصَةُ وَاللَّهِ إِنَّا لَتُرَاجِعُهُ. فَقُلْتُ. تَعْلَمِينَ أَلِّي أَحَدُكَ عَقُوبَةَ اللَّهِ وَغَضَبَ رَسُولِهِ (صلی اللہ علیہ وسلم) يَا بَنِيَّةُ لَا يَغُرُّكَ هَذِهِ الَّتِي أَعْجَبَهَا حُسْنُهَا وَحُبُّ رَسُولِ اللَّهِ (صلی اللہ علیہ وسلم) إِيَّاهَا - يُرِيدُ عَائِشَةَ - قَالَ ثُمَّ خَرَجْتُ حَتَّى دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ لِقَرَاتِي مِنْهَا فَكَلَّمْتُهَا. فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ عَجَبًا لَكَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ دَخَلْتُ فِي كُلِّ شَيْءٍ، حَتَّى تَبْتَغِي أَنْ تَدْخُلَ بَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ (صلی اللہ علیہ وسلم) وَأَزْوَاجِهِ. فَأَخَذْتَنِي وَاللَّهِ أَخَذًا كَسَرْتَنِي عَنْ بَعْضِ مَا كُنْتُ أَجِدُ، فَخَرَجْتُ مِنْ عِنْدِهَا، وَكَانَ لِي صَاحِبٌ مِنَ الْأَنْصَارِ إِذَا غِبْتُ أَتَانِي بِالْخَبَرِ، وَإِذَا غَابَ كُنْتُ أَنَا آتِيَةً بِالْخَبَرِ، وَنَحْنُ نَتَخَوَّفُ مَلِكًا مِنْ مُلُوكِ غَسَّانَ، ذَكَرَ لَنَا أَنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَسِيرَ إِلَيْنَا، فَقَدِ امْتَلَأَتْ صُدُورُنَا مِنْهُ، فَبِإِذَا صَاحِبِي الْأَنْصَارِيُّ يَدُقُّ الْبَابَ فَقَالَ افْتَحِ افْتَحِ. فَقُلْتُ جَاءَ الْعَسَاكِيُّ فَقَالَ بَلْ أَشَدُّ مِنْ ذَلِكَ. اعْتَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی اللہ علیہ وسلم) أَزْوَاجَهُ. فَقُلْتُ رَغَمَ أَلْفِ حَفْصَةَ وَعَائِشَةَ. فَأَخَذْتُ نُونِي فَأَخْرَجْتُ حَتَّى جِئْتُ إِذَا رَسُولُ اللَّهِ (صلی اللہ علیہ وسلم) فِي مَشْرُوبَةٍ لَهُ يَرْقَى عَلَيْهَا بِعَجَلَةٍ، وَغَلَامٌ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلی اللہ علیہ وسلم) أَسْوَدُ عَلَى رَأْسِ الدَّرَجَةِ فَقُلْتُ لَهُ قُلْ هَذَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ. فَأَذِنَ لِي - قَالَ عُمَرُ - فَقَصَصْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلی اللہ علیہ وسلم) هَذَا الْحَدِيثَ، فَلَمَّا بَلَغْتُ حَدِيثَ أُمِّ سَلَمَةَ تَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی اللہ علیہ وسلم) وَإِنَّهُ لَعَلَى حَصِيرٍ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ شَيْءٌ، وَكَتَحَتْ رَأْسِهِ وَسَادَةً مِنْ أَدَمٍ حَشَوْهَا لَيْفًا، وَإِنْ عِنْدَ رِجْلَيْهِ قَرَطًا مَصْبُوبًا، وَعِنْدَ رَأْسِهِ أَهَبٌ مُعَلَّقَةٌ فَرَأَيْتُ أَثَرَ الْحَصِيرِ فِي جَنْبِهِ فَبَكَيْتُ فَقَالَ «مَا

يُنَبِّئُكَ. فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ كِسْرَى وَقَيْصَرَ فِيمَا هُمَا فِيهِ وَأَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ. فَقَالَ «أَمَّا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ لَهُمُ الدُّنْيَا وَلَنَا الْآخِرَةُ». رواه الشيخان والترمذي^(۲).

ئیببو عەبباس (خودایان ئی رازی بێ) دەگیڕیتەو دەفەرموو: ماوه‌ی سالتی چاوه‌پێی هەل بووم، بۆ ئەو پرسیار لە عومەری کوپی خەتتاب بکەم لە مەعنای ئایەتی بەلام بۆم نەکراو لێم نەپرسی، چونکە ئەوەندە سامی هەبوو لەدەلما. هەتا چوو بۆ سەفەری حج و منیش لەگەڵیا چووم بۆ حج کاتێ گەڕاینەووە لەپێگە لای دارسیواکیکدا لای دا، بۆ سەراو، منیش لەسەری وەستام هەتا لێ بوو، جا لەگەڵیا رویشتم و گوتم: ئەو فەرمانپەرەوای موسولمانان! ئەو دوو ژنە کێ بوون کەلەناو ژنەکانی پیڤەمبەردا گەلەکوومە (تەظاهور)یان لە پیڤەمبەر کردبوو (وەک خودا باسی ئەم باسە دەکا لە سەرەتای سوورەتی تەحریمەو)؟ ئەویش فەرمووی: ئەووە حەفصە ی کچی من و عائیشە ی کچی ئەبوبەکر بوون. منیش گوتم: بەخودا سالتیکی پەبەقە دەمەوئ بۆئەمە پرسیار ت لی بکەم، بەلام لە بەر سامی تۆ پرکیشیم نەدەکرد. فەرمووی: شتی وامەکە، ئەگە بەزەینی خۆت وات دەزانی کەشتی هەیه من دەیزانم و لەلای من هەیه پرسیارم لێ بکە شەرم مەکە، ئەگەر بیزانم پیتی دەلیم لەپاشدا عومەر (خودای ئی رازی بێ) فەرمووی: بەخودا ئیمە لەسەردەمی نەزانی پیش هاتنی ئیسلامدا نافەرەتمان بەهیچ دانەدەناو هیچ حەق و حیسابیکمان بۆ ژن نەدەکرد، هەتا خودا ئایەتی قورئانی لەبارە ی ژنانەووە ناردە خوارەووە بەشو بارەو مافی بۆدیاری کردن. عومەر فەرمووی: ئەوا جارێکیان خەریکی کاریکی خۆم و بیری لێ دەکەمەو، لەوکاتەدا ژنەکەم پیی گوتم: بۆ ئاوا نایکە ی! پییم گوت: تۆ حەقت چییە؟ تۆ بۆ خۆت لەکاری من هەلدەقورتینی؟ ئەویش گوتی پییم: ئەو عومەر! تۆ چەندە سەیریت! تۆ ناتەوئ کەکەس قسە لەقسەتا بکا کەچی کچەکەت روژ تا ئیوارئ دەمەدەمی لەگەل پیڤەمبەری خودادا دەکاو دەچیتەووە بەگژدەمیا، روژی واهیه بەم

(۲) بخاری. تفسیر: ۴۹۱۳، ۴۹۱۴، ۴۹۱۵، ۵۲۱۸، ۵۸۴۳، ۷۲۵۶، ۷۲۶۲. مسلم: طلاق: ۳۶۷۱ - ۳۶۷۹. ترمذی

بۆنه‌یه‌وه تا ئیواره‌هه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) به‌زویری و قاره‌وه ده‌مینێته‌وه؟ فهرمووی: جا هه‌ستام و پۆشاکه‌که‌ی سه‌رشانم هه‌لگرت و چووم بۆلای هه‌فصه‌و پییم گوت: کچم! راسته‌که‌ تۆ ده‌چیته‌وه به‌گژده‌می پیغه‌مبه‌رداو چهندو چوونی له‌گه‌ڵدا ده‌که‌یت و رۆژی واهیه‌ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) تانیواری به‌زیزی و زویری ده‌مینێته‌وه؟ گوتی: ئه‌ری به‌خودا راست وایه‌ ویره‌ویری له‌گه‌ڵ ده‌که‌ین! منیش پییم گوت: تۆ ده‌زانی که‌من تۆ ده‌ترسینم له‌سزای خودا له‌سهر زیز کردنی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) کچم! تۆ به‌هۆی ئه‌و ژنه‌وه (واته‌ به‌هۆی عائیشه‌وه) له‌خۆت بایی مه‌به‌، ئه‌و به‌جوانیی خۆی ده‌نازی و پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) خوشی ده‌وی، تۆ خۆت مه‌به‌سته‌ به‌وه‌ وه‌. له‌پاشدا رۆیشتم، ئوممو سه‌له‌مه‌یش خزم بوو، چووم بۆ مائی ئه‌ویش و له‌گه‌ڵ ئه‌ویشدا قسه‌م کرد، فهرمووی: ئه‌ی کوپی خه‌تقاب! سه‌یرم له‌تۆ دێ، له‌هه‌موو شتی‌کدا هه‌ڵ ده‌ده‌یت! ته‌نانه‌ت ده‌ته‌وی له‌نیوانی پیغه‌مبه‌رو ژنه‌کانیشیا خۆت تی هه‌لبقورتی!

به‌خودا به‌پراستی قسه‌کانی ئوممو سه‌له‌مه‌ واکاریان تی کردم تۆژی خاویان کردم‌وه! ئینجا رۆیشتم هاوپییه‌کی ئه‌نصاریم هه‌بوو، من و ئه‌و به‌سه‌ره‌ ده‌چووین بۆ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) بۆ هه‌والزانی و ده‌نگوباسی سه‌رووش و شتی وا، ئه‌گه‌ر من نه‌چوومایه‌ ئه‌و هه‌وال و باسو خواسی بۆم ده‌هینا ئه‌گه‌ر ئه‌ویش نه‌چوایه‌ من ده‌نگوباسم بۆ ده‌برد، وه‌ له‌وسه‌رده‌مه‌دا مه‌ترسیمان له‌پاشایی له‌پاشاکانی غه‌سسان هه‌بوو، وامان بیستبوو که‌ده‌یه‌وی به‌سوپاوه‌ بیته‌ سه‌رمان، زۆر لێی ده‌ترساین، له‌ناکاو ته‌ماشام کرد ئه‌و هاوپی ئه‌نصارییهم دای له‌ ده‌گا و گوتی: بیکه‌ره‌وه بیکه‌ره‌وه! گوتم: دیاره‌ کابرای غه‌سسانی هاتۆته‌ سه‌رمان! گوتی! به‌لکو له‌وه خراپ‌تریش پووی داوه‌ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) که‌ناری له‌خیزانه‌کانی گرتوه‌!

منیش گوتم: هه‌ی لووتی هه‌فصه‌و عائیشه‌ بته‌وسیته‌وه! جا جله‌کانم هه‌لگرت و ده‌رچووم و چووم بۆلای پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) ته‌ماشام کرد هه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) واله‌ باله‌خانه‌یه‌کا به‌په‌یزه‌ بۆی سه‌رده‌که‌وی،

خولامیکی رهشی پیغه مبهەر هه بوو، ناوی ره باح بوو، له سههر ته وقه سههری په یژه که بوو پیم گوت: عه ززی هه زهت بکه که عومهری کوپی خه تتاب دهیه وی بئ بو خزمهت، پیغه مبهەر (دروودی خودای له سههرین) ریگهی دام، گوتی: که چوومه خزمهتی، باسه کهم بو هه زهت گیرایه وه، تا گه یشتمه سههر قسه کهی ئوممو سهله مه زهرده خه نهیه کی کرد. پیغه مبهەر (دروودی خودای له سههرین) له وکاته دا له سههر هه سیریکی پروت بوو، هه سیره که هیچی تری به سههر وه نه بوو، سههرینیکی چه رمی له ژیر سهردا بوو، ناواخنه کهی ریشال (لیف) ی خورما بوو، له پایینی هه وه هه ندی بهر دارشیلان که کهولی پی خوشه ده کری هه لپرابوو، له ژوور سههریشیه وه چه ن کهولی هه لواسرابوو، ته ماشایم کرد گرنی هه سیره که لاقه برغهی هه زهتی دا بربوو، منیش دهستم کرد به گریان. فهرمووی: بۆچی ده گریه؟ گوتم: ئه ی پیغه مبههری خودا! کیسراو قه یسه وان له وه هه موو نازو خوشییه دا که تیایدان و خۆمان ده زانین، که چی تۆیش پیغه بمههری خودای و ئه مه حالته که ده یبینین. فهرمووی: ئه دی تۆ به وه پازی نابی که دونیا بۆ ئه وان بئو پاشه پوژیش بۆ خۆمان بئ (ش/ت).

٤١٨٠ - له باسی (ما ورد فی سورة البقرة) دا رابورد، فهرمووده ی یازده مه^(٢).

٥٠- سووره تی ته باره ک

(مه که یه، ٣٠ نایه ته)

سورة تبارک (مکیه، وهي ثلاثون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤١٨١ - ته ماشای (فضل سورة الملك) بکه: (ف/١ + ف/٣)^(١).

^(٢) تقدم في امجد اسادس. تسلسل ٣/ رقم: ٣٧٠٠/١١ - مجلد اول. تسلسل: ٥٣ رقم: ٣٩٠/٥.

^(١) راجع المجلد الخامس. تسلسل/ ٨٨.

۵۱ سووره‌تی نوون

(مه‌کک‌یه، ۵۲ نایه‌ته)

سورة ن (مکیه، وهي اثنان وخمسون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۱۸۲- عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «إِنَّ أَوَّلَ مَا خَلَقَ اللَّهُ الْقَلَمَ فَقَالَ لَهُ اكْتُبْ فَجَرَى بِمَا هُوَ كَاتِبٌ إِلَى الْأَبَدِ». رواه الترمذي^(۱).

عوباده‌ی کوبی صامیت (خودای ئی رازی بن) فهرمووی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: یه‌که‌م شت که‌خودا دروستی کرد (له‌و‌حول مه‌حفوظ) بوو، له‌پاش ئه‌و یه‌که‌م شت که‌خودا دروستی کرد قه‌له‌م بوو، جا پیی فهرموو: ئه‌ی قه‌له‌م!! بنووسه، ئیتیر قه‌له‌م هه‌رچی ده‌بی و پوو ده‌دات هه‌تا هه‌تایه‌ گشتی تو‌مار کرد! (ت-س/ح).

۴۱۸۳- عَنْ حَارِثَةَ بْنِ وَهَبٍ عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «أَلَا أَخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ كُلِّ ضَعِيفٍ مُتَّعَفٍ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَةٍ، أَلَا أَخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ كُلِّ عُثْلٍ جَوَاطٍ مُسْتَكْبِرٍ»^(۲).

حاریشه‌ی کوبی وه‌ب (خودای ئی رازی بن) فهرمووی: هه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: ئه‌دی با هه‌و‌التان بده‌می و نیشانه‌ی پیاوی خودا پیدای به‌ه‌شتیتان نیشان بده‌م: هه‌موو موسولمانیکی لازه‌بوونی بی نموودی بی فیزی خو به‌که‌م زانی بی ناز به‌ه‌شتییی، ئه‌و جو‌ره که‌سانه هه‌رچه‌ند خه‌ک به‌بی نموود سه‌یریان ده‌که‌ن به‌لام له‌لای خودا ئه‌وه‌نده به‌قه‌درو به‌ریزن هه‌موو دووعاو نزایه‌کیان گیرایه، ئه‌گه‌ر یه‌کی له‌وانه سویند بخوات له‌سه‌ر شتی به‌پشتی که‌رهمی خودا، خودا دلی ناشکی‌زی و سوینده‌که‌ی بو ده‌باته سه‌ر. ئه‌دی با پیشتان بلیم که‌ کی دۆزه‌خییه‌و نیشانه‌ی خه‌لکی دۆزه‌خ

^(۱) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

^(۲) بخاري. تفسير: ۴۹۸، ۶۰۷۱، ۶۶۵۷، تجريد/ ۴/ ۵۰۹/ رقم: ۱۷۱۰. مسلم: صفة الجنة: ۷۱۱۶.

چىيەو چۈنە: ھەموو ئادەمىزادىكى چارە قوورسى مرقنى گۆشتنى فېزنى بەدەيەو دەمارى زۆر خور دۈزەخىيە (ش/ت).

٤١٨٤- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رضي الله عنه) قَالَ عَنْ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «يَكْشِفُ رَبُّنَا عَنْ سَاقِهِ فَيَسْجُدُ لَهُ كُلُّ مُؤْمِنٍ وَمُؤْمِنَةٍ، وَيَبْقَى مَنْ كَانَ يَسْجُدُ فِي الدُّنْيَا رِثَاءً وَسَمْعَةً، فَيَذْهَبُ لِيَسْجُدَ فَيَعُودُ ظَهْرُهُ طَبَقًا وَاحِدًا». رواهما البخاري. نسال الله حسن الرواية آمين^(٣).

ئەبو سەئید (خودای ئی رازی بى) فەرمووى: پيغەمبەر (درودى خودای لەسەرىن) فەرمووى: لە رۆژى قيامەت دا خودای پەرورەدگارمان لاقى خۆى هەل دەمالئ، ئيتەر هەموو موسولمان و بېرودارى (چ پياوچ ژن) کوپنوش و سەجدەى بۆدەبەن، ئەوانەيش کە لەجيهاندا بۆ چاو و رووپامايى و ناوبانگ کوپنوشيان بردوو دەمىننەو لەپاش ئەوان دەچن کە کوپنوش بىەن بۆ خودا، بەلام لەخوداوە پشتيان رەق دەبى و دەبى بە يەك پارچە تەختە و هەرچى هەول دەدەن ناتوانن سەجدە بىەن، ئاوا لەبەرچاوى ئەو عەشاماتە تەريق و چاو شوپو ريسوا دەبن (بوخارى - پرگۆرەكەى لەنور بى).

تہ لاق و تہ حریم، مولک و سورہی نوون

چوار سوورهن له ناو قورتانی خوا روون!

۵۲- سوورہ تی الحاقہ

(مهككويه، ٥٢ نايه ته)

سورة الحاقة (مكية، وهي ثنتان وخمسون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قال الله تعالى: {وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ} (١٧/٦٩).

(۲) بخاری. تفسیر: ۴۹۱۹ = تجرید ۴/ل ۵۱۰/رقم: ۱۷۱۱ = ۲۱ تجرید = ۲۲، ۴۵۸۱، ۴۹۱۹، ۶۵۶، ۶۵۷۴،

واته: کاتئ قیامت پووی دا، شیرازه‌ی بوونه‌وهر به‌ته‌واوی ده‌پچرئ، زه‌وی ده‌پوخی به‌سه‌ر یه‌کا، ئاسمانه‌کان ده‌ته‌پئین و پارچه‌ پارچه‌ ده‌بن و وه‌ک که‌لاوه‌ کوئیان لئ دئ و وه‌ک ناشی ئاوکه‌وتوو له‌گه‌ر ده‌که‌ون و ئه‌و فریشتانه‌ی که‌وان له‌ناویانا به‌ په‌له‌ پپروژه‌ خوئیان ده‌گه‌یه‌ننه‌ که‌نارو قه‌راخییان، وه‌هه‌موو کومه‌ل کومه‌ل له‌م لاو له‌و لاوه‌ ده‌وئستن تابزانن بوونه‌وهر چی به‌سه‌ردئ، وه‌له‌و رۆژده‌دا هه‌شت فریشته‌ عه‌رش و ته‌ختی په‌روهر دگاری تو هه‌ل ده‌گرئ، له‌ژوور هه‌موو فریشته‌کانی تره‌وه‌.

۴۱۸۵- قَالَ الْعَبَّاسُ (رضی الله عنه) كُنْتُ جَالِسًا فِي الْبَطْحَاءِ فِي عِصَابَةِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) جَالِسٌ فِيهِمْ إِذْ مَرَّتْ عَلَيْهِمْ سَحَابَةٌ فَنَظَرُوا إِلَيْهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) «هَلْ تَذَرُونَ مَا اسْمُ هَذِهِ؟». قَالُوا: نَعَمْ هَذَا السَّحَابُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) «وَالْمُزْنُ». قَالُوا وَالْمُزْنُ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) «وَالْعَنَانُ». قَالُوا: وَالْعَنَانُ. ثُمَّ قَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) «هَلْ تَذَرُونَ كَمْ بَعْدَ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ؟». فَقَالُوا: لَا وَاللَّهِ مَا نَذَرِي. قَالَ: «فَإِنْ بَعْدَ مَا بَيْنَهُمَا إِمَّا وَاحِدَةٌ وَإِمَّا اثْنَتَانِ أَوْ ثَلَاثٌ وَسَبْعُونَ سَنَةً وَالسَّمَاءُ الَّتِي فَوْقَهَا كَذَلِكَ». حَتَّى عَدَدَهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ كَذَلِكَ ثُمَّ قَالَ «فَوْقَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ بَحْرٌ بَيْنَ أَغْلَاهُ وَأَسْفَلِهِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلَى السَّمَاءِ وَفَوْقَ ذَلِكَ ثَمَانِيَةُ أَوْعَالٍ بَيْنَ أَظْلَافِهِنَّ وَرُكْبِهِنَّ مَا بَيْنَ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ ثُمَّ فَوْقَ ظُهُورِهِنَّ الْعَرْشُ بَيْنَ أَسْفَلِهِ وَأَعْلَاهُ مَا بَيْنَ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ وَاللَّهُ فَوْقَ ذَلِكَ». رواه الترمذي وأبو داود (رضوان الله تعالى عليهما)^(۱).

عه‌بباس (خودای ئا رازی بئ) فه‌رمووی: له‌و ده‌شته‌ له‌گه‌ل ده‌سته‌یی له‌ یاراندا له‌خزمه‌تی چه‌زده‌تا دانیشتبووین، له‌وکاته‌دا په‌له‌یی هه‌ور له‌سه‌ر سه‌ریانه‌وه‌ رابورد، ته‌ماشایان کرد پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: ئایا ده‌زانن ئه‌مه‌ ناوی چییه‌؟ گوئیان: به‌لئ ئه‌مه‌ هه‌وره‌، چه‌زده‌ت (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: گه‌واله‌یشی پئ ده‌لئین گوئیان به‌لئ گه‌واله‌یشی پئ ده‌لئین.

^(۱) رواه أبو داود في السنة والترمذي هنا بسند حسن (شرحه).

فهرمووی: په‌له‌هه‌وریشی پئی ده‌لین گوتیان: به‌لئ ئه‌ویشی پئی ده‌لین. له‌پاشا
 فهرمووی: ئایا ده‌زانن که ئاسمان و زه‌وی چهند له‌یه‌که‌وه‌ بلاون؟ گوتیان:
 نه‌به‌خوا نازانین، فهرمووی: ئاسمان و زه‌وی هه‌فتا و یه‌ک یا فهرمووی:
 هه‌فتا و دوو یا فهرمووی: هه‌فتا و سئ ساڵ له‌یه‌که‌وه‌ دوورن! وه‌ فهرمووی:
 دووری ئاسمانی دووهمیش له‌ ئاسمانی یه‌که‌مه‌وه‌ وه‌ک دووری ئاسمانی
 یه‌که‌م و زه‌وی وایه‌. جا هه‌وت ئاسمانی له‌سه‌ر ئه‌م شیوه‌یه‌ ژمارد، ئینجا
 فهرمووی: له‌ ژوور ئاسمانی هه‌وته‌مه‌وه‌ ده‌ریایه‌که‌ سه‌روونی به‌قه‌د ئه‌م
 ئاسمان تا ئه‌و ئاسمان له‌یه‌که‌وه‌ دووره‌ واته: ئه‌و ده‌ریایه‌ به‌قه‌د به‌ینی عه‌رزو
 ئاسمان قووله‌ له‌ژوور ئه‌ویشه‌وه‌ هه‌وت فریشته‌ هه‌یه‌ له‌سه‌ر شیوه‌ی ساب‌رینه‌
 کیوین، به‌ینی سمیان هه‌تا ئه‌ژنویان به‌قه‌د به‌ینی ئه‌م ئاسمان تا ئه‌و ئاسمان
 ده‌بئ، ته‌خت و باره‌گای خودا له‌سه‌ر پشته‌ی ئه‌م فریشتانه‌یه‌، به‌ینی لای
 سه‌رووی ته‌خت و باره‌گا هه‌تا لای خوارووی به‌قه‌د نیوانی دوو ئاسمان له‌یه‌ک
 دوورن، خودا خوشی له‌سه‌روو ئه‌وه‌وه‌یه‌!

(ت-س/ح-د) ته‌ماشای فهرمووده‌که‌ی سوورده‌تی هه‌دیدیش بکه‌،
 ده‌بینی به‌دیمه‌ن که‌مێ جیاوازی له‌نیوانی ئه‌م دوو فهرمووده‌دا هه‌یه‌، وه‌ک
 ژماره‌ی ساڵه‌کان له‌وێ پینج سه‌د ساڵه‌، لیڤه‌ هه‌فتا ساڵه‌. له‌پراستی دا ئه‌م
 جوړه‌ شوینه‌، وه‌ک چهند جارێ له‌مه‌وبه‌ر په‌نجه‌مان بۆ درێژ کرد، ده‌ریایه‌کی
 بئ په‌یه‌و گه‌ردوونیکی گه‌وره‌و ووپاقه‌، به‌ زه‌رپه‌ قووته‌یه‌کی بئ په‌رو بآلی وه‌ک
 من له‌ناو ئه‌م لانه‌ی له‌شه‌ روخواوه‌دا نه‌په‌ی ده‌کری و نه‌په‌یی پئی ده‌بری!
 ته‌نیا من ئه‌وه‌نده‌م له‌سه‌ره‌ که‌ ته‌رجه‌مه‌یه‌کی پاک و پوختی فهرمووده‌که‌
 بکه‌م و وه‌ری بگێر مه‌ سه‌ر زمانی شیرینی کوردی، وه‌لئ رافه‌و شه‌رح و
 ته‌ئویل و ره‌خنه‌و وه‌لامی ره‌خنه‌و شیکردنه‌وه‌ی هه‌ندئ شوین و ته‌وفیق له‌
 به‌ینی هه‌دیه‌سه‌کاندا و پیکه‌وه‌ سازاندنی فهرمووده‌کان له‌ناو خوێاندا،
 بابه‌تیکی ته‌ره‌و کات و کو‌شش و مه‌ودایه‌کی تری گه‌ره‌که‌، که‌ ئیستا من
 له‌ترسی بارگران کردنی ئه‌م کتێبه‌ وازم له‌و لایه‌نه‌ هیناوه‌. مه‌گه‌ر ناو به‌ناو
 وه‌ک چراوگئ قسه‌یی له‌م بابه‌ته‌ بده‌م به‌گوینی خوینه‌ری نازیزدا، که‌ زۆر به‌

قوولی پی دانه‌گری له‌وشوینانه‌دا که هه‌ست به‌زه‌قی و په‌ق و ته‌قی و گیرو گرفت ده‌کا، جا بو ئه‌وه‌ی خویننه‌ری ئازیز د‌ل‌ن‌یا بی که زانا گه‌وره‌کان له‌کۆن و نو‌دا ئه‌م جو‌ره شوینانه‌یان به‌جوانی پوون کردۆ‌ته‌وه، چه‌ند نموونه‌یه‌کتان له‌فه‌رمایشتی ئه‌و زاتانه بو ده‌هینمه‌وه:

۱- مامۆستا مه‌لا عه‌بدولکه‌ریمی بیاره (خودا پایه به‌رزتری به‌هرموی) له‌ویننه‌ی ئه‌م شویننه‌دا ده‌فه‌رموی:

له‌بو ته‌عینی جی‌س جه‌ننه‌ت و نار

نه‌صصیک‌س صه‌ریح هه‌یج نه‌ دیار!

چاک‌وايه ده‌ست‌س هه‌یج ل‌س نه‌درن

ته‌قویض به‌ عیلم‌س زات‌س حه‌ق ک‌رن

۲- دانه‌ری تاج (په‌زای خودای له‌سه‌ر بی) ده‌فه‌رموی: مه‌به‌ست روون کردنه‌وه‌ی دووری نی‌وانه، نه‌ک پی‌وانه‌ی نی‌وان به‌سال، که‌واته جیا‌وازی د‌ژایه‌تی نییه له‌به‌ینی ئه‌م فه‌رمووده‌یه و فه‌رمووده‌که‌ی سووره‌تی حه‌دید دا.

۳- مه‌وله‌وی (خودای ئ‌ی رازی بی) له‌لایه‌نی جی‌گه‌و پی‌گه‌و کاتی بوونی خوداوه ده‌فه‌رموی:

ه‌ت‌س ه‌ت‌س؟ ه‌ت‌س ات‌س علیه من این این؟ ینتمی الیه

به‌کوردییه‌که‌ی خو‌مان له‌هه‌مان به‌حر (که‌به‌حری ره‌جه‌زه) واته:

که‌س که‌س هه‌بوو؟ هه‌تا خودا له‌وین بن

له‌کوین له‌کوین بوو؟ تا خودا له‌و جین بن!

۴- شیخی به‌یزاوی له‌ته‌فسیری ئه‌م ئایه‌ته‌دا ئاماژه بو جو‌ره ته‌ئویلیکی دوور ده‌کا، که ده‌فه‌رموی: هه‌ل‌یش ده‌گری که مه‌به‌ست له‌م ئایه‌ته مه‌به‌سته پ‌واله‌تییه‌که‌ی نه‌بی، به‌ل‌کوو ته‌مسیل و نمایشتی حالی گه‌وره‌یی خودا بی، به‌ه‌وی حالی له‌به‌ر چاوی پادشایانه‌وه گه‌وره‌یی خودا ده‌ریکه‌وی.

۵- مامۆستا شیخ موحه‌مه‌دی خاڵ (پرمزای خودای لسه‌ر بئ) له‌رافه‌ی ئهم ئایه‌ته‌دا ده‌فه‌رموئ: مه‌به‌ست له (عرش) گه‌وره‌یی و ده‌سه‌لات و ده‌ست روینه، وه ئهم ئایه‌ته‌ نمونه‌ هیئان (تخیل)ه‌ بۆ باسی گه‌وره‌یی و ده‌سه‌لاتی خوا له‌پۆژی دوا‌یی دا تا ئه‌وئ که ده‌فه‌رموئ: ئه‌گه‌ر راستت ئه‌وئ ئهم ووته‌و ووتارانه که به‌کوردیی، یا عه‌ره‌بی، یا به‌هر زمانیکی تر دانراون بۆ ته‌عبیر دانه‌وه‌یه له‌مه‌به‌سان (معانی) جیهانی، مه‌به‌سانی روژی دوا‌یی له‌جیهانا ووته‌یان بۆ دانه‌نراوه، که‌وابوو ته‌عبیر دانه‌وه له‌مه‌به‌سانی روژی دوا‌یی به‌ووته‌ی جیهانی، وه‌ک باسی فه‌لسه‌فه‌و نه‌یئنی سروشت (طبیعت) وایه، که به‌ناماژه‌ی ده‌ست و چاوو سه‌ر بی‌که‌یت... تاد.

واده‌زانم مه‌به‌ستی مامۆستا مه‌لا عه‌بدولکه‌ریم ئهم ره‌وشه‌یه به‌گشتی: که‌پیاو به‌به‌هانه‌ی لاواز له‌نه‌صصی صه‌ریحی ئایه‌تی قورئان و حه‌دیثی صه‌حیح لانه‌دا، مه‌به‌سانی جیهانی و مه‌به‌سانی روژی دوا‌یی به‌ پێی فام و تیگه‌یشتنی زانایان و عورف و عاده‌تی لو‌غته‌و زمان و به‌شهر له‌سه‌ر ظاهری خو‌یان به‌می‌ننه‌وه، به‌لام ئه‌گه‌ر مه‌عنای ظاهری پی‌ویستی به‌ ته‌ئویل بوو ئه‌وه ده‌بی ته‌ئویل بکری، پال‌فته‌ی شیعه‌که‌ی مامۆستا ئه‌مه‌یه:

برا! بابه‌تی نابین که‌ غه‌یب بئ

قه‌سه‌یی بکه‌ ته‌واو بئ غه‌یب بئ

کو‌لینه‌وه‌ی دین به‌ خه‌یالی پووت

گی‌ره‌ی کو‌لشه‌نه به‌سمی گاجووت!

من به‌ش به‌حالی خو‌م له‌سه‌ر ئهم رایه‌ی مامۆستا مه‌لا که‌ریم، به‌ئ راسته‌ که:

کاتو جی‌که‌و هه‌ند، ته‌نو ده‌نگ و ره‌نگ

بۆ به‌نده به‌هره‌ن، له‌ بۆ خودا نه‌نگ

به لām گهلئ ووشه و زاراوه‌یش مه‌به‌ستی ئایینی تایبه‌تی خوئی هه‌یه،
 له‌کاتی گوتنی ئه‌و ووشه‌یه‌دا پێشینان و پاشینان هه‌ست به‌ مه‌به‌ستی
 تایبه‌تی خوئی ده‌که‌ن، بۆ نمونه که گوتت: عه‌رش، واته: ته‌خت و باره‌گای
 حوکمرانی خودا، که گوتت: پردی صیراط، واته: ئه‌و پردی که‌وا له‌سه‌ر
 پشته‌ی دۆزه‌خ و رۆژی قیامت خاس و خراپ به‌سه‌ریدا ده‌پۆن، که گوتت:
 خودا، واته ئه‌و که‌سه‌ی که‌ئهم بوونه‌وه‌ره‌ی له‌ نه‌بوون دروست کردووه‌و حال و
 نیشانه‌و صیفه‌تی ئه‌مه‌و ئه‌وه‌یه که له‌قورئان و فه‌رمووده‌کانی هه‌زه‌رت دا
 به‌یان کراون، به‌ کوردی و کورتی: زاراوه‌و ناو و وشه‌ی ئایینی (وه‌ک: خودا،
 پێغه‌مبه‌ر، فریشته، قیامت، عه‌رش، کورسی قه‌له‌م، هه‌شر، میزان،
 کیشانی‌کردار، هه‌ج، نوێژ، زه‌کات و رۆژوو، ژنهی‌نان، ئاسمان، زه‌وی، خۆر،
 مانگ، سال و رۆژ، دایک، باوک، برا، خوشک، ژن، وه‌ک ئه‌م ووشانه‌و وێنه‌ی
 ئه‌م ووشانه‌ که‌له‌ناو قورئان و هه‌دیسدا وارید بوون ئه‌مانه) هه‌موو مه‌به‌ستی
 دیاری ئاشکرای زانراوی خۆیان هه‌یه، هه‌ندیکیان که‌وان له‌به‌رچاومان ئه‌وه
 زۆر به‌باشی له‌ هه‌قیقه‌ت و کونه‌که‌ی ده‌گه‌ین، هه‌موو که‌س وه‌ک یه‌ک ده‌زانئ
 خۆر کامه‌یه، زه‌وی کامه‌یه، ژن چیه‌یه، براو دایک و خوشک له‌شه‌رعا مه‌عنای
 چیه‌یه، نوێژو رۆژوو زه‌کات و هه‌ج ئه‌وه‌یه که مامۆستا‌کان شه‌رحیان ده‌که‌ن
 بۆمان، به‌ لām کونه‌و هه‌قیقه‌تی خودا که‌س نازانئ چیه‌یه، وه‌ کۆلینه‌وه‌ی شتی
 واکاریکی ناشایسته‌یه، هه‌روا هه‌قیقه‌تی عه‌رش و فریشته‌و ته‌رازوو
 کورسی و قه‌له‌م و ئه‌وشتانه‌ی که‌له‌م بابه‌تانه‌ن ئه‌وه‌ی که‌له‌ سه‌ر ئێمه‌یه
 به‌رومان به‌ بوونی ئه‌م شت گه‌له‌ ببئ له‌سه‌ر ئه‌و شیوه‌یه‌ی که‌له‌شه‌ریعه‌تا
 پروون کراونه‌ته‌وه، وه‌ نه‌صصی صریحی ئایه‌ت و هه‌دیث به‌ خۆپای و به‌
 ته‌ئویلی ضه‌عیف له‌مه‌عنای ظاهیری موته‌عاره‌فیان لانه‌ده‌ین، ده‌نا ئه‌گه‌ر
 وانهبئ و هه‌رکه‌سئ هه‌لسئ و بلئ ئه‌مه‌ وانیه‌ و ناوایه‌ چونکه‌ میسته‌ر مشکه
 واده‌لئ، ئه‌وه‌ سه‌رده‌کیشتی بۆ پاشاگه‌ردانی و هه‌یج شتیکی نه‌ینئ و غه‌یبی
 ئیسپات نابئ و به‌پێی رۆژ وه‌ک نرخ‌ی گه‌نم و جۆ، مه‌عناکه‌ی ده‌گۆڕئ.

پراسته خودا ده‌فرمووی: {وَأَتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا} وه ئیبنو عه‌بباس (په‌زای خودای له‌سهرین) ده‌فرمووی: (ليس في الجنة من أطعمة الدنيا الا الأسماء: خوارده‌مه‌نی و خواردنه‌وه‌ی به‌هه‌شت و جیهان به‌س ناویان یه‌که، ده‌نا تام و چێژ و خوشی و شتی تریان هه‌موو جیا‌یه‌!) وه‌لێ ئه‌مه‌ مه‌عنای وانیه‌یه‌ که‌ئێمه‌ به‌بێ به‌ل‌گه‌ و نیشان‌ه‌ی پۆشن قیاسی هه‌موو شتیکی تری رۆژی دوا‌یی له‌خۆراک بکه‌ین.

53- سوورده‌تی مه‌عاریج

(مه‌که‌یه‌، 44 نایه‌ته‌)

سورة المعارج (مکیه، وهي أربع وأربعون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤١٨٦- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رحمى الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) فِي قَوْلِهِ (كَالْمُهْلِ) قَالَ « كَعَكْرِ الزَّيْتِ فَإِذَا قَرَبَهُ إِلَى وَجْهِهِ سَقَطَتْ فَرْوَةٌ وَجْهِهِ فِيهِ ». رواه الترمذي^(١).

ئهبو سه‌عید (په‌زای خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) له‌باره‌ی وشه‌ی (کالمهل) یه‌وه‌ که‌له‌نایه‌تی: {يُعَاثُوا بِمَاءِ كَالْمُهْلِ يَشْنُوِي الْوُجُوهُ} ی و نایه‌تی: {يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ} دایه‌ فه‌رمووی: واته‌: وه‌کوو خلت‌ه‌ی زه‌یت و دۆووک‌ی پۆنی داخ، کاتێ دۆزه‌خییه‌کان له‌توونیا‌نا هاوار ده‌که‌ن بۆ ئاو، ئاو‌یک‌ی وایان ده‌ده‌نی، وه‌کوو خلت‌ه‌ی زه‌یت و دۆووک‌ی پۆنی داخ‌کراو وایه‌، کاتێ نزیک‌ی ده‌موچاویان ده‌کرێته‌وه‌، هه‌ر هه‌لاوی تینه‌که‌ی ده‌موچاویان داده‌پلۆخینی و چه‌رم‌ی ده‌م و چاویان داده‌مالێته‌ ناوی! خودا په‌نامان بدا (ت-س/غ).

قال الله تعالى: {إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا، إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا، {وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا} (٢١-١٩/٧٠)

^(١) رواه الترمذي بسند غريب (شرحه).

واته: ئای له ئاده‌میزاد که بئی ئوقره‌و بئی هوره‌و دهم به‌هاواره: نه له شادی دا خوی ده‌گری و نه له‌شیندا، کاتئ خودا مال و خیره‌و دارایی دهادتئ ده‌ست قووچاوو خیره‌که‌ره، کاتئ تووشی زهره‌و زیان و ناخووشی ده‌بئی، دهم به‌هاوارو بۆله‌ بۆلکه‌ره‌و به‌هاتوو هاوار ئاسایش له‌خوی هه‌ل ده‌گری.

١٨٧٤- اَنِي النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) مَالًا فَأَعْطَى قَوْمًا وَمَتَعَ آخَرِينَ، فَلَبَّغَهُ اللَّهُمَّ عَتَبُوا عَلَيْهِ فَقَالَ: «إِنِّي أُعْطِيَ الرَّجُلَ وَأَدْعُ الرَّجُلَ، وَالَّذِي أَدْعُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الَّذِي أُعْطِيَ، أُعْطِيَ أَقْوَامًا لَمَّا فِي قُلُوبِهِمْ مِنَ الْجَزَعِ وَالْهَلَعِ وَآكِلُ أَقْوَامًا إِلَى مَا جَعَلَ اللَّهُ فِي قُلُوبِهِمْ مِنَ الْخَيْرِ وَالْغِنَى، مِنْهُمْ عَمْرُو بْنُ تَغْلِبَ». فَقَالَ عَمْرُو بْنُ تَغْلِبَ مَا أَحَبُّ أَنْ لِي بِكَلِمَةِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) حُمْرَ النَّعَمِ. رواه البخاري في التوحيد. نَسَّالَ اللَّهُ خَالِصَ التَّوْحِيدِ، آمِينَ^(٢).

ده‌گیرنه‌وه: که هه‌ندی مال دینن بۆ پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای له‌سهرین) نه‌ویش به‌شی بازیکی لئ دهادت و به‌شی بازیکی تری لئ نادات دوا‌یی خه‌به‌ر ده‌گاته‌وه به‌پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای له‌سهرین) که‌ئه‌وانه‌ی به‌شی نه‌داوون گله‌یی ده‌کن. نه‌ویش به‌م بۆنه‌یه‌وه ده‌فه‌رموئ: گه‌لئ جار واده‌بئی من به‌ش ده‌دم به‌پیاوئ و به‌ش ناده‌م به‌پیاوئکی تر، به‌لام له‌دلێشه‌وه ئه‌و پیاوه‌یانم خوشتر ده‌وئ که‌به‌شیم نه‌داوه، ده‌ی ده‌زانن ئه‌وه بۆ واده‌که‌م چونکه‌ هه‌ندی که‌س ده‌یانبینم هه‌له‌ ده‌کن و چاوبرسین و چاو چنۆکن، بۆیه‌ منیش به‌شیان ده‌دم، هه‌تا دلێان پابگرم و بیانکه‌م به‌دوستی ئیسلام، وه‌لئ به‌شی هه‌ندی که‌سی تر ناده‌م چونکه‌ پشته‌ ئه‌ستوورم له‌وه‌ی که‌ئه‌وانه‌ به‌رچاوتیرن و خیره‌وان، ئیتر ده‌یان سپیرم به‌و خودایه‌ی که‌ئاوا به‌رچاوتیرو دل پر له‌خیری دروست کردوون. یه‌کیک له‌م خودا پێداوانه‌ی که‌من دلنایام له‌دلفراوانییان عه‌مری کۆری ته‌غلیبه‌! جا هه‌موو جارئ عه‌مر ده‌یفه‌رموو: ئه‌م ووشه‌ مه‌دحه‌ی پیغه‌مبه‌ر، که‌له‌ باره‌ی منه‌وه‌ فه‌رموو‌یه‌تی، به‌هه‌موو پانه‌

وشتیه سووره‌کانی عهره‌بی ناده‌م، که‌په‌نگیان ده‌لیی ره‌نگی مه‌ره‌زه،
وه‌باشترین و نایابترین سامانی عهره‌بابین (بوخاری - (پرمای خودای له‌سهر بن)).

(ئه‌لحاقه) که‌م که‌م دیته‌ پیتشه‌وه

وه‌که‌ به (مه‌عاریج) بئ له‌پیتشه‌وه

تاوه‌که‌ تۆفانی (نووح) له‌ناکاوا

وه‌کوو (جن) له‌پ ده‌کا به‌ ناوا

(موزه‌همیل) که‌وا له‌پیش (موده‌شیر)

له (قیامت!) دا هه‌یانه‌ ته‌نشیر!

بۆ (انسان) ده‌بن له (ده‌هری) دووه‌هم

جاری به‌نوورو جاری به‌مه‌ره‌هم

مه‌عاریج واته: نه‌رده‌وان و په‌یژه، ئه‌لحاقه‌ ناوی قیامت‌ه. (وه‌رگیی)

۵۴- سووره‌تی نووح (دروودی خودای له‌سهر بن)

(مه‌که‌یه، ۵۹ نایه‌ته)

سورة النوح (عليه السلام) (مكية، وهي تسع وعشرون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قال الله تعالى: {وَقَالُوا لَا تَدْرُؤْ آلِهَتُكُمْ وَلَا تَدْرُؤْ دَا وَلَا سَوَاعَا وَلَا يَغُوثَ
وَيَعُوقَ وَكَسْرًا} (۲۳/۷۱).

واته: وه‌کافره‌کان له‌ناو خو‌یانا گه‌وره‌کانیان به‌ بچووکه‌کانیان ده‌گوت:

واز له‌ خودا‌کانی خو‌تان مه‌هینن، ده‌سبه‌رداری (وودد) و (سواع) و (یغوث) و

(یعوق) و (نسر) مه‌بن، له‌پاستی دا ئه‌م بتانه‌ ناده‌میزادیک‌ی زۆریان گوم‌پاکرد.

۱۸۸- قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما) صَارَتِ الْأَوْتَانُ الَّتِي كَانَتْ فِي قَوْمِ نُوحٍ فِي

الْعَرَبِ بَعْدُ، أَمَا وَدُّ كَانَتْ لِكَلْبٍ بِدَوْمَةِ الْجَنْدَلِ، وَأَمَا سَوَاعُ كَانَتْ لِهَذِلِ، وَأَمَا يَغُوثُ

فَكَانَتْ لِمَرَادٍ ثُمَّ لَبِنِي غُطِفٍ بِالْجُرْفِ عِنْدَ سَبَا، وَأَمَّا يَعُوقُ فَكَانَتْ لِهَمْدَانَ، وَأَمَّا نَسْرُ فَكَانَتْ لِحِمَيْرٍ، لَالِ ذِي الْكَلَّاعِ. أَسْمَاءُ رَجَالٍ صَالِحِينَ مِنْ قَوْمِ نُوحٍ، فَلَمَّا هَلَكُوا أَوْحَى الشَّيْطَانُ إِلَى قَوْمِهِمْ أَنْ انْصِبُوا إِلَى مَجَالِسِهِمُ الَّتِي كَانُوا يَجْلِسُونَ أَصَابًا، وَسَمُّوَهَا بِأَسْمَائِهِمْ فَفَعَلُوا فَلَمْ تُعْبَذْ حَتَّى إِذَا هَلَكَ أَوْلَيْكَ وَتَنَسَّخَ الْعِلْمُ عُذَّتْ. رواه البخاري. نسأل الله حسن الرواية، آمين^(۱).

ئیبنو عهیباس (خودایان فی رازی بن) فهرمووی: ئەو بتانەیی کە لە ناو گەلی نووح دا هەبوون لە پاش ئەو بوو بوون بە هی عەرەبیش، ووددیان بوو بوو بە بتی ھۆزی کەلب، لە دەووە تولجەندەل بوو، لە وێ دەیانپەرست، سواعیشیان بوو بوو بە هی ھۆزی ھوزەیل، یەغووثیشیان بوو بوو بە هی مورا، لە پاشدا بوو بوو بە بتی بەنی غوطەیفیش، لە خاکی جەرف لە ولاتی سەبە، یەعووقیش بتی ھەمدان بوو، نەسریش بتی حیمیر بوو، کە خانەوادەی ذولکەلاع وەلێ ئەم ناوانە لە پیش ئەو دا بن بە ناوی ئەم بتانە ناوی چەن پیاو چاکیکی گەلی نووح بوون، کاتی دەمردن شەیتان ختەختەیی گەلەکیان دا، کە لە جیگەیی کۆری دانیشتنە کە یاندا کۆتەلیان بۆ بکەن و وینەیان بکێشن و ناوی ئەو پیاو باشانانەیان لی بنین، بۆ ئەو پیرۆزباییان لێ وەر بگرن، ئەوانیش وایانکرد، جا کە ئەمانە شوینە واریان کوێر بوو ئەو جا ئەو هی ئەوانەیی کە ئەو پەیکەرانیان دروست کردبوو، وە لە وشوینانە دا، دایان نابوون دەستیان کرد بە پەرستنی ئەو بتانە! (ب (خودای فی رازی بن))

۵۵- سوورەتی جین

(مەکەییە، ۲۸ نایەتە)

سورة الجن (مكية ثمان وعشرون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۱۸۹- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما) قَالَ انْطَلَقَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) فِي طَائِفَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَامِدِينَ إِلَى سَوْقٍ عُكَاظٍ، وَقَدْ حِيلَ بَيْنَ الشَّيَاطِينِ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ،

(۱) بخاري. تفسیر: ۴۹۲۰.

وَأَرْسَلَتْ عَلَيْهِمُ الشُّهُبُ، فَرَجَعَتِ الشَّيَاطِينُ فَقَالُوا: مَا لَكُمْ؟ قَالُوا: حِيلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، وَأَرْسَلَتْ عَلَيْنَا الشُّهُبُ. قَالَ: مَا حَالُ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ إِلَّا مَا حَدَّثَ، فَأَضْرِبُوا مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا، فَانْظُرُوا مَا هَذَا الَّذِي حَدَّثَ، فَاَنْطَلَقُوا يَنْظُرُونَ فَالَّذِينَ تَوَجَّهُوا نَحْوَ تِهَامَةٍ سَمِعُوا قِرَاءَةَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) وَهُوَ يُصَلِّي بِأَصْحَابِهِ صَلَاةَ الْفَجْرِ بَنَخْلَةٍ فَتَسَمَّعُوا لَهُ، فَقَالُوا: هَذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ. فَرَجَعُوا إِلَى قَوْمِهِمْ فَقَالُوا: يَا قَوْمَنَا (إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا. يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا) وَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: {قُلْ أُوْحِي إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ وَإِنَّمَا أُوحِي إِلَيْهِ قَوْلَ الْجِنِّ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ وَزَادَ: لَمَّا رَأَى الْجِنُّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) وَأَصْحَابُهُ يُصَلُّونَ بِصَلَاتِهِ فَيَسْجُدُونَ بِسُجُودِهِ فَعَجَبُوا مِنْ طَوَاعِيَةِ أَصْحَابِهِ لَهُ وَقَالُوا لِقَوْمِهِمْ: (لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا). نَسَالَ اللَّهُ كَمَالَ الطَّاعَةِ آمِينَ^(١).

ئيبنو عەبباس (خودايان ئى رازى بى) فەرەمۆى: پيغەمبەر (دروودى خودای لەسەربى) لەگەڵ دەستەبەرى لەيارانى دا لە مەككەو دەرچوون بۆ بازارى عوكاظ (كە كاتى گەردەو دەبوو عەرب بوو لەو شوێنەدا) هەتا عەربەبەكان بانگ بکا بۆ سەر ئايىنى ئىسلام، ئەمە لەو كاتەدا بوو كە شەياطين پيگەى ئەوەيان لى گيرابوو كە بە ئاسماندا سەرکەون بۆ هەوال و دەنگوباس، ئەو شەيتانانەى ئەمەيان بگەردايە بليسى ئاگرو برووسكەو چەخماخە بەرەنگاريان دەبوو، جا كە بە ئانوميدى دەگەرانەو هۆزەكەيان پييان دەگوتن: ئەو چیتانە؟ دەيانگوت: دەنگوباس و هەوالى ئاسمانمان لى قەدەغەكراو و كە دەچين دەدرينە بەر شوولە ئاگرو برووسكە. جا شەيتان دەلى: ديارە شتى پووى داو لە دنيا، بۆيە ريگەى ئاسمانتان لى گيراو، دەسا دەى كون و قوربى سەرەووى چ لە رۆژەلات و چ لە رۆژئاوا بگەرين و بزائن چى پووى داو كە

(١) بخارى. تفسير: ٤٩٢١.

بووہ بہوئی ئەم ئاگریارانہ. جا ئەوانیش بہ ہەر چوارلادا بو ئەم مہبہستہ
 دہرہچن و دہکونہ جم و جوو و سووسہ کردن، تا ئەوانہی کہ پووہو
 مہککە ہاتن لہ بہطنونہخلہ تووشی پیغہمبہر دہبن، خہریک دہبئی بہرنویشی
 نویشی بہیانی بو ہاوپیکانی دہکاو گوئی لہقورئانخویندہکەہی دہگرن جا
 کوتیان: ئەم قورئانہیہ کہ دہبئی بہوئی ئەوہ کہ نایہلئی ئیمہ بہ ئاسماندا
 سہرکەوین و ہەوال و ہربگرین، ئەوسا دہگہرینہوہ بۆلای گہلہکەیان و دہلین:
 ئەہی گہلئی ئیمہ! ئیمہ قورئانیکمان بیستووہ، جیگہی سہر سوپمانہ ریکہی
 راست نیشانی ئادہمیزادو پەری دہدا، ئیمہیش باوہرمان پی کردو ہەرگیز
 کەس ناکہین بہہاوبہش و ہاوپئی بو خودای پەوہردگارمان. جا خودای
 گہورہ ئەمہی نارہ خواروہ: {قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ} ئەہی
 پەہبہری خوشەویست! تو بفہرموو: لہلایہنی خوداوہ سرووش و وەحیم
 بوہاتووہ کەچەن کەسئی لہبہرہی جنوکہ گوییان لئی پاگرتووم، لہکاتی
 قورئانخویندندا بہلام تہواوی قسہی جنوکہکان بہوہحی بہیان کرابوو، بو
 پیغہمبہر (دروودی خودای لہسەربین) (ب/ت) پوایہتی تیرمیزی ئەمہی پترہ: کاتی
 جنوکہکان دییان کە یارانئ پیغہمبہر (دروودی خودای لہسەربین) ئاوا بہو پەنگہ بہبئی
 گیروگرفت پەپرہوی حەزرت دہکەن و نویش بہ نویشی ئەو دہکەن و بہشوین
 سہجہدی ئەوا سہجہ دہبەن و ئەویان کردووہ بہپەہبہرو سہرمہشق و
 نمونہی بالآ کاتی ئەم حالہیان دی زۆر بەدلیان بوو، وہ بہ گہلہکەہی خویان
 کوت: {وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا}.

٥٦- سوورہتی موزہمیل (سورۃ المزمل)

لم يرد في الأصول حديث فيها:

دانەر (پەرگۆپی له‌نور بێ) ده‌فه‌رموی: له‌سه‌رچاوه‌کانی تاج دا هیچ
حه‌دیثی له‌باره‌ی ئەم سووره‌ته‌وه نه‌هاتوه به‌لام له‌ته‌فسیری (مواهب
الرحمن) دا، له‌سه‌ره‌تای ئەم سووره‌ته‌دا ده‌فه‌رموی:

٤١٩٠- عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ قَالَ: قُلْتُ لِعَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أُنِيبُنِي عَنْ قِيَامِ رَسُولِ
اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَتْ أَلَسْتُ تَقْرَأُ هَذِهِ السُّورَةَ (يَا أَيُّهَا الْمَزْمَلُ) قُلْتُ بَلَى. قَالَتْ
فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ افْتَرَضَ قِيَامَ اللَّيْلِ فِي أَوَّلِ هَذِهِ السُّورَةِ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ) وَأَصْحَابُهُ حَوْلًا حَتَّى اتَّفَخَتْ أَقْدَامُهُمْ وَأَمْسَكَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ خَاتِمَتَهَا فِي السَّمَاءِ
اِثْنَيْ عَشَرَ شَهْرًا ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ التَّخْفِيفَ فِي آخِرِ هَذِهِ السُّورَةِ فَصَارَ قِيَامُ رَسُولِ
اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اللَّيْلَ طَوُّعًا مِنْ بَعْدِ فَرِيضَتِهِ. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(١).

سه‌عدی کوپی هیشام فه‌رموی: گوتم به‌ عایشه (خودای ئی رازی بێ): پیم
بفه‌رموو که‌شه‌و نویژی پیغه‌مبهر (دیو‌ی خودای له‌سهر بێ) چۆن بوو؟ فه‌رموی:
دیاره‌ که‌تۆ ئەم سووره‌ته‌ ده‌خوینی که‌ناوی (یا ایها المزمّل)؟ گوتم: به‌ئێ.
فه‌رموی: ده‌ی به‌پیی سه‌ره‌تای ئەم سووره‌ته‌ خودای گه‌وره‌ شه‌و نویژی دانا
له‌سه‌ر هه‌زه‌ت و یارانی، ئیتر هه‌زه‌ت خۆی و یارانی تاماوه‌ی سائی به‌پیی
سه‌ره‌تای ئەم سووره‌ته‌ شه‌و نویژیان ده‌کرد، ته‌نانه‌ت پێیان په‌نه‌ما بوو، ئیتر
تاماوه‌ی سائی خودای گه‌وره‌ له‌ناسمان کۆتایی ئەم سووره‌ته‌ی گیردا، جا
له‌پاشدا له‌م سووره‌ته‌دا له‌ناخه‌که‌یه‌وه ئه‌رکی سووک کردن، ئیتر شه‌و نویژ
له‌پاش ئه‌وه که‌له پێشا فه‌رز بوو، بوو به‌ سوننه‌ت.

مامۆستا مه‌لا که‌ریم (خودای ئی رازی بێ) له‌کۆتاییدا ده‌فه‌رموی: موسلیم و ئه‌بو
داوود نه‌سائی ئەم هه‌یته‌ یان گیراوه‌ته‌وه.

(١) راجع: بخاری، تهجد: ١١٢٠، ٤٨٣٦، ٦٤٧١. مسلم. صفات المنافقين: ٧٠٥٥ - ٧٠٥٧. ترمذی. صلاة:

٤١٢. نسائی. قیام اللیل: ١٦٤٣. ابن ماجه. إقامة الصلاة: ١٤١٩.

۵۷- سورہ تہی مودہ شیر

(مہککھیہ، ۵۵ نایہ تہ)

سورة المدثر (مكية، وهي خمس وخمسون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۹۱- عَنْ يَحْيَى قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَيُّ الْقُرْآنِ أَنْزَلَ أَوَّلَ. سَبَقَ هَذَا الْحَدِيثُ فِي كِتَابِ النَّبُوءَةِ وَالرِّسَالَةِ فِي مَبْحَثِ (أَوَّلِ نَزُولِ الْوَحْيِ بِالنَّبُوءَةِ وَالرِّسَالَةِ) → (۱).

۱۹۲- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «الْصُّعُودُ جَبَلٌ مِنْ نَارٍ يُتَصَعَّدُ فِيهِ الْكَافِرُ سَبْعِينَ خَرِيفًا وَيَهْوَى فِيهِ كَذَلِكَ مِنْهُ أَبَدًا» (۲).

ئەبوسەعید (خودای لای زانی بن) فەرمووی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەری) دەفەرمووی: صەعوود (لەنایەتی: سارھقە صعوودا) دا کیویکی ئاگرینی زۆر سەختە، کافر حەفتا ساڵ پیاوا سەردەکەوی، ئنجا بەحەفتا سالی تر گلۆر دەبیته وە بەناو ئەو شاخ و داخەدا، ئیتر هەمیشە ئەمەکاریەتی هەتا هەتایە (ت- بەسەندیکی غەریب).

۱۹۳- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ: نَاسٌ مِنَ الْيَهُودِ لَأَنَاسٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هَلْ يَعْلَمُ بَيْنَكُمْ كَمْ عَدَدُ خَزَنَةِ جَهَنَّمَ؟ قَالُوا: لَا نَدْرِي حَتَّى نَسْأَلَ نَبِيَّنَا. فَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ غُلِبَ أَصْحَابُكَ الْيَوْمَ. قَالَ «وَيْسَ غُلِبُوا؟». قَالَ: سَأَلَهُمْ يَهُودٌ هَلْ يَعْلَمُ بَيْنَكُمْ كَمْ عَدَدُ خَزَنَةِ جَهَنَّمَ قَالَ «فَمَا قَالُوا». قَالَ قَالُوا لَا نَدْرِي حَتَّى نَسْأَلَ نَبِيَّنَا. قَالَ «أَفْغَلِبَ قَوْمٌ سَأَلُوا عَمَّا لَا يَعْلَمُونَ فَقَالُوا لَا نَعْلَمُ حَتَّى نَسْأَلَ نَبِيَّنَا لَكِنَّهُمْ قَدْ سَأَلُوا نَبِيَّهُمْ فَقَالُوا أَرَنَا اللَّهُ جَهْرَةً عَلَى بَاعْدَاءِ اللَّهِ إِنْ سَأَلْتَهُمْ عَنْ ثَرِيَةِ الْجَنَّةِ وَهِيَ الدَّرَمُكُ». فَلَمَّا جَاءُوا قَالُوا يَا أَبَا الْقَاسِمِ كَمْ عَدَدُ خَزَنَةِ جَهَنَّمَ قَالَ «هَكَذَا وَهَكَذَا». فِي مَرَّةٍ عَشْرَةً وَفِي مَرَّةٍ تِسْعٍ «أَيَّ عَدَدُهُمْ تِسْعَةٌ عَشَرَ خَازِنًا». قَالُوا:

(۱) تقدم في المجلد الرابع. تسلسل: ۹۸ رقم: ۳/۳۱۴۹.

(۲) رواه الترمذي بسند غريب (شرحه).

نَعَمْ. قَالَ لَهُمُ النَّبِيُّ (صلی اللہ علیہ وسلم) «مَا ثَرِبَةُ الْجَنَّةِ؟». قَالَ فَسَكَّتُوا هُنَيْهَةً ثُمَّ قَالُوا: أَخْبَرْنَا يَا أَبَا الْقَاسِمِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی اللہ علیہ وسلم): «الْخُبْرُ مِنَ الدَّرَمَكِ»^(۳).

جایی (خودای نازای بین) فہرموی: چہن جوولہ کہیئ بہ چہن کہسی لہ یارانہ
 حہ زرت (درودی خودای لہسربین) دہلین: ئایا پیغہ مہرہ کہی ئیوہ ژمارہی کار
 بہ دہست و دہرگاوانہ کانی دۆزخ دہ زانی؟ گوتیان: نازانین، تالیی نہ پرسین.
 جا پیاوئ دہ چئی بو خزمہ تی پیغہ مہر (درودی خودای لہسربین) دہلئ: ئہی
 مو حہ مہد! یارانہ تو ئہ مہرؤ بو پردان، دہ فہرموی: چوں چونی بو پردان؟
 دہلئ: جوولہ کہ کان پرسیاریکیان لی کردن، کہ چی گوتیان: نازانین تا لہ
 پیغہ مہرہی خو مان نہ پرسین! فہرموی: بوپردان چوں وادہ بی، ئہ گہر
 پرسیارہی شتی لہ ہؤزی بکری ئہ وانیش بلین: نازانین تا لہ پیغہ مہرہ کہ مان
 نہ پرسین. بہ لام ئہو جوولہ کانہ نہوہی ئہ وانہن کہ لہ پیغہ مہرہی خو مان
 دہ پرسہی دہیانگوت پیی: ارنا اللہ جہرہ: بہ ناشکرا خودامان پی نیشان بدہ، کہ
 بہ چاوی خو مان، بہ چاوی سہرمان چاومان پیی بکہوی ئادہی ئہو دوشمنانی
 خودایہم بو بینن، پرسیارہی خاکی بہ ہشتیان لی دہ کہم کہ ئاردی بی گہردہ
 کاتی جوولہ کہ کان ہاتن گوتیان: ئہی باوکی قاسم! ژمارہی پیشخزمہ تہ کانی
 دۆزخ چہن کہ سن؟ حہ زرت (درودی خودای لہسربین) بہ پہنجہی دہستی ئامازہی
 کرد کہ نۆزدہ کہ سن، وک خودای گہورہ لہ قورئانی پیروژدا دہ فہرموی:
 {عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ} (۳۰/۷۴) دۆزخ نۆزدہ فریشتہ، یا خود نۆزدہ چہشن
 فریشتہ سہرپہرشتی دہ کەن) گوتیان: بہلئ وایہ. پیغہ مہریش (درودی خودای
 لہسربین) فہرموی: خاکی بہ ہشت چییہ؟ جا توژی مات بوون و گوتیان: ئہی
 باوکی قاسم: تو پیمان بلئ چییہ فہرموی: نانی ئاردی بی گہردہ (ت-
 سہنہد غہریب).

^(۳) رواہ الترمذی بسند غریب (شرحہ).

۴۱۹۴- عَنْ أَنَسٍ (رضی الله عنه) عَنْ النَّبِيِّ (صلی الله علیه وسلم) أَنَّهُ قَالَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ (هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ) قَالَ «قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنَا أَهْلٌ أَنْ أَتَّقَى فَمَنِ اتَّقَانِي فَلَمْ يَجْعَلْ مَعِيَ إِلَهًا فَأَنَا أَهْلٌ أَنْ أُغْفِرَ لَهُ». روى هذه الثلاثة الترمذي. والله أعلم^(۴).

نه‌نه‌س (خودای نازای بن) فهرمووی: پیغهمبه‌ر (برودی خودای له‌سربین) له‌بارهی شه‌م نایه‌ته‌وه که ده‌فهرمووی: {وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ} (۵۶/۷۴) خودای گه‌وره شایسته‌یه بو‌ئه‌وه که‌هه‌موو که‌سئی زور به باشی شهرم و شکوو سامی لی بکاو لیی بترسئی، هه‌روه‌کوو له‌شانی دا هه‌یه که‌له تاوانی به‌نده‌ی خوئی خوش ببئی. فهرمووی: خودای بالاده‌ست و شکومه‌ند ده‌فهرمووی: من شایسته‌م بو‌ئه‌وه که هه‌موو که‌سئی شهرم و شکوم لی بکاو لیی بترسئی، جاهر که‌سئی له‌من بترسئی و خودای تر له‌گه‌ل مندا نه‌کا به‌خودا، ئه‌وه ئه‌ویش شایه‌نی ئه‌ویه که‌من لیی خوش ببم! (ت-سند غریب).

۵۸- سووره‌ی قیامه‌ت

(مه‌که‌یه، ۴۰ نایه‌ته)

سورة القيامة (مكية وهي أربعون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۱۹۵- قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رضی الله عنهما) كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه وسلم) إِذَا نَزَلَ جِبْرِيلُ بِالْوَحْيِ، وَكَانَ مِمَّا يُحَرِّكُ بِهِ لِسَانَهُ وَشَفْتَيْهِ فَيَسْتَدُ عَلَيْهِ وَكَانَ يُعْرِفُ مِنْهُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ (لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ * إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ) قَالَ: عَلَيْنَا أَنْ نَجْمَعَهُ فِي صَدْرِكَ، وَقُرْآنَهُ (فَإِذَا قَرَأَهُ فَأُنْصِتْ لَهُ) فَإِذَا أَنْزَلْنَاهُ فَاسْتَمِعْ (ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ) عَلَيْنَا أَنْ نُبَيِّنَهُ بِلِسَانِكَ - قَالَ - فَكَانَ إِذَا أَنَاهُ جِبْرِيلُ أَطْرَقَ، فَإِذَا ذَهَبَ قَرَأَهُ كَمَا وَعَدَهُ اللَّهُ. (أَوَّلَى لَكَ فَأَوَّلَى) تَوَعَّدَ. رواه البخاري والترمذي^(۱).

^(۴) رواه الترمذي بسند غريب (شرحه).

^(۱) بخاري. تفسير: ۴۹۲۹.

ئیبینو عەبباس (پەزای خودای لەسەر بێ) دەیفەرموو: لەپێش دا کاتێ جویرائیل (دروودی خودای لەسەر بێ) وەحی و سرووشی دەهێنا بۆ پێغه‌مبەر (دروود و سەلاوات و سەلامی خودای گەورە لەسەر بێ) گەلێ جار زۆر پەلە پەلە دەکرد و خوش خوش لێو زمانی خوێ بۆ دەبزاواند و ئەم حالە زۆر پەڕێشانی دەکرد، لەبەر ئەوە ئەم حالە‌ی پێو دەیاربوو، جا خودا ئەم ئایەتە‌ی ناردە خوارەو بۆی: {لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتُغَيِّرَ بِهِ، إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ} لەکاتی وەرگرتنی قورئاندا، کاتێ جویرائیل بەو وەحی دەهێنێ بۆت، پەلە پەلە لێ مەکە و دەمت نەیت بەیەکا و مەترسی ئەوت نەبێ کەبۆت پەوان ناکرێ، چونکە ئێمە لەسەرمانە کە کوێ بکەینەو و لەفەوتان پزگاری بکەین و زۆر بەجوانیش بە توێ رەوان بکەین، ئیبینو عەبباس (خودایان ئێ رازی بێ) فەرمووی: واتە ئێمە لەسەرمانە و بەلێنەو دەیدەین بەتۆ کە ئەم قورئانە بەجوانی پێت رەوان بکەین و لەسەر زمانت ئاسانی بکەین و بەدڵ باشباش تێی بگەیت تا تۆش گەلی خۆت فیتری خویندن و مانای قورئان بکەیت! ئیبینو عەبباس (خودایان ئێ رازی بێ) فەرمووی: ئیتر لەو دوا کە جویرائیل وەحی و سرووشی بۆی دەهێنا کە دەیخویندەو بۆی ئەومات دەبوو، گوێی دەگرت و قسە‌ی نەدەکرد کاتێ جویرائیل دەرویششت حەزەت (دروودی خودای لەسەر بێ) قورئانە‌کە‌ی بەرەوانی و بەشینە‌ی دەخویند، وەک خودا بەلێن و مژدە‌ی ئەوە‌ی پێدا بوو لەم ئایەتە‌دا.

ئیبینو عەبباس (خودایان ئێ رازی بێ) فەرموویشتی: ئەم ئایەتە‌یش لەم سورەتە‌دا کە دەفەرموێ: {أَوَلَيْ لَكَ فَأُولَى} (٣٤/٧٥) ئەمە ووشە‌ی هەرەشە‌یه کە لەئادەمی بێ باوە‌ر کراوە. ئایەتە‌کە واتە: ئە‌ی بێ بپروای بەدەخت! ئە‌ی ئەو کەسە‌ی کە لەژێانی جیهانا نەنوێژت دەکرد، نە زەکاتت دەدا، نە خێرت دەکرد، چونکە هەموویت بەدرۆ دەزانی، لەبەر ئەوە‌ی کە باوە‌رت بەخودا نەبوو، وە ئەمانەت گشتی پشت گوێ خستبوو، ئە‌ی ئەو کەسە‌ی کە ئەمە پەروشی بەدی تۆ بوو بزانه کە ئەم سزایە کە ئێستا دەیچە‌ژێ ئەمە پەر بە پێستتە و تۆلە‌ی ئەو کوفر و بێ باوە‌رییە‌ی خۆتە، وە ئەمە جێی گومان نییە.

(ب/ت = بوخاری و تیرمیزی غیریقی رحمته‌تی (خودای فی رازی بی) گه‌وره‌بن ئەم
فهرموده‌یه‌یان گێڕاوه‌ته‌وه)

٤١٩٦- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنهما) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «إِنْ أَدْنَى أَهْلِ
الْجَنَّةِ مَنَزَلَةً لِّمَنْ يَنْظُرُ إِلَى جَنَانِهِ وَأَزْوَاجِهِ وَنَعِيمِهِ وَخَدَمِهِ وَسُرُرِهِ مَسِيرَةَ أَلْفِ سَنَةٍ
وَأَكْرَمَهُمْ عَلَى اللَّهِ مَنْ يَنْظُرُ إِلَى وَجْهِهِ غُذُوةً وَعَشِيَّةً». ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه
وسلم) (وَجُودَ يَوْمَئِذٍ نَاصِرَةً إِلَى رَبِّهَا نَاطِرَةً). رواه الترمذي^(٢).

عه‌بدوللای کۆپی عومەر که به‌ناویانگه به ئیبنو عومەر (پرمزای خودایان له‌سه‌ر
بی) فهرمووی: پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای له‌سه‌ر بی و سه‌رومال و منال گشتی
به‌قوربانی گه‌ردی سه‌ر گۆپی پیروزی بی) فهرمووی: نزمترین پایه له‌به‌هه‌شتا
پایه‌ی ئەو که‌سانه‌یه، که هه‌زار ساله‌ پێ هه‌ر ته‌ماشای باخ و بیستان و ژن و
کاره‌که‌رو نوکه‌رو ته‌خت و چارپایه‌ی خویان ده‌که‌ن ئەو به‌هه‌شتییانه‌یشی
که‌زۆر به‌قه‌درو به‌پێژن له‌لای خودا ئەوانه سبه‌ینێ و ئیواری و ان له‌خزمه‌تی
خودادا و ته‌ماشای زاتی پیروزی ئەو ده‌که‌ن، ئینجا پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای
له‌سه‌ر بی) ئەم ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه، بۆ پشتیوانی ئەم فهرمایشته: {وَجُودَ يَوْمَئِذٍ
نَاصِرَةً، إِلَى رَبِّهَا نَاطِرَةً} (٢٣-٢٢/٧٥) واته: له‌و رۆژهدا که‌لێ له
به‌هه‌شتیه‌کان و ورشه و ورشی پۆخساریان دێ، ده‌لێی نووریان لێ باریوه،
شادبوون به‌دیداری په‌روه‌ردگاری خویان و به‌هه‌ردوو چاوی سه‌ر خودای
خویان ده‌بینن (ت-به‌سه‌نه‌دیکی غه‌ریب).

٤١٩٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «مَنْ قَرَأَ مِنْكُمْ
بِالتَّيْنِ وَالزَّيْتُونِ فَأَتَتْهُ إِلَى آخِرِهَا (أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمَ الْحَاكِمِينَ) فَلْيَقُلْ: بَلَى وَأَنَا عَلَى
ذَلِكَ مِنَ الشَّاهِدِينَ، وَمَنْ قَرَأَ (لَا أَقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ) فَأَتَتْهُ إِلَى (أَلَيْسَ ذَلِكَ بِقَادِرٍ عَلَى
أَنْ يُخَيِّئَ الْمَوْتَى) فَلْيَقُلْ بَلَى، وَمَنْ قَرَأَ (وَالْمُرْسَلَاتِ) فَلْيَقُلْ (فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ)
فَلْيَقُلْ: آمَنَّا بِاللَّهِ. رواه أبو داود في الركوع والسجود والترمذي^(٣).

^(٢) رواه الترمذي بسند غريب (شرحه).

^(٣) سكت عن درجته الشارح.

ده‌گیرنه‌وه له‌ئەبو هورهیره‌وه (خودای ئی‌رازی بێ) له پی‌غه‌مبەر‌ه‌وه (دروودی خودای
له‌سەین) ده‌فه‌رموئ: هەر که‌سی‌کتان سووره‌تی (والتین والزیتون) ی خویند کاتێ
که‌یشتە کو‌تاییه‌که‌ی باب‌لئ: بلی وانا علی ذلک من الشاهدين: به‌لئ خودا
له‌هه‌موو فه‌رمان‌دارئ باش‌تره‌و له‌هه‌موو فه‌رمان‌په‌روایئ عا‌دل‌تره‌و
فه‌رمان‌په‌رواته‌و له‌هه‌موو که‌سئ کار دروست‌تره‌و. وه‌هه‌ر که‌سئ سووره‌تی (لا
اقسم بיום القيامة) ی خویندو که‌یشتە دواییه‌که‌ی باب‌لئ: بلی، به‌لئ ئەو
خودایه‌ی که‌له‌ تنو‌کئ ئاو، به‌چه‌ن پله‌یه‌کی یه‌ک له‌ یه‌ک سه‌یرتر ئەم
ئاده‌میزاده‌ بلیمه‌ت و هوشیاره‌ی له‌م قاب‌له‌ ریکو‌پیک و شیوه‌ نازداره‌دا دروست
کردووه‌، زۆر به‌باشی ده‌توانئ مردووه‌کان زیندوو بکاته‌وه‌! وه‌هه‌ر که‌سئ
سووره‌تی: (والمرسلات) ی خویند که‌یشتە ئایه‌تی: {فَبَآئِ حَدِيثٍ بَعْدَهُ
يُؤْمِنُونَ} باب‌لئ: آمنا بالله: باوه‌رمان به‌یه‌زدانی پاک هیه (د/ت - ئەبو داوودو
تیرمیزی ئەم حه‌دیثه‌یان گیراوه‌ته‌وه‌):

(هل أتى) هه‌له‌ات وه‌ک باي (مورسه‌لات)

جزئى (ته‌باره‌ک) کو‌تایى پهن هات

نۆره‌ی (عه‌مه‌) یه‌، له‌برایماوه‌!

جزئى قورئانم هه‌بوو به‌م ناوه‌!

مه‌لای لئ ده‌رچن له‌خه‌لکى ناودن

من عوله‌یان بووم له‌پاش نه‌لفوبن!

٥٩- سووره‌تی هه‌ل نه‌تا

(مه‌دینه‌یه، ٣١ نایه‌ته)

سورة هل أتى (مدنية، وهي إحدى وثلاثون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قال الله تعالى: {وَمَا تَشَاؤُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا}

(٣٠/٧٦).

واته: هه‌تا خودا خواستی له‌سه‌ر بوونی شتی نه‌بی ئیوه له‌خۆتانه‌وه خود سه‌ر ناتوان خواستی ئه‌ه‌شته‌ بکه‌ن، به‌راستی خودا داناو زانایه.

١٩٨٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) «الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ وَفِي كُلِّ خَيْرٍ آخِرٌ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ وَاسْتَعِزْ بِاللَّهِ وَلَا تَعْجِزْ وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلَا تَقُلْ لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ كَانَتْ كَذَا وَكَذَا. وَلَكِنْ قُلْ قَدَرُ اللَّهِ وَمَا شَاءَ فَعَلَ فَإِنَّ لَوْ تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ». رواه مسلم في القدر^(١).

له ئه‌بو هوره‌یره‌وه (په‌زای خودای له‌سه‌ر بێ) له پیغه‌مبه‌ره‌وه (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) ده‌فه‌رموی: موسولمانی ته‌واناو به‌هیز له موسولمانی ناته‌واناو بێ هیز باش‌تره، هه‌ردوو لایش ماده‌م موسولمان و ئه‌ه‌لی ئیمان زۆر باشن، هه‌رچی سوودی ره‌وای هه‌ردوو جیهانی هه‌یه بۆت سوورو مجیز به له‌سه‌ری و بۆی تیکۆشه، هه‌میشه یارمه‌تی له‌خودای گه‌وره داواکه‌و، به پشستی خودا ده‌ست بده‌ره کاری خێرو ته‌مبه‌ل و ته‌وه‌زل مه‌به‌و خاوه‌خاوسستی تیا‌مه‌که، خودا ده‌تگه‌یه‌نی به‌ئاوات چونکه خۆی به‌لینی ئه‌وه‌ی داوه ده‌فه‌رموی: {وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ} ئه‌وه‌ی به‌راستی پشت به خودای به‌سته‌تی، خودای به‌سه‌و کاری به‌که‌سی تر نییه ئه‌گه‌ر تووشی شتی‌کیش بوویت مه‌لێ: ئه‌گه‌ر وام بکر‌دایه واا ده‌بوو! به‌لام بلێ: ئه‌مه چاره نووسی خودا بوو، چاره‌نووسی خودایش په‌تبوونه‌وه‌ی نییه و خودا خواست و ویستی له‌سه‌ر هه‌ر شتی بێ ده‌یکا، چونکه ئه‌گه‌ر بلێی ئه‌گه‌ر وام بکر‌دایه واده‌بوو (ئه‌گه‌ر) ده‌رگا بۆکاری شه‌یتان ده‌کاته‌وه‌و سه‌ر ده‌کیشتی بۆ خراپه‌گرتن له‌چاره‌نوس و سه‌رنقیشت که‌واته: خۆت ته‌سلیمی ئه‌مری خوداکه‌و له‌دوای چووه مه‌چووه (م-خ- = ئیمامی موسلیم، (په‌زای خودای له‌سه‌ر بێ) له سه‌حیحی موسلیم دا ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی گیراوه‌ته‌وه).

٦٠- سووره‌تی موره‌سات

(مه‌کک‌یه به‌نجا نایه‌نه)

سورة المرسلات (مکیة، وهي خمسون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٩٩٤- قَالَ عَبْدُ اللَّهِ (رضی الله عنه) بَيْنَمَا نَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) فِي غَارٍ بَيْنِي، إِذْ نَزَلَ عَلَيْهِ (وَالْمُرْسَلَاتِ) وَإِلَهُ لَيَتْلُوها، وَإِنِّي لَأَتْلُقُها مِنْ فِيه، وَإِنْ فَأَهُ لَرَطْبٍ بِها، إِذْ وَثَبَتْ عَلَيْنَا حَيَّةٌ فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) «اقْتُلُوها». فَأَبْتَدَرْتَاهَا، فَدَهَيْتُ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) «وَقِيتْ شَرُّكُمْ كَمَا وَقِيتُمْ شَرُّها». رواه الشيخان. نَسَأَلُ اللَّهَ السَّلَامَةَ آمِينَ^(١).

عه‌بدوللا (خودای نازای بن) فهرمووی: جارئ له‌شه‌وی عه‌ره‌فه‌دا له‌خاکی مینا، له‌ئه‌شکه‌وتی‌کا، له‌خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا بووین (دروودی خودای له‌سهرین) له‌وکاته‌دا سووره‌تی (والمرسلات) ی‌بوه‌ات، چه‌زرت (دروودی خودای له‌سهرین) خوی ئه‌م سووره‌ته‌ی به‌قه‌درو ریژه‌وه‌ ده‌خوینده‌وه‌ و منیش وشه‌ به‌ وشه‌و نایه‌ت به‌نایه‌ت له‌ده‌می چه‌زرت (دروودی خودای له‌سهرین) وهرم ده‌گرت و له‌به‌رم ده‌کرد، جا له‌م کاته‌دا که هینشتا سووره‌ته‌که به‌سه‌رزاری پیغه‌مبه‌ره‌وه‌ بوو (دروودی خودای له‌سهرین) وه‌ ده‌می پیروزی پیی ته‌پو پاراو بوو، له‌پر له‌ناکاو ماری ده‌رپه‌ری و په‌لاماری داین! پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: ئاده‌ی بیکوژن. به‌لام ماره‌که ده‌ربازبوو رویشت پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: هه‌م ئه‌و قوتاری بوو له‌چنگی ئیوه‌و هه‌م ئیوه‌ قوتارتان بوو له‌چنگی ئه‌و! (ش).

(عه‌مه‌ه) و (نازعات) له‌گه‌ل (عه‌به‌سه‌ه)

بو‌بن چاو له‌جی‌س پاو چاوو ده‌سه‌ه!

بو‌بیناش بو‌ن و بو‌ون و هه‌بوون

له‌گه‌ل (ته‌کویر) دا چون چرای پونن:

^(١) بخاری. تفسیر: ٤٩٣٠، ٤٩٣١. مسلم. سلام. ٥٧٩٦-٥٧٩٩.

بوون ده‌که‌ننه‌وه پۆژی قیامهت
چۆن دین و نه‌و خه‌لکه‌ چۆن ده‌بن سه‌خله‌ت
له‌تاو (انفطار) دلان شه‌ق شه‌ق بوون
به (موطه‌فیفین) چاوان نه‌بله‌ق بوون
که (نینشیاق) بوو، (بوو و و و) (طاریق)
نامین، سوین بن به (نه‌علا) خالیق،

٦١- سووره‌تی عه‌مه

(مه‌که‌یه، ٤٠ نایه‌ته)

لم یرد فی تفسیرها شیء.

له‌سه‌رچاوه‌کانی تاجول ئوصولدا هیچ له‌باره‌ی ئەم سووره‌ته‌وه نه‌هاتوه.

٦٢- سووره‌تی نازیعات

(له سووره‌ته مه‌که‌یه‌کانه، چل و شه‌ش نایه‌ته)

سورة النازعات (مکیه، وهي ست وأربعون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٢٠ - عَنْ سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ (رضي الله عنه) قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: بِاصْبَغِيهِ هَكَذَا بِالْوُسْطَى وَالَّتِي تَلِي الْإِبْهَامَ «بُعِثْتُ وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ». رواه الشيخان^(١).

سه‌هلی کوپی سه‌عد (خودای ئی رازی بن) فه‌رمووی: به‌چاوی خۆم چاوم لێ
بوو که پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) په‌نجه‌ی ناوه‌راست و په‌نجه‌ی شایه‌تمانی
ئاوا جووت کردو ئا‌راسته‌ی یارانی کردن و فه‌رمووی: من و قیامه‌تن وه‌ک ئەم
دوو په‌نجه‌یه دوا به‌دوای یه‌ک هاتووین و من دوا‌هه‌مین پیغه‌مبه‌رانم و له‌دوای
من هه‌تا قیامه‌ت هه‌ل ده‌ستێ، پیغه‌مبه‌ری تر نایێ (ش).

(١) بخاری. تفسیر: ٤٩٦٦، ٥٣٠١، ٦٥٠٣، مسلم. فتن: ٧٣٣٠، ٧٣٢٩، ٧٣٣٤، ترمذی: فتن: ٢٣١٤.

۶۲- سوره نبی علیه

(مه که ییه، ۴۲ نایه ته)

سورة عبس (مکیه) وهي إثنان وأربعون آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۲۰۱- عَنْ عائشة «رضي الله عنه» قَالَتْ: جَاءَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ الْأَعْمَى إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) فَجَعَلَ يَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أُرْسِدْنِي، وَعِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) رَجُلٌ مِنْ عِظَمَاءِ الْمُشْرِكِينَ فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) يُغْرِضُ عَنْهُ وَيَقْبِلُ عَلَى الْآخِرِ وَيَقُولُ «أَتَرَى بِمَا أَقُولُ بَاسًا». فَيَقُولُ لَا فَيُفِي هَذَا لُزْتُ: (عَبَسَ وَتَوَلَّى أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى) الْآيَات. رواه الترمذي^(۱).

عائیشه (خودای نازی بن) فهرموی: پڑی پیغه مبه (درویدی خودای له سرین) قسه ی له گه ل پیاویکدا ده کرد، که یه کیك بوو له گه وره پیاوانی بته رسته کانی قووره یش، له وکاته دا عه بدوللای کوپی مالیک، که به ئیبنو ئوممی مه کتووم ناوبانگی ده کردووه، که پیاویکی کویری مجرؤ بوو هات بولای و عهرزی کرد: نه ی پیغه مبه ری خودا! ئیرشادو ریئمونییم بکه، دوو سی جار ئهم قسه یه دووباره ده کاته وه چونکه چاوی لی نابی و نازانی که پیغه مبه (درویدی خودای له سرین) له گه ل گه وره کانی قووره یشدا خه ریکه و ده یه وی ئیسلامیان تی بگه یه نی به لام پیغه مبه (درویدی خودای له سرین) پوو له عه بدوللا و ده ده گپری و ده لامی ناداته وه و هر خه ریکی گوفتوگو ده بی له گه ل کابرای ترداو پیی ده فره موی: ئایا نه مه ی که ئیمه ده یلین به پای تو قهیدی هیه؟ کابرایش ده لی: نه خهیر قهیدی نییه. جا له باره ی ئهم رووداوه به شیوه ی سه رزه نشتی هه زره ت (درویدی خودای له سرین) ئهم چهند نایه ته دیته خواره وه، که ده فره موی: {عَبَسَ وَتَوَلَّى، أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى،...} هه تا {كِرَامٍ بَرَرَةٍ} (ت-س/ح).
۴۲۰۲- وَعَنْهَا عَنْ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: مثل الذي يقرأ القرآن وهو حافظ له مع (الحديث)^(۲).

(۱) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

(۲) تقدم في المجلد الخامس. تسلسل/۷۶، رقم: ۲/۳۵۹۱، بخاري. تفسیر. ۴۹۳۷.

له‌سه‌ره‌تای (کتاب فضائل القرآن) دا رابوورد فه‌رمووده‌ی یه‌که‌م و دووهم و سییه‌م. → (ب/ ۵ ز/ ۷۶ ل/ ۲۷۱ ف/ ۲).

۴۲۰۳ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «تُخْشَرُونَ حُفَاةَ عَرَاءٍ غُرُلًا». فَقَالَتِ امْرَأَةٌ أَيْبَصَرُ بَعْضُنَا عَوْرَةَ بَعْضٍ؟ قَالَ: «يَا فُلَانَةُ (لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ)». رواه الترمذي^(۳).

ئییبنو عه‌بیاس (خودایان لێ رازی بن) ده‌ئێ: حه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: ئێوه له‌ پۆژی قیامه‌تدا به‌ پووت و قووتی و به‌ پێخاوسی و به‌ سوننه‌ت نه‌کراوی حه‌شر ده‌کری‌ن و کو‌ ده‌کری‌نه‌وه به‌و لی‌پرسینه‌وه. ئافره‌تیکیش عه‌رزى کرد: ئایا عه‌وره‌ت و شه‌رمگای یه‌کتری به‌چاوی خو‌مان ده‌بینن؟ فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سه‌رین) کچی! وه‌ک خودا ده‌فه‌رمووی: {لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ} (۳۷/۸۰) له‌و رۆژه‌دا بارو دۆخ و هه‌لۆیست و دژوارو سه‌خت و سه‌خه‌ت ده‌بێ، که‌س ناپه‌رژێته سه‌ر شتی و، که‌س سه‌رکه‌سی ناپه‌رژێ و هه‌رکه‌سی پلکاوه به‌ده‌ردی خۆیه‌وه و مشووری کاری خۆی ده‌خوات! (ت-س/ح).

٦٤- سووره‌تی ته‌کویر

(مه‌که‌یه، ۲۹ نایه‌ته)

سورة التکویر (مکیه وهي تسع وعشرون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۲۰۴ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: «مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظَرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كَأَنَّهُ رَأَى عَيْنٍ فَلْيَقْرَأْ (إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ) وَ (إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ) وَ (إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ)». رواه الترمذي^(۴).

^(۳) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

^(۴) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

ئیبینو عومەر (خودایان ئی رازی بن) فەرمووی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) فەرمووی: هەر که‌سی حەز دەکا وەک بە‌چاوی خۆی رۆژی قیامەت ببینێ با ئەم سوورەتانە بخوینێ: سوورەتی {إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ} و سوورەتی {إِذَا السَّمَاءُ انفطَرَتْ} و سوورەتی {إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ} (ت-س/ح).

٦٥- سوورەتی نینفطار (سورة الإنفطار)

لم يرد فيها شيء في أصولنا.

٦٦- سوورەتی موطه‌ففیفین

(سی و شەش نایەتە)

سورة الموطففين (مدنية، وهي ست وثلاثون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٢٠٥- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنهما) عَنْ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ «(يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ) حَتَّى يَغِيبَ أَحَدُهُمْ فِي رَشْحِهِ إِلَى أَنْصَافِ أَذُنَيْهِ». رواه البخاري والترمذي^(١).

ئیبینو عومەر (خودایان ئی رازی بن) فەرمووی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) فەرمووی: ئەم نایەتە که دەفەرمووی: {يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ} (٦/٨٣) ئەو رۆژه رۆژیکێ گەلێ گەورەیه، ئەو خەلکە سەرتاپا لەبەر باره‌گای پەرورده‌گاری هەردوو جیهاندا بو پرسینه‌وه و دادپرسی دەسته و نه‌زه‌ر راده‌وستن. له‌کاتی پوودانی پاره‌ستانی ئەم رۆژه‌دا هه‌لویست و ئالۆز ده‌بن و ئەوه‌نده به‌پیوه ده‌وستن و ئەوه‌نده ماندوو شه‌که‌ت ده‌بن، هی وایان هه‌یه ئەوه‌نده ده‌وستن هه‌تا بنا گوێی له‌ئاره‌قی خویدا ده‌چه‌قی (ب/ت).

(١) بخاری. تفسیر: ٤٩٣٨.

٤٢٠٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَخْطَأَ خَطِيئَةً لُكِّتَتْ فِي قَلْبِهِ لُكْنَةً سَوْدَاءُ فَإِذَا هُوَ نَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ وَتَابَ سُقِلَ قَلْبُهُ وَإِنْ عَادَ زِيدَ فِيهَا حَتَّى تَغْلُو قَلْبُهُ وَهُوَ الرَّائِي الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ (كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ)». رواه الترمذي. نسال الله التوفيق آمين^(٢).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئازادی بن) فەرمووی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربەن) دەفەرمووی: کاتی بەندەیی لە بەندەکانی خودا یەكەمجار گوناخیکی کرد، خالیکی رهش لەناو دایا پەیدا دەبێ، جا ئەگەر خۆی لەو گوناھە کیشایەووە داوای لێ خۆش بوونی لە خودا کردو تۆبە ی کردو پەشیمان بوووە، ئەوا دلی پاک و پووناك دەبێتەو، بەلام ئەگەر گەراپەووە بۆسەری و سەری تی کرد ئەوا ئەو خالە بەرەبەرە زیاد دەکاو پەرە دەسینێ: هەتا سواری دلی دەبێ و چرای دل و دەروونی دەکوژیتەو ئەمە ئەو (ران)یە کە خودا لە قورئانا باسی دەکاو دەفەرمووی: {كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ} (١٤/٨٣) حاشا شتی وا نییە، بەلکوو ئەو تاوان و کردەووە خراپانە ی کە ئەیان کەن پەردە ی پەشی هیناوە بەسەر چاوی دلایان و تروسکە ی باوەری تیا کوژاندۆتەو (ت-س/ص).

٦٧- سوورەتی نینشفاق

(مەكەییە، ٢٥ نایەتە)

سورة الإنشقاق (مكية، وهي خمس وعشرون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٢٠٧- قَالَتْ عَائِشَةُ (رضي الله عنها) سَمِعْتُ سَوَلَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) يَقُول: «لَيْسَ أَحَدٌ يُحَاسَبُ إِلَّا هَلَكَ». قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ أَلَيْسَ اللَّهُ تَعَالَى يَقُول:

^(٢) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

«فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا» قَالَ: «ذَاكَ الْعَرْضُ يُعْرَضُونَ وَلَكِنْ مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ هَلْكَ». رواه الشيخان والترمذي^(۱).

عائیشه (خودای نازی بڼ) فهرمووی: به‌گوښی خوږم گوښ لږ بوو، پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سربڼ) ده‌یفه‌رموو: له‌قیامه‌تدا ه‌هر که‌سئ حیساب و لیپرسینه‌وه‌ی له‌گه‌ل دا بکړئ مسوگه‌ر سه‌ری تیا ده‌چئ! منیش عه‌رزیم کرد: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! خودا بمکا به‌قوربانت! نه‌ی نه‌وه‌ نییه‌ خودای گه‌وره ده‌فه‌رموئ: {فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ، فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا} (۸۴/۷-۸) واته: ه‌هرکه‌سئ به‌ده‌ست‌ی راست‌ی نامه‌ی کرداری خو‌ی وه‌ربگری نه‌وه به‌ناسانی حیساب و لیپرسینه‌وه‌ی له‌گه‌ل دا ده‌کړئ نه‌ویش فه‌رمووی (درویدی خودای له‌سربڼ): نه‌وه‌ی که‌ لی‌ره‌دا وا ده‌فه‌رموئ مه‌به‌ست ده‌ورک‌رنه‌وه‌و پانوندیک‌ی سه‌ره‌تاییه‌ که‌ خودا له‌گه‌ل به‌نده‌که‌دا، دوو به‌ دوو چاوئ به‌نامه‌ی کرداری دا ده‌خشینئ و ده‌فه‌رموئ پی‌ی: ئایا پی‌ده‌نیئت له‌م گونا‌هانه، نه‌ویش عه‌رزى ده‌کا: به‌لئ، خودایش ده‌فه‌رموئ: مه‌ترسئ و مه‌چه‌په‌سئ من له‌جیهاندا نه‌م گونا‌هانم بو پو‌شیویت، نه‌وا نه‌مو‌که‌یش خو‌ش ده‌یم لی‌ت له‌و گونا‌هانه، نه‌مه‌یش به‌س به‌ دیمه‌ن حیساب و لیپرسینه‌وه‌یه، نه‌گینا ه‌هر که‌سئ له‌حیساب و لیپرسینه‌وه‌دا له‌گه‌لی بکو‌لنه‌وه به‌ر باد ده‌بئ (ش/ت).

٦٨- سووره‌تی ب‌ورووچ

(مه‌که‌ییه، ٢٢ نایه‌ته)

سورة البروج (مکیه، وهي ثنتان وعشرون آیه)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٢٠٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنْ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «الْيَوْمُ الْمَوْعُودُ يَوْمُ الْقِيَامَةِ وَالْيَوْمُ الْمَشْهُودُ يَوْمُ عَرَفَةَ وَالشَّاهِدُ يَوْمُ الْجُمُعَةِ وَمَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ

(۱) بخاری. تفسیر: ٤٩٣٩، ٦٥٣٧. مسلم: جنة ونعيمها؛ ٧١٥٦. ترمذی. تفسیر: ٣٣٣٧.

وَلَا غَرَبَتْ عَلَى يَوْمٍ أَفْضَلَ مِنْهُ فِيهِ سَاعَةٌ لَا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ يَدْعُو اللَّهَ بِخَيْرٍ إِلَّا اسْتَجَابَ اللَّهُ لَهُ وَلَا يَسْتَعِيدُ مِنْ شَرِّ إِلَّا أَغَاذَهُ اللَّهُ مِنْهُ». رواه الترمذی^(۱).

له گیزرانہ وہی ئیرہدا ئاواہ: ئہبو ہورہیرہ (خودای ئی رازی بن) فہرمووی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین) فہرمووی: مہبہست لہم رۆژانہ کہ خودای گہورہ لہم ئایہتہدا سویندیان پی دہخواو دہفہرمووی: {وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ، وَشَاهِدِ وَمَشْهُودِ} (۳-۲/۸۵) واتہ: سویندم بہ رۆژی وادہپیڈراو بو دانہوہی پاداشتی خیرو شہر، ہہرکامہی بہ پیئی خوئی، وہ سویندم بہ رۆژی شایہت لہسہر خیر، وہ سویندم بہ رۆژی مہشہوود کہ دینہ دیاری، فہرمووی: مہبہست لہ رۆژی وادہپیڈراو رۆژی قیامہتہ، وہ مہبہست لہ رۆژی مہشہوود رۆژی عہرفہیہ، وہ مہبہست لہ رۆژی شایہت رۆژی ہہینیہ کہ شایہتی دہدا لہسہر ہاتن و نہ ہاتنی نویرکہرہکان بو نویرتی جومعہ، باقی مہندہی فہرموودہ کہ لہم باسہدا رۆیششت: (ب/۱ ز/۱۵۰ ف/۱ + ف/۲ + ف/۳ + ف/۴).

۴۲۰۹ - عَنْ صُهَيْبٍ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ «كَانَ مَلِكٌ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ وَكَانَ لَهُ سَاحِرٌ فَلَمَّا كَبِرَ قَالَ لِلْمَلِكِ إِنِّي قَدْ كَبِرْتُ فَأَبْعَثْ إِلَيَّ غُلَامًا أَعْلَمُهُ السَّحْرَ. فَبَعَثَ إِلَيْهِ غُلَامًا يُعَلِّمُهُ فَكَانَ فِي طَرِيقِهِ إِذَا سَلَكَ رَاهِبٌ فَقَعَدَ إِلَيْهِ وَسَمِعَ كَلَامَهُ فَأَعْجَبَهُ فَكَانَ إِذَا أَتَى السَّاحِرَ مَرًّا بِالرَّاهِبِ وَقَعَدَ إِلَيْهِ فَإِذَا أَتَى السَّاحِرَ ضَرَبَهُ فَشَكَا ذَلِكَ إِلَى الرَّاهِبِ فَقَالَ: إِذَا خَشِيتَ السَّاحِرَ فَقُلْ حَبَسَنِي أَهْلِي. وَإِذَا خَشِيتَ أَهْلَكَ فَقُلْ حَبَسَنِي السَّاحِرَ. فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ أَتَى عَلَى دَابَّةٍ عَظِيمَةٍ قَدْ حَبَسَتِ النَّاسَ فَقَالَ الْيَوْمَ أَغْلَمَ السَّاحِرُ أَفْضَلَ أَمْ الرَّاهِبُ أَفْضَلُ فَأَخَذَ حَجَرًا فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ أَمْرُ الرَّاهِبِ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ أَمْرِ السَّاحِرِ فَأَقْتُلْ هَذِهِ الدَّابَّةَ حَتَّى يَمُتِيَ النَّاسُ. فَرَمَاهَا فَفَقَلَّتْهَا وَمَضَى النَّاسُ فَأَتَى الرَّاهِبَ فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ لَهُ الرَّاهِبُ أَيْ بُنَيَّ أَلَيْتَ الْيَوْمَ أَفْضَلَ مِنِّي. قَدْ بَلَغَ مِنْ أَمْرِكَ مَا أَرَى وَإِنَّكَ سَتُبْتَلَى فَإِنْ ابْتَلَيْتَ فَلَا تَدُلْ عَلَيَّ. وَكَانَ الْغُلَامُ يُبْرِئُ الْأَكْمَهَ

(۱) بسند حسن (شرحہ).

وَالْأَبْرَصَ وَيُذَاوِي النَّاسِ مِنْ سَائِرِ الْأَذْوَاءِ فَسَمِعَ جَلِيسٌ لِلْمَلِكِ كَانَ قَدْ عَمِيَ فَأَتَاهُ
 بِهَذَايَا كَثِيرَةٍ فَقَالَ مَا هَذَا لَكَ أَجْمَعُ إِنْ أَنْتَ شَفَيْتَنِي فَقَالَ إِنِّي لَا أَشْفِي أَحَدًا إِلَّا مَا
 يَشْفِي اللَّهُ فَإِنْ أَنْتَ آمَنْتَ بِاللَّهِ دَعَوْتُ اللَّهَ فَشَفَاكَ. فَأَمَنَ بِاللَّهِ فَشَفَاهُ اللَّهُ فَأَتَى الْمَلِكَ
 فَجَلَسَ إِلَيْهِ كَمَا كَانَ يَجْلِسُ فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ مَنْ رَدَّ عَلَيْكَ بَصْرَكَ؟ قَالَ رَبِّي. قَالَ وَلَكَ
 رَبٌّ غَيْرِي؟ قَالَ رَبِّي وَرَبُّكَ اللَّهُ. فَأَخَذَهُ فَلَمْ يَزَلْ يُعَذِّبُهُ حَتَّى دَلَّ عَلَى الْغُلَامِ فَجِئَ
 بِالْغُلَامِ فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ أَيْ بُنَى قَدْ بَلَغَ مِنْ سِحْرِكَ مَا تُبْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ وَتَفْعَلُ
 وَتَفْعَلُ. فَقَالَ إِنِّي لَا أَشْفِي أَحَدًا إِلَّا مَا يَشْفِي اللَّهُ. فَأَخَذَهُ فَلَمْ يَزَلْ يُعَذِّبُهُ حَتَّى دَلَّ عَلَى
 الرَّاهِبِ فَجِئَ بِالرَّاهِبِ فَقِيلَ لَهُ ارْجِعْ عَنْ دِينِكَ. فَأَبَى فَدَعَا بِالْمِشَارِ فَوَضَعَ الْمِشَارَ
 فِي مَفْرَقِ رَأْسِهِ فَشَقَّهُ حَتَّى وَقَعَ شِقَاؤُهُ ثُمَّ جِئَ بِجَلِيسِ الْمَلِكِ فَقِيلَ لَهُ ارْجِعْ عَنْ دِينِكَ.
 فَأَبَى فَوَضَعَ الْمِشَارَ فِي مَفْرَقِ رَأْسِهِ فَشَقَّهُ بِهِ حَتَّى وَقَعَ شِقَاؤُهُ ثُمَّ جِئَ بِالْغُلَامِ فَقِيلَ لَهُ
 ارْجِعْ عَنْ دِينِكَ. فَأَبَى فَدَفَعَهُ إِلَى نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ اذْهَبُوا بِهِ إِلَى جَبَلٍ كَدَا وَكَدَا
 فَاصْعَدُوا بِهِ الْجَبَلَ فَإِذَا بَلَغْتُمْ ذُرْوَتَهُ فَإِنْ رَجَعَ عَنْ دِينِهِ وَإِلَّا فَاطْرَحُوهُ فَذَهَبُوا بِهِ فَصَعِدُوا
 بِهِ الْجَبَلَ فَقَالَ اللَّهُمَّ اكْفَيْهِمْ بِمَا شِئْتَ. فَرَجَفَ بِهِمُ الْجَبَلُ فَسَقَطُوا وَجَاءَ يَمْشِي إِلَى
 الْمَلِكِ فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ مَا فَعَلَ أَصْحَابُكَ؟ قَالَ كَفَّاهِهِمُ اللَّهُ. فَدَفَعَهُ إِلَى نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِهِ
 فَقَالَ اذْهَبُوا بِهِ فَاحْمِلُوهُ فِي قُرْقُورٍ فَتَوَسَّطُوا بِهِ الْبَحْرَ فَإِنْ رَجَعَ عَنْ دِينِهِ وَإِلَّا فَاقْذِفُوهُ.
 فَذَهَبُوا بِهِ فَقَالَ اللَّهُمَّ اكْفَيْهِمْ بِمَا شِئْتَ. فَالْكَفَاتُ بِهِمُ السَّفِينَةُ فَفَرَّقُوا وَجَاءَ يَمْشِي إِلَى
 الْمَلِكِ فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ مَا فَعَلَ أَصْحَابُكَ؟ قَالَ كَفَّاهِهِمُ اللَّهُ. فَقَالَ لِلْمَلِكِ إِنَّكَ لَسْتَ
 بِقَاتِلِي حَتَّى تَفْعَلَ مَا أَمُرُكَ بِهِ. قَالَ وَمَا هُوَ قَالَ تَجْمَعُ النَّاسَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ وَتَصْلُبُنِي
 عَلَى جَذَعٍ ثُمَّ تَخَذَ سَهْمًا مِنْ كِنَانَتِي ثُمَّ وَضَعَ السَّهْمَ فِي كَيْدِ الْقَوْسِ ثُمَّ قُلَّ بِاسْمِ اللَّهِ رَبِّ
 الْغُلَامِ. ثُمَّ ارْمِنِي فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ قَتَلْتَنِي. فَجَمَعَ النَّاسَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ وَصَلَبَهُ عَلَى
 جَذَعٍ ثُمَّ أَخَذَ سَهْمًا مِنْ كِنَانَتِهِ ثُمَّ وَضَعَ السَّهْمَ فِي كَيْدِ الْقَوْسِ ثُمَّ قَالَ بِاسْمِ اللَّهِ رَبِّ
 الْغُلَامِ. ثُمَّ رَمَاهُ فَرَوَّعَ السَّهْمُ فِي صُدْغِهِ فَوَضَعَ يَدَهُ فِي مَوْضِعِ السَّهْمِ فَمَاتَ فَقَالَ النَّاسُ
 آمَنَّا بِرَبِّ الْغُلَامِ آمَنَّا بِرَبِّ الْغُلَامِ آمَنَّا بِرَبِّ الْغُلَامِ. فَأَتَى الْمَلِكُ فَقِيلَ لِلْمَلِكِ: قَدْ وَقَعَ مَا
 كُنْتَ تَحْذَرُ قَدْ آمَنَ النَّاسُ فَأَمَرَ بِالْأَخْذِ فِي أَفْوَاهِ السَّكَّكِ فَخُذَّتْ وَأُضْرِمَ النَّارُ
 وَقَالَ: مَنْ لَمْ يَرْجِعْ عَنْ دِينِهِ فَأَحْمُوهُ فِيهَا. أَوْ قِيلَ لَهُ اقْتَحِمِ. فَفَعَلُوا حَتَّى جَاءَتْ امْرَأَةٌ

وَمَعَهَا صَبِيٌّ لَهَا فَتَقَاعَسَتْ أَنْ تَقَعَ فِيهَا فَقَالَ لَهَا الْغُلَامُ يَا أُمِّهِ اصْبِرِي فَإِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ». رواه مسلم والترمذي^(۲).

صوهه‌یب (خودای ئی رازی بئی) فه‌رمووی: حه‌زهره‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ریی) فه‌رمووی: پادشایه‌ک بووه، جادووگه‌ریکی هه‌بوو، که پیرده‌بیی به پادشا ده‌لی: ئەوا من پیربووم، کوپیکی جه‌هیل بنیره بۆلام، هه‌تا به‌ره‌به‌ره فی‌ری عیلمی سیحرو زانستی جادووگه‌ریی بکه‌م، ئەویش کوپیکی نارد بۆلای که فی‌ری بکا، ئەو کوپه هه‌موو رژی ده‌رۆیشت بۆلای جادووگه‌ره‌که ده‌رزی ده‌خویند جا له‌سه‌ر ریگه‌ی کوپه‌که‌دا خواناس (راهیب)ی هه‌بوو لای ده‌دا بۆلای و گوینی له‌قسه‌ی ده‌گرت و قسه‌که‌یی زۆر به‌دل بوو، به‌لام که ده‌چوو بۆلای جادووگه‌ره‌که له‌سه‌ر ئەوه لیی ده‌دا، جا سکالای ئەم حاله‌ی له‌لای خواناسه‌که کرد، ئەویش ته‌گبیری بۆکردو پیی گوت: له‌مه‌ولا ئەگه‌ر ترست له‌جادووگه‌ره‌که هه‌بوو ئەوا بلئی له‌ماله‌وه دویان خستم، وه‌ئه‌گه‌ر ترست له‌ماله‌وه هه‌بوو بلئی: جادووگه‌ره‌که دوی خستم، ئیتر هه‌تا ماوه‌یی له‌سه‌ر ئەم حاله‌مايه‌وه، هه‌تا رۆژی له‌ریگه‌که‌یدا ماریکی حه‌فیانیی دی رپی له‌ری‌بوار به‌ستبوو، کوپه‌که‌گوتی: ئەم‌رۆ بۆم ده‌رده‌که‌وی که‌ئایا جادووگه‌ره‌که باش‌تره‌ یا خواناسه‌که، وه‌ دیاری ده‌دا که‌ریگه‌ی کامیان دروسته‌و راست، ئەوجا به‌ردیکی هه‌لگرت و گوتی: خودایه‌! ئەگه‌ر کاری خواناسه‌که‌ت خوش‌تر ده‌وی له‌کاری جادووگه‌ره‌که ئەوا به‌م خپکه ئەم ماره‌ بکوژه‌ هه‌تا ریگه‌که بکریته‌وه بۆ ئەم خه‌لکه‌و به‌رۆن به‌ریگه‌ی خویاندا، وه‌ په‌له‌به‌رده‌که‌ی پیاداکی‌شاو ماره‌که‌ی کوش‌ت و ریگه‌که به‌ریوو، خه‌لکه‌که رۆیشتن به‌ریگه‌ی خویانه‌وه. ئینجا فه‌قیکه چوو بۆلای سو‌فیله‌که‌ی مام‌وستای و باسه‌که‌ی بۆگی‌پرایه‌وه، ئەویش پیی فه‌رموو: ئەی کوپی خۆم! ئەم‌رۆ تو له‌من باش‌تری، ئەوه‌تانئ له‌سایه‌ی خوداوه‌ گه‌یش‌تیت به‌م پایه‌ به‌رزه، به‌لام بزانه‌که‌ئه‌مری خودا وایه‌ له‌لایه‌نی خوداوه‌ دوو‌چاری تاقی‌کردنه‌وه ده‌بی و گیرۆده‌ ده‌بی، جا

(۲) مسلم. زهد: ۷۴۳۶. ترمذی: تفسیر القرآن: ۳۴۴۰.

ئەگەر گیرۆدە بووی، راستی لەمن مەلئ و ناوی من مەهینە. ئیتر روژ بە روژ کۆپەکه کاری گەورەتری دەکرد، هەتا وای لیھات بەرەزای خودا کویری سکوما ی چاک دەکردەو و بەلەکی خوش دەکردەو و دەرمانی هەموو دەرەیکی تری دەکرد.

لەو سەرەدەمەدا وەزیری پاشا کوێردەبئی و ناوبانگی کۆپە فەقی دەبیستی و بەدیاری و دەسەنەییەکی زۆرەو دئی بۆلای و دەلئی: ئەمانە هەموویم بۆتۆ هیناو، بەمەرچئی چاوم چاک بکەیتەو ئەویش دەلئی: من کەس چاک ناکەمەو، هەر خودا نەخۆش چاک دەکاتەو، بەلام ئەوەندە هەیه، ئەگەر باوەر بەیئنی بەخودا منیش لەوداوا دەکەم و دەپاریمەو و خودایش چاکت دەکاتەو، ئەوسا وەزیر ئیمان دەهینئ و خودا چاکی دەکاتەو، ئەوجا وەك جاری جاران دەچیئەو بۆلای پاشا و لەلای دادەنیشئ، پاشا پئی دەلئی: کئی چاوتی چاک کردەو؟ دەلئی: خودا، دەلئی: بۆتۆ جگە لە من خودایەکی تەرت هەیه؟ وەزیر دەلئی: خودای من و خودای تۆ یەك کەسە کەناوی یەزدانی پاکە، تۆ کەی خودای تۆیش بەندەییەکی قەنگ هەلپچراوی وەکوو من! جا پاشا دەیگرئ و هەر سزاو ئەشکەنجەیی دەدا هەتا راستی لەکۆپەکە دەدا، جا کۆپە فەقیەکی دینن، پاشا پئی دەلئی: رۆلەکم! بوویت بە جادووگەرئکی و اچاک کە کویری سکوما چاک دەکەیتەو و بەلەك خوش دەکەیتەو و ئەمە دەکەیت و ئەو دەکەیت، بەراستی گەیشتووی بەپایەییەکی بەرز لەزانستی جادوو گەریدا، ئەویش دەلئی: من لەخۆمەو کەس چاک

عليك بالدعاء فالـدعاء لكل داننا هو الدواء !
لكل سقمنا هو الشفاء لكل سؤلنا هو الجـاء
وخذ من القرآن ما تشاء لما تشاء يصل الرجاـء
وأعلم إذا تأخر العطاء أختار غيره لك القضاء

ناکه مه‌وه، هەر خودا نه‌خۆش چاک ده‌کاته‌وه، ئه‌وه‌ی له‌ده‌ست من دێ
ئه‌وه‌نده‌یه نزا له‌خودا ده‌که‌م و لێی ده‌پاڕیمه‌وه. جا پادشا ئه‌ویش ده‌گرێ و
ده‌یخاته ژێر ئازارو ئه‌شکه‌نجه‌وه و چه‌رمه‌ سه‌ریی ده‌دا هه‌تا پاستی
له‌مامۆستا خواناسه‌که‌ی ده‌دا، ئه‌وجا سوڤیلکه‌ دینن، پێی ده‌لێن: واز له‌م
ئایینه‌ بێنه، ئه‌ویش قاییل نابێ، جا پادشا فه‌رمان ده‌دا به‌شه‌قه‌ مشار
له‌ته‌وقی سه‌ریه‌وه ده‌یکه‌ن به‌دوو له‌ته‌وه، که‌رته‌کانی یه‌کیکیان ده‌که‌وێ به‌م
دیوداو ئه‌ویتریان ده‌که‌وێ به‌ودیودا!

ئینجا هاو‌ده‌مه‌که‌ی پادشایشیان هێناو داوایان له‌ویش کرد کافر
ببیته‌وه، به‌لام قه‌بوولی نه‌کرد (که‌ بۆ لالوێچێ خوێن دینی بفروشی) جا
پادشا به‌ده‌ستی خۆی مشاری دانا له‌سه‌ر ته‌پلی سه‌ری و کردی به‌ دوو
پارچه‌وه و پارچه‌کانی ئه‌ویش که‌وتن به‌م دیوو ئه‌و دیودا!

ئه‌وجا کوپه‌ فه‌قییان هێناو پێیان گوت: واز له‌ دینی خۆت بێنه، ئه‌ویش
قه‌بوولی نه‌کرد. جا پادشا کوپه‌که‌ی دایه‌ ده‌ستی چه‌ند که‌سێ له‌ده‌ست و
پای خۆی و گوتی: بپۆن ببه‌ن بۆسه‌ر لووتکه‌ی ئه‌و کی‌وه، ئه‌گه‌ر
له‌ئایینه‌که‌ی خۆی په‌شیمان بو‌وه‌ ئه‌وا باشه، ئه‌گینا له‌ لووتکه‌ی
کی‌وه‌که‌وه‌بیخه‌نه‌ خواره‌وه، جا کاتێ ده‌یبه‌ن و سه‌ری ده‌خه‌نه‌ سه‌ر چیاکه
کوپه‌که‌ له‌خودا ده‌پاڕیته‌وه ده‌لێ: خودایه! خۆت چۆن به‌باشی ده‌زانی ئاوا
ئه‌مانه‌م له‌کوڵ بکه‌ره‌وه، ئێتر کی‌وه‌که‌ ده‌که‌وێته‌ له‌رزه‌ له‌رزو هه‌موویان له‌ماهی
زه‌رده‌که‌ هه‌لده‌دیڕێن و هه‌پروون هه‌پروون ده‌بن و ده‌مرن و کوپه‌ فه‌قی به‌پێ
ده‌گه‌ریته‌وه بۆلای پادشا، پادشا پێی ده‌لێ: ها دیمانه‌ت به‌خێرا! هاو‌پێکانه‌ت
کوان چییان به‌سه‌ره‌ات؟ ده‌لێ: خودا بۆخۆی چاری کرد و له‌کوڵمی خسته‌!

ئه‌مجار پادشا ده‌یداته‌ ده‌ست ده‌سته‌یه‌کی تر له‌یارانی خۆی و ده‌لێ: له‌
که‌شتیه‌که‌دا ببه‌ن هه‌تا ده‌یبه‌نه‌ ناو نیڕینه‌و ناوه‌ راستی ده‌ریا، له‌وێ ئه‌گه‌ر
کافر بو‌وه‌ ئه‌وا باشه‌ ده‌نا تووپی بده‌نه‌ ناو شه‌پۆلی ده‌ریاکه‌وه، له‌پێ کوپه‌که‌
ده‌لێ: خودایه! خۆت چۆنی به‌باش ده‌زانی ئاوا ئه‌م نامه‌ردانه‌م له‌کوڵ

بخەرەو، ئیتر کەشتییە کە هەل دەگەڕێتەو هەموویان لە ئاوە کەدا دەخنکێن، تەنیا کۆرە فەقێ پزگاری دەبێ و رەپ و راست و قیت قیت دیتەو بۆلای پادشا، پادشایش بە قینەو پێی دەلێ: ئەو هەواریکان کوان؟ دەلێ: خودا چاری کرد و لە کۆلمی خست، ئەو جا کۆرە کە بە پادشا دەلێ: ئەگەر دەتەوێ من بکوژیت ئەوا من چیت پێ دەلێم ئەو بکە، دەلێ: ئادەیی بلێ چی بکەم، دەلێ: لە دەشتیکا هەموو خەلکە گرد بکەرەو و من بەلقی داریکا هەلبواسە تیری لە تیردانە کە خۆم دەربینەو لە ناومالی کەوانە کەدا داینی و بلێ: بەناوی یەزدانی خودای ئەم کۆرە، ئینجا بیهاوێژە بۆم، کاتی ئەمەت کرد ئەوسا من دەکوژێ، جا پادشا کۆرە کە چی پیگوت کردی، ئینجا گوتی: بەناوی یەزدانی خودای ئەم کۆرە، ئینجا تیرە کە تێ گرت و تیرە کە دای لە لاجانگی و کۆرە کە دەستی خۆی نایە سەر شوینی تیرە کەو مردا.

ئیتەر جەماوەرو عەشاماتە کە کاتی ئەمەیان چاوی پیکەوت گوتیان: باوەرو ئیمانمان بە خودای ئەم کۆرە هیئا، باوەرو ئیمانمان بە خودای ئەم کۆرە هیئا، ئەو جا بە پادشایان گوت: ئەو هی کە تۆلێی دەترسای پووی داو و قەوماو، ئەو هەتا ئەو خەلکە هەموو موسوڵمان بوون! ئیتەر پادشا فەرمانی دا خەندەکیان هەلکەند، لە چوار دەریای کۆلانەکاندا خەندە قیچی زۆریان هەلکەند و ئاگریکی گەورەیان تیا کردنەو و فەرمانی دا: کە هەر کەسێ نەگەرایەو بۆ سەر دینی پادشا بیخەنە ناو ئەو ئاگرە سوورەو، جا وایانکرد: تا ژنێ هات مندا لێکی ساوای پێ بوو، لە قەراخ چالە ئاگرە کە ئیستیکی کرد و گەرایەو دواو نەویست بچێ ناوی، بەلام مندا لێکی هاتە زمان و پێی گوت: دایە! بچۆرە ناوی و ئارام بگرە لەبەر ئەم بارە داو ددان بەخۆتدا بگرە، چونکە تۆ لە سەر هەق و راستیت. (م/ت).

٤٢١٠- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) إِذَا صَلَّى الْعَصْرَ هَمَسَ - فَسُئِلَ عَنْ ذَلِكَ، فَقَالَ: «إِنَّ نَبِيًّا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ كَانَ أُعْجِبَ بِأَمَّتِهِ فَقَالَ مَنْ يَقُومُ لَهُؤَلَاءِ

فَأَوْحَى إِلَيْهِ أَنْ خَيْرُهُمْ بَيْنَ أَنْ أَلْتَقِمَ مِنْهُمْ وَبَيْنَ أَنْ أَسْلَطَ عَلَيْهِمْ عَذَابَهُمْ فَأَخْتَارَ
النَّفْثَةَ فَاسْلُطْ عَلَيْهِمُ الْمَوْتَ فَمَاتَ مِنْهُمْ فِي يَوْمٍ سَبْعُونَ أَلْفًا». رواه الترمذی^(۳).

دیسان فہرموی: ماوہیٰی حہزرت (درودی خودای لہسہرین) کہنوئیژی
عہصری دہکرد، پاشا لیوہکانی خوٰی دہجوولان وہکوو دووعا بخوینئی، کہ
بوئہمہ لییان پرسی، فہرموی: پیغہمبہری (لہ پیغہمبہرہ پیشینہکان)
دہنازی بہ گہلہکھی خوٰیہوہو دہیگوت: کئی خوٰی لہبہرئہمانہدا دہگری! جا
خودا سروس دہنیژی بوئی: کہ خوٰیان بکہ بہسہر پشک و خوٰیان خاتر خوٰ
بکہ لہبہینئی یہکئی لہم دووشتہدا: یا خوٰم تولہیان لی دہسیئم، یا دوژمنی
خوٰیان زال دہکہم بہسہریاندا، پیغہمبہر بہوہ پازی بوو کہخودا خوٰی
تولہیان لی بسینئی، خودا قریان تی دہخا، بہتاقہ روژی حہفتا ہزار کہسیان
لی دہمرئی! (ت-س/ح).

۶۹- سوورہ تی طارق

لم یرد فیہا شیء.

۷۰- سوورہ تی ناعلا

(مہکبیہ، ۲۹ نایہتہ)

سورة الأعلى (مکیہ، وہی تسع وعشرون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۲۱۱- عَنْ الْبَرَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَوَّلُ مَنْ قَدِمَ عَلَيْنَا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مُصَنَّبُ بْنُ عُمَيْرٍ وَابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ، فَجَعَلَا يَقْرَأَانِ الْقُرْآنَ ثُمَّ جَاءَ عُمَارٌ وَبِلَالٌ
وَسَعْدٌ ثُمَّ قَدِمَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِي عِشْرِينَ ثُمَّ جَاءَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَمَا رَأَيْتُ
أَهْلَ الْمَدِينَةِ فَرَحُوا بِشَيْءٍ فَرَحَهُمْ بِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، حَتَّى رَأَيْتُ الْوَلَدَ

^(۳) رواه الترمذی بسند حسن (شرحہ).

وَالصَّيَّانَ يَقُولُونَ: هَذَا رَسُولُ اللَّهِ (ملى الله عليه وسلم) قَدْ جَاءَ فَمَا جَاءَ حَتَّى قَرَأْتُ (سَبَّحَ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى) فِي سُورٍ مِنْ مِثْلِهَا. رواه البخاري^(۱).

بهراء (خودای ئی رازی بن) فهرمووی: یه کهم کهس له یارانێ پیغه مبههر (دروودی خودای لهسهرین) که له مه کهوه کۆچییان کرد بۆلای ئیمه، بۆ مه دینه موصعه بی کورپی عومه یرو ئیبنو ئوممو مه کتووم بوو، جا دهستیان کرد به خویندنی قورئان پیمان، ئینجا عه ممارو بیلال و سه عدیش هاتن، له پاشا عومه ری کورپی خه قتاب به خوی و بیست که سه وه هات، ئینجا، پیغه مبه ریش (دروودی خودای لهسهرین) هات، به چاوی خۆم نه مدیوه که خه لکی مه دینه به هیچ شتی وهک هاتنی هه زهت (دروودی خودای لهسهرین) شادمان ببن، ته نانهت که نیه زهک و مندالانیش به چاوی خۆم ده مدین ده یانگوت: ئوخه ی پیغه مبه ری خودا ته شریفی هیئا!.

جا هه ر که هه زهت (دروودی خودای لهسهرین) ته شریفی هیئا، ئیتر دهستم کرد به خویندنی قورئان هه تا له لای سووره تی {سَبَّحَ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى} و چهن سووره تیکی تری له م چه شنه یه مه له خه زمه تیدا له بهر کرد. (ب- غریقی په محه تی خودابن).

۷۱- سووره تی غاشیه

(مه که ییه، ۲۶ نایه ته)

سورة الغاشية (مکیه، وهي ست وعشرون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۲۱۲- → (ب/۲ ۲/ز ۲/ل ۱۲/ف/۴).^(۱)

گیڕانه وهی ئیره تیر میزی به سه نه دیکی سه حیح له جابیره وه ده یگیڕیته وه، له کۆتاییه که یدا ده فه رموی: ئینجا ئه م ئایه ته ی خوینده وه: {إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكَّرٌ، لَسْتُ عَلَيْهِمْ بِمُصِطَرٍّ} (۲۲-۲۱/۸۸).

^(۱) بخاري. تفسير: سورة الأعلى: ۴۹۱.

^(۱) تقدم في المجلد الثاني، تسلسل ۲/ رقم ۱۸۵/۴.

(غاشیبه) و (فجر) و (به‌لەد) لەگەڵ (شەمس)
 (لەیل) و (ضوحا) و (شەرح) (تین) دەدەن بە نەفس
 کە بە تەزکییە و بە کاری چاکە،
 کە لەت لە شەمس شەیتان پەهاکە !!
 داد لە دەس نەفسی پیسی نەمارەم
 گوێ و نیفلیجی زەهری نەمارەم !!
 وەک (عەلەق) نووری ناو دڵی مژگە
 لەبەر بێ (قەدر) یۆم بوو بە رهزگی

۷۲- سۆرەتی فەجر

(مەکەییە، ۳۰ نایەتە)

سورة الفجر (مکیه، وهي ثلاثون آیه)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۲۱۳- عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ (رضي الله عنه) أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) سُئِلَ عَنِ الشُّفْعِ وَالْوُتْرِ فَقَالَ «هِيَ الصَّلَاةُ بَعْضُهَا شَفْعٌ وَبَعْضُهَا وَتْرٌ». رواه الترمذي (بسند غريب)^(۱).

لە عیمراڤی کوپی حوصەینەو (خودای ئازادی بڤ) فەرمووی: عەرزی
 پیغەمبەر (درودی خودای لەسەربڤ) کرا: مەبەست لە (الشفع والوتر) چییە لەم
 شوینەدا؟ فەرمووی: مەبەست نوێژە، کە ژمارە ی پکاتەکانی هەندیکیان شەفە
 واتە: جووتەو ژمارە ی پکاتەکانی هەندیکێ تریان وەترە، واتە: تاکە. (ت-
 سەنەد غەریب).

^(۱) رواه الترمذي بسند غريب (شرحه).

۷۳- سورة البلد

لم یرد فیها شیء.

۷۴- سورة نسی شه مس

(مه که ییه، ۱۱ نایه‌ته)

سورة الشمس (مکیه، وهي أحد عشر آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۲۱۴- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَمْعَةَ (رضي الله عنه) أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) يَوْمَما يَخْطُبُ وَذَكَرَ النَّاقَةَ وَالَّذِي عَقَرَهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم): «(إِذِ انْبَعَثَ أَشْقَاهَا) انْبَعَثَ لَهَا رَجُلٌ غَارِمٌ عَزِيزٌ مَنِيْعٌ فِي رَهْطِهِ مِثْلُ أَبِي زَمْعَةَ». ثُمَّ سَمِعْتُهُ يَذْكُرُ النِّسَاءَ فَقَالَ «(إِلَّامَ يَغْمِدُ أَحَدُكُمْ فَيَجْلِدُ امْرَأَتَهُ جَلْدَ الْعَبْدِ وَلَعَلَّهُ أَنْ يُضَاجِعَهَا مِنْ آخِرِ يَوْمِهِ». قَالَ ثُمَّ وَعَظَهُمْ فِي ضَحِكِهِمْ مِنَ الضَّرْطَةِ فَقَالَ «(إِلَّامَ يَضْحَكُ أَحَدُكُمْ مِمَّا يَفْعَلُ)». رواه الشيخان والترمذي^(۱).

عه‌بدوللای کوپی زه‌مه‌ه (خودای نازای بن) فه‌رمووی: گویم لئ بوو پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) خوتبه‌ی ده‌خوینده‌وه، له‌وکاته‌دا باسی ووشتره‌که‌ی شه‌موودی کردو نیشانی ئه‌و پیاوه نه‌گبه‌ته‌ی باس کرد، که ووشتره‌که‌ی په‌یکردو له‌ته‌فسیری ئه‌م نایه‌ته‌دا که ده‌فه‌رمووی: {إِذِ انْبَعَثَ أَشْقَاهَا} فه‌رمووی: ئه‌م پیاوه چاره‌په‌شه‌به‌ده‌به‌خته‌ی که خودا له‌م نایه‌ته‌دا ناوی ناوه‌به‌دترین و خراپترین پیاوی ئه‌و هوژه له‌خودا یاخییه، پیاویکی به‌ده‌سه‌لاتی به‌هیز بوو، خاوه‌ن ده‌سه‌لات و که‌سو کارو خزمیکی زوری بوو که پشتیان ده‌گرت وه‌کوو ئه‌بو زه‌مه‌ه چوئن له‌ناو هوژی قوره‌یشا خاوه‌ن ده‌سته‌لات و که‌سو کاره، ئه‌ویش ئاوا بوو، به‌لام هه‌تا بلیی بن په‌زاو شه‌پرانی بوو، بو‌یه‌پو‌یشته‌گیان ووشتره‌که‌ی صالح پیغه‌مبه‌رو ووشتره‌که‌ی په‌ی کرد، وه‌حه‌زه‌ت باسی ژنانیشی فه‌رموو، فه‌رمووی: ئه‌وه چوئن کاریکه، پیاوی

(۱) بخاری. تفسیر: ۴۹۴۲.

واتان تیا هیه خود سهر ههّل دهکوتیته سهر ژنهکهی و وهک بهندهیهکی پیاو
دارکاری بکا ناوا نهو ژنه بهسته زمانه فهلاقه دهکا، دوور نییه کههر
لهکوتایی نهو روزهیدا دهست بکاته ملی و لهگهلیا دروست ببی! نهوجا
لهبارهی نهوهوه که بهترو تسی یهکتری پی دهکهنن، تهمی و ناموژگاری کردن و
فهرموی: نهمه چون حالیکه شتی که خوشتان دهیکهن نهگهر لهیهکیکی
ترتان رووبات، بو پیی پی دهکهنن، کاری واهمهکن (ش/ت). رهمهت
لهوکهسهی دهلی:

ژن گوئه بو دل، نهک توپس پی یه

تا ییزس بگرس زیاتر بهجن یه

پیاوس خراپیش رشکو نهسپن یه

کهس نهوه میترده؟ بهلکو وههون یه!

۷۵- سووره تی لهیل

(مهککویه، ۲۱ نایهته)

سورة الليل (مکیه، وهي إحدى وعشرون آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۲۱۵- عَنْ عَلِيٍّ (رضي الله عنه) قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) فِي بَقِيعِ الْغَرْقَدِ فِي
جَنَازَةٍ فَأَخَذَ شَيْئًا فَجَعَلَ يَنْكُتُ بِهِ الْأَرْضَ فَقَالَ «مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَقَدْ كُتِبَ مَقْعَدُهُ
مِنَ النَّارِ وَمَقْعَدُهُ مِنَ الْجَنَّةِ». قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا تَتَكَلَّمُ عَلَيَّ كِتَابِنَا وَتَدْعُ الْعَمَلَ قَالَ
«اغْمَلُوا فِكُلُّ مُيَسَّرٍ لِمَا خُلِقَ لَهُ، أَمَا مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ فَيُسَرُّ لِعَمَلِ أَهْلِ
السَّعَادَةِ، وَأَمَا مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الشَّقَاءِ فَيُسَرُّ لِعَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ». ثُمَّ قَرَأَ (فَأَمَّا مَنْ
أَعْطَى وَاتَّقَى * وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى) الْآيَةَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ. نَسَّالَ اللَّهُ التَّوْفِيقَ
لِلْيَسْرَى آمِينَ^(۱).

(۱) بخاری. جنانز. ۱۳۶۲، ۴۹۴۵، ۴۹۴۶، ۴۹۴۷، ۴۹۴۸، ۴۹۴۹، ۶۲۱۷، ۶۶۰۵، ۷۵۵۲. مسلم. قدر: ۶۶۷۳

عه‌لی (خودای ئا رازی بئ) فهرمووی: جارئ له‌خزمه‌تی هه‌زهدا (دروودی خودای له‌سهرین) بووین، له‌گۆرستانی به‌قیعولغه‌رقه‌د، ته‌رمیکمان به‌رئ ده‌کرد، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) دارده‌ستیکی به‌ده‌سته‌وه‌ بوو، خوش خوش ده‌یخشان له‌عه‌رده‌که، وه‌ک که‌سئ بیر له‌شتئ بکاته‌وه‌ فهرمووی: یه‌ک به‌ یه‌کتان له‌ نه‌زه‌لدا جیگه‌ی نووسراوه‌ هه‌م له‌به‌هه‌شتاو هه‌م له‌دۆزه‌خدا. یاران فهرموویان: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! که‌وايه‌ بۆ به‌و نووسراوه‌مان پشت نه‌به‌ستین و پشتی لی نه‌ده‌ینه‌وه‌و ئیتر واز له‌کارو کرده‌وه‌ی باش بئین، ئیمه‌ چی بکه‌ین و چی نه‌که‌ین جیگه‌مان له‌وه‌پیش دیاری کراوه‌. فهرمووی: ئیوه‌ له‌کاری چاکه‌ سارد مه‌بنه‌وه‌و کارو کرده‌وه‌ی خۆتان بکه‌ن قه‌ده‌ر سهریکی خوداییه‌، هۆشو نه‌قلئ ئیوه‌ ئیستا ده‌رکی حیکمه‌ت و دانایی ئه‌و نه‌ینییه‌ ناکات هه‌رکه‌سئ له‌نه‌زه‌لدا له‌عیلمی خودادا بۆ کوئ دروست کرابئ ریگه‌ی ئه‌و شوینه‌ ده‌گریو له‌سه‌ر ئه‌م بنیاته‌ به‌ختیار ریگه‌ی چاکه‌ ده‌گریو به‌دکار ریگه‌ی خراپه‌ ده‌گریو، به‌م پییه‌ کاری باش نیشانه‌ی به‌هه‌شته‌و کاری خراپ نیشانه‌ی دۆزه‌خه‌، ئینجا هه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) له‌ بۆ پشتیوانی ئه‌م مه‌سه‌له‌یه‌ ئه‌م ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه‌ که‌ ده‌فهرموئ: {فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى، وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى، فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى} (٧-٥/٩٢) واته‌: جا هه‌رکه‌سئ مالی خوی له‌ریگه‌ی خودادا بداو، زه‌کات و سه‌رفترو به‌شی به‌شدارانئ لی بداو، له‌خودا بترسئ و کو له‌گونه‌و تاوان بکاته‌وه‌، بئ په‌روا په‌لاماری سه‌رو مال و نامووسی خه‌لکی نه‌دا، وه‌ له‌هه‌مان کاتدا باوه‌ری وابئ که‌ چاکه‌ چاکه‌یه‌و خراپه‌ خراپه‌یه‌، ئه‌وه‌ ئیمه‌یش که‌ خودای به‌هه‌قی ئیوه‌ین ئه‌وه‌که‌سه‌ ده‌خه‌ینه‌ سه‌ر ریگه‌ی چاکه‌و ئاماده‌ی ده‌که‌ین بۆ گه‌یشتن به‌ پله‌ی باش که‌ شادبوونه‌ به‌ دیداری خودای مه‌زن و چوونه‌ ناو به‌هه‌شتی به‌رینه‌وه‌! (ش/ت).

۷۶- سوورەتی ضوحا

(مه‌که‌یه، ۱۱ نایه‌ته)

سورة الضحی (مکیه، وهي إحدى عشر آیه)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۲۱۶- عَنْ جُنْدُبَ بْنِ سُفْيَانَ (رضی الله عنه) قَالَ اشْتَكَى رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه وسلم) فَلَمْ يَقُمْ لَيْلَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، فَجَاءَتْ امْرَأَةٌ (هِيَ الْعَوْرَاءُ بِنْتُ حَرْبٍ أُخْتُ أَبِي سُفْيَانَ، زَوْجَةُ أَبِي لَهَبٍ) فَقَالَتْ يَا مُحَمَّدُ إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ شَيْطَانُكَ قَدْ تَرَكَكَ، لَمْ أَرَهُ قَرَبَكَ مُنْذُ لَيْلَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا. فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ (وَالضُّحَى) * وَاللَّيْلُ إِذَا سَجَى * مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى). رواه الشيخان (عليهما الرحمة والرضوان)^(۱).

جوندوبی کوپی سوفیان (خودای فی رازی بن) فهرمووی: حه‌زده‌ت (درویدی خودای لسه‌ری) توژی ناساخ بوو، دوو شه‌و یا سئ شه‌و هه‌لنه‌سا بو شه‌ونویژ، جا عه‌ورای ژنی شه‌بو له‌هه‌بی له‌عنه‌تی هاته‌گیانی حه‌زده‌ت و گوتی: شه‌ی موحه‌ممه‌د! ده‌نگت نییه، شه‌مه‌ دوو سئ شه‌وه‌ نابینم شه‌یتانه‌که‌ت سه‌رت لی‌ بدا، ئومید ده‌که‌م که‌وازی لی‌ هی‌نابیت. ئیتر خودا شه‌مه‌ی نارد: {وَالضُّحَى، وَاللَّيْلُ إِذَا سَجَى، مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى} (۱/۹۲-۳) سویند به‌کاتی چی‌شته‌نگاو که‌ جوانترین کاته، وه‌ سویند به‌شه‌و که‌ته‌واو ده‌زنگیته‌وه‌و به‌تارای په‌شی تاریکی خوی هه‌موو شت ده‌پوشئ و کاتی شه‌وه‌ دی‌ ماندوو به‌سیته‌وه‌و هه‌موو شت ئارام بگری، شه‌ی موحه‌ممه‌د! خودای تو که‌ تو‌ی په‌روه‌ده‌ کردوو هه‌میشه‌و هه‌تا هه‌تایه‌ وازت لی‌ نایه‌ئو و ده‌ست به‌ردارت نابئ، تو خوشه‌ویستی منی، قه‌ت لی‌ت زیزو دلگیر نابم چجای شه‌وه‌ی رقم لی‌ت بی (ش = بوخاری و موسلیم).

(۱) بخاری. تهجد: ۱۱۲۵، ۴۹۸۳، ۴۹۵۰، ۱۱۲۴ = تجرید/ ۱/ ۵۳۸، رقم: ۵۶۰ مسلم. جهاد. ۴۶۳۲، ۴۶۳۴.

۴۲۱۷- وَعَنْهُ قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) فِي غَارٍ، فَدَمِيتُ إِصْبَعَهُ، فَقَالَ: النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم):

هَلْ أَنْتَ إِلَّا إِصْبَعٌ دَمِيتُ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقِيتُ قَالَ: فَأَنْطَأُ عَلَيْهِ جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقَالَ الْمَشْرُكُونَ: قَدْ وَدَّعَ مُحَمَّدٌ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ (مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى). رواه الترمذي ومسلم^(۲).

دیسان له‌وه‌وه فهرمووی: له خزمه‌تی هه‌زه‌تدا بووم، له غه‌زایه‌کا بووین، له‌ناو نه‌شکه‌وتی‌کا په‌نجه‌یه‌کی هه‌زه‌ت (دروودی خودای لسه‌ربین) زامار بوو، فهرمووی: هَلْ أَنْتَ إِلَّا إِصْبَعٌ دَمِيتُ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقِيتُ واته:

نه‌ی په‌نجه‌ وایه‌ پایه‌وو شویتنت

له‌ یاس خودادا وا پڙا خویتنت!

جوندوب ده‌لئ: ماوه‌یی پاش نه‌وه‌ جو‌برائیل نه‌هات بو خزمه‌تی هه‌زه‌ت (دروودی خودای لسه‌ربین) جا هاویه‌شپه‌یدا که‌ره‌کان گو‌تیان: دیاره‌ خودا وازی له‌ موحه‌مه‌د هی‌ناوه‌! ئیت‌ر خودا نه‌م نایه‌ته‌ی نارده‌ خواره‌وه‌: {مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى} (ت/م).

۷۷- سووره‌تی ش‌ه‌رح

(مه‌که‌بیه، ۸ نایه‌ته)

سورة الشرح (مکیه، وهي ثمانی آیات)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۲۱۸- قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما) (أَلَمْ نُشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ) أَيِ لِلْإِسْلَامِ (فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا، إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا) قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَيْ مَعَ ذَلِكَ الْعُسْرِ يُسْرًا آخَرَ كَقَوْلِهِ (هَلْ تَرَبُّصُونَ بَنَاءً إِلَّا إِحْدَى الْحُسَيْنَيْنِ) وَلَنْ يَغْلِبَ عُسْرٌ يُسْرَيْنِ. رواه البخاري^(۱).

^(۱) بخاری. جهاد. ۲۸۰۲، ۶۱۴۶ - تجرید البخاری/ ۲ ل/ ۲۸۵ رقم: ۱۵۴. مسلم: جهاد: ۴۶۲۰. ترمذی:

له باره‌ی ئەم ئایەتەوه: {أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ} واتە: بەرھەمەت و میھربانی خۆمان دڵی تۆمان پووێناک کردەوه. ئیبنو عەبباس (پەزای خودای لەسەر بێ) فەرمووی: واتە: دڵ و سینگی تۆمان والا کردەوه، بۆ وەرگرتنی ئایینی پاکی ئیسلام، کە بەسینگێکی فراوانەوه بەدڵێکی گۆشادەوه قەبوولی بکە. لەبارە‌ی ئەم ئایەتە‌ی تریشەوه کە دەفەرموێ: {فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا، إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا} واتە: لە ئیش و ئازاری کافران دڵت سارد نەبێتەوه، دنیایا بە لەوه ئەگەر خودا لەبەر حیکمەتی دەروویی لەبەندە‌ی خۆی بگرێ، بە پەحمەتی خۆی لەچەن لای ترمەوه دەرووی لێ دەکاتەوه! ئیبنو عویەینە دەفەرموێ: واتە: هەموو تەنگانە‌یێ دوو خوشی لەگەڵە. وەک بەپێی ئەم ئایەتە دوو چاکە بۆ موسوڵمان ساخ دەبێتەوه کە دەفەرموێ: {هَلْ تَرَبُّصُونا إِلَّا إِحْدَى الْحُسَيْنِ} جا بۆیە پیغەمبەر (درووی خودای لەسەر بێ) فەرموویەتی: یەک تەنگانە قەت دەرەقەتی دوو فەرھانە نایێ (بوخاری هەزار پەحمەتی لەگۆڕی پیروزی خۆی و کەسو کاری بێ).

٧٨- سوورەتی تین

(مەککەییە ٨) ئایەتە

٤٢١٨م- ئەم فەرموودەیە لەتەفسیری سوورەتی قیامەدا رابورد،

ئاخرەمین حدیث^(١).

٧٩- سوورەتی عەلق (مەککەییە ٨) ئایەتە

سورة العلق (مکية، وهي تسعة عشر آية)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٢١٩م- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما) قَالَ: قَالَ أَبُو جَهْلٍ: لَئِنْ رَأَيْتُ مُحَمَّدًا يُصَلِّي

عِنْدَ الْكَعْبَةِ لَأَطَّأَنَّ عَلَى عُنُقِهِ. فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) فَقَالَ «لَوْ فَعَلَ لَأَخَذْتُهُ

^(١) ذكره البخاري تعليقا في كتاب التفسير، في سورة (آلم نشرح) بعد الرقم: ٤٩٥١.

^(٢) تقدم في تفسير سورة القيامة، آخر حديث. رقم: ٤١٩٧/٢.

الْمَلَائِكَةُ عَيَانًا». رواه الشيخان والترمذي ولفظ مسلم: قَالَ أَبُو جَهْلٍ هَلْ يُعْقَرُ مُحَمَّدٌ وَجْهَهُ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ؟ قَالَ فَقِيلَ نَعَمْ. فَقَالَ وَاللَّاتِ وَالْعُزَّى لَئِنْ رَأَيْتُهُ يَفْعَلُ ذَلِكَ لَأَطَأَنَّ عَلَى رَقَبَتِهِ أَوْ لَأَعْقِرَنَّ وَجْهَهُ فِي الثَّرَابِ - قَالَ - فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) وَهُوَ يُصَلِّي فَمَا فَجَّهَهُمْ مِنْهُ إِلَّا وَهُوَ يَنْكِصُ عَلَى عَقِبَيْهِ وَيَتَّقِي يَدَيْهِ فَقِيلَ لَهُ: مَا لَكَ؟ فَقَالَ: إِنَّ بَيْنِي وَبَيْنَهُ لَخُنْدَقًا مِنْ نَارٍ وَهَوْلًا وَأَجْنَحَةً. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) «لَوْ دَنَا مِنِّي لَأَخْطَفْتُهُ الْمَلَائِكَةُ غَضْرًا غَضْرًا». فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ (كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَ طَافٍ) أَنْ رَأَاهُ اسْتَعْنَى إِنَّ إِلَى رَبِّكَ الرَّجْعَى أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى عَبْدًا إِذَا صَلَّى أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَى أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى) (أَلَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ فَلْيُذْغْ نَادِيَهُ سَنَدُغٌ الزَّيْنِيَّةَ كَلَّا لَا تُطِعْهُ) ^(١).

ئيبينو عه‌بباس (په‌زای خودایان له‌سهر‌بین) فهرمووی ئه‌بو جه‌هل گوتی: ئه‌گهر موحه‌ممه‌د ببینم له‌لای که‌عبه‌دا نوێژ بکا پی ده‌نیم به‌رئسی ملیا له‌کاتی سه‌جده‌دا. که‌ئهم قسه‌یه‌ گه‌یشته‌وه به‌ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهر‌بین) فهرمووی: ئه‌گهر وابکات فریشته‌ی خودا به‌ ئاشکرا به‌بی پهرده‌ ده‌یگرن (ش/ت) گفته‌ی موسلیم ئاوايه: ئه‌بو جه‌هل گوتی: ئه‌دی موحه‌ممه‌د بووه به‌و پیاوه که‌به به‌رچاوی ئیوه‌وه بویرئ به‌ناوی نوێژکردنه‌وه لنگه‌و تلور بکه‌وئ، یا له‌په‌و پوو بکه‌وئ و به‌ناوی سه‌جده‌وه ته‌وێلئ له‌سهر خاک و خۆل دا‌بنئ؟ گوتیان: ئا، واده‌کا. گوتی: به‌لات و به‌ عوززا، ئه‌گهر ببینم شتی وا بکا به‌ پیوه له‌ناو کوپ‌نووش دا ده‌چمه‌ سه‌ر بوته‌قه‌ی ملی!! جا جارئ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهر‌بین) نوێژئ ده‌کرد له‌وکاته‌دا ئه‌بو جه‌هل چوو بوگیانی، هه‌تا ده‌سد‌ریژئ لی بکات له‌ناو نوێژه‌که‌دا، به‌لام خه‌لکه‌که‌ هه‌ر ئه‌وه‌نده‌یان زانی که‌ ئه‌بو جه‌هل پاشه‌و پاش کشایه‌وه‌و وه‌ک که‌سئ شتی شالای بو هی‌نابئ به‌هه‌ردوو ده‌ست پاسی خۆی ده‌کا. که‌ پییان گوت: ئه‌وه چیه‌ بو واده‌که‌یت؟ گوتی: خه‌نده‌کیکی پر له‌ناگرو شتکه‌لیکی زۆر سامناک و

^(١) بخاری. تفسیر: سورة‌ العلق: ٤٩٥٨ - تجرید البخاری/ ٤/ ٥١٦/ رقم: ١٧٨. مسلم. صفات

چهند بآئى، له غهيبهوه لهبهينى من و لهبهينى ئههوا پهيدا بوون!
پيغه مبهريش (دروودی خودای لهسرين) فهرمووی: ئهگهر ليم نزيك ببوايه تهوه بهر
لهوهی ئهوه دهرسدریژی لهمن بکا فريشته پهل پهليان دهکردو پارچه پارچه
دهيان فراند، ئيتير خودای گهوره ئهمه ی نارد هوارهوه: {كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ
أَن رَّآهُ اسْتَغْنَى} تا ئهوی كه دهفهرمووی: {كَلَّا لَا تُطَعِّفْهُ}.

٤٢٢- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) يُصَلِّيَ فَجَاءَ أَبُو جَهْلٍ فَقَالَ أَلَمْ
أُنْهَكَ عَنْ هَذَا أَلَمْ أَنْهَكَ عَنْ هَذَا؟ فَرَبَّرَهُ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ: إِنَّكَ
لَتَعْلَمُ مَا بَيْنَا نَادٍ أَكْثَرُ مِنِّي فَأَنْزَلَ اللَّهُ (فَلْيَذْغُ نَادِيَهُ سَنَذْغُ الزَّبَانِيَةَ) فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ قَوْلَ اللَّهِ
لَوْ دَعَا نَادِيَهُ لَأَخَذَتْهُ زَبَانِيَةُ اللَّهِ. رواه الترمذي وصححه (٢).

ديسان فهرمووی: جارێ چه زههت (دروودی خودای لهسرين) نوێژی دهکرد
لهوده مهدها ئهبو جههل هات گوتی: ئهوه چهن جارم پێ گوتی كه ئهمه مهكه!
چه زههتيش (دروودی خودای لهسرين) لێی تووڤه دهبن پيايدا ههڵ دهشاخی. ئهبو
جههليش دهلی: خۆت باش دهزانی كهس نيه لهم شارهدا كه ديوه خان و
يانهی وهكوو من پرپی له كۆمهڵ و یارو یاوهرو ئاوا خاوهن قوناخ بی، جا
خودا ئهم ئایه تهی نارد هوارهوه: {فَلْيَذْغُ نَادِيَهُ، سَنَذْغُ الزَّبَانِيَةَ} دهی با ئهوه
بانگی كۆمهڵ و هاوپیكانی خۆی بكاو گازی گوێ لهمشتهكانی خۆی بكا تا
یاریدهی بدهن و بن به كوتهکی دهستی، ئیمهیش بانگی چهند فريشتهیهکی
زهبر بهدهستی بو دهكهن خویان دهركاوان و بهر پرسپاری دۆزهخن، جا
ئهوسا خۆی دهبینیت هوه كهچهن حالی شپه، كه كهسێ شهڕ لهگهڵ خودادا
بكا شهپی خۆت پێن دهكا. ئیبنو عبباس (خوادیان ئازادی بن) فهرمووی: سا بهو
یهزدانی پاكه ئهگهر ئهوه نامهرده كۆمهلهی خۆی بانگ بكردایه فريشته زهبر
بهدهستهكانی خودا دهیان قوستهوهوه دهیانگرت و بهرهو دۆزهخ دهیان برد.
(ت/ص).

له هه‌بانییه‌ی بوم، له ده‌وروبه‌ری سالی ۱۹۵۹ دا حاجیه‌کی عه‌ره‌ب که زۆر مه‌ردو موسوڵمانیکی باش بوو، بازگانیکی گه‌وره‌ش بوو گێڕایه‌وه گوتی: کورێکم هه‌یه‌ موده‌پرسه‌ له‌ ئانه‌وی، نه‌مه‌ سێ ساله‌ نه‌چاوم پێی که‌وتوو و نه‌ ده‌مه‌وی چاوم پێی بکه‌وی، تا ئه‌و له‌سه‌ر ئه‌و فیکره‌ بێ، چونکه‌ ده‌لی: ئه‌بو جه‌هل خۆمانه‌یه‌ له‌سه‌لمانی فارسی باشتره‌ که‌ پیاویکی بیگانه‌یه‌. گوتی: به‌لام ده‌سگیرۆده‌یی بوو که‌که‌م ده‌که‌م هه‌تا کۆپه‌زاکانم بێ خزمه‌ت نه‌بن! به‌لێ جارێ وایوو، موسوڵمان له‌سه‌ر برای موسوڵمانی حاشای له‌که‌س و کاری خۆی ده‌کرد. خودا به‌ لوطفی خۆی له‌گه‌ڵ ئه‌م حاجیه‌ عه‌ره‌به‌دا هه‌شرمان بکا، له‌ژێر ئالای موحه‌مه‌ددا، له‌ خزمه‌ت سه‌لمانی خۆشه‌ویستا.

وه‌رگێڕ

۱۹۵۹/۵/۲ م.ک.ع

۸۰- سووره‌تی قه‌در

(مه‌که‌که‌یه، ۵ نایه‌ته)

سورة القدر (مکیه، وهي خمس آیات)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۲۱- عَنْ يُوسُفَ بْنِ سَعْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ قَامَ رَجُلٌ إِلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) بَعْدَ مَا بَايَعَ مُعَاوِيَةَ فَقَالَ سَوِّدَتْ وَجْهُهُ الْمُؤْمِنِينَ. أَوْ يَا مُسَوِّدَ وَجْهِهِ الْمُؤْمِنِينَ. فَقَالَ لَا تُؤْثِنِي رَحِمَكَ اللَّهُ فَإِنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَرَى بَنِي أُمَيَّةَ عَلَى مَنَابِرِهِ فَسَاءَةُ

* دياره‌ نه‌م زه‌لامه‌ به‌عنی بووه، وه‌به‌چاوی خۆمان دیمان که‌ هوکمی به‌عث چۆن بوو، به‌ئاشکرا عوربه‌یان کرد بوو به‌خوا، وه‌ک لاتو عوززاو هو به‌ل دمیانه‌رست، وه‌ به‌چاوی خۆمان دیمان که‌ چۆن حیزبی به‌عث به‌رشه‌فی قورئان که‌وتنو بوون به‌ په‌ندی زه‌مان، دنیام که‌ به‌عنی کوردیش، که‌ ئیستا ئالای دژه‌ ئیسلامیان هه‌لکه‌ردوو، به‌رشه‌فی قورئان و له‌عنه‌تی میژوو ده‌که‌ون و نه‌م گه‌ل کورده‌ش، خوا یاری، رۆژ به‌رۆژ، خوا زۆرترو باشتر ده‌رووی

وه‌رگێڕ - ۲۰۰۸/۲/۳

ره‌حه‌مه‌تی بۆ ده‌گاته‌وه‌.

ذَلِكَ فَتَنَّاكَ الْكَوْنُ) يَا مُحَمَّدُ يَعْنِي نَهْرًا فِي الْجَنَّةِ وَتَزَلَّتْ (إِلَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ) يَمْلِكُهَا بَعْدَكَ بَنُو أُمِّيَّةَ يَا مُحَمَّدُ. قَالَ الْقَاسِمُ لَعَدَدَتَاهَا فَإِذَا هِيَ أَلْفُ يَوْمٍ لَا يَزِيدُ يَوْمٌ وَلَا يَنْقُصُ. رواه الرمزي بسند غريب^(١).

یوسفی کوپی سه‌عد (خودای ئی رازی بن) فه‌رمووی: که‌ه‌سه‌نی کوپی‌عی‌لی په‌ی‌مانی‌دا به‌مو‌ع‌او‌یی‌یه، پی‌او‌ی‌ه‌ه‌لس‌ا‌ب‌وی‌پی‌ی‌گوت: تو‌پ‌و‌وی‌موسول‌مان‌انت‌پ‌ه‌ش‌کرد‌ا، یا‌پی‌ی‌گوت‌ئ‌ه‌ی‌پ‌و‌پ‌ه‌ش‌ک‌ه‌ره‌ی‌موسول‌مان‌ان‌ا‌ه‌سه‌ن‌یش (خودای ئی رازی بن) فه‌رمووی: پ‌ه‌حم‌ه‌تی‌خود‌ات‌ل‌ی‌ب‌ی‌س‌ه‌ر‌ک‌و‌ن‌ه‌م‌م‌ه‌که، چ‌ون‌که‌پ‌ی‌غ‌ه‌م‌ب‌ه‌ر (د‌ر‌و‌دی‌خود‌ای‌ل‌ه‌س‌ه‌ر‌بن) ل‌ه‌خ‌ه‌و‌نا‌ه‌و‌زی‌ب‌ه‌نی‌ئ‌وم‌ه‌ی‌یه‌د‌ه‌ب‌ی‌ن‌ی‌ل‌ه‌س‌ه‌ر‌م‌ی‌ن‌ب‌ه‌ر‌ه‌که‌ی‌ح‌ه‌ز‌ر‌ه‌ت‌خ‌و‌ی (د‌ر‌و‌دی‌خود‌ای‌ل‌ه‌س‌ه‌ر‌بن) که‌خ‌وت‌ب‌ه‌ی‌ل‌ه‌س‌ه‌ر‌د‌ه‌د‌ه‌ن‌و‌ح‌و‌کم‌د‌ه‌که‌ن، پ‌ی‌غ‌ه‌م‌ب‌ه‌ر‌یش (د‌ر‌و‌دی‌خود‌ای‌ل‌ه‌س‌ه‌ر‌بن) ئ‌ه‌م‌ه‌ی‌ز‌و‌ر‌پ‌ی‌نا‌خ‌و‌ش‌د‌ه‌ب‌ی، ج‌ا‌خود‌ا‌ئ‌ه‌م‌س‌و‌وره‌ت‌ه‌ی‌ب‌و‌د‌ه‌ن‌ی‌ر‌ی: {إِلَّا أُعْطِيَكَ الْكَوْنُ} ئ‌ی‌م‌ه‌که‌و‌ئ‌ه‌ر‌مان‌دا‌وه‌به‌ت‌و‌وات‌ه: ئ‌ه‌ی‌م‌و‌ح‌ه‌م‌م‌ه‌دا‌ئ‌ه‌و‌ج‌و‌گ‌ه‌و‌س‌ه‌ر‌چ‌ه‌ش‌م‌ه‌ی‌ه‌که‌نا‌وی‌که‌و‌ئ‌ه‌ر‌ه‌و‌وا‌له‌به‌ه‌ش‌تا‌دا‌وما‌نه‌به‌ت‌و، و‌ه‌ئ‌ه‌م‌ه‌یش‌ه‌ات‌ه‌خ‌و‌اره‌وه: {إِلَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ، وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ، لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ}: به‌پ‌را‌ستی‌ئ‌ی‌م‌ه‌قورئ‌ان‌مان‌ن‌ار‌ده‌خ‌و‌اره‌وه‌ل‌ه‌ش‌ه‌وی‌ل‌ه‌ی‌له‌ت‌ول‌ق‌ه‌د‌رد‌ا، که‌ش‌ه‌و‌ی‌کی‌ز‌و‌ر‌به‌پ‌ی‌زو‌گ‌ه‌وره‌و‌پ‌ی‌ر‌و‌زه‌ت‌و‌چ‌وز‌ان‌ی‌یت‌که‌ش‌ه‌وی‌ل‌ه‌ی‌له‌ت‌ول‌ق‌ه‌د‌ر‌چ‌ی‌یه، ش‌ه‌وی‌ل‌ه‌ی‌له‌ت‌ول‌ق‌ه‌د‌ر‌چ‌اک‌ت‌رو‌گ‌ه‌وره‌تر‌ه‌له‌ه‌زار‌مان‌گ‌. وات‌ه: ئ‌ه‌ی‌م‌و‌ح‌ه‌م‌م‌ه‌دا‌ل‌ه‌ی‌له‌ت‌ول‌ق‌ه‌د‌ر‌که‌خود‌ا‌دا‌و‌ی‌تی‌به‌ت‌و‌ل‌ه‌و‌ه‌زار‌مان‌گ‌ه‌باش‌تر‌ه‌که‌ه‌و‌زی‌ب‌ه‌نی‌ئ‌وم‌ه‌ی‌یه‌ح‌و‌ک‌می‌ت‌یا‌د‌ه‌که‌ن. ق‌اس‌م‌گوت‌ی: کات‌ی‌م‌ود‌ده‌ی‌د‌ه‌ول‌ه‌تی‌ئ‌ه‌م‌ه‌و‌ی‌یه‌کا‌ن‌مان‌ژ‌ما‌رد‌ه‌زار‌مان‌گی‌ت‌ه‌وا‌و‌ب‌و‌به‌ب‌ی‌ز‌یا‌د‌و‌که‌م. (ت-به‌سه‌نه‌دی‌کی‌غ‌ری‌ب).

(١) غریب عند الترمذی.

۸۱- سوورہ تی بینہ

(مہ دینہ ییہ، ہشت نایہ تہ)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تہم فہرموودہ یہ لہم باسہدا رؤیشٹ: (فضائل القرآن) باسی (ینبغی استماع القرآن بتدبر و خشوع) بہ لام لیٰرہدا ناوایہ: تہنہس (خودای ن رازی بن) فہرمووی: حہزرت (دروودی خودای لہسربن) بہ ثوبہ یی کوپی کہ عبی فہرموو: خودا فہرمانی پی کردووم کہ قورئانت لہلا بخوینم. ثوبہ یی فہرمووی: خودا بوخوی بہ ناو ہیٔان، ناوی منی ہیٔا بؤو؟ فہرمووی: بہ لی، فہرمووی: لہکەرہمی خودا بہ زیاد بی گہیشٹووم بہ پایہ کی وا کہ لہلای پەرہردگاری ہر دوو جیہان باسم بکری و ناوم ببرئ؟ فہرمووی: بہ لی، جا ثوبہ ییش لہ خوشیاندا کہ حہزرت بہ فہرمانی خودا دہرسی قورئانی لہلا دہخوینی تہشک بہ چاوہکانیا ہاتہ خواری! (ش).

۸۲- سوورہ تی زہلزہ لہ

(مہ دینہ ییہ، ہشت نایہ تہ)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

۴۲۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضی اللہ عنہ) قَالَ: قَرَأَ رَسُولُ اللّٰهِ (صلی اللہ علیہ وسلم) هَذِهِ الْآيَةَ: {يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا} قَالَ «أَتَذَرُونَ مَا أَخْبَارُهَا؟». قَالُوا: اللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ «فَإِنَّ أَخْبَارَهَا أَنْ تَشْهَدَ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ بِمَا عَمِلَ عَلَى ظَهْرِهَا أَنْ تَقُولَ: عَمِلَ كَذَا وَكَذَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا قَالَ فَهَذِهِ أَخْبَارُهَا». رواه الترمذي^(۱).

تہبو ہورہیرہ (خودای ن رازی بن) فہرمووی: پیغہمبہر (دروودی خودای لہسربن) {يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا} ی خویندہوہو فہرمووی: دہزانن کہ تہو ہہوالو دہنگوباسانہی کہ زہوی دہیانگیریتہوہ چییہو چی نییہ! عہرزیان کرد:

^(۱) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

خوداو پیغه‌مبهری خودا ده‌زائن فهرمووی: هه‌والی زهوی ئه‌مه‌یه: که‌شایه‌تی ده‌دا له‌سه‌ر هه‌موو به‌نده‌یی (چ پیاو چ ژن) به‌وه‌ی که له‌دنیا‌دا کردوویه‌تی له سه‌رپشتی زهوی، ده‌لی: فیساره‌که‌س له فیساره روژدا له فیساره شویندا فیساره کرده‌وه‌ی کردووه (ت-س/ص).

٤٢٢٣- → (ب/٢ ٣/ز ١٦/ل ٦/ف) سُلَّ عَنْ الْحَمِيرِ فِيهَا زَكَاةٌ... الخ^(١).

٨٣- سورة العاديات والقارعة

لم يرد شيء في أصولنا.

٨٤- سووره‌تی ته‌کائور

(مه‌که‌ییه، هه‌شت نایه‌ته)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٢٢٤- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشَّخِيرِ (رضي الله عنه) أَنَّهُ انْتَهَى إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) وَهُوَ يقرأ {أَلْهَاكُمْ التَّكَاثُرُ} قَالَ «يَقُولُ ابْنُ آدَمَ مَالِي مَالِي وَهَلْ لَكَ مِنْ مَالِكَ إِلَّا مَا تُصَدِّقُ فَأَمْضَيْتَ أَوْ أَكَلْتَ فَأَفْنَيْتَ أَوْ لَبَسْتَ فَأَبْلَيْتَ». رواه الترمذي هنا ومسلم في الزهد^(٢).

له‌عه‌بدو‌ل‌لای کو‌پی شه‌خیره‌وه (خودای ئی‌رازی بن) ده‌گی‌ری‌ته‌وه ده‌فه‌رمو‌ی: چوومه‌خزمه‌تی هه‌ززه‌ت (درو‌دی خودای له‌سهرین) خه‌ریک بوو سووره‌تی {أَلْهَاكُمْ التَّكَاثُرُ} ده‌خویند. فه‌رمو‌ی: ئاده‌میزاد هه‌ر هه‌لپه‌و هاواریه‌تی بو‌مال‌و ده‌لی: ماله‌که‌م واو ماله‌که‌م و! ئایا پیم‌نالیی ئه‌م ماله‌ی تو‌کامه‌ی هی تو‌یه، جگه‌له‌وه‌ی که ده‌یکه‌ی به‌خیرو‌چاکه‌و له‌پیش‌خۆته‌وه ده‌ینی‌ری بو‌ئه‌و جیهان، یا ده‌یخۆی و له‌ناوی ده‌به‌ی له‌پیش‌مردنتا، یا له‌به‌ریده‌که‌یت تا کو‌ن ده‌بی‌و ده‌دری. (ت/م).

^(٢) تقدم في المجلد الثاني. تسلسل ٦/ رقم: ١٢٠٤/٦ بخاري. تفسير: ٤٩٦٣.

^(١) مسلم. زهد: ٧٣٤٦، ٧٣٤٩، ترمذي: زهد: ٢٢٤٢، ٢٢٥٤، نسائي: إحباس: ٣٦١٥.

٤٢٥- عَنْ عَلِيٍّ (رضي الله عنه) قَالَ مَا زِلْنَا نَشْكُ فِي عَذَابِ الْقَبْرِ حَتَّى نَزَلَتْ (أَلْهَاكُمْ التَّكَاثُرُ) ^(١).

عەلى (خوداى ئازادى بىن) فەرمووى: لەبارەى سزاو عەزەبى ناو گۆڤرەو كە
مردوو لەناو گۆڤدا ئازار دەدرى يانا، هەرشك و گومانمان هەبوو، هەتا
سوورەتى {أَلْهَآكُمُ التَّكَاثُرُ} هاتە خوارەو ئيتەر گومانمان نەما كە سزای گۆڤ
هەيەو راستە. (ت- سەنەد غەرىب).

٤٢٦- عَنْ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ «رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ» قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ (ثُمَّ نَسْأَلُنَ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ) قَالَ الزُّبَيْرُ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَيُّ النَّعِيمِ نَسْأَلُ عَنْهُ وَإِنَّمَا هُمَا الْأَسْوَدَانِ الثَّمَرُ وَالْمَاءُ. قَالَ «أَمَّا إِنَّهُ سَيَكُونُ»^(٣).

زوبهیری کوپی عوام (خودای ناززی بن) فرمووی: کاتی {ئَمْ لَکْسَالُنْ یَوْمَئِذٍ
عَنِ النَّعِیمِ}: له پاشان سویند دهخۆم لهپوژی دوايي دا پرسیارتان لی دهکری
لهو بههرهو نازو نیعمهتانه که پیتان دراوه. هاته خوارموه گوتم: نهی
پیغه مبهری خودا! کام نازو نیعمهتومان لی دهپرسنموه! خو ئیمه خوراکمان
تهنیا هه خورماو ئاوه! فرمووی: ئه دی ئهوه دهبی هه ربی! (ت-س/ح).

٤٢٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) «إِنَّ أَوَّلَ مَا يُسْأَلُ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُعْنَى الْعَبْدَ مِنَ الْعَبِيدِ أَنْ يُقَالَ لَهُ أَلَمْ نُصَحِّحْ لَكَ جِسْمَكَ وَنُرْوِّدَكَ مِنْ الْمَاءِ الْبَارِدِ». رَوَى الثَّلاثَةُ الرَّمَذِيُّ^(٤).

نه‌بو هورده‌یره (خودای ئا رازی بهن) فهرمووی: پیغه‌مبهر (سرودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: له رۆژی قیامه‌تدا یه‌که‌م نیعمه‌ت که پرسپاری له‌بهنده لێ ده‌کری ئه‌وه‌یه پیتی ده‌گوتری: ئایا له‌شی ساخ و ته‌ندروستی باشمان نه‌دابوو پیت و له‌ ئاوی سارد تیرومان نه‌کردیت؟ (ت- به‌سه‌نه‌دیکی غه‌ریب).

(۲) رواہ الترمذی بسند غریب (شرحہ).

(۲) رواہ الترمذی بسند حسن (شرحہ).

(۴) رواہ الترمذی بسند غریب (شرحہ).

۸۵- سووره‌ی هه‌هه‌و سووره‌ی هه‌هه‌هه‌و سووره‌ی فیل و سووره‌ی قوره‌یش و سووره‌ی ماعوون،

لم یرد فیهن شیء فی اصولنا.

۸۶- سووره‌ی کهوثر

(مه‌که‌یه، ۲ نایه‌ه)

سورة الكوثر (مکیه، وهي ثلاث آیات)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۲۲۸- عَنْ أَنَسٍ (رضی الله عنه) أَنَّ النَّبِيَّ (صلی الله علیه وسلم) قَالَ: لَمَّا عُرِجَ بِالنَّبِيِّ (صلی الله علیه وسلم) إِلَى السَّمَاءِ قَالَ «أَنْتَ عَلَى نَهْرٍ حَافَتَاهُ قَبَابُ اللَّوْزِ مُجَوَّفَا فَقُلْتُ مَا هَذَا يَا جِبْرِيلُ؟ قَالَ: هَذَا الْكُوثَرُ». رواه البخاري والترمذي^(۱).

ئه‌هه‌س (خودای نازکی بن) فهرمووی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: کاتنی چووم بو میعراج بو ناسمان، چوومه سهر روباری هه‌ردوو قه‌راخه‌که‌ی گومه‌زی مرواری هه‌لۆل بو، جا گوتم: نه‌ی جوهرائیل! نه‌مه‌ چییه؟ فهرمووی: نه‌مه‌ هه‌وزی کهوثره (ب/ت).

۴۲۲۹- وَسُئِلَتْ عَائِشَةُ (رضی الله عنها) عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى (إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكُوثَرَ) قَالَتْ نَهْرٌ أُعْطِيَ نَبِيِّكُمْ (صلی الله علیه وسلم) شَاطِئَاهُ عَلَيْهِ ذُرٌّ مُجَوَّفٌ آيَتُهُ كَعَدَدِ النُّجُومِ. رواه البخاري^(۲).

له‌باره‌ی فهرمايشتی خودای گه‌وره‌ه: {إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكُوثَرَ} له‌ عایشه‌یان پرسى کهوثر چییه؟ فهرمووی: کهوثر چۆمینکه‌ دراوه‌ به‌ پیغه‌مبه‌ری ئیوه‌ (دروودی خودای له‌سهرین) هه‌ردوو که‌ناره‌که‌ی مرواری هه‌لۆله‌ وه‌ک ژماره‌ی ئه‌ستیره‌ی ناسمان ئاوا زۆرو بی شومار حَاجَه‌ت و جامی خواردنه‌وه‌ی له‌سه‌ره‌! (ب) له‌شه‌رحه‌که‌دا ده‌فهرمووی: ئیمامی موسلیم له‌ئه‌نه‌سه‌وه‌

(۱) بخاري. سورة الكوثر، ۴۹۶۴.

(۲) بخاري. سورة الكوثر، ۴۹۶۵.

ده‌گیریتته‌وه: ده‌فهرمووی: جارئ له‌خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا بووین (درودی خودای له‌سهرین) چه‌زهره‌ت وه‌کوو خه‌و بیباته‌وه ئاوا حاله‌تی سرووش گرتی، کاتی سه‌ری هه‌لپری زهرده‌خه‌نه‌یه‌کی کرد، عه‌رزمان کرد: قوربان! خیره‌وا پیده‌که‌نی؟ فهرمووی: سووره‌تیکم بو‌هات ئینجا ئه‌مه‌ی خوینده‌وه: {بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ، فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَالْحَرَّ، إِنَّ شَانِكَ هُوَ الْأَبْتَرُ} له‌پاشا فهرمووشی: ئایا ده‌زانن که‌و‌ت‌هر چیه‌؟ گوتمان: خوداو پیغه‌مبه‌ری خودا خو‌یان باش‌تر ده‌زانن، فهرمووی: ئه‌وه چۆمیکه له‌به‌هه‌شتا خودا ده‌یدا به‌من، خیره‌و بی‌ریکی زۆر زۆری له‌سه‌ره.

٤٢٣٠- عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «بَيْنَا أَنَا أُسِيرُ فِي الْجَنَّةِ إِذْ عَرَضَ لِي نَهْرٌ حَافَّتَاهُ قَبَابُ اللَّوْلُو. قُلْتُ لِلْمَلِكِ مَا هَذَا؟ قَالَ: هَذَا الْكَوْثَرُ الَّذِي أَعْطَاكَهُ اللَّهُ قَالَ ثُمَّ ضَرَبَ يَدِهِ إِلَى طِينَةٍ فَاسْتَخْرَجَ مِنْهَا مِسْكَ ثُمَّ رَفَعَتْ لِي سِدْرَةٌ الْمُتَنَهَّى فَرَأَيْتُ عِنْدَهَا نُورًا عَظِيمًا». رواه الترمذي وأبو داود^(٣).

ئه‌نه‌س (خودای ئا‌رازی بن) فهرمووی: پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: کاتی له‌به‌هه‌شتا ده‌سووپامه‌وه، له‌پ‌ر‌پ‌و‌باریکم لی ده‌رکه‌وت ئه‌م به‌رو به‌رکه‌ی گومه‌زی مرواری بوو، به‌فریشته‌که‌م گوت ئه‌مه‌ چیه‌؟ فهرمووی: ئه‌مه ئه‌و کانی و سه‌رچاوه‌ی که‌و‌ت‌هریه‌ که‌ خودا داویتی به‌تۆ، ئینجا فریشته‌که ده‌ستی برد بۆ قورپولیت‌ه‌ی بنه‌که‌ی، له‌باتی قورپ‌میسکی ده‌ره‌ینا! ئینجا ده‌رختی سیدره‌تولمونت‌ه‌ام نیشان درا، له‌ایدا نوورو رووناکییه‌کی فره‌مه‌زن و که‌وره‌م به‌چاوی خۆم دی! (ت-س/ص-د).

٤٢٣١- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنهما) عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: «الْكَوْثَرُ نَهْرٌ فِي الْجَنَّةِ حَافَّتَاهُ مِنْ ذَهَبٍ وَمَجْرَاهُ عَلَى الدَّرِّ وَالْيَاقُوتِ تُرْبَتُهُ أَطْيَبُ مِنَ الْمِسْكِ وَمَاؤُهُ أَخْلَى مِنَ الْعَسَلِ وَأَبْيَضُ مِنَ الثَّلْجِ». رواه الترمذي بسند صحيح^(٤).

(٣) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

(٤) حديث صحيح عند الترمذي.

ئیبینو عومەر (خودایان ئی رازی بئ) فەرمووی: حەزەرەت (دروودی خودای لەسەربین) دەفەرمووی: کەوتەر جوگەیکە لە بەهەشتدا، قەراخەکەیی لەهەر دوولاو لە زێرە، وەناو جوگەکەو تەختی بنەکەیی لەدور و یاقووتەو بۆنی زەوییهکەیی لە بۆنی میسک خوشترەو ئاوەکەیی لەهەنگوین شیرینترەو لەبەفر سپیترە (ت-س/ص).

۸۷- سوره الكافرون

لم یرد فیها شیء.

۸۸- سوورەتی نەصر

(مەدینەییە، ۲ نایەتە)

سورة النصر (مدنية، وهي ثلاث آیات)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۲۳۲- → (ب/۱ ز/۸۳ ل/۲۷۲ ف/۴)^(۱).

لێرەدا ئەم زیادەییە هەیە: يتأول القرآن. زیادەکە واتە: عانیشتە (خودای ئی رازی بئ) دەیفەرموو: واتە: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) کە لەناو روکوع و سوجدەدا بە زۆری دەیفەرموو: (سبحانک اللھم ربنا وبحمدک اللھم اغفر لی) مەبەستی ئەوەبوو عەمەل و پەفتاری بەمەعنای ئەم ئایەتە ی قورئان دەکرد کە دەفەرمووی: {فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا} (۳/۱۱۰) واتە: کاتێ بەچاوی خۆت دیت کەوا ئایینی ئیسلام سەرکەوت و نیشانە ی گەورەیی ئەوە هاتەدی کە گرتنی شاری مەککە یەو ئەو خەڵکە پۆل پۆل و کۆمەڵ کۆمەڵ دینە سەر دینی ئیسلام، کە تاقە دینی خودایە لەم چەرخە ی تۆ بەدواوە، کاتێ ئەمە بوو تۆش نوێژتۆ خودای خۆت بکەو تەسبیح و حەمدو ئیستیغفاری تیا بکە چونکە بەراستی خودا بەزۆری تەوبەو پەشیمانی گیرا دەکا (ش).

(۱) تقدم برقم: ۵۲۰/۴، مجلد اول، تسلسل/۸۲.

۴۲۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضی الله عنهما) قَالَ كَانَ عُمَرُ يُدْخِلُنِي مَعَ أَشْيَاخِ بَذَرٍ، فَكَأَنَّ بَعْضَهُمْ وَجَدَ فِي نَفْسِهِ لَقَالَ لِمَ لُذْخِلُ هَذَا مَعَنَا وَلَنَا أَبْنَاءُ مِثْلُهُ فَقَالَ عُمَرُ إِنَّهُ مِنْ حَيْثُ عَلِمْتُمْ. فَذَعَا ذَاتَ يَوْمٍ - فَأَذْخَلَهُ مَعَهُمْ - فَمَا رَأَيْتُ اللَّهَ دَعَانِي يَوْمَئِذٍ إِلَّا لِيُرِيَهُمْ. قَالَ مَا تَقُولُونَ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى (إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ) فَقَالَ بَعْضُهُمْ أَمَرَنَا نَحْمَدُ اللَّهَ وَنَسْتَغْفِرُهُ، إِذَا نَصَرْنَا وَفُتِحَ عَلَيْنَا. وَسَكَتَ بَعْضُهُمْ فَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا فَقَالَ لِي أَكْذَاكَ تَقُولُ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ؟ فَقُلْتُ لَا. قَالَ فَمَا تَقُولُ قُلْتُ هُوَ أَجَلُ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه وسلم) أَغْلَمَهُ لَهُ، قَالَ (إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ) وَذَلِكَ عَلَامَةُ أَجْلِكَ (فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا). فَقَالَ عُمَرُ مَا أَغْلَمُ مِنْهَا إِلَّا مَا تَقُولُ. رواه البخاري وأحمد وزاد (على ما هو في شرح التاج) فكيف تلو منوني على حب ماترون^(۱).

ئیبینو عه‌بباس (پرمزای خودای له‌سەر بێ) فه‌رمووی: ئیمامی عومەر منی له‌ناو پیرانی به‌دردا داده‌نا، وا دیار بوو هه‌ندیکیان له‌ده‌وه له‌مه زیز بوون، وه‌ك بلین: ئی‌مه‌ کو‌رمان له‌ سی‌ره‌ی ئه‌ودایه‌، كه‌وایه‌ بو‌چی دیت‌ه‌ ناو كو‌پی ئی‌مه‌وه‌؟ عوم‌ه‌ریش ده‌ییبیستیته‌وه‌ ده‌فه‌رموی: پاسته‌ وه‌كوو ئی‌وه‌ ده‌لین به‌سال مناله‌و له‌ سی‌ره‌ی منالی ئی‌وه‌دایه‌ وه‌لی وه‌ك خوتان ده‌زانن زمانیکی زۆر گو‌یواو دلکی زۆر رووناكو ووریای هه‌یه‌. جا روژی عوم‌ه‌ر بانگی كردم و له‌ناو كو‌پی ئه‌واندا داینام، خۆم زانیم كه‌ئهو روژه‌ بو‌ ئه‌وه‌ بانگی كردووم تا پایه‌و لی‌هاتوویی منیان نیشان بدا. بو‌یه‌ فه‌رمووی پی‌یان: له‌باره‌ی مه‌عناو مه‌به‌ستی ئه‌م ئایه‌ته‌وه‌ ئی‌وه‌ ده‌لین چی كه‌ ده‌فه‌رموی: {إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ} جا هه‌ندیکیان گو‌تیان: مانای وایه‌ فه‌رمانمان پێ كراوه‌ هه‌ركاتێ خودا یارمه‌تی داین و له‌سایه‌ی خۆیه‌وه‌ سه‌ری خستین و لا‌تمان گرت: سوپاس و ستایشی بکه‌ین و داوای لی‌خو‌شبوونی لی بکه‌ین، بازیکیشیان بێ ده‌نگ بوون و هیچ قسه‌یان نه‌کرد، ئه‌وجا عوم‌ه‌ر به‌منی فه‌رموو: ئیبینو عه‌بباس! تو ده‌لیی چی، ئایا تو‌یش هه‌روا ده‌لیی؟ منیش گو‌تم: نه‌خه‌یر،

(۱) بخاری. تفسیر: سورة النصر: ۴۹۷.

فهرمووی: ئەی تو دەلێی چی؟ گوتم: من دەلیم ئەم سوورەتە باسی هاتنی ئاکامی حەزەت دەکا و نیشانە‌ی نزیکبوونە‌وه‌ی مەرگیتێ و خودا لەسەر ئەم شیوە‌یه‌ ئاگاداری کردۆتە‌وه‌ و فهرموویە‌تی: {إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ}: کاتێ دینی خودا سەرکەوت و نیشانە‌ی هەرەگە‌وره‌ی ئە‌وه‌ هاتە‌دی که‌ گرتنی شاری مە‌ککە‌ی پیروژه‌، ئیتر بزانه‌ ئە‌ی موحە‌ممە‌د! که‌ ئە‌وه‌ نیشانە‌ی هاتنی ئاکامی تو‌یه‌، چونکه‌ تو‌یش وه‌کوو پیغه‌مبەرە‌کانی پیش خۆت که‌ ئەرکی سەرشانی خۆت به‌ جیهێناو په‌یامی خۆت به‌ ئە‌نجام گه‌یاند ئیتر دە‌بن پیا‌له‌ی مەرگ بچێ‌ژی، که‌واته‌ لەم ناخرو ئۆخری تە‌مه‌نی پیروژه‌تا: {فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَأَسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا} (۳/۱۱۰) تا دە‌توانی سوپاس و ستایشی خودای خۆت بکه‌ و داوای لێ‌ خو‌شبوونی لێ‌ بکه‌، هە‌م بۆ خۆت هە‌م بۆ موسو‌لمانان، دلنیا‌ش به‌ که‌ خودا له‌گه‌ڵ به‌نده‌ی گه‌راوه‌ی خۆی، که‌ په‌شیمان بێ‌ له‌ تاوانی خۆی زۆر به‌‌لوتف و که‌ره‌مه‌و تە‌وبه‌و په‌شیمانی لێ‌ گیرا ده‌کا! عومە‌ریش (خودای ئازای بێ‌) فهرمووی: منیش لە‌م قسانە‌ی که‌ ئێ‌وه‌ کردتان به‌‌س ئە‌م مه‌عنایه‌ی تو‌م به‌‌دڵه‌ ئە‌ی ئیبنو عبباس (ب/ت/ئه‌ - ئیمامی بوخاری، ئیمامی تیرمیزی، ئیمامی ئە‌حمە‌د. خودا له‌مه‌موویان رازی بێ‌ و ئیمه‌ی گونا‌ه‌باریش له‌ خاکوپای ئە‌م مه‌ردانه‌دا په‌نا بدە‌).

۸۹- سوورەتی مە‌سە‌د

(مە‌ککە‌ییه‌، ۵ نایه‌تە‌)

سورة المسد (مکیه، وهي خمس آيات)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۲۳- قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهم): لَمَّا نَزَلَتْ (وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ)

وَرَهْطُكَ مِنْهُمْ الْمَخْلَصِينَ^(۱).

(۱) بخاري. وصايا: ۲۷۵۲، ۴۷۷۱، مسلم: إيمان: ۵۰۲.

له سووره‌تی شوعه‌رادا رابورد، فهرمووده‌ی سێیه‌م، لی‌ره‌دا به‌م شی‌وه‌یه‌یه‌: ئیبنو عه‌بباس (خودایان لای‌زی‌بن) فهرمووی: کاتێ: {وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ} هاته‌ خواره‌وه‌، که‌ ئه‌وکاته‌ به‌م قیرائه‌ته‌یش ده‌خوێندرایه‌وه‌: وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ. وَرَهْطُكَ مِنْهُمْ الْمَخْلَصِينَ: چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) پۆیشت له‌سهر ته‌پۆلکه‌ی سه‌فا راوه‌ستاو به‌ده‌نگی به‌رز فهرمووی: هه‌ی هاوار! هه‌ی هاوار! فریاکه‌ون خه‌لکه‌که‌ش دابارین به‌سه‌ریاو له‌ده‌وری کۆبوونه‌وه‌و گوتیان: ئه‌وه‌ چیه‌؟ چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: ئه‌ری پێم بلێن ئه‌گهر ئیستا پێتان بلێم که‌وا له‌شکری دوزمن له‌داوینی ئه‌م گرده‌وه‌ له‌کلکه‌ی ئه‌م شاخه‌وه‌ په‌یدا ده‌بێ و ده‌دا به‌سه‌رتاندا ئایا باوه‌رم پێ ده‌که‌ن یانا؟ گوتیان: به‌لێ باوه‌رت پێ ده‌که‌ین چونکه‌ تا ئیستا درۆمان له‌تۆ نه‌دیوه‌! فهرمووی: ده‌سا چاوتان بکه‌نه‌وه‌و خاس و خراپی خۆتان بزانی من خودا کردوومی به‌ ترسی‌نه‌ر بۆ ئیوه‌، تا ئاگادارتان بکه‌مه‌وه‌ ئه‌گهر له‌فه‌رمانی من ده‌ربچن و به‌گوێی من نه‌که‌ن ئه‌وا به‌زوویی له‌گه‌ڵ تۆله‌یه‌کی سه‌خت و سزایه‌کی زۆر توندا پوو به‌پوو ده‌بنه‌وه‌، ئیتر که‌یفی خۆتان! ئه‌بو له‌هه‌بیش که‌پووی له‌به‌ر سووری ده‌تگوت سکلێ سووره‌، وه‌خۆشی هه‌روا بوو چونکه‌ پووی له‌ئه‌نجاما بوو به‌ پشکوێ سووری ناو دۆزه‌خ ئه‌و نامه‌رده‌ گوتی: تَبَّأْ لَكَ مَا جَمَعْنَا إِلَّا لِهَذَا: هه‌ی له‌ناوچیت ئا بۆ ئه‌م قسه‌یه‌ ئیمه‌ت کۆکردۆته‌وه‌، گوتمان ده‌بێ چی بێ!

دوای ئه‌وه‌ پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) ته‌ش‌ریفی هه‌لسا و پۆیشت ئه‌وجا سووره‌تی {تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ} له‌ زه‌م و خوسپی ئه‌و سه‌گه‌ پی‌سه‌دا هاته‌ خواره‌وه‌ (ش/ت).

٤٢٣٥- ورأى العباس (رضي الله عنه) في النوم أبا لهب بعد موته في أسوأ حال، فَقَالَ لَهُ: مَاذَا لَقِيتَ؟ قَالَ: لَمْ أَلَقْ بَعْدُكُمْ خَيْرًا غَيْرَ الَّذِي سَقِيتَ فِي هَذِهِ وَاشَارَ إِلَى الثَّقَرَةِ الَّتِي تَحْتَ إِبْهَامِهِ بِإِعْتِاقِ ثُوبَةٍ (الَّتِي أَرْضَعَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رواه البخاري في الرضاع والنكاح^(٢).

(٢) بخاري. نكاح: ٥١٠١، ٥١٠٦، ٥١٠٧، ٥١٢٣، ٥٣٧٢.

جاری عه‌بباسی مامه‌ی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودا له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌رو
په‌زای خوداش له‌و بی) نه‌بو له‌هه‌بی برای: له‌پاش مردنی، له‌خه‌وندا، له‌بارو
دو‌خیکی زور خراپدا ده‌بینی، پیی ده‌لی: حالت چو‌ن بوو؟ ده‌لی: نه‌وه‌تی
له‌نیوه دابراوم ئیتر تووشی خیرو خوشی نه‌بووم، ئینجا ئیشاره‌ت ده‌کا بو
نه‌و چاله‌ بچکوله‌ی که‌وا له‌ نیوانی په‌نجه‌که‌له‌و په‌نجه‌ی دوشاو مره‌داو ده‌لی:
وه‌لی ته‌نیا پر نه‌م چالاییه‌ له‌ ناو دوزه‌خدا ئاویان داوه‌ پی‌م و به‌و تنوکه‌ ئاوه
لیوم ته‌پرکردوه، نه‌ویش به‌هوی نه‌وه‌وه که‌له‌جیهاندا شووبه‌ی دایه‌نی
پیغه‌مبه‌رم ئازاد کردوه! (ب- په‌زای خوی لئ‌بن).

۹۰- سووره‌تی نیخلاص

(مه‌که‌ییه، چوار نایه‌ته یا پینج نایه‌ته)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۲۳۶- عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ (رضی الله عنه) أَنَّ الْمُشْرِكِينَ قَالُوا لِرَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه
وسلم) اِنْسُبْ لَنَا رَبَّكَ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ} فَالصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ
وَلَمْ يُولَدْ لِأَنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ يُولَدْ إِلَّا سَيَمُوتُ وَلَيْسَ شَيْءٌ يَمُوتُ إِلَّا سَيُورَثُ وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ
وَجَلَّ لَا يَمُوتُ وَلَا يُورَثُ (وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ) قَالَ «لَمْ يَكُنْ لَهُ شَبِيهٌ وَلَا عِدْلٌ
وَلَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ». رواه الترمذي بسند لا طعن فيه^(۱).

ئوبه‌یی کوپی که‌عب (خودای ن‌رازی بن) فه‌رمووی: هاوبه‌شپه‌یدا که‌ره‌کان
گو‌تیا‌ن به‌حه‌زده‌ت (دروودی خودای له‌س‌رین) په‌سه‌ن و به‌نچه‌ی خودای خو‌تمان بو
هه‌لده، کی‌یه‌و کی‌ نی‌یه‌و له‌چی دروست کراوه. جا خودای مه‌زن نه‌م
سووره‌ته پی‌روژه‌ی نارده‌ خواره‌وه: {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، اللَّهُ الصَّمَدُ، لَمْ يَلِدْ وَلَمْ
يُولَدْ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ} (۱/۱۱۲-۴) واته: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری نازدار! تو له
وه‌لامی پرسیا‌ری نه‌و کافرا‌نه‌دا بل‌ی: نه‌و زاته‌ ناوی نه‌للا‌یه، ناوی یه‌زدا‌نه،

^(۱) رواه الترمذي بسند غیر مطعون فيه.

خودایه‌کی تاك و ته‌نیایه، خودایه‌که جیی هیواو نیازو ئومیده، که‌سی لی نه‌بووه له‌که‌س نه‌بووه که‌س هاوتای نییه. فرمووی: صه‌مد نه‌ویه که‌سی لی نه‌بووه له‌که‌س نه‌بووه، نه منال و خیزانی هیهو نه‌دایک و باوک، چونکه نه‌وی که له‌دایک ده‌بی ده‌شی بشمری، وه نه‌وه‌یشی که بمری ده‌بی که‌له‌پوورو میراتی دابه‌ش بکری به‌سهر ئه‌م و ئه‌ودا خودای بالاده‌ست و شکومه‌ندیش نه‌ده‌مری و نه‌مولکی به‌میراتی وهرده‌گیری. فرمووی: {وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفْرًا أَحَدٌ} واته: خودایه‌کی بی مانه‌ندو بی چوونه‌و هاوچه‌شن و هاوتای نییه‌و هیچ شتی له‌وینه‌ی نییه‌و که‌س وینه‌ی نه‌و نیه له‌خوایه‌تی و په‌روهردگاریی دا (ت).

۴۲۳۷- → له‌پیشه‌وه پابوورد، له‌سهر باسی (ماورد فی سورة البقرة) دا. فرمووده‌ی ده‌یه‌م. هه‌روه‌ها له‌تفسیری سووره‌تی مه‌ریه‌م دا، فرمووده‌ی: (قال الله تعالى: شمني ابن آدم) الخ^(۲).

یادگارێکی مندالیم هیه، له‌باره‌ی {قُلْ هُوَ اللَّهُ} وه، که له‌به‌ینی من و خه‌لکی دیکه‌مانا رووی داوه، که‌وه‌ختی خوی به‌عه‌ره‌بی له‌یادداشتی خوما، که‌ناوم ناوه (الذکریات صدای السنین الحاکی) تو‌مارم کردووه، خودا یارب‌ی ئه‌م یادگار له‌پاش سووره‌تی (ناس) وه به‌بی ده‌سکاری ده‌نووسم، به‌ئومیدی دوعای خیر بو‌ه‌موولای، چونکه به‌راستی ئه‌م کتیبه‌ پیروژه جینگه‌ی خرۆشانی دهریای په‌حمه‌تی خودایه. هه‌روه‌ک داستانی ئه‌م یادگار به‌لگه‌یه‌کی تری پۆشنه له‌سهر حویب و خوشه‌ویستی و ئیخلاص و دلسۆزی ئه‌م گه‌لێ کوردی موسولمانه بو‌قورئانی پیروژ، خودا په‌نای بدا له‌په‌نای دا وه‌کی تریش هه‌تا دۆست و دوژمن زۆرباش بزائن که‌ئه‌م گه‌لێ کورده‌ چه‌نده خودا په‌رستن و قورئان دۆستن و ئه‌م دینی موچه‌مه‌ده‌یان تا چی پاده‌یی به‌ده‌م ده‌ست گرتووه، تا بۆیان پۆشن ببێته‌وه ئه‌و تانه‌و ته‌شه‌ره‌و تانووت و

(۲) تقدم فی مجلد اول تسلسل ۲ / ل ۵۱ / ط ۱ / رقم ۵. المجلد السادس. تسلسل ۴ / برقم: ۲۵۸۲/۱۰.

توانجانه‌ی که داخ له‌دله‌کان، له‌ کۆن و نوڤا له‌دژی ئەم گه‌له‌ باشه‌ بلای
ده‌که‌نه‌وه، که‌ گوايه‌ گه‌لیکی سه‌رکه‌شی چه‌توونی خودا نه‌ناسه‌ هه‌مووی
درۆ ده‌له‌سه‌و بوختان و غه‌یبه‌ته‌.

۹۱- سووره‌تی فه‌له‌ق

(هه‌که‌یه، ۵ نایه‌ته‌)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۲۳۸- عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) نَظَرَ إِلَى الْقَمَرِ فَقَالَ «يَا
عَائِشَةُ اسْتَعِذِي بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ هَذَا فَإِنَّ هَذَا الْغَاسِقُ إِذَا وَقَبَ». رواه الترمذي بسند
صحيح^(۱).

عائیشه (خودای ئاززی بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (برووی خودای لسه‌رین) ته‌ماشای
مانگی کردو فه‌رمووی: ئە‌ی عائیشه! په‌نا بگره‌ به‌خودا له‌وه‌ی و شه‌ری ئە‌مه‌و
بئێ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ هَذَا: په‌نا ده‌گرم به‌خودای گه‌وره‌ له‌شه‌ری ئە‌م مانگه‌.
چونکه‌ ئە‌مه‌ ئە‌و (غاسق)یه‌ که‌ خودا له‌باره‌یه‌وه‌ ده‌فه‌رموی: {وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ
إِذَا وَقَبَ}: وه‌له‌شه‌ری تاریکه‌ شه‌و کاتی که‌شه‌و ده‌زنگیته‌وه‌، به‌تایبه‌تی
له‌شه‌ری مانگ که‌له‌که‌ناری ئاسمان وون بوو. (ت-س/ص).

۹۲- سووره‌تی ناس

لم يرد في تفسيره شيء، نسال الله السر الجميل والتوفيق الكامل آمين.

ئهمه‌ش ئە‌و یادگاره‌یه‌ که‌ عه‌ززی ئیوه‌ی ئازیزم کرد له‌به‌ر ئە‌وه‌ی له‌
شه‌سته‌کانا تو‌مارم کردوو به‌عه‌ره‌بی، ئیستا به‌بی ده‌ستکاری وه‌هر
به‌عه‌ره‌بی ده‌ینوو سه‌مه‌وه‌. له‌ خودا داوا ده‌که‌م که‌ مه‌به‌ست لێی په‌زای
خودایی حیکایه‌ته‌که‌ و حیوارو گو‌فتوگو‌ که‌ به‌مه‌عنا ریاوایه‌ت کراوه‌، په‌نگ بی

(۱) صحيح عند الترمذي.

ئه‌وانه‌ی که ناگیان له ئوسلوب و شیوازی قورئانی پیروژ فرموده‌ی
 چه‌زرت نه‌بی، که چۆن به‌پرسته‌ی ره‌ساو جومله‌ی پر له به‌لاغت و
 فه‌صاحت، قسه‌و گوفتوگۆی ژن و منال و پیاوی نه‌خوینده‌وارو ئاژهل و
 درنده‌و جانه‌وه‌رو مه‌ل و مؤریان گێراوه‌ته‌وه، په‌نگ بی ئه‌و نه‌شاره‌زایانه‌ی که
 ناگیان له‌مه‌ نییه، خود سه‌ر بلین: ئای له‌م هاشه‌و هوشه‌یه. به‌فرمون
 خودا له‌قورئانی پیروژدا، به‌چ به‌لاغت و فه‌صاحت و جوانکاری و
 په‌وانیژییه‌ک قسه‌ی میرووله‌یی ده‌گێڕێته‌وه که ده‌فرموی: {قَالَتْ كُنْ لَّيْلًا يَا أَيُّهَا
 النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ}* (۱۸/۲۷)

* په‌راویژی له‌سه‌ر ره‌هوی دیرینی خۆمان: شیخی به‌یضاوی (خودای لی رازی بی) لی‌رده‌ا
 ده‌فرموی: (کأنها لما رأتهم متوجهين الى الوادي فرت عنهم مخافة حطمهم فتبعها غيرها،
 فصاحت صيحة نبهت بها ما بحضرتها من النمل فتبعها غيرها، فشبّه ذلك بمخاطبة العقلاء
 ومناصحتهم ولذلك أجروا مجراهم، مع انه لا يمتنع أن خلق الله سبحانه وتعالى فيها العقل
 والنطق!). به‌نده له‌فرماشته‌که‌ی شیخی گه‌وره‌م بۆنی ئه‌م درکانده‌ی لی ده‌که‌م: ته‌ماشاکه‌ن
 نه‌وه‌ی میرووله‌که‌ کردوویه‌تی جووله‌و هیزمیز بووه له‌سه‌ر ئه‌م شیومه‌یه، که‌چی خودا چه‌ن به
 به‌لیغی و فه‌صیحی ته‌عبیری له (ما في الضمير) ئه‌م میرووله‌یه‌ی داوته‌وه! وه کردوویه‌تی به
 قسه‌و وری گێراوه‌ته سه‌ر زمانی ناده‌میزادو کردوویه‌تی به‌ عهرمبی و دایناوه له‌ناو که‌لامی
 فه‌دیمی خۆی دا! که موسلمان تا روژی قیامه‌ت ده‌وری ده‌که‌نه‌وه‌و نوێژی پی ده‌که‌ن و ده‌یکه‌ن
 به‌ سه‌رمه‌شقی و به‌مایه‌ی خێرو بیت و به‌هره‌و پاداشی باش!!...تاد.

نیت ئه‌و میرووله‌یه نه‌ عهرمبی زانیوه‌و نه‌زمانی هه‌بووه‌و نه‌ ناگی له‌یاسای زمانه‌وانی بووه‌و
 نه‌ نوونی ته‌وکیددی ته‌قیله‌ی بیستوه‌و نه‌ بوختیانی زۆرو سته‌می بۆ سلیمان کردوه، وه
 نه‌ناگای له‌ عیصمه‌تی پیغه‌مبه‌ران بووه؟! به‌ئێ که‌سه‌ی سه‌رنجی استنباطات و استخراجاتی
 موحه‌ددیه‌کانمان بدا، که چۆن له‌زه‌رده‌یه‌کی چه‌زرت، یا له‌سه‌ر جوولانیکی، یا
 له‌نیشاره‌تیکی، یا له‌ گۆرانی ڕمگی، یا له‌ خامۆشی و بی‌ده‌نگی ئه‌و، چه‌نده‌ها حوکم و برپاری
 شه‌ریان لی وهرگرتوه‌و، نه‌وسا باش ده‌زانێ که موغه‌سیره‌کانمان (پرمزای خودا له‌هه‌موویان بی)
 زۆرباش له‌م لایه‌نه‌وه له‌ موحه‌ددیه‌کان به‌ جیماون، به‌ تایبه‌تی له‌ شیخی بوخاری و له‌ شیخی

هه‌روه‌ها نه‌قل و روایه‌ت له په‌پوو سلیمان‌که‌وه ده‌کاو ده‌فه‌رموی: {فَقَالَ أَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ وَحِشْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بَنَبَإٍ يَقِينٍ} (۲۲/۲۷) هه‌روه‌ها نه‌قلی قسه‌ی فیرعه‌ون و نه‌مروود و ژنه‌که‌ی لووت له قورئانی پیرزدا ده‌کا، له‌گه‌ل ئه‌وه‌ی ئه‌مانه‌ عه‌ره‌ب نه‌بوون و ئه‌عه‌مه‌ی بوون و له‌وانه‌یه‌ یه‌ک و وشه‌ عه‌ره‌بییان نه‌زانیبی، که‌چی خودا به‌ عه‌ره‌بییه‌کی فه‌صیح قسه‌و گو‌فتو‌گو‌ی‌ان ده‌گی‌ریت‌ه‌وه. بگه‌ له‌ حه‌دیث‌دا هه‌یه‌ که‌ پی‌غه‌مبه‌ران قسه‌و گو‌فتو‌گو‌ی‌ان له‌گه‌ل دارو به‌رد کردووه و قسه‌ی ئه‌و دارو به‌رده‌ش زۆر به‌جوانی و به‌پ‌ر‌زه‌وه‌ له‌ناو کتیب‌ه‌ عومده‌کان‌دا نه‌قل و روایه‌ت کراوه‌ و که‌سی‌ش تا ئیستا نه‌ی‌گو‌ت‌وه خودا به‌و هه‌موو گه‌وره‌یه‌وه چۆن قسه‌ی پیره‌ژن‌ی یا می‌رووله‌ی ده‌گی‌ریت‌ه‌وه. مه‌به‌ستم له‌م قسه‌یه‌ ئه‌وه‌یه‌ که‌ دین به‌حه‌رو ژیان ده‌ریا‌یه‌کی بی‌یه‌، جا ئه‌گه‌ر هه‌ر که‌سه‌مان به‌پی‌ی ته‌وانای خو‌ی له‌ سی‌به‌ری دین دا خزمه‌تی ژین بکا، وه‌ هه‌روه‌ها به‌ پی‌چه‌وانه‌وه ئه‌وه‌ کاریکی گه‌لی پ‌ر‌ۆز ده‌کا، وه‌ مه‌رج نییه‌ هه‌موو شتیکی کۆن به‌پ‌ر‌ۆز دا‌بن‌یین و هه‌موو شتیکی تازه‌یش به‌ فیسق و فوجو‌رو به‌قسه‌ی هیچ و پوچ!

زۆر سه‌یره! گه‌لی‌کمان شانازی به‌وه‌وه ده‌کا که‌هیندی کچی عوتبه‌، یا ژنه‌که‌ی لووت، یا ژنه‌که‌ی ئه‌بو له‌هب، له‌فلانه‌ وه‌ختا واو وای گو‌ت‌وه، وه‌ وا ده‌لی! که‌چی پی‌ی عه‌یب و شووره‌یه‌ که‌ قسه‌یه‌کی ژنیکی کوردی مه‌ردی موسولمانی پاک بگی‌ریت‌ه‌وه!

گوایه‌ ئه‌م جو‌ره‌ کتیبانه‌ شوینی قسه‌ی ئه‌و جو‌ره‌ که‌سانه‌ نییه‌، به‌لام با من عه‌رزتان بکه‌م: مه‌به‌ست له‌ کتیب و ئامۆژگاری ئایینی ئه‌وه‌یه‌، که‌ وه‌ک

موسلیم، وه‌ زوربه‌ی رووپه‌رده‌ی ته‌فسیره‌کانیان به‌رده‌دو به‌ده‌لو گیره‌و کیشی ناو خو‌یا‌نه‌وه پر کردۆت‌ه‌وه. چه‌ند جوان و شیرینه‌ نهم فه‌رمایشته‌ی شیخی به‌یزاوی که‌له‌ داستانه‌که‌ی سوله‌یمان و په‌پوو سلیمان‌که‌دا ده‌فه‌رموی: (و لعل فی عجائب قدرة الله وما خص به خاصة عباده اشياء اعظم من ذلك يستکبرها من یعرفها ويستکبرها من ینکرها).

بارانیکی په‌حه‌مه‌ت عه‌قیده‌و بیرو باوه‌پریکی په‌سای ساغی رێك و پێکی جوان له‌ مه‌زرای دَل و ده‌روونی موسوڵماندا بپوینن، هه‌تا به‌ره‌ به‌ره‌، به‌و فه‌رمایشته‌ دَل لاوینانه‌ موسوڵمان دَل دایینن و دَلی نه‌رم ببێ، هه‌م له‌ خودا بترسن و ریزی شه‌ریعه‌ته‌که‌ی بگری و هه‌م ره‌حم به‌ مه‌خلووقی خودای گه‌وره‌ بکا، هه‌ر له‌ به‌ر نه‌وه‌یه‌ هه‌تا له‌ نامه‌ پیرۆزه‌ ئاسمانیه‌کاندا هه‌ندێ داستان و باس و خواسی گه‌وره‌ و بچووک و هه‌مه‌ جوړ هه‌یه‌، وه‌ك باسی گيایی، حاله‌تی به‌ردن، په‌گ و پیشه‌ی دارن، گێڕانه‌وه‌ی قسه‌ی هه‌نگی، یا میرووله‌یی، یا وه‌صفی لانه‌ی جالجالۆکه‌یی، یا داستانی سه‌یر سه‌یری پیشینان که‌ تیه‌لکیش کراوه‌ له‌ گه‌ل بازی کاره‌ساتا یا له‌ گه‌ل بازی رووداوی تردا، که‌ به‌دیعه‌ن په‌یوه‌ندی به‌باته‌که‌وه‌ نییه‌ جا له‌م پوانگه‌وه‌ زاناکان ده‌فه‌رموون: له‌ پریویه‌تی هه‌قایه‌ت و ره‌قائیق و نه‌وشتانه‌ی که‌ ده‌بن به‌هۆی نه‌رمبوون و ئارامبوون و هیمنی دَل و ده‌روون، دروسته‌ که‌ ته‌ساهول و چاوپۆشی بکری، وه‌له‌تاجی پیرۆزدا که‌ من له‌م ره‌قائیق و شتانه‌ی تیادا ره‌چاو ده‌کری، وه‌ نه‌وه‌یش قه‌یدی نییه‌.

دیسان هه‌ر له‌م پوانگه‌وه‌یه‌ که‌ به‌نده‌یش ده‌مه‌وێ لیڤه‌و له‌وێ ناو به‌ناو، له‌ناو ئه‌م کتێبه‌ پیرۆزه‌دا بیده‌م به‌گویتی خوینهری کوردی ئازیزدا که‌ ئه‌م جوړه‌ شتانه‌ له‌ دین دا دروسته‌. من خۆم ده‌زانم مه‌به‌ستم له‌ به‌رگری و دیفاع له‌ گه‌لی کوردی سه‌رتۆپ موسوڵمان په‌زای خودایه‌و سوودو به‌رژه‌وه‌ندی گه‌لی ئیسلامه‌، نه‌ك ته‌عه‌صصوب و ره‌گه‌زه‌په‌رستی، چونکه‌ ئه‌م گه‌لی کورده‌ گه‌لیکی سته‌م لیڤکراوه‌، بگه‌ر خۆیشمان که‌ مه‌لاین و پیشه‌ه‌وای ئایینی ئه‌و میللته‌ن هه‌ر نا‌په‌روایی لێ ده‌که‌ین و ددانی خیری پیادا نانین.

بۆیه‌ به‌نده‌ ئه‌م قسانه‌ عه‌مرزی ئیوه‌ی به‌رپزنی به‌رزی ئازیز ده‌که‌م، چونکه‌ ده‌زانم خه‌لکه‌که‌ گه‌لێمان زۆر لێ ده‌که‌ن، به‌تایبه‌ت خوینده‌واره‌کانیان، ده‌لێن: گوايه‌ مه‌لاکان هه‌ر ده‌لێن: کورده‌ نه‌گه‌به‌ته‌که‌ له‌ به‌ر ئه‌وه‌ی عه‌ره‌بی نازانن، هه‌ر چۆنێ بێ، به‌هه‌ر شه‌رم پرمی بووه‌ ده‌بێ ئیعه‌ دینه‌که‌ی

فیریکهین و له مارو دوپشکی ئاگری دۆزهخ پزگاری بکهین، ههتا له و دنیااش وهك ئهم دنیا له دۆزهخ دا نهژی!

نیتێر دهر بهستی هیچی تری میللهتی کورد نین، ههرچهند ئهم قسهیه وانیه، بهلام وهك گوتراره (تا نه بهود چیزێ نهگۆیهند چیزێ). بفرموان ئهمهش یادگار کهمه بهلام له بهر ئهوهی خوی زۆر درێژه، له وێوه دهست پێدهکهم که مامۆستا مهلا موحه ممدی تال له پاش ماوهیی برایماوه به جێ دیلی و واز له مهلا یهتی دینی و ده چیتهوه بۆ بنگردی لای ئالیشه و دهست دهکا به کهسابهت، ئهم مامۆستا مهلا موحه ممدی تاله یه کهم مامۆستام بوو، وهله لای ئهو دهستم کردوو به ئهلفوبی:

عاد الشيخ الى قريته الأولى، وانصرف إلى العمل الحر والكسابة، بعد ان جرب كثيرا من إمامة القرى وبان له: (عزوف العامة عن أهل العلم، وإقبالهم المزري وتهافتهم المشين على زخارف الدنيا الزائفة وحطامها الفاني) وقال في هذا المعنى مشتملاً:

(عندما لا يمشي العالم العوام في عاداتهم المرزولة ولا يداريهم في دنياهم على حساب دينه، يكون غريباً عنهم وهم غرباء عليه، ثم الويل كل الويل للعالم الذي لا يجاري السلطان في جوره، ولا يداري العامة في رزائلهم، فعندئذ (أي عندما يكون سواءً العالم في العادات المرزولة والعامي) يعتبرونه مثل أحدهم، وحق لهم ذلك، ثم يستغنون عنه كلية وينفرون منه ويخشونه تقية ولا يحلون له علمه ولكونه إمام هديهم، حتى إذا ذكرهم بشيء من أمور الدين ذكروه، بمخالفاته هو، وعندئذ تغدو الموعظة نوعاً من تبادل التناوب واللحاجة! إن المجتمع بحر متلاطم والعالم سفينة فإذا كثر الخرق فيها غرقت وابتلعها لجة المياه).

ظلَّ الشيخ محمد النال هناك في قريته الأولى إلى أن توفاه الله تعالى، فآلف ألفاً رحمةً ونجاةً وسلاماً على روحه الطاهرة وعلى أرواح شيوخنا ومشايخنا وأساتذتنا كلهم أجمعين، وطُوبى لثرب يُؤاري رفاتهم الطاهر. ومنهم الشيخ الملا علي إمام قرية سهرزهل، والشيخ الملا عبدالله إمام قرية تهنكي سهر، والشيخ الملا محمد سعيد إمام قرية هدرگيته، والشيخ الملا محمد الكاني رؤشنای، والملا صالح الكاني جناري. والشيخ الملا عبد القادر

العربی، والشیخ الملاّ الشیخ عبد العزیز الپارہزانی، الرَّجُلُ التَّقِي الصَّالِحُ الورع الولي، والأستاذ الشیخ الملاّ أسعد الخوي، والشیخ الملاّ عبد اللہ الجہرستانی، والشیخ الملاّ محمد سعید الخومخانة، والشیخ الملاّ عنایة، والشیخ الملاّ عبد الرحیم البرخی، والأستاذ الإمام الشیخ عبد الکرم المدرس المشهور بالبیارة، والشیخ محمد الخال، والشیخ الملاّ عبد الرحمن الکؤل، والشیخ محمد القرہ داغی الخطیب، والشیخ الملاّ مصطفى الزلی، والشیخ محمود الحفید وشقیقہ الشیخ عبدالقادر وابنه الشیخ لطیف، والشیخ الملاّ محمد الیدیگہلی، والشیخ الملاّ محمد القہ لاسورہبی، والشیخ الملاّ عمر الهاشہ زینی، إِنَّ هَؤُلَاءِ هُم شُيُوخِي (أو أغلبُهُم) قرأت علیہم قلیلاً أو کثیراً، وعندما کنت صغیراً أو کبیراً (ولقد نصصت علی اسمائهم الشریفہ فی هذا الكتاب المبارك الميمون وفاءً لِحَقِّهِمْ عَلَيَّ، لأنهم علّموني وربّوني ومهّدوا لي هذا العمل الجليل المبارك، ألا وهو قيامي بخدمة التاج الجامع للأصول في أحاديث الرسول (صلی اللہ علیہ وسلم)، لعلّ المسلمین یذکرونهم بخیر ویتزوّنون ویتزوّن علیہم، إنَّ التّأدّب بأدب القرآن العظيم، الذي هو دستور الأدب الخالد إلى أبد الآبدين، والتخلّق بِخُلُقِ النّبيِّ الكريم الذي نعتہ ربُّہ بقوله الحکیم: وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ إِنَّ التّأدّب والتخلّق بهذين الأصلين الأساسين ليرشدان المسلمین إلى فقہ حکمة ربّنا في فهم مرمی ومغزی قوله الكريم: {بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. کھيحص، ذِکْرُ رَحْمَةِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكْرِياً} و قوله الكريم: {وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ}.

آیتها الشجبة الطيبة، منکم من قضی نحبہ ومنکم من ينتظر، بحق و صدق کنتم قدوة أمة الهدی وعینہا وسمعہا ویدہا ورجلہا، فجزاکم اللہ عنا خیر الجزاء مع سائر العلماء والصالحین، رضوان الہ تعالیٰ علیکم وعلیہم أجمعین:

ذکراکموا ثور علی نور علی نور النجوم والشموس قد علّا

ومع انتقال الشیخ التال من قرية (برايماوہ) تنفس نوري الصعداء وظن: (أن الخلاص من ربقة العبودية المتمثلة في الإلتزام بأداب الدراسة الدينية، ومن الولايات التي تفرضها علیہ مراسيم القراءة وغرف الطلاب، ظن أن الخلاص من كل هذا كان قاب قوسين أو أدنى!).

وحلم باستعادة حريته المغصوبة، وهمهم مع نفسه بصوت مسموع: بعد قليل سأعود إلى صفوف زملائي من أطفال القرية، وأترك مجالس العلم وأهله، مثل بلبل تمزق قفصه وعاد إلى أحضان أسراب البلابل المرحمة المغرّدة في مروجها الخضراء وبين زهورها الزاهية، فسأخوض معهم ما يخوضونه، سألعب الكرة وأزاول الألعاب، بكلّ حرية من دون خشية ورقيب، وأطارد القطط والكلاب والفراشات وغيرها من حشراتي الجميلة حتى أعشى، وألهم وأمرح وأفرح مع زملائي، ولا ريب أنني سأبزّهم جميعاً... آه! وإفرحتاه! حينئذ فقط سأنجو من تعنيف أهلي وتأديب شيعي وتأييب ضميري وهزء الناس وهمزهم ولزهم إلى الأبد، ما أشدّ وقع ألسنتهم الحداد في نفسي، كأنه السّم الساري في الدم الجاري، حتى يصل إلى سويداء القلب فيصيبه بالعوار والدوار، إنه حتى أقراني بدأوا يلمّزونني وشرعوا يذكرونني بمركزي الديني، ويدعون أن فعالي تتنافى مع أقوالي، إن كلا يحاسبوني، هذا يقول مستكراً: (يا تالي القرآن كيف تأكل جوز الرهان؟! وذاك يقول متهماً: (إن الشيوخ هم اليد الطولي في تحليل الحرام بالحيل!) وآخر يقول متوسلاً وساخراً: (أستحلفك بكتبك أن لا تغش في اللعب والقمار! ضع كرتك في محلها الأول!) ومنهم من يقول: (مرحباً بالشيخ اللاعب أو اللاهي!).

وفي نشوة هذا الحلم اللذيذ جعل يغني هذه الأغنية: عدت يا يوم حربي! صن هذا العيد يارب من العين والحسد! بيد أن هذه الأمنية الغالية التي تحققت بفترة بعد طول انتظار قد تبخرت فجأة أيضاً، وبدأ كأنه أفعى أبتز في جلد سمكة أو سم في الدسم وذلك حسب رايه، لا في نفس الأمر والواقع.

فلقد دَعَاهُ والدُّهُ ذات يوم وأخرجه من حلبة اللعبة وأعادته إلى يقظته المرة بالأمر الحازم التالي: أتذكر أم تتغابي أنني قد حظرت عليك اللعب إلا قليلاً في أيام الجمع؟ ولا ريب أنك مخبطيء جداً إذا حسبت أن كل شيء جاء مع الشيخ التال وذهب معه.

فاعلم أنّه لو صفرت الأرض من العلماء والشيوخ سأنقلك إلى البحار، إلى أعالي السماء، على اجنحة الريح، وسأرغمك على المواظبة على الدراسة، مهماً كلف الثمن، وسوف لن أرتاح حتى أراك شيخاً تعلو هامته عمامة بيضاء! فعندئذ تقرر والدتك عينا في

قبرها، لقد كانت تحلم ان تسمعك من وراء الزاب والثرى تقرأ سورة ياسين وسُورَ القرآن الكريم على روحها في مثواها الأخير.

هذه هي خطي، فسأقوم بتنفيذها بكل دقة مادام النفس يتردد في صدري وصدرك فهل فهمت؟

هيء نفسك غذا سأذهب بك إلى الشيخ علي في قرية (سمرزهل) المجاورة، فتكون طالبا عنده منذ الغد. ثم قال: (يا بني! لست أروم إلا مصلحتك وسوف تتأكد من ذلك). وفي الليل قال مراديا له: تعال يا بني هات كراتك نلعب الكرة قبيل النوم، لأن الغد عطلة. فلعبا شوطا او شوطين، وغلب الابن أباه، وسرهما ذلك لأن نجاح الابن من نجاح الأب، وضحك نوري كثيرا من جهل أبيه باللعبة وأخذ يعلمه بعضا من مبادئ الدعبل وآدابها وقوانينها فقال الوالد والبهجة تملأ فؤاده:

(شكرا لك يا ولدي فهل لك أن تعلمني بدلا من ذلك حفظ آية الكرسي؟ ولكن الآن اصغ لي حتى أقرأ عليك الفاتحة، لأتأكد من صحة حفظي لها، فبدأ يقرأ بصورة صحيحة، حتى أوقفه قول نوري: (ليست -إيّاك نعبد... إيّاك نستعين) يا أبي بل قل: (إيّاك نعبد وإيّاك نستعين) فقبله الأب وطبع على فمه قبله ود وشكر وضمه إلى صدره وربت على ظهره ثم قال: صحيح هو قولك ورب الكعبة، إذ صحّح لي الشيخ التال هذه الكلمة وقبله الشيخ يوسف، تماما كما تقول. ولكني الآن (بعد ان سبق بها لسانی) لحنّت بها لأختبرك شكرا لك يا رب إنني أكاد أصعق من الفرح، وحق لي ذلك لأن ابني تحت توجيهي قد دخل في طور خدمة القرآن الكريم هذا الكتاب الكريم الذي يفديه كل كردي بدمه وماله. ثم خر ساجدا لله وقبل الأرض بإخلاص بعد السجدة عليها.

وأثناء هذا الكلام قد حضر العم الحاج عبدالرحيم، الذي كان آنذاك هو الحاج الوحيد في القرية، فطلب هو الآخر من نوري ان يستمع لتلاوته لسورتى الفاتحة والإخلاص وآية الكرسي، فحدثت اثناء الاستماع هذه اللطيفة المليحة التالية نسجلها لللطائفها أولا وليان اهتمام الكرد بشؤون دينهم ومدى إخلاصهم وحبهم إلى حد العشق والهام للقرآن المجيد، أجارهم الله في جواره على الإيمان والأمان وعلى الإسلام والسلام. آمين.

قال نوري وهو يصحح القراءة للحاج التالي في زعمه:

(ليست (ولم يكن له) يقصد بالإدغام، يا عمي الحاج! بل قل: ولم يكن له! يقصد بإظهار النون والنطق بالنون قبل اللام).

فتعجب العم الحاج وقال مفندا: (كلا يا بني! فلقد صححت قراءتي عند كثير من الشيوخ ولم أسمع من أحدهم ما تقول ولا أدع ما أخذته من أفواه الشيوخ الكبار بقول صبي غر مثلك، ما ندري هل حفظ أم نسي!).

وأصرّ كل على قوله وتأييد له رأيه بأمور يعلمها، هو، ويجهلها صاحبه المنكر، فاثبتت المسألة بين المصلين في المسجد في الغد، فاجتمعت كلمة القوم كلهم على: أن ما يقوله الحاج هو الصحيح، خاصة بعد أن طمأنهم العم القادر، الذي أصبح فيما بعد هو الآخر العم الحاج قادر، والذي كان المرجع الديني الأعلى الوحيد في القرية بعد مغادرة إمامها لها، وذلك بحكم اختلاطه المستمر بالعلماء ومجالسهم ولولعه الشديد بالشؤون الدينية، رغم كونه أمياً مثلهم، ولكن كان يتميز عنهم بالإلمام بالأذان والإقامة وبغسل أموات القرية حسبة لله تعالى، وكان مثله الصالح المختسب موجوداً في أغلب القرى الكردية قديماً.

وعارض أنور بشدة، وضحك من كل قلبه من إجماعهم على الخطأ، ثم أحضر بسرعة مصحفاً كريماً من مصاحف المسجد التي تملأ بها مع مقارنتها مساجد الكرد فأراهم سورة الإخلاص، حتى يثبت لهم أنه يتكلم من موقع الصدق والصواب، وقال (وهو يحسب أن العلوم الإثنى عشرة كلها ملأ أعطافه:

(أنظروا هنا، هاهي النون أظهر من هلال رمضان وأشد تقوساً من حاجب ليلي! بل من حواجبكم التي تعلو عيونكم التي تبصرون بها، فقيم العناد إذن!).

وكان العم فارس (الذي هو الآخر أصبح العم الحاج فارس فيما بعد) يراقب الموقف بانتباه وسرور ممزوج بالقلق ها هو ابنه يجادل قومه بوحده، فكانه كان يقول في نفسه: وفي الله ابني من صلعة الفشل في معركة هذه وأغادة من العين والحسد لدى التأكد من الانتصار عليهم ودعا الله أن يقي ابنه وقومه كل مكروه.

والقوم من جانبهم ضحكوا ايضا ملاً أفواههم وسخروا من تخطئة صبي غرّ لما تلقوه من (شيوخ أعلام) وبالطبع جهلوا كلیةً علاقة (آية علامة) بين النون وبين حاجب لیلی وبينهما وبين هلال رمضان.

فاضطروا لهول الحادثة التي من جملة أخطارها الإخلال بالصلاة التي يحافظ عليها الكردي أشد من حفاظه على روحه ودمه، فيقولون في مدح احدهم:

فلان يضحي برأسه ولا يضحي بصلاته فاضطروا تحت وقعة هذا الهول أن يرسلوا وفداً مع الصبي إلى الشيخ الملا علي، إمام قرية سهرزهل المجاورة للتحكيم بينهم بعد أن تراهنوا على حفلة عشاء يقيمها الخاسر.

وعند عرض المسألة أجاب الشيخ علي: (كلا الأمرين صحيح!) ثم أضاف: (وقول المصلين أفضل) ثم طمأن الطرفين قائلاً: صدق رسول الله (صلى الله تعالى عليه وسلم) إذ قال اختلاف أمتي رحمة، وهذا من هذا، يا بني أمة الرحمة!

ثم حاول تفهيم الطرفين شيئاً من قواعد التجويد التي هي أساس القراءات والفارق المميز بين كلام الله وكلام عباده، حتى يستيقن المسلم أن القرآن كله بحروفه وصفاتها وكيفية النطق بها وإخراجها من مخارجها وبكلماته وحروفها مع مراعاة الوصل والوقف ورؤوس الآي، كل ذلك وحي منزل وقرآن مجيد، يخص النص العربي ولا يتعداه إلى سواه من اللغة المترجم إليها، فلذا ردد على مَسَامِعِهِم البيت الذي يعالج الموضوع، كمن يصف ألوان القوس والفرح السبع للأكمه، فقال وهو يجود البيت نفسه:

وَأَدْعَمْنَ حَتْمًا لِيَرْمِلْنَ لَأَغْنَةَ عِ (ول) بِهَا يَمِينُونَ

ولكن آئی لهم، وهم هم، فهم هذه الأشياء الدقيقة.

ثم استفتوا: أيها الشيخ الموقر لقد تراهننا على هذا الأمر بكفالة والد نوري لإبنه، فهل رهاننا صحيح ام لا؟ ولئن الرهان الآن؟ فأفتى: نعم، الرهان في مثل هذه الأمور الخيرية ليست من القمار في شيء ولذا يكون صحيحاً، وحيث أن قول الطرفين التَّرَاهِنَيْنِ مصيب على أحد الوجهين فَلَا يستحق الرهان أحد، وشرط الفقهاء انجوزون للرهان شروطاً ليس هنا مكان لبحثها.

ثم هنّا أنور علی هذه الضجة التي أثارها، ودعا له بالتوفيق وشكر للقوم هذه العناية الفائقة بمثل هذه المسائل الدينية الدقيقة وقال: (قال رسول الله صلى الله عليه وسلم) خيركم من تعلم القرآن وعلمه. وهذا من صميم تعلّم القرآن وتعليمه، هنياً لكم، زادكم الله حرصاً على خير دينكم).

وحيث إن العم حارساً كان ضمنَ الوفد فقد قدم ابنه أنور للشيخ علي بصفة تلميذ جديد له، فرحب الشيخ بذلك بل عده بادرة طيبة لبسط نفوذه الديني في القرية (وأنور ابن حارس هو الاسم المستعار في القصة الأساس لنوري بن فارس، للتغطية على بعض الهنّيات الواردة فيها).

وذاع خبر هذه المسألة النونية وما رافقها من الجدل والنقاش في القرية حتى أرّخت بها تلك السنة بينهم وعرفت لديهم بسنة (لم يكن له) أو سميت: بالسنة النونية النورية! مثلما يؤرخ أهل القرى الأعوام بالأحداث الجسام التي تقع فيها وتواكبها.

ولوحظ على الصبي في طريق العودة: أنه كان يزاحم رئيس الوفد على تصدر الطريق! وأنه كان يحس بزهو عظيم لم يحس بمثله إلا في مثل اللحظات التي قضّاها بين يدي الشيخ محمود الحفيد، الزعيم الكردي، عندما مر بقريتهم فقرأ عليه درس يومه وتكرر نفس الشيء مع شقيقه وابنه الحفيدين!

قياماً بمراسيم الشكر والوفاء للرسول الكريم سيدنا محمد (صلى الله عليه وسلم) وبياناً لفضل علماء الكرد وسبقهم في خدمة الإسلام العظيم، ووفاء ودعاء خير لشعبنا الكردي المسلم الذي أنجبهم، وبأمر من السيد عبدالرحيم المولوي القائل: (هيمهت طهله بکه له رۆحانیان، أي فاطلب المدد من روحانيات الأولياء والصلحاء). وتفنيداً لزعم الغافلين عن شذى الأنفاس القدسية وأريج روائح الألفاف الرحمانية. ورجماً للقوى الشيطانية وعند تبييض هذا الكتاب المبارك أقول هنا:

ماذا على من زار قبر المصطفى

أن يلثم الثرى بنينة الشفا

وما على الذي بجاء من صفا

لسقمه وسؤله قد اشتنفى

ما مات من فی الله مات بل رحل
 من دارنا، لدار حقّه انتقل!
 فالسلف الصالح هم خير الامل
 للخلف الصالح، قل ذا بالمثل!
 لا تسمعن دعوی من الجسود:
 (من مات فات) تبي من الجسود
 ولا على الكرم من الحقود
 ذی طعنة فی امة السجود!
 قأمتی مشربهم محمدي
 طوبی لهم، فبهداهم اقتد،
 فخری بکونی مسلماً وکرمی
 بدين احمد الامین اهتدي!

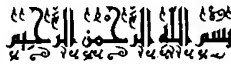
.....

تەفسیر تەواو بوو، خوا حافیزی بێ
 دوشمنی، دوشمن لێ پارێزی بێ!
 روڤیاو نەمثال واهاتن بەخێر
 هینایان بەخێر کۆلن خێرو بێر!
 کەر باش تێبینی دەزانێ لاله!
 نەم ژینە خەو و دینیش نەمثالە
 با بۆت بەیانکەم نەوێ کەماوە
 نالەو پێرستە کە خۆم دامنەو:
 لەپاش (بینە) کە حەزەت بەدەرس
 خۆپندەوێکە لەلای نوێیەکی نەوێرس
 نەم سوورەتانه بەرێز دێن هەتا
 دەبن بە چارەو سەد دەبن کۆتا!!
 (زەلزەلە) سوورەکی نەوێر و نۆیە

(عادیات) سەدە بە ڕەنگو بۆیە
 (قاریعە) لەپیش (تەکاوێر) دەلیس:
 خەڵکی ئەم (عەرە) دەپلەشین بەپێی
 (هۆمەر) ش دەلێ: خەڵکە بەقەد (فیل)
 گەرەش بن مردن دەتان کا بەدیل!
 (قورەیش) و (ماعوون) (کەوشەری) حەزەت
 واتە (کافرون) دووین لە بەحمەت
 (نەسر) و (سەد) و (نیخلاص) و (فەلق)
 دەفەرەوون بە (ناس) رووبکەنە حەق!
 پێرسێتە کەس مەن تەواو تەواو
 گەر کەمیی هەبوو دیارە کرتاوە
 شەش سەدو شەست و شەش و شەش هەزار
 نایەتە، قورنەن لەسەر هەتا خوار
 وشەکانیشی حەفتا و شەش هەزار
 ووشەن، لەکەڵ چل، لەکەڵ سەد لەچوار
 سێ سەد هەزار و بیست و سێ هەزار
 شەش سەدو حەفتا و یەک پیتی نازار
 ژمارەن پیتی قورنەن فەردار
 بەبێ زیادو کەم، لەسەر هەتا خوار!!
 سەدو بیست حیزبە سیی جزمەن قورنەن
 خەتمەیش خۆتەندنیە لەسەر تا پایان
 بەدل بیخوینە بەدەنگێکی خۆش
 لەسەر مردووو گۆڕ، یا لەسەر نەخۆش
 یا خۆت بەتەنیا، یا لەناو کۆرا
 دەبێ بە چرای روشن لە گۆرا!!
 کاکە! بەخودا کاتیکت زانی:
 کۆت و پەر لەناو گۆرا میوانی!

دیاره میوانی یه‌کێ له دوانی:
 میوانی قورئان، یا هه‌ی شه‌یتانی!
 که‌واته‌ برا روو له‌ خودا که
 دڵت له‌ کۆتی دنیا ره‌هاکه!
 به‌که‌نجی مه‌ستی، به‌ پیری سستی!
 که‌واته‌ خودا که‌ی ده‌په‌رستی!
 با به‌س بێ نووری، بۆ که‌سێ که‌سه
 نه‌گه‌ر خوا که‌زکا نه‌لفیکی به‌سه
 نیستا که‌زانیم باوکه‌م بۆ جاران
 له‌پاش نوێژ ده‌یگوت وه‌ک ده‌نکی باران:
 شه‌ش سه‌دو شه‌ستو شه‌شو شه‌ش هه‌زار
 سه‌لوات له‌دیار ره‌سوولی نازدار!
 به‌قه‌د دارو به‌رد، به‌قه‌د که‌لای دار
 سوپاس بۆ خودا، نه‌ک جارێ سه‌دجار!
 دڵێ به‌تیشکی قورئان پته‌وبی
 سه‌رتاپا نه‌وقمی په‌ندو پورته‌وبی
 خه‌والوونه‌بی چاوی له‌خه‌وبی
 خانه‌ی سه‌ینه‌مان جۆلانه‌ی نه‌وبی!
 فێنکه‌ و رۆشن، بۆ خێر به‌ده‌وبی
 مه‌ر به‌هه‌شت وابی نه‌روژ نه‌شه‌وبی

* هازی شیخ موحه‌مه‌دی خال (په‌حه‌تی خودای له‌سه‌ر بێ) له‌سه‌رمقای ته‌فسیری خالدا
 له‌به‌رگی په‌که‌م دا ده‌فه‌رموی: وه‌ هه‌ندیکی نایه‌ت و ووتو پته‌کانیان ژمارد دووه‌، که
 نایه‌ته‌کانی (٦٦٦٦) و ووته‌کانی (٧٦٤٤٠) و پته‌کانی (٢٢٢٦٧١) دمه‌رجوووه‌. و مرگێر-نوری فارس
 م.ک.ع - ١٩٩٠/٥/٢٦

نامه‌ی خه‌ون و په‌ندو وینه‌هینانه‌وه

(جوار به‌ش و دوا ووتاریکه)

(١) به‌شی یه‌که‌م: باسی به‌شه‌کانی خه‌ون و خه‌و بینین،

که‌سی خه‌ون ده‌بینی چی بلی باشه:

کتاب الرؤیا والأمثال. وفيه فصول اربعة وخاتمة

٤٢٣٩- عَنْ عَبْدِ بْنِ الصَّامِتِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)

قَالَ: رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتِّهِ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ الثُّبُوءِ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(١):

عوباده‌ی کوپی صامیت (خودای نازنی بن) ده‌لی: چه‌زهرت (دیودی خودای

له‌سیرین) ده‌فرموی: خه‌ونی موسولمان یه‌ک به‌شه له چل و شه‌ش به‌ش له پیغه‌مبه‌رایه‌تی. (ش/د/ت).

٤٢٤٠- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ الرُّسَالَ

وَالثُّبُوءَ قَدْ انْقَطَعَتْ فَلَا رَسُولَ بَعْدِي وَلَا نَبِيٍّ، قَالَ: فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَى النَّاسِ، فَقَالَ: لَكِنَّ الْمُبَشِّرَاتُ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْمُبَشِّرَاتُ؟ قَالَ: رُؤْيَا الْمُسْلِمِ وَهِيَ جُزْءٌ مِنْ أَجْزَاءِ الثُّبُوءِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ خَالٍ^(٢):

ئه‌نه‌س (خودای نازنی بن) فرموی: پیغه‌مبه‌ر (دیودی خودای له‌سیرین)

فرموی: فروستاده‌یی و پیغه‌مبه‌رایه‌تی واته: ریساله‌ت و نوبووه‌ت

ته‌واوبوون، ئیت‌له‌دوامن نه‌ فروستاده‌ی تر ده‌بی و نه‌ پیغه‌مبه‌ری تر دی.

گو‌تی: به‌لام خه‌لکه‌که‌ ئه‌مه‌یان له‌لا سته‌م بوو، چه‌زهرتیش (دیودی خودای له‌سیرین)

فرموی: وه‌لی مژده‌ دهره‌کان هر ده‌مینن یاران گو‌تیان: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری

خودا! مژده‌ دهره‌کان چین؟ فرموی: خه‌ونی پیاوی موسولمانه، که به‌شیکه

له به‌شه‌کانی پیغه‌مبه‌رایه‌تی (ت/ب).

^(١) بخاری. تفسیر: ٧٠١٧ تعليقا تحفة الأشراف ١٤٤٩٤. مسلم. رؤیا: ٥٨٦٦-٥٨٧٨. ترمذی. رؤیا: ٢٢٩١.

أبو داود. أدب: ٥٠١٨. تجرید/٥/٢٤٥ رقم: ٢٠٨٧.

^(٢) بخاری (تجرید): ٢٠٨٢ = ٦٩٩٠ فتح الباری: شرح صحیح البخاری.

٤٢٤١- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ رُؤْيَا يُحِبُّهَا فَإِنَّمَا هِيَ مِنَ اللَّهِ، فَلْيُحْمَدِ اللَّهَ عَلَيْهَا، وَلْيُحَدِّثْ بِهَا، وَإِذَا رَأَى غَيْرَ ذَلِكَ مِمَّا يَكْرَهُ، فَإِنَّمَا هِيَ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَلْيَسْتَعِذْ مِنْ شَرِّهَا، وَلَا يَذْكُرْهَا لِأَحَدٍ، فَإِنَّهَا لَا تَضُرُّهُ. رواه البخاري^(٣).

ئەبو سەعید (خودای ئا رازی بێ) فەرمووی: پیغەمبەر (درویدی خودای لەسەری) فەرمووی: ئەگەر یەکیکتان خەویکی دی و خەوەکە ی پێ خۆش بوو ئەو لە خوداوە، بە حەمد و سوپاسی خودای لەسەر بکا و بیگیڕیتەو بۆ زاناو دوست، بەلام ئەگەر خەویکی وای دی کە بەدئی ئەبوو ئەو لە شەیتانەو بە پەنا بگرێ بە خودا لە شەری شەیتان و لە شەری ئەو خەو، وە باسی ئەکا بۆ کەس، نیت زبانی پێ ناگەینێ! (ب).

٤٢٤٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا اقْتَرَبَ الزَّمَانُ لَمْ تَكُنْ رُؤْيَا الْمُسْلِمِ تَكْذِبُ وَأَصْدَقُكُمْ رُؤْيَا أَصْدَقُكُمْ حَدِيثًا. وَرُؤْيَا الْمُسْلِمِ جُزْءٌ مِنْ خَمْسَةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ الثَّبُوءِ، وَالرُّؤْيَا ثَلَاثَةٌ: فَرُؤْيَا الصَّالِحَةِ بُشْرَى مِنَ اللَّهِ، وَرُؤْيَا تَحْزِينٍ مِنَ الشَّيْطَانِ وَرُؤْيَا مِمَّا يُحَدِّثُ الْمَرْءَ نَفْسَهُ. فَإِنْ رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يَكْرَهُ فَلْيَقُمْ فَلْيُصَلِّ وَلَا يُحَدِّثْ بِهَا النَّاسَ، قَالَ: وَأَجِبُ الْقَيْدَ وَأَكْرَهُ الْغُلَّ^(٤).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئا رازی بێ) فەرمووی: پیغەمبەر (درویدی خودای لەسەری) فەرمووی: کاتێ شەموو روژ بەرانبەر بوون وەك ناوەراستی وەرزی پایزو ناوەراستی وەرزی بەهار لەو کاتەدا زۆر نزیکە کە خەونی موسولمان ھەلە ی نەبێ و راست دەرچێ. ئەو کەسە شەیتان خەونی زۆر راست و دروستە کە خۆی زۆر راستگۆیە، وە خەونی موسولمان بەشیکی لە چل و پینج بەش لە پیغەمبەرایەتی، خەونیش سێ جۆرە: خەونی باش، ئەمەیان مرئەدی خۆشە

(٣) بخاری (تجريد) ٢٤١/٥، رقم: ٢٠٨٢ - ٦٩٨٥ فتح الباري).

(٤) تجريد البخاري/٢٤٥/٥، رقم: ٢٠٨٧ - ٧٠٧٧ فتح. مسلم. رؤيا: ٥٨٦٥. أبو داود. انب: ٥٠٧٩.

ترمذی. رؤيا: ٢٢٧٠، تحفة الأشراف: ١٤٤٤.

له خوداوه، هه‌ندی خه‌ونی تریش خه‌م و خه‌فته، ئەمه‌شیان له شه‌یتانه‌وه‌یه، هه‌ندی خه‌ونی تریش قسه‌ جوینه‌وه‌و ووپاوه‌ی ده‌روونه، که‌سێ خه‌یالی لای شتی بێ دیاره‌ خه‌ونی پیوه‌ ده‌بینی، چونکه‌ له‌وه‌پیش ئەوه‌نده‌ له‌ دلی خویدا بیرێ لی کردۆته‌وه‌ له‌ خه‌ویشا هه‌ر دیته‌وه‌ خه‌یالی، ئەمه‌شیان بایه‌خی پی نییه‌، جا ئەگه‌ر که‌سیکتان خه‌ونیکی وای دی که‌ به‌دلی نه‌بوو با هه‌لسی و نوێژ بکاو نه‌یگیرێته‌وه‌ بۆ خه‌لک! ئەبو هوره‌یره‌ ده‌لی: من به‌ش به‌حالی خۆم دیتنی پابه‌ندم له‌ خه‌ودا پی خۆشه‌ چونکه‌ نیشانه‌ی به‌نده‌یی خودایه‌ به‌لام هه‌ز له‌ دیتنی زنجیری مل ناکه‌م له‌ خه‌ودا چونکه‌ نیشانه‌ی باش نییه‌ (ش/د/ت).

٤٢٤٣- عَنْ أَبِي قَتَادَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنْتُ أَرَى الرُّؤْيَا فَتَمْرَضُنِي حَتَّى سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ مِنَ اللَّهِ فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يُحِبُّ فَلَا يُحَدِّثْ بِهَا إِلَّا مَنْ يُحِبُّ وَإِذَا رَأَى مَا يَكْرَهُ فَلْيَتَّقِلْ عَنْ يَسَارِهِ ثَلَاثًا، وَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَشَرِّهَا وَلَا يُحَدِّثْ بِهَا أَحَدًا فَإِنَّهَا لَنْ تُضُرَّهُ. رواهما الأربعة. نسأل الله العلم بالتعبير أمين^(٥):

ئەبو قەتادە (خودای لی رازی بن) فه‌رمووی: جاری وا ده‌بوو خه‌ونی وام ده‌دی نه‌خۆشی ده‌خستم، هه‌تا جاری گویم لی بوو له‌ سه‌روه‌ (درویدی خودای له‌سه‌رین) ده‌یفه‌رموو: خه‌وی باش له‌ خوداوه‌یه، جا ئەگه‌ر یه‌کیکتان خه‌ونیکی خۆشی دی با نه‌یگیرێته‌وه‌ بۆ که‌س، مه‌گه‌ر بۆ دۆست و خه‌ونزان، به‌لام ئەگه‌ر خه‌ونیکی ناخۆشی دی با له‌لای چه‌پیه‌وه‌ سی تف رۆبکا، وه‌ په‌نا بگرێ به‌ خودا له‌ شه‌ری شه‌یتان و له‌ شه‌ری ئەو خه‌ونه‌و ئیتر بۆ که‌سی نه‌یگیرێته‌وه‌، ئیتر خوا یاری زیانی بۆ نابێ (ش/د/ت) - نو‌ق‌می ده‌ریای میه‌ره‌بانی میه‌ره‌بان (بن) له‌ خودای مه‌زن داوا ده‌که‌ین که‌ به‌ به‌خششی خۆی شه‌ره‌زای زانستی خه‌و په‌رژێنمان به‌فه‌رموی. ئامین.

^(٥) بخاری. طب: ٥٧٤٧، ٦٩٨٥، ٦٩٩٥، ٧٠٠٥، ٧٠٠٥، ٧٠٤٤. أبو داؤد. أدب: ٥٠٢١. ترمذی. رؤیا:

٢) خه‌ون هه‌رکه‌خه‌ون په‌رژین کرا نیتر دیته دی: (إذا قصت الرویا وقعت)

٤٢٤٤- عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا صَلَّى الصُّبْحَ أَقْبَلَ عَلَيْهِمْ بِوَجْهِهِ، فَقَالَ: هَلْ رَأَى أَحَدٌ مِنْكُمْ الْبَارِحَةَ رُؤْيَا؟ رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَزَادَ: وَيَقُولُ: إِنَّهُ لَمْ يَنْقُ بَعْدِي مِنَ النَّبُوءَةِ إِلَّا الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ^(١).

سه‌مووره‌ی کوپی جندوب (خودای ن رازی بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سربین) که نویژی به‌یانی ده‌کرد رووی تی ده‌کردین و ده‌یفه‌رموو: نی‌مشه‌و که‌ستان خه‌ونی بینیه‌و؟ (ش/ت/د) گپ‌رانه‌وه (ریوایه‌ت) ی تیرمیذی ئەمە‌ی پتره: وه ده‌یشی فه‌رموو: له‌پاش من له پیغه‌مبه‌رایه‌تی هیچ نه‌ماوه جگه له خه‌ونی باش.

٤٢٤٥- عَنْ أَبِي رَزِينٍ الْعُقَيْلِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ أَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ، وَهِيَ عَلَى رَجُلٍ طَائِرٌ مَا لَمْ يَتَحَدَّثْ بِهَا، فَإِذَا تَحَدَّثَ بِهَا سَقَطَتْ، قَالَ: وَأَحْسَبُهُ قَالَ: وَلَا يُحَدَّثُ بِهَا إِلَّا لَبِيبًا أَوْ حَبِيبًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(٢).

ئەبو رەزینی عوقەیلی (خودای ن رازی بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سربین) فه‌رمووی: خه‌و بینینی پیاوی موسولمان چل یه‌کی پیغه‌مبه‌رایه‌تییه خه‌ونیش به‌موله‌ق به‌نده، وه‌ک به‌سه‌ر قاچی بالنده‌وه‌بی وایه، چۆن شتی به‌سه‌ر قاچی بالنده‌وه‌بی به‌که‌ترین جوولانه‌وه ده‌که‌وی خه‌ونیش ناوا به‌موله‌قی به‌نده، هه‌تا خاوه‌نه‌که‌ی ده‌یگپ‌ریته‌وه، جا هه‌ر له‌گه‌ل گپ‌رایه‌وه ئیتر

(١) بخاری. أذان: ٨٤٥. تجرید/١- ٤٣٢ = ٨٤٥، ١١٤٣، ١٣٨٦، ٢٠٨٥، ٢٧٩١، ٣٢٣٦، ٣٣٥٤، ٤٦٧٤، ٦٠٦٩.

٧٠٤٧. مسلم. رؤیا: ٥٨٩٦. ترمذی. رؤیا: ٢٢٩٤.

(٢) مسلم. رؤیا: ٥٨٦٦ - ٥٨٧٨. ترمذی. رؤیا: ٢٢٩١. تحفة الأشراف: ١٤٤٥٢. أبو داود. أدب: ٥٠١٨.

تجرید/٥/٢٤٠ = ٢٠٨١ - ٦٩٨٣، ٦٩٩٤ فتح الباری + رقم: ٢٠٨٧ = ٧٠١٧ فتح. قال فی الفتح:

أخبره أبو داود والترمذی وابن ماجه بسند حسن صححه الحاكم حديث رقم: ٧٠٤٦.

گورج بە پێی لێکدانەوهی یەكەم كەس كەبۆی دەگیرێتەوه دیتە دی! گوتی: وا دەزانم فەرموویشتی: با بۆكەسی نەگیرێتەوه، مەگەر بۆ كەسیکی ژێرو هۆشمەند، یا بۆ دۆستی (ت/د).

٤٢٤٦- ولأبن ماجه: اغتبروها بأسمائها وكنوها بكنائها والرؤيا لأول غابر^(٣):

دەفەرمووی: لە ناو و كەسناو (كونیە)ی شتەكەوه خەونەكە لێك بدەنەوه، یەكەم كەسیش خەونەكە چۆن خەو پەرژێن بكا ئەو خەونە وەها دیتە دی (ئیبنو ماجه).

٤٢٤٧- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: جَاءَ أَغْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ رَأْسِي ضُرِبَ فَتَدَخَّرَجَ فَاشْتَدَّتْ عَلَيَّ أَثَرُهُ، فَقَالَ: لَا تُحَدِّثِ النَّاسَ بِتَلَعِبِ الشَّيْطَانِ بِكَ فِي مَنَامِكَ. رواه مسلم. نسال الله كمال الإسلام وقوة اليقين آمين^(٤):

لە جابیرەوه (خودای ئی رازی بێ) گوتی: عەرەبیکی دەشتەکی هاتە لای پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەری) گوتی: ئەو پیغەمبەری خودا! لە خەوما دیتم وەكو لە سەرم بدری و سەرم بپەرێ و خلۆز ببیتەوه وابوو وەخویشم پامکرد بەشوینیا! دەبێ ئەمە واتە چی بێ؟ فەرمووی (دروودی خودای لەسەری): ئەمە خەونی تێكەڵ و پێكەڵە، لەخەوتا شەیتان وازی پێ کردووی، شتی وا مەگیرەوه بۆ خەلك (م).

لەگەردا دوو خالی گەرنگ هەیە: یەكەم مەبەست لەو حەدیثانە كە دەفەرموون: خەون بەشیكە لە پیغەمبەرایەتی ئەوه نییە كە كەسێ پەیدا ببێ و بلی بە خەون وەحی و سرووشم بۆ دی كەواتە من پیغەمبەرم یا بلی من پیاویکی باشم و لە خەوما بە خزمەت خودا، یا بە خزمەت پیغەمبەر گەیشتم و

(٣) بخاری. تعبیر: ٧٠٤٦.

(٤) مسلم. رؤیا: ٥٨٨٤ - ٥٨٨٦.

خالی دووهم: له کون و نوډا گهڼی کسې به دیمه ناشو له دلوه خراب، بۇ عوام هه لفریواندن خهونیان کردووه به سهرچاوهیهکی سهرکی بۇ بلاوکردنه وهی درو دلهسهی خویان، بۇ سوودو بهرژوهندی گلاوی خویان، تهنانه هی واهیه به خهون نایهت نهسخ دهکاته وه، یا خهونهکی خوی به هدیث داده نی، جا کورت و پوخت به کوردی په تی عهرزی نازیزانی خوم بکه م: خهون چهشنه دله لالت و بهرچاو روشن کردنه وهیه که، په یوهندی به هندی کارو

باری نه‌ینسی و غه‌ییبیه‌وه هه‌یه، به‌نده‌ی باش ده‌توانسی سوودو به‌هره‌ی ئی وه‌ریگری و بی‌کا به‌نیشانه‌و به‌لگه‌ له‌سه‌ر بوون (یا نه‌بوون) ی شتی، وه‌ک چۆن هه‌ور نیشانه‌ی بارانه‌ ئاوا، به‌لام مه‌رج نییه‌ که هه‌ور بوو ئیتیر بباری، دیاره‌ خه‌ونی پیغه‌مبه‌ران له‌ خه‌ونی تاک تاکی ئومه‌ته‌کانیان جیایه‌ (وه‌رگیی).

٣) له‌ خه‌ون گیرانه‌وه‌دا درۆ دروست نییه‌: (یحرّم الکذب فی قصّ الرؤیا)

٤٢٤٨- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ تَحَلَّمَ بِحُلْمٍ لَمْ يَرَهُ، كَلَّفَ أَنْ يَغْفِدَ بَيْنَ شَعِيرَتَيْنِ، وَلَكِنْ يَفْعَلْ، وَمَنْ اسْتَمَعَ إِلَى حَدِيثِ قَوْمٍ وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ أَوْ يَفِرُّونَ مِنْهُ، صَبَّ فِي أُذُنِهِ الْآثَكُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ صَوَّرَ صُورَةً، عَذَّبَ وَكَلَّفَ أَنْ يَنْفُخَ فِيهَا، وَلَيْسَ بِنَافِخٍ. رواه البخاري وأبو داود والترمذي^(١):

ئیبینو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بێ) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: هه‌رکەسێ له‌ خۆیه‌وه‌ خه‌ونی به‌ درۆ هه‌ل به‌ستنی له‌ روژی قیامه‌تدا داوای ئی ده‌کری که دوو ده‌نکه‌ جو‌ی ئاگرین پیکه‌وه‌ گری بدا، هه‌رگیز نه‌وه‌یشی بو‌ ناکری، واته‌ی وایه‌ که هه‌ر له‌و سزاو نه‌شکه‌نجه‌یه‌دا ده‌بی، هه‌ر که‌سه‌یش گو‌ی له‌ قسه‌ی هو‌زی بگری که نه‌وانه‌ پییان ناخوش بێ که نه‌و گو‌ییان ئی بگری، یا خو‌یانی ئی دوور بخه‌نه‌وه‌ نه‌وه‌ له‌ روژی قیامه‌تدا قو‌قوشمی سو‌ره‌وه‌ کراوه‌ی تواوه‌ ده‌کریته‌ ناو هه‌ردوو کونه‌ گو‌یچکه‌یه‌وه‌، هه‌ر که‌سه‌یش وینه‌یی بکیشتی نه‌وه‌ ئازارو سزا ده‌دری و به‌ زۆر داوای ئی ده‌کری که ده‌بی گیان بکا به‌ به‌ریدا، دیاره‌ که نه‌وه‌یشی بو‌ ناکری. (ب/ د/ت).

٤٢٤٩- وللبخاري: إِنَّ مِنْ أَفْرَى الْفِرَى أَنْ يُرَى عَيْنِي مَا لَمْ تَرَهُ. نَسَّالَ اللَّهُ الصَّدَقَ فِي الْقَوْلِ وَالْفِعْلِ^(٢):

(١) بخاري. تعبير: ٧٠٤٢ = تجريد/ ٢٤٦/٥ رقم: ٢٠٨٩ = ٧٠٤٢ فتح.

(٢) بخاري. تعبير: ٧٠٤٣ = تجريد- مختصر صحيح البخاري/ ٥٠- ٢٤٧ رقم: ٢٠٩٠.

ئییبنو عومەر (خودایان ئی رازی بن) فهرمووی: پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموئی: هه‌لاتیکی فره‌زله: که‌سی بلی: له‌خه‌وما ئه‌وهم دیوه، وه‌له‌ راستیشدا هیچی نه‌دیبی (ب) له‌خودا داوا ده‌که‌ین که‌هه‌میشه‌ قسه‌ راستی و کار دروستیمان به‌نسیب بفهرموئی.

٤ به‌شی دووهم: نه‌و خه‌ونانه‌ی که‌ پیغه‌مبهر خوی دیونی

الفصل الثاني: فيما رآه النبي ﷺ

٤٢٥٠- عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا صَلَّى صَلَاةَ أَقْبَلْ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ فَقَالَ: مَنْ رَأَى مِنْكُمْ اللَّيْلَةَ رُؤْيَا؟ فَإِنْ رَأَى أَحَدٌ قَصَّهَا، فَيَقُولُ مَا شَاءَ اللَّهُ، فَسَأَلْنَا يَوْمًا، فَقَالَ: هَلْ رَأَى أَحَدٌ مِنْكُمْ رُؤْيَا؟ قُلْنَا: لَا، قَالَ: لَكِنِّي رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ رَجُلَيْنِ أَتْيَانِي، فَأَخَذَا بِيَدِي فَأَخْرَجَانِي إِلَى الْأَرْضِ الْمُقَدَّسَةِ. فَإِذَا رَجُلٌ جَالِسٌ، وَرَجُلٌ قَائِمٌ يَبْدُو كَلُوبٍ مِنْ حَدِيدٍ يُدْخِلُ فِي شِدْقِهِ حَتَّى يَبْلُغَ قَفَاهُ، ثُمَّ يَفْعَلُ بِشِدْقِهِ الْآخَرَ مِثْلَ ذَلِكَ وَيَلْتَمِمْ شِدْقَهُ هَذَا فَيَعُوذُ فَيَصْنَعُ مِثْلَهُ، فَقُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالَ: انْطَلِقْ فَانْطَلَقْنَا حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى رَجُلٍ مُضْطَجِعٍ عَلَى قَفَاهُ وَرَجُلٌ قَائِمٌ عَلَى رَأْسِهِ بِفِهْرٍ أَوْ صَخْرَةٍ، فَيَشْدُخُ بِهِ رَأْسَهُ فَإِذَا ضَرْبُهُ تَدَهَّدَ الْحَجَرُ فَانْطَلَقَ إِلَيْهِ لِيَأْخُذَهُ فَلَا يَرْجِعُ إِلَى هَذَا حَتَّى يَلْتَمِمْ رَأْسَهُ وَعَادَ رَأْسَهُ كَمَا هُوَ فَعَادَ إِلَيْهِ فَضَرْبُهُ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: انْطَلِقْ فَانْطَلَقْنَا إِلَى ثَقَبٍ مِثْلِ الثُّورِ أَغْلَاهُ ضَيْقٌ، وَأَسْفَلُهُ وَاسِعٌ يَتَوَقَّدُ تَحْتَهُ نَارًا فَإِذَا اقْتَرَبَ ارْتَفَعُوا حَتَّى كَادُوا يَخْرُجُوا. فَإِذَا خَمَدَتْ رَجَعُوا فِيهَا، وَفِيهَا رِجَالٌ وَنِسَاءٌ عُرَاةٌ، فَقُلْتُ مَنْ هَذَا؟ قَالَ: انْطَلِقْ فَانْطَلَقْنَا حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى نَهْرٍ مِنْ دَمٍ، فِيهِ رَجُلٌ قَائِمٌ عَلَى وَسَطِ النَّهْرِ وَعَلَى شَطِّ النَّهْرِ رَجُلٌ بَيْنَ يَدَيْهِ حِجَارَةٌ فَأَقْبَلَ الرَّجُلُ الَّذِي فِي النَّهْرِ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ رَمَى الرَّجُلُ بِحَجَرٍ فِي فِيهِ فَرَدُّهُ حَيْثُ كَانَ فَجَعَلَ كُلَّمَا جَاءَ لِيَخْرُجَ رَمَى فِي فِيهِ، بِحَجَرٍ فَيَرْجِعُ كَمَا كَانَ، فَقُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالَ: انْطَلِقْ فَانْطَلَقْنَا حَتَّى اتَّهَيْتَا إِلَى رَوْضَةٍ خَضِرَاءَ فِيهَا شَجَرَةٌ عَظِيمَةٌ وَفِي أَصْلِهَا شَيْخٌ وَصَبِيَانٌ وَإِذَا رَجُلٌ قَرِيبٌ مِنَ الشَّجَرَةِ بَيْنَ يَدَيْهِ نَارٌ يُوقِدُهَا فَصَعِدَا بِي فِي الشَّجَرَةِ وَأَذْخَلَانِي دَارًا لَمْ أَرِ قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهَا، فِيهَا رِجَالٌ شُبُوحٌ وَشَبَابٌ وَنِسَاءٌ وَصَبِيَانٌ ثُمَّ أَخْرَجَانِي مِنْهَا فَصَعِدَا بِي الشَّجَرَةَ فَأَذْخَلَانِي دَارًا هِيَ أَحْسَنُ

وَأَفْضَلُ، فِيهَا شَيْخٌ وَشَبَابٌ، فَقُلْتُ: طَوَّقْتُمَايَ اللَّيْلَةَ فَأَخْبِرَانِي عَمَّا رَأَيْتُ، قَالَا: نَعَمْ. أَمَّا الَّذِي رَأَيْتَهُ يُشَقُّ شِدْقُهُ فَكَذَّابٌ يُحَدِّثُ بِالْكَذِبَةِ فَتُحْمَلُ عَنْهُ حَتَّى تَبْلُغَ الْآفَاقَ فَيُصْنَعُ بِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَالَّذِي رَأَيْتَهُ يُشْدَخُ رَأْسُهُ فَرَجُلٌ عَلَّمَهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ، فَتَأَمَّ عَنْهُ بِاللَّيْلِ وَلَمْ يَعْمَلْ فِيهِ بِالنَّهَارِ يُفْعَلُ بِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَالَّذِي رَأَيْتَهُ فِي الثَّقَبِ فَهُمْ الرُّنَاءُ، وَالَّذِي رَأَيْتَهُ فِي النَّهْرِ أَكِلُ الرُّبَا، وَالشَّيْخُ فِي أَصْلِ الشَّجَرَةِ إِبْرَاهِيمُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَالصَّبِيَّانُ حَوَاطِئُ فَأَوْلَادُ النَّاسِ، وَالَّذِي يُوقِدُ النَّارَ مَالِكُ خَازِنُ النَّارِ، وَالذَّارُ الْأُولَى الَّتِي دَخَلْتَ: الْجَنَّةَ دَارُ عَامَّةِ الْمُؤْمِنِينَ، وَأَمَّا هَذِهِ الدَّارُ فَدَارُ الشُّهَدَاءِ، وَأَنَا جِبْرِيلُ، وَهَذَا مِيكَائِيلُ، فَارْفَعْ رَأْسَكَ، فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَإِذَا فَوْقِي مِثْلُ السَّحَابِ، قَالَا: ذَاكَ مَنْزِلُكَ، قُلْتُ: دَعَانِي أَذْخُلَ مَنْزِلِي، قَالَا: إِنَّهُ بَقِيَ لَكَ عُمْرٌ لَمْ تَسْتَكْمِلْهُ، فَلَوْ اسْتَكْمَلْتَ أَكُنْتَ مَنْزِلَكَ. رواه البخاري^(١):

سه‌مووره‌ی کوپی جوندوب (خودای نازنی بن) فه‌رمووی: گه‌لی جار پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای لسه‌ربین) که نویژی به‌یانی ده‌کرد، رووی تی ده‌کردین و ده‌یفه‌رمو: که‌ستان نه‌م شه‌و خه‌ونی نه‌دیوه؟ ئیت‌ر نه‌گه‌ر که‌سی خه‌ونیکی بدیبا‌یه ده‌یگی‌پرایه‌وه بوی و پیغه‌مبه‌ریش (درویدی خودای لسه‌ربین) نه‌وه‌نده‌ی خودا مه‌یلی له‌سه‌ر بوا‌یه لیکی ده‌دایه‌وه‌و خه‌ون په‌رژینی ده‌کرد، جا روژی لیمانی پرس‌ی فه‌رمووی: که‌ستان خه‌ونی دیوه؟ عه‌ر‌زمان کرد: نه‌خه‌یر فه‌رمووی: به‌لام من نه‌مشه‌و له‌خه‌ودا دوو پیاوم دی هاتنه‌ لام و ده‌ستیان گرت‌و بر‌دمیان بو خاکی پاک و پیروز، بو ولاتی شام، له‌وی که ته‌ماشام کرد واک‌برایی دانیش‌تووه‌و پیاوی‌کیش قولا‌پیک‌ی ناسنینی به‌ ده‌سته‌وه‌یه‌و به‌ پیوه‌ وه‌ستاوه‌، خوش خوش قولا‌په‌که‌ ده‌خاته‌ لالغاوه‌ی کابراکه‌ تا له‌ پشت‌ه‌ سه‌ریه‌وه‌ ده‌رده‌چی، نه‌وجا نه‌و لالغاوه‌ی تریشی ناوا لی ده‌کا، جا هه‌تا نه‌م لای و لی‌ده‌کرد، نه‌ولاکه‌ی تری چاک ده‌بووه‌وه‌و ده‌نووسایه‌وه‌ به‌یه‌کدا، نه‌ویش دیسانه‌وه‌ وه‌ک جاری پینشووی لی ده‌کرده‌وه‌! ئیت‌ر هه‌ر به‌م ده‌ستوره‌، گوتم:

(١) بخاری. تعبیر: ٧٠٤٧.

ئه‌مه چیه؟ دوو فریشته‌که گوتیان: جارئ برؤ، رۆیشتین تا چوینه لای کابرایئ تر، له‌سه‌ر گازهره‌ی پشت راکشابوو، پیاویکیش (خپکیکی پی بوو، یا تاویریکی پی بوو) له‌سه‌ر سه‌ری کابراکه راوه‌ستابوو ده‌یمالی به‌ته‌پلی سه‌ریدا، جا که به‌رده‌که‌ی ده‌کیشا به‌سه‌ری کابرا‌دا به‌رده‌که هه‌ل ده‌به‌زییه‌وه و خلور ده‌بۆوه، پیاوه‌که‌یش ده‌چوو ده‌یه‌نایه‌وه، تا ده‌هاته‌وه سه‌ری کابرا وه‌ک خوی ساپیژ ده‌بۆوه، جا ئه‌ویش دیسانه‌وه ده‌کیشایه‌وه پیایدا ئیتر هه‌روه‌ها ئه‌مه کاری بوو، گوتم: ئه‌مه کییه؟ گوتیان: جارئ برؤ! جا رۆیشتین هه‌تا که‌یشتینه لای شتی وه‌کوو ته‌ندوو وابوو، له‌سه‌ره‌وه ته‌سکو له‌بنه‌وه پانو ده‌لپ بوو، ته‌ماشام کرد پیاوو ژنی رووتی زۆری تیادا بوو ئاگر له‌ژیریدا ده‌سووتاو بلیسه‌ی ئاگره‌که نیله‌ نیلی ده‌هات جا که تاوی ده‌سه‌ند ئاوه‌که ده‌کولاو قولپه‌ی ده‌کردو زه‌لامه‌کانی ناوی وه‌ک ده‌نکی دانوله‌ی سه‌ر ئاگر له‌کاتی قولته‌ قولته‌که‌دا ئاوا به‌رز ده‌بوننه‌وه و خه‌ریک بوون هه‌لبچن! به‌لام کلپه‌ی ئاگره‌که گورج کپ ده‌بوو، ئیتر ئه‌وانیش ده‌که‌وتنه‌وه بنه‌که‌ی، ئیتر هه‌روه‌ها ئه‌مه حالیان بوو، گوتم: ئه‌مه چیه؟ گوتیان: جارئ برؤ، رۆیشتین تا که‌یشتینه سه‌ر روباریکی خوین، کابرایئ له‌ناویا به‌پیوه راوه‌ستابوو، پیاویکیش له‌سه‌ر لیواری چۆمه‌که بوو، به‌ردیکی زۆری له‌به‌ر ده‌ستدا بوو، گشت جارئ که کابرای ناو چۆمه‌که ده‌هات ده‌ربچئ که ده‌گه‌یشته لای ئه‌و، به‌ردیکی ده‌کیشا به‌ناو ده‌میاو ته‌سی پی ده‌کرده‌وه بۆ شوینی پيشووی، ئیتر هه‌موو جارئ تلیکی ده‌مالي به‌ده‌موو قه‌پۆزیاو کابرا ده‌گه‌رایه‌وه بۆ شوینی خوی گوتم: ئه‌ی ئه‌مه چیه؟ گوتیان: جارئ برؤ، رۆیشتین تا که‌یشتینه لای باخیکی سه‌وز، دره‌ختیکی گه‌وره‌ی تی‌دا بوو، پیره‌میردی له‌بنیدا دانیشتبوو، مندالیکی زۆر زۆری له‌ده‌ور بوون، پیاویکی تریش (له‌نزیک دره‌خته‌که‌وه) ئاگریکی له‌به‌ر ده‌مدا بوو، هه‌ر ئاگره‌که‌ی خوش ده‌کرد، ئینجا دوو فریشته‌کان به‌و شیخه‌له‌دا سه‌ریان خستم و بره‌میانه‌ ناو خانوویه‌که‌وه قه‌ت خانووی وا باشم نه‌یدوه، پرپیوو له‌پیاوی پیرو له‌لاو له‌ژن و له‌مال، ئینجا له‌وی هینامیانه‌ ده‌ره‌وه دیسان به‌شیخه‌له‌که‌دا سه‌ریان خستم و بره‌میانه‌ ناو

خانویه‌کی تره‌وه له‌وی تر جوانترو باشتربوو، پیری له پیرو لاوو بوو. ئینجا گوتم: ئەمشەو منتان سووپرانه‌وه، دەپی‌م بلین ئەمە‌ی من دیم چی بوو، گوتیان: بە‌لێ باشە، ئەو‌هی که دیت لالغاوه‌یان هە‌ل دە‌پری ئە‌وه ئە‌و درۆزنە‌یه که درۆیی هە‌ل دە‌بە‌ستنی و له دە‌می ئە‌وه‌وه بە‌هەر چوار لادا بلاو دە‌بی‌تە‌وه جا ئە‌وه هە‌تا رۆژی قیامە‌ت هەر وای ئی دە‌کری، ئە‌وه‌یش که دیت سە‌ریان دە‌شکاند، ئە‌وه ئە‌و پیاو‌ه‌یه که خودا فی‌ری قورئانی کردو‌وه، که چی بە‌شەو دە‌خە‌وی و دە‌وری ناکاتە‌وه و بە‌ رۆژی‌ش رە‌فتاری پی ناکا، تا رۆژی قیامە‌ت هەر وای ئی دە‌کری، ئە‌وانە‌یشی که له‌ناو کونە‌که‌دا دیتن ئە‌وانە داوین پی‌سە‌کان بوون، ئە‌وه‌یشی که له‌ناو چۆ‌مه خوی‌ناو‌ه‌که‌دا دیت ئە‌وه سوو خۆ‌ر بوو، پیرە‌می‌رده‌که‌ی بن درە‌خته‌که‌یش ئی‌براهیم بوو (درو‌دی خودای لە‌سە‌رین)، مندا‌له‌کانی دە‌وریشی مندا‌لی خە‌لکی بوون ئە‌و مندا‌لانه‌ بوون که له‌ پی‌ش رە‌سید بوون‌دا دە‌مرن، ئە‌و پیاو‌ه‌یش که له‌ نزیک‌ی درە‌خته‌که‌وه نا‌گرە‌که‌ی خۆ‌ش دە‌کرد مالیکی وە‌ردیانی دۆ‌زه‌خ بوو، خانو‌وی یە‌که‌میش که چو‌وی‌ته‌ ناوی خانە‌ی سە‌رتاپای موسو‌لمانان بوو، ئە‌م خانو‌ه‌یش مالی شە‌هیدانه! منیش جو‌برائیل و ئە‌مە‌یش که له‌ گە‌لم‌دایە می‌کائیلە، جا سەر هە‌لپە‌رە که سە‌رم هە‌لپە‌ری له ژو‌ور سە‌رمە‌وه شتێ‌کم دی وە‌ک پە‌له هە‌ور وابوو، فە‌رمو‌ویان: ئە‌وه‌یش هە‌وارو بارە‌گای تۆ‌یه گوتم: دە‌لیم گە‌رین با بچ‌مه ناو جی‌گە‌ی خۆ‌م، فە‌رمو‌ویان: هیش‌تا تە‌مە‌نت ماو‌یه‌تی، که‌ی تە‌مە‌نت تە‌واو بوو دێ‌تە‌ ناو‌م‌الی خۆ‌ت. (ب- خودای ئی‌رازی بن).

٤٢٥١- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يَبْنَأُ أَنَا عَلَى بَنِي أُنْزِعَ مِنْهَا إِذْ جَاءَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ)، فَأَخَذَ أَبُو بَكْرٍ الدُّلُوفَ فَتَزَعَّ دُثُوبًا أَوْ دُثُوبَيْنِ وَفِي نَزْعِهِ ضَعْفٌ يُغْفَرُ اللَّهُ لَهُ. ثُمَّ أَخَذَهَا ابْنُ الْخَطَّابِ مِنْ يَدِ أَبِي بَكْرٍ، فَاسْتَحَالَتْ فِي يَدِهِ غَرَبًا فَلَمْ أَرِ عَبْقَرِيًّا مِنَ النَّاسِ يَفْرِي قَرْبَهُ حَتَّى ضَرَبَ النَّاسُ بِعُطْنٍ. رواه الشيخان والترمذي^(١):

(١) بخاری. فضائل: ٣٨٢. مسلم. فضائل: ٦١٤٦.

ئیب‌نو عومەر (خودایان ئی رازی بئ) فەرمووی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای لسه‌ربین) فەرمووی: جاری له‌خه‌وما له‌سه‌ر بیرئ بووم، ئاوم ئی هه‌ل ده‌گۆزی له‌وکاته‌دا ئه‌بو به‌کرو عومه‌ریش په‌یدابوون، ئه‌بو به‌کر دۆلچه‌که‌ی هه‌لگرت و به‌کرێکه‌وه دۆلچه‌یی یا دوو دۆلچه‌ ئاوی هه‌لکی‌شا، (خودا بئ خۆش بئ)، ئه‌نجا عومه‌ری کوپی خه‌طاب له‌ ده‌ستی ئه‌بو به‌کرێ وهرگرت و دۆلچه‌که له‌ ده‌ستی عومه‌ردا بووبه سه‌تلیکی گه‌وره که به‌ قه‌د مه‌شکه‌یه‌کی گاوه‌س ئاو بگرئ جا که سم نه‌دیوه، وه‌ک عومه‌ر ئاوا بلیمه‌ت بئ و ئاوا به‌ هه‌لپه‌و هه‌لمه‌ت و ده‌ست و برد بئ، جا عومه‌ر به‌ شیوه‌یه‌کی وا ئاوی زۆر کرد، هه‌تا خه‌لکه‌که له‌ ده‌وری ئاوه‌که په‌چه‌یان بۆ ئاژه‌له‌کانیان به‌ست بۆ حه‌وانه‌وه، له‌ پاش پاراو بوون. (ش/ت).

٤٢٥٢- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَرَى اللَّيْلَةَ رَجُلًا صَالِحًا أَبَا بَكْرٍ نِيطَ بِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَنِيطَ عُمَرُ بِأَبِي بَكْرٍ وَنِيطَ عُثْمَانُ بِعُمَرَ. قَالَ جَابِرٌ: فَلَمَّا قَمْنَا مِنْ عِنْدِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قُلْنَا أَمَّا الرَّجُلُ الصَّالِحُ فَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). وَأَمَّا تَتَوَطُّ بِغَضَبِهِمْ بَعْضُ فَهُمْ وَلَاةُ هَذَا الْأَمْرِ الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ بِهِ نَبِيَّهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ فِي بَابِ التَّفْضِيلِ (٣).

جایبر (خودای ئی رازی بئ) فەرمووی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای لسه‌ربین) فەرمووی: ئه‌مشه‌و له‌خه‌ودا نیشانی پیاویکی باش دراوه، که‌وا ئه‌بو به‌کر، په‌یوه‌ند کراوه به‌ پیغه‌مبهره‌وه و عومه‌ریش په‌یوه‌ند کراوه به‌ ئه‌بو به‌کره‌وه و عوتمانیش لکاوه به‌ عومه‌ره‌وه! جایبر فەرمووی: که له‌کن حه‌زرت هه‌لساین گومتان: پیاوه باشه‌که که ئه‌م خه‌ونه‌ی دیوه پیغه‌مبەر خۆیه‌تی (دروودی خودای لسه‌ربین) ئه‌وه‌یشی که په‌یوه‌ستی کراون به‌یه‌که‌وه ئه‌مه‌یه که ئه‌وان خاوه‌ن و سه‌روه‌رو فەرمانداری ئه‌م ئایینه‌ن که خودا به‌ پیغه‌مبهری خۆیدا نارده‌ویه‌تی. (ئه‌بو داوود گیراویه‌تیوه. مزار رحمت له‌ مۆبئی پیمۆزی بئ).

٤٢٥٣- → (سووره‌تی قه‌در، فەرمووده‌ی یه‌که‌م به‌رگی حه‌وته‌م) (٤).

(٣) سکت عن درجته الشارح.

(٤) تقدم في تفسير سورة القدر ، المجلد السابع. تسلسل / ٨٠ رقم: ٤٢٣١/٨.

٥) ئەو خەوانەیی که پێغه‌مبەر خۆی ^{دروودی} دیونی و هەر خۆیشی خەو پەرژێنی کردوون : (ما رآه النبي ﷺ وعبره)

٤٢٥٤- → (له فه‌ضائیلی عومەردا رابوورد، یه‌که‌م فه‌رمووده به‌رگی
پێنجەم ل-٢٠) ^(١).

٤٢٥٥- → (له فه‌ضائیلی عومەردا رابوورد، دووهم فه‌رمووده) ^(٢).

٤٢٥٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: بَيْنَا أَنَا
نَائِمٌ رَأَيْتُ فِي يَدَيَّ سِوَارَيْنِ مِنْ ذَهَبٍ فَأَهْمَنِي شَأْنُهُمَا فَأَرْجَى إِلَيَّ فِي الْمَنَامِ أَنَّ الْفَخْهَمَا
فَنَفَخْتُهُمَا فَطَارَا فَأَوَّلْتُهُمَا كَذَّابَيْنِ يَخْرُجَانِ مِنْ بَعْدِي. فَكَانَ أَحَدُهُمَا الْعَنْسِيُّ صَاحِبُ
صَنْعَاءَ وَالْآخَرُ مُسَيْلِمَةُ صَاحِبُ الْيَمَامَةِ. رَوَى هَذِهِ الثَّلَاثَةُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ ^(٣).

ئەبو هورەیره (خودای ئی رازی بن) فه‌رمووی: پێغه‌مبەر (دروودی خودای لەسەرین)
فه‌رمووی: لەخەوما دیتم که‌وا دوو بازنی زی‌پرم له‌ دەستدابوو و زۆرم
پێناخۆشه‌ لەخەوه‌که‌دا س‌روش‌م بۆ هات: که‌ فوویان لێبکه‌ جا که‌ فووم
لێکردن با بردنی! جا لێکم دانەوه‌ به‌م دوو پێغه‌مبەرە درۆزنە که‌ له‌ پاش‌ من
دەردەکه‌ون، که‌ یه‌کیکیان ئەس‌وهدی عەنەس‌ییە که‌ له‌ صەنعایه‌، ئەوی
ت‌ریشیان موس‌ەیلەمه‌ی درۆزنە که‌ له‌ یه‌مامه‌یه‌. (ش/ت).

٤٢٥٧- له‌ باسی (الفصل السابع فی الهجرة) یدا له‌ (کتاب النبوة) یدا
رابوورد. فه‌رمووده‌ی دووهم. له‌م گێڕانه‌وه‌ی ئێره‌دا ئەمه‌ی پ‌تره‌: هەر له‌م
خه‌ونه‌دا دیتم که‌وا شمشیرێ راده‌وه‌شێنم، که‌چی نووکه‌که‌ی په‌ری! تومه‌ز
ئەوه‌ ئەوه‌ بوو که‌ له‌ روژی غه‌زای ئوحوددا تووشی موس‌ولمانان بوو، به‌لام
له‌پاشدا که‌پام وه‌شاندەوه‌ گه‌ ئی له‌ جاران باشت‌ری ئی هاته‌وه‌، تومه‌ز ئەوه‌یش

^(١) تقدم في المجلد الخامس. تسلسل / ٤ رقم: ٢٢٤٥/١.

^(٢) تقدم في المجلد الخامس. تسلسل / ٤ رقم: ٢٢٤٦/٢.

^(٣) بخاري. تعبير: ٧٠٣٦ ، ٤٢٧٩. تجريد/ ٤/ ٣٦٤ رقم: ١٦٠٩ = ٤٢٧٥ ، ٤٢٧٤ فتح الباري. مسلم. رؤيا:

ئەو خێرو خوۆشی و فه‌تح و یه‌کگرتنی موسولمانانه بوو که خودا له‌وه‌دوا ره‌خساندی، دیسان هه‌ر له‌وخه‌وه‌دا دیتم چهن سه‌رئ گایان سه‌رپه‌ری، وه به‌رگویم که‌وت یه‌کئ فه‌رمووی: خێر لای خودایه، تومهن ئەوه ئەو چهن موسولمانانه بوون که له‌جه‌نگی ئو‌خوددا شه‌هید کران، خێره‌که‌ی لای خودایش ئەو خێرو به‌ره‌که‌ته‌ بوو که خودا له‌وه‌دوا ره‌خساندی بۆمان له‌گه‌ڵ ئەو پاداشه‌ جوانه‌ی که خودا له‌پاش روژی به‌دري دووهم خه‌لاتی کرد پیمان له‌سه‌ر سه‌ر راستی و دلپاکي خو‌مان (ش = شه‌یخان = ب + م - ئیمامی بوخاری و ئیمامی موسلیم. رمزای خویان ئی بن)^(٤).

٤٢٥٨- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: رَأَيْتُ كَأَنَّ امْرَأَةً سَوْدَاءَ ثَائِرَةَ الرَّأْسِ خَرَجَتْ مِنَ الْمَدِينَةِ حَتَّى قَامَتْ بِمَهَيَعَةٍ وَهِيَ الْجُحْفَةُ فَأَوَّلَتْ أَنْ وَبَاءَ الْمَدِينَةَ لِقِيلٍ إِلَيْهَا . رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ^(٥):

ئیبنو عومەر (رمزای خویان ئی بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (درووی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: له‌خه‌وما دیتم وه‌کوو بلایی ژنیکی ره‌شی سه‌ر ئالۆسکاوی له‌مه‌دینه ده‌ربچئ و بچئ بۆ مه‌هیه‌عه‌ وابوو واته: بۆ جوحفه‌ هه‌زه‌ت (درووی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: جا من وام لیكدایه‌وه‌ که په‌تاو ناسازییه‌که‌ی مه‌دینه ده‌گوینریتته‌وه‌ بۆ مه‌هیه‌عه‌ (ب/ت).

٤٢٥٩- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَرَانِي فِي الْمَنَامِ أَكْسَوْتُ بِسَوَاكٍ فَجَدَنِي رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا أَكْبَرُ مِنَ الْآخَرِ، فَتَأَوَّلْتُ السَّوَاكَ الْأَصْفَرَ مِنْهُمَا فَقِيلَ لِي كَبُرَ لَدَفْعَتُهُ إِلَيَّ الْأَكْبَرِ . رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(٦):

دیسان فه‌رمووی: هه‌زه‌ت (درووی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: له‌خه‌وما دیتم که‌وا به‌دارسیواکئ سیواک ده‌که‌م، دوو پیاویش (هه‌ر که‌سه‌یان بۆ

^(٤) تقدم المجلد الرابع. تسلسل / ١٠١ رقم: ٢ / ٣١٥٩.

^(٥) بخاري. رؤيا (تجريد): ٢٠٨٨ = فتح: ٧٠٢٨ ، ٧٠٢٩ ، ٧٠٤٠.

^(٦) بخاري. وضوء: ٢٤٦ = تجريد / ١ / ١٩٤ رقم: ١٧٧. مسلم. رؤيا: ٥٨٩٢.

خۆی) رام دهکێشێ، یهکیکیان لهوی تریان گهورهتر بوو، منیش ویستم سیواکهکه بدهم به پچکۆلهکهیان کهچی پیم گوترا: گهورهکهیان وهپیشخه، منیش دام به گهورهکهیان (ش).

٤٢٦٠- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: رَأَيْتُ ذَاتَ لَيْلَةٍ فِيمَا يَرَى الثَّانِمُ كَأَنَّ فِي دَارِ عَقْبَةَ بْنِ رَافِعٍ فَاتَيْنَا بِرُطَبٍ مِنْ رُطَبِ ابْنِ طَابٍ فَأَوَّلْتُ الرُّفْعَةَ لَنَا فِي الدُّنْيَا وَالْعَاقِبَةَ فِي الْآخِرَةِ وَأَنَّ دِينَنَا قَدْ طَابَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ (٧).

ئهههس (خودای ئی رازی بێ) فهرمووی: چهزهرت (دروودی خودای لهسهرین) فهرمووی: شهوێ لهخهوما دیتم کهوا وهکوو لهمالی عوقبهی کوپی رافیعدا بین ئاوابوو، تهپه خورمای تازهیان بو هینان، لهو جوړه خورمایه که پیی دهلین خورمای ئیبنو طاب! منیش ئهم خهونه ئاوا خهو پهڕژین کرد: رافیع لیكدایهوه به سهربهززی دنیا مان و عوقبهیشم دانا به سهرهنجامی باشی دوا روژمان و روطابی ئیبنو طابیشم لیكدایهوه بهوه کهوا ئهم ئایینهی ئیمه خوش و باش بووه دامهزراوه رهگی داکوتاه! (م/د) ئهم خهونه نمونهیهکی جوانه بو دۆزینهوهی مانای خهون لهناو و کونیوه کهسناوهوه چونکه عوقبه به کوردی واته سهرهنجام، رافیع واته سهربهز ئیبنو طاب (که کونییه، یانی کهسناوه) واته کاکه باشه رستهکه به کوردی ئاوا ئی دی: شهوێ لهخهوما دیتم کهوا وهکوو له مالێ سهرهنجامی کوپی سهربهزدا بووین وابوو، تهپه خورمای تازهیان بو هینان لهو جوړه خورمایه که پیی دهلین: روتابی کاکه باشه! (وهرگێ).

٦ بهشی سێیه: ئهو خهوانهیه که پیغهمبهر ^{دروودی} خۆی خهوپهڕژینی کردوون

الفصل الثالث: في الروي التي عبرها النبي ﷺ

٤٢٦١- له باسی گهوهیهی عهبدوللای کوپی سهلامدا رابورد فهرمودهی دووه (١).

(٧) مسلم. رويا: ٥٨٩١. أبو داود. انب: ٥٠٢٥.

٤٢٦٢- ته‌ماشای (کتاب الفضائل، فضل عبدالله بن عمر) حه‌دیثی

دووم بکه. نه‌م فهرمووده‌یه له‌وی رابورد^(١).

٤٢٦٣- عَنْ أُمِّ الْعَلَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَتْ: رَأَيْتُ لِعُثْمَانَ بْنِ مِظْعُونٍ فِي

النُّومِ عَيْنًا تَجْرِي، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: ذَلِكَ عَمَلُهُ يَجْرِي لَهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(٢).

نومموعه‌لاء (خزش نوودی خودای لسه‌ربین) فهرمووی: له‌ خه‌وما دیتم وا

عثمانی کوپی مه‌ظعوون کانیه‌کی هه‌یه وه‌ک کارینز، ناوی له‌به‌ر ده‌روا،

گیرامه‌وه بو پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌ربین) فهرمووی: نه‌وه کرده‌وه‌که‌یه‌تی هه‌ر

به‌رده‌وامه‌ بو‌ی! (ب- نو‌ق‌می شه‌پو‌لی میه‌ره‌بانی خودا بی).

٤٢٦٤- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَجُلًا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)

فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ فِي الْمَنَامِ ظِلَّةً تَنْطِفُ السَّمْنُ وَالْعَسَلُ فَأَرَى النَّاسَ يَتَكَفَّفُونَ مِنْهَا بِأَيْدِيهِمْ، فَأَلْمُسْتُكَثِيرَ وَالْمُسْتَقِيلَ، وَأَرَى سَبِيًّا وَاصِلًا مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ فَأَرَاكَ أَخَذْتَ بِهِ فَعَلَوْتَ، ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ مِنْ بَعْدِكَ فَعَلَا، ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَعَلَا، ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَانْقَطَعَ بِهِ ثُمَّ وَصِلَ لَهُ فَعَلَا. قَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ يَا أَبَى أُنْتُ وَاللَّهِ لَتَدْعَنِي فَأَعْبُرَهَا فَلَا عِبْرَتَهَا. قَالَ: اعْبُرْهَا، قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَمَا الظُّلَّةُ فَظُلَّةُ الْإِسْلَامِ. وَأَمَا الَّذِي يَنْطِفُ مِنَ الْعَسَلِ وَالسَّمْنِ فَأَلْقُرْآنُ حَلَاوَتُهُ وَلِينُهُ. وَأَمَا مَا يَتَكَفَّفُ النَّاسُ مِنْ ذَلِكَ فَأَلْمُسْتُكَثِيرَ مِنَ الْقُرْآنِ وَالْمُسْتَقِيلَ، وَأَمَا السَّبَبُ الْوَاصِلُ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ فَالْحَقُّ الَّذِي أَنْتَ عَلَيْهِ تَأْخُذُ بِهِ فَيُعْلِيكَ اللَّهُ بِهِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ رَجُلٌ مِنْ بَعْدِكَ فَيَعْلُو بِهِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَيَعْلُو بِهِ ثُمَّ يَأْخُذُهُ رَجُلٌ آخَرُ فَيَنْقَطِعُ بِهِ ثُمَّ يُوصِلُ لَهُ، فَيَعْلُو بِهِ، فَأَخْبِرْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ يَا أَبَى أُنْتُ أَصَبْتُ أَمْ أَخْطَأْتُ؟ قَالَ: أَصَبْتَ بَعْضًا وَأَخْطَأْتَ بَعْضًا، قَالَ: فَوَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَتَحْدُثَنِي مَا الَّذِي أَخْطَأْتُ، قَالَ: لَا تُقْسِمُ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(٣).

(١) تقدم في المجلد الخامس/ تسلسل/ ٦١ رقم: ٢/ ٢٥١٧.

(٢) تقدم في المجلد الخامس/ تسلسل/ ٢٧ رقم: ٢/ ٢٢٩٩.

(٣) بخاري. تعبير: ٧٠٠٤.

(٤) بخاري (تجريد/ ٥/ ٢٤٧ رقم: ٢٠٩١-٧٠٤٦، ٧٠٠٠. مسلم. رؤيا: ٥٨٨٧، أبو داود. إيمان وتذوق: ٢٢٦٧، ٢٢٦٩، ٤٦٣٣.

ئێبنو عەباس (خودایان ئی زانی بێ) فەرمووی: پیاوی هاته لای پێغه مبه‌ر (برووی خودای لەسەری) گوئی: ئەه پێغه مبه‌ری خودا! ئەمشه‌و له‌خه‌مدا په‌له‌یه‌ک هه‌ورم دیت، رۆن و هه‌نگوینی ئی ده‌چۆرایه‌وه‌، دیشم که‌ ئەو خه‌لکه‌ به‌ هه‌ردوو له‌پ لێیان ده‌گرته‌وه‌، هه‌بوو زۆرو هه‌بوو که‌می گرتبۆوه‌! وه‌ دیشم که‌مه‌ندئ له‌ ئاسمانه‌وه‌ شوڤ بۆته‌وه‌و گه‌یشته‌تۆته‌ سه‌ر زه‌وی، وه‌ تۆم دی ئەو که‌مه‌نده‌ت گرت و سه‌رکه‌وتیت، له‌پاش تو‌ پیاویکی تر گرتی و ئەویش سه‌رکه‌وت له‌پاش ئەو پیاویکی تریش هه‌روا، له‌پاش ئەو پیاویکی تریش گرتی به‌لام که‌مه‌نده‌که‌ پسا له‌ ده‌ستیدا! هه‌تا به‌ستیانه‌وه‌ به‌یه‌که‌وه‌ بۆی و ئەویش سه‌رکه‌وت. ئەبو به‌کریش (خودای ئی زانی بێ) فەرمووی: ئەه پێغه مبه‌ری خودا! باوکم به‌ قوربانت بێ، به‌خودا ده‌بی لیم گه‌رێت، من ئەم خه‌وه‌ لیک ده‌ده‌مه‌وه‌. فەرمووی: باشه‌ خه‌و په‌رژینی بکه‌. ئەبو به‌کریش فەرمووی: په‌له‌ هه‌وره‌که‌ که‌پرو ساباتی ئیسلامه‌ ئەو رۆن و هه‌نگوینه‌یش که‌ ده‌چۆرایه‌وه‌ ئەوه‌ شیرینی و نه‌رم و ناسکیی قورئانه‌، ئەوه‌یش که‌ خه‌لک به‌ هه‌ردوو ده‌ست لێیان ده‌گرته‌وه‌ ئەوه‌یه‌ که‌ هه‌ندئ که‌س زۆر له‌ قورئان وه‌رده‌گرن و هه‌ندئ که‌س که‌م. ئەو که‌مه‌نده‌یش که‌له‌ ئاسماناوه‌ گه‌یشته‌بووه‌ سه‌ر زه‌وی ئەو هه‌ق و راست و دروستیه‌یه‌ که‌ تو‌ی له‌سه‌ریت، رێگه‌ی هه‌ق و راستی ئیسلامه‌ هه‌ر له‌سه‌ری ده‌رۆیت و هه‌ر خودا پله‌و پایه‌ت جار له‌گه‌ل جارداد بۆندتر ده‌کا، له‌پاش تو‌یش پیاوی رێگه‌ی راستی تو‌ ده‌گرئ و پێی بۆند ده‌بیته‌وه‌، پیاویکی تریش دوا‌ی ئەو هه‌روه‌ها، له‌پاشدا پیاویکی تریش ده‌یگرئ و له‌سه‌ری ده‌روا به‌لام له‌ ده‌ستیدا ده‌پچرئ و بۆی ده‌به‌ستنه‌وه‌ به‌یه‌که‌وه‌، جا ئەویش پێی به‌رز ده‌بیته‌وه‌!

جا ئەه پێغه مبه‌ری خودا! باوکم به‌ قوربانت بێ، پیم به‌فەرموو نایا پینکاومه‌ یا به‌هه‌له‌دا چووم؟ فەرمووی: هه‌ندیکیک پینکاوه‌ و هه‌ندیکیک هه‌له‌ کردووه‌.

گوئی: ده‌سا به‌خودا ئەه پێغه مبه‌ری خودا! ده‌بی پیم به‌فەرموو که‌ کامه‌یم به‌ هه‌له‌ خه‌و په‌رژین کردووه‌، فەرمووی: سویند مه‌خۆ پیت نالیم. (ش/د/ت).

٤٢٦٥- وَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ رَأَيْتُ كَأَنَّ مِيزَانًا نَزَلَ مِنَ السَّمَاءِ، فَوُزِنَتْ أَلْتِ وَأَبُو بَكْرٍ فَرُجِحَتْ أَلْتِ، وَوُزِنَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ فَرُجِحَ أَبُو بَكْرٍ، وَوُزِنَ عُمَرُ وَعُثْمَانُ فَرُجِحَ عُمَرُ، ثُمَّ رُفِعَ الْمِيزَانُ، قَالَ: فَرَأَيْتَا الْكَرَاهِيَةَ فِي وَجْهِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ (٥).

پیاوی گوتی: ئەه‌ی پێغه‌مبەری خودا! لەخەوما دیتە تەرازوویی لە ئاسمانەوه هاتە خوارەوه، تۆو ئەبو بەکر پێی کێشەران، تۆ قورستەر بووی، ئەبو بەکر عومەریش پێی کێشەران ئەبو بەکر قورستەر بوو، عومەر عثمانيش کێشەران عومەر قورستەر بوو، ئێتەر تەرازووەکە هەلگیرا. گوتی: سەرەنجماندا رووی پێغه‌مبەر (دروودی خودای لەسەری) کەرژ بوو! (د/ت- س/ص).

٤٢٦٦- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَتْ: سَأَلْتُ خَدِيجَةَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ وَرَقَةَ بْنِ نُوفَلٍ: فَقَالَتْ: إِنَّهُ كَانَ صَدَقَكَ وَلَكِنَّهُ مَاتَ قَبْلَ أَنْ تَظْهَرَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أُرِيتُهُ فِي الْمَتَامِ وَعَلَيْهِ ثِيَابٌ بَيَاضٌ وَلَوْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ لَكَانَ عَلَيْهِ لِبَاسٌ غَيْرُ ذَلِكَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ (٦).

عائیشە (خودای ئی رازی بێ) فەرمووی: لە بارە‌ی جێگە‌ی وەرەقە‌ی کو‌ری نە‌وفە‌لە‌وه خە‌دیجە لە پێغه‌مبەر (دروودی خودای لەسەری) دە‌پرسی، دە‌لێ: وەرەقە باوە‌ری بە‌تۆ هە‌بوو، بە‌لام ئە‌و حە‌لە تۆ هێشتا ئاشکرا نە‌بوو بووی کە ئە‌و مرد، حە‌زەرە‌تیش (دروودی خودای لەسەری) دە‌فەر‌مو‌ی: لەخە‌ومدا وەرەقە‌م دی بە‌رگی سێ‌ی لە بە‌ردا‌بوو، کە بە‌رگی دانیش‌توانی بە‌هە‌شتە، ئە‌گەر وەرەقە‌ دۆزە‌خی بوایە رە‌نگی‌کی تری لە بە‌ردا دە‌بوو! (ت).

(٥) بسند صحيح (شرحه).

(٦) سكت عنه الشارح.

(٧) دیتنی پێغه مبه‌ر ^{درویدی خودای لسه‌رین} به‌خه‌و : (رؤیة النبی ﷺ فی النوم)

٤٢٦٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَأَى، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَمَثَّلُ بِي . رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتَّمْذِي (١):

ئه‌بو هوره‌یره له‌ خه‌زه‌ته‌وه ده‌فه‌رمووی (درویدی خودای لسه‌رین): هه‌رکه‌سێ له‌ خه‌ویدا من بپینێ، ئه‌وه به‌راستی له‌و خه‌وه‌دا به‌خه‌و منی دیوه‌و که‌سیکی تری نه‌دیوه‌، چونکه‌ شه‌یتان خۆی بۆ ناكری به‌ من. واته‌: ناتوانی خۆی بگورێ و خۆی بباته‌ شیوه‌ی منه‌وه (ش/ت).

٤٢٦٨- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَسَيَّرَانِي فِي الْيَقَظَةِ وَلَا يَتَمَثَّلُ الشَّيْطَانُ بِي . رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ (٢):

دیسان فه‌رمووی: پێغه‌مبه‌ر فه‌رمووی (درویدی خودای لسه‌رین): هه‌رکه‌سێ به‌ خه‌و من بپینێ ئه‌وه به‌ چاوی سه‌ریش له‌ حالی هۆشیاریدا من ده‌بینی، شه‌یتان قه‌ت ناچیته‌ شه‌کلی منه‌وه (ش/د).

٤٢٦٩- وَلِلشَّيْخَيْنِ: مَنْ رَأَى فَقَدْ رَأَى الْحَقَّ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَكَوَّنُ (٣):

خه‌زه‌ت (درویدی خودای لسه‌رین) ده‌فه‌رمووی: هه‌رکه‌سێ له‌ خه‌ویدا من بپینێ ئه‌وه خه‌ویکی راست و دروستی دیوه‌، چونکه‌ شه‌یتان خۆی بۆ ناكری به‌ من و ناتوانی بچیته‌ شیوه‌ی منه‌وه (ش).

(١) بخاري (تجريد/٥/٢٤٢-٢٤٢ رقم: ٢٠٨٤ = ٦٩٩٢ ، ٦٩٩٦). مسلم. رؤيا: ٥٨٨٠ ، ٥٨٧٩. أبو داود.

أدب: ٥٠٢٢.

(٢) تجريد/٥/٢٤٢ رقم: ٢٠٨٤ ، ٢٠٨٥ = ٦٩٩٧ ، ٦٩٩٢ فتح.

(٣) بخاري. رؤيا: ٦٩٩٧. مسلم. رؤيا: ٥٨٨٠ - ٥٨٨٢.

(٨) بەشى چوارەم: لەبارەى دەستوورو نەرىتو دوعاو نزاى نووستنەوه:

الفصل الرابع: في آداب النوم ودعائه

٤٢٧٠- عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا أَتَيْتَ مَضْجَعَكَ فَتَوَضَّأْ وَضُوءَكَ لِلصَّلَاةِ، ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الْأَيْمَنِ، وَقُلِ اللَّهُمَّ أَسَلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ، وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ، وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ، رَهْبَةً وَرَغْبَةً إِلَيْكَ، لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنَاجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ، آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أُنْزِلَتْ، وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أُرْسِلْتُ. فَإِنْ مِتُّ مِنْ لَيْلَتِكَ مِتَّ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَاجْعَلْهُنَّ آخِرَ مَا تَقُولُ، فَقُلْتُ أَسْتَذَكِّرُهُنَّ: وَبِرَسُولِكَ الَّذِي أُرْسِلْتُ، قَالَ: لَا وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أُرْسِلْتُ^(١).

بەرای کۆری عازیب (خودای ئازای بێ) فەرمووی: پیغه مبهەر (سروودی خودای لسهربین) فەرمووی پیم: کاتی دهتهوی بجیته سهەر نوینی خهوتن، له پيشدا دهسنویرتی بگره، ریک وهك دهسنویرتی نویرت، ئینجا له سهەر لای راستت رابکشێ و بلی:

(اللَّهُمَّ أَسَلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ، وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ، وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ رَهْبَةً وَرَغْبَةً إِلَيْكَ، لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنَاجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ، اللَّهُمَّ آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أُنْزِلَتْ، وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أُرْسِلْتُ):

خودایه! خۆم دایه دهستی تۆ، کاری خۆم سپارد به تۆ، په نام هیناوه بۆ په نای تۆ، پشتم به ستووه به تۆ، ههروهك به ته مای میهره بانى و رهحمه تی تۆم مه ترسیشم ههیه له قارو سزای تۆ، هیچ په ناو پاساری نییه له قارو غهزه بى تۆ، مه گهر ههه له لای خۆت، په نا ههه په نای تۆیه، باوه پرم ههیه به و نامه پیروژهی تۆ که خۆت ناردووته خواره وه، که قورئانی گه ورهیه، وه باوه پرم ههیه بهو پیغه مبه رهیش که خۆت رهوانهت کردووه بۆ سهەر ئاده میزادو په ری که چه زه تهی موچه ممه ده.

(١) تجرید البخاری / ١ / ١٩٥ رقم: ١٧٨ = ٢٤٧، ٦٣١١، ٦٣١٢، ٦٣١٥، ٧٤٨٨. مسلم. ذکر ودعاء: ٦٨٢٠.

أبو داود. أدب: ٥٠٤٦، ٥٠٤٧، ٥٠٤٨، ترمذی. دعوات: ٣٢٩٤. تحفة الأشراف: ١٧٦٣.

فه‌رمووی: جا ئه‌گه‌ر له‌پاش خویندنی ئه‌م نزایه له‌و شه‌وه‌تدا به‌مریت،
ئه‌وا له‌سه‌ر ئایینی پاکی ئیسلام ده‌مریت، وه ئه‌م نزایه بکه به دوا‌ه‌مین
قسه‌ت و که دوعاکه‌ت خویند ئیتر قسه‌ی تر مه‌که تا خه‌وت لی ده‌که‌وی. به‌راء
فه‌رمووی: خه‌ریکبووم له‌به‌ری بکه‌م له‌جیاتی (وَبَنِيكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ) گوتم:
(وَبِرَسُولِكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ) که‌چی هه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ری) فه‌رمووی: نه‌ه،
وا مه‌لی و وشه‌کانی نزاکه له‌خوته‌وه مه‌گو‌په‌و وه‌ک خو‌م پی‌تم گو‌ت بلی:
(وَبَنِيكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ). (ش/د/ت).

٤٢٧١- عَنْ حُدَيْفَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا أَخَذَ
مَضْجَعَهُ مِنَ اللَّيْلِ وَضَعَ يَدَهُ تَحْتَ خَدِّهِ ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا. وَإِذَا
اسْتَيْقَظَ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ^(٢):

ه‌وه‌ی‌فه (خودای لی رازی بن) فه‌رمووی: پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ری)
ده‌ستووری وابوو، به‌شه‌و که ده‌چوو ه‌سه‌ر نووستن‌گاکه‌ی ده‌ستی راستی له
ژیر روومه‌تی خویدا داده‌ناو ده‌ی‌فه‌رموو: اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا: خودایه!
به‌پی‌روزی ناوی تو ده‌مرم و ده‌ژیم: به‌به‌که‌تی ناوی تو ده‌خه‌وم و له‌خه‌و
هه‌ل ده‌ستم. کاتی له‌خه‌ویش هه‌ل ده‌ستا، ده‌ی‌فه‌رموو: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا
بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ: سو‌پاس و ستایش هه‌ر بۆ ئه‌و خودایه‌یه که له‌پاش
ئه‌وه‌ی که مراندینی زیندووی کردینه‌وه وه له‌قیامه‌تیشا زیندوو کردنه‌وه
هه‌ر به‌ده‌ستی خو‌یه‌تی. (ش/د/ت).

٤٢٧٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا أَوَى
أَحَدُكُمْ إِلَى فِرَاشِهِ فَلْيَتَنَفَّضْ فِرَاشَهُ بِدَاخِلَةِ إِزَارِهِ فَإِنَّهُ لَا يَذَرِي مَا خَلَقَهُ عَلَيْهِ ثُمَّ لِيَضْطَجِعْ
عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ ثُمَّ يَقُولُ بِاسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتَ جَنِّي وَبِكَ أَرْفَعُهُ إِنْ أَمْسَكَتْ نَفْسِي
فَارْحَمْنَهَا وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ^(٣):

(٢) تجريد البخاري/ ٥/ ٢٤٣ رقم: ١٩٧٩، ٦٣١٢، ٦٣٢٤، ٧٣٩٤. مسلم. ذكر ودعاء: ٦٨٢٥.

(٣) تجريد = مختصر صحيح البخاري/ ٥/ ٢٤٦ رقم: ١٩٨٢، ٦٣٢٠، ٧٣٩٣.

ئهبو هوره‌یره (خودای ئی رازی بن) فهرمووی: پیغه‌مبهر (درویدی خودای لسه‌رین) فهرمووی: کاتئ یه‌کئ له ئیوه ده‌یه‌وی بجینه‌ ناو نوینه‌که‌یه‌وه، با به چمکی ناوه‌وی جله‌که‌ی، یا به‌هر شتیکی تر نوینه‌که‌ی بته‌کینئ، چونکه ئیوه نازانن که له‌پاش ئیوه نوینه‌که‌ی چی تری تیده‌چی له وانه‌یه ماری یا دوو‌پشکئ یا نازاریکی تری تی چووبئ جا که نوینه‌که‌ی ته‌کان ئه‌وجا بلئ:
 بِاسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتُ جَنْبِي وَبِكَ أَرْفَعُهُ، إِنْ أَمْسَكَتَ نَفْسِي فَاغْفِرْ لَهَا، وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاخْضَعْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ:

ئهی په‌روه‌ردگار! به پیروزی ناوی پیروزی تو، ته‌نیشتی خو‌م له‌سه‌ر ئه‌م نوینه‌ داده‌نیم و ده‌خه‌وم، وه به پشتی تو به‌رزی ده‌که‌مه‌وه وه‌ل ده‌سم له خه‌و. خودایه! نه‌گه‌ر گیانم گل ده‌ده‌یته‌وه وه‌م خه‌وه‌دا گیانم ده‌کیشی ئه‌وا به ره‌حمه‌تی خو‌ت ره‌حمی پئ بکه، وه نه‌گه‌ر به‌ره‌لای ده‌که‌یته‌وه وه‌م خه‌وه خه‌به‌رم ده‌که‌یته‌وه ئه‌وا بیپاریزه‌و به‌وه‌ی که ناگاداریی به‌نده باشه‌کانی خو‌تی پئ ده‌که‌ی ناگاداریی ئه‌ویش بکه (ش/د/ت).

۴۲۷۳- → (ب- ۳ز- ۴۸ل- ۱۲۰ف- ۴) (۴).

۴۲۷۴- حدیث (كان النبی (صلی الله علیه وسلم) إذا أوی إلى فراشه كل ليلة جمع كفيه.. الخ) سبق في (فضل المعوذتين) (۵).

۴۲۷۵- وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ (رضی الله عنه): كَانَ النَّبِيُّ (صلی الله علیه وسلم) يَأْمُرُنَا إِذَا أَخَذَ أَحَدُنَا مَضْجَعَهُ أَنْ يَقُولَ: اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ وَرَبَّ الْأَرْضِينَ وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى وَمُنْزِلَ التَّوْرَةِ، وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْءٍ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ أَقْضِ عَنَّا الدَّيْنَ وَأَغْنِنَا مِنَ الْفَقْرِ (۶).

(۴) تقدم في مجلد / ۳ تسلسل / ۴۸ل - ۱۲۰ رقم: ۲۱۶۹/۴.

(۵) تقدم في المجلد الخامس. تسلسل / ۹۱ل - ۲۲۱ رقم: ۳۶۷۰/۲.

(۶) مسلم. ذكر ودعاء: ۶۸۲۷.

ئەبو هورەیرە (خودای ئی رازی بێ) فەرمووی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ)

فەرمانی پێ فەرمووین کاتێ دەچینه سەر نوێنی خەوتن بڵێن:

اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ وَرَبَّ الْأَرْضِينَ وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ
وَقَالَ الْحَبَّ وَالْتَوَى وَمُنَزَلَ التَّوْرَةِ، وَالْإِنْجِيلِ وَالْفُرْقَانِ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْءٍ
أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ،
وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ أَقْضِ عَنَّا الدَّيْنَ وَأَغْنِنَا
مِنَ الْفَقْرِ :

ئەبو هورەیرە (خودای ئی رازی بێ) فەرمووی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ)

فەرمانی پێ فەرمووین، کاتێ دەچینه سەر نوێنی خەوتن بڵێن:

اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ وَرَبَّ الْأَرْضِينَ وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ
وَقَالَ الْحَبَّ وَالْتَوَى وَمُنَزَلَ التَّوْرَةِ، وَالْإِنْجِيلِ وَالْفُرْقَانِ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْءٍ
أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ،
وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ أَقْضِ عَنَّا الدَّيْنَ وَأَغْنِنَا
مِنَ الْفَقْرِ :

ئەو خۆی! ئەو پەرەردگاری ئاسمانەکان، ئەو پەرەردگاری زەوی،

ئەو پەرەردگاری بارەگای یەزدانی مەزن! ئەو پەرەردگاری ئێمە، ئەو

پەرەردگاری هەموو شتێ! ئەو ئەو کەسە کە لە تۆمەتی رەق و تەق و

وشت و برین چوو زەرەیی سەوزو ناسک شین دەکەیت! وە دانەویڵە و ناو کە

لە کاتی سەوزبوونا بە تەوانایی بێ سنووری خۆت لەت دەکەیت! ئەو

دابه زینەری تەورات و ئینجیل و قورئان! ئەو قورئانە کە راست و ناراست

لە یەکتەری جیا دەکاتەو، پەنا دەگرم بە تۆ لە شەپری هەموو شتێ، کە جلەوی

بە دەستی تۆی، ئەو خودایە! تۆ خۆت ئەوێ و یەكەم کەسیت و سەرەتات بۆ

نییه و هیچ شتێ لە پێش تۆدا نەبوو، وە تۆ خۆت ناخەرمینیت و

دواکەسیت و لە دواي هەموو مەوجودی هەر دەمی، وە تۆ هەم ظاهر و

ناشکرای و هیچ شتێ بالا دەستی تۆ نییه، وە هەم باطین و پەنھانی و غەیری

تو هه‌مووی له ژیر ده‌ستی تۆدایه، په‌روه‌دگار! به که‌رهمی خۆت نه‌و
قه‌رزه‌ی که له سه‌رمانه بۆمانی بده‌روه‌و به ره‌حمه‌تی خۆت به مانی
ره‌حمه‌ت و به زانستی باش و به ره‌فتاری شیرین و به گوته‌ری زی‌ترین داراو
ده‌وله‌مه‌ندمان بکه‌و له‌و فه‌قرو هه‌ژارییه‌ی که ده‌بی به مایه‌ی کوفرو ناشو‌کری
تو رزگارمان بکه (ش/د/ت).

٤٢٧٦- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ إِذَا أَوَى
إِلَى فِرَاشِهِ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَكَفَانَا وَآوَانَا وَكَم مِمَّنْ لَا كَافِيَ لَهُ وَلَا
مُؤْوِي. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(٧).

ئه‌نه‌س (ره‌زای خودای ئی‌بن) فه‌رمووی: پی‌غه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌س‌رین) که
ده‌چووه ناو نوینه‌وه ده‌یفه‌رموو: (الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَكَفَانَا وَآوَانَا
فَكَم مِمَّنْ لَا كَافِيَ لَهُ وَلَا مُؤْوِي): سوپاس و ستایش هه‌ر بۆ نه‌و خوایه‌یه که
نان و ناومان ده‌داو به‌شئ که سه‌روبه‌ر به‌شمان بکا ده‌مانداتئ و جی‌گه‌و
ری‌گه‌ی هه‌سانه‌وه‌و هه‌وانه‌وه‌ی داوه‌ پیمان، ئه‌مه له کاتی‌کا که چه‌نده‌ها
که‌سی وا هه‌ن که بی که‌س و بی دالده‌و بی جی‌گه‌و شوین و لانه‌ن! (م/د/ت).

٤٢٧٧- وَأَمَرَ ابْنُ عُمَرَ رَجُلًا إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ قَالَ: اللَّهُمَّ خَلَقْتَ نَفْسِي وَأَلْتَ
تَوَفَّاهَا، لَكَ مَمَاتُهَا وَمَحْيَاهَا، إِنِ أَحْيَيْتَهَا فَاحْفَظْهَا وَإِنْ أَمَتَهَا فَاغْفِرْ لَهَا اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ
الْعَافِيَةَ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: أَسَمِعْتَ هَذَا مِنْ عُمَرَ؟ قَالَ: مِنْ خَيْرٍ مِنْ عُمَرَ، مِنْ رَسُولِ اللَّهِ
(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبْنُ حَبَّانَ^(٨).

ئیب‌نو عومه‌ر (ره‌زای خودایان له‌س‌رین) به پیا‌وی‌کی ده‌گوت: کاتئ ده‌چیته
ناو نوینه‌وه بلئ:

(اللَّهُمَّ خَلَقْتَ نَفْسِي وَأَلْتَ تَوَفَّاهَا لَكَ مَمَاتُهَا وَمَحْيَاهَا إِنِ أَحْيَيْتَهَا فَاحْفَظْهَا وَإِنْ
أَمَتَهَا فَاغْفِرْ لَهَا اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَافِيَةَ):

^(٧) مسلم. ذکر ودعاء: ٦٨٣٢. أبو داود. ادب: ٥٠٥٣. ترمذی. دعوات: ٣٢٩٦.

^(٨) مسلم. ذکر ودعاء: ٦٨٣٦.

(١٠) سكت عن درجته الشارح.

حه‌زهره‌ت (درویدی خودای لسه‌ربین) فه‌رمووی پی‌یی: سووره‌تی (قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ) به‌ته‌واوی بخوینه‌و که ته‌واو خویندت بخه‌وه، چونکه ئه‌م سووره‌ته‌ حاشاکردن و یه‌خه‌هه‌لته‌کاندنه‌ له‌ شیرک و فره‌خوایی (د/ت).

٤٢٨٠- عَنْ حَفْصَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْقُدَ وَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى تَحْتَ خَدِّهِ وَيَقُولُ: اللَّهُمَّ قِنِي عَذَابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ ثَلَاثَ مِرَاتٍ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ (١١).

حه‌فصه‌ی هاوسه‌ری پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای لسه‌ربین) فه‌رمووی: که پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای لسه‌ربین) ده‌یویست بخه‌وی ده‌ستی راستی له‌ ژیر روومه‌تیدا داده‌ناو سئ جار ده‌یفه‌رموو: (اللَّهُمَّ قِنِي عَذَابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ): ئه‌ی خودایه‌! له‌و روژده‌دا که به‌نده‌کانی خوټ زیندوو ده‌که‌یته‌وه له‌ سزاو عه‌زابی خوټ بم پاریزه (د/ت- س/ص).

٤٢٨١- عَنْ أَبِي الْأَزْهَرِ الْأَنْمَارِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ مِنَ اللَّيْلِ قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ وَضَعْتُ جَنْبِي اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَأَخْسَأْ شَيْطَانِي، وَفُكُّ رِهَانِي. وَاجْعَلْنِي فِي النَّدِيِّ الْأَعْلَى. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالحَاكِمُ: (١٢).

ئهبو ئه‌زه‌ره‌ری ئه‌نماري (خودای ئازای بڼ) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای لسه‌ربین) به‌شه‌و که ده‌چوو ه‌سه‌ر نوستنگاکه‌ی ده‌یفه‌رموو: (بِسْمِ اللَّهِ وَضَعْتُ جَنْبِي اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَأَخْسَأْ شَيْطَانِي، وَفُكُّ رِهَانِي. وَاجْعَلْنِي فِي النَّدِيِّ الْأَعْلَى): به‌ به‌ره‌که‌تی پیروزی ناوی خودا ته‌نیشتی خوټم داناو له‌سه‌ر ئه‌م نوینه‌ راکشام، خودایه‌ له‌ گونا‌هم خوټ به‌و شه‌یتانم تپوو ره‌ه‌نه‌ بکه‌و چغه‌ی ئی که‌و، که‌ردنم رزگار بکه‌و له‌و ه‌ه‌ق و مافانه‌ی که‌ له‌ سه‌رمن هو‌ی که‌ردن ئازادیم بو فه‌راه‌م بی‌نه، وه‌ به‌ لوتفی خوټ شادم که‌ به‌ هاوده‌می یاران‌ی یانه‌ی ه‌ره‌ه‌ر بالا (د/حاکم).

(١١) بسند صحيح (شرحه).

(١٢) سكت عن درجته الشارح.

۴۲۸۲- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ عِنْدَ مَضْجَعِهِ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِوَجْهِكَ الْكَرِيمِ وَكَلِمَاتِكَ الثَّامَاتِ مِنْ شَرِّ مَا أَنتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ، اللَّهُمَّ أَنْتَ تَكْشِفُ الْمَغْرَمَ وَالْمَأْتَمَ، اللَّهُمَّ لَا يُهْزَمُ جُنْدُكَ وَلَا يُخْلَفُ وَعْدُكَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ، مِنْكَ الْجَدُّ سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ^(۱۳).

عه‌لی (پرمای خودای لی بن) فهرمووی: پیغه‌مبه‌ری (درویدی خودای له‌سهرین) له‌سه‌ر خه‌وگا‌که‌ی ده‌یفه‌رموو: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِوَجْهِكَ الْكَرِيمِ وَكَلِمَاتِكَ الثَّامَاتِ مِنْ شَرِّ مَا أَنتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ، اللَّهُمَّ أَنْتَ تَكْشِفُ الْمَغْرَمَ وَالْمَأْتَمَ، اللَّهُمَّ لَا يُهْزَمُ جُنْدُكَ وَلَا يُخْلَفُ وَعْدُكَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ، سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ.

ئه‌ی خودایه‌! په‌نا ده‌گرم به‌ زاتی نازداری تو، به‌ خوت و به‌ وشه‌ ته‌واوه‌کانت له‌ شه‌ری نه‌وه‌ی که‌ جله‌وی به‌ ده‌ستی خوته، په‌روه‌ردگارم! خوت ده‌توانی له‌ ژیر باری قه‌رزایی و گونا‌ه‌باری رزگارمان بکه‌ی، په‌روه‌ردگار! سوپای تو قه‌ت ناشکی و گف‌ت و به‌لینی تو پاشگه‌ز بوونه‌وه‌ی بو‌نییه، مال و دارایی ده‌وله‌مه‌ند به‌ ده‌ردی ناخوا، له‌لای تو، چونکه‌ ئه‌وه‌ی به‌ ده‌ردی ده‌خوا ته‌نیا کرده‌وه‌ی باشه، نه‌تو پاک و بی‌ نه‌نگیت و، من هه‌میشه‌ سوپاس و ستایشی زاتی تو ده‌که‌م (د).

۴۲۸۳- عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَفَانِي وَآوَانِي وَأَطْعَمَنِي وَسَقَانِي الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي مَنَّ عَلَيَّ فَأَفْضَلَ، وَالَّذِي أَعْطَانِي فَأَجْزَلَ، الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ، اللَّهُمَّ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِيكُهُ وَإِلَهُ كُلِّ شَيْءٍ أَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ^(۱۴).

ئیب‌نو عومه‌ر (خودایان لی زانی بن) فهرمووی: پیغه‌مبه‌ری خودا فهرمووی (درویدی خودای له‌سهرین): (الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَفَانِي وَآوَانِي وَأَطْعَمَنِي وَسَقَانِي الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي مَنَّ عَلَيَّ فَأَفْضَلَ، وَالَّذِي أَعْطَانِي فَأَجْزَلَ، الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ، اللَّهُمَّ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِيكُهُ وَإِلَهُ كُلِّ شَيْءٍ أَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ).

(۱۳) سکت عن درجته الشارح.

(۱۴) سکت عن درجته الشارح.

شَيْءٍ وَمِلِكَةٍ وَإِلَهَ كُلِّ شَيْءٍ أَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ): سوپاس و ستایش بۆ نه‌و خودایه که به‌شی باشی داومه‌تی و، دالده‌ی داوم و نان و ناو و خواردن و خواردنه‌وه‌ی داومه‌تی، سوپاس و ستایشی بئی پایان بۆ نه‌و یه‌زدانی پاکه که نه‌وپه‌ری گه‌وره‌یی و چاکه و پیاوه‌تی له‌گه‌لدا کردووم، وه به‌شو و باره‌ی گه‌وره‌ی پئی به‌خشیووم، سوپاس بۆ خودا له‌سه‌ر هه‌موو حال و بارو دۆخی، نه‌ی خودای من! نه‌ی په‌روه‌ردگارو پادشاو خوداوه‌ندی هه‌موو شت! په‌نا ده‌گرم به‌ په‌نای تو له‌ سزاو ئیش و نازاری ناگری دۆزه‌خی تو! (نه‌بو داوود. پر گۆڤه‌کی له‌ نوود بئ).

٤٢٨٤- عَنْ طَخْفَةَ بْنِ قَيْسٍ الْغِفَارِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا مُضْطَجِعٌ فِي الْمَسْجِدِ مِنَ السَّحَرِ (أَي مِنْ مَرَضِ السَّحَرِ وَهُوَ الرُّعَاةُ - شرحه) عَلَى بَطْنِي، إِذَا رَجُلٌ يُحَرِّكُنِي بِرِجْلِهِ فَقَالَ: إِنَّ هَذِهِ ضِجْمَةٌ يُبْغِضُهَا اللَّهُ، فَتَنْظَرْتُ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) (١٥).

طه‌فخه‌ی کوپری قه‌یسی غیفاری (خودای ئی رازی بئ) فه‌رمووی: جاری له‌ مزگه‌وت له‌به‌ر ژانه‌ سیی له‌سه‌ر سځ راکشابووم، روانیم واپیاوئ به‌ قاچ رام ده‌وشینئ و ده‌فه‌رموئ: خودا رقی له‌م جوړه‌ پالکه‌وته‌نیه. جا که ته‌ماشایم کرد پیغه‌مبه‌ر بوو (دروودی خودای له‌سه‌ربئ). (د/ت).

٤٢٨٥- عَنْ عَلِيِّ بْنِ شَيْبَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ الثَّيْبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ بَاتَ عَلَى ظَهْرِ بَيْتِ نَيْسَ لَهُ حِجَارٌ فَقَدْ بَرَأَتْ مِنْهُ الدِّمَةُ. وَلَفْظُ الرَّمَازِيِّ: نَهَى الثَّيْبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ يَنَامَ الرَّجُلُ عَلَى سَطْحٍ لَيْسَ بِمَخْجُورٍ عَلَيْهِ (١٦).

عه‌لی کوپری شه‌یبان (خودای ئی رازی بئ) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربئ) فه‌رمووی: هه‌رکه‌سئ له‌سه‌ر بانئ بئی لاوانه‌ بخه‌وئ نه‌وه‌ ئوبالی به‌ نه‌ستوی خۆیه‌تی، نه‌گه‌ر که‌وته‌ خواری سووچی خۆیه‌تی (د/ت) گفتی (ت) ناوایه: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربئ) ریڼگه‌ی نه‌ده‌دا که‌ پیاو له‌سه‌ر سه‌ربانی بئی لاوانه‌ بخه‌وئ.

(١٥) سکت عن درجته الشارح.

(١٦) سکت عن درجته الشارح.

۴۲۸۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ اضْطَجَعَ مَضْجَعًا لَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ تَعَالَى فِيهِ إِلَّا كَانَ عَلَيْهِ تَرَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَنْ قَعَدَ مَقْعَدًا لَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِ إِلَّا كَانَ عَلَيْهِ تَرَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ (۱۷):

نہ بو ہورہیرہ (ہمزای خودای فی بن) فہرمووی: حہزہت (دروودو سلاور دہمہتی خودای گورہ و معزنی لہسر بن) دہفہرمووی: کہسن لہ شوینیکا پال بکہوئی و زیکرو یادی خودای تیدا نہکا لہ روژی قیامہتدا بوی دہبی بہ داخ و خہفت و داخی دل! ہہروا کہسن لہ شوینئی دابنیشئی و تا دانیشتنہکہی تہواو دہبی، یادی خودانہکا (د/ت- خودایان فی رازی بن)۔

۴۲۸۷- عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَقْرَأُ عِنْدَ نَوْمِهِ سُورَةَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ إِلَّا وَكَّلَ اللَّهُ بِهِ مَلَكًا فَلَا يَقْرُبُهُ شَيْءٌ حَتَّى يَهْبُتَ مَتَّى هَبَّ . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ حَسَنٍ (۱۸):

شہددادی کوری نہوس (خوش نوودی خودای فی بن) فہرمووی: پیغہمبہر (دروودی خودای لہسر بن) دہفہرمووی: ہہر موسولمانئی لہکاتی نووستندا سوورہتی قورٹان بخوینئی، خودا دہیسپیڑئی بہ فریشتہیی و فریشتہیی دہکا بہ پاسہوانی ٹیتر نایہلئی ہیچ شتیکی خراب توخنی بکہوئی ہہتا لہ و خہوہ خہبہری دہبیٹہوہ! (ت-س/ح)۔

۴۲۸۸- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ قَالَ حِينَ يَأْوِي إِلَى فِرَاشِهِ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ، ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، غَفَرَ اللَّهُ ذُنُوبَهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ، وَإِنْ كَانَتْ عَدَدَ وَرَقِ الشَّجَرِ، وَإِنْ كَانَتْ عَدَدَ رَمْلِ عَالِجٍ، وَإِنْ كَانَتْ عَدَدَ أَيَّامِ الدُّنْيَا . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ (بِسَنَدٍ حَسَنٍ) . نَسَّالَ اللَّهُ تَعَالَى التَّوْفِيقَ . آمِينَ (۱۹):

(۱۷) سکت عن درجته الشارح.

(۱۸) سندہ حسن عند الترمذی (شرحہ).

(۱۹) سندہ حسن عند الترمذی (شرحہ).

ئهبو سه‌عید (خودای ئی رازی بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبهر (سروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رمووی: هه‌رکه‌سێ له‌و کاته‌دا که ده‌چیته‌ سهر پیخه‌فه‌که‌ی سێ جار بلی: (أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ): داوای لی‌بووردن له‌ خودای مه‌زن ده‌که‌م، خو‌ی تاکه‌ خودایه‌، خوایه‌کی زیندووی نه‌مه‌، هه‌ر بووه‌و هه‌ر ده‌بی، خودایه‌کی ته‌وانای وایه‌ که له‌نگه‌ری هه‌موو شتیکی راگرتووه‌، په‌شیمانم له‌ کرده‌وه‌ی خراپی خو‌م و ته‌وبه‌ له‌لای ئهو خودایه‌ی خو‌م ده‌که‌م و ده‌که‌پیمه‌وه‌ بو‌ لای که‌ره‌م و به‌خششی خو‌ی! هه‌زهرت (سروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: هه‌ر که‌سێ له‌و کاته‌دا سێ جار ئاوا بلی ئیتر خودا له‌ هه‌موو گونا‌هه‌کانی خو‌ش ده‌بی، با به‌قه‌د که‌فی ده‌ریاش گونا‌هی هه‌بی، یا به‌قه‌ی گه‌لای دار، یا به‌قه‌ی ژماره‌ی ده‌نکه‌ لمی ته‌پۆلکه‌ له‌مه‌کانی زنجیره‌ چیا‌کانی عانیج، که‌ بو‌ زۆری و بی شو‌ماری به‌نا‌وبانگن، یا به‌قه‌د ژماره‌ی رۆژه‌کانی جیهان! (ت-س/ح).

٩) وشه‌ی کاتی له‌خه‌و هه‌ستان : (ما یقول إذا استیغظ)

٤٢٨٩- عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَنْ تَعَارَّ مِنَ اللَّيْلِ، فَقَالَ حِينَ يَسْتَيْقِظُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، ثُمَّ دَعَا، اسْتَجِيبَ لَهُ. فَإِنْ قَامَ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ صَلَّى قُبِلَتْ صَلَاتُهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ (بِسْنَدٍ صَحِيحٍ)^(١):

عوباده‌ی کو‌پی صامیت (خودای ئی رازی بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبهر (سروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رمووی: هه‌رکه‌سێ به‌شه‌و کاتی خه‌به‌ری ده‌بیته‌وه‌ بلی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ): هه‌ر خودا خودایه‌، تاک و ته‌نیا‌یه‌، هاوه‌ل و هاو‌ری و هاوبه‌شی بو‌ نییه‌، مو‌لک و پا‌شایه‌تی هه‌ر قابیل به‌ خو‌یه‌تی، سو‌پاس و ستایش هه‌ر قابیل به‌ خو‌یه‌تی، هیچی له‌

(١) بسند صحیح (شرحه).

دەست دەرناچیی و دەسەلات و تەوانایی بەسەر هەموو شتی کدا هەیە، یەزدانیکی پاک و بێ گەرد و بێ نەنگە، سوپاس و ستایش هەر قابیل بە خۆیەتی هەتا هەتایە، هەر بوخۆی خودایە و بەس، یەزدانی مەزن لە هەموو مەزنی مەزنتەرە هەموو جموجوولی، وە هەموو هیژو تەوانایی بە دەستی خودایە، فەرمووی: ئەمجار هەر دووعایی، یا هەر نزایی بکا لە پاش گوونی ئەم گوتهیە خودا نزاکیی گیرا دەکا فەرمووی (دروودی خودای لەسەری): ئەگەر لەدوا ئەو هەڵستی و دەسنویژ بگری و نوێژ بکا نوێژەکەشی قەبوول دەبی (د/ت- س/ص).

٤٢٩٠- وَقَالَتْ عَائِشَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) كَانَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا اسْتَيْقَظَ مِنَ اللَّيْلِ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ أَسْتَغْفِرُكَ لِذُنُوبِي وَأَسْأَلُكَ رَحْمَتَكَ، اللَّهُمَّ زِدْنِي عِلْمًا وَلَا تَزِرْ قَلْبِي بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنِي، وَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ (٢).

عائیشە (خوای ئازای بن) فەرمووی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەری) بەشەو کاتی لەخەو خەبەری دەبوو دەیفەرموو: (لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ أَسْتَغْفِرُكَ لِذُنُوبِي وَأَسْأَلُكَ رَحْمَتَكَ، اللَّهُمَّ زِدْنِي عِلْمًا وَلَا تَزِرْ قَلْبِي بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنِي، وَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ): (د).

٤٢٩١- → (ب- ١ز- ١٨١ل- ٩٢٤ف- ٥) (٣).

٤٢٩٢- → (ب- ١ز- ١٨١ل- ٩٩٣ف- ٥) (٤).

٤٢٩٣- تەماشای ئەم جیگەیهیشت بکە: (آداب النوم ودعائه) (٥).

(٢) سکت عن درجته الشارح.

(٣) تقدم برقم: ٩٧٧ مجلد اول. تسلسل/ ٨١.

(٤) تقدم برقم: ٦ / ٩٧٠ مجلد اول. تسلسل/ ٨١.

(٥) راجع تسلسل/ ٨ من هذا المجلد.

(١٠) پاشەکی: باسی پەندو نموونه کان : (خاتمة في الأمثال)

٤٢٩٤- → (ب- ١ز- ٩- ٥٤ف- ٨) (١).

٤٢٩٥- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْعِشَاءَ، ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي وَخَرَجَ إِلَى بَطْحَاءٍ مَكَّةَ فَأَجْلَسَنِي وَخَطَّ عَلَيَّ خَطًّا، وَقَالَ: لَا تَبْرَحْهُ وَلَا تُكَلِّمْ أَحَدًا، ثُمَّ ذَهَبَ وَجَاءَ فِي آخِرِ اللَّيْلِ فَدَخَلَ عَلَيَّ فِي خَطِّي مُتَوَسِّدًا فَخِذِي، فَقَدْ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا رَقَدَ نَفَخَ فَبَيْنَا أَنَا قَاعِدٌ وَهُوَ مُتَوَسِّدٌ فَخِذِي إِذَا أَنَا بِرِجَالٍ عَلَيْهِمْ ثِيَابٌ بِيضٌ اللَّهُ أَغْلَمَ مَا بِهِمْ مِنَ الْجَمَالِ فَانْتَهَرَا إِلَيَّ، فَجَلَسَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ عِنْدَ رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَطَائِفَةٌ مِنْهُمْ عِنْدَ رِجْلَيْهِ، ثُمَّ قَالُوا بَيْنَهُمْ: مَا رَأَيْنَا عَبْدًا قَطُّ أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ هَذَا النَّبِيُّ، إِنَّ عَيْنَيْهِ تَنَامَانٌ وَقَلْبُهُ يَقْظَانٌ، اضْرِبُوا لَهُ مِثْلًا، مِثْلُ سَيِّدِ بَنِي قُصْرٍ ثُمَّ جَعَلَ مَادَّةً فَدَعَا النَّاسَ إِلَى طَعَامِهِ وَشَرَابِهِ. فَمَنْ أَجَابَهُ أَكَلَ مِنْ طَعَامِهِ وَشَرِبَ مِنْ شَرَابِهِ وَمَنْ لَمْ يُجِبْهُ عَاقِبَهُ أَوْ قَالَ عَذَّبَهُ، ثُمَّ ارْتَفَعُوا وَاسْتَقِظَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: سَمِعْتُ مَا قَالَ هَؤُلَاءِ وَهَلْ تَذَرِي مَنْ هَؤُلَاءِ؟ قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَغْلَمُ، قَالَ: هُمْ الْمَلَائِكَةُ، فَتَذَرِي مَا الْمَكَلُ الَّذِي ضَرَبُوا؟ قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَغْلَمُ، قَالَ: الْمَكَلُ الَّذِي ضَرَبُوا الرَّحْمَنُ (تَبَارَكَ وَتَعَالَى) بَنَى الْجَنَّةَ وَدَعَا إِلَيْهَا عِبَادَهُ، فَمَنْ أَجَابَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ لَمْ يُجِبْهُ عَاقِبَهُ أَوْ عَذَّبَهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ (٢).

عەبدوللای کوردی مەسعوود (پەزای خودای ئازاد) فەرمووی: جاری پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەری) نوێژی خەوتنانی کردو، دەستی منی گرتو، دەرچوو بوو سارای مەککە، کە ناودارە بە بەطحاء، لەوێ منی دانیشان و، هێلیکی کیشا بە دەورماو، فەرمووی: لەم هێلە دەرنەچیت و ئەم جەغزە بە جێ مەهیلە و هەتا خۆم دیمەوه بۆلات قسە لەگەڵ کەس نەکە! ئەنجا خۆی رویشت و شەوهکی هاتەوه و هاتە ناو هێلەکەوه لەناو جەغزەکەدا سەری کردە سەر

(١) تقدم برقم: ٨ / ٦٨ مجلد اول. تسلسل / ٩.

(٢) رواه الترمذي بسند صحيح.

رانی من و خەوت، عاده‌تی پیڤه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌رین) وابوو که ده‌خه‌وت ده‌پیرخاند، له‌سه‌ر ئەم حاله‌ من دانیشتبوووم سه‌ری پیڤه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌رین) له‌سه‌ر رانم بوو، پرخه‌ی خه‌وی ده‌هات، ته‌ماشام کرد و ده‌سته‌یی پیاو په‌یدا بوون، هه‌موو جل و به‌گی سپی چریان له‌به‌ردا بوو، هه‌ر خودا بۆ خۆی ده‌زانئێ چه‌نده‌ جوان و نازدار بوون، که گه‌یشتنه‌ لای من تاقمیکیان له‌ سه‌رینی پیڤه‌مبه‌ره‌وه (دروودی خودای لسه‌رین) دانیشتن و تاقمیکیشیان له‌ پایینییه‌وه، ئەوجا له‌ناو خۆیاندا فه‌رموویان: هه‌رگیزاو هه‌رگیز که‌سمان نه‌دیوه (له‌ به‌نده‌کانی خودا) که وه‌ک ئەم پیڤه‌مبه‌ره‌ نازداره‌ به‌شی گه‌وره‌ی پئێ خه‌لات کرابێ. چاوه‌کانی ده‌نوێ که‌چی دلی هه‌ر وریایه‌، وێنه‌یی، نمونه‌یی بۆ ئەم پیڤه‌مبه‌ره‌ به‌یینه‌وه به‌یانی حالێ بکا: مانه‌ندی ئاغایی وایه‌، کۆشکێ دروست بکا و نان دروست بکا و خه‌لک بانگ بکا بۆ سه‌ر نان و ئاو، جا ئه‌وه‌ی بچێ بۆ سه‌ر ده‌عه‌وه‌ته‌که‌ی له‌ و نانه‌ جوانه‌ ده‌خوات و له‌و خواردنه‌وه‌ نایابه‌ نۆش ده‌کا، ئه‌وه‌یشی نه‌چێ ئاغاکه‌ تۆله‌ی ئێ ده‌سینێ، یا فه‌رمووی: سزای ده‌دا، ئیتر پیاوه‌کان به‌رزه‌وه‌ بوون بۆ ئاسمان و نه‌مان له‌به‌ر چاو و ون بوون، پیڤه‌مبه‌ریش (دروودی خودای لسه‌رین) خه‌به‌ری بۆوه‌و فه‌رمووی: گویت ئێ بوو که ئەمانه‌ چییان گوت، وه‌ ئایا ده‌زانیت که ئەوانه‌ کێ بوون؟ گوتم: خوداو پیڤه‌مبه‌ر خۆیان باشت ده‌زانن، فه‌رمووی: ئەوانه‌ فریشته‌ بوون، ئه‌ی ده‌زانی مانای قسه‌که‌یان چیه‌؟ گوتم: خوداو پیڤه‌مبه‌ر خۆیان زۆر باش ده‌زانن. فه‌رمووی: ئه‌وه‌ مه‌سه‌ل و نمونه‌ی خودای پیروۆز گه‌وره‌یه‌، که به‌هه‌شتی دروست کردوه‌و به‌نده‌کانی خۆی بانگ ده‌کا بۆ ئه‌وێ، جا هه‌رکه‌سێ بچێ به‌ ده‌نگیه‌وه‌ ده‌چێته‌ به‌هه‌شت، هه‌ر که‌سیکیش نه‌چێ به‌ ده‌نگیه‌وه‌ تۆله‌ی ئێ ده‌سینێ یا سزای ده‌دا (ت-س/ص).

٤٢٩٦- عَنْ الْحَارِثِ الْأَشْعَرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ اللَّهَ أَمَرَ يَحْيَى بْنَ زَكَرِيَّا بِخَمْسِ كَلِمَاتٍ أَنْ يَعْمَلَ بِهَا وَيَأْمُرَ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنْ يَعْمَلُوا بِهَا، وَإِنَّهُ كَادَ أَنْ يُنْطَى بِهَا. فَقَالَ عِيسَى: إِنَّ اللَّهَ أَمَرَكَ بِخَمْسِ كَلِمَاتٍ لِتَعْمَلَ بِهَا وَتَأْمُرَ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنْ يَعْمَلُوا بِهَا، فِيمَا أَنْ تَأْمُرَهُمْ وَإِمَّا أَنَا أَمُرُهُمْ، فَقَالَ يَحْيَى أَخْشَى أَنْ

سَبَقْتَنِي بِهَا أَنْ يُخَسَفَ بِي أَوْ أُعَذَّبَ، فَجَمَعَ النَّاسَ فِي بَيْتِ الْمَقْدِسِ، فَامْتَلَأَ الْمَسْجِدُ وَقَعَدُوا عَلَى الشَّرَفِ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي بِخَمْسِ كَلِمَاتٍ أَنْ أَعْمَلَ بِهِنَّ وَأَمُرُكُمْ أَنْ تَعْمَلُوا بِهِنَّ. أَوَّلُهُنَّ أَنْ تَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَإِنْ مَثَلَ مَنْ أَشْرَكَ بِاللَّهِ كَمَثَلِ رَجُلٍ اشْتَرَى عَبْدًا مِنْ خَالِصٍ مَالِهِ بِدَهَبٍ أَوْ وَرَقٍ، فَقَالَ هَذِهِ ذَارِي وَهَذَا عَمَلِي فَأَعْمَلَ وَأَدَّ إِلَيَّ، فَكَانَ يَعْمَلُ وَيُؤَدِّي إِلَى غَيْرِ سَيِّدِهِ، فَأَيُّكُمْ يَرْضَى أَنْ يَكُونَ عَبْدُهُ كَذَلِكَ، وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرُكُمْ بِالصَّلَاةِ، فَإِذَا صَلَّيْتُمْ فَلَا تَلْتَفِتُوا فَإِنَّ اللَّهَ يَنْصِبُ وَجْهَهُ لَوَجْهِ عَبْدِهِ فِي صَلَاتِهِ مَا لَمْ يَلْتَفِتْ، وَأَمُرُكُمْ بِالصِّيَامِ فَإِنْ مَثَلَ ذَلِكَ كَمَثَلِ رَجُلٍ فِي عِصَابَةٍ مَعَهُ صُرَّةٌ فِيهَا مِسْكٌ فَكُلُّهُمْ يُعْجِبُهُ رِيحُهَا وَإِنْ رِيحَ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ. وَأَمُرُكُمْ بِالصَّدَقَةِ فَإِنْ مَثَلَ ذَلِكَ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَسْرَهُ الْعَدُوُّ، فَأَوْتَقُوا يَدَهُ إِلَى عُنُقِهِ وَقَدِّمُوهُ لِيَضْرِبُوا عُنُقَهُ، فَقَالَ: أَنَا أَقْدِيهِ مِنْكُمْ بِالْقَلِيلِ وَالْكَثِيرِ، فَقَدَى نَفْسَهُ مِنْهُمْ. وَأَمُرُكُمْ أَنْ تَذْكُرُوا اللَّهَ فَإِنْ مَثَلَ ذَلِكَ كَمَثَلِ رَجُلٍ خَرَجَ الْعَدُوُّ فِي أَثَرِهِ سِرَاعًا حَتَّى إِذَا أَتَى عَلَى حِصْنٍ حَصِينٍ فَأَخْرَزَ نَفْسَهُ مِنْهُمْ، كَذَلِكَ الْعَبْدُ لَا يُخَرِّزُ نَفْسَهُ مِنَ الشَّيْطَانِ إِلَّا بِذِكْرِ اللَّهِ تَعَالَى. قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): وَأَنَا أَمُرُكُمْ بِخَمْسِ أَمْرٍ بِهِنَّ: السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ وَالْجِهَادُ وَالْهَجْرَةُ وَالْجَمَاعَةُ، فَإِنَّهُ مَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ قِيدَ شِبْرٍ فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَ الْإِسْلَامِ مِنْ عُنُقِهِ إِلَّا أَنْ يَرْجِعَ، وَمَنْ ادَّعَى دَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ فَإِنَّهُ مِنْ جُنَا جَهَنَّمَ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَإِنْ صَلَّى وَصَامَ، قَالَ: وَإِنْ صَلَّى وَصَامَ فَادْعُوا بِالْغَوَى الَّتِي لَدَى سَمَائِكُمُ الْمُسْلِمِينَ الْمُؤْمِنِينَ عِبَادَ اللَّهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَاللَّهُ أَعْلَمُ. نَسَالَ اللَّهُ الْعِلْمَ وَالْعَمَلَ وَالتَّوْفِيقَ. آمِينَ^(١).

حاریشی ئەشعەری (خودای فەزایی بن) فەرمووی: پێغهەمبەر (سەددی خودای لەسەرب) فەرمووی: خودای گەورە پێنج فەرماشتی بە یەحیای کۆی زەکەرەیا فەرموو، وە فەرمانی پێدا کە هەم خۆی رەفتاریان پێ بکا، هەم نەوهی ئیسرائیل، بەلام یەحیا خەریک بوو سستییان تیا بکا، عیسايش فەرمووی پێی: تۆ خودا فەرمانی پێ کردووی کە خۆت و نەوهی یەعقوب رەفتار بەو پێنج فەرماشتە بکەن، جا یا خۆت پێیان بفرموو، یا من پێیان دەلێم،

(١) رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ (شرحه).

فرمانه‌که‌ی خودایان پی رانده‌گه‌یه‌نم. یه‌حیا فهرمووی: ده‌ترسم نه‌گهر تو له‌پیش مندا پییان رابگه‌یه‌نی خودا من به‌ناخی زه‌ویدا رۆبچوینئ، یاخود سزایه‌کی سه‌ختم بدا جا له‌به‌یتولمه‌قدیسدا نه‌وه‌نده‌خه‌لکی کۆکرده‌وه‌ه‌تا مزگه‌وت پەر بوو ته‌نانه‌ت زۆرکه‌س له‌سه‌ر بانیزه‌و بالا‌جئ و کۆنگره‌کان دانیشتبوون فهرمووی پییان: من خودا فهرمانی پی کردووم به‌م پینج فهرمایشته‌که‌هه‌م خۆم و هه‌م ئیوه‌ره‌فتاریان پی بکه‌ین، یه‌که‌میان نه‌وه‌یه: که‌ته‌نیا خودا بپهرستین و هیچ‌هاوبه‌شی بو‌په‌یدا نه‌که‌ین، چه‌نکه‌نه‌وه‌ی هاوبه‌ش دابنئ بو‌خودا وه‌ک نه‌و پیاوه‌وایه‌که‌به‌مالئ ساغی خۆی (به‌زیر یا به‌زیو) به‌نده‌یی بکری و پیی بلئ: نه‌مه‌ماله‌که‌مه‌و نه‌مه‌یش ئیشه‌که‌مه‌، ئیش بکه‌و وه‌ره‌بیده‌ره‌ده‌ست خۆم، که‌چی نه‌ویش بچی ئیش بکاو به‌لام نه‌یدا به‌ئاگاه‌ی به‌لک‌وو بیدا به‌کابرایه‌کی تر، ئایا کامتان رازی ده‌بی که‌به‌نده‌ی نه‌و وابئ، دوهم: خودای گه‌وره‌فهرمانتان پی ده‌کا به‌نویژ، کاتئ نویژ ده‌که‌ن له‌ناو نویژه‌که‌دا ئاوپ مه‌ده‌نه‌وه‌، چونکه‌له‌نویژدا خودا روو به‌پرووی به‌نده‌ی خۆی راده‌وه‌ستئ، به‌مه‌رجئ لا نه‌کاته‌وه‌! سییه‌م: خودای مه‌زن فهرمانتان پی ده‌کا به‌رۆژوو گرتن، رۆژوو وه‌ک نه‌وه‌وایه‌پیاوئ له‌ناو تاقمیکا پریاسکه‌یی میسکی پی بی، دیاره‌که‌هه‌موو نه‌و تاقمه‌بوئی نه‌و مسکه‌یان پی خو‌شه‌، جا بزائن که‌بوئی رۆژووه‌وان (له‌لای خودای گه‌وره‌و سه‌روه‌) له‌بوئی میسک گه‌لئ خو‌شتره‌، چواره‌م: خودای گه‌وره‌فهرمانتان پی ده‌کا به‌خیرو چاکه‌و زه‌کات، جا بزائن که‌خیرو چاکه‌کردن وه‌ک نه‌وه‌وایه: که‌پیاوئ دوژمن یه‌خسیری بکاو کو‌ت و زنجیری بکاو بیبات که‌بدا له‌گه‌ردنی، نه‌ویش بلئ: هه‌رچیم هه‌یه‌که‌م و زۆر ده‌یده‌م به‌ئیه‌له‌جیاتئ سه‌رم و سه‌رانه‌یان بداتئ و خۆی رزگار بکا له‌ده‌ستیان، پینجه‌م: فهرمانیشتان پی ده‌کا به‌یادو زیکری خودا، یادو زیکری خودا وه‌ک نه‌وه‌وایه‌پیاوئ دوژمن نیشتبیتته‌سه‌ری و به‌هه‌له‌داوان به‌شوینیه‌وه‌بی، به‌لام خۆی بگه‌یه‌نیتته‌قه‌لایه‌کی قایم و له‌شوینیکی وادا خۆی قایم بکا که‌ده‌ستی نه‌وانی پی نه‌گا. جا بزائن به‌نده‌یش ئاوايه‌به‌یادو زیکری خودای گه‌وره‌

نه‌بی خوی له شه‌یتان بۆ ناپار‌یزری. چه‌زرت (مه‌لات و سه‌لام و درودی خودای گه‌ورای
له‌س‌رب) فه‌رمووی: منیش ئه‌مرتان پی ده‌کم به‌م پی‌نج شته‌ که خودا فه‌رمانی
پی کردووم پیان.

یه‌که‌م: گوپ‌رایه‌لی فه‌رمان‌ده‌وای خۆتان بن و فه‌رمان‌به‌ری بکه‌ن.

دووهم: خه‌بات و تی‌کۆشان له‌ ری‌ی خودادا قه‌ت ته‌رک مه‌که‌ن.

سییه‌م: کوچ و هی‌ج‌ره‌ت بکه‌ن له‌ مه‌که‌وه بۆ مه‌دینه، تا کاتی
مه‌که‌هیش ده‌بی به‌ ولاتی ئیسلام.

چوارهم: هه‌میشه‌ لایه‌نگیری کو‌مه‌له‌ی موسو‌لمانان بن قه‌ت دوو
به‌ره‌کی و نا‌کوکی به‌رپا مه‌که‌ن، له‌ناو نه‌ته‌وه‌ی ئیسلامدا چونکه‌ ئه‌و که‌سه‌ی
به‌قه‌د بستی له‌ کو‌مه‌له‌ی موسو‌لمانان جیا ببی‌ته‌وه‌ ئه‌وه‌ به‌راستی رشتی
ئیسلامه‌تی له‌ مل خوی داده‌مالی و ف‌ری به‌سه‌ر ئایینه‌وه‌ نامینی هه‌تا
ده‌گه‌ریت‌ه‌وه‌ بۆ سه‌ر ئیسلامه‌تی!

پینجه‌م: هه‌ر که‌سی منه‌یی داواو نه‌ریت و عاده‌ته‌ خراپه‌کانی
سه‌رده‌می نه‌زانی پیش هاتنی ئیسلام بکا، ئه‌وه‌ له‌ پ‌ل و پووشی نا‌گری
دۆزه‌خه‌! پیاوی‌کیش گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! هه‌رچه‌ند نو‌یژیش بکاو
رۆژوویش بگری؟

فه‌رمووی: با نو‌یژیش بکاو رۆژوویش بگری. ئه‌دی ئیوه‌ داواو
فه‌رمانی ئه‌و خودایه‌ به‌رو پی بده‌ن و بلاو بکه‌نه‌وه‌ که‌ ئیوه‌ی ناوناوه‌:
میلله‌تی موسو‌لمان، خاوه‌نی باوه‌رو ئیمان، به‌نده‌ گه‌لی خودای میه‌ره‌بان (ت-
س/ص).

يقول المؤلف (رضوان الله تعالى عليه): عدد احاديث كتاب الرؤيا ستون حديثاً فقط:

دانەر (رحمه‌تی لای) ده‌فه‌رموی: ژماره‌ی فه‌رمووده‌کانی نامه‌ی خه‌ون
ته‌نیا شه‌ست فه‌رمووده‌یه‌.

به‌ بۆنه‌ی فه‌رمووده‌ی دووهمی ئه‌م باسه‌وه‌، که‌ چه‌زرت (درودی خودای
له‌س‌رب) به‌ په‌نجه‌ی پی‌رۆزی خه‌تی کی‌شاوه‌، به‌ ده‌وری ئیبنو مه‌سه‌عوود دا بۆ

حیفظ و پاراستنی، ئەم رووداوەتان عەرز دەکەم: ئەم کوردستانە‌ی خۆمان
 ھەروا وێرانە نەبوو، پیاوی پیاوانە‌ی وای تیا‌بوو شەیتان شەرمی ئی دەکردن
 مارو میروو شەرم و شکۆیان ئی دەکردن و تەمەنناو سلاوی ریزیان بۆ دەگرتن!
 بەچاوی خۆم دیم، لە کەرکووک لە گەرەکی ئازادی، لە بەردەم مالی
 شیخ عەبدولکەریمی کەرەبچنەدا (خودا ایسی خوش بن) کوپی زیکری قادری
 بەسترابوو، دەرویشەکان حالیان ئی ھاتبوو، عەشاماتیکی زۆر، لە کوردو
 عەرەب و تورکمان دەورەیان ئی دابوون شیخ عەبدولکەریم خۆی لەبەر
 قاپیەکە‌ی خۆیا لەسە کورسییەک دانیشتبوو، بەینە بەینە بە تەئسیری سۆزی
 خەلیفە و دەرویشەکان فرمیسکی شادی و رحمەت و شەفەقەت و دل پی
 سووتان ھۆن ھۆن بە چاوەکانیدا دەھاتە خواوە، خەڵکەکەیش وەک
 رێچکە‌ی میروولە ریزیان بەستبوو، بە سەرە دەستیان ماچ دەکرد، زیکر
 تەواو بوو، سەلاواتی کوتایی ئی درا، تەپل و دەف کپ بوو، دەرویشیکی
 چلکنە‌ی کولکنە‌ی بۆرەقنە‌ی حال ئی ھاتوو، شا ماریکی بە دەستەو بوو، بە
 پەنجە‌ی لەسەر خۆلی جی زیکرەکە، لە ناوە‌پراستی عەشاماتەکەدا، جەغزیکی
 گەورە‌ی کیشاو، مارەکە‌ی بەرەلای ناو ئەو ئەلقیە کردو خۆی لەناویا
 وەستاو، پیی گوت: لەم خەتە دەرنەچی!

مارەکە بەناو جەغزەکەدا دەستی کرد بە خولانە‌و، بە ھیچ جوړی
 نەیدەتوانی لە خەتەکە دەربچن، دەرویشەکە ناو بەناو فەمانی سەیر سەیری
 دەدا بە مارەکە، کە دەگەیشتە ئاستی شیخ، دەرویشەکە تیی دەخوپی و
 دەیگوت: ئادە‌ی تەمەنایی بۆ شیخ بکە، مارەکەش بە ئاشکرا رادەوہ‌ستاو
 دوو سئ جار بەلای شیخ دا ملی خۆی لار دەکردەوہ وەک سلاو بۆ شیخ بکا
 ئاوا.

خۆشە‌ویستیەکی سەیر لە نیوانی شیخ و دەرویشەکانیدا ھەبوو،
 شیخ خۆی لە دەرویشەکانی جیا نەدەکردەوہ، بەلام ئەوانە‌ی کە بە چاوی ریز
 تەماشای ئەھلی تەریقەتیان نەکردایە، ئەویش زۆر بەبی ریزی تەماشای

ئەوانی دەکرد، شیخ فەرمووی: موسولمانەکان! بە چاوی خۆتان دەبینن، لە
بەرەکه‌تی قورئانی پیرۆزه‌وه، بە هیممه‌تی شیخ و پیرو مشایه‌خان، بەهۆی
سوژی دلی ئەم دەرویشه‌ هه‌ژاران‌ه‌وه‌ ئەم مارو شا مارانه‌ خودا کردوونی بە
پەت و منالان وەك یاروچکه‌ گه‌مه‌یان پێ دەکەن. من چیم بەچاوی خۆم دیوه‌
ئەوه‌م نووسیوه‌، زۆریشم لەسەر کەس نییه‌ که‌ باوه‌ر به‌ قسه‌که‌م بکا، بەلام
داخه‌که‌م هه‌ندی‌کمان به‌ هه‌موو شتیکی خۆمان (ئەگەر که‌راماتی ئەولیاش
بێ) دەلێن: خۆکردیی‌ه‌و خۆ کوردیی‌ه‌! به‌ یادی ئەو رۆژگاره‌وه‌که‌ ئەو وه‌جاخه‌
رۆشنه‌ له‌ که‌رکووک بوو ده‌لێم:

موسولمانان پاک، کوردین خانه‌ دان

شیخی دل رووناک به‌ نووری یه‌زدان

له‌ که‌رکووک مابوو، داخه‌ نه‌ویش رۆی

له‌ به‌ختی خۆمان، نه‌ گول ما، نه‌ بۆی

سلێمانی / دور الضباط

١٩٩٠/٧/٢٧ وەرگیر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نامه‌ی خه‌بات و تیکۆشان و غه‌زاکان

(نهم نامه‌یه جهوت باسه)

(١١) باسی یه‌که‌م: باسی که‌وره‌یی خه‌بات و تیکۆشان له ریگهی خودادا:

کتاب الجهاد والغزوات وفيه سبعة أبواب (الباب الأول: فی فضل الجهاد)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ، يَغْفِرَ لَكُمْ دُؤُوبَكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِينَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَذْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (١٠/٦١-١٢):

واته: نه‌ی که‌سانئ که باوه‌رتان به خوداو به پیغه‌مبه‌ری خودا کردووه، ئایا چه‌زده‌که‌ن شاره‌زاتان بکه‌م بو تیجاره‌ت و بازرگانییه‌ک که له سزای سه‌ختی پاشه روژ رزگار تان بکا، نه‌وه نه‌وه‌یه باوه‌رتان به خوداو به پیغه‌مبه‌ری خو تان پته‌وو دامه‌زراو بکه‌ن و له‌که‌ل نه‌وه‌دا به سه‌رو به مال له ریگهی خودای که‌وره‌دا تیکۆشن و خه‌بات بکێپن و به‌نگن له‌که‌ل دوشمنانی ئایینی خودادا، به‌هر شیوه‌یی بو تان بلوئ، نه‌که‌ر بزائن نه‌مه‌تان زور چاک‌ترو باش‌تره بو پاشه روژو بو جیهانیشتان نه‌که‌ر ئاوا بکه‌ن خودا تاوان تان دهبه‌خشئ و ده‌تان‌خاته ناو به‌هه‌شتیکی واوه که جو بار له ژێر داره‌کانیه‌وه، ره‌وان ده‌بی و هه‌روه‌ها چه‌ن کۆشک و خانوو مالی جوان جوان تان ده‌داتئ، که‌وان له‌ناو به‌هه‌شتانی عهدندا که به‌راستی جیگهی دانیشتن و رابواردن و چه‌وانه‌وه‌و چه‌سانه‌وه‌ن، نه‌مه‌یش به‌راستی به‌هریه‌کی ئیجگار که‌وره‌و پیروژه و که‌یشتنه به پایه‌ی پیروزی و سه‌رکه‌وتنی که‌وره‌.

٤٢٩٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَصَامَ رَمَضَانَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، جَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ جَلَسَ فِي أَرْضِهِ الَّتِي وُلِدَ فِيهَا، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا نُبَشِّرُ النَّاسَ؟ قَالَ: إِنَّ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ أَعَدَّهَا اللَّهُ لِلْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا بَيْنَ

الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، فَإِذَا سَأَلْتُمُ اللَّهَ فَاسْأَلُوهُ الْفِرْدَوْسَ، فَإِنَّهُ أَوْسَطُ
الْجَنَّةِ وَأَعْلَى الْجَنَّةِ، أَرَأَاهُ، قَالَ: فَوْقَهُ عَرْشُ الرَّحْمَنِ، وَمِنْهُ تَفَجَّرُ أَنْهَارُ الْجَنَّةِ. رَوَاهُ
الْبُخَارِيُّ هُنَا وَالتِّرْمِذِيُّ فِي الْجَنَّةِ^(۱):

ثُمَّ هُوَ هُوَ هِرَه (خودای فی رازی بن) فہرموی: پیغہمبہر (سرودی خودای لمسرین)
فہرموی: ہر کہ سنی باوہر بہ خوداو پیغہمبہری خودا بکاو، نویژ بکاو
روژووی رہمہ زان بگری، دہبی بہ مال لہ سہر خودا کہ بیباتہ ناو بہ ہشتہوہ،
ثیتر چی لہ مالی خویدا دابنیشی، لہو ولاتہی کہ لہوی لہ دایک بووہ، یا بروا
بو خہبات و کوشش لہ ریگہی خودادا. یارانی حہزہ تیش (سرودی خودای
لمسرین): گوتیان: ثہی پیغہمبہری خودا! با ثہم مژدہ خوشہ بدہین بہ ہموو
کہ سنی. فہرموی: ناخر بزائن کہ سہد پایہی بہرزو بہریژ ہہیہ لہ بہہشتا
خودا نامادہی کردوون بو ثہو کہسانہ کہ خہبات دہکیپن و کوشش دہکن لہ
ریگہی خودادا، نیوانی ثہم پایہ ہتا ثہو پایہ بہقہی نیوانی عہردو ئاسمان
لہیہک دوورن، جا کاتی لہ خودا داواتان کرد داوای فیردہوسی لی بکن
چونکہ ہہم نایابترین و... وا دہزائم فہرموشی: ہہم بلندترینی شوینی
بہہشتہ فہرموی: لہ ژور ٹویشہوہ تہخت و بارہگای خودای میہربانہ،
لہویوہ رووبارہکانی بہہشت ہلدہقولین (ب/ت).

۴۲۹۸- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: تَضُمَّنَ اللَّهُ لِمَنْ خَرَجَ فِي سَبِيلِهِ لَا
يُخْرِجُهُ إِلَّا جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَإِيمَانًا بِي وَتَضَدِيقًا بِرُسُلِي فَهُوَ عَلَى ضَامِنٍ أَنْ أَذْخِلَهُ الْجَنَّةَ
أَوْ أَرْجِعَهُ إِلَى مَسْكِنِهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ نَائِلًا مَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ
بِيَدِهِ مَا مِنْ كَلِمٍ يُكَلِّمُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَهَيْئَتِهِ حِينَ كَلِمٍ، لَوْثُهُ لَوْثُ دَمٍ
وَرِيحُهُ مِسْكٌ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْ لَا أَنْ يَشُقَّ عَلَى الْمُسْلِمِينَ مَا قَعَدْتُ خِلَافَ
سَرِيَّةٍ تَغْزُو فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَبَدًا وَلَكِنْ لَا أَحِذُ سَعَةً فَأَحْمِلُهُمْ وَلَا يَجِدُونَ سَعَةً وَيَشُقُّ
عَلَيْهِمْ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنِّي وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوَدِدْتُ أَنِّي أَغْزُو فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَأَقْتُلُ

ثُمَّ أَغْزَوْ فَاقْتُلْ ثُمَّ أَغْزَوْ فَاقْتُلْ . رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالبخاري ولفظه: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوَدِدْتُ أَنِّي أَقْتُلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَأَحْيَا ثُمَّ أَقْتُلُ فَأَحْيَا ثُمَّ أَقْتُلُ^(٢).

ديسان نهو (خودای نازى بڼ) فهرمووی: پیغه‌مبه‌ر (دروډی خودای له‌سمرین) ده‌فهرموئ: که‌سئ بپروا بؤ خه‌بات و غه‌زاو تیځوښان له‌ریئ خودادا خودا بؤ خوی ده‌بئ به‌ده‌سته‌بر (زامن‌ی و)، ده‌فهرموئ: خوځم که‌فیلی نه‌وم که‌یه‌کئ له‌م دوو خه‌لاته‌ گه‌وره‌یه‌ی پئ بده‌م: یا بیبه‌مه‌ ناو به‌ه‌شت، یا بیبه‌مه‌وه بؤ شوینئ خوی له‌گه‌ل نه‌و هه‌موو پاداشی گه‌وره‌و تالانییه‌ زوره‌ی که‌ده‌ستی ده‌که‌وئ! به‌مهرجئ نه‌و تیځوښه‌ره که‌ده‌چئ بؤ نه‌و غه‌زاو کوښشه‌ مه‌به‌ستی ته‌نیا ره‌زامه‌ندی خودابئ و باوه‌رو ئیمانی به‌من و پیغه‌مبه‌رانی من هه‌بئ، به‌و که‌سه که‌گیانی موچه‌مه‌دی به‌ده‌سته، دیاره که‌یه‌زدانی پاکه، هر که‌سئ له‌ریئ خودادا زامار بکړئ له‌روژئ قیامه‌تا که‌دئ بؤ دیوانی خودا زامه‌که‌ی تازه‌و نوییه‌ وه‌کوو تازه‌و نه‌و ده‌مه‌ زامار کرابئ ناوایه، له‌سهر هه‌مان شیوه‌یه، ره‌نگه‌که‌ی سووری تلیقییه، وه‌کوو خوینئ ناسایی، به‌لام بونه‌که‌ی بؤنی میسکه.

به‌و که‌سه‌گیانی موچه‌مه‌دی به‌ده‌سته (دروډی خودای له‌سمرین) ده‌ترسم که‌موسولمانان تووشی رهنج و سه‌خه‌تی بڼ نه‌گینا نه‌گه‌ر له‌به‌ر نه‌وه نه‌بوايه نه‌وا له‌گه‌ل هه‌موو تاقمه‌ موسولمانی‌کا که‌ده‌چن بؤ غه‌زاو خه‌بات خوځم له‌گه‌لیانا ده‌چووم، به‌لام نه‌مه‌ناکړئ: چونکه‌ نه‌ خوځم نه‌و تواناییه‌م هه‌یه که‌وولاخی سواری بؤ هه‌موویان په‌یدا بکه‌م و، نه‌ خوځشیان نه‌و ده‌سته‌یان ده‌پروا، له‌هه‌مان کاتدا زوریش به‌زه‌حه‌تی ده‌زانن و له‌شانیان گرانه‌ نه‌گه‌ر من بچم بؤ غه‌زاو نه‌وان نه‌یه‌ن! به‌و خودایه که‌گیانی موچه‌مه‌دی له‌ده‌ستدایه، به‌ه‌زی دل‌پر به‌دل ه‌زده‌که‌م که‌له‌ریگه‌ی خودادا بچم بؤ غه‌زاو له‌و غه‌زایه‌دا بکوژئیم، ديسان زیندو ببه‌وه‌و بچمه‌وه بؤ غه‌زاو هه‌مديسان بکوژئیمه‌وه،

(٢) تجرید/ ١/ ٥٥ رقم: ٣٤ = ٣٦ ، ٢٧٨٧ ، ٢٧٩٧ ، ٢٩٧٢ ، ٣١٢٢ ، ٧٢٢٦ ، ٧٢٢٧ ، ٧٤٦٣ ، ٧٤٥٤ . مسلم.

هه‌مديسان زیندوو بېمه‌وه و بچمه‌وه بو غه‌زاو هه‌مديسان بکوژیمه‌وه! (ش)
 گفته‌ی (لفظی) بوخاری ناوایه: به‌و که‌سه که گیانی موچه‌مه‌دی و له‌ده‌ستا،
 پر به دل حه‌زده‌که‌م که له ریگه‌ی خودادا بکوژیم و له‌پاشا زیندوو بېمه‌وه و
 دیسان بکوژیمه‌وه، هه‌مدیس زیندوو بېمه‌وه و هه‌مدیس بکوژیمه‌وه،
 هه‌مديسان زیندوو بېمه‌وه و هه‌مديسانه‌وه جارێکی تریش بکوژیمه‌وه!

٤٢٩٩- وَعَنْهُ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا يَعْدِلُ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؟ قَالَ:
 لَا تَسْتَطِيعُونَهُ، فَأَعَادُوا عَلَيْهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا كُلُّ ذَلِكَ يَقُولُ لَا تَسْتَطِيعُونَهُ، وَقَالَ فِي الثَّالِثَةِ:
 مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْقَائِمِ بآيَاتِ اللَّهِ لَا يَفْتُرُ مِنْ صَلَاةٍ وَلَا
 صِيَامٍ حَتَّى يَرْجِعَ الْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى^(٣):

ديسان نه‌و (خودای ئازادی بن) فه‌رمووی: گوترا: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا!
 چی هاوتای خه‌بات و تیکۆشان له ریگای خودای گه‌وره‌دا ده‌کا؟ فه‌رمووی:
 نه‌وه به ئیوه‌ ناكری دوو جار یا سێ جار ئه‌م پرسیاره‌یان لی‌كرده‌وه، هه‌ر
 ده‌یفه‌رموو: نه‌وه به ئیوه‌ ناكری له جاری سییه‌ما فه‌رمووی: وینه‌ی که‌سێ له
 ریگه‌ی خودادا بچێ بو خه‌بات و کۆشش و بێی به تیکۆشه‌ر له ریگه‌ی خودادا
 وه‌ک وینه‌ی نه‌و که‌سه وایه که هه‌تا نه‌و ده‌گه‌ریته‌وه بو جیگه‌ی خوی ئه‌ویش
 سه‌رو مێ هه‌ر نوێژ بکا و هه‌میشه به‌روژوو بێ و یه‌ک ده‌م چیه‌ له نوێژو روژوو
 سارد نه‌بیته‌وه، وه ره‌فتاریش به ئایه‌ته‌کانی قورئان بکا (ش/ت/ن).

٤٣٠٠- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَقَابُ قَوْسٍ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِمَّا
 تَطْلُعُ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَتَغْرُبُ. وَقَالَ: لَقَدْوَةٌ أَوْ رَوْحَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِمَّا تَطْلُعُ عَلَيْهِ
 الشَّمْسُ وَتَغْرُبُ. رَوَاهُمَا الْخَمْسَةُ إِلَّا أَبَا دَاوُدَ^(٤):

^(٣) تجرید/ ٣/ ٢٧٩ رقم: ١١٤٦ = ٢٧٨٥ + ١١٤٨ = ٢٧٨٧ فتح الباري شرح صحيح البخاري. مسلم.

جهاد: ٤٨٤٦. ترمذی. جهاد: ١٦١٩ تحفة الأشراف: ١٢٧٩١.

^(٤) تجرید/ ٣/ ٢٨٢ رقم/ ١١٥٠ = ٢٧٩٢ ، ٢٧٩٦ ، ٦٧٦٨ . مسلم. جهاد: ٤٨٥٤ ، ٤٨٥٠ - ٤٨٥٥ . نسائي.

جهاد: ٣١١٨ ، ٣١١٩٩.

دیسان فەرمووی: پیڤه‌مبەر (دروودی خودای لەسەڕین) فەرمووی: بەقەه‌ی جی کەوانی لە بەهەشتا لە هەموو جیهان باشتەر. وه فەرمووشی (دروودی خودای لەسەڕین): تاقی کۆشش و تیکۆشان لە رێگە‌ی خودادا (چی تاقی بە‌یانی بی و چی تاقی ئیواری بی) لەهەموو سامان و مولکی جیهان چاکتره‌! (ش/ت/ن).

٤٣٠١- وللبخاري والترمذي: وَلَوْ أَنَّ امْرَأَةً مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ أَطْلَعَتْ إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ لَأَضَاعَتْ مَا بَيْنَهُمَا وَلَمَّا لَّهُ رِيحًا، وَلَتَصِفُهَا عَلَى رَأْسِهَا خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا^(٥).

حه‌زهره‌ت (دروودی خودای لەسەڕین) ده‌فه‌رموی: ئەگەر بی‌توو ئافره‌تی (له‌ دانیش‌توانی به‌هەشت) خۆی نیشانی دانیش‌توانی سه‌ر زه‌وی بدا له‌به‌ر شه‌وقی ئەو نیوانی به‌هەشت و زه‌وی هەمووی رو‌شن ده‌بیته‌وه‌ و پری ده‌بی له‌ بو‌ن و به‌رامه‌ی خو‌ش! سه‌رپو‌شی سه‌ری ژنی به‌هەشتی باشتەر له‌ جیهان و هه‌رچی له‌ جیهاندا هه‌یه‌ (ب/ت).

٤٣٠٢- وَسَأَلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ؟ فَقَالَ: مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِمَالِهِ وَنَفْسِهِ، قَالُوا: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: مُؤْمِنٌ فِي شُعْبٍ مِنَ الشُّعَابِ يَتَّقِي اللَّهَ وَيَدْعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ (رَضَوَانَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِمْ وَعَلَى الْمُؤَلِّفِ)^(٦).

پرسیار کرا له‌ پیڤه‌مبەر (دروودی خودای لەسەڕین): چاکترین که‌س کییه‌؟ فەرمووی: ئەو موسولمانه‌ی که‌ به‌ گیان و سامان، به‌ سه‌رو به‌ مال له‌ رێگە‌ی خودادا تی ده‌کۆشی گوتیان: ئە‌ی دوا‌ی ئەو کێ چاک‌ترینه‌؟ فەرمووی: ئەو موسولمانه‌ی که‌ له‌ په‌نایه‌کا خودای خۆی به‌ جوانی ده‌په‌رسته‌ی، وه‌ له‌ خودای گه‌وره‌ ده‌ترسێ و ئازاری که‌س نادا. (ش/د/ت/ن- رم‌زای خ‌وایان ئی بی).

(٥) تجرید = مختصر صحيح البخاري / ٣ / ٢٨٣ رقم: ١١٥٢ = ٢٧٩٦ فتح الباري شرح صحيح البخاري.

(٦) تجرید / ٣ / ٢٨٠ رقم: ١١٤٧ = ٢٧٨٦ ، ٦٤٩٤ = فتح الباري. مسلم. جهاد: ٤٨٦٣ - ٤٨٦٨. أبُو داوُد.

جهاد: ٢٤٨٥. ترمذی: جهاد: ١٦٦٠. نسائي. جهاد: ٣١٠٥. ابن ماجه. فتن: ٣٩٧٨.

٤٣٠٣- وللشيخين: يَضْحَكُ اللَّهُ إِلَى رَجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ يَدْخُلَانِ الْجَنَّةَ، يُقَاتِلُ هَذَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلُ، ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْقَاتِلِ فَيُسْتَشْهَدُ^(٧):

حه زرهت (درویدی خودای لسه‌رین) ده‌فهرموئی: کاری ئەم دوو پیاوه ئەوەنده سه‌یرو عه‌نتیکه‌یه خودای گه‌وره بو‌ خو‌ی پی‌که‌نینی پی‌یان دئی، ئەوەنده که‌یفی به‌ کاره‌که‌یان دئی، یه‌کی‌کیان ئەوی تریان ده‌کوژئی، که‌چی هه‌ردووکی‌شیان ده‌چنه‌ به‌هه‌شت! له‌ پی‌شا یه‌که‌میان له‌ ری‌گه‌ی خودادا ده‌جه‌نگی هه‌تا به‌ ده‌ستی ئەو‌یتریان ده‌کوژئی، له‌ پاشا بکوژه‌که‌ش ته‌وبه‌ ده‌کاو خودا په‌شیمانی ئی گیرا ده‌کاو ئەو‌یش شه‌هید ده‌کری و له‌ ئەنجامدا کوژراوی یه‌که‌م و بکوژه‌که‌ی (که‌ ئەو‌یش شه‌هید ده‌کری و) هه‌ردوو لا پی‌که‌وه ده‌چنه‌ به‌هه‌شت! (ش).

٤٣٠٤- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَه: يَا أَبَا سَعِيدٍ مَنْ رَضِيَ بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ، فَعَجِبَ لَهَا أَبُو سَعِيدٍ فَقَالَ: أَعِذْهَا عَلَيَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَفَعَلَ، ثُمَّ قَالَ: وَأُخْرَى يُرْفَعُ بِهَا الْعَبْدُ مِائَةَ دَرَجَةٍ فِي الْجَنَّةِ مَا بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، قَالَ: وَمَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالنَّسَائِيُّ^(٨):

ئەبو سه‌عیدی خوریدی (خودای ئی رازی بن) فهرمووی: پی‌غه‌مبه‌ر (درویدی خودای لسه‌رین) فهرمووی پی‌م: ئە‌ی ئە‌بو سه‌عید! ئە‌وه‌ی خودا به‌ خودای خو‌ی بزانی و ئیسلام به‌ ئایینی خو‌ی دابنئی و موحه‌مه‌د به‌ پی‌غه‌مبه‌ری خو‌ی قه‌بوول بکا ئیتر به‌هه‌شت بو‌ خو‌ی مسو‌گه‌ر ده‌کا! گو‌تی: منیش ئە‌م فهرمایشته‌م زو‌ر به‌لاوه‌ خو‌ش و دلگیر بو‌و، عه‌رزیم کرد: ئە‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خودا! بو‌م دووباره‌ بکه‌ره‌وه، ئە‌و‌یش دووباره‌ی کرده‌وه بو‌م، ئە‌نجا فهرمووی: به‌لام پایه‌یه‌کی تریش هه‌یه، به‌نده‌ له‌ به‌هه‌شتا سه‌د پله‌ پی‌ی به‌رز ده‌بی‌ته‌وه که‌ نی‌وانی هه‌موو

(٧) بخاری. جهاد (تجريد / ٣ / ٢٩٣ رقم: ١١٦٢ - ٢٨٢٦. مسلم. جهاد: ٤٨٧١).

(٨) مسلم. جهاد: ٤٨٥٦. نسائي. جهاد: ٣١٣١ تحفة الأشراف: ٤١١٢.

دوو پله‌یه‌کی به قه‌د نیوانی ناسمان و زهوی ده‌بی! گوتم: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! نه‌وه چیه؟ فه‌رمووی: نه‌وه کوښش و تیځوښان و خه‌بات گټرانه له ریځه‌ی خودادا، دوو جار هم وشه پیروزه‌ی دووباره کرده‌وه (م/ن).

٤٣٠٥- ولأبي داود: ثَلَاثَةٌ كُلُّهُمْ ضَامِنٌ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: رَجُلٌ خَرَجَ غَازِيَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ ضَامِنٌ عَلَى اللَّهِ حَتَّى يَتَوَفَّاهُ فَيُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ أَوْ يَرُدَّهُ بِمَا نَالَ مِنْ أَجْرِ وَغَنِيمَةٍ، وَرَجُلٌ رَاحَ إِلَى الْمَسْجِدِ فَهُوَ ضَامِنٌ عَلَى اللَّهِ حَتَّى يَتَوَفَّاهُ فَيُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ أَوْ يَرُدَّهُ بِمَا نَالَ مِنْ أَجْرِ وَغَنِيمَةٍ، وَرَجُلٌ دَخَلَ بَيْتَهُ بِسَلَامٍ فَهُوَ ضَامِنٌ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ^(٩).

حه‌زرت (دروې خودای له‌سربڼ) ده‌فه‌رموئ: هم سئ که‌سه خودای که‌وره و سه‌روه بؤ خوی زامنیانه: یه‌که‌م: نه‌و پیاوه‌ی ده‌چئ بؤ غه‌زا بؤ ره‌زای خودا، نه‌وه خودا ده‌بی به‌که‌فیل و ده‌سته‌به‌ری: یا گیانی و ه‌رده‌گری و ده‌یباته‌وه بؤلای خوی و ده‌یباته به‌ه‌شت، یا به‌پاداش و به‌ش و باره‌و تالانیکی باشه‌وه ده‌یباته‌وه بؤ جیگه‌ی خوی، دوهم: نه‌و پیاوه‌ی که‌هاموشوی مزگه‌وت ده‌کا، بؤ خوا په‌رستی، یا بؤ دهرس خویندن و دهرس گوته‌وه نه‌وه نه‌ویش خودا ده‌بی به‌که‌فیل و زامن و ده‌سته‌به‌ری: یا گیانی و ه‌رده‌گری و ده‌یباته‌وه بؤلای خوی و ده‌یباته به‌ه‌شت یا به‌پاداش و به‌ش و باره‌و تالانیکی باشه‌وه ده‌یباته‌وه بؤ جیگه‌ی خوی، سییم: نه‌و پیاوه‌ی که‌به‌بی وه‌ی و به‌بی وه‌زن و نازار بجیته‌وه مالی خوی نه‌وه خودا ده‌سته‌به‌ری نه‌ویش ده‌کا و نه‌ویش له‌نامانی خودادایه. (د- سند صالح).

٤٣٠٦- و لمسلم وأبي داود والنسائي: مَا مِنْ غَازِيَةٍ أَوْ سَرِيَّةٍ تَغْزُو فَتَغْنَمُ وَتَسْلَمُ إِلَّا كَانُوا قَدْ تَعَجَّلُوا ثُلْثَى أَجُورِهِمْ. وَمَا مِنْ غَازِيَةٍ أَوْ سَرِيَّةٍ تُخَفِّقُ وَتُصَابُ إِلَّا تَمَّ أَجُورُهُمْ^(١٠).

(٩) زوآه أبو داود بسند صالح. (شرحه)

(١٠) مسلم. جهاد: ٤٩٠٢، ٤٩٠٣، أبو داود. جهاد: ٢٤٩٧. نسائي. جهاد: ٣١٢٥. ابن ماجه، جهاد:

حه زرهت (دروودی خودای لهسهرین) دهفه رموی: هه کۆمه له موسوڵمانی (کهه بن یا زۆر) بچن بۆ غهزایی و، لهو غهزایه دا تالانیان دهست بکهوی، به لام به بی زیان، به سهلامهتی بگهڕینهوه نهوه پێشهکی دوو سییهکی پاداشی خویان وهرگرتووه، خو نهگهڕ نهو کۆمه له سهرنه کهوتن و پیکران و لیدران نهوه پاداشی تهواویان بۆ حلیب دهکری (م/د/ن).

٤٣٠٧- و للبخاري والنسائي والترمذي: مَا اغْبَرْتُ قَدَمًا عَبْدًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمَسَّهُ النَّارُ^(١١):

حه زرهت (دروودی خودای لهسهرین) دهفه رموی: نهو بهندهیهی بۆ رهزای خودا قاچهکانی خو لاوی بین (وهك نهوه بچی بۆ نویژی ههینی و له ری تهپو تۆز له پیی یا له خووی بنیشی، یا وهك نهوه بچی بۆ غهزاو پیی تۆزاوی بیی) ئیتر ناگری دۆزهخ چهشکهی ناكا (ب/ن).

٤٣٠٨- وللمزمذی: لَا يَلِجُ النَّارَ رَجُلٌ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ حَتَّى يُعَوِّدَ اللَّبَنُ فِي الصَّرْعِ، وَلَا يَجْتَمِعُ غُبَارٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَدُخَانٌ جَهَنَّمَ^(١٢):

حه زرهت (دروودی خودای لهسهرین) دهفه رموی: نهو کهسهی ترسی خودای له دلدای بی و دلی گهرم بیی و له ترسی خودا بگری ناچیتته ناو دۆزهخ، وهك چۆن شیرێ که دوشرا ناچیتتهوه ناو گوانی ئازده له که ناوا، ههروهها گهردی ریگهی خوداو چپو دووکهلی دۆزهخیش قهت یهك ناگرن واته: نهوهی تۆزی ریگهوبانی خهبات و غهزای ئی بنیشی، دووکهلی دۆزهخ ناچی بهسه ریدا (ت).

٤٣٠٩- له تهفسیری سووردهی مومته حینه دا رویششت فهرموده یه کهم، هه دیته کهی ئیمامی عهلی و نامه کهی حاطب^(١٣).

٤٣١٠- وللشيخين والترمذي: وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ^(١٤):

(١١) بخاري. جهاد: ٢٨١١.

(١٢) سكت عن درجته الشارح.

(١٣) تقدم برقم: ١ / ٤١٦٣. مجلد سابع. تسلسل / ٤٢.

حه‌زرت (دروودی خودای لسه‌ربین) ده‌فهرموی: بزائن که‌وا به‌هشت و ا له
سای شمشیردا (ش/ت).

٤٣١١- ولمسلم وأبي داود والنسائي: مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ وَلَمْ يُحَدِّثْ بِهٖ نَفْسَهُ
مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنْ نِفَاقٍ^(١٥):

حه‌زرت (دروودی خودای لسه‌ربین) ده‌فهرموی: نه‌وه‌ی بمری و غه‌زای
نه‌کردبی و له دل‌یشیه‌وه له ژیانیدا به‌ته‌مای غه‌زا نه‌بووبی نه‌وه که ده‌مری
ره‌گینکی مونافیقی تیا‌یه! (م/د/ن).

٤٣١٢- ولمسلم وأبي داود: لَا يَجْتَمِعُ كَافِرٌ وَقَاتِلُهُ فِي النَّارِ أَبَدًا^(*)(١٦).

٤٣١٣- عَنْ أُمِّ حَرَامٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: أَتَانَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمًا
فَقَالَ عِنْدَنَا فَاسْتَقِظَ وَهُوَ يَضْحَكُ، فَقُلْتُ: مَا يَضْحِكُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ يَا أَبَى أُنْتُ وَأُمِّي؟
قَالَ: أُرِيتُ قَوْمًا مِنْ أُمَّتِي يَرْكَبُونَ ظَهَرَ الْبَحْرِ كَالْمُلُوكِ عَلَى الْأَسِيرَةِ، فَقُلْتُ: ادْعُ اللَّهَ
أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ، قَالَ: فَإِنَّكَ مِنْهُمْ، ثُمَّ تَامَ فَاسْتَقِظَ أَيْضًا وَهُوَ يَضْحَكُ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ مِثْلَ
مَقَالَتِهِ، فَقُلْتُ: ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ، قَالَ: أَنْتِ مِنَ الْأَوَّلِينَ، قَالَ: فَتَزَوَّجَهَا عَبْدُ
بَنِ الصَّامِتِ بَعْدَ فُرْزَا بِهَا فِي الْبَحْرِ فَحَمَلَهَا مَعَهُ فَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ قُرْبَتْ لَهَا بِغُلَّةٍ فَرَكِبَتْهَا
فَصَرَغَتْهَا لَمَّا تَتْ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(١٧):

ئوممو حه‌رام (رمزای خودای ئی‌بن) فه‌رموی: روژئی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای
له‌سربین) هات بو مالمان، وه له مائی ئی‌مه سه‌ر خه‌وی نیوه‌پوی شکان، کاتی
خه‌به‌ری بووه پی ده‌که‌نی. گوتم: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! باوک و دایکم

(١٤) مسلم. جهاد: ٤٨٩٣. ترمذی. جهاد: ١٦٥٩.

(١٥) مسلم. جهاد: ٤٩٠٨. أبو داود. جهاد: ٢٥٠٢. نسائی. جهاد: ٣٠٩٧ تحفة / ١٢٥٦٧.

(*) پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهر‌بین) ده‌فهرموی: (خودا نه‌ناس و نه‌وه‌ی دمی‌کوژی نه‌م دوو
که‌سه هت له دۆزه‌خدا کو نابنه‌وه).

(١٦) مسلم. جهاد: ٤٨٧٢، ٤٨٧٣. أبو داود. جهاد: ٢٤٩٥.

(١٧) بخاری. جهاد: ٢٧٨٨، ٢٧٨٩، ٦٢٨٢، ٦٢٨٣، ٧٠٠١. مسلم. جهاد: ٤٩١١. أبو داود. جهاد: ٢٤٩١.

ترمذی. جهاد: ٢٤٩١. نسائی. جهاد: ١٦٤٥.

بەقوربانت بن بۆچی پێ دەکەنی؟ فەرمووی: لەخەوما کۆمەلێ لە گەلی خۆم دی، سواری پشتی ئەم دەریایە دەبن، شوێن و جیگەیان ئەوەندە باش و خوش و ئاوەدانە دەلێی پاشان لەسەر تەخت و قەنەفەی شاھانە دانیشتون. منیش گوتم: لە خودا داوا بکە بە بێکە بە یەکن لەم چینهی ئۆمەت، فەرمووی: تۆ لەوانیت! جا دیسان حەزەرت (دروودی خودای لەسەرب) سەری نایەوێ و خەوتەوێ کە هەڵسایەوێ دیسان پێ دەکەنی، کە پرسیارم ئی کردەوێ هەمان وەلامی پێشووی دامەوێ، گوتم: لە خودا بپارێزەوێ کە بێکە بە یەکن لەوانە فەرمووی: تۆ لە دەستە یەکەمیت! قسە گیرەوێ دەلێ: لە پاشا عوبادە کۆپی صامیت ئومو حەرام مارە دەکا و لە دەریاوە بردی بۆ غەزا، کاتی ھاتەوێ گەرایەوێ ھێستەرە ماچە یەکیان بۆیەر کە سواری ھێستەرە کە بوو ھێستەرە کە گلاندی و کەوتە خوارەوێ و مردو بە پێی دوو عاکە ی پێغەمبەر کە بۆی کرد شەھید بوو (ش/د/ت/ن).

٤٣١٤- وَعَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْمَائِدُ فِي الْبَحْرِ الَّذِي يُصْبِيهِ الْقَيْءُ لَهُ أَجْرُ شَهِيدٍ وَالْعَرِيقُ لَهُ أَجْرُ شَهِيدَيْنِ : رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ (١٨).

دیسان فەرمووی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەرب) فەرمووی: ئەو کەسە ی لە دەریادا تووشی سەرە خوێ دەبێ و دەرشیتەوێ پاداشی شەھیدیکی بۆ ھەیە، و ئەو کەسە ی لە ئاودا دەخنکی پاداشی دوو شەھیدی بۆ ھەیە (د-س/صالح).

٤٣١٥- وللمزمي والنسائي: مَنْ قَاتَلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مِنْ رَجُلٍ مُسْلِمٍ فَوَاقَ نَاقَةً وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ (١٩).

پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەرب) دەفەرمووی: ھەر پیاویکی موسولمان ئەوەندە ی و شتر دۆشینێ جەنگ بکا بۆ رەزای خودا بەھەشتی بۆ مسوگەر دەبێ! (ت/ن:س/ح).

(١٨) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بَسْنَدَ صَالِحٍ (شرحہ).

(١٩) ترمذي والنسائي بسند حسن (شرحہ).

۴۳۱۶- ولهما أيضاً: وَمَنْ شَابَ شَيْبَةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَانَتْ لَهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ^(۲۰):

چه زرهت (درویدی خودای له‌سربین) ده‌فهرموی: هر که سنی له ریگهی خودادا چهند ته‌لی له مووی سه‌رو ریشی سپی ببی له روژی قیامتدا بوی ده‌بی به نوور! (ت/ن-س/ص).

۴۳۱۷- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ النَّاسِ؟ رَجُلٌ مُنْسِكَ بَعَنَانَ فَرَسِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِالَّذِي يَتْلُوهُ؟ رَجُلٌ مُعْتَزِلٌ فِي غَنِيمَةٍ لَهُ يُؤَدِّي حَقَّ اللَّهِ فِيهَا أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِشَرِّ النَّاسِ؟ رَجُلٌ يُسْأَلُ بِاللَّهِ وَلَا يُعْطَى بِهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَمُسْلِمٌ^(۲۱):

ئیبنو عبباس (خودایان ئی رازی بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سربین) فه‌رمووی: ئەدی با پیستان بلیم که باشتین که س کییه؟ ئەو پیاو‌یه که هه‌میشه جل‌ه‌وی ماینه‌که‌ی به ده‌ستیه‌وه‌یه و هه‌موو کاتی ناماده‌یه بو تیکوستان له ریگهی خودادا، ئەدی با پیستان بلیم له دوا‌ی ئەو کی‌ی تر باشه؟ ئەو پیاو‌یه که له په‌نایه‌کا رانوچکه‌یه‌کی هه‌یه، واته: چهن سه‌ری بزنی و مه‌ری هه‌یه، مافی خودایان ئی د‌ه‌دا و هه‌قی خودایان له‌سه‌ر ناچوینی! ئەدی با پیستان بلیم که به‌دترین که‌سیش کییه؟ ئەو که‌سه‌یه که به خاتری خودا داوا‌ی شتی ئی ده‌که‌ن و ئەو شته‌شی هه‌یه و خاتری خودا ناگری و شته‌که نادات! (ت/م).

۴۳۱۸- وَمَا قَالَتْ نَفْسُ رَجُلٍ إِلَى الْعُزْلَةِ فَسَأَلَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْهَا، فَقَالَ: لَا تَفْعَلْ فَإِنَّ مَقَامَ أَحَدِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاتِهِ فِي بَيْتِهِ سَبْعِينَ عَامًا. أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَيُدْخِلَكُمُ الْجَنَّةَ؟ اغْزُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، مَنْ قَاتَلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فُوقَ نَاقَةٍ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ^(۲۲):

^(۲۰) ترمذی والنسائی بسند حسن (شرحه).

^(۲۱) مسلم. جهاد: ۴۸۶۳ - ۴۸۶۸.

^(۲۲) بسند حسن (شرحه).

ده‌گپړنه‌وه: پیاوړی ده‌بڼ، حه‌زی له‌ گوښه‌ گیری ده‌بڼ، له‌و باره‌وه له‌ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سربڼ) ده‌پرسڼ، ده‌فه‌رموئ: نه‌که‌ی! چونکه‌ تاقه‌ یه‌ك هه‌لوئستی ئیوه‌ له‌ ریڼی خودادا له‌ حه‌فتا ساڵ نوږځی ماله‌وه‌تان خیري زیاتره‌. نه‌دی ئیوه‌ حه‌زناکه‌ن که‌ خودا لیټان خوښ بی و بتانخاته به‌هسته‌وه؟ ده‌ی که‌ حه‌ز له‌وه‌ ده‌که‌ن له‌ ریڼی خودادا غه‌زا بکه‌ن! نه‌وه‌ی به‌قه‌ی حوشتی بدوشری، له‌ ریڼی خودادا جه‌نگ بکا به‌هسته‌ی بو مسوگه‌ر ده‌بڼ (ت-س/ح).

روون‌کړنه‌وه‌ی:

۱- زاناکان ده‌فه‌رموون: وشه‌ی (فِي سَبِيلِ اللَّهِ) جگه‌ له‌ غه‌زاو خه‌بات‌گپړان بو ره‌زای خودا زوړ شتی تری باش ده‌گریته‌وه، وه‌ك روژوو، خیرکردن، چوون بو نوږځی هه‌ینی، ویلېوون به‌ شوین زانستا. هه‌روا ده‌لین: وشه‌ی (اغبرت قدامه‌) یا (فِي شِعْبٍ مِنَ الشَّعَابِ) و نه‌مانه‌ بو نموونه و میثاله‌ بو مه‌رج و قه‌ید نییه‌.

۲- زوړکه‌س له‌ ناحه‌زانی ئیسلام و پڼی هه‌لخه‌له‌ تاوه‌کانیان ده‌لین: گوايه ئیسلام شه‌ر په‌رسته‌و حه‌زی له‌ جه‌نگ و هه‌رایه‌و ئیسلام به‌ زه‌بری تیرو شیر بلاو بوته‌وه نه‌ك به‌ هیڅی فیکرو بیر!

نه‌مه‌ قسه‌یه‌کی زه‌هراوییه‌و درو‌یه‌کی په‌تییه‌. چونکه‌ وه‌ك خودا له‌ قورثانا به‌ حه‌ززه‌ت ده‌فه‌رموئ:

{قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِّنَ الرُّسُلِ} (٩/٤٦).

واته‌ ئه‌ی موحه‌مه‌دا! بفه‌رموو به‌ وانه‌ی که‌ داوای موعجیزه‌ی نا شایسته‌ت لی ده‌که‌ن، یا ده‌لین دینه‌که‌ی تو نه‌مه‌ی وایه‌و نه‌وه‌ی وایه‌ له‌ وه‌لامی نه‌وانه‌دا بفه‌رموو: من یه‌که‌م پیغه‌مبه‌ر نیم له‌سه‌ر رووی زه‌وی که‌ له‌ خو‌مه‌وه‌ شتی ناب‌ه‌جا دابه‌ینم، ره‌وشت و ره‌فتارو کردارو حالم وه‌ك هی پیغه‌مبه‌ره‌کانی پیش خو‌مه‌. که‌سڼ به‌ وردی ته‌ماشای ته‌ورات بکا که‌ به‌لای

گاوارو جووله‌که‌وه نامه‌یه‌کی پیروژه‌و فرمایشت و سرووشی خودایه، دلّی ده‌وه‌ستئ، مووی له‌شی قه‌ف راده‌وه‌ستئ، که ده‌بینئ چۆن چۆنی ته‌ورات به‌و په‌ری دلّ ره‌قی و بئ باکییه‌وه فرمان ده‌دا به‌ جه‌نگاوه‌ره‌کان که ئەو دئ و شارو ولاته‌ی ده‌یگرن دارو به‌ردو خانوو مالّ و گیاندارو بئ گیان و مروّڤو وه‌لّسی هه‌موو به‌سه‌ر یه‌کا بسووتیئن و ره‌حمیان پئ نه‌که‌ن. له‌ زه‌مینه‌ی واقعی‌شدا (نه‌که‌ له‌ زه‌مینه‌ی خه‌یاڵ پلاودا) با ته‌ماشای شه‌ر فروشی و بئ ره‌حمی و بئ ویزدانی گاواره‌کان بکه‌ین، ده‌بئ په‌یره‌وانی چی ئاینیکی تر به‌ قه‌د په‌یره‌وانی عیسا خوینی ناهه‌قیان له‌سه‌ر رووی زه‌وی رژاندبئ، مالی خه‌لکی بئ تاوانیان له‌ خویمان و له‌ خه‌لکی تریش ویران کردبئ، به‌ به‌رچاوی ئەم چینه‌ی ئیمه‌وه‌ دوو جه‌نگی هه‌ره‌ گه‌وره‌یان به‌ریا کردوه‌، به‌ سه‌دان جه‌نگی بچکۆله‌و گه‌وره‌ی تریان له‌ هه‌موو لایئ هه‌لگیرساندوه‌، له‌ جه‌زائیر، له‌ میصر، له‌ ئه‌رتیریا، له‌ ئه‌فغانستان، له‌ یه‌مه‌ن، له‌ کۆریا، له‌ قیّتنام، له‌ هه‌موو لایئ، گۆی زه‌وی به‌هۆی ئەوانه‌وه‌ بووه‌ به‌ کونه‌ مشکى قانگدراو، له‌ هه‌موو لایئ خویمان و نوکهره‌ ئەلقه‌ به‌ گوێکانیان شه‌رو هه‌را دروست ده‌که‌ن به‌ هه‌زاران گوندو شارو ولاتی تیا سووتاو تیا ده‌سووتئ، به‌ ملیونه‌ها مروّقی بئ تاوان و ژن و منالّ و پیرو زینده‌وه‌ریان کوشت و سووتاندو برژاند به‌ هه‌زاران مزگه‌وت و خانه‌ی خودایان رمان و سووتاند، ئایا ئەمه‌ی که ئەم گاوارانه‌ ده‌یکه‌ن ته‌نفیزی نایه‌ته‌که‌ی ئینجیله‌ که ده‌لئ: (من ضربک علی خدک الایمن فادر له‌ خدک الایسر) یا خویمان مه‌شموول نین به‌ مه‌فعوول و حوکمی ئەم نایه‌ته‌و ئەم نایه‌ته‌یان کردوه‌ به‌ ده‌رزی زه‌هرو ده‌یدهن له‌ میّشک و دلّی ئەو گه‌ل و که‌سانه‌ی که ده‌یان‌ه‌وئ مه‌ردانه‌ دیفاع و به‌رگری له‌ سه‌رو مالّ و نامووس و نیشتمانی خویمان بکه‌ن و سه‌ر بۆ زولم و زۆری ئەوان شوڤ نه‌که‌ن. هه‌زار ره‌حمه‌ت له‌ گوڤری مامۆستا مه‌لا حه‌مه‌ سه‌عه‌یدی خومخانه‌ که ده‌یفه‌رموو: ئەگه‌ر منالّی دوانه‌ له‌ناو سکی دایکیانا شه‌ر بکه‌ن به‌ ده‌سیسه‌و پیلانی کافرانه‌.

١٢) باسی دووهم: باسی شههیدو کهوردیی و پایه و پله‌ی شههید

الباب الثاني: في الشهداء وفضلهم

قال الله تعالى: {وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا...} الآية. نه‌م نایه‌ته پیروزه له

ته‌فسیری سوورده‌تی ثالی عیمراندا رابوورد، فه‌رمووده‌ی سیههم.

٤٣١٩- → (ب- ١- ١٣١- ١٣٩٣- ٣- ١) (١).

٤٣٢٠- وَعَنْهُ (أَي عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ) (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ)، عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)

قَالَ مَا تُعَدُّونَ الشَّهِيدَ فَيَكُم؟ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، قَالَ: إِنَّ شُهَدَاءَ أُمَّتِي إِذَا لَقِيتُ، قَالُوا: فَمَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ مَاتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ مَاتَ فِي الطَّاعُونَ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ مَاتَ فِي الْبَطْنِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَالْفَرِيقُ شَهِيدٌ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالنَّسَائِيُّ، وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ: يَخْتَصِمُ الشُّهَدَاءُ وَالْمُتَوَفُّونَ عَلَى فُرُشِهِمْ إِلَى رَبَّنَا عَزَّ وَجَلَّ فِي الَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنَ الطَّاعُونَ يَقُولُ الشُّهَدَاءُ إِخْوَانُنَا قُتِلُوا كَمَا قُتِلْنَا، وَيَقُولُ الْمُتَوَفُّونَ عَلَى فُرُشِهِمْ: إِخْوَانُنَا مَاتُوا عَلَى فُرُشِهِمْ كَمَا مَتْنَا عَلَى فُرُشِنَا فَيَقُولُ رَبَّنَا: عَزَّ وَجَلَّ انظُرُوا إِلَى جِرَاحِهِمْ فَإِنْ أَشَبَّهَتْ جِرَاحُهُمْ جِرَاحَ الْمَقْتُولِينَ فَإِنَّهُمْ مِنْهُمْ وَمَعَهُمْ، فَإِذَا جِرَاحُهُمْ قَدْ أَشَبَّهَتْ جِرَاحَهُمْ (٢).

دیسان نه‌بو هورهیره (خودای نازی بن) فه‌رمووی: چه‌زده‌ت (دیوودو سلادی

خودای که‌مری ن‌بن) فه‌رمووی: ئیوه له‌ناو خو‌تاندای ک‌ئ به شه‌هید داده‌نیئ؟ گو‌تیان: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ئیمه نه‌و که‌سه به شه‌هید داده‌نیئ که له خه‌باتی ریگه‌ی خودادا بکوژئی، فه‌رمووی: نه‌که‌ر وه‌ک ئیوه ده‌لین واب‌ئ شه‌هیدانی ئومه‌تی من زور که‌من گو‌تیان: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! نه‌ی ک‌ئ شه‌هیده؟ فه‌رمووی: نه‌وه‌ی له خه‌باتی ریگه‌ی خودادا بکوژئی نه‌وه شه‌هیده،

(١) تقدم في المجلد الأول. تسلسل/ ١٣١ رقم: ٧٨٣.

(٢) مسلم. جهاد: ٤٩١٩، ٤٩١٨.

وہ ٹہوہی لہ ریگہی خودادا ہمری شہیدہ، وہ ٹہوہی بہ دہردی ناوسک ہمری شہیدہ، وہ ٹہوہی بہ ٹاو بخنکی شہیدہ! (م/ن).

لہ گپرانہوہیہ کی نہ سائیدا: شہیدان و ٹہوانہی بہ دہردی خودا لہ سہر نوینی خویان دہمرن، لہ خزمہتی خودادا دہبی بہ مشتو مرو دہمہ قالیان لہ سہر ٹہوانہی کہ بہ تاعوون دہمرن: شہیدہکان دہلین: خودایہ! ٹہمانہ برای ٹیمہن و وک ٹیمہ کوژراون و کہوابی ٹہوہی بہ تاعوون مردوہ دہبی شہید بی وک ٹیمہ! ٹہوانہشی کہ بہ دہردی خودا مردوون دہلین: خودایہ! ٹہمانہ برای ٹیمہن و لہ دہستہی ٹیمہن و شہید نین، چونکو وک ٹیمہ بہ دہردی خودا مردوون! خودای پەروردگاری ہموومان دہفرموی: تہماشای زامہکانیان بکہن، ٹہگہر لہ زامی کوژراوان بجی ٹہوا ٹہوانیش لہوانن و لہ گہل ٹہوانیشدا دہبن، جا کاتئی کہ سہیر دہکہن وا برینہکانیان لہ برینی ٹہوان دہچی.

٤٣٢١- عَنْ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الشُّهَدَاءُ أَرْبَعَةٌ: رَجُلٌ مُؤْمِنٌ جَيِّدٌ الْإِيمَانَ لَقِيَ الْعَدُوَّ فَصَدَّقَ اللَّهَ حَتَّى قُتِلَ فَذَلِكَ الَّذِي يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ أَعْيُنُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ هَكَذَا، وَرَفَعَ رَأْسَهُ حَتَّى وَقَعَتْ قَلْنَسُوهُ، قَالَ: فَمَا أَذْرَى أَقْلَنَسُوهُ عُمَرُ أَرَادَ أَمْ قَلْنَسُوهُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَرَجُلٌ مُؤْمِنٌ جَيِّدٌ الْإِيمَانَ لَقِيَ الْعَدُوَّ فَكَأَنَّما ضَرَبَ جِلْدُهُ بِشَوْكٍ طَلَحَ مِنَ الْجَنْبِ أَثَاهُ سَهْمٌ غَرِبَ فَقَتَلَهُ فَهُوَ فِي الدَّرَجَةِ الثَّانِيَةِ، وَرَجُلٌ مُؤْمِنٌ خَلَطَ عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا لَقِيَ الْعَدُوَّ فَصَدَّقَ اللَّهَ حَتَّى قُتِلَ فَذَلِكَ فِي الدَّرَجَةِ الثَّالِثَةِ، وَرَجُلٌ مُؤْمِنٌ أَسْرَفَ عَلَى نَفْسِهِ لَقِيَ الْعَدُوَّ فَصَدَّقَ اللَّهَ حَتَّى قُتِلَ فَذَلِكَ فِي الدَّرَجَةِ الرَّابِعَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ (٣):

عومہر (خودای تارانی بی) لہ حہزرتہوہ دہفرموی: شہیدان چوار

دہستہن:

(٣) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

دەستەیی یەكەم: ئەو پیاوێ موسوڵمانە باوەر جووانانەن كە دەگەن بە دوشمن، لەگەڵ خودادا راست دەردەچن و لە پیناوی رەزای ئەودا دەجەنگن تا دەكوژین، ئا ئەمانەن كە لە رۆژی قیامەتا پایەیان ئەوەندە بلندە خەلك ئاوا چاویان بۆ هەڵ دەبەن گوتی: كە تەماشای ئاسمانی كرد، بۆ بەیانی بلندیی پایەیی ئەم دەستەیی ئەوەندە سەری بەرزكردووە كلاًو بۆرگەكەیی لەسەری كەوتە خوارووە، قسە بەر دەئێ: نازانم راوی پێش من مەبەستی كلاًوی پێغەمبەر بوو، یا مەبەستی كلاًوی عومەر بوو، فەرمووی (دەودی خودای لەسەری):

دەستەیی دووهم: ئەو پیاوێ موسوڵمانە باوەر جووانانەن كە دەگەن بە دوشمن لەبەر ترسنووكی وەك پۆستیان بە دێرگەزی بناژنری وان، تا لە لابەلاوێ تیریکی ویلیان بۆری دەكەوێ و دەیانكوژی، ئا ئەمانە وان لە پەلای دووهمدا. دەستەیی سێیەم: ئەو پیاوێ موسوڵمانانەن كە هەم كاری باش و هەم كاری خراپ تێكەڵ دەكەن و باشیش دەكەن و خراپیش دەكەن، وەلێ كاتی بەرەنگاری دوشمن دەبن و لەگەڵی دین بە شەپدا لەگەڵ خودای گەورە راست دەردەچن و پیاوانە جەنگ دەكەن هەتا دەكوژین! ئا ئەمانەیش لە پەلای سێیەم دان.

دەستەیی چوارەم: ئەو پیاوێ موسوڵمانانەیی كە لە رادەبەدەر خراپەیان كردووە و زۆر سستەمیان لە خودی خۆیان كردووە، بەلام كاتی تووشی دوشمن دەبن لەگەڵ خودای خۆیان راست دەردەچن و مەردانە جەنگ دەكەن هەتا شەهید دەكرین، ئا ئەمانەیش لە پەلای چوارەم دان (ت-س/ح).

٤٣٢٢- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا مِنْ عَبْدٍ يَمُوتُ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ، يَسْرُهُ أَنْ يَرْجَعَ إِلَى الدُّنْيَا، وَأَنْ لَهُ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، إِلَّا الشَّهِيدَ لِمَا يَرَى مِنْ فَضْلِ الشَّهَادَةِ، فَإِنَّهُ يَسْرُهُ أَنْ يَرْجَعَ إِلَى الدُّنْيَا فَيَقْتَلَ مَرَّةً أُخْرَى. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ. وَفِي رَوَايَةٍ: مَا مِنْ أَحَدٍ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ يُحِبُّ أَنْ يَرْجَعَ إِلَى الدُّنْيَا وَأَنْ لَهُ مَا عَلَى

الأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ غَيْرِ الشَّهِيدِ فَإِنَّهُ يَتَمَنَّى أَنْ يَرْجَعَ فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ لِمَا يَرَى مِنَ الْكَرَامَةِ^(٤):

ئهنهس (خودای ئی رازی بئ) فهرمووی: پیغه مبهەر (دروودی خودای لهسهرین) فهرمووی: ئهوهی دهمرئ ئهگهر له لای خودا جیگهی باش بئ ئیتر ئهگهر ئهم جیهانه و ههرچی لهم جیهانه دایه بیدهئ بۆ خۆی ههزناکات بگهڕیتهوه بۆ جیهان، بيجگه له شههید، بهلام شههید (له بهر گه وهی پایی شههیدی) ههزدهکا که بگهڕیتهوه بۆ دونیاو جارێکی تر بکوژيتهوه (ش/د/ت/ن) له گیرانه وهیهکا: ئهوهی چووه ناو بهههشت ههزدهکا که بگهڕیتهوه بۆ دنیا ئهگهر ههرچی لهسهر رووی زهوی هیه بیدهن پئی ناگهڕیتهوه، مهگهر شههید، بهلام ئهو ههزدهکا که بگهڕیتهوه بۆ دونیاو دهجاری تریش بکوژيتهوه! چونکه به چاوی خۆی دهبینئ که شههید چهنده به قه درو به ریزو قورس و گرانه!

٤٣٢٤- وللنساني: يُؤْتَى بِالرَّجُلِ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَقُولُ اللَّهُ: عَزَّ وَجَلَّ يَا ابْنَ آدَمَ كَيْفَ وَجَدْتَ مَنْزِلَكَ؟ فَيَقُولُ: يَا رَبُّ خَيْرَ مَنْزِلٍ، فَيَقُولُ: سَلْ وَتَمَنَّ فَيَقُولُ: أَسْأَلُكَ أَنْ تُرُدَّنِي إِلَى الدُّنْيَا فَأُقْتَلَ فِي سَبِيلِكَ عَشْرَ مَرَّاتٍ لِمَا يَرَى مِنْ فَضْلِ الشَّهَادَةِ^(٥):

دهفهرموئ (دروودی خودای لهسهرین): پیاوی بهههشتی وا هیه که دهیهینن خودای مهزن پئی دهفهرموئ: ئهی رۆلهی ئادهم! جیگه کهت چۆنه بهلاتهوه؟ دهلئ: ئهی پهروهردگارم! جیگه م زۆر چاکه، دهفهرموئ: داواو ئاوات چیه بیلئ، دهلئ: له تۆ داوا دهکه م که بمگیريتهوه بۆ جیهان تا لهوئ له پیناوی رهزای تۆدا دهجاری تر بکوژيتمهوه، چونکه به چاوی خۆی دهبینئ که بههرهه شههید بوون چهنده نازدارو بهریزو گه وهیه. (ن/ رهزای خوی ئی بئ).

(١) بخاری. جهاد: ٢٨١٧. مسلم. جهاد: ٤٨٤٥. ترمذی. فضائل الجهاد: ١٦٦٢.

(٥) سکت عن درجته الشارح.

۴۳۲۵- وَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَتُكْفَرُ عَنِّْي خَطَايَايَ؟ فَقَالَ: نَعَمْ وَأَنْتَ مُحْتَسِبٌ مُقْبِلٌ غَيْرُ مُذِيرٍ إِلَّا الدِّينَ، فَإِنَّ جَبْرِيلَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ لِي ذَلِكَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ^(۶):

جاریِ حه‌زده‌ت (درویدیِ خودایِ لسه‌رین) باسی گه‌وره‌یی خه‌باتی ده‌کرد بو یاران‌ی، پی‌اوئی هه‌لسا گوتی: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خودا! هه‌والم بده‌ری و پی‌م بفرموو نه‌گه‌ر من له پی‌ناوی ره‌زای خودادا بکوژیم‌نایا به‌مه له گونا‌ه پاک ده‌بمه‌وه؟ فرمووی: به‌لئی به مهرجی ددان به خو‌تدا بگری‌ت و خو‌رابگری‌ت و پاداشی خو‌ت به‌س له خودا داوا بکه‌یت و روو به رووی دوشمن بیت و پشتی تی نه‌که‌یت و پشت هه‌لنه‌که‌ی ته‌نیا قه‌رز نه‌بی، قه‌رز به شه‌ید بوونیش پاک نابیته‌وه، چونکه جوبرائیل (سه‌لامیِ خویِ لسه‌رین) ئا‌وای به من فرموو (م/ت/ن).

۴۳۲۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا يَجِدُ الشَّهِيدُ مِنْ مَسِّ الْقَتْلِ إِلَّا كَمَا يَجِدُ أَحَدُكُمْ مِنْ مَسِّ الْقَرْصَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ^(۷):

ئه‌بو هوره‌یره (خودایِ ئی‌رازی‌ بین) فرمووی: پی‌غه‌مبه‌ر (درویدیِ خودایِ لسه‌رین) فرمووی: ئی‌وه به قورنچکی چهن‌دی ئیشتان پی ده‌گا شه‌هیدیش به کوشتن نه‌وه‌نده ئیشتی پی ده‌گا (ت/ن-س/ص).

۴۳۲۷- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: عُرِضَ عَلَيَّ أَوَّلُ ثَلَاثَةِ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ: شَهِيدٌ وَعَفِيفٌ مُتَعَفِّفٌ، وَعَبْدٌ أَحْسَنَ عِبَادَةَ اللَّهِ وَكَصَحَّ لِمَوَالِيهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ^(۸):

دیسان فرمووی: پی‌غه‌مبه‌ر (درویدیِ خودایِ لسه‌رین) ده‌فرموئی: ئه‌و سئ که‌سانه‌م پی نیشان دران که له‌پیش پیشتدا ده‌چنه به‌هه‌شت، ئه‌م که‌سانه

(۶) مسلم. جهاد: ۴۸۵۷ - ۴۸۶۱. ترمذی. جهاد: ۱۷۱۲. نسائی. جهاد: ۳۱۵۸.

(۷) بسند صحیح (شرحه).

(۸) بسند حسن (شرحه).

بوون: شہیدو مروقی دەست و دل و داوینپاکی دور له حەرام و بەندەیی کە بە جوانی خودای خوێ دەپەرستی و دلسۆزیشە بۆ ناغاکانی. (ت-س/ح).

٤٣٢٨- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: عَجِبَ رَبُّنَا عَزَّ وَجَلَّ مِنْ رَجُلٍ غَزَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَانْهَزَمَ أَصْحَابُهُ فَعَلِمَ مَا عَلَيْهِ فَرَجَعَ حَتَّى أَهْرَبَ دَمُهُ فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِمَلَأْتَنِيهِ: انْظُرُوا إِلَى عَبْدِي رَجَعَ رَغْبَةً فِيمَا عِنْدِي وَشَفَقَةً مِمَّا عِنْدِي حَتَّى أَهْرَبَ دَمُهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ (٩).

عەبدوللا له پیڤەمبەرەو دەفەرموی: بەندەیی دەپروا بۆ غەزا لە ریی خودادا، هاوپیکانی دەشکێن و هەلدین، بەلام ئەو بە ئەرکی سەر شانی خوێ هەلەدەسێ و دەگەریتەو بۆ ناو کۆری شەپو شەپ دەکا هەتا خوینی دەپێژێ، خودای گەرەو سەرورمان (کاتێ ئەم شیوە پیاو مەردانە دەبینێ) بە فریشتەکانی خوێ دەفەرموی: تەماشای ئەم بەندەییە من بکەن، چون بای دایەو بۆ ناو کۆری شەپ هەتا خوینی رژا، بەتەمای ئەو بەش و بارە باشە کە لەلای من هەیە و لە ترسی ئەو سزاو تۆلەییە کە لەلای من هەیە و خودای گەرەو سەرورمان کاری ئەم جۆرە پیاو مەردانەیی زۆر بەلاو پەسەندو نایابە (د- سەند صالح).

٤٣٢٩- عَنْ أَبِي أَمَامَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَيْسَ شَيْءٌ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الْقَطْرَيْنِ وَأَثَرَيْنِ: قَطْرَةٌ مِنْ دُمُوعٍ فِي خَشْيَةِ اللَّهِ وَقَطْرَةٌ مِنْ نَهْرٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. وَأَمَّا الْأَثَرَانِ فَأَثَرٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَثَرٌ فِي فَرِيضَةٍ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ. رَوَاهُ الرَّمْذِيُّ (١٠).

ئەبو ئامامە (خودای ئازای بێ) فەرموی: پیڤەمبەر (دروودی خودای لەسەری) دەفەرموی: لەلای خودا هیچ شتێ وەک ئەم دوو دلۆپە و ئەم دوو شوێن پایە خوشەوێست نییە: یەکەم دلۆپی فرمێسک کە لەبەر ترسی خودا بێ و دلۆپی

(٩) بسند صالح (شرحہ).

(١٠) بسند حسن (شرحہ).

خوین که له‌بهر ره‌زای خودا رذابئی، دووم هه‌نگاوئ که له‌بهر ره‌زای خودابئی و له پیناوی ئه‌وا بئی وهک چوون بو غه‌زا، هه‌روا هه‌نگاوئ که بو جی‌به‌جی کردنی فهرزئ له فهرزه‌کانی خودا بئی! (ت- س/ح).

۴۳۰- ولمسلم والنسائی قال رجل: يا رسول الله أين أنا إن قُلت؟ قال: في الجنة. فألقى ثمرات كن في يده ثم قائل حتى قُتل^(۱۱).

پیاوئ گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! نه‌گه‌ر له پیناوی ئایینی تودا بکوژیم شوینم کوئییه؟ فهرمووی: جینگه‌ت به‌هه‌شته پیاوه‌که چه‌ند ده‌نگی خورما له‌ناو له‌پیدا بوو، تووپی دان و ده‌ستی کرد به شه‌پرکردن هه‌تا کوژا (م/ن).

۴۳۱- عن البراء (رضي الله عنه) قال: جاء رجل من بني النبيت، فقال: أشهد أن لا إله إلا الله وألک عبده ورسوله، ثم تقدم فقاتل حتى قُتل فقال النبي (صلى الله عليه وسلم) عمل هذا يسيراً وأجر كبيراً^(۱۲).

به‌راء (خودای ئی رازی بئ) فهرمووی: پیاویکی به‌نی نه‌بییتی هات گوتی: شایه‌تی ده‌دهم له یه‌زدانی پاک به‌ولاوه خودای تر نییه، وه تویش ئه‌ی موحه‌مه‌دا! به‌نده‌و پیغه‌مبه‌ری ئه‌ویت! ئه‌مجار چووه پینشه‌وه‌و خوی کرد به کوپی شه‌پرداو جه‌نگی کرد هه‌تا کوژا، جا جه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سه‌رین) فهرمووی: ئه‌م پیاوه به‌کار کاریکی زور که‌می کرد، وه‌ئ بو پاداش پاداشیکی گه‌ئ گه‌وره‌ی برد (ش- ره‌زای خودای ئی بئ).

۴۳۲- → (ب- ه- ۵۱- ۵۱- ۱۸۲ف- ۱)^(۱۳).

۴۳۳- وسئل النبي (صلى الله عليه وسلم) من في الجنة؟ قال: النبي في الجنة، والشهيد في الجنة، والمولود في الجنة، والوئيد في الجنة. رواه أبو داود^(۱۴).

(۱۱) مسلم. جهاد: ۴۸۹۰. بخاری. مغازی: ۴۰۴۶ = تجرید/ ۴ / ۲۸۱ رقم: ۱۵۴۲. نسائی. جهاد: ۳۱۵۴.

(۱۲) مسلم. جهاد: ۴۸۹۱.

(۱۳) تقدم فی مجلد خامس. تسلسل/ ۵۱ رقم: ۳۴۸۲.

پرسیار کړا له هـ زړهـ ت (دروډی خودای لهـ سرېن) کـی بهـ بی گومان بهـهـ شتیـه؟ فهرمووی: پیغهـ مبهـ ران بهـهـ شتین، شهـیدان بهـهـ شتین، مندالانی نهـ بالـق بهـهـ شتین، زینده بهـ چالان بهـهـ شتین (د- سند صالح).

(۱۲) شهـید بوـ خهـ لکیکی زور نکا دهـ کا : (الشهید یشفع فی خلق کثیر)

۴۳۴- عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يُشْفَعُ الشَّهِيدُ فِي سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ، وَلَفْظُهُ: لِلشَّهِيدِ عِنْدَ اللَّهِ سِتُّ خِصَالٍ، يُغْفَرُ لَهُ فِي أَوَّلِ دَفْعَةٍ وَيَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ وَيَجَارُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَيَأْمَنُ مِنَ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ، وَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ تَاجُ الْوَقَارِ الْيَاقُوْتُ مِنْهَا خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، وَيُزَوَّجُ اثْنَتَيْنِ وَسَبْعِينَ زَوْجَةً مِنَ الْخُورِ وَيُشْفَعُ فِي سَبْعِينَ مِنْ أَقَارِبِهِ^(۱):

شهـبو دهر داء (خودای نـ رازی بن) فهرمووی: پیغهـ مبهـ ر (دروډی خودای لهـ سرېن) فهرمووی: تکای شهـید بوـ خهـ فتا کهـ س لهـ کهـ س و کاری خوی گیرا دهـ بی (د/ت-س/ص) گفته‌ی (ت) شهـیدان شهـش بهـ خشیشیان لهـ لای خودا هـیه: لهـ گهـل یهـ کهـم دهـ ستهـ دا خودا لیان خوـش دهـ بی و شوینی خویان لهـ بهـهـ شتدا دهـ بینن، وه لهـ سزاو نیـش و نازاری گوږ رزگاریان دهـ بی، وه لهـ ترس و توقانی که له هـموو ترس و توقانی گهـ ورهـ تره دنیـا دهـ بن، وه تاجی سهـ لارو سهـ نگینیان لهـ سهـ ر دهـ نیـن، که هـرهـ یهـ ک یاقووتی نهـ و تاجه، له هـموو جیهان باشتره، وه خهـ فتاو دوو پهـ ری (له پهـ رییهـ کانی بهـهـ شت) دهری به هـموو شهـهیدی وه تکای گیرا دهـ بی بو خه فتا کهـ س له خزم و خویشانی!

۴۳۵- ولابن ماجه: يَشْفَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَلَاثَةُ الْأَنْبِيَاءِ ثُمَّ الْعُلَمَاءُ ثُمَّ الشُّهَدَاءُ .

نسأل الله أن نكون منهم^(۲):

^(۱) زواہ أبو داؤد بسند صالح (شرحہ).

^(۲) بسند صحیح (شرحہ).

^(۳) سکت عن درجته الشارح.

ده‌فه‌رموئ (دروودی خودای له‌سهرین): له‌ روژێ قیامه‌تدا ئه‌م سه‌ن تاقمه‌یه‌ تکاو شه‌فاعه‌ت ده‌کن: له‌ پێشدا پێغه‌مبه‌ره‌کان، له‌ دوا ئه‌وان زاناکان، له‌ دوا ئه‌وانیش شه‌هیده‌کان (ئیبینو ماجه‌) له‌ خودا داوا ده‌که‌ین که‌ له‌م کۆمه‌له‌ پیرۆزه‌ بین.

١٤) به‌هره‌ی پاسه‌وانه‌کانی سه‌ر سنوورو پاسدارانی رێگه‌ی خودا:

فضل الم رابط والحارس في سبيل الله

٤٣٣٦- عَنْ سَهْلٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ^(١):

سه‌هل له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ ده‌فه‌رموئ (دروودی خودای له‌سهرین): که‌سه‌ن یه‌ك روژ له‌ سه‌ر سنووری به‌ینی کافران و موسوڵمانانا بمی‌نیت‌ه‌وه‌ به‌ نیازی پاراستن و ئێشك گرتنی ولاتی ئیسلام، له‌به‌ر ره‌زای خودا ئه‌وه‌ له‌ هه‌موو جیهان باشتره‌ (ب/ت).

٤٣٣٧- وَلَهُ (أَيُّ لِلتِّرْمِذِيِّ) وَلِلنَّسَائِيِّ: رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ أَوْ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ وَمَنْ مَاتَ فِيهِ وَقَى فِتْنَةَ الْقَبْرِ وَتَمَّى لَهُ عَمَلُهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ^(٢):

ده‌فه‌رموئ (دروودی خودای له‌سهرین): یه‌ك روژ پاسه‌وانی سه‌ر سنوور له‌به‌ر ره‌زای خودا گه‌وره‌ترو خێر تره‌ له‌ روژوو وشه‌و نوێژی یه‌ك مانگ، وه‌ ئه‌وه‌ی له‌م رێیه‌دا بمری گه‌رفتاری تاقی کردنه‌وه‌ی ناو گۆپ نابێ، وه‌ ئه‌و کرده‌وه‌ باشه‌شی هه‌تا روژێ قیامه‌ت هه‌ر له‌ زیاده‌بونه‌و هه‌ر نه‌شونه‌ما ده‌کا بو‌ی! (ت/ن).

٤٣٣٨- وَلَهُمَا: رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ يَوْمٍ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَنَازِلِ^(٣):

(١) بخاری. جهاد: ٢٨٩٢.

(٢) سکت عن درجته الشارح.

دهفه رموی (درویدی خودای لسه ربین): یه که روژ ئیشک گرتنی سهه سنووری ئیسلام له بهر رهزای خودا خیرتره له ههزار روژ خیرکردن له مهلبه ندهکانی تری خیردا (ت/ن - س/ص).

٤٣٣٩- عَنْ فَضَالَةَ بْنِ عَبْدِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: كُلُّ الْمَيِّتِ يُخْتَمُ عَلَى عَمَلِهِ إِلَّا الْمُرَابِطَ فَإِنَّهُ يَنْمُو لَهُ عَمَلُهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَيُؤْمَنُ مِنْ فَتَنِ الْقَبْرِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(٤):

له فوضاله وه چه زهت (درویدی خودای لسه ربین) دهفه رموی: هه موو که سنی کاتی دهمری ئیتر کرده وه که ی مۆر دهکری و زیاده که م ناکا، پاسه وانی سهه سنوور نه بی، به لام کرده وه ی نه م هه له زیاده بونه و هه تا روژی قیامهت هه نه شونما دهکا بوی، وه له تاقی کردنه وه و پرسپاری نهکیرو مونکه ریش له قهبردا ترسی نابی و دُنیا دهبی → (ب - ا - ز - ١٩ - ٩٥ ف - ٣ + ٢) (د/ت - س/ص).

٤٣٤٠- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: عَيْنَانِ لَا تَمْسُهُمَا النَّارُ: عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَعَيْنٌ بَاتَتْ تَحْرُسُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ. وَاللَّهُ أَعْلَمُ^(٥):

ئیبینو عه بیاس (خودایان ئی رازی بین) فهه رموی: پیغه مبهه (درویدی خودای لسه ربین) دهفه رموی: نه م دوو چاوانه بهر ئاگری دۆزه خ ناکه ون: یه که م: چاوی که له ترسی خودا بگری.

دووه م: چاوی که بو رهزای خودا بیی به پاسه وان و پاسی ولاتی ئیسلام بکا (ت/ن - س/ح).

^(٢) رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ (شرحه).

^(٤) بِسَنَدٍ صَحِيحٍ (شرحه) (راجع: ج/١ ز - ١٩ رقم ٢ / ١٣٤، و ٢ / ١٣٥).

^(٥) بِسَنَدٍ حَسَنٍ (شرحه).

۱۵) گه‌وره‌یی دارایی به‌خت کردن له ریگهی خودای گه‌وره‌دا:

فصل الانفاق في سبيل الله تعالى

قَالَ اللهُ تَعَالَى: {مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِثَّةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ} (۲/۲۶۱):

واته: داستانی نهو که‌سانه که مالی خو‌یان له ریگهی خودادا به‌خت ده‌کن وه داستان‌ی که‌سی وایه یه‌ک ده‌نک توو بروینئ و نهو دانه شین ببئ و حه‌وت گول بروینئ و له‌هر گولیکا سه‌د دانه‌ی تیابئ، سه‌ره‌رای نه‌وه‌یش نه‌گه‌ر خودا خواستی هه‌بئ چه‌ند قاتی نه‌مه‌یش ده‌دا به‌که‌سی که‌خو‌ی بیه‌وئ، وه خو‌ای گه‌وره ره‌حمه‌ت و به‌ره‌که‌تی زوره‌و خه‌زینه‌ی خودا هه‌تا بلئی گه‌وره و پره‌و خو‌ی زانیه به‌حالی هه‌موو که‌سی، که‌شانی چی هه‌لده‌گرئ و چی هه‌ل ناگرئ.

۴۳۴۱- → (ب- ۲ز- ۱ل- ۷ف- ۵) (۱).

۴۳۴۲- وَجَاءَ رَجُلٌ بِنَاقَةٍ مَخْطُومَةٍ فَقَالَ: هَذِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ سَبْعُمِائَةِ نَاقَةٍ كُلُّهَا مَخْطُومَةٌ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالنَّسَائِيُّ (۲):

پیاوئ و شتره مینگه‌یه‌کی ره‌شمه‌کراوی هیئا، گوتی: نه‌مه‌م هیئاوه‌و ده‌یده‌م له ریگهی خودادا، پیغه‌مبه‌ریش (درو‌دی خودای له‌سرب‌ین) فه‌رمو‌وی: له رو‌ژ‌ی قیامه‌ت‌دا له باتی نه‌مه‌ حه‌وت سه‌د و شتره می‌چکه‌ی هه‌وسار کراوت پی ده‌درئ (م/ن).

۴۳۴۳- ولأبي داود والنسائي: الْغَزْوُ غَزَوَانِ فَأَمَّا مَنْ ابْتَغَى وَجْهَ اللَّهِ وَأَطَاعَ الْإِمَامَ وَأَلْفَقَ الْكَرِيمَةَ وَيَأْسَرَ الشَّرِيكَ وَاجْتَنَّبَ الْفَسَادَ فَإِنَّ ثَوْمَهُ وَنَبْهَهُ أَجْرٌ كُلُّهُ، وَأَمَّا مَنْ غَزَا فَخْرًا وَرِيَاءً وَسُمْعَةً وَعَصَى الْإِمَامَ وَأَفْسَدَ فِي الْأَرْضِ فَإِنَّهُ لَمْ يَرْجَعْ بِالْكَفَافِ (۳):

(۱) تقدم في مجلد ثانئ. تسلسل / ۱ل - ۷ برقم: ۱۱۷۹.

(۲) مسلم. جهاد: ۴۸۷۴. نسائي. جهاد: ۳۸۷ تحفة الأشراف: ۱۳۲.

ده‌فهرموی: غزا دوو غزایه: نه‌وه‌ی مه‌به‌ستی رهامه‌ندی خودا بی و به‌گویی پیشه‌وای نیسلام بکاو فهرمانی به‌جی بینن و سامانی نایاب به‌خت بکاو، رفته‌اری خوش بی له‌گه‌ل هاو‌پیداو له‌ خزاپه‌ بته‌کیته‌وه‌و ته‌ریزی لی بکا، نه‌وه‌ چ بخه‌وی و چ به‌ خه‌به‌ر بی به‌ خیره‌و پاداش داده‌نری بوی! به‌لام نه‌وه‌ی که‌ بو‌ شانازی و روپامایی و ناوو شو‌رت ده‌چن بو‌ غزاو، بی‌گویی پیشه‌وای نیسلام ده‌کاو نا‌ژاوه‌ ده‌گی‌ری له‌ و‌لاتداو فهرته‌نه‌ به‌ریا ده‌کا نه‌وه‌ نه‌ک به‌ سه‌رمایه‌که‌ی خویه‌وه‌ ده‌گه‌ریته‌وه‌، به‌لکوو کو‌لی تاوانیش له‌گه‌ل خوی دینیتته‌وه‌ (د/ن - رم‌ای خودایان لی‌ بن).

٤٣٤٤- وللرمذي والنسائي: مَنْ أَلْفَقَ نَفَقَةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ كُتِبَتْ لَهُ بِسَبْعِمِائَةٍ ضِعْفٍ^(٤):

ده‌فهرموی (درویدی خودای له‌سه‌ری): هه‌ر که‌سی هه‌ر خیره‌ی بکاو مال و دارایی به‌خت بکات بو‌ ره‌زای خودا به‌ جه‌وت سه‌د قات بوی ده‌نووسری. (ت-س/ح-ن).

٤٣٤٥- وللرمذي: أَفْضَلُ الصَّدَقَاتِ ظِلُّ فُسْطَاطٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَنْبَحَةُ خَادِمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ طُرُوقَةٌ فَحُلٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. نَسَأَلَ اللَّهُ التَّوْفِيقَ لِمَا يَجِبُهُ وَیَرْضَاهُ. آمِنْ^(٥):

ده‌فهرموی (درویدی خودای له‌سه‌ری): گه‌وره‌ترین خیره‌و خیره‌ات خیره‌ی سی‌به‌ری نه‌و ده‌واره‌یه‌ که‌ بو‌ ره‌زای خودا بدری به‌ تیکوشه‌رانی ری‌گه‌ی خودا، یا خیره‌ی نه‌و نو‌که‌ره‌یه‌ که‌ بو‌ ره‌زای خودا بدری به‌ تیکوشه‌رانی ری‌گه‌ی خودا که‌ به‌ر ده‌ستی‌یان بکاو خزمه‌ت‌یان بکا، یا خیره‌ی نه‌و و‌لا‌خه‌یه‌ که‌ بو‌ سواری، یا بو‌ خزمه‌ت پیش که‌ش بکری به‌ تیکوشه‌ران بو‌ ره‌زای خودا. (ت-س/ص).

(٢) سکت عن درجته الشارح.

(٤) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

(٥) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

١٦) خهیری یارمهتی دانی غهزاکهر: (فضل إعانة الغازی)

٤٣٤٦- عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَدْ غَزَا، وَمَنْ خَلَّفَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِخَيْرٍ فَقَدْ غَزَا. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ^(١):

زهیدی کوپی خالید (خودای ئی رازی بئ) له پیغه مبهروه (دروودی خودای لهسهرین) ده فهرمووی: ئەوهی له بهر رهزای خودا خهباتگهیری ته دارهك بكاو چهك و تفاقی پئ بدا ئەوه وهك ئەوه وایه كه خۆی بجئ بۆ غهزا، وه ئەوهی به باشه سه ره رشتی خهیزانی تیکۆشه ری بكا كه بۆ رهزای خودا چوو بی بۆ غهزا وهك ئەوه وایه كه خۆی بجئ بۆ غهزا (ش/ت).

٤٣٤٧- → (ب- ١ز- ١٥ل- ٨٧ف- ٨)^(٢).

٤٣٤٨- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعَثَ رَحْلًا إِلَى بَنِي لَحْيَانَ لِيَخْرُجَ مِنْ كُلِّ رَجُلَيْنِ رَجُلٌ، ثُمَّ قَالَ لِلْقَاعِدِ: أَتَيْكُمْ خَلْفَ الْخَارِجِ فِي أَهْلِهِ وَمَالِهِ بِخَيْرٍ كَأَنَّهُ مِثْلُ نِصْفِ أَجْرِ الْخَارِجِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ^(٣):

ئهبو سه عید (خودای ئی رازی بئ) فهرمووی: پیغه مبهر (دروودی خودای لهسهرین) زه لامیکی نارد بۆ ناو هۆزی به نی له حیان و فهرمووی: با له ههردوو پیاوی پیاویکیان بپوا بۆ غهزا. وه فهرمووی به وهیان كه له ماله وه ده مینیتته وه: ههر کامتان به چاكه له جیاتنی ئەوهی ده رچوووه بۆ غهزا سه ره و کاری مال و مناله كه ی بكا به قهه نیوهی ئەو خهیرو پاداشتی بۆ ههیه (م/د).

٤٣٤٩- عَنْ بُرَيْدَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: حُرْمَةُ نِسَاءِ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ كَحُرْمَةِ أُمَّهَاتِهِمْ، وَمَا مِنْ رَجُلٍ مِنَ الْقَاعِدِينَ يَخْلُفُ رَجُلًا مِنَ الْمُجَاهِدِينَ فِي أَهْلِهِ فَيَخُونُهُ فِيهِمْ إِلَّا وَقَفَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَأْخُذُ مِنْ عَمَلِهِ مَا شَاءَ فَمَا ظَنُّكُمْ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(٤):

(١) تجريد البخاري / ٣ / ٣٠٢ رقم: ١١٧١ = ٢٨٤٣. مسلم. جهاد: ٤٨٧٩.

(٢) تقدم في مجلد اول. تسلسل / ١٥ رقم: ٨ / ١١٧.

(٣) مسلم. جهاد: ٤٨٨٤.

(٤) مسلم. جهاد: ٤٨٨٥. أبو داود. جهاد: ٢٤٩٦.

بۆره ییده (خودای ئازادی بن) له پیغه مبهروه ده فەرمووی (دروودی خودای لەسەربین):
 حورمەت و ریزو قەدری ژنی پیاوانی تیکۆشەر لەسەر ئەو پیاوانەیی له مالهوه
 دەمیننەوه وەکوو حورمەت و ریزو قەدری دایکی خۆیان وایه! هەر پیاویکی
 نیشتهجینی مالهوه سەرەوکاریی کەسوکاری پیاویکی تیکۆشەر بکا، بەلام
 لەهەمان کاتدا گزی و ناپاکییان لەگەڵدا بکا ئەوه له رۆژی قیامەتدا ئەو
 گزیکارە رادەگرن بۆ ئەو غەزاکەرە بە ئارەزووی خۆی کیشە له خێرو خیراتی
 دەکا و دەیانبا بۆ خۆی! جا نایا بە بیرى ئیوه ئەو تیکۆشەرە لهو رۆژەدا
 هیچی بۆ دەهێلێتەوه یا هەموو خێرەکانی دەبا بۆ خۆی؟ (م/د/ن).

١٧) باسی سییەم: نیازی پاک و قەستی خێرومەبەستی رەوا له غەزادا
 مەرجه، ھۆکمی غەزا چییە، فەرزه یا سوننەتە، یا چییە؟
 الباب الثالث: في نية الجهاد وحكمه

٤٣٥٠- عَنْ أَبِي مُوسَى (رضي الله عنه) قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) فَقَالَ: الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلْمَقْنَمِ، وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلدَّكْرِ، وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُرَى مَكَائِهِ. فَمَنْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ قَالَ: مَنْ قَاتَلَ لِيَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. رواه الحمسة^(١):

ئەبو موسا (خودای ئازادی بن) فەرمووی: پیاوی ھاتە خزمەتی ھەزرت
 (دروودی خودای لەسەربین) گوتی: پیاوی وا ھەیە بۆ تالان شەڕ دەکا، پیاوی وا ھەیە
 بۆ ناوو شۆرەت شەڕ دەکا پیاوی وا ھەیە تا شوینی دیاربینی و بلین نازایە
 لەبەرئەوه شەڕ دەکا، ئەمانە کامەیان لەبەر رەزای خودایە؟ فەرمووی: ھەر
 کەسێ شەڕ بکا ھەتا شەریعەتی خودا سەربکەوێ ئەوه لەبەر رەزای خودایە
 (ش/د/ت/ن).

(١) تجريد البخاري ٣/ ٢٩٢ رقم: ١١٦٠ - ٢٨١٠، ٣١٣٦، ٧٤٥٨. مسلم. جهاد: ٤٨٩٦. أبو داود. جهاد:

٢٥١٧، ٢٥١٨. ترمذي. فضائل الجهاد: ١٦٤٦. نسائي. جهاد: ٣١٣٦. ابن ماجة. جهاد: ٢٧٨٣.

۴۳۵۱- عَنْ سَهْلَ بْنِ حُنَيْفٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ سَأَلَ اللَّهَ الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ بَلَّغَهُ اللَّهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ . رَوَاهُ الْخَمِيسَةُ إِلَّا الْبَخَارِي (۲):

سه‌هلی کوپی حونه‌یف (خودای نازای بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سیرین) فه‌رمووی: نه‌وه‌ی له‌کانی دل‌یه‌وه به راستی داوای شه‌هید بوون له‌خودا بکا خودا پای‌ه‌ی شه‌هیدی ده‌داتی، نه‌گه‌ر چی له‌ناو نوینی خوشیا له‌ماله‌وه‌ی به‌ده‌ردی خودا بم‌ری و له‌مه‌یدانی شه‌پ‌دا جوانه‌مه‌رگ نه‌بی (م/د/ت/ن).

۴۳۵۲- وَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ رَجُلًا غَزَا يَلْتَمِسُ الْأَجْرَ وَالذِّكْرَ مَا لَهُ؟ فَقَالَ: لَا شَيْءَ لَهُ. فَأَعَادَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَقَالَ: لَا شَيْءَ لَهُ. إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبَلُ مِنَ الْعَمَلِ إِلَّا مَا كَانَ لَهُ خَالِصًا وَابْتِغَى بِهِ وَجْهَهُ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ (۳):

پیاویکی‌ش گوتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! یم به‌رموو نه‌گه‌ر پیاوی بچی بو‌غ‌زاو مه‌به‌ستی هم پاداش و هم ناو و شو‌ره‌تی باش بی چی پی ده‌بری؟ فه‌رمووی: هیچی پی ناب‌ری پیاوه‌که سی جار نه‌مه‌ی دووباره‌کرده‌وه، نه‌ویش فه‌رمووی: هیچی پی ناب‌ری چونکه ه‌ر کارئ ساخ و ساف بو‌ره‌زای خودا بی خودا وه‌ری ده‌گری و په‌سه‌ندی ده‌کا نه‌گینا نایه‌وی! (ن/د).

۱۸) نه‌وه‌ی به‌ک‌ری بچی بو‌خ‌بات واته: (ک‌ری گ‌رته) پاداشی بو‌نییه:

لا ثواب للأجير على الجهاد

۴۳۵۳- عَنْ أَبِي أَيُّوبَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: سَتُفْتَحُ عَلَيْكُمْ الْأَمْصَارُ وَتَكُونُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ تُقَطَّعُ عَلَيْكُمْ فِيهَا بُعُوثٌ فَيَكْرَهُ الرَّجُلُ مِنْكُمْ

(۲) مسلم. جهاد: ۴۹۰۷. أبو داود. صلاة: ۱۵۲۰. ترمذی. فضائل الجهاد: ۱۶۵۲. نسائی. جهاد: ۳۱۶۲.

ابن ماجه. جهاد: ۳۷۹۷.

(۳) سکت عن درجته الشارح.

الْبَغْتِ فِيهَا فَيَتَخَلَّصُ مِنْ قَوْمِهِ، ثُمَّ يَتَصَفَّحُ الْقَبَائِلَ يَغْرُضُ نَفْسَهُ عَلَيْهِمْ يَقُولُ: مَنْ أَكْفِيهِ بَغْتَ كَذَا، مَنْ أَكْفِيهِ بَغْتَ كَذَا، وَذَلِكَ الْأَجِيرُ إِلَى آخِرِ قَطْرَةٍ مِنْ دَمِهِ^(۱):

ئەبو ئەییوب (خودای ئازادی بێ) فەرمووی: پیغەمبەر (درویدی خودای لەسەربێ) فەرمووی: ئێوە لەمەولا شارو ولاتی زۆر دەگەرن فەرمانپەرە واکانیش بو پاراستن و کارگێڕی ئەو شوینانە ناچار دەبن کە سوپای گەورە پێکەوه نین و سەربازی دەبن بە بێگاری (ئێجباریی) جا هەر ولاتە ی بە پێی سەر ژمارە یەکی دیاری کراوتان لە سەرباز لەسەر داندەنری، جا پیاوی وا دەبی حەز ناکا ناوا بەخۆپایی بچن بو غەزا، دەچی خۆی لە هۆزەکە ی دەدزیتەوه و دەپوا بەسەر خێل و تیرەکانی تردا، دەسوورپیتەوه و خۆی دەخاتە سەر سەواو دەلن: کئ دەیهوئ کە من لەباتی ئەو بەکری بچم بو ئەم سەربازییه، یا لە جیاتی ئەو بچم بو ئەم نێردەیه! ئا ئەمەیه کە تا دوا دلۆپی خوینی بەکری گیراوه! (د- س/ص).

٤٣٥٤- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لِلْغَازِي أَجْرُهُ وَلِلْجَاعِلِ أَجْرُهُ وَأَجْرُ الْغَازِي . رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ^(۲):

عەبدوللای کوپی عەمر لە پیغەمبەرەوه دەفەرموئ (درویدی خودای لەسەربێ): غەزاکەر کە بە کرئ بچن بو غەزا، یەک خێری بو هەیه، بەلام غەزا سازکەر دوو خێری بو هەیه، هەم خێری خۆی و هەم خێری ئەو غەزاکەرە ی کە تفاق ی غەزای بو ساز دەکا و دەبن بەهۆی چوونی بو غەزا (د- سند صالح).

٤٣٥٥- وَقَالَ الْحَسَنُ وَابْنُ سِيرِينَ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا): يُقَسَّمُ لِلْأَجِيرِ مِنَ الْمَغَنَمِ، وَأَخَذَ عَطِيَّةُ بْنُ قَيْسٍ فَرَسًا عَلَى النُّصْفِ، فَبَلَغَ سَهْمُ الْفَرَسِ أَرْبَعَمِائَةِ دِينَارٍ، فَأَخَذَ مِائَتَيْنِ وَأَعْطَى صَاحِبَهُ مِائَتَيْنِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الْأَجِيرِ^(۳):

(۱) زوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بَسَنَدَ صَالِحٍ (شَرْحَهُ).

(۲) زوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بَسَنَدَ صَالِحٍ (شَرْحَهُ).

(۳) زوَاهُ الْبُخَارِيُّ تَعْلِيْقًا فِي بَابِ الْأَجِيرِ كِتَابُ الْجِهَادِ ، قَبْلَ رَقْمٍ: ٢٩٧٢.

حه‌سه‌ن و ئیبنو سیرین (رمزای خودایان ئی بن) فه‌موویانه: کرئی گرتیه به‌شی
بو داده‌نری له تالان، عه‌طیییه‌ی کوپری قه‌یسییش ئه‌سیپکی وهرگرت به
نیوه‌یی و سواری بوو چوو بو غه‌زا، له‌و غه‌زایه‌دا پشکی ئه‌سپه‌که‌ چوار سه‌د
دینار دهرچوو، جا عه‌طیییه‌ دوو سه‌دی بو خوی هه‌لگرت و دوو سه‌دیشی دا
به‌ خاوه‌ن ئه‌سپه‌که‌! (ب).

١٩) تیکۆشان (غه‌زاکردن) فه‌رزی کیفایه‌یه: (الجهاد فرض کفایه)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {الْفِرُّوْا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ} (٩-٤١).

واته: ئه‌ی موسولمانینه! به‌گشتی دهرچن بو غه‌زاو تیکۆشان له
ریگه‌ی خوا‌دا، خوا له‌شتان سووک بئ یا قورس، سه‌رتان سووک بئ یا
سه‌رتان جه‌نجال بئ، خیزان و مال و منالتان که‌م بئ یا زور، ده‌وله‌مهند بن یا
هه‌زار، به‌ سه‌رو به‌ مال و به‌ گیان و به‌ سامان، کۆشش و جیهاد بکه‌ن له‌به‌ر
ره‌زای خودا له‌ پیناوی یارمه‌تی ئیسلامدا، ئه‌م کۆشش و تیکۆشان و
غه‌زاکردنه‌ گه‌ ئی چاکتره‌ بو ئیوه‌ بو دین و دنیا‌تان ئه‌گه‌ر بزائن.

٤٣٥٦- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَنْهُمَا) قَالَ: {إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ
عَذَابًا أَلِيمًا} وَ مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ
اللَّهِ نَسَخَهَا الْآيَةُ الَّتِي بَعْدَهَا: (وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً). رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ (١):

ئیبنو عه‌بباس (رمزای خودایان ئی بن) ده‌فه‌رموی: ئایه‌تی:

{إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا - ٣٩/٩}.

ئه‌گه‌ر کاتئ فه‌رمانه‌ره‌وا داوای ئی کردن که‌ ئیلجاری ئی بکه‌ن و ئیوه
نه‌چن به‌ ده‌نگیه‌وه‌ ئه‌وه‌ خودا سزایه‌کی به‌ سویتان ده‌داو ئایه‌تی:

(١) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِسَنَدٍ صَالِحٍ (شَرْحَهُ).

{مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -
١٢٠/٦}.

ده‌فهرموئ: ئەم دوو ئایەتە نەسخ بوو نەتەووە بەم ئایەتە کەوا لەدوا
ئەوانەووە کە دەفهرموئ:

{وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً - ١٢٢/٩}.

واتە: هەر وه‌کوو ره‌وا نییه بو موسولمانان که پاش بکه‌ون له سه‌فه‌ری
غه‌زادا له چه‌زەت هه‌روه‌ها ره‌وايش نییه که هه‌موویان سه‌رجه‌م ده‌ربچن بو
غه‌زاو ده‌وری چه‌زەت چۆل بکه‌ن! (د- سەند صالح).

٤٣٥٧- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَّهُ قَالَ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ
وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ، وَإِذَا اسْتَنْفِرْتُمْ فَانْفِرُوا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ (٢):

دیسان فهرموئ: روژی گرتنی شاری مه‌ککه، که ناو بانگی
ده‌کردوو به فه‌تخی مه‌ککه، پیغه‌مبەر (دروودی خودای لسه‌ری) فهرموئ: له‌پاش
گرتنی شاری مه‌ککه و ئیسلام بوونی خه‌لکه‌که‌ی ئیتر کوچ کردن له مه‌ککه‌وه
بو مه‌دینه نه‌ما، چونکه مه‌ککه‌یش وه‌ک مه‌دینه بوو به خاک و ولاتی ئیسلام و
له ژیر کیفی کافران ده‌رچوو، به‌لام کو‌شش و تیکۆشان و جیهاد و نیازی
پاک هه‌رماون و هه‌ر ده‌مینن و هه‌تا هه‌تایه ده‌بن به‌هوی سه‌ربه‌رزی هه‌ردوو
جیهان و مایه‌ی روو سووری له‌لای خودای گه‌وره، جا هه‌ر کاتی داواتان لی
کرا که ده‌ربچن بو غه‌زا ده‌رچن و برۆن بۆی. (ش/د/ت/ن- خودایان لی رازی بن).

٤٣٥٨- → (ب- ١ز- ٢١٦ل- ٥٦٥ف- ٢) + (ب- ١ز- ١٢٨ل-

٣٨٨ف- ٦) (٣).

(٢) تجرید / ٢ / ٢٤٢ رقم: ٨٤٢ = ١٨٣٤ ، ١٢٤٩ تعلیقاً ، ١٥٨٣ ، ١٨٣٤ ، ٢٧٨٣ ، ٢٨٢٥ ، ٣٠٧٧ ، ٣٨٩ ،

مسلم. حج: ٣٢٨٩ ، ٤٨٠٦. أبو داؤد. مناسک: ٣٠١٨ ، ٢٤٨٠. ترمذی. سیرة: ١٥٩٠. نسائی: مناسک.

الحج: ٢٨٧٤ ، ٢٨٧٥.

(٣) تقدم في مجلد اول. تسلسل / ٢١٦ برقم: ١١١٢ / ٢. وتسلسل / ١٢٨ رقم: ٧٧٢ / ٦.

٤٣٥٩- عَنْ جَابِرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي يُقَاتِلُونَ عَلَى الْحَقِّ ظَاهِرِينَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ وَابُو دَاوُدَ، وَزَادَ: ظَاهِرِينَ عَلَى مَنْ نَاوَأَهُمْ حَتَّى يُقَاتِلَ آخِرُهُمُ الْمَسِيحَ الدُّجَالَ^(٤).

جاییر له پیغه مبهروه ده فهرموئ: کۆمه‌لئ له ئۆمه‌تم هه خهبات ده‌گێڤن و به ناشکراو به‌بئ په‌روا له پیناوی هه‌ق و راستیدا هه‌ر جه‌نگ ده‌که‌ن و خوداش هه‌ر سه‌ریان ده‌خا به‌سه‌ر دوشمینی خویاندا، تا نزیکى رۆژى قیامه‌ت (م/ت/د) نه‌بو داوود (رحمته‌ى خودای ئه‌بن) ئه‌مه‌ی پتر کردووه: هه‌ر زāl ده‌بن به‌سه‌ر ئه‌وانه‌دا که شه‌ریان پى ده‌فروشن، هه‌تا چینی دواوه‌یان ده‌چن به‌گژ جگاله‌ کۆیره‌ی هه‌لاتبازدا.

٤٣٦٠- وَمُسْلِمٌ: لَنْ يَبْرَحَ هَذَا الدِّينُ قَائِمًا يُقَاتِلُ عَلَيْهِ عَصَابَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ^(٥).

ده‌فهرموئ (دروودی خودای له‌سه‌رین): ئه‌م ئایینی ئیسلامه‌ هه‌ر پایه‌دار ده‌بئ، به‌بئ و چان و به‌رده‌وام کۆمه‌ل کۆمه‌ل، چین له‌دوا چین موسولمانان خهبات ده‌گێڤن و جه‌نگ ده‌که‌ن له پیناویدا، هه‌تا نزیکى رۆژى قیامه‌ت (م).

٢٠) خاوه‌ن هوزرو به‌هانه‌ی ره‌وا نه‌که‌ر نه‌شچئ بۆ غه‌زا کوناھى له‌سه‌ر نییه:

(لا هرج على المعذون)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا لَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ} (٩١/٩).

واته: ئه‌وانه‌ی که لازه‌بوون و بئ هیزن، وه‌کوو پیرو منال، یا ئه‌وانه‌ی که نه‌خۆشن یا ئه‌وانه‌ی که دارای مال نین تا سه‌رفی بکه‌ن له چاکه‌دا ئه‌مانه نه‌که‌ر به‌شداری نه‌که‌ن له غه‌زا کردندا، هه‌ر که‌سی به‌ پئی به‌هانه‌ی ره‌واى

(٤) مسلم. جهاد: ٤٩٢٧. ترمذی. فتن: ٢٢٢٩.

(٥) مسلم. جهاد: ٤٩٣٠.

خوی نهوه گونا هیان له سهر نییه، به لام بهم مهرجه که له گه ل خوداو پیغه مبهری خودادا ساخ بن و بو دینی ئیسلام دلسوزین و به پیی تهوانای خویان له یاریده ی ئیسلام کوتایی نه که ن.

٤٣٦١- حدیث زید بن ثابت: املی علی رسول الله.. الحدیث، سبق فی مبحث (سورة النساء) فی کتاب التفسیر، الحدیث العشرون^(١).

٤٣٦٢- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ فِي غَزَاةٍ فَقَالَ: إِنَّ أَقْرَامًا بِالْمَدِينَةِ خَلْفَنَا، مَا سَلَكْنَا شِعْبًا وَلَا وَادِيًا إِلَّا وَهُمْ مَعَنَا فِيهِ، حَبَسَهُمُ الْعُدْرُ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ^(٢).

نه نهس (رمزای خودای ئی بن) فهرمووی: چه زهت (درویدی خودای لهسهرین) له غه زایه کا فهرمووی: له شاری مه دینه، پیوانی له خومان، له ئیمه به جیماون و نه هاتوون بو ئهم غه زایه، به لام به دل و به گیان له گه ل ئیمه ن له بهر نه وه ی که به هانه ی ره وایان هیه و نیازی پاکیان هیه ئیمه له هر ریچکه و لای و شیوو دولیکه وه برۆین نه وانیش له پاداشت و خیردا له که لمانن، چونکه به هانه ی ره واه له وی گلی داونه ته وه (ش/د).

٤٣٦٣- وَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَسْتَأْذِنُهُ فِي الْجِهَادِ، فَقَالَ: أَلَاكَ وَالِدَانِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَفِيهِمَا فَجَاهِدْ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(٣).

پیوانیکیش هاته خزمه تی چه زهت (درویدی خودای لهسهرین) پرسسی پی کرد که له خزمه تی دا بچی بو غه زایه، فهرمووی: باوک و دایکت هیه؟ گو تی: به لی هه مه، فهرمووی: ده ی که واته بو خزمه تی نه وان تیکوشه (ش/د/ت/ن).

(١) تقدم في المجلد السادس. تسلسل / ٥٥ / ١١٠ برقم: ٢٨١٣/٢٠.

(٢) مسلم. جهاد: ٤٩٠٩. ابن ماجه. جهاد/ ٢٧٦٥. تحفة الأشراف: ٢٣٠٤.

(٣) تجريد البخاري/ ٣ / ٢٥٣ رقم: ١٢٢٩ = ٣٠٠٤، ٥٩٧٢ فتح الباري. مسلم. بروصلة: ٦٤٥١. أبو

داؤد. جهاد: ٢٥٢٩. ترمذي. جهاد: ١٦٧١. نسائي. جهاد: ٣١٠٢.

٤٣٦٤- وَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْيَمَنِ لِيُجَاهِدَ مَعَ النَّبِيِّ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: هَلْ لَكَ أَحَدٌ بِالْيَمَنِ؟ قَالَ: أَبَوَايَ، قَالَ: أَذِنَا لَكَ؟ قَالَ: لَا، قَالَ: ارْجِعْ إِلَيْهِمَا فَاسْتَأْذِنَهُمَا، فَإِنْ أَذِنَا لَكَ فَجَاهِدْ وَإِلَّا فَبِرُّهُمَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ. نَسَّالَ اللَّهُ حَسَنَ الرَّوَايَةِ. آمِينَ^(٤).

پیاویکیش (له یه‌مه‌نه‌وه) هات، تا‌کوو له خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ردا خه‌بات بکا، فه‌رمووی پی‌ی: که‌ست هه‌یه له یه‌مه‌ن؟ گو‌تی: باوک و دایکم له‌وین، فه‌رمووی: ئایا ره‌زایان له سه‌ره‌و ری‌گه‌یان داوی که هاتووی بو‌لای من بو غه‌زا؟ گو‌تی: نه‌، فه‌رمووی: ده‌بچۆره‌وه بو‌لایان و پرسو رایان پی‌ بکه، جا نه‌گه‌ر ره‌زایان له‌سه‌ر بوو شه‌وا تیکۆشه‌و وه‌ره بو‌ غه‌زا، شه‌گینا دل‌ی باوک دایکت را‌گه‌رو باش به‌ بو‌یان (د).

(٢) په‌یمان به‌ستن له‌سه‌ر غه‌زا‌کردن: (المبايعة على الجهاد)

٤٣٦٥- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمْ يُبَايِعِ النَّبِيُّ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى الْمَوْتِ إِلَّا مَا بَايَعْتَاهُ عَلَى أَنْ لَا يَفِرَّ^(١).

جاییر (خودای ئا‌زای بێ) فه‌رمووی: له‌سه‌ر مردن په‌یمانمان به‌ پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) نه‌ده‌دا به‌لام له‌سه‌ر شه‌وه په‌یمانمان ده‌دایه که له‌کاتی شه‌ر‌کردندا له‌به‌ر دو‌ژمن رانه‌که‌ین (ش/ت).

٤٣٦٦- وَسَلَّ سَلَمَةُ بْنُ الْأَكْوَعِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): عَلَى أَيِّ شَيْءٍ بَايَعْتُمُ النَّبِيَّ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ الْحُدَيْبِيَّةِ؟ قَالَ عَلَى الْمَوْتِ. رَوَاهُمَا الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ^(٢).

له سه‌له‌مه‌ی کو‌پی شه‌کوه‌عیان پرس‌ی: له رو‌ژی رووداوی حوده‌یبییه‌دا له‌سه‌ر چی له‌گه‌ل پی‌غه‌مبه‌ردا (دروودی خودای له‌سه‌رین) په‌یمانتان به‌ست؟ فه‌رمووی: له‌سه‌ر شه‌وه په‌یمانمان دایه که نه‌گه‌ر بشکو‌ژی‌ین له فه‌رمانی چه‌زهره‌ت (دروودی خودای له‌سه‌رین) ده‌ره‌نه‌چین (ش/ت).

^(٤) سکت عن درجته الشارح.

^(١) مسلم. مغازی: ٤٧٨٥. ترمذی. سیر: ١٥٩٤. نسائی. بیعة: ٤١٦٩. تحفة الأشراف: ٣٧٦٣.

^(٢) تجريد البخاري / ٣ / ٣٢٩ رقم: ١٣١٤ ، ٢٩٦٠ ، ٤١٦٩ ، ٧٢٠٦ ، ٧٢٠٨ . مسلم: مغازی: ٤٧٩٩. ترمذی.

سیر: ١٥٩٢. نسائی. بیعة: ٤١٧٠.

۴۳۶۷- → (ب- ۳ز- ۱۰۴ل- ۲۷۳ف- ۱) (۳).

۲۲) نافره تانیس له گه‌ل پیاواندا ده‌چن بۆ غه‌زا : (تغزو النساء مع الرجال)

۴۳۶۸- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ الْهَزَمَ النَّاسُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَقَدْ رَأَيْتُ عَائِشَةَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ وَأُمَّ سُلَيْمٍ وَالْهُمَا لَمْ شَمْرَتَانِ أَرَى خَدَمَ سَوْفِهِمَا تَنْقُزَانِ الْقِرْبَ عَلَى مَتْنِهِمَا ثُمَّ تُفْرِغَانِهِ فِي أَفْوَاهِ الْقَوْمِ، ثُمَّ تَرْجِعَانِ فَتَمْلَأْنِيهَا، ثُمَّ تَجِيَانِ فَتُفْرِغَانِيهَا فِي أَفْوَاهِ الْقَوْمِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ (۱):

ئەنەس (خودای ئی رازی بن) دەفه رموی: روژی رووداوه‌که‌ی چیا‌ی ئوحود، خە‌لک‌ه‌که‌ له‌ ده‌وری پیغه‌مبەر (سرودی خودای لەسەربین) هە‌له‌اتن، عایشه‌ی کچی ئەبو بە‌کرو ئوممو سوله‌مم دی، زۆر زۆر خێراو به‌ ده‌ست و برد بوون، به‌ کۆ‌ل به‌ کونده‌ ئاویان ده‌هێناو قولیان هە‌لک‌ردبوو، خ‌پ‌خ‌ا‌ل و پیاوانه‌کانیان له‌ قوله‌ پیا‌ندا دیار بوو، به‌ هە‌پ‌اک‌ردن ده‌هاتن و ده‌چوون و له‌ناو کۆ‌پ‌ری شه‌پ‌ه‌که‌دا، له‌ جه‌نگ‌ه‌ی شه‌پ‌ه‌که‌دا ئاوه‌که‌یان ده‌گی‌پ‌را به‌سه‌ر جه‌نگ‌اوه‌ره‌کاندا، به‌ هە‌نگ‌لی کونده‌کان ئاوه‌که‌یان ده‌کرد به‌ ده‌می پیاوه‌ غه‌زا‌که‌ره‌کانه‌وه، هەر له‌گه‌‌ل کونده‌و جه‌وه‌نده‌کان خالی ده‌بوونه‌وه به‌بی وچان دیسانه‌وه به‌ قه‌له‌مبازو به‌ گومه‌ته‌ ده‌گه‌پ‌انه‌وه و پ‌ری‌ان ده‌کردنه‌وه له‌ ئاوو، ده‌هاتنه‌وه بۆ شه‌پ‌گاکه‌و ئاوه‌که‌یان ده‌کرده‌وه به‌ ده‌می پیاوه‌کانه‌وه، هه‌تا دووباره‌ خالی ده‌بوونه‌وه، وه‌ هه‌روه‌ها (ش) → (ب- ۵ز- ۴۹ل- ۱۷۹ف- ۱). برقم/ ۱/ ۳۴۳۸.

۴۳۶۹- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَغْزُو بِأُمِّ سُلَيْمٍ وَنِسْوَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ مَعَهُ إِذَا غَزَا فَيَسْقِيْنَ الْمَاءَ وَيُدَاوِينَ الْجُرْحَى. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ (۲):

(۲) تقدم في مجلد ثالث. تسلسل/ ۱۰۴ برقم / ۱/ ۲۴۱۱.

(۱) بخاري. جهاد، ۲۸۸۰، ۲۹۰۲، ۲۸۱۱، ۴۰۶۴. مسلم. مغازی، ۴۶۶۰.

(۲) مسلم. مغازی، ۴۶۵۹. أبو داود. جهاد، ۲۵۲. ترمذی. سیر، ۱۵۷۵.

دیسان فهرمووی: جاران پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) ئوممو سوله‌یم و چهند ژنیکی نه‌نصاری تری له‌گه‌ل خویدا ده‌برد بۆ غه‌زا، ئیشیان ئه‌وه‌بوو ئاویان ده‌گیراو تیماری زامداره‌کانیان ده‌کرد (م/د/ت).

۴۳۷۰- وَقَالَتِ الرَّبِيعُ بِنْتُ مُعَوِّذٍ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا): كُنَّا نَغْزُو مَعَ النَّبِيِّ (سَلَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَتَسْقَى الْقَوْمَ وَتَخْدُمُهُمْ وَتَرْدُ الْجَرْحَى وَالْقَتْلَى إِلَى الْمَدِينَةِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ (۳).

روبه‌یعی کچی موعه‌ووین (خودای ئا‌رازی بێ) فهرمووی: جاران ئیمه‌ی ژنانن له‌گه‌ل پیغه‌مبهردا (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌چووین بۆ غه‌زا، کارمان ئه‌وه‌بوو ئاومان ده‌دا به‌ خه‌باتگیره‌کان و خزمه‌تمان ده‌کردن و زامارمان ده‌گواسته‌وه و کوژراومان ده‌برده‌وه بۆ مه‌دینه! (ب).

۴۳۷۱- وَقَالَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) غَزَوْتُ مَعَ النَّبِيِّ (سَلَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سَبْعَ غَزَوَاتٍ أَخْلَفَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ فَأَصْنَعُ لَهُمُ الطَّعَامَ وَأُدَاوِي الْجَرْحَى وَأَقْرُمُ عَلَى الْمَرْضَى. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَاللَّهُ أَعْلَمُ (۴).

ئوممو عه‌طیه‌ش (خودای ئا‌رازی بێ) فهرمووی: بۆ خۆم هه‌وت غه‌زام له‌ خزمه‌تی هه‌زه‌تدا کردوه، له‌ بنه‌و باره‌گاکیان ده‌مامه‌وه نانم بۆ دروست ده‌کردن و تیماری زاماره‌کانم ده‌کردو سه‌ره‌رشتی نه‌خۆشه‌کانم ده‌کرد (م).

۲۳) هه‌جهره‌ت و ره‌وه‌کردن بۆ وڵاتی ئیسلام سوننه‌ته

الهجرة إلى بلاد الإسلام مستحبة

قال الله تعالى: {وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاعِمًا كَثِيرًا وَسَعَةً وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا} (۱۰۰/۴).

(۱) بخاری. جهاد: ۲۸۸۳، ۲۸۸۲، ۲۸۴۳، ۵۶۷۹.

(۲) مسلم. مغازی: ۴۶۶۷.

واته: هر كه سنى كوچ و رهو بكا له ولاتى خوييه وه بو ولاتى ئيسلام له بهر رهزاي خودا، نه وه تووشى خيرو خوشى دهبن و له جيگه يه كى باشا، له ولاتيكي دور له ناشووب و نازاوه دانه گيرسيته وه و دهحه سيته وه و خوداش رزق و روزي پتر دهكا وه كه سنى له مالى خوي دهر بچي و مهبه ستي هيجرته و كوچ كردن بن بو لاي خوداو پيغه مبهري خودا، جا له ريگه ي مردن يه خه ي پى بگري و نه مري خودا بكاو فرمانى ههق به جي بيئي نه وه به بن شك و شوبه پاداشى باشى دهبي به مزو مال له سه ر خوداي گه وره، وه خوداي مه زن تاوانپوش و ميهره بانه.

۴۳۷۲- → (ب- ۱- ز- ۱۱- ل- ۶۵- ف- ۱) (۱).

۴۳۷۳- عَنْ مُعَاوِيَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تَنْقَطِعُ الْهَجْرَةُ حَتَّى تَنْقَطِعَ الثَّوْبَةُ وَلَا تَنْقَطِعَ الثَّوْبَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا (۲).

موعاوييه له پيغه مبه ره وه ده فهرموي (دبووي خوداي لسه رين): تا دهر گاي ته وبه دانه خري كاتي هيجرته و كوچ كردن ده مينى، هه تا خو ريش له روزناواوه هه لنه يي دهر گاي ته وبه دانا خري! (د- سند صالح).

۴۳۷۴- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: سَتَكُونُ هِجْرَةٌ بَعْدَ هِجْرَةٍ، فَخِيَارُ أَهْلِ الْأَرْضِ أَلْزَمُهُمْ مُهَاجِرَ إِبْرَاهِيمَ، وَيَبْقَى فِي الْأَرْضِ شِرَارُ أَهْلِهَا تَلْفِظُهُمْ أَرْضَهُمْ تَقْدَرُهُمْ نَفْسُ اللَّهِ وَتَخْشُرُهُمُ النَّارُ مَعَ الْقَرْدَةِ وَالْخَنَازِيرِ . رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ (۳).

عهبدو لاي كوپى عه مر (خودايان ئى رازى بي) فهرموي: پيغه مبه ر (دبووي خوداي لسه رين) فهرموي: كوچيكي تريش له پاش نه م كوچه دهبن! وه چاكترينى خه لك نه وانن كه رهو كه (مه هجر) ئى ئيبراهيم كه له قودسه به رنادهن، واي ئى

(۱) تقدم في مجلد اول: تسلسل / ۱۱ برقم: ۸۲.

(۲) زوآب ابو داود بسند صالح (شرحه).

(۳) زوآب ابو داود بسند صالح (شرحه).

دئ ته‌نیا به‌دکارو گهنده‌کان ده‌میننه‌وه له ولاتدا، زه‌وی نایان گریتته خوی و خودا پر به‌دل قیزیان ئی ده‌کاته‌وه، وه ئاگرئ له‌گه‌ل جانه‌وه‌رو مه‌یموون به‌رازدا خریان ده‌کاته‌وه و مؤلیان ده‌دات! (د- سند صالح).

٤٣٧٥- وَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ جِئْتُ أَبَايَكَ عَلَى الْهَجْرَةِ وَتَرَكْتُ أَبَوَيَّ يَنْكِيَانِ، قَالَ: ارْجِعْ عَلَيْهِمَا فَأُضِحْهُمَا كَمَا أَبْكَيْتَهُمَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ (٤).

پیاوی هاته لای پیغه‌مبه‌ر (درووی خودای لسه‌رین) گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! هاتووم بۆ خزمه‌تی تو هه‌تا په‌یمانته‌ بده‌مئ له‌سه‌ر ئه‌وه له ولاتی خو‌مه‌وه کوچ بکه‌م بۆ خزمه‌تی تو، به‌لام که هاتم باوک و دایکم ده‌گریان به دوامدا، فه‌رموی: بجۆره‌وه بۆ لایان چۆن کردوویانته‌ گریان ئاوه‌هایش بیانیه‌نهره‌ پیکه‌نین (د/ن).

٤٣٧٦- وَ لَأَبِي دَاوُدَ: مَنْ جَامَعَ الْمُشْرِكَ وَسَكَنَ مَعَهُ فَإِنَّهُ مِثْلُهُ (٥).

ده‌فه‌رموی: که‌سئ تیکه‌ئێ بته‌هرست بکاو له‌ گه‌لیدا دانیشئ و هه‌لسئ، ئه‌وه ئه‌ویش وه‌ک ئه‌و وایه (د).

٤٣٧٧- وللنسائي: لَا تَنْقُطُ الْهَجْرَةُ مَا قُوتِلَ الْكُفَّارُ وَبَعَثَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سَرِيَّةً إِلَى خَلْعِهِمْ، فَأَعْتَصَمَ نَاسٌ مِنْهُمْ بِالسُّجُودِ، فَاسْرَعَ فِيهِمُ الْقَتْلُ، فَبَلَغَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَمَرَ لَهُمْ بِبُصْفِ الْعَقْلِ، وَقَالَ: أَنَا بَرِيءٌ مِنْ كُلِّ مُسْلِمٍ يُقِيمُ بَيْنَ أَظْهَرِ الْمُشْرِكِينَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ (٦).

ده‌فه‌رموی (درووی خودای لسه‌رین): کوچ کردن هه‌ر ده‌مینئ تا شه‌ر له‌گه‌ل کافراندا بمینئ. جارئ پیغه‌مبه‌ر (درووی خودای لسه‌رین) لقئ سوپای نارد بۆ سه‌ر هۆزی خه‌ثه‌م چهن که‌سئ په‌لاماری سه‌جده‌ بردنیان داو کوپنووشیان برد،

(٤) سکت عن درجته الشارح.

(٥) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ فِي أَخْزِ كِتَابِ الْجِهَادِ (شرحه).

(٦) سکت عن درجته الشارح.

هتا له شکری نیسلام نه یانکوژی و بیان ناسی که نه مانه موسولمانن به لام له په له پهل دا کوژان، جا که نه م باسه گه یشته وه به پیغه مبه (درویدی خودای لیسری) پیغه مبه نیوه خوینی دا به خاوهن خوینه کان و فهرمووی: من به یریم له موسولمانانه ی که له ناو هاو به شپه یدا که رانا داده نیشن! (ت/د).

۴۳۷۸- وَجَاءَ عَبْدٌ قَبَايَعِ النَّبِيِّ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى الْهَجْرَةِ وَلَا يَشْعُرُ بِهِ، فَجَاءَ سَيِّدُهُ فَطَلَبَهُ فَاشْتَرَاهُ مِنْهُ النَّبِيُّ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِعَبْدَيْنِ أَسْوَدَيْنِ وَلَمْ يُبَايِعْ أَحَدًا بَعْدَ حَتَّى يَسْأَلَهُ أَعْبَدُ هُوَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ فِي السِّرِّ (۷).

بهنده یی هاته خزمه تی پیغه مبه (درویدی خودای لیسری) په یمانی له گه لی دا به ست له سهر کوچکردن، پیغه مبه (درویدی خودای لیسری) نه یزانی که نه وه عه بده، وات: به نده ی زه پر خریدیه، له پاشا خاوه نه که ی هات دا وایکرده وه پیغه مبه ریش (درویدی خودای لیسری) به دوو به نده ی رهش لیی کړی، له وه دوا چه زرت په یمانی له کهس وهر نه ده گرت تا لیی نه پرسیبایه: تو به نده ی یانا؟ (ت).

۴۳۷۹- وَ دَخَلَ سَلَمَةُ بْنُ الْأَكْوَعِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَلَى الْحَجَّاجِ فَقَالَ: يَا ابْنَ الْأَكْوَعِ ارْتَدَدْتَ عَلَى عَقْبِكَ تَعَرَّيْتُ، قَالَ: لَا وَلَكِنْ رَسُولُ اللَّهِ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَذِنَ لِي فِي الْبُذُو رَوَاهُ مُسْلِمٌ (۸).

سه له مه ی کوړی نه کوه (خودای نازنی بن) چوو بو لای چه ججاج، گوتی: نه ی کوړی نه کوه! پاشگه ز بوویته ته وه وازت له هیجره ت هینا وه بوویته ته وه به ده شته کی! سه له مه یش فهرمووی: نه خه یر، نه وه له منه وه زور دووره، من له سهر دین و نایینی خو م ماوم، بو نه مه یش که نیستا له ده شت، دا ده نیشم له کاتی خو ی دا پیغه مبه خوی (درویدی خودای لیسری) ریگه ی نه وه ی داوم (م).

(۷) سکت عن درجته الشارح.

(۸) رواه مسلم. إمارة: ۴۸۰۲. تجرید/ ۵ ل - ۳۵۷ رقم: ۲۰۹۸ = (۷۰۸۷) ۷۰۸۸ فتح الباری.

٢٤) باسی چواره‌م: باسی سه‌فه‌رو و لاخو که ره‌سته و تفاقى تیکۆشان له ریکه‌ی خودادا:

الباب الرابع: في السفر والدواب وآلات الجهاد

٤٣٨٠- عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَرَجَ يَوْمَ الْخَمِيسِ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ وَكَانَ يُحِبُّ أَنْ يَخْرُجَ يَوْمَ الْخَمِيسِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(١):

که عبی کعبی مالیک (خودای ئی رازی بێ) فه‌رمووی: پیغه‌مبهر (سروودی خودای له‌سهرین) له‌ روژی پینج شه‌مه‌دا له‌ مال دهرچوو، رویشت بو‌ غه‌زای ته‌بووک، هه‌میشه‌یش هه‌زی ده‌کرد که له‌ روژی پینج شه‌مه‌دا دهرچێ بو‌ سه‌فه‌ر (ب/د/ن- پر گۆپه‌کانیان له‌ نوود بێ).

٤٣٨١- عَنْ صَخْرِ الْغَامِدِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَأُمِّي فِي بُكُورِهَا، وَكَانَ إِذَا بَعَثَ سَرِيَّةً أَوْ جَيْشًا بَعَثَهُمْ مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ وَكَانَ صَخْرٌ رَجُلًا تَاجِرًا وَكَانَ يَبْعَثُ بِجَارِكِهِ مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ فَأَلْزَمِي وَكَثُرَ مَالُهُ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ^(٢):

سه‌خری غامیدی (خودای ئی رازی بێ) فه‌رمووی: پیغه‌مبهر (سروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: خودایه‌! ئیش و کاری سه‌ر له‌ به‌یانانی ئۆمه‌تم پیرۆز که‌! فه‌رمووی: ده‌ستووری هه‌زه‌تیش وابوو نه‌گه‌ر په‌ ئی سوپا، یا له‌شکرێکی بناردایه‌ بو‌ غه‌زا له‌ سه‌ره‌تای روژه‌وه‌ ده‌یناردن، سه‌خر خۆی پیاویکی بازرگان بوو، خۆشی ده‌ستووری وابوو له‌ سه‌ره‌تای روژه‌وه‌ بازرگانیه‌که‌ی ده‌خسته‌ رێ، له‌ به‌ره‌ئه‌وه‌ ته‌واو داراو ده‌وله‌مه‌ند بوو بوو، وه‌ مال و سامانی زۆر بوو (د/ت/ن-س/ح).

^(١) تجريد البخاري: ١٢٠٨ - ٢٩٤٩، ٢٩٤٧، ٢٩٤٨، ٢٩٥٠، ٣٠٨٨، ٣٥٥٦، ٣٨٨٩، ٣٩٥١، ٤٤١٨، ٤٦٧٣،

٤٦٧٦، ٤٦٧٧، ٤٦٧٨، ٦٢٥٥، ٦٦٩٠، ٧٢٢٥.

^(٢) رواه أصحاب السنن بسند حسن (شرحه).

۴۳۸۲- ولأبي داود: عَلَيْكُمْ بِالذُّلْجَةِ فَإِنَّ الْأَرْضَ تُطَوَّرُ بِاللَّيْلِ^(۳):

دهفهرموئی (درویدی خودای لیسرین): بۆ سه‌فه‌ر کردن شهو بگرن به دهمه‌وهو شهو له‌ناو له به‌ره‌به‌یانا بکه‌ونه ری، چونکه به‌شه‌و ته‌نگی زه‌وی ه‌کی‌ش‌ری! (د- سند صالح).

۴۳۸۳- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي الْوَحْدَةِ مَا أَعْلَمُ مَا سَارَ رَاكِبٌ بِلَيْلٍ وَحْدَهُ رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالرَّمْذِيُّ^(۴):

ئیب‌نو عومهر (خودایان ئی رازی بن) له جه‌زه‌ته‌وه (درویدی خودای لیسرین) دهفهرموئی: نه‌وه‌ی من ده‌یزانم له باره‌ی ته‌نیاییه‌وه، نه‌گهر خه‌ل‌کیش وه‌ک من بی‌زانن، هیچ سواری به شهو به ته‌نها به‌بی هاو‌پ‌ئی نه ده‌رویش‌ت (ب/ت).
۴۳۸۴- ولأبي داود والرمذي: الرَّاكِبُ شَيْطَانٌ وَالرَّاكِبَانِ شَيْطَانَانِ وَالثَّلَاثَةُ رَكْبٌ^(۵):

دهفهرموئی (درویدی خودای لیسرین): تاقه سواری تاقه شه‌یتانی‌که، دوو سوار دوو شه‌یتانه، که بوون به س‌ئ سوار ده‌بن به ده‌سته سوار! (د/ت- س/ص) مه‌به‌ست نه‌وه‌یه پیاو تا بۆی ده‌ک‌ری به ته‌نیا سه‌فه‌ری دوور نه‌کا.

(وه‌رگ‌ین)

۴۳۸۵- وَعَنْهُ (أَي عَنْ ابْنِ عُمَرَ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَهَى أَنْ يُسَافَرَ بِالْقُرْآنِ إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ. وَفِي رَوَايَةٍ: لَا تُسَافِرُوا بِالْقُرْآنِ فَإِنِّي لَا أَمْنُ أَنْ يَتَأَلَّهُ الْعَدُوُّ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ^(۶):

^(۳) بسند صالح (شرحه).

^(۴) تجريد البخاري/ ۳ / ۲۵۲ رقم: ۱۲۲۸ - ۲۹۹۸ فتح الباري شرح صحيح البخاري.

^(۵) بسند صحيح (شرحه).

^(۶) تجريد البخاري: ۱۲۲۴ - ۲۹۹۰ ، ۲۶۱۰ = فتح الباري. مسلم. إمارة: ۴۸۱۶ - ۴۸۱۹. أبو داود. جهاد:

۲۶۱۰. ابن ماجة. جهاد: ۲۸۷۹.

دیسان ئیبنو عوهر (رمزای خودایان ئی بن) فهرمووی: پیغه مبه‌ر (دروودی خودای
له‌سهرین) ریگهی نه‌ده‌دا که قورشان ببری بۆ ولاتی دوشمن. له‌ گیرانه‌وه‌یه‌کا:
حه‌زهره‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: قورشان مه‌به‌ن بۆ سه‌فه‌ر، چونکه
ده‌ترسم که بکه‌ویته‌ به‌ر چنگی دوژمن! (ش/د).

٤٣٨٦- وَقَالَ (رضی الله عنه): كُنَّا إِذَا صَعِدْنَا كَبْرًا، وَإِذَا نَزَلْنَا سَبْحًا. رَوَاهُ
البخاري وأبو دارود ^(٧):

جایی (خودای ئی رازی بن) فهرمووی: له‌کاتی راره‌وی (سه‌فه‌ر) دا که سه‌ر
ده‌که‌وتینه سه‌ر به‌رزایی نه‌لله‌وه‌ ئه‌که‌به‌رمان ده‌کرد، که سه‌ر به‌ره‌و خواریش
ده‌بووینه‌وه‌ سو‌بجانه‌لله‌مان ده‌کرد (ب/د).

٤٣٨٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضی الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: السَّفَرُ
قِطْعَةٌ مِنَ الْعَذَابِ، يَمْنَعُ أَحَدَكُمْ نَوْمَهُ وَطَعَامَهُ وَشَرَابَهُ، فَإِذَا قَضَى أَحَدُكُمْ نَهْمَتَهُ فَلْيَعْجَلْ
إِلَى أَهْلِهِ. رَوَاهُ الشَّيْخَان ^(٨):

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئی رازی بن) فهرمووی: له‌ هه‌زه‌ته‌وه‌ (دروودی خودای
له‌سهرین) ده‌فه‌رمووی: سه‌فه‌ر پارچه‌یه‌که له‌ ئیش و ئازار، خه‌وو خۆراک و
خواردنه‌وه‌تان ئی هه‌راسان ده‌کا، جا له‌به‌ره‌ئه‌وه‌ هه‌ر که فرمانی خۆتان به
ئه‌نجام که‌یاند ئیتر خیرا بپۆنه‌وه‌ بۆ لای که‌سو کارتان! (ش).

٤٣٨٨- → (ب- ٣- ٤٧- ١١٨- ف- ٥+٦+٧+٨) ^(٩).

^(٧) بخاري. جهاد: ٢٩٩٢.

^(٨) تجريد البخاري/ ٢/ ٢٣٤ رقم: ٨٢٣ ، ١٨٠٤ ، ٣٠٠١ ، ٥٤٢٩. (رياض الصالحين/ ٣/ ٣٦ رقم: ١/ ٩٨٤

متفق عليه: ١٨٠٤ بخاري ١٩٢٧ مسلم).

^(٩) تقدم في مجلد ثالث. تسلسل/ ٤٧ رقم: ٥/ ٢١٦٢ + ٦/ ٢١٦٣ + ٧/ ٢١٦٤.

۲۵) به‌یگردن و پیشوازی خه‌باتگیران : (تودیع الغزاة وإستقبالهم)

۴۳۸۹- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْخَطْمِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا أَرَادَ أَنْ يَسْتَوْدِعَ الْجَيْشَ قَالَ: أَسْتَوْدِعُ اللَّهَ دِينَكُمْ وَأَمَانَتَكُمْ وَخَوَاتِيمَ أَعْمَالِكُمْ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ ^(۱):

عبدالوللای خه‌طمی (خودای ن رازی بن) فه‌رموی: جاران پیغه‌مبه‌ر (دیودی خودای له‌سیرین) کاتئ له‌شکری به‌رئ ده‌کرد ده‌یفه‌رمو: أَسْتَوْدِعُ اللَّهَ دِينَكُمْ وَأَمَانَتَكُمْ وَخَوَاتِيمَ أَعْمَالِكُمْ : دین و نایین و مال و منال و که‌س و کارو سه‌ر نه‌نجامی کاروبارتانم هه‌موو سپارد به‌ خودا به‌ رحمه‌تی خوئی ناگای لی‌تان بی. (د/ت/ن- س/ص).

۴۳۹۰- وَقَالَ ابْنُ الزُّبَيْرِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) لِابْنِ جَعْفَرٍ: أَذْكَرُ إِذْ تَلَقَّيْنَا النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَا وَأَبْنُ عَبَّاسٍ، قَالَ: نَعَمْ، فَحَمَلْنَا وَتَرَكْنَا. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ ^(۲):

ئیبنو زوبه‌یر به‌ ئیبنو جه‌غفه‌ری گوت: ئایا له‌ یادته که‌ من و توو ئیبنو عه‌بباس چووین به‌ پیری پیغه‌مبه‌ره‌وه (دیودی خودای له‌سیرین)؟ فه‌رموی: به‌ئ له‌ بیرمه‌، نه‌وه‌بوو ئیمه‌ی هه‌لگرت و توئی هه‌لنه‌گرتن چونکه‌ یه‌کیکمانی خسته‌ پاشکوئی و یه‌کیکمانی خسته‌ به‌رده‌می (ش).

۴۳۹۱- وَقَالَ السَّائِبُ بْنُ يَزِيدَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): دَهَبْنَا نَتَلَقَّى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَعَ الصَّبَّانِ إِلَى ثِيَّةِ الْوَدَاعِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ ^(۳):

سائیبی کوپی یه‌زید (خودای ن رازی بن) فه‌رموی: هه‌تا ته‌نییه‌تولوه‌داع له‌گه‌ل مندا‌ل‌اندا چووین به‌ پیری پیغه‌مبه‌ره‌وه (دیودی خودای له‌سیرین). (بوخاری رحمه‌ت له‌ خوئی و که‌س و کاری).

^(۱) رواه اصحاب السنن بسند صحيح (شرحه).

^(۲) تجريد / ۳/ ۳۷۴ رقم: ۱۲۵۴ - ۲۰۸۲.

^(۳) تجريد / ۳/ ۳۷۴ رقم: ۱۲۵۵ - ۲۰۸۳ ، ۴۴۲۶ ، ۴۴۲۷.

(٢٦) باشی و نیشانه‌ی ره‌سه‌نیسی و لا‌خی به‌رزه : (فضل الخیل وصفاتها)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفِّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ} (٦٠/٨) ^(١).

واته: ئه‌ی موسولمانه‌کان! هه‌میشه‌ خۆتان ئاماده‌ بکه‌ن، بۆ چاری دوژمنه‌کانتان، ئه‌وه‌ی که ده‌توانن له هه‌یزی جهنگ، له فیرییونی هونه‌ره‌کانی، له چه‌ک و تفاق، له ئه‌سپ و هه‌سترو ماینی مه‌شق دیدهی قال و چوار نال ئاماده‌ی بکه‌ن، هه‌تا به‌ باشی دوژمنی خوداو دوژمنی خۆتان به‌وه‌ بتوقینن.

٤٣٩٢- عَنْ عُرْوَةَ الْبَارِقِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْخَيْلُ مَعْقُودَةٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ الْأَجْرُ وَالْمَغْنَمُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ ^(١).

عوروه‌ی باریقی (خودای نازی بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (سوودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: له‌ کاکۆل و یالی ماین و ئه‌سپ خه‌یرو خۆشی گریدراوه: که بریتییه‌ هه‌م له‌ پاداشتی باش و هه‌م له‌ مائی تالانی هه‌لال، ئه‌مه‌ به‌رده‌وامه‌ هه‌تا روژی قیامه‌ت (ش/د/ت/ن).

٤٣٩٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَنْ احْتَبَسَ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِمَانًا بِاللَّهِ وَكَصْدِيقًا بِوَعْدِهِ، فَإِنْ شَبِعَهُ وَرِيَّهُ وَرَوَّكُهُ وَبَوَّلَهُ فِي مِيزَانِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالنَّسَائِيُّ ^(٢).

^(١) تجرید/ ٣/ ٢٠٥ رقم/ ١١٧٥ - ٢٧٥٠ ، ٢٨٥٢ ، ٣١١٩ ، ٣٦٤٢ . مسلم . مغازی: ٤٨٢٢ - ٤٨٢٦ . نسائی .

خیل: ٢٥٧٥ ، ٢٥٧٤ ، ٢٥٧٦ . ترمذی . جهاد: ١٦٩٤ ، ٢٥٧٦ ، ٢٥٧٧ ، ٢٥٧٨ ، ٢٥٧٩ .

^(٢) تجرید/ ٣/ ٢٠٦ رقم: ١١٧٧ - ٢٨٥٣ فتح .

ئەبو هورهیره (خودای ئی رازی بێ) فهرمووی: پیغه مبهەر (دروودو سلّاوو میهره بانی و پیروزیی خودای گهوره و مهزنی له سههر بێ و سهرو مال و منال به قوربانی گهردی سههر گوپی پیروزیی بێ) فهرمووی: ههر کهسی و لاخیکی بهرزه له رینگه‌ی خودادا رابگرێ بۆ خووی و ساخ له بهر رهزای خودا تهرخانی بکا بۆ غهزا، دیاره بۆیه ئەمه دهکا چونکه باوه‌ری ههیه به خوداو ئەو به‌ئینه‌ی له‌م باره‌یه‌وه داویه‌تی به خهباتگیره‌کان به راستی دهزانی، ههر کهسی ئاوا بکا ئەوه له روژی قیامه‌تدا خواردن و خواردنه‌وه و ته‌رس و گمیژی ئەو و لاخه هه‌مووی له تاسی خیری ته‌رازووی خاوه‌نه‌که‌ی دا داده‌نری (بوخاری و نه‌سائی - خودایان ئی رازی بێ).

٤٣٩٤- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (سَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْخَيْلُ ثَلَاثَةٌ: هِيَ لِرَجُلٍ وَزَرٌ وَهِيَ لِرَجُلٍ أَجْرٌ وَهِيَ لِرَجُلٍ سِتْرٌ فَأَمَّا الَّتِي هِيَ لَهُ وَزَرٌ، فَرَجُلٌ رَبَطَهَا رِيَاءً وَفَخْرًا وَنَوَاءً عَلَى أَهْلِ الْإِسْلَامِ فَهِيَ لَهُ وَزَرٌ، وَأَمَّا الَّتِي هِيَ لَهُ سِتْرٌ فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَمْ يَنْسَ حَقَّ اللَّهِ فِي ظَهْرِهَا وَلَا رِقَابِهَا فَهِيَ لَهُ سِتْرٌ، وَأَمَّا الَّتِي هِيَ لَهُ أَجْرٌ، فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ فِي مَرْجٍ أَوْ رَوْضَةٍ، فَمَا أَكَلَتْ مِنْ ذَلِكَ الْمَرْجِ وَالرَّوْضَةِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا كُتِبَ لَهُ عَدَدُ مَا أَكَلَتْ حَسَنَاتٍ وَكُتِبَ لَهُ عَدَدُ أَرْوَائِهَا وَأَبْوَالِهَا حَسَنَاتٍ، وَلَا تَقْطَعُ طَوْلُهَا فَاسْتَنْتَ شَرْفًا أَوْ شَرْفَيْنِ إِلَّا كُتِبَ اللَّهُ لَهُ عَدَدُ آثَارِهَا وَأَبْوَالِهَا حَسَنَاتٍ وَلَا مَرَّ بِهَا صَاحِبُهَا عَلَى نَهْرٍ فَشَرِبَتْ مِنْهُ وَلَا يُرِيدُ أَنْ يَسْقِيَهَا إِلَّا كُتِبَ اللَّهُ لَهُ عَدَدُ مَا شَرِبَتْ حَسَنَاتٍ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا أَبَا دَاوُدَ (٣).

دیسان فهرمووی: سه‌زده‌ت (دروودی خودای له‌سه‌رین) ده‌فه‌رمووی: و لاخی به‌رزه (به پیتی نیازی خاوه‌نه‌که‌ی) سێ جو‌ره: بۆ هه‌ندی پیاو مایه‌ی شه‌ره، بۆ هه‌ندی پیاو په‌رده‌و داپۆشه‌ره، بۆ هه‌ندی پیاو مایه‌ی پاداشت و خیره، مایه‌ی تاوان و شه‌ره بۆ ئەو که‌سه‌ی که رایده‌گری بۆ چاوه‌و رووپامایی و خو نواندن و

(٣) تجرید بخاری / ٣ / ١٢٥ رقم: ١٠٤٣ - ٢٣٧٥ ، ٢٣٧١ ، ٢٨٦٠ ، ٣٦٤٦ ، ٤٩٦٢ ، ٤٩٦٣ ، ٧٢٥٦ . مسلم .

شانازی و بۆ دوزمنایه‌تی له درژی موسولمانان! په‌رده‌و داپۆشه‌ریشه‌ بۆ ئه‌و که‌سه‌ی که له ریڭه‌ی خودادا رایده‌گری و بۆ روو سووری و هه‌ردوو جیهان که‌سابه‌تی پێوه ده‌کا و ئه‌و مافه‌ی که خودا له‌سه‌ر ئه‌و و لاخه‌ی داناوه فه‌رامۆشی نا‌کا، وه‌ک ئه‌وه ئه‌گه‌ر بازرگانی پێوه‌کرد زه‌کاته‌که‌ی بدا، هه‌روه‌ها مافی و لاخه‌که‌ خۆشی فه‌رامۆش نه‌کا، ئالیکێ ئاسایی بداتی، شتی قورسی پێ هه‌ل نه‌گرێ، مایه‌ی پاداشت و خێریشه‌ بۆ ئه‌و که‌سه‌ی که رایده‌گری بۆ خه‌بات و تیڭۆشان ساخ له‌به‌ر ره‌زای خودا، بۆ به‌رژه‌وه‌ند و سوودی گه‌لی ئیسلام، له میڤرگیک یا له میڤرغوزاریکا ده‌یبه‌ستیته‌وه، ئیتر ئه‌و و لاخه‌ هه‌رچی بخوا له‌و میڤرگ و میڤرغوزاره به ژماره‌ی ئه‌وه چاکه بۆ خاوه‌نه‌که‌ی ده‌نوسری، وه به ژماره‌ی ته‌رس و میزه‌که‌یشی چاکه و خێرو خێرات بۆ خاوه‌نه‌که‌ی ده‌نوسری، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر مه‌ر به‌نده‌که‌ی بپسیئنێ، یاخود گوریسه‌که‌ی بپچڕیئنێ، وه سه‌رێ دوو سه‌ر غار بکا و بای بآلی خۆی بدا و یاری بکا و به‌بی سواره‌که‌ی به‌ پشتی خآلی رمبازی و ته‌راتیئن بکا، خودا به ژماره‌ی شوین سم و ته‌رسه‌که‌ی چاکه و خێری بۆ ده‌نوسری، هه‌تا ئه‌گه‌ر خاوه‌نه‌که‌ی به‌سه‌ر ئاویکا بردی، به نیازی ئه‌وه‌یش نا که بیبا ئاوی بدا، به‌لام و لاخه‌که له خۆیه‌وه لیی خواردوه، ئه‌وه به‌قه‌د ژماره‌ی ئه‌و ئاوه‌ی که ده‌یخوا ته‌وه چاکه‌ی بۆ ده‌نوسری، دیاره ئه‌گه‌ر سواره‌که‌ خۆی مه‌شقی پی بکا، یا بچێ ئاوی بدا، یا له غه‌زادا سواری بی ئه‌وه پاداشته‌که‌ی چه‌ند قاته (ش/ت/ن) قه‌لغان و رم و شیرو تیرو ماین و زین و ئەمانه‌ نموونه و میثالن بۆ هه‌موو جوړه‌ چه‌ک و تفاقیکێ جه‌نگی کۆن، هه‌روه‌ها رمبازی و ئالیک خواردن و گمیزو ته‌رس و له‌وه‌رو میڤرگ و پێوه‌ند و ره‌شمه‌و لقاو و ئەمانه‌یش نموونه‌ن بۆ شوین و شوینه‌وار و ئیش و کار و تفاقێ جه‌نگن که‌واته: نیازو مه‌به‌ست و کرده‌وه هه‌ر ده‌مێن به‌لام ئامیرو تفاق و که‌ره‌سته به‌ پێی رۆژ ده‌گۆڕیئن و هه‌تا دی کۆنه‌کان کۆنتر ده‌بن و رۆژ به‌ رۆژ چه‌کی تازه‌ترو له‌بارترو چاکتر دیته‌ کایه‌وه.

ده‌ی به‌م پێیه‌ بی له‌م رۆژگاره‌ی ئێمه‌دا تفه‌نگ و شه‌ستیرو تۆپ له جیی شیرو تیرو کۆنه و خێرو پاداشی ئه‌وانی (له‌کاتی خۆیادا) هه‌یه، تانک و

فروک و فروکه خانە و به‌نزی و رو و گازو جه‌رو بورغوو شو‌فیرو تو‌چی و فروکه‌وان و که‌شتیه‌وان و ئەمانەیش له‌جیی ماین و هیسترو حوشترو ته‌ویله و ناوو ئالیک و می‌رگی کوئن، ته‌نانه‌ت ده‌توانین ب‌لین دووکه‌ل و روئی مه‌کینه‌ی کوئن و ئەم ورده بابە‌تانه‌یش وه‌ک گمی‌زو ته‌رسی و لاخ وان، له‌ روژی قیامه‌تا داده‌نرین له‌ تای ته‌رازووی خیری خاوه‌نه‌که‌یاندا، ئیتر هه‌روا به‌م پیو دانه.

وه‌لئ ئەوه‌ی که‌ جیی گومان نییه‌ ئەم دوو خالە سه‌ره‌کییه‌یه: یه‌که‌م نابی ئیمه‌ ئەم‌رو، وه‌کوو کوئن به‌ شیرو تیره‌وه‌ بچین بو شه‌رو غه‌زاکردن گوایه‌ ئەوه‌ سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ره‌و خیری گه‌وره‌تره‌، به‌راستی شتی وا شه‌ری خۆت‌پینه‌، خودا فه‌رمانمان پی ده‌کا که‌ به‌ پیی روژوو چه‌رخ خو‌مان ئاماده‌ بکه‌ین و چه‌کی نوێ په‌یدا بکه‌ین و مایه‌ی به‌هیزبوونمان مسو‌گه‌ر بکه‌ین، ئەوه‌تا ده‌فه‌رموئ:

(وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ) (٦٠/٨).

دووهم شیرو تیرو ماین و ئەمانەیش له‌ قورئان و هه‌دیسدا وه‌سف کراون و کراون به‌ نیشانە‌ی خیر و خوشی هه‌ردوو جیهانمان، که‌واته‌ دروست نییه‌ که‌ به‌ چاوی سووک ته‌ماشای بک‌رین. بگه‌ره‌ تا ئیستایش له‌ شه‌را روئی خو‌یان ده‌بینن و به‌ پیی حال ده‌وری باش ده‌بینن، ده‌ی له‌سه‌ر ئەم بنیاته‌، له‌ شه‌ری ئەم‌رو‌شدا شیرو تیرو سو‌ارو ماین و ئەمانه‌ به‌پیی پیو‌یستی روژ، وه‌کوو کوئن خیر و پاداشتی گه‌وره‌یان هه‌یه‌، چونکه‌ یاساو ده‌ستووریکی سه‌ره‌کییه‌: له‌ دینی ئیسلامدا هه‌رچی شتیکی ره‌وا سوودی گشتی هه‌بی بو ئیسلام دروسته‌و به‌جئیه‌. (وه‌رگی‌)

٤٣٩٥- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صلى الله تعالى عليه وسلم) يَكْرَهُ الشُّكَالَ مِنَ الْخَيْلِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِي (٤).

(٤) مسلم. مغازی: ٤٨٣٣. ابو داود. جهاد: ٢٥٤٧. ترمذی. جهاد: ١٦٩٨. نسائی. خیل: ٢٥٦٩. ابن

ماجة: جهاد: ٢٧٩٠. تحفة الأشراف: ١٤٨٩٠.

دیسان فہرموی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہسیرین) حہزی لہ ولاخی بہرزہی راست و چہپ سپی نہبوو (م/د/ت/ن).

۴۳۹۶- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يُمْنُ الْخَيْلُ لِي شُقْرَهَا . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ ^(۵):

ئیبنو عبباس (رمزای خودایان ن بئ) لہ حہزہتہوہ (درویدی خودای گمورہو مزنی لہسیرین) دہفہرموی: ماین و ئہسپی شئ پیروذن (د/ت- س/ح).

۴۳۹۷- عَنْ أَبِي وَهَبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: عَلَيْكُمْ بِكُلِّ كُمَيْتٍ أَعْرَ مُحَجَّلٍ أَوْ أَشَقَرٍ أَعْرَ مُحَجَّلٍ، أَوْ أَذْهَمٍ أَعْرَ مُحَجَّلٍ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ ^(۶):

ئہبو وہب (خودای ن رازی بن) فہرموی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہسیرین) دہفہرموی: ولاخی بہرزہی کویتی ماروی چوار پهل سپی رابگرن، یاخود شیئ ماروی چوار پهل سپی، یاخود رہشتالہی ماروی چوار پهل سپی (د/ن).

۴۳۹۸- عَنْ أَبِي قَتَادَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: خَيْرُ الْخَيْلِ الْأَذْهَمُ الْأَقْرَحُ الْأَرَكُمُ، ثُمَّ الْأَقْرَحُ الْمُحَجَّلُ طَلُقَ الْيَمِينِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ أَذْهَمَ فَكُمَيْتٌ عَلَى هَذِهِ الشَّيْءِ . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ ^(۷):

ئہبو قہتادہ (خودای ن رازی بن) فہرموی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہسیرین) دہفہرموی: باشتیرین ولاخی بہرزہ ئہو ولاخہیہ کہ خوی رہشتالہ بی و ناوچہوانی قہش بی و سہر لووتی سپیواش بی، دوا ئہو ئہوہیہ کہ خوی رہشتالہ بی و ناوچہوانی قہش بی و ہەرچوار پهل سپی بی، دہستی

(۵) پسند حسن (شرحہ).

(۶) سکت عن درجته الشارح.

(۷) پسند صحیح (شرحہ).

راستی نه‌بی، جا نه‌گهر ره‌شتاله نه‌بوو با کویت بی و له‌سه‌ر هه‌مان
نیشانه‌ی باسکراو بی (ت-س/ص).

۴۳۹۹- وَلِلنَّسَائِي: مَا مِنْ فَرَسٍ عَرَبِيٍّ إِلَّا يُؤَدَّنُ لَهُ عِنْدَ كُلِّ سَحَرٍ بِدَعْوَتَيْنِ:
اللَّهُمَّ خَوَّلْتَنِي مَنْ خَوَّلْتَنِي مِنْ بَنِي آدَمَ وَجَعَلْتَنِي لَهُ فَاجَعَلْنِي أَحَبَّ أَهْلِهِ وَمَالِهِ إِلَيْهِ،
أَوْ مِنْ أَحَبِّ مَالِهِ وَأَهْلِهِ إِلَيْهِ . نَسأل الله التوفيق لما يحب ويرضي^(۸):

ده‌فهرمووی (درویدی خودای له‌سهرین): گشت به‌ره به‌یانن هه‌موو مایین و
نه‌سپینکی عه‌ره‌بی رینگای نه‌م دوو نزایه‌ی پی ده‌دری: یه‌که‌م ده‌لی:
اللَّهُمَّ خَوَّلْتَنِي مَنْ خَوَّلْتَنِي مِنْ بَنِي آدَمَ وَجَعَلْتَنِي لَهُ فَاجَعَلْنِي أَحَبَّ أَهْلِهِ وَمَالِهِ
إِلَيْهِ أَوْ مِنْ أَحَبِّ مَالِهِ وَأَهْلِهِ إِلَيْهِ:

نه‌ی خودایه! تو منت داوه به‌و که‌سه‌ی که خوت ویستووته منی پی
بده‌یت و منت کردووه به‌مالی نه‌و، دووه‌م ده‌لی: که‌واته بمکه به
خوشه‌ویستترین که‌س و خوشه‌ویستترین مالی له‌کنی! (ن).

(۲۷) نابی مایین له‌که‌ر چاک بکری: (لا تحمل الحمر علی الخیل)

۴۴۰۰- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَهْدَيْتُ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَغْلَةً
فَرَكِبَهَا. فَقَالَ عَلِيٌّ: لَوْ حَمَلْنَا الْحَمِيرَ عَلَى الْخَيْلِ فَكَأْنَتْ لَنَا مِثْلُ هَذِهِ. فَقَالَ رَسُولُ
اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِنَّمَا يَفْعَلُ ذَلِكَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ^(۹):

عه‌لی (رمزای خودای له‌سهرین) فهرمووی: جارن قاتریکیان به‌دیاری هی‌نا
بو پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) پیغه‌مبه‌ر خو‌ی سواری بوو، منیش
عه‌رزیم کرد: نی‌مه‌یش نه‌گهر که‌ر بنیین له‌مایین شتی ئاوامان ده‌ست
ده‌که‌وی. فهرمووی: نه‌وه کاری پی‌اوی تی‌نه‌گه‌یش‌تووه! (د/ت/ن).

(۸) سکت عن درجته الشارح.

(۹) رواه الترمذي بلفظ آخر بسند صحيح (شرحه).

(۲۸) به شه‌پردانی نازدهل (وهك شه‌ره كه‌له‌شیترو شه‌ره كه‌وو شه‌ره به‌ران و شتی وا) ناره‌وايه، هه‌روه‌ها هه‌رامه له ده‌موو چاوی چوار پی بدری، یاخود له‌عنه‌تو نه‌فرینی لی بکری:

التحریش بین البهائم وضربها فی وجهها ولعنها حرام

۴۴۰۱- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنِ التَّحْرِيشِ بَيْنَ الْبَهَائِمِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالزَّمَذِيُّ^(۱):

ئیبینو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) به‌شه‌پردانی گیانله‌به‌رانی قه‌ده‌غه کردوووه شه‌ره كه‌له‌شیترو شه‌ره سه‌گ و شه‌ره به‌ران و ئەم شتانه‌ی هه‌رام کردوووه! (د- سند صالح- ت).

۴۴۰۲- → (ب- ۴ز- ۴۸ل- ۱۵۳ف- ۲) (۲).

۴۴۰۳- وَ كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي سَفَرٍ فَسَمِعَ لَعْنَةً فَقَالَ: مَا هَذِهِ؟ قَالُوا: هَذِهِ فَلَانَةٌ لَعَنَتْ رَاحِلَتَهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): ضَعُوا عَنْهَا، فَإِنَّهَا مَلْعُونَةٌ، فَوَضَعُوا عَنْهَا. قَالَ عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): فَكَأَنِّي أُنْظِرُ إِلَيْهَا نَاقَةً وَرَقَاءً. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَمُسْلِمٌ. وَلَفْظُهُ: فَكَأَنِّي أَرَاهَا تَمْشِي فِي النَّاسِ مَا يَغْرِضُ لَهَا أَحَدٌ^(۲):

له سه‌فه‌ریکا پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) نه‌فرین (له‌عنه‌ت) یکی به‌ر گوئی كه‌وت، فه‌رمووی: ئەوه چی بوو؟ عه‌رزیان کرد: ئەو ژنه بوو نه‌فرینی له ولا‌خه‌كه‌ی کرد، پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: كو‌پانه‌كه‌ی ئی بگرنه‌وه به‌ره‌للای بکه‌ن و كه‌س سواری نه‌بی، چونكه ئەو وشتره به‌ر له‌عنه‌ت كه‌وتوووه ئیتر ئەه‌وانیش كورتانه‌كه‌یان ئی گرته‌وه. عیمرانی كو‌پی حوصه‌ین ده‌یگوت: ئیستاكه‌یش ئەو وشتره هه‌ر له‌به‌ر چاوه، وشتره مینگه‌یه‌کی بو‌ر

(۱) رواه أبو داود بسند صالح (شرحه).

(۲) تقدم في مجلد رابع، تسلسل / ۴۸ برقم: ۲۸۹۸/۲.

(۳) (رياض الصالحين. رقم: ۱۵۵۷/۷. مسلم/ ۲۵۹۵). مسلم. ادب: ۶۵۴۷. أبو داود. جهاد: ۲۵۶۱. تحفة

بوو (د/م) گفته‌ی (م): ده‌یگوت: ده‌لیی هه‌ر له‌به‌ر چاومه، به‌ناو عه‌شاماته‌که‌دا ده‌سو‌رایه‌وه که‌س هه‌قی نه‌بوو به‌سه‌ریه‌وه.

٤٤٠٤ -> (ب- ٤ز- ٤٨ل- ١٥٢ف- ١+ف- ٢)^(٤).

٢٩) دروست نییه ژیی که‌وان و زه‌نگ بکرتنه ملی نازه‌ل و لاخ:

لا يجوز النوتر والجرس

٤٤٠٥- عَنْ أَبِي بَشِيرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ فَأَرْسَلَ رَسُولًا إِلَى النَّاسِ وَهُمْ فِي مَقِيلِهِمْ لَا تَبْقَيْنَ فِي رَقَبَةٍ بَعِيرٍ قِلَادَةً مِنْ وَكْرٍ أَوْ قِلَادَةً إِلَّا قُطِعَتْ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ^(١).

ئهو به‌شیر (خودای ئی رازی بن) فه‌رمووی: له‌سه‌فه‌ریکا له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا بووین (دروودی خودای له‌سربین) خه‌لکه‌که‌شوینی شه‌ویان گرتبوو، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سربین) رابه‌ریکی نارد بو‌لایان که‌پییان رابه‌گه‌یه‌نی: که‌هه‌ر وشت‌ری ملیوانکه‌ی ژیی که‌وانی له‌ملا‌یه، یاخود هه‌ر ملیوانکه‌یه‌کی دیکه‌ی له‌مل دایه‌ بیچ‌چرینه‌وه‌و له‌ملی دابکه‌نن! (ش/د).

٤٤٠٦ -> (ب- ٤ز- ٤٦ل- ١٤٩ف- ٢+٣+٤)^(٢).

٣٠) دروسته ولاخ ناو بنری: (يجوز تسمية الدواب)

٤٤٠٧- عَنْ سَهْلِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي حَائِطِنَا فَرَسٌ يُقَالُ لَهُ اللَّحِيفُ. رَوَاهُ الْبَخَارِيُّ^(١).

(٤) راجع المجلد الرابع. تسلسل / ٤٨ رقم: ٢٨٩٧/١ ورقم: ٢٨٩٨/٢. بخاري. جهاد: ٣٠٠٥.

(١) تجريد البخاري = مختصر صحيح البخاري: ١٢٢٠ = ٢٠٠٥ فتح الباري. مسلم. لباس: ٥٥١٥.

ترمذي. جهاد: ١٧٠٣.

(٢) سبق في مجلد رابع. تسلسل / ٤٦ رقم: ٢٨٨٨/٢ و ٢٨٨٧/١ و ٢٨٨٩/٢ و ٢٨٥٢/٤.

(١) تجريد / ٢ / ٣٠٦ رقم: ١١٧٨ = ٢٨٥٥ فتح الباري شرح صحيح الباري.

سه‌هل (خودای نِ رازی بن) فهرمووی: پیغهمبهر (درویدی خودای لیسریبن) نه‌سپینکی هه‌بوو، ناوی لوحه‌یف بوو، له‌ناو حه‌ساری باخه‌که‌ی ئیمهدا بوو (ب).

۴۴۰۸- وَقَالَ مُعَاذٍ (رضی الله عنه): كُنْتُ رِذْفَ النَّبِيِّ (مَلَى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى حِمَارٍ يُقَالُ لَهُ غَفِيرٌ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(۲):

موعان (خودای نِ رازی بن) فهرمووی: له‌پاشکوی پیغهمبهره‌وه سواری گویدریژئی بووم ناوی عوفه‌یر بوو! (ب/د).

۴۴۰۹- → (ب- ۴ز- ۹۰ل- ۲۷۰ف- ۷) (۳).

لیره‌دا نهم پترییه‌ی هه‌یه: نه‌سپه‌که‌ ناوی مهندوب بوو، که‌ حه‌زه‌ت که‌پرایه‌وه فهرمووی: مه‌شله‌ژین، هه‌چ نییه، به‌راستی نهم نه‌سپه‌یش که‌ ئیوه ده‌لین: ته‌راله‌ زۆر خه‌یراو به‌ گوپو خوشپو بوو! (ب/ت).

۴۴۱۰- وَقَدْ كَانَتْ لِلنَّبِيِّ (مَلَى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَاقَةٌ يُقَالُ لَهَا الْعُضْبَاءُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالنَّسَائِيُّ^(۴):

گوته‌ی: پیغهمبهر (درویدی خودای لیسریبن) وشتره‌ مینگه‌یه‌کی هه‌بوو ناوی عه‌ضباء بوو (ب/ن).

۴۴۱۱- وَلَأَبَى دَاوُدَ: كَانَ النَّبِيُّ (مَلَى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُسَمِّي الْأَنْثَى مِنَ الْخَيْلِ فَرَسًا^(۵):

گوته‌ی: پیغهمبهر (درویدی خودای لیسریبن) به‌مای ولاحی به‌ره‌زی ده‌فهرموو: ماین (د).

۳۱) ناکاداری و چاویتری و لاخ پیویسته: (تعجب مراعاة الدواب)

قَالَ اللهُ تَعَالَى: {وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ} (۸/۱۶):

(۲) بخاری، جهاد: ۲۸۵۶.

(۳) تقدم في مجلد رابع. تسلسل / ۹۰ بره‌م: ۲۱۲۲/۷. بخاری: ۲۸۵۷.

(۴) بخاری، جهاد: ۲۸۷۲. تجرید / ۳ / ۳۱۲ رقم: ۱۷۸۴ = ۲۸۷۲، ۲۸۷۱، ۲۵۰۱ فتح الباری.

(۵) سکت عن درجته الشارح.

واته: وه خودای گه‌وره دروستی کردووه بۆ ئیوه چاره‌واو هیسترو کهر، بۆئوه‌ی که هه‌م سوارییان پی بکه‌ن و هه‌م بیانکه‌ن به‌هۆی جوانی بۆ خۆتان، وه هه‌روه‌ها گه‌ئێ شتی تریش دروست ده‌کا بۆ خۆشی و خۆشگوزهرانی ئیوه، که ئیوه ئیستا نایانزانن، وه‌کوو فرۆکه‌و که‌شتی و ئوتومبیل و شتی وا.

٤٤١٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا سَافَرْتُمْ فِي الْخَصْبِ فَأَغْطُوا الْإِبِلَ حَظَّهَا مِنَ الْأَرْضِ وَإِذَا سَافَرْتُمْ فِي السَّنَةِ فَأَسْرِعُوا عَلَيْهَا السَّيْرَ، وَإِذَا عَرَسْتُمْ بِاللَّيْلِ فَاجْتَنِبُوا الطَّرِيقَ فَإِنَّهَا مَأْوَى الْهَوَامِّ بِاللَّيْلِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(١):

ئهبو هوره‌یره (خودای ئی رازی بێ) له‌ هه‌زه‌ته‌وه ده‌فه‌رموێ (دروودی خودای له‌سه‌رین): ئه‌گه‌ر له‌کاتی له‌وه‌پ‌دا سه‌فه‌رتان کرد، ماوه‌ی وشتر بده‌ن که به‌شی خۆی له‌و له‌وه‌پ‌ه‌ بله‌وه‌پ‌ی، خۆ ئه‌گه‌ر وشکه‌ سالی‌ش بوون له‌وه‌پ‌ نه‌بوو، خیرا لی‌خوین (هه‌تا زوو بکه‌نه‌ ماله‌وه‌و و لا‌خه‌کان له‌پ‌ئێ ئه‌وه‌نده‌ی تر له‌پ‌و لا‌واز نه‌بن). ئه‌گه‌ر دنیا بوو به‌ شه‌ویش لاتان دا بۆ وچان، یا بۆ سه‌ر‌خه‌و شکان‌دن، له‌ رینگه‌که‌ تۆزێ دوور بکه‌ونه‌وه‌و له‌سه‌ر چه‌قی رینگه‌که‌ وچان مه‌گرن، چونکه‌ به‌ شه‌و رینگه‌ ده‌بێ به‌ جینگه‌و رینگه‌ی جپ‌و جانه‌وه‌رو مارو می‌روو (م/د/ت).

٤٤١٣- وَمَرَّ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى بَعِيرٍ قَدْ لَحِقَ ظَهْرُهُ بِطَنِيهِ. قَالَ: اتَّقُوا اللَّهَ فِي هَذِهِ الْبَهَائِمِ الْمُعْجَمَةِ فَارْكَبُوهَا صَالِحَةً وَكُلُّوهَا صَالِحَةً^(٢):

پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) وشتریکی له‌پ‌ئێ دی، له‌به‌ر لا‌وازی سکی نووسابوو به‌ پشتییه‌وه، فه‌رمووی: له‌باره‌ی ئه‌م ئازله‌ بێ زمانانه‌وه‌ له‌ خودا بترسن و زۆرو ناهه‌قییان ئی مه‌که‌ن و برسی و توونییان مه‌که‌ن، به‌م ره‌نگه‌ کاتی

(١) مسلم. جهاد: ٤٩٣٦. ترمذی. استئذان: ٢٨٥٨.

(٢) رواه أبو داود بسند صالح (شرحه).

گوشتییان بخون که گوشته‌کیان به که‌لکی خواردن بی، وه‌کاتی سوارییان پی بکن که به که‌لکی سواریی بیّن (د- سند صالح).

۴۴۱۴- وَدَخَلَ النَّبِيُّ (مَلَى اللَّهَ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَائِطًا لِرَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَإِذَا جَمَلٌ فَلَمَّا رَأَى النَّبِيَّ (مَلَى اللَّهَ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَنُّ وَذَرَفَتْ عَيْنَاهُ، فَأَتَاهُ النَّبِيُّ (مَلَى اللَّهَ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَمَسَحَ ذِفْرَاهُ فَسَكَتَ، فَقَالَ: مَنْ رَبُّ هَذَا الْجَمَلِ، لِمَنْ هَذَا الْجَمَلُ؟ فَجَاءَ فَتَى مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ: لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: أَفَلَا تَتَّقِي اللَّهَ فِي هَذِهِ الْأَهِيْمَةِ الَّتِي مَلَكَكَ اللَّهُ إِيَّاهَا فَإِنَّهُ شَكَأَ إِلَيَّ أَلَّا تُحِجُّهُ وَتُدْنِيهِ. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ (۳):

پیغه‌مبهر (سرودی خودای لسه‌ربین) جاری رویشته ناو هساری باخه خورمای پیایوکی نه‌نصاری، وشتریکی لی بوو، وشتره‌که که هه‌زرتی دی غوربه‌تی هه‌لساوو کورکاندی و فرمیسک به هه‌ردوو چاوه‌کانیدا هاته خواره‌وه! جا پیغه‌مبهر (سرودی خودای لسه‌ربین) چوو بولای و دهستی هیئا به بناگویندا، نیتر وشتره‌که کولی نیشته‌وه، نه‌وجا هه‌زرت (سرودی خودای لسه‌ربین) فرمووی: خاوه‌نی نه‌م وشتره‌کییه؟ نه‌م وشتره‌هی کییه؟ له‌ولاه جهیللی له یاریده‌دهران هات، گوتی: قوربان! هی منه، فرمووی: نه‌وه بوچی له خودا ناترسیت و ناهه‌قی له‌م نازله به‌سه‌زمانه ده‌که‌ی، که خودا تو‌ی کردوه به خاوه‌نی، نه‌وه‌تانی له‌لای من سکالات لی ده‌کاو دادو بی دادو هاواریه‌تی له ده‌ستت و ده‌لی: که تو هم بررسی ده‌کیت و هم وچانی ناده‌یت! (د- سند صالح).

۴۴۱۵- → (ب- ۲ز- ۱۷۷ل- ۳۶۸ف- ۳) (۴).

لی‌ره‌دا ناوایه: روژئی زور گهرم ده‌بی، ژنیکی سه‌لیته (واته: داوینپیس) سه‌گئی ده‌بینی به ده‌وری بیریکدا ده‌خولیت‌ه‌وه و له تونیاندا هه‌ناسکه هه‌ناسکیه‌تی و زمانی ده‌رکی‌شاوه، ژنه‌که‌ش به‌زه‌یی پیادا دیت‌ه‌وه و پر به کاله‌که‌ی پیی خوی ناوی له بیره‌که بو هه‌ل ده‌کی‌شی و ده‌یداتی، خودا به‌وه لیی خوش ده‌بی! (م).

(۲) رواه ابو داود بسند صالح (شرحه).

(۳) بخاری. احادیث الانبیاء: ۲۴۶۷. مسلم. حیوان: ۵۸۲۲ تقدم فی مجلد ۲ / تسلسل / ۱۷۷ برقم: ۳ / ۱۹۲۰.

(٣٢) ده‌ستووره‌کانی سواری: (آداب الركوب)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {لَتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ، وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ} (١٣/٤٣):

واته: ئەمەیشم بۆیە کردوو هەتا ئێوە سواری سەرپشتیان بن و بیری نازو نایعمەت و بەخششی خودا بکەنەو، کاتی کە لە سەر پشتیان جیگیر بوون و بە تەواوی دامەزران یەکەم زیکری خودا کە دەیکەن بڵین: {سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ}.

٤٤١٦- عَنْ بُرَيْدَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: بَيْنَمَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَمْشِي جَاءَ رَجُلٌ وَمَعَهُ حِمَارٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ارْكَبْ وَتَأَخَّرَ الرَّجُلُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَا. أَلَيْتَ أَحَقُّ بِصَدْرِ دَابَّتِكَ مِنِّي إِلَّا أَنْ تَجْعَلَهُ لِي قَالَ: فَإِنِّي قَدْ جَعَلْتُهُ لَكَ فَرَكِبَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(١):

بۆرەیدە (خودای ئی رازی بن) فەرمووی: جاری پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەڕین) بەپێ دەرویشت پیاویکیش هات گوی درێژیکێ پی بوو، گوتی: ئەو پیغەمبەری خودا! فەموو سواری بە گەلما، ئینجا پیاوێکە خۆی چوو دواو، هەتا پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەڕین) لە بەردەمەو سوار بێ، پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەڕین) فەرمووی: نابێ، تۆ خۆت لەبەرتریت بە بەردەمی پشستی و لاخەکەت هەتا من، مەگەر خۆت ببەخشێ بە من. ئەویش گوتی: ئەوا بەخشیم بە تۆ، ئەو جا پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەڕین) لە پیشەو سوار بوو، پیاوێکەیش لە پاشکۆیەو (د/ت- س/ح).

٤٤١٧- → (ب- ٤ز- ٣ل- ١٤ف- ٨)^(٢).

^(١) بسند حسن (شرحه).

^(٢) تقدم في مجلد / ٤ تسلسل / ٣ رقم: ٢٥٧١ / ٨.

٤٤١٨- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا اسْتَقْبَلَ مِنْ سَفَرٍ اسْتَقْبَلَ بِنَا، فَأَيُّنَا اسْتَقْبَلَ أَوَّلًا جَعَلَهُ أَمَامَهُ، فَاسْتَقْبَلَ بِي فَحَمَلَنِي أَمَامَهُ، ثُمَّ اسْتَقْبَلَ بِحَسَنِ أَوْ حُسَيْنٍ فَجَعَلَهُ خَلْفَهُ، فَدَخَلْنَا الْمَدِينَةَ وَإِنَّا لَكَذَلِكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَمُسْلِمٌ^(٣):

عەبدوللای کۆچی جەعفەر (خودای ئی زانی بن) فەرمووی: جارێ پێغه‌مبەر (بروودی خودای لەسەری) کە لە سەفەر دەگەڕایەوه، کە دەچوون بۆ پێشوازیی، لە پێشا ئێمه (کە منداڵانی کەس و کارەکی بووین) دەیانبردین بە پیرییه‌وه، جا هەر کامێکمان لە پێش پێشه‌وه بڕاینايه بە پیرییه‌وه ئەوه‌مانی دەخسته بەرده‌می خۆی، جارێ من یه‌که‌م کەس بووم کە برەمیان بە پیرییه‌وه، منی نایه بەرده‌می خۆی لە‌پاش من هه‌سەن یا حوسەینیشیان هێنا بە پیرییه‌وه ئەویشی خسته پاشکۆی خۆی، ئیتر لە‌سەر ئەم شیوه‌یه یه‌کیکمان لە بەرده‌میاو یه‌کیکمان لە پاشکۆی دا چووینه ناو شاری مه‌دینه (د/م) → (ب- ٥ز- ٢٢- ١٢٢ف- ١). برقم/١/٣٣٤٩.

٤٤١٩- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: رَكِبَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حِمَارًا عَلَى إِكَافٍ عَلَيْهِ قَطِيفَةٌ فَذَكِيَّةٌ وَأَرْدَفَ أَسَامَةَ بْنُ زَيْدٍ وَرَأَاهُ^(٤):

ئەنەس (خودای ئی زانی بن) فەرمووی: پێغه‌مبەر (بروودی خودای لەسەری) لە‌سەر کورتانیکه‌وه سواری گویدرێژێ بوو، سەر جله‌که‌ی قه‌یفه‌ی فه‌ده‌کی بوو ئوسامه‌شی خسته پاشکۆی خۆی! (ب).

٤٤٢٠- وَعَنْهُ قَالَ: أَقْبَلْنَا مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ خَيْبَرَ، وَإِنِّي لَرَدِيفُ أَبِي طَلْحَةَ وَبَعْضُ نِسَاءِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَدِيفُ لَهُ فَعَمَّرَتِ النَّاقَةَ فَقُلْتُ: الْمَرْأَةُ، فَقَالَ

^(٣) مسلم. فضائل: ٦٢٨، ٦٢١٩. أبو داود. جهاد: ٢٥٦٦. ابن ماجة: أدب: ٣٧٧٢.

^(٤) تجريد/ ٣/ ٢٤٧ رقم: ١٢٢٢ - ٢٩٨٧، ٥٦٦٢، ٥٩٦٤، ٦٢٠٧. أخرجه مسلم في الجهاد. باب في

دعاء النبي (صلى عليه وسلم) وصبره على أذى. رقم/ ١٧٩٨ (هامش التجريد/ ٣- ٢٤٧).

(مُتْلِ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِلَٰهَا أَمُّكُمْ فَتَزَلْتُ فَشَدَدْتُ الرَّحْلَ وَرَكِبْتُ النَّبِيَّ (مُتْلِ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَلَمَّا رَأَى الْمَدِينَةَ قَالَ: أَيُّونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبَّنَا حَامِدُونَ. رَوَاهُمَا البخاري:

دیسان ئهو (خودای نازی بن) فهرمووی: له خزمه‌تی چه‌زده‌تدا (درویدی خودای لسه‌رین) له خه‌یبه‌ر ده‌گه‌پاینه‌وه، من به پاشکوی ئه‌بو طه‌لحه‌وه بووم، یه‌کئ له ژنه‌کانی پیغه‌مبه‌ریش (درویدی خودای لسه‌رین) له پاشکوی خوئی دا بوو، وشتره‌که‌یان سه‌ر سمیکی داو گلا، پیغه‌مبه‌رو ژنه‌که‌ی به‌ربوونه‌وه. منیش گوتم: فریای ئافره‌ته‌که‌ که‌ون. پیغه‌مبه‌ریش (درویدی خودای لسه‌رین) فهرمووی: ئه‌وه دایکتانه‌ قه‌دری بگرن منیش دابه‌زیم و کوپانه‌که‌م توند کرده‌وه پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای لسه‌رین) سوار بووه، جا کاتئ مه‌دینه‌ی لیوه‌ ده‌رکه‌وت فهرمووی: (أَيُّونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ سَاجِدُونَ لِرَبَّنَا حَامِدُونَ) ئه‌وا گه‌پاینه‌وه بو‌لای خودای خو‌مان، په‌شیمانین له هه‌موو کاریکی خراپی خو‌مان، خودای خو‌مان ده‌په‌رستین و به‌ کولی دل سوپاس و ستایشی ده‌که‌ین! (ب).

٤٤٢١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (مُتْلِ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِيَّايَ أَنْ تَخْجِدُوا ظُهُورَ دَوَابِّكُمْ مَتَابِرَ، فَإِنَّ اللَّهَ إِذَا سَخَّرَهَا لَكُمْ لِيُبَلِّغَكُمْ إِلَى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بِالْغِيَةِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَلْفُسِ وَجَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ فَعَلَيْهَا فَاقْضُوا حَاجَاتِكُمْ^(١):

ئهو هوره‌یره له پیغه‌مبه‌ره‌وه (درویدی خودای لسه‌رین) ده‌فه‌رموئ: نه‌که‌ن سه‌رپشتی و لا‌خه‌کانتان بکه‌ن به‌ دوانگه‌و مینه‌به‌ر، چونکه‌ خودا که‌ ئه‌م و لا‌خانه‌ی بو‌ ئیوه‌ رامه‌یناوه‌ ته‌نیا بو‌ بار سووکی و ئاسانی هاتوو‌چوئی ئیوه‌یه، که‌ له شوینیکه‌وه‌ ده‌چن بو‌ شوینئ، تا تووشی سه‌خله‌تی و چه‌ر مه‌ سه‌ری نه‌بن، له هه‌مان کاتدا ئه‌وه‌تا خودا ئه‌م زه‌وویه‌یشی بو‌تان دروست کردووه، چی پیو‌یستی ترتان هه‌یه (وه‌ک خوتبه‌ی درێژو شه‌و نوێژو شتی تر) ئه‌وا له‌سه‌ر پشتی زه‌وی جئ‌به‌جئ‌ی بکه‌ن نه‌وه‌ک له‌سه‌ر پشتی و لا‌خه‌کانتان (د- س/ص).

(١) رواه أبو داود بسند صالح (شرحه).

۴۴۲۲- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: تَكُونُ إِبِلٌ لِلشَّيَاطِينِ وَيُورَثُ لِلشَّيَاطِينِ: فَأَمَّا إِبِلُ الشَّيَاطِينِ فَقَدْ رَأَيْتُهَا يَخْرُجُ أَحَدُكُمْ بِجَنِيَّاتٍ مَعَهُ قَدْ أَسْمَنَهَا فَلَا يَغْلُو بَعِيرًا مِنْهَا وَيَمُرُّ بِأَخِيهِ قَدْ انْقَطَعَ بِهِ فَلَا يَحْمِلُهُ، وَأَمَّا يُورَثُ الشَّيَاطِينِ فَلَمْ أَرَهَا. كَانَ سَعِيدٌ يَقُولُ: لَا أَرَاهَا إِلَّا هَذِهِ الْأَفْقَاصُ الَّتِي يَسْتُرُ النَّاسُ بِالذِّيَّاجِ. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ^(۷).

دیسان نهو له حهزدهتهوه فهرمووی (درودی خودای لسه‌ری): وشتری واهیه هی شهیتانه، وه شوینی وایش هیه هینی شهیتانه! هر چیکو وشتری شهیتانه من خوم دیومه: نهو ولاخانهیه که هندیکتان قهله‌ویان دهکن و له تهک خویانا بو فیزو ده‌عیه به کیشیان دهکن، نه خویان سواریان ده‌بن و نه براده‌ریکی په‌که‌وته‌شیان سوار دهکن، به‌لان شوین و لانه‌ی شهیتانم نه‌دیوه، چونکه له سهرده‌می مندا په‌یدا نه‌بون سه‌عیدی کوپی نه‌بو هیند ده‌یگوت: وا ده‌زانم که شوین و لانه‌ی شهیتانیش نه‌م که‌ژاوانه‌یه که په‌رده‌ی ناوریشم و دیباجیان بو ده‌کن! (د- سند صالح) له باوه‌ری به‌نده‌یشدا له‌م چهرخه‌ی ئیمه‌شدا:

لوچیس سینه‌ما، مه‌یخانسه‌ی یانه

سه‌ماکا و شانوس ویتسه‌ی نه‌مانه

لانه‌و لوقتنه‌و خانسه‌ی شهیتانه

له‌هر شوینن بوون ناگر بارانه

۳۳) بيشبركى به ولاخ له سهر مال: (المسابقة على الدواب)

۴۴۲۳- عَنْ ابْنِ عَمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: سَأَلَ النَّبِيُّ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَيْنَ الْخَيْلِ الَّتِي قَدْ أُضْمِرَتْ فَأَرْسَلَهَا مِنَ الْحَفِيَاءِ، وَكَانَ أَمْدُهَا ثِيَّةَ الْوَدَاعِ، فَقُلْتُ لِمُوسَى: لَكُمْ كَانَ بَيْنَ ذَلِكَ؟ قَالَ: سِتَّةَ أَمْيَالٍ أَوْ سَبْعَةَ وَسَبَقَ بَيْنَ الْخَيْلِ الَّتِي لَمْ تُضْمَرْ، فَأَرْسَلَهَا

^(۷) رواه أبو داود بسند صالح (شرحه).

مِنْ نَبِيَّةِ الْوَدَاعِ وَكَانَ أَمَدُهَا مَسْجِدَ بَنِي زُرَيْقٍ، قُلْتُ: لَكُمْ بَيْنَ ذَلِكَ؟ قَالَ: مِيلٌ أَوْ نَحْوُهُ، وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ مِمَّنْ سَابَقَ فِيهَا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱):

ثیبنو عومەر (خودایان فی رازی بن) فہرمووی: پیغہمبہر (سرودی خودای لہسہرین) پیشبرکہیہکی سازدا بہ ولاخی بہرزہ، ئەو ماین و ئەسپانہی کہ قال بوون و پەرورہدہکرا بوون، بۆ قوشمہ پیگردن، لہ حەفیائەوہ بہری دان، ئەو سہریان ئەنییہتول وەداع بوو، فہرموو دہگپەرہوہ (راوی) دہلئ: گوتم بہ مووسا: مہودای چہند دہبوو؟ گوئی: شەش حەوت میل دہبوو، وە ئەو ماین و ئەسپانہی کہ تەرال بوون و قال نەکرا بوون بۆ قوشمہ لہ ئەنییہتول وەداعہوہ بہری دہدان، ئەو سہریان مزگەوتەکەہی بہنی زورہیق بوو، گوتم: ئەو ماوہیہ چہند دہبی؟ گوئی: میلی (یا شتیکی وا) دہبی، ثیبنو عومەر خوئی یەکیک بووہ کہ لہم قوچ و قوشمہ و تەرپات و تەرپاتیئەدا بەشداری کردوہ (ش/د/ت/ن).

٤٤٢٤- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَاقَةٌ تُسَمَّى الْعَضْبَاءَ لَا تُسَبِّقُ، فَجَاءَ أَغْرَابِيٌّ عَلَى قَعُودٍ فَسَبَقَهَا فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ حَتَّى عَرَفَهُ فَقَالَ: حَقٌّ عَلَى اللَّهِ أَلَّا يَرْتَفِعَ شَيْءٌ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا وَضَعَهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالنَّسَائِيُّ^(۲):

ئەنەس (رەزای خودای فی بن) فہرمووی: پیغہمبہر (سرودی خودای لہسہرین) وشتەرہ مینگہیہکی ہەبوو، ناوی عەضبەا بوو، بەرایی بەھیچ نەدەداو ولاخ نەبوو کہ پیشی بکەوئ، رۆژی عەرەبیکی دہشتەکی بہ سواری وشتیریکی توپی بہربار لەولاوہ ہات وە پیشی عەضبەا کەوت، موسولمانانیش ئەمەیان لەبەر گران بوو،

(۱) تجرید/ ۱/ ۲۶۹ رقم: ۲۶۰ = ۴۲۰، ۲۸۶۸، ۲۸۶۹، ۲۸۷۰، ۷۳۳۶. نسائی. خیل: ۲۵۸۶. مسلم.

مغازی: ۴۸۲۰ - ۴۸۳۱.

(۲) بخاری. جهاد: ۲۸۷۲. راجع الحديث الرابع من تسلسل/ ۲۸ من هذا المجلد = التحريش بين

البهائم... إلخ.

کاتی پیغهمبر (درویدی خودای لیسربین) ههستی بهوه کرد فهرمووی: رهوایه و بهلینه لهسه‌ر خدا که هه‌ر شتی له‌م دنیا بئ به‌قایه لووتی به‌رزوه بوو، سه‌ری به‌رزوه کرد، خودا بدا له لووتی و له نه‌نجامدا سه‌ری نه‌وی بکاته‌وه! (ب/ن).

٤٤٢٥- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَتْ كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي سَفَرٍ فَسَابَقْتُهُ فَسَبَقْتُهُ عَلَى رَجُلِي، فَلَمَّا حَمَلْتُ اللَّحْمَ سَابَقْتُهُ فَسَبَقَنِي فَقَالَ: هَذِهِ يَتْلِكَ السَّبْقَةُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(٣):

عائیشه (خودای ئی زانی بئ) فهرمووی: له سه‌فه‌ریکا له خزمه‌تی چه‌زده‌تا (درویدی خودای لیسربین) بووم، به پئ نه‌ک به سواری پی‌شپرکیم له‌گه‌لیدا کرد پی‌شی که‌وتم! به‌لام که گوشتن بووم له‌وه دوا پی‌شپرکیم له‌گه‌لیدا کرده‌وه نه‌و له منی برده‌وه، فهرمووی: نه‌مه له باتی بردنه‌وه‌که‌ی نه‌و جاره! (د-س/صالح).

٤٤٢٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا سَبَقَ إِلَّا فِي خَفٍّ أَوْ حَافِرٍ أَوْ نَعْلٍ^(٤):

ئه‌بو هوره‌یره له چه‌زده‌ته‌وه ده‌فه‌رمووی (درویدی خودای مهنی لیسربین): دروست نییه پی‌شپرکئ له‌سه‌ر مال بکری، مه‌گه‌ر به وشترو و لاخ و به‌رم و په‌یکان و شتی وا بکری! (د/ت/ن-س/ح).

٤٤٢٧- عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا جَلْبَ وَلَا جَنَبَ فِي الرَّهَانِ. رَوَاهُمَا أَصْحَابُ السَّنَنِ. نَسَأَلُ اللَّهَ الْهَدَى لَأَقُومَ طَرِيقَ^(٥):

عیمرانی کوپی حوصه‌ین (خودای ئی زانی بئ) له چه‌زده‌ته‌وه (درویدی خودای لیسربین) ده‌فه‌رمووی: له گره‌وی قوشمه‌دانه‌لیخوږ دروسته‌و نه یه‌ده‌ک، واته:

^(٣) رواه ابو داود بسند صالح (شرحه).

^(٤) رواه أصحاب السنن بسند حسن (شرحه).

^(٥) رواه أصحاب السنن بسند صحيح (شرحه).

دروست نییه که که سیکی تر له دواوه و لاخه که ی بۆ ئی خوڤی، یا مینه که و یه ده که له گه ل خوی به ری له کو ی و لاخه که ی ژیری سسته وه بوو سواری یه ده که که بی! (د/ت/ن- س/ص).

(۳۴) تیر نه ندازی: (الرمی بالسهم)

۴۴۲۸- عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ: {وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ} أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ^(۱):

عوقبه ی کوڤی عامیر (خودای ئی رازی بن) فهرمووی: گویم ئی بوو چه زهت (درویدی خودای له سهرین) له سهر دوانگه ده یفه رموو: مه به ست له (قوة) بۆ نه مپو له م نایه ته دا که ده فه رموی: {وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ} مه به ست له م (قوة) یه تیر نه ندازی و تیر هاویشتنه، وه سی جار نه م وشه یه ی دووباره کرده وه (م/د).

۴۴۲۹- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: سَتَفْتَحُ عَلَيْكُمْ أَرْضُونَ وَيَكْفِيكُمْ اللَّهُ فَلَا يَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يُلْهَوْ بِأَسْهُمِهِ^(۲):

دیسان فهرمووی: چه زهت (درویدی خودای له سهرین) ده فه رموی: خودا ولاتیکی زور له سهر دهستی ئیوه دا فه تح ده کا، وه ئی ئیوه پشتتان سارد نه بیته وه به هر حال خاومه بنه وه واز له تیربازی و مه شق کردن به ڤم و تیر مه هینن! (م) ته ماشای (سووره تی نه نفال) فهرموده ی (۱۳) بکه →.

۴۴۳۰- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ عَلِمَ الرَّمْيَ ثُمَّ تَرَكَهُ فَلَيْسَ مِنَّا أَوْ قَدْ عَصَى. رَوَاهُمَا مُسْلِمٌ^(۳):

(۱) مسلم. جهاد: ۴۹۲۳. أبو داود. جهاد: ۲۵۱۴.

(۲) مسلم. جهاد: ۴۹۲۴.

(۳) مسلم. جهاد: ۴۹۲۶.

دیسان له‌وه‌وه له پیغه‌مبه‌ره‌وه (درویدی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رمووی: نه‌وه‌ی فی‌ری رمبازی و تیره‌ندازی ببی، به‌لام له پاشان وازی لی بی‌نی نه‌وه له ئیمه نییه یا فه‌رمووی: نه‌وه یاخی بووه! (م- خودای لی رازی بن).

۴۴۳۱- عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى نَفَرٍ مِنْ أَسْلَمَ يَتَتَبِلُونَ فَقَالَ: ارْمُوا بَنِي إِسْمَاعِيلَ فَإِنَّ أَبَاكُمْ كَانَ رَامِيًا ارْمُوا وَأَنَا مَعَ بَنِي فَلَانَ فَأَمْسَكَ أَحَدُ الْفَرِيقَيْنِ بِأَيْدِيهِمْ، فَقَالَ: مَا لَكُمْ لَا تَرْمُونَ؟ قَالُوا: كَيْفَ نَرْمِي وَأَنْتَ مَعَهُمْ، قَالَ: ارْمُوا فَأَنَا مَعَكُمْ كُلُّكُمْ^(۴).

سه‌له‌مه‌ی کو‌ری نه‌کو‌ه (خودای لی رازی بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) له کن ده‌سته‌یه‌کی ته‌سه‌لمیه‌وه رابورد، نیشانیان نابووه، فه‌رمووی: نه‌ی نه‌وه‌ی ئیسماعیل پیغه‌مبه‌ر! تیر به‌او‌یژن و مه‌شق به تیرو رم و چه‌ك بکه‌ن، چونکه له‌کاتی خویدا بابه‌گه‌وره‌یشتان تیر نه‌نداز بوو! ده‌ی به‌او‌یژن و ره‌فتاری باو با‌پیرتان پشت گو‌ی مه‌خه‌ن، ده‌ی تیگرن، من له‌سه‌ر ته‌م تیپه‌م! ئیتر تیپه‌که‌ی تر ده‌ستیان کی‌شایه‌وه،، هه‌زده‌ت (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: نه‌وه چیتانه بو‌تیناگرن؟ گو‌تیان: چون‌ت‌ی بگرین که تو له‌سه‌ر نه‌وان بیت! فه‌رمووی: تیگرن من له‌سه‌ر هه‌مو‌وتانم! (ب- ره‌حمت له‌خ‌ی، له‌که‌سو‌کاری).

۴۴۳۲- وَفِي يَوْمٍ بَذَرَ حِينَ أَصْطَفُوا لِقِتَالِ قُرَيْشٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِذَا أَكْبَبُوكُمْ فَعَلَيْكُمْ بِالرَّمِي . رَوَاهُمَا الْبُخَارِيُّ^(۵).

له‌ روژی غه‌زای به‌دردا کاتی ریزیان به‌ست بو‌جه‌نگ کردن له‌گه‌ل بی‌پرواکانی قو‌ره‌یشتا، پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: کاتی نزیکه‌وه‌ بوون لی‌تان و نیشانیان دا نه‌و هه‌له‌ تیربارانیان که‌ن! (ب- ره‌حمت له‌کو‌پی، نازداری).

(۴) بخاری. جهاد: ۲۸۹۹، ۳۲۷۳، ۳۵۰۷.

(۵) بخاری. جهاد: ۲۹۰۰، ۲۹۸۴، ۳۹۸۵.

۴۴۳- ولأصحاب السنن: إِنَّ اللَّهَ لَيَدْخِلُ بِالسَّهْمِ الْوَاحِدِ ثَلَاثَةَ الْجَنَّةِ: صَابِعَهُ يَحْتَسِبُ فِي صَنْعَتِهِ الْخَيْرَ، وَالرَّامِيَ بِهِ، وَالْمُمِدُّ بِهِ، وَقَالَ: ارْمُوا وَارْكَبُوا وَلَأَنْ تَرْمُوا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ تَرْكَبُوا^(۱):

ده‌فهرموی (درودی خودای لیسربین): به‌هوی تاقه تیری‌کوه خودای گه‌وره سئ که‌س ده‌خاته به‌ه‌شته‌وه: یه‌که‌م نه‌وه‌ی که دروستی ده‌کا، له‌به‌ر ره‌زای خوداو مه‌به‌ستی له دروست کردنه‌که‌ی خیری ئیسلامه، دووم نه‌وه‌ی ده‌یته‌قینن، سییهم نه‌وه‌ی ده‌یداته ده‌ستی. فهرمویشی: هم مه‌شقی تیر بازی و هم مه‌شقی سواری بکه‌ن، به‌لام مه‌شقی تیر نه‌ندازی بکه‌ن پی‌م خوش‌تره له مه‌شقی سواری (د/ت/ن) دیاری کردنی تیر بو نمونه‌یه، چونکه له سهرده‌می هه‌زه‌تدا (درودی خودای لیسربین) باشت‌ترین چه‌ک بووه. ده‌نا ته‌قه‌مه‌نی هه‌مووی وایه، چه‌ک تا چاتر بن خیری پتره. (وه‌رگیپ)

۴۴۴- وَلِلزَّمْذِي: مَنْ رَمَى بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ لَهُ عَدْلٌ مُحَرَّرٌ. نَسَالَ اللَّهُ تَامَ الْعَبودية^(۲):

له‌سهر گپ‌رانه‌وه‌ی تیرمی‌زی هه‌زه‌ت (درودی خودای لیسربین) ده‌فهرموی: نه‌وه‌ی له‌به‌ر ره‌زای خودای گه‌وره تیری بته‌قینن پاداش و خیری ئازادکردنی به‌نده‌یه‌کی بو هه‌یه.

۳۵) داوای سهرکه‌وتن له‌خودا به‌خاتری زه‌بوونه‌کان: (الإستنصار بالضعفاء)

۴۴۳۵- → (ب- ۱- ۱۷۸- ۴۸۳- ف- ۲)^(۱).

۴۴۳۶- عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: ابْغُونِي الضُّعْفَاءَ فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ وَتُنْصَرُونَ بِضُعْفَائِكُمْ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ^(۲):

^(۱) سکت عن درجته الشارح.

^(۲) سکت عن درجته الشارح.

^(۳) تقدم في مجلد اول. تسلسل / ۱۷۸ رقم: ۲ / ۹۵۰.

ئەبو دەرداء (خودای ئی زانی بن) فەرمووی: ژنەوتەم لە ھەرزەت (دروودی خودای لەسەری) دەیفەرموو: ھەژاروو لازەبوون و بێ ئەواکانم بو بێنن ھەتا بیانکەم بە دەست کەلا لەلای خودا، چونکە لە راستیدا ئێوھ کە خواوەند روژیتان دەدا، وە یا سەرتان دەخا بەسەر دوژمندا لەبەر خاتری ئەوانە! (د/ت/ن - س/ص).

٤٤٣٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: رُبُّ أَشْعَثَ مَذْفُوعٍ بِالْأَبْوَابِ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَةٍ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالْإِمَامُ أَحْمَدُ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) وَحَشَرْنَا فِي زَمَرَتِهِمْ آمِينَ^(٣).

ئەبو ھورەیرە (خۆشنوودی خودای ئی بن) فەرمووی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەری) فەرمووی: گەلی کەسی وا ھەیە بە دیمەن کولکەن و چلکەن، لەم دەرگا و لەو دەرگا پالی پیوھ دەنێن و قەدری نازانن و دەری دەکەن، وەلی لەلای خودا ئەوەندە نازیزو نازدارە ئەگەر سویند لە خودا بخوا لەسەر ھەرشتی کە بۆی بکا، خودا دلی ناشکینی و ئیشەکە ی بو دەکا و سویندەکە ی ناخات (م/ئە).

٣٦) داوای کۆمەکی لە بێبەرست ناکری: (لا يستعان بالمشرک)

٤٤٣٨- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: خَرَجَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَبْلَ بَذْرِ فَلَمَّا كَانَ بِحَرَّةِ الْوَبَرَةِ أَدْرَكَهُ رَجُلٌ يُدْكَرُ بِالْجُرْأَةِ وَالتَّجْدَةِ فَفَرَحَ بِهِ الْأَصْحَابُ فَقَالَ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): جِئْتُ لَأُغْبِكَ وَأُصِيبَ مَعَكَ فَقَالَ: تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ؟ قَالَ: لَا، قَالَ: فَارْجِعْ فَلَنْ أَسْتَعِينَ بِمُشْرِكٍ، ثُمَّ مَضَى حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالشَّجَرَةِ أَدْرَكَهُ الرَّجُلُ فَقَالَ لَهُ كَمَا قَالَ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَرُدُّ عَلَيْهِ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَأَمْرَةِ الْأُولَى، ثُمَّ رَجَعَ فَأَذْرَكَهَا بِالنَّبِيِّ فَقَالَ كَالأَوَّلِ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَقَالَ لَهُ: أَنْطَلِقْ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(١).

^(٢) رواه أصحاب السنن بسند صحيح (شرحه).

^(٣) مسلم. أدب: ٦٦٢٥.

^(١) مسلم. مغازي: ٤٦٧٧. أبو داود. جهاد: ٢٧٣٢. ترمذي. سير: ١٥٥٨.

عانییشه (خودای ئی رازی بئ) فهرمووی: پیغه‌مبهر (سروودی خودای لیسرین) کاتی
 دهرچوو بۆ به‌در، که گه‌یشته حه‌ره‌تول وه‌به‌ره له‌وئ پیاوئ هاته خزمه‌تی،
 ئه‌و پیاوه بۆ ئازایه‌تی و مه‌ردایه‌تی به‌ناو بانگ بوو، له‌به‌رئه‌وه یاران به هاتنی
 گه‌ئ د‌ل‌شاد بوون، کابرا که به پیغه‌مبهری گوت: هاتووم له گه‌لتا د‌ئیم بۆ ئه‌م
 جه‌نگه، یاریده‌ی ئیوه‌ش ده‌ده‌م و خو‌شم له تالان شتی‌کم ده‌ست ده‌که‌وی!
 ئه‌ویش فهرمووی: باوه‌رت هه‌یه به خوداو به پیغه‌مبهری خودا؟ گوتی: نه‌ه،
 فهرمووی: ده‌ بگه‌رێه‌وه دواوه، چونکه من یارمه‌تی له خودا نه‌ناس ناخو‌ازم!
 ئینجا حه‌ززه‌ت (سروودی خودای لیسرین) رو‌یشته گه‌یشته لای دره‌خته‌که، له‌وئ
 پیاوه‌که هاته‌وه بۆ‌لای و پیغه‌مبهر (سروودی خودای لیسرین) جاری پیشوو چی پئی
 فهرموو ئه‌م جاره‌یش هه‌ر ئه‌وه‌ی پئی فهرمووه‌وه، پیاوه‌که‌ش وه‌ک جاری
 پیشوو وه‌لامی دایه‌وه، دیسان پیاوه‌که گه‌رایه‌وه، هه‌تا له به‌یداء حه‌ززه‌تی
 گرت‌ه‌وه و قسه‌که‌ی یه‌که‌م جاری دووباره‌کرده‌وه بۆ پیغه‌مبهر، ئه‌ویش
 فهرمووی پئی: باوه‌ر به خوداو پیغه‌مبهری ده‌که‌ی؟ گوتی: به‌ئێ، فهرمووی:
 ده‌ وه‌ره له‌گه‌لمان! (م/د/ت).

٣٧) نامیرو چه‌ک و تفاقى جه‌نگ: (آلات الحرب)

٤٤٣٩- → (ب- ٣ز- ١٠ل- ٢٤ف- ١)^(١).

٣٨) زریه‌و پم: (الدرع والرمح)

٤٤٤٠- → (ب- ٦ز- ٩). ته‌فسیری سووره‌تی ئه‌نفال، فهرمووده‌ی
 سییه‌م، لیزه‌دا له‌پاش رسته‌ی: (ئیت‌ر به‌سته ئه‌ی پیغه‌مبهری خودا!) ئه‌مه‌ی
 پتره: به‌راستی زۆر پارایته‌وه له خودای خو‌ت، گوتی: پیغه‌مبهر (سروودی خودای
 لیسرین) له‌وکاته‌دا زریه‌ی له‌به‌ردا بوو. هه‌تا کو‌تایی فهرمووده‌که^(١).

^(١) تقدم في مجلد ٢ / تسلسل / ١٠ رقم: ١٩٩٥.

^(١) تقدم في مجلد ٦ / تسلسل / ٩ رقم: ٢٨٧٧.

۴۴۴۱- ولابی داود و الرمذی: ظَاهِرَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ أُحُدٍ بَيْنَ دِرْعَيْنِ أَوْ لَيْسَ دِرْعَيْنِ^(۲):

نه بو داوود و تیرمیذی (رمزای خودایان ن بئ) ده گپرنه وه: له روژی نو خوددا پیغه مبه‌ر (دروودی سلوو میهرمبانی خودای گهرمو مزنی له سر بئ) دوو زریه‌ی له سهر یه‌ک له به‌ردا بوو یا گوتی: دوو زریه‌ی له سهر یه‌ک له به‌ر کردبوو.

۴۴۴۲- عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: جُعِلَ رِزْقِي تَحْتَ ظِلِّ رُمْحِي، وَجُعِلَ الدُّلَّةُ وَالصُّغَارُ عَلَى مَنْ خَالَفَ أَمْرِي. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالْإِمَامُ أَحْمَدُ^(۳):

ئیبنو عومەر (رمزای خودایان ن بئ) فهرمووی: پیغه مبه‌ر (دروودی خودای له سر بئ) فهرمووی: رزق و روژی من وا له ژیر سای سیبه‌ری رمه‌که‌مدا، سهر شوپری و سووکی و ریسواییش بو نه و که‌سه‌یه که له فرمانی من دهرده‌چی! (بوخاری/ ئیمامی نه‌حمه‌د).

۳۹) شمشیر: (السيف)

۴۴۴۳- قَالَ جَابِرٌ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): غَزَوْنَا مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَذْرَكُنَا الْقَائِلَةَ فِي وَادٍ كَثِيرٍ أَلْعَصَاهُ فَتَفَرَّقَ النَّاسُ فِي الشَّجَرِ يَسْتَظِلُّونَ، وَنَزَلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تَحْتَ شَجَرَةٍ فَعَلَّقَ بِهَا سَيْفَهُ ثُمَّ نَامَ، فَاسْتَيْقَظَ وَعِنْدَهُ رَجُلٌ وَهُوَ لَا يَشْعُرُ بِهِ. فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنَّ هَذَا اخْتَرَطَ سَيْفِي. فَقَالَ: مَنْ يَمْنَعُكَ؟ قُلْتُ: اللَّهُ. فَشَامَ السَّيْفَ فَهَا هُوَ ذَا جَالِسٍ ثُمَّ لَمْ يُعَاقِبْهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۱):

جابیر (خودای ن رازی بئ) فهرمووی: له غه‌زایه‌کدا، له خزمه‌تی پیغه مبه‌ردا بووین (دروودی خودای له سر بئ) له قرچه‌ی نیوه‌پو‌دا له شیویکی زیاویدا بو

(۲) بسند حسن (شرحه).

(۳) بخاری. جهاد: رواه تعليقا في باب: ما قيل في الرماح بين الرقمين: ۲۹۱۳ و ۲۹۱۴.

(۱) بخاری. جهاد: ۲۹۱۳.

سهرخو و شکاندن لاماندا، خه لکه که به ناو شیوه که دا بلاو بوونه وه و چوونه سیبهری داره کانه وه، پیغه مبه ریش (درویدی خودای له سرین) له بن داریکا دابه زی و شمشیره که ی پیا دا هه لواسی و خهوت، کاتی خه بهری ده بیته وه ده پروانی و پیاوی له لایه تی، که هاتووه چه زرهت ههستی پی نه کردووه. جا فهرمووی: ئه م پیاوه شمشیره که ی منی هه لکی شابوو، به رووتی گرتبووی به دهستی وه ده یگوت پی: کئی رزگارت ده کات له دهستم؟ منیش گوت: خودا، جا شمشیره که ی نایه وه ناو کیلانه که ی، وا ئه وه تانی بو خوی دانیشتوو! ئیتر پیغه مبه ریش (درویدی خودای له سرین) توله ی له پیاوه که نه سه ندو هیچی لی نه کرد (ب).

۴۴۴- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَتْ قَبِيعَةُ سَيْفِ رَسُولِ اللَّهِ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِضَّةً. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ^(۱):

ئه نهس (خودای ئی زانی بن) فهرمووی: مشتووی شمشیره که ی پیغه مبه ر (درویدی خودای له سرین) زیوی تی گیرابوو (د/ت/ن- س/ح).

۴۰) خووده ی ناسنو کلاوزری: (البیضة والمغنی

۴۴۴- → (ب- ۴ ز- ۷۰ ل- ۲۱۱ ف-)^(۱).

۴۴۴- → (ب- ۲ ز- ۱۳۱ ل- ۲۶۵-)^(۲).

۴۱) نالآو به یداخ: (النواء والرأية)

۴۴۴- سئل النِّبْرَاءِ بْنِ عَازِبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ رَأْيَةِ النَّبِيِّ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: كَانَتْ سَوْدَاءَ مُرَبَّعَةٍ مِنْ كَمْرَةٍ^(۱):

^(۲) بسند حسن (شرحه).

^(۱) تقدم في مجلد رابع. تسلسل / ۷۰ رقم: / ۳۰۱۳.

^(۲) تقدم في مجلد ثاني. تسلسل / ۱۳۱ رقم: / ۱۷۰۷.

له‌باره‌ی ئالاکه‌ی پیغه‌مبه‌روه (دروودی خودای له‌سهرین) له‌ به‌پرای کۆپی عازیب پرسیار کرا، گوته‌ی: پارچه‌ شائیکی ره‌ش‌بازووی چوار گۆشه‌ بوو. (د/ت - س/ح).

٤٤٤٨- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: دَخَلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَكَّةَ وَلَوَاؤُهُ أَبْيَضُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(١):

جایبر (خودای ئی رازی بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) که‌ هاته‌ ناو شاری مه‌که‌وه‌و مه‌که‌کی ئازاد کرد ئالاکه‌ی سپی بوو (د/ت - س/غ).

٤٤٤٩- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) قَالَ: كَانَتْ رَايَةُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سَوْدَاءَ وَلَوَاؤُهُ أَبْيَضَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ^(٢):

ئیبناو عه‌بباس (ره‌زای خودایان ئی بن) فه‌رمووی: ئالاکه‌ی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) ره‌ش بوو، به‌لام به‌یداخه‌کی سپی بوو. (ت/ن - س/ح).

٤٢) باسی پینجه‌م: باسی مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی له‌ تیکۆشان و خه‌بات، سه‌ر رسته‌ی کاری خه‌بات‌کێڕان، بانگ کردنی پادشایان بۆ نیسلا‌مه‌تی

الباب الخامس: في ملاك الجهاد دعوة الملوك إلى الاسلام

٤٤٥٠- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَتَبَ إِلَى كِسْرَى وَإِلَى قَيْصَرَ وَإِلَى التَّجَاشِيِّ وَإِلَى كُلِّ جَبَّارٍ يَدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وَلَيْسَ بِالتَّجَاشِيِّ الَّذِي صَلَّى عَلَيْهِ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رَوَاهُ مُسْلِمٌ^(١):

ئه‌نه‌س (خودای ئی رازی بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) نامه‌ی نووسی بۆ لای کيسراو بۆلای قه‌یصه‌رو بۆ لای نه‌جاشی و بۆ لای گشت

^(١) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

^(٢) بسند غريب (شرحه).

^(٣) بسند حسن (شرحه).

^(١) مسلم. مغازي، ٤٥٨٥. ترمذي. استئذان: ٢٧١٦.

زُوردار و زه‌برداری، بانگی ده‌کردن بوسه‌ر نیسلام که ئایینی خودای گه‌وره‌یه، هه‌تا ده‌ست هه‌لبگرن له زُورو سته‌م و بی‌نه سه‌ر ریگه‌ی راستی خودا وه‌ی ئه‌م نه‌جاشییییه ئه‌و نه‌جاشییییه نیییه که کاتی له حه‌به‌شه مرد پیغه‌مبه‌ر (درووی خودای له‌سهرین) نویژی مردووی نادیار (صلوة الغائب) ی له‌سه‌ر کرد (م).

۴۴۵۱- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رضي الله عنهما) قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِكُتَّابِهِ رَجُلًا إِلَى عَظِيمِ الْبَحْرَيْنِ لِيُذْفَعَهُ إِلَيَّ كِسْرَى فَلَمَّا قَرَأَهُ كِسْرَى مَرَّقَهُ فَدَعَا عَلَيْهِمُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ يُمَرَّقُوا كُلُّ مَمَرَّقٍ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ (۲).

ئیبینو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (درووی خودای له‌سهرین) نامه‌یه‌کی نارد بۆ سه‌ر گه‌وره‌ی به‌حره‌ین، هه‌تا ئه‌و بیگه‌یه‌نێ به‌ کیسرای شای ئیرانی ئه‌و کاته، جا کاتی کیسرا کاغه‌زه‌که‌ی حه‌زهرت ده‌خوینیته‌وه ده‌یدرێ! پیغه‌مبه‌ریش (درووی خودای له‌سهرین) نزای ئی کردن: که شەق و پەق کرین؟ ئیتر نزاکه‌ی پیغه‌مبه‌ری ئی گیرا بوو، له‌وه‌دوا خودا کوپه‌که‌ی کیسرا (که ناوی شیرو بوو) زالی کرد به‌ سه‌ریدا، به‌ خه‌نجه‌ر سکی دپی و کوشتی! (ب).

۴۴۵۲- عَنْ أَنَسٍ (رضي الله عنه) قَالَ: لَمَّا أَرَادَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ يَكْتُبَ إِلَى الرُّومِ قِيلَ لَهُ إِنَّهُمْ لَا يَقْرَءُونَ كِتَابًا إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَخْتُومًا، فَأَتَخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِصَّةٍ وَنَقَشَ فِيهِ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ. → (ب- ۴ز- ۳۵- ۱۱۷ف- ۴) (۳).

۴۳) خه‌بات و غه‌زا ده‌بی له‌ به‌ره‌ندا له‌ بیتاوی ئایین دابی:

أصل الجهاد للدين

ئایه‌ته‌که‌ له‌م شوینه‌دا رابوورد: به‌رگی شه‌شه‌م زنجیره‌ی سییه‌م، سووره‌تی به‌قه‌ره، ئایه‌تی: (وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً) الآية.

(۲) بخاری. جهاد: ۲۹۲۹.

(۳) مسلم. لباس: ۵۴۴۷. تقدم في مجلد رابع. تسلسل / ۲۵ بره‌م: ۴ / ۲۸۱۲. بخاری. جهاد: ۲۹۲۸.

٤٤٥٣- → (ب- ٢ز- ٢ل- ١٢ف- ٤) (١).

٤٤٥٤- → (ب/ ١ ز/ ٥٣ ل/ ٢١٠ ف/ ١) + (ب/ ٢ ز/ ٢ ل/ ١٢ ف/ ٤) (٢).

٤٤٥٥- عَنْ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سَرِيَّةً إِلَى الْحُرَقَاتِ، فَنَزَرُوا بِنَا، فَهَرَبُوا فَأَذْرَكْنَا رَجُلًا فَلَمَّا غَشَيْنَاهُ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَضَرَبْنَاهُ حَتَّى قَتَلْنَاهُ فَذَكَرْتُهُ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: مَنْ لَكَ بِلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْما قَالَهَا مَخَافَةَ السَّلَاحِ، قَالَ: أَفَلَا شَقَقْتَ عَنْ قَلْبِهِ حَتَّى نَعْلَمَ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ قَالَهَا أَمْ لَا؟ مَنْ لَكَ بِلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ فَمَا زَالَ يَقُولُهَا حَتَّى وَدِدْتُ أَنِّي لَمْ أَسْلِمَ إِلَّا يَوْمَئِذٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَمُسْلِمٌ (٣).

ئوسامه‌ی کوپی زهید (خودا له‌خۆی و باوکی خوێش بن) فهرمووی: لقین سوپا بووین، پیغه‌مبه‌ر (دیودی خودای لسه‌رین) ناردمانی بو سهر چه‌ند خیلێ له‌ هوژی جوههینه که پییان ده‌گوتن: حوره‌قات، که هه‌ستیان به‌ ئیمه‌ کرد هه‌له‌اتن، نیشیتینه سهر پیاوی و گه‌مارۆمان داو گرتمانە ناو، له‌وکاته‌دا گوتی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) به‌لام ئیمه‌ ده‌رفه‌تمان نه‌داو دامان گرت و دامان پلۆسی هه‌تا کوشتمان! له‌ پاشدا که چووینه‌وه خزمه‌تی هه‌زه‌ت (دیودی خودای لسه‌رین) ئه‌مه‌م بۆی گێڕایه‌وه، فهرمووی: روژی قیامه‌ت کێ قوتارت ده‌کا له‌ چنگی وشه‌ی پیروزی (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) عه‌زیم کرد: قوربان! خو‌ئهو به‌راستی نه‌بوو به‌لکوو له‌ ترسی گیانی وای گوت هه‌تا نه‌یکوژن! فهرمووی: جا که‌وا ده‌زانی بوچی دلت هه‌ل نه‌دپی هه‌تا بزانی که له‌به‌رئهو وای گوتوو هه‌تا! روژی قیامه‌ت کێ له‌ چنگی وشه‌ی (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) قوتارت ده‌کا! ئیتر هه‌زه‌ت (دیودی خودای لسه‌رین) خو‌ش خو‌ش ئه‌م وشه‌یه‌ی دووباره‌ ده‌کرده‌وه بو دووپاتی ته‌نانه‌ت ئه‌وه‌نده په‌شیمانیم حاصل کرد ئاواتم خواست که هه‌تا ئه‌و روژه موسوڵمان نه‌بوومایه تاکوو تووشی ئه‌م تاوانه نه‌بوومایه (د/م).

(١) تقدم في مجلد ثاني. تسلسل / ٢ برقم: ١٨٥ / ٤.

(٢) تقدم في مجلد أول. تسلسل / ٥٣ برقم: ٢٨٦ / ١ + مجلد الثاني. تسلسل / ٢ برقم: ١٨٥ / ٤.

(٣) مسلم. إيمان: ٢٧٣ - ٢٧٥. بخاري. مغازي: ٤٠٢١. أبو داود. جهاد: ٢٦٤٣.

۴۴۵۶- عَنْ الْمُقَدَّادِ بْنِ الْأَسْوَدِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ لَقِيتُ رَجُلًا مِنَ الْكُفَّارِ فَقَاتَلَنِي فَضَرَبَ إِحْدَى يَدَيَّ بِالسَّيْفِ فَقَطَعَهَا، ثُمَّ لاذَ مِنِّي بِشَجَرَةٍ فَقَالَ أَسَلَمْتُ لِلَّهِ، أَفَأَقْتُلُهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ بَعْدَ أَنْ قَالَهَا؟ قَالَ: لَا تَقْتُلُهُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُ قَدْ قَطَعَ يَدَيَّ، قَالَ: لَا تَقْتُلُهُ فَإِنْ قَتَلْتَهُ فَإِنَّهُ بِمَنْزِلِكَ قَبْلَ أَنْ تَقْتُلَهُ وَأَنْتَ بِمَنْزِلِهِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ كَلِمَتَهُ الَّتِي قَالَ . رَوَاهُ الدَّلَالَةُ^(۴).

میقدادی کوپی نه‌سوود (خودای نازی بن) فه‌رمووی: گوتم: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! پیم بفه‌رموو نه‌گه‌ر تووشی کابرایه‌کی خودا نه‌ناس (کافر) بووم و چووین به‌گژی‌ه‌ک‌دی‌داو به‌شمشیر دای له‌ده‌ستی‌کم و ده‌ستی په‌رندم و نینجا خو‌ی لیم دایه‌پال دره‌ختیک و گو‌تی: موسولمان بووم و نه‌وا باوه‌رم هینا به‌خودا، جا‌نایا له‌پاش گو‌تنی‌ثم قسه‌یه‌له‌هل و مه‌رجیکی واواییدا بیکوژم یانا؟ فه‌رمووی: مه‌یکوژه. خو‌نه‌گه‌ر بیکوژی نه‌وه‌نه‌و ده‌چیته‌پایه‌ی تو‌به‌رله‌وه‌ی که‌نه‌و بکوژیت و وه‌ک نه‌وکاته‌ی تو‌رشتنی خو‌ینی حه‌رام و ناره‌وایه‌وه‌توش ده‌چیته‌پایه‌ی نه‌و به‌رله‌وه‌ی که‌موسولمان ببی و وه‌ک نه‌وکاته‌ی نه‌و رشتنی خو‌ینت حه‌ل‌له‌به‌لام له‌به‌ر شلو‌قی هه‌له‌وه‌ست به‌هانه‌ت هه‌یه‌و تو‌له‌ت لی‌ناسینری (ش/د).

۴۴۵۷- عَنْ بُرَيْدَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا أَمَرَ أَمِيرًا

عَلَى جَيْشٍ أَوْ سَرِيَّةٍ أَوْصَاهُ فِي خَاصَّتِهِ بِتَقْوَى اللَّهِ وَمَنْ مَعَهُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ خَيْرًا ثُمَّ قَالَ: اغْزُوا بِاسْمِ اللَّهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، قَاتِلُوا مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ اغْزُوا وَلَا تَغْلُوا وَلَا تَغْدِرُوا وَلَا تُمَثِّلُوا وَلَا تَقْتُلُوا وَلِيدًا وَإِذَا لَقِيتَ عَدُوَّكَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَادْعُهُمْ إِلَى ثَلَاثِ خِصَالٍ فَأَيُّتَهُنَّ مَا أَجَابُوكَ فَأَقْبَلْ مِنْهُمْ وَكَفَّ عَنْهُمْ، اذْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ فَإِنْ أَجَابُوكَ فَأَقْبَلْ مِنْهُمْ وَكَفَّ عَنْهُمْ، ثُمَّ اذْعُهُمْ إِلَى التَّحَوُّلِ مِنْ دَارِهِمْ إِلَى دَارِ الْمُهَاجِرِينَ وَأَخْبِرْهُمْ أَنَّهُمْ إِنْ فَعَلُوا ذَلِكَ فَلَهُمْ مَا لِلْمُهَاجِرِينَ، وَعَلَيْهِمْ مَا عَلَى الْمُهَاجِرِينَ فَإِنْ أَبَوْا أَنْ يَتَحَوَّلُوا،

^(۴) تقدم تخريجه بمثل الحديث الذي قبله رقم: ۴۴۵۵.

فَأَخِيرَهُمْ اللَّهُ يَكُونُونَ كَأُغْرَابٍ مُسْلِمِينَ يَجْرِي عَلَيْهِمْ حُكْمُ اللَّهِ الَّذِي يَجْرِي عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَكُونُ لَهُمْ فِي الْغَنِيمَةِ وَالْفَيْءِ شَيْءٌ إِلَّا أَنْ يُجَاهِدُوا مَعَ الْمُسْلِمِينَ، فَإِنْ هُمْ أَبَوْا فَسَلَّهُمُ الْحِزْبَةُ، فَإِنْ هُمْ أَجَابُوكَ فَأَقْبَلَ مِنْهُمْ وَكَفَّ عَنْهُمْ فَإِنْ هُمْ أَبَوْا فَاسْتَعْنِ بِاللَّهِ وَقَاتِلْهُمْ. وَإِذَا حَاصِرْتَ أَهْلَ حِصْنٍ فَأَرَادُوكَ أَنْ تَجْعَلَ لَهُمْ ذِمَّةَ اللَّهِ وَذِمَّةَ نَبِيِّهِ فَلَا تَجْعَلْ لَهُمْ ذَلِكَ وَلَكِنْ اجْعَلْ لَهُمْ ذِمَّتَكَ وَذِمَّةَ أَصْحَابِكَ فَإِنَّكُمْ أَنْ تُخْفِرُوا ذِمَّتَكُمْ وَذِمَّةَ أَصْحَابِكُمْ أَهْوَى مِنْ أَنْ تُخْفِرُوا ذِمَّةَ اللَّهِ وَذِمَّةَ رَسُولِهِ. وَإِذَا حَاصِرْتَ أَهْلَ حِصْنٍ فَأَرَادُوكَ أَنْ تُنْزِلَهُمْ عَلَى حُكْمِ اللَّهِ فَلَا تَقْبَلْ مِنْهُمْ وَلَكِنْ أَنْزِلْهُمْ عَلَى حُكْمِكَ فَإِنَّكَ لَا تَذَرِي أَتَصِيبُ حُكْمَ اللَّهِ فِيهِمْ أَمْ لَا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبَخَارِيُّ^(۱)؛

بورهیده (خودای فی رازی بن) فهرمووی: دهستوری پیغهمبر (درویدی خودای لسهربن) وابوو که یه کیکی ده کرد به فرمانداری سوپا، یا ده کرد به سهر لهشکر له پیشا ناموژگاری ده کرد که بو خوئی به تایبته له ته قوای خودا دریغی نه کاو بو نه و موسولمانانه شی که له ته کی دان باش بی، نینجا دهی فهرموو: به پیروزی ناوی خودا، غزا بکه له پیناوی خودادا، جهنگ بکه له گهل نه وانه دا که باوهر به خودا ناکه، غزا بکه و گزی و دزی مه که و له تالانی و مالی دهست که وتی شه پی کافران ناخونه که مه دن و په یمان مه شکنن و کوژراوه کان نه تک مه که و له و لیویان مه که و منال مه کوژن، کاتیکیش به رهنکاری دوزمنی خو ت بووی بانگیان بکه بو سهر یه کن له سئ شته: جا بو هر کامی له سئ شته به گوئیان کردی پی رازی به و ازیان فی بیته،

یه که م: داوایان فی بکه که موسولمان بین جا نه گهر رازی بوون نه و زور باشو و نیت و ازیان فی بیته.

دووم: دوا نه وه داوایان فی بکه که له شوینی خو یانه وه بگوینزه وه بو ولاتی کوچکاران (که مه دینه ی پر له نووره) وه پییان بلئ: نه گهر کوچ بکه بو نه وی نیت مافی نه وانیش وه مافی کوچکه رانی تر وایه و نه رکی سهر

(۱) مسلم. مغازی: ۴۹۷. ابو داود. جهاد: ۲۶۱۲، ۲۶۱۳. ترمذی. سیر: ۱۶۱۷، ۱۶۱۸ م.

شانىشيان وەك ئەركى سەر شانى كۆچكەرانى تر وایە! بەلام ئەگەر قايىل نەبوون كە بگويزنەوہ ئەوا پىيان بلئ: كە حالى ئەوانىش وەك حالى عەرەبە دەشتەكییە موسولمانەكان دەبئ، وەچى فەرمانىكى خودا بەسەر ئەواندا جئ بەجئ بكرئ بەسەر ئەمانىشدا جئ بەجئ دەكرئ، وە لە تالانى جەنگ و مفتە مال (فییە) دا بەشيان بۆ دانانرى، مەگەر بە مەرجى ئەوہ كە لەناو ریزی موسولماناندا خەبات بگيیرن.

سئيەم: خو ئەگەر ملیان نەدا كە ئیسلام بىن ئەوا داواى سەرانەیان ئى بكە، جا ئەگەر بە قسەیان كردى ئەوا تويش قايىل ببە و شەپریان لەگەل دا مەكە، ئەگینا بە پشتى خودا جەنگ بكە لە گەلیاندا. لەكاتى قەومانى شەپردا، كاتئ دەورى قەلايئ دەگریت ئەگەر خەلكى قەلاكە داوايان ئى كردى كە بەرابەر بەوہ كە خویمان بدەن بە دەستەوہ پەیمانى خودا و پیغەمبەرى خودایان بدەيتئ، شتى وا مەكە، مەگەر بە باشى بزانی، بەلام بە ناوى خۆت و ھاوپیكانتەوہ پەیمانیان بدەرى، چونكە ئیوہ ئەگەر پەیمانى خۆتان و ھاوپیكانتان بشكینن ئاسانتەرە لەوہ كە پەیمانى خودا و پیغەمبەرى خودا بشكینن، وە ھەروہا ئەگەر گەمارۆى خەلكى قەلايەكتداو داوايان ئى كردیت كە لەسەر فەرمان (حوكم) ى خودا خویمان بدەن بە دەستەوہ شتى وایان ئى قەبوول مەكە، بەلام با لەسەر فەرمانى خۆت خو بدەن بە دەستەوہ، چونكە تۆ نازانیت ئایا فەرمانى خودا لە بارەى ئەوانەوہ دەپيكتیت یانا (م/د/ت/ن).

٤٥) راسپیرى (وہ صیەت) ى پیغەمبەر ﷺ بۆ سەرکردەكانى سوپاكان:

وصية النبي ﷺ إلى أمراء الجيش

٤٤٥٨- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا بَعَثَ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِهِ فِي بَعْضِ أَمْرِهِ قَالَ بَشِّرُوا وَلَا تُنْفِرُوا وَيَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا^(١).

(١) مسلم. مغازي: ٤٥٠٠. أبو داود. ادب: ٤٨٣٥.

ئەبو موسا (خودای ئی رازی بێ) فەرمووی: جاران پیغه‌مبەر (دروودی خودای لێسەرین) که یه‌کێ له هاورێکانی خۆی ده‌نارد بۆ فرمانیکی خۆی، ده‌یفه‌رموو: مزگینی بده‌ن به‌ خه‌لک و خه‌لک مه‌ته‌کینه‌وه، وه‌ له‌ناو خوشتانا ئیش و کار بۆ یه‌کتری ئاسان بکه‌ن و کارگران مه‌که‌ن و باری مه‌ردوم گران مه‌که‌ن (ش).

۴۴۵۹- → (ب- ۳ز- ۱۰۷ل- ۲۹۲ف- ۴) (۳).

۴۴۶۰- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: انْطَلِقُوا بِاسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ وَلَا تَقْتُلُوا شَيْخًا فَإِنِّي وَلَا طِفْلًا وَلَا صَغِيرًا وَلَا امْرَأَةً وَلَا تَغْلُوا وَضُمُّوا غَنَائِمَكُمْ وَأَصْلِحُوا وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ (۳).

ئهنه‌س (ره‌زای یه‌زدانی مه‌زنی لێسەرین) له‌ چه‌زه‌ته‌وه (دروودی یه‌زدانی گه‌وره‌ی ئی بێ) فەرمووی: به‌ پیرۆزی ناوی خودا بکه‌ونه‌ رێ، هه‌روه‌ها به‌ پشتی یاریده‌ی خودا، وه‌ له‌سه‌ر یاسا و ده‌ستووری ئایینی پیغه‌مبهری خودا، له‌ غه‌زادا پیره‌می‌ردی ئیفتاده‌ی که‌فته‌کار مه‌کوژن، وه‌ منالی ساوا مه‌کوژن، وه‌ ژن مه‌کوژن، وه‌ گزی و ده‌ست پیسی له‌ ده‌ستکه‌وتی جه‌نگ مه‌که‌ن، وه‌ تالانی خو‌تان به‌ رێک و پێکی کو‌که‌نه‌وه، وه‌ چاکه‌ بکه‌ن به‌ پیشه‌ی خو‌تان وه‌ با کار و فرمانتان جوان بێ {وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ} (۱۹۵/۲) (د- س/ص).

۴۴۶۱- ته‌ماشای فەرمووده‌ی یه‌که‌م له‌ باسی (الدعوة قبل القتال) بکه‌. ئه‌ویش له‌م باب‌ه‌ته‌یه‌ (۴).

(۳) تقدم في مجلد ثالث. تسلسل / ۱۰۷ رقم: ۲۴۴۵.

(۳) بسند صالح (شرحه).

(۴) راجع التسلسل / ۴۴ (الحديث الأول).

٤٦) له‌پاش بانگ کردنی بـی برۆیان بۆسه‌ر فه‌رمانی ئیسلام نه‌که‌ر
قه‌بوولیان نه‌کرد دروسته‌ بدری به‌ سه‌ریاندا:

تَجُوزُ الْإِغَاظَةَ عَلَى الْكُفَّارِ بَعْدَ دَعْوَتِهِمْ

٤٦٦٢- عَنْ ابْنِ عَوْنٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى نَافِعٍ أَسْأَلُهُ عَنِ الدَّعْوَةِ قَبْلَ الْقِتَالِ قَالَ لَكْتُبَ إِلَيَّ، إِنَّمَا كَانَ ذَلِكَ فِي أَوَّلِ الْإِسْلَامِ وَقَدْ أَغَارَ رَسُولُ اللَّهِ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى بَنِي الْمُصْطَلِقِ وَهُمْ غَارُونَ وَأَنْعَامُهُمْ تُسْقَى عَلَى الْمَاءِ فَقَتَلَ مُقَاتِلَتَهُمْ وَسَيَّ سَيِّئَهُمْ وَأَصَابَ يَوْمِيذٍ جَوْنِيَّةَ بِنْتِ الْحَارِثِ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ^(١):

ئیبـنو عهـون (خودای ئی رازی بـی) فه‌رمووی: نامه‌یه‌کم بۆ نافع نووسی، له‌باره‌ی بانگه‌وازی پێش ده‌ست پێکردنی جه‌نگه‌وه‌ پرسیارم لێی کرد، ئه‌ویش نامه‌ی بۆ من نووسییه‌وه: که ئه‌مه له‌سه‌ره‌تای ئیسلامه‌تییه‌وه‌ وابوو هه‌تا بانگیان نه‌کرد نایه‌ بۆ سه‌ر ئیسلام و له‌پاش مل نه‌دان ئاگاداریان نه‌کرد نایه‌ته‌وه‌ که خۆیان ئاماده‌ بکه‌ن بۆ شه‌ر په‌لاماریان نه‌ده‌دان به‌لام له‌وه‌ پاش پیغه‌مبه‌ر خۆی (دروودی خودای له‌سه‌رین) له‌ ناکا و په‌لاماری به‌نی موصطه‌له‌قی داو ئاگاشیان له‌ خۆیان نه‌بوو، له‌و کاته‌دا ئاژه‌له‌کانیان له‌سه‌ر ئاو بوو، خه‌ریک بوون ئاویان ده‌دان! جا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) له‌و شه‌په‌دا،، پیاوه‌ جه‌نگاوه‌ره‌کانی کوشتن و خه‌زانی به‌ تالانی بردن، وه‌ هه‌ر له‌و رۆژه‌دا بوو که جووه‌یرییه‌ی کچی حاریشی سه‌ر کۆماری ئه‌و خه‌له‌ی ده‌ست که‌وت و ماره‌ی کرد بۆ خۆی (ش/د).

٤٦٦٣- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَرَجَ إِلَى خَيْبَرَ فَجَاءَهَا لَيْلًا، وَكَانَ إِذَا جَاءَ قَوْمًا لَيْلًا لَا يُغَيِّرُ عَلَيْهِمْ حَتَّى يُصْبِحَ. فَلَمَّا أَصْبَحَ، خَرَجَتْ يَهُودُ بِمَسَاحِيهِمْ وَمَكَاتِلِهِمْ فَلَمَّا رَأَوْهُ قَالُوا: مُحَمَّدٌ وَاللَّهِ مُحَمَّدٌ وَالْخَمِيسُ، فَقَالَ النَّبِيُّ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): اللَّهُ أَكْبَرُ، خَرِبَتْ خَيْبَرُ، إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُتَدَرِّينَ. وَفِي رَوَايَةٍ: كَانَ إِذَا غَزَا قَوْمًا لَمْ يُغَيِّرْ حَتَّى يُصْبِحَ فَإِنْ سَمِعَ أَذَانًا أَمْسَكَ، وَإِلَّا أَغَارَ بَعْدَ

^(١) تجريد البخاري: ٣ / ٨٠ رقم: ١٠٨٩ = ٢٥٤١ فتح. مسلم. جهاد: ٤٤٩٤. أبو داود. جهاد: ٢٦٢٣.

يُصْنَحُ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ وَزَادَ التِّرْمِذِيُّ فِي رِوَايَةٍ: فَسَمِعَ رَجُلًا يَقُولُ: اللَّهُ أَكْبَرُ. فَقَالَ: عَلَى الْفِطْرَةِ، فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَقَالَ: خَرَجْتَ مِنَ النَّارِ. نَسَّالَ اللَّهُ السَّلَامَةَ. آمِينَ^(٢).

ئەنەس (رەزای خودای ئابو) فەرمووی: پیغەمبەر (درویدی خودای لەسەڕین) لە ماڵ دەرچوو، چوو بۆ خەیبەر، کە گەیشتە ئەوێ شەو بوو، بەلام دەستووری وابوو کە بە شەو بگەیشتیایەتە سەر هۆزێ بەو شەو نەیدەدا بەسەریاندا، چاوەنواپی دەکرد تا بەیانی دەدا، جا بەیانی زوو جوولەکەکان (وەک ئاسایی بە بیل و خاکەناز و زەمبیل و تفاقێ کەشتوکالەو) وە دەرکەوتن و دەروێشتن بۆ سەر نیش و کاریان، لەناو دیبەرو مەزراکانیان، لەپەر چاویان بە پیغەمبەر و سوپاکەیی کەوت و گوتیان: ئای! خۆ بە خودا ئەمە موحەممەد و لەشکرەکیەتی!

پیغەمبەریش (درویدی خودای لەسەڕین) فەرمووی: ئەللاھو ئەکبەر، وا وێران بوو خەیبەر! ئیئمە کاتێ پەلاماری هۆزێ بەدەین و بۆیان بچینە مەیدان و بەر دەرگایان پێ بگرین و گەماروویان بەدەین ئێتر ئەو ترسیئراو و تۆقیوانە بەیانی روژی رهشیانە! پیغەمبەر (درویدی خودای لەسەڕین) بەم بۆنەییەو ئیستیشەادی بەم نایەتە پیروژه کردوو کە دەفەرمووی:

{إِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْدَرِينَ} (١٧٧/٣٧).

واتە: کاتێ ئەو سزایە بەر دەرگایان پێ دەگرێ و گەماروویان دەدا ئێتر ئەو ترسیئراو و تۆقیوانە بەیانی روژی رهشیانە (وەرگیڕ) لە گیرانەوێکە:

(٢) تجرید البخاری - مختصر صحيح البخاري بالكوردي: ٢٣٥ = ٣٧١ ، ٦١٠ ، ٩٤٧ ، ٢٢٢٨ ، ٢٢٣٥ ، ٢٨٨٩ ، ٢٨٩٢ ، ٢٩٤٣ ، ٢٩٤٤ ، ٢٩٤٥ ، ٢٩٩١ ، ٣٠٨٥ ، ٣٠٨٦ ، ٣٣٦٧ ، ٣٦٤٧ ، ٤٠٨٣ ، ٤٠٨٤ ، ٤١٩٧ ، ٤١٩٨ ، ٤١٩٩ ، ٤٢٠٠ ، ٤٢٠١ ، ٤٢١١ ، ٤٢١٢ ، ٤٢١٣ ، ٥٠٨٥ ، ٥١٥٩ ، ٥١٦٩ ، ٥٢٨٧ ، ٥٤٢٥ ، ٥٥٢٨ ، ٥٩٦٨ ، ٦١٨٥ ، ٦٣٦٢ ، ٦٣٦٩ ، ٧٣٢٣ . مسلم . نکاح: ٢٤٨٢ ، ٤٦٤١ . أبو داود . خراج: ٣٠٠٩ . نسائي . نکاح: ٣٢٨٠ تحفة الأشراف: ٩٩٠ .

پیغه‌مبەر (دروودی خودای لسه‌ربین) یاسای وابوو که ده‌پویششت بو غهزا بو سهر هۆزی، هه‌تا به‌یانه‌کی نه‌دایه نه‌یده‌دا به سهریاند، جا نه‌گهر له‌کاتی به‌یانیدا گوئی له ده‌نگی بانگ بوايه نه‌وا وازی ئی ده‌هینان، نه‌گینا له‌پاش به‌یان هی‌رش‌ی ده‌برده سهریان و په‌لاماری ده‌دان (ش/د/ت) گێڕانه‌وه‌ی تیرمی‌دی نه‌مه‌ی پتره: پیغه‌مبەر (دروودی خودای لسه‌ربین) گوئی ئی بوو که پیاوی ده‌یگوت: نه‌لله‌و نه‌کبه‌ر، فه‌رمووی: له‌سه‌ر ئایینی خودا کردی پیاوه‌که‌ش گوتی: (أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) پیغه‌مبەر (دروودی خودای لسه‌ربین) فه‌رمووی: خۆت ده‌ربازکرد له ئاگری دۆزه‌خ! له خودا داوا ده‌که‌ین که له ئاگری دۆزه‌خ به‌مان‌پاریزی. گه‌ریا‌که‌ی خودایه.

(٤٧) کاتو ده‌می شه‌ر خۆش بوون! : (الساعة التي يطلب فيها القتال)

٤٤٦٤- عَنْ الثُّعْمَانَ (رضي الله تعالى عنه) قَالَ: شَهِدْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله تعالى عليه وسلم) إِذَا لَمْ يُقَاتَلْ مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ آخِرَ الْقِتَالِ حَتَّى تَزُولَ الشَّمْسُ وَتَهْبُ الرِّيَّاحُ وَيَنْزِلَ النَّصْرُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالبَخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ وَلَفْظُهُ: غَزَوْتُ مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَكَانَ إِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ أَمْسَكَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، فَإِذَا طَلَعَتْ قَاتِلٌ، فَإِذَا انْتَصَفَ النَّهَارُ أَمْسَكَ حَتَّى تَزُولَ الشَّمْسُ، فَإِذَا زَالَتْ قَاتِلٌ حَتَّى الْعَصْرِ ثُمَّ أَمْسَكَ حَتَّى يُصَلِّيَ الْعَصْرَ ثُمَّ يُقَاتِلُ، وَيُقَالُ عِنْدَ ذَلِكَ تَهْبِجُ رِيَّاحُ النَّصْرِ وَيَدْعُو الْمُؤْمِنُونَ لِجُيُوشِهِمْ فِي صَلَاتِهِمْ^(١).

نوعمان (خودای ئی‌رازی بێ) فه‌رمووی: بو خۆم له‌گه‌ڵ پیغه‌مبهردا بووم (دروودی خودای لسه‌ربین) نه‌گهر سهر له به‌یانی ده‌ستی نه‌کردایه به جه‌نگ کردن، ئیتر شه‌ر ده‌ست‌پێ‌کردنی دوا ده‌خست، هه‌تا ده‌بوو به نیوه‌پۆ وه با هه‌لی ده‌کرد، وه نه‌صرو سه‌رکه‌وتن و پی‌روزی داده‌به‌زی (د/ب/ت) گه‌فته‌ی (ت): بوخۆم له خزمه‌تی پیغه‌مبهردا (دروودی خودای لسه‌ربین) غه‌زام کردووه، ده‌ستووری وابوو

(١) تجريد البخاري = مختصر صحيح البخاري: ١٢٧٨ = ٢١٦٠.

کاتئ به یانی دہدا دہستی ہل دہگرت و دہستی دہگرتہ وہ ہتا خور گزنگی دہدا، جا کہ خور ہل دہہات شہری دہکرد تا روژ دوو کوت دہبوو، ئہوجا وازی دہہینا تا خور لای دہدا، ئہوجا شہری دہکردہ وہ تا عہصر، ئہوجا دہستی ہل دہگرتہ وہ تا نویژی عہصری دہکرد، ئینجا جہنگی دہکردہ وہ، دہلین: لہم دہمہ دایہ کہ بای سہرکہ و تن دہوہ زئی، وہ موسولمانان لہ نویژدا بو سوپای خوین دہپارینہ وہ و نزای سہرکہ و تن و زالبوونیان بو دہکەن.

۴۴۶۵- وللبخاري وأبي داود: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا ظَهَرَ عَلَى قَوْمٍ أَقَامَ بِالْعُرْصَةِ ثَلَاثَ لَيَالٍ^(۱).

دہفہرموی: جاران کاتئ کہ پیغہ مہر (دیودی خودای لہسہرین) زال دہبوو بہسہر ہوزیکا سئ شہو لہلا مالانہکیان لہ دیاریان دہمایہ وہ، ہتا خوین پشوویئ بدہن و دوزمنیش تہواو چاو ترسیئ بیئ (ب/د).

۴۸) لہ دہمہ دہمی کہرمہی جہنگدا پارانہ وہ پہسہندہ:

الدعاء عند القتال مطلوب

۴۴۶۶- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي بَعْضِ أَيَّامِهِ الَّتِي لَقِيَ فِيهَا الْعَدُوَّ يَنْتَظِرُ حَتَّى مَالَتِ الشَّمْسُ ثُمَّ قَامَ فِي النَّاسِ، فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ لَا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ وَاسْأَلُوا اللَّهَ الْعَافِيَةَ، فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا، وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ وَمُجْرِيَ السَّحَابِ وَهَازِمَ الْأَخْزَابِ اهْزِمْهُمْ وَانصُرْنَا عَلَيْهِمْ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ^(۱).

^(۱) تجريد البخاري = مختصر صحيح البخاري بالكوردی: ۱۲۴۸ = ۳۰۶۵، ۳۹۷۶ فتح الباري شرح صحيح البخاري. اشار العسقلاني والعيني أن مسلماً أخرج متابعة عبد الأعلى لهذا الحديث (فتح الباري حديث رقم/۳۰۶۵).

^(۱) بخاري. جهاد: ۳۰۲۶. مسلم. مغازی: ۴۵۱۶، ۴۵۱۷، ۲۵۱۶ = تجريد/ ۲/ ۳۴۲ رقم: ۱۲۱۷ = ۲۹۶۵ = ۱۲۰۴ = ۲۹۳۳ فتح الباري أبو داود. جهاد: ۲۶۳۱.

عه‌بدوللای کورێ ئه‌بو ئه‌وفا (خودای ئا رازی بێ) فهرمووی: رۆژێ پیغه‌مبه‌ر (بروودی خودای له‌سهر بێ) تووشی دوژمن بوو، چاوه‌پوانی کرد هه‌تا خۆر لاریبۆه، ئه‌وسا هه‌لسا خوتبه‌یه‌کی داو به‌ خه‌لکه‌که‌ی فهرموو: ئه‌ی مه‌ردووم! ئاوات مه‌خوازن بۆ گه‌یشتن به‌ دوژمن، وه‌ له‌ خودا داواي خووشی و باشی له‌شو گیان و دین و دنیا بکه‌ن، کاتیکیش تووشی دوژمن بوون خۆپاگرن و به‌ پشوو بن، وه‌ بزائن که‌ به‌هه‌شت و له‌سای سیبهری شیردا، ئینجا فهرمووی: **اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ وَمُجْرِيَ السَّحَابِ وَهَازِمَ الْأَخْزَابِ، اهْزِمْنَهُمْ وَالصُّرُتَا عَلَيْنِهِمْ**: خودایه‌! ئه‌ی ئه‌و که‌سه‌ی که‌ قورئانت به‌ خه‌لات ناردوو بۆ موحه‌ممه‌د! ئه‌ی ئه‌و که‌سه‌ی که‌ به‌ ته‌وانای خۆت با هه‌ل ده‌که‌یت و به‌هه‌موو لایه‌کا ده‌یخه‌یته‌ رێ! ئه‌ی ئه‌و که‌سه‌ی که‌ به‌ ته‌نیا خۆت گه‌له‌ کۆمه‌له‌ی دوژمنانی ئیسلامت تێ شکاند! له‌م غه‌زایه‌شدا بیانشکینه‌ و سه‌رمان بخه‌ به‌ سه‌ریاندا (ش/د).

٤٤٦٧- **وَفِي يَوْمِ الْأَخْزَابِ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ سَرِيعَ الْحِسَابِ اهْزِمِ الْأَخْزَابِ اللَّهُمَّ اهْزِمْنَهُمْ وَزَلِّزْلَهُمْ**. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ^(٢).

له‌ رۆژی غه‌زای خه‌نده‌قدا که‌ ناو ده‌برێ به‌ جه‌نگی ئه‌حزابیش پیغه‌مبه‌ر (بروودی خودای له‌سهر بێ) زۆر پارایه‌وه‌ و فهرمووی: **اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ سَرِيعَ الْحِسَابِ! اللَّهُمَّ اهْزِمِ الْأَخْزَابِ، اللَّهُمَّ اهْزِمْنَهُمْ وَزَلِّزْلَهُمْ**: ئه‌ی خودایه‌! ئه‌ی ئه‌و که‌سه‌ی که‌ قورئانت به‌ خه‌لات ناردوو بۆ موحه‌ممه‌د! ئه‌ی ئه‌و که‌سه‌ی که‌ لیپرسینه‌وه‌ت له‌ هه‌موو که‌سێ خیراتره‌! ئه‌م کۆمه‌له‌ی له‌شکری کوفره‌ که‌ له‌ دژی ئیسلام گه‌له‌ کۆمه‌یان کردوو تیک شکینه‌ و بیان به‌زینه‌ و بیان شله‌ژینه‌ و بیان شله‌قینه‌ (ش/ت).

^(٢) تجرید / ٣ / ٢٢٧ رقم: ١٢٠٤ - ٢٩٢٣، ٢٩٦٥، ٣٠٢٥، ٤١١٥، ٦٣٩٢، ٧٤٨٩. مسلم. مغازی: ٤٥٨.

۴۴۶۸- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (مُتْلَى اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا غَزَا قَالَ: اللَّهُمَّ أَنْتَ عَضْدِي وَكَصِيرِي، بِكَ أَحُولُ وَبِكَ أَصُولُ وَبِكَ أَقَاتِلُ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ^(۳).

نه‌نس (خودای فی رازی بن) فهرمووی: پیغهمبر (درویدی خودای لیسری) کاتی که ده‌چوو بو غزا ده‌یفهرموو: اللَّهُمَّ أَنْتَ عَضْدِي وَكَصِيرِي بِكَ أَحُولُ وَبِكَ أَصُولُ وَبِكَ أَقَاتِلُ: خودایه! هر تو په‌ناو پشتی منی، هر تو یارو یاوهری منی، به پشتی تو پیلان داده‌نیم بو خستنی دوژمن، به پشتی تو هه‌لمت ده‌بهم، به پشتی تو جه‌نگ ده‌کم (د/ت/ن - س/ح).

۴۴۶۹- وَلَإِي دَاوُدَ: ثِنْتَانِ لَا تُرْدَانِ أَوْ قَلَمًا تُرْدَانِ، الدُّعَاءُ عِنْدَ النَّدَاءِ وَعِنْدَ النَّبَاسِ حِينَ يُلْجِمُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا^(۴).

له‌سر گپرانه‌وه‌ی نه‌بو داوود (خودای فی رازی بن) چه‌زرت (درویدی خودای لیسری) ده‌فهرمووی: دوو نزا ره‌تبوونه‌ویان بو نییه: یه‌که‌م: پارانه‌وه‌ له‌کاتی بانگدا، دووهم: نزاو پارانه‌وه‌ی کاتی گهرم بوونی جه‌نگ، له‌و ده‌مه‌دا که شهر گهرم ده‌بی و ده‌بی به تیگ رزان و تیکبه‌ریوون.

۴۹ خَوْرَاکَرْتَن و وَر ده‌به‌ری و نه‌به‌زین له‌کاتی ره‌ودانی شهردا پیویسته (واته: واجیبه): (النبات عند القتال واجب)

۴۴۷۰- قِيلَ لِلْبَرَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): أَكُنْتُمْ فَرَرْتُمْ يَا أَبَا عُمَارَةَ يَوْمَ حُنَيْنٍ؟ قَالَ: لَا وَاللَّهِ مَا وَلَّى رَسُولُ اللَّهِ (مُتْلَى اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَكِنَّهُ خَرَجَ شَبَّانُ أَصْحَابِهِ، وَأَخْفَاؤُهُمْ حُسْرًا لَيْسَ بِسِلَاحٍ، فَأَتَوْا قَوْمًا رُمَاءَ جَمْعِ هَوَازِنَ وَبَنَى نَصْرٌ مَا يَكَادُ يَسْقُطُ لَهُمْ سَهْمٌ فَرَشَقُوهُمْ رَشْقًا مَا يَكَادُونَ يُخْطِئُونَ فَأَقْبَلُوا هُنَالِكَ إِلَى النَّبِيِّ (مُتْلَى اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ عَلَى بَغْلَتِهِ الْبَيْضَاءِ وَابْنُ عَمِّهِ أَبُو سُفْيَانَ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ يَقُودُ بِهِ فَنَزَلَ وَاسْتَنْصَرَ ثُمَّ قَالَ:

^(۳) بسند حسن (شرحه).

^(۴) سكت عن درجته الشارح.

أَنَا الَّذِي لَا كَذِبَ أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ

لَمْ صَفَّ أَصْحَابَهُ رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالرَّمْذِيُّ^(١):

گوترا به بهراء (خودای ئی رازی بن): ئەهێ ئەبو عومارە! ئایا راستە کە ئێو
لە رۆژی غەزای حونەیندا هەلھاتن؟ فەرمووی: ئەگەر ئێمە هەموو هەلھاتین
دیارە پیڤەمبەریش (دروودی خودای لەسەرب) لە گەلمان بوو! نە بەخودا شتی وا
نەبوو، نە پیڤەمبەر هەلھات و نە ئێمە هەلھاتین بەلام مەسەلەکە ئاوابوو:
جەھیل و ھەرزەکارە بزێوکان {لە یارانێ حەزەرت (دروودی خودا لە حەزەرت و رمزای
خودا لە یارانێ بن)} بە دەستی رووتی بەبێ چەک ھاتبوون بۆ ئەو شەپەر، جا لە
ناکاو لووتیان تەقی بە لووتی کۆمەلەی لەشکری ھەوازین و بەنی نەصرەو
ئەوانیش ھۆزیکێ تیر ئەندازی چاک بوون، مەگەر بە دەگمەن تیریان نیشانی
نەپیکایە، دەنا تیریان لە زەوی نەدەدا، ئیتەر لە پرتیر بارانیکی وایان کردن
مەگەر چۆنھا، ئەگینا تیریان بە ھەلە نەدەچوو {ئیتەر ئەمە بوو بەھۆی ئەو کە
لە سەرھەتای شەپەرکەو لەشکرکەوی پیڤەمبەر (دروودی خودا لەسەر خۆی و رمزای خودا لە
لەشکرکەوی بن) شکست بینن، بەلام پیڤەمبەر بە شتی لە یارانێ خۆیان راگرت و
نەبەزین و حەزەرت فەرمانی کرد بە عەبباسی مامەیی بانگی یاران بکاتەو
بۆلای پیڤەمبەر} ئەوجا یاران و موسولمانان بەرەو پیڤەمبەر گەرانەو و لە
دەوری کۆبوونەو، لەوکاتەدا پیڤەمبەر (دروودی خودای لەسەرب) بە سواری ھێستەر
ماچە سپییەکەیی خۆی بوو ھەر باکی لە کافران نەبوو، وە ئەبو سوفیانی
کوپی حاریثی کوپی عەبدولموطەلیب کە ئامۆزای خۆی بوو، و لاخەکەیی بۆ
رادەکیشا، جا حەزەرت (دروودی خودای لەسەرب) دابەزی و پارایەو و داوای
پیۆزی و سەرکەوتنی لە خودا کرد و فەرمووی:

أَنَا الَّذِي لَا كَذِبَ أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ

(١) بخاری. مغازی: ٢٩٢٠. مسلم. مغازی: ٤٥٩١. تحفة الأشراف: ١٢٨ = تجرید: ٣ / ٣١٠ رقم: ١٨٢ =

واته:

پیغمبرم من نه وهک درۆزن

عه بدولموگ گهلییه بابه که وره‌ی من!

فهرمووی: ئینجا هاو پیکانی خوی ریز کرده وه و سهر له نوی هه لمه تی شیرانه یان برده وه و دوژمنیان شکاند (ش/ت).

۴۴۷۱- وَ لِلْبَخَارِيِّ: إِنَّ اللَّهَ لَيُؤَيِّدُ هَذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ^(۱):

ده فهرمووی (دیودی خودای له سهرین): له راستیدا گه ئی جارانیش خودای گه وره و مه زن به پیاوی به دکارو فاسقیش پشتیوانی ئەم ئایینی ئیسلامه دهکا. {بوخاری (خودای ئی رازی بن) }.

۴۴۷۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: شَرُّ مَا فِي الرَّجُلِ شُحٌّ هَالِعٌ وَجَبْنٌ خَالِعٌ^(۲):

ئهبو هورهیره (خودای ئی رازی بن) له هه زه ته وه ده فهرمووی (دیودی خودای له سهرین): به دترین رهفتار بو پیاو ئه وهیه که ئه وهنده رژدو پیسکه بن به خیرکردن خورپه‌ی ئی کهوی، ئه وهنده‌یش ترسنوک بن هه میشه بتوقی! (د):

نه وهن چرووکه که به خه و خیرین

بکا تا مردن له خه و ده توین!

۴۴۷۳- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَتِيكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ يَقُولُ: مِنَ الْفَقِيرَةِ مَا يُحِبُّ اللَّهُ وَمِنْهَا مَا يُبْغِضُ اللَّهُ، فَأَمَّا الَّتِي يُحِبُّهَا اللَّهُ فَالْفَقِيرَةُ فِي الرِّبَةِ، وَأَمَّا الْفَقِيرَةُ الَّتِي يُبْغِضُهَا اللَّهُ فَالْفَقِيرَةُ فِي غَيْرِ رِبَةٍ. وَإِنَّ مِنَ الْخِيَلَاءِ مَا يُبْغِضُ اللَّهُ وَمِنْهَا مَا يُحِبُّ اللَّهُ: فَأَمَّا الْخِيَلَاءُ الَّتِي يُحِبُّ اللَّهُ فَاخْتِيَالُ الرَّجُلِ عِنْدَ اللِّقَاءِ وَاخْتِيَالُهُ

^(۱) تعلیق ترجم به الباب الرقم / ۸۲ من کتاب الجهاد. قبل الرقم: ۳۰۶۲.

^(۲) سکت عن درجته الشارح.

عِنْدَ الصَّدَقَةِ، وَأَمَّا الَّتِي يُنْفِضُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فَاخْتِيَالُهُ فِي الْبَغْيِ وَالْفَخْرِ. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ^(۴):

جاییری کوپی عه‌تیک (خودای ئی رازی بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ری خودا (درویدی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رمووی: غیره‌ت و به‌ته‌نگه‌وه بوون دوو جو‌ری هه‌یه، جو‌ریکیان خودای گه‌وره و مه‌زن پی‌ی خوشه‌و خوشی ده‌وی ئه‌ویش ئه‌وه‌یه که له‌سه‌ر شتی بێ، بۆنی گومانی خراپی ئی بکری، جو‌ره‌که‌ی تریان که خودا رقی لی‌یه‌تی ئه‌وه‌یه که له‌سه‌ر شتی بێ بۆنی گومانی خراپی ئی نه‌کری! وه هه‌روه‌ها خۆن‌واندن و خۆه‌ل‌کی‌شانیش ئه‌م دوو جو‌ره‌ی هه‌یه، ئه‌و ده‌عیه‌و خۆه‌ل‌کی‌شان‌ه‌ی که خودا پی‌ی خوشه‌ ئه‌وه‌یه که پیاوی ئازا له‌کاتی جه‌نگیندا که‌شوفش و فیزو ده‌مارو ده‌عیه‌ بکا، یا له‌کاتی خیرکردندا خۆی بنوینێ، هه‌تا که‌سانی تریش چاو له‌و بکه‌ن، جو‌ری دووهم که خودا رقی لی‌یه‌تی: که فیزو ده‌عیه‌ به‌کردنی زۆلم و زۆره‌وه بکا و شانازی به‌سه‌ر هه‌ژار‌اندا بکا. (د).

۵۰. شوینه گومکی له شه‌ردا په‌سه‌نده‌و شه‌ر به‌ فیل ده‌بریته‌وه:

التورية والحرب خدعة

٤٤٧٤- عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَلَمًا يُرِيدُ غَزْوَةً يَغْزُوهَا إِلَّا وَرَّى بِغَيْرِهَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(۱):

که‌عبی کوپی مالیک (رمزای خودای ئی بن) فه‌رمووی: جاران ده‌ستووری پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) وابوو، که ده‌یویست بچێ بۆ غه‌زایی شوینه گومکێ ده‌کردو له‌به‌ر چاوی خه‌لک وای نی‌شان ده‌دا که بۆ جینگه‌یه‌کی تر ده‌چێ نه‌وه‌ک بۆ ئه‌وی (ب/د).

^(۴) سکت عن درجته الشارح.

^(۱) بخاری. جهاد: ۲۹۴۷.

۴۴۷۵- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضی الله عنه) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْحَرْبُ خُدْعَةٌ. رَوَاهُ الْخُمَسَةُ^(۲):

ثَبُو هوریره (خودای فی رازی بن) ده‌فهرموی: چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سیرین) ده‌فهرموی: شهر به‌فروقیل ده‌بریت‌هوه! (ش/د/ت/ن - رمزای خودای فی بن).

۵۱) نیشانه‌و دروشمی یه‌کتر ناسینه‌وه له‌جه‌نگدا: (الشعار في الحرب)

۴۴۷۶- عَنْ الْمُهَلَّبِ بْنِ أَبِي صُفْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَخْبَرَنِي مَنْ سَمِعَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: إِنْ بَيِّتُمْ فَلْيَكُنْ شِعَارُكُمْ حَمَ لَا يُنْصَرُونَ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ^(۱):

موه‌لله‌بی کوپی ثبو صوفره (خودای فی رازی بن) فهرموی: که‌سنی ثم فهرموده‌یه‌ی بو من باس کردوو که به‌خودی خوئی له‌پیغه‌مبه‌ری ژنه‌وتوو فهرموویه‌تی: نه‌گه‌ر دنیا‌بوو به‌شه‌و دایان به‌سهرتاند‌او دوژمن شه‌به‌یخون به‌سهریدا دان، با له‌ناو خو‌تانا دروشمتان وشه‌ی (حم = حامیم) بی ئیتر خوا یار بی دوژمن سهر ناکه‌وی. (د/ت/ن - سند صالح).

۴۴۷۷- عَنْ إِيَّاسِ بْنِ سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ أَبِيهِ قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ أَبِي بَكْرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) زَمَنَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَكَانَ شِعَارُنَا أَمِتْ أَمِتْ^(۲):

ئی‌یاسی کوپی سه‌له‌مه (رمزای خودایان فی بن) فهرموی: باو‌کم فهرموی: له‌سهرده‌می پیغه‌مبه‌ردا (دروودی خودای مزنی له‌سیرین) له‌گه‌ل ثبو به‌کر‌دا رویش‌تین بو غزا، دروشمی ئی‌مه له‌کاتی شه‌ردا وشه‌ی (أَمِتْ أَمِتْ) بوو (أَمِتْ أَمِتْ واته: بیمرینه‌ بیمرینه) (د - سند صالح).

^(۲) تجرید / ۳ / ۳۶۰ رقم: بلا رقم = ۳۰۲۹ ، ۳۰۲۸ فتح الباری. مسلم. مغازی: ۴۵۱۵. تحفة الأشراف:

۱۴۶۷۶. أبو داود. جهاد: ۲۶۳۶. ترمذی. جهاد: ۱۶۷۵.

^(۱) بسند صالح (شرحه).

^(۲) بسند صالح (شرحه).

۴۴۷۸- وَعَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ (رضی اللہ تعالیٰ عنہ) قَالَ: كَانَ شِعَارُ الْمُهَاجِرِينَ عَبْدُ اللَّهِ وَشِعَارُ الْأَنْصَارِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ^(۳):

سہ موورہ (خودای فی رازی بن) فہرمووی: دروشمی کوچکاران عہدوللا بوو وہ دروشمی یاریدہ دہران عہدول رحمان بوو (د- سند صالح).

۵۲) ژن و مندال و پیڑہ میڑو بہندہ ناکوژرین

لا تَقْتُلِ النِّسَاءَ وَالصَّبِيَّانَ (وکذا الشيخ الهرم والارقاء- شرحہ)

۴۴۷۹- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رضی اللہ عنہما) قَالَ: وَجَدْتُ امْرَأَةً مَقْتُولَةً فِي بَعْضِ مَغَازِي النَّبِيِّ (مَتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَتَهَيَّ عَنْ قَتْلِ النِّسَاءِ وَالصَّبِيَّانِ^(۱):

ٹیبنو عومہر (رمزای خودایان فی بن) فہرمووی: لہ غہزایی لہ غہزاکانی پیغہ مہر دا (دیودی خودای لہسرین) لاشہی ژنیکی کوژراو دوزرایہوہ، ٹیتر پیغہ مہر (دیودی خودای لہسرین) کوشتنی ژن و مندالی قہدغہ کرد (ش/د/ت).

۴۴۸۰- وَسُئِلَ عَنِ النَّبِيِّ (مَتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ أَهْلِ الدَّارِ يُبَيِّتُونَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ، فَيَصَابُ مِنْ نِسَائِهِمْ وَذُرَارِيِّهِمْ قَالَ: هُمْ مِنْهُمْ. رَوَاهُمَا الْأَرْبَعَةُ^(۲):

لہ پیغہ مہر (دیودی خودای لہسرین) پرسیارکرا لہ بارہی خیزانی مالی ٹہو ہاوبہ شپہیدا کہرانہوہ کہ لہ شہودا بہسہریاندا دہدری و لہ شہہ یخووندا ژن و مندالیان بہردہکھون ئایا بہ کوشتن یا بہ زامار بوون ئایا حوکمی ٹہو ژن و مندالانہ چییہ؟ فہرمووی: ٹہوانیش لہوانن و لہبہر ناچاری حوکمی کوشتنی ژن و منال و شہرکہریان لہ حالی وادا کہ ستہمہ جیا بکریٹنہوہ چوون یہکہ (ش/د/ت).

۴۴۸۱- → (ب- ۳- ز- ۱۵- ل- ۳۲- ف- ۳)^(۳).

^(۳) بسند صالح (شرحہ).

^(۱) تجرید / ۳ / ۲۵۶ رقم: ۱۲۳۴ = ۲۰۱۴ ، ۲۰۱۵.

^(۲) تجرید / ۲ / ۲۵۵ رقم: ۱۲۳۳ = ۲۰۱۲ ، ۲۳۷۰ فتح = ۱۰۴۱ تجرید.

۵۳) نازاردان به ناگر بهس بو خودا دروسته : (لا یعذب بالنار إلا الله)

۴۴۸۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضی الله عنه) قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي بَغْتٍ فَقَالَ: إِنْ وَجَدْتُمْ فَلَاكَ وَفَلَاكَ فَأَخْرِقُوهُمَا بِالنَّارِ فَلَمَّا أَرَدْنَا الْخُرُوجَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنِّي أَمَرْتُكُمْ أَنْ تُخْرِقُوا فَلَاكَ وَفَلَاكَ وَإِنَّ النَّارَ لَا يُعَذَّبُ بِهَا إِلَّا اللَّهُ، فَإِنْ وَجَدْتُمُوهُمَا فَأَقْتُلُوهُمَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۱).

ئه‌بو هورهیره (خودای ئی رازی بئ) فهرمووی: په‌ئی بووین، پیغه‌مبهر (دبرودی خودای لسه‌ربین) ناردیننی بو غه‌زا، فهرمووی: نه‌گهر دنیا بوو فیسارو فیسارتان به‌ره‌ه‌وئیل که‌وت به ناگر بیان سووتینن جا کاتئ ویستمان بکه‌وینه ری، فهرمووی: نه‌وه بوو من ده‌ستوورم پیدان که فیساره که‌س و فیساره که‌س بسووتینن، به‌لام هه‌ر بو خودا خوی دروسته که به ناگر سزای دروسکراوانی خوی بدا ده‌ی نه‌گهر تووشیان بوون به ناگر مه‌یان سووتینن، به‌لام به کوشتن بیانکوژن! (ب/د/ت).

۴۴۸۳- → (ب- ۴ز- ۴ل- ۱۵ف- ۱) (۲).

۵۴) له‌چو لیو کردن و نه‌تک کردنی کوژراو ناره‌وايه : (المثله حرام)

۴۴۸۴- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنِ النَّهْيِ وَالْمُثَلَّةِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّيْدِ^(۱).

عه‌بدوللای کوپی زه‌ید (خودای ئی رازی بئ) فهرمووی: پیغه‌مبهر (دبرودی خودای لسه‌ربین) تالان و برۆو له‌چو لیو کردن و نه‌تک کردنی هه‌موو گیانداریک‌ی قه‌ده‌غه کردووه. (ب= بوخاری).

(۲) تقدم في مجلد ثالث. تسلسل / ۱۵. رقم / ۳ / ۲۰۰۸.

(۱) تجريد / ۳ / ۲۵۷ رقم: ۱۲۲۵ ، ۳۰۱۷ ، ۶۹۲۲.

(۲) تقدم في مجلد رابع. تسلسل / ۴ رقم: ۱ / ۲۵۷۴.

(۱) بخاری. ذبائح وصید: ۵۵۱۶.

۴۴۸۵- وَ قَالَ عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَحْتَنُّ عَلَى الصَّدَقَةِ وَيَنْهَانَا عَنْ الْمُثَلَّةِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(۲):

عیمرانی کوپری حوصه‌ین (خودای ئی رازی بن) فهرمووی: پیغهمبه‌ر (درویدی خودای لیسربن) هه‌میشه‌ هانی ئیمه‌ی ده‌دا که خیره‌و خیرات بکه‌ین وه‌نه‌ی ئی ده‌کردین له‌وه که کوژراو نه‌تک بکه‌ین (د/ن).

۵۵) په‌یمان شکاندن و بنی په‌یمانی زور ناره‌وايه : (الغدر حرام)

۴۴۸۶- → (ب- ۳- ۱۰۴- ۱- ۲۷۵- ف- ۷)^(۱).

۴۴۸۷- وَ كَانَ بَيْنَ مُعَاوِيَةَ وَبَيْنَ أَهْلِ الرُّومِ عَهْدٌ وَكَانَ يَسِيرُ فِي بِلَادِهِمْ فَلَمَّا انْقَضَى الْعَهْدُ أَغَارَ عَلَيْهِمْ إِذَا رَجُلٌ عَلَى فَرَسٍ وَهُوَ يَقُولُ: اللَّهُ أَكْبَرُ وَفَاءٌ لَا غَدْرَ وَإِذَا هُوَ عَمْرُو بْنُ عَبْسَةَ فَسَأَلَهُ مُعَاوِيَةُ فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: مَنْ كَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ قَوْمٍ عَهْدٌ فَلَا يَحُلُّ عَهْدًا وَلَا يَشُدُّهُ حَتَّى يَمُضِيَ أَمْدُهُ أَوْ يَنْبُدَ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ قَالَ: فَرَجَعَ مُعَاوِيَةُ بِالنَّاسِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَلَفْظُ الْآخِرِ: مَنْ كَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ قَوْمٍ عَهْدٌ فَلَا يَشُدُّ عُقْدَةً وَلَا يَحُلُّهَا حَتَّى يَنْقَضِيَ أَمْدُهَا أَوْ يَنْبُدَ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ^(۲):

جاری له‌ نیوانی موعاوییه‌و خه‌لکی روم‌دا په‌یمانئ هه‌بوو، به‌ پیئ ئه‌و په‌یمان‌ه موعاوییه‌ حه‌قی هه‌بوو که له‌ناو ولاتی نه‌واندا،، هاموشو بکا، جا که ماوه‌ی په‌یمان‌ه که به‌سه‌ر چوو، موعاوییه‌ به‌بن هوشیار کردنه‌وه ویستی په‌لاماریان بداو هیترشی برد بو سه‌ریان. له‌پر نه‌سپ سواری په‌یدا بوو، ده‌یفه‌رموو نه‌لله‌وه‌و نه‌کبه‌ر! په‌یمان به‌جیه‌ینان و په‌یمان بردنه‌ سه‌ر سوننه‌تی پیغهمبه‌ری خودایه‌، نه‌وه‌ک په‌یمان شکاندن، که ته‌ماشایان کرد و پیاه‌وه که عه‌مری کوپری عه‌به‌سه‌یه. موعاوییه‌ پرسپاری ئی کرد: مه‌به‌ستت

^(۲) سکت عن درجته الشارح.

^(۱) تقدم في مجلد ثالث. تسلسل / ۱۰۴ رقم: ۷ / ۲۴۱۷.

^(۲) سکت عن درجته الشارح.

چییه؟ فهرمووی: بیستووومه له پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌رین) ده‌یفهرموو: هه‌ر که‌سێ له‌گه‌ل کۆمه‌لیکا په‌یمانیکێ به‌ست نابێ نه‌ هه‌لی وه‌شینیته‌وه نه‌ مه‌حه‌که‌متری بکا تا ماوه‌ی ناوبراوی نه‌و په‌یمانه‌ تیپه‌ر ده‌کا، وه‌ هه‌تا نه‌وانیش ناگادار ده‌کاته‌وه بو‌ جه‌نگ! گو‌تی: جا مو‌عاوییه له‌ هی‌رشه‌که ده‌ستی هه‌لگرت و خه‌لکه‌که‌ی گیرایه‌وه (ت/د) گفته‌ی (د): نه‌وه‌ی په‌یمانیکێ هه‌بوو له‌گه‌ل هۆزیکدا، نابێ گری‌ی نه‌و په‌یمانه‌ تووند بکاته‌وه، یا شلی بکاته‌وه هه‌تا ماوه‌که‌ی به‌سه‌ر ده‌چێ، جا نه‌وسا ده‌توانی که‌ ناگاداریان بکاته‌وه که‌ ناماده‌ بن بو‌ شه‌ر.

۴۴۸۸- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السَّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا . رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۳).

دیسان فهرمووی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌رین) فهرمووی: نه‌وه‌ی چه‌کمان ئێ هه‌لبگری له‌ ئیمه‌ نییه (ش).

۵۶) باسی شه‌شه‌م: باسی ده‌ست که‌وتی جه‌نگ (تالانی) و باسی چۆنی‌تی دابه‌ش کردنی:

الباب السادس: في الغنائم والقسمه

قَالَ اللهُ تَعَالَى: {وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ اتَّخَذَ الْجَمْعَانِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} (۴۱/۸):

واته: بزانی نه‌وه‌ی به‌ زه‌بری شیرو تیرو به‌ زۆری گولله‌ وه‌ری بگرن له‌ کافران نه‌وه‌ ده‌بی پینج یه‌کی نه‌و تالانییه له‌سه‌ر شه‌م یاسایه‌ دابه‌ش بکری: نه‌و پینج یه‌که‌ ده‌کری به‌ پینج به‌شی یه‌کسانه‌وه، به‌شیکی بو‌ خوداو پیغه‌مبه‌ره، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌رین) له‌سه‌ر فهرمانی خودا چۆنی به‌ باش

(۳) بخاری. فتن: ۶۶۶۰. مسلم. ایمان: ۲۷۶ - ۲۷۹. ترمذی. حدود: ۱۴۵۹ تحفة الأشراف: ۹۰۴۲.

بزانى نهم به‌شه دابه‌ش ده‌کا، به‌شیکی تری بو خزمه‌کانی پیغهمبه‌ره، به‌و ده‌ستووره‌ی که‌خوی فهرموویه‌تی، به‌شیکی تری بو‌ه‌تیوان و هه‌ژاران و ری‌بوارانه. نه‌و چوار به‌شه‌که‌ی تریش له‌و تالانییه که‌ ماون ده‌دری به‌ جه‌نگاوه‌ره‌کان نه‌مه ده‌ستووری دابه‌ش کردنی مائی تالانی غه‌زایه، نه‌گه‌ر به‌راستی نیوه موسولمانی ته‌واون و باوه‌رتان هه‌یه به‌و شتانه‌ی که‌ له‌ رۆژی غه‌زای به‌دردا نیمه ناردمانن بو‌ به‌نده‌ی خوشه‌ویستی خو‌مان که‌ موحه‌مه‌ده، نه‌و رۆژه‌ پی‌رۆزه‌ی که‌بوو به‌هوی جیاوه‌ بوونی راستی له‌ ناراستی، که‌ موسولمانان و نا موسولمانه‌کان تیا به‌ره‌نگاری یه‌ک بوون، له‌سه‌ر یاریده‌ی خودا له‌شکری نیسلام سه‌رکه‌وت و له‌شکری بی‌ثایینی ژیر که‌وت.

۴۴۸۹- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: غَزَا نَبِيُّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ فَقَالَ لِقَوْمِهِ: لَا يَتَّبِعُنِي رَجُلٌ قَدْ مَلَكَ بُضْعَ امْرَأَةٍ وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يَبْنِيَ بِهَا وَلَمْ يَبْنِ، وَلَا آخَرَ قَدْ بَنَى بُنْيَانًا وَلَمْ يَرْفَعْ سَقْفَهَا، وَلَا آخَرَ قَدْ اشْتَرَى غَنَمًا أَوْ خِلْفَاتٍ وَهُوَ مُنْتَظَرٌ وَلَا ذَهَابًا، قَالَ: فَغَزَا فَأَذْنَى لِلْقَرْيَةِ حِينَ صَلَاةِ الْعَصْرِ أَوْ قَرِيبًا مِنْ ذَلِكَ فَقَالَ لِلشُّمُسِ: أَنْتِ مَأْمُورَةٌ وَأَنَا مَأْمُورٌ "اللَّهُمَّ احْبِسْنَهَا عَلَيْنَا فَحُبِسَتْ عَلَيْهِ حَتَّى فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ قَالَ: فَجَمَعُوا مَا غَنِمُوا فَأَقْبَلَتِ النَّارُ لِتَأْكُلَهُ فَأَبَتْ أَنْ تَطْعَمَهُ فَقَالَ: فِيكُمْ غُلُولٌ فَلْيَبَايِعْنِي مِنْ كُلِّ قَبِيلَةٍ رَجُلٌ فَبَايَعُوهُ فَلَصِقَتْ يَدُ رَجُلٍ بِيَدِهِ فَقَالَ: فِيكُمْ الْغُلُولُ فَلْيَبَايِعْنِي قَبِيلَتَكَ فَبَايَعْتَهُ فَلَصِقَتْ يَدِ رَجُلَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةٍ فَقَالَ: فِيكُمْ الْغُلُولُ فَأَخْرَجُوا لَهُ مِثْلَ رَأْسِ الْبَقَرَةِ مِنْ ذَهَبٍ فَوَضَعُوهُ فِي الْمَالِ وَهُوَ بِالصَّعِيدِ فَأَقْبَلَتِ النَّارُ فَأَكَلَتْهُ فَلَمْ تَحِلِّ الْغَنَائِمُ لِأَحَدٍ مِنْ قَبِيلِنَا، ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى رَأَى ضَعْفَنَا وَعَجْزَنَا فَطَيَّبَهَا لَنَا. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۱).

نه‌بو هوره‌یره (خودای ئی‌رازی بن) فهرمووی: پیغهمبه‌ر (درودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: پیغهمبه‌ری، له‌ پیغهمبه‌ران، ویستی بچی بو‌ غه‌زایی، به‌ گه‌له‌که‌ی خوی فهرموو: نه‌و پیاوه‌ی که‌ ژنی ماره‌ بریوه‌و ده‌یه‌وی که‌ بی‌گویی‌زیت‌ه‌وه‌و

(۱) تجرید بالکوردی/ ۲/ ۲۸۹ رقم: ۱۳۶۵ = ۳۱۲۴، ۵۱۵۷. مسلم. مغازی: ۴۵۲۰. تحفة الأشراف: ۱۴۶۷۷

هیشتا نه‌یگوێزاهه‌ته‌وه‌ با ئه‌وه‌ له‌ گه‌ڵما نه‌یه‌ت بو‌ ئه‌م غه‌زایه‌، هه‌روه‌ها ئه‌و که‌سه‌هیش که‌ خانوویه‌کی دروست کردوه‌و هیشتا سه‌ری نه‌گرتوه‌و، هه‌روه‌ها ئه‌و که‌سه‌هیش که‌ بزنی و مه‌رو مالیاتی ئاوسی له‌سه‌ر گوانی کپیوه‌و چاوه‌پوانی زاینیان ده‌کا. فه‌رمووی: ئه‌وجا چوو بو‌ غه‌زاکه‌و ده‌می نویژی عه‌صر (یا نزیکه‌ی ده‌می نویژی عه‌صر) له‌ دیکه‌ نزیکه‌وه‌ بوو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ به‌ خۆری فه‌رموو: تو‌یش فه‌رمانبه‌ری و منیش فه‌رمانبه‌رم، خواجه! ئه‌م خۆره‌ رابگره‌ بو‌مان و مه‌یه‌له‌ ئاوا ببی هه‌تا فه‌رمانی خو‌مان ئه‌نجام ده‌ده‌ین ئیتر خودا خۆره‌که‌ی راگرت بو‌ی و خۆره‌که‌ ئاوا نه‌بوو هه‌تا خودا شاره‌که‌ی فه‌تح کرد بو‌ی فه‌رمووی: ئینجا هه‌رچی تالانییان گرتبوو کو‌یان کردوه‌و له‌سه‌ر ده‌ستوو‌رو یاسای پیشینه‌ی پیغه‌مبه‌ران له‌ شوینیکی به‌رزی به‌رچاو دا خه‌ریان کردوه‌و دایان نا هه‌تا ئاگر له‌ ئاسمانه‌وه‌ به‌ فه‌رمانی خودا بی‌ت بیخوا، که‌چی ئاگره‌که‌ که‌ هات چه‌شکه‌ی نه‌کرد! ئیتر پیغه‌مبه‌ره‌که‌ زانی که‌ گزی و ده‌سپسی کراوه‌ له‌ تالانییه‌که‌ بو‌یه‌ فه‌رمووی: دزیتان له‌ تالانییه‌که‌ کردوه‌و بو‌یه‌ ئاگره‌که‌ ناخوا! که‌ وایه‌ با له‌هه‌ر خیلێ پیاوێ په‌یمانم بداتی، جا له‌کاتی په‌یمان کردنه‌که‌دا ده‌ستی پیاوێ له‌سه‌ر خیله‌کان نووسا به‌ ده‌ستی پیغه‌مبه‌ره‌که‌وه‌، فه‌رمووی: دزییه‌که‌ له‌ناو ئیوه‌ دایه‌، با خیله‌که‌ی تو‌ هه‌موویان بین یه‌که‌ یه‌که‌ په‌یمانم بده‌نی، کاتی ئه‌و خیله‌ په‌یمانیان دا پی، ده‌ستی پیاوێ یا دوو پیاو لکا به‌ ده‌ستی پیغه‌مبه‌ره‌که‌وه‌و دزه‌کان دۆزانه‌وه‌و فه‌رمووی: دزییه‌که‌ ئیوه‌ کردووتانه‌، ئه‌وجا پارچه‌یی زه‌پریان هی‌نا بو‌ پیغه‌مبه‌ره‌که‌، له‌سه‌ر شیوه‌ی سه‌ره‌گا وابوو ئه‌ویشیان له‌سه‌ر مالی تالانییه‌که‌ دانا، که‌ له‌سه‌ر زه‌وییه‌که‌ دانرابوو، ئه‌وجا ئاگره‌که‌ له‌ ئاسمانه‌وه‌ هات و هه‌مووی خو‌ارد! چه‌زده‌ت (درووی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: له‌ پیش ئیمه‌دا خو‌اردنی تالانی بو‌ که‌سی تر چه‌لال نه‌بووه‌، به‌لام له‌ پاشدا خودای پی‌رۆز و گه‌وره‌ که‌دی حه‌لمان که‌زه‌و بی هی‌زو زه‌بوونین به‌زه‌وی پیاماندا هاته‌وه‌و بو‌ی چه‌لال کردین (ش).

۴۴۹۰- → (ب- ۱- از- ۱۴- ۷۷ف- ۱)^(۲).

۴۴۹۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضی الله عنه) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا أُعْطِيَكُمْ وَلَا أَمْتَعُكُمْ، أَنَا قَاسِمٌ أَضْعُ حَيْثُ أَمِرتُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(۳):

نهبو هورهیره (خودای ئی رازی بن) فهرمووی: پیغهمبهه (درویدی خودای لهسهرین) فهرمووی: بهخشین و نه بهخشین به دهستی من نییه واته: بهخشینی شتی بهکهن و نه بهخشینی نهو شته به کهسیکی تر نهوه به دهست من نییه و هه به دهست خودا خوویهتی و بهس بهلام من بهپیی فرمانهکهی خودا که به منی دهکا شته کهتان ئی دابهش دهکهو بهس! (ب/د).

۴۴۹۲- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رضی الله عنهما) قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سَرِيَّةً إِلَى نَجْدٍ فَخَرَجْتُ فِيهَا فَأَصَبْنَا إِبِلًا وَغَنَمًا فَلَبَقْتُ سُهْمَانًا اثْنِي عَشَرَ بَعِيرًا اثْنِي عَشَرَ بَعِيرًا، وَكُفَّلْنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعِيرًا بَعِيرًا. رَوَاهُ الثَّلاَثَةُ^(۴):

ئیبنو عومهر (رمزای خودا له خوئی و بابی) فهرمووی: پیغهمبهه (درویدی خودای لهسهرین) پهلیکی نارد بهرهو نهجد بۆ غهزا، من خۆم له ناویاندا بووم، رانه وشترو گهلهیهکی زۆرمان به تالان گرت، گشتمان ههریهکی سهرو دوازده وشت پشکمان بهرکهوت، پیغهمبهه ریش (درویدی خودای لهسهرین) ههریهکی سهرو وشتی (به زیاده) داینی (ش/د).

۴۴۹۳- وَعَنْهُ قَالَ: بَعَثْنَا النَّبِيَّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي جَيْشٍ قَبْلَ نَجْدٍ وَابْعَثْتُ سَرِيَّةً مِنَ الْجَيْشِ فَكَانَ سُهْمَانُ الْجَيْشِ اثْنِي عَشَرَ بَعِيرًا، وَكُفِّلَ أَهْلُ السَّرِيَّةِ بَعِيرًا بَعِيرًا فَكَانَ لِكُلِّ مِنْهُمْ ثَلَاثَةُ عَشَرَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالْبُخَارِيُّ^(۵):

(۲) تقدم برقم: ۱/ ۹۸ مجلد اول. تسلسل/ ۱۴.

(۳) تجريد البخاري ۳/ ۲۸۸ رقم: ۱۲۶۳ = ۳۱۱۷ فتح الباري.

(۴) بخاري. فرض الخمس: ۳۱۳۱، ۳۱۳۲. مسلم. مغازي: ۴۵۳۳ - ۴۵۳۷. أبو داود. جهاد: ۲۷۴۴.

(۵) مسلم. مغازي: ۴۵۳۴. أبو داود. جهاد: ۲۷۴۴. بخاري. فرض الخمس: ۳۱۳۱.

دیسان نهو (خودای ئی رازی بئ) فهرمووی: پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سربین) له‌شکرئیکی به‌رهو نه‌جد نارد بو غه‌زا، خو‌میان تیادا بووم، په‌ئی له له‌شکره‌که جوئی بوونه‌وهو چوون بو غه‌زاو تالانیکی زوریان ده‌ست که‌وت کاتئ به‌ش به‌شیان کرد له‌ناو خو‌یاندنا پشکی هه‌ریه‌کئ له له‌شکره‌که دوازه و شتر بوو، وه تاقمه‌ی په‌له‌که‌یش پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سربین) یه‌کی سه‌رو و شتری تری زیاده داپییان، جا نه‌وان یه‌کی سیازده و شتریان پی برا (د/ب).

٤٤٩٤- وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَسَمَ فِي الثَّقَلِ لِلْفَرَسِ سَهْمَيْنِ وَلِلرَّجُلِ سَهْمًا. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(١):

دیسان فهرمووی: پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سربین) جارئ ده‌ست که‌وتی جه‌نگی دابه‌ش کرد له‌سه‌ر ئه‌م شیوه‌یه: دوو پشکی دانا بو چاره‌واو یه‌ک پشکی بو پیاو (ش/د/ت) له گێرانه‌وه‌یه‌کا: (له‌سه‌ر فهرمایشتی رافه‌که) سئ پشکی دانا بو سواره، پشکئ بو خو‌ی و دوو پشک بو ماینه‌که‌ی! واته: پیاده یه‌ک پشکی ده‌که‌وئ.

٥٧) نه‌فل (واته: مالی تالانی که له ناموسولمانان وه ده‌ست ده‌که‌وئ):

الثَّقَل

٤٤٩٥- له به‌رگی شه‌شدا له سووره‌تی (ئه‌نفال) دا رابورد، یه‌که‌م فهرمووده^(١).

٤٤٩٦- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (مُتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ يَوْمَ بَدْرٍ: مَنْ فَعَلَ كَذَا وَكَذَا فَلَهُ مِنَ الثَّقَلِ كَذَا وَكَذَا، فَتَقَدَّمَ الْفَتَيَانُ وَلَزِمَ الْمَشِيخَةُ الرَّايَاتِ فَلَمْ يَبْرَحُوهَا فَلَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ قَالَتِ الْمَشِيخَةُ: كُنَّا رِذَاءًا لَكُمْ لَوِ الْهَزْمُ ثُمَّ

(١) مسلم. مغازی: ٤٥٦١. ترمذی. سیر: ١٥٥٤.

(٢) سبق فی مجلد سادس. سورة الأنفال. تسلسل/ ٩ رقم: ١/ ٢٨٧٥. مسلم. مغازی: ٤٥٣١، ٦١٨٨،

٦١٨٩. أبو داود. جهاد: ٢٧٤٠. ترمذی. تفسیر: ٢٠٧٩.

لَفِثْتُمْ إِنِّي، فَلَا تَذْهَبُوا بِالْمَعْتَمِ وَبَقِي، فَأَبَى الْفِتْيَانُ وَقَالُوا: جَعَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَنَا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالْحَاكِمُ^(۲):

ثیبینو عهیباس (خودایان نازای بن) فهرمووی: له روژی غهزای به دردا، پیغه مبه (درویدی خودای لسه ربین) فهرمووی: نه وهی واوا بکا نه وهنده و نه وهنده زیاده بهش له تالان دهری تی! نیتر کوپه گهنجه کان که وتنه خویمان و رویشتنه پیشه وهو چوونه ناو کوپی جهنگه وهو، پیره کان له دهوری نالاکان مانه وهو له وی نه بزوتن! کاتی که خودا زالی کردن به سهر کافره کاند، لاهه کان کوتیان: نیمه جهنگمان کردوه، تالانه که هی نیمه یه، پیره کانیش کوتیان: نیمه پشتی نیوه مان گرتبوو، نه گهر خوانه خواسته نیوه بشکانایه دهاتنه وه بو لای نیمه، جا که وایی نابی هه موو تالانه که ببهن بو خوتان و نیمه ییش به بی بهش بمینینه وه!

به لام گهنجه کان قاییل نه بوون و کوتیان: پیغه مبه خوی (درویدی خودای لسه ربین) داویتی به نیمه. جا له پاش هم بگروه به رده یه خودای گه وره و مه زن همهی نارد هواره وه: {يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ} (تهفسیری هم نایه ته له سوورتهی نه نغالدا رابوورد) (د/حاکم).

۴۴۹۷- وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُنْفَلُ بَعْضُ مَنْ يَبْعَثُ مِنَ السَّرَايَا لِأَنْفُسِهِمْ خَاصَّةً سِوَى قِسْمِ عَامَّةِ الْجَيْشِ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ^(۳):

ثیبینو عوه (رمزای خودایان نازای بن) فهرمووی: جاران پیغه مبه (درویدی خودای لسه ربین) زیاده بهشی تایبه تی ددها، به هه ندی له و پهل و لقانه ی که دهیناردن بو غهزا، سهره پای نهو به شه ییش که دهیدا به گشت که سی له سوپاکه (ش/د).

(۲) سکت عن درجته الشارح.

(۳) بخاری. فرض الخمس: ۳۱۲۵. مسلم. مغازی: ۴۵۴۰. ابو داود. جهاد: ۲۷۴۶.

۵۸) سهر به ش ده بی له پاش جیا کردنه وهی پینج یه ک بی:

التنفیل بعد التخمیس

۴۴۹۸- عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُنْقَلُ الرَّبْعَ بَعْدَ الْخُمْسِ وَالْثُلُثَ بَعْدَ الْخُمْسِ إِذَا قَفَلَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالرَّمْزِيُّ^(۱):

حه بی بی کو پی مسله مه (خودای فی رازی بن) فهرمووی: پیغه مبهه (دیو دی خودای له سهر بن) کاتی له غهزا ده گه پرایه وه، له پیئشدا پینج یه کی جیا ده کرده وه له تالانه که بو پینج تاقمه که به پیئی نایه تی: (وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ) تا کو تایی، گه لی جاریش شهر که ره که چه ندی پشک بهر ده که وت، پیغه مبهه (دیو دی خودای له سهر بن) چوار یه کی نه وهیشی، یا سییه کی نه وهیشی، به سهر به ش ده دا پیئی! (د- سند صالح- ت) سهر به ش: زیاده به ش، له کور دیدا ده لیئین: ماله که ی سهر به شی مالان بی. (وه رگی).

۵۹) پیئشهوا (سه روکی موسولمانان) خو ی سهره وکاری دابه ش کردنی پینج یه کی مالی تالانی ده کاو نه ندازه ی به شی نه م پینج تاقمه هه والهی بیرورای نه وه ده کری: (الامام یتولی خمس الغنیمه)

۴۴۹۹- عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبَسَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى بَعْرِ مِنَ الْمَغْتَمِ فَلَمَّا سَلَّمَ أَخَذَ وَبَرَةً مِنْ جَنْبِ الْبَعْرِ ثُمَّ قَالَ: وَلَا يَحِلُّ لِي مِنْ غَنَائِمِكُمْ مِثْلُ هَذَا إِلَّا الْخُمْسَ وَالْخُمْسُ مَرْدُودٌ فِيكُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(۱):

عه مری کو پی عه به سه (خودای فی رازی بن) فهرمووی: پیغه مبهه (دیو دی خودای له سهر بن) له لای و شتریکا (له مالی تالانییه که) نویرتی بو کردین، که سلای دایه وه ته لی تووکی له ته نیشتی و شتره که هه لگرت فهرمووی: پینج یه کی لی ده رچی نا نه ته له مووه چیه، له ده ست که وتی مالی تالانی نیوه به من

^(۱) رواه ابو داود بسند صالح (شرحه).

^(۱) رواه ابو داود بسند صالح (شرحه).

حه لال نییه، له هه مان کاتا نهو پینج یه کهیش دیسان هر ده گه ریته وه بو خوتان (د- سند صالح- ن).

۴۵۰۰- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ لَوْ فِدَ عَبْدُ الْقَيْسِ: أَمْرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا خُمْسَ مَا غَنِمْتُمْ. رَوَاهُ الزَّمَذِيُّ وَالبَخَارِيُّ طرילה^(۲):

ئیبینو عه بیاس (رمزای خودایان لای بن) فه رمووی: پیغه مبهه (درویدی خودای لسه رین) به نوینه ره کان (وفدی) خیلای عه بدولقه یسی فه رموو: فه رمانتان پی ده کهم که پینج یه کی نهو تالانییه ی که به شه ر وه ری ده گرن له نا موسولمانه کان بیده ن به سه روکی موسولمانان، هه تا نهو به پیی ثایه ته که ی پی شه وه دابه شی بکا به سه ره نهو پینج تاقمه دا (ت/ب).

۴۵۰۱- عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: مَشَيْتُ أَنَا وَعَلَمَانُ بْنُ عَفَّانَ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ أُعْطِيتَ بَنِي الْمُطَّلِبِ وَتَرَكْنَا وَكُنْ وَهُمْ مِنْكَ بِمَنْزِلَةِ وَاحِدَةٍ فَقَالَ: إِمَّا بَنُو الْمُطَّلِبِ وَبَنُو هَاشِمٍ شَيْءٌ وَاحِدٌ^(۳):

جوبه یری کوپی موطعیم (خودای لای زانی بن) فه رمووی: من و عثمانی کوپی عه ففان چووینه لای هه زره ت (درویدی خودای لسه رین) عه رزیمان کرد: قوربان! نهی پیغه مبهه ری خودا! له پینج یه کی پینج یه ک (خمسولخومس) بوچی به شی به ره بابی به نهی لموططلیب ده ده ی که چی به شی ئیمه ناده ی، وه لحال ئیمه و نهوان هه رسن لمان بو تو وه ک یه کین و بو خزما یه تی له یه پایه داین؟ فه رمووی (درویدی خودای لسه رین): ناخر به ره بابی به نیلموططه لیب و به ره بابی به نی هاشم یه ک شتن له به ره وه ی که له سه رده می پیش هاتنی ئیسلام و له دوا هاتنی ئیسلام وه پشتی یه کیان گرتوو وه پشتی یه کیان به رنه داوه وه همیشه له خوشی و ناخوشیدا وه ک یه ک بوون و هاوبه شی

^(۲) بخاری. فرض الخمس: ۳۰۹۵.

^(۳) بخاری. فرض الخمس: ۳۱۴۰، ۳۵۰۲، ۴۲۲۹.

خوشتی و ترشی یهك بوون (ب/د) هاشم و موططلیب و عبدو شه‌مس و نه‌وفل چوار برا بوون، باوکیان عبدو مه‌نافه، پیغهمبهر خوئی له به‌ره‌بابی هاشمه، عوتمان له به‌ره‌بابی عبدو شه‌مسه، جوبه‌یر له به‌ره‌بابی نه‌وفله. (وهرگیژ).

٤٥٠٢- وَعَنْهُ قَالَ: لَمْ يَقْسِمِ النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِبَنِي عَبْدِ شَمْسٍ وَلَا لِبَنِي نُوْفَلٍ^(٤).

دیسان جوبه‌یر (خودای فی رازی بن) فهرمووی: پیغهمبهر (دروودی خودای لسه‌رین) نه‌بو به‌ره‌بابی عبدو شه‌مس و نه‌بو به‌ره‌بابی نه‌وفله له پینج یه‌کی پینج یهك به‌شی دانه‌دهنا (ب/د).

٤٥٠٣- قَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ: وَعَبْدُ شَمْسٍ وَهَاشِمٌ وَالْمُطَّلِبُ إِخْوَةٌ لَأُمِّ وَأُمُّهُمُ عَاتِكَةُ بِنْتُ مَرْءَةٍ وَكَانَ نُوْفَلٌ أَخَاهُمْ لِأَبِيهِمْ. رَوَاهُمَا الْبَخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(٥).

موحه‌مه‌دی کوپی ئیسحاق (مه‌شه‌وور به ئیبنو ئیسحاق، خاوه‌نی په‌رتووکی نه‌لمه‌غازی) ده‌لی: عبدو شه‌مس و هاشم و موططلیب برای باوک و دایکی بوون دایکیان ناوی عاتیکه‌ی کچی موپه‌ بووه، باوکیان عبدو مه‌ناف بووه، که باپی‌ری سییه‌می پیغهمبهر بووه، نه‌وفه‌لیش له باوکه‌وه برایان بووه نه‌میش کوپی عبدو مه‌نافه وه‌لی دایکی جیایه، ناوی واقیده‌ی کچی عه‌مره (ب/د).

له سه‌حیحی بوخاریدا: فهرمووده‌ی (٣) و (٤) له (کیتابی مه‌غازی) دا به‌موسنده‌و به یهك سه‌نده‌ر ریوایه‌ت کراون، واته: هه‌ردوکیان له‌وی یهك حه‌دیثن. به‌لام له (کیتابی خومس) دا فهرمووده‌ی (٤) به‌ته‌علیق،، ریوایه‌ت کراوه، هه‌روا فهرمووده‌ی ژماره‌ پینجیش به‌ته‌علیق ریوایه‌ت کراوه. جا له‌به‌ره‌وه‌ی فهرمووده‌ی (٣) و (٤) له راستیدا یهك حه‌دیثن دانهر (به‌رحمه‌ت بن) له‌گه‌ل فهرمووده‌ی (٥) دا دایناون به‌دوو فهرمووده وه‌لی من سی ژماره‌م بو دانان، چونکه دانهر سییه‌م و چواره‌می به‌دیمن به‌دوو فهرمووده داناهه^(١).

^(٤) راجع الرقم السابق = ٣١٤٠.

^(٥) راجع الرقم السابق = ٣١٤٠ ، ٣٥٠٢ ، ٤٧٢٩.

(۱) تییینییه ک:

گه ئی هه و ئم داوه که ئهم کتیبه پیروژه به هوئی ته رجهمه که ی منه وه هه له ی تی نه که وئی، بگره به ته مای ئه وه بووم که ئهم ته رجهمه ی من بو که سنی عه ره بی بزانی له جیاتنی شهرحیکی کورتی پوخت بی له شیوه ی (جه لاله یین) بو ته فسیری قورئانی پیروژ، هه رچهند له خودا به زیاده بی و له لوتف و که ره می که م نه بی ئهمه تا راده یی وایه، به لām داخه که م به هوئی هه له ی چاپه وه که متابیژی هه له ی تیا پهیدا بوو. به تایبه تی له خالبه ندیدا وه ک لابردنی که وانه کان و هه له ی زور له ژماره ی زنجیره و لاپه ره و به رگی فره مووده دووباره وه کاند. هه ر فره مووده یی ژماره ی زنجیره که ی نووسرابی، ئه گه ر له شوینی ناوبراوی خو یا هه له بوو ئه و به جه مع و طه رح ده دۆزیتته وه، بو نمونه → (ب- ۲ ز- ۱۹۱ ل- ف- ۱) هه له یه، که سهیری به رگی دوو ده که یین دوا زنجیره ی (۱۸۵) ه. جا ئاوا دهیدۆزینه وه: ۲۲۹ + ۱۸۵ + ۱۳۵ + ۱۲۰ + ۹۴ + ۱۸ + ۹۲ + ۱۰۵ = ۹۸ سه رجهمه ی ژماره کانی زنجیره کانی به رگی یه ک و سنی و چوارو پینج و شهش و هه وت و هه شت. ده لئین: به رگی دوو له یه که وه تیا یه تی هه تا (۱۸۵) که واته ۱۹۱-۱۸۵ = ۶. که واته: به رگی دوو شهش زنجیره ی زیاده، له زنجیره (۱۸۶) وه هه تا (۱۹۱) وه ئهم شهشه زنجیره ده که ونه سه ره تای به رگی سییه مه وه، که واته زنجیره ی ئهم فره مووده یه له سه ره تای به رگی سییه مدایه، وه له وئی زنجیره (۶) ه له به ره وه ی ژماره ی فره مووده که ناگوپی، که زنجیره که مان دۆزییه وه فره مووده که ش ده دۆزینه وه که فره مووده که شمان زانی ژماره ی لاپه ره که یشی ده زانین. که واته ئهم ره مزه که و له به رگی سییه م، لاپه ره (۲۲۰) دا که ئا وایه و هه له یه → (ب- ۲ ز- ۱۹۱ ل- ف- ۱) ئهمه راسته که یه تی: → (ب- ۳ ز- ۱۶ ل- ۱۵ ف- ۱) ئیتر هه روا. سوپاس بو خودا له م چاپه نوییه دا ئهم هه لانه م به سه ر گرتۆته وه و هه مووم راست کردۆته وه. جا خودا بکا ئه مجاره له هه له ی چاپ رزگار یاریی. (وه رگیی).

۶۰) فهیا (فیء: واته: مفتہ مال): (الفیء)

قَالَ اللهُ تَعَالَى: {مَا أَفَاءَ اللهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ - صدق الله العظيم - ۷/۵۹}:

واته: ئەو مفتە ماله‌ی کە خودای گەوره بەبێ ئارەق رەخساندی بۆ پیڤەمبەری خۆی، لە تالانی دیهاتی دەورو بەری مەدینە ی پیرۆز، وەکوو مائی تالانی ولاتی جوولەکەکانی بەنی نەزیر، ئەو ئەو و ئەو و ئەو هەمووی ساخ بۆ خوداو پیڤەمبەری خوداو خزمانی پیڤەمبەرو هەتیوان و هەژاران و ریبواری بێ خەرجی و بێ دەرەتانه.

۴۵۰۴ - → (سوورەتی حەشر. بەرگی حەوتەم فەرموودە ی سییەم)^(۱).

۴۵۰۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَيْمًا قَرِيَةً أَتَيْتُمُوهَا وَأَقَمْتُمْ فِيهَا فَسَهْمُكُمْ فِيهَا، وَأَيْمًا قَرِيَةً عَصَتْ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فْخُمْسُهَا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ ثُمَّ هِيَ لَكُمْ . رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ^(۲):

ئەبو ھورەیرە (خودای ئازای بێ) فەرمووی: پیڤەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) فەرمووی: ھەر گوندێ بەبێ شەپو شۆڤ گرتتان و چوونە ناوی، ئەوێ کە لەو گوندە دەستتان دەکەوێ دادەنری بە مفتەمال و بە پێی یاسای مفتەمال لیتان دابەش دەکری، بەلام ھەر گوندێ لە خوداو پیڤەمبەری خودا یاخی بوو، تا لە ئەنجامدا بە شەپ دەیگرن ئەو پینچ یەکی تالانییەکە ی بۆ خوداو پیڤەمبەری خودایە، ئەوجا چی لە پینچ یەک مایەو و بۆ ئیوہ یە (م/د).

۴۵۰۶ - وَقَالَ عُمَرُ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ): مَا أَنَا أَحَقُّ بِهَذَا الْفَيْءِ مِنْكُمْ وَمَا أَحَدٌ مِنَّا بِأَحَقَّ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا أَنَا عَلَىٰ مَنَازِلِنَا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَىٰ وَقَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَالرَّجُلُ وَقَدَمُهُ وَالرَّجُلُ وَبَلَاؤُهُ وَالرَّجُلُ وَعِيَالُهُ وَالرَّجُلُ وَحَاجَتُهُ^(۳):

(۱) تقدم في مجلد سابق. تفسير سورة الحشر. برقم: ۴۱۵۸/۲.

(۲) مسلم. مغازی: ۴۵۴۹. أبو داود. خراج: ۳۰۳۶ تحفة الأشراف: ۱۴۷۲۰.

(۳) واه أبو داود في الخراج بسند صالح (شرحه).

عومه‌ر (خودای ئازانی بن) فهرمووی: ئەم مفته‌ماله‌ بو‌ من و بو‌ ئیوه‌ چون یه‌که‌ من که‌ پێشه‌وای موسولمانانم به‌قه‌د یه‌کێ له‌ ئیوه‌ به‌شم ده‌که‌وێ له‌ مالّه، به‌لام ئەوه‌نده‌ هه‌یه‌ هه‌ر که‌سێ له‌ ئیعه‌ له‌سه‌ر به‌شی خۆیه‌تی به‌ پێی نامه‌ی خودای گه‌وره‌، واته‌: ئەو به‌شه‌ی ده‌دریته‌ی که‌ پێغه‌مبه‌ر (سروودی خودای لسه‌رین) بو‌ی داناوه‌ به‌ پێی پایه‌ و پله‌ی خۆی، ئیتر هه‌موو پیاوێ به‌ پێی پایه‌ و شانی خۆی ریزی ده‌گیرێ و پشکی بو‌ داده‌نرێ، وه‌ک ئەوه‌ پیاو هه‌یه‌ له‌ میژوه‌ ئیسلام بووه‌ و پێش ده‌ستی له‌ موسولمانه‌تی دا هه‌یه‌، پیاو هه‌یه‌ زه‌حمه‌تی کیشاوه‌ و نازاری دیوه‌، پیاو هه‌یه‌ خێزانداره‌، هه‌یه‌ سه‌لته‌، هه‌یه‌ ئاسووده‌یه‌، هه‌یه‌ هه‌یه‌تی هه‌یه‌ نییه‌تی و ئاتاجه‌ و لیقه‌وماوه‌، ده‌بێ هه‌ر که‌سه‌یان به‌ پێی پێداویستی خۆی پشکی بو‌ دا بنرێ (د- سند صالح).

٤٥٠٧- وَدَخَلَ ابْنُ عُمَرَ عَلَى مُعَاوِيَةَ فَقَالَ: حَاجَّتُكَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ فَقَالَ: عَطَاءُ الْمُحَرَّرِينَ، فَإِنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَوَّلَ مَا جَاءَهُ شَيْءٌ بَدَأَ بِهِمْ^(١):

ئیبنو عومه‌ر (خۆشنوودی خودای لسه‌ر) له‌ دیوه‌ خان چوو بو‌لای موعاوییه‌، پێی گوت: ئەی باوکی ئەوره‌حمان! بفرموو بو‌چی هاتووی پێویستیت چیه‌ بیلێ. فهرمووی: تکام وایه‌ که‌ به‌رات و به‌خششی به‌نده‌ ئازادکراوه‌کان بده‌ی، چونکه‌ من خۆم دیومه‌ پێغه‌مبه‌ر (سروودی خودای لسه‌رین) که‌ شتیکی بو‌ ده‌هات له‌ پێش هه‌موو شتیکا به‌شی ئەوانی ده‌دا (د- سند صالح).

٤٥٠٨- وَقَالَ عَوْفُ بْنُ مَالِكٍ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ): كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا أَتَاهُ الْفَيْءُ قَسَمَهُ فِي يَوْمِهِ فَأَعْطَى الْآهْلَ حَظِّينِ وَأَعْطَى الْعَرَبَ حَظًّا. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ أَبُو دَاوُدَ فِي الْخَرَجِ^(٢):

^(١) رواه أبو داود في الخراج بسند صالح (شرحه).

^(٢) رواه أبو داود في الخراج بسند صالح (شرحه).

عەوفا کۆری مالیک (خودای ئازای بێ) فەرمووی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسرین) کە مەقتە مائی بۆ دەهات هەر ئەو رۆژە دابەشی دەکرد، دوو بەشی دەدا بە خێزاندارو یەک بەشی دەدا بە سەلت (د- سند صالح).

٦١) سەرکۆلی تالانی هی پیغەمبەرە ^{دروودی} خۆشەڵسەر باسی ئەو مالهێ لەپاش

پیغەمبەر ^{دروودی} خۆشەڵسەر بەجیماو

صفایا النبئی ﷺ وما ترکە

٤٥٠٩- عَنْ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ثَلَاثُ صَفَايَا: بَنُو النَّضِيرِ وَخَيْبَرُ وَفَدَكُ: فَأَمَّا بَنُو النَّضِيرِ فَكَانَتْ حُبْسًا لِنَوَائِهِ وَأَمَّا فَدَكُ فَكَانَتْ حُبْسًا لِأَبْنَاءِ السَّبِيلِ وَأَمَّا خَيْبَرُ فَجَزَّأَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ثَلَاثَةَ أَجْزَاءٍ، جُزْءَيْنِ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ وَجُزْءًا ثَلَاثَةً أَهْلُهُ فَمَا فَضَلَ مِنْهُمْ جَمَلُهُ بَيْنَ فَقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(١):

عومەر (خودای ئازای بێ) فەرمووی: حەزەرەت خۆی (دروودی خودای لەسرین) سێ پشکی هەلبژاردەى هەبوو: بەنى نەضیر و خەیبەر و فەدەك بون، دەسكەوتى و لاى بەنى نەضیر تەرخان كرابوو بۆ دیوەخان و میوان و چەك و تفاق و لاخ و دەسگیرۆدەیی ئەم و ئەو، فەدەكیش تەرخان كرابوو (واتە: وەقف كرابوو) بۆ كۆمەكى رێبواران، دەستكەوتى خەیبەریش پیغەمبەر خۆی (دروودی خودای لەسرین) دەيکرد بەم سێ بەشەو: دوو بەشى دەبەخشییەو بە ناو موسولماناندا و لەو بەشەكەیشی ژێوارو ئازوخەى خێزانەكەى ئى دەدا، وەچى لەوان دەمايەو بەم بەشە دەیدا بە هەژارانى كۆچكاران (د- سند صالح).

٤٥١٠- → (ب- ٣ز- ١٠- ٢٤ف- ٢)^(٢).

^(١) رواه أبو داود بسند صالح (شرحه).

^(٢) تقدم في مجلد ثالث. تسلسل/ ١٠/ برقم: ١٩٩٦.

لیره‌دا جیاوازییه‌کی هه‌یه به‌م جوړه‌یه: ئه‌وجا ئه‌بو به‌کر فهرمووی: هه‌رچیش پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌ریښ) ره‌فتاری پیکرد بڼ چاو له‌و ده‌که‌م واز له‌ هیچی ناهینم، چونکه ده‌ترسم نه‌گه‌ر خوا نه‌که‌ران په‌یره‌وی ته‌واوی ئه‌و نه‌که‌م له‌ ریگه‌ی راست لاده‌م و لاړئ بگرم. فاتیمه (خودای ئی رازی بڼ) داوای به‌شی خو‌ی له‌ میراتی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌ریښ) ده‌کرد، له‌هی ئه‌و خیره‌و سه‌ده‌قه‌یه‌ی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌ریښ) که له‌ مه‌دینه بوو (که بریتی بوو له به‌رو بوومه‌کانی به‌نی نه‌ضیر) وه له‌هی خه‌یبه‌رو فه‌ده‌کیش، خیره‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌ریښ) که له‌ مه‌دینه بوو، عومه‌ر (له‌کاتی جینشینی خویدا) دایه‌وه به‌عه‌ئی و عه‌بباس، وه‌ئی عه‌ئی له‌ عه‌بباسی داگیر کرد بو‌ خو‌ی! به‌لام عومه‌ر خه‌یبه‌رو فه‌ده‌کی هیشته‌وه به‌ ده‌ست خو‌یه‌وه و فهرمووی: ئه‌م دوانه خیره‌و سه‌ده‌قه‌ی پیغه‌مبه‌ر خو‌ی بوون، داینا‌بوون بو‌ مه‌سره‌ف و ژبواری خیزان و میوانی و ده‌ست گیروده‌یی رینوارو لیقه‌وماوان و داماوانی پڼ ده‌کردن. له‌به‌ر ئه‌وه سه‌ره‌و کاری ئه‌م دوانه به‌ ده‌ستی ئه‌و که‌سه‌یه که ده‌بڼ به‌ فرمان‌ره‌وای موسولمانان. گو‌تی: ئیستایش ئه‌م دوو شوینه هه‌تا ئه‌م‌روکه‌یش هه‌ر به‌م جوړه‌ ماون (ش/د/ت).

۴۵۱۱- → (ب- ۳ز- ۱۰- ۲۴ف- ۲) (۳).

۴۵۱۲- وَ قَالَتْ عَائِشَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا): تُوْفِيَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَمَا فِي بَيْتِي مِنْ شَيْءٍ يَأْكُلُهُ ذُو كَبِدٍ إِلَّا شَطْرُ شَعِيرٍ فِي رَفٍّ لِي فَأَكَلْتُ مِنْهُ حَتَّى طَالَ عَلَيَّ فَكَلْتُهُ فَقَنِي. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ (۴).

عائیشه (رمزای خودای گموره‌و مه‌زنی لسه‌ریښ) فهرمووی: هه‌زره‌ت (دروود و سادو میهره‌بانی خودای گموره‌ی ئی بڼ) کاتئ کوچی دوا‌یی کرد، ئه‌وه‌ی گیاندار پی‌ی بژی له

(۳) تقدم في مجلد ثالث. تسلسل/ ۱۰/ برقم: ۱۹۹۶ / ۲.

(۴) بخاري. فرض الخمس: ۲۰۹۷، ۶۴۵۱.

مالما نه‌بوو، ته‌نیا هه‌نئ جۆ نه‌بئ که له ره‌فه‌یه‌کی خۆ ما‌بوو، هه‌تا ماوه‌یه‌کی زۆر زۆر هه‌رلیم ده‌خواردو هه‌ر ته‌واو نه‌ده‌بوو، تا چووم پی‌وام ئیتر ته‌واو بوو.

→ (ب-۴ ز-۱۰۶ ل-۳۴۴ ف-۴) + (ب-۳ ز-۱۰ ل-۲۴ ف-۱ + ۲ + ز-۱۱ ل-۲۵ ف-۲). راجع مجلد/۴ تسلسل/۱۰۶ رقم/۳۱۷۹ و مجلد/۳ تسلسل/۱۰ رقم/۱۹۹۵ ورقم/۱۹۹۶/۲ و تسلسل/۱۱ رقم/۱۹۹۸/۲.

٦٢) که‌سێ له‌ غه‌زادا ناموسولمانی بکۆژی تفاقو که‌لوپه‌له‌که‌ی رووت ده‌کاته‌وه‌و ده‌ییا بو‌ خۆی : (مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا فَلَهُ سَلْبُهُ)

٤٥١٣- عَنْ أَبِي قَتَادَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَامَ حُتَيْنٍ فَلَمَّا اتَّفَقْنَا كَانَتْ لِلْمُسْلِمِينَ جَوْلَةٌ فَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَدْ عَلَا رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَاسْتَدْرْتُ حَتَّى أَتَيْتُهُ مِنْ وَرَائِهِ فَضَرَبْتُهُ بِالسَّيْفِ عَلَى حَبْلِ عَاتِقِهِ فَأَقْبَلَ عَلَيَّ فَضَمَّنِي ضَمًّا وَجَدْتُ مِنْهَا رِيحَ الْمَوْتِ ثُمَّ أَذْرَكُهُ الْمَوْتَ فَأَرْسَلَنِي فَلَحِقْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فَقَالَ: مَا لِلنَّاسِ (لَمْ يَنْهَزَمِ النَّاسُ)؟ فَقُلْتُ: أَمْرُ اللَّهِ (قضاء الله النافذ). ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ رَجَعُوا وَجَلَسَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ فَلَهُ سَلْبُهُ، فَقُمْتُ فَقُلْتُ مَنْ يَشْهَدُ لِي ثُمَّ جَلَسْتُ فَقَالَ مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ فَلَهُ سَلْبُهُ، فَقُمْتُ فَقُلْتُ: مَنْ يَشْهَدُ لِي ثُمَّ جَلَسْتُ ثُمَّ قَالَ تِلْكَ الْمَقَالَةُ فَقَالَ رَجُلٌ: صَدَقَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَسَلْبُهُ عِنْدِي فَأَرْضِيهِ عَنِّي فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): لَاهَا اللَّهُ إِذَا يَغْمِذُ إِلَى أَسَدٍ مِنْ أَسَدِ اللَّهِ يُقَاتِلُ عَنِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ يُعْطِيكَ سَلْبَهُ فَقَالَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): صَدَقَ فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ. قَالَ فَأَعْطَانِي، فَبِعْتُ الدَّرْعَ فَأَتَيْتُ بِهِ مَخْرِفًا فِي بَنِي سَلِمْةَ فَإِنَّهُ لَأَوَّلُ مَالٍ تَأْكُلْتُهُ فِي الْإِسْلَامِ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(١).

ئه‌بو قه‌تاده (خۆشنودی خودای که‌وره‌ی له‌سهرین) فه‌رمووی: له‌ سالی غه‌زای حونه‌یندا، که‌ له‌گه‌ل جه‌زه‌تدا (درودی خودای له‌سهرین) ده‌رچووین، کاتێ

(١) بخاري. بيوع: ٢١٠٠ ، ٣١٤٢ ، ٤٣٢١ ، ٧١٧٠ . مسلم. مغازی: ٤٥٤٣ . ترمذي. سير: ١٥٦٢ .

بهره‌نگاری ناموسولمانه‌کان بووین له سهره‌تاوه موسولمانه‌کان زال بوون و سهری دوان سهرکه‌وتن، پیاویکم دی (له بټپه‌رسته‌کان) پیاویکی موسولمانی دابوو به زه‌ویداو له‌سهری دانیشتبوو، ده‌یویست بیکوژی، منیش سوورپکم بو خواردو له پشتیه‌وه بوی چووم و شمشیریکم مائی به‌سهر نه‌پړی شانیدا گه‌یاندمه سهر جینگه‌ی کاریگه‌ری، له‌گه‌ل نه‌وه‌یشا په‌لاماری دامو باوه‌شی پیاما کردو به‌گوشینیکی وا‌گوشیمی مردنم به‌چاری خوّم دی، به‌لام نیت که‌وته گیانه‌لاو تلیسایه‌وه منی به‌ردا. به‌ره‌به‌ره سوپای ئیسلاام شکستیان تی که‌وت منیش رام کرد، له‌پړی گه‌یشتم به‌عومهری کوپری خه‌ططاب (خودای لی رازی بی) فهرمووی: نه‌وه نه‌و خه‌لکه چییانه بو وا‌شکان؟ گوتم: فهرمانی خودا وابوو، چاره‌نووسی خودایی ره‌تبوونه‌وی نییه! له‌پاشدا خه‌لکه‌که گه‌پارانه‌وه و شیرانه‌وه مردانه تی هه‌لچوونه‌وه له‌دهوری هه‌زرت (دروودی خودای لسه‌رین) وه‌ک شوورای پۆلایین ناخه‌لیان داو گووی سهرکه‌وتنیان له‌مه‌یدانا (به‌هه‌لمه‌تی پاله‌وانه‌یان) به‌دوژمن به‌جئ هیشتو، ئالای هه‌میشه سهر‌به‌رزو سهرکه‌وتووی موحه‌مه‌دیان دیسانه‌وه له‌مه‌یدان شه‌کانه‌وه جا له‌پاش سهرکه‌وتن هه‌زرت (دروودی خودای لسه‌رین) دانیشتمو فهرمووی: که‌سئ له‌غه‌زادا ناموسولمانئ بکوژی و به‌لگه‌ی هه‌بی له‌سهر نه‌وه که‌نه‌و کوشتوویه‌تی نه‌وه رووتی بکاته‌وه بو‌خووی و که‌لوپه‌ل و تفاقه‌که‌ی هی خو‌یه‌تی! گوتم: منیش هه‌لسام گوتم: کئ شایه‌تیم بو‌ده‌دا که‌من پاله‌وانیکی واوام کوشتووه، هه‌تا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌رین) تفاقه‌که‌یم بداتی؟ نیت دانیشتمه‌وه، هه‌زرت (دروودی خودای لسه‌رین) سئ جار ناو به‌ناو نه‌م فهرمایشته‌ی فهرموو، هه‌موو جارئ منیش هه‌ل ده‌سام و ده‌مگوت کئ شایه‌تییه‌کی واوام بو‌ده‌دا هه‌تا پیاوئ گوتم: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! نه‌بو‌قه‌تاده راست ده‌کا، که‌لوپه‌له‌که‌یشی له‌لای منه، ده‌ی تو‌بفهرموو نه‌و له‌من رازی بکه. نه‌بو به‌کریش هه‌لی دایه و فهرمووی: نه‌به‌خوا شتی وا نییه، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌رین) شتی وا نا‌کا بچئ په‌لاماری ده‌سکه‌وتی شیرئ له‌شیرانی خودا بداو

له‌وی بستینی و بیدات به تو، ئه‌مه له کاتی‌کدا که ئه‌و شیره له پیناوی خوداو پیغه‌مبه‌ری خودادا جه‌نگ ده‌کاو ده‌ست به قورگی شیردا ده‌کا!

پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: ئه‌بو به‌کر راست ده‌کاو قسه‌که‌ی دروسته، که‌وابوو که‌لوپه‌له‌که‌ به‌دەر وه به ئه‌بو قه‌تاده گوتی: کابراکه‌یش که‌لوپه‌له‌که‌ی دایه‌وه به من، زریه‌که‌یم فروشت و به پاره‌که‌ی له ناوچه‌ی به‌نی سه‌لیمه باخیکم پینی کپی، وه ئه‌و باخه بوو به بناخه‌ی مالداری کردنی سه‌رده‌می ئیسلامه‌تیم (ش/د/ت).

۴۵۱۴- وَلَإِبي دَاوُدَ: قَضَى التَّبِيُّ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِالسَّلْبِ لِلْقَاتِلِ وَلَمْ يُخْمَسْهِ^(۲):

ئه‌بو داوود (رمزای خودای ئی بن) ده‌گیڕێته‌وه: که پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) دایناوه که که‌لوپه‌ل و تفاقێ که‌رووت ده‌کرێته‌وه له کوژراو له غه‌زادا هه‌مووی بۆ بکوژه‌که‌یه‌تی، پینج یه‌کیشی ئی جیا نا‌کرێته‌وه!

۶۲) ناموسولمانی جه‌نگی نابی به‌ خاوه‌نی مالی موسولمان:

الْحَرْبِيُّ لَا يَمْلِكُ مَالُ الْمُسْلِمِ

۴۵۱۵- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: ذَهَبَ فَرَسٌ لَهُ فَأَخَذَهَا الْعَدُوُّ فَظَهَرَ عَلَيْهِمُ الْمُسْلِمُونَ فَرُدُّ عَلَيْهِ فِي زَمَنِ رَسُولِ اللَّهِ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبْقَى عَبْدٌ لَهُ فَلَحِقَ بِأَرْضِ الرُّومِ فَظَهَرَ عَلَيْهِمُ الْمُسْلِمُونَ فَرَدُّهُ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ بَعْدَ النَّبِيِّ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ خَارِيزٍ^(۱):

ئیب‌نو عومه‌ر (خودایان ئی رازی بن) فه‌رمووی: ئه‌سپیکم هه‌بوو ته‌رابوو، دوژمن گرتیان بۆ خۆیان، له‌پاشدا که سوپای موسولمانان سه‌رکه‌وتن به‌سه‌ریاندا، ئه‌سپه‌که‌یان دایه‌وه به‌ خۆم، ئه‌مه‌یش به‌ سه‌رینی پیغه‌مبه‌ر

^(۲) سکت عن درجته الشارح.

^(۱) بخاری. جهاد، ۲۰۶۷، ۲۰۶۸، ۲۰۶۹.

خوی بوو، له‌سهر فه‌رمانی خوشی بوو، له‌پاش مهرگی پیغه‌مبه‌ریش (برودی
خودای لسه‌رین) به‌نده‌یه‌کی هه‌له‌اتووی من رایکرده ناو ولاتی رومه‌وه کاتی که
موسولمانان سهرکه‌وتن به‌سهریاندا خالیدی کوپی وه‌لید که سهرکرده‌ی
سوپای ئیسلام بوو له‌و سهرکه‌وتنه‌دا به‌نده‌که‌ی دایه‌وه به‌خوم (د/ب).

٦٤) ژن و به‌نده له‌تالانی چکیکیان ده‌دریتی: (یرضخ للمراة والعبد)

٤٥١٦- عَنْ يَزِيدَ بْنِ هُرْمُزٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ نَجْدَةَ الْحُرُورِي كَتَبَتْ إِلَى ابْنِ
عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) يَسْأَلُهُ عَنِ خُمْسٍ خِلَالٍ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَوْلَا أَنْ أَكْثَمَ
عِلْمًا مَا كَتَبْتُ إِلَيْهِ. كَتَبَ نَجْدَةُ إِلَيْهِ: أَمَّا بَعْدُ فَأَخْبِرْنِي هَلْ كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَغْزُو بِالنِّسَاءِ؟ وَهَلْ كَانَ يَضْرِبُ لَهُنَّ بِسَهْمٍ؟ وَهَلْ كَانَ يَقْتُلُ الصَّبِيَّانِ؟
وَمَتَى يَنْقَضِي يَتِمُّ الْيَتِيمُ؟ وَعَنِ الْخُمْسِ لِمَنْ هُوَ؟ فَكَتَبَ إِلَيْهِ ابْنُ عَبَّاسٍ: كَتَبْتَ تَسْأَلُنِي
هَلْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَغْزُو بِالنِّسَاءِ وَقَدْ كَانَ يَغْزُو بِهِنَّ فَيُذَاوِينَ الْجَرْحَى
وَيُحْدِثِينَ مِنَ الْغَنِيمَةِ وَأَمَّا بِسَهْمٍ فَلَا وَلَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقْتُلُ الصَّبِيَّانِ وَأَلَتْ
لَا تَقْتُلُهُمْ وَكَتَبْتَ تَسْأَلُنِي مَتَى يَنْقَضِي يَتِمُّ الْيَتِيمُ فَلَعَمْرِي إِنَّ الرَّجُلَ لَتَنْتَبِتَ لِحْيَتُهُ وَإِلَهُ
لَضَعِيفُ الْأَخْذِ لِنَفْسِهِ ضَعِيفُ الْعَطَاءِ مِنْهَا فَإِذَا أَخَذَ لِنَفْسِهِ مِنْ صَالِحٍ مَا يَأْخُذُ النَّاسُ فَقَدْ
ذَهَبَ عَنْهُ الْيَتِيمُ، وَكَتَبْتَ تَسْأَلُنِي عَنِ الْخُمْسِ لِمَنْ هُوَ وَإِنَّا كُنَّا نَقُولُ هُوَ لَنَا فَأَبَى عَلَيْنَا
قَوْمُنَا ذَلِكَ. رَوَاهُ الْخُمُوسَةُ إِلَّا الْبَخَارِي. وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: كَتَبَ لَهُ يَسْأَلُهُ عَنِ الْعَبْدِ
وَالْمَرْأَةِ يَخْضُرَانِ الْمَعْتَمَ هَلْ يُقَسَّمُ لَهُمَا؟ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَوْلَا أَنْ يَقَعَ فِي أُخْمُوقَةٍ مَا
كَتَبْتُ إِلَيْهِ، ثُمَّ كَتَبَ لَهُ: لَيْسَ لَهُمَا شَيْءٌ إِلَّا أَنْ يُحْدِثَا، وَقَالَ لَهُ فِي الْوِلْدَانِ: لَا تَقْتُلُهُمْ
إِلَّا أَنْ تَعْلَمَ مِنْهُمْ مَا عِلِمَ صَاحِبُ مُوسَى مِنَ الْغُلَامِ الَّذِي قَتَلَهُ^(١).

یه‌زیدی کوپی هورموز (خودای ئی زانی بن) فه‌رمووی: نه‌جده‌ی حه‌رووری
نامه‌ی نووسی بو ئیبینو عه‌بباس (خودایان ئی زانی بن) پرسیارى ئەم پینج شته‌ی

^(١) مسلم. مغازی: ٤٦٦١ - ٤٦٦٦. أبو داود. جهاد: ٢٧٢٧، ٢٧٢٨، ٢٩٨٢. ترمذی. سیر: ١٥٥٦. تحفة

لیی کرد. ئیبنو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بئ) فهرمووی: دهرسم بیی به شاردنه‌وه‌ی زانست و که‌تمی عیلم ئه‌گینا وه‌لامم بۆی نه‌ دهنووسییه‌وه. نه‌جده ئه‌مه‌ی بۆی نووسییبوو: له‌پاش سوپاس و ستایش، پیم بلئی: ئایا پیغه‌مبهر (دروودی خودای لسه‌ربین) ئافره‌تی ده‌برد بۆ غه‌زا؟ وه‌ ئایا پشکی بۆی داده‌نا له‌ حاله‌تی بردنیدا؟ وه‌ ئایا له‌کاتی جه‌نگ و غه‌زا کردندا چه‌زهرت (دروودی خودای لسه‌ربین) مندالانی ده‌کوشت؟ وه‌که‌ی هه‌تیو له‌ هه‌تیوی دهرده‌چئی؟ وه‌ پینچ یه‌ک بۆ کییه؟ ئیبنو عه‌بباسیش (خودایان ئی رازی بئ) ئهم وه‌لامه‌یان بۆ نووسییه‌وه: نامه‌ت بۆ من نووسیوه پرسیارم ئی ده‌که‌ی: ئایا پیغه‌مبهر (دروودی خودای لسه‌ربین) غه‌زای به‌ ژن ده‌کرد یانا، به‌لئی پیغه‌مبهر (دروودی خودای لسه‌ربین) ژنانی ده‌برد بۆ غه‌زا، ئه‌رکیان ئه‌وه‌ بوو تیمارو دهرمانی زاماره‌کانیان ده‌کرد، له‌ تالانیش به‌خشیشی ده‌دانی، به‌لام وه‌ک پیاوان پشکیان بۆ دانه‌ده‌نرا، پیغه‌مبهر (دروودی خودای لسه‌ربین) مندالی نه‌ده‌کوشت، وه‌ تۆیش مه‌یکوژه، وه‌ نامه‌یشت نووسیوه بۆ من ده‌پرسیت لیم: که‌ی هه‌تیو له‌ هه‌تیوی دهرده‌چئی به‌گیانی خۆم پیاو هه‌یه‌ ریشیشی دهردی که‌چی هیشتا چاک و خراپی خۆی نافامی، جا هه‌ر کاتی وه‌ک ئه‌و خه‌لکه‌ی تر چاک و خراپی خۆی زانی ئه‌وا له‌ هه‌تیوی دهرده‌چئی، نووسیویشته بۆم ده‌پرسیت لیم: پینچ یه‌ک هی کییه، ئیمه‌ راما و ابو که‌ پینچ یه‌ک هی ئیمه‌یه‌ که‌ که‌سوکاری پیغه‌مبه‌رین به‌لام هۆزه‌که‌مان له‌مه‌دا ملیان نه‌دا پیمان و به‌وه‌ رازی نه‌بوون (د/ت/ن).

له‌ گیرانه‌وه‌یه‌کی موسولیمدا: نه‌جده نامه‌ی نووسی بۆ ئیبنو عه‌بباس، پرسیاری لی‌کرد نه‌گه‌ر به‌نده‌و ژن حازری سه‌ر تالانی بوون ئایا به‌شیان بۆ داده‌نری؟ ئیبنو عه‌بباس فهرمووی: مه‌بادا تووشی گه‌وجی ببئی و خۆی گه‌وج بکا ده‌نا وه‌لامم نه‌ده‌دایه‌وه، ئینجا بۆی نووسی: به‌شیان بۆ دانانری و هیچیان ناکه‌وی، مه‌که‌ر وه‌ک به‌خشیش به‌خشیشیان پی بدری، له‌ باره‌ی کوشتنی مندالانیشه‌وه پیی گوت: مندال مه‌ کوژه‌ مه‌گه‌ر تۆیش وه‌ک خدری زینده‌ی هاوړیکه‌ی مووسا بزانی که‌ ئه‌و مناله‌ شایانی کوشتنه، وه‌ک ئه‌و منداله‌ که‌ ئه‌و کوشتی، تۆیش قه‌ت ئه‌وه‌ نازانی، که‌واته‌ قه‌ت له‌ شه‌ردا مندال مه‌کوژه.

۶۵) خهلات کردنی نو موسولمان : (اعطاء المؤلفه قلوبهم)

۴۵۱۷- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ نَسًا مِنَ الْأَنْصَارِ، قَالُوا يَوْمَ حُنَيْنٍ حِينَ أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَمْوَالِ هَوَازَنَ مَا أَفَاءَ، فَطَفِقَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُعْطِي رَجُلًا مِنْ قُرَيْشٍ الْمِائَةَ مِنَ الْإِبِلِ، فَقَالُوا: يَغْفِرُ اللَّهُ لِرَسُولِ اللَّهِ يُعْطِي قُرَيْشًا وَيَتْرُكُنَا وَسُيُوفُنَا تَقْطُرُ مِنْ دِمَائِهِمْ، فَسَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ قَوْلِهِمْ فَأَرْسَلَ إِلَى الْأَنْصَارِ فَجَمَعَهُمْ فِي قُبَّةٍ مِنْ أَدَمَ فَلَمَّا اجْتَمَعُوا جَاءَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: مَا حَدِيثُ بَلْعَنِي عَنْكُمْ؟ فَقَالَ لَهُ فَهَاءُ الْأَنْصَارِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَا ذُوو رَأْيِنَا فَلَمْ يَقُولُوا شَيْئًا وَأَمَّا أَنَسٌ مِنَّا حَدِيثُهُ أَتَانَهُمْ قَالُوا يَغْفِرُ اللَّهُ لِرَسُولِهِ يُعْطِي قُرَيْشًا وَيَتْرُكُنَا وَسُيُوفُنَا تَقْطُرُ مِنْ دِمَائِهِمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): فَإِنِّي أُعْطِي رَجُلًا حَدِيثِي عَهْدٍ بِكَفَرٍ أَتَأْلَفُهُمْ أَفَلَا تَرْضَوْنَ أَنْ يَذْهَبَ النَّاسُ بِالْأَمْوَالِ وَتَرْجِعُونَ إِلَيَّ رِحَالَكُمْ بِرَسُولِ اللَّهِ قَوْلَ اللَّهِ لَمَّا تَنْقَلِبُونَ بِهِ خَيْرٌ مِمَّا يَنْقَلِبُونَ بِهِ، فَقَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ رَضِينَا قَالَ: فَلِإِذَا كُمْ سَتَجِدُونَ بَعْدِي أَثَرَةً شَدِيدَةً، فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنِّي عَلَى الْحَوْضِ، قَالُوا: سَنَصْبِرُ^(۱).

نه‌ه‌س (خودای فی رازی بنی) فه‌رمووی: روژی غه‌زای حونه‌ین، که خودا مالیکی بنی ثاره‌قی مفتی ره‌خساند بو پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای که‌رودی له‌سرین) له‌و مال‌هی که به تالانی له هوژی هه‌وازین گیرا، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سرین) ده‌ستی کرد به به‌خشین لیی، وه چه‌ند پیاوی له قوره‌یش یه‌کی سه‌رو سه‌د وشتی داپییان، جا چه‌ند که‌سئ له یاریده‌ده‌ران گو‌تیا‌ن: خودا له پیغه‌مبه‌ر خوش بی، ده‌چی به‌شی قوره‌یشییه‌کان ده‌دات که هه‌تا دوینئ بی باوه‌ر بوون و به‌ره‌لستی ئیسلامیان ده‌کرد که‌چی به‌شی ئیمه‌ نادات که هیشتا خوینیان له شمشیره‌کانمان ده‌تکی و نه‌وان له‌چاو ئیمه‌دا دوینئ موسولمان بوون، ئیتر بو به‌شی نه‌وان ده‌داو به‌شی ئیمه‌ نادات، پیغه‌مبه‌ریش (دروودی

(۱) تجرید / ۵ / ۳۸ رقم: ۲۰۶۱ = ۶۷۶۲ ، ۳۱۴۶ ، ۴۳۳۴ ، ۶۷۶۱ . مسلم . زکاة: ۲۴۳۶ ، ۲۴۳۳ - ۲۴۳۷ .

ترمذی . مناقب: ۳۹۰۱ . نسائی . زکاة: ۳۶۱۰ .

خوداى لەسەرىن) قەسەكەيانى بەر گوئى كەوتەو و ناردى بەشوئىن يارىدەدەراندا و لە خىو تىكى چەرمىندا كۆيكرەنەو و كە كۆبونەو و خۆيشى چو و بۆ ناويان و فەرمووى: ئەو قەسەى چىيە لە ئىو و پىم گەيشتۆتەو؟! پىاو زانا و ورياكانى يارىدەدەران گوتيان: ئەى پىغەمبەرى خودا! پىاو ماقولان و خاوەن ھۆش و گۆشەكانمان ھىچيان نەگوتو و كە دلى تۆ گەردى پى بگرى ئەوئەندە ھەيە چەند كەسىكى مىرد منالمان، لە ھەرزە كارەكانمان لە رووى نازەو و گلەبيان كردو و گوتوويانە: خودا لە پىغەمبەر خۆش بى، دەچى بەشى نۆ موسولمانەكان لە تالان دەدا، كەچى بەشى ئىمە نادات، وەلحال ئەوان لەم رۆژانەدا بە زەبرى شمشىرى ئىمە موسولمان بوون! پىغەمبەرىش (درودى خوداى لەسەرىن) فەرمووى: بەلى ئەمە وايەو وا دەبى كە من خەلاتى ھەندى پىاو دەكەم، لەبەرئەوئەى كە نۆ موسولمان و تازە لە كوفرو بى باوهرى دابراون، چونكە دەمەوى دليان رابگرم و دلنەواييان بكەم و ھۆگرى ئىسلاميان بكەم و بە باشى بيانكەمە خۆم، بەلام خۆ ئەمە مەعنای وا نىيە كە من باوى ئەوانم داو و بەسەر ئىو دەدا، دەى باشە ئايا ئىو بەشى خۆتان دەگۆرنەو بە بەشى ئەو خەلكە، دەى پىم بلىن ئايا ئىو بەو بەشە رازى نابن كە خەلكى مال و پىرو پىتى دنيا لەگەل خۆيان ببەنەو بەلام ئىو لە جياتى ئەو پىغەمبەرى خودا ببەنەو لەگەل خۆتان بۆ مالەوئەتان، سا بەو خودا گەورەيە ئەم بەشەى ئىو كە دەيبەنەو، كە برىتتىيە لە خۆشەويست و لىرازىبوونى خودا و پىغەمبەرى خودا گەل گەل باشتر و گەورەترە لەو بەشەى كە ئەو خەلكەى تر دەيبەنەو كە برىتتىيە لە پىرو پىتى جىهان! گوتيان: بەلى، ئەى پىغەمبەرى خودا! رازى دەبين و پترىش. فەرمووى: دەى بزائن كە ئىو لەپاش من تووشى خۆ خۆيىيەكى سەخت دەبن، ھەندى كەس و فەرمانرەواى وا پەيدا دەبن كە ھەر بەلای خۆياندا رايدەكىشن و كەسى ترىان لەبىر نىيە، بەلام ئىو خۆتان رابگرن و بە ھىچ جوئى لايەنى ھەق و ئىسلام بەرمەدەن، ھەتا دەمرن و لەو دنيا دەچنەو بەر ديوانى خودا، وە من خۆم لەسەر ھەوزى كەوسەر چاو و پوانتەن دەكەم و ئەوانەى كە ئارام دەگرن و لەبەر ھىچ

مه‌هانه و بیانووێه له خه‌تی ئیسلام لا ناده‌ن خه‌لات و پاداشی باش و گه‌وره وهرده‌گرن. یاریده‌ده‌رانیش فهرموویان: ئیمه‌یش به‌ئینه‌و ده‌یده‌ین سه‌بر و نارام ده‌گرن (ش).

٤٥١٨- وَعَنْهُ قَالَ جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْأَنْصَارَ فَقَالَ: أَفِيكُمْ أَحَدٌ مِنْ غَيْرِكُمْ؟ فَقَالُوا: لَا إِلَّا ابْنُ أَخْتٍ لَنَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنَّ ابْنَ أَخْتِ الْقَوْمِ مِنْهُمْ فَقَالَ: إِنَّ قُرَيْشًا حَدِيثُ عَهْدٍ بِجَاهِلِيَّةٍ وَمُصِيبَةٍ، وَإِنِّي أَرَدْتُ أَنْ أَجْبِرَهُمْ وَأَتَأَلَّفَهُمْ أَمَا تَرْضَوْنَ أَنْ يَرْجِعَ النَّاسُ بِالْأُتْيَا وَتَرْجِعُونَ بِرَسُولِ اللَّهِ إِلَى بُيُوتِكُمْ، لَوْ سَلَكَ النَّاسُ وَادِيًا وَسَلَكَ الْأَنْصَارُ شِعْبًا لَسَلَكْتُ شِعْبَ الْأَنْصَارِ^(٢).

دیسان نه‌هه‌س (خودای ئی زانی بێ) فهرمووی: پیغه‌مه‌بر (دروودو سلای خوی له‌سه‌ربێ) ده‌سته‌ی یاریده‌ده‌رانی کۆ کرده‌وه و فهرمووی: که‌سیکی واتان تێدایه که له خۆتان نه‌بێ؟ گو‌تیان: نه‌خه‌یر مه‌گه‌ر خوشکه‌زای خۆمانمان له‌ناو دابێ، فهرمووی: خوشکه‌زای عه‌شره‌ت یه‌کیکه له خۆیان نه‌وجا فهرمووی: هه‌موو ده‌زانین که هۆزی قه‌وره‌یش هه‌م نوۆ موسوڵمانن و هه‌م تازه کۆست که‌وتوون، جا بۆیه منیش ده‌مه‌وی تۆله‌یان بۆ بکه‌مه‌وه و دلنه‌وا‌ییان بکه‌م، باشه ئه‌دی ئیوه به‌وه رازی نابن که خه‌لکی تر دینارو مه‌رو مال‌ات ببه‌وه له‌گه‌ل خۆیان، که نه‌مانه مایه‌ی خۆشی ئه‌م جیهانه بێ به‌قایه‌ن به‌لام ئیوه له‌باتی پرۆپی‌تی دنیا پیغه‌مه‌بری خودا له‌گه‌ل خۆتان ببه‌نه‌وه بۆ ماله‌وه‌تان و ئه‌وه له خۆتان رازی بکه‌ن که ره‌زای ئه‌و مایه‌ی به‌خته‌وه‌ری هه‌ردوو ژیا‌نه! بزانی نه‌گه‌ر خه‌لکی تر هه‌موویان له شارپۆه‌ برۆن به‌لام یاریده‌ده‌ران له باریکه‌ ریوه‌ برۆن، من له باریکه‌ ریکه‌ی ئه‌وانه‌وه له‌گه‌ل ئه‌واندا ده‌روم و ئه‌وه‌نده‌م خۆش ده‌وین له‌وان جیا‌نا‌به‌وه (ش).

(٢) بخاری. مناقب: ٣٥٢٨، ٦٧٦٢، ٣١٤٦، ٤٣٣٤، ٦٧٦١، مسلم. زکاة: ٢٤٣٦. ترمذی. مناقب: ٣٩٠١.

٤٥١٩- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ حُنَيْنٍ آتَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَاسًا فِي الْقِسْمَةِ، فَأَعْطَى الْأَفْرَعَ بْنَ حَابِسٍ مِائَةَ مِنَ الْإِبِلِ وَأَعْطَى عَيْتَةَ مِثْلَ ذَلِكَ وَأَعْطَى أَنَسًا مِنْ أَشْرَافِ الْعَرَبِ وَآخَرَهُمْ يَوْمِيذٍ فِي الْقِسْمَةِ. فَقَالَ رَجُلٌ: وَاللَّهِ إِنَّ هَذِهِ لَقِسْمَةٌ مَا عُدِلَ فِيهَا وَمَا أُرِيدَ فِيهَا وَجْهَ اللَّهِ. قَالَ: فَقُلْتُ: وَاللَّهِ لَا أَخْبِرَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَتَيْتُهُ فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا قَالَ، فَتَغَيَّرَ وَجْهُهُ حَتَّى كَانَ كَالصَّرْفِ، ثُمَّ قَالَ: فَمَنْ يَعْدِلُ إِنْ لَمْ يَعْدِلِ اللَّهُ وَرَسُولُهُ! ثُمَّ قَالَ: يَرْحَمُ اللَّهُ مُوسَى قَدْ أُوذِيَ بِأَكْثَرٍ مِنْ هَذَا فَصَبَرَ، فَقُلْتُ: لَا جَرَمَ لَا أَرْفَعُ إِلَيْهِ بَعْدَهَا حَدِيثًا. رَوَاهُ هَذِهِ الثَّلَاثَةُ مُسْلِمٌ فِي الزَّكَاةِ وَالْبُخَارِيُّ هُنَا^(١):

عەبدوللّا (خودای ئازادی بن) فەرمووی: کە روژی غەزای حونەین رووی دا پیڤەمبەر (برودی خودای لەسەربن) لە مالى تالانى جەنگ بەشى چەند کەسیکی زیاتردا، سەد و شتری دا بە ئەقرەعی کوپی حابیس و سەدیشی دا بە عویەینە و بەشى چەند کەسیکی تریشی لە خانەدانەکانی عەرەبدا، لەو روژەدا ئەوانەى لەبەش پیداندا جیاکەردەو و بەشى زۆر باشی پیدان. پیاویکیش گوتی: بەو خودایە ئەم بەشکردنە نە بە هەق و عەدالەت بوو، وە نە بوو رەزای خودا بوو، گوتی: منیش گوتم: بەخودا دەبن بیگێرمەو و بوو پیڤەمبەر (برودی خودای لەسەربن) جا چووم بوو خزمەتی و قسەکەى کابرام گێرایەو و بوو، رەنگی حەزەرت (برودی خودای لەسەربن) وەك خوین سوور داگیرسا، لەپاشا فەرمووی: ئەگەر خودا و پیڤەمبەری خودا شت بە هەق و دادگەری نەکەن ئەى کى دەیکا! دوایى فەرمووی: رەحمەتی خودا لە مووسا، لە مەیش زیاتر نازاری درا بەلام ددانى بەخویدا گرت منیش گوتم: وای ئی هات! ئیتر هەتا هەتایە دوای ئەمە هیچ قسەیهکی خراپى بوو ناگێرمەو! (ش).

٤٥٢٠- عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَبَا سُفْيَانَ بْنَ حَرْبٍ وَصَفْوَانَ بْنَ أُمَيَّةَ وَعُيَيْنَةَ بْنَ حِصْنٍ، وَالْأَفْرَعَ بْنَ حَابِسٍ كُلُّهُم مِائَةَ مِنَ الْإِبِلِ، وَأَعْطَى عَبَّاسَ بْنَ مِرْدَاسٍ ذَلِكَ فَقَالَ عَبَّاسُ بْنُ مِرْدَاسٍ:

(١) بخاری. فرض الخمس: ٣١٥٠، ٢٤٠٥، ٤٣٢٥، ٤٣٣٦، ٤٣٣٧، ٦٠٥٩، ٦١٠٠، ٦١٩١، ٦٣٣٦. مسلم. زکاة: ٢٤٤٤.

أَتَجْعَلُ نَهْيِي وَنَهْبَ الْعَبِيدِ بَيْنَ عَيْنَتِهِ وَالْأَفْرَعِ
فَمَا كَانَ بَذْرٌ وَلَا حَابِسٌ يَفُوقَانِ مِرْدَاسَ فِي الْمَجْمَعِ
وَمَا كُنْتُ دُونَ أَمْرِي مِنْهُمَا وَمَنْ تَخْفِضُ الْيَوْمَ لَا يُرْفَعِ
قَالَ فَأَتَمُّ لُهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِائَةً. رَوَاهُ مُسْلِمٌ^(۱):

رافعی کوپی خدیج (خدای ن رازی بن) فهرمووی: پیغهمبر (درویدی خدای
مهری لهسرین) ههریهکی سهد وشتری دا بهم زاتانه: به نهبو سوفیانی کوپی
حهرب و به صهفوانی کوپی نومیهیه و به عویهینهی کوپی حیصن و به
نهقرهعی کوپی حابیس، به لام له سهد وشت کهمتری دا به عهیباسی کوپی
میرداس، جا بهم بونهیهوه عهیباسی کوپی میرداس گوتی:

أَتَجْعَلُ نَهْيِي وَنَهْبَ الْعَبِيدِ بَيْنَ عَيْنَتِهِ وَالْأَفْرَعِ
فَمَا كَانَ بَذْرٌ وَلَا حَابِسٌ يَفُوقَانِ مِرْدَاسَ فِي الْمَجْمَعِ
وَمَا كُنْتُ دُونَ أَمْرِي مِنْهُمَا وَمَنْ تَخْفِضُ الْيَوْمَ لَا يُرْفَعِ
به شیعر له بهحرهکهی خوئی که بهحری موتهقاربه واته:
لهبهرچی له تالان خهلاتیبی منت وهک

عویهینهوو نهقرهع به یهکسان نهداوه

نهخویان له خوومو نه بابیان له بابم

لهکن خه لکس ریژیان پتر لی گیراوه

نهوهی تو که نهمریو پهسهندی نهکهی قهت

بهسهر بهرزی ناژی ههتا وهکوو ماوه

فهرمووی: ئیتر پیغهمبر (درویدی خدای لهسرین) بو نهویشی کرد به سهد
وشتری تهواو. (موسلیم، رمزی خدای ن بن)^(۱).

^(۱) مسلم. زکاة: ۲۴۴۰. تحفة الأشراف/ ۲۵۶۲.

^(۱) پیاوه باشه که ماموستا مه‌لا رهشید به‌گی بابان (رهزای خودای گهوره‌ی لی بی) له به‌رگی هه‌شته‌می (مجمع البحرين) ده‌کیدا له دامینی لاپه‌ره (۱۶۷) دا نهم شمش شیعره ناسکه‌ی فهرمووه ، که له به‌حری وافر، که کوده‌کانی خو‌مان پئی ده‌لین هه‌زه‌جی مه‌حزووف، به‌لام تاقه‌ چوار هه‌له‌یان به‌هوی گۆرینی رینووسه‌وه تی‌که‌وتووه.

داخه‌که‌م زوربه‌ی شیعی کوردی کۆن له‌لایهن نووسه‌رانه‌وه پر بووه له هه‌له‌ی عه‌رووزی. وه‌ک چۆن که‌سی عیلمی نه‌هوو صه‌رف نه‌زانی ، که عیبارمه‌تیکی بی سه‌رو بۆری عه‌رمبی ده‌خوینیه‌وه ده‌یان ساتمه‌و هه‌له‌ی تیا‌ده‌کا ، وه‌ک زه‌مانه‌ی بی باکی چه‌په‌گه‌رد سه‌دان مه‌خفووز ده‌کا به‌ مه‌رفووع و هه‌زاران مه‌رفووع ده‌کا به‌ مه‌خفووز ، نه‌وه‌شی شیعی کۆنی کوردی بنووسی و نا‌گاداریه‌کی باشی له عه‌رووزی عه‌رمبی و کوردی نه‌بی هه‌روه‌ها. عه‌روز زان وه‌ک نه‌حوزان هه‌ست به‌هه‌له‌که ده‌کا. له‌م بابه‌تی عه‌رووزی کوردیه‌وه خو‌م گه‌ل خه‌ریک کردووه، سوپاس بۆ خودا به‌رگی به‌که‌می چاپ بوو، به‌رگی دووه‌میشی خوا یارب‌ی له هه‌لیکا ب‌لاوی ده‌که‌مه‌وه ماموستا ده‌فه‌رموی:

خو‌ا عه‌قوم ب‌که‌و و ره‌حمه‌ت ب‌بی پیم

له ژیرس سی‌به‌ری خۆتا ب‌که‌ی جیم

له رۆژیکا که‌ نه‌یری سی‌به‌ری تو

په‌نا ناب‌ی له که‌ریی نا‌کری تو!

حه‌سین و من له‌ژیریا داب‌نی‌شین

له‌ فه‌زلی تووه هیچ زه‌حمه‌ت نه‌کی‌شین

له‌یه‌کتر نی‌سته هه‌رچه‌نده‌که دوو‌ری‌ن

به‌سه‌ر په‌ردی س‌یراتا راب‌وو‌ری‌ن

وه‌کوو عه‌ککاشه له‌و ده‌فتا هه‌زاره

ب‌چین داخ‌ل ب‌بین به‌و می‌رغ‌وزاره!

قه‌بوول که‌ی لیم خوا‌یه نه‌م دو‌عایه

به‌ فه‌زلی و ره‌حمه‌ت له‌م دوو‌ برا‌یه

٦٦) سه‌رانه (جزیه): (الجزية)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ - صَدَقَ اللَّهُ الْعَظِيمُ - {٢٩/٩}.

واته: یه‌زدانی مه‌زن ده‌فه‌رموئ: جه‌نگ بکه‌ن له‌گه‌ل ئه‌و که‌سانه‌دا که ئیمان و باوه‌ری ساخیان به‌ خوداو به‌ روژى دواىى نییه، چونکه ئه‌وه‌ی که خوداو پیغه‌مبه‌ری خودا قه‌ده‌غیان کردووه‌و به‌ حه‌رامی داده‌نین ئه‌وان ئه‌وه به‌ حه‌لّ داده‌نین و به‌ حه‌رامی نازانن و ره‌فتار ناکه‌ن به‌ ره‌فتاریکی واکه‌پیکى یاسای خودایی بئ، ئه‌و که‌سانه‌یش وه‌ک ئه‌و جووله‌که‌و گاورانه که نامه‌ی ئاسمانیان بو‌هاتوه، به‌لام گوپیویانه ده‌ی جه‌نگ بکه‌ن له‌گه‌ل ئه‌مانه‌دا هه‌تا به‌ ملکه‌چی به‌ ده‌ستی خو‌یان سه‌رانه‌تان ده‌ده‌نی.

٤٥٢١- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَخَذَ الْجِزْيَةَ مِنْ مَجُوسِ هَجَرَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(١):

ئه‌وره‌حمانی کوپی عه‌وف (خودای ئازانی بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر خو‌ی (درویدی خودای لسه‌ربن) سه‌رانه‌ی له‌ ئاگر په‌رسته‌کانی ولاتی هه‌جه‌ر وه‌رده‌گرت (ب/د/ت).

٤٥٢٢- وَأَخَذَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْجِزْيَةَ مِنْ مَجُوسِ الْبَحْرَيْنِ، وَأَخَذَهَا عُمَرُ مِنْ فَارِسَ وَأَخَذَهَا عُثْمَانُ مِنَ الْفُرسِ أَوْ الْبَرْبَرِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ^(٢):

ئه‌م وشانه‌ ناوا به‌ هه‌له‌ نووسراپوون، راستم کردنه‌وه، ئه‌مه‌یش به‌لگه‌یه‌کی تری بلیمه‌تی ئه‌و زاته‌یه، که ئاگایه‌کی باشی له‌ چۆنیتیی عه‌رووزی کوردی هه‌بووه: (هه‌رچه‌ند، عه‌کاشه، داخل بین، دۆعایه) خودا ده‌ست به‌ ته‌مه‌نی مامۆستا محمد علی قه‌رمداغی بگری که ئه‌م سامانه به‌نرخه ده‌خاته به‌رده‌ستمان. وه‌رگیز - ١٩٩٠/٩/٢٢ سلیمانی

^(١) بخاری. جزیه: ٣١٥٧.

^(٢) سکت عن درجته الشارح.

پیغمبر خوئی (درویدی خودای لسه‌رین) له ناگر په‌رسته‌کانی به‌حره‌ین
سه‌رانه‌ی وهرده‌گرت، عومهریش له خه‌لکی ولاتی فارسی وهرده‌گرت
عوثمانیش له فارسه‌کان و به‌په‌په‌کانی وهرده‌گرت (ت).

۴۵۲۳- عَنْ عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ الْأَنْصَارِيِّ الْبَدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ
(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعَثَ أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ إِلَى الْبَحْرَيْنِ يَأْتِي بِحَزِينَتِهَا وَكَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) صَالِحَ أَهْلِ الْبَحْرَيْنِ وَأَمَرَ عَلَيْهِمُ الْعَلَاءَ بْنَ الْحَضْرَمِيِّ، فَقَدِمَ أَبُو عُبَيْدَةَ بِمَالٍ مِنَ
الْبَحْرَيْنِ فَسَمِعَتْ الْأَنْصَارُ بِقُدُومِ فَوَافَتْ صَلَاةَ الصُّبْحِ مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَلَمَّا
صَلَّى بِهِمُ انْصَرَفَ فَتَعَرَّضُوا لَهُ فَنَبَسَمَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حِينَ رَأَوْهُ وَقَالَ: أَظَنُّكُمْ قَدْ
سَمِعْتُمْ أَنَّ أَبَا عُبَيْدَةَ قَدْ جَاءَ بِشَيْءٍ قَالُوا: أَجَلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: فَأَبْشِرُوا وَأَمْلُوا مَا
يَسْرُكُمُ فَإِنَّ اللَّهَ لَا الْفَقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ وَلَكِنْ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسَطَ عَلَيْكُمُ الدُّنْيَا كَمَا
بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا، وَتُهْلِكُكُمْ كَمَا أَهْلَكْتَهُمْ^(۳).

عه‌مری کوپی عه‌وفی نه‌نصاری به‌دری (خودای فی رازی بن) فه‌رمووی:
پیغمبر (درویدی خودای لسه‌رین) نه‌بو عوبه‌یده‌ی کوپی جه‌راحی نارد بو
به‌حره‌ین، که سه‌رانه‌ی ولاتی به‌حره‌ین بینئ، چونکه له‌وه‌به‌ر پیغمبر
(درویدی خودای لسه‌رین) له‌گه‌ل خه‌لکی به‌حره‌یندا ریځ که‌وتبوو، عه‌لانی کوپی
حه‌ضره‌میی کردبوو به‌سهرداریان، که نه‌بو عوبه‌یده‌هاته‌وه‌ مالیکی زوری له
به‌حره‌ینه‌وه‌ هی‌نابوو، یاریده‌ده‌رانیش بی‌ستیانه‌وه‌ که نه‌بو عوبه‌یده
هاتوته‌وه، ئیتر بو‌ نویژی به‌یانی هاتن بو‌ خزمه‌ت پیغمبر (درویدی خودای
له‌سهرین) نه‌ویش نویژی بو‌ کردن و گه‌رایه‌وه، جا یاریده‌ده‌ران له‌و کاته‌دا داوای
به‌شیان لی‌کرد، پیغمبریش (درویدی خودای لسه‌رین) که بینینی بزه‌یه‌ک گرتی و
فه‌رمووی: وا ده‌زانم که ژنه‌وتوتانه‌ که نه‌بو عوبه‌یده‌ شتیکی هی‌ناوه!
عه‌رزیان کرد: به‌لئ وایه‌ نه‌ی پیغمبه‌ری خودا! فه‌رمووی: ده‌ له‌ ئیوه
مرده‌بی و خوشیتان لی‌ بی، ده‌سا به‌ زاتی خودا له‌ هه‌ژاری لی‌تان ناترسم به‌لام

به پیچهوانه وه مه ترسی نه وه م هیه که ئیوهش وه که نه ته وه کانی پیش ئیوه خوشی دنیا روتان تی بکا و ئیوهیش وه که نه وان به دهست و دهم په لاماری دنیا بدهن و باوهشی پیابکه ن و تی وروکین! جا نه وکاته وه که چون نه وانی له ناو برد ناوا ئیوهش له ناو بیات (ب).

٤٥٢٤- عَنْ جُبَيْرِ بْنِ حَيَّةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: بَعَثَ عُمَرُ النَّاسَ فِي أَفْئَاءِ الْأَمْصَارِ، يُقَاتِلُونَ الْمُشْرِكِينَ، فَأَسْلَمَ الْهَرَمُرَّانُ فَقَالَ: إِلَيَّ مُسْتَشِيرُكَ فِي مَغَازِي هَذِهِ، قَالَ: نَعَمْ، مِثْلَهَا وَمِثْلُ مَنْ فِيهَا مِنَ النَّاسِ مِنْ عَدُوِّ الْمُسْلِمِينَ مِثْلُ طَائِرٍ لَهُ رَأْسٌ وَجَنَاحَانِ وَرِجْلَانِ، فَإِنْ كُسِرَ أَحَدُ الْجَنَاحَيْنِ نَهَضَتْ الرَّجُلَانِ بِجَنَاحِ وَالرَّأْسِ، فَإِنْ كُسِرَ الْجَنَاحُ الْآخَرُ نَهَضَتْ الرَّجُلَانِ وَالرَّأْسُ، وَإِنْ شَدِخَ الرَّأْسُ ذَهَبَتِ الرَّجُلَانِ وَالْجَنَاحَانِ وَالرَّأْسُ، فَالرَّأْسُ كِسْرَى وَالْجَنَاحُ قَيْصَرُ وَالْجَنَاحُ الْآخَرُ فَارِسٌ، فَمُرَّ الْمُسْلِمِينَ فَلْيَنْفِرُوا إِلَى كِسْرَى. قَالَ: فَتَدَبَّنَا عُمَرُ وَأَمَرُ عَلَيْنَا الثُّغَمَانُ بْنُ مُقَرَّنٍ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِأَرْضِ الْعَدُوِّ خَرَجَ عَلَيْنَا عَامِلُ كِسْرَى فِي أَرْبَعِينَ أَلْفًا فَقَامَ تُرْجُمَانٌ فَقَالَ: لِيَكَلِّمْنِي رَجُلٌ مِنْكُمْ فَقَالَ الْمُغِيرَةُ: سَلْ عَمَّا شِئْتَ قَالَ: مَا أَنْتُمْ؟ قَالَ: نَحْنُ أَنْاسٌ مِنَ الْعَرَبِ كُنَّا فِي شِقَاءٍ شَدِيدٍ وَبَلَاءٍ شَدِيدٍ، نَمَصُّ الْجِلْدَ وَالتَّوْبَى مِنَ الْجُوعِ وَنَلْبَسُ الْوَبْرَ وَالشَّعْرَ وَنَعْبُدُ الشَّجَرَ وَالْحَجَرَ فَبَيَّنَّا نَحْنُ كَذَلِكَ إِذْ بَعَثَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَرَبُّ الْأَرْضِينَ تَعَالَى ذِكْرَهُ وَجَلَّتْ عَظَمَتُهُ إِلَيْنَا نَبِيًّا مِنْ أَلْفُسِينَا نَعْرِفُ أَبَاهُ وَأُمَّهُ، فَأَمَرَنَا نَبِيُّنَا رَسُولُ رَبِّنَا أَنْ نَقَاتِلَكُمْ حَتَّى تَعْبُدُوا اللَّهَ وَحْدَهُ أَوْ تُؤْذُوا الْحِزْبَ وَأَخْبَرَنَا نَبِيُّنَا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ رَسُولِ رَبِّنَا أَنَّهُ مَنْ قُتِلَ مِنَّا صَارَ إِلَى الْجَنَّةِ فِي نَعِيمٍ لَمْ يَرِ مِثْلَهَا قَطُّ وَمَنْ بَقِيَ مِنَّا مَلَكَ رِقَابَكُمْ. رَوَاهُمَا الْبُخَارِيُّ^(٤).

جوبهیری کوپی حهیییه (خودای ئی زانی بن) فهرمووی: عومهر (خودای ئی زانی بن) خه لکی ده نارد له ناو گه وره شاره کانا کوشتاری بتپه رستانیان ده کرد له و ماوه یه دا هورموزان (که سه رکرده یی که یی له سوپا کانی ولاتی فارس بوو، وه ناوی رۆسته م بوو) موسولمان بوو، جا عومهر پیی گوت: من له م

غەزەواتانەمدا پرس و راو راویژت پی دەکەم، رای تۆ چۆنە پیم بلی؟ ئەویش
گوتی: بەلێ باشە خەلکی ئەم ولاتانە کە ئیستا دۆژمنی موسولمانن، وەك
بەلندەیهك وان، کە سەریک و دوو بال و دوو قاچی هەیە، بەلندەکە ئەگەر
بالیکی بشکێ هەردوو قاچەکە ی لەگەڵ ئەو بالەکە ی تریدا بە زەبری
سەرەکە ی هەل دەسنەو، ئەگەر بالەکە ی تریشی بشکێ هەردوو قاچەکە ی و
سەرەکە ی هەل دەسنەو، بەلام ئەگەر سەرەکە ی بشکێ ئیتر هەم بال و هەم
قاچ و هەم سەری هەموو تیا دەچن! لەم پەندەدا مەبەست لە سەرەکە کیسرای
شای ئێرانە، مەبەست لە بالیکیان قەیسەرە، مەبەست لە بالەکە ی تریان
فارسە جا ئە ی خەلیفە! فەرمان بدە بە موسولمانان کە عیلاجاری ئی بکەن و
دەرچن بۆ سەر کیسرا. گوتی: ئیتر عومەریش بە پێی کردین و نوعمانی کوپی
موقەرینی کرد بە سەرکردەمان، رویشتین تا چووینە خاکی دۆژمن، لەوێ
سەرکاری کیسرا (بە چل هەزار کەسەو) پیشی ئی گرتین، زمانزانەکیان هات
گوتی: با پیاویکتان بی قسەم لەگەڵ بکا، موغیرەیش پێی گوت: چی
حەزەکە ی بپرسە. گوتی: ئیو چین؟ فەرمووی: ئیمە کەسانیکن، لە عەرەب،
لەمە پیش لە بەدبەختییەکی ناھەموارو گرفتارییەکی دژواردا بووین، حالمان
زۆر خراپ بوو، لە برسانا پیستەمان دەخواردو ناوکە خورمان دەمژێ و
کۆلک و موومان لەبەردەکرد دارو بەردمان دەپەرست، هەتا خودای هەموو
ئاسمانەکان و هەموو زەمینەکان (ھەمیشە ناو و یادی پایەدار بی و گەرەبی و
شکۆمەندی بەرقەرار بی) لەناکا و پیغەمبەریکی لە خۆمان بۆ ناردین، کە
دەزانین باوک و دایکی کێن و کێ نین و زۆر باش رەسەنی دەناسین (کە هەتا
بلی خانەدانە و ناکەس بەچە نییە) جا ئەم پیغەمبەرە ی ئیمە، کە پیغەمبەری
راست و دروستی خودا خۆیەتی، فەرمانی پی کردووین کە جەنگتان لەگەڵ
بکەین هەتا بە یەکی لەم دوو شتە رازی دەبن: یا وەکی ئیمە ئیسلام دەبن و
خودای تاک و تەنیا خۆی دەپەرستن، یا ئەگەر بەمە رازی نابن دەبی
سەرانیان بدەن، ئەم پیغەمبەرە نازدارەمان (لەسەر راسپییری
پەرورەدگارمان و لە زمانی ئەووەو) هەوائی بە ئیمە داو: کە ئەوێ لە ئیمە

دهکۆژێ دهچیتته بهههشت و دهکهوێ بهسهه نازو خوشیدا و دهکهویتته نازو نیعمهتییکی واوه که ههرگیز شتی وای نه دیبێ، نه وهیشی له ئیمه ماوه نه کۆژا نه وای زالی ده بێ بهسهه ئیوه دا و ده بێ به ئاغاتان (ب).

۴۵۲۵- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ) قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ إِلَى أَكْثَدِرَ دَوْمَةَ فَجَاءُوا بِهِ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَحَقَنَ دَمَهُ وَصَالَحَهُ عَلَى الْحِزْبَةِ^(۵).

ئه نهس (رمزای خودای ئی بێ) فه رمووی: پیغه مبهه (دروودی خودای لهسهرین) خالیدی کۆپی وه لیدی نارد بو سهه شای دوومه، لهشکره کهی خالید شای دوومه یان به دیل گرت و هیئایان بو خزمهتی پیغه مبهه (دروودی خودای لهسهرین) چه زههت (دروودی خودای لهسهرین) ئامانی دایه و پیک هات لهسهه نهوه که سههرا نه بدا و لهسهه ولاتی خوی بمینیتتهوه (د- سند صالح).

۴۵۲۶- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: صَالَحَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَهْلَ نَجْرَانَ عَلَى أَلْفَى حُلَّةٍ يَصْفُهَا فِي صَفَرٍ وَتَصْفُهَا الْآخَرُ فِي رَجَبٍ يُؤْذُونَهَا إِلَى الْمُسْلِمِينَ وَغَارِيَّةَ ثَلَاثِينَ دِرْعًا وَثَلَاثِينَ فَرَسًا وَثَلَاثِينَ بَعِيرًا مِنْ كُلِّ صِنْفٍ مِنْ أَصْنَافِ السَّلَاحِ يَغْزَوُ بِهَا الْمُسْلِمُونَ وَهُمْ ضَامِنُونَ لَهَا حَتَّى يَرُدُّوَهَا لَهُمْ إِنْ كَانَ بِالْيَمَنِ كَيْدٌ أَوْ غَدَرٌ، عَلَى الْأَثَرِ لَهُمْ بَيْعَةٌ وَلَا يُخْرِجُ لَهُمْ قَسٌّ وَلَا يُفْتَنُوا عَنْ دِينِهِمْ مَا لَمْ يُحْدِثُوا حَدًّا أَوْ يَأْكُلُوا الرِّبَا. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ^(۶).

ئیبسو عه عباس (خۆشنوودی خویان ئی بێ) فه رمووی: پیغه مبهه (دروودی خودای لهسهرین) لهگهڵ خه لکی نه جراندا لهسهه نهه دوو شته پیک هات:

یه کهه: دوو ههزار دهست جل و بهرگ بدهن به موسولمانان، نیوهی له مانگی سهههردا بدهن و نهو نیوه کهی تریشی له مانگی رهجه بدا بدهن.

(۵) رواه ابو داود بسند صالح (شرحه).

(۶) رواه ابو داود بسند صالح (شرحه).

دووه‌م: ئەگەر له ولاتی یه‌مه‌ن شه‌پو هه‌رای وا به‌ریا بوو که ببێ به‌هۆی په‌یمان شکاندن و فیڵ و گزی ده‌بی خه‌لکی نه‌جران به‌ خواسته‌مه‌نی واته: به‌ (عاریه) ئەم شتانه‌ی تریش بده‌ن به‌ موسولمانان: سیی زریه و سیی ماین و سیی وشتر و له‌هه‌موو جوړیکی چه‌کیش سیی موسولمانان به‌م شتانه غه‌زا ده‌که‌ن و ده‌بن به‌ زامنیان هه‌تا کاتی ده‌یاندانه‌وه پێیان، ئەمه به‌مه‌رجی که کلێسه‌کانیان نه‌رووخیت و قه‌شه‌کانیان ده‌رنه‌کری‌ت و له‌سه‌ر ئایینی خۆیان به‌گیریان نه‌هینن و ئازار نه‌درین، وه ئەوانیش نابێ ئازاوه به‌ریا بکه‌ن یا سوود بخۆن! (د- سند صالح).

٤٥٢٧- عَنْ مُعَاذٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَمَّا وَجَّهَهُ إِلَى الْيَمَنِ أَمَرَهُ أَنْ يَأْخُذَ مِنْ كُلِّ حَالِمٍ دِينَارًا أَوْ عِدْلَهُ مِنَ الْمَعَاوِرِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ^(٧):

موعاذ (خودای ئی زانی بێ) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (درووی خودای له‌سهر بێ) کاتی منی نارد بۆسه‌ر ولاتی یه‌مه‌ن فه‌رمانی پێ کردم: که ئەوه‌ی ره‌سیده بووه دیناری سه‌رانه‌ی ئی وهرگرم یا بای دیناری جل و به‌رگی مه‌عافی‌ری ئی وهرگرم (د/ت/ن- س/ح).

٤٥٢٨- به‌ موحاهید (خودای ئی زانی بێ) گووترا: له‌به‌ر چی خه‌لکی شام چوار دینار سه‌رانه‌یان له‌سه‌ر دانراوه، که چی خه‌لکی یه‌مه‌ن یه‌ک دینار سه‌رانه‌یان له‌سه‌ر دانراوه؟ فه‌رمووی: ئەوه له‌به‌ر ده‌وله‌مه‌ندی و هه‌ژاری وادانراوه (ب)^(٨).

٦٧) سه‌ندی ده‌یه‌ک: (عُشُور)

٤٥٢٩- عَنْ حَرْبِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ جَدِّهِ أَبِي أُمٍّ، عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا الْعُشُورُ عَلَى الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى وَلَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ عُشُورٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(١):

^(٧) رواه أصحاب السنن بسند حسن (شرحه).

^(٨) رواه البخاري. جزية. تعليق قبل الرقم: ٣١٥٦.

حہری کوپی عہدوللا فہرموی: باپیرم (باوکی دایکم) گوتی:
پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین) فہرموی: دہیک بہس لہ جوولہکہ و گاور
وہردہگیری، موسولمان دہیک (عشور)ی لہسہر نییہ! (نہبو داوود (خودای لہ رازی
بن) بہ سہنہ دیکی باش گیراویہ تہوہ}.

۶۸) دہستپسی وکزی و دزی و فزی لہ تالانی نارہواہیہ: (الغلول حرام)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا
كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ}. تہ ماشای تہم شوینانہ بکہ: تہفسیری سوورہتی ثالی
عمران، فہرموودہی ژمارہ (۲۹). (ب- ۳ز- ۱۰۹- ۲۹۸ف- ۳). برقم / ۳ / ۲۴۲۰.

۴۵۳۰- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ) قَالَ: كَانَ عَلَى قَلْبِ النَّبِيِّ
(صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ كِرْكِرَةٌ فَمَاتَ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): هُوَ فِي النَّارِ فَذَهَبُوا يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ فَوَجَدُوا عَبَاءَةً قَدْ غُلِّهَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۱).

عہدوللائی کوپی عہمر (خودایان لہ رازی بن) فہرموی: پیاوئی بوو ناوی
کہرکہرہ بوو، بارگہچی پیغہمبہر بوو (درویدی خودای لہسہرین) کاتی مرد پیغہمبہر
(درویدی خودای لہسہرین) فہرموی: کہرکہرہ لہ ناگری دوزہخداہیہ کہ چوون
تہ ماشایان کرد بالا پوشیکیان دوزییہوہ، کہ کہرکہرہ (خوا رہم بہ حالی بکا) لہ
تالانی دزیبووی بو خوی! (ب).

۴۵۳۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
عَامَ خَيْبَرَ فَلَمْ نَعْنَمْ ذَهَبًا وَلَا وَرَقًا إِلَّا الْيَابَ وَالْمَتَاعَ وَالْأَمْوَالَ فَتَوَجَّهَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَحْوَ وَادِي الْقَرْيَةِ وَقَدْ أَهْدَى لَهُ عَبْدُ أَسْوَدَ يُسَمِّي مِذْعَمًا، فَبَيَّتَمَا هُوَ يَحْطُ رَحْلَ
رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَصَابَهُ سَهْمٌ فَقَتَلَهُ فَقَالَ النَّاسُ: هِنِيئًا لَهُ الْجَنَّةُ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى

(۱) رواہ ابو داود بسند صالح (شرحہ).

(۲) بخاری. جہاد: ۳۰۷۴.

الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. كَلَّا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّ الشَّمْلَةَ الَّتِي أَخَذَهَا يَوْمَ خَيْبَرَ مِنَ الْمَقَائِمِ لَمْ تُصْنِهَا الْمَقَاسِمُ لَتَشْتَعِلْ عَلَيْهِ نَارًا، فَلَمَّا سَمِعُوا ذَلِكَ جَاءَ الرَّجُلُ بِشِرَاكِ أَوْ شِرَاكَيْنِ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: شِرَاكِ أَوْ شِرَاكَانِ مِنْ نَارٍ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ^(۱):

ئەبو هورەیره (خودای نازنی بێ) فەرمووی: سالی غهزای خهیبهه له خزمهتی پیغه مبهردا (دروودی خودای لهسهرین) دهرچووین بو خهیبهه، لهوئ جل و بهرگو و شتومهك و مالاتمان به تالانی گرت، بهلام زیرو زیومان دهست نهكهوت، پیغه مبههه (دروودی خودای لهسهرین) بهره وادیلقورا كهوتهپئی، خولامیكی رهشی ههبوو ناوی میدعهه بوو، به دیاری درابوو پئی خهريك بوو بارگهكهی پیغه مبههه دادهگرت لهوچهلهدا تیری هات به ریکهوت كوشتی، خهلكهكهیش گوتیان: بههشتی پیروزی بێ و نوشی گیانی بێ، پیغه مبههه (دروودی خودای لهسهرین) فەرمووی: نهخیر وانیهه، بهوکهسه كه گیانی منی وا لهدهسا، میدعهه وا لهناو نهو بالا پیچهدا كه له تالانییهكهی رۆژی خهیبهه بردهبووی بو خوی، بهرلهوهی دابهش بكری، بالا پۆشهكه لهبهههیا گهر گر دهسووتی! خهلكهكهیش كه گوئیان لهم قسهیهی چهزهت بوو، زۆر ترسان و زهندهقیان چوو، پیاوی چوو قهیتانی یا دوو قهیتانی پیلای هیئا بو پیغه مبههه (دروودی خودای لهسهرین) گوتی: نهی پیغه مبههه خودا! ئەمهم له رۆژی خهیبههرا دهست كهوتوه، فەرمووی (دروودی خودای لهسهرین): قهیتانیكه یا فەرمووی: دوو قهیتان له ناگر (ش/د).

٤٥٣٢- وَمَاتَ رَجُلٌ يَوْمَ خَيْبَرَ مِنَ الْأَصْحَابِ قَبْلَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ فَتَغَيَّرَتْ وُجُوهُ النَّاسِ فَقَالَ: إِنَّ صَاحِبَكُمْ غَلٌّ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَفَتَشُّوا مَتَاعَهُ فَوَجَدُوا خَرَزًا مِنْ خَرَزِ يَهُودَ لَا يُسَاوِي دِرْهَمَيْنِ^(۲):

(۱) بخاری. مغازی: ۳۹۹۳، ۶۳۲۹. مسلم. ایمان: ۲۰۶. ابو داود. جهاد: ۲۷۱۱.

(۲) رواه ابو داود بسند صالح (شرحه).

لەرۆژی خەیبەردا پیاوی له یارانێ پیغەمبەر (دروودی خودا لەسر خۆی و رمزای خودا له یارانێ) دەمری، کاتی پیغەمبەر (دروودی خودای لەسرین) ئاگادار دەکەن، دەفەرموی: خۆتان لەسەر هاوریکەتان نویژ بکەن! ئیتر مەردومەکه رەنگیان تیکچوو "ئەویش هۆی ئەوێ بۆیان روونکردەو و فەرمووی: چونکە ئەم هاورییە ئیو دەس پیسی و ناپاکی له مائی تالانی غەزا کردو و! کاتی ناو کەل و پەل و شەمەکه کهی دەپشکنو له شتە دزراو که دەگەرین، ملوانکه یه کی مووروو (لەو ملوانکانە ی که جووله که کانی خەیبەر له ملیان دەکرد) دەدۆزنەو، که دوو درەمی نەدەهینا! (د-س/صالح).

۴۵۳۳- → (ب- ۳ز- ۱۰۹ل- ۲۹۵ف- ۱+ ف- ۲+ ف- ۳) (۴)

لیڤەدا ئاوايه: ئەبو مەسعوود (خودای ئازانی بێ) فەرمووی: حەزەت (دروودی خودای لەسرین) منی کرد بە زەکاتکۆکه رەو و ناردمی و فەرمووی: ئەی باوکی مەسعوود! بکەوهره ری و برۆ، بەلام ئامان ئاگات لەخۆت بێ و دەسپیسی نەکهی، با له رۆژی قیامەتدا نەتبینمەو و شتریکی زەکاتت بە کۆلەو بێ، له زەکاتەکه دزیبیتت، و شترەکه به کۆلتەو و بقرینن، منیش گوتم: کەوايه منیش ناچم، فەرمووی: دەی منیش به زۆر ناتنیرم. (د-س/صالح).

۴۵۳۴- قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لَنَا قَدِ اسْتَشْهَدَ قَالَ: كَلَّا قَدْ رَأَيْتُهُ فِي النَّارِ بِعَبَاءَةٍ قَدْ غَلَّهَا، ثُمَّ قَالَ: قُمْ يَا عُمَرُ فَتَادِ إِنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا الْمُؤْمِنُونَ ثَلَاثًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَمُسْلِمٌ (۵):

عەززی حەزەت (دروودی خودای کەروێ لەسرین) کرا: ئەی پیغەمبەری خودا! فیسارە کەس شەهید بوو، فەرمووی: نەخیر وانییه، من ئەوم دی، لەناو ئاگری دۆزەخدا بوو، لەسەر ئەو بالا پۆشە که لەمائی تالانییه که قولى دابوو

(۴) راجع مجلد ثالث. تسلسل/ ۱۰۹ رقم: ۱/ ۲۴۵۵ و ۲/ ۲۴۵۶ و ۳/ ۲۴۵۷.

(۵) مسلم. إيمان: ۳۰۵. ترمذي. سير: ۱۵۷۴.

بُوَ خَوَّی! له دوايیدا فهرمووی: ئه‌ی عومه‌را! هه‌لسه‌ برۆ سێ جار بانگه‌واز بکه: که ئه‌وه‌ی موسوڵمان نه‌بی و باوه‌ردار نه‌بی ناچیتته‌ به‌هه‌شت! (ت/م- نو‌ق‌می لی‌شاوی می‌هره‌بانی خودا بن).

٦٩) سزای که‌سێ دزی له‌ مائی تالانی بکا: (عقوبه‌ الغال)

٤٥٣٥- عَنْ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا وَجَدْتُمْ الرَّجُلَ قَدْ غَلَّ فَأَخْرِقُوا مَتَاعَهُ وَاضْرِبُوهُ قَالَ: فَوَجَدْنَا فِي مَتَاعِهِ مُصْحَفًا فَسَأَلْنَا سَالِمًا عَنْهُ، فَقَالَ: بَعَثَهُ وَتَصَدَّقَ بِمَنْهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(١):

عومه‌ر (خودای ئی‌رازی بن) له‌ پی‌غه‌مبه‌ره‌وه‌ (درو‌دی خودای له‌س‌رین) ده‌فه‌رمو‌ی: ئه‌گه‌ر دیتان پیاو‌ی دزی له‌ مائی تالانی کردو‌وه‌، که‌لو‌په‌له‌که‌ی بسو‌وتینن و لی‌شی به‌دن. گو‌تی: جا‌ری کا‌برا‌یی له‌ مائی تالانی دزی کردبو‌و قورئا‌نی‌کمان له‌ناو شتومه‌که‌که‌یدا دوزییه‌وه‌، که‌ وی‌ستم‌ان شته‌کانی بسو‌وتینن بو‌ قورئا‌نه‌که‌ له‌ سالم پرسیا‌رمان کرد، فه‌رمو‌ی: بی‌فرو‌شه‌و به‌ها‌که‌ی بکه‌ به‌ خیر. (د/ت- سند غریب).

٤٥٣٦- عَنْ عُمَرَ بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمْ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرُ حَرَقُوا مَتَاعَ الْغَالِ وَضَرَبُوهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(٢):

عه‌مری کو‌ری شو‌عه‌یب له‌ باو‌کیه‌وه‌ له‌ با‌پی‌ریه‌وه‌ (خودایان ئی‌رازی بن) فه‌رمو‌ی: پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌س‌رین) و ئه‌بو به‌ک‌رو عومه‌ر شتومه‌کی ئه‌و که‌سه‌یان ده‌سو‌وتاند، که‌ له‌ مائی تالانی دزی ده‌کرد، وه‌ سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ لی‌شیان ده‌دا (د).

^(١) بسند غریب (شرحه).

^(٢) سکت عن درجته الشارح.

(۷۰) باسی دییل: (الأسرى)

قال الله تعالى: {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَن فِي أَيْدِيكُمْ مِّنَ الْأَسْرَىٰ إِن يَغْلِمَ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُّؤْتِكُمْ خَيْرًا مِّمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرَ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ} (۷۰/۸) واته: نهی پیغهمبهری خو شه ویست! بفهرموو بهو دیلانہی وان له بهر دهستانا: نه گهر ئیوه دلتان خیری تیدابن، دهربارهی ئیسلام و موسولمانان و زانستی خودا بهوه وه تهعه للوق ببهستی خودا زورترو چاکتر لهو مالہی وهرگیراوه لیتان ددهاتهوه پیتان و به زیادهوه ههقتان بو دهکاتهوه و له تاوانه کانی له مه و بهریشان خوش دهبن، خودا تاوان پوشه و بهنده بهخشه و به بهزهیی و میهره بانه.

۴۳۷- → (ب- ۶ز- ۴ل- ۸۱ف- ۱۹) (۱).

لیره دا ده فهرموئ: خودا تهعه ججوب دهکا و سهیری دی له هوژی که به زنجیرو کوته وه دهچنه بهه شته وه. (ب/د- رمزی خودایان لا بن).

۴۳۸- وَعَنْهُ قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَيْلًا قَبْلَ نَجْدٍ فَجَاءَتْ بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنِيفَةَ يُقَالُ لَهُ ثِمَامَةُ بْنُ أَثَالٍ سَيِّدُ أَهْلِ الْيَمَامَةِ فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ فَخَرَجَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: مَاذَا عِنْدَكَ يَا ثِمَامَةُ؟ فَقَالَ: عِنْدِي خَيْرٌ يَا مُحَمَّدُ إِن تَقْتُلْ تَقْتُلْ ذَا دِمٍّ وَإِن تُنْعِمَ تُنْعِمَ عَلَى شَاكِرٍ، وَإِن كُنْتُ تُرِيدُ الْمَالَ فَسَلْ تُعْطَ مِنْهُ مَا شِئْتَ، فَفَرَكَهُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَتَّى كَانَ بَعْدَ الْعَدِّ فَقَالَ: مَا عِنْدَكَ يَا ثِمَامَةُ؟ قَالَ: مَا قُلْتُ لَكَ فَفَرَكَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَتَّى كَانَ مِنَ الْعَدِّ فَقَالَ: مَاذَا عِنْدَكَ يَا ثِمَامَةُ؟ فَقَالَ: عِنْدِي مَا قُلْتُ لَكَ إِن تُنْعِمَ تُنْعِمَ عَلَى شَاكِرٍ، إِن تَقْتُلْ تَقْتُلْ ذَا دِمٍّ وَإِن كُنْتُ تُرِيدُ الْمَالَ فَسَلْ تُعْطَ مِنْهُ مَا شِئْتَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَطْلِقُوا ثِمَامَةَ فَدَهَبَ إِلَى نَخْلٍ قَرِيبٍ مِنَ الْمَسْجِدِ فَأَغْتَسَلَ ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ. يَا مُحَمَّدُ وَاللَّهِ مَا كَانَ عَلَى الْأَرْضِ وَجْهٌ أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ وَجْهِكَ فَقَدْ أَصْبَحَ وَجْهَكَ أَحَبَّ الْوُجُوهِ كُلِّهَا إِلَيَّ. وَاللَّهِ مَا

(^{٢١}) تجريد البخاري / ٤ / ٣٦٠ رقم: ١٦٠٧ ، ٤٣٧٢ ، ٤٦٢٠ ، ٤٦٩ ، ٢٤٢٢ ، ٢٤٢٣ . مسلم . مغازي: ٤٥٦٤ .

بۆ منیش چ بمکۆزیت و چ پیاوہ تیم لەگەڵ بکەى جیگەى خۆیەتى، خو ئەگەر دەتەوئ بە پارەو مالیش بەرم بەدى چەندەت دەوئ داواکە دەیدەم پیت، پیغەمبەر (درودى خودای لەسەربى) فەرمووی: ئوماه بەردەن ئوماه رویشت لەناو باخە خورمایەکا، کە لە نزیکى مزگەوتەوہ بوو لەوئ خوئ شۆردو ھاتەوہ بۆ مزگەوت و گوتى:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ:

شایەتى دەدەم کە ھەر خودا خودایەو ھیچ خودایەکی تر نییە، موخەممەدیش بەندەو پیغەمبەرى خودایە. ئەى موخەممەد! بە زاتى خودا لەمەو پيش کەس نەبوو لەسەر رووى زەوى کە بەقەد تۆ رقم لى بى، بەلام ئیستاکە کەس نییە کە بەقەد تۆ خوشم بوئ، ھەر وھا ئایینەکەت و ولاتەکەشت، بەزاتى کە زاتى خودایە، دین نەبوو کە بەقەد دینەکەى تۆ رقم لى بى، بەلام ئیستاکە دینەکەى تۆم لەھەموو دینیکی تر خوشتر دەوئ، بە زاتى کە زاتى خودایە ولات نەبوو کە بەقەد ولاتەکەى تۆ رقم لى بى، بەلام ئیستا ولاتەکەى تۆ خوشەویستترین ولاتە لەلام، من لەوکاتەدا کە سوارەکانى تۆ گرتمیان دەمويست عەمرە بکەم، بۆ ئەمە چى دەفەرمووی؟ پیغەمبەرىش (درودى خودای لەسەربى) مزگینى دایەو فەرمانى پیکرد کە عەمرەکەى بکا، جا کە دەچى بۆ مەککە یەکئ پیى دەلئ: ئەوہ لە دینى خوئ وەرگەراویت و بوویت بە صوبى؟ گوتى: نەخیر نەبووم بە صوبى، بەلام موسولمان بووم و دینى پیغەمبەرى خودام وەرگرتووہ دەسا بەزاتى خودا یەک دەنک گەنمتان لە یەمامەوہ بۆ نایەت تا رەزای پیغەمبەرى لەسەر نەبئ! (ش/د).

٤٥٣٩- → (ب- ٣- ٣٩- ٣٩٠- ٩٠- ٢) (٣).

٤٥٤٠- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ فَرَّقَ بَيْنَ جَارِيَةٍ وَوَلَدِيهَا، فَتَهَاأَ النَّبِيُّ (مَلَأَ اللَّهُ عَلَيْهِ رَسْمًا) عَنْ ذَلِكَ وَرَدَّ الْبَيْعَ. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ (بِسند حسن) وَلَفْظُهُ (عَلَى

ما جاء في الشرح: مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الْوَالِدَةِ وَوَلَدِهَا فَرَّقَ اللَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَحِبِّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ^(۴):

عهلی (خودای ن رازی بن) فہرمووی: کہ نیزہ کی کم ہہ بوو، منالیکی ہہ بوو“
منالہ کہیم فروشت و لہ یہ کم دابریں، پیغہ مہر (دیودی خودای لہ سربین) کہ بہ مہی
زانی نہ یہ یشت و فروشتنہ کہی ہہ لوہ شاندهوہ (د/ت - س/ح) گفتہ ی (ت):
ہر کہ سی دایکہ و بہ چکہ لہ یہ کتری بکا و لہ یہ کیان دابری، خودا لہ روژی
قیامہ تدا نہ ویش لہ دوست و یارانی خوئی دابر دہکا.

۷۱) فہرمانہوا بوئی ہہ یہ کہ دیل بہ پیاوہ تی نازادبکا، یا سہرانی لی
وہربگری، یا بیکوژی: (للامیر المن والفداء والقتل)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {فِيمَا مَثًا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا} (۴/۴۷):

واتہ: جا دوا نہوہ یا بہ منہت و پیاوہ تی بہ خوڑایی بہرہ لایان بکہن،
یا بیانگوڑنہوہ لہ گہل دیلہ کانی خوٹانا کہ لہ لای دوژمنن، یا لہ تولہ ی
خویندا نہندازہ یی مالیان لی وہربگرن، تا باری قورسی جہنگ لادہ چئی و
جہنگ تہواو دہبی!

۴۵۴۱- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ جِبْرَائِيلَ
هَبَطَ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُ: خَيْرُ أَمْحَابِكَ فِي أَسَارَى بَذَرِ: الْقَتْلُ أَوْ الْفِدَاءُ، عَلَى أَنْ يُقْتَلَ مِنْهُمْ
قَابِلٌ مِثْلُهُمْ قَالُوا: الْفِدَاءُ وَيُقْتَلَ مِثْلًا^(۵):

عهلی (خودای ن رازی بن) فہرمووی: حہزرت (دیودی خودای لہ سربین) فہرمووی:
جوہرائیل ہاتہ لام فہرمووی پییم: یارانی خوٹ بکہ بہ سہریشک لہ بارہی
دیلہ کانی غہزای بہ درہوہ: یا دہبی بیانگوژن، یا نہ گہر بیتو بہ سہرانہ

^(۴) بسند حسن (شرحہ).

^(۵) رواہ الترمذی بسند حسن (شرحہ).

به‌ره‌لایان بکهن دهبی له سالی ثایینده‌دا به‌قده نه‌وانیان لی بکوژری گوتی:
یاران گوتیان: سهرانه‌مان دهوی بالیمان بکوژری! (ت-س/ح).

۴۵۴۲- عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَدَى رَجُلَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ بِرَجُلٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ. رَوَاهُمَا التِّرْمِذِيُّ^(۱):

عیمرانی کوپی حوصه‌ین (خودای لی رازی بن) فه‌رموی: پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای له‌سهرین) له تو‌له‌ی دوو پیایوی موسولماندا که دیل بوون له‌ای کافران پیایویکی کافری به‌ردا (ت-س/ص).

۴۵۴۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) جَعَلَ فِدَاءَ أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ يَوْمَ بَدْرٍ أَرْبَعِمِائَةٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(۲):

ئیبینو عه‌بباس (ره‌زای خودای گه‌رده‌یان لی بن) فه‌رموی: پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای له‌سهرین) بریاریدا که سهرانه‌ی هه‌ریه‌کی له دیله بی پرواکانی غه‌زای به‌در چوار سه‌د دره‌م بی که ده‌کاته هه‌زارو دوو سه‌د قیرشی میصری (د/ن- سند موثق).

۴۵۴۴- عَنْ مَرْوَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: جَاءَ وَقَدْ هَوَّازَنَ مُسْلِمِينَ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَسَأَلُوهُ أَنْ يَرُدَّ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَسَبْيَهُمْ فَقَالَ لَهُمْ: أَحَبُّ الْحَدِيثِ إِلَيَّ أَصْدَقُهُ فَاخْتَارُوا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ إِمَّا السَّبْيَ وَإِمَّا الْمَالَ وَقَدْ كُنْتُ اسْتَأْنَيْتُ بِهِمْ فَكَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) انْتِظَرَ آخِرَهُمْ بَضْعَ عَشْرَةِ لَيْلَةٍ حِينَ قَفَلَ مِنَ الطَّائِفَةِ قَالُوا: إِنْ لَخِتَارُ سَبْيِنَا فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي الْمُسْلِمِينَ فَأَتْنِي عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ: أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ إِخْوَانَكُمْ هَؤُلَاءِ قَدْ جَاءُوا نَائِبِينَ وَإِنِّي رَأَيْتُ أَنْ أَرُدَّ إِلَيْهِمْ سَبْيَهُمْ مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُطِيبَ فَلْيَفْعَلْ، وَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يَكُونَ عَلَى حَظِّهِ حَتَّى تُغَطِّيَهُ إِيَّاهُ مِنْ أَوَّلِ مَا يُفِيءُ اللَّهُ عَلَيْنَا فَلْيَفْعَلْ فَقَالَ النَّاسُ: قَدْ طَبَّيْنَا ذَلِكَ لَهُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنْ لَا كَذْرَى مَنْ أَذِنَ مِنْكُمْ فِي ذَلِكَ مِمَّنْ لَمْ يَأْذَنْ فَارْجِعُوا

^(۱) رواه الترمذي بسند صحيح (شرحه).

^(۲) رواه أبو داود والنسائي بسند موثق (شرحه).

حَتَّى يَرْفَعُوا إِلَيْنَا عُرْفَاؤَكُمْ أَمْرَكُمْ فَرَجَعَ النَّاسُ فَكَلَّمَهُمْ عُرْفَاؤُهُمْ، ثُمَّ رَجَعُوا إِلَى النَّبِيِّ
(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَخْبَرُوهُ أَنَّهُمْ قَدْ طَيَّبُوا وَأَذِنُوا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَ أَبُو دَاوُدَ^(۴):

مه‌روان (خودای نازنی بن) فه‌رمووی: هوژی هه‌وازین، له‌پاش ته‌واو بوونی
غه‌زای حونه‌ین ئیسلام بوون و ده‌سته‌یه‌کیان هاتن بو لای پیغه‌مبه‌ر (درویدی
خودای لسه‌ربین) داوایان لینی کرد که مال و ژن و خیزانه به‌دیلگیراوه‌کانیان پی
بداته‌وه، نه‌ویش پیی فه‌رموون: من به‌ش به‌حالی خوّم چه‌زم له‌ قسه‌ی
راسته، قسه‌و گوفتوگو هه‌تا راستتر بی خوشه‌ویستتره له‌لای من. که‌وابوو
یه‌کئ له‌م دوو شته هه‌لبژێرن: یا دیله‌کانتان پی بده‌مه‌وه، یا ماله‌کانتان. من
که‌لیکیش چاوه‌پوانیم کردن، سا به‌شیکوو ئیوه ئیسلام ببین، هه‌تا
شته‌کانتان بده‌مه‌وه به‌لام ئیوه هه‌ر نه‌هاتن بویه منیش شته‌کانم دابه‌ش کرد،
به‌سه‌ر جه‌نگاوه‌ره‌کانا. نه‌وه‌بوو پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای لسه‌ربین) که له‌ طائیف
که‌پایه‌وه ده‌ شه‌و پتر چاوه‌نواپی نه‌وانی کرد، سا به‌لکوو بچن بولای،
وه‌فده‌که‌یش گوتیان: دیله‌کانمان ده‌وێته‌وه، ئیتر پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای
له‌سه‌ربین) هه‌ل‌سایه‌وه له‌ناو موسولمانه‌کاندا و تاریکی داو سوپاس و ستایشیکی
جوانی خودای که‌وره‌ی کردو فه‌رمووی: له‌پاش سوپاس و ستایشی خودا
ئه‌م براده‌رانه که برای دینی ئیوه‌ن که نوێنه‌ری هه‌وازینن په‌شیمان بوونه‌ته‌وه
له‌ کاری ناشیرینی خویان و ئیسلام بوون و هاتوون بولامان، منیش له‌به‌ر نه‌وه
به‌پیارم داوه که ژن و مناله به‌دیل گیراوه‌کانیان پی بده‌مه‌وه، به‌لام ئیوه به
که‌یفی خۆتان یه‌کئ له‌م دوو ریگه‌یه هه‌لبژێرن: یه‌که‌م هه‌رکامیکتان پیی
خۆشه که به‌ پیاوه‌تی به‌شی خۆی رت بکاته‌وه و بیداته‌وه پییان نه‌وه زۆر
باشه، دووه‌م هه‌رکامیکتان پیی خۆشه که له‌سه‌ر به‌شی خۆی بمینئ با
بمینئ، به‌لام ئیستا رتی بکاته‌وه، تا له‌ یه‌که‌م تالانی که خودا ده‌یره‌خسینئ
بو‌مان تۆله‌ی نه‌وه‌ی بو ده‌که‌ینه‌وه مه‌ردومه‌که‌ش عه‌زیزان کرد: قوربان! له‌به‌ر
خاتری تۆ هه‌موومان چه‌ز ده‌که‌ین به‌ پیاوه‌تی، به‌بی وه‌جه‌ل بیان ده‌ینه‌وه،

(۴) بخاری. فرض الخمس: ۳۱۳۱، ۳۱۳۲.

پێغه‌مبەر (سەددی خودای لەسەڕین) فەرمووی: ئێمە نازانین بۆ ئەم مەسەلەیە کێ رازی بوو و کێ رازی نەبوو، بڕۆنەو و لە دواییدا سەرکارو چاوەشەکانتان وەلامەکانی ئێوەمان بە بوون و نەبوون بۆ یێننەو خەڵکەش رویشتنەو سەر کارەکانیان یەکە یەکە قسەیان لەگەڵ کردن هاتنەو بۆ خزمەتی پێغه‌مبەر و عەزیزان کرد: کە خەڵکە بە خوشنوویدی و رەزامەندیی خۆیان دەیانەنەو پێیان (ب/د).

٧٢) هەركاتێ بەندهی ئیسلام بوو، وە هاتە ناو موسولمانانەو نیتەر نادریتەو بە خاوەنی: (إذا أسلم الرقيق لا يرد)

٤٥٤٦- → (ب- ٥- ٩- ٦٧- ف- ١٠-)^(١).

لێرەدا لە کۆتایی فەرموودەدا دەڵێ: ئیتەر نەیدانەو پێیان و فەرمووی (سەددی خودای لەسەڕین): ئەوانە ئازادکراوی خودای گەرەو مەزن.

٧٣) خواردنی شتی خواردەمەنی لەپێش دا بەش کردنا لە خاکی دوزمندا بۆ هەموو شەڕکەرێ رەوا یە: (إباحة الطعام في أرض العدو)

٤٥٤٧- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُقْفَلٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَصْبَتُ جِرَابًا مِنْ شَحْمِ يَوْمٍ خَيْرَ فَالْتَزَمْتُهُ فَقُلْتُ: لَا أُعْطِيَ الْيَوْمَ أَحَدًا مِنْ هَذَا شَيْئًا قَالَ، فَالْتَفْتُ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ مُتَبَسِّمًا. رَوَاهُ الثَّلاَثَةُ^(١).

عەبدوللای کۆپی موعەففەل (خودای ئی رازی بێ) فەرمووی: لە روژی غەزای خەیبەردا هەمانەیی پیوم چنگ کەوت، هەلم گرت بۆ خۆم و گوتم: ئەمە ئەمڕۆ بۆ خۆم و بەشی کەسی تری ئی نادەم، گوتم: کە ئاووێم دایەو سەیرم کرد و

(١) تقدم في مجلد خامس. تسلسل / ٩ رقم: ٢٢٩٧.

(١) بخاري. فرض الخمس: ٣١٥٣، ٤٢١٤، ٥٥٠٨. مسلم. مغازي: ٤٥٨٠. أبو داود. جهاد: ٢٧٠٢. نسائي.

پیغهمبهر (درویدی خودای لسه‌سربین) له‌وئی بوو گوئی له قسه‌که‌م بوو پی ده‌که‌نی (ش/د).

۴۵۴۸- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) قَالَ: كُنَّا نُصِيبُ فِي مَغَارِنَا الْقَسْلَ وَالْعِصَبَ فَتَأْكُلُهُ وَلَا تَرْفَعُهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۲).

ئیبنو عومەر (خوښنودوی خودایان ئی بن) فهرمووی: جاران له غه‌زادا هه‌نگوین و تری و میوه و شتی و امان ده‌ست ده‌که‌وت، بو خو‌مان ده‌مان خواردو نه‌مان ده‌برده خزمه‌تی پیغهمبهر (درویدی خودای لسه‌سربین). (ب- جیگه‌ی به‌هه‌شتی بالا بی).

۴۵۴۹- وَعَنْهُ أَنَّ جَيْشًا غَنِمُوا فِي زَمَانِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) طَعَامًا وَعَسَلًا فَلَمْ يُؤْخَذْ مِنْهُمْ الْخُمْسُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(۳).

ديسان فهرمووی: له سه‌رده‌می پیغهمبهر خویدا (درویدی خودای لسه‌سربین) له‌شکری هه‌ندی خواردو ده‌منی و هه‌نگوینیان به تالانی گرتبوو، وه‌ی هیج پینج یه‌کیان ئی نه‌سه‌ندن! (د- به‌رشته‌یه‌کی باش).

۴۵۵۰- عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ أَمَرُ بِقَوْمٍ فَلَا هُمْ يُصَيِّفُونَا وَلَا هُمْ يُؤَدُّونَ مَا لَنَا عَلَيْهِمْ مِنَ الْحَقِّ وَلَا نَأْخُذُ مِنْهُمْ فَقَالَ: النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنْ أَبَوْا إِلَّا أَنْ تَأْخُذُوا كَرَهَا فَاخْذُوا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ^(۴).

عوقبه‌ی کوپی عامیر (خودای ئی رازی بن) فهرمووی: گوتم: قوربان! نه‌ی پیغهمبهری خودا! جاری وای ده‌که‌وی ئیمه له شوینیکه‌وه تی ده‌په‌رین، نه‌ خه‌لکه‌که میوانداریمان پی ده‌که‌ن، واته هه‌قی خو‌مان که به‌هوی میوانه‌تییه‌وه له سه‌ریانه نامان ده‌نی، وه نه‌ خو‌شان هیچیان ئی ده‌سه‌نین، به‌ پاره یا به‌ خو‌پایی، له‌بارو دو‌خی ناوه‌هاییدا ئیمه چی بکه‌ین؟ فهرمووی:

(۲) بخاری. فرض الخمس: ۳۱۵۴.

(۳) بسند صالح (شرحه).

(۴) بسند حسن (شرحه).

ئەگەر ھەرملیان ئەدا مەگەر بەزۆر ئەوا لەکاتی ناچاریدا بە زۆر شتیان ئی بستینن بە ئەندازە ی پیویستی خۆتان و بەس (ت- س/ح).

(۷۴) دیاری لە فرەخوا وەرناگیرئ: (ھدیە المشرک مردودە)

۴۵۵۱- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَبَلَ هَدِيَّةَ كِسْرَى وَأَنَّ الْمَلُوكَ أَهْدَوْا إِلَيْهِ فَقَبِلَ مِنْهُمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ^(۱):

عەلی (دروودی خودای لەسەربین) فەرمووی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) دیاری لە کیسرا وەرگرت، چەند پادشایێ دیارییان پیشکەشی پیغەمبەر دەکرد، ئەویش لێی وەرەگرتن. (ت- س/ص- د).

۴۵۵۲- عَنْ عِيَّاضِ بْنِ حِمَارٍ أَنَّهُ أَهْدَى لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هَدِيَّةً أَوْ نَاقَةً، فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَسْلَمْتُ؟ قَالَ: لَا، قَالَ: فَإِنِّي تُهَيْتُ عَنْ رَبِّدِ الْمُشْرِكِينَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(۲):

عییاضی کوپی حیمار گوئی: دیارییەکمەم برد بۆ پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) یا گوئی: و شترە مینگەیهکم بە دیاری برد بۆ پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) فەرمووی: ئایا ئیسلام بووی؟ گوئی گوتم: نە، فەرمووی: دەمن دەسەنە ی ھاوبەشپەیدا کەرانم ئی قەدەغەکراوە (ت- س/ص- د).

(۷۵) لە ناودانی مالی کافران دروستە: (يجوز إتلاف مال الكفار)

۴۵۵۳- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَطَعَ تَخْلَ بَنِي التَّضْيِيزِ وَحَرَّقَ وَلَهَا يَقُولُ حَسَّانُ^(۱):

وَهَانَ عَلَى سَرَاةِ بَنِي لُؤَيٍّ حَرِيقٌ بِأَلْبُورَةِ مُسْتَطِيرٌ

(۱) سندە صحیح عند الترمذی.

(۲) سندە صحیح عند الترمذی (شرحه).

(۱) بخاری. جهاد: ۳۰۲۱. مسلم. مغازی: ۴۵۲۸.

وَفِيهَا نَزَلَتْ (مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لَيْنَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَىٰ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيُخْرِجَ الْفَاسِقِينَ). رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ.

ئهم فهرمووده‌یه له بهرگی چه‌وتدا له سووره‌تی چه‌شردا رابوورد،
وه‌لی لی‌ره ئه‌مه‌ی پتره: بهم بوونه‌وه چه‌سسان (خودای ئی رازی بن) فهرمووی:
وَهَٰنَ عَلَىٰ سَرَّاقِ بَنِي لُؤَيٍّ حَرِيقٌ بِالْبُؤَيْرَةِ مُسْتَطِيرٌ
واته:

بلیتسه‌ی ناگه‌ین له بووه‌یه‌یه به‌رزه سه‌روکی قوهره‌یشی پی که‌وتوته له‌رزه!
سه‌باره‌ت بهم بابه‌ته ئه‌م نایه‌ته هاته خواری: {مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لَيْنَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً
عَلَىٰ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيُخْرِجَ الْفَاسِقِينَ}، له ته‌فسیری سووره‌تی چه‌شردا رابورد پروانه
(به‌رگی ۷/ زنجیره ۴۲/ رقم ۴۱۲۲/۲).

۷۶) ریکه‌وتن و پیکهاتن (صولح و هودنه: شه‌ر راگرتن: شه‌ر راوه‌ستان):

الصلح والهدنة

۴۵۵۴- عَنْ الْبَرَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمَّا أُخْصِرَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عِنْدَ
الْبَيْتِ صَلَّحَهُ أَهْلُ مَكَّةَ عَلَىٰ أَنْ يَدْخُلَهَا فَيُقِيمَ بِهَا ثَلَاثًا وَلَا يَدْخُلَهَا إِلَّا بِجُلْبَانِ السَّلَاحِ
السَّيْفِ وَقِرَابِهِ وَلَا يَخْرُجَ بِأَحَدٍ مَعَهُ مِنْ أَهْلِهَا وَلَا يَمْنَعُ أَحَدًا يَمْكُثُ بِهَا مِنْهُمْ كَانَ مَعَهُ
قَالَ لِعَلِيٍّ: اكْتُبِ الشَّرْطَ بَيْنَنَا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذَا مَا قَاضَىٰ عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ
رَسُولُ اللَّهِ فَقَالَ لَهُ الْمُشْرِكُونَ: لَوْ نَعْلَمُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ تَابَعْنَاكَ وَلَكِنْ اكْتُبِ مُحَمَّدُ بْنُ
عَبْدِ اللَّهِ، فَأَمَرَ عَلِيًّا أَنْ يَمْحَاها فَقَالَ: لَا وَاللَّهِ لَا أَمْحَاهَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ): أَرِنِي مَكَانَهَا فَأَرَاهُ مَكَانَهَا، فَمَحَاهَا، وَكَتَبَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ، فَأَقَامَ بِهَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَلَمَّا
أَنَّ كَانَ الْيَوْمَ الثَّالِثَ قَالُوا لِعَلِيٍّ: هَذَا آخِرُ يَوْمٍ مِنْ شَرْطِ صَاحِبِكَ فَأْمُرُهُ فَلْيُخْرِجْ فَأَخْبَرَهُ
بِذَلِكَ فَقَالَ: نَعَمْ فَخَرَجَ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ^(۱):

(۱) تجریدی بوخاری/ ۲/ ۲۳۳ رقم: ۱۱۲۸ = ۲۶۹۹. مسلم. مغازی: ۴۶۰۵. ابو داود. مناسک: ۸۳۲.

بہراء (رمزای خودای مرنی ئی بن) دہ فرموئی: سالی ریکہ و تنی حودہ ییبیہ کہ
 ناموسولمانہ کان ریکہ ی پیغہ مہرو یارانیاں نہ دا کہ بچن بو کردنی عہ مرہ، لہ
 نہ نجامدا خہ لکی مہ ککہ لہ گہل پیغہ مہردا (درویدی خودای لہ سرین) ریکہ و تن
 لہ سہر نہ مہ: کہ پیغہ مہرو یارانی بچنہ ناو مہ ککہ وہو سی روژ لہ وی
 بمیننہ وہ، بہو مہرجہ کہ چہک و شمشیرہ کانیاں لہ ناو کیلاندا بی، وہ
 کہ سیش لہ خہ لکی مہ ککہ لہ گہل خویدا نہ با، وہ نہ گہر کہ سی لہ یارانی
 پیغہ مہر (درویدی خودای لہ سرین) ویستی لہ مہ ککہ بمینیتہ وہ ریکہ ی بدا.
 حہ زرت (درویدی خودای لہ سرین) بہ عہ لی فرموو: مہرجہ کہ لہ نیوانمانا لہ سہر نہ م
 شیوہ یہ بنووسہ: بہ ناوی یہ زندانی بہ خشنده ی میہرہ بان نہ مہ نہو ریکہ و تن
 نامہ ییہ کہ موچہ مہدی پیغہ مہری خودا ریکہ و تووہ لہ سہری.. فرہ
 خودا کان کوتیان: نیمہ نہ گہر بزاین کہ تو پیغہ مہری خودای ئیسلام دہ بین و
 پہرہ ویت دہ کین، کہ واتہ شتی وانابی، بہ لام بنووسہ: موچہ مہدی کوپی
 عہ بدوللا، حہ زرت (درویدی خودای لہ سرین) فرمووی بہ عہ لی کہ وشہ ی
 (پیغہ مہری خودا) بکوژینیتہ وہو لہ شوینی نہ وہ وشہ ی (کوپی عہ بدوللا)
 بنووسی. بہ لام عہ لی (خودای ئی رازی بن) فرمووی: نا، بہ خودا نایسرہ وہ،
 فرمووی (درویدی خودای لہ سرین): جیگہ کہیم پینیشان بدہ، من خوم
 دہ یکوژینمہ وہ نہ ویش پیی نیشاندا، جا پیغہ مہر (درویدی خودای لہ سرین) وشہ ی
 (پیغہ مہری خودا) ی کوژانہ وہو فرمانی بہ عہ لی فرموو نووسی: نہ مہ
 نہ وہ یہ کہ موچہ مہدی کوپی عہ بدوللا لہ گہل قورہ یشدا لہ سہری
 ریکہ و توون. لہ سالی ئاییندہ دا بہ پیی بہ ندہ کانی نہ م ریکہ و تنہ پیغہ مہرو
 ہاورییانی ہاتنہ وہو عہ مرہ یان بہ جی ہینا و سی روژ لہ ناو مہ ککہ دا مانہ وہ،
 لہ سہری روژی سییہ مہدا خہ لکہ کہ بہ عہ لییاں گوت: بہ پیی مہرجہ کہ
 ہاوریکہ ت نہ مہرو دوا روژیہ تی، دہ ی پیی بلئی با ہروا، عہ لیش پیی گوت،
 نہ ویش فرمووی: بہ لی باشہ! ئینجا پیغہ مہر (درویدی خودای لہ سرین) لہ شار
 دہرچوو (ش/د).

۴۵۵۵- عَنْ الْمُسَوِّرِ بْنِ مَخْرَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُمْ اضْطَلَحُوا عَلَى وَضْعِ الْحَرْبِ عَشْرَ سِنِينَ يَأْمَنُ فِيهِنَّ النَّاسُ وَعَلَى أَنَّ بَيْنَنَا عَيْبَةٌ مَكْفُوفَةٌ وَأَنَّه لَا إِسْلَاحَ وَلَا إِغْلَاحَ^(۲).

میسوهری کوپی مهخرمه (خودای ئی رازی بئ) فهرمووی: هردوو لا له ریکه و تننامه که ی ریکه و تنی حوده ییبه دا له سهر ئه مه ریك كه و تن: كه هتا ده سال جهنگ و شهرو هه را نه مین هتا له و ماوه یه دا هه موو كه سی هیم ببیته وه له مال و حال و گیانی خوین نه مین بن و هردوولا له ئاستی یه دلیان ساف بئ و سینه یان بئ کینه بئ و گزی و دزی و پیسی و ده سپیسی له گه له یه کتری نه که ن! (د- سند صالح).

۴۵۵۶- قَالَ جُبَيْرُ بْنُ نُفَيْرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): أُنْطَلِقْنَا إِلَى ذِي مِخْبَرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) فَسَأَلْنَاهُ عَنِ الْهَدْيَةِ فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: سَتُصَالِحُونَ الرُّومَ صَلَاحًا آمِنًا وَتَغْزُونَ أَتَمَّ وَهُمْ عَدُوٌّ مِنْ وَرَائِكُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(۳).

جوبهیری کوپی نوفهیر (خودای ئی رازی بئ) فهرمووی: رویشتین بۆ لای ذی میخبهر (خودای ئی رازی بئ) له باره ی پیکهاتن (هودنه) که وه پرسیارمان ئی کرد، فهرمووی: به گوئی خۆم ژنه وتم له پیغه مبهری خودا، ده یفه رموو (دروودی خودای له سه رین): روژئی دئ ئیوه و رۆم له ناو خۆتانا ریك كه و تنی سازده دن، ریك كه و تنیکی هیمنی بی ترس، هردوولا له یه کتری دلیا ده بن، نه و جا هردوو لاتان ئیوه و ئه وان له گه له دوژمنیکی خۆتاندا شه ر ده که ن و هیرش ده به نه سه ری (د- سند صالح- نه بو داود گپراویه ته وه به رشته یه کی باش).

(۲) رواه أبو داود بسند صالح (شرحه).

(۳) رواه أبو داود بسند صالح (شرحه).

(۷۷) هه‌موو موسولمانی بوی هه‌یه نامان بدا به‌کی خوی ئاره‌زوو ده‌کا:

المسلم یؤمن من یشاء

۴۵۵۷- عَنْ أُمِّ هَانِي بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ زَعَمَ ابْنُ أُمِّي عَلِيٌّ أَنَّهُ قَاتِلُ رَجُلٍ قَدْ أَجْرْتُهُ فَلَأَن بَنَ هُبَيْرَةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): قَدْ أَجَرْتَا مِنْ أَجْرَتِ يَا أُمِّ هَانِي. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ لَفْظَهُ: أَجَرْتُ رَجُلَيْنِ مِنْ أَحْمَانِي، فَقَالَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): قَدْ أَمَّنَّا مِنْ أَمْنَتِ^(۱).

ئوممو هانی کچی ئەبو طالیب (خودای ئازای بێ) فەرمووی: عەرزی حەزەرەم کرد: قوربان! ئەو پیغەمبەری خودا! عەلی بڕام، کە بۆ دایکی و باوکیمە دەیهوێ ئەو پیاو بەکوژی، منیش پەنای ئەوم داو، پیاو کە جەعەدی کوپی هوبەیرە، کە هەنەزای من، پیغەمبەریش (سەیدی خودای لەسەرب) فەرمووی: ئەو دایکی هانی! پەنای ئەو کە سەمان دا کە تۆ پەنایت داو! (ب/د/ت) (گفتە ی (ت): دوو پیاوی خەمی شوو کەم پەنایان هینابوو بۆ من، منیش پەنایاندا، پیغەمبەریش (سەیدی خودای لەسەرب) فەرمووی: ئەوێ تۆ ئەمانی پێ بەدی ئیمەیش ئەمانی پێ دەدەین!

۴۵۵۸- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: ذِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ وَاحِدَةٌ يَسْعَى بِهَا أَذْنَاهُمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ خَالٍ^(۲).

عەلی (زەزای خودای ئازای بێ) لە پیغەمبەرەو (سەیدی خودای لەسەرب) فەرمووی: ئەماندان و پەیمان موسولمانان یەکە، هەرە بچوکی موسولمانان دەتوانی نامان و پەیمان بدا بەکی خوی ئاره‌زوو ده‌کا (ت/ب).

۴۵۵۹- وَلِلْإِمَامِ أَحْمَدَ (عَلَى مَا جَاءَ فِي الشَّرْحِ) الْمُسْلِمُونَ تَتَكَافَأُ دِمَاؤُهُمْ وَهُمْ يَدُّ عَلَى مَنْ سِوَاهُمْ يَسْعَى بِدِمَتِهِمْ أَذْنَاهُمْ^(۳).

(۱) بخاری. جزية: ۳۱۷.

(۲) تعلیق ترحم بە البخاری الباب الرقم/ ۱۰ من کتاب الجزية والموادعة قبل رقم: ۳۱۷۲.

(۳) سکت عن درجته الشارح.

ئیمامی ئه‌حمه‌د (رحمه‌تی خودای ئی بئ) ده‌گپۆریتته‌وه، له‌سه‌ر فه‌مایشتی شه‌رحه‌که‌ی تاج، ده‌لێ: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رموویه‌تی: موسولمانان له‌ناو خۆيانا که‌سیان له‌که‌سیان زیاتر نییه‌ و خوین و سه‌ریان هاوتای یه‌کتره، ده‌بێ ئه‌وان له‌ناو خۆيانا یه‌ک دڵ و یه‌ک ده‌ست بن و ده‌شی پشتی یه‌کتری بگرن و یاریده‌ی یه‌کتری بده‌ن و له‌ دژی ئه‌وانه‌ی که له‌ میللته‌ی خۆیان نین یه‌ک بگرن!

له‌ هه‌مان کاتا: خوارینتینیان، مافی ئه‌وه‌ی هه‌یه که ئامان و په‌یمان بدا به‌کێ که خۆی ئاره‌زوو بکا.

٧٨) نوینه‌ر (ده‌سوول: فرستاده) ناکوژری: (الرسل لا تقتل)

٤٥٦٠- عَنْ نَعِيمِ بْنِ مَسْعُودٍ الْأَشْجَعِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ لِرَسُولِي مُسَيْلِمَةَ حِينَ قَرَأَ كِتَابَهُ: مَا تَقُولَانِ أَتُتَمَّا؟ قَالَا: نَقُولُ كَمَا قَالَ، قَالَ: أَمَّا وَاللَّهِ لَوْلَا أَنَّ الرُّسُلَ لَا تُقْتَلُ لَضَرَبْتُ أَعْنَاقَكُمَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالْإِمَامُ أَحْمَدُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ)^(١):

نوعه‌یمی کوپی مه‌سه‌عوودی ئه‌شجه‌عی (خودای ئی رازی بئ) فه‌رمووی: کاتی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) نامه‌که‌ی موسه‌یله‌مه‌ی که‌ذابی دروژنی خوینده‌وه، بۆ خۆم گویم ئی بوو به‌ دوو فرستاده‌که‌ی موسه‌یله‌مه‌ی فه‌رموو: ئه‌ی ئیوه ده‌لێن چی؟ گوتیان: ئه‌و چی ده‌لێ ئیمه‌یش هه‌روا ده‌لێن و باوه‌رمان به‌ داواکه‌ی هه‌یه!

فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سه‌رین): ئه‌دی به‌ خودا رابه‌رو فرستاده ناکوژری ئه‌گینا له‌ که‌ردنی هه‌ردوکتانم ده‌دا (د/ئه - رمزای خودایان ئی بئ).

^(١) سکت عن درجته الشارح.

(۷۹) سیخورو خه‌فی ده‌کوژری: (الجاسوس یقتل)

۴۵۶۱- عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَيْنٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَهُوَ فِي سَفَرٍ، فَجَلَسَ مَعَ أَصْحَابِهِ يَتَحَدَّثُ ثُمَّ انْقَلَبَ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): اظْلُبُوهُ فَأَقْتُلُوهُ قَالَ: فَقَتَلَهُ فَقَتَلَنِي سَلْبُهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَ أَبُو دَاوُدَ^(۱):

سه‌له‌مه‌ی کوپی نه‌کوه (خودای ن‌زانی بن) فه‌رمووی: له سه‌فه‌ریکا سیخوریکی بته‌رسته‌کان بو خه‌فییه‌تی هاته لای پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای لسه‌رین) و له‌گه‌ل یارانیا دانیش‌ت و ده‌موو دووی تاقی کردنه‌وه و له ناکاویکا خوی دزییه‌وه و فرته‌ی ن‌کردا! هه‌زرت (درویدی خودای لسه‌رین) فه‌رمووی: ئاده‌ی بگه‌رین بو‌ی و بیکوژن سه‌له‌مه فه‌رمووی: من خوّم دو‌زیمه‌وه و کوشتم، پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای لسه‌رین) که‌لوپه‌له‌که‌ی جاسوسه‌که‌ی به به‌خشیش دا به‌خوّم (ب/د).

۴۵۶۲- عَنْ قُرَاتِ بْنِ حَيَّانٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَمَرَ بِقَتْلِهِ (وَكَانَ عِنْدَهُ ذَمِيًّا لَمْ يُسَلِّمْ بَعْدَ- الْمَرْجَمِ) وَكَانَ عَيْنًا لِأَبِي سُفْيَانَ، وَكَانَ حَلِيفًا لِرَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَمَرَّ بِحَلَقَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ: إِنِّي مُسْلِمٌ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُ يَقُولُ إِنِّي مُسْلِمٌ، فَقَالَ: إِنَّ مِنْكُمْ رَجُلًا لَا نَكِلُهُمْ إِلَى إِيْمَانِهِمْ مِنْهُمْ قُرَاتُ بْنُ حَيَّانٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَ أَحْمَدُ^(۲):

فورات‌ی کوپی هه‌ییان (رم‌ای خودای ن‌بن) فه‌رمووی: هیشتا په‌یماندار بووم، ئیسلام نه‌بووبووم، پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای لسه‌رین) فه‌رمانی ده‌رکرد بو کوشتم، فورات له‌وه‌وبه‌ر خه‌فیه‌ی نه‌بو سوفیان ده‌بن، سویند خواری پیاوینکیش ده‌بن له یاریده‌ ده‌ران (ئه‌نصار)، گوتی: جا له‌کن کوپریکی یاریده‌ ده‌رانه‌وه رت بووم گوتم: من موسولمانم ئیت‌ر بو ده‌مکوژن، پیاوینکی

(۱) بخاری. جهاد: ۲۰۵۱. تجرید: ۲ / ۳۶۷. رقم: ۱۲۴۴ - ۲۰۵۱ = مسلم جهاد وسیر: استحقاق القاتل

سلب القتیل / ۱۷۵۴ (هامش).

(۲) سکت عن درجته الشارح.

یاریدہ دہریش گوتی: ئہی پیغہ مہبری خودا! دہئی: من موسولمانم، فہرموی (درویدی خودای لہسہرین) ہہندی پیاوتان لہناودا ہہیہ ہہوالہی دینی خوئیانیان ناکہین و ہہر بہوہندہ کہ بہدہم بلئی من موسولمانم ہروای پی ناکہین، مہگہر شایہت و بہلگہی ہہبی، یہکئی لہوانہ ئہم فوراتی کوپی حہییانہیہ! (د/ئہحمہد) حہزرت (درویدی خودای لہسہرین) وازی ئی ہیئا لہدواییدا فورات موسولمانیکی زور جوانی ئی دہرچوو.

۸۰) خہفی ناردن پہسہندہ: (بعث العیون مطلوب)

۴۵۶۳- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بُسَيْسَةَ عَيْنًا يَنْظُرُ مَا فَعَلَتْ عَيْرُ أَبِي سُفْيَانَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(۱).

ئہنہس (خودای ئی رازی بن) فہرموی: پیغہ مہبر (درویدی خودای لہسہرین) بوسہیسہی (بہ خہفیتی) نارد، تا ہہوالی کاروانہکہی ئہبو سوفیانی بو بزانی. (د- سند صالح).

۴۵۶۴- → (ب- ۵- ز- ۱۰- ل- ۷۹- ف- ۱+۲) (۲).

۸۱) دہرکردنی ناموسولمانان لہ دوورکہی عہرہب

إخراج الكفار من جزيرة العرب

۴۵۶۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: يَوْمَ الْخَمِيسِ وَمَا يَوْمُ الْخَمِيسِ، ثُمَّ بَكَى حَتَّى خَضِبَ دَمْعُهُ الْحَصْبَاءَ، فَقَالَ: اشْتَدَّ بِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَجَعُهُ يَوْمَ الْخَمِيسِ، فَقَالَ: ائْتُونِي بِكِتَابٍ أَكْتُبُ لَكُمْ كِتَابًا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ أَبَدًا، فَتَنَازَعُوا وَلَا يَنْبَغِي عِنْدَ نَبِيِّ تَنَازُعٍ، فَقَالُوا: هَجَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: دَعُونِي فَإِلَئِي أَنَا فِيهِ خَيْرٌ مِمَّا تَدْعُونِي إِلَيْهِ، وَأَوْصَى عِنْدَ مَوْتِهِ بِثَلَاثٍ: أَخْرَجُوا الْمُشْرِكِينَ مِنْ جَزِيرَةِ الْعَرَبِ، وَأَحْيُوا الْوَلَدَ بَنَحْوِ مَا كُنْتُ أَحْيِيهِمْ، وَكَسَيْتُ الثَّالِثَةَ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ^(۱).

(۱) رواہ ابو داود بسند صالح (شرحہ).

(۲) تقدم في مجلد خامس. تسلسل / ۱۰ رقم: ۱ / ۲۲۱۲ و رقم: ۲ / ۲۲۱۳.

(۱) بخاري. جزية: ۳۱۶۸.

ئیبینو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بن) فهرمووی: ئای له‌و رۆژی پینج شه‌مه‌یه‌ چی رۆژی بوو! قسه‌ گپه‌وه‌ گوئی: ئیبینو عه‌بباس زۆرگه‌ریا هه‌تا به‌ فرمیسک زیخ و چه‌وی ته‌پرکرد، ئه‌وجا فهرمووی: له‌ رۆژی پینج شه‌مه‌مه‌دا نه‌خۆشینه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) ته‌واو که‌شه‌نگ بوو، فهرمووی: نامه‌یه‌کم بۆ بیئن، هه‌تا نامه‌یه‌کتان بۆ بنووسم، ئیتر له‌پاش ئه‌و نامه‌یه‌ هه‌تا هه‌تایه‌ریگه‌ی راست وون ناکه‌ن و سه‌رتان ئی ناشیوی! به‌لام یاران له‌ناو خویانا بوو به‌هه‌رایان، خزمه‌تی پیغه‌مبه‌رانیش شوینی مشتومرو بگه‌رو به‌رده‌و هه‌راو هوریا نییه‌ و شتی وا نابێ له‌ خزمه‌تی ئه‌واندا روو بدا، ئه‌وه‌بوو هه‌ندێ که‌س گوئیان: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) ده‌پر سکینێ! چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سه‌ربین) فهرمووی: که‌وای ئی هات لیم گه‌رین با خه‌ریکی حالی خۆم بم و خۆم ئاماده‌ بکه‌م بۆ شادبوون به‌ خزمه‌تی په‌روه‌ردگارم ئه‌م حاله‌ی خۆم گه‌ئێ باشترو چاکتره‌ له‌مه‌ی که‌ ئیوه‌ له‌ منتان ده‌وی! فهرمووی: چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سه‌ربین) له‌کاتی مردنیدا سێ راسپییری موسولمانانی کرد: فهرمووی (دروودی خودای له‌سه‌ربین): فره‌ خواکان له‌ دوورگه‌ی عه‌ره‌ب ده‌رکه‌ن و وه‌ك خۆم به‌ جوانی نوینهر به‌رێ بکه‌ن.. گوئی: راسپییری سیه‌هه‌میانم له‌یاد نه‌ماوه‌ (ش/د) → (ب- ٥٠- ٧٠- ٢٤٩ف- ٦).

٤٥٦٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ فِي الْمَسْجِدِ خَرَجَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: اطْلُقُوا إِلَى يَهُودَ فَخَرَجْنَا حَتَّى جِئْنَا بَيْتَ الْمَذْرَاسِ فَقَالَ: اسْلُمُوا تَسْلُمُوا وَاعْلَمُوا أَنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَجْلِبَكُمْ مِنْ هَذِهِ الْأَرْضِ فَمَنْ يَجِدْ مِنْكُمْ بِمَالِهِ شَيْئًا فَلْيَبِغْهُ، وَإِلَّا فَاغْلُمُوا أَنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ^(٢).

ئه‌بو هوره‌یره‌ (خودای ئی رازی بن) فهرمووی: جارێ له‌ مزگه‌وت بووین چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سه‌ربین) هات بۆ ناومان و فهرمووی: ئاده‌ی با برۆین بۆلای جووله‌که‌کان جا له‌ خزمه‌تیا رویشتین و چووینه‌ مانی مالومه‌که‌یان،

(٢) بخاری. جزية: ٣١٦٨. مسلم. مغازی: ٤٥٦٦. أبو داود. خراج: ٣٠٠٣.

حەزرىت (سېرىدى خۇداى لەسەرىن) فەرەمۇوى: ئەى كۆمەلەى جۈولەكە موسۇلمان بېن سەر ئاسوودەو سەلامەت دەبن، بىشزانن كە ئەم خاكە ھى خۇداو پىغەمبەرى ئەو و مافى ئىوھى پىئوھ نىيە مەمەوى ئەم ولاتەتان پى چۆل بىكەم، لەبەرئەوھ ئەگەر مالى، شتىكتان ھەيە ساخى بىكەنەوھ بىفروشن و بە خوشى بېرۇن و ئىرە چۆل كەن و سەرى خۇتان بە لايەكا دەرەكەن! ئەگىنا باش باش لىتان روون بى كە ئەم ولاتە خاكى خۇداو پىغەمبەرى خۇدايە و فرى ئىوھى بە سەرەوھ نىيە و ئەگەر بە خوشى خۇتان نەپرۇن بە زەبرى شىرو تىر پىتان چۆل دەكەم و ئەوسا تەواو خالتان شېر دەبى (ب/م/د).

۴۵۶۷ → (ب - ۵ - ز - ۷۰ - ل - ۲۴۹ - ف - ۶ + ۷ + ۸) (۱) (۳)

(۱) كاتى نووسىنى ئەم فەرەمۇدانە:

جىجاز جەمەى دىن لەم نامەردانە
فەرەنەين وا سەك خاوەنى خۇى
نەناسىن ھاكا سەرى ھەلدا بۇى
لەنەتەى خۇداو فرىشتە و خۇمان
لەو كەسانە بىن ھىنايان بۇمان ،
پاشاى خۇپەرست زاناى چا و لە دەست
بۇ دۆژمن بوونە كوتەكو دار دەست
قەبرى پىغەمبەر كەبەبى نازدار
دەفروشن لەبۇ نارەق و قومار
كەلى نىسلامىش بەيدەس كراوھ
بە دەستى دۆستى پابەس كراوھ ،
تەسلىم بە دەستى ناكەس كراوھ
ھىچ كارو بارى بە دەس نەماوھ
وەك كەو لە ناخى قەفەس كراوھ
رىگەى باى بالى بەربەس كراوھ

۸۲) نازاردان و چهوساندنه‌وی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) له‌لایه‌نی ناموسولمانه‌کانه‌وه

اضطهاد المشركين للنبي (مُتَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)

۴۵۶۸- عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ (مُتَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُصَلِّي عِنْدَ الْكَعْبَةِ وَأَبُو جَهْلٍ وَأَصْحَابٌ لَهُ جُلُوسٌ وَقَدْ نُحِرَتْ جَزُورٌ بِالْأَمْسِ فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ: أَتَيْكُمْ يَقُومُ إِلَى سَلَا جَزُورِ بَنِي فَلَانَ فَيَأْخُذُهُ فَيَضَعُهُ فِي كَيْفِي مُحَمَّدٍ إِذَا سَجَدَ فَاتَّبَعْتُ أَشَقَى الْقَوْمِ فَأَخَذَهُ فَلَمَّا سَجَدَ النَّبِيُّ (مُتَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَضَعَهُ بَيْنَ كَيْفَيْهِ، قَالَ: فَاسْتَضَحُّوْا وَجَعَلْ بَعْضُهُمْ يَمِيلُ عَلَى بَعْضٍ وَأَنَا قَائِمٌ أَنْظُرُ لَوْ كَانَتْ لِي مَنَعَةٌ لَطَرَحْتُهُ عَنْ ظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ (مُتَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ سَاجِدٌ مَا يَرْفَعُ رَأْسَهُ، انْطَلَقَ إِنْسَانٌ فَأَخْبَرَ فَاطِمَةَ فَبَجَّاءَتْ وَهِيَ جُوَيْرِيَّةٌ فَطَرَحَتْهُ عَنْهُ ثُمَّ أَقْبَلَتْ عَلَيْهِمْ تَشْتِمُهُمْ، فَلَمَّا قَضَى النَّبِيُّ (مُتَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) صَلَاتَهُ رَفَعَ صَوْتَهُ، ثُمَّ دَعَا عَلَيْهِمْ، وَكَانَ إِذَا دَعَا ثَلَاكًا وَإِذَا سَأَلَ سَأَلَ ثَلَاكًا، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ عَلَيْكَ يَا بَنِي جَهْلٍ هِشَامٌ وَعُقْبَةُ بْنُ رَبِيعَةَ وَشَيْبَةُ بْنُ رَبِيعَةَ وَالْوَلِيدُ بْنُ عُقْبَةَ وَأَمِيَّةُ بْنُ خَلْفٍ وَعُقْبَةُ بْنُ أَبِي مُعَيْطٍ، وَذَكَرَ السَّابِعَ وَلَمْ أَحْفَظْهُ فَوَالَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِالْحَقِّ لَقَدْ رَأَيْتُ الَّذِينَ سَمَّاهُمْ صَرَغَى يَوْمَ بَذْرِ، ثُمَّ سَحَبُوا إِلَى الْقَلِيبِ قَلِيبٍ بَذَرٍ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۱):

ئيبينو مه‌سعوود (خودای ئی رازی بن) فهرمووی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) جارئ له‌لای که‌عبه‌ نویشی ده‌کرد، ئه‌بو جه‌هل و چه‌ند هاوړییه‌کی له‌وی دانیشتبوون، روژی پیشوو تریش وشتی سهربرا بوو ئه‌بو جه‌هل گوتی: کامتان ده‌چئ پرزانگی ئه‌و وشته‌ سهربراوه‌ که‌ دویئئ ئه‌و مال‌ه‌ سهریان بریوه، کاتئ که‌ موحه‌مه‌د سهر داده‌نئ له‌ کوړنووشدا ئه‌و پرزانگه‌ له‌سهر بوته‌قه‌ی ملی دابنئ، به‌دترین که‌سی کو‌مه‌له‌که‌ ده‌رپه‌ری و چوو پرزانگه‌که‌ی هی‌نا و کاتئ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) کوړنووشی برد له‌ناو

(۲) تقدم في مجلد خامس. تسلسل / ۷۰ رقم: / ۶ ۲۵۶۳ ورقم: / ۷ ۲۵۶۴ ورقم: / ۸ ۲۵۶۵.

(۱) تجريد البخاري / ۱ / ۱۹۰ رقم: ۱۷۲ - ۲۴۰ ، ۲۹۳۴ ، ۵۲۰ ، ۳۸۵ ، ۳۶۶۰ ، ۳۸۵۴ ، ۳۹۶۰ . مسلم.

شانیدا داینا گوتی: ئیتێر کردیان به فشهو پیکهنین و لال و پال کهوتن به سهه یه کتردا! منیش ههه سههیرم دهکردو دهسهلاتی هیجیشم نهبوو ئهگینا پرزانگه کهم له سهه پشستی فیه دهدا، چه زههت (دروودی خودای له سههیر) له سهه نهو حاله له سهه دهده مایه وهو سههیری ههه نهپری، تا مروفتی چوو به فاتیمه ی گوت، فاتیمه ئهوکاته منالگار بوو، که هات فیری داو دهستی کرد به جنیودان پییان، پیغه مبهه (دروودی خودای له سههیر) کاتی نوێژه کهی تهواو کرد دهنگی ههه لپری و نزای شههیری ئی کردن، دهستووری چه زههت (دروودی خودای له سههیر) وابوو که نزایه کی دهکرد سێ جار نزا کهی دووباره دهکرده وه، که شتیکیشی له خودا داوا دهکرد سێ جار داوا کردنه کهی دووباره دهکرده وه. جا چه زههت (دروودی خودای له سههیر) سێ جار له سهه یه که به دهنگی بهرز فهرمووی: خودایه! قوهریشم ههواله ی قین و قاری تو کرد! ئهوانیش که گوێیان له مه بوو له پیکهنین کهوتن و زۆر له نزاو سکالا کهی ترسان، دوا ئه وه فهرمووی: خودایه! ئهه زهلامانهه ههواله بهخشم و قاری تو کرد: ئهبو جههلی کوپری هیشام و عوتبه ی کوپری رهبیعه و شهیبه ی کوپری رهبیعه و وهلیدی کوپری عوقبه و ئومه ییه ی کوپری خهلهف و عوقبه ی کوپری ئهبو موعه یط.. فهرمووی: ئهو چهوته میشی ژمارد به لام من ناوی چهوته میانم له بهر نهماوه چهوتهه عهماره ی کوپری وهلید بوو دهی بهو خودایه ی که به حهق پیغه مبهه ی رهوانه کردوو ئهو به دبه ختانه ی که پیغه مبهه یه که یه که ناوی هینان و ئهو نزای شههیری ئی کردن به چاوی خۆم چاوم پییان کهوت له روژی به دردا کوژدابوون، له ئهه ناجا که لاکه کانیا ن به کیش کردن و تووپیان دانه ناو بیره کهی به دره وه! (ش).

٤٥٦٩- → ئهه فهرمووده یه له سهههتای سووره تی موئینه وه رابوو: یه کهم فهرمووده که ده فهرمووی: (بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ يُصَلِّي بِغَنَاءِ الْكَعْبَةِ)^(٢).

(٢) تقدم في بداية سورة المؤمن. الحديث الرقم: ١. مجلد سابح.

۴۵۷۰- عَنْ عَائِشَةَ (رضی الله عنها) قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ أَتَى عَلَيْكَ يَوْمٌ أَشَدَّ مِنْ يَوْمٍ أَحَدٍ فَقَالَ: لَقَدْ لَقِيتُ مِنْ قَوْمِكِ وَكَانَ أَشَدُّ مَا لَقِيتُ مِنْهُمْ يَوْمَ الْعَقَبَةِ إِذْ عَرَضْتُ نَفْسِي عَلَى ابْنِ عَبْدِ يَالِيلَ بْنِ عَبْدِ كَلَالٍ فَلَمْ يُجِنِّي إِلَى مَا أَرَدْتُ فَأَنْطَلَقْتُ وَأَنَا مَهْمُومٌ عَلَى وَجْهِهِ فَلَمْ أَسْتَفِيقْ إِلَّا وَأَنَا بِقَرْنِ الثَّعَالِبِ فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَإِذَا أَنَا بِسَحَابَةٍ قَدْ أَظْلَمَتْنِي فَتَنْظَرْتُ فَإِذَا فِيهَا جَبْرِيلُ فَنَادَانِي فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ وَمَا رَدُّوا عَلَيْكَ، وَقَدْ بَعَثَ إِلَيْكَ مَلَكَ الْجِبَالِ لِتَأْمُرَهُ بِمَا شِئْتَ فِيهِمْ، قَالَ: فَنَادَانِي مَلَكُ الْجِبَالِ وَسَلَّمْ عَلَيَّ ثُمَّ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ وَأَنَا مَلَكُ الْجِبَالِ وَقَدْ بَعَثَنِي رَبُّكَ إِلَيْكَ لِتَأْمُرَنِي بِأَمْرِكَ فَمَا شِئْتَ إِنْ شِئْتَ أَنْ أَطِيقَ عَلَيْهِمُ الْأَخْشِيينَ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): بَلْ أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ مِنْ أَصْلَابِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ وَحْدَهُ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۳).

عائیشه (رمزای خودای نبی) ده‌فهرموی: عه‌رزی حه‌زده‌تم کرد: نه‌ی پیغهمبه‌ری خودا! هیچ روژیکت به‌سهردا هاتووه که له روژی ئوحد س‌ه‌ختتر بی؟ فهرموی: له‌م هوژه‌ی تووه “تووشی دهردی سهری و ئیش و نازاریکی ئیجگار زور بووم، به‌ تایبه‌تی له‌ روژه‌که‌ی عه‌قه‌به‌دا ته‌واو س‌ه‌خله‌تیان کردم، مه‌به‌ستم نه‌و روژه‌یه‌ که له‌ عه‌قه‌به‌ی مینادا خووم پیش که‌شی عه‌بدویالیلی برای عه‌بدوکوال کردو له‌پاشا چووم بو لایان بو طائیف، له‌ویش دیسان داوام له‌ خووی و له‌ هوژی ته‌قیف کرد که ئیسلام ببن و ببن به‌ پشت و په‌نای ئیسلام به‌لام مرازمیان نه‌دا^(۱) ئیتر منیش (به‌ خه‌مباری) که‌وتمه‌ ری و به‌بی ناگا ریگه‌م گرت‌ه به‌رو رویشتم، کاتی هوشم هات‌ه‌وه و به‌ ناگا هات‌ه‌وه ته‌ماشام کرد وام له‌ قه‌رنولته‌عالیب، که‌ سهرم هه‌لبری ته‌ماشام کرد وا په‌له‌یی هه‌ور به‌پا سهرمه‌وه وه‌ستاوه بووه‌به‌ سیبه‌ر بووم، که‌ سهرنجم دا جو‌برائیل له‌

(۳) تجرید البخاری-مختصر صحیح البخاری/۲/۴۳۴ رقم: ۱۳۰۲، ۲۳۳۱، ۷۳۸۹. مسلم. مغازی: ۴۶۲۹.

(۱) له‌ فۆلکولۆری کوردیدا ده‌لی:

(خوا س‌رازم بدا) باخم به‌ریینن

خۆت شووبکه‌ی به‌خۆم، براکه‌ت ئن بیتن (وهرگیز)

ناویا بینی، جو برائیل بانگی کردم و فہرمووی: یہ زدانی ہیژا و سہرور ناگای
 لی بوو کہ ہوزہ کہت چییان پی گوتیت و چونیان و ہلام دایتہوہ، نہوا
 فریشتہی کیوانی بو ناردوویت، چی فہرمانیکت ہہیہ پیی بفہرموو، چون تو
 ہزہ کہی ناویان لی دہکا، جا فریشتہی کیوانیش بانگی کردم و سلای لی
 کردم و فہرمووی: نہی مو حہ مہدا! خوا گوئی لی بوو کہ ہوزہ کہت چون بہ
 ناشیرینی و ہلامیان دایتہوہ، نہوہ من فریشتہی سہرکاری سہر چیاکانم و
 ہہموو کیوو چیاکان بہ دہستی منہ، نہ گہر نارہزوو دہکہی ہہردوو کیوہ کہ
 تہ بخ دہکہم بہ سہریاندا، کیوی نہبو قوبہ یس و کیوی قہ یقوعان کہ شاری
 مہککہ دہکہویتہ نیوانیانہوہ دہدہم بہ یہکا! حہ زرت دہ فہرمووی: خہیر!
 چونکہ من نومید دہکہم کہ خوا لہ پشتی نہمانہ نہوہی بخاتہوہ کہ نہوان
 خودا بپہرستن و بہ تاک و تہنای بزائن و ہیچ ہاوبہشی بو دانہنن! (ش).

۴۵۷۱- تہ ماشای یہ کہم فہرموودہی سوورہتی موئمن بکہ^(۴).

۸۲) باسی جہوتہم: باسی غہزوات

الباب السابع: في الغزوات

۴۵۷۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: خَيْرُ
 الصَّحَابَةِ أَرْبَعَةٌ وَخَيْرُ السَّرَايَا أَرْبَعُمِائَةٍ، وَخَيْرُ الْجُيُوشِ أَرْبَعَةُ آلَافٍ وَلَكِنْ يُغْلَبُ اثْنَا عَشَرَ
 أَلْفًا مِنْ قَلِيلَةٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۱):

ئیبنو عہباس (رمزای خودایان لی بن) فہرمووی: پیغہمبہری خودا فہرمووی
 (دیرودی خودای لہسہرین): باشتین دہستہ ہاوپری نہوہیہ کہ چوار کہس بن، باشتین
 لق (سہرییہ) نہوہیہ کہ چوار سہد کہس بن، باشتین سوپا نہوہیہ کہ چوار

^(۴) راجع الحديث الأول من سورة المؤمن. مجلد سابع.

^(۱) بسند حسن (شرحہ).

هزار کهس بن، ژماره‌ی سوپاش که گه‌یشته دوازده هزار ئیتر له‌بهر که‌می ناب‌زین نه‌گهر به‌زین له‌بهر که‌می نییه له‌بهر شتیکی تره (د/ت - س/ح).

۴۵۷۳- عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: لَقِيتُ زَيْدَ بْنِ أَرْقَمَ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) فَقُلْتُ لَهُ: كَمْ غَزَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)؟ قَالَ: سَبْعَ عَشْرَةَ، فَقُلْتُ: كَمْ غَزَوْتَ مَعَهُ؟ قَالَ: سَبْعَ عَشْرَةَ، فَقُلْتُ: فَمَا أَوَّلُ غَزْوَةٍ غَزَاهَا؟ قَالَ: ذَاتُ الْعُسَيْرِ أَوِ الْعُسَيْرِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَابْنُ خَارِيزِمٍ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۲)

ئەبو ئیسحاق فەرمووی: تووشی زهیدی کوپی ئه‌رقه‌م بووم (خودای ئی رازی بن) عه‌رم کرد: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) چهند غه‌زای کردووه؟ فەرمووی: نۆزده غه‌زا، گوتم: له‌ چهند غه‌زایانا تو له‌گه‌لیا بووی؟ فەرمووی: له‌ حه‌فده غه‌زایاندا گوتم: کامه‌یان یه‌که‌م غه‌زای بوو؟ فەرمووی: غه‌زای ذاتولعوسه‌یر، یا فەرمووی: غه‌زای ذاتولعوشه‌یر (ش/ت).

۴۵۷۴- وَقَالَ بُرَيْدَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): غَزَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سَبْعَ عَشْرَةَ غَزْوَةً قَاتِلٌ فِي ثَمَانٍ مِنْهُنَّ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ^(۳)

بوره‌یده (خودای ئی رازی بن) فەرمووی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) نۆزده غه‌زای کردووه “به‌لام له‌ هه‌شت غه‌زایانا جه‌نگی کردووه (م).

(۸۴) غه‌زای به‌در: (غزوة بدر)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ} (۱۲۳/۳).

واته: بیرکه‌نه‌وه له‌وه که به‌پاستی خودای گه‌وره نه‌صره‌ت و یارمه‌تی ئیوه‌ی دا له‌ جه‌نگی به‌دردا وه‌لحال ئه‌وکاته ئیوه‌ کومه‌لیکی کزو بئ نموود و بئ ژماره‌و بئ مایه‌و که‌م چه‌ک بوون، ده‌ی که‌واته ئیستا ئیوه له‌ خودا

(۲) بخاری. استسقاء: ۱۰۲۳ مسلم. مغازی: ۴۶۶۹.

(۳) مسلم. مغازی: ۴۶۷۲ ، ۴۶۷۳.

بترسن و هەر له خودا بترسن و هەر له خودا بپارێنهوه، سا بهشکوو خودای گه‌وره له کۆمه‌لی سوپاسگوزارتان بژمی‌ری.

٤٥٧٥- → (ب- ٦ز- ٩ل- ١٨٢ف- ٤) (١).

٤٥٧٦- عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: شَهِدْتُ مِنَ الْمِقْدَادِ بْنِ الْأَسْوَدِ مَشْهَدًا لِأَنَّهُ أَكُونَ صَاحِبَهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا عُدِلَ بِهِ، أَلَيْ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ يَدْعُو عَلَى الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ: لَا تَقُولُ كَمَا قَالَ قَوْمُ مُوسَى إِذْ هَبَّ أُنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا، وَلَكِنَّا نَقَاتِلُ عَنْ يَمِينِكَ وَعَنْ شِمَالِكَ وَبَيْنَ يَدَيْكَ وَخَلْفَكَ، فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَشْرَقَ وَجْهُهُ وَسَرَّهُ قَوْلُهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ (٢).

ئيبینو مه‌سه‌وود (خودای ئی‌رازی بێ) فه‌رمووی: هه‌لوه‌ستییکی مه‌ردانه‌م له میقدادی کوپی نه‌سه‌ود دیوه، هه‌ز ده‌که‌م که من خاوه‌نی ئه‌و هه‌لوه‌سته پیاوانه‌ بوومایه، به‌ هه‌رچی شتێ که به‌ به‌ها گران بێ و به‌ کیش سووک بێ، جارێ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رب) خه‌ریک بوو نزای شه‌پی له‌ فره‌خواکان ده‌کرد، میقداد هات به‌سه‌ردا، عه‌رزی کرد: قوربان! ئی‌مه‌ وه‌ک گه‌لی مووسا ناکه‌ین، که به‌ مووسایان گوت:

{فَاذْهَبْ أُنْتِ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنْ هَا هُنَا قَاعِدُونَ - ٥/٢٤}.

واته: ئه‌ی مووسا! ئی‌مه‌ به‌هیچ جو‌ری ناچین بۆ غه‌زا بۆ سه‌ر ئه‌م هۆزه‌ مله‌وپه‌ زه‌به‌للاحانه‌ که‌وان له‌ خاکی پیروزی به‌یتولمه‌قدیسه‌دا، هه‌تا ئه‌وان له‌وێ بن ئی‌مه‌ سه‌ری پیا‌ناکه‌ین، ئه‌وه‌ بۆ خۆت و خواکه‌ت دوو به‌دوو ناچن بۆ ئه‌م شه‌په‌ی که‌ خۆت ده‌لێی، ئی‌مه‌یش ئا لی‌رده‌ا بۆ خۆمان داده‌نیشین، ده‌ی فه‌رموون بپۆن ئی‌مه‌یش والی‌رده‌ا چاوه‌نوارتان ده‌که‌ین! عه‌رزی کرد: قوربان! حاشا ئی‌مه‌ هه‌له‌ی وا گه‌وره‌ ناکه‌ین، به‌لام ئی‌مه‌ له‌هه‌ر چوار لاتوه‌ بۆت ده‌بین به‌ شوورای پۆلایین، له‌ راسته‌وه‌، له‌ چه‌پته‌وه‌، له‌به‌ر ده‌مه‌ته‌وه‌، له‌ پشتته‌وه‌

(١) تقدم في مجلد سادس. تسلسل / ٩ رقم: ٢٨٧٨.

(٢) تجريد البخاري / ٤ / ٢٤٩ رقم: ١٥٢٤ = ٣٩٥٢ ، ٤٦٠٩.

جهنگ ده‌کین و به‌ری هی‌رش‌ی دوژمن ده‌گرین، که نه‌و وای فهرموو ته‌ماشام کرد رووی پی‌غه‌مبهر (درویدی خودای له‌سهرین) له‌م قسانه‌ی نه‌م وه‌ک گول‌گه‌شایه‌وه و نه‌وه‌ی زور پئی خوش بوو! (ب).

۴۵۷۷- له‌سهر باسی (اضطهاد المشركين للنبي) دا رابورد فهرمووده‌ی یه‌که‌م. لی‌ره‌دا نه‌مه‌ی پتره: سویندم به‌یه‌زدانی پاک لاشه‌ی نه‌مانه‌م له‌روژی به‌دردا به‌چاوی خوّم دی له‌و ناوه‌دا لال و پال که‌وتبوون، له‌به‌رنه‌وه‌ی گه‌لی گهرم بوو تاوی هه‌تاوه‌که‌گه‌ناندبوونی و بو‌گه‌نیان کردبوو (ش)^(۳).

۴۵۷۸- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) شَاوَرَ حِينَ بَلَغَهُ إِقْبَالُ أَبِي سُفْيَانَ فَتَكَلَّمَ أَبُو بَكْرٍ فَأَعْرَضَ عَنْهُ ثُمَّ تَكَلَّمَ عُمَرُ فَأَعْرَضَ عَنْهُ فَقَامَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ فَقَالَ: إِنَّا نُرِيدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَمَرْتَنَا أَنْ نُخِيضَهَا الْبَحْرَ لَأَخْضَتْنَاهَا وَلَوْ أَمَرْتَنَا أَنْ نَضْرِبَ أَكْبَادَهَا إِلَى بَرْكِ الْعِمَادِ لَفَعَلْنَا فَتَدَبَّ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) النَّاسَ فَأَنْطَلَقُوا حَتَّى نَزَلُوا بَدْرًا وَوَرَدَتْ عَلَيْهِمْ رَوَايَا قُرَيْشٍ وَفِيهِمْ غُلَامٌ أَسْوَدُ لَبِنِي الْحَجَّاجِ فَأَخَذَهُ أَصْحَابُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَكَانُوا يَسْأَلُونَهُ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ وَأَصْحَابِهِ فَيَقُولُ: مَا لِي عِلْمٌ بِأَبِي سُفْيَانَ وَلَكِنْ هَذَا أَبُو جَهْلٍ وَعُتْبَةُ وَشَيْبَةُ وَأُمَيَّةُ بْنُ خَلْفٍ فَإِذَا قَالَ ذَلِكَ ضَرْبُوهُ، فَقَالَ: نَعَمْ أَنَا أَخْبِرُكُمْ هَذَا أَبُو سُفْيَانَ. فَإِذَا تَرَكُوهُ فَسَأَلُوهُ قَالَ: مَا لِي عِلْمٌ بِهِ وَلَكِنْ هَذَا أَبُو جَهْلٍ وَعُتْبَةُ وَأُمَيَّةُ فِي النَّاسِ فَإِذَا قَالَ هَذَا أَيْضًا ضَرْبُوهُ، وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَائِمٌ يُصَلِّي فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ انْصَرَفَ قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَضْرِبُوهُ إِذَا صَدَقَكُمْ وَتَرَكُوهُ إِذَا كَذَبَكُمْ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): هَذَا مَصْرَعُ فُلَانٍ وَيَضَعُ يَدَهُ عَلَى الْأَرْضِ هَا هُنَا وَهَا هُنَا، قَالَ: فَمَا مَاطَ أَحَدُهُمْ عَنْ مَوْضِعِ يَدِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)^(۴).

نه‌نه‌س (خوشنودی خودای لایین) فهرمووی: کاتئ پی‌غه‌مبهر (درویدی خودای له‌سهرین) ژنه‌وتی که‌وا نه‌بو سوفیان، به‌زه‌واریکی گه‌وره‌ی بازگانییه‌وه له‌

(۳) تقدم في بحث اضطهاد المشركين للنبي (صلى عليه وسلم) الحديث الأول.

(۴) مسلم. مغازي: ۴۵۹۷.

شامه‌وه ده‌گه‌رێته‌وه بۆ مه‌ککه، پرس و راویژێ به یارانێ کرد، ئایا برۆین
 بۆیان یانا، له پێشدا ئه‌بو به‌کر قسه‌ی فهرموو، وه‌ی پێغه‌مبه‌ر (برودی خودای
 له‌سه‌رین) به قسه‌که‌ی ئه‌و قنیا‌تی نه‌کرد، دوا‌هه‌و عومه‌ر قسه‌ی فهرموو، دیسان
 به قسه‌ی ئه‌ویش فهرامۆشی بۆ نه‌هات، جا سه‌عه‌دی کو‌ری عوباده‌هه‌لسایه‌وه
 فهرموو: قوربان! ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا! دیاره‌" رووی ده‌مت له ئێمه‌یه‌و له‌م
 راویژه‌ مه‌به‌ستت ئه‌وه‌یه‌ ده‌موودوو ئێمه‌ تا‌قی بکه‌یته‌وه، ده‌ی به‌وه‌که‌سه‌ که
 گیانی منی وا له‌ده‌سا ئه‌گه‌ر تۆ بفهرمووی که به‌ولا‌خه‌کانمانه‌وه تاو بده‌ینه
 ناو نی‌رینه‌ی ئاوی ده‌ریا به‌بێ چه‌ندو چوون تاو بده‌ینه‌ ناوی و مادام
 فهرمانی تۆی له‌سه‌ر بێ کۆ له‌هیچ نا‌که‌ینه‌وه، یا ئه‌گه‌ر تۆ بفهرمووی که هه‌تا
 بنه‌غیز، یا هه‌تا بنی دنیا ماین و ئه‌سپ و ولا‌خه‌کانمان به‌ دوا‌ی دو‌ژمندا
 غاربده‌ین، ئه‌وا به‌بێ سی‌و دو‌وکردن به‌ چوارنا‌له‌ تا ئه‌وێ غاریان ده‌ده‌ین و
 به‌بێ په‌روا دو‌ژمن له‌هه‌ر کو‌ی بێ ده‌چینه‌ وێزه‌ی، بزانه‌ ئێمه‌ سه‌رمان له
 ریتایه‌! ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا! ئه‌ی خو‌شه‌ویست! دڵ له‌ دڵ نه‌ده‌ی، له‌تۆ
 فهرمان و له‌ ئێمه‌ به‌جیه‌ینان! گو‌تی: ئیتیر پێغه‌مبه‌ر (برودی خودای له‌سه‌رین) تی‌ژی
 کردینه‌وه و تی‌زی کردین، هه‌تا که‌وتینه‌ ری و رو‌یشتین هه‌تا له‌شکره‌که‌مان
 که‌یشته‌ به‌درو له‌وێ لایندا، له‌وێ ئاو کی‌شه‌کانی قو‌ره‌یش هاتن بۆ ئاو بردن،
 خو‌لامی‌کی ره‌شیان تیا‌بوو ه‌ی خیل‌ی به‌نی حه‌ججاج بوو، هاو‌ری‌کانی
 پێغه‌مبه‌ر (برودی خودای له‌سه‌رین) گرتیان و پرسیا‌ری ئه‌بو سو‌فیان و کاروانه‌که‌یان
 ئی کرد، گو‌تی: ئا‌گام له‌ ئه‌بو سو‌فیان نی‌یه، به‌لام ئا ئه‌وه ئه‌بو جه‌هل و عوتبه‌و
 شه‌یبه‌و ئومه‌یه‌ی کو‌ری خه‌له‌فه‌ له‌گه‌ڵ خه‌لکی‌کی زۆردا هاتوون بۆ جه‌نگ له
 گه‌لتانا، که‌وا‌ی ده‌گوت، له‌وان وابوو که ده‌یه‌وێ چه‌واشه‌یان بکا، له‌به‌ره‌ئه‌وه
 ده‌ستیان کرد به‌ لی‌دانی، ئه‌ویش له‌تاواندا ده‌یگوت: باشه راستتان پێ ده‌لیم
 ئه‌وه ئه‌بو سو‌فیا‌نه، به‌لام که‌ وازیان ئی هی‌نا و لی‌یان ده‌پرسی‌یه‌وه هه‌مان
 قسه‌ی پێشووی خو‌ی دو‌وباره‌ ده‌کرده‌وه، ئیتیر هه‌روه‌ها، له‌و کاته‌دا پێغه‌مبه‌ر
 (برودی خودای له‌سه‌رین) راوه‌ستا‌بوو نو‌یژێ ده‌کرد، که‌ چاوی به‌م حا‌له‌ که‌وت
 سلا‌وی نو‌یژه‌که‌ی دایه‌وه‌و فهرموو: به‌و که‌سه‌ که‌ گیانی منی به‌ده‌سه، که

یهزدانی مەزنە، ئەم خولامە کە قەسە‌ی راستتان بۆدەکا، ئیوێ لێی دەدەن و کە درویشتان بۆ دەکا وازی ئی دینن لە پاشا فەرمووی (دروودی خودای لەسەربین): ئەمە شوینی کوشتنی فیسارە کەسیانە و ئەوە‌یش شوینی ئەوە و ئەوە‌ی تریانە حەزەت (دروودی خودای لەسەربین) بە دەستی لەسەر رووی عەردەکە لێرە و لەوێ جیگە‌ی تۆپینی یەک بە یەکی ئەو تۆپیوانە‌ی دیاری کرد، ئەنەس فەرمووی: هیچ کامیکیان لەو شوینە‌ی کە پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) دەستی لەسەر دانا و دیاری کرد بۆ جیی کۆژانیان هە‌لیان نە‌بارد و هەرکە‌سە‌یان لە جیگە‌ی دیاری کراوی خۆیدا کۆژا! (م).

٤٥٧٩- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يَوْمَئِذٍ يَشْتَدُّ فِي أَثَرِ رَجُلٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ أَمَامَهُ إِذْ سَمِعَ ضَرْبَةً بِالسُّوطِ فَوْقَهُ وَصَوْتَ الْفَارَسِ يَقُولُ: أَقْدِمْ حَيْزُومُ، فَنَظَرَ إِلَى الْمُشْرِكِ فَخَرَّ مُسْتَلْقِيًا فَنَظَرَ إِلَيْهِ فَإِذَا هُوَ قَدْ خُطِمَ أَلْفُهُ وَشَقَّ وَجْهُهُ كَضَرْبَةِ السُّوطِ فَأَخْضَرَ ذَلِكَ أَجْمَعُ، فَجَاءَ الْأَنْصَارِيُّ، فَحَدَّثَ بِذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: صَدَقْتَ، ذَلِكَ مِنْ مَدَدِ السَّمَاءِ الثَّالِثَةِ، فَقَتَلُوا يَوْمَئِذٍ سَبْعِينَ وَأَسْرَوْا سَبْعِينَ. رَوَاهُمَا مُسْلِمٌ^(٥).

عەبدوللای کۆپی عەبباس، کە بەناو بانگە بە ئیبنو عەبباس، کە هەق ئامۆزای پیغەمبەرە (دروودی خودا لەسەر پیغەمبەر و رمزای خودا لەوان بێن) دەفەرمووی: لە رۆژی بە‌دردا پیاویکی موسولمان دە‌نیشتیته‌ سەر پیاویکی فرەخوا، لە‌وکاتە‌دا کە‌وا خەریکە‌ راوی دە‌نی، لە‌پەر لە‌ ژوور سە‌ریه‌وه‌ لە‌لای ئاسمانه‌وه‌ شە‌ققە‌ی قە‌مچی و دە‌نگی تیخو‌پینی سواری دە‌بیستی کە‌ لە‌ ماینه‌کە‌ی ژیری دە‌خو‌پیی کە‌ ناوی حە‌یزووم دە‌بی و یای ئی دە‌کا و تیی دە‌خو‌پیی: ئە‌ی حە‌یزووم! پێشکە‌وه‌. موسولمانە‌کە‌ تە‌ماشای دە‌کا و کابرای ب‌تپەرست بە‌بی ئە‌وه‌ی ئە‌م ه‌یچی ئی ب‌کا لە‌ خۆیه‌وه‌ بە‌ پشتی دە‌کە‌وی و لە‌سەر گازەرە‌ی پشت دە‌تلیسی‌تە‌وه‌ و دە‌مری و سارد دە‌بی‌تە‌وه‌، کە‌ سە‌رنجی دە‌دا دە‌پوانی و لووتی

(٥) مسلم. مغازی: ٤٥٦٢. أبو داود. جهاد: ٢٦٩٠. ترمذی. تفسیر القرآن: ٣٨١.

کابرا دابراوه و روومه‌تی به قه‌د جیگه‌ی قه‌مچی فریشته‌که شه‌ق بووه و جیگه‌ی قه‌مچییه‌که به لووت و روومه‌تیه‌وه وه‌ک خه‌تی خوینی تی‌زاوه و شین هه‌لگه‌پراوه. پیاوه موسولمانه‌که نه‌نصاری بوو هاته‌ خزمه‌تی هه‌زرت (درویدی خودای له‌سهرین) و نه‌م داستانه‌ی عه‌رزی کرد، فه‌رمووی (درویدی خودای له‌سهرین): راست ده‌که‌ی! نه‌و فریشته‌یه له‌و هی‌زه‌یه که له‌ ناسمانی سییه‌مه‌وه هاتون بو‌یارمه‌تی ئیوه! نه‌و رۆژه موسولمانه‌کان هه‌فتا که‌سیان له‌ ناموسولمانه‌کان کوشت و هه‌فتا که‌سیشیان لی‌یه‌خسیر کردن (م).

۴۵۸- عَنْ أَبِي طَلْحَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَمَرَ يَوْمَ بَدْرٍ بِأَرْبَعَةِ وَعِشْرِينَ رَجُلًا مِنْ صَنَادِيدِ قُرَيْشٍ فَقَذَفُوا فِي طَوِيٍّ مِنْ أَطْوَاءِ بَدْرِ خَيْبَتٍ مُخْبِتٍ إِذَا ظَهَرَ عَلَى قَوْمٍ أَقَامَ بِالْعَرَصَةِ ثَلَاثَ لَيَالٍ فَلَمَّا كَانَ بِبَدْرِ الْيَوْمِ الثَّلَاثِ أَمَرَ بِرَاحِلَتِهِ فَشُدَّ عَلَيْهَا رَحْلُهَا ثُمَّ مَشَى وَاتَّبَعَهُ أَصْحَابُهُ وَقَالُوا: مَا يَنْطَلِقُ إِلَّا لِبَعْضِ حَاجَةٍ حَتَّى قَامَ عَلَى شَفَةِ الرُّكِيِّ فَجَعَلَ يُنَادِيهِمْ بِأَسْمَائِهِمْ وَأَسْمَاءِ آبَائِهِمْ يَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ، وَيَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ أَيْسَرُكُمْ أَكُمُ أَطَعْتُمُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّا قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدْنَا رَبَّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَكُمْ رَبُّكُمْ حَقًّا فَقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا تُكَلِّمُ مِنْ أَجْسَادٍ لَا أَرْوَاحَ لَهَا، فَقَالَ: وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ مَا أَنْتُمْ بِأَسْمَعٍ لِمَا أَقُولُ مِنْهُمْ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَاحِدٌ^(۱):

ئه‌بو طه‌لحه (خودای لی‌رازی بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) له‌ رۆژی به‌دردا، فه‌رمانی فه‌رموو لاشه‌ی بیست و چوارکه‌سیان له‌ گه‌وره پیاوانی قورده‌یش به‌ردایه‌ ناو بیرئ له‌ بیره‌کانی به‌دروه که به‌ به‌رد هه‌لچنرابوو، به‌ راستی تا بلیی بیریکی پیس‌وچه‌په‌ل بوو“ پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) ده‌ستووری وابوو که خودا سه‌ری ده‌خست به‌سه‌ر هو‌زیکا سی‌ شه‌و له‌ومه‌یدانه‌دا، له‌ ده‌شتایی به‌ر ما‌ل‌اندا ده‌مایه‌وه له‌ غه‌زای به‌دریشدا له‌ رۆژی سییه‌می زالبوونیدا فه‌رمانی فه‌رموو وشتره‌کیان بو‌کو‌پان کرد،

ئەوسا سواربوو رۆیشت و یارانێ شویانی کەوتن و گوتیان: ببی و نەبی بۆ کاریکی تایبەتی خۆی دەچێ، حەزەرت (درویدی خودای لەسەری) رۆیشت تاجووه سەر لیواری بیرەکە و لەوێ راوەستا و دەستی کرد بە بانگ کردنی کافرە کوژراوەکانی ناو بیرەکە و یەکە یەکە بەناوی خۆیان و بەناوی باوکیانەوه بانگی دەکردن و دەیفەرموو: ئەی فیساری کۆری فیسارا! ئەی ئەوه و ئەی ئەوه! ئایا پەشیمانیتان حاصل کردو ئیستا خۆزگە دەخوازن کە ئەم پەندەتان بە خۆتان نەدایە و لە دنیادا موسولمان ببوونایە و لە فەرمانی خودا و پیغەمبەری خودا دەرەنەچوونایە و ئەم رۆژی رەشەتان بەسەر خۆتانانەهینایە، دەی بزائن ئەوا ئێمە لە سایەی خوداوە بە ئاواتی خۆمان گەیشتین و ئەو مژدەو بەلێنەی کە خودای خۆمان وادە پێ دابووین دەستمان کەوت و بەچاوی خۆمان دیمان، دیارە ئێوەهیش بە تۆلەی سەختی کاری بەدی خۆتان گەیشتون و ئەو هەرەشەو ئیش و ئازارە کە خودا وادە ئەوهی پێدابوون بە چاوی خۆتان دیتان، عومەر (خودای ئازادی بێ) فەرمووی: قوربان! قسە ی چێ لەگەڵ بێ گیاندا دەکە ی فەرمووی: سویند بەو کەسە کە رهوانی منی و لە دەسا ئەوانیش وەك ئێوه ئاوا گوێیان لەم قسانە منە، وەلێ ئەوهەندە هەیه ئەوان ناتوانن وەلام بدەنەوه. (ب/ ئەحمەد).

٤٥٨١- تەماشای فەرموودە ییست و شەشەمی سوورەتی ئالی عیمران بکە. لێردا دەفەرموێ: لەم غەزایەدا ناموسولمانەکان زیانی حەفتا کەسیان لە ئێمەدا، لە رۆژی غەزای بەدردا پیغەمبەر (درویدی خودای لەسەری) و یارانێ زیانی سەد و چل کەسیان لەوان دابوو، حەفتایان دیل و حەفتایان کوژراو بوو. ئەبو سوفيان بانگی کرد لە دوورەوه گوتی: ئەمرۆژە لەجیاتێ رۆژەکە ی بەدر، جەنگیش دوو بەختییە و هاتو نەهاتە و سەرکەوتن و ژێرکەوتن لە شەردا وەك سەتلی سەر بێر وایە هەرساتە ی بەدەست کەسیکەوه یە^(٧).

^(٧) راجع الحديث الرقم (٢٦) من تفسير سورة آل عمران من مجلد سادس.

۸۵) که‌وره‌یی یارانی غه‌زای به‌درو ژماره‌یان چند که‌س بووه:

فضل اهل بدر و عدد هم

۴۵۸۲- عَنْ رِفَاعَةَ الزُّرْقِيِّ (رضي الله تعالى عنه) وَكَانَ مِنْ شَهِدٍ بَدْرًا قَالَ: جَاءَ جِبْرِيلُ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: مَا تَعْلُمُونَ أَهْلَ بَدْرٍ فَبِكُمْ؟ قَالَ: مِنْ أَفْضَلِ الْمُسْلِمِينَ أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا، قَالَ: وَكَذَلِكَ مَنْ شَهِدَ بَدْرًا مِنَ الْمَلَائِكَةِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۱).

ریفاعه‌ی زوره‌قی (خودای فی رازی بن) که خوی یه‌کیک بوو له‌وانه‌ی که به‌شداری غه‌زای به‌در بوو فهرمووی: جوبرائیل (دودی خودای لسه‌ر بن) هاته لای پیغه‌مبه‌ر (دودی خودای لسه‌ر بن) پیی فهرموو: ئیوه له‌نا و خوتانا ئه‌وانه‌ی که له غه‌زای به‌دردا به‌شدارییان کردوو چی پایه‌یه‌کیان بو داده‌نین؟ فهرمووی (دودی خودای لسه‌ر بن): له ریزی هره باشی موسولمانانیاں حلیب ده‌که‌ین یا چه‌زرت فهرمایشتیکی وای فهرموو. جوبرائیلش فهرمووی: هه‌روه‌ها ئیمه‌یش له‌نا و خوماندا ئه‌و فریشته‌یه‌ی به‌شداری کردبی له‌م جه‌نگه‌دا له ریزی فریشته هه‌ره‌باشه‌کانی داده‌نین! (ب).

چه‌دیش و فهرمایشتی چه‌زرت (دودی خودای لسه‌ر بن) وه‌کوو ئایه‌تی قورشان وایه، ئه‌گه‌ر موسولمانی روانی واه‌له‌یه‌کی تیکه‌وتوو، یا خوا نه‌خواسته توشی بی ریزییه‌ک بووه، وه‌ک ئه‌وه که‌وتوته ژیر پی، ده‌بی (به‌پیی ته‌وانا) ئه‌و هه‌له‌یه‌ راست بکاته‌وه، یا ئه‌و بی ریزییه چاره‌سه‌ر بکا.

له‌به‌رگی چواره‌می (اقران النیرین) ده‌کی ماموستا مه‌لا ره‌شید به‌گی باباندا له‌ لاپه‌ره (۳۴۰) دا، ده‌فهرمووی: ریفاعه‌ی کوپی رافیع له‌ باوکیه‌وه (رضي الله تعالى عنه) ریوایه‌ت ده‌کا، باوکی له‌ ئه‌هلی به‌در بوو... قسه‌که‌ی ماموستا ره‌شید (ره‌زای خودای فی بن) ته‌واو، به‌لام هه‌له‌یه‌کی تیادایه و به‌پیی عه‌ینی (خودای فی رازی بن) راستی ده‌که‌مه‌وه، له‌ عه‌ینیدا له‌ باسی (بَابُ شُهُودِ الْمَلَائِكَةِ بَدْرًا) ده‌فهرمووی: قَوْلُهُ (وَكَانَ أَبُوهُ) أَيُّ أَبُو مُعَاذٍ هُوَ رِفَاعَةُ مِنْ أَهْلِ بَدْرٍ.

(۱) بخاری. مغازی: ۳۹۹۲، ۳۹۹۴ تجرید / ۴ / ۲۵۳ رقم: ۱۵۲۸.

هر له‌م باسه‌دا له سه‌حیحی بوخاری شه‌ریفدا ده‌فهرموئ: (حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ مُعَاذِ بْنِ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعٍ، وَكَانَ رِفَاعَةُ مِنْ أَهْلِ بَذْرٍ، وَكَانَ رَافِعٌ مِنْ أَهْلِ الْعَقْبَةِ، فَكَانَ يَقُولُ لِأَبْنِهِ: مَا يَسْرُئُنِي أَلَّنِي شَهِدْتُ بَذْرًا بِالْعَقْبَةِ، قَالَ سَأَلَ جَبْرِيلُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِهَذَا).

واته: شیخی بوخاری (رمزای خودای ئی بن) ده‌فهرموئ: سوله‌ییمانی کوپی حهرب ئهم فهرمایشته‌ی پیمان فهرموو، له‌هه‌ماده‌وه، له‌یه‌حیاوه، له‌موعاذی کوپی ریفاعه‌ی کوپی رافیع‌هوه، ریفاعه‌له‌یارانی غه‌زای به‌در بوو، له‌و غه‌زا پیروژه‌دا به‌شداری کردبوو، به‌لام رافیع‌ی باوکی له‌یارانی به‌یتولعه‌قه‌به‌بوو، له‌و به‌یعه‌ته‌فهرده‌دا به‌شداری کردبوو، گه‌ئێ جار به‌ریفاعه‌ی کوپی خوئی ده‌فهرموو: گهرچی ئهم پرسیارو وه‌لامه‌ی که‌بوئۆم گێپرایه‌وه‌له‌باره‌ی گه‌وره‌یی غه‌زای به‌دره‌وه، له‌نیوانی پیغه‌مبه‌رو جوهرائیلدا رووی داوه، وه‌ئێ من به‌ش به‌حالی خۆم، له‌دل و باوه‌ری خۆما خێرو گه‌وره‌یی ئهم په‌یمانی له‌یله‌تولعه‌قه‌به‌یه‌ناگۆرمه‌وه‌به‌فه‌زلی حازربوونی غه‌زای به‌در. که‌واته: ریفاعه‌خوئی به‌دری بووه، نه‌ک باوکی، به‌لکوو باوکی عه‌قه‌به‌یی بووه، له‌سه‌ر قسه‌ی خوئی، و له‌سه‌ر فهرمایشته‌ی عه‌لامه‌ی عه‌ینی (خودای ئی رازی بن) که‌هر له‌و شوینه‌دا ده‌فهرموئ: ریفاعه‌خوئی به‌بنی خیلاف به‌دری بووه، به‌لام رافیع‌ی باوکی یه‌کئێ بووه‌له‌دوانزه‌نه‌قیبه‌کانی شه‌وه‌که‌ی په‌یمانی عه‌قه‌به‌ی یه‌که‌م و له‌په‌یمانی عه‌قه‌به‌ی دووه‌میشدا که‌حه‌فتا که‌س بوون دیسان ئاماده‌بووه، وه‌به‌شداری له‌غه‌زای به‌دردا نه‌کردووه‌گهرچی له‌وه‌دا که‌رافیع به‌درییه‌یا نا فهرایشته‌ی زاناکان یه‌ک نییه‌.

لیژده‌به‌نده‌قسه‌یه‌که‌م هه‌یه‌وا بو‌ئه‌هلی ئیختصاص و پسپۆرانی خوئی تۆماری ده‌که‌م، چونکه‌ئومید ده‌که‌م له‌قاپی رحمه‌تی خودا که‌ئهم دیینی موحه‌مه‌ده‌(درودی خودای ئی بن و سه‌رو مال و منال و هست و نه‌ست به‌قوریانی گهردی به‌ر ئاستانه‌ی گه‌زێ پیمۆزی بن) هه‌روا بئێ نازو بئێ ریز نه‌بن و به‌زوویی، وه‌ک جاری جاران ببیته‌وه‌به‌هه‌وینی ژین و به‌گیانی ژییانی هه‌ردوو جیهانمان“ جا

ئه‌وسا به‌خێرو خوشی رۆژی ئهم بابە‌تانە‌ی ئیمە‌یش دیتە‌وه، قسه‌که‌شم ئهمە‌یه: داخه‌که‌م ئیستاکه‌ ئهم جوړه‌ کتیبانه‌ که به‌ کوردی دهنووسرین ئهم دوو کۆسپه‌ گه‌وره‌یان له‌پرێ دایه، یه‌که‌م مامۆستا ئایینییه‌کانمان هه‌تا عه‌ره‌بی وه‌ستا بێ به‌لای کوردیدا که‌تر ده‌چن، جاری مامۆستا مه‌لا عه‌لی فه‌توحو‌للا له‌ که‌رکووک، مه‌دحی ته‌رجمه‌هه‌ کوردییه‌که‌ی تاجول ئوصولی کرد، له‌سه‌ر قسه‌ی مه‌لا عه‌بدو‌للا ناوی، منیش عه‌رزیم کرد: قوربان! چه‌ند به‌رگیکی چاپ کراوه‌ با بۆت بێتم، فه‌رمووی: نه‌، مه‌یهینه، به‌خوا من هه‌زم له‌ عه‌ره‌بییه‌که‌ پتره، ئهمە‌ی من عه‌رزتانی ده‌که‌م ده‌قی قسه‌ی مه‌لایه‌کی کوردی مه‌ردی موسو‌لمانی چاکی پاکه، ده‌بی به‌م پییه‌ بێ زۆله‌ کوردیکی نامه‌ردی به‌ناو موسو‌لمان چی بلی!

بۆیه‌ ده‌لیم بۆ ئه‌ه‌لی ئیختیصاص، چونکه‌ مامۆستا مه‌لا عه‌بدول که‌ریمی بیاره، که‌ دین و عیلم و فه‌ضل و هونه‌رو خزمه‌تی بۆ ئیسلام و بۆ کورد له‌ عالم دیاره، که‌ له‌ هه‌زه‌ته‌ی شیخ عه‌بدولقادر (خودای ئازادی بێ) چوومه‌ خزمه‌تی گله‌یی ئی کردم و فه‌رمووی: بێ مه‌عنا بۆچی تاجت بۆ من نه‌ناردوه، خۆم زه‌لامیکم ناردوه به‌رگی یه‌که‌می به‌ پینچ دینار بۆ کپیوم، منیش عه‌رزیم کرد خوا یاربێ به‌زوویی بۆتی ده‌نیرم، پینش ئه‌وه‌ی تاجه‌که‌ به‌ ده‌ستی مامۆستا بگا، بۆ ته‌ئکید ئهم نامه‌یه‌ی له‌ پشتی (ارشاد الانام) (که‌ دانراوی خۆیه‌تی و به‌ دیاری بۆ ئهم فه‌قی بێ مه‌عنا و بێ وه‌فایه‌ی خۆی ناردبوو) نووسیبوو:

چاوه‌که‌م نووری گیان سه‌لامت ئی ئه‌که‌م جواب بنیره‌ بۆ کاک محمود له‌ ته‌رجمه‌هه‌ی تاجه‌که‌ت بێ به‌شمان نه‌کا. تاجی اصول شرفی وصولی نه‌به‌خشی. برات عبدالکریم مدرس. ۱۹۹۰/۷/۲۵ - ۲ محرم ۱۴۱۱.

ده‌می بوو گرێ بوو له‌ دلما که‌ بچمه‌ خزمه‌تی مامۆستا و بۆ موباره‌کی ئیجازه‌ نامه‌یه‌کی مه‌لایه‌تی ئی وه‌ربرگم، ئه‌وا خوداو راسان خودا له‌ به‌ره‌که‌تی

تاجهوه ره خساندی و وهك هه زهه تی رافیع (رهزای خودای ئابن) فهرمووی منیش ده لیم: ما یسرنی انی اخذت الاجازة العلمية بهذه الرسالة المباركة.

دووهم کوۆسپ له بهردهم ئهم جوۆه کتیبانه دا زوربهی ئهوانه‌ی که دهیان خویننه وه ئهوهنده ده به سستی ئهم وورده کارییه نین و بگره تیشی ناگهن، ئهوه که متهرخه می و گيرو گرفت و کیشه‌ی چاپکردنی کتیبی کوردی لهوئ بوه سستی، من بهش به حالی خوۆم له دهقه عه ره بییه که‌ی تاجدا، له هه ر پینچ بهرگه کهیدا باوه رناکه م پینچ هه له‌ی چاپم دیبئ! وه ئی له وه رگه پراوه کوردییه کهیدا که م هه دیث هه یه هه له‌ی دوانی تیا نه بی ئه وه یش (خودا شایه ته) خه تای منی تیا دا نییه، من به هیچ جوۆی، به که م و زۆر هه قم به سه ر لایه نی چاپکردنه وه نییه، چونکه کتیب هه روا به ئاسانی چاپ نا کرئ، ئه رکی گه ره که، پارهی گه ره که، هاموشووی دائره و چاپخانه‌ی دهوئ، کاغه ز په‌یدا کردنی دهوئ، ساخکردنه وه‌ی کتیبه که‌ی له بازاردا گه ره که، وه لحاصل گیره و کیشه‌ی زۆره ئه وه به من نا کرئ، خودا کاری مامۆستا مه‌حمود ئه‌حمه د محمد راست بکا، که به خیری خووی ئه و لایه‌نانه‌ی هه موو له کوۆل به‌نده کردۆته وه، خودا له هه ردوو جیهاندا چاکه‌ی چاکي بداته وه و به‌هووی ئهم کتیبه پیروژه وه خیره بی‌ری زۆری هه ردوو دنیای برژئ به سه ردا و تووشی زیانی سامانی و گیانی نه‌بی.. ئامین.

٤٥٨٣- عَنْ الْبَرَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّ أَصْحَابَ بَذْرِ الْحَدِيثِ

→ (ب- ٦ز- ٩ل- ١٨١ف- ٢) (٢):

لیڤه‌دا ئه‌مه‌ی پتره: رواه البخاری و الترمذی و لفظه ثلاثمائة وثلاثة

عَشْرَ رَجُلًا: بوخاری و تیرمیزی ریوایه‌تیا ن کردووه، گفته‌ی (ت) ئاوایه: سئ سه‌دو سیازده پیاو بوون.

۴۵۸۴- وَعَنْهُ قَالَ: اسْتَصْغَرْتُ أَنَا وَابْنُ عُمَرَ يَوْمَ بَذَرٍ وَكَانَ الْمُهَاجِرُونَ يَوْمَ بَذَرٍ نَيْفًا عَلَى سَيِّئٍ وَالْأَنْصَارُ نَيْفًا وَأَرْبَعِينَ وَمِائَتِينَ. رَوَاهُ الْبَخَارِيُّ (۳):

دیسان بهراء (رمزای خودای فی بن) دهفهرموئی: روژی بهدر من و عهبدولادی کوپی عومهر خویمان هه‌لخلان که بچین بو غزا به‌لام به‌گچکه دانراین و پیغه‌مبهر (دردی خودای له‌سهر بن) که ته‌ماشای کردین به‌گندی نه‌کردین و ثایه‌خی کردین. ژمارهی کوچکارانیش (له روژی به‌دردا) له نیوانی شه‌ست و حه‌فتادا بوون، ژمارهی یاریده‌دهرانیش له نیوانی دوو سه‌دو چل و دوو سه‌دو په‌نجادا بوون (ب).

۴۵۸۵- → ته‌ماشای سوورده‌تی مه‌ته‌حینه، فه‌رمووده‌ی یه‌که‌م بکه، که ده‌فهرموئی: {لعل الله (عز وجل) اطلع على أهل بدر فقال أعلما ما شتم فقد غفرت لكم}. نه‌مه له شه‌رحه‌که وه‌رگیراوه (۴). (وه‌رگیی)

۸۶) کوشتنی نه‌بو جه‌هل: (قتل ابي جهل)

۴۵۸۶- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ يَنْظُرُ لَنَا مَا صَنَعَ أَبُو جَهْلٍ، فَأَنْطَلِقَ ابْنُ مَسْعُودٍ فَوَجَدَهُ قَدْ ضَرَبَهُ ابْنَا عَفْرَاءَ حَتَّى بَرَدَ، فَأَخَذَ بِلَحْيَتِهِ فَقَالَ: آتَى أَبُو جَهْلٍ؟ فَقَالَ: وَهَلْ فَوْقَ رَجُلٍ قَتَلْتُمُوهُ أَوْ قَالَ قَتَلَهُ قَوْمُهُ، فَلَوْ غَيْرُ أَكَّارٍ قَتَلْنِي. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ: نَسَّالَ اللَّهُ التَّوْفِيقُ وَكَامِلُ الْيَقِينِ. آمِينَ (۱):

نه‌نه‌س (خودای فی رازی بن) ده‌فهرموئی: پیغه‌مبهر (دردی خودای له‌سهر بن) فه‌رمووی: کی ده‌چی بزانی که نه‌بو جه‌هل ماوه یا کوژراوه؟ نیبینو مه‌سعوود ده‌چی، ته‌مasha ده‌کا وا دوو کوپه‌که‌ی عه‌فرا که ناویان مه‌عاذو موعه‌ووید بوو لییان داوه‌و له په‌ل و پویان خستوو و خه‌ریکه سارد ده‌بیته‌وه و ده‌مری،

(۳) بخاری. مغازی: ۲۹۵۵.

(۴) راجع تفسیر سورة المتحنة فی المجلد السابع الحديث الأول.

(۱) تجرید البخاری/ ۴/ ۲۵۱ رقم: ۱۵۲۶ = ۳۹۶۲ ، ۳۹۶۳ ، ۴۰۲۰. مسلم. مغازی: ۴۶۲۸.

جا ئیبنو مہسعود (خودای ئی رازی بن) ریشی دہگری و دہلی: تو ئہ بو جہلیت؟ دہلی: بہ لی ئہوم، جا چی تیایہ، پیایو ئیوہ بیکوژن نہ بو ئہو شورہیییہو نہ بو ئیوہ شانازییہ، یا دہلی: چی تیادیہ پیایو ہوزی خوئی بیکوژی، بہ لام خوژیا (پیایوکی پیایوانہ بیکوشتمایہو) بہ دہستی وہرزیرو سہپان نہ کوژرامایہ بہ ئیبنو مہسعود دہلی (لہوکاتہدا کہ پی دہنیتہ سہر بو تہقہی لاملی تا سہری لہ لاشہی بکاتہوہ): ئہی شوانہ بچکولہی ران! ئہی بہرخلہوان! چوویتہ سہر جیگہیہکی بہرزی سہخت: دواتر ئیبنو مہسعود ہندی قسہی تری لہ گہل دہکا و ئہوجا بہ تہواوی دہیکوژی و بہ دوزہخی شاد دہکا و سہرہکہی ئی دہکاتہوہو دہیہیئی بو خزمہتی حہزرت (ش).

(۸۷) غزای نوحود: (غزوہ اُحد)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيَهُمَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ} (۱۲۱/۳) (۱۲۲).

واتہ: ئہی پیغہمبہری خوشہویست! باسی ئہوکاتہ بکہ کہ دہرچوویت لہلای خیزانی خوت بو مہیدانی جہنگ لہ نزیکی نوحودداو موسولمانہکانت دادہمہزراند لہ شوینی خویاندا بو جہنگ کردن لہ گہل ناموسولمانہکاندا خودای گہورہ وتاری ئیوہی دہبیست و زانابوو بہ نیازی دلتان.. باقی مہندہی تہفسیرہکہ لہم شوینہدا رابورد → (ب- ۶ز- ۷- ۸۲ف- برقم / ۲۱ / ۳۱۷۴).

۴۵۸۷- عَنْ الْبَرَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَقِينَا الْمُشْرِكِينَ يَوْمَ أُحُدٍ وَأَجْلَسَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) جَيْشًا عَلَى الرَّمَاةِ وَأَمَرَ عَلَيْهِمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جُبَيْرٍ وَقَالَ: لَا تَبْرَحُوا إِنْ رَأَيْتُمُونَا ظَهَرْنَا عَلَيْهِمْ فَلَا تَبْرَحُوا وَإِنْ رَأَيْتُمُوهُمْ ظَهَرُوا عَلَيْنَا فَلَا تُعِينُونَا، فَلَمَّا لَقِينَاهُمْ هَرَبُوا حَتَّى رَأَيْتُ النِّسَاءَ يَسْتَبِدُّنَ فِي الْجَبَلِ، يَرْفَعْنَ عَنْ سَوْقِيهِنَّ قَدْ بَدَتِ خَلَائِلُهُنَّ فَأَخَذُوا يَقُولُونَ الْغَنِيمَةُ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جُبَيْرٍ: عَهْدَ إِلَيَّ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَلَّا

تَبَرَّحُوا فَأَبَوْا فَلَمَّا أَبَوْا صُرِفَ وَجُوهُهُمْ فَأَصِيبَ سَبْعُونَ قَتِيلًا وَأَشْرَفَ أَبُو سُفْيَانَ فَقَالَ: أَلَيْ الْقَوْمِ مُحَمَّدٌ؟ فَقَالَ: لَا تُجِيبُوهُ فَقَالَ: أَلَيْ الْقَوْمِ ابْنُ أَبِي قُحَافَةَ؟ قَالَ: لَا تُجِيبُوهُ، فَقَالَ: أَلَيْ الْقَوْمِ ابْنُ الْخَطَّابِ؟ فَقَالَ: إِنَّ هَؤُلَاءِ قَتِلُوا فَلَوْ كَانُوا أَحْيَاءَ لَأَجَابُوا فَلَمْ يَمْلِكْ عَمْرُ نَفْسَهُ فَقَالَ: كَذَبْتَ يَا عَدُوَّ اللَّهِ أَبْقَى اللَّهُ عَلَيْكَ مَا يُخْزِيكَ فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ: أَغْلُ هَبْلٌ. فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَجِيبُوهُ، قَالُوا: مَا نَقُولُ؟ قَالَ: قُولُوا اللَّهُ أَغْلَى وَأَجَلُّ، قَالَ أَبُو سُفْيَانَ: لَنَا الْغَزَى وَلَا غَزَى لَكُمْ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَجِيبُوهُ، قَالُوا: مَا نَقُولُ؟ قَالَ: قُولُوا اللَّهُ مَوْلَانَا وَلَا مَوْلَى لَكُمْ. قَالَ أَبُو سُفْيَانَ: يَوْمَ يَوْمٍ بَدْرٍ وَالْحَرْبُ سِجَالٌ وَسَتَجِدُونَ مِثْلَهُ لَمْ أَمُرْ بِهَا وَلَمْ تَسْؤُنِي^(۱):

→ (ب- ۶- ۴- ۸۵ف- ۲۶) لیره‌دا ده‌فهرموئ: به‌رائی کوپی عازیب (خودای ئی رازی بن) فهرموئ: له روژێ رووداوی ئوحوودا له پیش ئه‌وه‌دا که تووشی ناموسولمانه‌کان ببین، پیغه‌مبه‌ر (دروئی خودای له‌سهر بن) عه‌بدوللای کوپی جوبه‌یری کرد به‌ سه‌رکرده‌ی پیاوه‌کان که په‌نجا پیاوی تیره‌هاویرژ بوون، پیی فهرموون: نه‌گه‌ر دیتان وا ئیمه‌ زال‌بووین به‌سه‌ریاندا ئیوه‌ له‌ جیی خۆتان مه‌بزوین هه‌روه‌ها نه‌گه‌ر به‌ چاوی خۆتان ئیمه‌تان دی له‌و ناوه‌دا کوژراوین و لاشه‌مان که‌وتوو و مه‌ل و مۆرو جانه‌وه‌ر ده‌مان خۆن ئیوه‌ له‌م شوینه‌ی خۆتان مه‌جوولین و به‌ناوی یاریده‌دانی ئیمه‌وه‌ پشتمان چۆل مه‌که‌ن، به‌لام جه‌نگاوه‌ره‌ پیاوه‌کان فه‌رمانه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ریان شکاند، له‌سه‌ره‌تای شه‌ره‌که‌وه‌ که‌ دییان نه‌وا له‌شکری ئیسلام سه‌رکه‌وتن شوینه‌که‌ی خۆیانیان به‌جئ هیشت و چوون بو‌تالانی کوکرنه‌وه‌، له‌سه‌ره‌تای پیکه‌له‌پرژانه‌که‌وه‌ بی‌ بڕواکان و اشکان نه‌بیته‌وه‌ ته‌نانه‌ت وا شان به‌چاوی خۆم دیم ژنه‌کانیان قولیان هه‌لمالی بوو پاوانه‌کانیان ده‌رکه‌وتبوو، به‌ کیوه‌که‌دا به‌په‌له‌ پرووزه‌ هه‌ریان ده‌کرد هه‌تا خۆیان ده‌رباز بکه‌ن! نه‌م ژنانه‌ له‌پیشدا وا سوور بوون له‌سه‌ر شه‌رکردن به‌ ده‌فلیدان و به‌ سروود خویندنه‌وه‌ هانی می‌رده‌کانیان ده‌دا له‌سه‌ر شه‌رو ده‌یانگوت:

(۱) تقدم في مجلد سادس. تسلسل/ ۴ رقم: ۳۷۷۹.

نحن بنات طارق
نمشي على النمارق
ان تقبلوا نعانق
و تدبروا نفارق
فراق غير وامق

واته:

کچی ئەستێره‌ی سوورین په‌روه‌رده‌ی سه‌ر مافوورین
عاشق به‌ شێرو شوورین له‌ پیاوی کوونی دوورین!
یاری لاوی جه‌سوورین
به‌م شیوه‌یه‌ش ته‌رجه‌مه‌ ده‌کری، که‌ له‌ گیانی هه‌لبه‌سته‌کان و
داستانه‌که‌وه‌ نزیک‌تره‌:

کچی ئەستێره‌و مانگین به‌نازو شوخ و شه‌نگین
ئاشق به‌ شێری جه‌نگین ئەو گوله‌ و ئیمه‌ هه‌نگین
له‌ هه‌له‌اتوو دلت‌ه‌نگین^(۱)!

جا هاوڕێکانی عه‌بدوللا که‌ دییان و دوژمن شکان، بانگی یه‌کتیریان
ده‌کرد: خزمینه‌! فریاکه‌ون، ئاده‌ی تالانه‌ تالان! هه‌رچه‌ند عه‌بدوللا (خودای ئازانی بێ)
فه‌رمووی: شتی و مه‌که‌ن، چونکه‌ پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای له‌سه‌ر بێ) فه‌رمانی کردووه‌
به‌من که‌ ئیوه‌ لی‌ره‌ نه‌جوولین، به‌لام به‌گوینیان نه‌کردو چون بۆ تالان کو‌کردنه‌وه‌
(به‌س عه‌بدوللاو چه‌ن که‌سێ له‌وی مانه‌وه‌، ئەوانیش شه‌هید بوون) ئیتر بۆیه‌
له‌دوایدا خوشییان ئی بوو به‌ ناخۆشی، ئەوه‌بوو هه‌فتاکه‌س له‌ ئیمه‌ کوژران.
ئهبو سوفیان کردیه‌ سه‌ر به‌رزاییه‌ک و بانگی کرد: ئایا موچه‌مه‌د ماوه‌ یا
کوژراوه‌؟ پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای له‌سه‌ر بێ) فه‌رمووی: وه‌لامی مه‌ده‌نه‌وه‌ دیسان

^(۱) شوور: شیری برنده (ف. خال) واته‌: شه‌یدی پال‌ه‌وانی نازاین، که‌ هه‌میشه‌ وه‌ک شیری نه‌ر
به‌ شمشیرووه‌ له‌ مه‌یدانا وه‌ستابی، ئەمه‌ش و ده‌خوینرێته‌وه‌ (کچی ئەستێره‌و مه‌نگین).

گوتی: ئەی ئەبو بەکر ماوه یا کوژراوه؟ فەرمووی (درودی خودای لەسەر بێ): وەرایی مەدەنەوه ئینجا گوتی: ئەی عومەری کوپی خەططاب ماوه یا ئەویش کوژراوه؟ جا که روانی کەس وەلامی ناداتەوه گوتی: دیارە که ئەمانە هەموویان کوژراون، ئەگینا ئەگەر زیندوو بوونایە وەلامیان دەدایەوه، عومەریش خۆی پێی نەگیرا فەرمووی: درۆت کرد، ئەی دوژمنی خودا! خودا مایەیی خەم و خەفەتی بوو تو هیشتوووەتەوه که پێی بتهقی! (لە سایەیی خوداوه ئەم سێ کۆلەکەیی ئیسلامە ماون، خوا حەزکا بە زوویی شاییت ئی دەکەن بەشین)، دواتر ئەبو سوفیان گوتی: ئەی هوبەل! بژی بەسەر بەرزی. پیغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: ئادەیی وەلامی بدەنەوه عەرزیان کرد: بلیین چی؟ فەرمووی: بلیین: گەورەیی و سەر بەرزی هەر بوو دینی خودایە، کهوایان گوت، ئەبو سوفیان گوتی: ئیغە خودایەکی تریشمان هەیه که ناوی عوززایە و ئیوه خودای عوززا ناوتان نییە! پیغەمبەر (درودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: ئادەیی وەلامی بدەنەوه گوتیان: چی بلیین؟ فەرمووی: بلیین: ئیغە خودای گەر و سەر وەر گەر و سەر وەرمانە، ئیوه گەر و سەر وەرمانە نییە. ئەبو سوفیان گوتی: ئەمرۆژ بە رۆژەکەیی بەدر، بزائن شەپیش بە نۆر و سەرەیه، هەر جارەیی کەسێ دەبیاتەوه، لەناو کوژراوه کانتاندا دەبینن که هەندیکیان ئەتک کران و لچ و لیو کران و لووت و گوئی کران، ئەوه هەرچەند بە فەرمانی من نەبووه، بەلام پیشم ناخۆش نییە! (ب).

٤٥٨٨- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ عَمَّهَ غَابَ عَنْ بَدْرِ فَقَالَ: غِبْتُ عَنْ أَوَّلِ قِتَالِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَعِنَ أَشْهَدُنِي اللَّهُ مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَعَرَيْنَ اللَّهُ مَا أَجِدُ. فَجَاهَدَ يَوْمَ أُحُدٍ فَهَزِمَ النَّاسُ فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعْتَذِرُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ الْمُسْلِمِينَ وَأَبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّا جَاءَ بِهِ الْمُشْرِكُونَ فَتَقَدَّمَ بِسَيْفِهِ فَلَقِيَ سَعْدَ بْنَ مُعَاذٍ فَقَالَ: أَيْنَ يَا سَعْدُ إِنِّي أَجِدُ رِيحَ الْجَنَّةِ دُونَ أُحُدٍ فَمَضَى فَقُتِلَ فَمَا عُرِفَ حَتَّى عُرِفَتْهُ أُخْتُهُ بِشَامَةَ أَوْ بَنَاتِهِ وَبِهِ بَضْعٌ وَكَمَالُونَ مِنْ طَعْنَةٍ وَضَرْبَةٍ وَرَمِيَةٍ بِسَهْمٍ. رَوَاهُمَا الْبُخَارِيُّ (٧).

ئەنەس (رمزای خودای گەڕەوی ئی بن) فەرمووی: دەقی ئەم فەرموودەیه لە سوورەتی ئەحرابدا رابوورد.

٤٥٨٩- وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَفْرَدَ يَوْمَ أُحُدٍ فِي سَبْعَةِ مِنَ الْأَنْصَارِ وَرَجُلَيْنِ مِنْ قُرَيْشٍ فَلَمَّا رَهَقُوهُ قَالَ: مَنْ يَرُدُّهُمْ عَلَيَّ وَالْجَنَّةُ أَوْ هُوَ رَافِقِي فِي الْجَنَّةِ فَتَقَدَّمَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ فَلَمْ يَزَلْ كَذَلِكَ حَتَّى قُتِلَ السَّبْعَةُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِصَاحِبَيْهِ مَا أَصَفْنَا أَصْحَابَنَا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ^(٣).

دیسان فەرمووی: لە رۆژی ئوحووددا ناموسولمانەکان پیغەمبەر و حەوت کەس لە یاریدەدەران و دوو کەس لە کوچکاران لە کۆمەڵ دابردەکەن و ئابلقەیان دەدەن، کە تەنگیان پێ هەڵدەچنن پیغەمبەر (برۆدی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: ئەوێ بەریان بگرن بەهەشت بۆ ئەو، یا دەفەرموێ: هاوڕێی خۆم دەبێ لە بەهەشتدا پیاوی لە یاریدەدەرهکان بۆیان دەچیتە، پێشەوێ لە گەلیانا شەڕ دەکا هەتا یاریدەدەرهکان هەر حەوتیان سەر پاک دەکوژین پیغەمبەر (برۆدی خودای لەسەر بێ) بە دوو هاوڕێی کوچکارەکانی خۆی دەفەرموێ: بێ وێژدانیا نمان لە گەڵ ئەم هاوڕێی یانەماندا کرد! (م).

٤٥٩٠- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ يَوْمَ أُحُدٍ (صَوَابُهُ يَوْمَ بَدْرٍ - شَرْحُهُ): هَذَا جِبْرِيلُ أَخَذَ بِرَأْسِ فَرَسِهِ عَلَيْهِ أَدَاةُ الْحَرْبِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(٤).

ئیبناو عەبباس (خودایان ئی رازی بێ) دەفەرموێ: رۆژی ئوحوود حەزەرەت (برۆدی خودای لەسەر بێ) دەفەرموێ: ئەوێ جویرائیلە، جەوێ ئەسپەکەێ خۆی گرتووێ و تفاقێ جەنگی پۆشیوێ (ب) دانەر (رمزای خودای ئی بن) لە شەرحەکەدا دەفەرموێ: رۆژی ئوحوود هەلەیه، راستەکەێ رۆژی بەدرە، شیخی عەینیش (خودای ئی رازی بێ) هەروا دەفەرموێ، لە شەرحەکەو لە عەینیدا دەفەرموێ: ئیبناو

(٣) مسلم. مغازی: ٤٦١٧.

(٤) بخاری. مغازی: ٣٩٩٥، ٤٠٤١.

عەبباس (خودایان ئی رازی بێ) لە ئەبو بەکرەو (خودای ئی رازی بێ) دەگیرێتەو
دەفەرموی: لە روژی بەدردا حەزەرت (دروێ خودای لەسەر بێ) وەنەوزی دەدا
خەبەری دەبیتەو و دەفەرموی: ئەو ئەبو بەکر! مۆژدەت ئی بێ، ئەو
جویرائیل بوو، (دروێ لەسەر بێ)، جەلەوی ئەسپەکە ی خۆی گرتوو و بە کیشی
دەکا، قەپۆزو چوار پەلی لەبەر تەپ و تۆز دیارنین!

٤٥٩١- عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ) قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى
اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ أَحَدٍ وَمَعَهُ رَجُلَانِ يُقَاتِلَانِ عَنْهُ عَلَيْهِمَا ثِيَابٌ بَيْضٌ كَأَشَدِّ
الْقِتَالِ مَا رَأَيْتُهُمَا قَبْلُ وَلَا بَعْدُ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(٥).

سەعدی کوپی ئەبو وەققاس (رمزای خودای ئی بێ) فەرمووی: روژی غەزای
ئوحد دوو پیاوی بەرگ سپیم دی، لەلای راست و لای چەپی پیغەمبەرەو
بوون، شەپکی زۆر گەرمیان بە دەوری حەزەرتدا دەکردو ئاگادارییان دەکرد،
نە لەو پێش ئەوانەم دیبوو، نە لەو پاش دیمەو، ئەو دوو پیاو حەزەرتی
جویرائیل و میکائیل بوون (ش).

٤٥٩٢- وَعَنْهُ قَالَ: نَثَل لِي النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كِنَاتَهُ يَوْمَ أَحَدٍ فَقَالَ: اِزْمِ
فِيكَ أَبِي وَأُمِّي: → (ب- ٥ز- ١٢ل- ٨٦ف- ١)^(٦).

لێرەدا دەفەرموی: روژی غەزای ئوحد پیغەمبەر (دروێ خودای لەسەر بێ)
تیردانەکە ی خۆی بۆ هەڵپشتم و فەرمووی: تینگەرەو تیر بهاویژە، باوک و دایکم
بەسەر گەردانت بن (ب).

٤٥٩٣- → (ب- ٥ز- ٤٩ل- ١٧٩ف- ١)^(٧).

٤٥٩٤- → (ب- ٤ز- ٧٠ل- ٢١١ف- ١) + (ب- ٦ز- ٤ل- ٨٤ف- ٢٤)^(٨).

^(٥) تجرید / ٤ / ٢٨١ رەقم / ١٥٤٣ = ٤٠٥٤ مسلم: ٥٩٦٠ تجرید / ٤ / ٢٨١ رەقم: ١٥٤٣ = ٤٠٥٤.

^(٦) تقدم في مجلد خامس. تسلسل / ١٢ رەقم: ٣٣٣٦.

^(٧) تقدم في مجلد خامس. تسلسل / ٤٩ رەقم: ٣٤٧٨.

۴۵۹۵- → (ب- ۶ز- ۴ل- ۸۴ف- ۲۴) (۹).

۴۵۹۶- قَالَ عَبْدُ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): كَأَنِّي أُنْظَرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَخْكِي نَبِيًّا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ ضَرْبَهُ قَوْمُهُ وَهُوَ يَمْسَحُ الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ، وَيَقُولُ: رَبِّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ^(۱۰).

عبداللّٰ (خودای نِ رازی بن) فهرمووی: دهلیئی نیستایه، هه‌روا له به‌رچاوم که چوَن پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای لسه‌ر بن) لاسایی یه‌کئی له پیغه‌مبه‌ره‌کانی ده‌کرده‌وه که گه‌له‌که‌ی لییان دابوو، سه‌ریان شکاند بوو، خوینه‌که به‌دهم و چاویا هاتبو خواره‌وه، پیغه‌مبه‌ره‌که له‌وکاته‌دا که خوینه‌که‌ی له ریشی ده‌سپری ده‌یفهرموو: په‌روهردگاری من! نه‌ی خودایه! لییان مه‌گره‌و له‌م گه‌له‌ی من خوش به‌ چونکه نه‌مانه نه‌فامو و نازانن (م) نیامی نه‌وه‌وی (په‌م کزپی پیژدی له‌نور بن) له شهرحی سه‌حیحی موسلیمدا له‌باسی غه‌زای ئو‌خوددا، له راقه‌ی ئه‌م فهرمووده‌یه‌دا ده‌فهرموئی: له روژئی غه‌زای ئو‌خوددا وینه‌ی ئه‌م داستانه‌و ئه‌م چه‌وسه‌له‌و پارانه‌وه‌یه له پیغه‌مبه‌ری خوشمانه‌وه (درودی خودای لسه‌ر بن) رووی داوه.

۴۵۹۷- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى رَجُلٍ يَقْتُلُهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)^(۱۱).

ئهبو هوره‌یره (خودای نِ رازی بن) له پیغه‌مبه‌ره‌وه (درودی خودای لسه‌ر بن) ده‌فهرموئی: کووره‌ی رق و قین و قاری خودا جووش ده‌سه‌نیت له ئاستی ئهو پیاوه‌ی که پیغه‌مبه‌رئ له پیغه‌مبه‌رانی خودا له غه‌زادا، له پیناوی یارمه‌تی نایینی خودادا به‌ ده‌ستی خوئی بیکوژئی (ش) ئوبه‌یی‌ه‌ی کوپی خه‌له‌ف له

(۸) تقدم في مجلد رابع. تسلسل / ۷۰ رقم: ۲۰۱۲.

(۹) تقدم في مجلد سادس. تسلسل ۴ رقم: ۲۴ / ۳۷۷۷.

(۱۰) مسلم. مغازی: ۴۶۲۲. تجرید / ۴ / ۷۴ رقم: ۱۳۸۷ - ۲۴۷۷ ، ۶۹۲۹.

(۱۱) تجرید / ۴ / ۲۸۸ رقم: ۱۵۴۸ - ۴۰۷۳ فتحز مسلم. مغازی: ۴۶۲۴.

غزای نوحوددا پهلاماری پیغه‌مبه‌ری دا که بیکوژی پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای لسه‌ر
بن) نیزه‌یه‌کی لی‌داو کوشتی، جا‌ه‌زرت (درودی خودای لسه‌ر بن) به‌م بونه‌یه‌وه
ئه‌مه‌ی فهرموو. (وه‌رگی‌ر)

۴۵۹۸- ته‌ماشای فهرمووده‌ی دووه‌می سووره‌تی (ضوحا) بکه^(۱۲).

۴۵۹۹- → (ب- ۴- ۱۱۳- ۳۶۸- ف- ۱)^(۱۳).

۴۶۰۰- → (ب- ۶- ۴- ۸۳- ف- ۲۲+ ۲۷+ ۲۸+ ۳۰+ ۳۲)^(۱۴).

۸۸ غزای خه‌نده‌ق: (غزوة الخندق)

قَالَ اللهُ تَعَالَى: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ
فَازْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا} (۹/۳۳).

خودای گه‌وره فهرموویه‌تی: ئه‌ی که‌سانێ که‌ خاوه‌نی باوه‌پن! باسی
ئه‌و به‌هره‌ گه‌وره‌ی خودای گه‌وره‌ بکه‌ن که‌ له‌ غزای خه‌نده‌قا خودا رژاندی
به‌سه‌رتانا، به‌ تایبه‌تی هینی ئه‌وکاته‌ که‌ سوپای دوژمنه‌کان گه‌له‌کو‌مه‌یان لی
کردن و هاتن بو‌ سه‌رتان، به‌ نیازی ئه‌وه‌ی که‌ به‌یه‌کجار ریشه‌که‌نتان بکه‌ن
ئه‌وه‌بوو ئیمه‌ سوپای بای سه‌خت و ساردمان بو‌ ناردن، چراو ناگره‌کانی
کوژاندنه‌وه‌و چادرو ده‌واره‌کانی شپرو و‌پ‌ کردن، هه‌روه‌ها سوپایه‌کی
تريشمان له‌ فريشته‌ی ناسمان نارد بو‌ سه‌ریان که‌ ئیوه‌ نه‌تان ده‌بینین، خودا
خوی ناگای له‌ حال و کارو کرده‌وه‌تانه‌.

۴۶۰۱- → (ب- ۱- ۵۱- ۲۰۷- ف- ۲)^(۱۵).

۴۶۰۲- → (ب- ۵- ۴۴- ۱۷۲- ف- ۱۷)^(۱۶).

(۱۲) راجع الحديث الثاني من سورة الضحى.

(۱۳) تقدم في مجلد رابع. تسلسل / ۱۱۳ رقم: ۱ / ۳۱۹۴.

(۱۴) تقدم في مجلد سادس. تسلسل / ۴ رقم: ۲۲ / ۳۷۷۵ + ۲۷ / ۳۷۸۰ + ۲۸ / ۳۷۸۱ + ۳۰ / ۳۷۸۲ + ۲۲ / ۳۷۸۵.

(۱۵) تقدم في مجلد الأول. تسلسل / ۵۱ رقم: ۲ / ۳۷۹.

۴۶۰۳- عَنْ الْبَرَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ الْأَحْزَابِ يَنْقُلُ مَعَنَا الثُّرَابَ وَلَقَدْ وَارَى الثُّرَابُ بَيَاضَ بَطْنِهِ وَهُوَ يَقُولُ:
وَاللَّهِ لَوْلَا اللَّهُ مَا اهْتَدَيْتَا

وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا
فَأَنْزَلَنَ سَكِينَةً عَلَيْنَا
وَكُتِبَ الْأَقْدَامُ إِنَّ لَأَقْيَسًا
إِنَّ الْأَلَى قَدْ بَغَوْا عَلَيْنَا
وَإِنْ أَرَادُوا فِتْنَةً أَيْنَا
وَيَرْفَعُ بِهَا صَوْتَهُ أَيْنَا

رَوَاهُمَا الشَّيْخَانُ^(۳):

بہراء (خودای نازانی بن) فہرموی: لہ روژی غہزای خہندہقا، پیغہمبہر
(دردی خودای لہسر بن) خوشی لہگہل نیمہدا بہ کول خولی دہگواستہوہ، خول و
تہپ و توز سپیای سکو سہر سینگی داپوشیبوو، لہو حالہدا حہزرت (دردی
خودای لہسر بن) بہ سوژہوہ دہیفہرموو:

وَاللَّهِ لَوْلَا أَلَتْ مَا اهْتَدَيْتَا
وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا
فَأَنْزَلَنَ سَكِينَةً عَلَيْنَا
وَكُتِبَ الْأَقْدَامُ إِنَّ لَأَقْيَسًا
إِنَّ الْأَلَى (هُمْ) قَدْ بَغَوْا عَلَيْنَا
إِذْ أَرَادُوا فِتْنَةً أَيْنَا

^(۲) تقدم في مجلد الخامس. تسلسل / ۴۴ رقم: ۲۴۶۴ / ۱۷.

^(۳) تجرید / ۳ / ۳۶۴ رقم: ۱۲۴۰ = ۳۰۴۱ ، ۴۱۹۴ . مسلم . مغازی: ۴۶۵۲ ، ۴۶۵۴ .

به شیعر له به‌هره‌که‌ی خۆی که ره‌جه‌زه واته:

خودا به‌تۆ قه‌سه‌م له قه‌زلی تۆیه وا

نیژۆ زه‌کات و خێر ده‌که‌ین وری‌ی ره‌وا

ده‌گرینه به‌ر، که بوو به‌شه‌ر ناسایشت

بکه‌ینه به‌ر، وه‌کوو سوپه‌ر، یا سه‌ره‌که‌وا

قه‌ت نایه‌لین، قین له دلی نا‌زاوه‌کی‌

دوو به‌ره‌کی به‌ریا بکا له ناوا!

به‌راء (خودای ئی رازی بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (برودی خودای له‌سه‌ر بن) ده‌نگی له‌م رسته‌یه به‌رز ده‌کرده‌وه و خۆش خۆش ده‌یفه‌رموو: ایینا.. ایینا: قه‌ت نایه‌لین.. قه‌ت نایه‌لین.. (ش).

٤٦٠٤- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: إِنَّا يَوْمَ الْخَنْدَقِ نَحْفِرُ لَعَرَضَتْ كُدَيْةٌ شَدِيدَةٌ فَجَاءُوا النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالُوا: هَذِهِ كُدَيْةٌ عَرَضَتْ فِي الْخَنْدَقِ فَقَالَ أَنَا نَازِلٌ، ثُمَّ قَامَ وَبَطْنُهُ مَغْصُوبٌ بِحَجَرٍ وَلَكِنَّا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ لَا نَذُوقُ ذَوَاقًا، فَتَنَاولَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْمِغُولَ فَضْرَبَ، فَعَادَ كَيْبًا أَهْيَلْ أَوْ أَهْيَمَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(٤):

جاییر (ره‌زای خودای ئی بن) فه‌رمووی: رۆژی غه‌زای خه‌نه‌ک که خه‌نده‌که‌مان هه‌ل ده‌که‌ن، ته‌مه‌مێ هاته‌ری، چوونه‌لای هه‌زه‌رت (برودی خودای له‌سه‌ر بن) گو‌تیان: قوربان خه‌نده‌که‌که ته‌مه‌میکی هاتۆته‌ به‌ر، فه‌رمووی: واخۆم ده‌چمه‌ خواره‌وه‌ بو‌ی هه‌زه‌رت که هه‌لسا له‌به‌ر برسی‌تی سکی خۆی به‌ به‌ردی جه‌پانه‌دبوو! چونکه‌ سێ رۆژ بوو ئه‌وه‌ی پێی بگو‌تری نان و ئاو چه‌شه‌که‌مان نه‌کردبوو، پیغه‌مبه‌ر (برودی خودای له‌سه‌ر بن) ده‌ستی دایه‌ پاچه‌که‌و

^(٤) تجرید / ٤ / ٢٩٠ ر‌ه‌م: ١٥٥٠ = ٤١٠١. {ریاض الصالحین / ٢ / ٨٧ ر‌ه‌م: ٥٢٠ / ٣٠ = بو‌خاری: ٤١٠١ و مسلم: ٢٠٣٩}.

٤٦٠٥- → (له سووره تي نه حقاقد ا رابوورد، فهرمووده ي سنبهم) (٥).

حوزەيفە (خودای ئازادی بێ) فەرمووی: لەشەوی ئەحزابدا، لە خزمەتی
 حەزەرتدا بووین، کردی بەباو تۆفێ مەپرسە، پێغەمبەر (برۆدی خودای لەسەر بێ)
 فەرمووی: ئای بۆ پیاوی هەوایی دوژمنم بۆ بێنێ، لە رۆژی قیامەتدا خودا
 لەگەڵ مندا لە بەهەشتا دايدەنێ گوتی: یاران هەموو بی دەنگ بوون و
 کەسمان وەلامیمان نەدايەو، هەتا سی جار وایفەرموو، بۆیە بەمنی فەرموو:
 ئەي حوزەيفە! تۆ هەلسە پرۆ دەنگ و باسی لەشکری ئەو هۆزی گەلەکۆمەيەم
 بۆ بێنە، جا لەبەرئەوێ کە بەناوی خۆم بانگی کردم و منی دیاری کرد بۆ ئەم
 ئەرکە ئیتەر چارم نەما و هەستام بپرۆم، فەرمووی: دەي پرۆ هەواییکی ئەو
 هۆزی ناحەزەم بۆ بێنەرەو بەلام مەیان ئالۆزینە لێم کە لەلای ئەو یشتەم

(۶) مسلم. مغازی: ۴۶۱۶.

هه‌لکرد، ئیتەر هیچ هه‌ستم به‌سه‌رما نه‌کرد، ده‌تگوت به‌ناو گه‌رماودا ری ده‌که‌م، تا چوومه ئه‌وێ، روانیم وا ئه‌بو سوفیان پشتی خۆی به‌ناگر سوور ده‌کاته‌وه، جا تیریکم خسته ناو عه‌ماری که‌وانه‌که‌وه و ویستم تیی بگرم، به‌لام یادی فهرمووده‌که‌ی پیغه‌مبه‌رم که‌وته‌وه که‌ فهرمووی: مه‌یان ئالۆزینه لیم ئیتەر تیییم نه‌رگت، ئه‌گه‌ر تیییم بگرتایه ده‌یم پینکا، ئه‌وجا گه‌رماوه، له گه‌رمانه‌وه‌شدا هه‌ر ده‌تگوت به‌ناو گه‌رماودا ده‌رۆم تا چوومه‌وه خزمه‌تی پیغه‌مبه‌رو هه‌والی ئه‌و هۆزه ناحه‌زم بۆ برده‌وه، که‌چی دیسان سه‌رمام بۆوه، پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای له‌سه‌ر بێ) عابایه‌کی له‌به‌ردا بوو، نوێژی پیوه ده‌کرد، به‌و عابایه دایپۆشیم، ئیتەر تا به‌یانی خه‌وتم، چه‌زهرت (درودی خودای له‌سه‌ر بێ) فهرمووی: هه‌سته ئه‌ی خه‌والو! (م).

۸۹) غه‌زای به‌نی نه‌ضیرو به‌نی قوهره‌یزه : (غزوة بني النضير وقريضة)

۴۶۰۷- → (ب- ه- ز- ۴۵- ل- ۱۷۵- ف- ۴)^(۱):

لیزه‌دا ئاوايه: عایشه (خودای ئی رازی بێ) فهرمووی: له غه‌زای خه‌نده‌کا، سه‌عدی کوپی موعان زامار بوو، ئیبنولعه‌ره‌قه ناوی، له قوهره‌یش، تیریکی دابوو له شاده‌ماری بالی، که به عه‌ره‌بی پیی ده‌لین (اکحل: عرق الحیاة) به کوردیش پیی ده‌لین: ره‌گی چه‌یات، یا ره‌گی ژیان، چه‌زهرت (درودی خودای له‌سه‌ر بێ) له‌ناو نوێژگا که‌دا چاتۆلیکی بۆ هه‌لدابوو، له په‌ناوه زوو زوو سه‌ری ئی دهدا کاتێ چه‌زهرت (درودی خودای له‌سه‌ر بێ) له خه‌نده‌ق گه‌رایه‌وه بۆ ناو شاری مه‌دینه، چه‌کی داناو خۆی شوێ، که‌چی جوهرائیل (درودی خودای له‌سه‌ر بێ) ته‌شریفی هاته خزمه‌تی ته‌پو توژی له‌سه‌رو چاوی خۆی ده‌ته‌کان، فهرمووی: دیاره تو چه‌کت داناوه، ده‌ی به‌خودا ئیمه که‌ کۆمه‌له‌ی فریشته‌ین هیشتا چه‌کمان دانه‌ناوه، زووبه‌ پرۆ بۆ سه‌ریان چه‌زهرت (درودی خودای له‌سه‌ر بێ)

ده‌فرموئ: بچم بۆسه‌ر کئ؟ ئه‌ویش به‌نی قوره‌یضمه‌ی پئ نیشان ده‌داو ده‌فرموئ بچۆ بۆسه‌ر ئه‌م بی په‌یمانانه‌، جا چه‌زهرت (درو‌ی خودای له‌س‌ر بئ) به‌ خۆی و له‌شکره‌که‌یه‌وه ده‌چئ ده‌وریان ده‌گرئ.. تاد.

۴۶۰۸- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ يَوْمَ الْأَحْزَابِ: لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدُ الْعَصْرِ إِلَّا فِي بَنِي قُرَيْظَةَ فَأَذْرَكَ بَعْضُهُمُ الْعَصْرَ فِي الطَّرِيقِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَا نُصَلِّي حَتَّى نَأْتِيَهَا، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: بَلْ نُصَلِّي لَمْ يَرُذْ مِنَّا ذَلِكَ، فذَكَرَ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَلَمْ يُعْنَفْ وَاحِدًا مِنْهُمْ. رَوَاهُمَا الشَّيْخَانُ^(۲).

ئیب‌نو عومەر (خودایان ئی زانی بئ) ده‌فرموئ: له‌ روژی غه‌زای خه‌نده‌کا، کاتئ ناموس‌ولمانه‌کان به‌ نا‌ئومیدی گه‌رانه‌وه‌و چه‌زهرت و یارانی گه‌رانه‌وه‌و بۆ ماله‌وه‌، فەرمووی: خۆ دیتان ئه‌م جووله‌که‌ نامه‌ردانه‌ی هۆزی نه‌وه‌ی قوره‌یزه‌ چی نامه‌ردیه‌کیان له‌گه‌ل کردین و چۆن له‌م کاته‌ ناسکه‌دا ده‌ستیان خسته‌ ناو ده‌ستی دوژمنی سه‌رو مال و دینی ئی‌مه‌وه‌و په‌یمانی نیوانی ئی‌مه‌و خۆیان شکاند، که‌واته‌ که‌س نو‌یژی عه‌صر نه‌کا هه‌تا نه‌چینه‌ خاکی به‌نی قوره‌یزه‌و نه‌ده‌ین به‌سه‌ریاندا. ده‌سته‌یی له‌ یاران، له‌پئ نو‌یژیان ئی ده‌بی، ده‌بن به‌ دوو ده‌سته‌وه‌، لایه‌کیان ده‌لین: ئی‌مه‌ نو‌یژ ناکه‌ین تا نه‌چینه‌ ئه‌وی، لاکه‌ی تر ده‌لین: ئی‌مه‌ نو‌یژی خۆمان ده‌که‌ین، چونکه‌ مه‌به‌ستی پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌ی خودای له‌س‌ر بئ) له‌و قسه‌یه‌ ئه‌مه‌ نه‌بوو که‌ نو‌یژ نه‌که‌ین تا نه‌چینه‌ ئه‌وی به‌لکوو مه‌به‌ستی ئه‌وه‌بوو که‌ ده‌ست و برد که‌ین و زوو برۆین بۆ سه‌ریان جا کاتئ که‌ ئه‌مه‌یان بۆ پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌ی خودای له‌س‌ر بئ) گێ‌رایه‌وه‌ سه‌ره‌نشتی که‌سیانی نه‌کرد (ش).

۴۶۰۹- وَعَنْهُ قَالَ: حَارَبَتِ التَّضِيرُ وَقُرَيْظَةُ فَأَجَلَى بَنِي التَّضِيرِ وَأَقْرَ قُرَيْظَةُ وَمَنْ عَلَيْهِمْ حَتَّى حَارَبَتِ قُرَيْظَةَ، فَكَتَلَ رِجَالَهُمْ وَقَسَمَ نِسَاءَهُمْ وَأَوْلَادَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا بَعْضَهُمْ لِحِقْوِ الْنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَمَنَهُمْ وَأَسْلَمُوا وَأَجَلَى يَهُودَ الْمَدِينَةِ

(۲) تجريد البخاري/ ۱/ ۴۷۴ رقم: ۴۹۷ - ۹۴۶ ، ۴۱۱۹ فتح الباري. مسلم. مغازي: ۴۵۷۷ .

دیسان له‌وه‌وه فەرمووی: ھۆزی نە‌وه‌ی نە‌ضیرو ھۆزی نە‌وه‌ی
قورە‌یظە لە دژی پیغە‌مبەر (درو‌ی خودای لە‌سەر بێ) شە‌ریان دە‌کرد، لە ئە‌نجاما
پیغە‌مبەر (درو‌ی خودای لە‌سەر بێ) مە‌دینە‌ی بە‌نە‌وه‌ی نە‌ضیر چۆ‌ڵ کردو نە‌وه‌ی
قورە‌یظە‌ی لە‌شوینی خۆیان لە‌و‌ی ھێشتە‌وه‌و ھیچی ئی نە‌سە‌ندن و کردی بە
پیاو‌ەتی بە‌سە‌ریانە‌وه‌، بە‌لام دووبارە بە‌نی قورە‌یزە دە‌ستیان کردە‌وه‌ بە
شە‌رو پە‌یمانە‌کە‌یان‌یان شکان، بۆ‌یە پیغە‌مبە‌ریش (درو‌ی خودای لە‌سەر بێ) لە‌سەر
ئە‌وه‌ پیاو‌ە جە‌نگاو‌ەرە‌کانی کوشتن و ژن و مندا‌ل و مال‌یشیان بە‌سەر
موسو‌لماناندا دا‌بە‌ش کرد، وە‌ئ‌ی ھۆزە‌کە‌ی عە‌بدو‌للای کو‌ری سە‌لام ھاتنە‌ لای
پیغە‌مبەر (درو‌ی خودای لە‌سەر بێ) ئە‌و‌یش ئامانیدان و ئە‌وانیش موسو‌لمان بوون،
دواتر پیغە‌مبەر (درو‌ی خودای لە‌سەر بێ) مە‌دینە‌ی چۆ‌ڵ کرد، بە‌هە‌موو جوولە‌کە‌یی،
و‌ە‌ک بە‌نی قە‌ینوقاع و بە‌نی حاریثە‌و جوولە‌کە‌کانی تری مە‌دینە (ب + م).

لیږده د تلې: گفته ی (ت) ټاوايه: له روژې غه زای خنده کا تیرې دای
له بالی سه عدی کوږی موعان، رهگی حیات ی بړی، یا گو تی: شا دهماری بالی
پچړی، ټو رهگه ش که خوینی به ربوو ناوہ سستیته وه، پیغه مېهر (برودی خودای
له سرب) زامی رهگه که ی به ټاگر داخ کرد، که چی دهستی پهنه ما، ئیتر وازی ئی
هینا، دووباره خوینی بالی به ربووه وه ديسان دهمی زامه که ی به ټاگر داخ
کرده وه ديسان وه دهستی ټاوسایه وه جا سه عدیش که دی وایه فرموی:
خودایه! گیانم نه کیښی هه تا داخی دلی خوّم به بهنی قوره یزه دهریژم، ئیتر

٤٥٦٧

(٤) تقدم في مجلد خامس. تسلسل / ٤٥. رقم: ٣٤٦٩/٤.

ره‌گه‌که‌ی بالی خوینی گیرسایه‌وه و یه‌ک دلوپ خوینی تری ئی نه‌هات هه‌تا هۆزی به‌نی قوره‌یزه‌ خویمان دا به‌ده‌سته‌وه، له‌سه‌ر ئه‌وه سه‌عد هه‌که‌م و فه‌ران‌په‌وابی و هه‌ر بریارى بدا له‌ باره‌ی ئه‌وانه‌وه هه‌ردوو لا پیتی رازی بن (بۆیه‌ش به‌ بریارى سه‌عد رازی بوون، چونکه له‌سه‌رده‌مى پیتش ئیسلامدا ئه‌وان هاوسویندی هۆزی ئه‌وس بوون، که سه‌عد ئاغای ئه‌وان بوو) جا سه‌عد بریارى دا: که پیاوه‌کانیان بکوژرین و مال و ژن و مندالیان بمینن و دابه‌ش بکرین به‌سه‌ر موسولمانه‌کاندا. پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای له‌سه‌ر بێ) فه‌رمووی: ئه‌م بریاره‌ توو ریکی فه‌رمان (حوکم)ی خودای گه‌وره‌بوو له‌باره‌ی ئه‌م نامه‌ردوو په‌یمان شکێنانه‌وه پیاوه‌ شه‌رکه‌ره‌کانیان چوارسه‌د که‌س بوون، کاتئ له‌ کوشتنیان بوونه‌وه“ ده‌ماره‌که‌ی بالی سه‌عد دیسان پچرايه‌وه، ئیتر مردو به‌ ره‌حمه‌تى خودا چوو!

٩٠) غه‌زای خه‌یبه‌ر: (غزوة خیبر)

٤٦١١- → (ب- ٥- ٩- ٩٥- ١- ٢- ٣- ١-):

لیه‌رده‌ ئه‌م گیرانه‌وه‌یه‌ پتره: کاتئ گه‌یشتنه‌ خه‌یبه‌ر مه‌رحه‌بی پادشایان هاته‌ مه‌یدان و بازی به‌ شمشیره‌که‌ی ده‌کردو به‌خۆی ده‌نازی و به‌ که‌ش و فشیکه‌وه ده‌یگوت:

قد علمت خیبر أنى سرحب شاکی السلاخ بطل مجرب

إذا الحروب أقبلت تلهب

واته:

خه‌یبه‌ر! باشی بزانه

مه‌رحه‌ب شیری مه‌یدانه

پەرچەکی پالەوانە

بۆ شەڕ بەهۆری بەیانە!

عەلیش بۆی چوووە مەیدان و بەم شیعەرە وەلامی دایەو:

أنا الذي سمتني أمي حيدر كليث غابات كربة المنظره
أو فيهمو بالصاع كيل الصندره

واتە:

دایکم ناوی ناوم شیڕکۆ شیڕی بێشەم بە سام و سو
بەن رەزایە دیمەنن شیڕ کە دەپیوێن کوشتن بۆ میڕ!

گوتی: جا عەلی شیڕێکی مانی بە کەللە ی مەرچەبداو کوشتی!

ئێتر لەسەر دەستی عەلیدا فەتەحی خەیبەر کراو سوپای ئیسلام قەلای خەیبەریان گرت (م). شیعرەکە ی مەرچەب بە پەخشان واتە: هەموو خەیبەر زۆر باش دەزانن کە من شامەرچەبم و بەناو بانگم و پیاویکی پەرچەک و پالەوانیکی لیها تووم، بەتایبەت کاتێ کە شەڕ گەرم دەبێ، شیعرەکە ی ئیمامی عەلی (رەزای خودای ئێمە) واتە: من هەر لەکاتی لەدایک بوونمدا، دایکم بە فیراسەت و بۆ نوقلانە ی باش ناوی ناوم حەیدەر، یا ناوی ناوم ئەسەد، حەیدەر و ئەسەد بەواتای شیڕن، وەک شیڕی بێشەلەنم، لە شیڕی شەررەیش بە سام و بێ رەزاترم، لە جەنگە ی جەنگا بە بارو بەتا، بەرەو بە تەغار مەرگ دەپیووم بۆ دوژمن و قەریان تێ دەخەم (وەرگێڕ) میڕ: پیاوی ئازا (ف. خال).

٤٦١٢- تەماشای (تجوز الإغارة على الكفار بعد دعوتهم) بکە،

فەرموودە ی دووهم. کە خەیبەر دەگرن^(٢).

(٢) تقدم في مبحث (تجوز الإغارة على الكفار بعد دعوتهم ، الحديث الثاني) من هذا المجلد.

۴۶۱۳- ته‌ماشای هه‌مان شوینی پی‌شو له (تجوز الاغارة) بکه لی‌ره‌دا

ده‌فرمووی: پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌ی خودای لسه‌ر بن) له نزیکی خه‌یبه‌ردا به تاریکولیلّه که نویژی به‌یانی کرد، نه‌وجا فره‌مووی: **اللّٰهُ اَكْبَرُ خَرِبَتْ خَيْرٌ، اِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُتَنَدِرِينَ** جا جووله‌که‌کانی خه‌یبه‌ر وه‌درکه‌وتن، به‌ناو کو‌لان و کو‌چه‌کاندا غاریان د‌دا، پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌ی خودای لسه‌ر بن) جه‌نگاوهره‌کانی کوشتن و خاوو خیزانی یه‌خسیر کردن و دابه‌شی کردن به‌سه‌ر موسولمانه‌کاندا، صه‌فیه‌ی هاوسه‌ری پی‌غه‌مبه‌ریش (درو‌ی خودا له پی‌غه‌مبه‌رو رمزای خودا له بن) یه‌کیک بوو له‌و یه‌خسیرانه، کاتی ژنه تالانییه‌کان دابه‌ش ده‌کرین صه‌فیه به‌ر ده‌حیه‌ی که‌لبی ده‌که‌وی، به‌لام له‌پاشا ده‌بی به‌هی پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌ی خودای لسه‌ر بن) نازادی کردو ماره‌ی کرد بو‌خوی و له‌باتی ماره‌یه‌که‌ی نازادی کرد (ب) → (ب- ۳- ۳۴- ۸۲- ف- ۲. راجع مجلد / ۳ رقم / ۲ / ۲۰۶۵ تسلسل / ۳۴).^(۳)

۴۶۱۴- **قَالَ يَزِيدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا): رَأَيْتُ أَثَرَ ضَرْبَةٍ فِي سَاقِ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ فَقُلْتُ: يَا أَبَا مُسْلِمٍ مَا هَذِهِ الضَّرْبَةُ؟ فَقَالَ: هَذِهِ ضَرْبَةٌ أَصَابَتْنِي يَوْمَ خَيْبَرَ، فَقَالَ النَّاسُ أَصِيبَ سَلَمَةُ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَتَفَتَّ فِيهِ ثَلَاثَ نَفَثَاتٍ فَمَا اسْتَكْبَتْهَا حَتَّى السَّاعَةِ. رَوَاهُمَا الْبُخَارِيُّ:**

یه‌زیدی کو‌ری عوبه‌ید (رمزای خودای بن) فره‌مووی: شوین زامیکم به‌لاقی سه‌له‌مه‌ی کو‌ری نه‌کو‌ده‌وه دی گوتم: نه‌ی نه‌بو موسلیم! نه‌م کو‌نه زامه‌هی که‌یه؟ فره‌مووی: هینی روژی خه‌یبه‌ره، جی ده‌می شیر ی نه‌وکاته‌یه، خه‌لک گو‌تیان: سه‌له‌مه پی‌کرا، چوومه خزمه‌ت هه‌زه‌ت (درو‌ی خودای لسه‌ر بن) سی پفی به‌ته‌پرای ده‌می لی کرد، ئیتر یه‌کسه‌ر چاک بو‌وه هه‌تا ئیستا ئیشم لی نه‌بینیوه!
(ب).

^(۳) راجع تسلسل / ۴۶ من هذا المجلد. الحديث الثاني أيضاً.

۹۱) غه‌زای ذاتوورریقاع: (غزوة ذات الرقاع)

۴۶۱۵- عَنْ أَبِي مُوسَى (رضی الله عنه) قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي غَزَاةٍ وَكُنْ سِتَّةَ نَفَرٍ بَيْنَنَا بَعِيرٌ نَعْتَقِبُهُ قَالَ: فَتَقَبَّتْ أَقْدَامُنَا، فَتَقَبَّتْ قَدَمَايَ: وَسَقَطَتْ أَظْفَارِي فَكُنَّا نُلْفُ عَلَى أَقْدَامِنَا الْخِرْقَ فَسُمِّتْ غَزْوَةُ ذَاتِ الرِّقَاعِ لِمَا كُنَّا نَغْصِبُ عَلَى أَرْجُلِنَا مِنَ الْخِرْقِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۱):

ئەبو موسسا (خودای ئا رازی بن) فەرمووی: لە خزمەتی حەزەتدا (سودی خودای لەسەر بن) چووین بۆ غەزای، تاقمەکی من شەش کەس بووین، تاقە وشتێکمان بەرکەوتبوو، هەر شەشمان بەسەرە بەرو دوا سواری دەبووین، گوتی: ئەوەندە بەپی رینگەمان بپی بە پیی پەتی پیمان کوتراو توێخی بەردا، منیش قاچەکانم توێکیان بەردا و نینۆکەکانم کەوتن، لە تاواندا لەبەر بی پیلاوی و لەبەر گەرما پەرۆمان بە قاچمانەوه دەپیچا، بۆیە ئەو غەزایە ناونا غەزای ذاتوورریقاع (واتە: غەزا پەرۆینە) چونکە لەبەر پیخاوسی پەرۆ پالمان دەتالان لە قاچمانەوه (ش).

۴۶۱۶- → (ب- ۱- ۱۵۳- ۴۴۳- ف- ۲) (۲).

۹۲) غه‌زای بنی موصطه‌لیق: (غزوة بنی المصطلق)

۴۶۱۷- → (ب- ۳- ۴۳- ۱۰۰- ف- ۸) (۱).

۴۶۱۸- → لەسەر باسی (تجوز الاغارة على الكفار) دا رابوورد، فەرمووده‌ی یە کەم، کە دەفەر موی: (کتبت إلى نافع...) الحديث^(۲).

(۱) تجريد البخاري / ٤ / ٢٩٤ رقم: ١٥٥٥ = ٤١٢٨ فتح. مسلم. مغازي: ٤٦٧٦.

(۲) تقدم في مجلد أول. تسلسل / ١٥٣ رقم: ٨٨٥.

(۱) تقدم في مجلد ثالث. تسلسل / ٤٣ رقم: ٢١٣٧.

(۲) تقدم في: (تجوز الإغارة. تسلسل / ٤٦ حديث الأول. رقم: ٤٤٦٢ من هذا المجلد).

۹۲) غزای نه‌نمار: (غزوة أنمار)

۴۶۱۹- → (ب- ۱ز- ۵۴ل- ۲۱۴ف- ۱+۲+۳)^(۱):

لیره‌دا ده‌فهرموئ: جابیر (خودای ئی زانی بن) فهرمووی: له غزای نه‌نماردا پیغه‌مبهرم دی، به‌سواری و لاخه‌که‌ی ده‌رویششت و به‌ره‌و خۆر هه‌لات نوێژی سوننه‌تی ده‌کرد (ب).

۹۴) غزای هوده‌یبیه: (غزوة الحديبية)

ئایه‌تی سه‌ره‌تای نه‌م باسه‌ له‌م جیگه‌یه‌دا رابوو، سووره‌تی فه‌تح، سه‌دیسی چواره‌م، ئایه‌تی: {لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ...} تا کو‌تایی ئایه‌ت.
۴۶۲۰- → (ب- ۴ز- ۱۰۵ل- ۳۳۶ف- ۱)^(۱):

لیره‌دا نه‌مه‌ی پتره: (تعدون أنتم الفتح فتح مكة وقد كان فتح مكة فتحاً، ونحن نعد الفتح بيعة الرضوان يوم الحديبية): ئیوه هه‌ر فه‌تخی مه‌که‌که‌ داده‌نێن به‌ فه‌تح، به‌ئێ به‌پێی ئایه‌تی: {إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا} نه‌مه‌ وایه‌و به‌پراستی فه‌تخی مه‌که‌که‌ داده‌نری به‌ فه‌تح، به‌لام ئیبه‌ به‌یعه‌تولپریضوان (په‌یمانێ خۆشنوودی)ش داده‌نێن به‌ فه‌تخیکی گه‌وره‌، چونکه‌ نه‌و بووبه‌ رێخۆشکه‌ره‌ی گرتنی مه‌که‌که‌و هۆی خۆشنوودی خودا.

۴۶۲۱- عَنْ جَابِرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ لَنَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ الْحُدَيْبِيَّةِ: أَنْتُمْ خَيْرُ أَهْلِ الْأَرْضِ وَكُنَّا أَلْفًا وَأَرْبَعِمِائَةٍ، وَلَوْ كُنْتُ أَبْصِرُ الْيَوْمَ لَأَرَيْتُكُمْ مَكَانَ الشَّجَرَةِ. رَوَاهُمَا الشَّيْخَانُ^(۲):

جابیر (خودای ئی زانی بن) فهرمووی: روژی هوده‌یبیه پیغه‌مبهر (درودی خودای له‌سه‌ر بن) پێی فهرمووین: ئیستا ئیوه چاترینی هه‌موو خه‌لکی سه‌ر رووی

^(۱) تقدم في مجلد اول. تسلسل / ۵۴ رقم: ۱ / ۳۹۲ و ۲ / ۳۹۴ و ۳ / ۳۹۵.

^(۲) تقدم في مجلد رابع. تسلسل / ۱۰۵ رقم: ۱ / ل: ۳۱۷۴.

^(۳) تقدم في مبحث الصلح، كما تقدم في تفسير سورة الفتح المجلد السابع.

سہرزہ مینن فہرمووی: ئەو حەلە لەو غەزایەدا ھەزارو چوار سەد کەس بووین، ئەگەر ئەمەستە چاوم ببینایە جیگە ی درەختی پەیمانی خوشنوودیم پی نیشان دەدان، کە بەیەتولریضوانی لەژێردا کرا (ش).

٤٦٢٢- بۆ باسی ئەم غەزایە تەماشای ئەم جیگایانەیش بکە: (الصلح والهدنة) فەرموودە یە کەم و دووھەم. سوورەتی فەتح، فەرموودە ی دووھەم و چوارھەم. → (ب- ٢ ز- ١٠٩ ل- ٢١٤ ف ١ / ١٦٠٣) + (١١٨ ل- ٢٤٢ ف ١ / ١٦٣٨) + (١١٩ ل- ٢٤٣ ف ١ / ١٦٣٩ + ٥ ف ١ / ١٦٣٤) + (١٢٣ ل- ٢٥١ ف ١ / ١٦٥٤) + (١٢٥ ل- ٢٥٣ ف ١ / ١٦٥٦) + (١٢٧ ل- ٢٥٧ ف ٣ / ١٦٥٩)^(٣).

٩٥) غەزای فەتخی مەککە: (غزوة الفتح)

بۆ ئایەتە کە تەماشای فەرموودە یە کەم و دووھەمی سوورەتی نەصر بکە.

٤٦٢٣- → (ب- ٢ ز- ٤٦ ل- ١٠٧ ف ١) ^(١).

لە گێڕانەوہی ئێرەدا ئەم دوو زیادە مەعلوماتە ی تیادایە: لە پاش ھەشت ساڵ و نیو لە پاش کۆچکردنی بۆ مەدینە چوون بۆ ئەم فەتحە، ژمارە ی سوپاکە ی دەھەزار کەس بوو.

٤٦٢٤- عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) قَالَ: لَمَّا سَارَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَامَ الْفَتْحِ فَبَلَغَ قَرْيَتَا خَرْجَ أَبُو سُفْيَانَ بْنِ حَرْبٍ وَحَكِيمُ بْنُ حِزَامٍ وَبُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءَ يَلْتَمِسُونَ الْحَبَرَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَقْبَلُوا يَسِيرُونَ حَتَّى أَتَوْا مَرَّ الظُّهْرَانَ فَإِذَا هُمْ بِبِرَّانٍ كَأَنَّهَا بِرَّانُ عَرْفَةَ، فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ: مَا هَذِهِ لَكُنَّهَا بِرَّانُ عَرْفَةَ، فَقَالَ بُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءَ: بِرَّانُ بَنِي عَمْرِو فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ: عَمَرُوا أَقْلٌ مِنْ ذَلِكَ فَرَأَاهُمْ نَاسٌ مِنْ حَرَسِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَذَرَكُوهُمْ فَأَخَذُوهُمْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ

^(١) تقدم جملة من الأحاديث حول هذه الغزوة ، في مبحث (الصلح والهدنة) وفي تفسير (سورة الفتح).

^(٢) تقدم في مجلد ثاني. تسلسل / ٤٦ رقم: / ١٣٧٤.

(مَلِیَ اللّٰهُ عَلَیْهِ رَسَلُم) فَأَسْلَمَ أَبُو سُفْیَانَ فَلَمَّا سَارَ قَالَ لِلْعَبَّاسِ: اَحْسِنْ اَبَا سُفْیَانَ عِنْدَ حَظْمِ الْحِیْلِ حَتّٰی یَنْظُرَ اِلَی الْمُسْلِمِیْنَ فَحَبَسَهُ الْعَبَّاسُ فَجَعَلَتْ الْقَبَائِلُ تُمَرُّ مَعَ النَّبِیِّ (مَلِیَ اللّٰهُ عَلَیْهِ رَسَلُم) كَتِیْبَةً كَتِیْبَةً عَلٰی اَبِی سُفْیَانَ فَمَرَّتْ كَتِیْبَةٌ فَقَالَ: یَا عَبَّاسُ مَنْ هَذِهِ؟ قَالَ: هَذِهِ غِفَّارُ، قَالَ: مَا لِیْ وَلِغِفَّارِ. ثُمَّ مَرَّتْ جُھَیْنَةُ فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ مَرَّتْ سَعْدُ بْنُ هُدَیْمٍ فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ وَمَرَّتْ سُلَیْمٌ فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ حَتّٰی اَقْبَلَتْ كَتِیْبَةٌ لَمْ یَرَ مِثْلَهَا قَالَ: مَنْ هَذِهِ؟ قَالَ: هَؤُلَاءِ الْأَنْصَارُ عَلَیْهِمْ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ مَعَهُ الرَّایَةُ فَقَالَ سَعْدُ یَا اَبَا سُفْیَانَ الْیَوْمَ یَوْمُ الْمَلْحَمَةِ الْیَوْمَ تُسْتَحْلُ الْكَعْبَةُ فَقَالَ أَبُو سُفْیَانَ: یَا عَبَّاسُ حَبِّدَا یَوْمَ الدِّمَارِ، ثُمَّ جَاءَتْ كَتِیْبَةٌ وَهِيَ اَقْلُ الْكُتَّابِ فِیْهِمْ رَسُوْلُ اللّٰهِ (مَلِیَ اللّٰهُ عَلَیْهِ رَسَلُم) وَأَصْحَابُهُ وَرَايَةُ النَّبِیِّ (مَلِیَ اللّٰهُ عَلَیْهِ رَسَلُم) مَعَ الزُّبَیْرِ بْنِ الْعَوَّامِ فَلَمَّا مَرَّ رَسُوْلُ اللّٰهِ (مَلِیَ اللّٰهُ عَلَیْهِ رَسَلُم) بِأَبِی سُفْیَانَ قَالَ: أَلَمْ تَعْلَمْ مَا قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ؟ قَالَ: مَا قَالَ؟ قَالَ: كَذَا وَكَذَا فَقَالَ: كَذَبَ سَعْدُ وَلَكِنْ هَذَا یَوْمَ یُعْظَمُ اللّٰهُ فِیْهِ الْكَعْبَةُ وَیَوْمَ تُكْسَى فِیْهِ الْكَعْبَةُ قَالَ: وَأَمَرَ رَسُوْلُ اللّٰهِ (مَلِیَ اللّٰهُ عَلَیْهِ رَسَلُم) أَنْ تُرَكَّزَ رَايَتُهُ بِالْحَجُّونِ. وَأَمَرَ رَسُوْلُ اللّٰهِ (مَلِیَ اللّٰهُ عَلَیْهِ رَسَلُم) یَوْمَئِذٍ خَالِدَ بْنَ الْوَلِیْدِ أَنْ یَدْخُلَ مِنْ أَعْلَى مَكَّةَ مِنْ كَدَاءٍ وَدَخَلَ النَّبِیُّ (مَلِیَ اللّٰهُ عَلَیْهِ رَسَلُم) مِنْ كُدَاءٍ، فَقُتِلَ مِنْ خِیْلِ خَالِدٍ یَوْمَئِذٍ رَجُلَانِ: حُبَیْشُ بْنُ الْأَشْعَرِ وَكُرْزُ بْنُ جَابِرٍ الْفِیْهَرِیُّ^(۲).

عوروهی کوپی زوبهیر (خودایان فی رازی بن) دهره رموی: سالی گرتنی مهککه، پیغمبر (درویدی خودای لیسر بن) کهوته ری بهرهو مهککه، کاتی بی پرواکانی قوردهیش بهمه دهرانن نهبو سوفیانی کوپی حهرب و حهکیمی کوپی حیزام و بودهیلی کوپی وهرقاء له مهککه دهردهچن و دین بهرهو نهوان ههتا سوسه‌ی ههوالی حهزرت بکهن، ملی ری دهگرن تا دهگنه مهرو ظههران لهوی دهروانن وایزه ناگریکی زور زور، وهک ناگری شهوی عهرهفه ناوا زور دهگری و دیاره و دهلیی چراخانه، نهبو سوفیان دهلی: نههم ههککه ناگره چیه، دهلیی چراخانی شهوی عهرهفهیه، بودهیل دهلی: ناگری بهنی عهره، نهبو سوفیان دهلی: لهکوی بهنی عهره نهونده دهن، چهند کهسی له

(۲) تجرید/ ۴ / ۲۲۵ رقم: ۱۵۸۵ = ۴۲۸۰ + رقم: ۱۲۸ = بهرگی/ ۳ - ۲۴۲.

پاسه‌وانانی پیغه‌مبه‌ر (دردی خودای له‌س‌ر بئ) ئەم زه‌لامانه‌ ده‌بینن و ده‌چن بۆیان و ده‌یان‌گرن و ده‌یان‌به‌ن بۆلای پیغه‌مبه‌ر (دردی خودای له‌س‌ر بئ) له‌وئ ئەبو سوفیان موسولمان ده‌بن، پیغه‌مبه‌ر (دردی خودای له‌س‌ر بئ) که ده‌که‌وێته‌ رێ به‌ عه‌بباس ده‌فه‌رموئ: له‌کویدا رێگه‌که‌ ته‌نگ‌به‌ر ده‌بیته‌وه‌ و سواره‌کان که‌له‌که‌ ده‌به‌ستن ئا له‌ویدا ئەبو سوفیان را‌ب‌گ‌ره‌ هه‌تا به‌چاوی خۆی به‌باشی سوپای ئیسلام ببینی و بزانی که‌ له‌وزه‌ی ئەودا نییه‌ و ئیتر خه‌یالی به‌را‌به‌ر وه‌ستانی له‌شکری ئیسلام له‌ که‌لله‌ی خۆی ده‌رکا، عه‌بباس له‌ویدا رایده‌گری، هۆزه‌کان پۆل پۆل له‌ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا (دردی خودای له‌س‌ر بئ) ریزبوون و ده‌ستیان کرد به‌ رو‌یشتن و پۆل له‌دوا پۆل به‌سه‌ر ئەبو سوفیاندان تێ ده‌په‌رن، ده‌سته‌ سواری له‌لایه‌وه‌ ره‌ت بوون، گو‌تی: عه‌بباس! ئەمانه‌ کی‌ن؟ فه‌رموو‌ی: له‌شکری هۆزی غیفارن، گو‌تی: من له‌مانه‌م چی که‌ی ئەمانه‌ ناحه‌زی من بوون (وا ئیستا هاتوون بۆ سه‌رم)؟ ئەمجا هۆزی جو‌هه‌ینه‌ را‌بو‌وردن، هه‌روا هۆزی سه‌عدی کو‌پی هوزه‌یم و هۆزی سوله‌یم، یه‌که‌ یه‌که‌ ئەبو سوفیان ده‌پیرسی و عه‌بباس وه‌لامی ده‌دایه‌وه‌ و نه‌ویش وای ده‌گوته‌وه‌، تا ده‌سته‌ سواری دین، وینه‌ی ئەوانی نه‌دی‌بوو، گو‌تی: عه‌بباس! ئەمانه‌ کی‌ن؟ فه‌رموو‌ی: له‌شکری یاریده‌ده‌رانن، سه‌عدی کو‌پی عوباده‌ سه‌رکرده‌یانه‌، ئالا‌که‌ به‌و بوو، سه‌عد گو‌تی: ئە‌ی ئەبو سوفیان! ئەم‌پ‌رۆ رۆژی کوشت و کوشتاره‌، ئەم‌پ‌رۆ کوشت و کوشتار له‌ناو به‌ست و حه‌ره‌م و کابه‌دا حه‌ل‌ل ده‌بن و ق‌ر ده‌خ‌ریته‌ ناو ناموسولمانه‌کانی مه‌که‌که‌، به‌ تاییبه‌تی گه‌وره‌ پیاوه‌کانیان، وه‌ک ئەبو سوفیان، ئەبو سوفیان گو‌تی: ئە‌ی عه‌بباس! خۆزگه‌م به‌ مردن ئای بۆ که‌له‌می‌ردی‌کی مه‌رد په‌نای بداینا‌یه‌! له‌پاشا ده‌سته‌ سواری‌کی تر هاتن (به‌ ژماره‌ له‌هه‌موو ده‌سته‌ سواره‌کانی تر که‌مه‌تر بوون) ئەوانه‌ پۆلی پیغه‌مبه‌رو یاران‌ی بوون، ئالا‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر (دردی خودای له‌س‌ر بئ) به‌ زوبه‌یری کو‌پی عه‌ووام ده‌بن، کاتێ پیغه‌مبه‌ر (دردی خودای له‌س‌ر بئ) له‌لای ئەبو سوفیا‌نه‌وه‌ راده‌بو‌ورئ عه‌رز‌ی ده‌کا: قوربان! ده‌زانیت که‌ سه‌عدی کو‌پی عوباده‌ چی ده‌لئ؟ فه‌رموو‌ی: ده‌لئ چی؟ گو‌تی واوا ده‌لئ ئەم‌پ‌رۆ کوشت و کوشتار له‌ناو که‌عبه‌دا ره‌وا ده‌بینرئ!

فهرمووی (دردی خودای لیسر بڼ): سه‌عد دروډ ده‌کات، له‌خوږیه‌وه قسه‌ی وا ده‌کات، به‌لک‌وو به‌پیچه‌وانه‌وه نه‌مړو نه‌و روژه‌یه که که‌عبه پوښته و په‌رداخ ده‌کړیته‌وه! گوتی: چه‌زده‌ت (دردی خودای لیسر بڼ) فه‌مانیدا که‌نالا که‌ی خوږی له‌چه‌جون هه‌ل‌بکړی، نه‌و روژه‌یش فهرمانی کرد به‌خالیدی کوږی وه‌لید که‌له‌لای سه‌رووی مه‌ککه‌وه له‌که‌دانه‌وه بجیته‌ ناو شاری مه‌ککه‌وه پیغه‌مبه‌ر (دردی خودای لیسر بڼ) خوږی له‌کوداوه، له‌دامیننی شاره‌وه رویشته‌ ناو شاره‌وه. نه‌و روژه‌ له‌سوارهی خالید دوو که‌س کوژران: حوبه‌یشی کوږی نه‌شعرو، کورزی کوږی جابیری فیه‌ری. (ب-خ).

۶۲۵- → (ب- ۳- ۲- ۴- ف- ۱) (۳)

لیره‌دا ناوایه: نوسامه‌ی کوږی زه‌ید (رمزای خودایان نښه) فهرمووی: له‌کاتی گرتنی مه‌ککه‌دا گوتم: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! سبه‌یننی له‌کوږی داده‌به‌زی (نایا بارگه‌که‌ت له‌خانوه‌که‌ی مه‌ککه‌تا) ده‌خه‌یت و نه‌وږی ده‌که‌ی به‌باره‌گای خوټ؟ فهرمووی: جا بوچی عه‌قیل هیچ خانوو به‌ره‌ی بو نیمه‌هیشتوته‌وه؟ نه‌وجا فهرمووی: نه‌موسولمان که‌له‌پوور له‌ناموسولمان وهرده‌گړی، وه‌نه‌ناموسولمان که‌له‌پوور له‌موسولمان وهرده‌گړی، هیچیان که‌له‌پوور له‌هیچ کامیان وهرناگرن به‌زوه‌رییان گوت: نه‌ی کښی که‌له‌پوورو میراته‌که‌ی نه‌بو طالیبی برد بو خوږی؟ فهرمووی: عه‌قیل و طالیب بردیان و بو به‌میراتی نه‌وان (ب).

۶۲۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ الْفَتْحِ فَجَعَلَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ عَلَى الْمُجَنَّبَةِ الْيَمْنَى وَجَعَلَ الزُّبَيْرُ عَلَى الْمُجَنَّبَةِ الْيُسْرَى وَجَعَلَ أَبَا عُبَيْدَةَ عَلَى الْبَيَاقَةِ وَبَطْنُ الْوَادِي فَقَالَ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ اذْغِ لِي الْأَنْصَارَ فَدَعَوْهُمْ فَجَاءُوا يُهْرَوُلُونَ فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ هَلْ تَرَوْنَ أَوْتَاشَ قُرَيْشٍ؟ قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ: انْظُرُوا إِذَا لَقِيتُمُوهُمْ غَدًا أَنْ تَخْصِدُوهُمْ حَصْدًا وَأَخْفَى بِيَدِهِ وَوَضَعَ يَمِينَهُ عَلَى

شِمَالِهِ وَقَالَ: مَوْعِدُكُمْ الصُّفَا قَالَ: فَمَا أَشْرَفَ لَهُمْ أَحَدٌ يَوْمَئِذٍ إِلَّا أَنَا مَوْهُ، وَصَعِدَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الصُّفَا فَجَاءَتِ الْأَنْصَارُ فَأَطَافُوا بِالصُّفَا، فَجَاءَ أَبُو سُفْيَانَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَبِيدَتْ خَضِرَاءُ قُرَيْشٍ لَا قُرَيْشَ بَعْدَ الْيَوْمِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): مَنْ دَخَلَ دَارَ أَبِي سُفْيَانَ فَهُوَ آمِنٌ، وَمَنْ أَلْقَى السَّلَاحَ فَهُوَ آمِنٌ، وَمَنْ أَغْلَقَ بَابَهُ فَهُوَ آمِنٌ، فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ: أَمَّا الرَّجُلُ فَقَدْ أَخَذْتُهُ رَافَةً بِعَشِيرَتِهِ وَرَغْبَةً فِي قَرَيْبِهِ وَنَزَلَ الْوَحْيُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: قُلْتُمْ أَمَّا الرَّجُلُ فَقَدْ أَخَذْتُهُ رَافَةً بِعَشِيرَتِهِ وَرَغْبَةً فِي قَرَيْبِهِ أَلَا فَمَا اسْمِي إِذَا أَنَا مُحَمَّدٌ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ، هَاجَرْتُ إِلَى اللَّهِ وَإِلَيْكُمْ فَأَلْمَحَيْتُ مَحْيَاكُمْ وَالْمَمَاتُ مَمَاتُكُمْ، قَالُوا: وَاللَّهِ مَا قُلْنَا ذَلِكَ إِلَّا ضِنًا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ قَالَ: فَإِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُصَدِّقَانِكُمْ وَيَعْلِمَانِكُمْ^(۴).

ئەبو ھورەیرە (رمزای خودای گمردە ئی بن) فەرمووی: لە روژی گرتنی شارێ مەککەدا، لە خزمەتی پیغەمبەردا بووین (دروێ خودای لەسەربن) بۆ ئەم فەتەخە خالییدی کۆپی وەلییدی کرد بەسەرکردەیی لای راستی لەشکرەکە و زوبەیریشتی کرد بەسەرکردەیی دەستە چەپی و ئەبو عوبەیدەیشی کرد بەسەرکردەیی پیادە و بنی زریەکان کە لەناو شیوەکەدا بوون و لە کەوانەیی دوولی مەککەو بوون، خۆیشی لەناو دەستەیهکا بوو فەرمووی: ئەبو ھورەیرە! یاریدەدەرەکانم بۆ بانگ بکە منیش چووم بانگم کردن، بەهەپاکردن ھاتن، فەرمووی: ئەو کۆمەلەی یاریدەدەران! ئەو گەلی براينە! خۆ ئەم ھەرچی و پەرچی و لەشکرە تیکەل و پیکەل و بنی سەرو پایەیی قوڤرەیش دەبینن کە بەخەیاالی خاوی خۆیان بۆ بەرامبەر یکردنی ئیئە کویان کردوونەتەو؟ گوئیان: بەئێ، چۆن دەفەرمووی وایە، فەرمووی: بتان بینم، سبەینێ کە تووشیان دەبن، چۆن وەک بەری درو پاکویان دەدەن! دەستی راستیشی لەسەر دەستی چەپی خۆی دانا و بەھیما تیی گەیاندن کە ئاوا متیان بکەن و قەلاچۆیان تی بخەن. فەرمووشی: وادەمان سەرکیوی صەفا بن و لەشکرەکان لەوێ یەک دەگرینەو. گوئی: ئیتر ئەو روژە ئەوێ لەوان

(۴) مسلم. مغازی: ۴۶۰۰، ۴۵۹۸.

سەری بەرزکردەو و لاملی کردو بەرھەوئێمان کەوت لە ملیان داو لال و پالمان خست، لەدوا سەرکەوتن لە رۆژی دوایدا حەزەت (دەودی خودای لەسەر بێ) لەسەر بەئینەکە ی خۆی سەرکەوتە سەر گردی صەفا و یاریدەدەرانیش وەک خەرمانە ی مانگ بەگردی صەفا دا ئاخڵەیان لێدا^(۱). جا ئەبو سوفیان ھاتە خزمەتی عەززی کرد: قوربان! ئە ی پیغەمبەری خودا! زەردو سووری قوڤەیش بەریاد کراو یافتی قوڤەیشیان بێ، خو ئەگەر وابروا قوڤەیش نامینی تا سبەینی! حەزەت (دەودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: جارێدەن: ئەو ی بجێتە مائی ئەبو سوفیان لەخۆی ئەمین بێ و ترسی نەبێ، ئەو ی چەک فری بدو شەر نەکا لەخۆی ئەمین بێ ترسی نەبێ. یاریدەدەران لەناو خۆیاندا دەلین: وا دیارە پیغەمبەر (دەودی خودای لەسەر بێ) دئی دەسووتی بە ھۆزو خزمانی خۆی و مەیلی تازەبۆتەو بۆ شارو نیشتمانەکە ی خۆی ئیتەر رەنگ بێ بگەریتەو بۆ ئیرەو ناو ئیمە بەجێ بهیئێ جا سرووش ھات بۆ پیغەمبەر و خودا خەبەری داپیئێ کە یاریدەدەران واوا دەلین، فەرمووی: ئیوہ دەلین: پیغەمبەر (دەودی خودای لەسەر بێ) دئی دەسووتی بە ھۆزو خزمانی خۆی و مەیلی تازە بۆتەو بۆ شارەکە ی خۆی ئیتەر رەنگ بێ بگەریتەو بۆ مەککە و مەدینە بەجێ بهیئێ، راستە کە من دلم دەسووتی بە خزمانی خۆم و ھەمیشە دلم لی دەدا بۆ مەککە ی پیروژ، کە زیدمە و جیگە ی خرۆشان ی میھرەبانی خودایە و کابە ی نازداری لەناوادیە، ئەمە راستە و ایە و زیاد ی ھە یە و کە می نییە، بەلام ئەو ی کە گوتووتانە دەگەریمەو بۆ ئیرەو ئیوہ بەجێ دەھیل شتی وا نییە و

(۱)

خۆرە یا مانگە خەرمانە ی داوہ

یا صەفا بەبای صەفا نەخشاوہ

رەحمت بارانە لەھەر شەش لاوہ

فریشتە و پەرس دەوری لێ داوہ!

ئەمەیان لەمنەو دەوورە بۆچی من ناوم چییە و من کیم پی دەلین، من ناوی خۆم بەخۆمەوێه سێ جار وایفەرموو، ئەوجا فەرمووی: من ناوم موخەمەدە (بەپێی ناوەکەم دەبی کارێ نەکەم کەبێ بەهۆی ئەو شایستەیی ئەو ناوە نەبم، کە بە مەعنا پەسەندو ستایش کراوە)، کەواتە: ئەگەر دڵم بە کەسوکاری خۆم بسووتی جیی خۆیەتی، وەئێ گەر ئێو بەجێ بهیلم ئەوەیان لە رەفتاری منەو دەوورە، چونکە وەک گوتم: من ناوم موخەمەدە و بەندە و پیغەمبەری خودام و ئەوێ دەیلیم راستە و ئەوێ دەیکەم دروستە و هەقە و درۆ چاوپاوو بێ ئەمەکی و بی وەفایی لەمنەو دەوورە زۆر زۆر، چ لەگەڵ ئێو، چ لەگەڵ خزمان و هۆزی خۆمدا، من یەكجار گوتوومە و دەیلیم کۆچە و کردوومە بۆلای خودا و بۆلای ئێوێ خوشەویست لەبەر رەزای خودا وە هەرگیز لە بێریاری خۆم پەشیمان نابمەو. ئێتر من ژیانم ژیانێ ئێوێهە و مردنم مردنێ ئێوێهە ژیان و مردنم لەگەڵ ژیان و مردنێ ئێوێهە! یاریدەدەرانیش بە گریانەو گوتیان: قوربان! بەخودا ئێمە بۆیە ئەمەمان گوتوو چونکە حەزناکەین لە رەحمەتی خودا و لە فەیزو بەرەکەتی و جودای تۆ بە دووربین و حەزەدەکەین هەمیشە لە خزمەتتا بین، ئێمە خەمی ئەمەمانە. فەرمووی (دروێ خودای لەسەر بێ): راست دەکەن و خودا و پیغەمبەری خودا بۆ ئەم قەسەیان باوەرتان پی دەکەن و عوزو بەهەنەتان قەبوول دەکەن! (م).

٤٦٢٧- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُطِيعٍ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ لَا يُقْتَلُ قَرْشِيٌّ صَبْرًا بَعْدَ هَذَا الْيَوْمِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. رَوَاهُمَا مُسْلِمٌ^(٥).

عەبدوللای کوپی موطیع (رەزای خودایان ئی بێ) لە بابیەو دەفەرمووی: روژی گرتنی شاری مەککە گویم ئی بوو پیغەمبەر (دروێ خودای لەسەر بێ) دەیفەرموو: لەمڕۆ بەدواوە هەتا روژی قیامەت ئێتر قورەیشی بەکووت و زنجیرەو حەپس

(٥) مسلم. مغازی: ٤٦٠٢.

ناکری بۆ کۆشتن له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که له‌دین وه‌ر بگه‌ریته‌وه به‌لام له‌سه‌ر
تۆ له‌سه‌ندن و شتی وا ئه‌وه جیا به (م).

٤٦٢٨- → (ب- ٦ز- ١٨ل- ٢٧٥ف- ١٨) ^(٦).

٤٦٢٩- → (ب- ٢ز- ١٣٥ل- ٢٧١ف- ١) ^(٧).

٤٦٣٠- → (ب- ٢ز- ١٣٥ل- ٢٧٢ف- ٢) ^(٨).

له‌گه‌ردا ده‌فه‌رمووی: ئیبنو عومه‌ر (ره‌زای خودایان ئا بێ) ده‌فه‌رمووی:
پیغه‌مبه‌ر (برودی خودای له‌سه‌ر بێ) له‌ روژی گرتنی مه‌که‌که‌دا، له‌ که‌وانه‌ی مه‌که‌که‌وه
به‌ سواری و لاخ هاته‌ ناو شاره‌وه‌ ئوسامه‌ی به‌ پاشکۆوه‌ بوو، بیلال و عوتمان
کوپی طه‌له‌حه‌ی له‌ خزمه‌تدا بوون عوتمان خۆی له‌ کلیلداره‌کانی کابه‌ بوو،
حه‌زه‌ت رویشته‌ هه‌تا چوو له‌ناو مزگه‌وته‌که‌دا ووشته‌که‌ی ییخدا، فه‌رمانی
کرد به‌ عوتمان کلێله‌که‌ی هی‌ناو ده‌رگا که‌ی کرده‌وه‌ و پیغه‌مبه‌ر و ئوسامه‌ و
بیلال و عوتمان چوونه‌ ناومالی که‌عه‌به‌وه‌ و دنیا روژ بوو، تاویکی باش
له‌ناویدا مانه‌وه‌" ئه‌وجا هه‌زه‌ت (برودی خودای له‌سه‌ر بێ) هاته‌ ده‌ره‌وه‌، خه‌لکه‌که‌
هه‌ر که‌سه‌ی ده‌یویست خۆی زووتر بجیته‌ ژووره‌وه‌، ئیبنو عومه‌ر یه‌که‌م که‌س
ده‌بی که‌ ده‌جیته‌ ژووره‌وه‌، ده‌پوانی هیشتا بیلال وا له‌ ژووره‌وه‌ راوه‌ستاو،
له‌ پشت ده‌رگا که‌وه‌، لیی ده‌پرسی: ئایا پیغه‌مبه‌ر (برودی خودای له‌سه‌ر بێ) له‌کویدا
نوێژی کرد؟ ئه‌ویش ئه‌و جیگه‌یه‌ی پی نیشاندده‌دا که‌ هه‌زه‌ت نوێژی تیا‌دا
کردبوو، ئیبنو عومه‌ر فه‌رمووی: به‌لام له‌ی‌رم نه‌بوو له‌ بیلال بپرسم که‌
حه‌زه‌ت (برودی خودای له‌سه‌ر بێ) چه‌ند رکا‌ت نوێژی کرد (ش/د/ت/ن).

٤٦٣١- → (ت- ١ز- ١٥٥ل- ٤٤٧ف- ٢) ^(٩).

^(٦) تقدم في مجلد سادس. تسلسل/ ١٨ رقم: ٢٩٦٨.

^(٧) تقدم في مجلد ثاني. تسلسل/ ٢٧ رقم: ١/ ١٣٠٦.

^(٨) تقدم في مجلد ثاني. تسلسل/ ١٣٥ رقم: ٢/ ١٧١٧.

^(٩) تقدم في مجلد اول. تسلسل/ ١٥٥ رقم: ٢/ ٨٩٠.

۴۶۳۲- → (ت- از- ۱۵۵- ۴۴۷ف- ۳) (۱۱).

۴۶۳۳- عَنْ الْحَارِثِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ: لَا تُغْزَى هَذِهِ بَعْدَ الْيَوْمِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ (۱۱).

حاریثی کوپی مالیک (خودای فی رازی بن) فهرمووی: روژی گرتنی شاری مهککه گویم لیبوو پیغه مبهر (دودی خودای لسه ربی) دهیغه رموو: نیتر له مپرو به دواوه ههتا روژی قیامت جاریکی ترئم شاره غهزا ناکری و ههتا نیسلام بمینن خه لکی ئەم شاره نیسلام دهبن، کهواته له سهر ناموسولمانه تی غهزا ناکری (ت- س/ص= نیمامی تیرمیذی (خودای فی رازی بن) له کتیبی جامع التیرمیذیدا، به سه نه دیکی سه حیج ئەم فهرمووده یه ی گپراوه ته وه).

۹۶) غهزای حونه بن: (غزوة حنین)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّذْبِحِينَ ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ (صدق الله العظيم) { (۲۵/۹):

واته: ئەه ی گه لی نیسلام! ده شئی فهرمانی خودا به جی بینن و هه موو کاتی سوپاسی زوری بکهن له سهر نیعمه تی نیسلام و له سهر ئەوه که له گه لی کاتا و له چهن رهمگای ناگریندا دهستی نیوه ی گرت و زالی کردن به سهر دوژمندا به تایبه تی له روژی رووداوی حونه یندا، له وکاته سهخت و دیرواردها یارمه تی دان، له وکاته دا که زوری ژماره ی سهرو زوری مال به کاری هیچ نه هات و نیوه ی بی نیاز نه کرد به هیچ جوژی و گوژی زهوی و سهر زه مین بهو

(۱۱) تقدم في مجلد اول. تسلسل / ۱۵۵ رقم: ۲ / ۸۹۱.

(۱۱) رواه الترمذي بسند صحيح.

حه‌مه‌که پان و به‌رفراوانییی خۆی لیقان بوو به چنگیک و سه‌ری دنیا‌تان
لی هاته‌وه یه‌ک، ئه‌وه‌بوو سه‌ره‌نجام شان و هه‌له‌اتن و راتان کرد، هه‌تا له‌پاشا
خودا به‌به‌خششی خۆی و به‌به‌ره‌که‌تی و وجودی پیغه‌مبه‌ری خۆی
فه‌رامۆشی دان و ئاسایشی داباران به‌سه‌رتانا و دلی ئه‌ستوور کردن و
سه‌کینه و ئارامی دلی له‌لایه‌ی خۆیه‌وه نارد خواره‌وه بۆسه‌ر پیغه‌مبه‌رو
موسولمانه‌کان و سوپایه‌کی فریشته‌ی له‌غه‌یبه‌وه بۆ پشتیوانی ئیوه نارد، که
ئه‌وکاته ئیوه نه‌تانبینن، ئه‌وه‌بوو خودا بۆخۆی سه‌زایه‌کی چاکی
ناموسولمانه‌کانیدا، که به‌پراستی سه‌زایی له‌خوداوه بۆ و بۆسه‌ر ناموسولمان
بۆ هه‌روا ده‌بی.

۶۳۴- عَنْ الْعَبَّاسِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ حُنَيْنٍ فَلَزِمْتُ أَنَا وَأَبُو سُفْيَانَ ابْنُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَلَمْ نُفَارِقْهُ وَهُوَ عَلَى بَغْلَةٍ لَهُ يَبِضَاءُ أَهْدَاهَا لَهُ فِرْوَةٌ بَنُ نَعَامَةَ الْجَدَامِيِّ فَلَمَّا اتَّقَى الْمُسْلِمُونَ وَالْكَفَّارُ وَلَّى الْمُسْلِمُونَ مُذْبِرِينَ فَطَفِقَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَرْكُضُ بَغْلَتَهُ قَبْلَ الْكَفَّارِ وَأَنَا آخِذٌ بِلِجَامِهَا أَكْفُهَا لئَلَّا تُسْرَعَ وَأَبُو سُفْيَانَ آخِذٌ بِرِكَابِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَيُّ عَبَّاسٍ نَادِ أَصْحَابَ السُّمُرَةِ. قَالَ: فَوَاللَّهِ لَكَأَنَّ عَظَفَتَهُمْ حِينَ سَمِعُوا صَوْتِي عَظَفَةُ الْبَقْرِ عَلَى أَوْلَادِهَا، فَقَالُوا: يَا لَيْتَكَ يَا لَيْتَكَ يَا لَيْتَكَ فَأَقْتَتَلُوا وَالْكَفَّارُ وَلَدَعُوهُ فِي قَنَادَتِ الْأَنْصَارِ يَقُولُونَ يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ، ثُمَّ قَصَرَتِ الدَّعْوَةُ عَلَى بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزَرَجِ يَا بَنِي الْحَارِثِ يَا بَنِي الْحَارِثِ، يَا بَنِي الْحَارِثِ فَتَنَظَرُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى قِتَالِهِمْ وَهُوَ عَلَى بَغْلَتِهِ وَقَالَ: هَذَا حِينَ حَمَى الْوُطَيْسُ، ثُمَّ أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَصِيَّاتٍ فَرَمَى بِهِنَّ وَجُوهَ الْكَفَّارِ ثُمَّ قَالَ: الْهَزَمُوا وَرَبُّ مُحَمَّدٍ قَالَ: فَلَدَهَبْتُ أَنْظُرُ فَإِذَا الْقِتَالُ عَلَى هَيْئَتِهِ فِيمَا أَرَى قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ رَمَاهُمْ بِحَصِيَّاتِهِ فَمَا زِلْتُ أَرَى حَدَّهُمْ كَلِيلًا وَأَمْرَهُمْ مُذْبِرًا. وَفِي رَوَايَةٍ: رَمَاهُمْ بِقَبْضَةٍ مِنَ الثُّرَابِ وَقَالَ: شَهِدْتُ الْوُجُوهَ فَمَا بَقِيَ مِنْهُمْ إِنْسَانٌ إِلَّا امْتَلَأَتْ عَيْنَاهُ قَوْلُوا مُذْبِرِينَ وَانْهَزَمُوا وَقَسَمْتُ غَنَائِمَهُمْ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ. وَلَفْظُ الْبَخَارِيِّ: لَمَّا كَانَ يَوْمَ حُنَيْنٍ اتَّقَى الْهَوَازِنُ وَمَعَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَشْرَةُ آلَافٍ وَالطَّلَقَاءُ، فَأَدْبَرُوا قَالَ:

يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ قَالُوا: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ، لَبَّيْكَ نَحْنُ بَيْنَ يَدَيْكَ، فَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَقَالَ: أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ فَأَنْهَزِمِ الْمُشْرِكُونَ، فَأَعْطَى الطَّلَقَاءَ وَالْمُهَاجِرِينَ وَلَمْ يُعْطِ الْأَنْصَارَ شَيْئًا، فَقَالُوا فِي ذَلِكَ، فَدَعَاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَدْخَلَهُمْ فِي قُبَّةٍ فَقَالَ: أَمَا تَرْضَوْنَ أَنْ يَذْهَبَ النَّاسُ بِالشَّاةِ وَالْبَعِيرِ وَتَذْهَبُونَ بِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَوْ سَلَكَ النَّاسُ وَادِيَا وَسَلَكَتِ الْأَنْصَارُ شِعْبًا لَأَخْتَرْتُ الْأَنْصَارَ. زَادَ فِي رَوَايَةٍ: قَالَ: كُنَّا إِذَا اخْتَرَّ النَّاسُ نَتَقَى بِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَإِنَّ الشُّجَاعَ مِنَّا لِلَّذِي يُحَازِيهِ. رَوَاهُ هَذِهِ الثَّلَاثَةُ الشَّيْخَانُ^(۱):

عه‌یباس (خۆشنوودی خودای ئابین) ده‌فه‌رمووی: له‌ خه‌زمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا (درویدی خودای له‌سهر‌بن) ئاماده‌ی غه‌زای حونه‌ین یووم، من و ئه‌بو سوفیانی کوپی حاریشی کوپی عه‌بدولموططه‌لیب له‌خه‌زمه‌تی دابووین و لی‌ی جوئی نه‌ده‌بووینه‌وه، پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهر‌بن) به‌سواری ئه‌و هی‌یستره‌ سپیی‌ه‌ی خوی بوو که‌ فه‌روه‌ی کوپی نوافشه‌ی جو‌دامی به‌دیاری بوی هی‌نابوو، جا کاتی موسولمانان و ناموسولمانان دایان به‌یه‌کا موسولمانه‌کان له‌سه‌ره‌تاوه‌شان و به‌ره‌ودوا هه‌له‌هاتن، به‌لام پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهر‌بن) ئی‌یستره‌که‌ی خوی غارده‌دا که‌ به‌ره‌و کافره‌کان هه‌لمه‌ت به‌ری، منیش لغاوی هی‌یستره‌که‌م توند گرتبوو، نه‌م ده‌هیشت خیرا بر‌وا، ئه‌بو سوفیانیش ئاوزه‌نگیه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ری گرتبوو، پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهر‌بن) فه‌رمووی: ئه‌ی عه‌یباس! بانگ که‌ ئه‌ی ده‌سته‌ی به‌یعه‌تول‌پریضوان! ئه‌ی ئه‌و کو‌مه‌له‌ی که‌ له‌روژی حوده‌ییبه‌دا له‌ژیر دار مؤزه‌که‌دا له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خودادا په‌یمان‌تان به‌ست له‌سه‌ر ئه‌وه که‌ له‌به‌ر کافر هه‌لنه‌یه‌ن. جا منیش به‌هه‌موو ده‌نگی خو‌م، به‌و ده‌نگه‌ گه‌وره‌ی خو‌م هه‌تا هی‌زم تیادا بوو بانگم کرد: پی‌اوان و یاران‌ی به‌یعه‌تول‌پریضوان له‌کوین که‌ خودای گه‌وره له‌ شانیا‌ندا فه‌رموویه‌تی:

{لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ} (۱۸/۴۸)؟

(۱) مسلم. مغازی: ۴۵۸۸. بخاری. جهاد: ۲۹۲۰.

به‌خودايه هه‌رنه‌وه‌نده كه گوييان له‌دهنگي من بوو هه‌موو به‌په‌له
 بۆلای چه‌زهرت بايان دايه‌وه، وهك چۆن گاهه‌ئێ به‌چه‌كه‌ی ئێ جیمايێ كه‌ گويی
 له‌دهنگي بێ به‌هه‌راكردن ده‌گه‌رپێته‌وه‌ بۆسه‌ری ئاوا، له‌هه‌ر چوار لاره‌ به‌یه‌ك
 ده‌نگ ده‌يانگوت: به‌سه‌ر سه‌ر، به‌سه‌ر سه‌ر، واهاتین، واهاتین، ئیتیر له‌گه‌ڵ
 ناموسولمانه‌كاندا پێك هه‌لپه‌رژان، خۆش خۆش بانگه‌واز هه‌ر به‌رده‌وام بوو،
 له‌سه‌ره‌تاوه‌ بانگی یاریده‌ده‌ران ده‌كراو ده‌يانگوت: ئه‌ی كۆمه‌له‌ی
 یاریده‌ده‌ران! ئه‌ی كۆمه‌له‌ی یاریده‌ده‌ران! ئه‌ی مه‌ردینه‌! رۆژێكه‌و ئه‌مه‌رۆ،
 له‌ده‌ستی نه‌ده‌ن! ئینجا بانگه‌واز به‌تایبه‌ت له‌نه‌وه‌ی حاریثی كوپی خه‌زه‌ج
 ده‌كراو ده‌يانگوت: ئه‌ی نه‌وه‌ی حاریث! ئه‌ی نه‌وه‌ی حاریث! چه‌زهرت (دروێ
 خدای گه‌رمو مزنی ئێ بێ) به‌سه‌ر پشته‌ی هیسته‌ره‌كه‌ی خۆیه‌وه‌ سه‌ره‌نجیكه‌ی شه‌پرو
 كوشتاره‌كه‌ی داو فه‌رمووی: وا ته‌ندووڕ تاوی سه‌ند، به‌پراستی شه‌پ
 گه‌رمبوون ئاوا ده‌بی! ئه‌وجا چه‌زهرت (دروودو سلاو سلاو و سه‌لامی خدای گه‌رمو مزنی له
 خۆی و كه‌سوکارو یارانێ بێ) مشتێ چه‌وی هه‌لگرت و وه‌شاندي به‌پرووی
 ناموسولمانه‌كاندا و فه‌رمووی: به‌خودای موحه‌مه‌د واشكان! منیش چووم
 ته‌ماشام كرد، به‌لام له‌به‌رچاوی من هیشتا كوشتار وهك خۆی گه‌رم بوو.
 گوتی: كه‌چی هه‌رنه‌وه‌نده‌ بوو كه‌ چنگه‌ چه‌وه‌كه‌ی فره‌دا بۆیان، ئیتیر چاوم ئێ
 بوو به‌ره‌به‌ره‌ ناموسولمانه‌كان كول ده‌بوون و گولۆله‌یان ده‌كه‌وته‌ لیژێ. له
 گێرانه‌وه‌یه‌كا: مشتێ خاك و خۆلی بۆ فره‌دان و فه‌رمووی: شاهت الوجوه:
 روویان داوه‌شێ و چاویان كوێرو مزمه‌عیل بێ، ئیتیر به‌فه‌رمانی خودا
 هه‌موویان، یه‌ك به‌یه‌ك په‌رچاویان بوو له‌ خۆل و به‌ره‌ودوا هه‌لیان تیزان و
 شكان ئیتیر ئه‌وه‌بوو ماڵ و منال و خاوو خیزان و سامانیان به‌ تالانی گیراو
 دابه‌ش كرا به‌سه‌ر سوپای ئیسلامدا (ش) گفته‌ی (ب) ئاویه: كه‌ رۆژی
 حونه‌ین روویدا له‌شكری هۆزی هه‌وازی و سوپای پیغه‌مبه‌ر (دروێ خدای له‌سه‌ر
 بێ) به‌رامبه‌ری یه‌كتری راوه‌ستان، سوپاكه‌ی پیغه‌مبه‌ر (دروێ خدای له‌سه‌ر بێ)
 (بیجگه‌ له‌و نۆ موسولمانانه‌ی كه‌ له‌كاتی گرتنی مه‌كه‌كه‌دا ئیسلام بوو بوون)
 ده‌هه‌زار كه‌س بوون، جا له‌سه‌ره‌تاوه‌ له‌شكهره‌كه‌ی پیغه‌مبه‌ر (دروێ خدای له‌سه‌ر

بئ) شکستیان هیئا وهک له‌سه‌ر باسی خۆڤاگرتن و وره‌به‌رزى و نه‌به‌زىن له‌کاتى روودانى شه‌ردا پێیویسته له‌ فهرمووده‌ی یه‌که‌مدا ئەم باسه‌ رابوو. پێغه‌مبه‌ر (برودى خودای له‌سه‌ر بئ) بانگی یاریده‌ده‌رانی کردو و فهرمووی: ئەى کۆمه‌له‌ی یاریده‌ده‌ران! ئەوانیش (زمای خودایان ئی بئ) یه‌که‌سه‌ر هۆشیان هاته‌وه‌ و که‌وتنه‌وه‌ خۆیان و عه‌زىان کرد. ئەى پێغه‌مبه‌رى خودا! ئەمه‌تاين واین له‌خزمه‌تتا، فهرمو و بفهرموو سه‌رمان له‌ رێتایه‌! ئەوکاته‌ چه‌زه‌ت (برودى خودای له‌سه‌ر بئ) له‌ ولاخه‌که‌ی دابه‌زى، که‌ناوى دو‌لدۆل بوو، فهرمووی: من به‌نده‌ و پێغه‌مبه‌رى خودام و درۆزن و جادوو بازنیم و قسه‌ی من راست و دروسته‌ و سه‌رکه‌وتن هه‌ر بۆ ئیمه‌یه‌ ئیتر بۆ ووه‌ به‌رده‌ده‌ن و نوشوست ده‌هینن. ئیتر له‌شکری ناموسولمانه‌کان شکاو هه‌لیان تۆپان‌د. پێغه‌مبه‌ر (برودى خودای له‌سه‌ر بئ) تالانییه‌که‌ی ئەوانى دابه‌ش کرد به‌سه‌ر ئازادکراوه‌کانى فه‌تحى مه‌که‌که‌دا و به‌سه‌ر کۆچکاره‌کاندا، هه‌یچ به‌شى یاریده‌ده‌رانی ئی نه‌دا، ئەوه‌بوو یاریده‌ده‌رانیش له‌سه‌ر ئەمه‌ گله‌ییان لیکرد جا پێغه‌مبه‌ر (برودى خودای له‌سه‌ر بئ)... تاد. باقى مه‌نده‌ی فهرمووده‌که‌ له‌باسى: (اعطاء المؤلفه قلوبهم) دا رویشت، فهرمووده‌ی یه‌که‌م و دووه‌م و سێیه‌م و چواره‌م.

٤٦٣٥- → (بۆ ئەم باسه‌ ته‌ماشای ئەم باسانه‌یش بکه‌: من قتل قتिला فله سلبه
ف- ١) + (فهرمانه‌وا بۆى هه‌یه که ديل به پساوه‌تى ئازاد بکا...) + (ب- ٥ز-
٦٣- ٢٢٥ف- ٢)^(٢).

(٩٧) غه‌زای نه‌وتاس: (غزوة أوطاس)

٤٦٣٦- → (ب- ٥ز- ٦٣- ٢٢٥ف- ٢)^(١):

(٢) راجع مبحث (من قتل قتिला فله سلبه).

(١) تقدم في مجلد خامس. تسلسل / ٦٣ رقم: ٢٥٢٨.

لیږده دا ئهم پتريیهی ههیه: له شه‌ره‌که‌دا کابرایه‌کی به‌نی جه‌شه‌می تیریکی له‌که‌شکه‌ نه‌ژنۆی نه‌بو عامیردا، که‌ چوومه‌ سه‌ری پیم‌ گوت: مامه‌ کئ بوو ئهم تیره‌ی لیدای؟ نه‌ویش به‌هیما نیشانی دام‌ ئا نه‌وه‌یه‌ که‌ کوشتمی و تیره‌که‌ی پیوه‌نام، منیش نیشتمه‌ سه‌ری و گرتمه‌وه، که‌منی بینی واکه‌یمه‌ سه‌ری هه‌له‌ات، منیش شوینی که‌وتم و تانهم‌ لیداو ده‌مگوت: نه‌وه‌ شه‌رم ناکه‌ی راده‌که‌ی! نه‌گه‌ر مه‌ردی خۆت بگه‌ر بۆم: نه‌ویش راوه‌ستا، سه‌رو شمشی‌رمان بۆیه‌کتر داوه‌شان من نه‌وم کوشت نه‌وسا که‌پامه‌وه‌ بۆلای نه‌بو عامیر... تاد.

٩٨) غه‌زای طانیف: (غزوة الطائف)

٤٦٣٧- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رضي الله تعالى عنهما) قَالَ: حَاصَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَهْلَ الطَّائِفِ فَلَمْ يَنْلَ مِنْهُمْ شَيْئًا فَقَالَ: إِنْ قَاتِلُونِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، قَالَ أَصْحَابُهُ: تَرْجِعْ وَلَمْ تَنْفَتِحْهُ فَقَالَ لَهُمُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اغْدُوا عَلَى الْقِتَالِ فَغَدَوْا عَلَيْهِ فَأَصَابَهُمْ جِرَاحٌ فَقَالَ لَهُمُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنْ قَاتِلُونِ غَدًا قَالَ: فَأَعْجَبَهُمْ ذَلِكَ فَضَحِكَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(١).

عه‌بدوللای کورپی عه‌مر (خودا نییان رازی بئ) ده‌فه‌رموئ: له‌پاش غه‌زای حونه‌ین و نه‌وتاس پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای له‌سه‌ر بئ) ده‌وره‌ی خه‌لکی قه‌لای تانیفی دا، به‌لام‌ زه‌به‌ری پی نه‌بردن، فه‌رمووی: خودا چه‌زکا ده‌گه‌پیینه‌وه‌ یارانیش (رمزای خودایان ئا بئ) له‌به‌ریان گران بوو، فه‌رموویان: چۆن ده‌گه‌پییته‌وه‌ خۆتۆ هیشتا قه‌لاکه‌ت نه‌گرتوه‌؟ فه‌رمووی: ده‌سه‌بینی سه‌ر له‌به‌یانه‌کی برۆن بۆ شه‌ر له‌گه‌لیان جا بۆ سه‌به‌ینی که‌ چوون بۆ شه‌ر له‌سه‌ر لیواری شووره‌که‌وه‌ به‌ دووره‌تیر هه‌ندیکیان ئی زامار بوو، وه‌ هیچیشیان پی نه‌کردن، پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای له‌سه‌ر بئ) پیی فه‌رموون: سه‌به‌ینی ده‌گه‌پیینه‌وه‌! گوئی: که‌چی ئه‌مجا

(١) تجريد البخاري/ ٤/ ٣٢٨ رقم: ١٥٩٢ = ٤٣٢٥، ٦٠٨٦، ٧٤٨٠. مسلم. مغازي: ٤٥٩٦.

گه‌پانه‌وه‌یان به‌دل بوو، پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای له‌سەر بێ) که‌دی واریان گۆپی و ئه‌وانیش له‌پاش تاقیکردنه‌وه هاتنه‌ سەر قسه‌که‌ی ئه‌و، ئه‌ویش پینکه‌نی (ش - خودایان ئی رازی بێ).

(۹۹) غه‌زای ته‌به‌ووک: (غزوة تبوك)

→ ۴۶۳۸ - (ب - ۵ - ۱۹ - ۶۲ - ف - ۴) (۱).

→ ۴۶۳۹ - (ب - ۶ - ۱۰ - ۲۱۶ - ف - ۲۴) (۲).

(۱۰۰) غه‌زای موته‌ له‌ وولانی شام

۴۶۴۰ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي غَزْوَةِ مُوْتَةَ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنْ قُتِلَ زَيْدٌ فَجَعَفَرٌ وَإِنْ قُتِلَ جَعَفَرٌ فَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ، قَالَ ابْنُ عُمَرَ: فَالْتَمَسْنَا جَعْفَرَ بْنَ أَبِي طَالِبٍ فَوَجَدْنَاهُ فِي الْقَتْلِ وَوَجَدْنَا فِي جَسَدِهِ بَضْعًا وَتِسْعِينَ مِنْ طَعْنَةٍ وَرَمِيَةٍ (۱).

ئیبینو عومەر (رمزای خودا له‌خۆی و بابی) فه‌رمووی: له‌ غه‌زای موته‌دا چه‌زهرت (درودی خودای له‌سەر بێ) زه‌یدی کوپی حاریسی کرد به‌سه‌رکرده‌ی سوپاکه‌، له‌پاشا فه‌رمووی: ئه‌گه‌ر زه‌ید کوژرا ئه‌وا جه‌عفهر له‌شوینی ئه‌و سه‌رکرده‌یه، ئه‌گه‌ر جه‌عفهریش کوژرا عه‌بدوللای کوپی ره‌واحه‌ سه‌رکرده‌یه. ئیبینو عومەر (خودایان ئی رازی بێ) فه‌رمووی: که‌ گه‌ران بو تهرمه‌که‌ی جه‌عفهری کوپی ئه‌بو طالیب کاتێ که‌ دوزیمان‌ه‌وه، له‌ناو کوژراوه‌کاندا، زیاتر له‌ نه‌وه‌ت سه‌ره‌ پم و ده‌مه‌شیرو تیری پیوه‌ بوو (ب).

(۱) تقدم في مجلد خامس. تسلسل / ۹ رقم: ۴ / ۳۲۹۱.

(۲) تقدم في مجلد سادس. تسلسل / ۱۰ = ۲۴ / ۳۹۱۵.

(۳) بخاري. مغازي: ۴۲۶۲.

۴۶۴۱- → (ب- ۵ز- ۲۲ل- ۴۳ف- ۱) + (ب- ۱ز- ۱۹۷ل- ۵۳ف- ۳)^(۲).

۴۶۴۲- عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ الْأَنْصَارِيِّ (رضی اللہ عنہما) قَالَ: أَغْمِيَ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَوَاحَةَ، فَجَعَلَتْ أُخْتُهُ عَمْرَةَ تَبْكِي وَاجْبَلَاةً وَاكْدًا وَاكْدًا تُعَدِّدُ عَلَيْهِ فَقَالَ حِينَ أَفَاقَ: مَا قُلْتَ شَيْئًا إِلَّا قِيلَ لِي آتَتْ كَذَلِكَ. رَوَاهُ هَذِهِ الثَّلَاثَةُ البخاري^(۳):

نوعمانی کوپی به شیری نه نصاری (خودای ن رازی بن) فہرموی: جاری عہدوللای کوپی رہواحہ زور نہ خوش دہبی، کہ شہنگ دہبی، لہ ہوش خوی دہچی، عہمرہی خوشکیشی دہست دہکا بہ شین و شہ پور دہیلوینیتہ وہ دہلی: ئای کیوہ کہم رو، ئہمہم رو ئہ وہم رو، جا کاتئ عہدوللای دیتہ وہ سہرہوش دہلی: ہہموو جاری کہ تو منت دہلاواندہ وہ بہ سہر مندا ہہلت دہدا دہگوترا پیم: ئہری راستہ تو وایت وہک عہمرہی خوشکت دہلی؟ (ب) لہ شہرحہ کہدا دہفہرموی: لہم نہ خوشینہدا حہزرت (دیودی خودای لہسریں) دہچی بو سہردانی، دہپروانی کفتہ و بووراوہتہ وہ دہفہرموی: (اللہم ان کان اجلہ قد حضر فیسر علیہ و الا فاشفہ): پہرہردکاری من! ئہگہر ناکامی ہاتوہ ئہوا کاری سہرہمہرگی بو ئاسان بفہرموو، دہنا چاری بفہرموو. دہلی: جا خودا توژی باری لہشی سووک دہکا و ہوشی دیتہ وہ دہفہرموی: وہک بلئی فریشتہ یں گورزیکی ئاسنین راست بکاتہ وہ لیو بلئی: جا ئہمہ راستہ تو ئا وایت؟ ئہگہر بمگوتبایہ: ئا، بہوہ دایدہ پلؤستم.

^(۲) تقدم في مجلد خامس. تسلسل / ۲۳ رقم: ۱ / ۲۳۸۶.

^(۳) راجع مجلد اول. تسلسل / ۱۹۶ رقم: ۴ / ۱۰۳۴.

(۱۰۱) دواکوته لهم باسه‌دا، باسی ناردنی نیترده‌کان (البعوث) ناردنی عاصیم و خوبه‌یب و برادره‌کانیان:

خاتمة في البعوث: بعث عاصم وحبيب وأصحابهما

٤٦٤٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سَرِيَّةً عَيْنًا وَأَمَرَ عَلَيْهِمْ عَاصِمَ بْنَ ثَابِتٍ، فَأَنْطَلَقُوا حَتَّى إِذَا كَانُوا بَيْنَ عُسْفَانَ وَمَكَّةَ ذَكَّرُوا لِحَيٍّ مِنْ هَذِلٍ يُقَالُ لَهُمْ بَنُو لَحْيَانَ فَتَبِعُوهُمْ بِقَرِيبٍ مِنْ مِائَةِ رَامٍ، فَاتَّبَعُوا آثَارَهُمْ حَتَّى أَتَوْا مَنْزِلًا نَزَلُوا فَوَجَدُوا فِيهِ نَوَى ثَمَرٍ تَزَوَّدُوهُ مِنْ ثَمَرِ الْمَدِينَةِ فَقَالُوا: هَذَا ثَمَرٌ يَشْرَبُ فَتَبِعُوا آثَارَهُمْ حَتَّى لَحِقُوهُمْ فَلَجَّأُوا عَاصِمَ وَأَصْحَابَهُ إِلَى لَذْقِدٍ فَأَحَاطَ بِهِمْ الْقَوْمُ وَقَالُوا: لَكُمْ الْعَهْدُ وَالْمِيثَاقُ إِنْ نَزَلْتُمْ إِلَّا نَقُتِلَ مِنْكُمْ رَجُلًا فَقَالَ عَاصِمٌ: أَمَا أَنَا فَلَا أَنْزِلُ فِي ذِمَّةِ كَافِرٍ، اللَّهُمَّ أَخْبِرْ عَنَّا رَسُولَكَ فَرَمَوْهُمْ حَتَّى قَتَلُوا عَاصِمًا فِي سَبْعَةِ نَفَرٍ بِالنَّبْلِ وَبَقِيَ خُبَيْبٌ وَزَيْدٌ وَرَجُلٌ آخَرٌ فَأَعْطَوْهُمْ الْعَهْدَ وَالْمِيثَاقَ فَنَزَلُوا إِلَيْهِمْ فَلَمَّا اسْتَمَكَّنُوا مِنْهُمْ حَلَّوْا أَوْتَارَ قَسِيهِمْ فَرَبَطُوهُمْ بِهَا، فَقَالَ الرَّجُلُ الثَّالِثُ: هَذَا أَوَّلُ الْعَدْرِ فَأَبَى أَنْ يَصْحَبَهُمْ فَجَرُّوهُ وَعَالَجُوهُ فَلَمْ يَمْتَلِ فَقَتَلُوهُ وَأَنْطَلَقُوا بِخُبَيْبٍ وَزَيْدٍ حَتَّى بَاغَوْهُمَا لِأَهْلِ مَكَّةَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ (قَالَ فِي الشَّرْحِ: بَقِيَّةُ الْحَدِيثِ: وَكَانَ خُبَيْبٌ قَتَلَ الْحَارِثَ بْنَ عَامِرٍ بْنِ نَوْفَلٍ يَوْمَ بَدْرٍ فَاشْتَرَاهُ بَنُو الْحَارِثِ فَمَكَتْ عِنْدَهُمْ زَمَنًا أَسِيرًا فَكَانَتْ بَنَتُهُ تَقُولُ: مَا رَأَيْتُ أَسِيرًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ خُبَيْبٍ، لَقَدْ رَأَيْتُهُ يَأْكُلُ مِنْ قِطْفِ عِنَبٍ وَهُوَ مُوْتَقٍ فِي الْحَدِيدِ وَلَيْسَ بِمَكَّةَ يَوْمَئِذٍ ثَمَرَةٌ، فَمَا كَانَ إِلَّا رِزْقٌ رَزَقَهُ اللَّهُ تَعَالَى، فَلَمَّا أَجْمَعُوا عَلَى قَتْلِهِ خَرَجُوا بِهِ مِنَ الْحَرَمِ لِيَقْتُلُوهُ خَارِجَةً فَقَالَ: دَعُونِي أَصِلْ رَكَعَتَيْنِ فَصَلَّى ثُمَّ قَالَ لَهُمْ: لَوْلَا أَنْ تَرَوْا مَا بِي جَزَعٌ مِنَ الْمَوْتِ لَزِدْتُ فِي عِبَادَةِ رَبِّي، فَكَانَ هُوَ أَوَّلُ مَنْ سَنَّ الرِّكَعَتَيْنِ عِنْدَ الْقَتْلِ، ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ أَحْصِهِمْ عَدَدًا. ثُمَّ قَالَ:

وَلَسْتُ أَبَالِي حِينَ أَقْتُلُ مُسْلِمًا

عَلَى أَى شَيْءٍ كَانَ فِي اللَّهِ مَصْرَعِي

وَذَلِكَ فِي ذَاتِ الْإِلَهِ وَإِنْ يَشَأْ

يُبَارِكْ عَلَى أَوْصَالِ شَيْلٍ مُمَزَّعٍ^(۱):

(۱) بخاري. جهاد: ۲۰۴۵، ۲۹۸۹، ۴۰۸۶، ۷۴۰۲.

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئی خوشنووڊ بئ) فهرمووی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای لسه‌ر بئ) لقیکی نارد، ده‌که‌س بوون، بۆ سووسه‌کردن و چاو گێپران و دزینی هه‌والی دوژمن، عاصیمی کوپی ثابیتی کرد به‌سه‌ره‌لیان، ده‌پۆن تا ده‌گه‌نه هه‌ده‌نه، که جیگه‌یه‌که له‌نیوانی عوسفان و مه‌که‌دا، له‌وئ خێلی به‌نی له‌حیان (که ده‌چنه‌وه سه‌ر هۆزی هوزه‌یل) هه‌ستیان پئ ده‌که‌ن، جا نزیکه‌ی سه‌د پیاوی تیره‌نداز شوینیان ده‌که‌ون و شوینه‌وارو شوین پییان هه‌ل ده‌گرن، تا ده‌چنه سه‌ر شوین هه‌واری، ده‌پوانن وا ناوکه‌ خورمای ئی که‌وتوو، که موسولمانه‌کان له‌باتی تیشوو له‌ مه‌دینه‌وه له‌گه‌ل خویان هی‌نابوویانن ده‌لین: ببئ و نه‌بئ ئه‌مه‌ خورمای مه‌دینه‌یه، ئیتیر شوینیان هه‌ل ده‌گرن هه‌تا ده‌یان گرنه‌وه. جا عاصیم و هاوپی‌کانی خویان ده‌گه‌یه‌ننه گردئ و له‌وئ خویان قایم ده‌که‌ن، ناموسولمانه‌کان ئابلقه‌یان ده‌ده‌ن و ده‌لین: ئامان و په‌یمان‌تان ده‌ده‌ینی ئه‌گه‌ر خۆتان به‌ده‌سته‌وه بده‌ن که‌ستان ناکوژین، عاصیم ده‌فه‌رموئ: من به‌ش به‌حالی خۆم به‌ ئامان و په‌یمانی کافر ته‌فره‌ ناخۆم و خۆم ناده‌م به‌ده‌سته‌وه! ئه‌ی خودایه! هه‌والی ئیمه‌ بگه‌یه‌نه به‌ پیغه‌مبه‌ری خۆت ئینجا کافره‌کان ده‌سپێژیان ئی ده‌که‌ن و به‌ تیره‌باران دایان ده‌گرن و به‌ عاصیمه‌وه حه‌وت که‌سیان ئی ده‌کوژن. خوبه‌یب و زه‌یدو پیاویکی تریان ده‌میننه‌وه و دیسان به‌لین و په‌یمانیان ده‌ده‌ن و ئه‌وانیش خویان ده‌ده‌ن به‌ده‌سته‌وه، جا که چنگیان لییان گیرده‌بئ و ده‌که‌ونه به‌ر هه‌ویلیان گورج ژئی که‌وانه‌کانیان ده‌که‌نه‌وه و به‌ژئی که‌وانه‌کانی خویان توند ده‌یان به‌ستنه‌وه، پیاوه‌که‌ی سییم که‌ناوی عه‌بدوللای کوپی طاریق ده‌بی ده‌فه‌رموئ: ئه‌مه‌ نیشانه‌ی بئ په‌یمانی و نیشانه‌ی ئه‌وه‌یه که گزی و ناپاکیمان له‌گه‌ل ده‌که‌ن، ئه‌گینا بۆوامان ئی ده‌که‌ن به‌خودا من له‌گه‌لتان نایم، من له‌و حه‌وت هاوریانه زیاتر نیم، که شه‌هیدکران جا هه‌ر هه‌ول ده‌ده‌ن که له‌گه‌لیان بپروات ناپروات و گه‌لێ خه‌ریک ده‌بن که به‌ کیشی بکه‌ن و ئازاری بده‌ن به‌لام ئه‌و به‌گوینیان ناکاو ملیان ناداتئ، ئیتیر ده‌یکوژن خوبه‌یب و زه‌یدیش دیل ده‌که‌ن و ده‌یانبه‌ن و ده‌یانفرۆشن به‌ کافره‌کانی خه‌لکی مه‌که‌که تا له‌باتی که‌سوکاری خویان که له

به دردا به دهستی ئەو دوو که سه کوژرا بوون بیان کوژنهوه! (ب) باقی مهندهی ئەم فەرموودهیه به پێی شەرجه که ئاوايه: خوبهیب (رمزای خودای ئی بێ) له رۆژی به دردا حاریشی کوپی عامیری کوپی نهوفهلی کوشتبوو، له بهرئهوه کوپه کانی حاریش بکوژه که ی باوکیان دهکهنهوه، دیلی دهکهن و ماوهیهکی کهم له لایان ده مینیتتهوه که مانگه به ریزهکان (ئه شهوور الحوروم) رابوردن به ریا ریا نندا که بیکوژن، خوبهیب (خودای ئی رازی بێ) داوای گوێزانیکی له زهینه بی کچی حاریش کرد، که بهری خۆی پێ بتاشی، زهینه ب گوێزانه که ی ده داتی. زهینه ب ده لێ: ناگام له خۆم نه بوو، کوپیکی منالم هه بوو چووبوو بۆ لای، خوبهیب گوێزانه رووته که ی به دهسته وه بوو، کوپه که می له سه ر رانی خۆی دانا بوو منیش راچه نیم و رهنگم برسکا، خوبهیب فەرمووی: مه ترسه له تۆ وایه کوپه که ت ده کوژم، من شتی وا نا ره وا نا کهم زهینه ب (رمزای خودای ئی بێ) ده فەرموئی: به زاتی که زاتی خودایه قهت یه خسیری وه ک خوبهیبم ئاوا باش نه دیوه، من به چاوی خۆم که راماتم ئی ده دی، رۆژی چاوم ئی بوو بۆ لێ تریی به دهسته وه بوو ده یخوارد، توند به زنجیر شه ته ک درابوو، له و کاته دا نه وه ی پێی بگوتری میوه له مه که دا نه بوو، چونکه کاتی به سه رچوو بوو، دیار بوو ئەوه که رامه ت بوو، رزق و رۆژییه ک بوو خودای گه وره خۆی بۆی ره خساند بوو له و بابته بوو که خودا له قورئاندا له سه ر ئەم شیوه یه باسی ده فەرموئی:

{كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا، قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا؟ قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ} (۳۷/۳).

هه موو جارێ هه زه ته ی زه که ریا که ده چوو بۆ سه ردانی هه زه ته ی مه ریه م رۆژی نایابی له لای بوو، وه ک میوه ی زستانه له هاوینا و میوه ی هاوینه له زستانا، پێی فەرموو: ئە ی مه ریه م! تۆ له نا و ئەم خه لوه خانه دا یه ت نه که س دی بۆ لات و نه ده چی بۆ لای که س و ده رگا له سه ر ده رگا له سه ت دا خراوه، که واته ئەم نان و ئاوه جوانانه و ئەم میوه ی ناوه خته ت له کوێ بوو؟

مهریه‌م فهرمووی: ئەمە لە گەنجینه‌ی غەیبی خوداوه‌یه، په‌یوه‌ندی به‌هۆو کات و شوێنه‌وه نییه، که‌واته به‌ دووری مه‌زانه و بۆ خودا چی تی ده‌چی، خودا ئەگەر مه‌یلی له‌سه‌ر بێ به‌بێ شومار رزق و رۆژی ده‌دا به‌هر که‌سی که‌ خۆی مه‌یلی له‌سه‌ری هه‌بێ. هه‌دیث ده‌فهرمووی: که‌ له‌خاکی به‌ست (حه‌رم)ی مه‌که‌که‌ خۆبه‌یبییان برده‌ ده‌ره‌وه، تا له‌خاکی نابه‌ست (ئه‌رزی حیل) دا شه‌هیدی بکه‌ن، فهرمووی: مۆله‌تم به‌دن دوو رکات نویژی سوننه‌ت به‌م بۆنه‌یه‌وه بکه‌م، مۆله‌تیان دا ته‌نیا دوو رکاتی کرد، که‌ سا‌لوی دایه‌وه فهرمووی: له‌به‌رئه‌وه نه‌بێ که‌ئێوه‌ی دنیا په‌رست و بێ ئاگا له‌ ژیا‌نی لای خودا، و بزانی که‌ بۆیه نویژی پتر ده‌که‌م چونکه‌ له‌ مردن ده‌ترسم، ده‌نا هه‌زم ده‌کرد که‌ له‌م حا‌له‌مدا به‌نده‌یی و عیبا‌ده‌تیکی زۆر بۆ خودای خۆم بکه‌م، له‌ دوا‌ییدا فهرمووی: خودایه‌! تاقیان ئی بپه‌ر، ده‌فهرمووی: خۆبه‌یب یه‌که‌م که‌س بوو له‌ ئیسلامدا که‌ ئەم دوو ره‌کاته نویژی سه‌لاتو سه‌به‌ری کرد به‌ سوننه‌ت، وه‌بوو به‌سه‌ر مه‌شق بۆ ئەو موسو‌لمانانه‌ی که‌ له‌ به‌ندییدا چاوه‌پروانی کوشتنی خۆیان ده‌که‌ن، دوو رکات نویژی سوننه‌تی سه‌ره‌مه‌رگ بکه‌ن، له‌پاشدا فهرمووی:

وَلَسْتُ أَبَالِي حِينَ أُقْتَلُ مُسْلِمًا

عَلَى أَى شَيْءٍ كَانَ فِي اللَّهِ مَصْرَعِي

وَذَلِكَ فِي ذَاتِ الْإِلَهِ وَإِنْ يَشَأْ

يُبَارِكُ عَلَى أَوْصَالِ شِلْوٍ مُمَزَّعٍ^(۱):

وه‌ک له‌ عه‌ینییدا ده‌فهرمووی، ئەم دوو شیعه‌ره‌ له‌م چامه‌یه‌یه که‌ ده‌فهرمووی:

لَقَدْ جَمَعَ الْأَحْزَابَ حَوْلِي وَالْبُؤَا

قَبَائِلَهُمْ وَأَسْتَجْمَعُوا كُلَّ مَجْمَعٍ

(۱) بخاری. جهاد: ۲۰۴۵، ۳۹۸۹، ۴۰۸۱، ۷۴۰۲.

وقد قربوا أبناءهم ونساءهم
 وقربت من جزع طویل منیع
 وكلهمو یبیدی العداوة جاهد
 علی لانی فی وثاق بمضیع
 إلی الله أشکو غربتی بعد کربتی
 وما جمع الأحزاب عند مصرع
 یذا العرش صبرنی علی ما أصابنی
 وقد بضعوا لحمی وقد قل مطمع
 وذلك فی ذات الاله وان یثا
 یبارک علی أوصل شلو ممزع
 وقد عرضوا بالکفر والموت دونه
 وقد ذرفت عینای من غیر مدمع
 وما بی حذار الموت أنس لمیت
 ولكن حذاری حر نار تلفع!
 فلست بمبید للعدو تخشعا
 ولا جزعاً أنس إلی الله مرجع
 ولست أبالی حین أقتل مسلماً
 علی أن شق کان لله مضجع!!

واته:

دهست و پام به کوت له لهشم باره
 بؤم هه لخراره پسته سییداره!
 دوژمن له دهورم به بن شوواره

لىيۈە كرۆژەى چۈن فيشكەى ماره
 خاوو خىزانى نەو گورگە هاره
 هاتوون بو سەيرى منى بىچارە!
 كەسى بن كەسان خوئى ناكاداره
 لەخالى دلىم چەندە زاماره،
 بو خۆم غەرىبم لەم دوورە شارە
 نەلھام بينىنىسى رۆخسارى ياره!
 ھەمىشە دلىم لاي كەسوكاره
 دلىم لە زۆرى زۆردار بىزارە!!
 وەلىن نىسە باتم لىسەزارا ژارە
 لەجىي روىى نازىز چارەى بەدكارە!
 سكالام لەلای خوالى كردكارە
 تۆلىم بىسىتىن لەچىسى زۆر دارە
 ەرشىسى تۆ خودا قىبالەى ھەزارە
 تاقە روانگەى بەندەى بىچارە!
 بىچارەيى من لە عالەم ديارە
 جەستەم پر لەخار دل پرچەخارە
 تەمام نەماوہ بىم ژىنە تارە
 ەبىرو نارامم بدە نەمجارە
 نەوہى ناوى تۆى لەناوى زارە
 لەسەرە مەركا شادو رزكارە
 بو رەزاي تۆيسە وانەم نازارە
 دەكىشم، باكم نىيە لەم بارە!
 نەگەر مەيلىت بن گولكو گولزارە
 كەلاوہ كۆنىش كوشكو تەلارە!

دەلىن: كافر بە، سەرت قوتارە

گەر واپىن مردن دەكېم بەپارە

چاوم بەوینەسەس هەورس بەھارە

(۱) خونچەس گول بەدەم شەونم لە زارە

لەمەرگ سل ناکەم مردن یەكجارە

ترسم لە ناکرس سوورس گېردارە

گەر دوژمن جەرگم كا پارە پارە

سەرم شۆپناكەم بۆ نەو خوینخوارە!

مادەم بۆ نىسلام دەمدەن لەم دارە

بەپیتى خۆم دەچمە بەرپیتى قەپارە!

بە پەخشانیش واتە:

گەلى دوژمن لە دەورم گەلەكۆمەیان كردوو، خاوو خیزانى خۆى
هیناوه بۆ تەماشای لە دەردانى من. دارى سیدارەكەم وا بەبەرچاومەوه،
دارىكى درىژى بى رەزايە، خىلى دوژمن دەورى داوم هەموو لیوێ كرۆژەم ئى
دەكەن، دەست و پىم بە كۆت شەتەك دراوه، ئومىدى مانم نەماوه، هاوار بۆكى
بەرم كە هەق و تۆلەم لەم نامەردانە بستینى جگە لە خودا، ئەى خودای
خاوەنى عەرش! تۆ دەزانی لەسەر ئەم غەریبى و ئاوەرەییەدا، تووشى ئەم
كۆستە گەرەییەش بووم، سەرەپای ئەم دووبارە گەرەییەش پىخۆشبوون و
لیوێ كرۆژەى دوژمنیش لەوى بوەستى، لەم سەرەمەرگەیشدا لەباتى رووى
نازیزان چارەى بى رەزای ناخەزى بەدكار وەك چىقل لەناو چاوم هەل

(۱) واتە: چاوم ئەومندە ئەشكى زۆرى سوپىرى هەلژانددوو، فرمىسكى پى نەماوه، كالانەى
چاوم سووتاومتەوه لەبەر گریان، بۆرى فرمىسكى كوێر بۆتەوه، دەق دەلىتى خونچەپەكى
سوورە كە خەرىك بى دەم بكاتەوهو هەترەى شەونى لە دەما بى، ئەمیش ئاوەها دوا دلۆپ
نەشكى سوورو سوپىرى لەناوا هەتیس ماوه. (ومرگىپ)

دەچەقی، بە دەستی دوژمن گشت لەشم بە بارە، گوشت و پۆستمی بە نەشتەر پارە پارە کردوو، ئەو خاوەنی عەرش! قاپی تۆ دەرووی ئومیدی بیچارە و هەزارانە، رۆژیکە و ئەمڕۆ، تەمام بەمان نەماوە، روزەردی بارەگای خۆم مەکە، بە داد و فوغان و بێ ئارامی پاداش و مزەم بە تال مەکەرەو، صەبر و ئارام بدەری، با روو زەردی سەرە مەرگ نەبم و بمکە بە پیشەنگ و سەرمەشق بۆ شەهیدانی دواي خۆم. ئەمەیشی کە بە سەرم هاتوو (لە سایەي خوداو) هەمووی لەبەر رەزای خودایە، خودا بۆ خۆی تەوانایە، ئەگەر ئارەزوو بکا ئەم جەستە پەل پەلەي من دەکا بەمایەي خێرو خوشی و سەرکەوتن بۆ گەلی ئیسلام!

دوژمن لەم کاتی گیانەلایەدا دەیهوێ بە بەرتیل کافرە بکا، پیشنیار دەکا و دەلێ: ئەگەر لە ئیسلام وەرگەڕیت و بییتەو سەردینی خۆمان ئازادە دەکەین، بەلام مردن گەلی خوشترە لە کوفر، یا ئیسلام یا نەمان! یا مردن یا قورئان!!

ئەوێندە گریاوم لەبەر کوئۆلی و کەساسی و بێ کەسی خۆم و لەترسی ئاگری سووری بلیسەداری دۆزەخ، چاوم وەک گوومی خوینی لیها توو، فرمیسکم و شک بوو، چاوەکانم پریشاوی بوو، بەلام لەترسی مردن ناگریم، مردن هەقە و یەکجارە هەر دەبی ببێ، بەلێ باکم نییە لەمردن، چونکە دەزانم دەچمەو بەردەستی خودا، مردن هەرچۆنێ بێ، لەسەر پووی خاک بێ، یا لەسەر تەختی پادشایی بێ، لەسەر ئەم لابی یا لەسەر ئەولابی، مادەم بۆ رەزای خودایی و لەسەر ئیمان و ئیسلام بێ خۆم دەچم بە پیریەو و هیچ باکم نییە لێی کێ بێ شەهیدبوونی پێ خوش نەبێ^(١)؟! (وەرگێی).

(١٠٢) هه ناردنێ ههفتا کهسه قورئان خوێنه‌کان : (بعث القراء السبعين)

٤٦٤٤- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رِغْلًا وَذَكْوَانَ وَعُصَيْيَةَ اسْتَمَدُوا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى عَدُوِّهِمْ فَأَمَدَّهُمْ بِسَبْعِينَ مِنَ الْقُرَاءِ كُنَّا نُسَمِّيهِمُ الْقُرَاءَ فِي زَمَانِهِمْ كَانُوا يَحْتَطِبُونَ بِالنَّهَارِ وَيُصَلُّونَ حَتَّى كَانُوا يَبْشِرُ مَعُونَةَ غَدَرُوا بِهِمْ وَقَتَلُوهُمْ قَبْلَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَكُنْتُ شَهْرًا يَذْعُرُ فِي الصُّبْحِ عَلَى أَحْيَاءٍ مِنْ أَحْيَاءِ الْعَرَبِ عَلَى رِغْلٍ وَذَكْوَانَ وَعُصَيْيَةَ وَبَنَى لَحْيَان. قَالَ أَنَسٌ: فَقَرَأْنَا فِيهِمْ قُرْآنًا ثُمَّ رُفِعَ بَلَّغُوا عَنَّا قَوْمَنَا أَنَّا لَقِينَا رَبَّنَا فَرَضِيَ عَنَّا وَأَرْضَانَا. رَوَاهُ الثَّلاَثَةُ^(١).

ئه‌نه‌س (رمزای خودای گه‌ره‌ی ئا‌بن) ده‌فه‌رمو‌ی: ئه‌م خه‌ی‌لانه که ناویان به‌نی ریع‌ل و به‌نی زه‌کوان و به‌نی عوصه‌یه‌ی به‌و، داوای یارمه‌تی‌یان له پیغه‌مبه‌ر کرد (سه‌رو‌ی خودای گه‌ره‌ی له‌سه‌ر بن) که یارمه‌تی‌یان بدا به‌سه‌ر دوژمنی خو‌ی‌اندا، پیغه‌مبه‌ریش (سه‌رو‌ی خودای له‌سه‌ر بن) هه‌فتا قورئان خو‌ی‌نی چاکی به‌کو‌مه‌کی بو‌ناردن، که ئه‌وسایش له‌کاتی ژیا‌نی خو‌ی‌اندا هه‌ر پیمان ده‌گوتن قورئان خو‌ی‌نه‌کان و ناویان به‌قورئان خو‌ی‌نه‌کان ده‌کرده‌بو، ئه‌مانه‌ کاریان ئه‌وه‌بو به‌روژ داریان ده‌کردو به‌کو‌ل کو‌یان ده‌کرده‌وه‌و به‌شه‌و هه‌ر شه‌و نو‌یژیان ده‌کرد، جا پیکه‌وه‌ ده‌که‌ونه‌ ری‌و ده‌پو‌ن تا ده‌گه‌نه‌ بی‌ری مه‌عوونه‌ له‌وی به‌نامه‌ردی ده‌یانکوژن، جا کاتی ئه‌م هه‌واله‌ دلته‌زینه‌ گه‌یشه‌وه‌ به‌ پیغه‌مبه‌ر (سه‌رو‌ی خودای گه‌ره‌ی له‌سه‌ر بن) تا ماوه‌ی مانگیکی ره‌به‌ق له‌ نو‌یژی به‌یادی‌دا نزی قونوتی ده‌خو‌یند و نه‌فرین و دو‌عای شه‌ری له‌م خه‌ی‌له‌ عه‌ره‌بانه‌ ده‌کرد: له‌خه‌ی‌لی به‌نی ریع‌ل و خه‌ی‌لی به‌نی زکوان و خه‌ی‌لی به‌نی عوصه‌یه‌یه. ئه‌نه‌س (خودای

ده‌پو‌ن له‌ ده‌ی‌ده‌م وه‌ک تا‌وی به‌هار

له‌بو‌ که‌ساسی‌ی خه‌به‌یه‌بی‌ی نازار!

(١) مسلم. صلاة: ١٥٤٢. تجریدی بوخاری بالكوردی/ ١/ ٤٨٨ رقم: ٥١٥/ ٢ = ١٠٠١، ١٠٠٢، ١٠٠٣،

١٣٠٠، ٢٨٠١، ٢٨١٤، ٢٠٦٤، ٣١٧٠، ٤٠٨٨، ٤٠٨٩، ٤٠٩٠، ٤٠٩١، ٤٠٩٢، ٤٠٩٤، ٤٠٩٥، ٤٠٩٦، ٦٣٩٤، ٧٣٤١.

نەزانی بن) فەرمووی: لەشانی داستانی ئەم قورئان خوینانەدا ئەمە لە قورئاندا هاتە خوارەوه، تا ماوهیهک لەناو قورئاندا دەمانخویند، بەلام لەپاشدا ئەماو نەسخەوه بوو، دەیفەرموو: بلغوا عنا قومنا أنا لقینا ربنا فرضی عنا وأرضانا: لەباتی ئیعمە بڵین بەگەلی ئیعمە کە گەلی ئیسلامە، کەوا ئیعمە بەدیداری خودای خۆمان شادبووین، ئەو لە ئیعمە رازی بوو، ئیعمەیشی لەخۆی رازی کرد. {ش/د- بوخاری و موسلیم و تیرمیزی. (رمزای خودایان نەزانی) }.

٤٦٤٥- وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعَثَ خَالَهَ حَرَامَ بْنِ مَلْحَانَ فِي سَبْعِينَ رَاكِبًا إِلَى بَنِي عَامِرٍ، وَكَانَ رَئِيسَهُمْ قَبْلَ هَذَا (وَهُوَ عَامِرُ بْنُ الطَّفِيلِ) خَيْرَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَيْنَ ثَلَاثِ خِصَالٍ فَقَالَ: يَكُونُ لَكَ أَهْلُ السَّهْلِ وَلِي أَهْلُ الْمَدَرِ، أَوْ أَكُونُ خَلِيفَتَكَ أَوْ أَغْزُوكَ بِأَهْلِ غَطَفَانَ بِالْفِئِ وَالْفِئِ، فَأَبَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَقَالَ: اللَّهُمَّ اكْفِنِي عَامِرًا، فَانْطَلَقَ إِلَيْهِمْ حَرَامٌ وَمَعَهُ رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا أَعْرَجٌ فَقَالَ حَرَامٌ لِصَاحِبِيهِ لَمَّا دَلُّوا مِنْهُمْ: كُونَا قَرِيبًا مَعِيَ حَتَّى آتِيَهُمْ فَإِنْ آمَنُونِي كُنْتُمْ قَرِيبًا مِنِّي وَإِنْ قَتَلُونِي أَتَيْتُمْ أَصْحَابَكُمْ فَذَهَبَ لَهُمْ حَرَامٌ فَقَالَ: أَتُؤْمِنُونِي أَبْلُغْ رِسَالَةَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَجَعَلَ يُحَدِّثُهُمْ وَأَوْمَرُوا إِلَى رَجُلٍ فَأَتَاهُ مِنْ خَلْفِهِ فَطَعَنَهُ، قَالَ حَرَامٌ: اللَّهُ أَكْبَرُ، فَرَزْتُ وَرَبَّ الْكَعْبَةِ ثُمَّ لَحِقُوا بِمَنْ كَانُوا مَعَهُ فَقَتَلُوهُمْ إِلَّا رَجُلًا أَعْرَجَ كَانَ فِي رَأْسِ جَبَلٍ، ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْنَا ثُمَّ كَانَ مِنَ الْمُنْسُوحِ: إِنَّا قَدْ لَقِينَا رَبَّنَا فَرْضِيَ عَنَّا وَأَرْضَانَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(٢).

دیسان ئەو (خودای نەزانی بن) فەرمووی: عامیری کوپی توفەیل (کە سەرۆکی ھۆزی بەنی عامیر بوو) هاتە لای پیغەمبەر (دروودی خودای لەسر بن) بە پیغەمبەری گوت: خۆت سەرپشک بە لەنیوانی یەکنی لەم سییەدا: یا دەشتەکییەکان بۆ تۆو شارییەکان بۆ من، یا ئەگەر بەمە قاییل نابیت، لەپاش خۆت من دەبم بەجێ نشینت، یا بەدوو ھزار سواری شی و کویتەوه، لەھۆزی غەتەفان دێم بۆ سەرت بۆ جەنگ. پیغەمبەر (دروودی خودای لەسر بن) ھەی دینی ئی

کردو فەرمووی: خودایە! بۆ خۆت چۆنی بەباش دەزانى ئاوا عامیرم بۆ چارێکە و لە کۆلمی بخەرەو! لەو دەوا حەزەرت (درویدی خودای لەسەر بێ) حەرامی کوپی میلحانی خالۆمی بەحەفتا سوارەووە نارد بۆ لایان لەگەڵ نامەیه‌کدا، بۆ عامیری سەرۆکیان کاتى نێزیک دەبنەووە لێیان خالۆم دوو پیاو لەگەڵ خۆی دەبا، کە یه‌کیکیان شەل دەبێ، وەبەم دوو ھاوڕێیەى خۆی دەفەرموێ: ئێووە لە نزیکه‌ووە بن وامن دەچم بۆلایان، جا ئەگەر ئامانیان دامێ ئەووە ئێووە لە نزیکه‌ووە دەبن و ئەگەر دنیا بوو منیان کوشت ئەوا ئێووە بپۆنەووە بۆلای ھاوڕیکانتان، ئەوجا حەرام خۆی دەچێ بۆلایان و دەلێ: ئایا ئامانم دەدەنێ تا پەيامی پێغه‌مبەرى خواتان پى رابگه‌یه‌نم، وە دەست دەکا بە فەرمايشت فەرموون بۆیان! ئەوانیش بەدزییەووە و وشت لە پیاوێ لەخۆیان دەکەن، کابراکە لە پشته‌ووە بۆی دەچێ و رمیکى ئی دەداو دەیکوژێ حەرام لە خوشیان دەفەرموێ: ئەللاھو ئەکبەر! گەورەیی ھەر بۆ خودایە، بەخاوەنى کەعبە، بە خودای مەزن شاد بووم بەشەھید بوون و گەيشتم بە ئاواتى خۆم و پیرۆز بووم. ئەوجا ھۆزى بەنى عامیر دەنیشنە سەر تاقمەکەى حەرام و ھەر حەفتایان دەکوژن، تەنیا پیاویکی شەلیان نەبێ کە بە لووتکەى کێووەکەووە دەبێ، بەم بۆنەیه‌ووە خودا ئەمەى ناردە خوارەووە کە دەفەرموێ: (إِنَّا قَدْ لَقِينَا رَبَّنَا فَرَضِيَ عَنَّا وَأَرْضَانَا) بەلام لەدوايیدا ئەم فەرمايشتەسپرایەووە نەسخ بوو، بەلام مەعناکەى جینی خۆی گرت (ب).

١٠٣) ناردنى خالیدی کۆری وەلید بۆسەر بەنى جەذیمە

بعث خالد بن الوليد إلى بني جذيمة

٤٦٤٦- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ إِلَى بَنِي جَذِيمَةَ فَدَعَاهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ فَلَمْ يُحْسِنُوا أَنْ يَقُولُوا أَسْلَمْنَا فَجَعَلُوا يَقُولُونَ صَبَأْنَا صَبَأًا فَجَعَلَ خَالِدٌ يَقْتُلُ مِنْهُمْ وَيَأْسِرُ وَدَفَعَ إِلَى كُلِّ رَجُلٍ مِّنَّا أُسِيرَةً حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمَ أَمَرَ خَالِدٌ أَنْ يَقْتُلَ كُلَّ رَجُلٍ مِّنَّا أُسِيرَةً فَقُلْتُ: وَاللَّهِ لَا أَقْتُلُ أُسِيرِي وَلَا

يَقْتُلُ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِي أُسِيرَهُ حَتَّى قَدِمْنَا عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَخْبَرَنَا فَرَفَعَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَدَهُ فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ خَالِدٌ مَرَّتَيْنِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۱):

عبداللّای کوپی عومەر (رهزای خودا له‌خوی و بابی) ده‌فهرمووی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سەر بێ) خالیدی کوپی وه‌لیدی کرد به‌سه‌رکرده‌و له‌گه‌ل سوپایه‌کا ناردی بۆسه‌ر هۆزی به‌نی جه‌ذیمه‌ خالید بانگیانده‌کا بۆسه‌ر ئیسلامه‌تی و ده‌لێ: وه‌رن موسولمان ببن، ئه‌وانیش له‌به‌رئه‌وه‌ی نازانن به‌جوانی و به‌رێک و پێکی بلێن: باشه‌ وایسلام بووین، له‌باتی ئه‌وه‌ ده‌لێن: باشه‌ وای وهرگه‌راین واته‌: له‌ بته‌په‌رستییه‌وه‌ بۆسه‌ر ئیسلامه‌تی و بووین به‌ صابیئی چونکه‌ له‌سه‌ره‌تای بلا‌وبوونه‌وه‌ی ئیسلامه‌وه‌ که‌سی که‌ ئیسلام ده‌بوو پێیان ده‌گوت صابیئی، واته‌: له‌دینی باباپیری وهرگه‌راوه‌و چووه‌ته‌ سه‌ر دینیکی تازه‌ خالیدییش وای ده‌زانێ که‌ ئه‌مانه‌ نایانه‌وی ئیسلام ببن و ده‌ست ده‌کا به‌ کوشتارو به‌دیل کردن لییان، له‌دوایدا که‌ شه‌ر ته‌واو بوو، هه‌ر پیاوی له‌ ئیمه‌ خالید دیلی خۆی دایه‌ ده‌ستی، هه‌تا رۆژی خالید فه‌رمانی داو فه‌رمووی: هه‌ر که‌سه‌ی دیلی خۆی بکوژی، منیش گوتم: به‌خودا نه‌خۆم دیلی خۆم ده‌کوژم و نه‌ ده‌شه‌یلم که‌ که‌س له‌ هاوپێیانی من دیلی خۆی بکوژی، کاتێ چووینه‌وه‌ خزمه‌تی هه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سەر بێ) ئه‌م باسه‌مان بۆیگێرايه‌وه‌، ئه‌ویش هه‌ردوو ده‌ستی خۆی به‌رزکرده‌وه‌و دوو جار فه‌رمووی: خودایه‌! من به‌ریم له‌مه‌ که‌ خالید کردوویه‌تی و من له‌شتی وای به‌دوورم به‌ شایه‌تی تو!

(بوخاری، رهمه‌ت له‌خوی و که‌سوکاری).

(۱) بخاری. جزیه. ذکره‌ تعلیق بین الرقمین: ۳۱۷۲، ۳۱۷۳ + مغازی: ۴۳۳۹.

۱۰۴) هه‌ناردنی نه‌بو مووسا و موعاد (ده‌زای خودایان لی بن) بو‌سه‌ر ولاتی یه‌مه‌ن
بعث ابي موسى ومعاد إلى الیمن (رضی الله عنهما)

۴۶۴۷- عَنْ أَبِي بُرْدَةَ (رضی الله تعالی عنه) قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ
تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَبَا مُوسَى وَمُعَاذَ بْنِ جَبَلٍ إِلَى الْيَمَنِ وَبَعَثَ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى
مِخْلَافٍ ثُمَّ قَالَ: يَسْرًا وَلَا تُعْصِرًا وَبَشْرًا وَلَا تُتْفَرَأْ، فَانْطَلَقَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا إِلَى عَمَلِهِ
وَكَانَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا إِذَا سَارَ فِي أَرْضِهِ كَانَ قَرِيبًا مِنْ صَاحِبِهِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَسَارَ مُعَاذٌ
فِي أَرْضِهِ قَرِيبًا مِنْ صَاحِبِهِ أَبِي مُوسَى فَجَاءَ يَسِيرُ عَلَى بَغْلَتِهِ حَتَّى انْتَهَى إِلَيْهِ فَبَادَا هُوَ
جَالِسٌ وَقَدْ اجْتَمَعَ إِلَيْهِ النَّاسُ وَإِذَا رَجُلٌ عِنْدَهُ قَدْ جُمِعَتْ يَدَاهُ إِلَى عُنْقِهِ فَقَالَ مُعَاذٌ: يَا
عَبْدَ اللَّهِ بْنُ قَيْسٍ أَيْمٌ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا رَجُلٌ كَفَرَ بَعْدَ إِسْلَامِهِ قَالَ: لَا أُنْزِلُ حَتَّى يُقْتَلَ
قَالَ: إِنَّمَا جِئْتُ بِهِ لِذَلِكَ فَانْزِلْ قَالَ: مَا أُنْزِلُ حَتَّى يُقْتَلَ فَأَمَرَ بِهِ فَقُتِلَ ثُمَّ نَزَلَ فَقَالَ: يَا
عَبْدَ اللَّهِ كَيْفَ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ؟ قَالَ: أَتَفَوَّقُهُ تَفَوُّقًا، فَقَالَ: فَكَيْفَ تَقْرَأُ أَلْتَ يَا مُعَاذُ؟ قَالَ:
أَنَا أَوَّلُ اللَّيْلِ فَأَقُومُ وَقَدْ قَضَيْتُ جُزْئِي مِنَ التَّوْحِيدِ فَأَقْرَأُ مَا كَتَبَ اللَّهُ لِي فَأَحْتَسِبُ تَوْفِيقِي
كَمَا أَحْتَسِبُ قَوْمِي. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۱):

نه‌بو بورده (خوشنودی خودای گمردی لسه‌ر بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (درووی
خودای گمردی لسه‌ر بن) نه‌بو مووسای باو‌کم و موعادی کو‌ری جه‌به‌ل ده‌نی‌ری بو
ولاتی یه‌مه‌ن، هه‌ریه‌کی له‌م دوو که‌سه ده‌کا به‌ سه‌روکی ناوچه‌یی له‌دوو
ناوچه‌که‌ی سه‌روو خو‌ارووی یه‌مه‌نن پی‌یان ده‌فه‌رمووی: تا ده‌توانن کار بو
خه‌لک ناسان بکه‌ن و باریان گران مه‌که‌ن، هه‌میشه‌ ده‌متان خیر بینئ و مژده‌ی
خوش به‌ مه‌ردوم بده‌ن و به‌ هه‌ره‌شه‌و گو‌ره‌شه‌ی زور خه‌لک له‌خوتان و له‌دین
ته‌رامه‌که‌ن! ئینجا هه‌ردووکیان رو‌یشتن به‌لای کارى خو‌یان‌ه‌وه،
ده‌ستووری‌شیان واده‌بی ئه‌گه‌ر یه‌کیان سه‌ری له‌قه‌له‌مه‌ره‌که‌ی خو‌ی
بدایه‌و له‌ هاو‌ریکه‌یه‌وه نزیک ببو‌ایه‌ته‌وه ده‌چوو بو‌لای و سل‌اوی لی ده‌کردو
هه‌والی ده‌پرسی. جا جارئ موعاد به‌قه‌له‌مه‌ره‌وی خو‌یدا ده‌سو‌وریته‌وه که

(۱) بخاری. مغازی. ۴۳۴۱، ۴۳۴۲، ۴۳۴۵.

له‌ئەبو موسای ھاوڕێی نزیک دەبیته‌وه به‌سواری قاترێ دەچی بۆلای،
 دەروانی وا ئەبو موسا دانیشتوووه و خەڵک دەورەیان ئی داوه و پیاویکی‌ش وا
 لەلایدا، هەردوو دەستی به‌کوۆت و زنجیر شەتەک دراو و کراوه‌ته‌ ملی. موعاڤ
 دەلێ: ئە‌ی عەبدوللای کو‌پی قەیس! ئە‌م پیاوه چیه‌یە بۆا کوۆت و زنجیر
 کراوه؟ دەلێ: ئە‌وه له‌دینی ئیسلام هە‌لگه‌پراوه‌ته‌وه و موسولمان بووه و
 کافر بو‌ته‌وه، موعاڤ دە‌فهرموێ: دانابه‌زم هە‌تا نه‌کوژرێ، دەلێ: ده‌تۆ دابه‌زه،
 خو‌شمان بۆ ئە‌وه‌مان هی‌ناوه که بیکوژین، دەلێ: خه‌یر، دانابه‌زم تا نه‌کوژرێ
 جا ئە‌بو موسا فەرمان ده‌دا و پیاوه‌که ده‌کوژرێ، ئە‌وجا موعاڤ داده‌به‌زی و
 ده‌فهرموێ: ئە‌ی عەبدوللای! له‌سه‌رچی شی‌وه‌یی ده‌وری قورئان ده‌که‌یته‌وه و
 چو‌ن چو‌نی قورئان ده‌خوینی؟ فه‌رمووی: وه‌ک وشترێ ژه‌م له‌دا ژه‌م
 بیدوشیت، ئاوا به‌رودوا هه‌رجاره‌ی به‌پی‌ی ته‌وانا چه‌نده‌م بۆلوا ئە‌وه‌نده
 ده‌ورده‌که‌مه‌وه، گو‌تی: ئە‌ی تو چو‌نی ده‌ورده‌که‌یته‌وه؟ موعاڤ فه‌رمووی: من
 له‌سه‌ره‌تای شه‌وه‌وه به‌شی خو‌م ده‌خه‌وم ئە‌وجا هە‌ل ده‌ستم، چه‌نده‌ی خودا
 بو‌ی نووسیبم ئە‌وه‌نده ده‌ورده‌که‌مه‌وه، ئیتر به‌ته‌مای ئە‌وه‌م که‌خودا ئە‌و
 خه‌وته‌نیشم (وه‌ک شه‌و نوێژو قورئان خو‌یندنه‌که‌م که له‌خه‌و هە‌ل ده‌ستم
 بو‌ی) ئە‌وه‌یشم ئاوا به‌ طاعه‌ت و به‌نده‌یی بۆم حلیب ده‌کا. بو‌خاری
 گیراویه‌ته‌وه، (ره‌زای خودای ئی بن).

(١٠٥) ناردنی عه‌لی و خالیدی کو‌ری وه‌لید بۆ ولاتی یه‌مه‌ن (ره‌زای خودایان ئی بن)

بعث علي و خالد بن الوليد (رضي الله عنهما) إلى اليمن

٤٦٤٨- عَنْ الْبَرَاءِ (رضي الله عنه) قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَعَ
 خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ إِلَى الْيَمَنِ، قَالَ: ثُمَّ بَعَثَ عَلِيًّا بَعْدَ ذَلِكَ مَكَانَهُ فَقَالَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَلِّي: مُرْ أَصْحَابَ خَالِدٍ مِنْ شَاءَ مِنْهُمْ أَنْ يُعَقِّبَ مَعَكَ فَلْيُعَقِّبْ، وَمَنْ شَاءَ
 فَلْيُقْبِلْ فَكُنْتُ فِيمَنْ عَقَّبَ مَعَهُ فَلَقِئْتُ أَوَاقِ ذَوَاتِ عَدَدٍ^(١):

(١) بخاري. مغازي. ٤٢٤٩.

به‌راء (رمزای خودای لی بن) فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر (دودو و سلاو و سه‌لام و صه‌لات و ره‌حمه‌ت و به‌ره‌که‌تی خودای گه‌وره و مه‌زنی له‌سه‌ر بی و سه و مال و منال و روح و گیان هه‌مووی به‌قوربان‌ی گه‌ردی سه‌ر گوپی پیروزی بی) له‌گه‌ل خالیدی کوپی وه‌لیددا ناریدینی بو‌یه‌مه‌ن. فه‌رمووی: به‌لام له‌دواییدا عه‌لی نارد له‌شوینی خالید، وه‌به‌عه‌لی ده‌فه‌رموی: به‌هاورپیکانی خالید بلئی: نه‌وه‌ی هه‌زده‌کا له‌گه‌ل خالیددا بگه‌رپیته‌وه نه‌وه که‌یفی خو‌یه‌تی، نه‌وه‌یشی که هه‌زده‌کا له‌گه‌ل تو‌دا بمینیته‌وه و له‌پاشدا له‌گه‌ل تو‌دا بیته‌وه نه‌وه‌یش هه‌ر که‌یفی خو‌یه‌تی من خو‌م یه‌کیک بو‌وم له‌وانه‌ی که له‌گه‌ل عه‌لیدا گه‌راینه‌وه بو‌یه‌مه‌ن و له‌گه‌لیا ماینه‌وه له‌وئی، جا نه‌ندازه‌یه‌کی باش پاره‌و پوولم، له‌تالان ده‌ست که‌وت! (بوخاری: رمزای خودای گه‌وره‌ی لی بن).

۴۶۴۹- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ) قَالَ: بَعَثَ عَلِيُّ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ) مِنَ الْيَمَنِ بِذَهَبِيَّةٍ فِي أَدِيمٍ مَقْرُوطٍ لَمْ تَحْصُلْ مِنْ ثُرَائِبِهَا فَقَسَمَهَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَيْنَ أَرْبَعَةِ نَفَرٍ بَيْنَ عَيْنَةَ بْنِ بَدْرٍ وَأَقْرَعَ بْنِ حَابِسٍ وَزَيْدِ الْخَيْلِ، وَالرَّابِعُ إِمَّا عَلْقَمَةُ بْنُ عَلَاثَةَ وَإِمَّا عَامِرُ بْنُ الطَّفِيلِ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ: كُنَّا نَحْنُ أَحَقُّ بِهَذَا مِنْ هَؤُلَاءِ فَلَبَغَ ذَلِكَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: أَلَا تَأْمُونِي وَأَنَا أَمِينُ مَنْ فِي السَّمَاءِ يَأْتِينِي خَبَرُ السَّمَاءِ صَبَاحًا وَمَسَاءً قَالَ: فَقَامَ رَجُلٌ غَائِرُ الْعَيْنَيْنِ مُشْرِفُ الْوَجْتَيْنِ نَاشِزُ الْجَنْبَةِ كَثُ اللَّحْيَةِ مَخْلُوقُ الرَّأْسِ مُشْمَرُ الْإِزَارِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَقِي اللَّهَ قَالَ: وَبِذَلِكَ أَوْلَسْتُ أَحَقَّ أَهْلِ الْأَرْضِ أَنْ يَتَّقِيَ اللَّهَ، قَالَ: ثُمَّ وَلَّى الرَّجُلُ قَالَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا أَضْرِبُ عُنُقَهُ، قَالَ: لَا لَعَلَّهُ أَنْ يَكُونَ يُصَلِّي، قَالَ خَالِدٌ: وَكَمْ مِنْ مُصَلٍّ يَقُولُ بِلِسَانِهِ مَا لَيْسَ فِي قَلْبِهِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِيَّيْ لَمْ أَمُرْ أَنْ أَلْقُبَ عَنْ قُلُوبِ النَّاسِ وَلَا أَشُقُّ بَطُونَهُمْ قَالَ: ثُمَّ نَظَرَ إِلَيْهِ وَهُوَ مُقَفٌّ فَقَالَ: إِنَّهُ يَخْرُجُ مِنْ صِنْوِي هَذَا قَوْمٌ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ رَطْبًا لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السُّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ وَأَظْنُهُ قَالَ: لَنْ أَذْرِكُهُمْ لِأَقْتُلَنَّهُمْ قَتْلَ كُمُودٍ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ. نَسَأَلُ اللَّهَ السَّلَامَةَ وَالتَّوْفِيقَ لِمَا يَجِبُهُ وَيَرْضَاهُ آمِينَ^(۲).

ئەبو سەعیدی کوپی خودری (رەزای خودای گەورە ئی بێ) فەرمووی: عەلی، لەیەمەنەو پارچۆلەیی زێری پوخته نەکراوی لەمالی تالانی نارد بۆ پیغەمبەر (دروودی خودای مەزنی لەسەر بێ) زێرەکە ی لە پارچە قایشیکا بوو بەگلاسەلەم (قورظ) خوشە کرابوو، هیشتا خاک و خۆلی ناوکانەکە ی پیو بوو، پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دابەشی کرد بەسەر ئەم چوار کەسەدا: بەسەر عوبەینە ی کوپی بەدرو ئەقرەعی کوپی حابیس و زەیدی خەیل و چوارەمیشیان یا عەلقەمە ی کوپی عولاسەبوو یا عامیری کوپی طوفەیل بوو، پیایکیش لەیارانی گوتی: ئیمە شایستە تر بووین بەم سامانە کە پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) دای بەمانە! ئەم قەسە یە گەیشتەو بە پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: من کە ئەمێنداری خودای ئەرزو ئاسمان و ئیوارەو بەیانی لە ئاسمانەو وەحی و سروشم بۆ دێ، کەچی هیشتا ئیو متمانەم پی ناکەن و ئەوەتانی هەندیکتان بەقای پیم نییە و رەخنەم ئی دەگری! فەرمووی: جا کابرایەکی چاو بەقولا چووی، سەرکۆلم دەرپەریوی، گونازەقی، ناوچاوان قوقزی، ریش پری، سەرتاشراوی، چاک بەلادا کردوو، پیایکی لەم حالەو لەم رەنگە هەلسا گوتی: ئە ی پیغەمبەری خودا! لەخودا بترسەو شەرم و شکۆیی لەخودا بکە!! حەزەرەت (دروودی خودای لەسەر بێ) فەرمووی: بەدبەخت خۆت! ئە ی مال ویران! بۆ کەس هە یە لەسەر رووی زەوی کە ئاوا وەک من لەخودا بترسی و ئەوەندە ی من شەرم و شکۆ لەخودا بکا! گوتی: ئەو جا کابراکە رویشت، خالیدی کوپی وەلیدیش فەرمووی: ئە ی پیغەمبەری خودا! بۆ نە دەم لەگەردنی؟ فەرمووی: نا، شتی وا مەکە بەشکم نوێژکەر بی خالید فەرمووی: زۆر نوێژکەری واهە یە زمان و دلی یەک نین و سەری زمانی شیرینەو بنی زمانی ژەهرینە پیغەمبەریش (دروود و مەلات و سەلام و رحمت و بەرمەکتی خودای گەورە و مەزنی لەسەر بێ) فەرمووی: من خودا نەیفەرموووە پیم کەناو دلی خەلک بپشکنم، یا ناوسکیان هەل بەدرم. گوتی: کە کاتێ پیاووە کە پشتی هەلکرد، پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) سەرنجی داو فەرمووی: لەنەو ی ئەمە هۆزی دەکەونەو، بەزمانی پاراوا نامە ی خودا قورئانی پیروز دەوردەکەنەو، بەلام لە گەروویان

رەت نابێ و ناچیتە ناو دایانەوه، ئەوانە و لە ئایین بەلەسه دەبن و و لە ئایینی ئیسلام بەپەله دەردەچن وەك چۆن تیری كەبدا لە نیچیری خیرا گورج دەیسمن و لێی دەردەپەرێ ئەوانیش ئاوا فەرمووده گیرهوه واتە: (راوی) دەفەرموی: و دەزانم حەزەرت (دروودو سلوو مەلات و رحمت و بەرمەکتی خودای گەروە و مەزنی لەسەربێ) فەرمووشی: ئەگەر خۆم فریای ئەو هۆزو وەچەیه بکەوم و لە چەرخێ مندا کەسێ لەوانە پەیدا ببێ وەك چۆن خودا یافتی هۆزی سەموودی بپریهوه منیش ئاوا یافتی ئەوان دەپرمەوه و هەموویان دەکوژم! {بوخاری (پەڤڤی پیمۆزی لە نووری رحمتی خودا بێ) ئەم فەرمووده پیرۆزیهێ لە کتیبی صەحیحی بوخاریدا (کە دانراوی خۆیهتی) گیراوه تەوه}.

يقول المؤلف (رضوان الله تعالى عليه): ثم بتوفيق الله تعالى الجزء الرابع من كتاب التاج وعدد أحاديثه ألف وخمسة وسبعون حديثاً. نسال الله أن تكون خالصة لوجهه الكريم آمين. ويليهِ (إن شاء الله تعالى) الجزء الخامس وأوله كتاب الأخلاق. نسال الله التوفيق لإتمامه:

جەنابی مامۆستا مەلا مەنصور عەلی ناصیف کە دانەری ئەم تاجە پیرۆزیه، (پەڤڤی پیمۆزی لە نووری خودا بێ) لێرەدا دەفەرموی: لەسایهێ خودای گەورهوه بەرگی چوارەمی تاج تەواوو، ژمارەێ فەرموودهکانی ئەم بەرگە تەنیا هەزارو حەفتا و پینچ فەرموودەن و بەس، لە خودا داوا دەکەم کە ئەم هەولەێ من مەحز بۆ رهزای خودایی، خوا یاریی بەداوی ئەم بەرگەدا بەرگی پینجەمیش تەشریفی دێ و شەرەفی قودووم دەبەخشی. سەرەتاکهێ نامهی رهووشته (کتاب الاخلاق). داوا لەخودا دەکەم یارمەتیمان بدا بۆ تەواوکردنی و بەئەنجام گەیاندنی. ئامین خودایه، نزامان گیراکهێ.

بەندەێ دوعاگوێ ئێوهێ خۆشه‌ویست و نازدار، لێرەدا عەرزتان دەکەم:

لەسایهێ خوداوه تەرجەمه‌ی ئەم بەرگەم بە ئەنجام گەیاندو کردم بە کوردی لە کارێر دەونیوی سەر لەبه‌یانی رۆژی ١٩٧٧/٨/٣١، رێکه‌وتی

۱۶ى رەمەزانى سالى ۱۳۹۷ى كۆچى، لەھۆدەكەى خۆمدا لەنەخۆشخانەى سەربازى كەركوك، لەشارى كەركوكى خۆشەويست و نازدار، خودا پىمانى بەيلى. ئومىد دەكەم لەخوداى گەرەمىھەبەن كەفرەتەم بەدا ئەم نامە پىرۆز بەنرخە (بەھەموو بەرگەكانىھە) بەشىۋەھەكى جوان و شىرىن، بە كوردىيەكى پەتى، بە زمانە شىرىنەكەى خۆمان پىشكەش بكەم بەگەلى كوردى خۆم بەپراستى كارى وا گەرەمى پىرۆز (ئەگەر ساخ بۆرەزاي خودا بى) ماىھى سەربەرزى و شانازى ھەردو جىھانە، خودا بەرەھمەتى خۆى بەنصىبمان بكا، ھەرۋەھە لەھەمان ھۆدە ھەمان شوپىندا لەپاكنووسى ئەم بەرگە بوومەھە لە ۱۹۸۶/۱/۲۹ بەراوردى جىمادولئولاي سالى ۱۴۰۶ى كۆچى. ژمارەى ھەدەشەكان لەسەرەتاي تاجەھە تائىرە (۴۹۷۵) ھەدەشە، بگرە بترىش، چونكە ھى شەرھەكەشى تىدادىھە. ئىستاكەيش كە بەدەستى خۆم لە نووسىنى جارى سىيەمى ئەم بەرگە دەبەھە، كە ئەمجارەيان دەقى مەتنى ھەدەشەكانىشەم بە ھەرەبى لەپىش تەرجمە كوردىيەكەھە نووسىۋەتەھە، لىرانەدا ھەرزى ئۆھى ئازىزى بەرزى بەرپز دەكەم:

ئەم كىتەبە پىرۆزەھە مانەندى مەجلىسى رەسولەللايە" لەبەرئەھە ھىچ گومانى تىادا نىيە كە جىگەى خورۇشانى رەھمەتى خودايە، ئومىد دەكەم بۆ ھەموومان ببى بە باشتىن سەرمایە و دەسمایە، خوا ياربى لە ھەرمايلىكا بى ۋەك باخى بەھەشت وايە خوا ھەزكا بۆ ھەر موسولمانى كە ھەيى رۆشنى دىن و دىنايە سوپىندەم بەخودا ئەم دىنا تەنگ و تارىكەم بۆيە پى خۆشە چونكە خزمەتى ئەم تاجەھى بۆ من تىايە، ھەر لەم روانگەھەھە كە جارو بار بۆ پىرۆزى ناوى ناودارانى خۆمان دەنووسم لە روپەپەھى ئەم كىتەبە پىرۆزەھە، مەبەستم ئەوانەيانە كە خزمەتلىكى گەرەھى دىن و دىنايە ئەم گەلى كوردى مەردى موسولمانى پاكى چاكەيان كەردوھە، بە ئومىدى ئەھە كە موسولمانان دوعايەكى خىريان بۆ بكەن، يا رەھمەتى، يا فاتىحايىكيان بۆ بنىرن، بۆ ئەمەيش بەلگەى ئايەت و ھەدەش زۆرە، خودا دەفەرموى: {ذِكْرُ رَحْمَةِ رَبِّكَ عَبْدُ زَكِرِيَّا} يا دەفەرموى: {وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ}. كىتابى

فه‌ضائیلیش باسیکی سهره‌خویه، له‌گه‌لی له‌کتیبه‌ی ئایینییه‌کاندا هه‌یه. جا به‌نیازی پیروژ بوون به‌هره‌که‌تی ئهم‌کتیبه‌ ده‌لیم: به‌یارمه‌تی خودا ئهم به‌رگه‌م ئهم‌جاره ته‌واوکرد له‌روژی ۱۹۹۰/۱۰/۲۳ به‌ریکه‌وتی ۴ربیع‌الثانی (۱۴۱۱)ی کۆچی له‌مالی خو‌مان، له‌گه‌ره‌کی مامۆستایان، له‌سلیمانی، له‌شاری دین و دنیا له‌شاره‌ سهره‌رزو سهر‌فرازه‌که‌ی کوردستان، له‌ولاتی عێراقی خو‌شه‌ویست، له‌شاره‌ ناوداره‌که‌ی حاجی کاکه‌ ئهم‌مه‌دی شیخ و شیخ مارفی نو‌دییی و شیخ عومه‌ری ئیبنو‌لقه‌ره‌داغی و مه‌لا عه‌بدو‌ه‌حمانی پینج‌وینی و مه‌ولانا خالید و مه‌وله‌وی و مه‌حوی و نالی و پیره‌مێردو قانیع و گو‌زان و کامه‌ران موکری و کاکه‌ی فه‌لاح و هه‌ردی و زی‌وه‌رو بیخود. له‌شاره‌ نه‌شمیله‌که‌ی شیخ مه‌حمودی هه‌فیدو شیخ هه‌سه‌نی گله‌زه‌رده‌و هه‌پسه‌خانی نه‌قیب و پیته‌ختی به‌به‌کانی بابان، له‌شاره‌ جوانه‌که‌ی شیخ موحه‌مه‌دی خال که‌چاوی رو‌شنی هه‌ر دوو جیهانی میله‌تی کورد بوو، له‌شاری مه‌لبه‌ندی فه‌قییه‌تی عه‌لانه‌ددین سه‌ججادی، له‌شاری ساداتی به‌رزنجه‌و که‌سه‌نه‌زان و که‌ره‌بچه‌و گله‌زه‌رده‌و شیخانی بیاره‌و ته‌ویله‌و عه‌بابه‌یلی و هه‌ورامان، له‌شاری گردی سه‌یوان و گردی شیخ محی‌الدین و گردی مامه‌یاره‌و گردی شه‌هیدان، به‌پاستی شاری وا پیروژو موباره‌ک، پر له‌ئه‌ولیا و شیخ و مشایه‌خ و مه‌لا و صوفی و ده‌رویش و مزگه‌وت و مناره‌و ته‌کیه‌و خانه‌قا و پیت و به‌ره‌که‌تی دین و دنیا له‌م ولاته‌ی خو‌ماندا به‌پیی زانستی من مه‌گه‌ر به‌غدا و نه‌جه‌ف و که‌ربه‌لا و که‌رکووک و هه‌ولێر و ابی، خودا به‌ره‌حمه‌تی خو‌ی هه‌موو لایی پپاریزی، وه‌هه‌تا روژی قیامه‌ت ئهم کوردستانه‌ی خو‌مان گوند به‌گوند و شار به‌شارو بست به‌بستی له‌په‌نای قورئانی پیروژدا په‌نابدا و خو‌شی و خو‌شبه‌ختی و خو‌شگوزه‌رانی و ئه‌من و ئاسایش بال بکیشی به‌سه‌ر هه‌موو کون و قوژبنیکیا، خوایه! هه‌رچی باریکمان لی ده‌نییت، له‌ئیش و ئازاری دنیا له‌سه‌ر سه‌رو چاو و رو‌ح و دلمانه‌، ماده‌م بارباری تو‌یه و ئیمه‌یش به‌نده‌ی تو‌ین به‌که‌م و به‌زۆر له‌ل ناکه‌ین، به‌لام خودایه! هه‌تا دنیا دنیا‌یه کوردستان له‌نووری قورئان، له‌حوکمی سه‌روکی

عادلّی به داد بئی بهش نه که‌ی، خودایه! به ته‌وانایی خۆت دهستی زۆرداری ئی کوتاکه‌ی، رحمئ به‌حالی دانیشتوانی بکه‌ی، له‌گه‌ل هه‌موو شوینیکی تری خاکی ئیسلامدا.

وه‌ك عه‌رم کردن، خوا یاریی، ئەم كتیبه‌ پیرۆزانه‌ جیی خرۆشانی رحمه‌تی خودایه‌، به‌وینه‌ی ئەم كتیبه‌انه‌ و به‌ فەرمووده‌ و نامۆزگاری مامۆستا نایینییه‌كان ولّات ئاوه‌دان ده‌بی و كوفرو بئی دینی (كه‌ ولّاتیان پئی ویران ده‌بی) ته‌فرو توونا ده‌بن! بزانن له‌سایه‌ی خوداوه‌ دین هیشتا په‌پرەوانی زۆر زۆرماوه‌، له‌هه‌رلا سه‌رنج ده‌ده‌ی موسولمانان ده‌ستی یارمه‌تی درێژ ده‌كەن بۆ بۆرای موسولمانی لیقه‌وماوی فه‌له‌سطینی له‌ سه‌رانسه‌ری ولّاتی ئیسلامدا له‌هه‌ر كۆی بئی وه‌ك نیشتمانی خۆی وایه‌، شاره‌ دیڕینه‌كه‌ی كورده‌واری خوشمان، هه‌ولێری خوشه‌ویست و موسولمان له‌م سالانه‌ی دواییدا، موسولمانانه‌ و مه‌ردانه‌ چه‌رخ‌ی سه‌رده‌می هیج‌ره‌تیان زیندوو کرده‌وه‌ و ئیله‌امیان له‌ ره‌وشی جوانی موهاجیرین و ئەنصار و هه‌رگرت و ره‌فتاری شیرینی ئەو زاتانه‌یان کرد به‌سه‌ر مه‌شق و، ده‌ستی یارمه‌تی و كۆمه‌کیان درێژ کرد بۆ ئەو لیقه‌وماوو هه‌ژارو داماوو ره‌وکه‌رانه‌ی كه‌ له‌به‌ر بئی ده‌ره‌تانی روویان كردبووه‌ شاره‌كه‌یان، به‌راستی به‌م كاره‌ شیرینه‌یان ته‌فسیریکی عه‌مه‌لییان به‌كرده‌وه‌ نه‌ك به‌ قسه‌ی روت بۆ ئەم نایه‌ته‌ پیرۆزه‌یه‌ کرد كه‌ ده‌فه‌رموی:

{وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِجُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شَحْمَةَ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ. وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ} → به‌ئێ موسولمانه‌ مه‌رده‌كاني شاری هه‌ولێر به‌كرده‌وه‌ چه‌سپانديان كه‌دين له‌دنیا به‌هێزتره‌، كه‌ له‌ سایه‌ی خوداوه‌ ده‌ماری مه‌ردايه‌تی و براهه‌تی و موسولمانه‌تی له‌دئی ئۆمه‌تی موحه‌مه‌ددا (برووی خودای له‌سه‌ر بئی) هه‌رماوه‌ و

زیندووه و نه‌مردووه، ناخ! به‌چاوی عه‌قل چاوم لییه که بازی پەرۆ به‌سەری وه‌ک من له‌هیچ تی نه‌گەیشتوو، له‌لاوه خیسه‌م لی ده‌که‌ن و ده‌لین: ئەمه قیاسی که‌شکه له‌مه‌شک بو؟ برا! ئەمانه موسولمان نین، ئۆمه‌تی موحه‌مه‌د نین، هەر له‌به‌رئه‌وه‌ی کوردن ده‌بی خێرو ئەجریشیان به‌خێرو ئەجر حلیب نه‌کرین، په‌ککو له‌م حه‌لاماته‌ی! ئەمه‌یه که ده‌لین: خزم لای خزم قه‌دری نییه.

مامۆستاینه! مه‌لا به‌پێژه‌کان! ئیوه پێشه‌وای ئایینی ئەو میللەته‌ن، ریگی ژین و دینیای بۆ رو‌شن ده‌که‌نه‌وه، ده‌ی خوا نه‌خواست ئەگەر که‌سی له‌ ئیوه به‌ چاوی ریزه‌وه ته‌ماشای ویژه‌و زمان و خاک و هه‌ستی ئەو میللەته نه‌کا، ده‌بی خۆی به‌مه‌لای کێ بزانی؟! من راده‌م ناکه‌وی که زه‌می مه‌لاکانمان بکه‌م، مه‌لاکانمان نووری چاوی ئەو میللەته‌ن، خویی خۆراکن، هه‌مه‌زی وه‌صلی نیوانی ژین و دینن، ره‌حمه‌ت له‌و که‌سه‌ی له‌ مه‌دحی ئەوانا گو‌توویه‌تی:

مه‌لا گولێ مه‌جلیسه، دپکی دلی نییایه

هەر خه‌ریکی ته‌دریسه، دوور له‌ شتانی پیسه

گولێ خوایه و رواوه له‌ناو مینه‌رو میجراب؟

قه‌رمایشتی به‌نرخه، وه‌کوو نالتوونی تی‌زاب

به‌سام و به‌شکوویه، سه‌لارو له‌سه‌ر خۆیه

مامۆستای چاکه‌ی تۆیه، گولێ به‌ره‌نگو بۆیه

خوایه! له‌که‌ل مه‌لایان هه‌شرم بکه‌ی له‌ سه‌یوان

گو‌پم له‌که‌ل گو‌ریان بێ له‌بن چلن نه‌رخه‌وان!

کاتی له‌ که‌رکووک بووم، دۆستی خوشه‌ویستم مامۆستا مه‌لا خه‌لیل سه‌عید، ناو به‌ناو له‌که‌ل تاقمی گه‌نجی صوفی مه‌شره‌ب ته‌گبیریان ده‌کردو ده‌چوون بۆ هه‌ولێر بۆ خزمه‌تی خودا لی خوش بوو: شیخ موصطه‌فای نه‌قشبه‌ندی هه‌ولێری، که‌خو‌شی وه‌فاتی کرد ده‌چوون بۆلای کو‌ره‌کانی له‌

خانہ قاکہی خوئی لہ ہولیر، کاتئی بہ ہوی ئہ وانہ وہو بہ ہوی کتیبی (النجم الزاہر) وہو، کہ دانراوی عہ قید نہ کتہل یونس کہ شمولہ یہ (خودا پاداشی باشی بداتہ وہ) کاتئی لہ حال و پایہی شیخ ناگادار بووم، ئہم چامہ یہم لہ مہدحی راست و دروستی شیخ و ئہو کوئمہ لہ لاوہدا دانا، وا لیڑہدا بو پہ سنی شیخ و شارہ کہی پہ خشی دہ کہ مہ وہ، گرنگ ئہ وہ یہ ئہ وہی کہ دہینووسین لہ ہیئی خزمہ تی ئیسلاام دہرنہ چی و مہ بہ ست لیئی رہزای خودا بی و بہ دلی جہ ماوہری موسولمانان بی و دور لہ ہہ واو ہہ وہ سہ وہ بی:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أستغفر الله، سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ. (ثم زیکرۃ بۃ شیعر):

أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَالِمِ

مَنْ شَرَّ مَا خَلَقَ، وَشَرُّ ظَالِمٍ

إِذَا ظَلِمَ، إِذَا غَشِمَ، إِذَا بَغَى

إِذَا بَدَا، إِذَا عَدَا، إِذَا طَغَى

أَعُوذُ بِاللَّهِ الَّذِي يَسْمَعُنَا

مَنْ شَرُّ مَا مِنْ شَأْنِهِ أَنْ يُلْعِنَا

أَشْكُرُهُ مُبْسِلًا مَحْمَدًا

مُصَلِّيًا، مُسَلِّمًا، مُسَبِّحًا

مُكَبِّرًا مُبْتَهِلًا مَخْوَقًا

مُسْتَغْفِرًا، مُسْتَرْحِمًا، مُهَالِلًا،

أَحْمَدُهُ مُسْتَغْفِرًا مُسَبِّحًا

مُهَالِلًا، مُكَبِّرًا، مَخْوَقًا!

دیباجتۃ الوجوود امر الله

وزینۃ العباد ذکر اللہ
 ونشوة الفؤاد شکر اللہ
 وشمعة السجود نور اللہ
 فرطین فاکر بیا إلهی
 إن كنت طالب الهدی یا لاهی!
 یا عاشقا لحلقۃ الأذکار
 أبشر لقد أخطت بالأسرار
 منها جوار زمرة الأبرار
 منها جلاء عمه الأبصار!
 جالس وجاور نسمة الأخیار
 وأستنشقن رائحة الأزهار
 وجاهد النفس بهذي الدار
 إن كنت لا تطيق مس النار!
 وفر من مجالس الأشرار
 فرار ظہی من أذى الضواری
 عدوی شرورهم كلصق القار
 ألحذر خذ، من نار هذا العار!!
 إن كنت عاشقا لتاج الفار
 خذ السلوك من رفاق الفار،
 والزم بباب حيدر الکرار
 المرتضی علی أبي الأحرار!
 واهو هوں کیلان خیر الجار!
 بغداد زر، ذي قبلۃ الأنظار

وأعلن الإخلاص بالجهار
لسادة الطرائق الكبار!!
قد فاج عطر من ديار أربلا
ولاح فجر هبيج السبلابلا
ونار نور جذب العنادلا
بوهجه قد كسف القنادلا
نجم بدا، زهر زها، نور ظهر
ما أعجب النجم الذي فاق القمر!
نورتنا يا نجمنا يا من جنس
جنس جنان المصطفى، وما جنس!!
قد كنت شيخاً عالماً وعاملاً
من اهتمدي بسمتكم حاز العلى
قد فاتني محياكم المبارك
بغفلة مني فلا تُدارك!
بفقدكم فقدت بدرأ كاملاً
وعالماً بالعلم كان عاملاً
ما للبلابل الغواني لا تني
عن صدحها تشدو بزهو فاتن
افترشت عوالي الغصون
إنتخبت عوالي القُصون
تختار ما يغنيك من شؤون
تُبعد ما يُغريك بالشجون
محجولة تجل في الغصون

مَسْرُورَةٌ بِصَوْتِهَا الْخُنُونِ
 تَجْمَلُ كَالْمَلَائِكَةِ فِي الْعِيُونِ
 تُجْمَلُ الْخُنُونِ بِالْأُتُونِ
 هَلْ تَقْتَدِي فِي فَنِّهَا الْجَمِيلِ
 أَوْ تَهْتَدِي فِي لَحْنِهَا الْأَصِيلِ
 بِقَوْمِنَا فِي قَوْلِهِمْ: خَلِيلِي
 إِلَى مَتَى نَبْقِي بِمَا دَلِيلِ
 هَيْبَا بِنَا نَعْدُ لِلرَّحِيلِ
 إِلَى حَضُورِ شَيْخِنَا الْوَكِيلِ
 لَشَيْخِهِ: وَاللَّهِ النَّزِيلِ
 فِي دَارِ حَقِّهِ لَدَى الْجَلِيلِ
 هُمْ فَتِيَّةٌ قَدْ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ
 إِلَى رِضَانِهِ الرَّجَا يَحْدُو بِهِمْ،
 قَدْ طَلَّقُوا الْهَوَى وَحَظَّ نَفْسَهُمْ
 وَحَاسَبُوا النَّفْسَ عَلَى أَنْفَاسِهِمْ
 بِبَشَرِي لَهُمْ! مِنْ رَفَقَةٍ تَمَاسَكُوا
 وَتَابَعُوا مَا فَاتَهُمْ فَدَارَكُوا
 هُمْ صَوْتٌ مُخْتَارَةٌ مُتَازَهُ
 إِلَى جَنَابِ خَالِدٍ مُنْجَازَهُ
 هُمْ فَتِيَّةٌ إِذَا رَوَا اللَّهَ ذَكَرُ
 وَلَعَنَ الشَّيْطَانُ شَيْخَ مَنْ أَشْرَ
 تَصَوَّفُوا حَتَّى صَفَتْ قُلُوبُهُمْ
 ثُمَّ اخْتَفَتْ مِنْ قُورِهِمْ عِيُوبُهُمْ

نَذْكُرُوا، تَفَكَّرُوا، تَدْبُرُوا
 وَعَلَّوْا، وَأَسْتَغْفِرُوا وَكَبَّرُوا
 حَتَّى غَدَا بِلَابِلْ تَغْرُدْ
 بِذِكْرِ رَبِّهَا الْجَوَى تُبْرِدْ!
 كَأَنَّهُمْ فِي ذِكْرِهِمْ وَفَكْرِهِمْ
 غَوَّاصٌ دَرَّ سَابِقُوا بِبَحْرِهِمْ
 يَوْمُهُمْ شَيْخٌ جَلِيلٌ عَالِمٌ
 كَأَنَّهُ فِيهِمْ خَلِيلٌ سَالِمٌ
 لِسَانُ حَالِ شَيْخِهِمْ ذَكُورٌ
 وَقَلْبُهُ كَقَلْبِهِمْ طَهُورٌ!
 وَصَدْرُهُ الْمَشْرُوحُ قَدْ يَفُورُ
 مَنْ وَجَدَهُ كَأَنَّهُ التَّنُّورُ،
 مَجْلِسُهُمْ نَوْرٌ عَلَيْهِ نُورٌ
 رُوحٌ وَرِيحَانٌ بِهِمْ يَسْدُورُ
 بِرُكْنِ ضَوْءٍ حَوْلَهُمْ يَثُورُ
 يُنِيرُ دَرْبَ مَنْ لَهُمْ يَزُورُ!
 هُوَ الْمَنَادِي فِي وَقَارِ مُشْعِرِ
 بُصْحِ شَيْخٍ نَاصِحٍ مُسْتَبْشِرِ:
 إِخْوَتَنَا! يَا أَهْلَنَا! إِلَى هُنَا
 لِهَهْنَا يَدْعُوكُمْو إِلَهْنَا!
 فَتَيْتَنَا! فَأَوُوا إِلَى كَهْفِ الرُّشْدِ
 أَعْنِي بِسَهْ بَيْتِ إِلَهْنَا الصَّمَدِ
 يَنْشُرُ عَلَيْكُمْ رُبُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ

یَغْفِر لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ بِعَدْلِهِ
 یَنْشُر عَلَیْنَا رَبُّنَا مِنْ عِنْدِهِ
 مَرْدَمَةً مَرْدُومَةً لَعِبِيدِهِ!
 نَقِشْ بَدَأَ مِنْ نَقِشِ نَقِشِ بِنْدِنَا
 عَلَی جِیَاهِهِمْ: بَرِیقْ مِنْ سَنَا!
 سَیْمَاهُمُ فِی وَجْهِهِمْ نَوْرُ الْهُدَى
 وَسَمَاءَ لِمَنْ صَلَّى عَلَی مُحَمَّدَا!
 صَلَّى إِلَهِنَا عَلَیْهِ دَائِمًا
 مَا دَامَ ذِکْرُ اللَّهِ حَقًّا قَائِمًا،
 أَهْلُ الصِّفَا! أَهْلُ الْوَفَا! فَاسْتَبْشِرُوا
 بِبَیْعَتِكُمْ، فَإِنَّكُمْ لَنْ تُكْفَرُوا
 وَرَبُّكُمْ فِی هَهُنَا سَتُجَبَّرُوا
 کَذَا إِذَا مَا تُقْبِرُوا أَوْ تَحْشَرُوا
 یَا حَاسِدًا لِمَنْ حَمَاهُمْ رَبُّهُمْ
 نَوْرُ التُّقَى لِأَنَّهُ أَحَبُّهُمْ!
 لَا تُكْثِرْنَ عَلَی الْإِلَهِ فَضْلَهُ
 أَقْلَعِ أَلَا تَخَافُ أَنْ تُسْأَلَ!!
 یَا مُصْطَفَى! یَا حَبَّ طَه الْمُصْطَفَى
 أَنْتَ الشِّقَا، أَنْتَ الصِّفَا، أَنْتَ الْوَفَا
 دُرُوبِشْکُمْ نَوْرِی أَتَنِی لِبَابِکُمْ
 حَاجِبًا لِحَاجَاتِ لَدَنِی جَنَابِکُمْ!
 حَطَّ الرِّدَالُ فِی حَمْلِ رَحَابِکُمْ
 حَلَمُکُمُوهُ أَعْفَاءَ مِنْ عَتَابِکُمْ!!

يَرْجُو الشِّفَا لِدَرَنِ الْقَلْبِ السَّقِيمِ
 مَعَ الْجَلِّ لِأَعْيُنِ الْقَلْبِ السَّلِيمِ
 يَرْجُو رَواداً مُنْعِشاً لِرُوحِهِ
 مَعَ دَوَائِنِ بِلْسَمٍ لَجْرَحِهِ !
 مَا مَاتَ مَنْ فِي اللَّهِ مَاتَ بِلَ رَحْلِ
 مَنْ دَارِنَا لِدَارِ حَقِّهِ انْتَقَلَ !
 فَالسَّلَفُ الصَّالِحُ هُمْ خَيْرُ الْأَمَلِ
 لِلْخَلَفِ الصَّالِحِ قُلْ ذَا بِالْمَثَلِ !
 هُمُ السُّمُوعُ هَهُنَا وَهَمُ هُنَا
 لَكَ السُّمُوسُ نَوَّرَتْ مَادُونَنَا
 فَشَيْخُنَا الْعَزِيزُ مِنْهُمْ حَقًّا
 لِلْقَلْبِ مَنْ ذَكَرَاهُ أَلْقَى دَفْقًا
 يَا مُنْكَرًا تُلَوِّصُنِي فِي جُبِّهِ
 هَلْ ضَارَ لَوْمْ يُوسُفًا فِي جُبِّهِ ؟ !
 هَلْ شَرَفَ الشَّرِيفُ بِالزَّمَانِ
 أَوْ شَرَفَ الْمَكِينُ بِالْمَكَانِ ؟
 بَلْ شَرَفَ الْإِنْسَانُ بِالرَّحْمَانِ
 فَمَوْتُهِ وَغَيْبُ شَيْءٍ سَيِّئَانِ !
 وَرَبُّوهُ لِلْوَحْشِ كَانَتْ وَكَرَأَ
 صَارَتْ مَزَارًا مِنْذُ صَارَتْ قَبْرًا !!
 كَمْ رَوْضَةً لِلزُّهْرِ كَانَتْ بَحْرًا
 صَارَتْ وَجَارًا مِنْذُ صَارَتْ قَفْرًا !!
 يَعْنِي الْمَكِينُ أَيْنَ كَانَ كَانَ ذَا

تہ، فلا دخل لایین او اذا!
 یا شیخنا یا نور عین قلبنا
 اَمِّن علی دعائنا لرَبِّنا،
 یا رَبُّنا بالمصطفیٰ ومصطفیٰ
 بجاہم، وجاہ کلِّ من صفا،
 اغفر لنا یا رَبُّنا ذنوبنا
 ونورن عیوننا، قلوبنا،
 اُستاذنا! یا روحنا، یا من شفئ
 ثری صریحہ لمن بہ اُشتفی!
 خادکم نورِی اتی لبابکم
 خلیکم جاء لدی جنابکم!
 یُقْبَلان قِبرک المبارکَا
 وصادقاً فی ودّکم وشارکَا،
 یا راحلاً میمماً إلهنا
 اَلَا رحمت حال من بقی ہنا،
 ترکتنا فی ہُنّا کائننا
 من بحر نورکم ورائکم سنا!
 خادم العلماء والمشاہخ
 نورِی فارس حمہ خان حسن

فهرس المواضع

زنجیره	پښتني سمره باسه کان	لا پهره
۱	نامه‌ی گهره‌یی قورناني پيرؤز	۳
۲	باسي يه‌که‌م: گهره‌یی قورناني و قورناني خوينه‌کان و مامؤستاي فيرکردني قورناني پيرؤز	۳
۳	هم‌رشه‌کردن له همرامؤشکردني قورناني	۱۴
۴	باسي دووم: باسي نادابو ده‌ستورمگاني قورناني خويندن و دمورکردنه‌وي	۱۶
۵	دمش به هؤش و گؤشه‌وه گؤي بؤ خويندني قورناني شل بکري	۲۳
۶	له‌کاتي خويندني قورناني سه‌کينه‌وه فريشته‌ي رحمت دپنه‌خوارم‌وه	۲۴
۷	باسي سينيهم: باسي گهره‌یی چهن سوره‌تي	۲۴
۸	باسي گهره‌یی سوورمتي فاتيجا و سوورمتي به‌قهرمو سوورمتي نالي عيمران	۲۵
۹	گهره‌یی نايه‌ته‌لکورسي و کلکه‌ي به‌قهره	۳۰
۱۰	گهره‌یی سوورمتي نيسرا و سوورمتي زومهر	۳۹
۱۱	گهره‌یی سوورمتي که‌هف	۳۹
۱۲	گهره‌یی سوورمتي ياسين و سوورمتي دوخان	۴۰
۱۳	گهره‌یی سوورمتي فمتج	۴۲
۱۴	گهره‌یی موسه‌بيحاته‌کان و سوورمتي حشر	۴۳
۱۵	گهره‌یی سوورمتي تمباره‌ک	۴۴
۱۶	گهره‌یی سوورمتي زه‌لزله‌وه سوورمتي کافروونه‌وه سوورمتي نه‌صر	۴۶
۱۷	گهره‌یی (قل هو الله احد) - سوورمتي نيخلاص	۴۷
۱۸	گهره‌یی (قل اعوذ) و مگان	۵۲
۱۹	باسي چوارم: باسي پياواني قورناني و شينومگاني خويندنه‌وي قورناني	۵۵
۲۰	قورناني به حموت شيوه خويندنه‌وي جوان هاتوته خوارم‌وه بؤ پېغه‌مېهر (د.خ)	۵۶
۲۱	باشه‌کي (باسي کؤکردنه‌وي قورناني له سمرده‌مي خولمفای راشيديندا) (خ)	۶۲
۲۲	نامه‌ي ته‌نفسيرو راهه‌کردني قورناني پيرؤز	۷۵
۲۳	خؤبارستن و سل کؤکردن له‌رافه‌کردن و اتا ليکدانه‌وي قورناني به....	۷۵
۲۴	نموي له‌رافه‌ي سوورمتي فاتيجا دا هاتووه	۷۵
۲۵	نموي له‌باري سوورمتي به‌قهرموه هاتووه	۷۶
۲۶	سوورمتي نالي عيمران	۱۳۲
۲۷	سورمتي نيساء	۱۶۶
۲۸	سورمتي مانيده	۱۸۸

لا پېره	پېړستی سهره باسه کان	زنجیره
۲۱۲	سورمتی نه نعام	۲۹
۲۲۶	سورمتی نه عراف	۳۰
۲۳۷	سورمتی نه نفال	۳۱
۲۵۰	سورمتی ته وېه	۳۲
۲۸۶	سورمتی یونس (دروودی خودای له سهر بی)	۳۳
۲۸۹	سورمتی هود (دروودی خودای له سهر بی)	۳۴
۲۹۵	سورمتی یوسف (دروودی خودای له سهر بی)	۳۵
۳۰۱	سورمتی رمعد	۳۶
۳۰۲	سورمتی نیراهیم (دروودی خودای له سهر بی)	۳۷
۳۰۵	سورمتی حیجر	۳۸
۳۱۱	سورمتی نه حل	۳۹
۳۱۳	سورمتی نيسرا	۴۰
۳۳۹	سوورمتی که هف	۴۱
۳۵۳	سوورمتی مهريه م	۴۲
۳۶۱	سوورمتی طاها	۴۳
۳۶۲	سوورمتی نه نبيا	۴۴
۳۶۳	سوورمتی حه ج	۴۵
۳۷۰	سوورمتی موثمينون	۴۶
۳۷۶	سوورمتی نوور	۴۷
۴۰۱	سوورمتی فورقان	۴۸
۴۰۲	سوورمتی شوعه را	۴۹
۴۰۴	سوورمتی نه مل	۵۰
۴۰۶	سوورمتی فه صه ص	۵۱
۴۰۷	سوورمتی عه نکه بووت	۵۲
۴۰۸	سوورمتی روم	۵۳
۴۱۱	سوورمتی لوقمان	۵۴
۴۱۳	سوورمتی سه جده	۵۵
۴۱۶	سوورمتی نه حزاب	۵۶

لا پاره	پښتني سهره باسه كان	زنجيره
۴۳۰	سوورمتي سه بهاء	۵۷
۴۳۹	سوورمتي فاطمې	۵۸
۴۳۹	سوورمتي ياسين	۵۹
۴۴۳	سوورمتي صافات	۶۰
۴۴۵	سوورمتي ص	۶۱
۴۴۷	سوورمتي زومهړ	۶۲
۴۵۴	سوورمتي مونمين	۶۳
۴۵۵	سوورمتي فوصلت	۶۴
۴۵۶	سوورمتي شوورا	۶۵
۴۶۰	سوورمتي زو خروف	۶۶
۴۶۱	سوورمتي دو خان	۶۷
۴۶۲	سوورمتي جائيه	۶۸
۴۶۳	سوورمتي نه حقاف	۶۹
۴۶۸	سوورمتي موحه ممد	۷۰
۴۷۰	سوورمتي فتهج	۷۱
۴۷۴	سوورمتي حوجرات	۷۲
۴۸۲	سوورمتي قاف	۷۳
۴۸۵	سوورمتي ذاريات	۷۴
۴۸۷	سوورمتي طوور	۷۵
۴۸۸	سوورمتي نه جم	۷۶
۴۹۴	سوورمتي قه ممر	۷۷
۴۹۸	سوورمتي رده مان	۷۸
۵۰۰	سوورمتي واقيعه	۷۹
۵۰۳	سوورمتي حديد	۸۰
۵۰۵	سوورمتي موحاده له	۸۱
۵۱۱	سوورمتي حمشر	۸۲
۵۱۴	سوورمتي مومته حينه	۸۳
۵۱۸	سوورمتي صهف	۸۴

زنجيره	پښتني سهره باسه كان	لا پهره
۸۵	سوورمتي جومعه	۵۱۹
۸۶	سوورمتي موناقيقوون	۵۲۱
۸۷	سوورمتي ته غابون	۵۲۶
۸۸	سوورمتي ته لاق	۵۲۷
۸۹	سوورمتي ته حريم	۵۲۸
۹۰	سوورمتي تمبارك	۵۳۲
۹۱	سوورمتي نون	۵۳۳
۹۲	سوورمتي نه لحافه	۵۳۴
۹۳	سوورمتي مه عاريچ	۵۴۰
۹۴	سوورمتي نوح	۵۴۲
۹۵	سوورمتي جين	۵۴۳
۹۶	سوورمتي موزه ميل	۵۴۵
۹۷	سوورمتي مدثر	۵۴۷
۹۸	سوورمتي قيامت	۵۴۹
۹۹	سوورمتي هل نه تا	۵۵۲
۱۰۰	سوورمتي مورسه لات	۵۵۴
۱۰۱	سوورمتي عه ممه	۵۵۵
۱۰۲	سوورمتي نازيعات	۵۵۵
۱۰۳	سوورمتي عه بهسه	۵۵۶
۱۰۴	سوورمتي ته كویر	۵۵۷
۱۰۵	سوورمتي نينفيطار	۵۵۸
۱۰۶	سوورمتي موطه ففیفین	۵۵۸
۱۰۷	سوورمتي نينشيقاق	۵۵۹
۱۰۸	سوورمتي بورووج	۵۶۰
۱۰۹	سوورمتي طاريق	۵۶۷
۱۱۰	سوورمتي نه علا	۵۶۷
۱۱۱	سوورمتي غاشيبه	۵۶۸
۱۱۲	سوورمتي فه جر	۵۶۹

لا پاره	پېړستی سمه بهاسه کان	زنجیره
۵۷۰	سوورمتی بهلهد	۱۱۲
۵۷۰	سوورمتی شه مس	۱۱۴
۵۷۱	سوورمتی لهیل	۱۱۵
۵۷۳	سوورمتی ضوحا	۱۱۶
۵۷۴	سوورمتی شهرح	۱۱۷
۵۷۵	سوورمتی تین	۱۱۸
۵۷۵	سوورمتی عهلهق	۱۱۹
۵۷۸	سوورمتی قهدر	۱۲۰
۵۸۰	سوورمتی بهپینه	۱۲۱
۵۸۰	سوورمتی زهلهزله	۱۲۲
۵۸۱	سوورمتی عادپیات	۱۲۳
۵۸۱	سوورمتی تهکاښور	۱۲۴
۵۸۲	سوورمتی عهصرو سوورمتی هومزهو سوورمتی فیلو سوورمتی هورمیشو	۱۲۵
	سوورمتی ماعوون	
۵۸۳	سوورمتی کهوثر	۱۲۶
۵۸۵	سوورمتی کافرون	۱۲۷
۵۸۵	سوورمتی نهصر	۱۲۸
۵۸۷	سوورمتی مهسهد	۱۲۹
۵۸۹	سوورمتی نیخلاص	۱۳۰
۵۹۱	سوورمتی فلهلق	۱۳۱
۵۹۱	سوورمتی ناس	۱۳۲
۶۰۵	نامه ی خهون و په ندو وینه هینانه وه	۱۳۳
۶۰۵	بهشی یه کهم: باسی به شه کانی خهون و خهو بینن، که سی خهون ده بینن چی...	۱۳۴
۶۰۸	خهون هه که خهون په رزین کرا نیت دپته دی	۱۳۵
۶۱۱	له خهون گیرانه ومدا درو درست نییه	۱۳۶
۶۱۲	بهشی دووم: نهو خهونانه ی که پیغه مبه (د.خ) خوی دیونی	۱۳۷
۶۱۷	نهو خهونانه ی که پیغه مبه (د.خ) خوی دیونی و هه رخوشی خهو په رزینی...	۱۳۸
۶۱۹	بهشی سییه م: نهو خهونانه ی که پیغه مبه (د.خ) خوی خهو په رزینی کردوون	۱۳۹

زنجیره	پښتني سهره باسه كان	لا پهره
۱۴۰	دېتنی پښه مېهر (دروودی خودای له سهرې) به خه و	۶۲۳
۱۴۱	به شي چوارم: له باره دی ده ستورو نه ریتو دوعا و نژای نوو ستنه وه	۶۲۴
۱۴۲	وشه ی کاتی له خه و ههستان	۶۳۴
۱۴۳	پاشه کی باسی په ندو نمونده کان	۶۳۶
۱۴۴	نامه ی خه باتو تیکو شان و غه زاکان	۶۴۳
۱۴۵	باسی یه که م: باسی گه وره یی خه باتو تیکو شان له ریگای خودا	۶۴۳
۱۴۶	باسی دووم: باسی شه هیدو گه وره یی و پایه و پله ی شه هید	۶۵۶
۱۴۷	شه هید بو خه لکيکی ژور تکا دمکا	۶۶۳
۱۴۸	به هره ی پاسه وانه گانی سهر سنورو پاسدارانی ریگه ی خودا	۶۶۴
۱۴۹	گه وره یی دارایی به خت کردن له ریگه ی خودای گه وره	۶۶۶
۱۵۰	خیری یارمه تی دانی غه زاکهر	۶۶۸
۱۵۱	باسی سییه م: نیازی پاک و قهستی خیرو مه به سستی رهوا له غه زادا مهرجه، حوکمی غه زآ چیه؟ غه زه یا سوننه ته، یا چیه؟	۶۶۹
۱۵۲	نه وه ی به کرئ بجی بو خه بات (واته: کرنگرته) باداشتی بو نییه	۶۷۰
۱۵۳	تیکو شان (غه زآ کردن) هه رزی کیفایه یه	۶۷۲
۱۵۴	خاومن عوزرو به هانه ی رهوا نه گهر نه شچې بو غه زآ گوناوی له سهر نییه	۶۷۴
۱۵۵	په یمان به ستن له سهر غه زآ کردن	۶۷۶
۱۵۶	نافرمانیش له گهل پیاواندا ده چن بو غه زآ	۶۷۷
۱۵۷	هیچرمت و ره و کردن بو ولاتی نیسلام سوننه ته	۶۷۸
۱۵۸	باسی چوارم: سه هه رو ولاخ و که ره سه و تفاق تیکو شان له ریگه ی خودا	۶۸۲
۱۵۹	به ری کردن و پیشوازی خه بات گیران	۶۸۵
۱۶۰	باشی و نیشانه ی رسمه نیی ولاخی به رزه	۶۸۶
۱۶۱	نابج ماین له که ر چاک بکرئ	۶۹۱
۱۶۲	به شه ردانی نازه ل (وهک شه ره که لشمیرو شه ره که وو شه ره به ران و.....	۶۹۲
۱۶۳	دروست نییه ژبی که وان و زنگ بکرینه ملی نازه ل و ولاخ	۶۹۳
۱۶۴	دروسته ولاخ ناوېرئ	۶۹۳
۱۶۵	ناگاداری و جاوېری ولاخ پیویسته	۶۹۴
۱۶۶	دمستورمکانی سواری	۶۹۷
۱۶۷	پیشېرکې به ولاخ له سهر مال	۷۰۰

زنجيره	پښتني سهره باسه كان	لا پهره
۱۶۸	تير نمندازي	۷۰۳
۱۶۹	داواي سهره كوتن له خودا به خاتري زمبوونه كان	۷۰۵
۱۷۰	داواي كڅمه كي له بتپهرست ناكري	۷۰۶
۱۷۱	ناميرو چهك و تفاقى چمنگ	۷۰۷
۱۷۲	زريه و رم	۷۰۷
۱۷۳	شمشير	۷۰۸
۱۷۴	خوودهى ناسن و كلاو زري	۷۰۹
۱۷۵	نالاو بهيداخ	۷۰۹
۱۷۶	باسي پينجه م: باسي مهبه ستى سهره كي له تيكوشان و خه بات، سهر رسته ي...	۷۱۰
۱۷۷	خه بات و غمزا دهبى له بنه رمتدا له پيناوي ناييندا بى	۷۱۱
۱۷۸	بانگه وازي پيش دهمست بى كړنى شهر پيوسته	۷۱۳
۱۷۹	راسپيري (وصيه ت) ي پيغه مېهر (د.خ) بۇ سهر كرده كانى سوباكان	۷۱۵
۱۸۰	له پاش بانگ كړنى بى بروايان بۇ سهر فهرمانى نيسلام نه كهر همبووليان نه كړد دروسته بدرئ به سهر ياندا	۷۱۷
۱۸۱	كات و دهمى شهر خوش بوون!	۷۱۹
۱۸۲	له دهمه دهمى گهر مې جهنگدا پارانه وه په سهنده	۷۲۰
۱۸۳	خۇراگرتن و وره بهرزي و نه به زين له كاتى روودانى شهر دا پيوسته	۷۲۲
۱۸۴	شوپنه گومكى له شهر دا په سهنده و شهر به فېل دمېرېته وه	۷۲۵
۱۸۵	نيسانه و دروشمى په كتر ناسينه وه له جهنگدا	۷۲۶
۱۸۶	ژن و منداال و پيرهمېردو بهنده ناكوزرين	۷۲۷
۱۸۷	نازاردان به ناگر بهس بۇ خودا دروسته	۷۲۸
۱۸۸	لج و ليو كړدن و نمتك كړنى كوزراو نارېه وايه	۷۲۸
۱۸۹	پهيمان شكندن و بى نيمانى زور نارېه وايه	۷۲۹
۱۹۰	باسي شه شه م: باسي ده ست كهوتنى جهنگ و باسي چوڼيه تى دابه ش كړنى	۷۳۰
۱۹۱	نمفل (واته: مالى تالانى كه له ناموسولمانان ودمست دهكوه ي)	۷۳۴
۱۹۲	سهر بهش دهبى له پاش جيا كړنه وه ي پينج پهك بى	۷۳۶
۱۹۳	پيشه وا (سهر وكي موسولمانان) خوى سهره وكارى دابه ش كړنى پينجيه كي..	۷۳۶
۱۹۴	فهما (فهي: واته: مفتهمال)	۷۴۰
۱۹۵	سهر گولى تالانى هى پيغه مېهر (د.خ) باسي نه و ماله ي له پاش پيغه مېهر...	۷۴۲

زنجيره	پښتني سهره باسه كان	لاپاره
۱۹۶	كهسى له غمزادا ناموسولمانې بكوژئ تفاق و كهلوپه له كهى روت دمكاته وه..	۷۴۴
۱۹۷	ناموسولمانى جهنگى نابى به خاوهن مالى موسولمان	۷۴۶
۱۹۸	زن و بهنده له تالانى چككيان ددرېتى	۷۴۷
۱۹۹	خيلات كردنى نو موسولمان	۷۴۹
۲۰۰	سهرانه (جزيه)	۷۵۵
۲۰۱	سهندنى دميكه	۷۶۰
۲۰۲	دهستپيسى و گزى و دزى و فزى له تالانى نارېوايه	۷۶۱
۲۰۲	سزى كهسې دزى له مالى تالانى بكا	۷۶۴
۲۰۴	باسى ديپل	۷۶۵
۲۰۵	فهرمانرېوا بوى هميه كه ديل به پياوتمى نازاد بكا، يا سهرانه ي لى...	۷۶۸
۲۰۶	هرگاتى بهنمديى نيسلام بوو، وه هاته ناو موسولمانانه وه نيتر....	۷۷۱
۲۰۷	خواردنى شتى خواردېمېنى له پېش دابهش كردنا له خاكى دوژمندا....	۷۷۱
۲۰۸	ديارى له فرمخوا (مشرک) و مرناگرى	۷۷۲
۲۰۹	له ناولدانى مالى كاهران دروسته	۷۷۲
۲۱۰	ريكه و تن و پيکهاتن (صولج و هوډنه: شېر راگرتن: شېر راوستان)	۷۷۴
۲۱۱	هممو موسولمانى بوى هميه نامان پدا بهكې خوى نارمزوو دمكات	۷۷۷
۲۱۲	نوپنهر (رسموول: فروستاده) ناکوژرئ	۷۷۸
۲۱۳	سيخوړو خمفي دهکوژرئ	۷۷۹
۲۱۴	خمفي ناردن په سهنده	۷۸۰
۲۱۵	د مرگردنى ناموسولمانان له دوورگه ي عمرېب	۷۸۰
۲۱۶	نازاردان و چهوسانه وه پيغه مېهر (دروودى خوداى لمسه ربى) له لايهن ناموسولمانه كانه وه	۷۸۳
۲۱۷	باسى دهوتهم: باسى غزموات	۷۸۶
۲۱۸	غمزاي بهدر	۷۸۷
۲۱۹	گهورمې يارانې غمزاي بهدرو ژمارمېان جهند كهس بووه	۷۹۴
۲۲۰	كوشتنى نه بو جههل	۷۹۸
۲۲۱	غمزاي نوحود	۷۹۹
۲۲۲	غمزاي خندهق	۸۰۶
۲۲۳	غمزاي بهنى نهضير و بهنى قورميره	۸۱۰

زنجيره	پښتني سهره باسه گان	لا پاره
۲۲۴	غمزای خه پهر	۸۱۳
۲۲۵	غمزای زاتوور ريقاع	۸۱۶
۲۲۶	غمزای بهمنی موصطه ليق	۸۱۶
۲۲۷	غمزای نه شمار	۸۱۷
۲۲۸	غمزای حودم پيبييه	۸۱۷
۲۲۹	غمزای فتمحي مه ککه	۸۱۸
۲۳۰	غمزای حونه بن	۸۲۶
۲۳۱	غمزای نه وتاس	۸۳۰
۲۳۲	غمزای طائف	۸۳۱
۲۳۳	غمزای ته يووک	۸۳۲
۲۳۴	غمزای مؤته له وولاتی شام	۸۷۱
۲۳۵	دوا گوته له باسه دا، باسی ناردنی نيرده گان ناردنی عاصيم و خوبه پ...	۸۳۴
۲۳۶	هه ناردنی حمفتا کسه هورنان خوښنه گان	۸۴۲
۲۳۷	ناردنی خالیدی کورې وه لید بؤسه ر بهنی جه زيمه	۸۴۴
۲۳۸	هه ناردنی نه بو مووسا و موعاذ (رمزای خوداپاتين) بؤسه ر ولاتی يه مهن	۸۴۶
۲۳۹	ناردنی عه ل و خالیدی کورې وه لید بؤ ولاتی يه مهن (رمزای خودای ليبي)	۸۴۷

به پشتيوانی خوا بهرگی چوارم ته واو بوو

بهرگی پينجهم به (کتاب الاخلاق والفضليات) ده ست پښده کات

رقم الإيداع في دار الكتب والوثائق ببغداد ١١٨٣ لسنة ١٩٩٠

مطبعة الزمان ١٤١٠ هـ / ١٩٩٠ م — بغداد

التَّاجُ الْجَامِعُ لِلْأُصُولِ فِي أَحَادِيثِ الرَّسُولِ ﷺ

تأليف الشيخ منصور علي الشريف
من علماء الأزهر الشريف

المجلد الرابع

دار المعرفة
بيروت - لبنان

ع. ٤٥٩
٥٧٥٠٠